
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΠΑΛΛΑΣ ΑΘΗΝΗ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ
1821
ΙΣΧΥΣ ΜΟΥ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ
1833

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

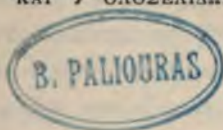
ΤΟΜΟΣ Δ'

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΙΡΗΝΗΣ

ΜΕΧΡΙ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΦΩΚΑ

ΜΕΤΑ 47 ΕΙΚΟΝΩΝ ΕΝ ΤΩι ΚΕΙΜΕΝΩι

ΚΑΙ 7 ΟΛΟΣΕΛΙΔΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΑΡΑ ΤΩι ΕΚΔΟΤΗι ΚΑΡΟΛΩι ΜΠΕΚ

1898

L23
v. 4+5.

Λ΄

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

α΄

Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ο
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

θάνατος Λέοντος τοῦ Χαζάρου ἐν ἔτει 780 καθίστανε βαθύτερον τὸ μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει, τῆς τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν, ὑφιστάμενον χάσμα. Ὁ νεαρὸς τοῦ θανόντος βασιλέως υἱὸς Κωνσταντῖνος ὁ ϛ΄ ἦτο ἀκόμη παιδίον μόλις που δεκαετές, μὴ δυνάμενον νὰ ἐπιδείξῃ ἰδίαν θέλησιν ἐν τῷ ζητήματι τῷ διασπῶντι τὸ κράτος. Τὰ πάντα λοιπὸν ἐξηρτῶντο ἐκ τῶν διαθέσεων καὶ τῆς πολιτείας τοῦ μέλλοντος νἀναλάβῃ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀνηλίκου αὐτο-
ρος. Ἡ δὲ ἀνάληψις τῆς τοιαύτης ἐπιτροπείας ὑπὸ τῆς Εἰρήνης
ινε προφανῶς τὴν νίκην τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν, εἴτε αὐτοβού-
εἰς τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν στηριζομένη, ἐπέβαλεν ἑαυτὴν ὡς
πον τοῦ υἱοῦ, εἴτ᾽ ἐπετράπη τὴν κηδεμονίαν ὑπὸ τοῦ θνήσκον-
ζύγου. Ἀλλὰ καὶ οἱ Κοπρωνυμίδαι δὲν ἤργουν. Ὡς δὲ βραχὺ
τὴν ἀνάρρησιν Λέοντος τοῦ Χαζάρου εἴδομεν τοὺς ὀπαδοὺς τῆς
ρυθμίσεως ἀποπειρωμένους νἀναβιβάσωσι διὰ στάσεως ἐπὶ τὸν
τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν καίσαρα Νικη-
οὕτω καὶ τώρα, τεσσαράκοντα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος
ς, πολλοὶ τῶν ἐν τέλει συνελθόντες εἰς συμβούλιον, ἀπεφάσισαν
ἀνάρρησιν τοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου ὡς βασιλέως. Μεταξὺ δὲ τῶν
ωτῶν εὑρίσκετο καὶ Θεοφύλακτος ὁ πατὴρ τοῦ ἔπειτα βασιλεύ-
ς Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγγαβέ. Ἀλλὰ τὰ τεκταινόμενα ἀπέτυχον,

ἐξασφαλίζοντες τοῦ Ἀαρὼν τὰ νῶτα, ἰσοπληθὴς δὲ στρατιά, ἀποσπασθεῖσα πιθανῶς ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀαρών, κατέλαβε τὸ θέμα τῶν Θρᾳκησίων, ἤτοι τὸ κέντρον τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οὕτω δὲ τὸ πλεῖστον τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου εὑρίσκετο κατειλημμένον ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Τὸ κράτος εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ. Αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἠπειλεῖτο. Δύο στρατιαὶ ἐφαίνοντο βαίνουσαι κατ' αὐτῆς, ἡ ὑπὸ τὸν Ἀαρὼν ἐστρατοπεδευμένη παρὰ τὴν Χρυσόπολιν καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Βουρνιχέ, προχωροῦσα διὰ τοῦ θέματος τῶν Θρᾳκησίων, ὅπως, εἰσελαύνουσα εἰς τὸ τοῦ Ὀψικίου, κείμενον παρὰ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, διαπεραιωθῇ ἴσως ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Θρᾴκην. Ἡ δὲ Εἰρήνη, βλέπουσα τὸν κίνδυνον, ἔσπευσε νἀντιτάξῃ εἰς τοὺς Ἄραβας τὸν στρατηγὸν τοῦ θέματος Θρᾳκησίων πρωτοκόμιτα Νικήταν, τὸν Λαχανοδράκοντα καὶ τὸν Τατζάτιον, στρατηγὸν τοῦ θέματος Βουκελλαρίων τοῦ κέντρον ἔχοντος τὴν Ἄγκυραν. Διέθεσε δῆλα δὴ κατὰ τῶν Ἀράβων τὰς ὑπαρχούσας προχείρους ἐν αὐτῇ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ δυνάμεις, ἅτε μὴ ἔχουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπαρκῆ στρατιάν, ἕως ἐπιστρέψωσιν οἱ εἰς Σικελίαν κατὰ τοῦ Ἐλπιδίου προαποσταλέντες. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἐνεργείας τοῦ Νικήτα, ταχθέντος κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἀαρών, οὐδὲν μανθάνομεν. Ὁ δὲ Λαχανοδράκων, ἀντεπεξελθὼν κατὰ τοῦ ἤδη εἰς τὸ θέμα Ὀψικίου προελάσαντος Βουρνιχὲ καὶ συγκροτήσας πρὸς αὐτὸν μάχην οὐ μακρὰν τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὃν ἐκάλουν Βουρηνὸν οἱ Βυζαντῖνοι, ἡττήθη, καίπερ ἰσοπάλους πρὸς τοὺς πολεμίους ἔχων δυνάμεις ἐκ τριακοντακισχιλίων ἀνδρῶν, ὧν οἱ ἡμίσεις ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ. Ὁ δὲ Τατζάτιος, ἀγόμενος ὑπὸ μίσους πρὸς τὸν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Εἰρήνης πανίσχυρον Σταυράκιον, οὐ μόνον τὸ καθῆκον αὐτοῦ δὲν ἐπετέλεσεν, ἀλλὰ καὶ προέβη εἰς προδοσίαν, προσχωρήσας πρὸς τὸν Ἀαρὼν καὶ γενόμενος σύμβουλος αὐτοῦ. Εἰς τὰς συμβουλὰς δὲ τούτου πειθόμενος, προέτεινεν ὁ Ἀαρὼν εἰς τὴν Εἰρήνην συνθήκας περὶ εἰρήνης, ἥτις καὶ συνωμολογήθη μεταξὺ Βυζαντίνων καὶ Ἀράβων κατὰ τοὺς ὅρους τοὺς συμφέροντας εἰς τὸν Ἀαρών, κατακρατήσαντα δολίως συμφώνως πρὸς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Τατζατίου τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐν σπουδῇ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης σταλέντας πρέσβεις. Καὶ ἀπέλαβε μὲν ἡ Εἰρήνη διὰ τῆς συνομολογηθείσης συνθήκης τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀαρὼν κρατουμένους πρέσβεις, ἐπέτυχε δὲ καὶ τὴν ἄρσιν τῆς πολιορκίας τῆς Νακωλείας καὶ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν τῶν Ἀρά-

δων ἄνευ κατακρατήσεως παρ' αὐτῶν οὐδὲ σπιθαμῆς τοῦ βυζαντιακοῦ ἐδάφους· ἀλλ' ὑπεχρεώθη ὅμως εἰς τὴν πληρωμὴν ἐτησίου φόρου ἑβδομήκοντα χιλιάδων χρυσῶν νομισμάτων, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι τοὐλάχιστον ἀπήλλαττε τὸ κράτος ἐπὶ μακρὸν τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν, καθότι διὰ τῶν συνθηκῶν τριετὴς μόνον ὡμολογήθη ἀνακωχή.

6'

Οἱ Σλάβοι τῆς Ἑλλάδος.

Πρὶν ἢ συμπληρωθῶσι δύο ἔτη ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς πρὸς τὸν Ἀαρὼν συνθήκης, ἥτις ὑπῆρξεν ἥκιστα τιμητικὴ καὶ καθησυχαστικὴ διὰ τοὺς Βυζαντίνους, ἐτελεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει περιφανὴς ἑορτή, δυναμένη νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ ὑψώσῃ τὸ φρόνημα μετὰ τὰς οἰκτρὰς ζημίας τῆς ἀραβικῆς ἐπιδρομῆς. Σταυράκιος ὁ πατρίκιος καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ὁ πανσθενὴς πρωθυπουργὸς τῆς Εἰρήνης, κατῆγε τὴν 7 Ἰανουαρίου 784 λαμπρὸν θρίαμβον, πανηγυριζόμενον μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ. Ὁ θριαμβευτὴς ἐπανηγύριζε τὴν ἐκνίκησιν τῶν ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ νοτιωτέρᾳ Ἑλλάδι Σλάβων, ἐπιδεικνύων εἰς τοὺς ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ συνηθροισμένους κατοίκους τῆς πρωτευούσης τοὺς ἐκ Πελοποννήσου, εἰς ἣν εἶχε κατέλθει νικηφόρος, παμπληθεῖς Σλάβους αἰχμαλώτους καὶ τὰ ἐκ τῶν νικῶν αὐτοῦ πλούσια λάφυρα.

Ἀλλ' ἀπὸ τίνων χρόνων εὑρίσκοντο Σλάβοι ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Ἑλλάδος;

Εἴδομεν ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειον ἀναγκαζόμενον ἐξ ἀμύνης ἀπὸ τῶν τὴν Θρᾴκην ἐπιτρεχόντων καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπειλησάντων Ἀβάρων νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐν ταῖς βορειοτέραις τῶν χωρῶν τοῦ βασιλείου σλαβικὰ φῦλα ἐκ τῶν πρότερον παρὰ τὰ Καρπάθια οἰκούντων. Καὶ συνετέλεσαν μὲν οἱ Σλάβοι ἐκεῖνοι εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν Ἀβάρων, οὐ μικρὸν δ' ὠφέλησαν τὸ κράτος διὰ τῆς εἰς τὴν γεωργίαν ἐπιδόσεως αὐτῶν ἐν χώραις τέως ἐξηρημωμέναις ὑπὸ τῶν Ἀβάρων. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου κατὰ μικρὸν αἱ μὲν βορειότεραι τῶν χωρῶν τοῦ βασιλείου, ἡ Δαλματία, ἡ Παννονία, ἡ Ἰλλυρία, ὅλως ἐξεσλαβίσθησαν, καὶ ἔγειναν αὐτόχρημα Σκλαβηνία· ἀπ' αὐτῶν δ' ὁρμώμενοι

οἱ Σλάβοι καὶ ἄλλοι ἄλλοθεν ὁμόφυλοι ἤρχισαν σὺν τῷ χρόνῳ καταβαίνοντες νοτιώτερον πρὸς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν. Αὐτὴ ἡ Θεσσαλονίκη τετράκις ἐπολιορκήθη, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ σλαβικῶν φύλων, συμπραττόντων μετὰ Βουλγάρων καὶ Ἀβάρων περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κώνσταντος. Ἔκτοτε δ' οἱ Σλάβοι, ἀπὸ τῶν ποικίλων περιπετειῶν τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἐπωφελούμενοι καὶ καραδοκοῦντες τὰς περιστάσεις, κατώρθωσαν ὁτὲ μὲν διὰ τῆς βίας, ὁτὲ δὲ διὰ συμβάσεων νὰ ἐνισχυθῶσι μὲν καὶ ἐγκατοικήσωσιν ἐπὶ μείζονος ὁσημέραι ἐκτάσεως τῶν βορειοτέρων ἑλληνικῶν χωρῶν, νὰ καταβῶσι δὲ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Ἡ δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ χώρᾳ ἐγκατοίκησις φαίνεται ὅτι ἔγεινεν ἰδίως οὐχὶ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ὀγδόου αἰῶνος. Ὁ μέγας λοιμὸς ὁ μεγάλας τῷ 746 μέχρι τοῦ 747 ἐπενεγκὼν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου φθορὰς ἔν τε τῷ λοιπῷ κράτει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νἀναπληρώσῃ τὰ ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐκ τῆς φθοροποιοῦ νόσου ἐπελθόντα κενὰ διὰ τῆς μετακλήσεως κατοίκων ἔκ τε τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ δὴ κυρίως ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Τὸν δ' ἀραιωθέντα ὡς ἐκ τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἀθρόας ἐκείνης μετοικήσεως πληθυσμὸν τῆς χερσονήσου συνεπλήρωσεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία, ἐπιτρέψασα τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασιν ἀποικιῶν ἐκ Σλάβων γεωργῶν. Ὁ δὲ τοιοῦτος σλαβικὸς ἀποικισμὸς τῆς Πελοποννήσου ἦτο, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, πολὺ διάφορος τῆς ὁμοίας ἐπὶ Ἡρακλείου ἐγκατοικήσεως τῶν Σλάβων ἐν τῇ Παννονίᾳ, τῇ Δαλματίᾳ καὶ τῇ Ἰλλυρίᾳ. Καὶ ἐκεῖναι μὲν αἱ χῶραι, ἅτε δεόμεναι τῆς διαρκοῦς ἀπὸ τῶν Ἀβάρων ἀμύνης, πρὸς ἣν δὲν ἐπήρκει αὐτὴ ἡ πολιτεία, αὐτόχρημα παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Χρωβάτους καὶ Σέρβλους, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐταῖς τοῦτο μὲν ὡς γεωργοί, τοῦτο δὲ ὡς φύλακες τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ὑπῆρξεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῶν αἰώνων δυσχερὴς ἡ μεταβολὴ τῶν χωρῶν ἐκείνων αὐτόχρημα εἰς σλαβικάς, τὸ μὲν πρῶτον ὑποτελεῖς καὶ πιστὰς εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἔπειτα δὲ ἀποστατησάσας καὶ ἐφιεμένας αὐτονομίας. Ὅλως δὲ διάφοροι ἦσαν πάντως αἱ συνθῆκαι τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατοικήσεως τῶν Σλάβων, οὓς πρέπει νὰ φαντασθῶμεν διὰ συμβάσεως ἐγκατασταθέντας ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τῆς καλλιεργείας τῆς ἕνεκα τῶν ἀθρόων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετοικήσεων σπανιζούσης κατοίκων ὑπαίθρου χώ-

ρας. Ὅτι δὲ ὡς γεωργοὶ μόνον, ἴσως δὲ καὶ ὡς νομάδες ἐν μέρει κατῴκησαν οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ ἐξάγεται προφανῶς ἐκ τῆς γενομένης ὀρθῆς παρατηρήσεως, ὅτι τὰ σποράδην ἀπαντώμενα σλαβικὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τἀντικαταστήσαντα ἀρχαίας ἢ μεσαιωνικὰς ἑλληνικὰς ὀνομασίας ἀναφέρονται εἰς ὄρη, ποταμούς, κοιλάδας, χώρας καὶ κώμας, οὐδέποτε δὲ εἰς πόλεις, αἵτινες ἐξηκολούθησαν φέρουσαι ὄνομα ἑλληνικὸν εἴτε ἕδραι ἐπισκόπων ἦσαν, εἴτε ὄχι. Ἐκ τούτων ἐξήχθη ὀρθῶς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐξηκολούθει ὑφιστάμενον ἐν ταῖς πόλεσιν, οἱ δὲ Σλάβοι κατέλαβον ὡς γεωργοὶ τὴν ὕπαιθρον χώραν.

Καὶ ὁποῖαι μὲν αἱ συνθῆκαι, καθ᾽ ἃς ἐπετράπη εἰς τοὺς Σλάβους ἡ ἐνοίκησις ἐν ταῖς νοτιωτέραις τῶν ἰδίως ἑλληνικῶν χωρῶν, μάλιστα δ᾽ ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν γνωρίζομεν. Τοῦτο δ᾽ εἶνε ὅμως σαφές, ὅτι οὐδέποτε μὲν ὑπεδούλωσαν τὴν χώραν, ἀπ᾽ ἐναντίας δὲ δὲν φαίνονται ὑπάρξαντες αὐτόνομοι, ἀλλ᾽ ἐτάσσοντο ὑπὸ τὴν βυζαντιακὴν κυριαρχίαν, ἥτις ἐξηκολούθει ἀσκουμένη ἐν Πελοποννήσῳ διὰ στρατηγοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας καὶ ἑδρεύοντος ἐν Κορίνθῳ.

Ὁποία δὲ ὁπωςδήποτε ἡ ἐπίδρασις τῶν Σλάβων τούτων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπὶ τὰς ὑπ᾽ αὐτῶν οἰκηθείσας χώρας καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς αὐτῶν Ἕλληνας κατοίκους; Ἴσχυσαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε, καίπερ μὴ ἄρξαντες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἤδη εἰρημένα, νὰ μεταβάλωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα; Εἶνε προφανές, ὅτι ἡ ἐγκατάμιξις πυκνῶν γεωργικῶν ἀποικιῶν ἐν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων ὡς φυσικὸν ἐπακολούθημα ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὴν ὑπ᾽ αὐτῶν μετονομασίαν πολλῶν ἑλληνικῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων ἢ τὴν εἰς ἑλληνικὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα προςθήκην καταλήξεων σλαβικῶν, ἰδίως τῶν εἰς **οβ** (οβα) καὶ **ίτσα**, εἰ καὶ ἡ τελευταία αὕτη δὲν εἶνε ἀπανταχοῦ ὅπου ἀπαντᾶται αὐτόχρημα σλαβική κατάληξις, ἀλλὰ καὶ μετάπλασις ἀρχαίων θηλυκῶν ὑποκοριστικῶν ληγόντων εἰς **ίσκη**. Τοιαῦτα σλαβικὰ ἢ σλαβοκατάληκτα γεωγραφικὰ ὀνόματα ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις εἶνε τὰ Ἀράχοβα, Στρέζοβα, Βοστίτζα, Σελίτσα, Γορίτσα, Ζαγορά, Ζαγόρι, Τσαρακοβίτσα, Ντόλενα, Μαλεβό, Νεμινίτσα καὶ ἄλλα πολλά. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅμως, ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τῇ νοτιωτέρᾳ Ἑλλάδι εὑρισκόμενα σλαβικὰ τοπικὰ ὀνόματα ἐδόθησαν πράγματι εἰς ποταμούς, ὄρη, χωρία ὑπὸ τῶν Σλάβων τῶν ἐγκατασταθέντων ἐν τοῖς ἀγροῖς τῶν

[illegible] ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ [illegible] ἦσαν ἄγνωστα. μάλιστα ἐν τῇ [illegible] ποιητῶν. ἀφ' ἑνὸς μὲν [illegible] ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς παρούσης [illegible] τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου [illegible] Στωικῶν φιλοσόφων. [illegible] εἰς τοὺς δούλους τάσιν τοῦ [illegible] πράγματα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ [illegible]. [illegible] ἡ τάσις αὕτη νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὴ εἰς [illegible] τῶν παρ' Ἕλλησιν ὑποκοριστικῶν, διότι, [illegible] καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ δοῦλοι ἦσαν ὑπεραριθμότεροι [illegible] καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἰδίως μακρὸν ἐδούλευσε τὸ γένος τὸ ἑλληνικόν.

Καὶ τὸ λεξικὸν δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀλίγας μόνον προσέλαβε σὺν τῷ χρόνῳ λέξεις ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν Σλάβων, καὶ ταύτας κυρίως ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις, ἐν αἷς Ἕλληνες καὶ Σλάβοι ἔτι καὶ νῦν συμπλησιάζουσι πρὸς ἀλλήλους. Ἐν τῷ συνόλῳ δὲ εἰς ὀλίγῳ πλείονας τῶν

διακοσίων ἀνέρχονται αἱ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ εὑρισκόμεναι ὁπωσδήποτε σλαβικαὶ λέξεις· ἀλλὰ καὶ τούτων αἱ πλεῖσται εἶν' ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς διαλέκτους, πάνυ δ' ὀλίγαι ἐναπομένουσιν αἱ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας γνωσταὶ καὶ συνήθεις, ὧν γίνεται χρῆσις ἐν ἁπάσαις σχεδὸν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις. Ἀνάγονται δὲ αὗται, πλὴν τῶν λέξεων **ροῦχα, καρβέλι, πλιάτσικα, παγανιὰ** καὶ εἴ τινος ἄλλης, ἰδίως εἰς τὸν κύκλον τοῦ βασιλείου τῶν ζῴων (**ζουλάπι, κόκκοτας, βερβερίτσα, γουστερίτσα, κουνάδι, κουνέλι, κοῦρκος, πέστροφα**) ἢ τοῦ ποιμενικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ βίου (**τσέλιγκας, κλίτσα, δραγάτης, λόγγος, λαγκάδι, βεδούρα, βαγένι, κοτέτσι**). Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν λέξεων **στάνη** καὶ **βρυκόλακας**, ἅς τινες προςθέτουσιν εἰς τὸν βραχὺν τοῦτον κατάλογον τῶν δανείων σλαβικῶν λέξεων, ὧν κοινὴν ποιεῖται χρῆσιν ὁ νέος ἑλληνισμός, εὐλόγως ἀμφεσβητήθη ἡ σλαβικὴ προέλευσις. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ ἀποδεχόμενοι σλαβικὴν τὴν λέξιν **βρυκόλακας** δισχυρίζονται, ὅτι καὶ τὴν πρόληψιν περὶ τῶν ἀναβιούντων ἐκείνων κακοποιῶν νεκρῶν τὴν μετὰ τῆς λέξεως ταύτης συνδεομένην παρέλαβον παρὰ τῶν Σλάβων οἱ νέοι Ἕλληνες, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι λόγοι ἰσχυροὶ πείθοντες μᾶλλον περὶ τοῦ ἐναντίου.

Καὶ ἄλλως δὲ φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὸν δημώδη βίον τῶν Ἑλλήνων ἐπίδρασις τῶν Σλάβων ὑπῆρξεν οὐδαμινή τις, ἐνδεικνυομένη ἰδίως μόνον ἐν ταῖς βορειοτέραις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἕνεκα τῆς συμπλησιάσεως τῶν δύο λαῶν καὶ μακροχρονίου γειτονίας ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ὑπῆρξεν ἀναπόφευκτος μείζων τις προςπέλασις καὶ ἀμοιβαία πρόσμιξις.

Ἀλλ' ἐν ταῖς χώραις τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος καὶ δὴ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἐπῆλθε τοιαύτη ἐπικοινωνία μεταξὺ σλαβικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἔμειναν δὲ ταῦτα ἀπρόσμικτα πρὸς ἄλληλα, οὐδ' ἐδόθη εἰς τοὺς ἀπῳκισμένους ἀπὸ τῶν βορειοτέρων αὐτῶν ὁμοφύλων Σλάβους εὐκαιρία νὰ ἑδραιωθῶσι. Καὶ ἀπεπειράθησαν μὲν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, αἵτινες διεσάλευον καὶ ἐξησθένουν τὸ βυζαντιακὸν κράτος, καὶ ἐκ τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγώνων τῶν Βυζαντίνων, ὅπως στασιάσαντες βελτιώσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν, ἐπιδιώκοντες ἴσως τὴν αὐτονομίαν. Ἀλλ' εἰς τὴν δραστηρίαν ἐνέργειαν τῆς Εἰρήνης χρεωστεῖται ἡ κατάπαυσις τῆς στάσεως αὐτῶν. Ἡ δὲ ὑπὸ τῆς βασιλομήτορος εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Σλάβων ταραττομένας χώρας ἀποστολὴ αὐτοῦ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου Σταυρακίου, ὅςτις

δεδογμένων τῷ 754 βασιλικῆς φρουρᾶς, ἥτις τὸ μὲν πρῶτον ἐπολιόρκησε τὴν ἐκκλησίαν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰςήλασεν εἰς αὐτὴν, παρισταμένη εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς συνόδου. Ἡ δ᾽ ἀπὸ τῶν κατηχουμένων παρακολουθοῦσα τὰ γινόμενα Εἰρήνη καὶ ὁ Ταράσιος ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι τό γε νῦν ἔχον εἰς τὴν στρατιωτικὴν βίαν καὶ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐν αὐτῇ τῇ συνόδῳ παρισταμένων ἐπισκόπων ὅσοι ἔμενον πιστοὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς μεταρρυθμίσεως.

Καὶ διελύθη μὲν τότε ἡ σύνοδος, ἀλλ᾽ ἡ Εἰρήνη δὲν ἐτόλμα νὰ προβῇ εἰς ἀνανέωσιν τῆς συνόδου ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Ἐν ὅσῳ οἱ μέλλοντες νὰ συνέλθωσιν ἦσαν οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, ὧν ἐκ τῶν προτέρων ἐγνώσθησαν αἱ ἀντιπολιτευτικαὶ πρὸς τὴν ἀντιμεταρρυθμιστικὴν φατρίαν διαθέσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν ὅσῳ ἡ φρουρὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπετελεῖτο ἐκ κεκηρυγμένων ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἑτοίμων νὰ ἐπαναλάβωσι τὸ τόλμημα τῇ 17 Αὐγούστου 786, ἐν ὅσῳ ἕδρα τῆς συνόδου ἔμενεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς αἱ ἀνώτεραι τάξεις ἀνεγνώριζον τὰ ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως ἀγαθὰ, προοιωνίζετο βέβαιον τὸ ναυάγιον τῆς συνόδου. Ἦτο ἀνάγκη νὰ διαλυθῇ ἡ φιλελεύθερος στρατιὰ, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ πιστῶν ὀργάνων τῆς βασιλείας, νὰ καταπνιχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκκλησιαστικῷ συνεδρίῳ πᾶσα φωνὴ ἀντίξοος πρὸς τὴν θέλησιν τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν, νὰ συγκροτηθῇ ἡ σύνοδος ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς ἐγκλειούσης τὰς παραδόσεις τοῦ οἴκου Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου βασιλευούσης. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπεχείρησεν ἡ Εἰρήνη μετ᾽ ἐπιμονῆς ὑπ᾽ οὐδενὸς κωλύματος ἀναχαιτιζομένης, μετὰ πίστεως τυφλῆς εἰς τὴν σωτηρίαν ἐπενέργειαν τῆς ἀναστυλώσεως τῶν εἰκόνων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνασκοπῆς πρὸς τὰς ζημίας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐπέλθωσιν εἰς τὴν πολιτείαν ἐκ τῶν μέτρων, ἅτινα ἐπεδιώκοντο πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν βουλευμάτων τῆς ἀντιμεταρρυθμιστῆς φατρίας.

Ζημία ἀληθῶς τῆς πολιτείας ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ διάλυσις τῆς παλαιμάχου στρατιᾶς, εἰς ἣν μεγάλας ὁπωςδήποτε ἐχρεώστει ἡ πολιτεία ἐπιτυχίας ἐναντίον Βουλγάρων, Σλάβων καὶ Ἀράβων, καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῆς διὰ νεοστρατεύτων, περισυλλεγομένων ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν τοῦ κράτους χωρῶν, ἐν αἷς ἡ μεταρρύθμισις εἶχε ῥιζωθῆ ἧττον ἢ ἀλλαχοῦ. Καὶ ὅμως ἡ Εἰρήνη, δοῦσα διαταγὴν εἰς τὸν ἀφωσιωμένον αὐτῇ Σταυράκιον νὰ στρατολογήσῃ νέα τάγματα ἐν ταῖς περὶ τὴν Θρᾴκην ἐπαρχίαις, νὰ στείλῃ δ᾽ εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταν-

[illegible] τῆς παλαιᾶς στρατιᾶς, διεβίβασε κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 786 διὰ δόλου τοὺς παλαιομάχους ἀόπλους εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ διέλυσεν αὐτούς, ἀναγκάσασα νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Πρὸς δὲ καταρτισμὸν τῆς ποθητῆς πλειονοψηφίας ἐν τῇ συγκροτηθησομένῃ συνόδῳ δὲν ἐκλήθησαν διὰ τῆς τὸν Μάϊον τοῦ 787 ἐκδοθείσης προσκλήσεως πρὸς νέαν σύνοδον ἅπαντες οἱ μετασχόντες τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συνεδρίας, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι, περὶ ὧν ἦτο ἐκ τῶν προτέρων βέβαιον, ὅτι ἔμελλον νὰ ψηφίσωσιν ὑπὲρ τῶν εἰκόνων. Διὰ παντὸς δὲ τρόπου, μέχρι καὶ καταγγελιῶν ἐπὶ παρανόμῳ χειροτονίᾳ, ἀπεμακρύνθησαν τῆς συνόδου οἱ κεκηρυγμένοι φίλοι τῆς μεταρρυθμίσεως, ἢ δι' ἀπειλῶν περὶ ἀναθέματος καὶ ἄλλων ἐπεμβάσεων μετεπείσθησαν οἱ εὐκαμπτότεροι. Τέλος δ' ἀντὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕδρα τοῦ συνεδρίου ὡρίσθη ἡ Νίκαια, ἥτις οὐ μόνον δὲν εἶχεν ὑψηλὴν κοινωνίαν δυναμένην νὰ ἀντιδράσῃ ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων ὡς ἡ τῆς βασιλευούσης, ἀλλὰ καὶ συνεδέετο διὰ θερμῶν ἀρρήτων πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ὀρθοδοξίας ἕνεκα τῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει συνελθούσης πρώτης οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἀφ' οὗ δὲ οὕτως ἔγεινεν ἐν τῷ μεταξὺ ἡ προσήκουσα προεργασία, τὴν 11 Ὀκτωβρίου 787 συνῆλθον οἱ πατέρες τὸ πρῶτον ἐν τῇ κατὰ τὴν Νίκαιαν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀνήρχοντο δ' οἱ συνελθόντες πιθανῶς εἰς τριακοσίους πεντήκοντα, συνυπολογιζομένων ἑκατὸν τριάκοντα καὶ δύο ἡγουμένων καὶ μοναχῶν, οὓς ὡς ἐνθέρμους ζηλωτὰς τῶν εἰκόνων εἶχεν ἐπ' ἴσης καλέσει ἡ Εἰρήνη. Μεταξὺ δὲ τούτων εὑρίσκετο ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ ἐν Βιθυνίᾳ Θεοφάνης ὁ ὁμολογητὴς ὁ συγγράψας ἔπειτα χρονογραφίαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Διοκλητιανοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 813, ἐν ᾗ ἀνεδείχθη θερμὸς ὑπέρμαχος τῶν εἰκονοφίλων. Συμπαρίσταντο δὲ καὶ οἱ διὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ματαιωθεῖσαν σύνοδον ἀποσταλέντες ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα. Αἱ συνεδρίαι ἤρχισαν διὰ λόγου τοῦ πατριάρχου Ταρασίου, ἐξηγοῦντος τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεως τῆς συνόδου. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἄμεσοι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συνόδου ἐνέργειαι καὶ ὁ τρόπος τῆς εἰσηγήσεως καὶ αἱ πρῶται γενόμεναι μετὰ τὴν προσλαλιὰν τοῦ Ταρασίου προτάσεις καὶ συσκέψεις καὶ ἡ σπουδή, ἣν ἐπέδειξαν οἱ συνελθόντες πατέρες, δεικνύουσιν, ὅτι ἐκ τῶν προτέρων εἶχον ληφθῆ αἱ ἀποφάσεις, εἰς ἃς ἀπέληξεν ἡ σύνοδος.

Καὶ δὴ πρώτη πρότασις γενομένη ἀμέσως μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τοῦ

πατριάρχου ὑπῆρξεν ἡ τοῦ ἐπισκόπου Κύπρου Κωνσταντίνου, προτείναντος τὴν εἰς τὴν σύνοδον μετὰ αἴτησιν συγγνώμης συμμετοχὴν τριῶν τέως εἰκονομάχων ἐπισκόπων, οἵτινες καὶ εἰςήχθησαν πράγματι εἰς τὴν συνεδρίαν. Ἀλλὰ διὰ τοιαύτης τινὸς προτάσεως καὶ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς οἱονεὶ κατεδικάζετο ἤδη ἐκ τῶν προτέρων ἄνευ τινὸς διασκέψεως τὸ παρελθὸν, ἐθεωροῦντο δεόμενοι συγχωρήσεως οἱ οὐδὲν ἁμαρτήσαντες καὶ ἁπλῶς ἐμμένοντες εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἱερείᾳ συνόδου, καὶ οἱονεὶ ἐλύετο ἐκ συναρπαγῆς αὐτὸ τὸ ζήτημα, οὗ χάριν εἶχε συγκληθῆ ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος. Ἀφ' οὗ δ' ἔγειναν δεκτοὶ καὶ ἑπτὰ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἐκ τῶν ἄλλως κληθέντων εἰς τὴν σύνοδον, περὶ ὧν ὡς ὑπόπτων κακοδοξίας θυελλώδης ἠγέρθη συζήτησις, ἐλύθησαν δὲ καί τινα ἄλλα προκαταρκτικὰ ζητήματα, ἀπὸ τῆς πέμπτης συνεδρίας ἐπελήφθη ἡ σύνοδος τοῦ κυρίου θέματος, τοῦ περὶ τῶν εἰκόνων, ὅπερ καὶ ἐλύθη ἐντὸς τριῶν μόνων συνεδριῶν.

Ἡ σύνοδος, πεισθεῖσα δι' ἀναγνώσεως χωρίων τῆς Γραφῆς καὶ πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἐψήφισε τὴν ἀνόρθωσιν τῶν εἰκόνων. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθέντα Ὅρον ἐπετράπη ἡ ἀνάθεσις τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων **ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις καὶ ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ἐσθῆσι τοίχοις τε καὶ σανίσιν, οἴκοις τε καὶ ὁδοῖς.** Ἡ συχνὴ αὐτῶν θέα ἔμελλε κατὰ τὸν Ὅρον νὰ διεγείρῃ τοὺς θεωμένους πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καὶ ἐπιπόθησιν. Ὡς πρέπουσαι δὲ τιμαὶ εἰς τὰ ἀπότυπα ταῦτα τῶν ἁγίων πρωτοτύπων ἐθεωρήθησαν ὁ ἀσπασμὸς καὶ ἡ προςκύνησις, ἡ προςαγωγὴ θυμιαμάτων καὶ φώτων, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ἡ ἀληθινὴ τῶν εἰκόνων λατρεία, ἅτε εἰς μόνην τὴν θείαν φύσιν ἐμπρέπουσα. Ἐτάχθησαν δ' ἐν συνόλῳ αἱ ἅγιαι εἰκόνες ἰσότιμοι πρὸς τὰ καθ' ὅμοιον τρόπον προςκυνητέα ἱερὰ ἀντικείμενα, τὸν τύπον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τὰ ἅγια εὐαγγέλια καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ ἀναθήματα.

Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ σύνοδος εἰς μόνον τὸν περὶ ἀναστυλώσεως τῶν εἰκόνων Ὅρον, ἀλλὰ διὰ τῶν κανόνων αὐτῆς ἀνενέωσε πατροπαράδοτά τινα ἔθη, ὧν ἡ κατάργησις ἀντέκειτο εἰς ἀρχαίας ἕξεις τῶν πιστῶν. Προέβη δὲ καὶ εἰς ἀναίρεσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Ἱερείᾳ συνόδου, καὶ ἀνεθεμάτισεν ὡς αἱρετικοὺς τοὺς πατριάρχας Ἀναστάσιον, Κωνσταντῖνον καὶ Νικήταν καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν, ἠνώρθωσε δὲ τὴν μνήμην τῶν ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ ἀναθεματισθέντων κυριωτάτων ἀντιπάλων τῆς εἰκονομαχίας, ἐν οἷς καὶ ὁ δραστήριος ἀντίπαλος Λέοντος

τοῦ Ἰσαύρου πατριάρχης Γερμανός, ὅστις ἀπὸ τεσσαράκοντα ἤδη καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἐκοιμᾶτο ἥσυχος τὸν αἰώνιον ὕπνον, τεθαμμένος ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἔργων τῆς συνόδου ἐν Νικαίᾳ οἱ συγκροτήσαντες ταύτην πατέρες διεπεραιώθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖ δὲ συνῆλθον ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Μαγναύρας εἰς ὀγδόην καὶ τελευταίαν συνεδρίαν ἀρχομένου τοῦ Νοεμβρίου 787. Ἡ συνεδρία ἐκείνη ὑπῆρξεν ἐπίσημος, συμπαρισταμένης τῆς βασιλομήτορος καὶ τοῦ

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Κωνσταντίνου. Καὶ ἀνεγνώσθησαν μὲν καὶ ἐπεκυρώθησαν οἱ εἰκοσιδύο κανόνες τῆς συνόδου, ἐπεβεβαιώθησαν δὲ τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐψηφισμένα, καὶ οἱ πατέρες διελύθησαν λαβόντες παρὰ τῆς βασιλίσσης δῶρα.

Ἡ τελευταία συνεδρία τῆς συνόδου, καίπερ γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπ' οὐδενὸς ἐταράχθη. Ὁ Σταυράκιος εἶχε φροντίσει μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Εἰρήνης διάλυσιν τῶν παλαιμάχων καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν νέων ταγμάτων περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πατέρων ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ καταπνίξεως πάσης ἀντιστάσεως. Οὕτω δὲ συνεπληρώθη ἡ διὰ τῆς συνόδου ἐπιδιωκομένη ἐκκλησιαστικὴ μεταβολὴ διὰ

Ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ λαγγοβαρδικοῦ κράτους ἐσώθη ὁ υἱὸς καὶ συνάρχων τοῦ Δεσιδερίου Ἄδαλγις, φυγὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἧς ἡ αὐλὴ βαθέως ᾐσθάνετο τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ Καρόλου ἀνανεώσεως τῆς πολιτείας τοῦ πατρὸς Πιππίνου. Ἡ δὲ γενομένη εἰς τὸν φυγάδα βασιλόπαιδα ὑπὸ τοῦ Κοπρωνύμου δεξίωσις καὶ ἡ ἀνάδειξις αὐτοῦ εἰς πατρίκιον τῆς Ῥώμης δεικνύει καταφανῶς, ὅτι τὸ Βυζάντιον ᾐσθάνετο τὸ ἑξῆς τὴν ἀνάγκην τῆς μετὰ τῶν τέως πολεμίων, τῶν Λαγγοβάρδων, συμπράξεως ἐναντίον τοῦ πάπα καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Φράγκων. Εἴπερ τινὲς δὲ καὶ ἄλλοι συνεμερίσθησαν τὴν νέαν ταύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων οἱ Λαγγοβάρδοι δοῦκες τοῦ Φόρου Ἰουλίου, τοῦ Βενεουέντου, τοῦ Σπολητίου καὶ τοῦ Κλουσίου. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε, ὅτι τούτων Ῥοδόγαυδος ὁ δοὺξ τοῦ Φόρου Ἰουλίου ἦτο ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν Λαγγοβάρδων, οἵτινες ἅμα τῇ ἐκνικήσει τοῦ Δεσιδερίου ὑπὸ τοῦ Καρόλου εἶχον σπεύσει νὰ ὀμόσωσι πίστιν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων καὶ Λαγγοβάρδων. Μετ᾽ οὐ πολὺ ὁ πάπας καὶ ὁ ἤδη μετὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐκείνας νίκας ἀποχωρήσας ἐξ Ἰταλίας καὶ ἐν Σαξονίᾳ πολεμῶν Κάρολος εὑρέθησαν ἐνώπιον ἐπικινδύνου ἀποστασίας ἐν Ἰταλίᾳ, ἧς τὴν ἐπίρρωσιν ἀνέμενον οἱ ἀποστάται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καραδοκοῦντες τὴν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου ἀποστολὴν γενναίας βοηθείας ὑπὸ τὸν Ἄδαλγιν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπέκειτο μὲν νέα ἐκστρατεία τοῦ Καρόλου, εἶχον δὲ φθάσει ἤδη πρέσβεις αὐτοῦ, ἐνεργοῦντες τὴν δι᾽ ὑπονομεύσεων τῶν Λαγγοβάρδων δουκῶν διάσπασιν τῆς λαγγοβαρδικῆς συμμαχίας, ὅτ᾽ ἐπῆλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 775 ὁ θάνατος τοῦ Κοπρωνύμου. Ἡ δὲ μετριοπαθεστέρα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς εἰκονομαχίας πολιτεία τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Λέοντος τοῦ Χαζάρου συνεπέφερε τὴν προςπέλασιν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἑπομένως τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν περὶ συγκρούσεως πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὸν Κάρολον τολμηρῶν σχεδίων τοῦ πατρός. Μετὰ τῆς ψυχράνσεως δὲ ταύτης τοῦ ζήλου τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀποστασίας τῶν Λαγγοβάρδων συνδέεται καὶ ἡ διάλυσις τῆς λαγγοβαρδικῆς συμμαχίας καὶ προςχώρησις τῶν δουκῶν εἰς Κάρολον τὸν μέγαν πλὴν ἑνὸς αὐτῶν, τοῦ Ῥαδογαύδου, ὅν, διαβὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνίκησεν ὁ Κάρολος τῷ 776.

ε΄

Κωνσταντῖνος καὶ Ἐρυθρώ.

Ἔκτοτε ὁ μὲν Κάρολος, τραπεὶς ἐπ' ἄλλους ἀγῶνας, ἔμεινε μακρὰν τῆς Ἰταλίας μέχρι τοῦ 780 τελευτῶντος, ἡ δὲ μετὰ τὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἐπελθόντα θάνατον Λέοντος τοῦ Χαζάρου ἀναλαβοῦσα τὴν ἐπιτροπείαν Κωνσταντίνου τοῦ ϛ' Εἰρήνη διὰ τῆς προστασίας τῶν εἰκόνων ἐπήνεγκε τὴν προςπέλασιν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ τοῦ πάπα, ὃν εἴδομεν ἀποστείλαντα ἰδίους ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν σύνοδον. Ἡ θέσις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, παλαίοντος πρὸς Ἄραβας, Σλάβους καὶ Βουλγάρους, σαλευομένου δὲ καὶ ἐσωτερικῶς ἕνεκα τῆς διαστάσεως ἣν εἶχεν ἐπιφέρει τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως, δὲν ἐπέτρεπεν ἀληθῶς τὴν πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὸν Κάρολον διάστασιν. Διὸ ἡ βυζαντινὴ βασιλεία ἠναγκάσθη οὐδεμίαν, καθ' ἃ φαίνεται, νἀντιτάξῃ διαμαρτυρίαν εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ, ἀνακηρύξαντος τὸν Κάρολον πατρίκιον τῆς Ῥώμης. Διὰ τῆς εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων παραχωρήσεως τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου, ὅπερ καὶ εἰς τὸν Πιππῖνον εἶχε παραχωρηθῇ πρότερον ὑπὸ τοῦ πάπα Στεφάνου, ἐσημαίνετο οὐδὲν ἧττον ἢ ἡ ἀπόσπασις τοῦ δουκάτου τῆς Ῥώμης ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἀρχῆς, ἀφ' οὗ ἡ Ῥώμη ὡς βυζαντινὴ κτῆσις διῳκεῖτο ἀπὸ τῶν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 731 καὶ 739 χρόνων ὑπὸ ἰδίου ἐκ Βυζαντίου στελλομένου δουκός, ἔχοντος τὴν προςωνυμίαν πατρικίου, ἀφ' οὗ ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ ἐπικύρωσις τοῦ πάπα. Κατὰ ταῦτα δὲ ὁ πάπας, ἀναγνωρίζων ὡς πατρίκιον τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων, ἐκηρύττετο τὸ ἐξῆς ἐκείνου ὑπήκοος, ἀποτινάσσων τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν. Ἐπιτυχόντες δὲ τοῦτο οἱ πάπαι, ἔτι περαιτέρω ἠθέλησαν νὰ προβῶσιν ἐπὶ τῆς Εἰρήνης, ἀξιοῦντες παρὰ τῶν Βυζαντίνων τὴν δι' ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ, πρὸς ἀνάγνωσιν ἐν τῇ ἑβδόμῃ συνόδῳ προωρισμένης, ἀναγνώρισιν τῶν πρωτείων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, τὴν εἰς αὐτὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων καὶ προσόδων καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῆς ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἰταλίας δικαιοδοσίας. Ἀλλ' ὁ Ταράσιος εἶχεν οὕτω παρασκευάσει τὰ πράγματα ἐν τῇ συνόδῳ, ὥστε οἱ πατέρες οὐδαμῶς ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα ὅσα ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἀφαιρεθέντων δικαιωμάτων.

Ὡς δὲ πρὸς τὸν πάπαν εἶχε προςπελάσει ἡ Εἰρήνη διὰ τῆς κοινῆς συμπράξεως ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Νικαίας, οὕτως ἐθεώρησε μετὰ τὴν ἐν ἔτει 780 νέαν μετάβασιν τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἰταλίαν συμφέρουσαν τὴν μετ᾽ αὐτοῦ συνδιαλλαγήν. Πεισθεῖσα ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δι᾽ ὑποστηρίξεως τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Λαγγοβάρδων καὶ τοῦ ἔτι ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου διαμένοντος Ἀδάλγιδος δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀνάκτησις τῶν βυζαντιακῶν κτήσεων τῆς Ἰταλίας, ἤλπισεν, ὅτι τοιοῦτό τι μόνον διὰ κηδεστίας μετὰ τοῦ Καρόλου θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ. Τοὐλάχιστον ἠθέλησε διὰ τῆς τοιαύτης ἐπιγαμίας καὶ συμμαχίας μετ᾽ αὐτοῦ ἀντὶ τῶν ἀμφιβόλων περὶ Ἰταλίας ἐλπίδων ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι διὰ συμπράξεως μετὰ τῶν εἴπερ ποτὲ ἀνισχύρων Λαγγοβάρδων νὰ καρπωθῇ θετικὰ διὰ τὸ παρὸν κέρδη, τὴν διάσωσιν τῆς Σικελίας διὰ τῆς ἀποχῆς τοῦ Καρόλου ἀπὸ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ τότ᾽ ἐν ἀποστασίᾳ εὑρισκομένου Ἐλπιδίου καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἀγωνιζομένου κατ᾽ Ἀράβων καὶ Βουλγάρων. Διὸ ἅμα τῇ ἐξ Ἰταλίας ἐκ νέου ἀναχωρήσει τοῦ Καρόλου ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ Εἰρήνη τὸ φθινόπωρον τοῦ 781 πρέσβεις εἰς τὴν Φραγκίαν, προτείνουσα τὴν μνηστείαν τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ῥηγὸς Ῥοτρούδης, ἣν Ἐρυθρὼ καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι. Ἀλλὰ τοιοῦτος σύνδεσμος μετὰ τῆς Εἰρήνης συνέφερε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κάρολον, οὗ ὁ υἱὸς Πιππῖνος πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀναγορευθῇ ὑπὸ τοῦ πάπα βασιλεὺς τῶν Λαγγοβάρδων, διότι πάντως μετὰ τῶν προτάσεων τῆς Εἰρήνης συνυπηκούετο καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ τε Ἀδάλγιδος καὶ τοῦ ἔτι αὐταρχοῦντος δουκὸ Βενεουέντου Ἀρίχιδος, ἄρα ἡ ἐνίσχυσις αὐτοῦ τοῦ Πιππίνου. Διὰ ταῦτα ὁ ἰσχυρὸς ῥὴξ τῶν Φράγκων ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῆς Εἰρήνης, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ἄγων τότε τὸ ἑνδέκατον τῆς ἡλικίας ἔτος, ἀνεγνωρίσθη μνηστὴρ τῆς ἑπταέτους ἢ ὀκταέτους Ἐρυθροῦς. Κατελείφθη δὲ παρὰ τῇ νεαρᾷ μνηστῇ ὁ εὐνοῦχος νοτάριος Ἐλισσαῖος, ὅπως διδάξῃ αὐτὴν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μυήσῃ τὰ ἤθη τῆς ἑλληνικῆς αὐλῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συγχρόνως δ᾽ ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρόλου διαμένων σοφὸς Λαγγοβάρδος Παῦλος Βαρνεφρεῖδος ὁ ἐπιλε-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

γόμενος Διάκονος, ὅστις καὶ ἐξύμνησε διὰ λατινικῶν στίχων τὸν ἀρραβῶνα, ὡς καὶ ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρόλου ποιητὴς Πέτρος ὁ Πισαῖος ἔλαβον ἐντολὴν νὰ διδάξωσι τὴν ἑλληνικὴν εἰς Φράγκους μοναχοὺς προορισθέντας νἀκολουθήσωσι μετὰ τὸν γάμον τὴν Ἐρυθρὼ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οὕτω χάριν τοῦ συμφωνηθέντος γάμου ἡ ἑλληνικὴ διεδίδετο ἐν τῇ αὐλῇ Καρόλου τοῦ μεγάλου. Αὐτὸς ὁ Κάρολος ἐνόει τὴν ἑλληνικήν, εἰ καὶ δυσχερῶς ἐλάλει αὐτήν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ βιογράφος αὐτοῦ Ἐγινάρδος. Πρέσβεις ἐρχόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἐλάλουν πάντοτε πρὸ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν γλῶσσαν. Ἦτο δὲ ἀναγκαιοτάτη εἰς τὸν Κάρολον ἡ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς, διότι ἄλλως συνετήρει πυκνὰς σχέσεις μετὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας. Διὸ καὶ τῆς ἐν τῷ φραγκικῷ κράτει διαδόσεως τῆς ἑλληνικῆς δὲν ἠμέλησεν ὁ Κάρολος, καὶ βλέπομεν αὐτὸν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ὀσναβρύκου ἐν τῇ σημερινῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀννοβέρου ἐκδοθεῖσι Κεφαλαίοις παρέχοντα δωρεὰς καὶ προνόμια ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ἐν ἀνάγκῃ ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἔμελλε νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν ἄνδρας ἱκανοὺς νὰ λαλῶσι τήν τε λατινικὴν καὶ τὴν ἑλληνικήν. Συναφὴς δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην χάριν πρακτικῶν δημοσίων ἀναγκῶν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς ἦτο ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρόλου ἡ περὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀσχολία. Ὁ μὲν διδάσκαλος τοῦ ὀψιμαθοῦς βασιλέως Ἀλκουῖνος εἶχε κατὰ τὴν ἰδίαν του ὁμολογίαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ ἅπαντας τοὺς θησαυροὺς τοὺς ὑπὸ τῆς ἐπιφανοῦς Ἑλλάδος κληροδοτηθέντας εἰς τοὺς Λατίνους, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κάρολος μαρτυρεῖται, ὅτι εἶχεν ἀξιόλογον βιβλιοθήκην, ἐξ ἧς δὲν ἔλειπον βεβαίως Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἀφ' οὗ ἤδη ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πιππῖνος εἶχε μεταξὺ τῶν βιβλίων του τινὰς τῶν συγγραφῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ ἔργα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Οὕτως ὁ Κάρολος οὐδὲν ἄλλο ἔπραττεν ἢ νὰ συνεχίζῃ τὴν ἤδη ἐπὶ τοῦ πατρὸς ὑφισταμένην γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῇ φραγκικῇ αὐλῇ, ἣν ἀποδεικνύει καὶ τεμάχιον σωζομένης ἐπὶ παπύρου ἐπιστολῆς Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου πρὸς τὸν Πιππῖνον, ἀναφερομένης εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀγώνων κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λαγγοβάρδων Ἀστούλφου. Τὴν δ' ἐπὶ τοῦ Καρόλου μελέτην περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀποδεικνύουσι καὶ αὐτὰ τὰ λεγόμενα **Καρόλεια βιβλία** (*Libri Carolini*), ἐν οἷς ἀνα-

γράφονται διάφοροι λέξεις ἑλληνικαὶ καὶ παρέχεται ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν ἢ καὶ συζητεῖται ἡ διαφορὰ συνωνύμων. Εἶνε δὲ ἡ συγγραφὴ αὕτη, ὁςτιςδήποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς, εἴτε αὐτὸς ὁ Κάρολος ὁ μέγας, ὅςτις δὲν ἦτο ἄγευστος θεολογίας, εἴτε τις τῶν περὶ αὐτὸν θεολόγων, ἀξία σημειώσεως καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐτῇ τηρεῖται μέση τις ὁδὸς ὡς πρὸς τὴν εἰκονομαχίαν. Καὶ ἡ μὲν ἐν Ἱερείᾳ σύνοδος ἡ καταργήσασα τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων ἀποκαλεῖται ἀσύνετος, ἡ δ' ἐν Νικαίᾳ ἑβδόμη ἡ ἀναστυλώσασα τὰς εἰκόνας ἐπονομάζεται ἄφρων καὶ παράλογος.

Οὕτως ὁ Κάρολος ἀποδεικνύεται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων οὐ μόνον πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς ἔχων καθ' ὅλου ἐστραμμένον τὸν νοῦν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων διατρίβων καὶ περὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς παρὰ τοῖς Φράγκοις φροντίζων. Διὸ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν προτεραίαν τοῦ θανάτου λέγεται ἀσχολούμενος περὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ κειμένου τοῦ Εὐαγγελίου μεθ' Ἑλλήνων καὶ Σύρων θεολόγων. Τὴν δὲ τοιαύτην ἐκ πολιτικῆς ἀνάγκης καὶ ἐμφύτου πρὸς τὰ γράμματ' ἀγάπης ἀσχολίαν Καρόλου τοῦ μεγάλου περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐφαίνετο ἐπαυξήσασα ἡ κηδεστία αὐτοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης, ἐπαγαγοῦσα καὶ προςπέλασίν τινα τῆς φραγκικῆς αὐλῆς πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, προελθοῦσαν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ 781, ἧς ἄλλως δὲν γνωρίζομεν τοὺς ὅρους.

Ἐν τούτοις ἡλικιουμένου τοῦ Κωνσταντίνου φραγκικὴ πρεσβεία ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 786, ἐντολὴν ἔχουσα νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Εἰρήνης τὰ περὶ τοῦ ἐπικειμένου γάμου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς μετὰ τῆς Ἐρυθροῦς. Ἀλλὰ μακρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ βασιλευούσῃ διαμονὴ τῶν Φράγκων πρέσβεων, εἰς οὓς ἐδόθη εὐκαιρία νὰ μελετήσωσι τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ κράτει καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζοντο τὰ τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἀκράτητον τῆς βασιλομήτορος φιλαρχίαν. Ὁποῖαι δ' αἱ προθέσεις τῆς Εἰρήνης ἐφάνη σαφῶς μετ' ὀλίγους μῆνας, ὅτε πρέσβεις τῆς βασιλίσσης ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ φέρωσι τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ διὰ τῆς φραγκικῆς ἐκείνης πρεσβείας διαμηνυθέντα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Οἱ πρέσβεις τῆς Εἰρήνης εὗρον τὸν Κάρολον ἐν Καπύῃ τῆς Ἰταλίας, ὅπου εὑρίσκετο ἐστρατοπεδευμένος μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν προςχώρησιν καὶ μετ' αὐτοῦ συνδιαλλαγὴν τοῦ Λαγγοβάρδου δουκὸς τοῦ Βενεουέντου Ἀρίχιδος, καθ' οὗ εἶχε στρατεύσει. Κατὰ πόσον ἡ Εἰρήνη

εἶχεν ὑποσχεθῆ ἀρωγὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον τοῦ κηδεστοῦ δὲν εἶνε βέβαιον, ἀλλὰ φαίνεται πάντως, ὅτι δὲν ἦτο ἀμέτοχος συμπαθείας πρὸς τὸν περὶ αὐτονομίας βραχὺν ἀγῶνα τοῦ Λαγγοβάρδου δουκός. Αἱ δὲ διαπρεσβεύσεις αὐτῆς περὶ τούτου τοῦ ζητήματος δὲν ὑπῆρξαν ἴσως ἄσχετοι πρὸς τὴν περὶ τῶν γάμων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἐρυθροῦς ἀπάντησιν. Ἄλλως δ᾿ ὅ τι δήποτε καὶ ἂν ἐμηνύθη παρὰ τῆς Εἰρήνης εἰς τὸν Κάρολον ἦτο ἁπλῆ πρόφασις ἀπέναντι ἄλλου ζητήματος οὐσιωδεστέρου. Εἶνε προφανές, ὅτι ὁ Κάρολος, εἰδὼς τὴν φιλαρχίαν τῆς βασιλίσσης, ἐζήτει πιθανώτατα τὴν ῥητὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, εἰσερχομένη ὡς βασιλικὴ νύμφη εἰς τὰ βυζαντιακὰ ἀνάκτορα, ἔμελλε νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου συμπάρεδρος βασιλέως καὶ οὐχὶ βασιλικῆς πλαγγόνος, ἐπιτροπευομένης ὑπὸ τῆς πανισχύρου πενθερᾶς. Ἀλλ᾿ ἡ χειραφέτησις τοῦ Κωνσταντίνου ἐσήμαινε τὴν παῦσιν πάσης ἰσχύος τῆς εἰθισμένης εἰς τὸ ἄρχειν βασιλομήτορος. Αὕτη δ᾿ ὑπῆρξεν ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου ἡ ἀγαγοῦσα πρὸς τῇ ἀποκρούσει προτάσεων τῆς Εἰρήνης σχετιζομένων πρὸς τὸ Βενεουέντον εἰς τὴν διάλυσιν τῶν εὐοιώνων ἀρραβώνων καὶ τὴν ῥῆξιν τῶν μεταξὺ τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Καρόλου σχέσεων, ὁθενδήποτε καὶ ἂν προῆλθεν αὕτη, εἴτ᾿ ἐκ τοῦ πατρὸς τῆς Ἐρυθροῦς, εἴτ᾿ ἐκ τῆς μητρὸς τοῦ Κωνσταντίνου.

ϛ´

Ἡ ῥῆξις ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς μετὰ τοῦ Καρόλου ῥήξεως ἦτο ἡ φανερὰ παρὰ τῶν Βυζαντίνων ὑποστήριξις τοῦ ἀνησύχου Ἀρίχιδος ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ δὲ ἄφιξις ἀποστόλου τοῦ δουκὸς ἐκείνου τοῦ Βενεουέντου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διέτριβεν ἀκόμη ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Δεσιδερίου Ἄδαλγις, πάντοτε πρόθυμος νὰ στρατεύσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐπετάχυνε τὴν ἀπόφασιν τῆς Εἰρήνης. Ἡ βασιλομήτωρ ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ δουκός, ζητοῦντος τὸ ἀξίωμα πατρικίου τῆς Ῥώμης καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Νεαπόλεως, ὅπερ ἀνῆκεν ἀκόμη κατ᾿ ὄνομα εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἀρχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τὴν βυζαντιακὴν ἐπικυριαρχίαν, προσφέροντος δ᾿ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους πίστιν καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεδείκνυε δὲ συγχρόνως τὴν πρὸς τὴν βυζαν-

τιακὴν αὐτοκρατορίαν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ, ὀνομάζων Ἁγίαν Σοφίαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ τότε κτιζομένην ἐν Βενεουέντῳ νέαν μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν. Ἡ δὲ Εἰρήνη, συγκαταβαίνουσα εἰς τὴν νέαν ταύτην συμμαχίαν, ἀφ' ἧς μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν πρὸς τὸν Κάρολον σχέσεων ἀπεξεδέχετο ἀγαθὰ περὶ νέας τῶν Βυζαντίνων ἐπικρατήσεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἀπέστειλεν ἤδη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 787 πρὸς τὸν Ἄριχιν δύο σπαθαρίους καὶ τὸν πατρίκιον τῆς Σικελίας, ἔχοντας ἐντολὴν νὰ περιβάλωσι τὸν νέον σύμμαχον διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου καὶ ἐπιτελέσωσι τὴν εἰς τὸν ἑλληνισμὸν μετάστασιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅτε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Εἰρήνης ἔφθασαν εἰς τὴν Σικελίαν, ἔμαθον, ὅτι ὁ Ἄριχις δὲν ἔζη πλέον, θανὼν αἴφνης τὸν Αὔγουστον τοῦ 787.

Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀρίχιδος δὲν διέλυσε τὰ περὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀναμίξεως σχέδια τῆς Εἰρήνης, οὐδ' ἀνέστειλε τὴν μελετωμένην εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπόβασιν τοῦ Ἀδάλγιδος μετὰ στρατιᾶς, ἧς ἔργον ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἀνάκτησις τοῦ ἐξαρχάτου τῆς Ῥαβέννης καὶ τῆς Πενταπόλεως. Ἄλλως δὲ πρὸς τοιοῦτο διάβημα ἐνίσχυον ἤδη τὴν Εἰρήνην ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπίρρωσις ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῶν βουλευμάτων αὐτῆς ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Νικαίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀπαγίωτον τῆς ἐν Βενεουέντῳ ἐπικυριαρχίας τοῦ Καρόλου καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 787 μετ' αὐτοῦ συνθηκολογίαν τοῦ Ἀρίχιδος καὶ παράδοσιν εἰς αὐτὸν ἄλλων τε ὁμήρων καὶ τοῦ ἰδίου υἱοῦ Γριμοάλδου.

Μία μόνον μετατροπὴ σχεδίου ἐπῆλθεν ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραγμάτων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρίχιδος. Ἐγκατελείφθη δῆλα δὴ τὸ σχέδιον τῆς ἐπὶ τὴν Ῥάβενναν ἐκστρατείας, καὶ ἐστράφη ἡ προσοχὴ πολὺ πλέον ἢ πρότερον εἰς τὰ κατὰ τὸ Βενεούεντον. Ὁ δὲ Ἄδαλγις, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν εἰς τὴν Σικελίαν καταπλευσάντων πρέσβεων τῆς Εἰρήνης, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Καλαβρίαν, ἥτις μετεβλήθη εἰς ἑστίαν στασιαστικὴν ὑπὲρ τῶν Βυζαντίνων ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ. Τὴν δὲ 20 Ἰανουαρίου 788 οἱ δύο Βυζαντῖνοι σπαθάριοι καὶ ὁ πατρίκιος τῆς Σικελίας Θεόδωρος ἀφικνοῦντο εἰς τὸ Σάλερνον, ὅπου διέμενεν ἡ χήρα τοῦ Ἀρίχιδος Ἀδαλπέργα. Καὶ διεξήχθησαν μὲν ἐν Σαλέρνῳ τριήμεροι διαπραγματεύσεις, ἀλλ' ἡ Ἀδαλπέργα καὶ οἱ ἐν Βενεουέντῳ ἰσχυροὶ δὲν ἐπείσθησαν ἀμέσως εἰς κοινοπραγίαν μετὰ τῶν Βυζαντίνων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν, ἀποχωρήσαντες εἰς Νεάπολιν, νἀναμένωσιν ἐκεῖ τὴν ἀπάντησιν τῶν Βενεουεντίνων.

Οὕτως ὁ Κάρολος εὑρέθη ἀληθῶς ἐν δεινῇ θέσει, βλέπων τοὺς μὲν Βυζαντίνους ὑπονομεύοντας ἰσχυρῶς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ θέσιν τῶν Φράγκων, τοὺς δὲ Βενεουεντίνους ἐπιμένοντας εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ παρ' αὐτῷ κρατουμένου Γριμοάλδου καὶ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς δουκὸς τοῦ Βενεουέντου. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νἀπολύσῃ ὑπὸ ὅρους τὸν Γριμοάλδον, ὅςτις ἀνέλαβε καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν Βυζαντίνων.

Πιστῶς δὲ τηρήσας τὸν λόγον αὐτοῦ ὁ Γριμοάλδος, οὐ μόνον δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τοὺς ἐκ Βυζαντίου πειρασμούς, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἡ Εἰρήνη ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατιὰν βυζαντιακὴν ὑπὸ τὸν πατρίκιον τῆς Σικελίας Θεόδωρον καὶ τὸν λογοθέτην τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ σακελλάριον Ἰωάννην, μεθ' ἧς συνέπραττε καὶ ὁ Ἄδαλγις, πρὸς μητρὸς θεῖος τοῦ Γριμοάλδου, ἐξῆλθε κατ' αὐτῶν, εἰσορμήσας εἰς τὴν Καλαβρίαν. Ἡ μάχη ἐπολεμήθη τελευτῶντος τοῦ 788 μετὰ μεγάλης ἀμφοτέρωθεν ὁρμῆς, ἤρατο δὲ τὴν νίκην ἡ στρατιὰ τοῦ Γριμοάλδου, μεθ' οὗ συνεμάχοντο ὁ Λαγγοβάρδος δοὺξ τοῦ Σπολητίου Ἰλδεβράνδος καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Καρόλου Οὐίνιχις, ἀγαγὼν συνεπικούρους ὀλίγους Φράγκους. Τετρακισχίλιοι Βυζαντῖνοι ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐν οἷς καὶ ὁ σακελλάριος Ἰωάννης, χίλιοι δὲ ὑπῆρξαν οἱ ζωγρηθέντες ὑπὸ τῆς νικηφόρου στρατιᾶς. Ὁ δὲ Ἄδαλγις διασωθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔζησεν ἥσυχος ὡς πατρίκιος, οὐδὲν πλέον ἐπιχειρήσας μέχρι τῆς τελευτῆς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχῆς.

Ἀληθῶς μετὰ τὴν νίκην ἐκείνην τοῦ Γριμοάλδου ἡ Εἰρήνη, κωλυομένη ἄλλως καὶ ὑπὸ ἄλλων μεριμνῶν, ἐπείσθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτήσῃ τὰ περὶ ἀνακτήσεως τῆς ἰταλικῆς κυριαρχίας σχέδια. Τὴν δ' ἐπισφράγισιν τῆς τοιαύτης κατηναγκασμένης πρὸς τοὺς Λαγγοβάρδους συνδιαλλαγῆς ἐπήγαγε γάμος τοῦ Γριμοάλδου μετά τινος συγγενοῦς Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ', Εὐανθίας καλουμένης. Καὶ ὁ μὲν Γριμοάλδος, ἀπαλλαγεὶς οὕτω παντὸς ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων φόβου, ἠδυνήθη νἀναλάβῃ ἐρρωμένως μακρὸν ὑπὲρ αὐτονομίας τοῦ δουκάτου τοῦ Βενουέντου ἀγῶνα πρὸς τοὺς Φράγκους, ὁ δὲ Κάρολος ἐν τῷ μεταξὺ, βλέπων τὴν ἀδυναμίαν τῆς Εἰρήνης, προέβη εἰς νέαν μείωσιν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀποσπάσας ἀπ' αὐτοῦ τὴν Ἰστρίαν.

Προςαρτηθεῖσα δὲ εἰς τὸ φραγκικὸν κράτος ἡ Ἰστρία, ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου εἰς ἴδιον δοῦκα, Ἰωάννην τὸν Ἰστριακὸν, διοικοῦντα τὴν χώραν κατὰ τοὺς τέως ἰσχύοντας νόμους καὶ διατελοῦντα ὑπόφορον τῶν Φράγκων.

Καὶ ἄλλην δὲ ζημίαν ὑπέστη τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Κάρολον ῥήξεως.

Καθ᾽ οὓς χρόνους μεσοῦντος τοῦ πέμπτου αἰῶνος ὁ Ἀττίλας εἶχεν ἐπιδράμει τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκπολιορκήσει τὴν Ἀκυληίαν πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν κατὰ τὸ Βενετικὸν πολισμάτων ἔφυγον κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν πρὸς τὰς ἐν μέσῳ τῶν κατὰ τὰ βόρεια τοῦ Ἀδρίου τεναγῶν κειμένας νήσους, καὶ, προςτεθέντες εἰς τοὺς ἤδη ἐπ᾽ αὐτῶν οἰκοῦντας ναυτίλους καὶ ἁλιεῖς, ἵδρυσαν τὴν βενετικὴν πολιτείαν. Ἀπὸ μικρῶν δὲ ἀρχῶν αὕτη ἀρξαμένη, προέβαινε κατὰ μικρὸν ἀκμάζουσα σὺν τῷ χρόνῳ, ἕως ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ περιελήφθη περὶ τὸ 539 ὑπὸ τοῦ νικηφόρου Βελισαρίου εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος μετὰ τῆς Ῥαβέννης, τοῦ Ταρβισίου καὶ ἄλλων ἠπειρωτικῶν πόλεων τοῦ Βενετικοῦ. Ἔκτοτε δ᾽ οἱ Βυζαντῖνοι ἦρχον τοῦ νησιωτικοῦ ἐκείνου Βενετικοῦ, ἀσκοῦντες τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῶν μέχρι μὲν τοῦ τέλους τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος δι᾽ ἐνιαυσίων δημάρχων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ βενετικοῦ λαοῦ καὶ ἐπικυρουμένων ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς, ἔπειτα δὲ σὺν τῇ αὐξήσει τῆς πόλεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπείκοντος βενετικοῦ κράτους διὰ δουκῶν ἰσοβίων, ἐχόντων ἕδραν κατ᾽ ἀρχὰς μὲν τὴν Ἡράκλειαν ἢ τὸ Νεόκαστρον (Civitas nova) ἔπειτα δὲ τὸ Μαδάμαυκον (Malamocco), ἀμφότερα πολίσματα τῶν βενετικῶν νήσων. Τῷ δὲ 729 παρουσιάζεται κατὰ πρῶτον ἡ Βενετία ὡς ναυτικὴ δύναμις, τοῦ τρίτου δουκὸς τῶν Βενετῶν Ὄρσου πλεύσαντος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Λαγγοβάρδου Λουιτπράνδου κατεχομένην Ῥάβενναν καὶ καταγαγόντος τὸν εἰς τὸ Βενετικὸν μετὰ τὴν ἐκνίκησιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Λαγγοβάρδων φυγόντα Βυζαντῖνον ἔξαρχον Εὐτύχιον, οὗ τὴν ἀρχὴν ὁριστικῶς ἔπειτα ἔμελλον, καθ᾽ ἃ εἴδομεν, νὰ καταλύσωσιν οἱ Λαγγοβάρδοι τῷ 752.

Ἐν τούτοις δὲ κατ᾽ αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ἔτη, καθ᾽ ἃ ἐκινδύνευε τὸ ἐξαρχᾶτον καὶ εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἔκπτωσις τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς, παρουσιάζεται παρὰ τοῖς Βενετοῖς ἐθνική τις ἀντίστασις ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου. Καὶ οἱ μὲν δοῦκες τῶν Βενετῶν τείνουσιν εἰς τὴν αὐτονομίαν, οἱ δὲ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου διὰ παντοίων μέσων ἔχονται τῆς ἐπικυριαρχίας. Ἰδίως δὲ προφανὴς εἶνε νέα τῶν Βενετῶν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους προςπέλασις ἐπὶ τοῦ δουκὸς Μαυρικίου (764-787) ἐν ἡμέραις καθ᾽ ἃς Κάρολος ὁ μέγας ἐπεξέτεινε τὴν ἰδίαν ἀρχὴν εἰς τὴν Ἰστρίαν καὶ τὴν Δαλματίαν. Ὁ ἐκ τῶν γειτόνων ἤδη Φράγ-

κων κίνδυνος ἔμελλε νἀποβῇ ἄμεσος διὰ τὸ νησιωτικὸν τῶν Βενετῶν κράτος, ἂν ὁ Κάρολος δὲν ἐστερεῖτο στόλου. Ἡ δὲ τοιαύτη ἀδυναμία τοῦ ἄλλως ἰσχυροτάτου τῶν Φράγκων βασιλέως καθίστανε δυνατὸν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον τὸν στενότερον σύνδεσμον Βενετῶν καὶ Βυζαντίνων χάριν προστασίας τῆς ναυσιπλοΐας καὶ τῶν ἤδη ὁσημέραι αὐξανομένων μεγάλων ἐμπορικῶν συμφερόντων τῶν Βενετῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ. Πρὸς τὴν τοιαύτην δὲ, ἀντικειμένην εἰς τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ μελετώμενα, σύμπραξιν ἀντιδρῶν ὁ Κάρολος ἀπήτησε παρὰ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ ἐν ἔτει 785 τὴν διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥαβέννης ἀπὸ τοῦ πρώην ἐξαρχάτου καὶ τῆς Πενταπόλεως ἔξωσιν τῶν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις διατριβόντων Βενετῶν ἐμπόρων. Ἡ ὑπ᾽ αὐτῶν ἐξασκουμένη δουλεμπορία, καθ᾽ ἧς ἤδη πρότερον εἶχε παραπονεθῇ ὁ Κάρολος εἰς τὸν πάπαν, δὲν ὑπῆρξεν ἡ μόνη αἰτία τῆς ἀπαιτήσεως ἐκείνης τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον πρόφασις αὐτοῦ ὅπως πιέσῃ τοὺς Βενετοὺς εἰς προσχώρησιν καὶ ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς βυζαντιακῆς ἐπικυριαρχίας. Ἐν τοιούτῳ δὲ πνεύματι καὶ ἄλλως εἰργάσθη ὁ Κάρολος ἐπὶ Ὀβελερίου, τοῦ διαδόχου τοῦ ἐξωσθέντος τῶν Βενετῶν δουκὸς Μαυρικίου. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐπιστῇ ἀκόμη ὁ χρόνος τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς Βενετίας, ἥτις, τυγχάνουσα σὺν τῷ χρόνῳ τῆς αὐτονομίας, ἔμελλε νὰ παραστῇ ἡμέραν τινὰ δεινὴ πολεμία τῶν ἄλλοτε κυριάρχων.

ζ'

Μήτηρ καὶ υἱός.

Ἡ διάλυσις τῶν ἀρραβώνων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἐρυθροῦς εἶχε δεινῶς πλήξει τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ τῆς Εἰρήνης. Ὁ ἤδη δεκαπταέτης νεανίσκος ἔβλεπεν οὐκ ἄνευ ἐνδομύχου πικρίας οὐ μόνον τὴν φίλαρχον μητέρα τὰ πάντα μηχανωμένην πρὸς ἐνίσχυσιν ἑαυτῆς, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν παρορώμενον καὶ γινόμενον ὄργανον τῆς μητρικῆς φιλαρχίας. Αὐτὴ ἡ ἀπαραγνώριστος συμπάθεια τοῦ νεαροῦ υἱοῦ πρὸς τὴν ἄγνωστον μνηστὴν, τὴν θυγατέρα τοῦ ἰσχυροῦ τῆς Δύσεως μονάρχου, δὲν εἶχε κάμψει τὴν μητέρα, ἥτις, λακπατοῦσα τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ, ἠνάγκαζε μὲν αὐτὸν καὶ ἄκοντα νἀπολακτίσῃ αὐτὴν ἐκείνην, ἣν χάριν ἰδίων συμφερόντων αὐτὴ εἶχεν ἐκλέξει ὡς νύμφην, νὰ ἔλθῃ δὲ εἰς γάμον πρὸς κόρην ὑποδεεστέραν ἑαυτοῦ, ἣν οὔτε ἠγάπα, οὔτε ἠδυνήθη νἀγα-

πήσῃ. Ἡ νύμφη τοῦ Κωνσταντίνου Μαρία, μεθ' ἧς συνεζεύχθη τῷ 788, κατήγετο ἐκ τῆς Παφλαγονίας, καὶ ἦτο ἐγγόνη τοῦ ἐλεήμονος Φιλαρέτου, ὅςτις, πλουσιώτατος ὤν, εἶχε δαπανήσει εἰς ἐλέη ὅλην του τὴν περιουσίαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐκκλησία ἔταξεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἁγίους. Ἀλλ' οὔτε ἡ καλλονὴ τῆς Μαρίας, οὔτε τὸ ἄλλως ἔντιμον αὐτῆς γένος καθίστανον αὐτὴν ἰσότιμον πρὸς τὴν Ἐρυθρώ, ἣν οὐδέποτε λησμονήσας ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχὴς ἐν τῷ εἰς αὐτὸν ἐπιβληθέντι γάμῳ.

Ἡ δὲ κατανάγκη τούτου τοῦ γάμου καθίστανεν ὁσημέραι αἰσθητότερον εἰς τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἡλικιούμενον Κωνσταντῖνον τὸ χάσμα τὸ χωρίζον αὐτὸν ἀπὸ τῆς μητρός, ἣν ἔβλεπεν οὐδαμῶς διανοουμένην νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχήν. Εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ Εἰρήνη ἐφρόντιζεν, ὅπως ἐν ἅπασι τοῖς βασιλικοῖς διατάγμασι προτάσσηται τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἰδίου ἑαυτῆς. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ τύπου τούτου κατὰ τἆλλα οὐδὲν ἐνεδείκνυεν, ὅτι ἡ βασιλεία ἀνῆκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Λέοντος, ἡ δὲ Εἰρήνη οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἁπλῆ ἀντιβασίλισσα. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ὅςτις δὲν ἦτο πλέον παιδίον, οὐδαμῶς μετεῖχε τῆς ἀρχῆς, καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ σαίνῃ καὶ αὐτὸς ὡς πάντες ἐν τῷ κράτει πρὸ τοῦ μόνου ἀνδρός, ὅςτις τὰ πάντα διῴκει καὶ ἦτο ὁ πραγματικὸς βασιλεύς, πρὸ τοῦ Σταυρακίου. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος κατέπνιγε πᾶσαν ἰδέαν ἀντιστάσεως, ἀλλ' ἄγρυπνοι φρουροὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος παρώξυνον αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σταυρακίου. Ἀλλ' οὐδὲ πρὸ τῆς προμηνυομένης θυέλλης ὑπεχώρει ἡ Εἰρήνη, ἧς τὴν φιλαρχίαν εἶχον ἔτι μᾶλλον ἐκκαύσει οἱ περὶ αὐτὴν αὐλικοί, παριστάνοντες τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ὡς θεοπρόβλητον καὶ πείσαντες τὴν βασιλομήτορα, ὅτι, ὡς ἐκ προγνωστικῶν τινων ἐγίνετο δῆλον, δὲν ἦτο ὡρισμένον παρὰ τῷ θεῷ νὰ λάβῃ ποτὲ τὴν ἀρχὴν ὁ υἱός.

ΕΙΡΗΝΗ
ΕΙΚΩΝ ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Ἀλλ' ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ βραδύνῃ ἡ ῥῆξις μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ. Οἱ δὲ συνωμόται μόνον κατάλληλον εὐκαιρίαν ἐκαραδόκουν πρὸς κατάλυσιν τῆς Εἰρήνης, καὶ τοιαύτη ἐφάνη παρουσιασθεῖσα τὴν 9 Φεβρουαρίου τοῦ 790. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην σει-

σμὸς φοβερὸς, κλονήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἠνάγκασε τοὺς περιδεεῖς κατοίκους τῆς βασιλευούσης νὰ ἐγκαταλίπωσι τοὺς οἴκους καὶ διανυκτερεύσωσιν ἐν τοῖς κήποις καὶ τοῖς ὑπαίθροις μέρεσι τῆς πόλεως ὑπὸ σκηνάς. Αὐτὴ ἡ Εἰρήνη, συμπαραλαβοῦσα τὸν Κωνσταντῖνον, ἔφυγεν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς τοιαύτης συγχύσεως καὶ τοῦ γενικοῦ φόβου ἐφαίνετο μᾶλλον εὐεκτέλεστον τὸ σχέδιον τῶν συνωμοτῶν, οἵτινες παρεσκεύαζον ἄνευ προφυλάξεως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς σκευωρίας, συνισταμένης εἰς τὴν σύλληψιν τῆς Εἰρήνης, ἥτις ἔμελλε νὰ σταλῇ ἐξόριστος εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀλλ' ἀκοίμητος ἠγρύπνει ὁ Σταυράκιος, ὅςτις παρώρμησε τὴν βασιλομήτορα νὰ ματαιώσῃ διὰ δραστηρίας ἐνεργείας τὰ βυσσοδομευόμενα. Οἱ συνωμόται, οἵτινες ἦσαν ἐκ τῶν ἐπιφανῶν, ὁ μάγιστρος Πέτρος, οἱ πατρίκιοι Θεόδωρος ὁ Καμουλιανὸς καὶ Δαμιανὸς καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Ἰωάννης ὁ Πικρίδιος, ὢν βάγυλος, ἤτοι παιδαγωγὸς, τοῦ Κωνσταντίνου, συνελήφθησαν, ἐδάρησαν καὶ ἐκουρεύθησαν, καί τινες μὲν ἐξωρίσθησαν εἰς διαφόρους τόπους μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τινὲς δ' ἐφυλακίσθησαν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν οἴκοις. Ὁ δὲ ὑπὲρ οὗ ὑφίσταντο οἱ συνωμόται τὰς πικρὰς ταύτας ἀτιμώσεις, ὁ βασιλόπαις Κωνσταντῖνος, ἐρραπίζετο ὑπὸ τῆς μητρὸς δίκην παιδίου καὶ ὑβρισθεὶς ἐνεκλείετο ἐπί τινας ἡμέρας ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἀνακτόροις.

Ἔκτοτε ἡ Εἰρήνη ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ σφίγξῃ τὰς ἡνίας τοῦ κράτους ἐν ταῖς ἰδίαις χερσὶ, περιστέλλουσα ἔτι μᾶλλον τὸν υἱόν. Καὶ ἤρχισε μὲν ἐνδεικτικῶς προτάττουσα ἐν τοῖς δημοσίοις ἐγγράφοις τὸ ἴδιον ὄνομα, τὸ δὲ τοῦ υἱοῦ παραπέμπουσα εἰς τὴν δευτέραν θέσιν, ἀπήτησε δὲ παρὰ τοῦ στρατοῦ νὰ ὀμόσῃ ὅρκον, καθ' ὃν, ἐφ' ὅσον ἐκείνη ἔζη, οὐδέποτε ἤθελεν ἐπιτραπῇ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἡ αὐταρχία.

Ἡ Εἰρήνη, ἐπιβάλλουσα εἰς τὸν στρατὸν τὸν νέον ἐκεῖνον ὅρκον τῆς πίστεως καὶ ἀπαιτοῦσα τὴν ἐν τῷ στρατιωτικῷ ὅρκῳ πρόταξιν τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἀντὶ τοῦ τοῦ Κωνσταντίνου παρὰ τὰ τέως καθεστῶτα, ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ δουλικοῦ φρονήματος τῶν νέων ταγμάτων, ἅτινα εἶχε στρατολογήσει ὁ Σταυράκιος ἀντὶ τῶν διαλυθέντων παλαιστράτων. Καὶ αἱ μὲν εὐρωπαϊκαὶ στρατιαὶ προθύμως παρέσχον τὸν ὅρκον. Ἀλλ' ὅτε οἱ ὁρκίζοντες διέβησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰ ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ καὶ τῷ Πόντῳ ἑδρεύοντα τάγματα τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν ἠρνήθησαν νὰ πεισθῶσιν εἰς τὸ κέλευσμα, ῥητῶς δηλοῦντα, ὅτι τὴν Εἰρήνην ἀναγνωρίζουσι μόνον ὡς ἀντιβασίλισσαν. Ὅτε δ' ἀπεστάλη

ἐκ Κωνσταντινουπόλεως χάριν ἀνακρίσεως καὶ συλλήψεως τῶν πρωταιτίων ὁ σπαθάριος καὶ δρουγγάριος τῆς βίγλης, ἤτοι ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς, Ἀλέξιος ὁ Μουσελὲμ, ἡ τέως νομοταγὴς πεισμονὴ τῶν ἀρμενικῶν ταγμάτων μετετράπη αὐτόχρημα εἰς ἀποστασίαν. Ὁ μὲν στρατηγὸς τοῦ θέματος Νικηφόρος, ἅτε πιθανῶς ἀνθιστάμενος εἰς τὰς θελήσεις τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν στρατιᾶς, συνελήφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἀνερρήθη δ᾽ ἐπὶ ταύτην τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν αὐτὸς ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος Ἀλέξιος, ὅστις ἐκ τούτου καὶ μόνου τοῦ γεγονότος ἀποδεικνύεται ἔχων κρυφίαν συμπάθειαν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ ἀνεκηρύχθη μόνος αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος ἄνευ τῆς μητρὸς Εἰρήνης. Ἡ δὲ θαρραλέα αὕτη στάσις τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν ὑπῆρξε τὸ σύνθημα γενικῆς ἀποστασίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἧς οἱ λαοὶ, διώξαντες τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν, ὄργανα ὄντας τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Σταυρακίου, ἀνεκήρυξαν καὶ αὐτοὶ μόνον βασιλέα τὸν Κωνσταντῖνον. Οὕτω πρὸ τῆς συμπληρώσεως μηνὸς ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦτο ἀνάστατος, καὶ οἱ νέοι λαοπρόβλητοι στρατηγοὶ, συνελθόντες τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 790, ἐν Ἀτρώᾳ, ἤτοι πιθανῶς τῇ τῶν ἀρχαίων Ὀτρυίᾳ τῆς Βιθυνίας οὐ μακρὰν τῆς Ἀσκανίας λίμνης, ἐπεκύρωσαν μὲν τὴν ὑπὸ τῶν στρατιῶν γενομένην ἀνάρρησιν τοῦ Κωνσταντίνου ὡς αὐτοκράτορος, ἀπεκήρυξαν δὲ τὴν Εἰρήνην, ἥτις καὶ ἄκουσα ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰ θελήματα τῆς ἀποστάσης στρατιᾶς, ἐξαποστείλασα τὸν υἱὸν πρὸς τὸ στράτευμα καὶ ἀποχωρήσασα τῆς ἀρχῆς.

η´

Ἡ μοναρχία τοῦ Κωνσταντίνου.

Πρῶται πράξεις τοῦ Κωνσταντίνου, ἀναλαβόντος τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ὑπῆρξαν ἡ ἀναγνώρισις τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἡ τιμωρία τῶν περὶ τὴν βασιλομήτορα. Ἀλέξιος ὁ Μουσελὲμ ἐπεκυρώθη ὡς στρατηγὸς τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν, καὶ ἀνέλαβον τὸ πρότερον ἀξίωμα Μιχαὴλ ὁ Λαχανοδράκων καὶ Ἰωάννης ὁ Πικρίδιος. Ἐκ δὲ τῶν οἰκείων τῆς Εἰρήνης ὁ μὲν εὐνοῦχος πρωτοσπαθάριος Ἀέτιος ἐξωρίσθη, ταὐτὸ δ᾽ ἔπαθε καὶ ὁ Σταυράκιος, δαρεὶς μὲν τὸ πρῶτον καὶ κουρευθεὶς, ἔπειτα δ᾽ ἐκτοπισθεὶς εἰς τὸ θέμα τῶν Ἀρμενιακῶν. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Εἰρήνην περιώρισεν ὁ νέος αὐτο-

κράτωρ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῖς κτισθεῖσιν ἀνακτόροις τοῖς καλουμένοις τοῦ Ἐλευθερίου, ἅτε κειμένοις παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα, ἐν οἷς ἡ βασιλομήτωρ εἶχε κατακρύψει καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν θησαυρῶν αὐτῆς.

Οὕτως ἐπανήρχετο εἰς τὰ πράγματα ἡ γενεὰ τῶν στρατηγῶν τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν ἡμέραις καθ' ἃς τὸ κράτος εἴπερ ποτὲ εἶχε τὴν ἀνάγκην στιβαρῶν χειρῶν πρὸς ἄμυναν ἀπὸ νέων κινδύνων. Ἡ μὲν μετὰ τῶν Ἀράβων ἐν ἔτει 782 συνομολογηθεῖσα τριετὴς ἀνακωχὴ εἶχεν ἤδη λήξει ἀπὸ μακροῦ, καὶ πάλιν ἐτάραττον οἱ δεινοὶ οὗτοι πολέμιοι τῶν Βυζαντίνων τὸ κράτος διὰ νέων ἐπιδρομῶν· πλὴν δ' αὐτῶν, ἀναμοχλευόντων τὴν Ἀσίαν, ἠνώχλουν τὰς εὐρωπαϊκὰς τοῦ κράτους ἐπαρχίας οἱ Βούλγαροι. Παρίστατο λοιπὸν ἀνάγκη γενναίας ἐπεμβάσεως, τὸ δ' ἔργον τῆς ἀντιστάσεως ἔπρεπε νἀνατεθῇ εἰς στρατηγοὺς δεδοκιμασμένους, οἷοι οἱ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Λέοντος τοῦ Χαζάρου περιστοιχίζοντες τὴν βασιλείαν. Ἤδη βραχὺν χρόνον πρὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἀρξαμένων καὶ πάλιν τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγώνων, εἶχε διακριθῇ ἀγωνιζόμενος ἐναντίον αὐτῶν ὁ τουρμάρχης τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν Διογένης, πεσὼν ἔν τινι μάχῃ πολεμηθείσῃ ἐν τῇ Φρυγίᾳ, εἰς ἣν οἱ Ἄραβες εἶχον εἰσελάσει τῷ 789, οὐχ ἧττον δ' αὐτοῦ εἶχε διαπρέψει ἔπειτα ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος τῶν Κιβυρραιωτῶν Θεόφιλος, ἀντεπεξελθὼν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 790 πρὸς τὸν Ἀαρὼν, ἤδη ἀπὸ τοῦ 786 ἀναδεδειγμένον χαλίφην. Οἱ Ἄραβες πλεύσαντες ὑπὸ τὸν Ἀαρὼν εἶχον προσβάλει διὰ στόλου ἰσχυροῦ τὴν Κύπρον καὶ δῃώσει τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν ᾧ ἄπρακτος καὶ ἀποτεθαρρυμμένος ἔμενεν ἀπέναντι αὐτῶν ὁ βυζαντιακὸς στόλος. Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, θέλων νὰ ἐκπλύνῃ τὴν ὕβριν, ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἐπιδρομέων μετὰ τοιαύτης ὁρμῆς, ὥστ' ἐκλόνησε τὰς τάξεις τῶν πολεμίων καὶ ἤθελεν ἀγάγει τέλος εἰς νίκην, ἂν μὴ ἐζωγρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀχθεὶς δὲ πρὸς τὸν Ἀαρὼν, ἀπέκρουσε τὰς σαγηνευτικὰς προτάσεις τοῦ χαλίφου, ἐπιζητοῦντος παρ' αὐτοῦ τὴν προδοσίαν ὡς ἀντάλλαγμα μεγάλων τιμῶν καὶ δώρων, καὶ ἔπεσε θῦμα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα πίστεως, θανατωθεὶς διὰ ξίφους ὑπὸ τῶν περιφρονηθέντων νικητῶν.

Τοιούτους στρατηγοὺς ἠδύνατο καὶ ἄλλους νἀντιτάξῃ ὁ Κωνσταντῖνος, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν, πρὸς τοὺς ἐπαπειλοῦντας τὸ κράτος πολεμίους. Ἀλλ' ἀγόμενος ὑπὸ νεανικῆς φιλοδοξίας προετίμησε νἀναθέσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς στρατιᾶς εἰς τὸν ἀπειρότατον τῶν στρατηγῶν, εἰς

ἑαυτόν. Καὶ δὴ πρῶτον ἀνέλαβε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 791 τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνα.

Τοὺς μακροὺς πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Τελέριγον ἀγῶνας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου εἶχον διαδεχθῆ ἔτη εἰρήνης ἐπὶ Λέοντος τοῦ Χαζάρου. Αὐτὸς ὁ Τελέριγος ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον ἔφυγε τῷ 777 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ βαπτισθεὶς ἐνυμφεύθη συγγενῆ τινα τοῦ βασιλέως καὶ ἀνηγορεύθη πατρίκιος. Ἀλλ' ἐπὶ Καρδάμου τοῦ διαδεχθέντος τὸν Τελέριγον ἤρχισαν πάλιν ἐκ νέου αἱ ἐχθροπραξίαι μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Βυζαντίνων. Τὴν δὲ θρασύτητα τῶν ἐπιτιθεμένων Βουλγάρων ἀποδεικνύει ὁ ἐν ἔτει 789 συμβὰς θάνατος τοῦ δουκὸς τῆς Θράκης Φιλητοῦ, ὅστις, ἀντεπεξελθὼν κατ' αὐτῶν, προελασάντων μέχρι τοῦ Στρυμόνος, καὶ ἀπροφυλάκτως στρατοπεδεύσας, ἐφονεύθη μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν, αἰφνιδίως ἐπιπεσόντων τῶν πολεμίων.

Ἀναλαβὼν δὲ ὁ Κωνσταντῖνος τὸν πρὸς τὸν Κάρδαμον ἀγῶνα, προεχώρησε κατ' αὐτοῦ μέχρι τῆς πόλεως τῆς λεγομένου Προβάτου, πρὸς ἣν ἀντιστοιχεῖ τὸ σημερινὸν Πραβάδι μεταξὺ Βάρνης καὶ Σούμλας. Μετά τινας δὲ μῆνας, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 791, ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Ἄραβας, διαβὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ προχωρήσας τὸ μὲν πρῶτον μέχρι τοῦ Ἀμορίου, ἔπειτα δὲ μέχρι τῆς Ταρσοῦ καὶ τέλος μέχρι χωρίου, ὅπερ οἱ Βυζαντῖνοι ἐκάλουν Ἀνύδρους πύργους, οὗ ἄγνωστος εἶνε ἡ θέσις.

Ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἐκστρατείας παριστάνει Θεοφάνης ὁ ὁμολογητὴς ὡς ἀποτυχούσας. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους διηγεῖται, ὅτι, ὡς ἦλθον ἀντιμέτωποι ἀλλήλων οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Βυζαντῖνοι, συνεκροτήθη περὶ τὴν ἑσπέραν μικρὰ μόνον ἀψιμαχία, διαλυθεῖσα διὰ τὴν καταλαβοῦσαν ἀμφοτέρας τὰς ἀντιμαχομένας στρατιὰς δειλίαν, καὶ προσθέτει, ὅτι ὑπεχώρησαν μὲν οἱ Βούλγαροι, ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν ἀδόξως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, φυγὼν μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς διὰ νυκτός. Τὴν δ' ἐπὶ τοὺς Ἄραβας στρατείαν παριστάνει ὁ αὐτὸς χρονογράφος ὡς ἁπλοῦν στρατιωτικὸν περίπατον ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλ' ἄλλοι μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, Λέων ὁ Γραμματικὸς καὶ Γεώργιος ὁ Κεδρηνός, ποιοῦνται λόγον κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις περὶ νικῶν καὶ λαφύρων καὶ αἰχμαλωσίας. Καὶ ἴσως μὲν ὁ Θεοφάνης, ἅτε τασσόμενος εἰς τοὺς ἀντιμεταρρυθμιστὰς καὶ φίλους τῆς Εἰρήνης, ἐπιζητεῖ τὴν

ἐπισκίασιν τῶν ἔργων τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἀλλ' ὅμως αἱ ἐν ταῖς δύο ἐκστρατείαις ἐπιτυχίαι τοῦ Κωνσταντίνου, ἃς ἀναγράφουσιν οἱ λοιποὶ ἱστορικοί, δὲν φαίνονται ὑπάρξασαι ὁπωσδήποτε μεγάλαι. Ἐν ᾧ δ' ἐξωτερικῶς τὸ κράτος ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ὠφελήθη, ἐσωτερικῶς ἐδόθη εἰς τὴν Εἰρήνην εὐκαιρία νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῶν ἀπουσιῶν τοῦ υἱοῦ, ὅπως παρασκευάσῃ τὴν ἐπάνοδον αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχήν. Ἀληθῶς δὲ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν 15 Ἰανουαρίου 791 ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μητρὸς καὶ πολλῶν τῶν ἐν τέλει καὶ ἀνακαλέσῃ πάλιν εἰς τὸν θρόνον τὴν Εἰρήνην, συμμεριζόμενος τὴν ἀρχὴν μετ' αὐτῆς.

θ'

Κωνσταντῖνος καὶ Εἰρήνη.

Μάτην ὁ Κωνσταντῖνος πρὸ δεκαπέντε μόλις μηνῶν εἶχεν ὁρκίσει τοὺς Ἀρμενιακοὺς νὰ μὴ δεχθῶσι τὴν Εἰρήνην ὡς βασίλισσαν. Τώρ' αὐτὸς ἐκεῖνος ἐγίνετο παραβάτης τοῦ ὅρκου, ὃν εἶχεν ἐπιβάλει εἰς ἄλλους, παραλαμβάνων ὁμόθρονον τὴν μητέρα. Ἀλλὰ δὲν ἐδέχοντο τὴν ἐπιορκίαν οἱ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν, οἵτινες καὶ ἀπήτησαν τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀποστολὴν τοῦ ἐπικεκυρωμένου αὐτῶν στρατηγοῦ Ἀλεξίου τοῦ Μουσελὲμ, ὃν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκράτει παρ' ἑαυτῷ ἐν τιμῇ ὡς πατρίκιον. Ἀλλ' ἡ ἀπαίτησις αὕτη καὶ φῆμαι διαδιδόμεναι περὶ τοῦ Ἀλεξίου ὡς μελετῶντος ἀποστασίαν ἠρέθισαν τὸν Κωνσταντῖνον, ὅστις προσέταξε τὸ μὲν πρῶτον τὸν ῥαβδισμὸν καὶ τὴν κούρευσιν, ἀργότερον δὲ καὶ τὴν τύφλωσιν αὐτοῦ, ἀποδεικνυόμενος διὰ ταύτης τῆς πράξεως οὐ μόνον ἀγνώμων πρὸς τὸν Ἀλέξιον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενὴς ἀπέναντι τῆς μητρὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὴν φατρίας.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ὁ Κωνσταντῖνος ἐστέρει ἑαυτὸν ἑνὸς τῶν ἀρίστων περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν καὶ ἀπεξενοῦτο ἀπὸ τῆς ἀγάπης τῶν μικρασιατικῶν ταγμάτων, μετὰ τυφλῆς πίστεως παραδοθεὶς εἰς τὰς κολακείας τῶν περιστοιχιζόντων τὸν θρόνον ψευδοπροφητῶν, προαγγελλόντων αἰσίαν τὴν ἔκβασιν νέου πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμου, ἐπεχείρησε τὸ ἔργον μετ' ἀξιοκατακρίτου ἐλαφρότητος, ἀγαγούσης εἰς θλιβερὰν ἧτταν. Κάρδαμος ὁ τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν εἶχεν ἐκ νέου εἰσβάλει εἰς τὸ κράτος, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 792 ἄνευ τάξεως καὶ χωρὶς τῆς προσηκούσης παρασκευῆς. Καὶ περιε-

στοίχιζε μὲν τὸν βασιλέα ἐπιτελεῖον στρατηγῶν δεδοκιμασμένων, ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῆς ἐκστρατείας καὶ τὸ ἀπειροπόλεμον τῶν προχείρων εὐρωπαϊκῶν στρατιῶν, ἃς συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν νίκην. Εἰκότως λοιπὸν ἡ μὲν γενναία ἄλλως ἔφοδος τῆς εὐαρίθμου βυζαντιακῆς στρατιᾶς ἐναντίον τῶν ἀσφαλῶν ὀχυρωμάτων τῶν πολεμίων ἀπέτυχεν, ἡ δ' ἐκστρατεία ἀπέληξεν εἰς οἰκτρὰν ἧτταν τοῦ βασιλέως, φυγόντος εἰς τὴν βασιλεύουσαν, καὶ τὸν κατὰ τὴν μάχην θάνατον τῶν ἀριστέων τῆς περὶ τὸν Κωνσταντῖνον στρατιᾶς. Μεταξὺ τῶν πεσόντων ἦσαν ὁ Μιχαὴλ Λαχανοδράκων, ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς τῶν χρόνων τῆς μεταρρυθμίσεως, ὁ πατρίκιος Βάρδας, ὁ πρωτοσπαθάριος Στέφανος ὁ Χαμέας καὶ οἱ στρατηγοὶ Θεόγνωστος καὶ Νικήτας. Συναπέθανε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ συνακολουθῶν ἀστρολόγος Παγκράτιος ὁ προφητεύσας μὲν ψευδῶς νίκην, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ προΐδῃ τὸν ἴδιον ἀψευδῆ θάνατον. Οὐδὲ περιωρίσθησαν αἱ ἀπώλειαι τῶν Βυζαντίνων εἰς τὸν φόνον τοσούτων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ ἄλλου πλήθους, ἀλλ' ἀπέβαλον καὶ πάσας τὰς ἀποσκευάς, τὸ ταμεῖον τοῦ πολέμου καὶ ἵππους καὶ ἄνδρας ἐκ τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας ζωγρηθέντας μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν.

Κατῃσχυμμένος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ βασιλεύς. Ἀπογοήτευσις δὲ τελεία κατέλαβε πάντας ὅσοι εὐέλπιδες εἶχον ἀποβλέψει εἰς τὸν νεαρὸν ἔγγονον Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ὅςτις ὅμως ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μόλις ἔτους εἶχεν ἀποδειχθῆ ἀνάξιος τοῦ θρόνου. Φυσικὴ λοιπὸν ὑπῆρξε νέα ἀπόπειρα ἀντιδράσεως τῆς φατρίας τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἥτις ἀπεφάσισε νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ μητροπρεποῦς ἐκείνου βασιλίσκου, ἀναβιβάζουσα ἐπὶ τὸν θρόνον ἕνα τῶν περιλειπομένων Κοπρωνυμιδῶν. Ὁ δ' ἐκλεκτὸς τῶν στασιαστῶν ὑπῆρξεν ὁ πρώην καῖσαρ Νικηφόρος, υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου καὶ θεῖος τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἡ Εἰρήνη καὶ ὁ σὺν αὐτῇ πάλιν διοικῶν Σταυράκιος, ὅςτις εἶχε μετακληθῆ ἐκ τῆς ἐξορίας, ἀνεκάλυψαν τὴν συνωμοσίαν, καὶ προέβησαν κατὰ τῶν σκευωρούντων τὸν Αὔγουστον τοῦ 792 μετὰ ὠμότητος ἀνεπιφυλάκτου, τὸν μὲν Νικηφόρον τυφλώσαντες, τοὺς δὲ τέσσαρας αὐτοῦ ἀδελφοὺς γλωσσοκοπήσαντες. Τότε δ' ἐτυφλώθη καὶ Ἀλέξιος ὁ Μουσελέμ.

Ἀλλ' ἡ οἰκτρὰ αὕτη τιμωρία τοῦ προςφιλοῦς εἰς τἀρμενιακὰ τάγματα Ἀλεξίου ἐξήγειρε φανερὰν ἀποστασίαν ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ καὶ τῷ Πόντῳ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀρμενίας. Ὁπόσην δὲ σημασίαν εἶχεν

αὕτη ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν πρὸς τοὺς ἀποστάτας συνδιαλλακτικῶν διαπραγματεύσεων ἠναγκάσθη νἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς τῆς ἐπιχειρησάσης τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἀποστατῶν, οὓς καὶ ἐνίκησε διὰ προδοσίας τὴν 27 Μαΐου 792. Οἰκτρὰ δ' ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τῶν ἡττηθέντων. Οἱ μὲν τουρμάρχαι αὐτῶν Ἀνδρόνικος καὶ Θεόφιλος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σινώπης Γρηγόριος ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν πρωταγωνιστῶν καθυπεβλήθησαν εἰς πρόστιμα καὶ δημεύσεις. Χίλιοι δὲ τῶν ἀποστατῶν ζωγρηθέντες ἐν τῇ ὀχυρᾷ πόλει τῆς Ἀρμενίας Καμάχῳ, ἥτις εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἡ Θεοδοσιούπολις, ἣν ὁ Κωνσταντῖνος παρέλαβε, προδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων, ἀπήχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν ἐνεστίχθησαν διὰ μέλανος αἱ λέξεις ***Ἀρμενιακὸς ἐπίβουλος***. Ἔπειτα δ' οἱ ταλαίπωροι στιγματίαι διεσπάρησαν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὰς λοιπὰς νήσους, περιφέροντες τὴν καταισχύνην αὐτῶν καὶ ἐμπνέοντες τρόμον εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε δικαιουμένους νὰ νεωτερίσωσι καὶ ταράξωσι καθεστὼς, ὅπερ τοιαύτας ἐπέβαλλε τιμωρίας.

Ἀληθῶς ἡ εἰς τοὺς ἀποστάτας ἐκείνους ἐπιβληθεῖσα ποινὴ ἐνέχει τι τὸ βαρβαρικόν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ κακισθῶσιν ἐξαιρέτως οἱ περὶ τὴν Εἰρήνην καὶ τὸν Σταυράκιον, τοὺς πρωταιτίους τῆς τοιαύτης βιαιοπραγίας. Μὴ ἐν χρόνοις οὓς θεωροῦμεν δικαίως τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ πολιτισμοῦ, κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ἀποστασίας τῶν Σαμίων οἱ μὲν Ἀθηναῖοι δὲν ἐπέστιζον ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν ἡττημένων Σαμίων διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου γλαῦκα, οἱ δὲ Σάμιοι ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων τὸ ἔμβλημα τῆς Σάμου, τὸ πλοῖον σάμαιναν; Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης πολὺ βραδέως προέβη εἰς ἡμερώτερα πολεμικὰ ἤθη καὶ ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς πολέμοις τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἡ μέθη τῆς νίκης δὲν ὑπῆρξε πάντοτε συνώνυμος πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν.

Ἐν ᾧ δ' ἀφ' ἑνὸς ἐνίκα ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία τοὺς ἀποστάτας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπελθοῦσα ἐν τῇ χερσονήσῳ ἀνωμαλία ἐνεθάρρυνεν εἰς νέας ἐπιδρομὰς τοὺς Ἄραβας, εἰς οὓς παρεδίδετο μὲν ὑπὸ ὅρους ἡ Θήβασα ἐν Λυκαονίᾳ, προεδίδετο δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 792 ἡ Θεοδοσιούπολις ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν Ἀρμενίων, οἵτινες καὶ τοὺς ἀποστάτας εἶχον πρότερον προδώσει εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ἀμελήσαντα νἀμείψῃ αὐτοὺς διὰ τὴν προδοσίαν.

καὶ ἐξορίας τοὺς θαρραλέους ἐκείνους αὐτοῦ κατηγόρους, οἵτινες καὶ μέχρις ἀποσχισμοῦ ἀπὸ τοῦ πατριάρχου εἶχον προβῆ ὡς μὴ ἀρνηθέντος τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ἡ Εἰρήνη ἔχαιρεν ἐν παραβύστῳ ἐπὶ ταῖς συνεπείαις τοῦ νέου γάμου τοῦ υἱοῦ, ὅςτις ἔτι μᾶλλον ἐκλόνιζεν αὐτοῦ τὴν θέσιν. Καὶ ἐπροστάτευε μὲν ἡ βασιλομήτωρ κρυφίως τοὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἀντιτιθεμένους, καθιστῶσα τὸν Κωνσταντῖνον μισητὸν εἰς τοὺς μοναχούς, ἐστέρει δὲ αὐτὸν καὶ αὐτῆς τῆς ἀγάπης τοῦ πατριάρχου, ὃν ὁ καχύποπτος βασιλεύς, ὑπὸ τῆς μητρὸς ὑπονομευόμενος, εἶχε περιβάλει διὰ κατασκόπων στερούντων αὐτὸν πάσης αὐτενεργείας.

Κατάκριτος ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἀπόκληρος πάσης ἀγάπης ἔβαινεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ μοιραῖον τέλος, ὅπερ ἐπέκλωθεν εἰς αὐτὸν μήτηρ ἀσυμπαθής. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐπιτακτικαὶ ἀνάγκαι τοῦ κράτους ἐκάλουν αὐτὸν ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης, μακρὰν τῶν κόλπων τῆς Θεοδότης, ἐξ ἧς τὰ τόσα σκάνδαλα. Καὶ πρὸ μὲν τοῦ γάμου, ἐκδραμὼν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 793 εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀπέκρουσεν ἐν Κιλικίᾳ σῶμα Ἀράβων, τραπὲν εἰς φυγὴν πρὸ τοῦ νικητοῦ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ μανθάνομεν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐκούφισεν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ τὸ ἐκ τῶν τελῶν τῶν διὰ τὸ ἐτήσιον πανηγύριον τὸ τελούμενον ἐν τῇ πόλει εἰςαγομένων ἐμπορευμάτων εἰςπραττόμενον ποσόν, ὅπερ οὐδαμῶς ἦτο ἄξιον καταφρονήσεως, ἀνερχόμενον εἰς ἑκατὸν λίτρας χρυσίου κατ' ἔτος, ἤτοι εἰς τοὐλάχιστον τετρακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας δραχμῶν κατὰ τὴν σημερινὴν ἀντίστοιχον ἀξίαν τοῦ νομίσματος. Ἔκειτο δὲ αὕτη ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ λόφου, καὶ ἀπέβη τοσοῦτον περιώνυμος ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις, ὥςτε ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεολόγου παραφθαρέντος μετωνομάσθη ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ἡ Ἔφεσος παρὰ μὲν τοῖς Ἰταλοῖς Alto Luogo, παρὰ δὲ τοῖς Τούρκοις Ἀγιασουλούκ. Ἔγεινε δὲ ὁ κουφισμὸς ἐκεῖνος τῶν τελῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως χάριν εὐχαριστίας πρὸς τὸν ἅγιον ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν Ἀράβων νίκῃ, ἥτις συνέβη τὴν ὀγδόην Μαΐου, ἤτοι τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία πανηγυρίζει τὴν σύναξιν τῆς κόνεως τοῦ Θεολόγου.

Ὀλίγους δὲ μετὰ τὸν γάμον μῆνας, τὸ θέρος τοῦ 796, Κάρδαμος ὁ τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν ἀπήτησε παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου τὴν πληρωμὴν φόρου, ἀπειλῶν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὴν ἐρήμωσιν τῆς Θρᾴκης καὶ τὴν μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προέλασιν. Ὁ δὲ

βασιλεὺς, λέγει αὐτολεξεὶ ὁ Θεοφάνης, ***βαλὼν καβαλλίνας ἀλόγου εἰς μανδῆλιν ἔπεμψεν αὐτῷ.*** Προςέθηκε δ' εἰς τὴν ἥκιστα εὐγενῆ ἐκείνην ἀποστολὴν τὸ μήνυμα, ὅτι στέλλει μὲν εἰς τὸν Κάρδαμον φόρον τὸν ἁρμόζοντα εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ δὲ ὁ Κάρδαμος εἶνε γέρων καὶ δὲν θέλει ὁ Κωνσταντῖνος ***ἵνα κοπιάσῃ ἕως τῶν ὧδε***, θὰ προβῇ αὐτὸς εἰς συνάντησιν τοῦ ἡγεμόνος μέχρι Μαρκέλλων, ἂς ἐξέλθῃ δὲ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ θεὸς θὰ κρίνῃ τὴν μεταξὺ ἀλλήλων διαφοράν. Ἐπὶ δὲ τούτοις, παραλαβὼν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ ἐμπειροπόλεμα ἀσιατικὰ τάγματα,

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΝ ΕΦΕΣΩΙ

ἐστράτευσεν ἐπὶ τὸν Κάρδαμον. Ἀντεπεξελθόντες δὲ οἱ Βούλγαροι ἔμενον κεκρυμμένοι ἐκ δειλίας ἐν δάσει τινὶ ἐπὶ δεκαεπτὰ ἡμέρας, μάτην δὲ προκαλέσαντος αὐτοὺς τοῦ αὐτοκράτορος ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξεν ἡ προτελευταία. Τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 797 ἐξῆλθε πάλιν εἰς τὴν Ἀσίαν κατὰ τῶν Ἀράβων μετὰ εἰκοσιδύο χιλιάδων ψιλῶν στρατιωτῶν. Ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἄπρακτος διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ συμπαρακολουθοῦντος αὐτὸν Σταυρακίου, ὅςτις ἐν κρισίμῳ ὥρᾳ, δεκάσας διὰ χρημάτων τὴν ἐμπροσθοφυλακίαν, ἔπεισεν αὐτὴν νἀναγγείλῃ ψευδῶς, ὅτι ἔφυγον οἱ Σαρακηνοί.

Εἰς τὸν Σταυράκιον καὶ τὴν Εἰρήνην δὲν συνέφερεν ἐνδεχομένη ἐπιτυχία τοῦ Κωνσταντίνου, ἥτις ἔμελλε νὰ ὑψώσῃ αὐτὸν καὶ ματαιώσῃ τὰ ὑπὸ τῆς βασιλομήτορος ἤδη ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου κατ' αὐτοῦ παρεσκευασμένα. Πράγματι ἤδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 796 ἡ Εἰρήνη εἶχε σκευωρήσει κατὰ τοῦ υἱοῦ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς συνωμοσίαν μεγάλας μὲν ἔχουσαν διακλαδώσεις, ἀλλὰ μείνασαν ὅμως μυστικήν. Κατάλληλος δὲ ὥρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν παρεσκευασμένων παρέστη μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπιστροφὴν τοῦ βασιλέως. Καὶ δὴ τὴν 17 Ἰουνίου ἐν ᾧ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ ἱπποδρόμου εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, τινὲς τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἀναμεμιγμένων εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν προεχώρησαν πρὸς τὸν βασιλέα, ἕτοιμοι νὰ συλλάβωσιν αὐτόν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐκφυγὼν ἐσώθη διὰ χελανδίου εἰς τὴν Προποντίδα, διανοούμενος νὰ ἀναμείνῃ τὴν σύζυγον, ἥτις καὶ προσῆλθεν ἔπειτα πρὸς αὐτὸν, καὶ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, συγκροτήσαντες συμβούλιον οἱ παρακολουθήσαντες αὐτὸν δῆθεν ὡς φίλοι, οἵτινες ὅμως ἦσαν ἀληθῶς ἐπιστήθιοι τῆς πονηρᾶς μητρὸς, ἀπεφάσισαν τὴν σύλληψιν αὐτοῦ ἐκ φόβου μὴ, διαβαίνων εἰς τὴν Ἀσίαν, συντάξῃ περὶ ἑαυτὸν τὸν λαὸν τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων. Ἐπέσπευσαν δὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν καὶ αἱ μηνυθεῖσαι εἰς αὐτοὺς ἀπειλαὶ τῆς Εἰρήνης, ὅτι, ἂν δὲν ἐνεργήσωσι τὴν σύλληψιν τοῦ Κωνσταντίνου, θὰ προδώσῃ εἰς τὸν υἱὸν τὴν εἰς τὴν συνωμοσίαν συμμετοχὴν αὐτῶν.

Ὁ Κωνσταντῖνος συνελήφθη καθ' ἣν ὥραν ἦτο παραδεδομένος εἰς παράκλησιν πρὸς τὴν θείαν δύναμιν, καὶ, ἀπαχθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνεκλείσθη ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τοῦ παλατίου, ἐν ᾧ εἶχε γεννηθῇ. Ἦτο δὲ ὁ τρίκλινος ἐκεῖνος πολυτελέστατος, ἰδίως δ' ἐξεῖχεν ἐπὶ τοῖς κοσμοῦσιν αὐτὸν πορφυροῖς λίθοις, ἐξ ὧν καὶ ἐπωνομάζετο Πορφύρα. Τὸν κοιτῶνα δ' ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ἔτικτον αἱ βασίλισσαι, τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς μητρικῆς νηδύος ἐξελθὼν εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὁ Κωνσταντῖνος, προώρισεν ἡ ἀπηνὴς μήτηρ εἰς ἀφαίρεσιν τοῦ φωτὸς ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ υἱοῦ. Ἐν ἡλικίᾳ ἀκόμη νεαρᾷ, ἄγων τὸ εἰκοστὸν ἕβδομον μόλις ἔτος, ἐτυφλώθη ὁ Κωνσταντῖνος ἐν τῇ Πορφύρᾳ ἀνηλεῶς περὶ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν ὥραν τῆς αὐτῆς ἐκείνης ἡμέρας καθ' ἣν ἀπήχθη εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὁ ταλαίπωρος φυγάς. Τὸ δ' ἀνοσιούργημα τὸ τελεσθὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς βασιλικοῖς ἀνακτόροις

οὐ μόνον ἐν γνώσει τῆς μητρός, ἣν ἡ φιλαρχία εἶχεν ἀποθηριώσει μέχρι κακουργίας, ἐσκότισε καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον, ἀποβαλόντα τὰς ἀκτῖνας. Οὕτω τοὐλάχιστον ἡ λαϊκὴ δεισιδαιμονία ἐξήγει τὴν μετὰ τοῦ ἀνοσιουργήματος τῆς Εἰρήνης σύμπτωσιν μεγάλης ἐκλείψεως συμβάσης τὴν 26 Αὐγούστου, μεθ' ἧς συνεδέετο ἀμαύρωσις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ δεκαεπτὰ ὅλας ἡμέρας, ἐπιφέρουσα τοιαύτην ὁμίχλην, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ πλοῖα ἐπλανῶντο καὶ ἐφέροντο ἀνὰ τὸ πέλαγος. Ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἀνιαρὸν πάθημα ἐθεώρησεν ὁ βυζαντιακὸς λαὸς προερχόμενον ἐκ θείας νεμέσεως ὡς τιμωρίαν διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ τύφλωσιν τοῦ θείου Νικηφόρου, καί, ἀνακριβῶς ἀναμιμνησκόμενος τῶν ἡμερῶν, ἔλεγεν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐξετυφλώθη πέντε ἔτη μετὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ θείου, καὶ δὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, ἐν ᾧ κατ' ἀλήθειαν ὁ μὲν Νικηφόρος ὑπέστη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τὴν πικρὰν ἐκείνην τιμωρίαν τὴν 15 Αὐγούστου 792, ἡμέραν Τετάρτην, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐξεκεντήθη τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν τὴν 15 Ἰουλίου 797, ἡμέραν Σάββατον.

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε τοὐλάχιστον τὴν τύχην νὰ συγκαταλυθῇ καὶ ἡ ζωή του μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ἐπέζησε καὶ μετὰ τὴν ἀπάνθρωπον ἐκτέλεσιν τῆς μητρικῆς διαταγῆς ὑπὸ τῶν ἀπηνῶν βασανιστῶν. Ἀκίνδυνος ὢν πλέον εἰς τὴν μητέρα, ἔζησεν ἠμελημένος καὶ ἐν λησμοσύνῃ ἔτη τινὰ ἀκόμη ἀόμματος καὶ ἔκπτωτος τῆς ἀρχῆς καὶ πέραν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ ἄστοργος μήτηρ ἐξέτινε δίκην τῶν ἀνομημάτων.

ια´

Ἡ Εἰρήνη μοναρχοῦσα.

Ἡ μήτηρ τοῦ τυφλοῦ εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὸ σκοπούμενον, καὶ ἠδύνατο νὰ ἄρξῃ μόνη. Ἀλλ' ἤθελεν ἀσφαλῆ τὸν θρόνον, καὶ δὲν ἐπτοήθη νὰ προβῇ εἰς νέας κακουργίας χάριν ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ. Μία λοιπὸν τῶν πρώτων πράξεων τῆς μοναρχίας αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐξορία τῶν ἀνδραδέλφων, αὐτῶν ἐκείνων τῶν πρὸ πέντε ἐτῶν τυφλωθέντων καὶ γλωσσοκοπηθέντων. Ἡ τιμωρία αὐτῶν ἐκείνη δὲν ὑπῆρξε, φαίνεται, οὕτω τελεία, ὥστε νἀπαλλάσσηται ἡ Εἰρήνη παντὸς φόβου, ὡς ἀποδεικνύει νέα ἀπόπειρα στάσεως παρ' αὐτῶν,

ἐπαγαγοῦσα τὴν μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποπομπὴν τῶν στασιαστῶν. Ἡ Εἰρήνη, ἐκλέγουσα τὰς Ἀθήνας ὡς τόπον διαμονῆς τῶν ἐξορίστων, προφανῶς ἐσκόπει τὴν ἀσφαλῆ αὐτῶν φρούρησιν ἐν τῇ γενετείρᾳ, στηριζομένη εἰς τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἀγάπην τῶν ἐντοπίων καὶ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ πατρικίου Κωνσταντίνου τοῦ Σαρανταπήχου, ἀδελφοῦ ἢ γαμβροῦ ἐπ᾽ ἀδελφῇ τῆς αὐτοκρατείρας. Ἀλλ᾽ ἄλλως ἔδοξεν εἰς τοὺς Ἑλλαδικούς, ὧν εἴδομεν τὴν ἀπὸ τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἀντιδυναστικὴν ἀντίδρασιν, δηλωθεῖσαν μὲν διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου ἐπαναστάσεως, μὴ παύσασαν δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου κατὰ τὰ ἤδη εἰρημένα. Καὶ δὴ οἱ Ἑλλαδικοὶ ἠθέλησαν, ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς τῶν ἀνδραδέλφων τῆς Εἰρήνης καὶ στηριζόμενοι εἰς τὴν βοήθειαν Ἀκαμήρου τοῦ ἄρχοντος τῶν Σλάβων τῆς Βελζητίας, ὡς ἐκαλεῖτο πιθανῶς μέρος τῆς Θεσσαλίας ἢ τῆς Μακεδονίας, νἀποπειραθῶσι κατάλυσιν τῆς Εἰρήνης καὶ ἀντικατάστασιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου διά τινος τῶν ἐξορίστων Ἰσαύρων. Ἀλλ᾽ ἡ Εἰρήνη, ἀποστείλασα εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν πατρίκιον Κωνσταντῖνον τὸν Σαραντάπηχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν σπαθάριον Θεοφύλακτον, ἐμήνυσε τὴν διαταγὴν νὰ τυφλωθῶσιν ἅπαντες οἱ ἀνδράδελφοι, ἢ κατά τιν᾽ ἄλλην μαρτυρίαν ἐφόνευσεν αὐτούς, οὕτω δὲ κατέστειλεν ἐν σπέρματι τὴν ἀποστασίαν.

Ἀλλ᾽ ἐν ᾧ κατέβαλλε τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἀντιπάλους, ὅλως ἀνίσχυρος ἐξηλέγχετο ἡ Εἰρήνη πρὸς τοὺς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν δῃοῦντας Σαρακηνούς, πρὸς οὓς ἠναγκάζετο νὰ ὁμολογήσῃ τετραετῆ ἀνακωχήν, ἀφ᾽ οὗ πρῶτον, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βοσπόρου ἀδεῶς προελάσαντες, ἀπήγαγον αὐτοὺς τοὺς ἵππους τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Σταυρακίου ἐκ τῶν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασιλικῶν ἱπποστασίων. Ἐν ᾧ δὲ οἱ μὲν Ἄραβες ἐπέβαλλον εἰς τοὺς Βυζαντίνους τὴν ὑποχρέωσιν πληρωμῆς ἐτησίου φόρου ὡς ἀντάλλαγμα τῆς παύσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, οἰκτρὰ δὲ ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ διοίκησις τοῦ κράτους, αὐτὸς ὁ θρόνος τῆς Εἰρήνης ἐκλονεῖτο ἕνεκα τῆς διχονοίας τῶν περὶ αὐτὴν ἰσχυρῶν. Δύο ἦσαν οἱ περὶ τῆς εὐνοίας τῆς βασιλίσσης ἐρίζοντες, ἀμφότεροι εὐνοῦχοι, ὁ Σταυράκιος καὶ ὁ Ἀέτιος. Οὕτως εἰς τὴν γυναικοκρατίαν, ἣν εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τὸ κράτος ἡ Εἰρήνη, προςετίθετο ἡ εὐνουχοκρατία ἐν τῇ αὐλῇ, συνεπιφέρουσα πάσας ἐκείνας τὰς σκευωρίας καὶ τὰς ὑπονομεύσεις τὰς συμπαρομαρτούσας εἰς

τὸ πονηρὸν φιλάρχων εὐνούχων γένος. Τοσοῦτον δὲ ἦτο τὸ κατ' ἀλλήλων μῖσος τῶν δύο ἀντιμάχων ἐραστῶν τῆς ἀρχῆς καὶ τοιαύτη αὐτῶν ἡ φιλαρχία, ὥςτε καὶ μέχρι συνωμοσίας ἐναντίον τῆς Εἰρήνης προέβη ὁ ἄλλοτ' ἐπιστήθιος αὐτῆς Σταυράκιος, βλέπων ἑαυτὸν παρευδοκιμούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀετίου. Καὶ πρώτην μέν τινα συνωμοσίαν, ἧς συμμετεῖχον μάλιστα στρατιωτικοὶ τῶν περὶ τὴν αὐλήν, δεκαζόμενοι ὑπὸ τοῦ Σταυρακίου διὰ χρημάτων καὶ δωρεῶν, εὐκόλως ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ ἡ Εἰρήνη, ἀπαγορεύσασα τὴν πρὸς τὸν Σταυράκιον προςέλευσιν παντὸς στρατευομένου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ νέα ἐξερράγη στάσις ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ αὕτη παρασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σταυρακίου, ἀλλὰ καὶ ταύτην κατέβαλεν ἡ Εἰρήνη, διατάξασα τὴν σύλληψιν καὶ διὰ παντοίων ποινῶν τιμωρίαν τῶν στασιαστῶν. Ἀλλ' ὁ πρωτουργὸς αὐτῆς καὶ ἄξιος τῆς μεγίστης τιμωρίας Σταυράκιος δὲν ἔζη πλέον, θανὼν, πιθανῶς ἐξ οἰδήματος τῶν πνευμόνων, ὀλίγας ἡμέρας πρότερον τὸν Ἰούνιον τοῦ 800.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτω τὸ βυζαντιακὸν κράτος εἰς μάτην ἐπάλαιεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Ἄραβας, ἐν τῇ Δύσει ὁσημέραι ἰσχυρότερος ἀνεδεικνύετο Κάρολος ὁ μέγας, δι' οὗ τὸ Βυζάντιον εἶχεν εἴπερ ποτὲ ταπεινωθῇ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἤδη ἡ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ ἀπονεμηθεῖσα προςωνυμία πατρικίου τῆς Ῥώμης ἐδείκνυε τὰς ἐν τῇ παπικῇ αὐλῇ τάσεις παντελοῦς αὐτονομίας ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχῆς. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐτελειώθη τὸ κήρυγμα τῆς αὐτονομίας διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀδριανοῦ, τοῦ πάπα Λέοντος Γ', τῇ 25 Δεκεμβρίου 800 τελεσθείσης στέψεως τοῦ Καρόλου ὡς βασιλέως τῆς Ῥώμης καὶ αὐτοκράτορος τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ ἐν μέρει τυπικὴ αὕτη ἀνανέωσις πολιτικοῦ κατασκευάσματος τῶν παλαιοτέρων χρόνων δὲν συνεδέετο μὲν πρὸς νέας ἀπωλείας χωρῶν ἐν τῇ Δύσει διὰ τὸ Βυζάντιον, καθότι αἱ ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις τῶν Βυζαντίνων ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου περιωρίζοντο εἰς μόνην τὴν Νεάπολιν, τὴν Καλαβρίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ἀλλ' ἦτο ὅμως μεγάλη ἠθικὴ ζημία διὰ τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Περίεργον δὲ εἶνε, ὅτι αὐτὴ ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἐκείνην καὶ αὐτῆς τῆς περισωζομένης κατὰ τύπους κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ῥώμης. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 799 συνωμοσία ἐξερράγη ἐν Ῥώμῃ κατὰ τοῦ πάπα Λέοντος, σκευωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ἀδριανοῦ. Αὐτὸς ὁ Λέων ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ἐσώθη ὡς

ἐκ θαύματος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ στάσις δὲν ἀπέβλεπεν εἰς αὐτὸν καὶ μόνον, ἀλλὰ συνεδέετο καὶ πρὸς ἀπαίτησιν τῶν Ῥωμαίων περὶ ἀνακηρύξεως ἰδίου αὐτοκράτορος, ἦτο δὲ κατὰ ταῦτα φανερὰ ἀποστασία ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου πρὸς ἀποτίναξιν καὶ αὐτῶν τῶν περισωζομένων λειψάνων

ΠΡΟΤΟΜΗ ΚΑΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

τῆς τυπικῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Βυζαντίνων, ὁ πάπας ἀπετάθη πρὸς τὴν Εἰρήνην, ζητῶν τὴν συναντίληψιν αὐτῆς πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐνόχων. Ἀλλ' ἡ Εἰρήνη, ἥτις ὤφειλε νὰ δράξῃ τὴν παρουσιαζομένην ἀρίστην ἐκείνην εὐκαιρίαν τῆς διασώσεως τῶν κυριαρχικῶν δικαιω-

μάτων τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῆς Ῥώμης, ἐπέδειξεν ἔνοχον ἀδιαφορίαν. Ἄμεσον δ' ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἄφρονος πολιτείας τῆς Εἰρήνης ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τοῦ Καρόλου συνεννόησις τοῦ Λέοντος, ἡ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν δοκιμωτάτων πολιτῶν τῆς Ῥώμης ἀνακήρυξις τοῦ Καρόλου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ πάπα στέψις τοῦ τέως πατρικίου τῆς Ῥώμης ὡς αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως.

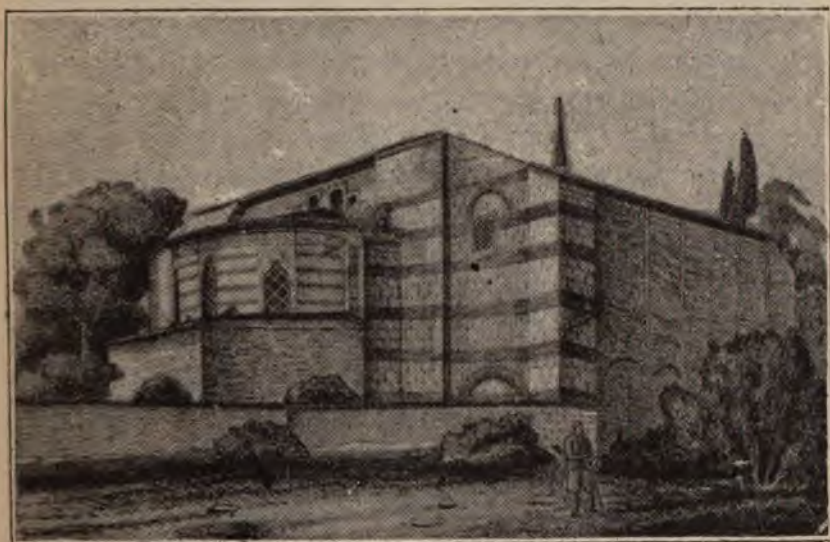
Ἡ στέψις τοῦ Καρόλου ἀνησύχησεν, ὡς εἰκός, μεγάλως τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου. Ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν Βυζαντίνων ὁ Κάρολος παρουσιάζετο ὡς ἐπιβάτης τοῦ θρόνου, ὡς ἀποστάτης ἐποφθαλμιῶν εἰς τὰς ὑπολοίπους τῶν ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῶν κτήσεων. Ἄλλως δὲ δὲν ἠδύναντο νἀγνοῶσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν δηλωθεῖσαν διάθεσιν τοῦ πανισχύρου τῆς Δύσεως μονάρχου, ὁπωσδήποτε σκοποῦντος τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἕνωσιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, ἀποκαλοῦντος ἀδελφοὺς τοὺς Βυζαντίνους, οὐδαμῶς καθησύχασαν τὰ ἐν Βυζαντίῳ τεταραγμένα πνεύματα. Ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ηὐχαριστήθησαν, ὅτε εἶδον ἀφικνουμένους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 802 Ἰεσσαὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Ἀμβιανοῦ (Amiens) καὶ Ἑλίγγαλδον τὸν κόμιτα ὡς πρέσβεις τοῦ Καρόλου, ἀκολουθουμένους ὑπὸ ἀποστόλων τοῦ πάπα συνευδοκοῦντος καὶ προτείνοντας τὴν σύζευξιν τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Καρόλου.

Διὰ τοιαύτης τινὸς λύσεως ἔμελλεν οὐ μόνον ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐν τῇ Δύσει ἀρχῆς τοῦ Καρόλου ὑπὸ τῆς Εἰρήνης νὰ τελεσθῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τύπους τοὐλάχιστον ἕνωσις τῶν ἑῴων καὶ τῶν ἑσπερίων νὰ ἐπέλθῃ. Καὶ συνέφερε μὲν τοιαύτη λύσις εἰς τὴν Εἰρήνην, ἥτις ἔμελλε διὰ τῆς τοιαύτης μετὰ τοῦ Καρόλου ἑνώσεως μεγάλως νὰ ἐνισχυθῇ, ἀλλ' ἦτο ἥκιστα συμφέρουσα εἴς τε τὸ κράτος τὸ βυζαντιακὸν καὶ τοὺς περὶ τὴν Εἰρήνην σπουδάρχας. Προεξῆρχε δ' αὐτῶν ὁ Ἀέτιος, ὅστις ἦγε καὶ ἔφερε τὰ πράγματα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σταυρακίου. Ἀναγορευθεὶς ἀρχηγὸς ἅπαντος τοῦ κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν στρατοῦ, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀπέβλεπε, τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Λέοντος, ὃν ἀνέδειξε μονοστράτηγον ἀνὰ τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, μελετῶν τὴν σύζευξιν αὐτοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης. Ἀλλὰ τὰ μηχανεύματα τοῦ εὐνούχου εἶχον ἤδη προκαλέσει τὴν ἀντίδρασιν ἄλλης φατρίας, συνισταμένης ἐκ τῆς ὑπαλληλικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας, ἥτις, προκαταλαμβάνουσα τὰ πράγματα, ἐματαίωσε τόν τε διαπραγματευόμενον γάμον τοῦ Καρόλου καὶ τῆς Εἰρήνης καὶ

Βυζαντίνους, τοῦθ' ὅπερ μόλις τῷ 806 συνέβη μετὰ νέαν νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ χαλίφου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπιχειρηθεῖσαν μεθ' ἑκατὸν τριάκοντα ἢ κατ' ἄλλους τριακοσίων ὅλων χιλιάδων στρατοῦ μετὰ τὴν καθησύχασιν ὁμοφύλων στάσεων. Καὶ ἀντεπεξῆλθε μὲν ἐν ἀπογνώσει ὁ Νικηφόρος, ἀλλ' ἡ γενναία αὐτοῦ ἀντίπραξις δὲν ἤγαγεν εἰς νίκην, ἐθεώρησε δ' ὁπωσδήποτε ἑαυτὸν εὐτυχῆ, ὅτι ἠδυνήθη νἀπαλλάξῃ τὸ κράτος μεγαλειτέρων δεινῶν, ὁμολογήσας πρὸς τὸν Ἀαρὼν συνθήκην, ἔστω καὶ ἐπὶ ὅροις βαρυτάτοις. Καὶ δὴ ὑπεχρεώθη μὲν τὸ Βυζάντιον εἰς πληρωμὴν ἐτησίου εἰς τοὺς Ἄραβας φόρου τριακοντακισχιλίων χρυσῶν νομισμάτων, ἀντιστοιχούντων πρὸς πεντακοσίας δέκα χιλιάδας δραχμῶν ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν ἀντίστοιχον μεταλλικὴν ἀξίαν τῆς σήμερον πρὸς δύο ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ὑπερέκεινα, ἠναγκάσθησαν δ' οἱ Βυζαντῖνοι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς πέραν τοῦ Ταύρου χώρας. Ἐξευτελιστικὸς δ' ἰδίως ὑπῆρξεν ὁ ὅρος, καθ' ὃν αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὤφειλον νὰ πληρόνωσιν ἐτησίως δίκην κεφαλικοῦ φόρου ἀνὰ τρία χρυσᾶ νομίσματα, τοῦθ' ὅπερ ἐσήμαινεν αὐτόχρημα ἀναγνώρισιν ὑποτελείας τοῦ Βυζαντίου εἰς τοὺς Ἄραβας. Ἀλλ' ὁ σπουδαιότατος τῆς εἰρήνης ταύτης ὅρος, ἣν κατηναγκασμένος ὑπέγραψεν ὁ Νικηφόρος, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἀνακτίσεως τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεστραμμένων φρουρίων, δὲν ἐτηρήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἅμα τῇ ἐκ τῆς χερσονήσου ἀποχωρήσει τοῦ Ἀαρὼν ἔσπευσε νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν ὁ Ἀαρών, σπεύσας νὰ κρημνίσῃ καὶ πάλιν τὰ ἐν τῷ μεταξὺ οἰκοδομηθέντα. Ἀλλ' οὔτε αὕτη αὐτοῦ ἡ ἐπιδρομή, οὔτε αἱ ἐναντίον τῆς Κύπρου τῷ 806 καὶ τῆς Ῥόδου τῷ 807 ἐπιχειρήσεις τοῦ ναυάρχου, εἰς ὃν ὁ Ἀαρὼν εἶχεν ἀναθέσει τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν παραλίων τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου, ἐπήγαγον νέαν δείνωσιν τῶν σχέσεων Βυζαντίνων καὶ Ἀράβων. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐφ' ἱκανὸν χρόνον αἱ περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων φροντίδες ἠνάγκασαν τοὺς Ἄραβας νἀφίστανται νέων ἐπιδρομῶν, καὶ ὁ Νικηφόρος ἠδυνήθη ἀκώλυτος νἀπαλλάξῃ τὸ κράτος τῆς πληρωμῆς φόρου πρὸς τοὺς Ἄραβας. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπαυσαν διὰ ταῦτα ἐντελῶς αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀράβων, ὧν ἰδίως ἀξία μνείας εἶνε ἡ ἐν ἔτει 811, καθ' ἣν, προχωρήσαντες μέχρι τῶν Εὐχαΐτων τῆς Φρυγίας, ἀπεκόμισαν τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον τοῦ θέματος καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, μὴ δυνηθέντος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος, ὅστις ἦτο

τῶν μετὰ τοῦ Βαρδανίου στασιασάντων καὶ ἔπειτα προσελθόντων εἰς τὸν Νικηφόρον. Τὸ δὲ ἀπαχθὲν ποσὸν, ἀνερχόμενον εἰς ἓξ καὶ ἥμισυ περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, καὶ ταῦτα δι' ἓν καὶ μόνον θέμα, ἀποδεικνύει τὴν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν διὰ τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως τοῦ Νικηφόρου ἐπελθοῦσαν μεγάλην βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους.

Οὐχ ἧττον δὲ θαρραλέα ὑπῆρξεν ἡ πολιτεία τοῦ Νικηφόρου ἐν τῇ διοικήσει τῶν τῆς ἐκκλησίας. Τὸν συνετὸν Ταράσιον, ὅςτις ἐποίμανε τὴν ἐκκλησίαν ἐν ἡμέραις ἀληθῶς πονηραῖς μετὰ συνέσεως καὶ μετριο-

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

παθείας, ἐκλήθη νὰ διαδεχθῇ, θανόντα τῇ 25 Φεβρουαρίου 806, ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀνὴρ λαϊκὸς ἐκ γένους ἐπιφανοῦς, ὁ Νικηφόρος, πρώην ἀσηκρῆτις, ἤτοι βασιλικὸς ἀρχιγραμματεύς. Ἡ δὲ χειροτονία τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ δοκίμου πολιτικοῦ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρησεν ὡς τὸν ἄριστον, εἰς ὃν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ τοὺς οἴακας τῆς ἐκκλησίας, ἔγεινε ψήφῳ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων τῇ 12 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα. Ἀλλὰ μικρὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ νέου πατριάρχου ἤρχισε νὰ σχίζηται ἡ ἐκκλησία ὑπὸ σκανδάλων, ὧν ἑστία κατέστη ἡ ἐπιφανεστάτη καὶ παλαιοτάτη

μονὴ τοῦ Στουδίου, ἥτις τότε ἤκμαζεν εἴπερ ποτὲ, ἀριθμοῦσα ἑπτακοσίους μοναχούς. Οἱ ἡγούμενοι ταύτης τῆς μονῆς Πλάτων καὶ Θεόδωρος ἤρξαντο τῆς ἀντιδράσεως, κακίζοντες τὴν ἄμεσον ἀπὸ λαϊκοῦ χειροτονίαν τοῦ Νικηφόρου ὡς πατριάρχου, ὡς εἶχε γείνει πρότερον καὶ ἐπὶ Ταρασίου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε νἀποκόψῃ αὐτὴν τὴν ῥίζαν τοῦ σκανδάλου, διαλύων τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου. Ἀλλὰ, μετριοπαθέστερον ἐνεργῶν, ἠρκέσθη εἰς φυλάκισιν τοῦ γηραιοῦ Πλάτωνος ἐπὶ εἴκοσι καὶ τέσσαρας ἡμέρας. Ἄλλ' ἐκ νέας ἀφορμῆς ἀνερριπίσθη πάλιν ὁ ἀγὼν τῶν Στουδιτῶν, ὅτε ὁ νέος πατριάρχης, πειθόμενος εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἀπήλλαξε τῆς ἀργίας τὸν ἱερέα καὶ οἰκονόμον Ἰωσὴφ τὸν τελέσαντα τὴν στέψιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Θεοδότης, ὃν, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, εἶχεν ἀφορίσει ὁ Ταράσιος. Ἀλλὰ συγκληθεῖσα τοπικὴ σύνοδος ἐδικαίωσε τὸν πατριάρχην, θεωρήσαντα ἐπαρκῆ τὴν ὀκταετῆ τιμωρίαν τοῦ Ἰωσὴφ, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Οὗτος καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου, μὴ ἀναγνωρίζων αὐτὴν, ἀπέστη ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν πατριάρχην κοινωνίας μετὰ καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, καὶ ἐξηκολούθησε παρὰ τὰς παραστάσεις τῶν ἀρχῶν, ἀπειλὰς καὶ τιμωρίας μὴ φοιτῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτ' ἐλειτούργει ὁ Νικηφόρος, ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη. Πρὸς ἄρσιν δὲ τοῦ σκανδάλου συνεκλήθη ἀρχομένου τοῦ 809 μεγαλειτέρα τῆς προτέρας σύνοδος, εἰς ἣν παρέστησαν μὲν καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, ἤχθη δὲ ὑπὸ φρουρᾶς ἄκων καὶ ὁ γηραιὸς Πλάτων.

Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, παρ' οὗ καὶ μόνου μανθάνομεν τὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου ἐκείνης, λέγει, ὅτι ἡ σύνοδος περὶ μὲν τοῦ γάμου τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Θεοδότης ἀπεφάνθη, ὅτι ἐπετράπη κατ' οἰκονομίαν, κατὰ ταῦτα δ' ἐπεκύρωσε καὶ τὴν παῦσιν τῆς ἀργίας τοῦ οἰκονόμου Ἰωσὴφ, ἐψήφισε δὲ περὶ μὲν τῶν βασιλέων νὰ μὴ θεωρῶνται ὑποχρεούμενοι ὑπὸ τῶν θείων νόμων, περὶ δὲ τῶν ἐπισκόπων, ὅτι δύνανται νὰ πράττωσι παρὰ τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἀλλ' εἶνε προφανὲς, ὅτι ἡ τοιαύτη λαβὴν πολλῶν παρεξηγήσεων καὶ πολλῆς κατακρίσεως τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας παρὰ τῶν δυτικῶν παρασχοῦσα διατύπωσις τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου ὑπ' ἀνδρὸς, τἄλλα μὲν διακεκριμένου καὶ πολλαχῶς ὑπηρετήσαντος τὴν πίστιν διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, τῶν ἐπιστολῶν, τῶν Κατηχήσεων, τῶν λόγων, ἐν οἷς καὶ τρεῖς ἀντιρρητικοὶ κατὰ εἰκονομάχων, ἀλλὰ φανατι-

κοῦ καὶ ἐμπαθῶς ἀντιπολιτευομένου τόν τε πατριάρχην καὶ τὸν αὐτοκράτορα, εἶνε ὑπερβολικὴ τε καὶ ἄδικος. Ὁ ὑπέρμαχος τῶν εἰκονοφίλων ἐξελέγχεται στρέψας τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ συνεδρίου ὅπερ σὺν τοῖς ἄλλοις ἀνεθεμάτισε τὸν Πλάτωνα, αὐτὸν τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωσὴφ καὶ μὴ λησμονήσας τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καθαίρεσιν καὶ εἰς ἐξορίαν καταδίκην τῶν τριῶν ἐκείνων ἐπὶ μακρὰ ἔτη φανατικῶν ἀντιπάλων τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν διὰ τοῦ σκανδάλου ταραττόντων τήν τε εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὴν τὴν πολιτείαν. Εἶνε δὲ φανερὸν, ὅτι ἡ σύνοδος οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπει καὶ ἐψήφισεν ἢ τὴν ἐξοικονόμησιν μὲν τῶν περιστάσεων, τὸν περιορισμὸν δὲ τῆς μοναχικῆς ἀτασθαλίας, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν καθυπόταξιν τῆς πολιτείας εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὅτι δὲ τοῦτο ἐπεδίωκον οἱ ἀτίθασοι τῶν μοναχῶν ἀντὶ πάσης θυσίας ἀποδεικνύει ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ἀπτόητος καὶ μετὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὸν καταδίκην ἐπέστειλε πρὸς τὸν πάπαν εὐτελεῖς κολακείας, ἐπαιτῶν τὴν ἐπέμβασιν αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ὁ πάπας Λέων ὁ Γ΄ δὲν ἀπεφάσισε νἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ μοναχικῆς φατρίας, ἅτε καταδιωκομένης ὑπὸ τῆς βασιλείας, πρὸς ἣν ἡ παπικὴ αὐλὴ ἐθεώρει συμφέρον νὰ μὴ διαρρήξῃ πᾶσαν σχέσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

ιγ΄

Διοικητικὴ ἀναδιοργάνωσις.

Ὀλίγοι τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἐκακίσθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἱστορικῶν ὅσον ὁ Νικηφόρος, ὅστις παρεστάθη εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέψας ἢ εἰς πλουτισμὸν μὲν ἑαυτοῦ ἕνεκεν ἀκορέστου φιλαργυρίας, πίεσιν δὲ ἀνήκεστον τῶν ὑπηκόων. Καὶ ὅμως ἅπαντα τὰ περὶ αὐτοῦ ἀναφερόμενα ἀποδεικνύουσι τὴν κατάκρισιν αὐτοῦ ὡς ἄδικον κατακραυγὴν, προερχομένην ἐξ ἀντιπράξεως πρὸς τὰ διοικητικὰ καὶ φορολογικὰ μέτρα, ἅτινα ὁ Νικηφόρος ἐθεώρησεν ἀναγκαῖα πρὸς εὐρυθμοτέραν διοίκησιν τῶν τοῦ κράτους καὶ αὔξησιν τῶν πόρων αὐτοῦ ἐν ἡμέραις καθ᾽ ἃς τὸ Βυζάντιον, παλαῖον πρὸς πολλοὺς ἅμα ἐχθροὺς, εἶχεν εἴπερ ποτὲ ἀνάγκην χρημάτων.

Μία τῶν πρώτων τοῦ Νικηφόρου φροντίδων ὑπῆρξεν ἡ νέα διάταξις τῶν κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Καὶ πιθανῶς μὲν εἰσήχθη ἤδη

ἡ ἄμεσος ὑπὸ τῆς πολιτείας στρατολογία, ὁπωςδήποτε δὲ μαρτυρεῖται, ὅτι ὡρίσθη ποσὸν δεκαοκτὼ χρυσῶν νομισμάτων, χορηγητέων παρὰ τῶν ὁμοχώρων πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἀπόρων ὑπὸ τὸν τύπον φόρου κληθέντος *ἀλληλεγγύου*. Ἀλλ' ἐπειδὴ δεκαοκτὼ χρυσᾶ νομίσματα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς χιλίας διακοσίας δραχμὰς, τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο εἶνε μέγα, ὑπολογιζόμενον χάριν τῆς ἀποσκευῆς, ἔστω δὲ καὶ χάριν τῆς διατροφῆς τῶν στρατευσίμων, δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ἐπάγοντες καὶ τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας ὁ φόρος ἀλληλέγγυον, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῆς ἐπικουρίας πρὸς συντήρησιν τῶν ἀπόρων στρατιωτῶν παρ' ὁμοχώρων συνδοτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀναλήψεως τοῦ πρὸς τὸ δημόσιον φόρου τῶν στρατευομένων ἀπόρων παρὰ τῶν πλουσιωτέρων, εὐθυνομένων ἀλληλεγγύως διὰ τοῦ εἰςοδήματος τῶν κτημάτων αὐτῶν. Καὶ ἄλλο τι δὲ δύναται νὰ ὑποτεθῇ. Ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν περὶ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας τεθεσπισμένων κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ὅτε εἶχεν ἤδη εἰςαχθῇ τέλειον σύστημα στρατολογίας ὑπὸ τῆς πολιτείας, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἐγγείου κτήσεως, ὁ μὲν ἱππεὺς ὤφειλε νὰ ἔχῃ ἀκίνητον περιουσίαν λιτρῶν τοὐλάχιστον τεσσάρων, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς εἰκοσακιςχιλίας περίπου σημερινὰς δραχμὰς, ὁ δὲ ναυβάτης λιτρῶν τριῶν ἤτοι δραχμῶν ὑπὲρ τὰς δεκατέσσαρας χιλιάδας. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ δεκαοκτὼ νομίσματα τὰ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ὁρισθέντα ἀντιπροσωπεύουσι τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῆς πρὸς στράτευσιν τοῦ πεζοῦ ὡρισμένης ἐγγείου κτήσεως, ἣν ἀλληλεγγύως χάριν τῶν ἀπόρων ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν πολιτείαν οἱ ὁμόχωροι ἀπέναντι ἴσως τακτῶν τινων ὑποχρεώσεων ἐπιβληθεισῶν εἰς τοὺς οὕτως εὐεργετουμένους πρὸς τοὺς χάριν αὐτῶν ἀναλαμβάνοντας τὸ πρὸς τὸ δημόσιον βάρος. Καὶ ταῦτα μὲν διετάχθησαν περὶ τοῦ κινητοῦ στρατοῦ, εἰς δὲ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, περὶ ἃς εἶχον ἐγκατασταθῆ Σλάβοι, ἰδίως δὲ κατὰ τὰ παρίστρια πρὸς τὴν Βουλγαρίαν σύνορα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἀποστασιῶν ἐστάλησαν κατὰ σύστημα ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἑκάστοτε κρατοῦν μόνιμοι στρατιωτικαὶ ἀποικίαι. Ἀπετέλουν δὲ ταύτας ἄνδρες ληφθέντες ἀπὸ πάντων τῶν θεμάτων, εἰς οὓς ἐδόθησαν ἀντὶ τῶν χάριν τοῦ δημοσίου πωληθέντων ἐν αἷς χώραις ᾤκουν μικρῶν αὐτῶν κτημάτων στρατιωτόπια ἢ στρατιωτικὰ κτήματα, μεταβιβαζόμενα κληρονομικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν σὺν τῇ ὑποχρεώσει τῆς πρὸς ἄμυναν τῶν χωρῶν ἐκείνων στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας.

Διατάξας δὲ οὕτω τὰ κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ἐμερίμνησε καὶ περὶ αὐξήσεως τῶν πόρων τοῦ κράτους τοῦτο μὲν διὰ τῆς καταργήσεως ἐπιβλαβῶν κουφισμῶν εἰςαχθέντων ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, τοῦτο δὲ δι᾽ ἀνανεώσεως παλαιῶν φορολογικῶν διατάξεων ἢ προςθήκης νέων φόρων. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦσαν καὶ τὰ τέλη τὰ πληρονόμενα ὑπὸ τῶν πλοίων ἐν τοῖς τελωνείοις τοῦ Ἱεροῦ μὲν διὰ τὸν Βόςπορον, τῆς Ἀβύδου δὲ διὰ τὸν Ἑλλήςποντον, ἅτινα εἶχε καταργήσει ἡ Εἰρήνη ἐπὶ τῆς τελευταίας αὐτῆς μοναρχίας. Ἐπ᾽ ἴσης δ᾽ ἀνενεώθησαν μὲν αἱ διατάξεις περὶ φορολογίας τῶν εὑρισκόντων θησαυροὺς καὶ κληρονομούντων, ὡρίσθη δὲ φόρος δύο νομισμάτων διὰ πάντα δοῦλον ἀγοραζόμενον ἔξω τοῦ Ἑλληςπόντου, ἰδίως δ᾽ ἐπεβλήθη οὗτος εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων, ἐν οἷς, ὡς φαίνεται, ἤκμαζεν ἰδιαζόντως ἡ δουλεμπορία, καὶ ἀνεθεωρήθησαν καθ᾽ ὅλου οἱ φορολογικοὶ κατάλογοι καὶ αὐστηρότερον διερρυθμίσθησαν τὰ τῆς εἰςπράξεως τῶν καθυστερουμένων. Δύο δὲ ὑπῆρξαν ἰδίως αἱ κυριώταται τῶν φορολογικῶν διατάξεων τοῦ Νικηφόρου. Τούτων ἡ μὲν ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἰδίου φόρου ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν, τοῦ λεγομένου καπνικοῦ, εἰς τὰς μονάς, ἐκκλησίας καὶ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους καὶ τοὺς προςηρτημένους εἰς αὐτοὺς παροίκους καὶ εἰς τὴν δήμευσιν τῶν ἀρίστων μοναστηριακῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, ὧν τὰ τέλη ἐπεβλήθησαν εἰς τὰ ἐναπομείναντα εἰς τοὺς εὐαγεῖς οἴκους κτήματα. Οὐχ ἧττον δὲ σπουδαία ἦτο ἑτέρα διάταξις, καθ᾽ ἣν ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἐπισήμους τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναυκλήρων ἡ ὑποχρέωσις νὰ δανεισθῶσι παρὰ τοῦ δημοσίου ἀνὰ δώδεκα λίτρας χρυσίου, ἀντιστοιχούσας πρὸς πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ περίπου χιλιάδας σημερινῶν δραχμῶν, ἐπὶ τόκῳ δεκαὲξ καὶ δύο τρίτων ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς πληρωμῆς τῶν νενομισμένων διὰ τοὺς ναυτιλλομένους τελῶν. Ἀπέβλεπε δ᾽ ἡ διάταξις αὕτη πιθανῶς εἰς τὴν διὰ συμπράξεως τοῦ δημοσίου, ἀπολαμβάνοντος ἄλλως μέγαν τόκον, ναυπήγησιν μεγάλων πλοίων, δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πολεμικῶν ἐν ἡμέραις ἀνάγκης. Εἰς τοιαῦτα δὲ μέτρα καὶ ἄλλως προςέφευγον οἱ Βυζαντῖνοι πρὸς παρασκευὴν ἐμπορικοῦ στόλου ὅςτις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς πολεμικός, ἕως ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος προέβη τὸ Βυζάντιον εἰς τὸν καταρτισμὸν δημοσίου πολεμικοῦ στόλου. Καὶ ἄλλως δ᾽ ὑπεχρεώθησαν οἱ πλούσιοι ναύκληροι τῶν παραθαλασσίων, ἰδίως οἱ κατὰ τὴν

ἐκπορθοῦντες τοὺς οἴκους τῶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἑλλήνων καὶ πολλοὺς αἰχμαλωτίζοντες, ἔπειτα δὲ, ὁρμήσαντες καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν, κατέστρεψαν τὰ πεδία τὰ πρὸ τοῦ τείχους, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπελήφθησαν τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως. Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἀντεῖχον οἱ πολιορκούμενοι ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, ἀλλ' ἔπειτα ἤρχισαν νὰ ἐπιλείπωσιν αὐτοὺς αἱ τροφαὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ σκεφθῶσι περὶ παραδόσεως. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς πολιορκητὰς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι τελευταίαν τινὰ ἀπόπειραν, ὅπως πεισθῶσιν, ἂν πράγματι ἀπωλέσθη πᾶσα ἐλπὶς ἀφίξεως βοηθειῶν ἐκ Κορίνθου, ἐν ᾗ, ἕδρᾳ οὔσῃ τοῦ θέματος Πελοποννήσου, διέμενεν ὁ διοικῶν αὐτὸ στρατηγὸς, εἰς ὃν οἱ πολιορκούμενοι εἶχον ἀποταθῆ, ζητοῦντες ἐπικουρίας. Ἔστειλαν λοιπὸν εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῶν ὀρέων ἔφιππον κατάσκοπον, ἔχοντα ἐντολὴν νὰ ἐπιθεωρήσῃ ἂν ἔρχηται ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν ἐπίκουρος στρατιά. Ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὸν σημαία, ἣν ἐπιστρέφων ἔμελλε νὰ κρατῇ κεκλιμένην μὲν ἐν ᾗ περιπτώσει ἤρχετο πράγματι ὁ στρατηγὸς, ὀρθὴν δὲ ἂν ἡ ἀναμενομένη στρατιὰ δὲν ἤθελε φανῆ. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς, ἀναβαλὼν τὴν ἔγκαιρον ἄφιξιν πρὸς συγκρότησιν ἀξιομάχου στρατιᾶς, δὲν ἐφαίνετο, ὅτε ὁ σκοπὸς ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν σκοπιάν. Διὸ ἐπέστρεφεν ὁ ἀπόστολος φέρων κατὰ τὰ ἐντεταλμένα ὀρθὴν τὴν σημαίαν, δηλοῦσαν τὴν θλιβερὰν ἀνάγκην τῆς παραδόσεως. Ἀλλ' αἴφνης, ὀλισθήσαντος τοῦ ἵππου καὶ ὑποπεσόντος τοῦ ἀναβάτου, ἔκλινεν ἡ σημαία, καὶ οἱ οἰκήτορες τῶν Πατρῶν, ἰδόντες τὸ σημεῖον, ἐνόμισαν, ὅτι ἠγγέλλετο δι' αὐτοῦ κατὰ τὰ συμπεφωνημένα ἡ ἄφιξις τοῦ στρατηγοῦ. Ἀναθαρρήσαντες δ' ἐκ τῆς τοιαύτης προσδοκίας ἀνέῳξαν τὰς πύλας τῆς πόλεως, καὶ ἐπεχείρησαν τολμηρὰν ἔξοδον κατὰ τῶν πολιορκητῶν, δι' ἧς ἐνίκησαν καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, προςφυγόντας τέλος εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

Εἰς τὸν προστάτην τοῦτον τῆς πόλεως ἀνέγραφεν ἡ περὶ τῆς διασώσεως τῆς πόλεως παράδοσις τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν νίκην. Τοῦ ἁγίου θαῦμα ἐθεωρεῖτο ἡ ὀλίσθησις τοῦ ἵππου τοῦ ἀγγέλου, ἧς ἕνεκεν ἔκλινεν ἡ σημαία καὶ ἐδόθη θάρρος εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Τὸν πρωτόκλητον ἀπόστολον ἐφαντάζοντο οἱ ἐπιχειρήσαντες τὴν ἔφοδον, ὅτι ἔβλεπον προτρέχοντα αὐτῶν ἔφιππον καὶ πρῶτον ὁρμῶντα κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ σαλεύσας τὰς τάξεις τῶν πολεμίων καὶ ἐξωθήσας αὐτοὺς μακρὰν τῶν τειχῶν, ἔπειτα δ' ἀναγκάσας νὰ προςφύγωσιν εἰς

ΤΑ ΥΨΗ ΤΟΥ ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟΥ.

τὸν ἱερὸν αὐτοῦ ναὸν ὡς εἰς ἄσυλον. Τῆς πίστεως δ' ἐκείνης τῶν θαυμασίως σωθέντων Πατρέων γενόμενος κοινωνὸς καὶ ὁ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν νίκην φθάσας ἐκ Κορίνθου στρατηγὸς ἐμήνυσεν εἰς τὸν βασιλέα τὰ γενόμενα, διεκδικῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς τοιούτου τυχούσης ἁγίου προστάτου ἴδια ἐκκλησιαστικὰ προνόμια. Ὁ δὲ Νικηφόρος, ἔτι ζῶντος τοῦ Ταρασίου, ἀνέδειξε τὰς Πάτρας, ἀρχιεπισκοπὴν οὔσας πρότερον, εἰς μητρόπολιν, καὶ ὑπέταξεν εἰς αὐτὴν τὰς ἐπισκοπὰς Λακεδαίμονος, Μεθώνης καὶ Κορώνης. Οἱ δὲ ἡττηθέντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καὶ τῶν κτημάτων ἐναπογραφέντες ἀνετέθησαν ὡς δουλοπάροικοι εἰς τὸν ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ μητροπόλει ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ὑπεχρεώθησαν δὲ νὰ διατρέφωσιν οὗτοι ἔκτοτε τούς τε στρατηγοὺς καὶ τοὺς βασιλικοὺς καὶ ἀλλογενεῖς πρέσβεις τοὺς ἐκ Πατρῶν διαβαίνοντας δι' ἰδίων τραπεζοποιῶν καὶ μαγείρων, ἐπισυνάγοντες τὰ χρειώδη διὰ συνδοσίας ἁπάντων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Σλάβων. Ἔτι δὲ μᾶλλον καθωρίσθησαν ἀργότερον αἱ σχέσεις τῶν ἐναπογράφων τούτων παροίκων πρὸς τὴν μητρόπολιν Πατρῶν δι' ἰδίας διατάξεως τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

Ἡ ἐπανάστασις αὕτη τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου δὲν ἤθελε βεβαίως ἐκραγῇ οὕτω βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἐκνίκησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Σταυρακίου, ἂν δὲν ἐστηρίζοντο εἰς ἐξωτερικοὺς συμμάχους. Διὰ ταῦτα λίαν ἀξιόπιστος εἶνε ἡ μαρτυρία, ὅτι συνέπραττον μετ' αὐτῶν Σαρακηνοί, οὓς βλέπομεν μετὰ νέας ὁρμῆς ἀναλαμβάνοντας τὸν πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀγῶνα βραχὺ πρὸ τοῦ ἐν ἔτει 809 ἐπελθόντος θανάτου τοῦ Ἀαρὼν, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ ἐπιθέσεις αὐτῶν τῷ μὲν 806 κατὰ τῆς Κύπρου, τῷ δὲ 807 κατὰ τῆς Ῥόδου.

Καὶ κατεστάλη μὲν ὁπωσδήποτε ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος τῶν Βυζαντίνων πρὸς ἐκνίκησιν αὐτῶν δὲν ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος. Ἐχρειάσθησαν δὲ νέοι ἀγῶνες τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας, ὅπως τοῦτο μὲν διὰ τῶν ὅπλων, τοῦτο δὲ διὰ τῆς παρ' αὐτοῖς συστηματικῆς διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς μετὰ τῶν ἰθαγενῶν ἐπιγαμίας ἀνακραθῶσιν οἱ Σλάβοι ἔποικοι μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐκλίπῃ πᾶσα τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου ἐπικράτησις ἐν τῇ χερσονήσῳ, ἡ δ' ἐπίδρασις αὐτῶν ἀποβῇ οὐδαμινή τις καὶ παροδική.

ιε΄
Ὁ θάνατος τοῦ βουλγαρομάχου.

Ἡ ἐν ἔτει 796 ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ τῆς Εἰρήνης ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους ἐκστρατεία ἀνέστειλεν ἐφ' ἱκανὰ ἔτη νέας αὐτῶν ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπιθέσεις. Ἀλλ' ὅτε τὸν πρὸ τῶν Βυζαντίνων δειλιάσαντα Κάρδαμον διεδέχθη ὡς ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ὁ φιλοπόλεμος Κροῦμμος, ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι. Τοῦτο δ' ἠνάγκασε τῷ 807 τὸν γενναῖον Νικηφόρον νὰ ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα. Ἀλλά, στρατεύσας, μόνον μέχρις Ἀδριανουπόλεως ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ, ἠναγκάσθη δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μαθών, ὅτι ἐτεκταίνετο κατ' αὐτοῦ συνωμοσία. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἀποστείλας τὸν σπαθάριον Βαρδάνιον τὸν ἐπιλεγόμενον Ἀνεμᾶν, διενήργησε δι' αὐτοῦ ἐπισταθμεύσεις παροίκων ἐν Θράκῃ, σχετιζομένας πάντως πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἄμυναν. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ, ἐπανελθὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, προέλαβε μὲν τότε τὰ κατ' αὐτοῦ βυσσοδομευόμενα, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσεν ἡ κατ' αὐτοῦ ἐνέργεια τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν, μεθ' ὧν συνέπραττον οἱ ἕνεκα τῶν αὐστηρῶν τοῦ Νικηφόρου οἰκονομικῶν διατάξεων δυσηρεστημένοι· διὸ τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἐπιόντος ἔτους 808 εὑρέθη ἀντιμέτωπος νέας στάσεως. Πολλοὶ τῶν ἐν τέλει στασιάσαντες ἐμελέτων τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἐξ Ἀρμενίων ἕλκοντος τὸ γένος Ἀρσαβὴρ, ὄντος κοιαίστωρος καὶ πατρικίου. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πάλιν προέλαβε τὸν κίνδυνον, συλλαβὼν τὸν ἐνδεικνυόμενον ἀντίπαλον, ὅστις, τυφθεὶς καὶ δαρείς, ἐξωρίσθη ὡς μοναχὸς εἰς τὴν Βιθυνίαν. Διὰ δαρμῶν δέ, δημεύσεων καὶ ἐξορίας ἐτιμωρήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ συνωμόται, ἐν οἷς καὶ ἐπίσκοποι καὶ μοναχοὶ καὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἀλλ' αἱ τοιαῦται τιμωρίαι, ἀντὶ νὰ κατευνάσωσι τὰ πάθη, ἐγέννων νέαν φανατικὴν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ Νικηφόρου, καθ' οὗ αὐτόχρημα ἐμαίνετο ἡ φατρία τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ εὑρέθη τῇ 1 Ὀκτωβρίου 810 καὶ πάλιν ἐκτεθειμένος εἰς προφανῆ κίνδυνον. Ἀνὴρ ἄγνωστος, περιβεβλημένος ἔνδυμα μοναχοῦ, εἰσώρμησε ξιφήρης εἰς τὸ παλάτιον, ζητῶν νὰ φονεύσῃ τὸν Νικηφόρον. Καὶ ἠστόχησε μὲν τοῦ σκοποῦ, ἐπλήγωσε δ' ἀντὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοὺς ἐπιδραμόντας ἐναντίον τοῦ δολοφόνου δύο τῶν περὶ τὸν Νικηφόρον ἀνδρῶν. Οὕτως ὅλως ἐκ τύχης προελήφθη ἡ δολοφονικὴ αὔτη

ἀπόπειρα κατὰ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐτιμώρησε τὸν τολμητίαν, προςποιηθέντα μετὰ τὴν σύλληψιν τὸν παράφρονα, δι᾽ ἐγκλείσεως αὐτοῦ εἰς τὸ φρενοκομεῖον.

Αἱ ἐπανειλημμέναι αὗται ἀπόπειραι κατὰ τοῦ Νικηφόρου δεικνύουσι τὴν ἐμπάθειαν τῆς ἐναντίον αὐτοῦ ἀντιπολιτεύσεως, τόσῳ θλιβερωτέραν καθ᾽ ὅσον αἱ ἡμέραι ἦσαν κρίσιμοι, ὁ δὲ βασιλεὺς γενναιότατα, καίπερ προςκρούων πρὸς καθημερινὰς ἐσωτερικὰς ἀντιδράσεις, εἶχεν ἀναλάβει τὴν συστηματικὴν καταπολέμησιν τῶν Βουλγάρων.

Ἐξήφθη δὲ καὶ πάλιν ἐκ νέου ὁ ἀγὼν τῷ 809 ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπιπεσόντων διαρπαγῆς τοῦ πρὸς συντήρησιν τῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα ταγμάτων στρατιωτικοῦ ταμείου τῶν Βυζαντίνων, περιλαμβάνοντος χιλίας ἑκατὸν λίτρας χρυσίου, ἤτοι περὶ τὰ πέντε καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Οὐδ᾽ ἠρκέσθησαν οἱ ἐπιδρομεῖς εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τούτων τῶν χρημάτων καὶ πάσης τῆς ἀποσκευῆς τῆς στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ κατέσφαξαν τόν τε στρατηγὸν τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ καὶ πλῆθος πολὺ στρατιωτῶν. Τὸν Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κροῦμμος, ἐπιδραμὼν κατὰ τῆς Σερδικῆς, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον ἡ Σοφία, κατέλαβε ταύτην διὰ δόλου, φονεύσας ἑξακιςχιλίους στρατιώτας καὶ πολλοὺς τῶν πολιτῶν. Ἡ δὲ ἀγωνία ἡ καταλαβοῦσα τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν βασιλέα ἐπὶ τῷ θλιβερῷ τούτῳ ἀγγέλματι ἐνδεικνύεται ἐκ τῆς σπουδῆς, μεθ᾽ ἧς ὁ Νικηφόρος ἐξεστράτευσεν, ἐξελθὼν ἐκ τῆς βασιλευούσης αὐτὴν τὴν Τρίτην τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν, 3 Ἀπριλίου. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῇ προςεγγίσει τῶν Βουλγάρων ἡ στρατιὰ αὐτοῦ ἐτράπη εἰς φυγήν, ἡ δὲ δικαία αὐστηρότης τοῦ αὐτοκράτορος, κωφεύσαντος εἰς τὴν αἴτησιν συγγνώμης παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν, ἤγαγεν εἰς τὴν πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτομολίαν πολλῶν ἀστῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐξ Ἀράβων σπαθάριος Εὐθύμιος. Τούτου, ἐμπείρου ὄντος τῆς μηχανικῆς, ἡ πρὸς τοὺς Βουλγάρους φυγὴ ὑπῆρξεν ἐξόχως βλαβερὰ διὰ τοὺς Βυζαντίνους, καθότι ἐδίδαξε τὴν μηχανικὴν τοὺς πολεμίους, τέως ἀγνοοῦντας αὐτήν.

Μετ᾽ ἀγανακτήσεως ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν σύγκλητον, ἐκθέτων τὴν διαγωγὴν τῆς στρατιᾶς, ἣν κατήγγελλεν ὡς αἰτίαν τῆς μὴ καταλήψεως αὐτῆς τῆς ἕδρας τοῦ Κρούμμου, τῆς ἐπιλεγομένης Αὐλῆς. Οὕτως ἐξηλέγχετο ὁ αὐτοκράτωρ συναισθανόμενος εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὴν εὐθύνην ἣν ὑπεῖχεν ἐν τῷ ἐθνικῷ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνι καὶ

οὐδαμῶς σκοπῶν νὰ συγχωρήσῃ τὴν ἔνοχον χαλάρωσιν τῆς πειθαρχίας ἐν τῇ ὑπ' αὐτὸν τεταγμένῃ στρατιᾷ. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν δηλητηριασθεῖσα στρατιὰ αὕτη δὲν ὤκνησε νὰ προβῇ ἀναφανδὸν εἰς στάσιν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς. Αἱ σκηναὶ τῶν ἀξιωματικῶν παραβιάζονται ἐν αὐτῷ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ οἱ στασιασταὶ ἀποθρασυνθέντες προχωροῦσι μέχρις αὐτῆς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ. Ὕβρεις καὶ ἀραὶ ἀντηχοῦσι πανταχόθεν. Ἀλλ' ὁ βασιλεύς, ὅστις ἠρίστει κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, δὲν ἀπέβαλε τὸ θάρρος ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ· ἀναστὰς δ' ἐκ τῆς τραπέζης, ἀπέστειλε πρὸς τοὺς στασιαστὰς δύο τῶν πατρικίων, δι' ὧν ἐπειράθη νὰ κατευνάσῃ τὸ στράτευμα. Ὅτε δὲ ἡ πρώτη αὕτη ἀπόπειρα ἐπέτυχε, καὶ οἱ στρατιῶται, ἡσυχάσαντες μικρόν, ἀπεσύρθησαν εἴς τινα παρακείμενον βουνόν, ἀναβοῶντες Κύριε ἐλέησον, τὸ χρῆμα, λαθραίως διασπαρέν, συνεπλήρωσε διὰ νυκτὸς τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας. Οὕτω δὲ ἀπτόητος ἠδυνήθη τὴν ὑστεραίαν νὰ ἐμφανισθῇ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἐν μέσῳ τῶν στασιαστῶν, ὑπισχνούμενος ἐνόρκως ἀτιμωρησίαν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐθεώρησε συνετὸν νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀναθεὶς ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του τὴν δι' ἀμοιβαίων καταδόσεων ἀνακάλυψιν τῶν πρωταιτίων εἰς τὸν πατρίκιον Θεοδόσιον τὸν Σαλιβαρᾶν. Ἐκ δὲ τῆς βασιλευούσης διέταξε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν στασιασάντων ταγμάτων ἐπὶ προφάσει πληρωμῆς τῶν μισθῶν αὐτῶν. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἔφθασαν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, κατεφάνη ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις οὐδαμῶς προετίθετο νἀφήσῃ ἀτιμωρήτους τοὺς ἀπαυθαδιζομένους κατ' αὐτὴν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐν ἀγῶνι κρισίμῳ. Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι ἐτιμωρήθησαν διὰ δαρμῶν καὶ κουρᾶς καὶ ἐξορίας, οἱ δὲ λοιποὶ διεπεραιώθησαν εἰς Χρυσόπολιν τῆς ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου.

Ἡ δὲ στρατιωτικὴ αὕτη στάσις καὶ αἱ γνωσταὶ ἤδη ἡμῖν οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις, εἰς ἃς τὸ πλεῖστον τότε ἐπεδόθη ὁ Νικηφόρος, ἀνέστειλαν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνος ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη. Αἱ παρασκευαὶ ὑπῆρξαν μεγάλαι. Ὁ αὐτοκράτωρ συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ οὐ μόνον τὴν ἐν Θράκῃ στρατιάν, ἀλλὰ καὶ τάγματα ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συνεπλήρωσε δὲ τὴν στρατολογίαν δι' ἀπόρων ψιλῶν, ὡπλισμένων διὰ σφενδονῶν καὶ ῥάβδων. Ἐκκινήσας δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ καὶ τοῦ υἱοῦ Σταυρακίου τὸν Μάϊον

τοῦ 811, προεχώρησε μέχρι τῶν στενοποριῶν τοῦ Αἴμου, καὶ ἔφθασεν εἰς Μαρκέλλας, φρούριον κείμενον μεταξὺ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ στενοῦ τοῦ σήμερον λεγομένου παρὰ τῶν Τούρκων Ντεμὶρ καποὺ, ἤτοι τῶν Σιδηρῶν πυλῶν τῶν Βυζαντίνων, καὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Καζὰν τοῦ μεταξὺ τοῦ Ὀσμανπαζὰρ καὶ Σλίβεν.

Ὁ Νικηφόρος εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν Μαρκέλλαις, ὅτε ὁ Κροῦμμος, φοβηθεὶς τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀγόμενον πλῆθος, ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν προτάσεις εἰρήνης. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, θαρρῶν εἰς τὸ ἀξιόμαχον τῆς ἰδίας παρασκευῆς, ἀπέκρουσε τὸ αἴτημα, προτιμῶν τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν πολεμίων. Προεχώρησε λοιπὸν, καὶ μετὰ μακρὰς καὶ ῥιψοκινδύνους περιπλανήσεις διὰ τῶν δυσβάτων στενοποριῶν τοῦ Αἴμου εἰσήλασαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τῇ 20 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἡ δὲ νίκη δὲν ἤργησε νὰ στέψῃ τὰ ὅπλα τῶν Βυζαντίνων. Ὁ βασιλεὺς ἔφθασε μέχρις αὐτῆς τῆς Αὐλῆς τοῦ Κρούμμου, ἣν ἐνέπρησε, καὶ κατέλαβε τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ἐφ' ὧν ἐπέθηκε σφραγῖδας. Ὁ δὲ Κροῦμμος, περιελθὼν εἰς ἐσχάτην ἀπόγνωσιν, ἀνεγνώρισε μὲν τὴν ἧτταν, προέτεινε δ' ἐκ νέου εἰρήνην εἰς τὸν Νικηφόρον ἐφ' οἱαισδήποτε συνθήκαις. Ἀλλ' ἡ εὐχέρεια, μεθ' ἧς εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ νίκη, καὶ ἡ ταπείνωσις τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον φυσιώσει τὸν Νικηφόρον, ὥστε οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἡττημένους ἐφάνη ἀμείλικτος, διατάξας τὸν φόνον ἀνθρώπων τε πάσης ἡλικίας καὶ κτηνῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ στρατιᾶς ἁπτομένους τῶν λαφύρων αὐστηρότατα προσηνέχθη.

Οὕτως ἐφαίνετο, ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ἡ ὥρα παντελοῦς μὲν ὀλέθρου τῶν Βουλγάρων, σιδηρᾶς δὲ πειθαρχίας ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ στρατιᾷ. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου εἰς τὰ ἔσχατα ἐξώθησις ἐκείνη τῶν πραγμάτων ἤγαγεν εἰς ἀποτέλεσμα ἐναντίον τοῦ προσδοκωμένου. Ὁ ἐν ἀπογνώσει εὑρισκόμενος Κροῦμμος, κλείσας πάντα τὰ στενὰ διὰ ξυλίνων ὀχυρωμάτων, διέταξε τὴν ἀσφαλῆ αὐτῶν φρούρησιν οὕτως, ὥστε οὔτε νὰ προχωρήσῃ τὸ ἑξῆς ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς, οὔτε τὴν ὁδὸν τῆς ὑποχωρήσεως εἶχεν ἀνοικτήν. Συνεπληρώθη δὲ τὸ ἔργον τῆς ὀχυρώσεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ μεγάλης δραστηριότητος ἐντὸς δύο καὶ μόνον ἡμερῶν. Τότε ὁ Νικηφόρος συνεῖδε τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, καὶ λέγεται εἰπὼν, ὅτι, καὶ ἂν πτερωτοὶ γείνωσιν οἱ ὑπ' αὐτὸν, οὐδεὶς δύναται νὰ ἐλπίσῃ τὴν διάσωσιν ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου. Καὶ ἀληθῶς τὴν νύκτα τῆς 26 Ἰουλίου φοβερὰ βοὴ ἀνήγγειλε τὴν ἔφοδον

τῶν ἐξηγριωμένων Βουλγάρων ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ στρατοπέδου. Ἡ πάλη ὑπῆρξεν ἄπελπις, καὶ ἡ σωτηρία ἀπέβη ἀδύνατος. Πρὶν ἢ ἐξημερώσῃ, οἱ ἐπιτιθέμενοι εἶχον προχωρήσει μέχρις αὐτῆς τῆς σκηνῆς τοῦ Νικηφόρου. Οἰκτρὸς δ' ὑπῆρξεν ὁ θάνατος αὐτοῦ, θανατωθέντων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μεγιστάνων, ἐν οἷς πολλοὶ στρατηγοὶ τῶν θεμάτων, ὁ ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς καὶ οἱ πατρίκιοι Ἀέτιος, Πέτρος, Σισίννιος ὁ Τριφύλλης, Θεοδόσιος ὁ Σαλιβαρᾶς καὶ Ῥωμανός.

Οἱ ἀριστεῖς τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἀξιωματικῶν, τὸ ἄνθος τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς ἔπεσον ἐνδόξως ἀγωνιζόμενοι. Αἱ ἀποσκευαὶ τῶν ἡττημένων, αὐτὰ τὰ ὅπλα τοῦ βασιλέως, πλοῦτος πολὺς καὶ ἵπποι μυρίοι περιῆλθον εἰς τοὺς γαυριῶντας νικητάς. Ὅ τι δὲ δὲν ἐπετεύχθη διὰ τοῦ ξίφους τῶν πολεμίων συνεπλήρωσεν ἡ πυρπόλησις τοῦ στρατοπέδου.

Ἡ πανωλεθρία ἦτο οὐ μόνον πλήρης, ἀλλ' εἶχε καὶ τοῦτο τὸ αἰσχρόν, ὅτι, καθ' ἃ φαίνεται, δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς συμφορᾶς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ φόνου τοῦ βασιλέως ἡ ἔνοχος σύμπραξις καὶ προδοσία τῶν παρὰ τῷ Κρούμμῳ Βυζαντίνων αὐτομόλων. Συμπληρόνει δὲ τὸ αἶσχος ἡ χαιρεκακία, μεθ' ἧς παρέστησαν τὰ κατὰ τὴν ἡρωικὴν στρατείαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ μάρτυρος βασιλέως οἱ χρονογράφοι τῆς φατρίας τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν. Ἀλλ' ἀντὶ ὁμοφύλων ἐγκωμίων ἀρκεῖ πρὸς δόξαν τοῦ μεγάλου βουλγαρομάχου ἡ λύσσα, ἣν ἐπέδειξε καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως ὁ βάρβαρος νικητής. Ὁ Κροῦμμος, ἐκτεμὼν τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου, τὸ μὲν πρῶτον ἐθεάτρισεν αὐτήν, ἀνακρεμάσας ἐπὶ ξύλου ἡμέρας ἱκανάς. μετὰ δὲ ταῦτα, γυμνώσας τὸ ὀστοῦν καὶ περιδέσας δι' ἀργύρου ἔξωθεν, ηὐωχεῖτο, συμπίνων μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Βουλγάρων καὶ Σλάβων ἀρχόντων τὰ νικητήρια ἐκ τοῦ ἁγίου ἐκείνου ποτηρίου.

Οὐχ ἧττον δ' οἰκτρὰ ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τῶν αἰχμαλωτισθέντων, οἵτινες, ἀρνούμενοι νὰ δεχθῶσι τὴν περὶ ἐξωμοσίας ἀπαίτησιν τῶν νικητῶν, ἐμαρτύρησαν διὰ πολυτρόπων θανάτων, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία ἔταξεν αὐτοὺς εἰς τοὺς μάρτυρας, ἑορτάζουσα τὴν μνήμην αὐτῶν τῇ 23 Ἰουλίου. Ἄδηλος δὲ εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτάσεως τῆς μνήμης αὐτῶν δὲν συμπίπτει πρὸς τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς περὶ τῆς ἡμερομηνίας τῆς μάχης μαρτυρίας.

ιϛ´

Σταυράκιος ὁ υἱὸς τοῦ Νικηφόρου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Φ
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ερόμενος ἐντὸς φορείου ἤγετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ πανωλεθρίαν ὁ νέος τοῦ Βυζαντίου βασιλεύς, τοῦ Νικηφόρου ὁ υἱὸς Σταυράκιος. Τραυματίας ἐξαχθεὶς ἐκ τῆς μάχης ἐσώθη μετὰ τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν μεγιστάνων, ἐκεῖθεν δὲ ἤχθη εἰς τὴν βασιλεύουσαν, πάσχων ἀκόμη δεινῶς ἐκ τοῦ βαρέος τραύματος.

Ὁ νεαρὸς Σταυράκιος, ἔτι ζῶντος τοῦ πατρός, εἶχεν ἤδη στεφθῆ ὑπ' αὐτοῦ συνάρχων τὸν Δεκέμβριον τοῦ 803. Τῇ δὲ 20 Δεκεμβρίου 807 συνεζεύχθη ὁ Σταυράκιος μετὰ τῆς Ἀθηναίας Θεοφανοῦς, συγγενοῦς τῆς Εἰρήνης, ἣν ὁ Νικηφόρος διέζευξεν ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου χάριν τοῦ υἱοῦ. Οὕτω δ' ἀνῆλθε τὸ τρίτον ἤδη μετὰ τὴν Ἀθηναΐδα καὶ τὴν Εἰρήνην ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου Ἀθηναία αὐτοκράτειρα. Ἀλλ' ὁ γάμος οὗτος μετὰ τοῦ ἀσθενικοῦ καὶ δυσμόρφου νεανίου

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ ΣΤΑΥΡΑΚΙΟΣ
ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

ὑπῆρξεν ἄτεκνος. Τοῦτο δ' οὐ μικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν βραχεῖαν ἀρχὴν τοῦ Σταυρακίου, ὅστις, τραυματίας ὢν καὶ ἄκληρος, ἔγεινεν ἀπ' αὐτῆς ἤδη τῆς ἡμέρας τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἀναρρήσεως αὐτοῦ ὁ σκοπὸς τῶν ἀντιπολιτευομένων, ἀντιτασσόντων εἰς αὐτὸν τὸν ἐπὶ

τῇ ἀδελφῇ Προκοπίᾳ γαμβρὸν αὐτοῦ, τὸν κουροπαλάτην, ἤτοι αὐλάρχην, Μιχαήλ. Καὶ ἀπεποιήθη μὲν τὸ πρῶτον τὴν ἀρχὴν ὁ Μιχαήλ, ἀλλ' ἡ ἄρνησις ἐκείνη ἦτο ἁπλῆ μόνον ἀναβολὴ προδιαγεγραμμένου σχεδίου, ἐν ᾧ συγχρόνως συνεπεβούλευε τὸν ἀσθενῆ σύζυγον καὶ αὐτὴ ἡ Θεοφανώ, θέλουσα νὰ μιμηθῇ τὴν Εἰρήνην καὶ μονοκρατορήσῃ. Ἐν μέσῳ δὲ δύο κακῶν εὑρισκόμενος ὁ ἀνιάτως νοσῶν Σταυράκιος ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν σύζυγον μᾶλλον ἢ τὸν γαμβρὸν ἢ ἐμελέτα νὰ καταλύσῃ τὸ πολίτευμα, παρέχων δημοκρατίαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα σχέδια τοῦ βασιλέως δὲν ἀπεδέχετο ὁ πατριάρχης Νικηφόρος μετὰ καὶ τῶν κυριωτάτων αὐλικῶν, οἵτινες συμπράττοντες ἐπέσπευδον τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Μιχαήλ. Ὅτε δὲ τὴν ἑσπέραν τῆς 1 Ὀκτωβρίου ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν ἑνὸς τῶν συνωμοτῶν, τοῦ δομεστίκου Στεφάνου, ὅπως προσαχθῇ εἰς τἀνάκτορα ὁ Μιχαὴλ καὶ ἐκτυφλωθῇ, οὗτος τὴν μὲν πρόθεσιν ἐματαίωσε διὰ διαφόρων προφάσεων, τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα παρεσκεύασε στρατιωτικὴν ἐπανάστασιν, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀναγόρευσις τοῦ Μιχαὴλ ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ταγμάτων, ὀρθριζούσης τῆς ὑστεραίας, 2 Ὀκτωβρίου. Ὁ δ' οὕτω μετὰ δίμηνον μόνον ἀρχὴν καθαιρεθεὶς Σταυράκιος, κειράμενος τὴν κόμην, ἔγεινε μοναχός. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοφανώ, ἥτις ἐγκατεβίωσε τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς ἐν οἴκῳ μεταποιηθέντι εἰς μονὴν γυναικείαν, ἐπονομασθεῖσαν τοῦ Σταυρακᾶ, ἥν, παρετυμολογῶν τὸ ὄνομα, ἐκάλει ὁ βυζαντιακὸς λαὸς Ἑβραϊκά. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ μονῇ ἐτάφη καὶ ὁ Σταυράκιος θανὼν δύο μῆνας καὶ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καθαίρεσιν, τῇ 11 Ἰανουαρίου 812, ἐκ τῆς πληγῆς.

ΣΤΑΥΡΑΚΙΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Ἡ βραχεῖα διάρκεια τῆς ἀρχῆς τοῦ Σταυρακίου, ἄλλως πάσχοντος διηνεκῶς καθ' ἅπαντα τοῦτον τὸν χρόνον, δὲν ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς κρίσεις. Ἀλλ' ἐκ μιᾶς του ὅμως πράξεως δυνάμεθα εὐλόγως νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι, ἂν ἐπεφυλάσσετο εἰς αὐτὸν μακροτέρα βασιλεία, ἔμελλε καὶ πολιτικῶς νὰ ὑπάρξῃ ἄξιος διάδοχος τοῦ πατρός, ὡς εἴδομεν αὐτὸν ἀγωνιζόμενον πολεμικῶς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ γεννήτορος καὶ τιτρω-

σκόμενον βαρέως ὑπὲρ πατρίδος. Καὶ δή, ὅτε κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ χρονογράφου Θεοφάνους ὁ πατριάρχης Νικηφόρος ἐπιμόνως ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν εἰς τοὺς ἀδικηθέντας ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἀδίκως ληφθέντων, ὁ Σταυράκιος ὡς γνήσιος κληρονόμος τῆς πατρικῆς γνώμης ἀπήντησεν, ὅτι μόνα τρία τάλαντα δύναται νὰ ἀποδώσῃ. Καὶ διηγεῖται μὲν ταῦτα ὁ Θεοφάνης κακίζων τὴν φιλαργυρίαν καὶ ἀδικίαν τοῦ κατ' αὐτὸν ἐν ταῖς τοιαύταις κακίαις πατρώζοντος Σταυρακίου. Ἀλλ' ἡμεῖς δικαιούμεθα νὰ διίδωμεν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀποφάσει τὴν ἐμμονὴν τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοκράτορος εἰς τὴν πατροπαράδοτον οἰκονομικὴν πολιτείαν καὶ τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κληρικῆς φατρίας καὶ τῆς καθ' ὅλου πολιτειακῆς ἐκλύσεως.

ιζ'

Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβὲ καὶ οἱ Βούλγαροι.

Ὁ ἀνήρ, ὃν ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἀντιμεταρρυθμιστικὴ στάσις, δι' ἧς καθῃρέθη ὁ Σταυράκιος, δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τὰ πλήθη καὶ τοὺς περὶ τὴν αὐλήν. Υἱὸς ὢν τοῦ Θεοφυλάκτου ἐκείνου, ὃν εἴδομεν μεταξὺ τῶν κατὰ τῆς Εἰρήνης ἐν ἔτει 780 συνομοσάντων, κατήγετο μὲν ἐκ γένους ἐπιφανοῦς, τοῦ τῶν Ῥαγγαβέ, ἦτο δὲ κεκοσμημένος ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ κάλλους ἐξαιρέτου. Ἕνεκα δὲ τούτων τῶν προσόντων εἶχεν ἀναδείξει αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος κουροπαλάτην καὶ γαμβρὸν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Προκοπίᾳ. Καὶ ὁποῖα μὲν τὰ φρονήματα τοῦ ἀνδρὸς ὡς πρὸς τὰ τῆς πολιτείας ἐν ᾧ χρόνῳ ἦρχεν ὁ πενθερὸς δὲν γνωρίζομεν. Ἅμα δὲ τῇ ἀναρρήσει βλέπομεν αὐτὸν ἐν μὲν τῷ πολιτικῷ ζητήματι τῆς μεταρρυθμίσεως παραδιδόμενον ὁλοψύχως εἰς τοὺς ἀντιμεταρρυθμιστάς, ἐν δὲ τῷ ἐθνικῷ ζητήματι τοῦ ἀγῶνος πρὸς τοὺς Βουλγάρους συνεχίζοντα τὸ πρόγραμμα τοῦ Νικηφόρου.

Ἓν τῶν πρώτων ἔργων τοῦ νέου αὐτοκράτορος ὑπῆρξεν ἡ ἀποφυλάκισις Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ γηραιοῦ Πλάτωνος. Ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν ἦτο ἁπλοῦν δεῖγμα ἐπιεικείας τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ἀπηνῶς διωχθέντας ἐπιμόνους, ἀλλὰ τἆλλα ἐπιφανεῖς μοναχούς, οὐδὲ μόνον ἀπόρροια συνδιαλλαγῆς, ἀλλ' ἦτο τελεία ὑποχώρη-

σις τῆς βασιλείας εἰς τὴν μοναχικὴν φατρίαν, ὡς ἀπέδειξαν αὐτὰ τὰ πράγματα. Ὁ πολυτελὴς κόσμος καὶ τὰ πολύτιμα σκεύη, ἅτινα ὁ αὐτοκράτωρ προσήνεγκεν εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ υἱοῦ Θεοφυλάκτου εἰς συνάρχοντα τῇ 25 Δεκεμβρίου 811, ἀπετέλουν πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ κρατῆσαν ἐπὶ τοῦ προκατόχου βασιλέως. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπεσχοινίσθη ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τοῦ οἰκονομικοῦ προγράμματος τοῦ Νικηφόρου, κατασπαταλήσας χάριν τῆς φατρίας τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν τὸν δημόσιον πλοῦτον, ὃν ὁ προκάτοχος εἶχε πειραθῇ ναὐξήσῃ διὰ πάσης θυσίας. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς καὶ ἀδικαιολογήτου σπατάλης, ἧς κύριος πράκτωρ ἦτο ἡ αὐτοκράτειρα Προκοπία, μόνη δικαία διανομὴ χρημάτων ὑπῆρξεν ἡ ψηφισθεῖσα ὑπὲρ τῶν χηρῶν τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνι πεσόντων, εἰς ἃς διενεμήθησαν πέντε τάλαντα χρυσίου. Ἐν ᾧ δὲ τὰ πλήθη, πλουτιζόμενα διὰ τῶν κατασπαθωμένων δημοσίων χρημάτων, ἐμέλιζον ὕμνους κολακικοὺς πρὸς εὐφημίαν τοῦ ἀστόργου πρὸς τὸν δημόσιον πλοῦτον αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους, ἡ πανίσχυρος ἤδη ἀποβᾶσα μοναχικὴ φατρία κατέφερε καίριον τραῦμα κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, πείθουσα τὸν αὐτοκράτορα διὰ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου καὶ ἄλλων ὁμοφρόνων νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς κεφαλικὴν τιμωρίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα καταδιώξεως τῶν Παυλικιανῶν καὶ ἄλλων ἑτεροδοξούντων. Καὶ ἀνεκλήθη μὲν μετ' οὐ πολὺ τὸ τολμηρὸν τοῦτο διάταγμα, δι' οὗ συνεχέοντο τὰ ὅρια τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀξιούσης τὴν εἰς τὰς συνειδήσεις ἐπέμβασιν· ἀλλ' οὐχ ἧττον τοιαύτη ἦτο τῶν ἰσχυόντων ἀντιμεταρρυθμιστῶν ἡ μανία, ὥστε καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἀνάκλησιν κατώρθωσαν νὰ παρασύρωσι τὸν αὐτοκράτορα εἴς τινας τοιαύτας ἐκτρόπους τιμωρίας. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν ἀφώπλιζον τὴν φατρίαν τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἥτις καὶ ἀναφανδὸν προέβη εἰς ἀντίδρασιν τὸ θέρος τοῦ 812, ἀποπειραθεῖσα καὶ πάλιν τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβίβασιν τῶν τυφλῶν καὶ ἐξορίστων υἱῶν Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου. Ἀλλὰ βαρὺς ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ, μεταθέσας τοὺς ἐκλεκτοὺς τῶν μεταρρυθμιστῶν εἰς τὴν ἐκ τῶν Πριγκιπονήσων μικρὰν Ἀφουσίαν, καὶ τιμωρήσας τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν καὶ ὁμόφρονας.

Ἔγεινε δ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη τῆς στάσεως ἐν μέσῳ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ὁ Μιχαὴλ ἐπολέμει πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Καὶ ἀμέσως μὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου ὁ Κροῦμμος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφε-

Η ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΙΣ.

ληθῇ ἐκ τῆς νίκης, αἰσθανόμενος ἑαυτὸν οὐχ ἧττον τετρωμένον ἐκ τῆς ἄλλως ἐπιτυχοῦς ἐκείνης ἐκστρατείας τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως. Διὸ καὶ φαίνεται, ὅτι ἐμήνυσε πρὸς τὸν Μιχαὴλ λόγους εἰρήνης. Ἀλλ᾽ ὅτε ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις τοῦ φονέως τοῦ πενθεροῦ, ὁ Κροῦμμος ἐπανέλαβε τὰς ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπιθέσεις, καί, εἰσορμήσας εἰς τἀνατολικὰ τῆς Θρᾴκης διὰ τῶν παραθαλασσίων στενοποριῶν τοῦ Αἵμου, αὐτῶν δῆλα δὴ ἐκείνων, δι᾽ ὧν εἰσήλασαν οἱ Ῥῶσοι τῷ 1829, κατέλαβε τὴν Δεβελτόν, κειμένην μεσογειότερον ἐν μικρᾷ ἀποστάσει πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀγχιάλου οὐ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ζαγορᾶς, καὶ μετῴκισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μετὰ καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Ἀλλ᾽ ἤδη ὁ Μιχαὴλ εἶχεν ἐξορμήσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους τῇ 17 Ἰουνίου 812, συμπαραλαβὼν καὶ τὴν βασίλισσαν Προκοπίαν. Ἀλλ᾽ αὕτη μόνον μέχρι Τσουρουλοῦ τῆς Θρᾴκης κατὰ τὸ μέσον που τῆς μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως ὁδοῦ συνηκολούθησεν, ἔπειτα δ᾽ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν, βλέπουσα τὴν κατ᾽ αὐτῆς δυσαρέσκειαν τῆς στρατιᾶς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς βασιλίσσης δὲν ἐβελτιώθησαν αἱ σχέσεις τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν στρατιάν, ἥτις καὶ ἐστασίασεν ἀναφανδόν. Ἡ στάσις δὲ αὕτη ἠνάγκασε τὸν Μιχαὴλ νἀναζεύξῃ ἄπρακτος. Ἡ δὲ ἀποχώρησις αὕτη τῆς στρατιᾶς, ἥτις εἶχεν ἐντολὴν νἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν Κροῦμμον, οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες προελάσαντες δὲν ἤργησαν νὰ καταλάβωσι πάντα τὰ μέχρι Σωζοπόλεως δυτικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐκεῖθεν δὲ νὰ προελάσωσι δῃοῦντες μέχρι τῆς ἀρχαίας Ἀμφιπόλεως, ἣν οἱ Βυζαντῖνοι ὠνόμαζον Στρυμόνα. Τὰ περίχωρα τῆς Ἀγχιάλου καὶ τῆς Μαρκιανουπόλεως, ἡ Βέρροια, ἡ Φιλιππούπολις, οἱ Φίλιπποι περιελήφθησαν τότε εἰς τὴν περιοχὴν τῶν βουλγαρικῶν δῃώσεων.

Ἀλλ᾽ αἱ δῃώσεις αὗται ἦσαν, ὡς φαίνεται, διὰ τὸν Κροῦμμον ἁπλοῦν μέσον, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τοὺς Βυζαντίνους εἰς συνθήκας εἰρήνης. Πράγματι δ᾽ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Μιχαὴλ πρέσβεις, προτείνων ὅρους, οὓς δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία, καθότι δι᾽ αὐτῶν ἐζητοῦντο πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Βουλγάρων ἀπαράδεκτοι ἐδαφικαὶ παραχωρήσεις ἐν Θρᾴκῃ, ἃς ὁ Κροῦμμος παρίστανεν ὡς ἀπορρεούσας ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Κορμεσίου πρὸς Θεοδόσιον τὸν Γ΄ τὸν ἐν τῇ ἀναρχίᾳ τοῦ ἔτους 716 προκάτοχον

Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Εἰς τὰς συνθήκας δ' ἐκείνας ἀναφερόμενος, ἀπῄτει ὁ Κροῦμμος τὴν παραχώρησιν τῆς Θράκης μέχρι τῶν λεγομένων Μηλεώνων καὶ τὴν κατ' ἔτος ἀποστολὴν ἐσθήτων καὶ κοκκίνων δερμάτων μέχρις ἀξίας τριάκοντα λιτρῶν χρυσίου, ἤτοι ἑκατὸν περίπου χιλιάδων δραχμῶν. Προσετίθεντο δ' εἰς τοὺς ὅρους ἐκείνους, οἵτινες παρουσιάζοντο ὡς ἀνανέωσις προϋφισταμένων ἤδη συνθηκῶν, δύο νέοι ὅροι, ἡ ἀπαίτησις τοῦ κανονισμοῦ τῶν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Βυζαντίου τελωνειακῶν σχέσεων καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀποδόσεως τῶν εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη προσφύγων, ἤτοι τῶν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἑτέρου τῶν πολεμίων πρὸς τὸν ἕτερον προσφυγόντων. Ἀλλ' αἱ μὲν προτάσεις αὗται ἀπεκρούσθησαν, ὁ δὲ Κροῦμμος, ἐκτελῶν ἣν εἶχε τοξεύσει ἀπειλήν, ἅμα τῇ ἀποτυχίᾳ τῶν διαπραγματεύσεων, καταβὰς πρὸς νότον, ὥρμησε κατὰ τῆς Μεσημβρίας. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη κατὰ τῆς ὀλίγον βορειότερον τῆς Ἀγχιάλου κειμένης παραλίας ταύτης θρᾳκικῆς πόλεως ὤφειλε νὰ προκαλέσῃ ἄμεσον τὴν ἄμυναν τοῦ Μιχαήλ· ἀλλ' οὗτος ἠμέλησε, θαρρῶν πιθανῶς εἰς τῆς πόλεως τὸ ὀχυρόν. Ἀληθῶς οἱ Βούλγαροι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου δὲν παρουσιάζονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔμπειροι τῆς πολιορκητικῆς τέχνης. Ἄλλως ὅμως συνέβη κατὰ τὴν προκειμένην περίστασιν, διότι, τυχόντες τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ἄραβος ἐκείνου μηχανικοῦ Εὐθυμίου, ὃν εἴδομεν ἐπὶ Νικηφόρου αὐτομολήσαντα πρὸς τὸν Κροῦμμον, ἔστησαν πρὸ τῆς Μεσημβρίας ἀξιομάχους πολιορκητικὰς μηχανάς. Οὕτω δὲ ἡ Μεσημβρία, οὐδεμιᾶς ἀξιωθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπικουρίας, ἐξεπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ δύο ἑβδομάδας, τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου 812. Πολλὰ δὲ ὑπῆρξαν τὰ ἐκ τῆς ἁλούσης πόλεως ληφθέντα λάφυρα, ἐν οἷς πλῆθος ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ οὐ μικρὰ ποσότης ὑγροῦ πυρὸς μετὰ τριάκοντα καὶ ἓξ χαλκῶν σιφώνων πρὸς ἐκτόξευσιν αὐτοῦ.

Ἤδη δὲ πρὸ τοῦ ἀγγέλματος τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Μεσημβρίας ὁ αὐτοκράτωρ παρωρμήθη εἰς νέας σκέψεις περὶ ἀποδοχῆς τῶν κατὰ τὸ πρῶτον συμβούλιον ἀποκρουσθεισῶν περὶ εἰρήνης προτάσεων τοῦ Κρούμμου. Διὸ συνεκλήθη νέον συνέδριον, οὗ μετέσχον καὶ οἱ μητροπολῖται Νικαίας καὶ Κυζίκου μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ἡ παρουσία αὕτη τοσούτων ἐπιφανῶν κληρικῶν ἐν τῇ συσκέψει ἐκείνῃ περὶ ἀντικειμένου ἀφορῶντος εἰς συμφέροντα αὐτόχρημα πολιτικὰ δύναται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ παρερμηνευθῇ ὡς σημαίνουσα

τὴν παντελῆ ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς κληρικῆς φατρίας. Ἀλλὰ κατ᾽ ἀλήθειαν δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα. Εἷς τῶν προτεινομένων ὑπὸ τοῦ Κρούμμου ὅρων, ὁ περὶ τῶν προςφύγων, ἐνδιέφερε τὴν ἐκκλησίαν οὐχ ἧττον τῆς πολιτείας, ἐπειδὴ προέκειτο περὶ τῆς ἀποδόσεως λαῶν οὐ μόνον σωτηρίαν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς ὠμότητος ἐπιζητησάντων ἐν τῷ βυζαντικῷ ἐδάφει, ἀλλὰ καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἔκτοτε ἀσπασθέντων. Ἡ συζήτησις ὑπῆρξε σφοδρὰ ἐν τῷ συμβουλίῳ, τῆς κληρικῆς φατρίας ἐπιμενούσης εἰς τὴν παράδοσιν τῶν προςφύγων καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτεινομένης εἰρήνης. Μετὰ τῆς γνώμης δὲ ταύτης ἐτάσσετο οὐ μόνον ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ μέχρι τινὸς καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀλλὰ τέλος διὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ μαγίστρου Θεοκτίστου καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, διαφωνήσαντος ἐν τούτῳ τῷ ζητήματι πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμόφρονας, ἀπεκρούσθη καὶ πάλιν οἱ ἐπὶ τοιούτοις ὅροις εἰρήνη.

Ἐν τούτοις δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ἁλώσεως τῆς Μεσημβρίας, προπυργίου τῆς Θρᾴκης ὀχυρωτάτου, προεμήνυε καὶ ἄνευ τῶν ἀπειλῶν, ἃς ἐξετόξευσεν ὁ Κροῦμμος, μαθὼν τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων αὐτοῦ, τὰ δεινὰ τὰ ἐπαπειλούμενα κατὰ ταύτης τῆς χώρας. Καὶ ὁ μὲν ἐπελθὼν χειμὼν ἀνέστειλε πᾶσαν πολεμικὴν ἐνέργειαν. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ παρεσκευάζετο ὁ Μιχαὴλ πρὸς ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Κρούμμου, στρατολογῶν ἰδίως ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ δὴ μάλιστα ἐκ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν καὶ τῆς Καππαδοκίας καὶ ἀνακαλέσας τοὺς περὶ τὰς κλεισούρας τῆς Συρίας φυλάσσοντας Λυκάονας καὶ Ἰσαύρους καὶ Κίλικας καὶ Γαλάτας. Ἀλλὰ πρὶν ἢ συντελεσθῶσιν αἱ παρασκευαί, ἐγνώσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Φεβρουάριον τοῦ 813, ὅτι ὁ Κροῦμμος παρεσκευάζετο πρὸς εἰςβολὴν εἰς τὴν Θρᾴκην. Τοῦτο δ᾽ ἠνάγκασε τὸν Μιχαὴλ νὰ σπεύσῃ· διὸ, ἐξελθὼν ἐκ τῆς βασιλευούσης, προήλασε μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἀλλὰ δὲν παρέστη ἀνάγκη συρράξεως πρὸς τοὺς πολεμίους, καθότι λοιμώδης νόσος, ἐκραγεῖσα ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Κρούμμου, ἀποβαλόντος ἐξ αὐτῆς τὰ δύο τρίτα τῆς στρατιᾶς, ἠνάγκασεν αὐτὸν νἀναζεύξῃ, ἐπανερχόμενος εἰς τὰ ἴδια.

Μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ ἀρχομένου τοῦ Μαΐου, συμπληρώσας τὰς παρασκευάς, ἐξεστράτευσε καὶ πάλιν. Ἠκολούθουν δὲ τὸν βασιλέα καὶ ἄριστοι στρατηγοί, ὧν δοκιμώτατοι ἦσαν ὁ τῆς Μακεδονίας στρατηγὸς Ἰωάννης ὁ Ἀπλάκης καὶ ὁ ἐξ Ἀρμενίων στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν Λέων ὁ Βάρδας, υἱὸς πατρικίου καὶ στρατηγοῦ ὁμοίως τοῦ

θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν, συμμετασχόντος τῷ 780 τῆς ἐναντίον Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ' καὶ τῆς Εἰρήνης συνωμοσίας καὶ ἐπὶ τούτῳ τιμωρηθέντος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Λέων εἶχε συμπράξει τὸ κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Βαρδανίου τοῦ ἐν ἔτει 803 κατὰ τοῦ Νικηφόρου στασιάσαντος, ἔπειτα δ' ἀποσπασθεὶς αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφ' ᾧ καὶ ἀντήμειψεν αὐτὸν ὁ Νικηφόρος. Πεσόντα δ' ἔπειτα εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου διὰ τὴν ἐξ ἀμελείας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων διαρπαγὴν τοῦ στρατιωτικοῦ ταμείου περὶ τὰ Εὐχάϊτα καὶ καθαιρεθέντα ἀνεκάλεσε βασιλεύσας ὁ Μιχαὴλ, καὶ, ἀναδείξας καὶ πάλιν στρατηγὸν τῶν Ἀνατολικῶν, ἐθεώρησεν ἄξιον συμπαραστάτην ἐν τῷ νέῳ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμῳ. Πλὴν δὲ τούτων τῶν στρατηγῶν συνηκολούθει καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Προκοπία, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 812 στρατείαν. Ἀλλ' ὡς καὶ τότε ἡ στρατιὰ ἔβλεπε λίαν δυσαρέστως τὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ παρουσίαν αὐτῆς καὶ τὴν σκοπουμένην ἀπροσδιόνυσον ἀνάμιξιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα. Διὸ ἠναγκάσθη ἐξ Ἡρακλείας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀντὶ νὰ προβῇ ταχὺς ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ πειραθῇ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἀπελευθερώσεως τῆς Μεσημβρίας, κατέτριψεν ὅλον τὸν Μάϊον περιπολεύων ἀνὰ τὴν Θρᾴκην, τῶν μὲν ὁμοφύλων προκαλῶν τὰ δίκαια παράπονα ἕνεκα τῶν πιέσεων, εἰς ἃς ἤγετο χάριν διατροφῆς αὐτῆς ἡ πολυάριθμος στρατιὰ, παρέχων δὲ καιρὸν εἰς τὸν Κροῦμμον, ὅπως παρασκευασθεὶς εἰσελάσῃ εἰς τὴν Θρᾴκην. Πράγματι δ' οἱ Βούλγαροι προελάσαντες ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου ἐστρατοπέδευσαν ἐν Βερσινικίᾳ, ἐννέα περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ βυζαντιακοῦ στρατοπέδου. Ἀλλ' ὅμως ὁ Κροῦμμος δὲν ἐτόλμα νἀναλάβῃ τὴν κατὰ τῶν Βυζαντίνων ἐπίθεσιν, ὁ δὲ ὄκνος αὐτοῦ ἦτο εὔλογος, ἐπειδὴ ἡ αὐτοκρατορικὴ στρατιὰ ὑπερέβαινε μεγάλως τὴν τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ πλῆθος. Ἀλλ' ἐν τούτοις βλέπομεν καὶ τὸν αὐτοκράτορα διστάζοντα οὐχ ἧττον νὰ ἐπιτεθῇ καὶ τὰς στρατιὰς τῶν πολεμίων μενούσας ἀδρανεῖς ἀπέναντι ἀλλήλων ἐπὶ δεκαπέντε ὅλας ἡμέρας. Τίς ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἀδρανείας Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγγαβέ; Ὁ μὲν Θεοφάνης ἐν μιᾷ τῶν τελευταίων σελίδων τῆς χρονογραφίας αὐτοῦ, ἥτις ἀποπερατοῦται μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μιχαὴλ, παριστάνει ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγοὺς, τόν τε Ἀπλάκην καὶ τὸν Λέοντα, προθύμως παρορμῶντας τὸν βασιλέα εἰς μάχην, τὴν δ' ἐνέργειαν αὐτῶν κωλυθεῖσαν ὑπὸ τῶν κακῶν αὐτοῦ συμβούλων. Ἀλλ' ὁμοίαν μαρτυρίαν δὲν παρέχει ὁ Ἀνώνυμος

ὑφ᾽ οὗ ἐγράφη ἡ ***Συγγραφὴ χρονογραφίου τὰ κατὰ Λέοντα υἱὸν Βάρδα τοῦ Ἀρμενίου περιέχουσα.*** Κρίνοντες δ᾽ ἔκ τε τῆς σιωπῆς τούτου τοῦ χρονογράφου καὶ τῶν συμβάντων κατά τε τὴν μάχην καὶ ἀμέσως μετ᾽ αὐτὴν, δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι μόνος ὁ Ἀπλάκης συνηγόρει ὑπὲρ συγκροτήσεως μάχης καὶ ἐβουλεύετο νὰ ὑπηρετήσῃ εἰλικρινῶς τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πατρίδα, ὁ δὲ Λέων διὰ παντὸς τρόπου ἐμηχανᾶτο νὰ καταστήσῃ μὲν τὸν αὐτοκράτορα μισητὸν διὰ τὴν ἀναβολὴν τοῦ ἀγῶνος, νὰ ὑπονομεύσῃ δ᾽ ἔπειτ᾽ αὐτὸν διὰ προδοσίας. Ἀληθῶς δὲ ταῦτα βλέπομεν συμβαίνοντα. Ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει αἱ ὑπὲρ ἀγαθῆς ἐκβάσεως τοῦ προκειμένου ἀγῶνος λιταὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου διεσταυροῦντο πρὸς τὰς μεμψιμοιρίας τοῦ ἀνυπομονοῦντος πλήθους καὶ τὰς εὐλογίας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, οὗ ἐπεκαλοῦντό τινες τῶν μεταρρυθμιστῶν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, διαφημίζοντες, ὅτι ἀνέστη ἔφιππος ἐκ τοῦ τάφου καὶ πορεύεται εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ ὄχι μικρότεραι ἦσαν αἱ μεμψιμοιρίαι κατὰ τοῦ διστάζοντος βασιλέως, καὶ πολλὴ ἐπεκράτει ἀμηχανία ἕνεκα τῆς ἀπὸ τοῦ ἐν μέσῳ τῷ θέρει δεινοῦ καύσωνος ταλαιπωρίας ἀνδρῶν καὶ κτηνῶν. Ἐκ τῆς τοιαύτης δ᾽ ἀμηχάνου θέσεως ἀνέλαβεν εὐτόλμως νὰ σώσῃ τὸν βασιλέα, ἤδη ὑβριζόμενον καὶ ἀπειλούμενον ὑπὸ τῆς ἐξηρεθισμένης στρατιᾶς, ὁ Ἀπλάκης, προκαλέσας θαρραλέως τοὺς πολεμίους. Καὶ ἴσως μὲν συμπαρώτρυνε τότε καὶ ὁ Λέων εἰς τὸν ἀγῶνα, ἂν πιστεύσωμεν τὸν συγγραφέα τῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συνταχθείσης χρονογραφίας τῆς συνεχιζούσης τὸν Θεοφάνην, ἀλλὰ καὶ ἂν συνέβη τοιοῦτό τι, ὁ Λέων ταῦτα προτείνων ἐμελέτα ἤδη τὴν προδοσίαν, ἐν ᾧ ὁ Ἀπλάκης συνεβούλευε τὰ δέοντα ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως. Αὕτη δὲ εἶνε καὶ τῶν πλείστων τῶν λοιπῶν χρονογράφων ἡ γνώμη.

Ἡ μάχη συνεκροτήθη οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως τῇ 22 Ἰουνίου 813 ἐν κοιλάδι περιβαλλομένῃ ὑπὸ ὑψωμάτων. Πρῶτος δ᾽ ἐπετέθη κατὰ τῶν πολεμίων ὁ Ἀπλάκης, ἡγουμένων τῶν Μακεδόνων καὶ Θρᾳκησίων κατὰ τὸ ἕτερον κέρας τῆς παρατάξεως. Ἀλλ᾽ ἐν ᾧ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει ἐνίκων ταὐτοκρατορικὰ ὅπλα καὶ ἔβαινον καλῶς τὰ τῆς μάχης, τὸ ἕτερον κέρας, οὗ ἦρχεν ὁ Λέων, ἀντὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ὁμοίως τὸ καθῆκον αὐτοῦ, ἐτράπη αἴφνης εἰς φυγὴν πρὸς τὰ πέριξ ὑψώματα. Τὸ συμβὰν ἦτο οὕτως ἀπροσδόκητον, ὥστε αὐτὸς ὁ Κρουμ-

μος, οὐδαμῶς ἐννοῶν τῆς φυγῆς ἐκείνης τὸν λόγον, ὑπώπτευσεν, ὅτι ἦτο προςποιητὴ χάριν ἐνέδρας, καὶ ἐπί τινα χρόνον ἐδίσταζε νὰ τραπῇ ἐπὶ τὴν δίωξιν τῶν φευγόντων, ὧν ἐφοβεῖτο τὴν ἐκ τῶν ὑψωμάτων καὶ πάλιν πρὸς τὴν κοιλάδα κατάβασιν. Ἀλλ' ὅτε καὶ ἡ λοιπὴ στρατιὰ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τῶν ὑπὸ τὸν Λέοντα τεταγμένων, μετὰ δὲ τῶν λοιπῶν ἔφυγε καὶ ὁ βασιλεύς, ἤρξατο ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ πόδας δίωξις τῶν φευγόντων. Μόνοι δ' ἔμειναν κατὰ χώραν καρτερικῶς μαχόμενοι οἱ περὶ τὸν Ἀπλάκην, ὧν εὐχερὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐκνίκησις μετὰ τὴν προδοτικὴν αὐτῶν ἐγκατάλειψιν ὑπὸ τῶν συστρατιωτῶν. Αὐτὸς ὁ Ἀπλάκης ἔπεσε γενναίως, μετ' αὐτοῦ δ' ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτόν· οἱ δὲ λοιποί, ἰδόντες, ὅτι ἔμενον παντελῶς ἀβοήθητοι, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ὡς καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς.

Οἰκτρὰ δ' ὑπῆρξεν ἡ φυγὴ τῶν ἡττηθέντων. Πολλοὶ φεύγοντες ἔφιπποι συνεπάτουν ἀλλήλους, νομίζοντες, ὅτι καταδιώκονται ὑπὸ τῶν πολεμίων, οἱ ἵπποι ἔθνησκον συχνοί, οἱ ἄνδρες ἔφευγον πεζοὶ προτροπάδην, ῥίπτοντες καθ' ὁδὸν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς θώρακας, καὶ πίπτοντες ἀπέθνησκον ὑπὸ τῆς πείνης, τῆς δίψης, τοῦ θερινοῦ καύματος καὶ τοῦ ὑπερμέτρου καμάτου. Οἱ δὲ Βούλγαροι, κατὰ πόδας διώκοντες τοὺς φεύγοντας, ἐλαφυραγώγουν μὲν τὰς ἐγκαταλειφθείσας ἀποσκευὰς τῶν Βυζαντίνων, περισυνέλεγον δὲ τὰ καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν φυγάδων ἀποβαλλόμενα ὅπλα. Ἡ δίωξις ἐξηκολούθησε καθ' ἅπασαν τὴν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης μέχρις Ἀδριανουπόλεως ἄγουσαν. Καὶ ἐσώζοντο μέν τινες τῶν φευγόντων εἰς τὰ καθ' ὁδὸν φρούρια, ἀλλ' ἐπερχόμενοι οἱ διώκοντες κατελάμβανον αὐτά. Πολὺς δ' ὑπῆρξεν ὁ φόνος καὶ μεγάλαι αἱ ζημίαι, ἡ δὲ συμφορὰ ἔμελλε νἀποβῇ ἔτι μείζων, ἂν μὴ τέλος καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι δὲν ἠναγκάζοντο νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν δίωξιν διὰ τὴν μεγάλην κόπωσιν τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν ἵππων.

Ὀλίγας δ' ἡμέρας μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἧτταν, εἰςερχόμενος Λέων ὁ Ἀρμένιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπεκόμισε τὸν καρπὸν τῆς προδοσίας, ἀναγορευόμενος βασιλεὺς καὶ ἀναλαμβάνων νὰ συνεχίσῃ τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνα ἐκεῖνον, ὃν κατὰ μέγα μέρος ἐξ αἰτίας αὐτοῦ οὕτως ἀδόξως εἶχε διεξαγάγει Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβέ.

ιη'

Ἡ μετὰ τοῦ Καρόλου συνθήκη.

Τὴν διὰ τῆς καθαιρέσεως τῆς Εἰρήνης ἐπελθοῦσαν διάλυσιν τοῦ μελετωμένου γάμου αὐτῆς μετὰ Καρόλου τοῦ μεγάλου καὶ τῆς δι' αὐτῆς σκοπουμένης προσπελάσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐφαίνετο διαδεχθεῖσα νέα διάρρηξις τῶν σχέσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τοῦ νέου αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης. Ἀλλ' ὁ φυσικῶς ἀναπτυχθεὶς ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο κρατῶν δὲν προέβη μέχρι διασπάσεως. Μόνον δ' ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, ὅπου ὁ κίνδυνος τῆς συγκρούσεως ἀπέβαινε μείζων ἢ ἀλλαχοῦ ἕνεκα τῆς παρά τε τῶν Βυζαντίνων καὶ τοῦ Καρόλου διαμφισβητήσεως τῆς ἐπὶ τῆς Βενετίας ὑπεροχῆς ἀπέβη πως ὀξύτερος ὁ ἀγών. Ἐπί τινα χρόνον ἐφάνη, ὅτι ἡ ὑπερίσχυσις τῆς φραγκικῆς φατρίας ἐν Βενετίᾳ, ἧς κυριώτατος ἀντιπρόσωπος παρουσιάζετο ὁ Ὀβελέριος, ὅστις καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἐκδιώξας τῷ 804 τὸν προκάτοχον δοῦκα Μαυρίκιον, ἦγεν εἰς κίνδυνον αὐτὴν τὴν ἐπὶ τῆς Βενετίας ἐπικυριαρχίαν τῶν Βυζαντίνων.

Ἡ δ' ἐπανάστασις ἐκείνη καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν συνδεομένη ἀπόσπασις τῆς Δαλματίας ἀπὸ τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου, ὅστις ἔστειλεν εἰς τὸν Ἀδρίαν στόλον ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ πατρικίου Νικήτα. Ὁ δὲ Νικήτας συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν Βενετῶν χρονογράφων κατέλαβε μὲν τὴν Δαλματίαν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ πολεμικῶν πλοίων, ἅτινα ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτοῦ παρέσχον οἱ Βενετοί, ἐξώσας δὲ τὸν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Φράγκων κατασταθέντα δοῦκα, ἔπλευσεν εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐκεῖ δὲ τὸν μὲν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Βυζαντίνους διατεθειμένον δοῦκα Ὀβελέριον χάριν περιποιήσεως περιέβαλε διὰ τῆς προσωνυμίας βασιλικοῦ σπαθαρίου τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου, τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ συνάρχοντα Βεᾶτον συμπαρέλαβεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν ἔπειτα εἰς Βενετίαν, τιμηθεὶς εἰς ὕπατον.

Ἀλλ' ὁ πατρίκιος Νικήτας δὲν περιωρίσθη εἰς ναυτικὴν μόνον ἐπίδειξιν, διέμεινε δὲ ναυλοχῶν ἐν ταῖς βενετικαῖς νήσοις ἐπὶ ἓν ἔτος ὅλον μέχρι τοῦ 807, ἐφ' ὅσον δῆλα δὴ ἐθεώρει ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν Βενετίᾳ βυζαντιακῆς φατρίας καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἐπικυριαρχίας τοῦ αὐτοκράτορος. Τότε δὲ μόνον ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτ' ἐθεώρησε τὴν βυζαντιακὴν κτῆσιν

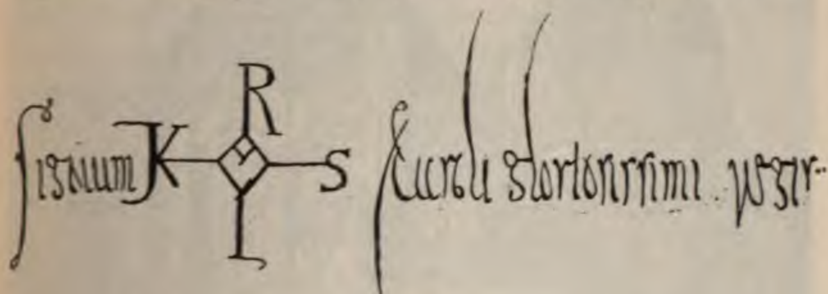
ἔτι μᾶλλον ἐξασφαλισθεῖσαν διὰ βραχείας ἀνακωχῆς μετὰ Πιππίνου τοῦ υἱοῦ Καρόλου τοῦ μεγάλου, ὃν ὁ πατὴρ εἶχεν ἐγκαταστήσει ἀπὸ τοῦ 806 ἐπιτηρητὴν τῶν ἰταλικῶν κτήσεων, περιβαλὼν διὰ τῆς προςωνυμίας βασιλέως τῆς Ἰταλίας.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας τῶν Βυζαντίνων εὗρον καὶ πάλιν οἱ Φράγκοι εὐκαιρίαν νὰ ὑπονομεύσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ ὑπὸ ἐσωτερικῶν φατριῶν σαλευομένῃ Βενετίᾳ. Ἐντεῦθεν δ' ἐκρίθη ἀναγκαία τῷ 809 ἡ ἐκ Βυζαντίου ἀποστολὴ νέου στόλου, οὗ προΐστατο ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος Κεφαλληνίας Παῦλος. Καὶ διήγαγε μὲν ὁ Παῦλος ἐν ταῖς βενετικοῖς νήσοις τὸν χειμῶνα τοῦ 808 πρὸς τὸ 809, ἀλλ' οὔτ' ἐν Βενετίᾳ ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τι γενναῖον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς, οὔτε αἱ πρὸς τὸν Πιππῖνον διαπραγματεύσεις αὐτοῦ ἐπέτυχον διὰ τὴν ἀντίπραξιν τῶν Βενετῶν. Ὅτε δ' ἐπείσθη μὲν περὶ τῆς ἀποτυχίας τῶν ματαίων αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἔμαθε δὲ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ζωή του ἐπεβουλεύετο, ἠναγκάσθη νἀπέλθῃ ἄπρακτος. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ῥοπὴ τῶν Βυζαντίνων ἐπὶ τὰ βενετικὰ πράγματα ἦτο ἀκόμη ἀρκούντως ἰσχυρά, ὡς ἀπέδειξεν ἡ κατὰ τὸ 809 δι' ἀποστόλου τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιτευχθεῖσα ἐκ τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν βενετικῶν νήσων καθαίρεσις καὶ ἔξωσις τῶν δουκῶν Ὀβελερίου καὶ Βεάτου καὶ ἀντικατάστασις αὐτῶν διὰ τοῦ βυζαντινόφρονος Ἀγνέλλου.

Ἀλλ' ἡ ἐν Βενετίᾳ ἀνατροπὴ ἐξηρέθισε τὸν Πιππῖνον, ὅςτις, ἐκστρατεύσας προςέβαλε τὰς βενετικὰς νήσους, κυρίως ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς ἠπείρου, ἅτε στερούμενος ἐπαρκοῦς στόλου πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν κατ' εὐθεῖαν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ ἡ μὲν προςβολὴ αὐτοῦ κατὰ τῶν λοιπῶν νήσων ἐπέτυχεν, ἀλλ' ἡ γενναία ἄμυνα τῶν Βενετῶν ἐπὶ τῆς κυριωτάτης νήσου, τοῦ Ῥιβοάλτου, καὶ ἡ ἐκ νέου ἄφιξις τοῦ στρατηγοῦ τῆς Κεφαλληνίας Παύλου μετὰ στόλου βυζαντιακοῦ ἐματαίωσαν τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Φράγκων. Ἡ δὲ ἀποτυχία αὕτη τοῦ Πιππίνου καὶ ὁ μετ' οὐ πολὺ τῇ 8 Ἰουλίου 810 ἐπελθὼν αἰφνίδιος αὐτοῦ θάνατος ἠνάγκασαν τὸν Κάρολον νὰ προβῇ εἰς εἰρήνην μετὰ τοῦ Νικηφόρου συνομολογηθεῖσαν ἐν Ἀκυισγράνῳ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Συνῳδὰ δὲ ταύτῃ τῇ συνθήκῃ ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπὸ τῶν Φράγκων αἱ ἀκταὶ τῆς Ἰστρίας καὶ τῆς Δαλματίας, τῶν Φράγκων κρατησάντων μόνον τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας, εἰς ἃ ἐγκατέστησαν ἴδιον δοῦκα, ἄρχοντα τῶν Κροατῶν καὶ Δαλματῶν. Ἀλλὰ

κατ' ἀλήθειαν οὐδεμίαν εἶχεν ἀξίαν ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων γενομένη αὕτη εἰς τοὺς Φράγκους παραχώρησις τῶν μεσογείων τῆς χώρας, ἐπειδὴ ἡ πραγματικὴ ζωὴ τῆς Δαλματίας συνεκεντροῦτο εἰς τὰς παραλίας, διὸ καὶ δὲν ἠδυνήθησαν οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀπῳκισμένην ταύτην ἐπαρχίαν. Τὸ δὲ κυριώτατον κέρδος τῶν Βυζαντίνων ἐκ τῆς ἐν Ἀκυισγράνῳ συνθήκης ἦτο ἡ παρὰ τοῦ Καρόλου ἀναγνώρισις τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν Βενετῶν, εἰς οὓς διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης παρεχωρήθησαν ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ἐν τῷ κράτει τοῦ Καρόλου καὶ καθ' ὅλου ταὐτὰ προνόμια ὅσα εἶχον ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει. Ἡ δὲ ὑπερίσχυσις αὕτη τῶν Βυζαντίνων ἐν τῷ περὶ Βενετίας πρὸς τοὺς Φράγκους ἀγῶνι καὶ αἱ νέαι

ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

εὐκολίαι ὧν ἠξιώθη τὸ ἐμπόριον αὐτῶν διὰ τῆς βυζαντιακῆς ὑποστηρίξεως συνέδεσαν ἔτι μᾶλλον τοὺς ὑπηκόους πρὸς τοὺς κυριάρχους.

Ἀλλὰ κυρίως εἰπεῖν μόνον οἱ προκαταρκτικοὶ ὅροι τῆς συνθήκης ὡμολογήθησαν τῷ 810, ἡ δὲ ὁριστικὴ συνδιαλλαγὴ τοῦ Καρόλου μετὰ τῶν Βυζαντίνων ἐπῆλθεν ἀργότερον, καθότι ἀντὶ τῶν παραχωρήσεων, εἰς ἃς προέβη, ἐπεθύμει νὰ τύχῃ ἀνταλλαγμάτων, δι' ἃ παρέστη ἀνάγκη νέων διαπραγματεύσεων. Διὸ ἐστάλησαν ἔτι ζῶντος τοῦ Νικηφόρου εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις τοῦ Καρόλου, ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους ἐκστρατεία καὶ ὁ οἰκτρὸς θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος διέκοψαν τὸ ἔργον τῆς ὁριστικῆς συνδιαλλαγῆς. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Μιχαὴλ συναπῆλθον μετὰ τῶν πρέσβεων τοῦ Καρόλου εἰς Ἀκυίσγρανον ὡς ἀπεσταλμένοι τοῦ Βυζαντίνου βασιλέως οἱ πρωτοσπαθάριοι Ἀρσάκιος καὶ Θεόγνωστος καὶ ὁ μητροπολίτης Μιχαήλ. Τότε δέ, περατωθέντων τέλος τῶν λόγων, παρέδωκεν ὁ Κάρολος εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Μιχαὴλ τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ἐν τῷ καθεδρικῷ

τῷ ζητήματι τῆς μεταρρυθμίσεως Θεόδοτος ὁ Μελισσηνός. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἐκάλει ὁ νέος πατριάρχης εἰς Βλαχέρνας σύνοδον, ἧς ἐκλήθη νὰ συμμετάσχῃ καὶ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος δὲν παρέστη εἰς τὴν σύνοδον, γράψας πρὸς τοὺς συγκροτοῦντας αὐτὴν πατέρας ἐπιστολήν, δι' ἧς ὡμολόγει ἐξ ὀνόματος τῆς μοναχικῆς φατρίας, ὅτι μόνον πατριάρχην ἀναγνωρίζει τὸν Νικηφόρον. Ἀλλ' ἡ σύνοδος οὐχ ἧττον προέβη εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς καταργήσασα τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Νικαίᾳ δευτέρας συνόδου καὶ ἀνακηρύξασα ἑβδόμην οἰκουμενικὴν σύνοδον τὴν τοῦ 754, ὑφ' ἧς εἶχεν ἀπαγορευθῆ ἡ λατρεία τῶν ἁγίων εἰκόνων. Αἱ δὲ ἀποφάσεις αὗται προεκάλεσαν τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ Θεοδώρου, καὶ πάλιν παρουσιαζομένου ὡς ἀντιπροσώπου τῆς μοναχικῆς φατρίας.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐπιμονὴ τοῦ Θεοδώρου ἔβαινε πέραν παντὸς ὁρίου εὐθαρσείας. Μετὰ τὴν ῥητὴν πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς συνόδου παράβασιν βασιλικῆς διατάξεως ἀπαγορευούσης τὴν εἰς δημόσια μέρη ἔκθεσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου, ἀκολουθουμένου ὑπὸ πλήθους πολλοῦ μοναχῶν, ἐπιδεικτικὴν περὶ τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου ἐν λιτανείᾳ περιφορὰν εἰκόνων, πολὺ δὲ μᾶλλον μετὰ τὴν πρὸς τὴν σύνοδον ἐπιστολὴν καὶ τὴν κατόπιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς διαμαρτυρίαν ὁ Στουδίτης ἐτίθετο ἐκτὸς τοῦ νόμου. Οὐδεμίαν δὲ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πλέον δικαιολογίαν ἡ πρὸς αὐτὸν πολλαχῶς ἐπιδειχθεῖσα ἐπιείκεια τοῦ βασιλέως. Διὸ διετάχθη ἡ ἀπαγωγὴ αὐτοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ὁ περιορισμὸς ἔν τινι φρουρίῳ πλησίον μιᾶς τῶν πόλεων αἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα Ἀπολλωνίας· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν δὲν ἔπαυσεν ὁ Θεόδωρος προκαλῶν τοὺς φίλους εἰς στάσιν, διὸ ἐξωρίσθη εἰς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον μέρος. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἐξορία, οὔτε αἱ σωματικαὶ τιμωρίαι, εἰς ἃς, ὡς φαίνεται, ὑπεβλήθη, ἴσχυσαν νὰ μεταβάλωσι τὸ φρόνημα αὐτοῦ. Ἀκαταπόνητος συνέγραφε τὴν κατὰ τῶν εἰκονομάχων συγγραφήν, ἐπέστελλε πρὸς τοὺς φίλους, ἔπεμπεν ἀντιπροσώπους τῶν ὁμοφρόνων μοναχῶν εἰς Ῥώμην, παρεκίνει πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἀρχῆς. Ἑνὶ λόγῳ ὁ ἐξόριστος ἡγούμενος ἀνεδεικνύετο διὰ τῆς δράσεως αὐτοῦ οὐ μόνον ὁ εὐπαρρησίαστος συνήγορος τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγέτης τῆς ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος ἀντιπολιτεύσεως. Πρὸς τοιαύτην δ' εὐτολμίαν ὁ Λέων δὲν ἀντ
τὰς βασάνους, ζητῶν νἀφοπλίσῃ διὰ τῆς μετριοπαθείας κ
τὸν παράφορον πολιτικὸν ἀντάρτην τὸν χωροῦντα μέχρι

καὶ στάσεως μόνον ἕνεκεν ἐνδομύχων πεποιθήσεων, ἃς εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐφάνη σεβόμενος αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Ὄχι δὲ διάφορος ὑπῆρξεν ἡ διαγωγὴ τοῦ Λέοντος πρὸς ἄλλον ἐπ' ἴσης πείσμονα λάτρην τῶν εἰκόνων, τὸν χρονογράφον καὶ ὁμολογητὴν Θεοφάνην. Τοῦτον, ἐξόριστον ὄντα ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ νέον καθεστὼς ἀντιδράσεως, μετακαλέσας ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, προςεπάθησε νὰ μαλάξῃ ὁ Λέων διὰ λόγων μειλιχίων. Ἐπιμένοντα δ' ἐνέκλεισεν ἐντίμως φρουρῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῖς λεγομένοις τοῦ Ἐλευθερίου, ὁπόθεν μετὰ πάροδον διετίας ὁ ἐπίμονος τῆς εἰκονομαχίας ἀντίπαλος παρεπέμφθη εἰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην, ἐν ᾗ μετὰ εἴκοσι καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπεβίωσε καταβληθεὶς ὑπὸ νόσου χρονίας.

κα΄

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς μεταρρυθμίσεως.

Μετριοπαθὴς ὡς ἡ διαγωγὴ τοῦ Λέοντος πρὸς τὸν πατριάρχην Νικηφόρον, Θεόδωρον τὸν Στουδίτην καὶ Θεοφάνην τὸν ὁμολογητήν, ὑπῆρξε καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν διετάχθη ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Βλαχέρναις συνόδου, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἡ ἀπόρροια τῶν πεποιθήσεων καὶ τῆς θελήσεως τοῦ στρατοῦ καὶ μεγάλης μερίδος τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου. Οἱ ἐκ τοῦ πλήθους ἀντιφρονοῦντες δὲν ἐξεβιάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰ δεδογμένα, εἰ καὶ ταῦτα ἦσαν τὸ ἑξῆς νόμος τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐκκλησίας. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιφανῶν μόνον ἐκεῖνοι ἐτιμωρήθησαν, ὅσοι τὴν εἰς τὰς ἰδίας πεποιθήσεις ἐμμονὴν ἐξώθουν μέχρι παραφόρου παρορμήσεως τοῦ πλήθους εἰς τὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρξαν καὶ ὀλίγοι τινὲς ἐπίσκοποι, καθ' ὧν ἐπεβλήθη ἡ ποινὴ τῆς ἐξορίας. Οὐδεμία δὲ μονὴ ἀναφέρεται διαλυθεῖσα, οὐδ' αὐτὴ ἡ τοῦ Στουδίου, ἥτις ἦτο αὐτὸ οὕτως εἰπεῖν τὸ στρατόπεδον τῆς ἀντιδράσεως. Κατὰ ταῦτα οὐδὲ λόγος κἂν δύναται νὰ γείνῃ περὶ διωγμοῦ, τὰ δὲ περὶ ὠμῆς τῶν ἀντιδοξούντων καταδιώξεως καὶ τιμωρίας λεγόμενα ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἀντιμεταρρυθμιστικῆς φατρίας εἶνε ὑπερβολαὶ ἐπιδεδεινωμέναι ὑπὸ τῆς παραφορᾶς τῶν ἀντιπολιτευομένων. Καὶ ὅταν δὲ περὶ τραχυτέρας διαγωγῆς τῆς βασιλεί[illegible] λόγος, ἀναφέρονται τὰ λεγόμενα εἰς τιμωρίας ἐπιβλη[illegible] λιτικὴν ἀρχὴν καὶ τὰς δια-

ταγὰς τῆς πολιτείας ἀντίστασιν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῶν νέων κελευσμάτων τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' ὅτι ἄλλως καὶ ὁ φανατισμὸς τῶν παλαιοτρόπων εἰκονοφίλων καὶ ἡ ἀπαράσκεια αὐτῶν πρὸς τὸ νέον καθεστὼς καθίστανον εἰς πολλοὺς αὐτῶν ἀβίωτον τὸν βίον ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ ἐκείναις μάλιστα τῶν χωρῶν τοῦ κράτους, ἐν αἷς ἡ μεταρρύθμισις ἦτο μάλιστ' ἀρεστή, ἤτοι ταῖς μικρασιατικαῖς, ἀποδεικνύουσι τρανῶς αἱ γενόμεναι μεταναστεύσεις μοναχῶν καὶ τῶν μετὰ τῆς εἰκονολατρείας ὁπωσδήποτε συνδεομένων καλλιτεχνῶν. Οἱ πρὸς τὴν νοητὴν καὶ μόνην οὐράνιον πατρίδα ἀποβλέποντες ἐγκατέλειπον εἰ μὴ μετ' ἀπεχθείας, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἄνευ στοργῆς τὴν ἐπίγειον πατρίδα, ἧς ἡ πολιτεία προςώχθιζεν αὐτοὺς καὶ τὰ συμφέροντ' αὐτῶν. Ἀπαίροντες δ' εἰς ἄλλην γῆν μακρὰν τῆς τεκούσης, μετέφερον εἰς αὐτὴν τὰς ἁγίας των εἰκόνας, τὰ ἱερὰ κειμήλια, τὸν παλαιὸν βιωτικὸν τρόπον ἐν μέσῳ τῶν ἀναμνήσεων καὶ πεποιθήσεων τοῦ παρελθόντος, ἀνθ' ὧν ἀνέθαλλε νέος βίος ἐν ταῖς γενετείραις.

Ἡ δ' ἐπηγγελμένη γῆ, πρὸς ἣν κατ' ἐπικράτησιν ἔφερον τὸν πόδα οἱ μεταναστεύοντες ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς εἰκονομαχίας ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἦτο ἡ Ἰταλία, καὶ ἰδίως τὰ νότια αὐτῆς, ἡ Μεγάλη ἐκείνη Ἑλλάς, πρὸς ἣν ἀπὸ παλαιοτάτων ἤδη χρόνων συνεδέετο ὁ ἑλληνισμός. Ἡ προστασία, ἣν ὁ ἤδη ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῆς εἰκονομαχίας ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας κατ' ὀλίγον ἀποσχιζόμενος παπισμὸς παρέχει εἰς τοὺς φυγάδας ἐκείνους, ἑλκύει ὁσημέραι πλείονας εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἰδίως τὴν Καλαβρίαν καὶ τὴν Ἀπουλίαν, καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ῥώμης αὐτῆς συνηθροίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας ἀποικία ὅλη Ἑλλήνων, ἀνερχομένη εἰς ὀκτακοσίας ψυχάς, οὐκ ὀλίγων δ' ἠξιώθησαν προνομίων οἱ εὐνοούμενοι μετανάσται. Ἀλλὰ πολὺ μείζων ὑπῆρξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας προςφυγόντων. Χίλιοι περίπου μοναχοὶ συνέρρευσαν περὶ τὸ ἔτος 733 εἰς μόνην τὴν ἐπαρχίαν Βάρεως, ὁ δὲ ὅλος ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ἐξοικησάντων ἀναβιβάζεται κατὰ νεωτέρους ὑπολογισμοὺς εἰς πεντηκοντακισχιλίους. Ὡς δὲ εἰκός, ὁ πυρετὸς ἐκεῖνος τῆς ἀποδημίας μάλιστα μὲν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων, δὲν ἔπαυσε δὲ ἡ ἕξις καὶ κατόπιν, ἐπανελήφθη δὲ καὶ πάλιν κατὰ μείζονα βαθμὸν ἐν ταῖς ἡμέραις Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, εἰ καὶ τὰ καθ' ἕκαστα διαλανθάνουσιν ἡμᾶς. Περὶ τὰ διακόσια δὲ

κοινόβια, λειτουργοῦντα κατὰ τοὺς μοναστικοὺς κανόνας τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἱδρύθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων μοναχῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ ἀπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου μέχρι τέλους τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Ἔτι δὲ μείζων ὑπῆρξεν ἡ συρροὴ τῶν φυγάδων εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νησῖδας.

Καὶ ἠραιοῦτο μὲν οὕτω κατά τινας χιλιάδας ὁ πληθυσμὸς τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀλλὰ κατὰ τἆλλα διὰ τῶν μοναχικῶν ἐκείνων ἀποικιῶν ἐπήρχετο νέος ἐξελληνισμὸς τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Ἀληθῶς μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολέμου τοῦ Πύρρου καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ Τάραντος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, εἰς ἣν μετὰ βραχὺν χρόνον ἐπηκολούθησεν ἡ πτῶσις τῶν Συρακουσῶν, ὁ ἑλληνισμὸς εἶχεν ἀρχίσει δυόμενος ἐν τῇ νοτίᾳ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Σικελίᾳ. Τρεῖς δ' αἰῶνες ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως εἶχον ἀρκέσει νὰ ἐπιφέρωσι τοιαύτην ἀλλοίωσιν τῆς ἐθνολογικῆς φυσιογνωμίας τῶν χωρῶν ἐκείνων, ὥςτε ῥητῶς ἔγραφεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου ὁ γεωγράφος Στράβων, ὅτι πλὴν τοῦ Τάραντος καὶ τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Νεαπόλεως εἶχον ἐκβαρβαρωθῆ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, κατεχόμενα ὑπὸ Λευκανῶν καὶ Βρεττίων καὶ Καμπανῶν κατ' ὄνομα, πράγματι δ' εἶχον ἐκρωμαϊσθῆ. Ἔκτοτε δ' αἱ πολύτροποι τύχαι τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ μετὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον σχέσεων τῆς Ἰταλίας διὰ τῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ κατακτήσεως καὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐξαρχάτου μᾶλλον εἰς μείωσιν ἢ αὔξησιν τῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ ὑπολειπομένων ἑλληνικῶν στοιχείων εἶχον συντελέσει. Διὰ ταῦτα τὸ νέον ῥεῦμα τοῦ πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ νέων ἀδιαπτώτων μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Ἰταλίας σχέσεων, αἵτινες, συνεχιζόμεναι ἢ ἀνανεούμεναι κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ ὑπὸ ποικίλους τύπους, ἔμελλον νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων κατὰ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας διάσωσιν λειψάνων τινῶν λανθάνοντος ἑλληνισμοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, τῇ Σικελίᾳ καὶ τοῖς παρακειμένοις νησιδίοις τοπικῶν τε καὶ οἰκογενειακῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων, οἱ ἐκ τῶν ἑλληνιζουσῶν ἐκείνων χωρῶν ἑλληνιστὶ γράψαντες λόγιοι καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς δημοσίων ἐγγράφων καὶ ἰδιογράφων συντεταγμένων ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἰδίως ἀφθονούντων ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος τελευτῶντος μέχρι τῶν περὶ τὴν ἅλωσιν χρόνων.

Οὕτως ἡ μετανάστασις ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους

τοὺς δυςηρεστημένους καὶ τοὺς πρὸς τὴν νέαν εἰκονομαχικὴν καὶ μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν ἀντιδοξοῦντας, καὶ ὁ σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος πάπας Πασχάλιος, συγκαταβαίνων εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν περὶ ἀντιλήψεως αἰτήσεις τῶν εἰκονοφίλων, ἵδρυεν ἐν Ῥώμῃ ἰδίαν ὑπὲρ αὐτῶν μονήν, ἐπώνυμον τῆς ἁγίας Πραξαίδης, ἐν ᾗ ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο ἑλληνιστί. Συγχρόνως δ' ὁ Λέων, προβαίνων εἰς τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως, ἀφῄρει μὲν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ παντὸς δημοσίου μέρους τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, ἀφίνων μόνον τὸν σταυρόν, κατήργει δὲ τὰς ἀρχαιοπαραδότους ψαλμῳδίας, ἐν αἷς ᾔδετό τι περὶ εἰκόνων, καὶ εἰςῆγε νέα ᾄσματα σύμφωνα πρὸς τὰ δόγματα τῆς μεταρρυθμίσεως. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐκπαίδευσις ἐλάμβανε νέαν τροπήν, ἀνατρεπομένης τῆς ἐπὶ τῶν παλαιῶν δογμάτων βασιζομένης διδασκαλίας καὶ ἐπιβαλλομένων εἰς τοὺς διδασκάλους νέων μεθόδων, δι' ὧν ἡ τέως ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπορροφωμένη πολιτεία ἀνέκτα τὰ δικαιώματα αὐτῆς. Διὰ πάντων δὲ τούτων ἐνεφυσήθη εἰς τὴν κοινωνίαν νέον ἐλευθεριώτερον πνεῦμα, καὶ ἐπῆλθεν ἀληθῶς **μεταστοιχείωσις τῶν ἁπάντων**, ἣν μάτην ὀνομάζει **ἀθεωτάτην** Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Ἀληθῶς ὁ ἔνθεος μοναχός, παρανοῶν ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων καὶ τῆς πρὸς αὐτὰς συνδεομένης μυωπίας τὴν νέαν κίνησιν, ἔβλεπε μόνον τὰ πρὸ ποδῶν καὶ ἐθρήνει τὴν κατάλυσιν τῶν σεβασμάτων, εἰς ἃ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας προςέκειτο ὁ δεισιδαίμων ὄχλος, ἀλλὰ δὲν ᾐσθάνετο, ὅτι ὄπισθεν αὐτῶν ἐκλειπόντων προςεμειδία ἡ ἠὼς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἥτις ἓν μόνον ἴσως εἶχεν ἐλάττωμα, ὅτι ἦτο ἀκόμη πρόωρος. Διὰ ταῦτα βραχυχρόνιος ὑπῆρξε καὶ ἡ νέα αὕτη ἀναβίωσις τῆς μεταρρυθμίσεως, ὡς βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία τοῦ σθεναροῦ αὐτοκράτορος, ὅςτις ὑπῆρξε κατὰ σύμπτωσιν ὁμώνυμος πρὸς τὸν πρῶτον τῶν εἰκονομάχων βασιλέων Λέοντα τὸν Ἴσαυρον.

κϐ'

Ὁ φόνος τοῦ Λέοντος.

Καὶ παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν εἰκονολατρῶν ἡ πολιτεία, ἀπαλλαγεῖσα μὲν ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, πηδαλιουχουμένη δὲ ὑπὸ τῆς κραταιᾶς χειρὸς τοῦ Λέοντος, ἐφαίνετο εὐπλοοῦσα, ὅτε νέος παρέι ἐσωτερικὸς κίνδυνος διὰ τὸν αὐτοκράτορα, ὁ μόνος ἐξ οὗ δὲν ἠδ

νὰ σωθῇ εἰς τέλος. Προῆλθε δ' ὁ κίνδυνος οὗτος παρ' ἀνδρὸς φίλου, ὃν τὸ κατ' ἀρχὰς οὐδὲ νὰ ὑποπτευθῇ ἐπετρέπετο.

Εἴδομεν τὸν Λέοντα ἅμα τῇ ἀναρρήσει ἐν τοῖς πρώτοις ἀναδεικνύοντα πατρίκιον καὶ ἀρχηγὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς Μιχαὴλ τὸν ἐξ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας τὸν ἕνεκα βατταρισμοῦ ἐπονομαζόμενον Τραυλόν. Ἀλλ' ὁ τέως πιστὸς φίλος ὁ μετὰ τοῦ Λέοντος συγκινδυνεύσας ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβὲ ἐν τῇ ἀποστασίᾳ τοῦ Βαρδανίου καὶ ἔπειτα μετ' αὐτοῦ ἐγκαταλιπὼν τὸν ἀποστάτην ἦτο ἀνὴρ ἐξ εὐτελοῦς μὲν γένους προαχθεὶς, ἀλλ' ἀκοίμητον ἔχων ἐν τῇ ψυχῇ τὴν φιλαρχίαν. Ὑπὸ ταύτης δὲ ἀγόμενος καὶ παρέχων, ὡς δὲν ἦτο ἄηθες εἰς τοὺς Βυζαντίνους, εὐήκοον οὖς εἰς χρησμοὺς προαγγέλλοντας εἰς μὲν τὸν Λέοντα ὄλεθρον, εἰς αὐτὸν δὲ τὸν θρόνον ἤρχισεν ἐποφθαλμιῶν εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον κρύβδην καὶ εἰς στενωτέρους κύκλους, ἔπειτα δὲ δημοσιώτερον καὶ ἀναφανδὸν ἐξεφράζετο κατὰ τοῦ Λέοντος διὰ γλώσσης ἀθυροστόμου καὶ ἀκολάστου, ἐφαπτομένης καὶ αὐτῆς τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδοσίας, τέλος δ' ἐξετράπη καὶ εἰς ἀπειλὰς περὶ ἀνατροπῆς. Ὁ δὲ Λέων, καίπερ ἐννοήσας τοὺς σκοποὺς τοῦ ἄλλοτε συστρατήγου, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπέσχε, προςπαθήσας διὰ νουθεσιῶν καὶ ἀπειλῶν νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν παρεκτρεπόμενον εἰς τὸ καθῆκον. Ὅτε δὲ διὰ κατασκόπων ἐβεβαιώθη ἡ ἀθυροστομία καὶ τὸ ἐπίβουλον τοῦ Μιχαὴλ, ἐπανελθόντος θρασυτέρου ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς ἣν εἶχεν ἀποσταλῇ πρὸς γύμνασιν τῆς στρατιᾶς ἐπ' ἐλπίδι διορθώσεως, ὁ αὐτοκράτωρ εἰςήγαγεν αὐτὸν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 820 εἰς δίκην. Δικασθεὶς δ' ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἠναγκάσθη, στενοχωρηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐλέγχων τῶν μηνυτῶν, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἐνοχὴν, καὶ κατεδικάσθη. Σκληρὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ καταψηφισθεῖσα αὐτοῦ ποινὴ, νὰ ἐμβληθῇ ζῶν εἰς τὴν κάμινον τοῦ ἐν τῷ παλατίῳ λουτροῦ. Αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ παραστῇ εἰς τὸ θέαμα τῆς ἀπαισίας ἐκείνης πυρκαϊᾶς. Ἀλλὰ τὴν βασίλισσαν Θεοδοσίαν κατέλαβεν ἔλεος ἐπὶ τῇ οἰκτρᾷ τύχῃ τοῦ ὑβριστοῦ, καὶ, ὑπομιμνήσκουσα τὸν Λέοντα τὴν ἱερὰν ἑορτὴν τῆς ὑστεραίας, παρεκάλεσε νὰ φεισθῇ τοῦ καταδίκου ἐπί τινας ἡμέρας. Πεισθέντος δὲ τοῦ βασιλέως, ὁ Μιχαὴλ, περιβληθεὶς τοὺς πόδας διὰ σιδηροπεδῶν, παρεδόθη εἰς τὸν παπίαν τῶν ἀνακτόρων, ἤτοι τὸν ἀρχιφύλακα ἀξιωματικὸν, πρὸς φύλαξιν.

Αὐτόχρημα τραγῳδία πάντως ὄχι ἀμέτοχ[illegible] ἀπιθα-

νοτήτων, εἶνε ἡ συνέχεια καὶ τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς διηγήσεως τῶν Βυζαντίνων ἱστορικῶν, ἥτις ἄρχεται διὰ τῆς ὠμοτάτης ὅσον καὶ ἀπιθάνου καταδίκης τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὸν οἰκτρὸν διὰ τοῦ πυρὸς ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ βασιλικοῦ λουτροῦ θάνατον. Κακοὶ ὄνειροι καὶ χρησμῶν δυςοιώνων ἀναμνήσεις ἀνήσυχοι ταράττουσι τὸν ὕπνον τοῦ Λέοντος τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐν ᾧ ἥσυχος καὶ ἀμέριμνος κοιμᾶται μεγαλοπρεπῶς ἐπ' αὐτῆς τῆς κλίνης τοῦ ἀρχιφύλακος ὁ κατάδικος, οὐδαμῶς ἔχων τὴν ὄψιν ἀνδρὸς ἔχοντος κυμαινομένην καὶ ἀμφίβολον τὴν ζωήν. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς πείθεται ἰδίοις ὄμμασι περὶ τοῦ ἀφρόντιδος ἐκείνου καὶ ἡδέος ὕπνου τοῦ μελλοθανάτου, ὅτε, ὑπὸ τῆς ἀϋπνίας καὶ τῆς ἀνησυχίας ὠθούμενος, εἰςέδυσε περὶ μέσας νύκτας αἴφνης εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ παλατίου, ἐν ᾧ ἐφυλάσσετο ὁ δεσμώτης. Ὁ ἀρχιφύλαξ ὕπνωττε χαμαὶ, παραχωρήσας τὴν ἰδίαν αὑτοῦ κλίνην εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ δικαστηρίου καταδεδικασμένον. Ἄνευ θορύβου, μεστὸς ὀργῆς καὶ ὑπονοιῶν, ἐξῆλθε καὶ πάλιν ὁ Λέων. Ἀλλὰ δὲν εἶχε μείνει ἀπαρατήρητος. Ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς νυκτερινῆς λυχνίας παρακοιμώμενός τις φρουρὸς τοῦ Μιχαὴλ, ἀναγνωρίσας τὸν βασιλέα ἐκ τῶν πορφυρῶν ἐμβάδων, τῶν συμβόλων τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἐξήγγειλε τὰ γενόμενα εἰς τὸν ἀρχιφύλακα καὶ τὸν κατάδικον στρατηγόν. Τοῦτο δ' ἤρκεσε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὑπονοίας περὶ τοῦ ἀκοιμήτου πάθους καὶ τῆς νέας ὀργῆς τοῦ Λέοντος, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ προβῶσιν εἰς ταχυτάτην ἐνέργειαν πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐπαπειλουμένου κινδύνου. Ἐζήτησε λοιπὸν ὁ Μιχαὴλ παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν χάριν νὰ σταλῇ πρὸς αὐτὸν ὁ φίλος Θεόκτιστος, ὅπως συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ προςκλήσεως ἐξομολογητοῦ, εἰς ὃν ἔμελλε νὰ ἐξαγορεύσῃ τὰς βαρυνούσας τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἁμαρτίας. Γενομένου δ' ὑπὸ τοῦ Λέοντος δεκτοῦ τοῦ αἰτήματος τοῦ Μιχαὴλ, προςῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεόκτιστος, ὁ ἐπὶ Σταυρακίου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβὲ μάγιστρος, ὃν ὁ μὲν Λέων εἶχε καθαιρέσει, εἶχε δὲ προςεταιρισθῇ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς ὡς κοινωνὸν τῶν στασιαστικῶν αὑτοῦ σχεδίων. Εἰς δὲ τὸν Θεόκτιστον συνέστησεν ὁ Μιχαὴλ νἀπειλήσῃ πάντας τοὺς μετασχόντας τῆς ἐναντίον τοῦ βασιλέως συνωμοσίας, ὅτι θὰ μηνύσῃ τὰ πάντα εἰς τὸν Λέοντα, ἂν μὴ οὗτοι ἐπιχειρήσωσί τι γενναῖον διασῶζον αὐτὸν ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς καὶ τοῦ ἀπειλουμένου θανάτου. Ἔντρομοι δ' οἱ συνωμόται ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης ἀποφασίζουσι νὰ προβῶσιν εἰς τὰ ἔσχατα πρὸς διάσωσιν τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἑαυτῶν.

Τὸ δ' ἐξυφανθὲν σχέδιον τῆς συνωμοσίας ὑπῆρξε τὸ ἑξῆς. Ἔθος ὑπῆρχεν ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου νὰ μὴ ἐνοικῶσιν οἱ βασιλικοὶ ἱερεῖς ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνακτόροις, ὡς κατόπιν μετὰ τοῦτο τὸ συμβὰν, ἀλλὰ νὰ διαμένωσι μὲν ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις, νὰ συναγείρωνται δὲ χάριν τῆς ἑωθινῆς δοξολογίας ὄρθρου βαθέος καὶ εἰςέρχωνται εἰς τἀνάκτορα διὰ τῆς ἐλεφαντίνης λεγομένης πύλης. Τὴν δὲ νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Δεκεμβρίου 820 οἱ συνωμόται, ἐγκαταμιχθέντες εἰς τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον κλῆρον πρὶν ἢ ἀνατείλῃ ἡ πρωία καὶ περιβεβλημένοι ἱερατικὰς στολὰς, συνειςῆλθον, σκεπόμενοι ὑπὸ τοῦ σκότους, εἰς τὴν ἀνακτορικὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκρύφθησαν ἔν τινι σκοτεινῷ αὐτῆς τόπῳ, ἀναμένοντες τὴν κατάλληλον ὥραν. Ὁ ἑωθινὸς ὕμνος ἀντήχησεν ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἠκούσθη συμμετέχων τῆς ψαλμῳδίας, ὡς συνείθιζεν, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, κανοναρχῶν διὰ τῆς διατόρου αὐτοῦ φωνῆς. Ἐν τῇ ἑωθινῇ ἠρεμίᾳ ἤχησεν ἡ ἀρχὴ τοῦ εἱρμοῦ τῆς ἑβδόμης ᾠδῆς «Τοῦ Παντάνακτος ἐξεφαύλισαν πόθῳ», ψαλλομένη ὑπὸ τοῦ Λέοντος. Ἀλλ' αἴφνης τὸ ᾆσμα διεκόπη, καὶ ἡ ἐκκλησία ἀνεμεστώθη θορύβου. Ἡ στιγμὴ ἐκείνη τῆς εἰς τὸν βασιλέα ἰδιαζόντως ἀγαπητῆς ψαλμῳδίας εἶχεν ὁρισθῇ ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν. Δοθέντος δὲ τοῦ συνθήματος οἱ ὑπὸ τὴν ψευδῆ ἀμφίεσιν κληρικῶν κρύπτοντες τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ δολοφόνου ὥρμησαν πρὸς τὸν χορόν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπέπεσον κατὰ τοῦ πρωθιερέως, συγχυθέντες ὑπὸ τοῦ σκότους διὰ τὸ ὅμοιον ὀξύτατον κάλυμμα, δι' οὗ εἶχε κεκαλυμμένην ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν κεφαλὴν πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ πολλοῦ ψύχους τῆς χειμερίας ὥρας. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐπιθέσει ὁ πρεσβύτης ἐγύμνωσε τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν, καὶ οἱ συνωμόται, ἐννοήσαντες τὴν πλάνην, ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Λέοντος.

Εἰς μάτην ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ θυσιαστηρίου. Οἱ διῶκται εἰςώρμησαν καὶ εἰς αὐτὸ, καὶ τὸ ἱερὸν μετεβλήθη εἰς θέατρον πάλης καὶ σκηνὴν αἱμάτων. Ὁ Λέων, ἄρας βαρὺ θυμιατήριον ἢ κατ' ἄλλους θεῖον σταυρὸν, προςεπάθει νάμυνθῇ. Ἀλλ' ἡ ἄμυνα τοῦ ἀόπλου βασιλέως ἐναντίον τῶν ξιφήρων συνωμοτῶν ἀπέβη ἄνισος. Ὁ Λέων πληττόμενος ἐπελήφθη παρακλήσεων καὶ ὅρκων, ἀλλ' εἷς τῶν δολοφόνων, ὁρμώμενος ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Κραμβωνιτῶν, πελώριος δὲ τὸ ἀνάστημα, κατέφερε κατὰ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος πληγὴν οὕτω βαρεῖαν, ὥςτε ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν

μετὰ καὶ τοῦ κέρατος τοῦ σταυροῦ. Πάραυτα δ' ἄλλος συνωμότης συναποτέμνει καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως. Οὕτω δὲ κατὰ παράδοξον τῆς μοίρας φορὰν ὁ μέγας εἰκονοκλάστης ἀπέθανε κρατῶν ἀκόμη ἐν τῇ κεκομμένῃ χειρὶ τὸν σταυρὸν, ὅςτις δὲν ἠδυνήθη νά τον σώσῃ.

Ἤδη ἡ βασίλειος αὐλὴ εἶχε πλησθῆ συνωμοτῶν. Διὰ μέσου δ' αὐτῶν ἔσυραν οἱ δολοφόνοι τὸν ἀκέφαλον καὶ ἄχειρα νεκρὸν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ὁπόθεν διεκομίσθη πρὸς ταφὴν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην. Μετ' αὐτοῦ διεβιβάζοντο εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδοσία καὶ οἱ τέσσαρες τοῦ Λέοντος υἱοὶ, ἐκτμηθέντες πάντες. Εἷς δ' αὐτῶν, ὁ Θεοδόσιος, καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν, ὡς μαρτυροῦσί τινες τῶν ἱστορικῶν, ἐν ᾧ ἄλλοι μόνον περὶ καταλαβούσης τὸν ἀκρωτηριασθέντα βραχείας ἀφασίας ποιοῦνται λόγον. Πραεῖα δὲ ἄλλως ὑπῆρχεν ἡ μεταχείρισις τῶν ὑπολειφθέντων μελῶν τοῦ οἴκου τοῦ Λέοντος ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως, ἀσφαλίσαντος καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς τακτικὴν καταβολὴν τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τοῦ φονευθέντος προκατόχου.

κγ'

Μιχαὴλ ἐξ 'Αμορίου ὁ Τραυλὸς καὶ ἡ ἐκκλησία.

Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ νεκρὸς τοῦ Λέοντος ἐσύρετο εἰς τὸν Ἱππόδρομον, οἱ δολοφόνοι ἀνεβίβαζον ἐπὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον ἐν σπουδῇ τὸν Μιχαὴλ, φέροντ' ἀκόμη περὶ τοὺς πόδας τὰς σιδηρᾶς πέδας, ὧν τὴν κλεῖδα εἶχε κρατήσει αὐτὸς ὁ Λέων, ὅτε παρέδωκε τὸν δεσμώτην εἰς τὸν παπίαν. Ἀπαλλαγεὶς δ' ἔπειτα τῶν δεσμῶν βιαίως διὰ σφύρας, ἔσπευσε τὴν μεσημβρίαν τῆς 26 Δεκεμβρίου 820 εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπως στεφθῇ παρὰ τοῦ πατριάρχου. Οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι ἀναφέρουσιν, ὅτι οὐδ' ἀπένιψε κἂν, πρὶν ἢ προςέλθῃ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν, τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὀρθῶς προςθέτουσιν, ὅτι ἀπτόητος προςήρχετο οὕτως ἄνιπτος, ἀφ' οὗ αἱ χεῖρες ἐκεῖναι δὲν εἶχον καθαιμαχθῆ ὑπὸ τοῦ φόνου τοῦ προκατόχου, οὗ τὴν εὐθύνην ἐπεῖχον οἱ δολοφόνοι οἱ ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ σφαγιάσαντες τὸν Λέοντα.

Ἐντὸς δύο καὶ μόνον ἡμερῶν ὁ Μιχαὴλ εἶδεν ἑαυτὸν ἀντὶ τῆς καμίνου τοῦ βασιλικοῦ λουτροῦ ἀξιούμενον τοῦ θρόνου. Καὶ ἐξεπλή-

ρονε μὲν ἡ παράδοξος ἐκείνη μετάστασις τῆς τύχης διακαῆ αὐτοῦ πόθον, ἀλλ' ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ πλὴν τῆς πραγματώσεως φιλοδόξων τοῦ ἀρχομανοῦς στρατηγοῦ ὀνείρων δὲν ἐσήμαινε μεταβολὴν πολιτικοῦ προγράμματος ἐν τῇ βασιλείᾳ. Ἡ κατάλυσις τοῦ Λέοντος δὲν συνεπέφερε τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ ἀντιπάλου ἐπιδιώκοντος τὴν ἐπιτυχίαν ἀντιθέτων ἰδεῶν ἐν τῷ ζητήματι τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἄλλως δ' αὐτὴ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ πόλις ἐν ᾗ εἶχε γεννηθῆ ὁ νέος βασιλεὺς ἀπέτρεπον αὐτὸν ἀπὸ παντὸς θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Τὸ Ἀμόριον, ἡ γενέτειρα τοῦ Μιχαὴλ, ἦτο πόλις ἀξία λόγου καὶ πολυάνθρωπος, εἰς ἣν τὸ ἐμπόριον ἐπέσυρε πλὴν τῶν ἰθαγενῶν ἀπογόνων τῶν ἀρχαίων Φρυγῶν πολυμιγὲς κρᾶμα παντοεθνῶν ἐποίκων, παντοῖα πρεσβευόντων θρησκεύματα, ἐν οἷς ἰδίως πολλοὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ αἱρεσιῶται Ἀθίγγανοι. Τούτους δὲ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν Τσιγκάνους, ἀλλ' ἀπετέλουν αἵρεσιν, ἣν οὕτως ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι διὰ τὴν πρόληψιν αὐτῶν, μὴ ἀνεχομένων νὰ θιγγάνωνται, ἤτοι νὰ ἐγγίζωνται, ὑπὸ ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς πανσπερμίας διαβιώσας ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὁ Μιχαὴλ ἦτο ἀδιάφορος πρὸς τὰ ἱερὰ ζητήματα, μετέχων συγκρητισμοῦ τινος θρησκευτικοῦ, καὶ ἐφάνη ἥκιστα πρόθυμος νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων. Τοιούτους τοὐλάχιστον παρίστανον οἱ δυσμενεῖς πρὸς τὴν δυναστείαν τοῦ ἐξ Ἀμορίου βασιλέως Βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ Μιχαὴλ δὲν ἐνεωτέρισεν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων, ὡς προσεδόκα καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ ἡ φατρία τῶν εἰκονοφίλων, εἰς ἣν ἄλλως ἀνῆκον οἱ ἀναδείξαντες αὐτὸν αὐτοκράτορα.

Ἀλλὰ ταῦτα πράττων ἐδείχθη οὐ μόνον ἐπιεικὴς, ἀλλὰ καὶ συμπαθὴς πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ Λέοντος ἕνεκα τῆς ἐμμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν πρὸς τὰς εἰκόνας πίστιν παθόντας. Διὸ ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τόν τε πρώην πατριάρχην Νικηφόρον καὶ Θεόδωρον τὸν Στουδίτην, εἰς ὃν ἐπετράπη καὶ πάλιν ἡ ἡγουμενία τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου. Καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον δ' ἤθελε πιθανῶς ἀποδοθῆ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, ἂν μὴ οὗτος ἀπήτει τὴν κατάργησιν τῶν περὶ καθαιρέσεως τῶν εἰκόνων δεδογμένων. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ ἀπήντησεν, ὅτι τὴν μὲν εὐθύνην ἐπὶ τοῖς τεθεσπισμένοις ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι ἐπένουσιν οἱ ψηφίσαντες αὐτὰ, αὐτὸς δὲ θὰ βαδίσῃ ἐν αὐτῷ τὴν ὁδ
κεχαραγμένην. Πρόγραμμα δ' ἑαυτοῦ ἔστησε τ

μετὰ καὶ τοῦ κέρατος τοῦ σταυροῦ. Πάραυτα δ' ἄλλος συνωμότης συναποτέμνει καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως. Οὕτω δὲ κατὰ παράδοξον τῆς μοίρας φορὰν ὁ μέγας εἰκονοκλάστης ἀπέθανε κρατῶν ἀκόμη ἐν τῇ κεκομμένῃ χειρὶ τὸν σταυρὸν, ὅςτις δὲν ἠδυνήθη νά τον σώσῃ.

Ἤδη ἡ βασίλειος αὐλὴ εἶχε πλησθῆ συνωμοτῶν. Διὰ μέσου δ' αὐτῶν ἔσυραν οἱ δολοφόνοι τὸν ἀκέφαλον καὶ ἄχειρα νεκρὸν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ὁπόθεν διεκομίσθη πρὸς ταφὴν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην. Μετ' αὐτοῦ διεβιβάζοντο εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδοσία καὶ οἱ τέσσαρες τοῦ Λέοντος υἱοὶ, ἐκτμηθέντες πάντες. Εἷς δ' αὐτῶν, ὁ Θεοδόσιος, καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν, ὡς μαρτυροῦσί τινες τῶν ἱστορικῶν, ἐν ᾧ ἄλλοι μόνον περὶ καταλαβούσης τὸν ἀκρωτηριασθέντα βραχείας ἀφασίας ποιοῦνται λόγον. Πραεῖα δὲ ἄλλως ὑπῆρχεν ἡ μεταχείρισις τῶν ὑπολειφθέντων μελῶν τοῦ οἴκου τοῦ Λέοντος ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως, ἀσφαλίσαντος καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς τακτικὴν καταβολὴν τῶν εἰςοδημάτων τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τοῦ φονευθέντος προκατόχου.

κγ'

Μιχαὴλ ἐξ Ἀμορίου ὁ Τραυλὸς καὶ ἡ ἐκκλησία.

Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ νεκρὸς τοῦ Λέοντος ἐσύρετο εἰς τὸν Ἱππόδρομον, οἱ δολοφόνοι ἀνεβίβαζον ἐπὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον ἐν σπουδῇ τὸν Μιχαὴλ, φέροντ' ἀκόμη περὶ τοὺς πόδας τὰς σιδηρᾶς πέδας, ὧν τὴν κλεῖδα εἶχε κρατήσει αὐτὸς ὁ Λέων, ὅτε παρέδωκε τὸν δεσμώτην εἰς τὸν παπίαν. Ἀπαλλαγεὶς δ' ἔπειτα τῶν δεσμῶν βιαίως διὰ σφύρας, ἔσπευσε τὴν μεσημβρίαν τῆς 26 Δεκεμβρίου 820 εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπως στεφθῇ παρὰ τοῦ πατριάρχου. Οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι ἀναφέρουσιν, ὅτι οὐδ' ἀπένιψε κἂν, πρὶν ἢ προςέλθῃ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν, τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὀρθῶς προςθέτουσιν, ὅτι ἀπτόητος προςήρχετο οὕτως ἄνιπτος, ἀφ' οὗ αἱ χεῖρες ἐκεῖναι δὲν εἶχον καθαιμαχθῆ ὑπὸ τοῦ φόνου τοῦ προκατόχου, οὗ τὴν εὐθύνην ἐπεῖχον οἱ δολοφόνοι οἱ ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ σφαγιάσαντες τὸν Λέοντα.

[illegible] δύο καὶ μόνον ἡμερῶν ὁ Μιχαὴλ εἶδεν ἑαυτὸν ἀντὶ τῆς [illegible] βασιλικοῦ λουτροῦ ἀξιούμενον τοῦ θρόνου. Καὶ ἐξεπλή-

ρονε μὲν ἡ παράδοξος ἐκείνη μετάστασις τῆς τύχης διακαῆ αὐτοῦ πόθον, ἀλλ' ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ πλὴν τῆς πραγματώσεως φιλοδόξων τοῦ ἀρχομανοῦς στρατηγοῦ ὀνείρων δὲν ἐσήμαινε μεταβολὴν πολιτικοῦ προγράμματος ἐν τῇ βασιλείᾳ. Ἡ κατάλυσις τοῦ Λέοντος δὲν συνεπέφερε τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ ἀντιπάλου ἐπιδιώκοντος τὴν ἐπιτυχίαν ἀντιθέτων ἰδεῶν ἐν τῷ ζητήματι τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἄλλως δ' αὐτὴ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ πόλις ἐν ᾗ εἶχε γεννηθῆ ὁ νέος βασιλεὺς ἀπέτρεπον αὐτὸν ἀπὸ παντὸς θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Τὸ Ἀμόριον, ἡ γενέτειρα τοῦ Μιχαὴλ, ἦτο πόλις ἀξία λόγου καὶ πολυάνθρωπος, εἰς ἣν τὸ ἐμπόριον ἐπέσυρε πλὴν τῶν ἰθαγενῶν ἀπογόνων τῶν ἀρχαίων Φρυγῶν πολυμιγὲς κρᾶμα παντοεθνῶν ἐποίκων, παντοῖα πρεσβευόντων θρησκεύματα, ἐν οἷς ἰδίως πολλοὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ αἱρεσιῶται Ἀθίγγανοι. Τούτους δὲ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν Τσιγκάνους, ἀλλ' ἀπετέλουν αἵρεσιν, ἣν οὕτως ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι διὰ τὴν πρόληψιν αὐτῶν, μὴ ἀνεχομένων νὰ θιγγάνωνται, ἤτοι νὰ ἐγγίζωνται, ὑπὸ ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς πανσπερμίας διαβιώσας ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὁ Μιχαὴλ ἦτο ἀδιάφορος πρὸς τὰ ἱερὰ ζητήματα, μετέχων συγκρητισμοῦ τινος θρησκευτικοῦ, καὶ ἐφάνη ἥκιστα πρόθυμος νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων. Τοιούτους τοὐλάχιστον παρίστανον οἱ δυσμενεῖς πρὸς τὴν δυναστείαν τοῦ ἐξ Ἀμορίου βασιλέως Βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ Μιχαὴλ δὲν ἐνεωτέρισεν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων, ὡς προςεδόκα καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ ἡ φατρία τῶν εἰκονοφίλων, εἰς ἣν ἄλλως ἀνῆκον οἱ ἀναδείξαντες αὐτὸν αὐτοκράτορα.

Ἀλλὰ ταῦτα πράττων ἐδείχθη οὐ μόνον ἐπιεικὴς, ἀλλὰ καὶ συμπαθὴς πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ Λέοντος ἕνεκα τῆς ἐμμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν πρὸς τὰς εἰκόνας πίστιν παθόντας. Διὸ ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τόν τε πρώην πατριάρχην Νικηφόρον καὶ Θεόδωρον τὸν Στουδίτην, εἰς ὃν ἐπετράπη καὶ πάλιν ἡ ἡγουμενία τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου. Καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον δ' ἤθελε πιθανῶς ἀποδοθῆ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, ἐν μὴ οὗτος ἀπήτει τὴν κατάργησιν τῶν περὶ καθαιρέσεως τῶν εἰκόνων δεδογμένων. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ ἀπήντησεν, ὅτι τὴν μὲν εὐθύνην ἐπὶ τοῖς τεθεσπισμένοις ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι ἐπέχουσιν οἱ ψηφίσαντες αὐτὰ, αὐτὸς δὲ θὰ βαδίσῃ ἐν αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἣν εὗρε προκεχαραγμένην. Πρόγραμμα δ' ἑαυτοῦ ἔστησε τὴν μὴ ἀνάμιξιν τῆς

πολιτείας εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῶν εἰκόνων καὶ τὴν βαθεῖαν ὑπὲρ αὐτῶν ἢ κατ᾽ αὐτῶν σιγήν.

Ἀλλ᾽ ἡ ἐπιδεικνυομένη ἐκείνη ἀδιαφορία καὶ οὐδετερότης δὲν ἀπέκλειε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος περὶ συνδιαλλαγῆς τῶν καθεστώτων. Πρὸς τοῦτο δ᾽ ἐπειράθη νὰ συγκροτήσῃ σύνοδον τῶν ἐπιφανεστάτων κληρικῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερίδων, ὅπως ἐν ὁμονοίᾳ συζητουμένου τοῦ θέματος ἐπιτευχθῇ ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν διεστώτων καὶ ἡ εἰρήνη τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐματαίωσε μὲν ἡ ἀντίστασις Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, ὅςτις ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἀδιάλλακτος ἐχθρὸς τῆς καθαιρέσεως τῶν εἰκόνων καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπάνοδον, καὶ τοῦ πρώην πατριάρχου Νικηφόρου τὴν συγκρότησιν τῆς συνόδου, ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ οὐδαμῶς ὑπεχώρησε. Καλέσας δὲ σιλέντιον, ἤτοι συμβούλιον πολιτικόν, ἐκήρυξε τὴν ἐμμονὴν εἰς τὰς προτέρας ἀποφάσεις τῶν συνόδων, ἐπέτρεψε δὲ τὴν κατ᾽ ἰδίαν ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν εἰκόνων πίστιν, ἐφ᾽ ὅσον ἐκ τούτου οὐδεὶς ἐπήρχετο κίνδυνος κοινοῦ σκανδάλου.

Διεψεύσθησαν λοιπὸν εὐθὺς ἀμέσως αἱ προςδοκίαι, ἃς συνέδεον οἱ εἰκονολάτραι πρὸς τὸν φόνον τοῦ Λέοντος. Ἔτι δὲ μᾶλλον πικρόχολοι ἀπέβησαν, ὅτε εἶδον τὸν νέον αὐτοκράτορα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Θεοδότου ἐν ἔτει 821 οὐ μόνον μὴ ἀποδίδοντα τὸν θρόνον εἰς τὸν Νικηφόρον, ἀλλὰ καὶ ἀναβιβάζοντα ἐπ᾽ αὐτὸν Ἀντώνιον τὸν ἐπίσκοπον Συλαίου, οὗ γνωστὰ ἦσαν τὰ εἰκονομαχικὰ φρονήματα ὡς ὄντος τῶν ἀνδρῶν τῶν περιστοιχιζόντων Λέοντα τὸν Ἀρμένιον.

Οὐδ᾽ ἤρκεσε τοῦτο, ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἐπέστη ἡ ὥρα νὰ φροντίσῃ περὶ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, ἀνέθηκεν ὁ Μιχαὴλ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ εἰς Ἰωάννην τὸν Γραμματικὸν τὸν ἔνζηλον ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ καταπολεμήσεως τῶν εἰκόνων συμπράκτορα τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λέοντος.

Τοιαῦται προτιμήσεις ἥκιστ᾽ ἀρεσταὶ εἰς τὴν φατρίαν τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν, βλέπουσαν ἑαυτὴν παρ᾽ ἐλπίδα παραγκωνιζομένην καὶ μονονοὺ πολεμουμένην καὶ ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως, ἤγαγον εἰς δυςμένειαν πρὸς τὸν Μιχαήλ. Οὐδὲν λοιπὸν ἄπορον, ὅτι βλέπομεν αὐτὸν παριστανόμενον ὑπὸ τῶν τὰ τῆς φατρίας ἐκείνης φρονούντων ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου ὡς διώκτην τῶν ἀντιδοξούντων, εἴρωνα χλευαστὴν παντὸς ἱεροῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελίου, πολέμιον δὲ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ αὐτὸν ἀγράμματον, μετὰ δυςχερείας ἀναγινώσκοντα καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον ὄνομα.

Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης τῶν ἀντιμεταρρυθμιστῶν δυςμενείας ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὸς ὁ θρόνος τοῦ Μιχαὴλ, ὃν δεινῶς ἐσάλευσε κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἔτος φοβερὰ ἐν Ἀσίᾳ στάσις.

κδ'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Θωμᾶ.

Ἐκ τῶν στρατηγῶν τῶν συμμετασχόντων τῆς ἐπὶ Νικηφόρου ἀποστασίας τοῦ Βαρδανίου εἴδομεν ἤδη δύο, τὸν Λέοντα καὶ Μιχαὴλ τὸν Τραυλὸν, ἀνελθόντας ἐπὶ τὸν θρόνον. Ἀλλ' ἔζη ἀκόμη καὶ ὁ τρίτος τοῦ Βαρδανίου συνεργὸς, ὁ μόνος ὅςτις μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν δύο ἐκείνων εἶχε μείνει πιστὸς εἰς τὸν ἀποστάτην. Ὁ στρατηγὸς ἐκεῖνος ἦτο ὁ Θωμᾶς, ὅςτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαρδανίου εἶχε προςέλθει εἰς Λέοντα τὸν Ἀρμένιον, καὶ ὑπηρέτει ἐν Ἀσίᾳ, μετ' ἀντιζηλίας καὶ φθόνου βλέπων τὴν προαγωγὴν τοῦ Μιχαὴλ, οὗ δὲν ἔκρινεν ἑαυτὸν κατώτερον. Ἔτι δὲ μείζων ἀπέβη ἡ ζηλοφθονία τοῦ στρατηγοῦ, ὅτε ὁ Μιχαὴλ ἀνερρήθη αὐτοκράτωρ. Εἰδὼς δὲ, ὅτι οὐ μικρὰ ἦτο ἐν τῷ κράτει ἡ φατρία τῶν ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῶν εἰκόνων δυςηρεστημένων, καὶ πολὺ τὸ πλῆθος τῶν φιλοταράχων στοιχείων, ἀπεφάσισε νἀναρρίψῃ τὸν κῦβον, ἀποτολμῶν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν.

Ἡ ἔναρξις τῆς ἀποστασίας ἔγεινε διὰ τῆς ἁρπακτικῆς εἰςπράξεως τῶν νενομισμένων φόρων τοῦ δημοσίου καὶ τῆς προςελκύσεώς τινων τῶν ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν ὑπηρετούντων ταγμάτων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὅλη ἡ Μικρὰ Ἀσία προςεχώρησεν εἰς τὸν ἀποστάτην, ἐξαιρουμένων τῶν θεμάτων Ἀρμενιακῶν καὶ Ὀψικίου, ὧν οἱ στρατηγοὶ Ὀλβιανὸς καὶ Κατάκυλας, ὅςτις ἦτο ἐξάδελφος τοῦ Μιχαὴλ, ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ἡ γενναιότης καὶ δημοτικότης τοῦ Θωμᾶ καὶ ἡ ἀκαταπόνητος αὐτοῦ ἐνέργεια, καίπερ πεπηρωμένου τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν, κατίσχυσε καὶ τούτου τοῦ ἐμποδίου. Ἔτι δὲ μείζονα διάδοσιν ἔλαβεν ἡ στάσις, ὅτε ὁ Θωμᾶς, συνθηκολογήσας πρὸς τοὺς Ἄραβας καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν τοῦ χαλίφου Ἀλμαμοὺν, τοῦ υἱοῦ καὶ δευτέρου διαδόχου τοῦ Ἀαρὼν, ἐστέφθη ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεχομένῃ Ἀντιοχείᾳ παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἰώβ.

Ἔκτοτε ὁ Θωμᾶς δὲν ἦτο ἁπλοῦς ἀντάρτης. Ἐστεμμένος αὐτο-

κράτωρ καὶ σύμμαχος τῶν Ἀράβων ἦτο πολὺ ἰσχυρότερος ἢ πρότερον. Θέλων δ' ἔτι μᾶλλον ναὐξήσῃ τὴν γοητείαν παρουσιάζετο ὡς ὁ υἱὸς τῆς Εἰρήνης Κωνσταντῖνος, καὶ τὸ θρασὺ τοῦτο ψεῦδος, παραδόξως πιστευθὲν, ηὔξησε τὰς δυνάμεις καὶ συνεπλήρωσε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀποστάτου διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ συντάξεως πλήθους πολλοῦ ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν φατρίαν τῶν εἰκονοφίλων, παρ' οἷς ἀγαπητὸν ἦτο ἀκόμη τὸ ὄνομα τῆς Εἰρήνης.

Οὕτω μεσοῦντος τοῦ 822 ὁ Θωμᾶς, κύριος ἤδη ὢν τοῦ πλείστου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ δεσπόζων αὐτῆς διὰ στρατιᾶς ὀγδοηκοντακισχιλίων ἀνδρῶν, εἰς ἣν ἐτάσσοντο καὶ οἱ δοθέντες εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν Ἀράβων βάρβαροι ἐκ παντοίων ἐθνῶν ἐπίκουροι, παρεσκευάζετο νὰ διαβῇ εἰς τὴν Θρᾴκην, ὅπως ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ταὐτοχρόνως δὲ ἠθροίζετο ἐν Λέσβῳ ἀξιόμαχος στόλος ἐκ Συρίας καὶ Κιλικίας, τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν σταθμεύοντος αὐτοκρατορικοῦ στόλου ἐξαιρουμένου, ὃν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ὁ ἀποστάτης. Ἔβαινον δὲ τὰ τοῦ Θωμᾶ πάντα κατ' εὐχὴν, ὅτε, ἐκπέμψας τὸν θετὸν αὐτοῦ υἱὸν Κωνστάντιον ἐπὶ τὸν στρατηγὸν τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν Ὀλβιανὸν, ὑπέστη τὴν πρώτην ἐν τῷ ἀγῶνι ἀτυχίαν. Ἡ ἀπερίσκεπτος ὁρμὴ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ τοῦ Θωμᾶ ἐπήνεγκε τὴν καταστροφὴν τῆς μικρᾶς αὐτοῦ στρατιᾶς καὶ τὸν φόνον τοῦ στρατηγοῦ, οὗ τὴν κεφαλὴν, πεμφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ νικητοῦ Ὀλβιανοῦ εἰς τὸν Μιχαὴλ, ἀπέστειλεν οὗτος πρὸς τὸν Θωμᾶν. Ἀλλ' ὁ ἐπιβάτης τοῦ θρόνου δὲν ἀνεχαιτίσθη ἐκ τῆς δυσοιώνου ταύτης ἀτυχίας τοῦ υἱοῦ, παραλαβὼν δ' ἕτερον βοηθὸν, καὶ τοῦτον εἰσποιηθέντα, Ἀναστάσιον ὀνόματι, ἀπεφάσισε νὰ διαβῇ εἰς τὴν Θρᾴκην.

Ἤδη δὲ εἶχε πρὸ τοῦ κυρίου σώματος τῆς ἐπαναστατικῆς στρατιᾶς διαβιβασθῇ ἡ πρωτοπορεία, ἣν ὁ Θωμᾶς εἶχεν ἐμπιστευθῇ εἰς ἀνεψιόν τινα τοῦ Λέοντος, τὸν Γρηγόριον Πτερωτόν. Τοῦτον ἕνεκα τῆς δριμύτητος αὐτοῦ καὶ παρρησίας μετὰ τὸν οἰκτρὸν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου φόνον ἐλέγχοντα τὸν Μιχαὴλ ὁ νέος βασιλεὺς εἶχεν ἐξορίσει εἰς τὴν νῆσον Σκῦρον, ὁπόθεν φυγὼν εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸν Θωμᾶν. Ἡ δὲ ἄφιξις τοῦ ἐκ δισμυρίων ἀνδρῶν συγκειμένου ἐκείνου σώματος τοῦ ὑπὸ τὸν Πτερωτὸν εἶχεν ἐξεγείρει ἐν τούτοις ἐκ τοῦ ληθάργου τὸν Μιχαὴλ, ὅστις, ὑποτιμῶν, ὡς φαίνεται, μέχρι τινὸς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θωμᾶ, μόνον μικρὰν στρατιὰν εἶχε διαβιβάσει εἰς τὴν Μικρὰν

Ασίαν, ἐνωρὶς ἡττηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν. Ὁ βασιλεὺς καὶ τρατὸν εἶχε παρασκευάσει ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὴν Κωνσταντινούπουλιν εἶχεν ὀχυρώσει καὶ πληρώσει ἐπιτηδείων, ὥςτε ὰ δυνηθῇ νἀντιστῇ εἰς μακρὰν πολιορκίαν, καὶ συνετῶς εἶχε διατάξει ὸν Ὀλβιανὸν καὶ τὸν Κατάκυλαν νὰ ἐξακολουθήσωσι μένοντες ἐν αῖς βορείαις μικρασιατικαῖς χώραις. Οὕτω δὲ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὐχερῆ ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὴν μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ἐπικοινωνίαν, ιεγάλως δυναμένην νὰ ὠφελῇ τοὺς πολιορκουμένους, μεγάλαι δὲ ροςεδοκῶντο δυςχέρειαι διὰ τὸν Θωμᾶν, μὴ δυνάμενον νὰ ἐπικοινω- ήσῃ εὐκόλως μετὰ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἡ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τε γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσ- ης ἐπίθεσις τοῦ Θωμᾶ ἔμελλε πάντως νἀποβῇ λίαν ἐπικίνδυνος, ἂν μὲν Μιχαὴλ δὲν εἶχε συνετῶς φροντίσει περὶ τῆς ἀμύνης, τὸ δὲ έγα πλῆθος τῶν ὑπὸ τὸν ἀποστάτην τεταγμένων δὲν συνέκειτο ἐξ ύγκλυδος ὄχλου, ἀμοίρου συστηματικῆς στρατιωτικῆς μορφώσεως καὶ τερουμένου πάσης ἑνότητος. Ὑπὸ τοιούτους δὲ ὅρους, καλῶς διευθυ- ομένης τῆς ἀμύνης, ὑπῆρχον μεγάλαι ἐλπίδες, ὅτι ἡ βασιλεύουσα δύνατο νὰ διασωθῇ. Ἄλλως δὲ ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο μόνον πάλη περὶ οῦ διαδήματος, ἀλλὰ μετεῖχε καὶ χροιᾶς ἐθνικῆς, καθότι ὁ Θωμᾶς ὐ μόνον ἐκ Σλάβων κατὰ πιθανώτατον λόγον κατήγετο, ἀλλὰ καὶ ὴν κυρίαν αὐτοῦ δύναμιν ἐστήριζεν εἰς τὴν μετὰ τῶν Ἀράβων συμ- ιαχίαν. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ στρατιωτικὸς ὄχλος, ὃν συνεπῆγεν εἰς ίλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνέκειτο ὡς τὸ πλεῖστον ἐκ βαρ- άρων Ἀσιανῶν. Τὸ δ' ἐθνικὸν ζώπυρον τῶν μαχομένων πρὸς διά- ωσιν τῆς κινδυνευούσης πόλεως ἔτι μᾶλλον ὑπεξέκαιον οἱ περὶ τὸν ασιλέα, πολλά τε ἄλλα διαδίδοντες περὶ τοῦ πολιορκητοῦ καὶ ὅτι ροςεχώρησε μὲν εἰς τὸν χαλίφην δίκην προδότου, ὑποσχεθεὶς εἰς ὐτὸν τὴν κατάλυσιν καὶ μετ' αὐτοῦ διανομὴν τοῦ βυζαντιακοῦ κρά- ους, ἐξώμοσε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Τοιαύτην ἀρχὴν αὶ μόνον δύνανται νὰ ἔχωσιν οἱ ὑπερβολικοὶ καὶ ἐν πολλοῖς μυθώδεις αὶ συγκεχυμένοι θρῦλοι περὶ τοῦ Θωμᾶ, οὓς ἐν μέρει μὲν συμπεριέ- αβεν αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρὸς τὸν ἀποστάτην ἀγῶ- ος εἰς ἐπιστολήν, πεμφθεῖσαν πρὸς Λουδοβῖκον τὸν εὐσεβῆ, τὸν τρι- ότοκον υἱὸν καὶ διάδοχον Καρόλου τοῦ μεγάλου, ἀφειδῶς δ' ἐξέθη- αν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι.

Ὁ Μιχαὴλ εἶχε φροντίσει νὰ φράξῃ τὸν Κεράτιον κόλπον δι' ἁλύ-

σεως σιδηρᾶς, ἀλλ' αὕτη δὲν ἠδυνήθη νὰ προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τ εἰςορμήσεως τοῦ πολεμίου στόλου. Οὕτω δὲ ἤρχισεν ἡ ἀπό τε γῆς κ θαλάσσης πολιορκία τῆς βασιλευούσης. Ἀλλ' εἰς μάτην ἤλπισεν ἐπιδρομεύς, ὅτι οἱ πολῖται ἔμελλον νἀναπετάσωσιν εἰς αὐτὸν ἅμ ἐπιφανέντα τὰς πύλας τῆς πόλεως. Αἱ ἀξιόμαχοι παρασκευαὶ τ Μιχαὴλ καὶ ἡ γενναία ἄμυνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπ' αὐτοῦ τ αὐτοκράτορος, ἔχοντος συμπράκτορα καὶ τὸν ἴδιον υἱὸν Θεόφιλο ἔπεισαν τὸν Θωμᾶν, ὅτι ἡ ἐκπόρθησις ἔμελλε νὰ εἶνε δυσχερής. Κ τὸ μὲν πρῶτον ἐπελήφθη τῆς δηώσεως τῶν περιχώρων τῆς Κωνστα τινουπόλεως καὶ πάντων τῶν μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου πολιχνίω ὅπως μὴ ἔχῃ ἐχθροὺς ἀπὸ τῶν νώτων. Ἔπειτα δ' ἐπεχείρησε διπλ ἐπίθεσιν, κατά τε τῶν χερσαίων τειχῶν ἀπὸ γῆς καὶ τῶν θαλασσί διὰ τοῦ στόλου. Ἀλλ' ἡ μὲν κατὰ ξηρὰν ἔφοδος ἀπέτυχε διὰ τ γενναιότητα τῶν πολιορκουμένων καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μηχαν μάτων τοῦ πολιορκητοῦ, ὁ δὲ στόλος διεσπάσθη ὑπὸ τρικυμίας. Ταῦ δὲ πάντα ἠνάγκασαν τὸν Θωμᾶν νὰ διασπείρῃ τὴν στρατιὰν ὅπ διαχειμάσῃ, ἅτ' ἐπερχομένου ἤδη τοῦ χειμῶνος.

Αἱ πρῶται δ' αὗται ἐπιτυχίαι καὶ ἡ προςωρινὴ ἀπὸ ξηρᾶς λύ τῆς πολιορκίας παρέσχον εἰς τὸν Μιχαὴλ θάρρος καὶ καιρὸν, ὅπ συμπληρώσῃ μὲν τὰς πεζικὰς καὶ ναυτικὰς παρασκευὰς, καλέσῃ δ' τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοὺς δύο πεπειρ μένους καὶ πιστοὺς στρατηγοὺς, τὸν Κατάκυλαν καὶ τὸν Ὀλβιανό Οὕτω δὲ, ὅτ' ἐπιστάντος τοῦ ἔαρος 823 ὁ Θωμᾶς ἐπελήφθη καὶ πά τῆς πολιορκίας, οὐ μόνον ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο πολὺ κα λιτέρα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἠθικὸν αὐτῶν εἶχεν ἀνυψωθῇ. Διὸ μετὰ ματαί περὶ ἀμνηστείας λόγους τοῦ Μιχαὴλ, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τοῦ Θωμ οἱ πολιορκούμενοι, ἐπιχειρήσαντες γενναίαν ἔξοδον καὶ συγκρουσθέν πρὸς μέρος τῆς στρατιᾶς τοῦ πολιορκητοῦ, ἐνίκησαν περιφανῶς, πο λοὺς φονεύσαντες. Συγχρόνως δ' ἐπῆλθε καὶ ναυτικὴ νίκη τοῦ Μ χαὴλ, ἐξ ἧς ἠναγκάσθησαν οἱ πολέμιοι τοῦτο μὲν νὰ ἐξοκείλωσι τ νῆας πρὸς τὴν ξηρὰν, τοῦτο δὲ ναὐτομολήσωσι πρὸς τὸν αὐτοκράτορ

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπαγγελία τῆς ἀμνηστείας ἐκείνης, ἣν δὲν ἐδέχ ὁ Θωμᾶς, ἤρχισεν ἀραιοῦσα τὰς τάξεις τῶν πολιορκητῶν μετὰ τ πρώτας αὐτῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἥττας. Καίριον δὲ τραῦ διὰ τὸν Θωμᾶν ὑπῆρξε μάλιστα ἡ ἐπιγενομένη αὐτομολία Γρηγορ τοῦ Πτερωτοῦ, ὅςτις, ζητήσας συγγνώμην παρὰ τοῦ βασιλέως :

ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν εἰς λόγους, ἐγκατέλιπε τὸν ἀποστάτην μετὰ μέρους τινὸς τοῦ ὑφ' αὐτὸν τάγματος. Ὁ δὲ Θωμᾶς, ἔχων οὕτως ἤδη κατὰ νώτου ἀπόμοιραν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ στρατιᾶς, ἧς ἐφοβεῖτο τὴν ταχεῖαν αὔξησιν, καί, θέλων νὰ προλάβῃ τὸν κίνδυνον, παρέλαβε, χωρὶς νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ὀλίγους τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν πιστοὺς καὶ ἀξιομάχους, καὶ ἐτράπη ἐπὶ τὸν Γρηγόριον, ὃν ἐν τάχει ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσεν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ ταύτης τῆς αὐτομολίας ἀντιπερισπασμὸς δὲν ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τοῦ Θωμᾶ, θαρροῦντος ἄλλως ἐπὶ τὴν ὠφέλειαν, ἣν καὶ ἐκ τῆς νίκης αὐτοῦ κατὰ τοῦ Γρηγορίου ἐζήτησε νὰ καρπωθῇ, οὐ μόνον αὐτὴν ἀγγείλας, ἀλλὰ καὶ διαφημίσας ἐπιτηδείως, ὅτι ἐνίκησε καὶ αὐτὸν τὸν Μιχαήλ. Συγχρόνως δ' ἐνήργησε τὴν ταχεῖαν ἄφιξιν τοῦ στόλου του, ἑτοιμασθέντος ἐν τῷ θέματι Ἑλλάδος, ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἐπ' ἴσης εἶχε προςχωρήσει εἰς τὸν Θωμᾶν. Συνίστατο δ' ὁ στόλος οὗτος ἐν ὅλῳ ἐκ τριακοσίων πεντήκοντα πλοίων, πολεμικῶν τε καὶ σιταγωγῶν. Προςορμισθέντος δὲ τούτου τοῦ στόλου εἰς τὸν κατὰ τὴν Θρᾴκην λιμένα τῶν Βυρίδων, ἐπιπεσὼν κατ' αὐτοῦ αἴφνης ὁ βασιλικὸς στόλος μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς πολλὰ μὲν τῶν πλοίων ἐκυρίευσεν αὔτανδρα, τινὰ δὲ καὶ ἐνέπρησεν οὕτως, ὥςτε ὀλίγα ὑπῆρξαν τὰ σωθέντα εἰς τὸν κόλπον τῶν Βλαχερνῶν, ὅπως εὑρίσκωνται πλησίον τῆς κατὰ γῆν στρατιᾶς. Ταῦτα δὲ πάντα ἐξησθένησαν βεβαίως τὸν Θωμᾶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἦσαν ἀκόμη καθυπέρτεραι τῶν τοῦ αὐτοκράτορος. Διὸ καὶ οὐδαμῶς ἀπετόλμησεν ὁ Μιχαὴλ γενικὴν ἔξοδον καὶ ἐκ παρατάξεως μάχην πρὸς τὸν ἀποστάτην. Μόνον δὲ μερικαὶ ἔξοδοι καὶ ἀκροβολισμοὶ ἐπεχειροῦντο ἑκάστοτε ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ὁτὲ μὲν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὁτὲ δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου μετὰ τοῦ Ὀλβιανοῦ καὶ Κατάκυλα. Καὶ ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἀψιμαχίαις ἀμφίβολος ἦτο ἡ τύχη τῶν ὅπλων, ὁτὲ μὲν νικώντων τῶν περὶ τὸν βασιλέα, ὁτὲ δ' ἐπικρατούντων τῶν πολιορκητῶν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε νέα τροπὴ ἐδόθη εἰς τὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου διὰ τῆς ἀναμίξεως τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ὀμορτάγ. Ὁ Ὀμορτάγ, εἴτε θέλων πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ἀπὸ τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ὡμολογημένης εἰρήνης, εἴτε καὶ εἰλικρινῶς ἐπιθυμῶν νὰ στηρίξῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὰς συνθήκας ἐκείνας διὰ συμπράξεως μετὰ τῆς βυζαν-

τιακῆς βασιλείας, προέτεινεν εἰς τὸν Μιχαὴλ συμμαχίαν ἐν τῷ κατὰ τοῦ Θωμᾶ ἀγῶνι. Καίτοι δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέκρουσε τὴν προτεινομένην βοήθειαν, ὁ Ὁμορτὰγ, μὴ θέλων νὰ στερηθῇ τῆς ὁπωςδήποτε προςδοκωμένης λείας, προεχώρησε μετὰ στρατιᾶς μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἀρχαίας Περίνθου, τῆς τῶν Βυζαντίνων Ἡρακλείας, κειμένου Κηδούκτου, οὕτω καλουμένου ἐκ τῶν λειψάνων ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου (aquaeductus). Ἡ στρατοπέδευσις δὲ αὕτη τοῦ Ὁμορτὰγ κατεφόβησε τὸν Θωμᾶν, ἀποφασίσαντα νἀντιπαραταχθῇ κατ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ συνόλου τῆς στρατιᾶς, ὅπως μὴ διασπάσας ταύτην ἀποβῇ ἀσθενέστερος καὶ ἐκτεθῇ εἰς δύο ἅμα πολεμίους. Ἀλλ' ἀντεπεξελθὼν ἡττήθη ἰσχυρῶς, πολλοὺς μὲν ἀποβαλὼν τῶν περὶ αὐτὸν, πεσόντας ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ ἢ αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, μετὰ δὲ τῶν λοιπῶν τραπεὶς εἰς φυγήν.

Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι μετὰ τὴν νίκην ἐκείνην, ἀρκεσθέντες εἰς τὴν γενομένην λείαν καὶ συμπαραλαβόντες τοὺς αἰχμαλώτους, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἐν τούτοις δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης τοῦ Θωμᾶ ἦγε τὸ ἀπὸ θαλάσσης πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολιν ναυτικὸν αὐτοῦ εἰς προςχώρησιν πρὸς τὸν Μιχαὴλ, ὅςτις μετὰ θάρρους ἠδύνατο ἤδη νἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Οὗτος μετὰ τὴν φυγὴν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς πρὸς τὸν Ὁμορτὰγ παρὰ τὴν Ἡράκλειαν μάχης δὲν εἶχε προφθάσει οὐδὲ τολμήσει νὰ προχωρήσῃ καὶ πάλιν μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχε δὲ στρατοπεδεύσει ἐν ἀποστάσει ἐννέα περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως ὡρῶν οὐ μακρὰν τῆς λεγομένης πεδιάδος τῶν Χοιροβάκχων καὶ τῆς κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀθύρα καὶ Μέλανος ἑλώδους χώρας παρὰ τὴν ἐν μέσῳ αὐτῶν ἤδη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δι' ἐπιχώσεως στρωθεῖσαν ὁδὸν, ἥτις ἐκ τούτου ἐκαλεῖτο Διάβασις, ἐν χώρῳ καταρρύτῳ καὶ λίαν καταλλήλῳ πρὸς στρατοπεδείαν. Ἐκ δὲ τοῦ στρατοπέδου ἐκείνου ὁ ἀποστάτης ἐληΐζετο καὶ ἐπυρπόλει τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως χωρὶς νὰ προχωρῇ μέχρις αὐτῆς τῆς βασιλευούσης.

Ἐκ τῆς τοιαύτης δ' ἐφεκτικῆς στάσεως τοῦ Θωμᾶ ἐνθαρρυνθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἐφορμᾷ ἐπ' αὐτὸν, συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Ὀλβιανὸν καὶ Κατάκυλαν. Συγκροτηθείσης δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου τοῦ 823 μάχης, ἡ στρατιὰ τοῦ Θωμᾶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν διαταγὴν νὰ τραπῇ εἰς πλαστὴν φυγὴν, ἔπειτα δ' ἐπιστραφεῖσα νἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν οὕτως ἀπατηθησομένων διωκτῶν. Ἀλλὰ τὸ στρατή-

γημα ἀπέτυχε, τῆς φυγῆς ἀποβάσης πραγματικῆς καὶ τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀποστάτου διασπαρείσης, ἐν μέρει δὲ καὶ αὐτομολησάσης πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ Θωμᾶς μετ' ὀλίγων τινῶν διεσώθη εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ὁ θετὸς αὐτοῦ υἱὸς Ἀναστάσιος εἰς Βιζύην. Ὁ δὲ Μιχαὴλ τὸ μὲν πρῶτον ἐπελήφθη τῆς πολιορκίας τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἣν ἐξηνάγκασεν εἰς παράδοσιν διὰ λιμοῦ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 823, ὅτε στενοχωρήσας τοὺς κατοίκους περιέστησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τρέφωνται κατὰ τὰς τελευταίας τῆς πολιορκίας ἡμέρας καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σεσηπότων σκυτῶν καὶ κατυμμάτων. Οἰκτρὸν δὲ ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Θωμᾶ, ὅςτις, παραδοθεὶς εἰς τὸν βασιλέα δέσμιος ὑπὸ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν, ἠκρωτηριάσθη κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ ἔπειτα ἀνεσκολοπίσθη, ἀφ' οὗ πρότερον ἐθεατρίσθη ἐπὶ ὄνου, μάτην ἐπιβοώμενος τὸ ἔλεος τοῦ νικητοῦ. Ὁμοίων δ' ἔτυχε καὶ ὁ Ἀναστάσιος, παραδοθεὶς ὑπὸ τῶν Βιζυηνῶν. Συνεπληρώθη δ' ἔπειτα τὸ ἔργον τῆς καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἐκπορθήσεως τοῦ Πανίου καὶ τῆς Ἡρακλείας, παραλίων τῆς Θρᾴκης πόλεων, αἵτινες εἶχον προςχωρήσει εἰς τὸν Θωμᾶν καὶ κατείχοντο ὑπὸ ὀπαδῶν αὐτοῦ. Τέλος δὲ ἀρχομένου τοῦ 824 παρεδόθησαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Καβάλα, κατεχομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θωμᾶ ὑπὸ τοῦ Χοιρέα, καὶ ἡ Σανιάνα, ἣν κατεῖχε Γαζαρηνὸς ὁ Κολωνιάτης, οἵτινες, φυγόντες μετὰ τὴν παράδοσιν τούτων τῶν πόλεων εἰς τὴν Συρίαν, συνελήφθησαν καὶ ἀνεσκολοπίσθησαν. Ἄξιον δὲ μνείας εἶνε δημοτικὸν ᾆσμα περισωθὲν ἐκ τῶν ἡμερῶν τῆς πολιορκίας τῆς Σανιάνας, καθ' ἣν ἁπλοῦς τις ἄνθρωπος, θέλων νὰ ἑλκύσῃ εἰς παράδοσιν τοῦ φρουρίου τὸν παρὰ τῷ Γαζαρηνῷ ἰσχύοντα οἰκονόμον, ἔψαλλε πρὸς αὐτόν·

ἄκουσον κῦρ οἰκονόμε
τὸν Γυβέριν τί σου λέγει·
ἄν μου δῷς τὴν Σανιάναν
μητροπολίτην σε ποιήσω
Νεοκαισάρειαν σοῦ δώσω.

Ἡ δὲ κατάπαυσις τῆς ἀποστασίας τοῦ Θωμᾶ ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη διὰ τὸ Βυζάντιον. Ὁ ἀποστάτης κατήγετο, καθ' ἃ ἤδη εἴδομεν, πιθανώτατα ἐκ Σλάβων, τοῦτο δ' ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς συγχρόνου πρὸς τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ κηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν δαλματικῶν πόλεων καὶ ἐπαναστάσεως τῶν περὶ τὴν Δαλματίαν Σλάβων ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν τοὺς καλουμένους **ζουπάνους**. Ἡ κίνησις δὲ αὕτη τῶν

Σλάβων ἐξακολουθοῦσα καὶ ἐπιτεινομένη ἤθελεν ἴσως λάβει ἐπικινδύνους διὰ τὸν ἑλληνισμὸν διαστάσεις, ἂν μὴ ὑπῆρχετο τέλος ὁ ὄλεθρος τοῦ Θωμᾶ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ εἴδομεν τὸν ἀποστάτην προδοτικῶς συμμαχοῦντα μετὰ τῶν Ἀράβων, ὁ δὲ θρίαμβος αὐτοῦ ἤθελε πάντως ἐπιτείνει τὰ ἐκ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἀραβικοῦ στοιχείου δεινὰ καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις καθ' ἃς ὁπωςδήποτε οἱ Ἄραβες ἀπέβησαν εἴπερ ποτὲ ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς Βυζαντίνους.

κε'

Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάληψις τῆς Κρήτης.

Δύο ἔτη καὶ ὑπερέκεινα διαρκέσασα ἡ ἀποστασία τοῦ Θωμᾶ παρέσχεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς συμμάχους αὐτοῦ Ἄραβας νὰ συντάξωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ δύο ἀξιολογωτάτων νησιωτικῶν κτήσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σικελίας. Καὶ ἡ μὲν κατάληψις τῆς Κρήτης ἔγεινεν ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Ἱσπανίας, ἡ δὲ τῆς Σικελίας ὑπὸ τῶν τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀβου-Χὰφς Ὀμὰρ ὁ Α' ὁ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων λεγόμενος Ἀπόχαψις, στασιάσας ἐναντίον τοῦ ἐν Κορδύβῃ τῆς Ἱσπανίας Ὀμμεϋάδου χαλίφου Χακὰμ καὶ τραπεὶς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς στάσεως ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μετὰ πειρατῶν ἐξ Ἀνδαλουσίας, ἐπωφελήθη μετὰ ὀκταετῆ λεηλασίαν τῆς Αἰγύπτου ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Θωμᾶ, ὅπως ἐκ συνεννοήσεως πιθανῶς μετ' αὐτοῦ πειραθῇ τῆς Κρήτης τῷ 823. Ἀλλ' ἡ πρώτη ἐκείνη ἀπόπειρα, ἐπιχειρηθεῖσα διὰ δέκα ἢ εἴκοσι μόνον πλοίων, ἀπέληξεν εἰς ἁπλῆν λαφυραγωγίαν τῆς νήσου καὶ κατασκοπείαν τῶν τόπων. Μετὰ δὲ δύο ἔτη ἐπέδραμεν ὁ Ἀπόχαψις τὴν νῆσον καὶ πάλιν μετὰ πολυαριθμοτέρου στόλου τεσσαράκοντα νηῶν, καί, ἀποβιβάσας τὴν πειρατικήν του στρατιὰν καὶ διατάξας αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου δῃοῦσα πᾶν τὸ προςτυχόν, ἐπυρπόλησε τὰς νῆας, ὅπως ἀποβῇ ἀδύνατος ὁ ἐκ τῆς νήσου ἀπόπλους. Ἡ γῆ ἡ ῥέουσα μέλι καὶ γάλα κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἄραβος ἐπιδρομέως ἔγεινε λεία τῶν νικητῶν, οὐδαμοῦ εὑρόντων ἀντίστασιν ἐν τῇ ὑπὸ τῆς βασιλείας ἀνυπερασπίστῳ νήσῳ. Εἴκοσι καὶ ἐννέα πόλεις αἱ ὑπολειπόμεναι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐκυριεύθησαν, μία δὲ μόνη ἔμεινεν ἀπολιόρκητος, καὶ παρεχωρήθη εἰς τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς

ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· αὕτη δὲ ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ ἀρχαία Γόρτυς, ἣν ἐκάλουν Γορτύνην οἱ Βυζαντῖνοι. Κληθέντων δ' ὑπὸ τοῦ Ὀμὰρ καὶ νέων Ἀράβων ἐποίκων, ἐκτίσθη οὐ μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου Χάρακος, εἰς ὃ ἔγεινεν ἡ πρώτη τῶν Ἀράβων ἀπόβασις, νέα πόλις, ἥτις, περιταφρωθεῖσα καὶ χαρακωθεῖσα, ὠνομάσθη Ῥάμπτ-ἐλ-Κάντακ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου προῆλθε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Χάνδακος καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων ὀνομασία τῆς ὅλης νήσου Κανδίας.

Συνεδέθη δὲ ἡ ἀραβικὴ ἐπιδρομὴ πρὸς τὸ μαρτύριον τοῦ μητροπολίτου Γορτύνης Κυρίλλου, ὁμωνύμου πρὸς τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐπ' ἴσης μαρτυρήσαντα μητροπολίτην τῆς αὐτῆς πόλεως, οὗ τὴν μνήμην ἑορτάζει ἡ ἐκκλησία τὴν 14 Ἰουνίου. Ἐθανατώθη δὲ ὁ Κύριλλος ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἅτε μὴ πεισθεὶς εἰς ἐξωμοσίαν, καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐπιστεύετο ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἀποπνέον μύρον καὶ θαυματουργοῦν. Συνεμαρτύρησαν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὧν ἐδεικνύοντο ἐν τοῖς περὶ τὴν Γόρτυνα τόποις σοροὶ καὶ τάφοι, ἰδίως δὲ δέκα περιωνύμων μαρτύρων. Οὐ μόνον δὲ ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν ὑπῆρξε βλαβερὰ ἡ κατάκτησις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνολογικὴν ὄψιν τῆς νήσου ἠλλοίωσεν, ἅτε τῶν Ἀράβων ἐποικησάντων ἄνευ γυναικῶν καὶ ἐλθόντων εἰς γάμους διὰ τῆς βίας μετὰ Κρησσῶν αἰχμαλωτίδων, ἐξ ὧν προῆλθον μικτοὶ γόνοι κατὰ τὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα περίπου ἔτη, καθ' ἃ ἐκράτησαν τῆς νήσου οἱ Ἄραβες. Ἀλλὰ θαυμαστὸν εἶνε, ὅτι παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἐπὶ τῶν νησιωτῶν ἐπίδρασις τῶν Ἀράβων κατακτητῶν ὑπῆρξεν οὕτως ἀσθενής, ὥςτε οὐδὲν κατέλιπεν ἴχνος, ἐπελθούσης μάλιστα μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀνάκτησιν τῆς νήσου νέας καὶ πλήρους αὐτῆς ἐξελληνίσεως. Οὕτω τὴν μακρὰν ἐπὶ τῆς νήσου κυριαρχίαν τῶν Ἀράβων μόλις που ὑπομιμνήσκουσι τὴν σήμερον εἰς τὸν ἱστορικὸν ὀλίγιστά τινα τοπικὰ ὀνόματα πλὴν τοῦ προμνημονευθέντος Χάνδακος ὡς τὸ τοῦ χωρίου Σαρακήνα τοῦ δήμου Παληοχώρας τῆς ἐπαρχίας Σελίνου καὶ ἡ τοποθεσία Σαρακηνοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Πρινὲς τοῦ δήμου Ἀτσιποπούλου τῆς ἐπαρχίας Ῥεθύμνης. Εἰς ταῦτα δὲ πρέπει νὰ τάξωμεν καὶ τὸ ὄνομα Σπανιάκος τοῦ δήμου Παληοχώρας, ἀναλογιζόμενοι, ὅτι διὰ τὴν ἐξ Ἱσπανίας προέλευσιν τῶν Ἀποχαψιδῶν εὑρίσκομεν τοὺς Ἄραβας τῆς νήσου κατακτητὰς ὀνομαζομένους καὶ Ἱσπάνους παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ἱστορικοῖς. Οὐκ ἀπιθάνως δ' ἐκ τῆς

ἀραβικῆς κατακτήσεως περισώζουσι τὸ ὄνομα Βαρβάροι καὶ δύο χωρία τῶν δήμων Καστελλίου καὶ Ἁγίων Παρασκευῶν. Ἀλλ' ἡ κυριωτάτη ἀνάμνησις τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως εἶνε τὸ νέον ὄνομα, εἰς ὃ μετεβλήθη τὸ τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος, ἥτις ἐπεκλήθη ἐκ τῶν ἁγίων Δέκα εἰς μνημόσυνον τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀβοὺ-Χάφς μαρτυρησάντων, οἵτινες καὶ ἄλλως λατρεύονται ὑπὸ τῶν Κρητῶν, καίπερ μὴ ἁγιασθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάληψις τῆς Κρήτης δὲν ἐτελέσθη ἄνευ ἀγῶνος πρὸς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν, ἥτις ἐπειράθη τὸ κατὰ δύναμιν νὰ διασώσῃ τὴν πλουσίαν νῆσον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐναντίον τῶν Ἀράβων περὶ τὸ 825 τὸν στρατηγὸν τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν Φωτεινόν. Καὶ ἀνέλαβε μὲν οὗτος τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν, ἀλλά, μεταβὰς εἰς Κρήτην καὶ ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσας τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, ἐμήνυσεν εἰς τὸν βασιλέα τὰ δέοντα περὶ τῆς ἀναγκαίας βοηθείας, οὐδὲν αὐτὸς ἐπιχειρήσας διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν ἰδίων δυνάμεων. Ἀποσταλείσης δὲ πολλῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν πρωτοσπαθάριον καὶ κόμιτα τοῦ βασιλικοῦ ἱπποστασίου Δαμιανόν, συνεκροτήθη μάχη, ἀποβᾶσα ὑπὲρ τῶν Ἀράβων. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης ἔπεσε τραυματίας ὁ γενναῖος Δαμιανὸς καὶ ἐσφάγη παραχρῆμα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν στρατιάν. Μεταξὺ δὲ τῶν φυγόντων ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ὁ Φωτεινός, ὅςτις, ἐπιβὰς νηὸς μονήρους, διεπεραιώθη εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν τῆς Κρήτης κειμένην οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Κνωσοῦ νησῖδα Δίαν. Ἐκ τούτου δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ ἡ μάχη συνεκροτήθη παρὰ τὸν Χάνδακα, ὅςτις ἐκτίσθη μετ' οὐ πολὺ πλησίον τῆς Κνωσοῦ ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας πόλεως Ματίου. Ἐκ δὲ τῆς Δίας ἔπλευσεν ὁ Φωτεινὸς εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἤγγειλεν αὐτὸς τὴν βαρεῖαν συμφοράν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἀποτυχίαν ὁ Μιχαὴλ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ πειραθῇ καὶ πάλιν τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης. Διὸ ἀνέθηκε τῷ 826 νέαν ἐκστρατείαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Κιβυρραιωτῶν Κρατερόν, ὅςτις, παραλαβὼν στόλον ἑβδομήκοντα διήρων, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν νῆσον. Ἅμα δὲ τῇ ἀποβάσει τῶν ἐκ τοῦ στόλου πλησίον τοῦ Χάνδακος συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν ἀπὸ μὲν πρωίας μέχρι μεσημβρίας ἰσόπαλοι ἠγωνίζοντο κατ' ἀλλήλων γενναίως αἱ ἀντιμέτωποι στρατιαί, μόλις δὲ περὶ τὴν ἑσπέραν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ

Ἄραβες. Αὐτὴ ἡ πόλις Χάνδαξ ἐκινδύνευεν. Ἀλλ' ὁ Κρατερός, παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν, ἀντὶ νὰ συμπληρώσῃ τὴν νίκην διὰ διώξεως τῶν ἡττηθέντων, ἀνέβαλε τὸ ἔργον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν. Ἐν τούτοις δὲ τὴν νύκτα οἱ νικηταὶ ἐτράπησαν, οὐδὲν φοβούμενοι καὶ ἥκιστα μεριμνήσαντες περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ στρατοπέδου, εἰς πότον καὶ ὕπνον. Τοῦτο δὲ μαθόντες οἱ Ἄραβες ἐξῆλθον περὶ μέσας νύκτας ἐκ τοῦ Χάνδακος καὶ κατέσφαξαν ἅπαντας τοὺς οἰνοβαρεῖς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας τοῦ Κρατεροῦ. Εἷς δὲ καὶ μόνος διεσώθη ἐκ τῆς πανωλεθρίας, αὐτὸς ὁ στρατηγός, ἀποπλεύσας ἐκ τῆς νήσου ἐπὶ πλοίου ἐμπορικοῦ. Ἀλλὰ καὶ οὗτος μετ' οὐ πολύ, διωχθεὶς ὑπὸ δύο σαρακηνικῶν πλοίων, σταλέντων πρὸς δίωξιν αὐτοῦ, συνελήφθη ἐν τῇ νήσῳ Κῷ καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΤΡΑΥΛΟΣ
ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Ἔκτοτε δ' οἱ Σαρακηνοί, θρασύτεροι γενόμενοι ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῶν δύο βυζαντιακῶν στρατειῶν, οὐ μόνον τὴν Κρήτην κατεῖχον ἀδεῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλας ἑλληνικὰς νήσους τῶν κατὰ τὸ Αἰγαῖον, καὶ ἰδίως τὰς Κυκλάδας, πλέοντες, ἐδῄουν ταύτας ἢ καὶ κατελάμβανον. Τοῦτο δ' ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νἀναθέσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἐναντίον τῶν πειρατικῶν τούτων ἐπιδρομῶν εἰς στρατηγὸν ἐμπειροπόλεμον, τὸν Ὠορύφαν. Ἕνεκα δὲ τῶν κινδύνων τῶν συμπαρομαρτούντων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν μεγάλαι ὑπῆρξαν αἱ δαπάναι τῆς ἐκστρατείας, ἑκάστου τῶν ἐπιβατῶν τοῦ στόλου λαβόντος ὡς ἀμοιβὴν τεσσαράκοντα χρυσᾶ νομίσματα, ἤτοι περὶ τὰς χιλίας σημερινὰς δραχμάς. Καὶ κατώρθωσαν μὲν οἱ ἀπὸ τῶν τεσσαράκοντα ἐκείνων χρυσῶν νομισμάτων **τεσσαρακοντάριοι** κληθέντες ἀγωνισταὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὠορύφα ἐπιχειρηθέντος πειρατικοῦ πολέμου νὰ καθάρωσι τὸ Αἰγαῖον ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν καὶ ἀνακτήσωσι τὰς ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσας νήσους. Ἀλλ' οὔτε αὐτοὶ οὔτε ὁ στρατηγὸς αὐτῶν ἐπεχείρησαν τὴν ἔξωσιν τῶν ἐπιδρομέων ἐκ τῆς Κρήτης, ἥτις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὖσα κτῆμα τῶν Ἀράβων καὶ ὁρμητήριον αὐτῶν.

κϛ´

Οἱ Ἄραβες ἐν Σικελίᾳ.

Καθ᾽ ὃν χρόνον οἱ Ἄραβες κατελάμβανον τὴν Κρήτην, ἐν Σικελίᾳ ὁ Βυζαντῖνος τουρμάρχης Εὐφήμιος, ἐρασθεὶς παρθένου ἐνδυθείσης ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἥρπασεν αὐτὴν ἐκ τῆς μονῆς, ἐν ᾗ ἐνδιέτριβε, καὶ ἤγαγεν ἄκουσαν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ τῆς ἁρπαγείσης μοναχῆς, προςελθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἐξηρέθισαν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε διέταξε τὸν στρατηγὸν τῆς Σικελίας, ἥτις, ὡς εἴδομεν, ἀνῆκεν ἀκόμη εἰς τοὺς Βυζαντίνους, νὰ συλλάβῃ τὸν Εὐφήμιον καὶ τιμωρήσῃ αὐτὸν διὰ ῥινοκοπίας, ἂν ἀληθῶς τὰ πράγματα εἶχον ὡς ἀφηγοῦντο οἱ καταγγείλαντες. Μαθὼν δὲ ὁ Εὐφήμιος τὴν ἐπαπειλουμένην τιμωρίαν καὶ συνωμόσας μετὰ τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν στρατιωτῶν καί τινων τῶν συντουρμαρχῶν, ἐξεδίωξε τὸν κατ᾽ αὐτοῦ προβαίνοντα στρατηγόν, καὶ ἀπέδρασεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, ὑποσχόμενος τὴν καθυπόταξιν τῆς Σικελίας καὶ τὴν πληρωμὴν φόρου ὑπὸ τὸν ὅρον νἀναγορευθῇ ὑπ᾽ αὐτῶν βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου. Οἱ δὲ Ἄραβες, δεχθέντες τὰ προτεινόμενα, ἀνηγόρευσαν τὸν Εὐφήμιον αὐτοκράτορα, καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτὸν μεγάλην ἐπικουρικὴν στρατιάν, δι᾽ ἧς κατελήφθη ἡ Σικελία. Καὶ ὁ μὲν Εὐφήμιος δὲν ἀπήλαυσεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς καρποὺς τῆς προδοσίας, ἀποτμηθεὶς τὴν κεφαλὴν διὰ δόλου, οἱ δὲ Ἄραβες ἔγειναν ἔκτοτε κύριοι τῆς Σικελίας ὡς καὶ τῆς Καλαβρίας καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς Ἰταλίας, πάντα κατατρέχοντες καὶ διαπορθοῦντες.

Εἰς τοιοῦτον ἐρωτικὸν δρᾶμα ἀναφέρουσιν οἱ Βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατακτήσεως τῆς Σικελίας ἐν ἀνεπαρκείᾳ καὶ οὐκ ἄνευ ἀσαφείας περὶ τοὺς χρόνους καὶ τὰ καθ᾽ ἕκαστα. Ἀλλ᾽ ἐκ τῶν δυτικῶν καὶ ἀραβικῶν πηγῶν, συσχετιζομένων πρὸς τὰς μαρτυρίας τῶν Βυζαντίνων, κατώρθωσαν οἱ νεώτεροι νὰ σαφηνίσωσι καὶ διαλευκάνωσιν εὐλογώτερον τὰ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς μεγάλης νήσου. Τὰ δὲ πορίσματα τῆς νεωτέρας ταύτης ἱστορικῆς ἐρεύνης ἔχουσιν ὧδε.

Ἐν ἔτει 821, διαρκούσης τῆς ἀποστασίας τοῦ Θωμᾶ, φαίνονται στασιάσαντες οἱ τουρμάρχαι τῆς Σικελίας, ἐν οἷς εὑρίσκετο πιθανῶς καὶ ὁ Εὐφήμιος. Ἤρξατο δὲ ἡ σικελικὴ ἀποστασία διὰ τοῦ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν φόνου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Σικελίας, καλουμένου Γρη-

γορᾶ ἢ Γρηγορίου. Τὸ δ' ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον τὸ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀναφερόμενον συνδέεται πρὸς τὸ τέλος μᾶλλον ἢ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ οὐδεὶς μὲν ὑπάρχει λόγος νἀποκρούσωμεν τὴν μαρτυρίαν τῶν ἱστοριογράφων τοῦ Βυζαντίου περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς μοναχῆς ὑπὸ τοῦ Εὐφημίου, ἀλλ' αὕτη δὲν ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς ἀποστασίας, πολὺ δὲ μᾶλλον πρόφασις ἐπιζητηθεῖσα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σικελίας πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ, ὄντος πιθανώτατα πρωταγωνιστοῦ τῆς ἀποστασίας. Αὕτη κατεστάλη μὲν διὰ πλαστῆς ἀμνηστείας, χορηγηθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τοὺς ἀποστάτας διὰ τοῦ νέου στρατηγοῦ Φωτεινοῦ, ὃν ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς πρὸς διοίκησιν τῆς Σικελίας μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐν ἔτει 825 ἐκστρατείαν αὐτοῦ εἰς Κρήτην. Θέλων δὲ ὁ Φωτεινὸς νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀποστασίας ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Εὐφήμιον ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, τοῦθ' ὅπερ ἠδύνατο νἀποβῇ κινδυνῶδες μετὰ τὴν χορηγηθεῖσαν ἀμνηστεῖαν, προετίμησε τὴν ἐπὶ ἰδιωτικῷ ἐγκλήματι καταγγελίαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ σκευωρίᾳ παρουσιάζεται ὡς θεὸς ἀπὸ μηχανῆς ἡ ἐκ τῆς μονῆς ἁρπαγεῖσα ἐρωμένη.

Ἀποτέλεσμα τῆς παρασπόνδου καταδιώξεως τοῦ Εὐφημίου ὑπὸ τοῦ Φωτεινοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀναρρίπισις τῆς ἀποστασίας ἐν τῇ νήσῳ. Ὁ δὲ καταδιωκόμενος ἐτράπη ἐκ Συρακουσῶν εἰς τὴν Τυνησίαν. Ἐλθὼν δ' εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀγλαβίδου Σιγιαδὲτ-Ἀλλὰχ τοῦ Α' τῷ 827, παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Σικελίαν, ἧς ἔμελλε νἄρξῃ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Σαρακηνῶν αὐτὸς ὁ Εὐφήμιος, ὑποσχόμενος τὴν διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐν Σικελίᾳ συνεργῶν αὐτοῦ κατάκτησιν τῆς νήσου. Οἱ Ἄραβες ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ἐποφθαλμιῶντες ἐκ τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς τὴν κτῆσιν τῶν μεγάλων ἰταλικῶν νήσων, εἶχον ἐπιχειρήσει ἐπανειλημμένας πειρατικὰς ἀποβάσεις καὶ ἐπιδρομὰς οὐ μόνον εἰς αὐτὴν τὴν Σικελίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σαρδὼ καὶ Κύρνον καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἀκτὰς τῆς ἠπειρωτικῆς Ἰταλίας. Λίαν πρόσφορος παρουσιάζετο [illegible] ἡ εὐκαιρία τῆς μετὰ τοῦ Εὐφημίου καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ [illegible] αὐτοῦ σύμπραξις, ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὴν κατάκτησιν τῆς μεγάλης νήσου. Οὕτω παρεσκευάσθη στόλος ἀραβικὸς [illegible] ἐπεβιβάσθησαν δεκακισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἑπτακόσιοι ἱππεῖς [illegible] δ' ἐκ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς προσωρμίσθη ἐντὸς [illegible] ρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ φιλοπολέμου νομοδιδασκάλου [illegible]

ελ-Φουράτ εἰς Μάζαρα τῆς Σικελίας, κείμενα κατὰ τὰς βορειοδυτικὰς ἀκτὰς τῆς νήσου οὐ μακρὰν τοῦ ἀρχαίου Σελινοῦντος. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τῶν ἐπιδρομέων καὶ ἡ γενναιότης τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, οὐ δὲν εἶχον κάμψει τὸ ψυχικὸν σθένος καὶ τὴν σωματικὴν ἀκμὴν τὰ βαρύνοντ' αὐτὸν ὀγδοήκοντα ἔτη, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ὑφίστατο δεινὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἧτταν ὁ ἐπ' αὐτοὺς ἐκ Συρακουσῶν ἐξορμήσας Φωτεινός. Καὶ ὁ μὲν ἡττηθεὶς στρατηγὸς ἔφυγεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου, εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἔννην, ἧς τὸ ὄνομα παρεφθάρη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἰς Castrum Ennae καὶ ἔπειτα εἰς Castrogiovanni, ἐκεῖθεν δὲ διεπεραιώθη εἰς Καλαβρίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Οἱ δὲ νικηταὶ δῃοῦντες τὴν νῆσον προεχώρησαν ὁρμητικοὶ πρὸς τὰς Συρακούσας.

Στρατοπεδεύσαντες δ' οἱ Ἄραβες περὶ τὰς ἀρχαίας λατομίας τῶν Συρακουσῶν, ἔτυχον γενναίας ἀντιστάσεως παρὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῆς βυζαντιακῆς φρουρᾶς. Ἡ δ' ἄμυνα ἀπέβαινε κραταιὰ ἕνεκα τῶν ὀχυρῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀνθισταμένων εἰς τοὺς στερουμένους τῶν ἀναγκαίων πολιορκητικῶν μηχανημάτων Σαρακηνούς. Ὑπὸ τοιούτους δὲ ὅρους παρατεινομένης τῆς πολιορκίας οἱ πολιορκούμενοι ἤρχισαν μεγάλως στενοχωρούμενοι ὑπὸ τῆς σιτοδείας, ἀλλ' ἔτι μείζων ἦτο ὁ λιμὸς ὁ καταταλαιπωρῶν τὸ στρατόπεδον τῶν πολιορκητῶν, ἀναγκαζομένων νὰ τρέφωνται δι' ἵππων. Τέλος δ' ἡ ἀμηχανία τῶν Ἀράβων ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστ' ἐστασίασαν, ἀπαιτοῦντες τὴν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐπιστροφήν. Ἀλλ' ἡ καρτερία καὶ ἀκαταγώνιστος δραστηριότης τοῦ Ἀσὲδ κατίσχυσε τῆς στάσεως, καὶ οἱ Ἄραβες, ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ, ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας τῶν Συρακουσῶν ἐν συγκροτηθείσῃ μάχῃ. Ἀλλ' οὐδ' ἡ νέα αὕτη ἐπιτυχία τῶν Ἀράβων ἤρκεσε πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῶν Συρακουσίων, ἀναμενόντων νέας ἐκ Βυζαντίου βοηθείας, ἅτε Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ στρατολογήσαντος μὲν νέας δυνάμεις, πείσαντος δὲ τὸν δόγην τῆς Βενετίας Ἰουστινιανὸν Παρτικιπάκιον νὰ στείλῃ εἰς Σικελίαν τῷ 827 τὸν βενετικὸν στόλον. Οὐχ ἧττον δ' ἀνέμενε καὶ ὁ Ἀσὲδ νέας βοηθείας παρὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Κρήτης. Καὶ ὁ μὲν βενετικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ βυζαντιακοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἔπραξαν, τῶν Ἀράβων μὴ ἀντεπεξελθόντων κατὰ θάλασσαν. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ ἐνισχυθέντες Ἕλληνες τῆς Σικελίας ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν νέων

Ἀσὲδ σταλεισῶν ἀραβικῶν ἐπικουριῶν. Ὁ Βυζαντῖνος διοικη-
ὁ Πανόρμου ἐξῆλθε κατὰ τῶν Ἀράβων μετὰ πολυαρίθμου
ς. Καὶ ὑπῆρξε μὲν κρατερὰ ἡ συγκροτηθεῖσα μάχη, ἀλλ'
τέλος ὑπὲρ τῶν Ἀράβων, οἵτινες, θαρραλεώτεροι γενόμενοι,
αν εἰς στενότερον ἀποκλεισμὸν τῶν Συρακουσῶν.
οἱ πολιορκούμενοι μετ' ἀνήκεστα δεινὰ ἑνὸς ὅλου ἔτους, οὐ-
έχοντες τοῦ λοιποῦ διασώσεως ἐλπίδα, εἶχον ἀναγκαίως τραπῆ
υς συνδιαλλαγῆς, ἀποκρουσθέντας παρὰ τῶν Ἀράβων, ὅτε ἡ
ἐξεφάνη ὅθεν δὲν ἀνέμενον αὐτήν. Λοιμὸς ἐνσκήψας εἰς τὸ
εδον τῶν πολιορκητῶν ἀφήρπασε τῷ 828 πλὴν ἄλλων πολ-
ὸν τὸν στρατηλάτην τῶν Ἀράβων Ἀσὲδ, ὃν ἔθαψαν ἀλγοῦν-
υμπολεμισταὶ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ τῷ στρατοπέδῳ. Ὁ δὲ θάνατος
αίου καὶ ἀκαταπονήτου πρεσβύτου ὑπῆρξε τραῦμα δεινὸν διὰ
λιορκητάς. Οὔτε ὁ ὑπὸ τῶν στρατευομένων ἐκλεχθεὶς διάδοχος
όντος Μωχαμὲτ-ἴβν-ελ-Γκεβάρι ἦτο ἀντάξιος τοῦ Ἀσὲδ,
ὑπὸ τῆς ἐπιδεινωθείσης ἐπιδημίας ταλαιπωρούμενοι Ἄραβες
ο ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐλπίσωσι νέας βοηθείας παρὰ τῶν ἐξ
ς ὁμοφύλων, ὑφισταμένων ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ τὴν ἐπίθεσιν
πολεμίων, ὧν ἡγεῖτο ὁ κόμις τῆς Λούκκας Βονιφάτιος Β'.
ύτῃ δ' εὑρισκόμενοι ἀμηχανίᾳ οἱ πολιορκηταὶ τῶν Συρακου-
φάσισαν τὸν ἐκ τῆς Σικελίας ἀπόπλουν. Ἀλλ' εὗρον αἴφνης
εισμένον τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τοῦ ἡνωμένου στό-
Βυζαντίνων καὶ Βενετῶν. Ἀποστάντες δὲ πάσης ἰδέας δια-
τοῦ πολεμίου στόλου, ἔκαυσαν τὰ ἴδια ἑαυτῶν πλοῖα, καὶ
σαν νὰ μείνωσι διὰ πάσης θυσίας ἐν τῇ νήσῳ. Ἀλλὰ κατὰ τὸ
τοῦ ὑπολοίπου χρόνου τῆς ἀρχῆς Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ περι-
εἰς ἁπλῆν ἄμυναν ἐν τῇ νήσῳ, περιορισθέντες εἰς τὰς βορειο-
αὐτῆς πόλεις Μινώαν καὶ Μάζαρα. Τὰ δ' αἴτια τῆς στενο-
τῶν Ἀράβων ὑπῆρξαν ἡ ἄφιξις νέων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
ὧν καὶ ὁ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθὼν διὰ δόλου ὑπὸ δύο Σικελῶν
ὧν ἐν Ἔννῃ φόνος τοῦ Εὐφημίου.
ἔθη δ' ἐν τούτοις τοῖς ἀγῶσιν ὁ γενναῖος στρατηγὸς τῶν Βυ-
Θεόδοτος, ὅστις οὐ μόνον ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ ἐνίκησεν,
ἐπολιόρκησεν ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ πλέον τοὺς Ἄραβας ἐν Μινώᾳ.
νέας μεγάλης ἐπικουρίας σταλείσης τῷ 830 εἰς Σικελίαν ὑπὸ
αδὲτ-Ἀλλὰχ, ἀπαλλαγέντος τῆς τ' ἐξ Ἰταλίας ἐπιθέσεως

καὶ στάσεως ἀργότερον ἐκραγείσης ἐν Τύνητι, οἱ ὑπὸ τὸν Μωχαμὲτ-ἴβν-ελ-Γκεβάρι καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ θανόντος Ζοχεὶρ-ἴβν-Γκάουθ Ἄραβες τῆς Σικελίας ἤθελον περιστῆ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν. Ἡ πολυπληθὴς ἐκείνη ἐπικουρία, ἀνερχομένη πιθανῶς εἰς τριακοντακισχιλίους ἄνδρας, ὧν ἡγεῖτο ὁ τολμηρὸς Ἀσβάγ, ἤγαγεν εἰς αἰφνιδίαν μεταστροφὴν τῆς τύχης τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀράβων διὰ τῆς ἐν Ἰουλίῳ ἢ Αὐγούστῳ τοῦ 830 παρὰ τὴν Μινώαν ἥττης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδότου. Ἀλλ' ἤδη ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Θεόφιλος, ἐφ' οὗ ἔμελλον οἱ Ἄραβες νὰ συμπληρώσωσι τὴν κατάκτησιν τῆς βυζαντιακῆς Σικελίας.

κζ'

Θεόφιλος, Εἰκασία καὶ Θεοδώρα.

Τὴν 1 Ὀκτωβρίου 829, θανόντος τοῦ Μιχαὴλ ἐκ νεφρίτιδος μετὰ βασιλείαν ὀκτὼ ἐτῶν καὶ ἐννέα μηνῶν, διεδέχθη αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ υἱὸς Θεόφιλος. Ἦτο, ἂν ἐξαιρέσωμεν, τὴν βραχεῖαν ἀρχὴν τοῦ Σταυρακίου, ὁ πρῶτος μετὰ Κωνσταντῖνον τὸν ϛ' διαδεχόμενος τὸν πατέρα υἱός. Ἦτο δὲ ὁ Θεόφιλος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας Θέκλης, ἧς θανούσης ὁ Μιχαὴλ εἶχε συζευχθῆ τελευτῶντος τοῦ 823 πρὸς κοινὸν σκάνδαλον Εὐφροσύνην τὴν θυγατέρα Κωνσταντίνου τοῦ ϛ', ἀποσπάσας ἐκ τῆς μονῆς, ἐν ᾗ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἶχεν ἀσπασθῆ τὸν μοναχικὸν βίον. Τὸν δὲ Θεόφιλον εἶχεν ἀξιώσει ἀρίστης ἀνατροφῆς ὁ πατήρ, προστήσας ὡς παιδαγωγὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν, τὸν ἔμπιστον Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἐκεῖνον, οὗ τὸ ἐν αὐλῇ ἀξίωμα ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ. Εἰς τὰ διδάγματα δὲ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διδασκάλου ἐχρεώστει ὁ Θεόφιλος οὐ μόνον τὸ φιλοδίκαιον αὐτοῦ, καίπερ συνδεόμενον πρὸς ὑπέρμετρον ἐνίοτε αὐστηρότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς καλὰς τέχνας. Ἐκεῖνος δ' ἄλλως ὑπῆρξε τοῦ νέου βασιλέως ὁ ἀρωγὸς καὶ ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ προγράμματος τῆς μεταρρυθμίσεως.

Μία τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Θεοφίλου ἀναβάντος τὸν θρόνον ὑπῆρξεν ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τῶν φονέων Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, ἧς πρὸς ἐκτέλεσιν μετῆλθε κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Βυζαντίνων ἱστο-

ρικῶν δόλον, παρασχόντα ἀφορμὴν εἰς κατηγορίας ἀδίκους ὡς τὸ πλεῖστον. Οὐχ ἧττον δὲ χαρακτῆρα θρύλου μᾶλλον ἢ κατὰ πάντα ἀξιοπίστου διηγήσεως φέρουσι καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ γάμου αὐτοῦ, ὃν ἄλλως ἡ παράδοσις μεταθέτει κακῶς εἰς τὸν μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Θεοφίλου χρόνον, ἐν ᾧ πάντως ὁ Θεόφιλος ἐνυμφεύθη ἱκανὰ ἔτη πρὸ τοῦ 829.

Παριστάνουσι δ' οἱ Βυζαντῖνοι τὰ κατὰ τὸν γάμον τοῦ Θεοφίλου ὧδε. Εὐφροσύνη ἡ μητρυιὰ τοῦ αὐτοκράτορος, θέλουσα νὰ ἐκλέξῃ διὰ τὸν Θεόφιλον τὴν προσήκουσαν σύζυγον, συνήγαγε πολλὰς ἐκ πολλῶν χωρῶν τοῦ κράτους ὡραίας κόρας εἰς τὸν τρίκλινον τοῦ παλατίου τὸν λεγόμενον Μαργαρίτην. Δοῦσα δὲ μῆλον χρυσοῦν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, εἶπε νὰ προςφέρῃ αὐτὸ εἰς τὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἀρέσκουσαν εἰς αὐτόν. Μεταξὺ δὲ τῶν παρθένων εἴπερ τις καὶ ἄλλη περικαλλὴς ἦτο ἡ ἐξ εὐγενῶν ἕλκουσα τὸ γένος Εἰκασία. Πρὸς ταύτην πλησιάσας ὁ Θεόφιλος εἶπεν, ὅτι «διὰ γυναικὸς ἐρρύη τὰ φαῦλα». Ἀλλὰ πρὸς τὴν τοιαύτην, τὸ ἴδιον φῦλον προςβάλλουσαν, ἀνοίκειον ἀστειότητα τοῦ Θεοφίλου, ἠρέμα καὶ μετὰ σεμνοῦ ἐρυθήματος, ἅμα δὲ μετὰ παρρησίας ἀπήντησεν ἡ νέα Εὔα, «ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα», ἐννοοῦσα τὴν Θεοτόκον. Ἀλλ' ἡ καιρία αὕτη ἀπάντησις τῆς εὐφυοῦς Εἰκασίας δυςηρέστησε τὸν Θεόφιλον. Προςεβλήθη ἄρα νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς κόρης, ἢ δὲν ἐνεπιστεύθη νὰ παραλάβῃ παράκοιτιν τὴν παρθένον, ἥτις συνήνονε πρὸς κάλλος ὑπερφυὲς εὐφυΐαν δηκτικήν ; Ἢ μὴ τέλος ὁ μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ ὁ μελετῶν τὴν ἄκρατον ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος τῆς μεταρρυθμίσεως ἐθεώρησεν ἐπισφαλὲς νὰ ἑνωθῇ διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ ὑμεναίου πρὸς τὴν περισσόθρησκον ἐκείνην, ἥτις ἐν ὥρᾳ οὕτω πανηγυρικῇ καὶ κρισίμῳ ἐξηλέγχετο προδίδουσα καλογηρικὰς τάσεις ἥκιστα συμφώνους πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦ μέλλοντος συζύγου ; Ὅ τι δήποτε καὶ ἂν ᾐσθάνθη τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ Θεόφιλος, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐγκατέλιπε τὴν περικαλλῆ Εἰκασίαν, καὶ προχωρήσας ἔδωκε τὸ μῆλον εἰς ἄλλην μνηστήν, τὴν Θεοδώραν, ἕλκουσαν τὸ γένος ἐξ Ἐβίσσης τῆς Παφλαγονίας καὶ οὖσαν θυγατέρα Μαρίνου τινὸς δρουγγαρίου ἢ τουρμάρχου.

Ἀποτυχοῦσα δὲ τοῦ βασιλικοῦ λέχους ἡ Εἰκασία ἔκτισε μονὴν λαβοῦσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ ἐνεκλείσθη εἰς αὐτήν. Ἐπεδόθη δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν χρονογράφων εἰς τὴν συγγραφὴν ἐκκλησιαστικῶν

κανόνων καὶ βιβλίων, καταλιποῦσα πλεῖστα συγγράμματα. Γνωστότατον δὲ εἶνε τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κασσιανῆς ἢ Κασσίας σωζόμενον καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς μεγάλης Τετάρτης μέχρι καὶ τοῦ νῦν ψαλλόμενον ἰδιόμελον τροπάριον **Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή**, περὶ οὗ φέρεται ἡ ἑξῆς παράδοσις. Ἐξελθὼν ποτε ὁ Θεόφιλος πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν διαφόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μονῶν, ἔφθασε καὶ εἰς τὸ Εἰκάσιον, τὴν ἐπώνυμον τῆς Εἰκασίας μονήν. Εἰς ὑπάντησιν δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξῆλθον πᾶσαι αἱ μοναχαὶ πλὴν

Η ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΓΑΣΤΡΙΩΝ

τῆς Κασσιανῆς, ἥτις, ἔγκλειστος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς κελλίῳ, ἔγραφε τὸ τροπάριον καὶ εἶχε φθάσει κατὰ τὴν ποίησιν αὐτοῦ μέχρι τῶν λέξεων **ὧν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὔα τὸ δειλινόν**. Ἀλλ' αἴφνης ἠκούσθη ὁ κρότος τῶν βημάτων τοῦ βασιλέως, ὅςτις, ἐπισκεπτόμενος ἤδη τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μονῆς, εἶχε φθάσει καὶ εἰς τὸ κελλίον τῆς Κασσιανῆς. Κρυβείσης δὲ τῆς μοναχῆς, προχωρήσας ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ γραφεῖον αὐτῆς καὶ ἰδὼν τὸ ἡμιτελὲς δοξαστικὸν προςέθηκε τὸν στίχον **κρότον τοῖς ὠσὶν ἠχηθεῖσα τῷ φόβῳ ἐκρύβη**. Ἀποχωρήσαντος δὲ τοῦ Θεοφίλου, ἐπέρανεν ἡ ποιήτρια τὸ τροπάριον προςθεῖσα τὸ τέλος. Ἀλλὰ καὶ γνῶμαι μονόστιχοι καὶ δίστιχοι περιεσώθησαν τῆς μοναχῆς Κασ-

σίας, ἐξυμνούσης τὴν φιλίαν, ὄχι ὀλιγώτερον μελαγχολικαὶ τῶν στιχηρῶν τοῦ τροπαρίου, ἐν ᾧ ὁμολογεῖ ἡ δειλαία,

ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει,
οἶστρος ἀκολασίας ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος,
ἔρως τῆς ἁμαρτίας.

Τίς δὲ οἶδεν ἂν μὴ ἐν τῇ συγκινητικῇ μελαγχολίᾳ, ἣν ἀποπνέει τὸ τροπάριον ἐκεῖνο, εἰς ὃ συνειργάσθησαν ἀόρατοι πρὸς ἀλλήλους ἡ μοναχὴ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, δὲν ἐνυποκρύπτεται ἐκείνης μὲν λείψανον ἔρωτος μυχίου οὔπω ἐκλιπόντος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κρύπτῃ τῆς μονῆς, ἐκείνου δὲ μετάμελος ἐπὶ τῇ ἀποκρούσει τῆς περικαλλοῦς νεάνιδος, εἰς ἣν ἐπέβαλε τὴν μοναχικὴν στολὴν στιγμιαία τοῦ βασιλέως ἀστοργία;

Οὐδ' ἐνεκλείσθη εἰς μονὴν ἡ Εἰκασία μόνη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μητρυιὰ τοῦ Θεοφίλου Εὐφροσύνη, ἐξωσθεῖσα τῶν βασιλείων, ἠναγκάσθη νὰ περάνῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου ὡς μοναχὴ ἐν τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν μονῇ τῶν Γαστρίων.

κη'

Ἄραβες καὶ Βυζάντιον ἐπὶ Θεοφίλου καὶ Ἀλμαμούν.

Ἡ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν τῷ 806 πρὸς τοὺς Ἄραβας ὁμολογηθεῖσα συνθήκη οὐ μόνον βαρεῖα ὑπῆρξε διὰ τοὺς Βυζαντίνους, ἀλλὰ καὶ ἥκιστα εἰλικρινῶς ἐτηρεῖτο, ὡς εἴδομεν. Ἡ δὲ βυζαντιακὴ βασιλεία, βαρέως φέρουσα τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Συρίας, ἔβλεπεν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ μετὰ θλίψεως τὸν ἐν Βαγδατίῳ χαλίφην Ἀλμαμοὺν τὸ μὲν πρῶτον ἐπιτρέποντα τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ στέψιν τοῦ ἀποστάτου Θωμᾶ, ἔπειτα δὲ προστατεύοντα τὴν ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς κατάληψιν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σικελίας. Διὰ ταῦτα λίαν εὔθετος παρέστη εἰς τὸν Θεόφιλον, θέλοντα νἀντιμετρηθῇ γενναίως πρὸς τοὺς Ἄραβας, ἡ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ ἐμφύλιος ἐναντίον τοῦ Ἀλμαμοὺν ἐπανάστασις τῶν λεγομένων Χουρραμιτῶν. Ἦσαν δ' οὗτοι οἱ περὶ τὰ ὀρεινὰ κράσπεδα τῆς Κασπίας Θαλάσσης ὀπαδοὶ τοῦ ἐκ Περσῶν ἕλκοντος τὸ γένος αἱρεσιάρχου Βάβεκ. Οὗτος, παρουσιαζόμενος ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἡ ἐνσάρκωσις τῆς θείας οὐσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς κήρυξ κοινωνιστικῶν ἰδεῶν, εἶχεν εὐτυχήσει νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν γινόμενον ἀπὸ τοῦ 815 ἀρχηγὸν φατρίας πολυανθρώπου,

ἧς ἡ δύναμις, ἐπεκταθεῖσα πρῶτον μὲν εἰς τἀνατολικὰ τῆς Περσίας, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν Μηδίαν καὶ Ἀρμενίαν, εἶχεν ἀποβῆ κινδυνώδης εἰς αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ κράτους τῶν χαλιφῶν τοῦ Βαγδατίου, μάτην ἀντιπολεμοῦντος τὸν ἀποστάτην δι' ἐτησίων ἐκστρατειῶν. Μετὰ τοῦ Βάβεκ τούτου φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἦλθεν εἰς συνεννόησιν, πολιτικώτατα φερόμενος, πρὸς ἐξασθένησιν τοῦ Ἀλμαμοὺν καὶ τῆς ἰσχύος τῶν Ἀράβων ὁ Θεόφιλος. Ἀποτέλεσμα δὲ πιθανῶς τῶν τοιούτων διαπραγματεύσεων ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν στρατιὰν ἀποδοχὴ ὁπαδοῦ τινος τοῦ Βάβεκ, ὅςτις ἐλέγετο ἕλκων τὸ γένος ἐκ τῶν Σασανιδῶν βασιλέων τῆς Περσίας. Ὁ ἀνὴρ δὲ οὗτος, ὅςτις, γενόμενος γαμβρὸς τοῦ Θεοφίλου ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Ἑλένῃ, ἔμελλε νἀναδειχθῇ ὡς στρατηγὸς ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ἄραβας πολέμοις, ὑπῆρξεν ὁ Θεόφοβος.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 786 ὁ Ἀαρὼν διὰ συστηματικῆς ὀχυρώσεως τῶν συριακῶν συνόρων ἀπὸ Μαλατίας μέχρι τῆς ἐν Κιλικίᾳ Ταρσοῦ εἶχεν ἀποτελέσει ἰδίαν τινὰ στρατιωτικὴν διοίκησιν, χρησιμεύουσαν μὲν ὡς ἀκαταμάχητον προπύργιον τῶν ἀραβικῶν κτήσεων, ἔτι δὲ στερρότερον ὀργανωθεῖσαν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ 806. Περὶ ταῦτα λοιπὸν τὰ Ἀμυντήρια, ὡς ἐκάλεσαν οἱ Ἄραβες τὴν ζώνην ταύτην τῶν ὠχυρωμένων πόλεων, ἔμελλον νὰ διεξαχθῶσιν οἱ πρῶτοι ἀγῶνες Βυζαντίνων καὶ Ἀράβων εὐθὺς ὡς ἀπεφασίσθη ἐπὶ τοῦ Θεοφίλου ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ Ἀλμαμοὺν συνεχεῖς καὶ βαρεῖς ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν καὶ χρονολογικὴν σειράν. Καὶ ὡς στρατηγοὶ μὲν τῶν Ἀράβων διακρίνονται μάλιστα ὁ Ἀβουχάζαρ καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλμαμοὺν Ἀλμοτασσήμ· τῶν δὲ Βυζαντίνων πλὴν τοῦ ἤδη μνημονευθέντος Θεοφόβου, ὑφ' ὃν τάσσεται ἴδιον περσικὸν τάγμα, ἐκ πολλῶν συγκείμενον χιλιάδων ἀνδρῶν, στρατηγεῖ ὁ Μανουήλ, γενναῖος στρατιώτης, ἤδη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου διαπρέψας, ἐπὶ δὲ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ ἀναδειχθεὶς πρωτοστράτωρ, ἤτοι πρῶτος τῶν ἱπποκόμων τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Θεόφιλον βλέπομεν ἐκστρατεύοντα καὶ συμμετέχοντα τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου. Ἀληθῶς ὁ πόλεμος ὡς τὸ πλεῖστον ὑπῆρξεν ἀτυχὴς διὰ τοὺς Βυζαντίνους. Ἰδίως δ' ἀτυχὴς ἀπέβη μάχη τις, ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς, ἀλλὰ πάντως οὐ μακρὰν τῶν συριακῶν συνόρων συγκροτηθεῖσα, ἧς συμμετέσχον ὅ τε αὐτο-

κράτωρ καὶ ἀμφότεροι αὐτοῦ οἱ στρατηγοὶ Θεόφοβος καὶ Μανουὴλ, ἀντιμετρηθέντες πρὸς ὀγδοηκοντακισχιλίους Ἄραβας, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἀβουχάζαρ. Αὐτὸς ὁ Θεόφιλος ἡττηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἴς τινα λόφον, καὶ ἤθελε πάντως κινδυνεύσει, ἂν μὴ ἔσωζεν αὐτὸν ὁ Θεόφοβος διὰ δόλου. Ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν καὶ ἐπιτυχίαι τῶν Βυζαντίνων, ὧν ἰδίας μνείας ἀξία εἶνε ἡ ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἧτταν ἐκείνην τῷ 831 ἢ 832 ἐπιτευχθεῖσα νίκη κατὰ τὸ Χαρσιανὸν θέμα, περιλαμβάνον τἀνατολικώτερα τῆς Καππαδοκίας. Καὶ εἰκοσιπεντακισχίλιοι μὲν ὑπῆρξαν οἱ αἰχμαλωτισθέντες Ἄραβες, ἐπιφανὴς δ' ἀπέβη ἡ ἐπινίκιος πομπὴ τοῦ Θεοφίλου, ἐπιστρέψαντος μετὰ ταύτην τὴν μάχην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ νίκη αὕτη κατ' οὐδὲν ὠφέλησε τοὺς Βυζαντίνους. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ χαλίφου ἀπόκρουσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου εἰς αὐτὸν γενομένων προτάσεων συνθηκολογίας ἰδίως ἔβλαψε τὸν αὐτοκράτορα ἡ μετὰ τοῦ Μανουὴλ ῥῆξις. Ὁ γενναῖος στρατηγὸς, περιελθὼν εἰς ἔριν πρός τινα τῶν συγγενῶν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας καὶ διαβληθεὶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετέστη πρὸς τοὺς Σαρακηνούς. Ἡ δὲ ἀπόστασις αὐτοῦ αὕτη ἐνεθάρρυνεν οὐ μικρὸν τὸν Ἀλμαμοὺν, ὅστις, ἐκστρατεύσας ἐκ νέου τῷ 832, ἐκυρίευσε τὸ βυζαντιακὸν φρούριον Λοῦλον, κείμενον ἐγγὺς τῆς Ταρσοῦ καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ ἐρυμνοῦ, καταλαβὼν δὲ οὕτω τὴν κλεῖδα τῶν Κιλικίων πυλῶν, προεχώρησε βορειότερον καὶ ἐκυρίευσε τὰ Τύανα τῆς Καππαδοκίας.

Οὕτως ἡ ἔκβασις τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀλμαμοὺν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου συγκροτηθέντος συνεχοῦς πολέμου ἀνεδείκνυε νικητὰς μὲν ὡς τὸ πλεῖστον τοὺς Ἄραβας, τὸν δὲ αὐτοκράτορα **δυστυχῆ**, ὡς ἐπωνομάσθη ἀργότερον ὑπὸ τῶν κακιζόντων τὰς ἀτυχίας αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν βαρβάρων πολέμους. Διὰ ταῦτα εὐλόγως μὲν ὁ Θεόφιλος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκ νέου τὴν πρὸς τοὺς πολεμίους διαλλαγὴν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλμαμοὺν ἐφάνη πρόθυμος νὰ δεχθῇ πρεσβείαν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Καθίστανε δὲ τὸν χαλίφην εὐεπίφορον πρὸς εἰρηνικὰς διαθέσεις τὸ παρὰ τὰ ἐπιτευχθέντα βαρὺ τοῦ διπλοῦ πολέμου πρός τε τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀποστάτας καὶ τοὺς Βυζαντίνους. Συνετέλει δ' εἰς τὴν φιλειρηνικὴν τοῦ Ἀλμαμοὺν πολιτείαν καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὐτοῦ τάσις, ἀναδειχθέντος ἐξόχου προστάτου τῆς διαδόσεως τῶν τεχνῶν καὶ γραμμάτων παρὰ τοῖς Ἄραψι

καὶ διὰ ταῦτα περὶ πολλοῦ ποιουμένου τὴν ἐν εἰρήνῃ διαβίωσιν πρὸς τοὺς κυριωτάτους ἐν τῷ τότε χρόνῳ φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, τοὺς Βυζαντίνους.

Μακρὸς ἤθελεν ἀποβῇ ὁ λόγος, ἂν ἠθέλομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς τὴν μεγάλην ῥοπήν, ἣν ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἐξήσκησε διὰ τῶν αἰώνων ἐπὶ τοὺς Ἄραβας. Ὁ εὐφυὴς ἐκεῖνος καὶ εὐφάνταστος σημιτικὸς λαὸς ὑπέστη ἀληθῶς κραταιὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν Βυζαντίνων. Ὁ ἑλληνικὸς λόγος καὶ ἡ βυζαντιακὴ τέχνη κατέλαβον τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὅλην. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔποψιν ἀπέβησαν οἱ Ἄραβες εὐεργετικώτατοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, οὐ μόνον αὐτοὶ ἐνστερνισθέντες τἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, οὗ κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι ἦσαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ οἱ Βυζαντῖνοι, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως ἐμμέσως μεταδόντες αὐτὰ ἰδίως διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ὀμμεϋαδῶν ἐν Ἰσπανίᾳ μετὰ τὸ 711.

Καὶ βλέπομεν μὲν ἤδη ἐπὶ τοῦ χαλίφου Ἀλμανσοὺρ (754-775) τὸ πρῶτον τρεπομένους τοὺς Ἄραβας ἐπὶ τὴν μελέτην τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ τοῦ Ἀλμαμοὺν παρουσιάζεται γιγαντιαία ὤθησις, ὑψοῦσα τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας παρὰ τοῖς Ἄραψιν. Ὁ μέγας οὗτος Ἀββασίδης ὑπῆρξεν ἀληθὴς προστάτης τῆς παιδείας, αὐτὸς παρορμῶν τοὺς περὶ αὐτὸν Ἄραβας λογίους εἰς τὴν μελέτην καὶ παριστάμενος εἰς τὰς συνελεύσεις αὐτῶν καὶ συζητήσεις. Οὕτω δὲ ἤρχισε τότε συντελουμένη ἡ εἰς τὴν ἀραβικὴν μετάφρασις τῶν συγγραφῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἐν ᾗ ἔμελλον εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι νὰ διακριθῶσιν οἱ Ἄραβες. Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ φυσιοδίφαι, ὧν συριακαὶ μεταφράσεις ἀπὸ μακροῦ ἤδη γενομεναι ἐναπέκειντο χειρόγραφοι ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν κατὰ τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν μονῶν, εἶχον ἤδη μεταφρασθῇ τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἀλμανσούρ. Ἡ δ' ἑρμηνεία τῆς Λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς ἣν ἠσχολήθη ὁ Ἰβν-ελ-Μοκάφφα, ἤρχισεν ἔκτοτε ἑλκύουσα τοὺς Ἄραβας φιλαναγνώστας ὅσον καὶ ἡ ἐξήγησις τοῦ κορανίου. Διὰ δὲ τοῦ ἐκ Περσίας Χριστιανοῦ Γεωργίου, ὃν εἶχε μετακαλέσει ὁ Ἀλμανσοὺρ πρὸς θεραπείαν στομαχικοῦ πάθους, ἐγνώσθη ἡ δύναμις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἥτις ἐξηκολούθει τιμωμένη τὰ μέγιστα καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Ἀββασιδῶν, καὶ μετεφράσθησαν ἐκ τῆς συριακῆς τὰ πρῶτα ἰατρικὰ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς τὴν ἀραβικήν. Ἡ δ' αὐτὴ τάσις ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀαρών,

ἐφ' οὗ οἱ Ἄραβες προςέθηκαν εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν βιβλιοθήκην νέας μεταφράσεις Ἑλλήνων ἰατρῶν. Εἰς δὲ τὰς ἰατρικὰς ταύτας μελέτας, αἵτινες δὲν ἔπαυσαν τυγχάνουσαι ἰδίας μερίμνης παρὰ τοῖς Ἄραψιν, προςεπῆλθε κατόπιν ἡ περὶ τὴν φιλοσοφίαν, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰς λοιπὰς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διατριβή, ἥτις περιέβαλε δι' ἐξαιρέτου αἴγλης μάλιστα τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλμαμοὺν, ἣν περιεστοίχιζον οὐχ ἧττον λογάδες ποιηταὶ καὶ ἱστορικοί. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἔγεινε τὸ ζώπυρον νέας λογοτεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κινήσεως ἐν Βαγδατίῳ, καὶ εἰς τὸν ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ κτίσματι τοῦ Ἀλμανσοὺρ ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλμαμοὺν **οἶκον τῆς ἐπιστήμης** συνέρρεον Σύροι γνῶσται τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παιδείας ἐκ τῶν χριστιανικῶν μονῶν τῆς Μεσοποταμίας καὶ ἐκ τῶν Καρρῶν, ἐν αἷς μετὰ τῆς ἔτι διασωζομένης ἐθνικῆς θρησκείας συνδιετηρεῖτο ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον.

Τῆς ἰδιαζούσης τοῦ Ἀλμαμοὺν τυγχάνοντες προστασίας καὶ ἁδρῶς ὑπ' αὐτοῦ ἀμειβόμενοι οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν λόγιοι διέδωκαν εἰς τοὺς Ἄραβας τὴν ἑλληνικὴν ἰατρικὴν, μαθηματικὴν καὶ φιλοσοφίαν, καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ ἀραβικὸν πνεῦμα τοιαύτην ὤθησιν, ὥςτε κατ' ὀλίγον οἱ Ἄραβες ἀπὸ ἁπλῶν μεταφραστῶν καὶ μιμητῶν ἠδυνήθησαν νὰ χωρήσωσι περαιτέρω, προάγοντες ἐπὶ ἰδίων τρίβων τὴν ἐπιστήμην. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἐμπειρικὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν φυσικῶν, μαθηματικῶν καὶ ἰατρικῶν συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦγε τοὺς Ἄραβας ἡ πρακτικὴ ἀνάγκη. Ἐπὶ δὲ τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας παρώτρυνεν αὐτοὺς τὸ εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θεολογίαν, εἰςηγουμένου τοῦ Ἀλμαμοὺν, εἰςχωρῆσαν ἐλευθεριώτερον πνεῦμα. Οὕτω πλὴν τῶν συγγραφῶν τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ γεωμέτρου Εὐκλείδου καὶ τῆς **μεγίστης** συντάξεως τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου, ἣν προςθέντες τὸ ἀραβικὸν ἄρθρον ὠνόμασαν **Ἀλμαγὲστ** οἱ Ἄραβες, τῶν μαθηματικῶν καὶ ἀστρονομικῶν συγγραφῶν τοῦ Ὑψικλέους, Θεοδοσίου τοῦ Τριπολίτου καὶ ἄλλων ἰδίως ἀγαπητὸς συγγραφεὺς τῆς ἑλληνιζούσης ἐκείνης ἀραβικῆς γραμματείας ἀπέβη ὁ μέγιστος τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὁ Ἀριστοτέλης. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν προκατόχων τοῦ Ἀλμαμοὺν, ἰδίως δ' ἐπ' αὐτοῦ τούτου καὶ κατόπιν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα οἱ Ἄραβες διέτριβον μάλιστα περὶ τὴν Λογικὴν τοῦ Σταγειρίτου καὶ τοὺς ὑπομνηματιστὰς αὐτῆς, ἔπειτα δ' ἤρχισαν μεταφράζοντες καὶ σχολιάζοντες καὶ τὰ Μετὰ τὰ φυσικά.

Εἰς δὲ τοὺς μετὰ τὸν Ἀλμαμοὺν μεταφρασθέντας εἰς τὴν ἀραβικὴν Ἕλληνας συγγραφεῖς τάσσονται καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ μαθηματικὸς Ἀπολλώνιος ὁ Περγαῖος, οὗ τῆς συγγραφῆς περὶ κωνικῶν τομῶν τρία ὅλα βιβλία, ἀπολεσθέντα ἐν τῇ πρωτοτύπῳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, εἶνε γνωστὰ ἐκ μόνης τῆς περισωθείσης ἀραβικῆς μεταφράσεως, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ἄλλας τινὰς συγγραφὰς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἢ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ἃς γνωρίζομεν ἐκ μόνης τῆς συριακῆς αὐτῶν ἢ τῆς ἀραβικῆς μεταφράσεως. Εἰς τὰς τοιαύτας ἐκ βυζαντιακῶν χρόνων συγγραφὰς τάσσεται καὶ ἡ χρονικὴ ἱστορία τοῦ κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα ἀκμάσαντος Ἰωάννου ἐπισκόπου Νικίου ἐν Αἰγύπτῳ, ἥτις περιεσώθη εἰς ἡμᾶς μόνον ἐν αἰθιοπικῇ μεταφράσει, γενομένῃ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ἐκ τῆς ἀραβικῆς.

Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ τοιαύτη ἀγάπη τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων μόνον παρὰ τοῖς Ἄραψι τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντίπαλοι τῶν χαλιφῶν τοῦ Βαγδατίου Φατιμίδαι τῆς Ἀφρικῆς καὶ οἱ Ὀμμεϋάδαι τῆς Ἱσπανίας τὸν αὐτὸν ἐπέδειξαν ζῆλον. Μάλιστα δὲ διεκρίθησαν πλὴν τοῦ Ἀλμαμοὺν οἱ χαλίφαι τῆς ἱσπανικῆς Κορδύβης Ἀβδερραχμὰν Γ′ (912 - 961) καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Χακὰμ Β′ (961 - 976). Τούτων ὁ Ἀβδερραχμὰν ἔλαβε τῷ 949 παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μετ' ἄλλων δώρων καὶ πολύτιμον χειρόγραφον τοῦ Διοσκορίδου μετ' εἰκόνων τῶν ἐν τῇ συγγραφῇ περιλαμβανομένων ἰαματικῶν φυτῶν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Κορδύβης εὑρίσκετο γνωρίζων τὴν ἑλληνικήν, κατὰ παράκλησιν τοῦ χαλίφου ἔστειλεν εἰς αὐτὸν μετὰ δύο ἔτη ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Ἕλληνα μοναχὸν Νικόλαον, ὑφ' οὗ τὴν ὁδηγίαν ἐπιτροπεία Ἀράβων ἰατρῶν παρεσκεύασεν ἀραβικὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων προαγωγῆς τῆς ἰατρικῆς. Ἔτι δὲ μείζων ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἀραβικῇ Ἱσπανίᾳ ἐπὶ τοῦ λογίου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀβδερραχμάν, Χακὰμ τοῦ Β′, ὅςτις καὶ βιβλιοθήκην ἵδρυσε, περιλαμβάνουσαν τετρακοσίας χιλιάδας τόμων, ἐν οἷς πάντως ὑπῆρχον καὶ μεταφράσεις βιβλίων ἑλληνικῶν.

Πολλαχῶς εὐεργετικὴ ὑπῆρξε κατὰ ταῦτα ἡ τοιαύτη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἰδίως διὰ τῶν Σύρων ἀποδοχὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς βυζαντιακῆς γραμματείας, ἅτε μὴ περιορισθεῖσα εἰς ἁπλῆν μόνον μετάφρασιν καὶ διάσωσιν τῶν ἑλληνικῶν συγγραφῶν, ἀλλὰ καὶ γονι-

μοποιηθεῖσα ἐκ τῶν τοιούτων μελετῶν εἰς νέαν καρποφορίαν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Ἡ γεωγραφία, ἡ ἀστρονομία, ἡ χημεία, ἡ ἰατρική, αὐτὴ ἡ φιλοσοφία ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσι λαμπροὺς ἀντιπροσώπους παρὰ τοῖς Ἄραψι τῶν μέσων αἰώνων, ἀνυπολόγιστος δ' εἶνε ἡ ὠφέλεια ἡ προελθοῦσα ἐκ τῆς περὶ τὰ μαθηματικὰ ἀσχολίας αὐτῶν. Ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει δικαίως τὴν μεγάλην ὠφέλειαν ἣν ἠρύσθη ὁ νεώτερος κόσμος ἐκ τῆς παρὰ τῶν Ἀράβων ἀποδοχῆς τῶν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ἐπιχωριαζόντων ἀριθμητικῶν ἐκείνων σημείων, ἅτινα, οἱονεὶ εὐγνωμονοῦντες πρὸς τοὺς δι' ὧν

ΤΟ ΕΝ ΔΑΜΑΣΚΩι ΤΖΑΜΙΟΝ

ἐγνώσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, καλοῦμεν ἀραβικοὺς ἀριθμούς. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα τῆς ἀλγέβρας, ὅπερ διετήρησεν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, ἀποδεικνύει τὰς εἰς τὴν μαθηματικὴν περὶ τῶν ἐξισώσεων ἔρευναν γενομένας διὰ τῶν Ἀράβων ἰδίας προςθήκας εἰς τὰ πρότερα τοιαῦτα μελετήματα τοῦ Ἀλεξανδρέως Διοφάντου.

Ὡς δ' ἐν τῇ γραμματείᾳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ, οὕτω καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Ἀράβων προφανὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Βυζαντίνων, προοδοποιήσασα καὶ ἀναδείξασα τὴν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μωάμεθ καὶ κατόπιν μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀραβικῶν κατακτήσεων νηπιάζουσαν τέχνην τῶν Ἀράβων. Σὺν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἐπεκτάσει εἰς τὰς ἀπὸ

τῶν Βυζαντίνων ἀποσπωμένας ἑλληνικὰς χώρας ὑφίστανται τὴν γοη
τείαν τῆς βυζαντιακῆς τέχνης, ἄρχονται ἀποδεχόμενοι καὶ αὐτὰς τὰ
εἰκονικὰς παραστάσεις, ἃς ἄλλως ἀπαγορεύει τὸ κοράνιον, καὶ μετα
βάλλοντες εἰς πρῶτα αὐτῶν τζαμία αὐτὰς τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησία
Καὶ ὅτε δ' ἐπεχείρησαν τὸ πρῶτον νὰ λατρεύσωσι τὸ θεῖον ἐν ἰδίο
κτίσμασι, παρὰ τῶν Βυζαντίνων δανείζονται τὸ σχῆμα καὶ τὸν τύπ
τῶν νεοπαγῶν αὐτῶν ναῶν, καὶ Βυζαντῖνοι ναοδόμοι κτίζουσι το
πρώτους αὐτῶν εὐκτηρίους οἴκους. Οὕτω δὴ ῥητῶς ἡ ἀραβικὴ παρά
δοσις ἀνέφερεν εἰς Οὐαλὶδ Α' (705-715) τὴν κτίσιν τοῦ καὶ ν
σωζομένου ἐν Δαμασκῷ μεγάλου τζαμίου, ὅπερ πιθανώτερον εἶ
προϋπάρχων βυζαντιακὸς ναὸς μετατραπεὶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς εὐ
κτήριον οἶκον τοῦ Μωάμεθ. Προσέθετον δὲ οἱ Ἄραβες συγγραφεῖς, ὅ
ὁ χαλίφης ἔλαβε πρὸς οἰκοδόμησιν αὐτοῦ δωδεκασχιλίους τεχνίτ
παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες ἔκτισαν τ
ναὸν καὶ ἐκόσμησαν αὐτὸν διὰ ψηφιδωμάτων, μαρμάρων καὶ παν
τοίου ἄλλου κόσμου.

Καὶ ἄρχονται μὲν κατ' ὀλίγον νεωτερίζοντες ἐν τῇ ναοδομίᾳ αὐτῶ
ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ἀναγνωρίζεται ἡ βυζαντιακὴ ἐπίδρασις ἐν τῷ συμπ
πιεσμένῳ σχήματι τῶν χθαμαλῶν τρούλλων, ἐν τοῖς ὑπὸ φύλλο
κατακόσμοις κιονοκράνοις καὶ τοῖς λοιποῖς κοσμήμασι. Μέχρις αὐτ
τοῦ δεκάτου αἰῶνος ὁ ἀραβικὸς τύπος ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ ναῶν καὶ ἀνα
κτόρων εἶνε ἀνάμικτος μετὰ βυζαντιακῶν στοιχείων, μόλις δ' ἀπ' ἐκε
νων τῶν χρόνων ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τρέπεται παρὰ τοῖς Ἄραψιν ἰδία
ὁδόν, ἀπολυομένη ἀπὸ τῆς βυζαντιακῆς τεχνοτροπίας. Ἰδίως δ'
Σικελίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ ἐτράπη εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην ποικιλίαν τῶ
σχημάτων καὶ τὸν ἐξαιρετικὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεως, ὅστις ἀπέβ
χαρακτηριστικὸς ἐπὶ αἰῶνας, ἐγείρων τὸν θαυμασμὸν τῶν τερπομένω
ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν περικαλλῶν ἐκείνων ἀραβουργημάτων, ἐν οἷς ἔξοχ
Ἄραβες μαθηταὶ ἠδυνήθησαν ἐν μέρει μὲν νὰ ὑπερακοντίσωσι, πάντο
δὲ νἀποκρύψωσι τὰ καρποφόρα διδάγματα τῶν Βυζαντίνων διδασκάλω

Τῆς τοιαύτης δ' ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῶ
Ἀράβων ὧν ὁ Ἀλμαμοὺν εἷς τῶν πρωτεργατῶν κατείχετο, ὡς εἰκὸ
ὑπὸ εὐλόγου θαυμασμοῦ πρὸς τὴν τότε μητρόπολιν τοῦ λόγου καὶ τῆ
τέχνης, τὸ Βυζάντιον. Διὰ ταῦτα δὲ, ὅτε ὁ Θεόφιλος ἀπεφάσι
νἀποστείλῃ εἰς τὸν φιλόμουσον καὶ φιλότεχνον χαλίφην πρεσβείαν πε
εἰρήνης, πολιτικώτατα φερόμενος ἠθέλησε νὰ προστήσῃ μὲν αὐτῆς ἕν

τῶν δοκιμωτάτων ἀνδρῶν τοῦ Βυζαντίου, νὰ περιβάλῃ δὲ αὐτὸν δι' ὅλης τῆς πομπῆς καὶ τοῦ μεγαλείου, ὅπερ ἔμελλε νὰ καταπλήξῃ τοὺς Ἄραβας, ὑποδεχομένους τοὺς ἀποστόλους τῆς αὐλῆς τῆς ἑδρευούσης ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ἀνετέθη δ' ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ τιμητικὴ αὕτη πρεσβεία εἰς τὸν σοφὸν καὶ εὔγλωττον Ἰωάννην Γραμματικὸν τὸν χρηματίσαντα μὲν διδάσκαλον τοῦ Θεοφίλου, ἐπιλεγόμενον δὲ Λεκανάμαντιν ὑπὸ τῶν εἰκονοφίλων, ὧν ἀνεδείχθη ἀντίμαχος δεινός, ὅτε μάλιστ' ἀργότερον ἠξιώθη τῆς πατριαρχείας. Ὁ ἀπόστολος τοῦ Θεοφίλου ἐξέπληξε τοὺς Ἄραβας διὰ τοῦ πλούτου δι' οὗ περιέβαλεν αὐτὸν ὁ βασιλεύς, ὅπως δωροφορῇ φιλοτίμως καὶ δαψιλῶς τοὺς εἰς αὐτὸν προσερχομένους τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ τῆς πολυτελείας τῶν περιτέχνων σκευῶν τῆς πρεσβείας, μελλόντων νὰ ὑποδεικνύωσιν εἰς τοὺς Ἄραβας τὴν εὐπορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ ἀνέστειλε μὲν ὁ θάνατος τοῦ Ἀλμαμοὺν, ἐπελθὼν τὸν Ἰούλιον τοῦ 833, τὰς ἐπ' ἀγαθῷ ἀρξαμένας εἰρηνικὰς συνεννοήσεις τῶν αὐλῶν τοῦ Βαγδατίου καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἃς οὐ μικρὸν εἶχε προδιαθέσει ἡ περίνοια καὶ διπλωματικὴ δεξιότης Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον μετὰ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ ταύτης συνδέεται [illegible] τευξις τῆς ἐκ τῆς αὐλῆς τῶν Ἀββασιδῶν οὐκ ἄνευ δόλου [illegible] εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφῆς τοῦ στρατηγοῦ Μανουήλ [illegible] σθητὴ ἦτο ἐν Βυζαντίῳ ἡ ἀπουσία ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' [illegible] πρὸς τοὺς Σαρακηνούς. Τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἀληθῶς [illegible] πειροπολέμων στρατηγῶν, ἐπικειμένων νέων πάλιν [illegible] βας ἀγώνων.

κθ'

Θεόφιλος καὶ Ἀλμοτασσὴμ

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλμαμοὺν δὲν διέκοψε [illegible] δεξιῶς ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ [illegible] διαπραγματεύσεις, ἀλλὰ παρεῖχε πράγματα [illegible] φὸν τοῦ χαλίφου καὶ διάδοχον Ἀλμοτασσὴμ [illegible] μαίας αὐτοῦ τεταγμένη καὶ ἐναντίον [illegible] στρατιὰ προετίμα ὡς χαλίφην ἀντὶ [illegible] θανόντος Ἀλμαμοὺν Ἀββᾶν. Ἡ [illegible]

τὸν στρατηγὸν τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν καὶ ἄλλους δοκίμους στρατηγούς, ἐν οἷς ὁ Θεόδωρος Κρατερός, ὁ ὁμώνυμος τῷ βασιλεῖ Θεόφιλος, ὁ Βαβούτζικος καὶ ὁ Κάλλιστος, αὐτὸς ἀνέμενεν ἐν Δορυλαίῳ τῆς Φρυγίας, εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Ἀμορίου.

Ἐν δὲ τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλμοτασσὴμ ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐκκινήσῃ κατ' εὐθεῖαν ἐναντίον τοῦ Ἀμορίου, ἀλλὰ νἀντιπαρατάξῃ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας μέρος τῶν δυνάμεων ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Θεοφίλου ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ. Προέστησε δὲ τῆς στρατιᾶς τὸν ἴδιον υἱὸν Ἀαρὼν τὸν ἔπειτα ἐπὶ τιμῇ ἐπονομασθέντα Οὐαθὴκ Μπιλλὰχ, ἤτοι Ἐπὶ Θεὸν πεποιθότα, δοὺς εἰς αὐτὸν στρατιὰν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἐτάσσοντο καὶ μύριοι Τοῦρκοι. Συνηκολούθησε δὲ καὶ σύμπασα ἡ στρατιὰ τῶν Ἀρμενίων ὑπὸ Σεμβὰτ τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων, ὡς ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας. Ἡ δὲ πραγματικὴ ἀρχιστρατηγία ἀνετέθη εἰς τὸν γενναῖον Τοῦρκον στρατηλάτην τὸν ὑπὸ μὲν τῶν Ἀράβων καλούμενον Ἀφσίν, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντίνων Γουνδεῆ, Σουδαῆ ἢ Σουδὲμ, αὐτὸν ἐκεῖνον, εἰς ὃν ὁ χαλίφης ἐχρεώστει τὴν καταπάλαισιν τοῦ Βάβεκ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Χουρραμιτῶν. Ἡ δὲ στρατιὰ αὕτη τοῦ Ἀαρὼν ἀντεμετρήθη πρὸς τὴν τοῦ Θεοφίλου παρὰ τὴν Δαζιμῶνα, κειμένην οὐ μακρὰν τῶν Κομάνων ἐν τῇ πεδιάδι τῇ διαρρεομένῃ ὑπὸ τοῦ Ἴριδος ἐν ᾗ θέσει εὕρηται σήμερον τὸ Τοκάτ. Ἡ μάχη ὑπῆρξε δεινὴ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροπος, ἕως τέλος οἱ Βυζαντῖνοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Σαρακηνοὺς τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ ἀριστερὸν κέρας καὶ τὸ μέσον τῆς στρατιᾶς τοῦ χαλίφου. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι οἱ κατέχοντες τὸ δεξιὸν κέρας, διὰ πυκνῆς καὶ δεξιᾶς τοξείας προσβαλόντες τοὺς Βυζαντίνους τοὺς διώκοντας τὴν φυγοῦσαν σαρακηνικὴν στρατιάν, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα, καταλείποντες τὸν βασιλέα. Καὶ περιεστοίχισαν μὲν τὸν Θεόφιλον οἱ στρατηγοί, προσπαθοῦντες νὰ σώσωσιν αὐτόν, ἀλλά, περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, διέτρεχον μετὰ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἐκ τῆς δεινῆς δὲ ταύτης θέσεως, ἣν ἔτι ἐπισφαλεστέραν καθίστανεν ἀρξαμένη περὶ προδοσίας συνεννόησις τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ στρατιᾷ Χουρραμιτῶν πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, ἔσωσαν τὸν βασιλέα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν στρατηγῶν ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ καὶ ὄμβρος διαβρέξας καὶ χαλαρώσας τὰς νευρὰς τῶν τουρκικῶν τόξων. Ἐδόθη δὲ οὕτως εὐκαιρία εἰς τὸν βασιλέα νὰ σωθῇ ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, πεισθεὶς εἰς τὰς περὶ φυγῆς παρακελεύσεις τῶν

στρατηγῶν. Ἀλλὰ, κηδόμενος τῆς σωτηρίας τῆς ἡττηθείσης στρατιᾶς, μόλις περὶ τὴν πρωίαν ἀνέλαβε τὴν ὀδυνηρὰν πρὸς φυγὴν πορείαν, σωθεὶς εἰς τὸ Χιλιόκωμον ἐγγὺς τῆς Ἀμασείας. Συγκινητικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ τόπῳ τῆς σωτηρίας συνάντησις τοῦ βασιλέως μετ' ἐκείνων τῶν στρατηγῶν, ὅσοι λιποτακτήσαντες εἶχον προδώσει αὐτόν. Δακρύβρεκτοι ἐν μετανοίᾳ ἀφήρουν ἑαυτῶν τὰ ξίφη καὶ κατέθετον πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Θεοφίλου, ὁμολογοῦντες ἑαυτοὺς ἀξίους θανάτου. Ἀξιοθαύμαστος δ' ὑπῆρξεν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ αὐτοκράτορος, εἰπόντος εἰς τοὺς μεταμεληθέντας στρατηγοὺς, ὅτι, ἀφ' οὗ αὐτὸς ἐσώθη ἐκ θεοῦ, θὰ σωθῶσι καὶ αὐτοὶ ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Λαμπρὸν δὲ παράδειγμα ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος παρεῖχεν ἀληθῶς εἰς αὐτοὺς ὁ γενναῖος Μανουὴλ, ὅςτις μετ' ἐθελοθυσίας ἀνωτέρας πάσης περιγραφῆς σώσας τὸν Θεόφιλον διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων κατὰ τὴν ἀτυχῆ μάχην, ἀπέθανε μετὰ τὴν φυγὴν ἐκ τῶν τραυμάτων.

Μεστὸς μένους μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Ἀλμοτασσὴμ προχωρήσας ἥνωσε τὴν ἰδίαν στρατιὰν μετὰ τῆς παρὰ τὴν Δαζιμῶνα νικησάσης, καὶ, ἡγούμενος τῆς συμπάσης στρατιᾶς, προήλασεν ἐναντίον τοῦ Ἀμορίου. Εἰς μάτην ὁ Θεόφιλος ἐκ τοῦ Δορυλαίου, ἔνθα εἶχε μεταβῆ ἀπὸ τοῦ Χιλιοκώμου, ἔστειλε πρὸς τὸν χαλίφην πρέσβεις, ζητῶν διὰ δώρων νὰ πείσῃ αὐτὸν, ὅπως ἀποστῇ τῆς πολιορκίας καὶ παλινοστήσῃ. Οἱ πρεσβευταὶ διεκωμῳδώθησαν καὶ καθείρχθησαν ὑπὸ τοῦ χαλίφου, ὅςτις ἐπελήφθη δραστηρίως τῆς πολιορκίας. Τὸ Ἀμόριον περιεχαρακώθη, καὶ περὶ τὰ τείχη αὐτοῦ ἐστήθησαν αἱ ἑλεπόλεις καὶ ἄλλαι μηχαναὶ τῶν πολιορκητῶν, ἃς ἐπῆγον κατὰ τῶν τειχῶν Σαρακηνοὶ στρατιῶται, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ Τοῦρκοι κατεπόνουν τοὺς πολιορκουμένους διὰ τῶν πυκνῶν αὐτῶν τοξευμάτων. Οἱ δ' ἀτυχεῖς ἀμύντορες τῆς πόλεως μετὰ τῶν γενναίων στρατηγῶν, εἰς οὓς ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀναθέσει τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀμύνης, ἀντεῖχον γενναίως, καὶ ἀνθίσταντο καρτερικώτατα εἰς τὰς ἀπὸ πολλῶν μερῶν ἐφόδους τῆς εἰς πολλὰ ἀποσπάσματα ὑπὸ τοῦ χαλίφου διῃρημένης στρατιᾶς, ἥτις μετὰ νέας πάντοτε ὁρμῆς ἐπετίθετο, ἅτε τῶν ἐπιθέσεων γινομένων ἐκ περιτροπῆς οὕτως, ὥςτε νἀναπαύηται ἑκάστοτε μέρος τῶν πολιορκητῶν. Ἄπορον δὲ μόνον εἶνε πῶς ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀπεπειράθη νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ἔξωθεν τὴν ἄμυν[illegible] πολιορκουμένων, ἐπιζητῶν δι' ἀντιπερισπασμοῦ τὴν λύσιν τῆ[illegible]

κίας. Ἔπραξε δ' ἴσως ταῦτα πεποιθὼς εἰς τὸ ὀχυρὸν τοῦ Ἀμορίου καὶ εἰς τὴν γενναιότητα καὶ καρτερίαν τῶν ἀμυνομένων.

Ἀληθῶς δὲ τοιαύτη ἦτο τῶν πολιορκουμένων ἡ ἀντοχὴ καὶ τοσαῦται αἱ εἰς τοὺς πολιορκητὰς ὑπ' αὐτῶν ἐπιφερόμεναι ζημίαι, ὥςτε πάντως ἤθελεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀναγκασθῇ ὁ χαλίφης νὰ ὑποχωρήσῃ, ἂν μὴ τέλος ἡ πόλις ἐξεπορθεῖτο διὰ προδοσίας. Ἐκαλεῖτο δ' ὁ προδότης Βοϊδίτζης, ὅςτις διὰ γραμμάτων ἐκτοξευθέντων εἰς τοὺς πολιορκητὰς διὰ βελῶν ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς εὐέφοδον μέρος τῶν τειχῶν, ὁπόθεν, τῶν ἐπάλξεων οὐσῶν ἀσθενεστέρων, θὰ ἠδύναντο, βοηθούμενοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ, νὰ ἐπιβῶσι τοῦ περιβόλου καὶ εἰςελάσωσιν εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ ἅλωσις τοῦ Ἀμορίου, ἐπιχειρηθεῖσα κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Βοϊδίτζη, ὑπῆρξε ταχεῖα ἅμα καὶ δεινή. Τὰ τείχη καὶ ἡ πόλις ἐπληρώθησαν αἱμάτων, φονευομένου ἄνευ οἴκτου παντὸς τοῦ προςτυχόντος, οὐδ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν, τῶν νεανίσκων καὶ τῶν μειρακίων ἐξαιρουμένων· πῦρ δ' ἐμβληθὲν κατανάλωσε τὴν τέως θαλερὰν καὶ ὡραίαν πόλιν. Ὁ χαλίφης ἐξεδίκει ἀνηλεῶς τὴν ἀπώλειαν ἑβδομηκοντακιςχιλίων Σαρακηνῶν, ἣν εἶχεν ὑποστῇ πρὸς ἅλωσιν τοῦ Ἀμορίου κατὰ τὴν ἐπὶ δύο σχεδὸν μῆνας διαρκέσασαν πολιορκίαν.

Μεγάλα, εἰς εἴκοσι περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν ἀνερχόμενα, ὑπῆρξαν τὰ λύτρα, ἅτινα, βαρυαλγῶν ἐπὶ τῇ ἐκπορθήσει τῆς ἀκμαίας καὶ ὀχυρᾶς πόλεως, προςήνεγκεν ὁ Θεόφιλος εἰς τὸν Ἀλμοτασσὴμ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ζωγρηθέντων πολυπληθῶν αἰχμαλώτων, ἐν οἷς τεσσαράκοντα ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ μετὰ καὶ τοῦ Ἀετίου καὶ Θεοδώρου τοῦ Κρατεροῦ. Ἀλλ' ὁ χαλίφης μετὰ περιφρονήσεως μεγαλαυχῶν ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τοῦ ἡττημένου βασιλέως, αἵτινες ἄλλως μόλις εἰς τὸ πέμπτον ἀνήρχοντο τῶν κατὰ τὴν πρεσβείαν τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ δαπανηθέντων. Ἀπήχθησαν λοιπὸν οἱ αἰχμάλωτοι ἀξιωματικοί, τῶν λοιπῶν φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀλμοτασσὴμ καθ' ὁδόν, εἰς πόλιν ἐκτισμένην ὑπὸ τοῦ χαλίφου οὐ μακρὰν τοῦ Βαγδατίου παρὰ τὸν Τίγριν, ἥτις ἐκαλεῖτο Σάμαρα. Ἐκεῖ δὲ μετὰ ταλαιπωρίας ὀκτὼ ἐτῶν ἐν τῇ εἱρκτῇ ὑπέστησαν, ἐπομνύοντες τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, θάνατον μαρτυρικὸν τῇ 6 Μαρτίου 846, ἐφ' ᾧ καὶ τιμᾷ εὐλαβῶς τὴν μνήμην αὐτῶν ἡ

ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ
ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΕΤΙΟΥ

ἐκκλησία. Ἀλλ' ἤδη εἶχεν ἀποθάνει ὁ πορθητὴς τοῦ Ἀμορίου Ἀλμοτασσὴμ, ἦρχε δ' ἀπὸ τοῦ 842 ὡς διάδοχος αὐτοῦ ἐν Βαγδατίῳ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀαρὼν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Οὐαθήκ.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Θεόφιλος μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ἀμορίου ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων ἐν συμπράξει μετὰ τῶν Βενετῶν καὶ Φράγκων. Ἀπέστειλε λοιπὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 838 εἰς τὴν Δύσιν πρὸς διενέργησιν τῶν κατὰ τὴν ἀντισαρακηνικὴν ἐκείνην σταυροφορίαν ὡς πρεσβευτὴν τὸν Θεοδόσιον Βαβούτζικον. Καὶ πρῶτον μὲν μετέβη ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Βενετίαν πρὸς τὸν δόγην Πέτρον τὸν Τρανδόνικον, παρ' ᾧ διέτρεψε πολλοὺς μῆνας. Πεισθεὶς δὲ ὁ δόγης εἰς τὰς παρακελεύσεις τοῦ βασιλέως, ἐξήρτυσε στόλον ἑξήκοντα πολεμικῶν σκαφῶν, ὅςτις, πλεύσας ἐπὶ τοὺς Σαρακηνοὺς μέχρι τοῦ Τάραντος, ἡττήθη ὑπὸ τῶν πολεμίων. Καὶ ἄλλας δὲ ἥττας ὑπέστησαν ἀργότερον οἱ Βενετοὶ κατὰ θάλασσαν παρὰ τῶν Σαρακηνῶν. Αἱ δ' ἀποτυχίαι αὗται ἠνάγκασαν τὸν δόγην νὰ συντάξῃ ἴδιον πολεμικὸν ναυτικὸν κατὰ μίμησιν τοῦ βυζαντιακοῦ. Ἀντὶ τῶν συνήθων δῆλα δὴ ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα τέως ἐν περιπτώσει πολέμου μετεχειρίζοντο οἱ Βενετοὶ, μετασκευάζοντες ἐκ τοῦ ἐνόντος εἰς πολεμικὰ, εἰςήγαγεν ὁ δόγης Τρανδόνικος τὰ χελάνδια τῶν Βυζαντίνων, ἅτινα ὁ Βενετὸς χρονογράφος Δάνδολος περιγράφει ὡς ταχύπλοας καὶ μακροτάτας διήρεις, ἐχούσας πλήρωμα ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ Ο ΕΥΣΕΒΗΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Οὐδεμιᾶς δ' οὕτως ὠφελείας προκυψάσης διὰ τοὺς Βυζαντίνους ἐκ τοῦ παρὰ τῶν Βενετῶν προςδοκωμένου ἀντιπερισπασμοῦ, ἐτράπη ὁ Θεοδόσιος εἰς τὴν φραγκικὴν αὐλὴν, συμπρεσβευτὴν ἔχων τὸν σπαθάριον Θεοφάνην. Κατεῖχε δὲ τὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ 814 ὁ τριτότοκος υἱὸς Καρόλου τοῦ Μεγάλου Λουδοβῖκος ὁ Εὐσεβής. Ἡ ἑλληνικὴ πρεσβεία παρέστη πρὸ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων ἐν Ἰ[illegible]ίῳ (Ιη-

gelheim) πλησίον τῆς Μαγουντίας τὸν Μάϊον τοῦ 839, καὶ ἐδεήθη αὐτοῦ νἀποστείλῃ ἐπίκουρον στρατιὰν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἐπιχειρήσῃ δὲ καὶ ἀποβάσεις εἰς τὴν Συρίαν πρὸς ζημίαν τῶν Ἀράβων. Καὶ ἐφάνη μὲν πρόθυμος ὁ Λουδοβῖκος νὰ βοηθήσῃ τὸν Θεόφιλον, ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ πρεσβευτοῦ Θεοδοσίου καὶ ἀργότερον τοῦ Λουδοβίκου τῷ 840 ἤγαγον εἰς διακοπὴν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐπανελήφθησαν δ' αὗται βραδύτερον μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Λουδοβίκου, τοῦ Λοθαρίου, μεθ' οὗ ἠθέλησε νὰ συνδεθῇ ὁ Θεόφιλος καὶ διὰ κηδεστίας, προτείνας τὸν γάμον μιᾶς τῶν θυγατέρων αὐτοῦ μετὰ Λουδοβίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λοθαρίου. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Θεοφίλου ἐματαίωσε πάντα ταῦτα τὰ σχέδια. Ἄλλως δὲ ταῦτα ἦσαν ἄσκοπα ἐν μέρει ἤδη περὶ τὸ πέρας τοῦ βίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἅτε ὁμολογηθείσης συνθήκης μεταξὺ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βυζαντίνων μεθ' ἱκανὰς δηώσεις τοῦ βυζαντιακοῦ ἐδάφους, αἵτινες ἐπηκολούθησαν εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀμορίου.

ΛΟΘΑΡΙΟΣ Α'
ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ

λ΄

Η ἐκκλησία ἐπὶ Θεοφίλου.

Ὡς μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ ὁ Θεόφιλος εἶχεν ἐντραφῇ ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς τρυφερᾶς νεότητος εἰς τὰς ἰδέας τῆς μεταρρυθμίσεως, ὧν εἰς τῶν κυριωτάτων ἀντιπροσώπων παρουσιάζεται ἔπειτα ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὁ πιστὸς ἐκεῖνος αὐλικὸς τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Θεοφίλου. Ἀλλ᾽ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον ὑπῆρξε τὸ κατ᾽ ἀρχὰς ἐφεκτικὸς ὁ Θεόφιλος. Καὶ δὴ πρῶτον ἠθέλησε νὰ βεβαιωθῇ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ αὐξήσῃ αὐτούς, εἰ δυνατόν. Καὶ ἡ μὲν βεβαίωσις ἔγεινε κατὰ τρόπον παράδοξον, ἀνατεθεῖσα εἰς τοὺς δημοσίους εἰςπράκτορας κατὰ τὴν εἴςπραξιν τῶν φόρων· ἡ δὲ αὔξησις τῶν εἰκονομάχων ἐπεδιώχθη διὰ κυβερνητικῶν παροχῶν, παραχωρουμένων εἰς τοὺς προςχωροῦντας εἰς τὴν φατρίαν τῶν μεταρρυθμιστῶν. Ἀλλὰ μετ᾽ οὐ πολὺ τὰ τοιαῦτα μέτρα ἐξηλέγχθησαν ἀνεπαρκῆ, ὁ δὲ Θεόφιλος ἠναγκάσθη τῷ 832 νἀπαγορεύσῃ διὰ θεσπίσματος, ὅπως ἐπὶ εἰκόνων ἁγίων ἐπιγράφηται ἡ λέξις **ἅγιος** ὡς μόνῳ τῷ θείῳ προςήκουσα. Συνυπηκούετο δ᾽ ὡς εἰκὸς καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς προςκυνήσεως τῶν εἰκόνων.

Ἀλλ᾽ αἱ διατάξεις ἐκεῖναι τοῦ Θεοφίλου ἦσαν μόνον τὸ πρῶτον αὐτοῦ βῆμα ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως ἐνεργείᾳ, ἥτις κυρίως ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ 21 Ἀπριλίου 832 ἀναρρήσεως Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ, διαδεχθέντος τὸν θανόντα πατριάρχην Ἀντώνιον. Ἓν τῶν πρώτων τοῦ νέου πατριάρχου ἔργων ὑπῆρξεν ἡ σύγκλησις συνόδου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Βλαχερνῶν, ἥτις προέβη εἰς ἀναθεματισμὸν τῶν εἰκόνων. Μετὰ δὲ τὴν διὰ τῆς συνόδου ταύτης ἐπίρρωσιν τοῦ ἔργου τῆς μεταρρυθμίσεως θαρραλέος προέβη ὁ Θεόφιλος εἰς τὴν διαταγὴν περὶ ἀφαιρέσεως τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν δι᾽ ἑτέρων γραφῶν. Ἀλλὰ δὲν ἤρκουν ταῦτα· πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως διετάχθη ἡ ἔξωσις τῶν μοναχῶν ἐκ τῶν μονῶν, δημευθεισῶν καὶ προορισθεισῶν πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ δημοσίου. Ἐπεδιώχθη δ᾽ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τούτων μετ᾽ ἐπιμονῆς ἅμα καὶ ἄκρας δραστηριότητος. Ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν τοιούτων τρόπων μικρὰ ἦτο ἡ ἀπόστασις μέχρι τῆς τραχύτητος, ἣν δὲν ἠδυνήθη νἀποφύγῃ ὁ Θεόφιλος, βλέπων κορυφουμένην τὴν ἀντίστασιν.

Κυριώτατα δὲ τῆς ἀντιδράσεως ὄργανα ὑπῆρξαν οἱ μοναχοί. Εἰς τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον, ὅν ἐπεδείκνυεν ἡ τάξις αὕτη, προςετίθεντο λόγοι συμφερόντων προςβαλλομένων. Πολλοὶ αὐτῶν ἀπέζων ὡς ζωγράφοι ἐκ τῆς γραφῆς εἰκόνων διὰ τὰς ἐκκλησίας, τοὺς οἴκους καὶ τὰς μονάς, πολλοὶ εἶχον ἐθισθῆ εἰς τὸν ἀπράγμονα καλογηρικὸν βίον, ἄλλοι ἔβλεπον βαρυαλγεῖς ἑαυτοὺς μὲν καταδικαζομένους εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν ὑποχρεώσεων, μεριμνῶν καὶ κινδύνων τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, τὰ δὲ ἡσυχαστήρια, ἐν οἷς τέως μόνον τὸ θεῖον ἐλατρεύετο, μεταβαλλόμενα εἰς οἴκους κοσμικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ δὲ ἄρνησις ὑποταγῆς εἰς τὰ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπιβληθέντα καὶ ὑπ' αὐτῆς δὲ τῆς ἐκκλησίας θεσπισθέντα κατὰ τύπους ἀπέβαινε πταῖσμα ἄξιον τιμωρίας, λαμβάνον ἐνίοτε διαστάσεις σκανδάλου διὰ τὴν θρασύτητα τῶν ἐπιμενόντων καὶ ἐξαναγκάζον καὶ αὐτὴν τὴν ἄλλως πραεῖαν κυβέρνησιν τοῦ Θεοφίλου εἰς ἐπιβολὴν ποινῶν βαρυτέρων χάριν παραδειγματισμοῦ τῶν πρὸς τὰς ἀρχὰς ἀνθισταμένων. Τοιαύτας ἠδύναντο νὰ φέρωσι δικαιολογίας οἱ σύμβουλοι καὶ συνήγοροι τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς ἐξήγησιν τῆς τραχυτέρας αὐτοῦ ἐνίοτε κατὰ τῶν δυςτρόπως ἐμμενόντων εἰς τὸ παλαιὸν σύστημα ἐπεμβάσεως. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου οἱ κατήγοροι τοῦ Θεοφίλου, καὶ τοιοῦτοι εἶνε οἱ πλεῖστοι τῶν περισωθέντων Βυζαντίνων ἱστοριογράφων, ἅτε τασσόμενοι εἰς τοὺς ἀντιμάχους τῶν μεταρρυθμιστῶν, κακίζουσι μὲν τὴν ὠμότητα αὐτοῦ, καὶ παριστάνουσιν αὐτόχρημα ὡς διώκτην τῆς ἐκκλησίας καὶ θεομάχον, σωρεύουσι δὲ τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν καρτερικῶς ἐμμεινάντων εἰς τὴν ἰδίαν γνώμην καὶ ἀντιταχθέντων εἰς πᾶσαν πίεσιν καὶ τιμωρίαν, οὓς ἀξιοῦσι τῆς ἐπωνυμίας μάρτυρος. Τῆς ἀντιλήψεως δὲ ταύτης μετέσχε μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀναστύλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἡ ἐκκλησία, ἀναγράψασά τινας αὐτῶν εἰς τοὺς ὁσίους καὶ μάρτυρας.

Ἡ δὲ ἱστορικὴ ἀλήθεια εὕρηται ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ἀντιδιαφερομένων τούτων γνωμῶν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἀπ' ἀγαθοῦ τοῦ συνειδότος καὶ ἐκ πεποιθήσεως ἀδιασείστου προήρχετο ἡ ἀντίστασις, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ συνομολογήσωμεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη, οὐδ' εἰς αὐτὰς τὰς ἀλγεινοτάτας τῶν κακώσεων ὑποχωροῦσα, εἶνε ἀξία σεβασμοῦ. Ὁ μαρτυρῶν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων δὲν παύει νὰ εἶνε μάρτυς καὶ ἐν πλάνῃ ἂν εὑρέθη. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ Θεόφιλος δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ οὔτε ἀσεβὴς οὔτε θεομάχος, διότι

ἐπεζήτησε τὴν διὰ παντὸς μέσου ἐκρίζωσιν καταχρήσεων, ἃς οὐ μόνον αὐτὸς ἀλλὰ καὶ ὁ παρ' αὐτῷ ἀνώτατος τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐθεώρουν βλαπτικὰς εἰς τὴν πρόοδον τῆς πολιτείας καὶ εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἀγνότητα καὶ τἀληθῆ ἰδεώδη τῆς ἐκκλησίας. Κατ' ἐπανάληψιν εἶχε ζητήσει νὰ ἐκσπάσῃ τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ ἡ δραστηριότης ἐξαιρέτων αὐτοῦ προκατόχων, συμπράκτορας ἐχόντων νουνεχεῖς καὶ ἥκιστα μισοθέους προϊσταμένους τῆς ἐκκλησίας. Κατ' ἐπανάληψιν δὲ εἶχον κηρυχθῇ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, νομίμως συγκροτηθέντα. Κατὰ ταῦτα δὲ πᾶσα ἐναντίον τοῦ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένου συμφέροντος τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀντίδρασις, πᾶσα πρὸς τὰς διατάξεις τῆς βασιλείας καὶ τῶν συνόδων ἀντίπραξις ἦτο λίαν φυσικόν, ὅτι ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς στάσις, ἐπιφέρουσα τιμωρίαν.

Ἔτι δὲ μᾶλλον εὔλογος παρίσταται ἡ τοιαύτη δρᾶσις τῆς βασιλείας, ἐξερεθιζομένης ἐν περιπτώσει ἐπιμονῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δεδογμένων ὑπὸ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τῶν εἰκονοφίλων μοναχῶν, σεβαστῆς μὲν καθ' ἑαυτήν, ἐφ' ὅσον προήρχετο ἐκ θρησκευτικῆς πεποιθήσεως, ἀλλ' ὑπερβαινούσης ἐνίοτε τὰ ἐσκαμμένα καὶ προηκούσης εἰς φανερὰν ἐπίδειξιν ἀντιστάσεως πρὸς τὰς καθεστώσας ἀρχὰς τῆς τε πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς, μετὰ μεγάλης φερόμενος ἐπιεικείας, συγκατέβαινε μέχρι συζητήσεως ἐκεῖ ἔνθα μονάρχης αὐτογνωμονέστερος ἤθελεν ἀρκεσθῇ εἰς ἁπλῆν ἀπαίτησιν περὶ ἐκτελέσεως τῶν διατεταγμένων. Οἱ δὲ ἀνθιστάμενοι μοναχοὶ ἔφραττον τὴν ἀνοιγομένην εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὁδὸν τῆς ὑποχωρήσεως διὰ τοῦ πείσματος, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῆς σοφιστείας. Οὕτως ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ βία, ἀντιστρεφομένων τῶν ὅρων, δὲν προήρχοντο τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐν τέλει, ἀποδεχομένων τὴν συζήτησιν καὶ μετερχομένων τὴν πειθώ, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες πρὸς μὲν τὰς ἀρχὰς ἀντεστρατεύοντο, εἰς δὲ τὴν πειθὼ ἀντέτασσον τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην.

Ἐπακολούθημα τῆς τοιαύτης θέσεως τῶν πραγμάτων ὑπῆρξεν ἡ μεταστροφὴ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Θεοφίλου, οὗ ἡ πρώτη πραότης μετετράπη κατὰ μικρὸν εἰς τραχύτητα βαίνουσαν μέχρις ὠμότητος. Εἰς τὴν συζήτησιν καὶ τὴν πειθὼ ἐπηκολούθησαν ἡ βία καὶ αἱ ποιναί. Ἐκλιπόντος δὲ παντὸς ἄλλου τρόπου συνδιαλλαγῆς, πρόσφορον μέσον πρὸς ἐκνίκησιν τῶν ἰδεῶν τῆς μεταρρυθμίσεως ἐθεωρήθη ἡ κάθειρξις καὶ ἡ παντοειδὴς τῶν ἀνθισταμένων τιμωρία. Μοναχοὶ ἀπήγοντο ἢ

ὡς μίαν καὶ μόνον ἐκδήλωσιν τοῦ προγράμματος καθολικῆς μεταρρυθμίσεως κοινωνικῆς τε καὶ πολιτικῆς καὶ ἐλευθεριωτέρας ἀναπτύξεως τοῦ βυζαντιακοῦ πνεύματος δὲν δύναται νὰ μὴ συνομολογήσῃ, ὅτι τὰ ἐπακόλουθα τῆς νίκης τῶν εἰκονοφίλων ὑπῆρξαν ἐν πολλοῖς θλιβερὰ, ἅτε συνεπενεγκούσης καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ὅλης μεταρρυθμίσεως.

Καὶ εἶνε μὲν πανθομολογούμενον, ὅτι ἡ περίοδος ἡ ἐπακολουθήσασα εἰς τοὺς εἰκονομάχους βασιλεῖς εἶνε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ καὶ οἱ διάδοχοι τῶν μεταρρυθμιστῶν περιήγαγον νικηφόρον τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν πολεμίων. Ἀλλ᾽ οὔτε αἱ τοιαῦται ἐθνικαὶ νῖκαι, οὔτε ἡ ἔξαρσις τοῦ φρονήματος καὶ ἡ ὑψίστη ἀκμὴ, εἰς ἣν ἀνῆλθε τὸ βυζαντιακὸν κράτος, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐπανόδου εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τῆς παύσεως τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀπ᾽ ἐναντίας δὲ δυνάμεθα νὰ διισχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ φρονηματισμὸς τοῦ πλήθους καὶ ἡ κατὰ τῶν ἐθνικῶν ἐχθρῶν ἐπιτυχία τῶν διαδόχων τῶν εἰκονομάχων δὲν εἶνε ἀποτελέσματα τῆς Κυριακῆς τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον φυσικὸν προϊὸν τῆς ἐξελίξεως, ἥτις προῆλθεν ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως ἀγώνων. Εἶνε δ᾽ ἐναργὲς καὶ ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ἐνίσχυσις καὶ ἐπίρρωσις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἔμελλε νὰ ὑπάρξῃ πολὺ ἀνωτέρα, ἂν εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀριστεῖς καὶ τὸ ὑπ᾽ αὐτῶν ἀγόμενον ἔθνος παρείχετο ἔτι μείζων δύναμις ἐκ τῆς καρποφορίας τοῦ σπόρου τῆς προόδου, ὃν κατέσπειραν οἱ μεταρρυθμισταί.

Ἂν ἡ μεταρρύθμισις ἀπέβαινεν εἰς τέλος νικηφόρος, ἡ πολιτεία θὰ ἦτο ἐρρωμενεστέρα καὶ ἡ πολιτικὴ μηχανὴ θὰ ἐλειτούργει γενναιότερον, ἀπηλλαγμένη τῆς τροχοπέδης τῆς ἐκκλησίας, ὁ βίος τοῦ ἔθνους θὰ ἦτο εὐσθενέστερος, διαπνεόμενος ὑπὸ μεγαλειτέρας αὐτοβουλίας, τὸ πνεῦμα γενναιότερον, ἡ νομοθεσία ἐλευθεριωτέρα, ἡ τέχνη κοσμικωτέρα καὶ νεωτερικωτέρα, αὐτὴ δὲ τέλος ἡ γλῶσσα, ἀπολυομένη τῶν δεσμῶν τῆς εἰς τὸν μάταιον ἀρχαϊσμὸν ἐμμενούσης ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, θὰ ἐτρέπετο ὁδὸν φυσικὴν καὶ συμφωνοτέραν πρὸς τὰς ἀρχομένας νέας ἀπαιτήσεις τοῦ δημοτικοῦ πνεύματος. Ἡ δὲ καθ᾽ ὅλου ἐλευθεριωτέρα καὶ λαϊκωτέρα τάσις τοῦ ἔθνους ἤθελεν ἐπιρρώσει πολὺ μᾶλλον τὰς δυνάμεις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἴσως ἀποτρέψει τὴν διὰ λεπτολόγων θεολογικῶν συζητήσεων ἀπόσχισιν ἀπὸ τῆς Δύσεως, ἥτις ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ὑπῆρξε πολλαχῶς ἐπιζήμιος εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος.

Εἰς ταῦτα πάντα ἤγαγε μοιραίως ἡ κατάλυσις τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀλλ' οὐδένα δικαιούμεθα νὰ κακίσωμεν. Ἴσως ἡ σκοπουμένη ἀνόρθωσις ἦτο πρόωρος, ἄρδην ἀντιπολεμοῦσα τὴν παράδοσιν αἰώνων ὅλων, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ διὰ μιᾶς. Καὶ περὶ τὰ καθ' ἕκαστα δ' ὑπῆρξαν σφάλματα τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐν πολλοῖς ὄχι κατώτερα τῆς βιαιότητος καὶ ἐπιμονῆς τῶν εἰκονοφίλων. Οὕτω δ' ἐν τῇ πάλῃ ἐνίκησεν ἡ φατρία ἡ στρέφουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ ἡττήθη ἡ φάλαγξ ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὸ μέλλον. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ νίκη ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς καδμεία. Ἐπανῆλθε μὲν τὸ ἔθνος οἱονεὶ ἐξ ἔθους μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς βίας εἰς προςκύνησιν τῶν εἰκόνων ὄχι ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς λατρείας, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία ἐπισήμως ἀνενέωσε τοὺς ὅρους τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου τοὺς ἀπαγορεύοντας τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων καὶ ἀναγνωρίζοντας αὐτὰς μόνον ὡς ἀνάμνησιν τῶν πρωτοτύπων, συνδεομένην πρὸς περιωρισμένα τινὰ δείγματα εὐλαβείας, τὸν ἀσπασμόν, τὴν τιμητικὴν προςκύνησιν καὶ τὴν εἰς αὐτὰς προςφορὰν θυμιαμάτων καὶ λαμπάδων. Ἀφ' ἑτέρου δ' ὑπέθαλψε μὲν ἡ κατάλυσις τῆς μεταρρυθμίσεως νέαν ἀκμὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀλλὰ τὸ ἐπίσημον Βυζάντιον καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία περιέβαλον τὴν ἀναβίωσιν ταύτην καὶ κτίσιν νέων μονῶν καὶ τὰς εἰς αὐτὰς δωρεὰς διὰ φραγμῶν τοιούτων, ὥςτε οἱ μοναχοὶ ὑπεβλήθησαν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τῆς πολιτείας, οὐδ' ἀπετέλουν πλέον ὡς πρότερον κράτος ἐν κράτει παρ' ὅλον αὐτῶν τὸ πλῆθος. Τέλος δ' οἱ διάδοχοι τῶν εἰκονομάχων βασιλεῖς δὲν κατέρριψαν πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν νομοθεσίαν τῶν προκατόχων, ἀλλὰ διετήρησαν μὲν τόν τε ναυτικὸν νόμον καὶ τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν Ἰσαύρων, καθ' ὅλου δέ, καίπερ ἐν πολλοῖς ἐπιστρέψαντες εἰς τὸ παρελθόν, ἔπραξαν τοῦτο μόνον ἐξ ἱστορικῆς παραδόσεως, καὶ δὲν ἔπαυσαν νεωτερίζοντες οἱονεὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς μεταρρυθμίσεως. Καὶ ἡ ἐκπαίδευσις δὲ δὲν ἐπανῆλθε καὶ πάλιν δίκην μονοπωλίου ἕρμαιον εἰς τὰς τάξεις φανατικῶν καλογήρων, ἀλλ' ἡ μὲν ἐκκλησιαστικὴ παιδεία παρίσταται μᾶλλον συνδεδεμένη πρὸς τὴν θύραθεν σοφίαν, μέγα δὲ εἶνε τὸ κῦρος λαϊκῶν σοφῶν, ὑφ' ὧν διαπαιδαγωγεῖται ἡ νεολαία. Ἐν πάσῃ δὲ ταύτῃ τῇ νέᾳ ῥοπῇ, ἧς τὴν ἐξέλιξιν θὰ ἔχωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν ταῖς ἑπομέναις σελίσι, δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος τῶν εἰκονομάχων βασιλέων, οἵτινες, καίπερ ἀναθεματισθέντες

αγῶνας τούτους ἐναντίον τῶν Παυλικιανῶν, ῥίψωμεν ἓν βλέμμα εἰς μίαν τῶν ἀληθῶς ἐπιτυχῶν ἐνεργειῶν τῆς Θεοδώρας, τὴν καταπολέμησιν τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου.

λε'

Οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ Μάνη.

Ἡ ἐπὶ τοὺς Σλάβους τῆς Πελοποννήσου στρατεία τοῦ στρατηγοῦ Σταυρακίου ἐπὶ τῆς Εἰρήνης καὶ ἡ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν καταπάλαισις αὐτῶν εἶχον ἐπαρκῶς ἐξασθενήσει τὸ σλαβικὸν στοιχεῖον τῆς χερσονήσου. Συνεπλήρωσαν δὲ τὸ ἔργον αἱ συνεχεῖς ἐκπολιτιστικαὶ ἐνέργειαι τῶν Βυζαντίνων καὶ ἡ ἀποστολὴ δραστηρίων στρατηγῶν, ἐχόντων ἔργον τοῦτο μὲν τὴν ἐξακολούθησιν τῆς καθυποτάξεως καὶ εἰς ὑποτέλειαν ὑπαγωγῆς τῶν ἔτι ἐλευθέρων Σλάβων μετὰ τὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν δουλοπαροίκων καταβίβασιν τῶν περὶ τὰς Πάτρας, τοῦτο δὲ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν ἐπιδρομέων. Εἷς δὲ τῶν ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα ἐργασθέντων στρατηγῶν τοῦ θέματος Πελοποννήσου ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Μικρᾶς Ἀρμενίας Λέων ὁ Σκληρός, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγγαβὲ τῷ 811. Ἀλλὰ τὴν ἔτι ἐξακολουθοῦσαν ἐν Ἑλλάδι ἀντίδρασιν κατὰ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἐν συμπράξει ἴσως Πελοποννησίων καὶ Σλάβων μαρτυρεῖ ἡ ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ σλαβογενοῦς Θωμᾶ ἐναντίον Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξ Ἑλλάδος ἀποστολὴ τριακοσίων πεντήκοντα πλοίων τῷ 823.

Καὶ ἡσύχασαν μὲν οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστασίας τοῦ Θωμᾶ. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας πολέμων τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ πιθανὴ μετ' αὐτῶν σύμπραξις τῶν Σλάβων ἐκίνησαν παρ' αὐτοῖς καὶ πάλιν τάσεις αὐτονομίας, καί, ἀποστατήσαντες, ἀνεκήρυξαν μὲν τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν, ἐτράπησαν δ' εἰς λῃλασίας καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ κλοπάς. Ἤρχισε δ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη τῶν Σλάβων ἤδη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου. Παροξυνθέντων δὲ τῶν πραγμάτων καὶ ἐπελθόντος τοῦ τέλους τῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ Θεοδώρα δίκην ἄλλης Εἰρήνης ἀπεφάσισε νὰ καταστείλῃ τὴν ἀποστασίαν. Ἀνετέθη δὲ τὸ βαρὺ ἔργον εἰς τὸν νέον στρατηγὸν τοῦ θε-

ματος Πελοποννήσου Θεόκτιστον τὸν Βριέννιον. Παραλαβὼν δ' οὗτος ἰσχυρὰν καὶ πολυάριθμον στρατιὰν ἐκ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων, ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῶν Σλάβων ἀγῶνα. Τὸ δ' ἔργον αὐτοῦ ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, κατορθώσαντος τὴν καθυπόταξιν τῶν Σλάβων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συναποστάντων ἀνυποτάκτων ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου. Δύο δὲ μόνον λαῶν δὲν ἐπετεύχθη ἡ παντελὴς χείρωσις, τῶν Ἐζεριτῶν καὶ τῶν Μιληγγῶν. Ἦσαν δ' ἀμφότεροι πιθανώτατα λαοὶ σλαβικοί, οὓς δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ καθ' ὁλοκληρίαν ὁ Βριέννιος, ἅτε προσφυγόντας εἰς τὰ κρησφύγετα τοῦ Ταϋγέτου, ὃν ἔκτοτε εὑρίσκομεν ὀνομαζόμενον Πενταδάκτυλον ὡς καὶ τὰ νῦν. Διὸ περιωρίσθη ὁ στρατηγὸς νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς δύο ἐκείνους λαοὺς φόρον ἐτήσιον, καὶ δὴ πολλῷ διάφορον εἰς ἑκάτερον τῶν λαῶν, εἰς μὲν τοὺς Μιληγγοὺς νομίσματα χρυσᾶ ἑξήκοντα κατ' ἔτος, εἰς δὲ τοὺς Ἐζερίτας τετρακόσια. Ἀλλ' οἱ ὑπόφοροι ἐκεῖνοι λαοί, βαρέως φέροντες τὰ ὑπὸ τοῦ Βριεννίου πεπραγμένα, πολλάκις καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἀπέστησαν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ φόρου, προκαλέσαντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπέμβασιν τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας, ὡς θὰ ἔχωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν προϊούσης τῆς ἱστορικῆς ἡμῶν ἐκθέσεως.

Ἀλλὰ τίνες ὑπῆρξαν αἱ ἕδραι, εἰς ἃς διωχθέντες ὑπὸ τοῦ Βριεννίου κατέφυγον οἱ δύο ἐκεῖνοι λαοί; Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῇ ἐξ ἐπισήμων εἰδήσεων συγκροτηθείσῃ συγγραφῇ **Περὶ θεμάτων,** παρέχων εἰς ἡμᾶς μόνος τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων τὰς περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Θεοκτίστου Βριεννίου εἰδήσεις, μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ δύο λαοὶ **κατελείφθησαν ὑπὸ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὸ Ἕλος** καὶ ὅτι **κατῴκησαν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ αὐτοῦ ὄρους,** τοῦ Πενταδακτύλου, **ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει οἱ Μιληγγοί, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ οἱ Ἐζερῖται.** Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν δὲν ἀπεπειράθησαν νὰ καθορίσωσι σαφέστερον τὰς οὕτως ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου δηλουμένας οἰκήσεις τῶν δύο λαῶν, ἀλλὰ περιωρίσθησαν εἰς τὴν συνταύτισιν τοῦ ὀνόματος Ἐζεροῦ, ἐξ οὗ πάντως προέρχεται τὸ ἐθνικὸν Ἐζερῖται, πρὸς τὸ Ἕλος. Κατὰ ταῦτα ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι οἱ μὲν Μιληγγοὶ κατῴκησαν ὅλον τὸ δυτικὸν τοῦ Ταϋγέτου μέρος, οἱ δ' Ἐζερῖται ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν τοῦ Ταϋγέτου χώραν μέχρι τῶν κατὰ τὸ Ἕλος καὶ πέραν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν χερσόνησον τῆς Λ· Ἡ δὲ ὕπαρξις χω-

ρίου Σκλαβοχῶρι ἐν τῷ δήμῳ Σπάρτης ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ στηρίζουσα τοιαύτην τινὰ γνώμην.

Ἀλλὰ τοιαύτην τινὰ κατατόπισιν τῶν Μιληγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν ἐν μέρει μόνον εὑρίσκομεν ὀρθήν. Ἀγόμεθα δ' εἰς τὴν ἀπόπειραν ἀκριβεστέρου καθορισμοῦ τῆς ἕδρας τῶν Μιληγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν δύο τινὰ κυρίως, τὴν μέχρις ἡμῶν διάσωσιν ἐν Μάνῃ τοῦ ὀνόματος Ζυγοῦ τῆς Μελιγγοῦς ἢ τοῦ Μελιγγοῦ καὶ τὸ ἀνακριβὲς τῆς συνταυτίσεως τοῦ Ἕλους πρὸς τὸν Ἐζερόν. Καὶ δὴ οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ εὑρίσκομεν μαρτυρίαν, ὅτι τὸ Ἕλος μετωνομάσθη Ἐζερός. Οὐ μόνον ὁ Πορφυρογέννητος τὸν δέκατον αἰῶνα ὀνομάζει ἀκόμη Ἕλος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα ἀναγράφουσιν αὐτὸ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ὡς ἐπισκοπὴν οἱ κατάλογοι τῶν ἐπισκοπικῶν θρόνων καὶ διάφορα χρυσόβουλλα αὐτοκρατόρων μέχρι τῆς ἁλώσεως. Ἕλος δὲ ἢ Ἑλεὸς ὠνομάζετο τὸ χωρίον ἐπί τε τῆς Φραγκοκρατίας, ὡς διδάσκει τὸ λεγόμενον Χρονικὸν τοῦ Μωρέως, καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κυριαρχίας τῶν Βενετῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ πλείστων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας ἐγγράφων. Οὐδαμῶς λοιπὸν εἶνε πιθανόν, ὅτι ὑπῆρξέ ποτε χρόνος, καθ' ὃν μετωνομάσθη Ἐζερὸς τὸ Ἕλος· ἄρα πίπτει καὶ ἡ μέχρι τῶν χωρῶν ἐκείνων τῆς Λακωνικῆς ἐπέκτασις τῶν Σλάβων Ἐζεριτῶν, ἡ δ' εὕρεσις τοῦ ὀνόματος Σκλαβοχωρίου ἐν τῷ δήμῳ Σπάρτης εἶνε ὅλως τυχαία ἢ σημαίνει ἄλλο τι, ὡς καὶ ἡ τοῦ Σκλαβοχωριοῦ τοῦ δήμου Περαίας τῆς Τήνου, ἐν ᾗ νήσῳ οὐδείς ποτε βεβαίως ἐχεφρονῶν ἤθελε φαντασθῇ ἐποικήσαντας Σλάβους. Ὑπὸ τὴν Λακεδαιμονίαν λοιπὸν καὶ τὸ Ἕλος, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, ἄρα πρὸς νότον αὐτῶν καὶ ἐντεῦθεν, ἀνὰ τὰς κλιτύας τοῦ Ταϋγέτου, καθ' ἃ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ὁδηγεῖ ἡμᾶς, πρέπει νἀναζητήσωμεν τὰς ἕδρας τῶν Μιληγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν.

Καὶ τοὺς μὲν Μιληγγοὺς φανερῶς δεικνύει τὸ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων περισωθὲν τοπογραφικὸν ὄνομα ὡς οἰκήσαντας τὴν περὶ τὸν Ζυγὸν τοῦ Μιληγγοῦ χώραν, ἤτοι περίπου τοὺς νῦν δήμους Λεύκτρου καὶ Οἰτύλου. Ὁρισθεισῶν δ' οὕτω τῶν οἰκήσεων τῶν Μιληγγῶν, οἰκούντων κατὰ Πορφυρογέννητον **ἐν τῷ ἑνὶ μέρει** τοῦ Ταϋγέτου, οἱ **ἐν τῷ ἑτέρῳ** οἰκοῦντες Ἐζερῖται κατεῖχον προφανῶς τὰς ἀνατολικὰς τοῦ ὄρους πλευράς, ἐν αἷς που, καὶ δὴ ἐν τοῖς μεσογείοις, πρέπει νἀναζητηθῇ ὁ Ἐζερός, ἐξ οὗ ἐκλήθησαν.

Οὐδεμίαν δὲ δυσκολίαν θὰ εἴχομεν νἀποδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Μιληγγοὶ

δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν περὶ τοὺς δύο προμνημονευθέντας δήμους χώραν, πρὸς ἣν ἀντιστοιχεῖ ἡ σημερινὴ ἔκτασις τοῦ Ζυγοῦ τοῦ Μεληγγοῦ, ἀλλὰ κατήρχοντο καὶ μέχρι τοῦ Ταινάρου, ἂν δὲν ἠνάγκαζον ἡμᾶς πρὸς τοῦτο σπουδαῖοι λόγοι. Καὶ πρῶτον ὁ Πορφυρογέννητος μετὰ τὴν μακρὰν ἔκθεσιν τῆς ἱστορίας τῶν Μιληγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θεοκτίστου Βριεννίου μέχρι τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡμερῶν ἐπάγει τὰ περὶ τοῦ κάστρου Μαίνης, βεβαιῶν, ὅτι οἱ οἰκήτορες αὐτοῦ δὲν ἦσαν Σλάβοι, ἀλλὰ γνήσιοι Ἕλληνες, καὶ δὴ ἐθνικοὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅτε βαπτισθέντες ἔγειναν Χριστιανοί. Καὶ λέγει μὲν ὁ Πορφυρογέννητος περὶ τοῦ κάστρου Μαίνης, ὅτι **διάκειται ὁ τοιοῦτος τόπος εἰς ἄκραν τοῦ Μαλέα, ἤγουν ἐκεῖθεν τοῦ Ἐξεροῦ πρὸς παραθαλασσίαν**, ἀλλ' εἶνε προφανὴς ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ σύγχυσις τῆς Μαλέας πρὸς τὸ Ταίναρον, διότι ἀπιθανωτάτη θὰ ἦτο ἡ περὶ τὴν Μαλέαν τὸ πρῶτον ὕπαρξις κάστρου Μαίνης, ἔπειτα δὲ μετάθεσις τοῦ ὀνόματος εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ταϋγέτου τὴν ἀπὸ κάστρου φέροντος τοιοῦτον ὄνομα κληθεῖσαν Μάνην. Ὥστε κατὰ ταῦτα τὸ κάστρον Μαίνης, ἡ πηγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς Μάνης καὶ ῥίζα τῶν Μανιατῶν, ἀναγκαίως κείμενον ἀνέκαθεν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ταινάρου, πιθανώτατα πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ἐν αὐτῇ τῇ Μάνῃ, καὶ δὴ ἐκεῖ ἔνθα ἀπὸ αἰώνων καὶ νῦν ἑδράζουσιν οἱ θεωρούμενοι γνησιώτατοι τῶν Μανιατῶν, οἱ καθ' αὐτὸ Μανιᾶται, ἐν τῇ μέσῃ Μάνῃ, τῇ χώρᾳ τῶν Κακαβουλίων. Ἂν δὲ τοῦτο ἀποδεχθῶμεν, ἐξηγεῖται καὶ τὸ τριμερὲς τῆς Μάνης, ὅπερ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσωμεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοὐλάχιστον τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ὡς ἀνέκαθεν ἀπὸ τοῦ ἐνάτου τοὐλάχιστον ὑφιστάμενον μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Πράγματι ἐπί τε τῶν Βενετῶν εὑρίσκομεν τὴν Μάνην διῃρημένην εἰς τὴν Ἄνω (Alta Maina) καὶ τὴν Κάτω, ὑποδιῃρημένην εἰς δύο τμήματα (Bassa καὶ Inferiore), καὶ νῦν δὲ διαιρεῖται ἡ χώρα εἰς τὴν Μέσην, Κάτω καὶ Ἔξω Μάνην, ὡς καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ὁ Μανιάτης Νικήτας Νιφάκης ἐνέτεινεν εἰς στίχους τὰ τῆς λακωνικῆς χωρογραφίας. Φρονοῦμεν λοιπόν, ὅτι μέρος μὲν τῆς βορειοτέρας Ἔξω Μάνης τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα μέχρι τοὐλάχιστον τῆς Φραγκοκρατίας, εἰ μὴ καὶ πέραν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Μιληγγῶν χώραν, ἡ δὲ Κάτω Μάνη εἶνε ἡ κατὰ τοὺς αὐτοὺς αἰῶνας ὑπὸ τῶν Ἐζεριτῶν κατειλημ-

τέλος δ' ἡ Μέση Μάνη εἶνε ἡ περιοχὴ τοῦ κάστρου Μαίνης, ἡ ὑπὸ τῶν γνησίων Ἑλλήνων οἰκουμένη, ἐξ ἧς ἀπέρρευσεν οὐ μόνον τὸ ὄνομα τῆς Μάνης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν περιοίκων χωρῶν τῶν Μιληγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν, εἰς ἃς ἐξελληνισθείσας ἐπεξετάθη γενικώτερον τὸ ὄνομα τῆς Μάνης.

Τοιαύτη δὲ γεωγραφικὴ διαίρεσις τῆς χερσονήσου τοῦ Ταινάρου κατὰ τὸν ἔνατον ἤδη αἰῶνα εἰς τρία μέρη, ὧν τὰ δύο κατείχοντο ὑπὸ Σλάβων, ἐξηγεῖ καὶ τὸν λόγον τῆς δικαίως ξενισάσης τοὺς νέους ἐρευνητὰς διαφορᾶς τοῦ φόρου, εἰς ὃν ὑπέβαλον οἱ Βυζαντῖνοι τὸ πρῶτον τοὺς Μιληγγοὺς καὶ τοὺς Ἐζερίτας. Οἱ μὲν Ἐζερῖται, ἅτε κατέχοντες ὅλην τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ταϋγέτου τὴν ἄλλως εὐυδροτέραν καὶ εὐφορωτέραν, εἰκότως ὑπεβλήθησαν εἰς ὑποτέλειαν τετρακοσίων νομισμάτων κατ' ἔτος, ἀντιστοιχούντων πρὸς ἑξακισχιλίας περίπου δραχμάς, οἱ δὲ Μιληγγοί, οἰκοῦντες μικρὸν μόνον μέρος τῆς πολυδιψίου καὶ ἀφόρου δυτικῆς πλευρᾶς, ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν πληρωμῆς φόρου πολὺ μικροτέρου, ἑξήκοντα μόνον νομισμάτων, ἤτοι περίπου ἐννεακοσίων δραχμῶν.

λς'

Οἱ Παυλικιανοί.

Ἡ Θεοδώρα, ἀναστυλώσασα τὰς εἰκόνας καὶ ἐπιδιώκουσα τὴν [illegible] ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἔν τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν καὶ πρὸς τοὺς ταραξίας [illegible] ἐκείνους, οἵτινες πρός τε τὴν ἐκκλησίαν ἀντεστρατεύοντο ὡς αἱρεσιῶται καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ κράτους ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι πολέμιοι διὰ [illegible] τὴν σύμπραξιν αὐτῶν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν. Οἱ δὲ νέοι οὗτοι ἐχθροὶ [illegible] τῆς Θεοδώρας ὑπῆρξαν οἱ Παυλικιανοί.

Ἡ αἵρεσις αὕτη δὲν παρουσιάζετο τότε τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἐλυμαί[illegible] μαίνετο ἀπὸ μακροῦ τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας. Ἀναφανεῖσα τὸ [illegible] πρῶτον ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Συρίᾳ, εἰσηγητὴν ἔσχε Κωνσταντῖνόν τινα [illegible], ὅστις, μετὰ δραστηριότητος ἐπιληφθεὶς τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐπὶ Κώνσταντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς [illegible] τὴν διάδοσιν τῆς αἱρέσεως ἀπὸ τοῦ 657 μέχρι τοῦ 684. Ἠξίουν δὲ [illegible] οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας αἱρέσεως, εἰς τὸν Παῦλον καὶ ἰδίως τὰς ἐπιστο-

ὰς αὐτοῦ προςανέχοντες, τὴν εἰς τὰ κηρύγματα τοῦ ἀποστόλου ἐπάνοδον καὶ ἐμμονὴν, αὐτὸν κυρίως ἀναγνωρίζοντες ὡς τὸν ἀγνότατον ἀντιπρόσωπον τοῦ χριστιανισμοῦ. Καὶ τὴν μὲν εἰς τὸν ἀπόστολον τυφλὴν πίστιν ἀπεδείκνυεν οὐ μόνον τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἀπορρεῦσαν ὄνομα τῶν αἱρεσιωτῶν, κληθέντων Παυλικιανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μετωνυμία τοῦ αἱρεσιάρχου Κωνσταντίνου εἰς Σιλουανὸν, ὡς ὠνομάζετο εἷς τῶν συνεργῶν τοῦ Παύλου. Ἀλλ' οἱ Παυλικιανοὶ μετὰ τῆς ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Παύλου ἑρμηνείας τῶν χριστιανικῶν δογμάτων ἐγκατεμίγνυον ἀντιθέσεις πρὸς τὴν κρατοῦσαν θρησκείαν, ἀνερχομένας εἰς γνωστικὰς θεωρίας καὶ εἰς διδασκαλίας τῆς αἱρέσεως τῶν Μανιχαίων, καθ' ἃ τοὐλάχιστον ὑπέθετον οἱ πολλοί. Ἡ δὲ ἀντίθεσις αὕτη πρὸς τὴν καθολικὴν θρησκείαν, προβᾶσα βαθμηδὸν μέχρι φανερᾶς πρὸς αὐτὴν ἀποστροφῆς καὶ καταπολεμήσεως, ἐξήγειρε τέλος τὴν προςοχὴν καὶ ἄμυναν τῆς πολιτείας.

Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος ἀπέστειλε κατὰ τοῦ Σιλουανοῦ τῷ 684 ἢ 685 τὸν ἀξιωματικὸν τῆς αὐλῆς Συμεὼν δοὺς εἰς αὐτὸν τὴν ἐντολὴν νὰ τιμωρήσῃ μὲν τὸν αἱρεσιάρχην, νὰ φροντίσῃ δὲ περὶ τῆς διὰ τῶν ἐπισκόπων ἐπιστροφῆς τῶν κλονουμένων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ ἀπόστολος τοῦ βασιλέως τὸν διὰ λιθοβολήσεως φόνον τοῦ Σιλουανοῦ, προδοθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ υἱοῦ Ἰούστου, ἀλλ' ὁ δεύτερος σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Συμεὼν ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Οὐ μόνον οἱ πλεῖστοι τῶν εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἀποσταλέντων Παυλικιανῶν ἐνέμειναν εἰς τὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Συμεὼν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, φέρων ἐν τῇ ψυχῇ τὰ σπέρματα τῆς αἱρέσεως. Τῷ δὲ 690 ὁ ἐπὶ τοὺς Παυλικιανοὺς στρατεύσας ὑφίστατο καρτερικὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐν Ἀσίᾳ, εἰς ἣν φυγὼν ἐκ τῆς βασιλευούσης μετὰ τριετῆ ἐν αὐτῇ διαμονὴν εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἀρχηγίαν τῶν Παυλικιανῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Τίτου τοῦ φίλου τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἐπιθέσεις τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας δὲν ἴσχυσαν νὰ καταβάλωσι τοὺς Παυλικιανούς. Ἀκράδαντον ἔχοντες πίστιν εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν ἰδίων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ζήλου ἀκοιμήτου καὶ σθένους ἀκαταβλήτου, ἐνέμενον εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν. Ὁ διωγμὸς ἢ ὁ θάνατος τῶν ἀρχηγῶν δὲν ἐφόβιζον αὐτούς. Νέοι τολμητίαι, δανειζόμενοι κατὰ τὸ πατροπαράδοτον ἔθος τῶν Παυλικιανῶν τὸ ὄνομα φίλων καὶ ὀπαδῶν τοῦ Παύλου ἐκ τῶν ἐν

ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἀναγραφομένων, ἀνελάμβανον τὴν ἡγεμονίαν τῶν αἱρεσιωτῶν. Ἀπέναντι δὲ τῆς τοιαύτης διαδόσεως καὶ καρτερίας τῶν Παυλικιανῶν ἐν Ἀρμενίᾳ ἰδίως καὶ Συρίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀνίσχυρος ἐτήρει στάσιν ἐφεκτικὴν ὡς τὸ πλεῖστον ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία. Οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς εἰκονοφίλους ἢ τοὺς Σαρακηνοὺς ἀπέσπων τὴν προςοχὴν τῶν πλείστων βασιλέων ἀπὸ τῶν Παυλικιανῶν. Καὶ εἴ ποτε δὲ τὰ παράπονα τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ἠνάγκαζόν τινας τῶν αὐτοκρατόρων νὰ διατάξωσιν ἀνακρίσεις, ἡ σοφιστεία, ἣν οἱ ἡγούμενοι τῶν Παυλικιανῶν συμπαρεζεύγνυον εἰς τὴν καρτερίαν, ἐπέφερε τὴν διάσωσιν αὐτῶν, ὡς συνέβη εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρμενίου Παύλου Γενέσιον τὸν καὶ Τιμόθεον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.

Οὕτως οὐ μόνον ἐνισχύοντο ὁσημέραι οἱ Παυλικιανοὶ ἐν Ἀσίᾳ, ἱδρύοντες ἰδίας ἐκκλησίας, εἰς ἃς ἔδιδον τἀποστολικὰ ὀνόματα τῶν Κολασσῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Ἀχαΐας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἐπαρχίας ἤρχισε μεταφυτευομένη ἡ αἵρεσις, ὅτε Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος μετῴκισεν εἰς τὴν Θρᾴκην τῷ 752 πολλοὺς τῶν Ἀρμενίων καὶ Σύρων καὶ Μικρασιάτας.

Καὶ μέχρι μέν τινος ἡ ἀνοχὴ τῆς βασιλείας ηὐκόλυνε τὴν ἀκώλυτον ἐξάπλωσιν τῆς αἱρέσεως. Εἴπερ ποτὲ δ' ἐνίσχυσε τοὺς Παυλικιανοὺς ἡ δραστηρία ἐνέργεια τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Σεργίου τοῦ καὶ Τυχικοῦ καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἐπιδειχθεῖσα ἀνεξιθρησκεία ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν, ὅςτις διὰ ταῦτα καὶ ὡς αὐτόχρημα ἀποκλίνων πρὸς τὴν αἵρεσιν αὐτῶν διεβλήθη. Ἀληθῶς ὁ Σέργιος ὑπῆρξε τῶν δραστηριωτάτων ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς αἱρέσεως. Κατεχόμενος ὑπὸ ζήλου ἐξόχου καὶ φανατισμοῦ, ὃν ἐξῆπτεν ἡ πεποίθησις, ὅτι εἶνε ὁ παράκλητος καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς ἀπεκάλει ἑαυτόν, ἠδύνατο ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ καυχηθῇ περὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ λέγων, ὅτι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ***ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ μέχρι νότου ἔδραμον κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἐμοῖς γόνασι βαρήσας.*** Μόνον δὲ ἡ δολοφονία αὐτοῦ τῷ 835 ὑπό τινος ἐνθέρμου ζηλωτοῦ τῆς ὀρθοδοξίας ἠδυνήθη νὰ διακόψῃ τὸ δι' ἀγώνων τριακονταετίας ὅλης καὶ ἐπέκεινα παγιωθὲν ἔργον τοῦ ἀκαμάτου μεταρρυθμιστοῦ τῶν Παυλικιανῶν.

Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Σεργίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νέος σταθμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς αἱρέσεως. Οὐδεὶς μετ' αὐτὸν παρουσιάζεται νέος

ἀρχηγὸς τῶν αἱρεσιωτῶν, οἵτινες, μεταρρυθμίζοντες τὸ τέως παρ' αὐτοῖς κρατοῦν μοναρχικὸν οὕτως εἰπεῖν πολίτευμα, ἀντὶ τῆς εἰς ἕνα αἱρεσιάρχην πρότερον ἀνατιθεμένης ἡγεμονίας, παραδίδουσι τὰς τύχας αὐτῶν ὑπὸ τύπον ὁμοσπονδιακὸν εἰς συμβούλιον **συνεκδήμων**, ἀποτελεσθὲν τὸ πρῶτον ἐκ λογάδων μαθητῶν τοῦ Σεργίου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως μεταβάλλεται ὁ ὀργανισμὸς τῶν Παυλικιανῶν, οἵτινες, ἀποβαλόντες τὸν τέως δογματικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα καὶ τὴν στάσιν τῆς ἀμύνης, διοργανοῦνται ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον, καί, συμμαχοῦντες μετὰ τῶν Σαρακηνῶν, συνεπιλαμβάνονται μετ' αὐτῶν τῆς ἐναντίον τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας ἐπιθέσεως διὰ τῆς δῃώσεως τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν. Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τοῦ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγγαβὲ καὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἀρξαμένου ἐναντίον τῶν Παυλικιανῶν διωγμοῦ, ὅςτις ἐπηκολούθησεν εἰς τὴν μακρὰν ἀνοχὴν τῶν προτέρων βασιλέων.

Ἡ δὲ Θεοδώρα, εὑρεθεῖσα ἀντιμέτωπος τοιαύτης ἀκατασχέτου ὁρμῆς τῶν στρατευομένων Παυλικιανῶν, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ κατ' αὐτῶν δραστηρίως. Ἐπεβάλλετο δ' ἡ καταπολέμησις αὐτῶν εἰς τὴν εὐσεβῆ βασίλισσαν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι οἱ Παυλικιανοὶ ἦσαν ἐκ τῶν ἄκρων ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἣν εἶχε καταλύσει ἡ χήρα τοῦ Θεοφίλου. Ἡ καθυπόταξις τῶν Παυλικιανῶν καὶ ἐπιστροφὴ ἢ ἡ ἐξόντωσις αὐτῶν ἦτο τὸ σύνθημα τῆς ἐπιχειρηθείσης ἐκστρατείας ἢ μᾶλλον τῆς θήρας ἀνθρώπων, ἥτις ἀνετέθη εἰς τρεῖς ἄνδρας, τὸν τοῦ Ἀργυροῦ, τὸν τοῦ Δουκὸς καὶ τὸν Σουδάλην. Οἱ δὲ ἀπόστολοι τῆς βασιλίσσης ἐξετέλεσαν τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐντολὴν ἄνευ ἀνασκοπῆς οὐδεμιᾶς. Τῶν Παυλικιανῶν ἐμμενόντων καρτερικῶς εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν, ἄλλοι μὲν ἀνεσταυροῦντο, ἄλλοι δ' ἐσφάζοντο, ἄλλοι δὲ κατεποντίζοντο, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ἀνῆλθεν εἰς ἑκατὸν χιλιάδας, ἐν ᾧ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν συσσωρευόμενα εἰςεκομίζοντο εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον.

Πᾶς τις θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι μετὰ τοιαύτην καταδρομὴν οὐδ' ἴχνος Παυλικιανοῦ ἔμελλε νὰ ὑποληφθῇ. Ἀλλὰ τοσαύτη ἦτο τῶν ἤδη στρατιωτικῶς ὠργανωμένων αἱρεσιωτῶν ἡ καρτερία, ὥςτε ἀντὶ νἀποθαρρυνθῶσιν ἐξήφθη ἔτι μᾶλλον ὁ ζῆλος αὐτῶν καὶ ἡ ὁρμή. Τὴν δ' ἀρχηγίαν τοῦ νέου τολμηροῦ ἀγῶνος τῶν Παυλικιανῶν ἀνέλαβεν ἀξιωματικὸς τέως τεταγμένος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν, καλούμενος δὲ Καρβέας. Οὗτος, μαθὼν τὴν ὑπὸ

τῶν διωκτῶν ἀνασταύρωσιν τοῦ πατρὸς, ὄντος Παυλικιανοῦ ὡς καὶ αὐτὸς, ἔφυγε μετὰ πεντακισχιλίων ἄλλων ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως πρὸς Ὀμὰρ τὸν ἐμίρην τῆς Μελιτηνῆς, ἔπειτα δὲ πρὸς τὸν χαλίφην. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ ὥρισαν εἰς αὐτοὺς πρὸς κατοικίαν δύο πόλεις ἐν Ἀσίᾳ, ὧν ἄγνωστος εἶνε ἡ θέσις, τὴν Ἀργαοῦν καὶ τὴν Ἀμάραν, εἰς ἃς ἔπειτα προςετέθη καὶ τρίτη χάριν αὐτῶν κτισθεῖσα, ἡ Τεφρικὴ, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Ντιβρεκὴ ἐν τῷ σανδζακίῳ Σεβαστείας. Ἐκ τῶν πόλεων δ' ἐκείνων ὁρμώμενοι ὁ Καρβέας καὶ ὁ Ὀμὰρ μετὰ τῶν Παυλικιανῶν καὶ τῶν Σαρακηνῶν, ἐδῄουν τὰς βυζαντιακὰς χώρας τῆς Ἀσίας, συμπράττοντος καὶ τοῦ ἐμίρου τῆς Ταρσοῦ Ἀλεὶμ ἢ Ἀλῆ. Καὶ ὁ μὲν Ἀλῆς, σταλεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων εἰς τὴν Ἀρμενίαν, κατεστράφη μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐξηκολούθησαν παρενοχλοῦντες τοὺς Βυζαντίνους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε ἡ βασίλισσα ἠναγκάσθη νἀποστείλῃ κατ' αὐτῶν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βάρδα Πετρωνᾶν. Ἀλλ' οὐδενὸς λόγου ἀξία ἢ ὅλως ἀτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ στρατηγία τοῦ Πετρωνᾶ. Οὔτε δ' εἰς τὴν Θεοδώραν, οὔτε εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς Μιχαὴλ ἐπεφυλάσσετο ἡ ἐκνίκησις τῶν Παυλικιανῶν, ἥτις ἀποτελεῖ ἕνα τῶν στεφάνων τῶν κοσμησάντων τὴν ἔνδοξον βασιλείαν τοῦ διαδόχου τοῦ Μιχαὴλ, Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος.

λζ'

Ἡ νεότης τοῦ Μιχαὴλ.

Ἐκ τῶν πολλῶν ὁμοιοτήτων, ἃς παρέχει ἡ ἱστορία τῆς Θεοδώρας ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῆς Εἰρήνης, ἡ κυριωτάτη εἶνε, ὅτι ἡ χήρα τοῦ Θεοφίλου ἐπέδειξε περὶ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ ἀμέλειαν ὄχι μικροτέραν ἐκείνης ἥτις βαρύνει τὴν μνήμην τῆς Ἀθηναίας αὐτοκρατείρας.

Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τῆς Θεοδώρας ἦτο κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς Θεοφίλου παιδίον τριετές. Καίπερ δ' ἔχων μητέρα καὶ τρεῖς συνεπιτρόπους τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καὶ κηδεμόνας, ἐπὶ τοσοῦτον ὑπ' αὐτῶν ἠμελήθη, ὥςτε ἀφέθη ἀπὸ νεαρᾶς ἤδη ἡλικίας ἀνερμάτιστος εἰς τὴν βίαν τῶν κατεχόντων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ποταπῶν ὁρμεμφύτων. Τὰ παίγνια καὶ ὁ πότος, αἱ κυνηγεσίαι καὶ ἡ περὶ τοὺς ἵππους μανία ἦσαν αἱ συνήθεις αὐτοῦ ἀσχολίαι. Οὐδεὶς ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν

φαύλων αὐτοῦ παθῶν, οὐδεὶς ἐφάνη ἐπιλαμβανόμενος τοῦ παιδὸς πλὴν ἑνὸς τῶν ἐπιτρόπων, τοῦ Βάρδα, ὅςτις κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ τὸν παῖδα χάριν ἰδίων φιλοδόξων σκοπῶν. Εἰς τὸν θρόνον ἀποβλέπων ὁ Βάρδας, ἐθεώρει ἀναγκαῖα δύο τινά, τὴν ὅσον ἔνεστι ταχυτέραν ῥῆξιν τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὴν πάσῃ δυνάμει ἐκφαύλισιν τοῦ ὁρμητικοῦ παιδός, ὅπως ἀποβῇ ἀνάξιος τοῦ θρόνου, εἰς ὃν ἐπωφθαλμία ὁ κηδεμών. Διὸ ἀντὶ παιδαγωγοῦ ἀπέβη ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος διαφθορεὺς τοῦ Μιχαήλ, ὅςτις, πάσης τυγχάνων παρ' αὐτοῦ προστασίας, ἤγετο ἀκατάσχετος εἰς τὸ κακόν, καὶ προςέθηκεν ἐνωρὶς εἰς τὰς λοιπὰς αὐτοῦ κακίας, τὰς ἐνδεικνυούσας τὴν μέλλουσαν διάστροφον φύσιν, πρόωρον ἀνάπτυξιν τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων. Διό, ἂν πιστεύσωμεν τὴν μαρτυρίαν τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων, ἡ Θεοδώρα μετὰ καὶ τοῦ ἐπιτρόπου Θεοκτίστου ἠναγκάσθη νὰ νυμφεύσῃ τὸν υἱὸν ἐν ἡλικίᾳ ὑπὲρ μέτρον νεαρᾷ μετ' Εὐδοκίας τῆς θυγατρὸς τοῦ Δεκαπολίτου, ὅπως ἀποτρέψῃ τὰς ἐρωτικὰς αὐτοῦ σχέσεις πρὸς κόρην δυςφημουμένην ἐπὶ ἀναιδείᾳ, Εὐδοκίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἴγγερος.

Ὁ γάμος οὗτος καὶ ἡ ἀπόκρουσις σχέσεων τοῦ Μιχαὴλ πρὸς κόρην, περὶ ἧς ῥητῶς λέγεται, ὅτι ἐμισεῖτο ὑπὸ τοῦ λογοθέτου Θεοκτίστου, μαρτυρεῖ τὴν ἐν τῇ αὐλῇ ἐπικράτησιν αὐτοῦ. Ἀληθῶς ὁ Θεόκτιστος εἶχε κατορθώσει τὸν μὲν συνεπίτροπον Μανουὴλ νὰ ἐξοικίσῃ ἐκ τοῦ παλατίου, τὸν δὲ Βάρδαν καὶ ἐκ τῆς πόλεως νὰ ἐξορίσῃ ἐπὶ μακρόν. Αἱ κακαὶ δὲ γλῶσσαι ἔλεγον, ὅτι καὶ ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῆς Θεοδώρας εἶχεν ὁ λογοθέτης, καὶ ἐπιστεύετο, ὅτι ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος ἴσχυεν, οὐδέποτ' ἔμελλε νὰ παραδώσῃ ἡ βασιλομήτωρ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν. Τοιοῦτοι δὲ λόγοι, ἐπιτηδείως διασπειρόμενοι ὑπὸ τοῦ Βάρδα, καθίστανον αὐτὸν ἀναγκαῖον σύμμαχον τοῦ Μιχαήλ, οὗ ἡ εἰς τὴν αὐλὴν ἐπιστροφὴ ἔμελλε νὰ ἐπιρρώσῃ τὸν ἤδη ἡλικιούμενον διάδοχον τοῦ θρόνου. Διὸ ἀσπασία ὑπῆρξεν εἰς τὸν Μιχαὴλ ἡ διὰ τοῦ πατρικίου καὶ παρακοιμωμένου Δαμιανοῦ ἐπιτευχθεῖσα εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν αὐλὴν ἐπάνοδος τοῦ Βάρδα τῷ 855. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ τέως ἐξόριστος ἀδελφὸς τῆς Θεοδώρας κατώρθωσε τὸν διὰ σκευωρηθείσης μετὰ τοῦ Δαμιανοῦ συνωμοσίας φόνον τοῦ Θεοκτίστου.

Ὁ φόνος τοῦ πανισχύρου λογοθέτου ὑπῆρξεν ἔργον κοινὸν τοῦ Βάρδα καὶ τοῦ Μιχαήλ, ἀποδείξαντος ἐν ταύτῃ τῇ πράξει ἔνστικτα δολοφονικὰ ὄχι κατώτερα τῆς λοιπῆς αὐτοῦ μιαρίας. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅςτις εἶχεν ὑπάρξει ἐπὶ δεκατρία ὅλα ἔτη ὁ

δεξιὸς βραχίων καὶ ἀχώριστος συμπράκτωρ τῆς βασιλομήτορος, ἐσήμαινεν αὐτὴν τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. Πράγματι δὲ ἡ Θεοδώρα ἔδειξεν ἀπροκαλύπτως τὴν καταλαβοῦσαν αὐτὴν ἐπὶ τῷ συμβάντι λύπην καὶ ἐξερράγη εἰς δριμείας πρὸς τὸν υἱὸν ὕβρεις καὶ ἀπειλάς. Ἀλλ' ὅτι ἦτο πλέον ἀνωφελὴς ἡ τοιαύτη παρ' αὐτῆς ἐπίδειξις δυνάμεως ἐκλιπούσης καὶ ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Μιχαὴλ εἶχεν ἀποσβεσθῆ πᾶν αἴσθημα φιλοστοργίας, ἀπέδειξεν εὐθὺς τὸ πρῶτον κατὰ τῆς μητρὸς διάβημα, ἡ ἀποπομπὴ τῶν ἀδελφῶν Θέκλης, Ἀναστασίας, Ἄννης καὶ Πουλχερίας τὸ μὲν πρῶτον εἰς τἀνάκτορα τὰ λεγόμενα τοῦ Καριανοῦ, εἶτα δ' εἰς τὴν μονὴν τῶν Γαστρίων. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια, ἥν τινες τῶν Βυζαντίνων ἱστορικῶν μεταθέτουσιν εἰς τὸν μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς Θεοδώρας χρόνον, ἦτο κήρυξις πολέμου φανεροῦ τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὴν μητέρα, καὶ ἡ Θεοδώρα ἐνόησεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ προλάβῃ δι' εὐσχήμου καὶ ἐθελουσίας ὑποχωρήσεως τὰ δεινά, ἅτινα ἠδύνατο ἄλλως νὰ ἐπικρεμάσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἡ ἀστοργία τοῦ υἱοῦ.

Τοιοῦτοι λόγοι ἠνάγκασαν τὴν Θεοδώραν εἰς ἑκουσίαν ἀπόταξιν τῆς ἀρχῆς τελευτῶντος τοῦ Ἰανουαρίου 856 μετ' ἀρχὴν δεκατεσσάρων ὅλων ἐτῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ παραιτηθῇ ἐκάλεσε τὴν σύγκλητον, καὶ ὑπέβαλεν ἐνώπιον αὐτῆς ἀπολογισμὸν τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως. Κατ' αὐτὸν παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν ταμιῶν εἰς τὸν νέον βασιλέα χίλια ἐνενήκοντα κεντηνάρια λιτρῶν χρυσίου καὶ τρισχίλια ἀργυρίου, ἀντιστοιχοῦντα ἐν ὅλῳ πρὸς ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Τὸ δὲ μέγα τοῦτο ποσὸν ἐν μέρει μὲν εἶχε παραδοθῆ εἰς τὴν Θεοδώραν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, τὸ δὲ πλεῖστον εἶχεν ἀποθησαυρισθῆ ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς. Ἂν δ' ἀναλογισθῶμεν τὰς μεγάλας δαπάνας τῶν μακρῶν καὶ συνεχῶν ἐπὶ τῆς δεκατετραετοῦς βασιλείας τῆς Θεοδώρας πολέμων, ὀφείλομεν νὰ θαυμάσωμεν τὴν φειδωλίαν, μεθ' ἧς διοικήσασα τὰ κοινά, ἠδυνήθη νὰ καταλίπῃ τόσον ἀξιόλογον ἀποταμίευμα εἰς τὸν σπάταλον ἐκεῖνον υἱόν, ὅςτις ἔν τε τῇ οἰκονομικῇ διαχειρίσει καὶ τῇ λοιπῇ δὲ διοικήσει ἔμελλε νἀναδειχθῇ ὅλως ἀνάξιος τῆς μητρός.

Μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἡ Θεοδώρα ἠκολούθει τὰς θυγατέρας, καταναγκαζομένη καὶ αὐτὴ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἀσπλάγχνου ἀδελφοῦ Βάρδα. Ζήσασα δὲ μακρὰν τῶν δημοσίων πραγμάτων ὡς μοναχή, εἰ καὶ ἐδυσφημήθη ὡς μετασχοῦσα συνωμοτικοῦ σχεδίου ἐναντίον τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Βάρδα, ἀπέθανεν ὀλίγους πιθανῶς

μῆνας μετὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐκείνου ὅςτις ἐφαίνετο ἐνωρὶς προορισθεὶς νἀπαλλάξῃ μὲν τὰ βασίλεια τοῦ ἐστεμμένου τέρατος, νὰ δοξάσῃ δὲ τὸν θρόνον. Ἡ δ' ἐκκλησία ἀνέγραψε τὴν ἀναστυλώσασαν τὰς εἰκόνας βασιλίδα εἰς τὰς ἁγίας, τιμῶσα τὴν μνήμην αὐτῆς τῇ 11 Φεβρουαρίου, ἥτις εἶνε πιθανῶς ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου αὐτῆς.

λη'

Μιχαὴλ ὁ μεθυστής.

Ὁ νεανίας, ὅςτις διὰ τῆς ἀφιλοστόργου πρὸς τὴν μητέρα διαγωγῆς καὶ τοῦ σκληροῦ φόνου τοῦ Θεοκτίστου ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον, εἶνε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ. Ἀλλ' ἡ μέθη, ἣν ὡς ὕβριν προςεκόλλησεν ἡ δυςφημία τῶν συγχρόνων καὶ ὁ ἀποτροπιασμὸς τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὸ ὄνομ' αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρξεν οὔτε ἡ μόνη, οὔτε ἡ χειρίστη τῶν κακιῶν τοῦ ἀναξίου υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου. Εἴδομεν ἤδη τὴν νεότητα τοῦ Μιχαὴλ κηλιδωθεῖσαν ὑπὸ παθῶν ἀκαθάρτων. Ἀλλ' ἡ ἐνηλικίωσις καὶ ἡ βαρεῖα εὐθύνη τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος δὲν ἐβελτίωσαν τὴν ψυχὴν τοῦ ἡγεμόνος, ὅςτις ὡς πρὸς μὲν τὴν ἱππικὴν μανίαν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν φιλομονομάχον Κόμμοδον, ἐν δὲ τῇ περιφρονήσει τῆς κρατούσης θρησκείας ἔχει τινὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν Ἐλαγάβαλον. Ἀλλὰ κυρίως εἰπεῖν ὁ μετέχων παραφόρου ἀλλοφροσύνης Μιχαὴλ μόνον πρὸς ἑαυτὸν δύναται νὰ συγκριθῇ. Οὐδὲ δύναται νὰ ῥηθῇ πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ, ὅτι ἡ μνήμη του διεστρεβλώθη ὑπὸ τῆς ψευδολογίας ἢ ὑπερβολῆς ἀντιφερομένων ἀντιπάλων, ἐπειδὴ ἡ μὲν διάσχισις εἰς ὑπερμάχους τῶν εἰκόνων καὶ εἰκονομάχων, ἐξ ἧς πολλάκις εἴδομεν διαστρεφομένην τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, εἶχε πλέον ἐκλίπει μετὰ τὴν Κυριακὴν τῆς ὀρθοδοξίας, κακίζουσι δὲ τὰς μωρίας καὶ ὑπερβασίας τοῦ Μιχαὴλ ἐνὶ στόματι οἱ χρονογράφοι ἅπαντες, καὶ αὐτοὶ οἱ εὐφήμως ἀναγράφοντες τὰς παραδόξους πολιτικὰς ἐπιτυχίας τῶν Βυζαντίνων ἐν ταῖς ἡμέραις μονάρχου ἄλλως σκανδαλίζοντος τὰ πλήθη διὰ τῶν ἠθῶν αὐτοῦ καὶ τῶν παρεκτροπῶν.

Ἀληθῶς σὺν τῇ ἀναρρήσει τοῦ Μιχαὴλ τἀνάκτορα μετεβλήθησαν εἰς οἶκον ἀπωλείας. Ὁ μετὰ φειδωλίας μεγάλης ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀποθησαυρισθεὶς δημόσιος πλοῦτος διεσπαθήθη μετὰ σπα-

τάλης ἀκρατοῦς. Ὁ βασιλικὸς θησαυρὸς κατεκενοῦτο εἰς ἀμοιβὰς τῶν γελωτοποιῶν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις συνηνιοχούντων καὶ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ συναμιλλωμένων καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, ἅτιν' ἀνεδέχετο ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας. Ὁ ἀνάδοχος ἐπλούτιζε τοὺς υἱοὺς τῶν ἡνιόχων, δωρούμενος εἰς ἕκαστον αὐτῶν πεντήκοντα μὲν τοὐλάχιστον λίτρας χρυσίου, ἤτοι περὶ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας δραχμῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ διπλοῦν καὶ τὸ ὑπερτριπλάσιον. Οὐχ ἧττον δ' ἔφθειρον τὰ ἤθη τῆς αὐλῆς καὶ ἐξήντλουν τὸν δημόσιον πλοῦτον οἱ ἐπιτραπέζιοι βωμολόχοι, καὶ μάλιστα ὁ οὕτως εἰπεῖν ἐπίσημος γελωτοποιὸς τοῦ βασιλέως, ὃν ὁ Μιχαὴλ δὲν ᾐδέσθη καὶ πατρίκιον νἀναδείξῃ. Καὶ τὰ μὲν πλήθη ὠνόμαζον αὐτὸν Χοῖρον διὰ τὴν ἀγριότητα τοῦ προςώπου, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκάλει κατ' ἀντίθεσιν εἰρωνικὴν Ἱμέριον, οἱονεὶ γλυκυπρόςωπον. Καὶ ἐφαιδρύνετο ὁ Μιχαὴλ ὑπὸ τῶν χυδαίων τοῦ Ἱμερίου βωμολοχιῶν, καὶ ἤμειβε δι' ἑκατονταλίτρου χρυσίου ἀντὶ τῆς προςηκούσης ποινῆς ἑκατὸν κολάφων ἀχρείαν αὐτοῦ ἀστειότητα δεικνύουσαν τὸ μέγεθος τῆς ἀναιδείας τοῦ γελωτοποιοῦ καὶ τὴν ἠθικὴν ἔκπτωσιν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προστάτου.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τὸ πλούσιον βασιλικὸν ταμεῖον, ὅπερ παρέδωκεν εἰς τὸν υἱὸν ἡ μήτηρ, ἤρχισε κενούμενον καὶ σπανίζον κερμάτων, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐπιτακτικαὶ χρηματικαὶ ἀνάγκαι ἐπίεζον τὸ κράτος. Καὶ τὸ μὲν βαλάντιον τῶν ἡνιόχων καὶ τῶν αὐλοκολάκων ἦτο μεστὸν χρυσίου, οἱ δὲ ὑπὲρ ἀμύνης τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πολιτείας τὴν ἰδίαν ζωὴν διακινδυνεύοντες στρατιῶται ἔμενον ἄνευ μισθοῦ, οὗ πρὸς πορισμὸν ἠναγκάζετο ὁ σπάταλος ἡγεμὼν νὰ προςτάττῃ τὴν χώνευσιν καὶ εἰς νομίσματα χαραγὴν τῶν πολυτίμων χρυσῶν κόσμων τοῦ παλατίου, ἅπερ ἀπεθαύμαζον οἱ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπιφοιτῶντες ξένοι, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ὁλοχρύσων ἢ χρυσοϋφάντων στολῶν τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἡ δὲ περὶ τὰ δημόσια ἀδιαφορία καὶ ἀφροσύνη ἡ καταδεικνυομένη ἐκ τῆς ἀσυλλογίστου κατασπαταλήσεως τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἐκορυφοῦτο ἐνίοτε αὐτόχρημα εἰς ἀναλγησίαν τοῦ ὑπ' ἀληθοῦς μανίας περὶ τὰς ἁρματοδρομίας διακατεχομένου Μιχαὴλ, ὅςτις δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡγεμὼν τοῦ ἱπποδρόμου μᾶλλον ἢ τοῦ κράτους. Ἐν μέσῳ τοσούτων τῆς πολιτείας κινδύνων ἡ σωτηρία ἀνετίθετο εἰς τοὺς στρατηγοὺς τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ Μιχαὴλ αὐτὸς σπανιώτατα μόνον ἐστράτευεν ἀδεξίως καὶ μόλις διασωζόμενος. Καὶ ἐν ᾧ οἱ μὲν Ῥῶσοι ἔπλεον

ἐπὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, ὁ δὲ Βάρδας καὶ ὁ Πετρωνᾶς ἀντεμετώπιζον τοὺς Ἄραβας, ἐκεῖνος ἠρκεῖτο στρατηγῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐπὶ τοὺς Πρασίνους, αὐτὸς περιβαλλόμενος στολὴν Βενέτου, καὶ οἱονεὶ συστρατήγους ἢ πολεμίους ἔχων τὸν συνηνίοχον καὶ συνοργιαστὴν λευκὸν Χειλᾶν ἢ τὸν πράσινον λογοθέτην Κωνσταντῖνον τὸν Ἀρμένιον ἢ τὸν ῥούσιον Κρασᾶν. Εἰς μάτην ἐνίοτε ἀνετρέπετο τὸ ἅρμα τοῦ βασιλέως. Ὡς ἄλλοτε ὁ Νέρων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐστεφανοῦτο καὶ πίπτων ὑπὸ τῶν ἑλλανοδικῶν, οὕτως ἀπεκρέμαζεν ἡσύχως ὁ Μιχαὴλ τοὺς στεφάνους τῆς νίκης ἀπὸ τοῦ εἰκονίσματος τῆς θεομήτορος τοῦ κοσμοῦντος τὸ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ αὐτοκρατορικὸν κάθισμα, ὅπως κοσμήσῃ δι' αὐτῶν τὴν ἀναξίαν αὐτοῦ κεφαλήν. Μετὰ τοιαύτης δὲ προςκείμενος εἰς τὰ ἱππικὰ ἀγωνίσματα μανίας, εὔλογον ἦτο ταῦτα νὰ θεωρῇ ὡς ὑψίστην τοῦ βίου μέριμναν, οὐδεμίαν δεχόμενος αὐτῶν διακοπήν, ἂν ἐν μέσῃ τῇ τελέσει αὐτῶν ἤρχετο τὸ ἄγγελμα νέας ἐπικινδύνου ἐπιδρομῆς τῶν Ἀράβων, καὶ διατάττων, ὅπως μὴ ἐνοχλῆται ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ἱππικῶν θεαμάτων, τὴν παῦσιν τῆς λειτουργίας τῶν περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν πυρσῶν, οἵτινες, συγκοινωνοῦντες πρὸς τοὺς ἐπὶ ἄλλων ὀρέων μέχρι τῆς Κιλικίας, ἀνήγγελλον νέας τῶν Σαρακηνῶν κινήσεις. Οὐδεὶς δ' ἐτόλμα νἀντιπαρατηρήσῃ τι εἰς τὸν φρενόληπτον ἱππομανῆ, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ τἀνώτατα ἀξιώματα περιβεβλημένοι ἠναγκάζοντο, καθ' ἃ εἴδομεν, νὰ ἐνδύωνται τὴν λευκὴν ἢ τὴν πρασίνην ἢ τὴν ῥουσίαν ἱππικὴν στολήν, συνθεατριζόμενοι μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐνώπιον τοῦ πλήθους. Ἅπαξ δὲ μόνον σκεπτικός τις λόγιος, καλούμενος μὲν Πέτρος, ἐπονομαζόμενος δὲ Πτωχομάγιστρος, ἐτόλμησε δίκην νέου Σόλωνος, μὴ θαυμάζοντος τὸν νέον Κροῖσον, νὰ ἐλέγξῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἐπιδεικνύοντα εἰς αὐτὸν τὴν ἄσκοπον πολυτέλειαν μεγαλοπρεποῦς καὶ μαρμαροκτίστου σταύλου, ὃν εἶχε κτίσει χάριν τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ ἵππων, καὶ ἀντέταξε τὴν σύνεσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κτίσαντος μεγαλοπρεπῆ ναὸν εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ Σοφίαν πρὸς τὴν εὐτέλειαν τοῦ Μιχαήλ, κατασκευάσαντος **κοπροθέσιον καὶ ἀλόγων ἀνάπαυσιν.** Ἀλλ' ἡ εὐθαρσὴς τοῦ λογίου παρρησία οὐδαμῶς συνεκίνησε τὸν παχύδερμον αὐτοκράτορα, καὶ ὁ Πτωχομάγιστρος ἐξῆλθε τοῦ δυςφημισθέντος παρ' αὐτοῦ ἱπποστασίου τυπτόμενος καὶ συρόμενος.

Ὅ τι δὲ ἦσαν διὰ τὸν ἄφρονα βασιλέα ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες, μεταβαλλόμενοι εἰς ἡνιόχους καὶ κομβινογράφους,

Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σλάβων.

Εἴδομεν τοὺς Βουλγάρους μετὰ τὴν περὶ τὴν Μεσημβρίαν μεγάλην νίκην Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἀναγκασθέντας ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Μορτάγωνος νὰ συνομολογήσωσι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους σπονδὰς τριακονταετεῖς. Μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτῶν ὁ Βόγορις, ὅςτις ἦρχε τῶν Βουλγάρων περίπου ἀπὸ τοῦ 852, ἀνέλαβε νέαν κατὰ τῶν Βυζαντίνων ἐπίθεσιν, ἀποστείλας στίφη ἐπιδρομέων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην. Ἀλλὰ ταχεῖα καὶ τελεςφόρος ἐπῆλθεν ἡ ἀντίδρασις τῆς Θεοδώρας, καὶ ἡ εἰρήνη ἐγκαίρως πάλιν ἀποκατεστάθη.

Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἀνανεώσεως τῆς εἰρήνης ὑπῆρξε κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Βυζαντίνων καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ δύο αἰχμαλώτων, οἵτινες μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων εἰς τὸν χριστιανισμόν. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ μοναχὸς Θεόδωρος ὁ Κουφαρᾶς, ἀνὴρ ἀξιόλογος καὶ χρήσιμος εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν, ὅςτις διέμενεν ἀπὸ ἀγνώστου χρόνου αἰχμάλωτος παρὰ τοῖς Βουλγάροις, καὶ ἀδελφὴ τοῦ Βογόριδος, ἥτις διέτριβεν αἰχμάλωτος ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Καὶ ὁ μὲν Κουφαρᾶς εἶχε φροντίσει κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας νὰ προμυήσῃ ἄλλους τε τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτὸν τὸν Βόγοριν τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Εὑροῦσα δὲ τοῦτον ἤδη προμεμυημένον, ἔτι μᾶλλον μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπάνοδον εἰς Βουλγαρίαν παρώρμα εἰς ἀποδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ ἀδελφή, ἥτις, αἰχμαλωτισθεῖσα ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ, εἶχε βαπτισθῇ ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ ἀνατραφῇ ἐν χριστιανικῇ παιδείᾳ. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐπιμόνους παρορμήσεις τῆς ἀδελφῆς ἐνέμενεν ὁ Βόγορις εἰς τὴν πάτριον εἰδωλολατρείαν, φοβούμενος ἐκ τῆς μεταστάσεως εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν στάσιν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, εἰ καὶ αὐτὸ αὐτοῦ τὸ συμφέρον καὶ ἡ μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς μετέωρος πολιτικὴ σχέσις ἐπέβαλλον τὴν προςχώρησιν εἰς τὸν χριστιανισμόν.

Ἀλλ' ὁπωςδήποτε εἶχε κλονηθῇ ἤδη ἡ εἰς τὰ εἴδωλα πίστις τοῦ Βογόριδος, καὶ ἡ δεισιδαιμονία συνεπλήρωσε, καταλλήλου ὥρας ἐπελθούσης, τὸ ἀσυντέλεστον ἔργον τῆς κατηχήσεως. Καὶ δὴ τῆς χώρας τῶν Βουλγάρων πιεζομένης ὑπὸ λιμοῦ σφοδροῦ, ἐπεκαλέσθη ὁ Βόγορις τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ τῶν Χριστιανῶν. Τῆς δὲ Βουλγαρίας

ἀπαλλαγείσης τῆς θεομηνίας, ὁ Βόγορις ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἀρχιερέως μετακληθέντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετωνομάσθη Μιχαὴλ καθ' ὁμωνυμίαν πρὸς τὸν βασιλέα.

Καὶ ἄλλο τι δὲ συνετέλεσε κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Βυζαντίνων εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βογόριδος, ἡ ἰσχυρὰ αἴσθησις ἣν ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν ἡ θέα εἰκόνος τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἣν ἐζωγράφησεν ἐν νεοδμήτῳ αὐτοῦ παλατίῳ μετὰ καὶ ἄλλων εἰκόνων ὁ Βυζαντῖνος μοναχὸς καὶ ζωγράφος Μεθόδιος. Ἰδὼν ἐν τῇ ζωηρᾷ εἰκόνι τοῦ καλλιτέχνου ἔνθεν μὲν τῶν δικαίων τὸν χορὸν στεφανούμενον, ἐκεῖθεν δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς βασανιζομένους ἐν τῇ κολάσει, ἔσπευσε νὰ μεταστῇ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ βουλγαρικὸς λαὸς παρουσιάζεται οὐχ ἧττον κατεξαναστὰς ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ ἡγεμόνος, καὶ καταπολεμεῖ μὲν οὗτος τοὺς ἐπαναστάτας, περιάγων ἐν κόλποις τὸν τύπον τοῦ θείου σταυροῦ, μετάγει δὲ τοὺς λοιποὺς τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Στενοχωρούμενος δὲ ὑπὸ ὑπερπλεονεσμοῦ τῶν κατοίκων ἐν τῇ πέραν τοῦ Αἵμου Βουλγαρίᾳ, ἐζήτησε παρὰ τῆς Θεοδώρας πρὸς στήριξιν τῆς εἰρήνης ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτῆς ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου τὴν παρὰ τῶν Βουλγάρων Ζαγορὰν καλουμένην χώραν, ἤτοι τὴν μεταξὺ τῆς Σιδηρᾶς λεγομένης ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων πύλης, τοῦ σημερινοῦ Δεμὶρ-καποῦ, καὶ τῆς παραλίας πόλεως Δεβελτοῦ, ἤτοι τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ σημερινοῦ κόλπου τοῦ Πύργου καὶ τῆς Βάρνας περιοχήν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ παράδοσις τῶν Βυζαντίνων. Ἀλλ' ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Βουλγάρων εἰς τὸν χριστιανισμὸν δὲν φαίνεται ὑπάρξασα οὕτως ἁπλῆ καὶ ταχεῖα. Πολὺ δὲ μᾶλλον ἡ γενομένη εἰς αὐτοὺς ἐδαφικὴ παραχώρησις ἐπῆλθε κατόπιν νέου πολέμου, προκληθέντος ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καταταλαιπωρήσεως τῆς χώρας καὶ ἐπισφραγισθέντος δι' εἰρήνης, συμπεριλαμβανούσης πιθανῶς καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν πολεμίων θρησκευτικῆς μεταβολῆς. Τὸν πόλεμον δὲ τοῦτον τινὲς μὲν τῶν Βυζαντίνων ἀναφέρουσιν ἤδη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Θεοδώρας, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν Συμεὼν τοῦ λογοθέτου συνέβη τὸ τέταρτον ἔτος τῆς μοναρχίας τοῦ Μιχαὴλ, ἤτοι τῷ 560. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων καταβιβάζουσιν αὐτὸν εἰς τὸ 864 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 865. Ἡ δὲ παρὰ τῶν Βουλγάρων ἀποδοχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν συνδέεται μόνον πρὸς τὸν τοιοῦτον πόλεμον, ἀλλὰ πάντως

καὶ πρὸς τὴν ἐνεργὸν προσηλυτιστικὴν πολιτείαν, ἧς ἐπελήφθησαν οἱ Βυζαντῖνοι ἐπὶ τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ Μιχαήλ.

Ἐν τῷ προσηλυτιστικῷ τούτῳ ἔργῳ πρωταγωνιστοῦσιν ὡς ἀπόστολοι τοῦ χριστιανισμοῦ δύο ἀδελφοί, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μεθόδιος, υἱοὶ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεσσαλονίκης, ἐξ ἧς καὶ κατήγοντο, τεταγμένου δρουγγαρίου Λέοντος. Τυχόντες δ' ἐξαιρέτου παιδείας, ἐκμαθόντες δὲ καὶ τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν, ἐφαίνοντο προωρισμένοι εἰς μέγα μέλλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Βυζαντίου, ἣν ἤρχισαν τὸ πρῶτον ὑπηρετοῦντες ἐν πολιτικαῖς ὑπηρεσίαις, ἀλλὰ προετίμησαν ἔπειτα ἀμφότεροι τὸν μοναχικὸν βίον, οὗ τὴν ἠρεμίαν διέκοψε μόνον τὸ ἀποστολικὸν ἔργον, εἰς ὃ ἐπεδόθησαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον λέγεται, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος μετέβη τῷ 851 πρὸς τοὺς Ἄραβας, ὧν τις ἀρχηγὸς εἶχε ζητήσει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος θεολόγον, μεθ' οὗ νὰ συζητήσῃ τὰ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ ἐκείνη, ἂν πράγματι συνέβη, περιωρίσθη μόνον εἰς θεωρητικὰς συζητήσεις. Πολὺ δὲ πρακτικώτερον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεταγενεστέρας αὐτῶν ἐνεργείας.

Ἡ ἀποστολικὴ αὐτὴ δρᾶσις τῶν δύο ἀδελφῶν ἄρχεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 851 καὶ 860 ἀπὸ τῆς Χαζαρίας, ἧς τὸ κυριώτατον μέρος ἀπετέλουν αἱ μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου χῶραι. Ἡ χώρα ἐκείνη, ἀφ' ἧς Λέων ὁ Ἴσαυρος εἶχε παραλάβει ὡς νύμφην τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου τὴν ἡγεμονόπαιδα Εἰρήνην τὴν μητέρα Λέοντος τοῦ ἐκ τοῦ μικτοῦ τούτου γάμου ἐπικληθέντος Χαζάρου, ἐδούλευεν ἔτι εἰς τὰ εἴδωλα. Κλονούμενοι δὲ περὶ τὴν πίστιν αὐτῶν οἱ Χάζαροι ὑπὸ ἀποστόλων Ἰσραηλιτῶν καὶ Ἀράβων, ἐμήνυσαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ, ζητοῦντες θεολόγον ἄξιον νὰ διαφωτίσῃ αὐτοὺς περὶ τῆς ἀρίστης θρησκείας. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἀνέλαβον οἱ δύο ἀδελφοί, οἵτινες, μεταβάντες εἰς Χερσῶνα, ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ὡς ἕδρας μετέστησαν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τόν τε χαγάνον τῶν Χαζάρων καὶ διακοσίους τῶν περὶ αὐτὸν ἰσχυρῶν. Καὶ δὲν ὑπῆρξε μὲν τελεία ἡ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Μεθοδίου εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφὴ τῶν Χαζάρων, ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν ἔγεινεν ἀφετηρία τῆς ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ μικρὸν διαδόσεως τῆς νέας θρησκείας. Ἐπιστρέφοντες δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Χερσῶνος μετεκόμισαν καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἐν ἔτει 102 μαρτυρήσαντος πάπα Ῥώμης Κλήμεντος, ὅπερ μετὰ πολλὰς περιπετείας εὐλαβεῖς Χριστιανοὶ εἶχον περισώσει εἰς Χερσῶνα.

Ἀλλ' ἡ κυριωτάτη τῶν δύο ἀδελφῶν ἀποστολὴ ἔγεινεν εἰς τὴν Μωραβίαν. Τῆς σλαβικῆς ταύτης χώρας ἦρχεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ὁ ῥέκτης Ῥάστιτς, ὅςτις ἐζήτησεν ἐκ Βυζαντίου κήρυκας τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν. Τὸ διάβημα τοῦτο, γενόμενον τῷ 862, ἦτο οὐ μόνον ἔνδειξις προςχωρήσεως εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ ποιά τις προςπέλασις τοῦ ἡγεμόνος τῶν Μωραβῶν, ὅςτις, εὑρισκόμενος εἰς ἀγῶνα πρὸς τοὺς Φράγκους, ἐζήτει συμμάχους. Ὁ δὲ Μιχαὴλ προθύμως ἀπέστειλεν εἰς Μωραβίαν τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Μεθόδιον, οἵτινες, διατρίψαντες ἐν τῇ χώρᾳ σχεδὸν ἐπὶ τετραετίαν (863-867), ἀπέβησαν οἱ κυριώτατοι ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῖς Μωραβοῖς.

Οὐδὲ περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο οἱ δύο Ἕλληνες μοναχοί, ἀλλ' ὁ ἀποστολικὸς αὐτῶν ζῆλος ἤγαγεν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν σλαβικὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ἦτο δυςχερέστατον, ἀνέλαβε δ' αὐτό, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου καὶ τῶν εἰς τοὺς δύο ἀδελφοὺς προςελθόντων μαθητῶν, ὁ λογιώτερος τῶν δύο ἀδελφῶν, ὁ Κωνσταντῖνος, οὐ μόνον μετὰ τῆς προςηκούσης σοφίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ θερμότητος ἀναλόγου πρὸς τὸν ἀποστολικὸν ζῆλον, ἐφ' ᾧ διέπρεψε καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἐν μέσῳ παντοίων περιπετειῶν. Ἡ σλαβικὴ γλῶσσα ἦτο μέχρις ἐκείνων τῶν χρόνων ἄγραφος, στερουμένη οὐ μόνον φιλολογικῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ ἀλφαβήτου φωνητικοῦ ἀκόμη, τῶν Σλάβων μεταχειριζομένων τέως μόνον ἰδεογραφικά τινα σημεῖα, ὅλως ἀπρόσφορα πρὸς γραφὴν μακροτέρων κειμένων καὶ ἀνάπτυξιν γραμματειακήν. Παρίστατο λοιπὸν ἀνάγκη τῆς δημιουργίας ἢ εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν προςφόρου προςαρμογῆς ἀλφαβήτου καταλλήλου. Τούτου δὲ βάσις ἐχρησίμευσεν ἡ ἑλληνικὴ γραφή, συμπληρωθεῖσα πιθανῶς διὰ στοιχείων παραληφθέντων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ὧν ἦτο κάτοχος ὁ γλωσσομαθὴς Κωνσταντῖνος. Ἡ γραφὴ δὲ αὐτή, κληθεῖσα **κυρίλλειος** ἀπὸ τοῦ δευτέρου γνωστοτέρου εἰς τοὺς Σλάβους ὀνόματος τοῦ Κωνσταντίνου, ὅςτις μετωνομάσθη Κύριλλος ἐν Ῥώμῃ βραχὺ πρὸ τοῦ θανάτου, ἔγεινε τὸ ὄργανον τῆς εἰς τὴν παλαιὰν σλαβονικὴν μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, τῆς λειτουργίας καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν βιβλίων ὑπό τε τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Μεθοδίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν. Οὕτως οἱ Ἕλληνες ἀνέῳξαν εἰς τοὺς Σλάβους τὴν ὁδὸν τοῦ πνευματικοῦ βίου, καὶ ἔγειναν οἱ πρῶτοι εἰςηγηταὶ τῆς ἠθικῆς

ἐκείνης μεταρρυθμίσεως, ἥτις συνδέεται πρὸς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, τὴν γνῶσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ τῆς λειτουργίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων. Ὁσαδήποτε δὲ καὶ ἂν εἶνε τὰ πρὸς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ἀποστόλων συνδεόμενα γλωσσικὰ καὶ παλαιογραφικὰ ζητήματα, περὶ ὧν δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες κατέστησαν ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν Σλάβων καὶ τῶν ἐκσλαβισθέντων Βουλγάρων, καὶ προςέθηκαν ἕνα ἐπὶ πλέον στέφανον δόξης εἰς τὴν μεγάλην ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οὐδ' ἐλαττόνει τὴν ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἔργῳ πρωτοβουλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τὸ τυχαῖον γεγονὸς τῆς ἕνεκα πολιτικῶν λόγων εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Σλάβων καὶ τὴν παγίωσιν τῆς νέας θρησκείας ἐν Βουλγαρίᾳ συναντιλήψεως τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτὴν προςχωρήσεως τῶν δύο μεγάλων Ἑλλήνων ἀποστόλων. Ἀληθῶς βλέπομεν αὐτοὺς οὐ μόνον περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀποστολικῆς δράσεως ἐργαζομένους ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ πάπα Νικολάου Α', ἀλλὰ καὶ καλουμένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς ἣν καὶ ἔσπευσαν μετὰ τετραετῆ περίπου ἐν Μωραβίᾳ διαμονὴν τελευτῶντος τοῦ 867. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Νικολάου, ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξύ, εὗρον ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου τὸν Ἀδριανὸν Β', ὅςτις ἐδεξιώθη μὲν αὐτοὺς φιλοφρονέστατα, καθιέρωσε δ' αὐτοὺς εἰς ἐπισκόπους. Ἀλλ' ὁ μὲν Κωνσταντῖνος, μετονομασθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ πάπα Κύριλλος, ἀπέκρουσε τὴν τιμήν, προαισθανόμενος ἐγγίζοντα τὸν θάνατον, ὅςτις καὶ ἐπεραίωσε τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον, ἐπελθὼν μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, τὴν 8 Φεβρουαρίου 868. Ὁ δὲ Μεθόδιος, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Μωραβίας ἢ τῆς γείτονος Παννονίας, ἐπέστρεψε πρὸς τοὺς Μωραβούς, καὶ ἀπέθανε τῷ 885, στηρίζων τὴν πίστιν παρ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς περιοίκοις Σλάβοις ἐν μέσῳ δυςχεροῦς ἀγῶνος πρὸς τὴν ἀντεπίδρασιν τῶν Γερμανῶν καὶ ποικίλων περιπετειῶν, ἀναδεικνυουσῶν ἔτι θαυμασιώτερον τὸν μέγαν αὐτοῦ ἀποστολικὸν ζῆλον.

Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μεθόδιος δὲν ὑπῆρξαν ἀμέτοχοι καὶ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῆς τῶν Βουλγάρων. Ὑπάρχουσι μάλιστα οἱ ταὐτίζοντες τὸν Μεθόδιον πρὸς τὸν ὁμώνυμον μοναχὸν καὶ ζωγράφον τῆς εἰκόνος τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἥν, καθ' ἃ εἴδομεν, ἡ βυζαντιακὴ παράδοσις παριστάνει τὰ μέγιστα συντελέσασαν εἰς ἐκπτόησιν τοῦ Βογόριδος. Ἀλλ' ὁπωςδήποτε φαίνεται,

ὅτι δὲν ἔλειψέ τις προσωπικὴ ἐπίδρασις τῶν δύο ἀδελφῶν διὰ διαμονῆς αὐτῶν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔστω καὶ προσωρινῆς, πρὸ τῆς εἰς Μωραβίαν μεταβάσεως. Ἐπῆλθε δ' ἡ βάπτισις τῶν Βουλγάρων κατὰ πιθανώτατον λόγον τῷ 864.

Τὸ γεγονὸς ἦτο ἱκανῶς σπουδαῖον διὰ τοὺς Βυζαντίνους. Ἦτο νίκη τοῦ Βυζαντίου θρησκευτικὴ ἅμα καὶ πολιτική. Ἀλλὰ μόνον ἡ ἐκκλησία ἐφάνη κατανοήσασα ἀμέσως τὴν σημασίαν τοῦ μεγάλου γεγονότος. Διὸ βλέπομεν τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, κατεῖχε δὲ ἤδη τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 857 ὁ Φώτιος, ἐπιστέλλοντα τῷ 865 πρὸς τὸν Βόγοριν, ὃν ἀποκαλεῖ φιλόχριστον καὶ πνευματικὸν υἱὸν καὶ ***ἐμῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐγενὲς καὶ γνήσιον γέννημα.*** Ἐν τῇ μακρᾷ ταύτῃ ἐπιστολῇ ὁ πατριάρχης πειρᾶται νὰ διδάξῃ τὸν νεόφυτον τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας, καὶ παρέχει εἰς αὐτὸν συνετὰς ὑποθήκας περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ ὑποχρεώσεων ἀγαθοῦ ἡγεμόνος. Ἡ διδασκαλία τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων βάσιν εἶχε τὴν ὀρθὴν γνώμην, ὅτι καθῆκον τοῦ ἄρχοντος εἶνε ὄχι μόνον ἡ φροντὶς περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξιοῦν ἴσης προνοίας τὸν εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένον λαὸν καὶ ἡ χειραγωγία αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν τῆς θεογνωσίας τελειότητα. Ἀλλ' ὁ Βόγορις ἐφάνη μὲν πρόθυμος νὰ βαδίσῃ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ περαιτέρω τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὄχι καὶ διατεθειμένος νὰναμένῃ ὁδηγίας ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τάσεις αὐτονομίας τῆς μόλις που ἱδρυθείσης βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ἡ μετέωρος θέσις τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πραγμάτων, ἡ σύγχυσις ἣν ἐγέννων αἱ παντοειδεῖς σπερμολογίαι φιλοθρήσκων ἀγυρτῶν ἐκ πάσης χώρας εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νεοφύτου βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἤγαγον τὸν Βόγοριν εἰς προσπέλασιν πρὸς τὴν Ῥώμην.

Ἀγνωμόνως δ' ἀποσκιρτήσας ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, ἔστειλεν εἰς τὸν πάπαν Νικόλαον τὸν Αὔγουστον τοῦ 866 πρέσβεις, δι' ὧν ἐζήτει ἀπάντησιν εἰς ἑκατὸν ἓξ παντοίας ἐρωτήσεις πρὸς ἐξήγησιν τῆς νέας θρησκείας. Ὁποίαν δὲ διατάραξιν εἰς τὰς σκέψεις τῶν Βουλγάρων ἐπέφερεν ἡ ἀποδοχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ εἰς ὁποίαν σύγχυσιν ἐνέβαλλον αὐτοὺς ὑπερβολικαὶ ψευδοδιδασκαλίαι, ὡς εἰ προέκειτο περὶ μεταβολῆς αὐτῆς τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν καὶ τῆς ὅλης διαίτης, ἀποδεικνύει ἡ ἀφέλειά τινων τῶν βουλγαρικῶν ἐρωτήσεων. Ἠρώτων ἐπὶ παραδείγματι τὸν πάπαν, ἂν ὡς Χριστιανοὶ ἐπετρέπετο νὰ φέρωσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι

βράκας, ἂν ἀπηγορεύετο τὸ λούεσθαι κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, ἂν εἶνε ἁμαρτία τὸ ἵστασθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἄνευ τῆς ἐπὶ τοῦ στήθους σταυρώσεως τῶν χειρῶν, ἂν ὤφειλον νὰ μεταλαμβάνωσι τῆς θείας κοινωνίας ἐζωσμένοι, ἂν κατελογίζετο εἰς τὰ βαρέα ἁμαρτήματα ἡ ἀπόγευσις τοῦ κρέατος ζώων ἐσφαγμένων ὑπ' εὐνούχων.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 866 ἦλθον ἐκ Ῥώμης εἰς Βουλγαρίαν δύο Λατῖνοι ἐπίσκοποι, φέροντες τὴν εἰς τὰ βουλγαρικὰ αἰτήματα ἀπάντησιν τοῦ πάπα Νικολάου, οὖσαν οὐ μόνον πρακτικωτάτην, ἀλλὰ καὶ χρησιμεύουσαν πολλαχῶς εἰς διαφώτισιν ἡμῶν περὶ τῶν κατὰ τοὺς Βουλγάρους τοῦ ἐνάτου αἰῶνος.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον τῶν αἰτημάτων τοῦ Βογόριδος, ἡ ἀξίωσις τῆς ἀναγνωρίσεως ἰδίου πατριάρχου τῶν Βουλγάρων, δὲν ἔτυχε τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ πάπα. Προςεπελθούσης δὲ καὶ τῆς μὴ ἀποστολῆς αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἐπισκόπου, ὃν ἀπήτουν νὰ λάβωσιν ἐκ Ῥώμης οἱ Βούλγαροι, ὁ Βόγορις ἀπέστη καὶ πάλιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Πέμψας δ' ἀπόστολον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 870 συγκροτηθεῖσαν σύνοδον, ἀπεδέχθη νὰ ταχθῇ κατὰ τὰ ὑπ' αὐτῆς ὁρισθέντα ὑπὸ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ δὴ τὸ πατριαρχεῖον ἀπέστειλε μὲν εἰς Βουλγαρίαν ὡς ἀρχιεπίσκοπον τὸν Ἰωσὴφ, ἵδρυσε δὲ περὶ τὰς δέκα ἐπισκοπάς. Ταῦτα δὲ πάντα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐγκαίνισιν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Βουλγαρίας, αἵτινες ἐκορυφώθησαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Βογόριδος Συμεὼν εἰς τὴν βασιλεύουσαν χάριν ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ἀκριβῶς ὁ νεανίας ἐκεῖνος ὁ ἀπὸ παίδων ἐντραφεὶς εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ παιδευθεὶς διὰ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτ' ἐπεκλήθη Ἡμιέλλην, ἀνεδείχθη ὡς διάδοχος τοῦ Βογόριδος ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων, ἀναλαβὼν, ὡς θὰ ἴδωμεν, πρὸς τὸ Βυζάντιον μακρὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα.

μ'

Νέοι ἀγῶνες πρὸς τοὺς Ἄραβας.

Εἴδομεν, ὅτι ἡ ἐν ἔτει 838 ἅλωσις τοῦ Ἀμορίου ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὑπῆρξε διὰ τοὺς Βυζαντίνους τραῦμα οὕτω δεινὸν, ὥςτε μετὰ ματαίας ἀποπείρας τελεσφόρου συμπράξεως μετὰ τῶν Βενετῶν καὶ

τῶν Φράγκων ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι πρὸς τὸν χαλίφην Ἀλμοτασσὴμ συνθήκην τῷ 840. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἀπέθνησκον ἐν διαστήματι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τοῦ Ἰανουαρίου 841, οἱ δύο μεγάλοι ἀντίπαλοι, ὅ τε Θεόφιλος καὶ ὁ Ἀλμοτασσήμ. Ἀλλ' ἤδη ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀλμοτασσὴμ, τοῦ Οὐαθὴκ, ἡ Θεοδώρα ἠναγκάσθη νἀναλάβῃ καὶ πάλιν, καθ' ἃ εἴδομεν, τοὺς πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγῶνας, οἵτινες ἀπέβησαν δεινότεροι μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Οὐαθὴκ (842-847) ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τζεφὲρ-Ἀλμουταβακκὶλ (847-861) σύμπραξιν τῶν Παυλικιανῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας. Ὁ Πόντος καὶ ἡ Καππαδοκία ἐδῃοῦντο, ὁ δὲ φιλοπόλεμος ἐμίρης τῆς Μελιτηνῆς Ὀμὰρ, ὃν καλοῦσιν Ἄμερ οἱ Βυζαντῖνοι, ἦγε καὶ ἔφερε διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτοῦ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῶν συχνῶν τούτων ἐπιδρομῶν, διὰ παντὸς τρόπου ἐπεζήτουν νἀντεπεξέλθωσιν. Εἷς δὲ τῶν ἐπιχειρηθέντων κυριωτάτων ἀντιπερισπασμῶν ὑπῆρξεν ἐπιτυχὴς ἐν ἔτει 852 ἀπόβασις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ χαλίφου κατεχομένην Αἴγυπτον. Ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἐπιχειρηθείσῃ διὰ τριακοσίων πλοίων ὑπὸ τρεῖς στρατηγοὺς, κατελήφθη μὲν ὁ λιμὴν τῆς Δαμιέττης, δι' οὗ οἱ νικηταὶ εἰσήλασαν εἰς τὴν δῃωθεῖσαν πόλιν, ἐλαφυραγωγήθη δὲ καὶ αὐτὴ ἡ μεγάλη πόλις Μίσρα, ἐξ ἧς ἀπήχθησαν ἑξακόσιαι γυναῖκες.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη προσωρινὴν μόνον ἐπήνεγκεν ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν, αἵτινες ἐξηκολούθουν σχεδὸν ἀδιάλειπτοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Παροδικαὶ δ' ὑπῆρξαν αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Βυζαντίνων, οἷα ἡ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Λέοντος, ὅςτις ἐν ἔτει 856 ἐκυρίευσε μὲν τὰ Ἀνάζαρβα, διαβὰς δ' ἐν Σαμοσάτοις τὸν Εὐφράτην, προεχώρησεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν μέχρι τῆς Ἀμίδης. Καὶ ἠνάγκασαν μὲν αἱ ἀντεκδικήσεις τοῦ Ὀμὰρ τὸν Μιχαὴλ νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς, συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Βάρδαν τῷ 858. Ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐπιχειρηθεῖσα πολιορκία τῶν Σαμοσάτων ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ἡ ἀντίστασις τῶν Σαρακηνῶν ὑπῆρξε γενναιοτάτη, οἱ δὲ μετ' αὐτῶν συναγωνιζόμενοι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Καρβέαν Παυλικιανοὶ ἐπετέλεσαν ἀληθῆ θαύματα ἀνδρείας. Μέγα δ' ὑπῆρξε τὸ πλῆθος τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων τῶν ζωγρηθέντων ὑπὸ τῶν νικητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ στρατηγὸς Λέων, ὃν οἱ Ἄραβες οὐδέποτε ἠθέλησαν νἀποδώσωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα οὐδ' ἀντὶ τῶν βαρυτάτων λίτρων. Αὐτὸς δ' ὁ Μιχαὴλ μόλις ἐσώθη χάρις εἰς τὴν ταχύτητα τοῦ ἰδίου ἵππου.

Οὐχ ἧττον δ' ἀτυχὴς ὑπῆρξε νέα τοῦ αὐτοκράτορος ἐκστρατεία μετὰ δύο ἔτη, τῷ 860. Ὁ Μιχαὴλ ἐξεστράτευσεν εἰς τὸν Πόντον, θέλων νἀντιμετωπίσῃ τὸν μέχρις αὐτῆς τῆς Σινώπης προχωρήσαντα Ὀμάρ. Ἀλλ' εἰς μάτην συμπαρέλαβε τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἐξεῖχον γενναιότατοι ἄνδρες ἐκ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας. Ἡ ἀρχιστρατηγία αὐτοῦ ὑπῆρξεν οὕτως ἀδεξία, ὥστε ἡττήθη δεινῶς οὐ μακρὰν τῆς Δαζιμῶνος παρὰ τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Χωνάριον, καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν. Οὐδ' ἤθελε σωθῇ ἄνευ τῆς γενναίας ἐπεμβάσεως τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ Μανουὴλ, ὅστις καὶ τὸν πατέρα τοῦ βασιλέως Θεόφιλον εἶχε δὶς σώσει. Ἡ δὲ καρτερικὴ αὕτη ἀντίστασις τοῦ ἀνδρείου Μανουὴλ ἠνάγκασε τοὺς κεκμηκότας νικητὰς, περιπεσόντας ἄλλως εἰς τόπον ἄνυδρον, νἀφήσωσι διέξοδον σωτηρίας εἰς τὸν φεύγοντα βασιλέα.

Τοιαῦται δ' ἐπανειλημμέναι ἐπιτυχίαι καθίστανον ὁσημέραι θρασύτερον τὸν Ὀμὰρ, ὅστις μετὰ δύο ἔτη, τῷ 862, ἀνεφάνη καὶ πάλιν κατὰ τὸν Πόντον μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων ἀνδρῶν. Ἡ ἐπιδρομὴ ἦτο βαρεῖα. Ὁ στρατηλάτης τῶν Ἀράβων προεχώρησε δῃῶν τὰ πάντα μέχρι τῆς Ἀμισοῦ τῆς ἐν τῷ Πόντῳ, ἣν καὶ κατέλαβε. Παρίστατο ἀνάγκη ταχείας καὶ τελεσφόρου δράσεως, ὅπως τὸ κράτος ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐπὶ πολλὰ ἤδη ἔτη λυμαινομένου τὰς μικρασιατικὰς χώρας ἐχθροῦ. Ἡ δ' εὐτυχὴς διακοπὴ τῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγώνων κατέστησεν εἰς τὸν Μιχαὴλ δυνατὴν τὴν συγκέντρωσιν ἀρίστων δυνάμεων ἐκ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας, αἵτινες συναπεστάλησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπως συμπολεμήσωσι μετὰ τῶν τεσσάρων βασιλικῶν ταγμάτων καὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν μικρασιατικῶν θεμάτων καὶ τῶν διοικούντων αὐτὰ στρατηγῶν, ἐν οἷς ἐξεῖχε Νάσαρ ὁ διοικητὴς τοῦ θέματος τῶν Βουκελλαρίων. Ἀλλὰ μία ὑπῆρχε κυρία δυςχέρεια, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁ μὲν Λέων εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἢ ἔζη ἀκόμη δεσμώτης τῶν Ἀράβων. Ὁ δὲ Μανουὴλ ἦτο ὑπέργηρως καὶ κατείχετο ἤδη ὑπὸ νόσου, ἥτις μετ' οὐ πολὺ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Αὐτὸς δ' ὁ Μιχαὴλ τέλος δὲν ἐτόλμα νὰ στρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ὀμὰρ, ἀναμιμνησκόμενος τῶν προτέρων αὐτοῦ παθημάτων. Ἀνετέθη λοιπὸν ἡ στρατηγία εἰς τὸν εὐλαβῆ στρατηγὸν τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων Πετρωνᾶν, ἀδελφὸν τοῦ Βάρδα καὶ πρὸς μητρὸς θεῖον τοῦ βασιλέως, διαμένοντα τότ' ἐν Ἐφέσῳ.

Καὶ δὲν εἶχε μὲν διακριθῇ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὁ Πετρωνᾶς

ἐπὶ στρατηγικῇ δεξιότητι, ἀλλ' ἡ περίνοια αὐτοῦ, ἡ εὐσεβὴς εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ βαρὺ ἔργον πίστις, ἡ σύμπραξις τοῦ γενναίου Νάσαρ καὶ τῶν ἐμπειροπολέμων στρατηγῶν καὶ κλεισουραρχῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν νίκην.

Ὁ Πετρωνᾶς ἐστρατοπέδευσε κατὰ τὰ σύνορα τῆς Παφλαγονίας καὶ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν ἐν χώρᾳ ἣν ἐκάλουν Λαλακάωνα οἱ Βυζαντῖνοι, παρὰ τὴν θέσιν τὴν λεγομένην Πτώσοντα. Τὰς δύο ἀντιπάλους στρατιὰς ἐχώριζεν ὄρος, οὗ ἡ ὑπέρβασις ἐπεβάλλετο εἰς ἀμφοτέρας, ὅπως προκαταλάβωσι τὸν ἐχθρόν. Ἐπελθούσης δὲ νυκτός, ἐπεχείρησαν τὴν ἀνάβασιν τοῦ ὄρους ὅ τε Πετρωνᾶς καὶ ὁ Ἄμερ, καὶ εὑρέθησαν τὴν πρωίαν ἀντιμέτωποι ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Ἡ μάχη ὑπῆρξε κρατερά, ἀλλ' ἡ νίκη ἔστεψε τὰ ὅπλα τῶν Βυζαντίνων. Ἡ στρατιὰ τῶν Ἀράβων ἐξωλοθρεύθη, ἔπεσε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἐμίρης τῆς Μελιτηνῆς, τὸ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη φόβητρον τοῦτο τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ μεράρχου τοῦ θέματος τοῦ Χαρσιανοῦ Μαχαιρᾶ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ὀμάρ, ὅστις, ἐκ συμπτώσεως μὴ συμμετασχὼν τῆς μάχης, ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς ἥττης τοῦ πατρὸς εἶχε διαβῆ τὸν Ἅλυν, φεύγων πρὸς τὴν ἕδραν τῆς πατρίου ἀρχῆς, τὴν Μελιτηνήν.

Ὁ βασιλεὺς ἀνέπνευσε, καὶ ἡ μετ' οὐ πολὺ ἐπακολουθήσασα θριαμβικὴ εἴσοδος τοῦ Πετρωνᾶ εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ διαπόμπευσις τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων τῆς νίκης προήγγελλε τοὺς μεγαλειτέρους ἀπὸ τῶν Ἀράβων θριάμβους, οὓς ἔμελλον νὰ πανηγυρίσωσι μετ' ὀλίγα ἔτη Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς.

Δικαίως ὁ Πετρωνᾶς ἠμείβετο ἐπὶ τῇ μεγάλῃ νίκῃ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀναβιβαζόμενος εἰς τὸ ἀξίωμα δομεστίκου τῶν σχολῶν, ἤτοι διοικητοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν ταγμάτων, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος Μιχαήλ. Ἀλλὰ βραχὺ μόνον ἐπέζησεν ὁ νικηφόρος στρατηγὸς τὴν ἀνάρρησιν εἰς τοῦτο τὸ ἀξίωμα. Ἡ δὲ νίκη τοῦ ἀδελφοῦ συνανύψωνε καὶ τὸν φιλόδοξον Βάρδαν, ὅστις, ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καῖσαρ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, ἐφαίνετο προοριζόμενος εἰς διάδοχον τοῦ ἀτέκνου Μιχαήλ. Καὶ ὁ θάνατος δὲ τοῦ Πετρωνᾶ συνετέλει εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ Βάρδα, διορισθέντος διαδόχου τοῦ Πετρωνᾶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βάρδα Ἀντιγόνου, οὕτω δ' αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς παραδιδομένης οὕτως

εἰπεῖν εἰς τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ὡς θὰ ἴδωμεν, ἡ φιλοδοξία τοῦ Βάρδα ἔμελλε νὰ ὑποστῇ οἰκτρὸν ναυάγιον, προςκρούσασα εἰς τὴν οὐχ ἧττον ἀκοίμητον φιλοδοξίαν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ἀνωτέραν ἀξίαν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος.

μα'

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Ῥώσων.

Ἐν ἔτει 864 ἢ 865 ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, στρατεύσας ἐκ νέου κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, πιθανῶς τῶν ἀπὸ Κρήτης, δῃούντων τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εὑρίσκετο μακρὰν τῆς βασιλευούσης, ὅτε δεινὸν ἄγγελμα, σταλὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δρουγγαρίου τοῦ στόλου Ὠορύφα, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε καταστήσει κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ ἔπαρχον Κωνσταντινουπόλεως, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐν σπουδῇ. Ὁ Ὠορύφας ἀνήγγελλε τὸν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπίπλουν τῶν Ῥὼς, ὡς βλέπομεν καλουμένους ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τοὺς τότε πρῶτον μετ' αὐτῶν ἐρχομένους εἰς σύγκρουσιν Ῥώσους.

Οἱ Ῥῶσοι δὲν ἦσαν ἔθνος νεοφανὲς, καὶ ὅμως τότε πρῶτον παρουσιάζονται δρῶντες ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἀνήκοντες εἰς τὴν μεγάλην ὁμάδα τῶν σλαβικῶν λαῶν τῶν διαδεχθέντων τοὺς ἀρχαίους Σκύθας καὶ κατεχόντων τὴν σημερινὴν Ῥωσίαν, ἐπὶ μακρὸν ἔζων βίον ἀνιστόρητον, ἕως ἀνέλαβον βραχὺν χρόνον πρὸ τῆς ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων πρώτης ἐπιθέσεως νέαν ζωὴν, ταχθέντες ὑπὸ μετακλήτους ἐκ Σκανδιναυίας ἡγεμόνας. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Ῥοῦρικ, ὅςτις πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν εἶχεν ἱδρύσει κατὰ τὰ βόρεια τῆς Ῥωσίας κράτος, πρωτεύουσαν ἔχον τὴν Νοβγορὸδ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀσκὸλδ καὶ Δὶρ οἱ ἱδρυταὶ τοῦ νοτίου ῥωσικοῦ κράτους τοῦ ἔχοντος πρωτεύουσαν τὸ Κίεβον. Γινόμενοι δ' ὁ Ἀσκὸλδ καὶ ὁ Δὶρ κύριοι τῆς ὅλης κοιλάδος τοῦ Βορυσθένους, κατέστησαν ταχέως ἐπικίνδυνοι ἀντίζηλοι τῶν κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου βυζαντιακῶν ἀποικιῶν. Τῆς δὲ συγκρούσεως ἐκείνης ὁ ἀντίκτυπος ἤγαγε τοὺς Ῥώσους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Νορμαννῶν στρατηλατῶν εἰς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Βυζαντίνων ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν ἕδραις.

Καὶ πρώτη μέν τις ἐπιδρομὴ φαίνεται γενομένη ἤδη τῷ 860 τὴν

18 Ἰουλίου, περὶ ἧς οὐδέν τι πλειότερον γνωρίζομεν. Τὴν δὲ γνωστοτέραν τοῦ ἔτους 864 ἢ 865 δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν φοβερὰν ὡς ἐκ τῆς παρασκευῆς, ἀπέβη δὲ δεινὴ μόνον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἀληθῶς δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν καταπληκτικὸν τὸν στόλον τῶν ἐπιδρομέων. Ἐπέπλευσαν ἐπὶ μονοξύλων, ἅτινα, διακόσια ὄντα κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τῶν τε Βυζαντίνων καὶ τοῦ Ῥώσου χρονογράφου Νέστορος, μόλις τέσσαρας μέχρι πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν ἐχώρουν ἐν ὅλῳ. Ὄχι λοιπὸν τὸ μέγεθος τοῦ στόλου οὐδὲ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου καὶ τοῦ τάχους τὸ παράδοξον καὶ ἡ ἀπάνθρωπος ὠμότης τῶν ἐπιδρομέων ἦσαν τὰ καταστήσαντα τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην δεινὴν καὶ ἐμπνεύσαντα τὸν τρόμον εἰς τοὺς οἰκήτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπηύξανε τὸ κακὸν ἡ ἀπουσία τοῦ βασιλέως, συνεκστρατεύσαντος πιθανῶς μετὰ τῶν ἀρίστων δυνάμεων τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ ἀφήσαντος σχεδὸν παντελῶς ἀνυπεράσπιστον τὴν πόλιν.

Οἱ Ῥῶσοι, διαβάντες τὸν Βόσπορον καὶ προχωρήσαντες μέχρι τοῦ Ἱεροῦ ἀκρωτηρίου, ἐδῄωσαν δι' ἀποβάσεων τὰ περικείμενα παράλια καὶ τὰς νήσους, ἐλαφυραγώγησαν τὰ μοναστήρια, ἐφόνευσαν τοὺς ἐντυγχάνοντας, κατέσφαξαν ἀνθρώπους καὶ κτήνη. Νήπια, ἀποσπώμενα ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ κόλπου, ἐκρημνίζοντο κατὰ πετρῶν, μητέρες ὀλολύζουσαι ἐπεσφάζοντο πρὸ τῶν ἔτι σπαρασσομένων καὶ ψυχορραγούντων βρεφῶν, τὸ ξίφος τῶν πειρατῶν οὐδ' αὐτῶν ἐφείδετο τῶν γερόντων, τὸ αἷμα ἔρρεεν ἁπανταχοῦ, καὶ νεκρὰ σώματα κατέσηπον τὰς ἀρούρας. Ἔθνος τέως ἀφανὲς καὶ ἄγνωστον ἐλάμβανε τότε πρῶτον ἱστορικὴν ὑπόστασιν διὰ τῆς στρατείας ἐκείνης. Αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐφαίνετο κινδυνεύουσα, καὶ ὁ ἀναμενόμενος σωτήρ, ὁ αὐτοκράτωρ, ἦτο μακράν.

Ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ ἐπανελαμβάνετο μετὰ διακόσια τριάκοντα ἐννέα ἔτη ὁ κίνδυνος ὃν εἶχε διατρέξει ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου. Ὡς τότε, ἔλειπεν ὁ αὐτοκράτωρ μακρὰν τῆς βασιλευούσης στρατευόμενος, ὡς τότε, ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ἐκρέματο εἰς ἕνα στρατηγὸν καὶ τὸν πατριάρχην. Καὶ εἶνε μὲν ἄγνωστον κατὰ πόσον ὁ Ὠορύφας ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρικίου Βώνου ἀκάματον δραστηριότητα, ἀλλ' ὁ πατριάρχης Φώτιος ἐπανέλαβε τὸ ἔργον τοῦ Σεργίου. Βλέπων τὴν πόλιν ἔμπλεων φόβου, ἀκούων τὰς θρηνῳδίας

καὶ τοὺς ὀλολυγμοὺς τῶν πολιτῶν, συνεκάλεσε τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ διὰ λόγου μεστοῦ θερμοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ πυκνῶς ἠρτυμένου διὰ χωρίων τῆς Γραφῆς, παρέστησε τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὸν κίνδυνον ὡς ἀποτελέσματα τῆς χαλαρωθείσης εὐσεβείας καὶ τῆς λυμαινομένης τοὺς πολλοὺς διαφθορᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἐπειράθη νὰ στηρίξῃ τοὺς κλονουμένους καὶ ὑψώσῃ τοὺς τεταπεινωμένους διὰ τῆς πίστεως, καὶ ἀνέθηκε τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀόρατον στρατηγόν, ἥτις εἶχε σώσει τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Ἀβάρων, εἰς τὴν πολιοῦχον Θεοτόκον, πρὸς ἣν ἐκάλεσε τοὺς παρισταμένους νὰ βοήσωσι ποτνιώμενοι **Σῶσον πόλιν σὴν, ὡς οἶδας, ὦ δέσποινα.**

Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ ταύτην τὴν λιτὴν ἀπέβαινεν εἰς τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς, μετὰ δυσχερείας διασχίσας τὴν φάλαγγα τῶν πολιορκούντων αὐτὴν πλοίων τῶν Ῥώσων. Κοινῇ δὲ μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν μεγάλης λιτανείας, ἥτις ἐξεκίνησεν ἐκ τοῦ ἐν Βλαχέρναις ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐξ οὗ παρελήφθη τὸ ἐν αὐτῇ ἐναποκείμενον ἅγιον αὐτῆς ὠμοφόριον. Τὰ πλήθη περιήγαγον τὴν ἱερὰν στολὴν τῆς Θεοτόκου περὶ τὰ τείχη, μεθ' ὃ κατέβησαν εἰς τὴν θάλασσαν μεθ' ὑμνῳδίας, καὶ ἐβάπτισαν τὸ ἄκρον τοῦ ὠμοφορίου εἰς τὰ ὕδατα. Αἴφνης δὲ τότε ἡ κρατοῦσα νηνεμία μετεβλήθη εἰς ἀγρίαν θύελλαν, καταστρέψασαν τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων. Ὀλίγα δὲ μόνον τῶν ῥωσικῶν μονοξύλων ἠδυνήθησαν νὰ διασωθῶσιν ἀπὸ τῆς τρικυμίας.

Οὕτω καὶ πάλιν εἰς θαῦμα τῆς Θεοτόκου προσέγραψεν ὁ βυζαντιακὸς λαὸς τὴν αἰφνιδίαν τρικυμίαν, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ σωτηρία τῆς βασιλευούσης. Εὐγνωμονῶν δ' ὁ πατριάρχης ἐξεφώνησε μετ' αὐτὴν δεύτερον λόγον, ἐν ᾧ, ἐκτραγῳδήσας τὰ δεινὰ τῆς ἐφόδου, ἀνέγραψε τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν Θεοτόκον, ἀναφωνῶν· **Ὄντως μητρὸς θεοῦ περιβολὴ ἡ πάνσεπτος αὕτη στολή· αὕτη περιεκύκλου τὰ τείχη καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀρρήτῳ λόγῳ ἐδείκνυτο νῶτα. Ἡ πόλις ταύτην περιεβάλλετο καὶ τὸ χαράκωμα τῶν πολεμίων ὡς ἐκ συνθήματος διελύετο· αὕτη ταύτην ἐστολίζετο, καὶ τῆς ἐλπίδος αὐτῶν, ἐφ' ἧς ἐπῳχοῦντο, ἐγυμνοῦτο τὸ πολέμιον· ἅμα γὰρ τὸ τεῖχος ἡ παρθενικὴ στολὴ περιελήλυθε, καὶ τῆς πολιορκίας οἱ βάρβαροι ἀπειπόντες ἀνεσκευάσαντο καὶ τῆς προσδοκωμένης ἁλώσεως ἐλυτρώθημεν καὶ ἀδοκήτου σωτηρίας ἠξιώμεθα.** Καὶ ἐπεράτωσεν ὁ πατριάρχης τὰ χαριστήρια, στηρίζων εἰς τὴν πίστιν τοὺς ἐκ θαύματος λυτρωθέντας.

Ἀλλ' ἡ θαυμασία ἐξέγερσις τῆς τρικυμίας ἐπενήργησεν ὁπωσδήποτε

ἐπὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ῥώσων, καθ' ὃν τρόπον ἡ παράδοσις διηγεῖται γενομένην τὴν ἐκθάμβησιν τοῦ Βογόριδος ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς εἰκόνος τῆς δευτέρας παρουσίας. Διὸ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον καταστροφὴν τοῦ στόλου αὐτῶν στείλαντες πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐζήτησαν νὰ γείνωσι μέτοχοι τοῦ θείου βαπτίσματος. Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι ἐδράξαντο προθύμως τοῦ αἰτήματος, καὶ ἔπεμψαν εἰς Ῥωσίαν ἐπίσκοπον καὶ ἀποστόλους, οὓς μεταγενεστέρα παράδοσις συνέχεε μετὰ τοῦ Μεθοδίου καὶ Κωνσταντίνου, τοῦτο μὲν ἀναμιμνησκομένη τῆς προτέρας ἀποστολῆς τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς περὶ τὴν Χερσῶνα Χαζάρους, τοῦτο δὲ διὰ τὴν σύμπτωσιν τοῦ ἀρξαμένου ἐκχριστιανισμοῦ τῆς Ῥωσίας πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς καὶ παρ' αὐτοῖς διαδόσεως τῆς κυριλλείου γραφῆς. Ὁπωσδήποτε δὲ διὰ τῆς ἐν ἔτει 866 βαπτίσεως ἐκείνης τῶν πρώτων Ῥώσων ἤρχισεν ἁπλούμενος εἰς τὴν Ῥωσίαν ὁ χριστιανισμός, ὅςτις ἔμελλε νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἐν τῇ χώρᾳ πανηγυρικῶς μόλις μετὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, τῷ 988, ἄρχοντος τῶν Ῥώσων τοῦ Βλαδιμήρου.

μβ'

Ὁ Φώτιος πατριάρχης.

Εἴχομεν ἤδη εὐκαιρίαν νὰ συναντήσωμεν δὶς ἐν τῇ ἱστορικῇ ἡμῶν ἐκθέσει τὸν πατριάρχην Φώτιον, τοῦτο μὲν ὡς ὑπέρμαχον καὶ κατὰ μέρος εἰσηγητὴν τῆς προςηλυτιστικῆς πολιτείας, ἧς παρηκολουθήσαμεν τἀγαθὰ ἐπακόλουθα ἐν Χαζαρίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Μωραβίᾳ, ἐν Ῥωσίᾳ, τοῦτο δὲ ὡς συντελέσαντος εἰς τὴν διὰ τῆς στηρίξεως τῆς πίστεως διάσωσιν τῆς βασιλευούσης ἀπὸ τῆς ῥωσικῆς ἐπιδρομῆς. Ἀλλὰ παρίσταται νῦν ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Φώτιον, ἅτε ὑπάρξαντα οὐ μόνον τῶν μεγίστων πατριαρχῶν καὶ ἐπιφανεστάτων λογίων τοῦ Βυζαντίου καὶ δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐξαίρετος τύπος τῶν τε ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν τῶν Βυζαντίνων, ἀλλὰ καὶ ἐπέχοντα θέσιν ὑπέροχον ἐν τῷ ζητήματι τῆς ῥήξεως τῶν σχέσεων τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον ἀγαγόντα εἰς τὸ σχίσμα.

Φώτιος ὁ υἱὸς τοῦ σπαθαρίου Σεργίου, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ 827, ἀνῆκεν εἰς γένος περιφανές. Ὁ μὲν πατριάρχης Ταράσιος ὁ ἐπὶ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ἀκμάσας καὶ

προεδρεύσας τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου ἦτο πατρόθειος αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Φωτίου, ὁ πατρίκιος Σέργιος, ἦτο σύζυγος Εἰρήνης τῆς ἀδελφῆς τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας. Ὁ ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων διωγμὸς τῶν γονέων, στερήσας, καθ' ἃ φαίνεται, τὸν Φώτιον τὴν πατρικὴν οὐσίαν, κατ' οὐδὲν παρεκώλυσε τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἀνατροφὴν καὶ τὴν πρώιμον ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας αὐτοῦ. Ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγεινε πάλιν κέντρον περισσῆς παιδείας διὰ τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Βάρδα ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Μαγναύρας σχολῆς, ἀληθοῦς πανακαδημίου, οὗ προΐστατο ὁ φιλόσοφος Λέων ὁ ἕνεκα τῆς νίκης τῶν φίλων τῶν εἰκόνων ἀναγκασθεὶς νὰ καταλίπῃ τῷ 842 τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Φώτιος εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἀντιπροσωπεύει τὴν βυζαντιακὴν παιδείαν ἐν τῷ ἄκρῳ ἀώτῳ αὐτῆς. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐνστερνισθεὶς τήν τε θύραθεν καὶ τὴν θεολογικὴν μάθησιν καὶ ὑπάρξας ἴσως μὲν μαθητὴς τοῦ Λέοντος, πάντως δὲ φίλος καὶ πιθανῶς συμμαθητὴς τοῦ λογίου ἀποστόλου τῶν Σλάβων Κωνσταντίνου, ἀπέκτησεν ἐνωρὶς τὰς ποικιλωτάτας τῶν γνώσεων. Ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ποιητική, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ θεολογία, ἡ νομικὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἰατρικὴ εὗρον ἐν τῷ δαιμονίῳ αὐτοῦ νῷ ἔδαφος προσφορώτατον πρὸς ἀνάπτυξιν ἀξίαν ἀληθῶς θαυμασμοῦ.

Πολυμαθείας ἀδάμαστος δίψα διακατεῖχε τὸ ἀνήσυχον ἐκεῖνο πνεῦμα, οὐδ' ἐστοιβάζοντο ἁπλῶς εἰς τὸν ἀκένωτον ἐκεῖνον θησαυρὸν τῆς διανοίας τὰ μεμαθημένα, ἀλλ' εἰς τὴν ἔκτακτον μνήμην ἦτο συμπαρεζευγμένη κριτικὴ λεπτεπίλεπτος, πολλάκις ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς σοφιστείας. Τὴν δ' ὑπέροχον ἐκείνην σοφίαν δὲν ἐνέκλειεν ἐν ἑαυτῷ, οὐδ' ἐφύλαττεν ἄκαρπον, ἀλλὰ μετέδωκεν εἴς τε τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους διὰ καρποφόρου διδασκαλίας καὶ πολυπληθῶν συγγραφῶν οὕτως, ὥστε μέχρι καὶ τῆς σήμερον ὁ νεώτερος κόσμος εὑρίσκεται εἰς θέσιν νὰ θαυμάζῃ τὴν βαθεῖαν καὶ πολυειδῆ σοφίαν τοῦ ἀνδρός, ἧς τὸ ἀληθῶς τεράστιον κατέστησε τοὺς συγχρόνους αὐτῷ ἐνεοὺς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε νἀποδίδωσιν εἰς συνεργίαν δαιμόνων καὶ γοήτων τὴν δυσεξήγητον ἐκείνην πανδημοσύνην.

Καὶ ὡς διδάσκαλος μὲν ἐδίδαξεν ὁ Φώτιος φιλολογικά τε, καὶ ἰδίως γραμματικά, μαθήματα καὶ φιλοσοφικά, βάσιν ἔχοντα τὴν ἀριστοτελικὴν σοφίαν καὶ τὰς συγγραφὰς τοῦ Πορφυρίου, τοῦ Ἀμμωνίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τέλος δὲ καὶ θεολογικά, ἐγκύπτων εἰς

τὴν κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων διὰ πάντας τοὺς ἀνεπτυγμένους ἀναγκαίαν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν πατέρων καὶ τὴν ἐπίλυσιν διαφόρων γραφικῶν καὶ δογματικῶν ζητημάτων. Μετὰ τοιαύτης δὲ στοργῆς καὶ ἐπιτυχίας ἐπεδίδετο εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, ὥςτε δὲν ἀπέστη αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς διάφορα τῶν ἀνωτέρων ἀξιωμάτων τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐδέχετο τοὺς πρὸς αὐτὸν συρρέοντας εἰς τὸν οἶκον, μεταβαλλόμενον εἰς ἄλλην τινὰ ἀκαδημίαν, ἐν ᾗ πάντες εὑρίσκοντο οἱονεὶ ἀνηρτημένοι ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Καὶ μέχρι τέλους δὲ τοῦ βίου δὲν ἐλησμόνησεν ὅτι ὑπῆρξε διδάσκαλος, διορθῶν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστολαῖς τὰ γραμματικὰ αὐτῶν σφάλματα.

Ὡς συγγραφεὺς δὲ κατέχει ὁ Φώτιος θέσιν ἐξόχως ἐπιφανῆ ἐν τῇ Βυζαντιακῇ γραμματείᾳ, ἀναδειχθεὶς μὲν ἀληθῶς χαλκέντερος δίκην ἀρχαίου Ἀλεξανδρινοῦ λογίου, διαπρέψας δὲ διά τε πλῆθος, τὸ πολυειδὲς καὶ τὴν ἀξίαν τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραφῶν. Ὁ Φώτιος συνέγραψε λόγους, ἐν αἷς καὶ αἱ δύο ὁμιλίαι εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥώς, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, ὧν σώζονται περὶ τὰς τριακοσίας, τῶν εἰς τὴν Γραφὴν ὑπομνημάτων, καὶ τῶν τεσσάρων βιβλίων κατὰ τῶν Παυλικιανῶν. Ἰδίας δὲ μνείας ἄξια εἶνε τὰ Ἀμφιλόχια, περιέχοντα τριακόσια εἴκοσι καὶ ἓν κεφάλαια ἐπιλύσεων θεολογικῶν ζητημάτων καὶ κληθέντα οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος Ἀμφιλοχίου τοῦ ἐπισκόπου Κυζίκου, εἰς ὃν ἀπηυθύνθησαν· ἡ Συναγωγὴ λέξεων, συνταχθεῖσα κατὰ τὰς ὁδηγίας καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φωτίου ὑπὸ μαθητῶν αὐτοῦ· ἡ «Ἀπογραφὴ καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ἡμῖν βιβλίων» ἡ κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη, ἔργον μαρτυροῦν οὐ μόνον τὸ μέγεθος τῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς μνήμης τοῦ σοφοῦ πατριάρχου· καὶ τέλος αἱ κανονικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ὁ Νομοκάνων, ὅν τινες τῶν νεωτάτων ἐρευνητῶν ἐξαλείφουσιν ἀπὸ τοῦ καταλόγου τῶν γνησίων ἔργων τοῦ Φωτίου.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνήρ, εἰς ὃν ἀπεφάσισεν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ νὰ ἀναθέσῃ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἐκλήθη δ' ὁ Φώτιος ὡς διάδοχος τοῦ Ἰγνατίου, ὅτε οὗτος ἐκίνησε τὸν χόλον τοῦ Βάρδα, βαρέως φέροντος τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου κανονικὴν τιμωρίαν ἐπὶ ἀθεμίτῳ συμβιώσει μετὰ τῆς συζύγου τοῦ ἰδίου υἱοῦ καὶ ἐλθόντος εἰς προςωπικὴν ῥῆξιν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. Καὶ ὁ μὲν Ἰγνάτιος, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βάρδα ὡς ὑπονομεύων τὸν θρόνον, καθη-

προεδρεύσας τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου ἦτο πατρόθειος αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Φωτίου, ὁ πατρίκιος Σέργιος, ἦτο σύζυγος Εἰρήνης τῆς ἀδελφῆς τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας. Ὁ ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων διωγμὸς τῶν γονέων, στερήσας, καθ' ἃ φαίνεται, τὸν Φώτιον τὴν πατρικὴν οὐσίαν, κατ' οὐδὲν παρεκώλυσε τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἀνατροφὴν καὶ τὴν πρώιμον ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας αὐτοῦ. Ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγεινε πάλιν κέντρον περισσῆς παιδείας διὰ τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Βάρδα ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Μαγναύρας σχολῆς, ἀληθοῦς πανακαδημίου, οὗ προΐστατο ὁ φιλόσοφος Λέων ὁ ἕνεκα τῆς νίκης τῶν φίλων τῶν εἰκόνων ἀναγκασθεὶς νὰ καταλίπῃ τῷ 842 τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Φώτιος εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἀντιπροσωπεύει τὴν βυζαντιακὴν παιδείαν ἐν τῷ ἄκρῳ ἀώτῳ αὐτῆς. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐνστερνισθεὶς τήν τε θύραθεν καὶ τὴν θεολογικὴν μάθησιν καὶ ὑπάρξας ἴσως μὲν μαθητὴς τοῦ Λέοντος, πάντως δὲ φίλος καὶ πιθανῶς συμμαθητὴς τοῦ λογίου ἀποστόλου τῶν Σλάβων Κωνσταντίνου, ἀπέκτησεν ἐνωρὶς τὰς ποικιλωτάτας τῶν γνώσεων. Ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ποιητική, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ θεολογία, ἡ νομικὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἰατρικὴ εὗρον ἐν τῷ δαιμονίῳ αὐτοῦ νῷ ἔδαφος προςφορώτατον πρὸς ἀνάπτυξιν ἀξίαν ἀληθῶς θαυμασμοῦ.

Πολυμαθείας ἀδάμαστος δίψα διακατεῖχε τὸ ἀνήσυχον ἐκεῖνο πνεῦμα, οὐδ' ἐστοιβάζοντο ἁπλῶς εἰς τὸν ἀκένωτον ἐκεῖνον θησαυρὸν τῆς διανοίας τὰ μεμαθημένα, ἀλλ' εἰς τὴν ἔκτακτον μνήμην ἦτο συμπαρεζευγμένη κριτικὴ λεπτεπίλεπτος, πολλάκις ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς σοφιστείας. Τὴν δ' ὑπέροχον ἐκείνην σοφίαν δὲν ἐνέκλειεν ἐν ἑαυτῷ, οὐδ' ἐφύλαττεν ἄκαρπον, ἀλλὰ μετέδωκεν εἴς τε τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους διὰ καρποφόρου διδασκαλίας καὶ πολυπληθῶν συγγραφῶν οὕτως, ὥστε μέχρι καὶ τῆς σήμερον ὁ νεώτερος κόσμος εὑρίσκεται εἰς θέσιν νὰ θαυμάζῃ τὴν βαθεῖαν καὶ πολυειδῆ σοφίαν τοῦ ἀνδρός, ἧς τὸ ἀληθῶς τεράστιον κατέστησε τοὺς συγχρόνους αὐτῷ ἐνεοὺς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε νἀποδίδωσιν εἰς συνεργίαν δαιμόνων καὶ γοήτων τὴν δυςεξήγητον ἐκείνην πανδημοσύνην.

Καὶ ὡς διδάσκαλος μὲν ἐδίδαξεν ὁ Φώτιος φιλολογικά τε, καὶ ἰδίως γραμματικά, μαθήματα καὶ φιλοσοφικά, βάσιν ἔχοντα τὴν ἀριστοτελικὴν σοφίαν καὶ τὰς συγγραφὰς τοῦ Πορφυρίου, τοῦ Ἀμμωνίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τέλος δὲ καὶ θεολογικά, ἐγκύπτων εἰς

τὴν κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων διὰ πάντας τοὺς ἀνεπτυγμένους ἀναγκαίαν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν πατέρων καὶ τὴν ἐπίλυσιν διαφόρων γραφικῶν καὶ δογματικῶν ζητημάτων. Μετὰ τοιαύτης δὲ στοργῆς καὶ ἐπιτυχίας ἐπεδίδετο εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, ὥςτε δὲν ἀπέστη αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς διάφορα τῶν ἀνωτέρων ἀξιωμάτων τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐδέχετο τοὺς πρὸς αὐτὸν συρρέοντας εἰς τὸν οἶκον, μεταβαλλόμενον εἰς ἄλλην τινὰ ἀκαδημίαν, ἐν ᾗ πάντες εὑρίσκοντο οἱονεὶ ἀνηρτημένοι ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Καὶ μέχρι τέλους δὲ τοῦ βίου δὲν ἐλησμόνησεν ὅτι ὑπῆρξε διδάσκαλος, διορθῶν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστολαῖς τὰ γραμματικὰ αὐτῶν σφάλματα.

Ὡς συγγραφεὺς δὲ κατέχει ὁ Φώτιος θέσιν ἐξόχως ἐπιφανῆ ἐν τῇ Βυζαντιακῇ γραμματείᾳ, ἀναδειχθεὶς μὲν ἀληθῶς χαλκέντερος δίκην ἀρχαίου Ἀλεξανδρινοῦ λογίου, διαπρέψας δὲ διά τε πλῆθος, τὸ πολυειδὲς καὶ τὴν ἀξίαν τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραφῶν. Ὁ Φώτιος συνέγραψε λόγους, ἐν αἷς καὶ αἱ δύο ὁμιλίαι εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥώς, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, ὧν σώζονται περὶ τὰς τριακοσίας, τῶν εἰς τὴν Γραφὴν ὑπομνημάτων, καὶ τῶν τεσσάρων βιβλίων κατὰ τῶν Παυλικιανῶν. Ἰδίας δὲ μνείας ἄξια εἶνε τὰ Ἀμφιλόχια, περιέχοντα τριακόσια εἴκοσι καὶ ἓν κεφάλαια ἐπιλύσεων θεολογικῶν ζητημάτων καὶ κληθέντα οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος Ἀμφιλοχίου τοῦ ἐπισκόπου Κυζίκου, εἰς ὃν ἀπηυθύνθησαν· ἡ Συναγωγὴ λέξεων, συνταχθεῖσα κατὰ τὰς ὁδηγίας καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φωτίου ὑπὸ μαθητῶν αὐτοῦ· ἡ «Ἀπογραφὴ καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ἡμῖν βιβλίων» ἡ κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη, ἔργον μαρτυροῦν οὐ μόνον τὸ μέγεθος τῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς μνήμης τοῦ σοφοῦ πατριάρχου· καὶ τέλος αἱ κανονικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ὁ Νομοκάνων, ὃν τινες τῶν νεωτάτων ἐρευνητῶν ἐξαλείφουσιν ἀπὸ τοῦ καταλόγου τῶν γνησίων ἔργων τοῦ Φωτίου.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνήρ, εἰς ὃν ἀπεφάσισεν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ νὰ ἀναθέσῃ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἐκλήθη δ' ὁ Φώτιος ὡς διάδοχος τοῦ Ἰγνατίου, ὅτε οὗτος ἐκίνησε τὸν χόλον τοῦ Βάρδα, βαρέως φέροντος τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου κανονικὴν τιμωρίαν ἐπὶ ἀθεμίτῳ συμβιώσει μετὰ τῆς συζύγου τοῦ ἰδίου υἱοῦ καὶ ἐλθόντος εἰς προςωπικὴν ῥῆξιν πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. Καὶ ὁ μὲν Ἰγνάτιος, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βάρδα ὡς ὑπονομεύων τὸν θρόνον, καθη-

ρέθη τῇ 23 Νοεμβρίου 857, καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Τερέβινθον. Ἡ δ' ἐκκλησία ἔμεινεν ἄνευ ποιμένος ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν ἑβδομάδας, παρασκευασθείσης ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Βάρδα τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Φωτίου. Καὶ δὴ ὁ μὲν Ἰγνάτιος οὐδαμῶς ὑπεχώρησεν εἰς τὰς διαβιβασθείσας αὐτῷ παρακελεύσεις καὶ ἀπειλάς, οὐδ' ἐδέχθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν ζητουμένην παρ' αὐτοῦ παραίτησιν ἀπὸ τῆς πατριαρχείας. Ἀποφασισθείσης δὲ τῆς καὶ ἄνευ αὐτῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἰγνατίου, οὐδεὶς ἐφαίνετο ἄλλος πλὴν τοῦ Φωτίου παρέχων γενικῶς ἀνεγνωρισμένα ἐχέγγυα ἐξόχου παιδείας καὶ ἅμα πίστεως εἰς τὸν θρόνον καὶ τὸν Βάρδαν πλὴν τοῦ Φωτίου, οὗ ἡ ἔκκριτος θέσις ἔμελλε νἀποστομώσῃ μὲν πᾶσαν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἐπιδειχθείσης πρὸς τὸν Ἰγνάτιον διαγωγῆς, νὰ καταστήσῃ δὲ ἀκίνδυνον πᾶσαν ἄλλην ἀπαίτησιν περὶ τῆς πατριαρχείας. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ δεξιότητος ἅμα καὶ δόλου ἐματαιώθη πᾶσα φιλαρχία φιλοδόξων ἀρχιερέων, ὁ Φώτιος, ὅςτις ἦτο ἀκόμη λαϊκός, καὶ τὸ κατ' ἀρχὰς ῥητῶς ἀπεποιήθη τὸν θρόνον, πεισθεὶς τέλος, ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἐκάρη εἰς μοναχὸν καὶ ἀνῆλθε τὰς κλίμακας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, καὶ τέλος τὴν ἕκτην προεχειρίσθη πατριάρχης τῇ 25 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἔτους 857.

μγ'

Ἡ πρώτη πατριαρχεία τοῦ Φωτίου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ο ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Φώτιος, ἀνερχόμενος τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, δὲν ἐγίνετο βεβαίως ἁπλοῦν ὄργανον τῶν παθῶν τοῦ Βάρδα καὶ τῶν ἐναντίον τοῦ Ἰγνατίου φιλεκδίκων διαθέσεων τοῦ Μιχαήλ, οὐδ' ἀνερριχήθη εἰς τὴν πατριαρχείαν, ἀγόμενος ὑπὸ νοσηρᾶς φιλοδοξίας. Δεχόμενος δὲ τὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ παρασκευάσαντα ἀτοπήματα καὶ σκάνδαλα, ἔπραττε τοῦτο, εἰς μόνης τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ θρόνου τὴν ἐξυπηρέτησιν ἀποβλέπων. Ἡ δὲ ἀπὸ λαϊκῶν εἰς τὴν πατριαρχείαν ἄμεσος ἄνοδος αὐτοῦ δὲν ἦτο ἄνευ παραδειγμάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐκκλησίας, ἀφ' οὗ καθ' ὅμοιον τρόπον εἶχε πλὴν ἄλλων χειροτονηθῆ ἐπὶ τῆς Εἰρήνης καὶ ὁ μέγας αὐτοῦ θεῖος Ταράσιος, καὶ δὴ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀνάβασις καὶ ἡ καταπάτησις τῶν

δικαίων τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἀπήλλασσον, ὡς εἰκός, τὸν νέον πατριάρχην ἐχθρῶν ἀντιπολιτευομένων εἴτε τὸν ἀντικαταστάτην τοῦ Ἰγνατίου, εἰς ὃν προσέκειντο ὡς φίλοι καὶ ἐκτιμηταί, εἴτε τὸν τρόπον τῆς ἀναρρήσεως τοῦ νέου πατριάρχου, εἴτε τὸν Βάρδαν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, εἴτε τέλος ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀντιστάσεως πρὸς τὴν χαρακτηριζομένην ἀνομίαν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φωτίου αὐτὴν τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, ἧς προΐστατο καὶ εἰς ἣν ἤρχισαν παρασκευάζοντες σκάνδαλα.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΦΩΤΙΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Καὶ μέχρι μέν τινος ἐφαίνετο, ὅτι ἡ θέλησις τῆς βασιλείας, ἡ εἰς αὐτὴν ὑποταγὴ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ ἡ ὑπέροχος διάνοια τοῦ Φωτίου ἔμελλον νὰ συντελέσωσιν εἰς ὅλως εἰρηνικὴν διαρρύθμισιν τῶν πραγμάτων καὶ κατευνασμὸν τῆς ὑποκώφου θυέλλης. Ἀλλ' ὀλίγας μόνον ἑβδομάδας διήρκεσεν ἡ τοιαύτη εἰρηνικὴ στάσις ἢ μᾶλλον κατάπληξις τῆς ἀντιπάλου φατρίας. Ἀλλ' ἀνανήψαντες αἴφνης οἱ περὶ τὸν Ἰγνάτιον, οὓς ἴσως ἠρέθισεν ἡ ἀθέτησις ὑποσχέσεων δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Φωτίου, συνῆλθον περὶ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ νέου πατριάρχου ἐν τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης εἰς σύνοδον προβᾶσαν εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Φωτίου. Ὡς κυριώτεροι δὲ κατ' αὐτῆς λόγοι ἐφέροντο τοῦτο μὲν ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ἐν ᾧ ὑφίστατο ἔτι πατριάρχης ὁ Ἰγνάτιος, ἅτε μὴ ὑποβαλὼν παραίτησιν, τοῦτο δὲ ἡ ἀπὸ λαϊκῶν

κατ' εὐθεῖαν εἰς πατριάρχην ἀνάρρησις αὐτοῦ, τοῦτο δὲ τέλος ἡ χειροτονία αὐτοῦ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Συρακουσῶν Γρηγορίου τοῦ Ἀσβεστᾶ, ὃν ἄλλως εἶχέ ποτε καθαιρέσει ὁ ἐχθρικῶς αὐτῷ διακείμενος Ἰγνάτιος.

Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῆς παρασυναγωγῆς ἐκείνης ἀποδοκιμασία τοῦ πατριάρχου ἦτο ἀρχὴ ὠδίνων. Οἱ φίλοι τοῦ Φωτίου, συνελθόντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀνταπέδωκαν τὰ ἴσα, καθαιρέσαντες καὶ ἀναθεματίσαντες τόν τε Ἰγνάτιον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ τὸ φθινόπωρον τοῦ 858. Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ ἀντίδρασις εἰς μόνας ταύτας τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις, ἀλλ' ὁ Βάρδας, καίπερ σθεναρῶς ἀντιτείνοντος τοῦ Φωτίου, ἀνέλαβε τυραννικῶς τὴν ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν περὶ τὸν πρώην πατριάρχην καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις, καίπερ ἀπὸ ὑπερορίας εἰς ὑπερορίαν καὶ ἀπὸ φυλακῆς εἰς τὰ δεσμὰ ἀγόμενος, ἀντέταξε μέγα ψυχικὸν σθένος καὶ καρτερίαν ἀξιοθαύμαστον εἰς τὰς βασάνους, εἰς ἃς ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ διώκτου.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἐφαίνοντο οὔτε τοῦ Βάρδα τὴν ἰσχὺν ἐπιρρωννύοντα, οὔτε τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ στερεοῦντα ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Διὸ ἐθεωρήθη ἀναγκαία πρὸς διάλυσιν τοῦ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ σκανδάλου νὰ ζητηθῇ ἐμμέσως καὶ ἡ σύμπραξις τοῦ πάπα. Κατεῖχε δὲ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ῥώμης ἀπὸ τῆς 24 Ἰουλίου 858 ὁ Νικόλαος, ἀνὴρ μεγαλεπήβολος καὶ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐχόμενος τῶν κυριαρχικῶν ἀξιώσεων τοῦ παπικοῦ θρόνου. Διό, ἐπικειμένης τῆς συγκλήσεως συνόδου κατὰ τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν Μανιχαίων πρὸς ὁριστικὴν κατάλυσιν τῶν δύο τούτων αἱρέσεων, ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου τῷ 860 πρὸς τὸν πάπαν γράμματα, δι' ὧν ἐκαλεῖτο νὰ στείλῃ καὶ αὐτὸς ἀντιπροσώπους εἰς τὴν σύνοδον. Γινομένου δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ λόγου καὶ περὶ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ἰγνατίου, ἀνεφέρετο, ὅτι ἐπῆλθον ἐξ αὐτῆς ἀνωμαλίαι τινές, αἵτινες ἐπ' ἴσης ἠδύναντο νὰ διαρρυθμισθῶσιν ὑπὸ τῆς συνόδου. Ὁ δὲ πάπας ἀπέστειλε τελευτῶντος τοῦ αὐτοῦ ἔτους δύο ἐπισκόπους ἐξ Ἰταλίας ὡς πρέσβεις, οἵτινες καὶ παρέστησαν εἰς τὴν προσκληθεῖσαν σύνοδον. Συνῆλθε δὲ αὕτη, ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 861, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Βάρδα, μετασχόντων αὐτῆς τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων. Ἐν αὐτῇ καθῃρέθη μὲν δικασθεὶς ὁ ἐκ τῆς ἐξορίας

ἐν τῷ μεταξὺ μετακληθεὶς Ἰγνάτιος, μὴ πεισθεὶς καὶ πάλιν νὰ παραιτηθῇ, ἀνεγνωρίσθη δὲ ὡς νόμιμος πατριάρχης ὁ Φώτιος, συμπραττόντων καὶ τῶν ἀντιπροςώπων τοῦ πάπα. Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ σύνοδος αὕτη, ἥτις εἶνε γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον ὄνομα **πρώτη καὶ δευτέρα,** εἰς ταῦτα καὶ μόνα, ἀλλ' ἀνενέωσε μὲν τὰς ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων ἀποφάσεις, διὰ διαφόρων δὲ κανόνων συνετέλεσεν εἰς περιορισμὸν τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν ῥύθμισιν τῶν κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν μονῶν, εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων καὶ εἰς τὴν ἄρσιν ἄλλων τινῶν ἀτόπων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ.

Τὰ δ' ἐν τῇ συνόδῳ γενόμενα καὶ ψηφισθέντα ἔμαθεν ὁ πάπας Νικόλαος οὐ μόνον παρὰ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ τοποτηρητῶν, ἐπιστρεψάντων εἰς τὴν Ῥώμην τελευτῶντος τοῦ 861, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν σταλέντων εἰς αὐτὸν πρακτικῶν τῆς συνόδου καὶ γραμμάτων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Φωτίου. Τούτων ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει ἡ πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου ἡ καὶ ἀπολογία αὐτοῦ κληθεῖσα, στελλομένη εἰς αὐτὸν δευτέρα μετὰ τὴν ἐνθρονιστικήν, πεμφθεῖσαν ἅμα τῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀναβάσει. Ἡ ἀπολογία αὕτη εἶνε εὔγλωττος ἅμα καὶ γλυκεῖα, ὑπὸ ἀληθοῦς χριστιανικῆς ταπεινότητος καὶ εἰλικρινείας διαπνεομένη ὁμολογία τῆς ἀκουσίας τοῦ Φωτίου χειροτονίας καὶ τοῦ ἐπαχθοῦς τῶν ἀνατεθέντων εἰς αὐτὸν ὑψηλῶν καθηκόντων, ἀλλὰ καὶ σθεναρὰ κατάδειξις τῶν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ ὕψους τῆς ἐπιβεβλημένης εἰς ἑαυτὸν ἐντολῆς. Ἐξυψοῦται δ' ἐν αὐτῇ ὁ πατριάρχης καὶ εἰς δογματικὸν αὐτόχρημα ὑπογραμμὸν τοῦ ἐν μέσῳ τῶν παντοίων περὶ τὰ καθ' ἕκαστα καὶ μικρὰ διαφορῶν μόνου δυνατοῦ τρόπου τῆς εἰρήνης καὶ ἑνότητος τῶν πιστευόντων εἰς Χριστόν.

Ἀλλὰ μάτην κατανάλωσεν ὁ Φώτιος τῆς χρυσῆς αὐτοῦ εὐστομίας τὰ ῥήματα, προςπαθῶν νὰ πείσῃ εἰς ὁμόνοιαν, καὶ μάτην ἔπλεξεν, ἀρχόμενος τῆς ἐπιστολῆς, τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἀγάπης. Ἦτο, φαίνεται, πεπρωμένον ὁ ἐγκωμιαστὴς τῆς εἰρήνης νὰ γείνῃ ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου, καὶ ἐν χρόνοις καθ' οὓς εἴπερ ποτὲ ἐκορυφοῦντο αἱ ἀξιώσεις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας νἀποβῇ ἐξ ἀτυχοῦς συμπτώσεως ἡ βάσανος, ἐφ' ἧς δοκιμασθεῖσα ἐξηλέγχθη τὸ ἐξῆς ἀνέφικτος ἡ μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰρήνη τῆς ἐκκλησίας.

Βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἄφιξιν τῶν παπικῶν τοποτηρητῶν, τῶν γραμμάτων τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου ἐλάμβανεν ὁ πάπας Νικόλαος ἐπιστολὴν τοῦ καθαιρεθέντος πατριάρχου Ἰγνατίου, πεμφθεῖσαν διὰ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ φίλου ἀρχιμανδρίτου Θεογνώστου. Ὁ Ἰγνάτιος ἐκ τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, εἰς ἃς εἶχε διασωθῇ μετημφιεσμένος εἰς ἀχθοφόρον, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν μετὰ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς συνόδου δεινὴν δίωξιν τοῦ Βάρδα, ἐξετραγῴδει τὰ δεινὰ, ἃ εἶχεν ὑποστῇ μετὰ καὶ τῶν περὶ ἑαυτὸν, καὶ ἐζήτει τὸν ἔλεον τοῦ πάπα καὶ τὴν ἀρωγὴν, ἀνδρίζων αὐτὸν διὰ τοῦ παραδείγματος τολμηρῶν αὐτοῦ προκατόχων ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης εἰς ἐκδικητὴν τῶν ἀδικηθέντων. Οὕτω τὸ σκάνδαλον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, μετατιθέμενον εἰς Ῥώμην, ὕψονε τὸν πάπαν εἰς διαιτητὴν μεταξὺ δύο ἀνδρῶν ὅλως διαφόρου χαρακτῆρος, ὧν ὁ μὲν Φώτιος, καίπερ ὑπὸ τῆς βασιλείας ὑποστηριζόμενος, παρίστανεν ἑαυτὸν ταπεινῶς οἱονεὶ κατάδικον ἐπὶ τοῦ ἐπιβεβλημένου εἰς αὐτὸν θρόνου, ὁ δὲ Ἰγνάτιος, καίπερ διωκόμενος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας, στερρῶς εἴχετο τῆς ἀφῃρημένης αὐτὸν πατριαρχείας. Οὐδ' ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύο πατριαρχῶν αὕτη μόνον ἡ διαφορὰ, ἀλλ' ὁ μὲν Φώτιος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ταπεινότητι ἐνεδείκνυε πνεῦμα ἐλευθεριάζον καὶ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ὁ δὲ Ἰγνάτιος παρ' ὅλην τὴν σφοδρότητα τῆς ἐναντίον τῶν διωκτῶν αὐτοῦ διαμαρτυρίας ἐξηλέγχετο καθ' ὅλα πειθήνιος εἰς τὰ νεύματα τοῦ πάπα.

Ἐν μέσῳ τοιούτου διλήμματος εὑρισκόμενος ὁ πάπας Νικόλαος, δὲν ἠδύνατο νὰ διστάσῃ περὶ τοῦ πρακτέου, οὐδ' ἠνείχετο νὰ λησμονήσῃ, ὅτι αἱ διατυπωθεῖσαι παρ' αὐτοῦ ἀξιώσεις περὶ κυριαρχίας καὶ ἡ ἀπαίτησις περὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης ἀποδόσεως τῆς δικαιοσύνης, ἣν ἄλλοτε εἶχον οἱ πάπαι ἐν χώραις ἑλληνικαῖς, καὶ τῶν ἐν Καλαβρίᾳ κτημάτων οὐδ' εἶχον κἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὐδαμῶς ὑποβληθεῖσαι εἰς τὴν σύνοδον. Συγκαλέσας λοιπὸν ἐν Ῥώμῃ τοπικὴν σύνοδον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 863, καθήρεσε μὲν τὸν ἕτερον τῶν ἐν τῇ συνόδῳ παραστάντων τοποτηρητῶν αὐτοῦ, τὸν μόνον τῶν δύο εὑρεθέντα ἐν Ῥώμῃ, ὡς παραβάντα τὰς δοθείσας εἰς αὐτὸν ἐντολὰς, καθήρεσε δὲ καὶ τὸν Φώτιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, προςθεὶς καὶ τὴν ἀπειλὴν ἀναθεματισμοῦ, ἂν μὴ ἤθελον στέρξει ἡσύχως εἰς τὴν καθαίρεσιν.

'Αλλ' ἡ αὐτόβουλος αὕτη ἐνέργεια, ἀντικειμένη εἰς τὴν ἀπόφασιν συνόδου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας νομίμως συγκροτηθείσης, ἐξηρέθισε τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου. Μάτην ὁ αὐτοκράτωρ δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πάπαν, μετεχούσης ὕφους συμβουλευτικοῦ ἅμα καὶ ἀπειλητικοῦ, ἐπειράθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς 'Ανατολῆς διασαλευθεῖσαν εἰρήνην. 'Ο Νικόλαος ἐπέμεινεν εἰς τὰ δεδογμένα, διὰ μακρῶν ἀντικρούσας τοὺς ἰσχυρισμούς, τὰς περὶ τῆς χρήσεως τῆς λατινικῆς γλώσσης προςβλητικὰς ἐκφράσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ βασιλέως. 'Η δ' ἀπάντησις αὐτοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐδείκνυε τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς θελήσεως τοῦ πάπα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐμεγέθυνε διὰ τῆς ἀντιτασσομένης πεισμονῆς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν χάσμα, ἔτι μᾶλλον εὐρυνθὲν διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Νικολάου προςεταιρισμοῦ τῶν νεοφύτων Βουλγάρων, περὶ οὗ ἔγεινεν ἤδη λόγος ἀνωτέρω.

Καὶ μέχρι μέν τινος χρόνου ἀφ' ἑνὸς αἱ ἀπόπειραι περιορισμοῦ τῆς δυνάμεως τοῦ πάπα ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς διὰ συμπράξεως μετὰ Λουδοβίκου τοῦ Β', τοῦ διςεγγόνου Καρόλου τοῦ μεγάλου, λαβόντος ὡς κλῆρον τὴν 'Ιταλίαν μετὰ καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος, ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐπιδρομαὶ τῶν 'Ρώσων καὶ τῶν Σαρακηνῶν ἀνέστειλαν τὴν ἐπιδείνωσιν τῶν πραγμάτων μεταξὺ Βυζαντίου καὶ 'Ρώμης. 'Αλλ' ἡ ἐπιμονὴ τοῦ πάπα καὶ ἡ ὁσημέραι φανερώτερον ἐπιδεικνυομένη ἀντίθεσις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἤγαγον τέλος τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ, παροτρυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἤδη παροξυνθέντος Φωτίου, εἰς ἀπόφασιν ἐγκύμονα ῥήξεως ὁριστικῆς.

Τὸ θέρος τοῦ 867 σύνοδος συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει καθῄρεσε καὶ ἀφώρισε τὸν πάπαν Νικόλαον. Καὶ τοῦτο μὲν ἦτο ἁπλῆ ἀνταπόδοσις τῶν ἴσων πρὸς τὸν πάπαν τὸν πρὸ ἐτῶν τεσσάρων ἐπ' ἴσης καθαιρέσαντα καὶ ἀναθεματίσαντα τὸν Φώτιον. 'Αλλ' ἡ σύνοδος δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ἀλλ' εἰςηγουμένου τοῦ Φωτίου ἀπέκρουσε τὴν ἀπαίτησιν τῆς 'Ρώμης περὶ κυριαρχίας, ὡς ἠξίου νὰ ἑρμηνευθῶσι τὰ πρωτεῖα, ἅτινα εἶχον καθιερώσει αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς 'Ρώμης ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ πρεσβυτέρα πρωτεύουσα, ἣν ἰδιότητα ἀποβαλοῦσα μετ' οὐ πολὺ μόνον πρεσβεῖα τιμῆς ἐδικαιοῦτο πλέον ν' ἀξιώσῃ. Οὕτω δὲ τὸ τοπικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει σκάνδαλον διὰ μοιραίας τῶν πραγμάτων φορᾶς καὶ ἕνεκα τῆς αὐταρχικῆς φύσεως

μάσας νέον Βουκέφαλον. Εἶχε δῆλα δὴ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἵ
ὡραιότατον, ἀλλὰ σκληραύχενα καὶ δυςήνιον, ὅςτις, ἂν ἤθελέ
ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν ἢ ἄλλως ἀπολυθῇ, ἦτο ἀκατάσχετος, καὶ
εἶχε πολλὰ πράγματα εἰς τοὺς ἀποπειρωμένους καὶ πάλιν νὰ συ
ϐωσιν αὐτὸν ἱπποκόμους. Τοῦτον δέ ποτ' ἐν κυνηγεσίῳ ἱππεύ
βασιλεὺς καὶ ἀποπηδήσας, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ λαγωοῦ, εἰς μ
ἔπειτα ἠγωνίζετο νὰ συλλάϐῃ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἱπποκόμων
ἀρχόντων, ἐν οἷς καὶ ὁ Θεοφιλίτζης. Τότε δὲ ὁ τὸν κύριον αὐτο
τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο κυνηγέσιον ἀκολουθῶν Βασίλειος ἐζήτησε
ἄδειαν νὰ δαμάσῃ αὐτὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν ἵππον, ἐπιϐαίνων αὐ
μετὰ θαυμασίας δ' εὐστοχίας ἐπήδησεν ἐπ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἰδίου
που. Ὁ δὲ Μιχαὴλ, ἀποσπάσας τὸν ὑπερδέξιον ἱπποδαμαστὴν
τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Θεοφιλίτζη, κατέταξεν εἰς τοὺς ἰδίους στράτο
μετ' οὐ πολὺ δὲ προήγαγεν εἰς πρωτοστράτορα, ὁσημέραι μὲν ἐνισ
μενον ἐν τῇ αὐλῇ, προπορευόμενον δ' ἔφιππον ἐν τοῖς κυνηγεσίοις
φίλου τῆς θήρας αὐτοκράτορος καὶ ἐξεγείροντα διὰ τῆς τόλμης α
τοῦτο μὲν τὸν θαυμασμὸν, τοῦτο δὲ τὸν φθόνον τῶν αὐλικῶν. Σ
ϐησαν δὲ ταῦτα πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 862 καὶ 865.

Οὕτω κατὰ μικρὸν ὁ πτωχὸς ἐν Μακεδονίᾳ ὑπηρέτης τοῦ Τζά
εἶχε προαχθῇ εἰς εὐδόκιμον ἀξιωματικὸν τῆς αὐλῆς, ἔχων ἅπαντ
προςόντα περαιτέρας ἀνυψώσεως, αὐξανόμενα ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ με
κτηθέντος πλούτου. Καὶ τούτου δὲ ἡ ἀρχὴ ἦτο οὐχ ἧττον θαυμ
τῆς λοιπῆς αὐτοῦ προαγωγῆς, προελθόντος ἐξ αἰτίας περιέργου. Σ
λέντα δῆλα δή ποτε τὸν Θεοφιλίτζην εἰς τὰς Πάτρας ὑπὸ τοῦ
σιλέως Μιχαὴλ ἠκολούθησε καὶ ὁ Βασίλειος, ὅςτις ἕνεκεν ἀσθε
ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ πόλει καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτ
τῆς ἐντολῆς τοῦ προαπελθόντος κυρίου. Ἀλλ' αἴφνης προςεμειδί
αὐτῷ κατὰ τὴν ἐν τῇ πόλει διαμονὴν ἡ τύχη ἐν τῷ προσώπῳ ε
νοῦς καὶ ὑπερπλούτου γυναικὸς, τῆς Δανιηλίδος, ἥτις μετὰ μεγ
δεξιότητος προΐστατο καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου Δανιὴλ
γάλου βιομηχανικοῦ οἴκου ταπητουργίας καὶ ὑφαντουργικῆς, πε
νύμου ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ μεγάλα συγκομίζοντος κέρδη
Δανιηλὶς λοιπὸν αὕτη, καλέσασα πρὸς ἑαυτὴν τὸν Βασίλειον, ἐπέ
πρὸς αὐτὸν μέγιστον ἐνδιαφέρον, προερχόμενον ἐκ τῆς εἰς αὐτὴν
κοινωθείσης προμαντείας προορατικοῦ τινος μοναχοῦ σχολάζοντο
τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, καθ' ἣν ὁ Βασίλειος ἔμελλέ ποτε νὰ

ἐπὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον. Προεξοφλοῦσα δὲ τὸ μέλλον ἡ συνετὴ καὶ πλουσία Δανιηλίς, ἐμέστωσε τὸν Βασίλειον δώρων, χαρίσασα εἰς αὐτὸν τριάκοντα ἀνδράποδα, πολὺν δὲ πλοῦτον εἰς εἴδη ἐκ τῶν ἐργοστασίων αὐτῆς καὶ ἄφθονον χρυσὸν ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον πνευματικῆς ἀδελφώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ἰωάννην. Καὶ ἀπέκρουσε μὲν τὸ πρῶτον τὰ δῶρα ὡς δυσανάλογα πρὸς τὴν εὐτέλειαν αὐτοῦ ὁ Βασίλειος, ἀλλ' ἔπειτα ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἐπιμόνους τῆς Δανιηλίδος παρακλήσεις. Μετὰ δὲ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδον ἠγόρασε μὲν μεγάλα κτήματα ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τῶν ἀπὸ τῶν δωρεῶν τῆς ἐκ Πατρῶν δεσποίνης χρημάτων, ἀπέβη δὲ πλούσιος, φροντίσας καὶ περὶ τῆς εὐπορίας τῶν οἰκείων χωρὶς διὰ ταῦτα πάντα νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς παρὰ τῷ Θεοφιλίτζῃ ὑπηρεσίας, ἣν εἴδομεν συντελέσασαν εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὴν αὐλήν.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ

Τὴν δὲ ταχύτητα τῆς προαγωγῆς τοῦ Βασιλείου ἐν τῇ αὐλῇ ἀποδεικνύει τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔμεινε πρωτοστράτωρ, τὸ πολὺ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 863 καὶ 865. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν εὔνοια τοῦ Μιχαὴλ κατεδείχθη μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τοὺς πατρικίους καὶ ἀναβιβάσεως εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ παρακοιμωμένου, χηρεῦον μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σλάβου Δαμιανοῦ, πεσόντος εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Βάρδα. Ἀλλὰ βεβαίως ὁ καῖσαρ δὲν εἶχε λόγον νὰ εὐχαριστηθῇ διὰ τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην, βλέπων τὸν

Βασίλειον γενόμενον όσημέραι άγαπητότερον καὶ ἰσχυρότερον παρὰ τῷ αὐτοκράτορι· μετανοῶν δὲ διὰ τὴν κατὰ τοῦ Δαμιανοῦ ἐπιβουλήν του, ἔλεγεν αὐτὸς, ὅτι, ἐξώσας ἀλώπεκα, ἀντειςήγαγε λέοντα. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἠρέθισε τὸν Βάρδαν τὸ ὑπέρτατον δεῖγμα τοῦ μετὰ τοῦ Βασιλείου στενοῦ συνδέσμου τοῦ Μιχαὴλ, ὅςτις, χωρίσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς πρώτης συζύγου Μαρίας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδίαν παλλακὴν Εὐδοκίαν τὴν Ἰγγερίνην. Ἐνισχυθεὶς δ' οὕτως ὁ Βασίλειος ὑπὸ τῆς νέας ταύτης προςθήκης τῆς βασιλικῆς εὐνοίας, ἧς χάριν ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συζυγικῆς τιμῆς, ἤρχισεν ἐπιβουλεύων τὸν Βάρδαν καὶ ἀντεπιβουλευόμενος ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπιτηδείως δὲ πείσας ὁ Βασίλειος τὸν Μιχαὴλ, ὅτι ὁ καῖσαρ ὑπονομεύει τὸν βασιλέα, ἐπέτυχε τὸ ποθούμενον, ποιήσας ἐκποδὼν τὸν Βάρδαν, καὶ δὴ ὄχι διὰ κρυφίας αὐτοβούλου ἐνεργείας, ἀλλὰ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ τοῦ Μιχαήλ.

ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΚΟΙΜΩΜΕΝΟΥ

Εἶχεν ἔλθει τὸ ἔαρ τοῦ 866, καὶ νέα ἐπιδρομὴ τῶν ἀπὸ τῆς Κρήτης Σαρακηνῶν, προχωρησάντων μέχρι Προκοννήσου, ἐφάνη ἀναγκάσασα τὸν βασιλέα νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν κατ' αὐτῶν, συμπαραλαβόντα τόν τε Βάρδαν καὶ τὸν Βασίλειον. Ἀλλ' ἡ ἐκστρατεί ἦτο μᾶλλον πρόσχημα πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ φόνου τοῦ Βάρδα ἐκτὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾗ ἰσχυροτάτη ἦτο τοῦ καίσαρος ἡ φατρία. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ εἶχεν ὁ πανίσχυρος Βάρδας μεγάλ ἑταιρείαν πιστῶν μεταξὺ τῶν τε στρατιωτῶν καὶ αὐτῶν τῶν στρατηγῶν. Ἀλλ' ὑπερτέρα τῆς ἰσχύος τοῦ Βάρδα ἀνεδείχθη ἡ πανουγία τοῦ Βασιλείου, κατορθώσαντος καὶ αὐτὸν τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν τοῦ Βάρδα Συμβάτιον νὰ συμπαρασύρῃ διὰ δόλου εἰς τὴν κατὰ τοῦ πενθεροῦ συνωμοσίαν, ἧς τὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ἀναλάβει αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, μεταβαλλόμενος εἰς ἁπλοῦν ὄργανον τοῦ παρακοιμωμένου. Οὕτω δὲ, καταλλήλως παρασκευασθέντων τῶν πραγμάτων, ἐν ᾧ

ΕΥΔΟΚΙΑ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ
ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΥΙΩΝ ΑΥΤΗΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ἡ στρατιὰ ἐστρατοπέδευεν ἐν Κήποις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου, ὁ Βάρδας ἔπιπτε νεκρὸς πρὸ αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ βασιλέως τὴν 21 Ἀπριλίου. Τῶν δὲ συνωμοτῶν δειλιώντων νὰ πλήξωσι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τελευταίαν ὥραν τὸν καίσαρα, ὅςτις ἀπὸ τοῦ 856, ὅτε εἶχεν ἀναρρηθῆ κουροπαλάτης, ἐπὶ ἕνδεκα ἤδη ἔτη ἐβάσταζεν ἐπὶ τῶν στιβαρῶν αὐτοῦ ὤμων ἀρχὴν αὐτόχρημα βασιλικὴν, ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς νὰ κατακόψωσιν αὐτὸν μεληδὸν, κυλισθέντα νεκρὸν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ βασιλέως, τὸ πρῶτον κατὰ τοῦ Βάρδα κατενεχθὲν τραῦμα. Προήρχετο δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ξίφους τοῦ ἀνδρὸς, ὅςτις, ἀπὸ ἱπποκόμου ἀφορμηθεὶς, ἔβαινε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μόνου αὐτοῦ ἀξίου λόγου ἀντιπάλου ταχὺς ἐπὶ τὸν θρόνον.

με'

Ὁ φόνος τοῦ Μιχαήλ.

Ὁ φόνος τοῦ Βάρδα ἦτο ταὐτόσημος πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ Βασιλείου ἐν τῇ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Μιχαὴλ μονομαχίᾳ τοῦ συζύγου τῆς παλλακῆς τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν καίσαρα. Ἀλλὰ πόσον ἰσχυρὰ ἦτο ἡ φατρία τοῦ θανόντος ἀπεδείχθη οὐ μόνον ὑπὸ τῆς δυςχερείας τῆς ἄλλως δολιώτατα παρασκευασθείσης θανατώσεως τοῦ Βάρδα, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸν τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἀληθῶς οὐκ ἄνευ κόπου κατώρθωσεν ὁ βασιλεὺς νὰ κατευνάσῃ τὴν ἐπὶ τῷ γενομένῳ φόνῳ λύπην καὶ ἀγανάκτησιν τῆς στρατιᾶς, διαδίδων σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ Βάρδας εἶχεν ἐπιβουλευθῆ τὴν ζωήν του, ἥτις διάδοσις ἐχρησίμευσε μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς καθησύχασιν τῶν τεταραγμένων πνευμάτων. Ὁπωςδήποτε δὲ τὴν ἀγανάκτησιν τῆς στρατιᾶς ἀποδεικνύει ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως περὶ διαλύσεως τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀμέσου εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπιστροφῆς, ἐγκαταλειφθείσης τῆς ἐπὶ τοὺς Σαρακηνοὺς στρατείας. Πόσον δὲ ἦτο ἐπισφαλὴς ἡ θέσις τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδον καταδεικνύουσι τὰ ἐσπευσμένα μέτρα, ἅτινα ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ πρὸς στήριξιν τοῦ θρόνου. Καὶ δὴ υἱοθέτησε μὲν ἀμέσως τὸν Βασίλειον, μόλις δὲ παρῆλθε μὴν, τὴν 29 Μαΐου 866, ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐτελέσθη πανηγυρικῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης ἀναγ-

καίας προφυλάξεως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἡ στέψις τοῦ Βασιλείου ὡς συμβασιλέως τοῦ Μιχαήλ.

Ἀλλ' ἡ ἀναγόρευσις τοῦ Βασιλείου, καίπερ ἐπευφημηθεῖσα ὑπὸ τῶν δήμων, ἐματαίονε τὰς κενὰς προςδοκίας τοῦ γαμβροῦ τοῦ Βάρδα Συμβατίου, ὃν εἶχεν ἀποξενώσει ἀπ' αὐτοῦ ὁ Βασίλειος, διαβουκολήσας διὰ τῆς ὑποσχέσεως, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνον ἔμελλε νἀναγορεύσῃ καίσαρα μετὰ τὸν φόνον τοῦ πενθεροῦ. Ἐκπεσὼν δὲ τῆς ἐλπίδος ὁ Συμβάτιος μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Βασιλείου, ὑπεκίνησεν ἤδη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 866 ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μετὰ τοῦ πατρικίου Γεωργίου τοῦ Πηγάνη, στρατηγοῦ τοῦ θέματος Ὀψικίου, στάσιν, ἥτις ἐνδεικτικῶς ἀνεφέρετο κατὰ μόνου τοῦ Βασιλείου, ὄχι δὲ καὶ κατὰ τοῦ Μιχαὴλ, ὃν ἐξηκολούθουν νὰ ἐπευφημῶσιν αἱ στρατιαὶ τῶν στασιαστῶν. Ἀλλ' ἀτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἔκβασις τῆς στάσεως· ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος ὁ Μαλεῖνος, εἰς ὃν οἱ βασιλεῖς ἀνέθεσαν τὴν καταπολέμησιν τῆς στάσεως, ἀπέφυγε μὲν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἀλλ' ἠδυνήθη δι' ἐπιτηδείας ἐγκυκλίου, δι' ἧς προεκάλει τὴν δολίαν σύλληψιν τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐγκατάλειψιν αὐτῶν. Συλληφθέντες δ' οἱ στασιασταὶ περὶ τὸν χειμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἤχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπέτισαν οἰκτρὰ δίκην τοῦ τολμήματος, ἐκτυφλωθέντες, μυκτηρισθέντες δημοσίᾳ κ ἀναγκασθέντες εἰς ἐπαιτείαν, προκαλοῦσαν τὸν οἶκτον τῶν διαβατῶ

Ἐν τούτοις δ' ὁ Βασίλειος, καίπερ χάριν τῆς ἀναβιβάσεως εἰς βασιλικὸν ἀξίωμα καὶ τῆς στηρίξεως αὐτοῦ ἀναγκασθεὶς νὰ εἰςοικίση μὲν τὴν ἐρωμένην τοῦ βασιλέως, νὰ συμπράξῃ δ' ἀπανθρώπως εἰς τὸν φόνον τοῦ Βάρδα καὶ τὴν οἰκτρὰν τιμωρίαν τοῦ Συμβατίου καὶ τοῦ Πηγάνη, δὲν ἠνείχετο ἄλλως τὰ βασιλικὰ ὄργια τοῦ Μιχαὴλ, ἐξευτελίζοντος εἴπερ ποτὲ τὸ στέμμα διὰ τῆς περὶ τὰ κυνηγέσια καὶ τὰς ἱπποδρομίας διατριβῆς. Τὸν δὲ Μιχαὴλ δὲν διέλαθεν οὔτε ὁ ἐπιβλητικὸς τρόπος τῶν παρατηρήσεων τοῦ Βασιλείου, οὔτε ἡ καθ' ὅλου μεταβολὴ τῆς πρὸς αὐτὸν συμπεριφορᾶς τοῦ συμβασιλέως. Πιστεύων δὲ, ὅτι, ὡς εἶχε ποιήσει ἐκποδὼν τὸν πρὸς μητρὸς θεῖον Βάρδαν, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ καταβιβάσῃ τὸν Βασίλειον ἐκ τοῦ ὕψους, εἰς ὃ αὐτὸς ἐκεῖνος εἶχεν ἀναβιβάσει αὐτὸν, ἔτρωσεν αὐτὸς θανασίμως δι' ἐπιδεικτικῆς καὶ προςβλητικῆς εὐνοίας, ἣν μετὰ πότον ἐπεδαψίλευσε πρὸς τὸν πατρίκιον Βασιλισκιανὸν, ὅν τινες λέγουσι προϋπάρξαντα ἐρέτην τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος. Ἔκτοτε δ' ἤρχισε χωρίζουσα τοὺς συμβα-

σιλεῖς ἀμοιβαία ὑποψία καὶ ἐπιβουλή, ἣν κατά τινας τῶν ἱστορικῶν ὑπέθαλπεν αὐτὸς ὁ Φώτιος. Ἀλλὰ τοιαύτη διχόνοια δὲν ἠδύνατο, ὡς εἰκός, νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν, ἐν δὲ τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι ἐκείνῳ ἡ νίκη ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν κραταιότερον. Ἰσχυρότερος δὲ καὶ ἀγαπητότερος ἦτο πάντως ὁ διὰ τῆς ἰδίας ἀξίας καὶ καρτερίας ἀναδειχθείς, ὁ εὔελπις Βασίλειος. Ὁ Μακεδὼν εἶχεν ἀπέναντι ἑαυτοῦ ἀντιμέτωπον συνάρχοντα καταδεδικασμένον ἀπὸ μακροῦ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἀναξίως μὲν βασιλεύσαντα, κατασπαταλήσαντα δὲ τὸν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς μητρὸς παραδοθέντα μέγαν δημόσιον πλοῦτον. Κατὰ τοιούτου συνάρχοντος ἓν μόνον αἴσθημα ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὸν Βασίλειον, ἡ εὐγνωμοσύνη. Ἀλλὰ τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο κατεπνίγετο ὑπὸ τῆς ὑπερτέρας πολιτικῆς ἀνάγκης καὶ τῆς ἀκράτου τοῦ Μακεδόνος φιλοδοξίας. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πλήξῃ, καὶ ἀνέμενε ταχεῖαν πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν.

Ὅτε δὲ παρεσκεύασε δεόντως τὰ τῆς συνωμοσίας, ἔφθασεν ἡ 23 Σεπτεμβρίου 867, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Βασίλειος ἐκλήθη μετὰ καὶ τῆς Ἰγγερίνης εἰς δεῖπνον ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ μεγαλομάρτυρος Μάμαντος. Πρὶν δ' ἢ παρακαθήσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, ἠδυνήθη ὁ Βασίλειος κρυφίως νὰ θραύσῃ τὰ κλεῖθρα τοῦ κοιτῶνος τοῦ αὐτοκράτορος, ὥςτε νὰ μὴ δύναται νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα. Τὸ συμπόσιον ἐτελέσθη, καὶ ὁ μεθυστής, οἰνοβαρὴς ὑπὸ τῆς συνήθους εἰς αὐτὸν ἀκρατοποσίας, ἀπῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα, κρατούμενος ἀπὸ τῆς χειρὸς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπιστρέφει ὁ Βασίλειος, ἄγων καὶ τοὺς συνωμότας, ἐν οἷς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μαριανὸς καί τινες ἄλλοι συγγενεῖς. Οἱ δὲ κοιτωνῖται τοῦ Μιχαὴλ, μάτην ἀντιστάντες πρὸς τοὺς εἰςελαύνοντας, ἐξύπνησαν διὰ τοῦ γενομένου θορύβου τὸν κοιμώμενον βασιλέα, ὅςτις, ἰδὼν ἐφορμῶντα ἕνα τῶν συνωμοτῶν ξιφήρη, ἦρε πρὸς ἄμυναν τὰς χεῖρας. Αἱ χεῖρες τοῦ βασιλέως ἀπεκόπησαν ἀμφότεραι αὐθωρεί, καὶ ὁ Μιχαὴλ, ἀκροσφαλῶς βαίνων ὑπὸ τοῦ οἴνου καὶ συμποδιζόμενος ὑπὸ τῆς μέθης, ἔκειτο δεινῶς ὀλοφυρόμενος, ὅτε εἰςώρμησαν οἱ λοιποὶ τῶν συνωμοτῶν, εἷς δ' αὐτῶν ὤθησε τὸ ξίφος κατὰ τῶν στέρνων τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ διέσχισε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ.

Ἀγρία ἦτο ἡ θάλασσα κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἐκείνην νύκτα, ἐν ᾗ ἐτελέσθη ἐν τοῖς παλατίοις τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἡ τραγῳδία, ἣν διηγήθημεν. Σπεύσας δὲ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα διεπεραιώθη ὁ νέος μονάρχης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν διὰ τῆς κλυδωνιζομένης θαλάσ-

σης εἰς τὰ βασίλεια τὰ λεγόμενα τῆς Μαρίνης. Ἐκεῖθεν δ' ἀποστείλας εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα, μετεκάλεσεν ἐν δόξῃ τὴν σύζυγον εἰς τὸ παλάτιον· ἀπέστειλε δὲ καὶ πρὸς ἐξανάστασιν τῆς βασιλίσσης Δεκαπολιτίσσης, τῆς συζύγου τοῦ Μιχαὴλ, καὶ ἀπαγωγὴν αὐτῆς ἐκ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος εἰς τὸν οἶκον τῶν γονέων. Οὐδ' ἠμέλησε τοῦ νεκροῦ Μιχαὴλ, ἀλλ' ἔπεμψε πρὸς ταφὴν αὐτοῦ.

Οἰκτρὸν ἦτο τὸ θέαμα, εἰς ὃ παρέστη ὁ διαταχθεὶς νὰ ἐνταφιάσῃ τὸν νεκρὸν βασιλέα. Ὁ ἀπόστολος τοῦ Βασιλείου εὗρε τὸν Μιχαὴλ ἐντετυλιγμένον ἐν τῷ ἐφιππίῳ τοῦ ἵππου, ὃν συνείθιζε νὰ ζευγνύῃ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ διφρηλατῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, μὲ τὰ σπλάγχνα ἐκκρεμάμενα ἔξωθεν αὐτοῦ. Περὶ δὲ τὸν νεκρὸν τοῦ δειλαίου ἐθρήνουν γυναῖκες περιβεβλημέναι τὴν μελανείμονα τῆς μοναχῆς στολήν. Ἦσαν ἡ μήτηρ αὐτοῦ Θεοδώρα καὶ αἱ ἀδελφαί, ἃς οὐκ οἴδαμεν τίς ἐκάλεσεν ἐν τῇ νυκτίᾳ ἐκείνῃ ὥρᾳ ἀπὸ τῆς μονῆς τῶν Γαστρίων, ἐν ᾗ διεβίουν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μιχαὴλ. Εἰςαχθεῖσαι δ' αἱ μοναχαὶ μετὰ τοῦ πτώματος εἰς πλοιάριον, διεπέρασαν ἐν μέσῳ τῆς τρικυμίας εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀντιπέραν Χρυσουπόλεως, καὶ ἐνέθαψαν τὸν ἄχειρα νεκρὸν τοῦ βασιλέως. Οὕτω παρίστανον οἱ μεταγενέστεροι ἐπὶ τὸ τραγικώτερον κατὰ παράδοσιν τὰς ἐσχάτας τύχας τοῦ μεθυστοῦ ἁρματηλάτου, ὃν διεδέχετο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ γενάρχης τῆς μεγαλοπράγμονος μακεδονικῆς δυναστείας.

ΛΑ΄

Ο ΑΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ

α΄

Ἀναδιοργάνωσις τῆς διοικήσεως ἐπὶ Βασιλείου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Π
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

αραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἓν τῶν πρώτων αὐτοῦ καθηκόντων ἐθεώρησεν ὁ Βασίλειος ἅμα τῇ ἀναρρήσει τὴν πρόςκλησιν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, ὧν κατενώπιον ἀνεψχθη ὁ βασιλικὸς θησαυρός. Ἀλλὰ τὸ ταμεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ Θεοδώρα εἶχε παραδώσει πλῆρες εἰς τὸν σπάταλον υἱὸν Μιχαὴλ, εὑρέθη κενὸν, περιλαμβάνον μόνον τρία κεντηνάρια λιτρῶν χρυσίου ἀντὶ τοῦ παραδοθέντος εἰς αὐτὸν ἐναποταμιεύματος χιλίων ἐνενήκοντα μὲν κεντηναρίων χρυσίου, τριςχιλίων δ' ἀργυρίου. Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ Μιχαὴλ εἶχε κατασπαταλήσει ἐντὸς ἕνδεκα καὶ μόνον ἐτῶν περὶ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, ἀντιστοιχοῦντα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ μετάλλου, πρὸς ἐννεακόσια καὶ πλέον ἑκατομμύρια, πρὸς δ' αὐτοῖς καὶ ἅπαντα τὰ τακτικὰ ἔσοδα τῆς ἑνδεκαετοῦς αὐτοῦ ἀρχῆς, ἀφεὶς μόνον ὑπόλοιπον τριακοσίας περίπου χιλιάδας δραχμῶν καὶ ἐννέα σάκκους χαλκῶν κερματίων.

Τοιαύτη οἰκονομικὴ καχεξία ἐδεῖτο ταχείας προνοίας. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος δὲν ἐφρόντισε μόνον περὶ αὐξήσεως τῶν πόρων ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἀνέδραμε καὶ εἰς τοῦ παρελθόντος τὰς καταχρήσεις. Καὶ δὴ,

ζητήσας τὴν ἀπογραφὴν τῶν δαπανῶν τῆς προτέρας διοικήσεως καὶ ἰδὼν ποῦ ἐνέκειτο κυρίως ἡ γενομένη σπατάλη, ὑπέβαλεν εἰς τὴν ψῆφον τῆς συγκλήτου τὴν πρότασιν τῆς παρὰ τῶν ἀδίκως λαβόντων χρήματα ἐπιστροφῆς τῶν εἰς αὐτοὺς ἀναλωθέντων. Γενομένης δὲ δεκτῆς τῆς προτάσεως ταύτης καὶ συνταχθέντος τοῦ καταλόγου τῶν κακῶς πλουτισθέντων ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ, ὁ Βασίλειος, δωρήσας εἰς αὐτοὺς τὰ ἡμίση τῶν ληφθέντων, ὑπεχρέωσεν εἰς ἀπόδοσιν τῶν λοιπῶν, καὶ κατώρθωσεν οὕτω τὴν εἰς τὸ δημόσιον ἐπιστροφὴν τριακοσίων κεντηναρίων χρυσίου, ἀντιστοιχούντων πρὸς τριάκοντα πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ὑπερέκεινα. Εἰς τὸ πρῶτον δὲ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἰκονομικῶς ἐξηντλημένου κράτους συλλεχθὲν ἀποταμίευμα ἠδυνήθη νὰ προςθέσῃ ἄλλο ποσὸν κατὰ τὸ τρίτον μόνον μικρότερον, ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐν τῷ εἰδικῷ βασιλικῷ ταμείῳ ἐναποκειμένου χρυσοῦ, ὃν εἶχε προμηθευθῆ ὁ Μιχαὴλ χάριν τῶν ἰδίων ἀσωτιῶν, χωνεύσας, καθ' ἃ εἴδομεν ἀνωτέρω, τὰ χρυσᾶ σκεύη καὶ βαρύτιμα καλλιτεχνήματα τοῦ παλατίου. Τὰ δ' ἐκ τοῦ χρυσοῦ ἐκείνου κοπέντα νομίσματα ὠνομάσθησαν **σενζᾶτα**.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α΄
ΕΙΚΩΝ ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Ἀλλ' ἡ εὕρεσις χρήματος πρὸς τὸ παραχρῆμα δὲν ὑπῆρξεν ἡ μόνη φροντὶς τοῦ Βασιλείου, μεριμνήσαντος περὶ διηνεκοῦς τάξεως καὶ οἰκονομίας ἐν τῇ διοικήσει. Προσφορώτατον δὲ μέσον πρὸς ὑποχρέωσιν τῶν πολιτῶν εἰς τακτικὴν ἀπότισιν τῶν πρὸς τὸ δημόσιον ὑποχρεώσεων αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ παῦσις τῶν καταχρήσεων τῶν εἰςπρακτόρων καὶ ἄλλων ἀρχόντων. Λέγεται δὲ αὐτός τε καὶ διὰ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ἐπιτηρῶν τὰ παράπονα τῶν πολιτῶν, ἕως ἦλθεν ἡμέρα καθ' ἣν οἱ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πολλὰ μέρη τῆς βασιλευούσης ἀποσταλέντες δορυφόροι ἀπήγγειλαν εἰς αὐτὸν, ὅτι οὐδὲν ἠκούετο παράπονον καὶ οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁ δεόμενος βοηθείας ὑπὸ τοῦ ἄλλως φιλελεήμονος αὐτοκράτορος. Καὶ ταῦτα μὲν εἶνε βεβαίως ὑπερβολαὶ τῶν ἐγκωμιαστῶν τοῦ Βασιλείου. Ἀλλ' ὅτι τὸ ὑπήκοον εὐλόγως ὤφειλε νὰ εὐλογῇ τὴν εὐεργετικὴν τοῦ βασιλέως δρᾶσιν ἀποδεικνύει ἡ μέριμν' αὐτοῦ περὶ ἐκλογῆς ἀδωροτάτων ἀρχόντων καὶ ἰδίως περὶ αὐστηρᾶς καὶ ἰσονόμου εἰς πάντας ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Χάριν δ' αὐτῆς προωρίσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐπρεπῆ κτίρια, ὧν ἐξεῖχεν ἡ ἐπὶ τούτῳ ἀνακαι-

νισθεῖσα Χαλκῆ, ἣν ὁ κατὰ πρόσταξιν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου βιογραφήσας τὸν πάππον αὐτοῦ Βασίλειον λέγει ἀποβᾶσαν **δικαστήριον Ἀρείου τε Πάγου καὶ Ἡλιαίας σεμνότερον.** Περίεργος δ' εἶνε ἡ ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων Βυζαντίνων ἱστοριογράφων μαρτυρουμένη παροχὴ τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς εἰς τοὺς ἐρχομένους εἰς Κωνσταντινούπολιν, χάριν διεκδικήσεως τοῦ δικαίου αὐτῶν ἐναντίον ἰσχυροτέρων, ὅπως μή, ἀποδυσπετήσαντες ἕνεκεν ἀπορίας τῶν ἐπιτηδείων, ἀναγκάζωνται νἀναχωρῶσι πρὸ τοῦ πέρατος τῆς δίκης. Τὴν δὲ μαρτυρίαν ταύτην οὐδένα ἔχομεν λόγον νἀποκρούσωμεν, ἀρκεῖ νὰ περιορίσωμεν αὐτὴν εἰς τὸ προσῆκον ὅριον. Προσθέτων δῆλα δὴ ὁ Πορφυρογέννητος, ὅτι ἀπὸ τῶν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀφορισθεισῶν προσόδων ἀπετρέφοντο **οἱ ἐγκαλοῦντες κατά τινων,** δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι ἐννοεῖ πᾶσαν οἱανδήποτε καταγγελίαν, ἀλλὰ πιθανῶς μόνας τὰς ἀναφερομένας εἰς καταχρήσεις ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ. Τοιοῦτοι κατήγοροι καὶ μάρτυρες ἐν τοιαύταις δίκαις ἦσαν οἱ λαμβάνοντες τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς αὐτῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ σήμερον ἡ πολιτεία ἀποζημιόνει τοὺς ἐκτὸς τῆς κατοικίας αὐτῶν καλουμένους μάρτυρας ἐν ταῖς ποινικαῖς δίκαις. Καὶ δι' ἄλλων δὲ τρόπων ἠγωνίσθη ὁ αὐτοκράτωρ νὰ περιστείλῃ κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὸ ἔσχατον ὅριον πᾶσαν κατάχρησιν καὶ πίεσιν καὶ τὸ ὤνιον τῶν ἀρχῶν.

Ἀλλ' ὁ Βασίλειος δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς μεμονωμένας ταύτας διοικητικὰς βελτιώσεις πρὸς διόρθωσιν τοῦ κράτους ἀπὸ τῆς ἀναρχίας καὶ ζάλης, εἰς ἣν εἶχεν ἐκπέσει ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ, ἀλλ' ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ προβῇ καὶ εἰς νομοθετικὴν ἐνέργειαν, ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἀκώλυτον λειτουργίαν τῆς δικαιοσύνης. Ἐν δὲ τῷ ἔργῳ τούτῳ, συνεχισθέντι ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀνεδείχθη οὐχ ἧττον μέγας ἢ ἐν τῇ διοικητικῇ καὶ οἰκονομικῇ ἀναμορφώσει καὶ τῇ πολεμικῇ δράσει.

6'

Ἡ νομοθεσία τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.

Οἱ λόγοι οἱ ἀναγκάσαντες Βασίλειον τὸν Μακεδόνα νὰ προβῇ εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ κρατοῦντος δικαίου ἦσαν πολλοί.

Εἷς τῶν κυριωτάτων συνδέεται πρὸς τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης. Τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον δὲν εἶχε καταργηθῇ καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς

Ἐκλογῆς νόμων ὑπὸ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ δὲ δικαστικὴ πρᾶξις ἐπανῆλθε καὶ τυπικῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐδυσχεραίνετο τὰ μέγιστα ἕνεκα τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐν ᾗ ἦσαν γεγραμμέναι αἱ ἰουστινιάνειοι συλλογαὶ πλὴν τῶν Νεαρῶν, αἵτινες μόναι ἦσαν ὡς τὸ πλεῖστον ἑλληνικαί. Ἀλλ' ἡ λατινικὴ εἶχεν ἀποβῆ σὺν τῷ χρόνῳ ἀκατανόητος διὰ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Διὸ εἶχε παραστῇ ἐνωρὶς ἀνάγκη ὑπομνηματισμοῦ τῶν νομικῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπὸ νομομαθῶν γραψάντων ἑλληνιστί. Καὶ εἶχον μὲν ἐπικρατήσει ἐκ τῶν συνταχθεισῶν πολλῶν τοιούτων ἐπεξεργασιῶν ἰδίως ἀνὰ μία δι' ἑκάστην τῶν ἰουστινιανείων βίβλων, ἡ τοῦ Θεοφίλου διὰ τὰς Εἰσηγήσεις, ἡ τοῦ Στεφάνου καὶ Δωροθέου διὰ τοὺς Πανδέκτας καὶ ἡ τοῦ Θαλελαίου διὰ τὸν Κώδικα. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπικράτησιν ταύτην μιᾶς δι' ἕκαστον βιβλίον ἑρμηνευτικῆς συγγραφῆς δὲν ἠδύνατο νἀποκρουσθῇ ἡ χρῆσις καὶ ἄλλων, ἄλλως ἑρμηνευουσῶν τὰς ἰουστινιανείους διατάξεις, ἐντεῦθεν δ' ἐπήρχετο πολλάκις πολλὴ σύγχυσις καὶ διαφωνία.

Ἄλλην δὲ δυσχέρειαν παρεῖχε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἑλληνιστὶ συντεταγμένοις ἑρμηνευτικοῖς τοῦ ἰουστινιανείου δικαίου βιβλίοις ἡ ἐξακολούθησις τῆς χρήσεως λατινικῶν νομικῶν ὅρων, ἀνθ' ὧν παρίστατο ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῶσι λέξεις ἑλληνικαὶ τοὐλάχιστον ἐν τῇ ἐπισήμῳ νομικῇ γλώσσῃ, εἰ καὶ δύσκολος ἀφ' ἑτέρου ἦτο ἡ ἄμεσος ἐν τῇ πράξει ἐξάλειψις τῶν ἐπὶ μακρὸν ἰσχυσάντων λατινικῶν ὅρων. Ἐν δὲ τοῖς πρώτοις συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν ὅρων καὶ ὁ πατριάρχης Φώτιος διὰ τοῦ Νομοκάνονος αὐτοῦ.

Καὶ δι' ἄλλους δὲ λόγους καθίστατο ἀναγκαία ἡ ἀναθεώρησις τῆς νομοθεσίας, τοῦτο μὲν διὰ τὰς ***ἐναντιοφανείας***, ἃς παρουσίαζεν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ τετραμερὲς ἰουστινιάνειον δίκαιον, τοῦτο δὲ διὰ τὴν προσθήκην νέων Νεαρῶν διατάξεων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοκρατόρων, δι' ὧν μέρη τινὰ τοῦ κατὰ τὸν Ἰουστινιανὸν δικαίου εἶχον καταργηθῆ ἢ ἀπαρχαιωθῆ, τέλος δὲ διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν περιπλοκὴν ἕνεκα τῆς ἄλλως λίαν ἐπιτόμου Ἐκλογῆς νόμων, ἥτις εἶχεν ἐν τούτοις πέσει κατὰ μέγα μέρος εἰς ἀχρηστίαν κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς εἰκονομαχίας.

Πρὸς ἄρσιν λοιπὸν τῆς ἐκ πάντων τούτων τῶν αἰτίων προκαλουμένης ἀνωμαλίας παρίστατο ἀνάγκη ἀναθεωρήσεως τοῦ ἰσχύοντος δι-

καίου, ἣν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος ἀνέλαβε Βασίλειος ὁ Μακεδών. Πάσης δὲ νέας ἐργασίας ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ κατάργησις τῶν ἀχρήστων καὶ ὑπὸ νεωτέρων διατάξεων ἀνῃρημένων νόμων, ἡ δὲ μελέτη τοῦ τοιούτου θέματος ὡς καὶ ἡ ὅλη νομοθετικὴ δρᾶσις τοῦ Βασιλείου δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἔγεινεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ μόνου. Ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη ἀνεγνώρισεν ὀρθῶς, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἄγνοιαν τῶν λεπτομερειῶν τῆς μεγάλης ταύτης νομοθετικῆς ἐργασίας μέγα μέρος αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν δοθεῖσαν εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην νέαν ὤθησιν ἤδη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Βάρδα διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσταθείσης ἐν τῇ Μαγναύρᾳ σχολῆς. Ὁ δὲ Βασίλειος, ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς προεργασίας ἐκείνης, ἠδυνήθη μετ' ἐνδελεχῆ ἐργασίαν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ βασιλείας νὰ προβῇ ταχέως εἰς τὸ ἔργον.

Οὕτως ἤδη τῷ 870, ἢ κατ' ἄλλους ὀλίγον βραδύτερον μεταξὺ τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ τοῦ 878, ἐδημοσιεύετο ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὴν αἰγίδα τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος ὁ **Πρόχειρος νόμος**. Συνίστατο δὲ τὸ βιβλίον ἐκ τεσσαράκοντα τίτλων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν **Περὶ συναινέσεως μνηστείας**, ὁ δὲ τελευταῖος **Περὶ διαμερισμοῦ σκύλων**. Κατὰ ταῦτα συμπίπτει ὅ τε πρῶτος τίτλος καὶ ὁ τελευταῖος τοῦ Προχείρου ὡς πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν πρὸς τὴν Ἐκλογὴν νόμων, ἧς τὴν τάξιν καὶ ἐν ἄλλοις ἠκολούθησαν οἱ συντάξαντες τὸ Πρόχειρον νομομαθεῖς, καίπερ μὴ ἐμμείναντες ἐν πᾶσι πιστοὶ εἰς αὐτήν. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα κεφάλαια τῶν τεσσαράκοντα τίτλων τοῦ Προχείρου πηγὴν ἔχουσι τὰ ἰουστινιάνεια νομικὰ βιβλία μετὰ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν μεταφράσεων καὶ συλλογῶν καὶ τὰς Νεαράς, ἔν τισι δὲ καὶ τὴν Ἐκλογὴν νόμων, ἧς ἡ χρῆσις εἶνε μάλιστα καταφανὴς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Προχείρου, ὅστις ἐν τῇ ἀρχῇ κυρίως εἶνε ὁμοιότατος πρὸς τὸν πρόλογον τῆς Ἐκλογῆς. Τέλος δ' εἰςήχθησαν εἰς τὸν Πρόχειρον νόμον καί τινες ὅλως νέαι διατάξεις.

Ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὸν Πρόχειρον νόμον ἐξεδόθη τῷ 884 ἡ **Ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων**, ἥτις τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἔμελλε νἀποτελέσῃ ἑξήκοντα βιβλία, ἔπειτα δὲ περιωρίσθη εἰς τεσσαράκοντα. Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, ἥτις ἦτο πλήρης κῶδιξ τῆς κρατούσης νομοθεσίας, περιελαμβάνετο, οὐκ οἴδαμεν πῶς συνδυαζόμενον μετὰ τοῦ ὅλου, καὶ ἓν τεῦχος, ἐν ᾧ ἀνεγράφοντο ἰδίᾳ οἱ εἰς ἀχρηστίαν πεσόντες καὶ καθῃρημένοι νόμοι. Ἄλλως δ' ἡ Ἀνακάθαρσις περιεῖχε τὰς ἐν ἰσχύι

μενούσας διατάξεις τοῦ ἰουστινιανείου δικαίου γεγραμμένας ἑλληνιστὶ καὶ παρειλημμένας ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς λατινικῆς μεταφράσεων καὶ τῶν μεταγενεστέρων συλλογῶν. Νέαι δὲ διατάξεις, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου εἰςαχθεῖσαι, δὲν συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν Ἀνακάθαρσιν, ἅτε συναποτελέσασαι ἤδη πρότερον μέρος τοῦ Προχείρου νόμου ἢ δημοσιευθεῖσαι κατ' ἰδίαν ὑπὸ τὸν τύπον Νεαρῶν.

Ἐν δὲ πιθανῶς ἔτος μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς μεγάλης ταύτης νομικῆς συλλογῆς ἐδημοσιεύθη τῷ 885 ἡ **Ἐπαναγωγὴ τοῦ νόμου.** Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἦτο νέα συλλογή, ἀλλὰ δευτέρα, ἐπιδιωρθωμένη ἔκδοσις τοῦ Προχείρου. Ἐξεδόθη δὲ αὕτη ἐπ' ὀνόματι τοῦ τε Βασιλείου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου. Περιέχει δὲ ἡ Ἐπαναγωγὴ τεσσαράκοντα τίτλους ὡς καὶ τὸ Πρόχειρον, ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται ἐν αὐτῇ πλῆρες πλήν τινων κεφαλαίων, καὶ δὴ πάντων ἐκείνων, ἐν οἷς περιελαμβάνοντο νέαι διατάξεις τοῦ Βασιλείου. Ἀλλ' ἡ τάξις τῶν τίτλων καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν κεφαλαίων δὲν εἶνε ἐν τῇ Ἐπαναγωγῇ ἡ αὐτὴ καὶ ἐν τῷ Προχείρῳ, ἀλλὰ δεικνύεται καὶ ἐν τῇ εὐλογωτέρᾳ αὐτῶν διατάξει ἡ ἐπανορθωτικὴ μέριμνα τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα νομομαθῶν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ νομοθετικὴ ἐργασία τοῦ Βασιλείου. Παραβαλλομένη πρὸς τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὐδεμίαν δύναται βεβαίως νὰ ὑποστῇ πρὸς ἐκείνην σύγκρισιν. Ἀλλ' ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν δυςχρηστίαν εἰς ἣν εἶχον περιπέσει αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ ἧς ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω, πρέπει νὰπονείμωμεν τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν νομομαθεῖς διὰ τὴν πρακτικότητα τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀναθεώρησιν καὶ ἀνακάθαρσιν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Διὰ τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας τοῦ Βασιλείου ἄρχεται νέα περίοδος ἐν τῇ βυζαντιακῇ νομοθεσίᾳ. Ἰδίως δὲ δύναται νὰ ῥηθῇ τοῦτο περὶ τοῦ Προχείρου, οὗ τὸ ἀξίωμα ἔμεινεν ἄφθιτον ἐν μέσῳ πασῶν τῶν περιπετειῶν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ὡς δεικνύουσιν οὐ μόνον ἡ ἄπαυστος αὐτοῦ ἀντιγραφὴ καὶ τὰ περισωθέντα μέχρις ἡμῶν πολυπληθῆ χειρόγραφα τοῦ πλήρους αὐτοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ μικρὸν ἐπελθοῦσαι μεταπλάσεις τοῦ κειμένου τούτου ὑπὸ τῶν νομομαθῶν. Οὐδὲ πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι εἰς τοὺς βυζαντιακοὺς νομοκάνονας ἀπὸ τοῦ Προχείρου παρελήφθησαν τὰ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νομοθέτας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἀναγκαῖα στοιχεῖα τοῦ ἀστικοῦ νόμου, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ

Κωνσταντῖνος Ἀρμενόπουλος, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἐπὶ τῆς βίβλου ταύτης ἐστήριξε τὴν Ἑξάβιβλον αὐτοῦ, πλεῖστα ὅσα ἐκ τοῦ Προχείρου παραλαβὼν χωρία. Οὕτω δ' ἕνεκα τοῦ κύρους τοῦ Ἀρμενοπούλου ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐπὶ Καποδιστρίου κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 15 Δεκεμβρίου 1828 καὶ διὰ τοῦ νεοελληνικοῦ νόμου τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835 ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς πολιτικοῦ νόμου τῆς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον ἰσχύοντος αἱ διατάξεις τοῦ Προχείρου μετεβιβάσθησαν ἐμμέσως μέχρις ἡμῶν.

Τίνες δ' οἱ ἄνδρες, εἰς οὓς διέθηκεν ὁ Βασίλειος τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας περὶ ὧν ἔγεινε λόγος, δὲν εἶνε γνωστόν. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις, ὅτι τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος, ὅστις φαίνεται συνεργασθεὶς τοὐλάχιστον ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς Ἐπαναγωγῆς.

Τὸ δ' ἔργον τοῦ Βασιλείου συνεπλήρωσεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Λέων διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς Ἀνακαθάρσεως τῶν παλαιῶν νόμων, ἐκδοθείσης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 886 καὶ 911. Ὠνομάσθη δ' ἡ νέα συλλογὴ ***Ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων τοῦ Λέοντος*** ἢ ***Ἑξάβιβλος*** ἢ ***Ἑξηκοντάβιβλος*** ἢ ὁ ***βασιλικὸς*** (νόμος) ἢ ***τὰ βασιλικὰ*** (νόμιμα), καὶ εἶνε γνωστὴ μάλιστα ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα. Διῃρεῖτο δ' εἰς ἓξ τεύχη καὶ ἑξήκοντα βιβλία, καὶ διὰ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς ἤρχισε λησμονουμένη ἡ ἀρχαιοτέρα ἐπὶ Βασιλείου Ἀνακάθαρσις, ἥτις, μὴ ἀντιγραφομένη ἔκτοτε, ἐξέλιπε, μὴ περισωθέντων χειρογράφων αὐτῆς. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ Βασιλικὰ ἐσώθησαν δυστυχῶς πλήρη τοῦτο μὲν διότι ἕνεκα τοῦ μεγέθους δὲν διεδίδοντο πολλὰ ἀντίγραφα, τοῦτο δὲ διότι ἤδη κατὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν περιεῖχον διατάξεις ἀπηρχαιωμένας καὶ ἀχρήστους, καὶ ἄλλαι δὲ κατηργήθησαν ἔπειτα διὰ Νεαρῶν τῶν μεταγενεστέρων αὐτοκρατόρων. Οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν παρέστη ἡ ἀνάγκη διαφόρων ἐπιτομωτέρων ἐγχειριδίων, ἐν οἷς ἐξέχει ἡ λεγομένη Σύνοψις, ἅτινα δὲν κατέστησαν μὲν ὅλως περιττὴν τὴν χρῆσιν τῶν Βασιλικῶν, ἀλλ' ἐπήγαγον τὴν σπάνιν τῶν πλήρων ἀντιγράφων.

Ἐν περισωθέντι Προοιμίῳ τῶν Βασιλικῶν ὁ αὐτοκράτωρ Λέων λέγει, οὐδένα ποιούμενος λόγον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐκδοθείσης Ἀνακαθάρσεως, ὅτι ἐπεχείρησε τὸ ἔργον ἕνεκα τῆς διασκεδάσεως τῶν ἰουστινιανείων διατάξεων εἰς τέσσαρα μέρη καὶ ὅτι παρέλιπε μὲν πᾶν τὸ ἄχρηστον, ἀπηρχαιωμένον καὶ κατηργημένον, ἀπεχώρισε

δ' ἐκ τοῦ κειμένου πᾶν τὸ περιττὸν, καὶ συνήνωσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ περὶ τῆς αὐτῆς ὕλης τὸ πρότερον ἐν διαφόροις μέρεσι κεχωρισμένα, τοῦθ' ὅπερ βλέπομεν πράγματι ἀληθεῦον. Ἀλλὰ τοῦτο ἰσχύει μᾶλλον περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἢ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸν Κώδικα καὶ τὰς Νεαρὰς μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς Πανδέκτας. Καὶ δὴ τῶν μὲν Εἰςηγήσεων ἔγεινε μικρὰ μόνον χρῆσις ἐν τοῖς Βασιλικοῖς, τῶν δὲ Πανδεκτῶν καὶ τοῦ Κώδικος πλεῖστα ὅσα μέρη ἔγειναν δεκτὰ εἰς τὴν νέαν συλλογὴν, συμπεριλαμβανομένων καὶ πολλῶν τῶν διὰ μεταγενεστέρων διατάξεων καταργηθέντων. Πλὴν δὲ τῶν ἰουστινιανείων βιβλίων καὶ τῶν Νεαρῶν ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ τῶν Βασιλικῶν καὶ τὸ Πρόχειρον τοῦ Βασιλείου. Καὶ τοιαῦτα μὲν διὰ βραχέων τὰ Βασιλικὰ ὡς νομικὸν βιβλίον· τὴν δ' ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ἀξίαν ηὔξησεν ἡ προςθήκη σχολίων ἐν ὀλίγῳ μεταγενεστέρῳ χρόνῳ, περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου αἰῶνος, προςγραφέντων εἰς τὸ κείμενον, εἰς ἃ προςετέθησαν ἔπειτα καὶ νέα σχόλια μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος.

Τοιοῦτον ἔργον, ἀπαιτοῦν καὶ παρὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς προγενεστέρας Ἀνακαθάρσεως τοῦ Βασιλείου ἐπίπονον μελέτην εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἀνετέθη βεβαίως εἰς πολλοὺς νομομαθεῖς, ἀλλὰ τούτων γινώσκομεν ἕνα μόνον, τὸν προστάντα τῆς ὅλης ἐργασίας πρωτοσπαθάριον Συμβάτιον ἢ Σαββάτιον.

Διὰ δὲ τῆς εἰςαγωγῆς τῶν Βασιλικῶν δὲν κατηργήθησαν τὰ ἰουστινιάνεια βιβλία οὔτ' ἐπισήμως, οὔτ' ἐν τῇ πράξει, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη ἡ χρῆσις αὐτῶν μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Τότε βλέπομεν οὐ μόνον ἀρχομένην τὴν ὁσημέραι ἐλάττωσιν τῆς χρήσεως τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ καὶ κρατοῦσαν κατὰ μικρὸν τὴν γνώμην, ὅτι μόνα τὰ Βασιλικὰ ἔχουσι κῦρος. Τοῦτο δ' ἤγαγεν εἰς τὴν ἄνευ ἐπισήμου καταργήσεως τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας ὑποχώρησιν τῶν βιβλίων τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Λέοντος καὶ τέλος περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἐν περιπτώσει διαφωνίας τοῦ κειμένου τῶν Βασιλικῶν πρὸς τὰς ἰουστινιανείους διατάξεις ἢ μὴ συμπεριλήψεώς τινος αὐτῶν ἐν αὐτοῖς εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διατεταγμένων. Ἕνεκα δὲ τοῦ τοιούτου κύρους τῶν Βασιλικῶν ἐξηκολούθησε καὶ παρὰ τὰς ὑφισταμένας περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ὅλου ὀγκώδους βιβλίου δυςχερείας ἡ χρῆσις αὐτῶν, διευκολυνομένη διὰ τῶν συνταχθεισῶν συνόψεων,

ἐκλογῶν καὶ παρατίτλων παραπεμπόντων εἰς τὰ Βασιλικά. Ὑπὸ δὲ τοῦ τοιούτου τῆς νομικῆς ταύτης συλλογῆς ἀξιώματος ἀγομένη καὶ ἡ ἐν Τροιζῆνι ἐθνικὴ συνέλευσις ἔδωκε τῷ 1822 ἰσχὺν νόμου εἰς τὰ Βασιλικὰ, ἀντικατασταθέντα, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἤδη τῷ 1828 τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Ἀρμενοπούλου.

γ΄

Ἡ ἐκκλησία ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ 867 ἐφαίνετο στερεώσασα μὲν τὸν Φώτιον ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἄγουσα δ' εἰς ἀπόσχισιν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ πάπα ἀντίστασις προϋπέθετε τὴν σύμπραξιν τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Λουδοβίκου τοῦ Β΄ ἐφ' ὅσον οὗτος ἀντέκειτο εἰς τὸν πάπαν. Ἀληθῶς εἶχε δοθῆ εἰς τὸν διςέγγονον Καρόλου τοῦ μεγάλου καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἀγγελβέργην ἡ ὑπόσχεσις νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ***βασιλεῖς***. Ἡ δὲ σύνοδος τοῦ 867 εἶχεν ἀποπερατωθῆ δι' ἐπευφημιῶν ὄχι μόνον ὑπὲρ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ καὶ τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βασιλείου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ Λουδοβίκου καὶ τῆς Ἀγγελβέργης ὡς βασιλέων. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ Ἀνατολὴ, μὴ δυναμένη νὰ συμπράξῃ ἐκκλησιαστικῶς πρὸς τὴν Δύσιν, ἐπανήρχετο εἰς τὰς πρὸς τὸν δυτικὸν θρόνον ὑποχωρήσεις τὰς γενομένας μὲν πρὸς Κάρολον τὸν μέγαν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγγαβὲ, μὴ ἀναγνωρισθείσας δ' ἔπειτα διὰ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν Μιχαὴλ Βυζαντίνων βασιλέων.

Ἀλλὰ μετὰ βραχὺν χρόνον κατεφάνη, ὅτι αἱ ἐλπίδες ἃς ἐστήριζον οἱ Βυζαντῖνοι ἐπὶ τὸν Λουδοβῖκον ἦσαν οὐ μόνον ὑπέρμετροι, ἀλλὰ καὶ ἀπατηλαί. Ὁ διςέγγονος τοῦ Καρόλου ἦτο ἡγεμὼν ἀνίσχυρος, μάτην μὲν αὐτοκαλούμενος αὐτοκράτωρ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ μεγάλα ἀξιῶν παρὰ τῶν Βυζαντίνων, μὴ δυνάμενα νὰ τύχωσι τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Βασιλείου, πράγματι δὲ ὢν οὐδέν τι πλέον ἢ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ἐν ᾗ ἡ ἀντίπραξις τοῦ πάπα Νικολάου ἠνάγκασε τέλος αὐτὸν εἰς συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ παπικοῦ θρόνου. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας ὁ Βασίλειος, ἐν μέσῳ παρασκευάζων τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν αὐτοῦ, εἶχε πεισθῆ, ὅτι ἅμα τῇ ἐπιτεύξει τοῦ ποθουμένου ἔπρε-

πεν, ἅτε μένων ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐκ τῆς Δύσεως προστασίας, νὰ προβῇ εἰς ἀπόπειραν συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας διὰ καθαιρέσεως τοῦ Φωτίου.

Εἰς δὲ τοὺς ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐπιβαλλομένους τούτους λόγους προςετίθεντο καὶ λόγοι ἐσωτερικοί. Ὁ Φώτιος ἐκέκτητο φατρίαν ἐκλεκτὴν μέν, συνισταμένην ἐκ τῶν πλείστων ἀρχιερέων, τῶν λογίων τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀνωτάτων κοινωνικῶν στρωμάτων, ἀλλ' ὀλιγάριθμον, εἰς ἣν ἀντεμάχοντο ὁ κατώτερος κλῆρος, οἱ πολυάριθμοι μοναχοὶ καὶ ἡ μεγάλη πληθὺς τοῦ λαοῦ, οἵτινες πάντες ἐτάσσοντο περὶ τὸν ἐξόριστον Ἰγνάτιον.

Τέλος δ' ἐπήρχοντο καὶ λόγοι προςωπικοὶ τοῦ Βασιλείου ἐναντίον τοῦ Φωτίου. Ὁ Μακεδὼν δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ, ὅτι ὁ πατριάρχης ἦτο συγγενὴς τῆς ἐκπτώτου δυναστείας καὶ προστατευόμενος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντος Βάρδα, πικρῶς ἐλέγξας τὸν φονέα.

Ταῦτα δὲ πάντα ἤγαγον ἅμα τῇ στέψει τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Φωτίου, γενομένην ἢ εὐθὺς τῇ ὑστεραίᾳ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἢ βραχύτατον χρόνον μετ' αὐτήν. Βέβαιον δὲ εἶνε, ὅτι ἐν ᾧ ὁ ἔκπτωτος Φώτιος ἐξωρίζετο εἰς τὴν μονὴν τὴν καλουμένην τῆς Σκέπης, τὴν 23 Νοεμβρίου 867, τὴν ἐπέτειον τῆς πρὸ δέκα ἐτῶν καθαιρέσεως τοῦ Ἰγνατίου, ὁ ἐκ τῆς ἐξορίας μετακληθεὶς πρώην πατριάρχης ἐγκαθιδρύετο καὶ πάλιν πανηγυρικῶς ἐπ' τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου.

Ὀλίγας δ' ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰγνατίου ἀνεχώρου εἰς Ῥώμην ἀπεσταλμένοι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ νέου πατριάρχου φέροντες τὸ ἄγγελμα τῆς καθαιρέσεως τοῦ Φωτίου καὶ ἐπιστολὰς συνδιαλλακτικάς. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ ὅςτις εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐδικαιοῦτο νὰ χαρῇ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ νίκῃ τῆς Ῥώμης δὲν ἔζη πλέον. Ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ Φωτίου, ὁ ἀθλητὴς τοῦ θεοῦ, ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ μεσαιωνικὸς αὐτοῦ βιογράφος, ὁ μέγας πάπας Νικόλαος εἶχεν ἀποθάνει τὴν 13 Νοεμβρίου 869, καὶ ὡς διάδοχος αὐτοῦ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν παπῶν Ἀδριανὸς ὁ Β'.

Αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ῥώμην σταλεῖσαι ἐπιστολαὶ ὑπερηκόντιζον τὰ ὅρια τῆς ποθουμένης συνδιαλλαγῆς, χωροῦσαι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀγέρωχον στάσιν τοῦ Φωτίου μέχρι σχεδὸν εὐτελείας. Ἡ γνώμη τοῦ πάπα ἐλέγετο **ἔνθεος καὶ ἀποστολική**, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἀνεγνωρίζετο ὡς **οὐδεμίαν ἔχουσα κηλῖδα καὶ ῥυτίδα** καὶ

έγετο πάντοτε άγωνισθεΐσα υπέρ αμύνης των συμφερόντων της θοδοξίας. Χωρούντες δ' έτι περαιτέρω οι απεσταλμένοι του Βασι- ίου, έβεβαίωσαν, ότι ή έν τοις πρακτικοΐς της συνόδου του 896 :ογραφή του Βασιλείου ήτο υποβολιμαία, ότι αί υπογραφαί των λίων πατέρων των μετασχόντων της συνόδου εκείνης ήσαν τό πλεϊ- ον ήρπαγμέναι ή κατεσκευασμέναι υπό του Φωτίου και του Γρη- ρίου 'Ασβεστά. Τέλος δ' εις των έκ Κωνσταντινουπόλεως πρέσβεων, μητροπολίτης Καισαρείας, έρριψε χαμαί τον συνοδικόν τόμον, και ό ασιλικός σπαθάριος έλακπάτησεν αυτόν και διετρύπησε διά του ξί- υς. Μετά δέ τινας ήμέρας ό πάπας διέτασσε την πυρπόλησιν αυτού ίτως, ώςτε ουδέν λείψανον των πρακτικών της συνόδου εκείνης διε- ώθη. Οίαιδήποτε δ' υπερβολαί και άν υποτεθώσι παρειςδύσασαι εις ήν διήγησιν ταύτην του βιογράφου του πάπα 'Αδριανού, φανερόν νε, ότι ό 'Αδριανός έδικαιούτο νά νομίση, ότι έν Κωνσταντινουπόλει χεν επέλθει τελεία μεταστροφή των πνευμάτων και ότι ή 'Ανατολή ιαίνετο άρνουμένη εαυτήν απέναντι της Δύσεως. Ουδέν λοιπόν αντέ- ιξε κώλυμα ό πάπας εις την αποδοχήν της προςκλήσεως του Βα- λείου και του 'Ιγνατίου, καλούντων την 'Ρώμην νά στείλη άντι- ροςώπους εις σύνοδον, ήτις έμελλε νά συνέλθη έν Κωνσταντινουπόλει.

'Η αυλή του Βυζαντίου κατέβαλε πάσαν προςπάθειαν πρός πανη- ιρικήν υποδοχήν των απεσταλμένων του πάπα, Δονάτου του έπι- ιόπου 'Ωστίας, Στεφάνου του επισκόπου Νεπέτου και του διακόνου αρίνου. 'Η δέ περιγραφή της δεξιώσεως αυτών παρέχει εικόνα της εγαλοπρεπείας των Βυζαντίνων βασιλέων, αλλά και της ευτελείας, εθ' ής ή 'Ανατολή κατ' εκείνην την περίστασιν εφέρετο πρός την ύσιν. "Οτε οι τοποτηρηταί του 'Αδριανού έφθασαν εις Σηλυβρίαν ής Θράκης, εύρον αναμένοντας αυτούς τον πρωτοσπαθάριον Σισίνιον αί τον ηγούμενον Θεόγνωστον μετά τεσσαράκοντα ίππων των αυτο- ρατορικών ίπποστασίων και αργυρών σκευών χάριν της εις αυτούς αρατεθείσης τραπέζης. 'Η δέ είςοδος αυτών εις την Κωνσταντινού- ολιν ώμοίαζε πρός θρίαμβον. Παρά την Χρυσήν πύλην ανέμενον υτούς οι στρατιώται της αυτοκρατορικής φρουράς, οι σπαθάριοι, οί ανδιδάτοι, οι στρατηγοί, πάντες φέροντες την μεγάλην αυτών στο- ήν, και ό κλήρος των εκκλησιών του Βυζαντίου. 'Ηγείτο δέ της πομ- ής αυτός ό πατριάρχης. 'Εν μέσω δέ συρροής απείρου πλήθους χθησαν οι αντιπρόσωποι του πάπα εις τό παλάτιον της Μαγναύ-

ρας, ἐν ᾧ ἔμελλον νὰ ξενισθῶσιν. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐδεξιώθη αὐτούς, συμφώνως πρὸς τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τῆς αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας, ἐν τῷ Χρυσοτρικλινίῳ. Τότε δ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πάπα, ἃς ὁ Βασίλειος ἠσπάσθη εὐλαβῶς. Ἠρώτησε δὲ φιλοφρόνως περὶ τῆς ὑγιείας τοῦ ποντίφικος, περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, περὶ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου τῆς Ῥώμης, καὶ ἀπεχαιρέτισε τοὺς ἀπεσταλμένους, ἀσπασθεὶς αὐτούς.

Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἐνδείξεις εὐτελοῦς φιλοφροσύνης καὶ διαλλακτικῶν διαθέσεων δὲν ἐχώρουν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Ἰγνατίου μέχρις ἀπαρνήσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀπέδειξαν αἱ συνεδρίαι καὶ ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Αὕτη συνῆλθεν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὸ πρῶτον τὴν 5 Ὀκτωβρίου 869, ἀπεπεράτωσε δὲ τὸ ἔργον αὐτῆς ἐν δέκα συνεδρίαις τῇ 28 Φεβρουαρίου 870, παρισταμένων κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἡμέραν δώδεκα μόνον Ἰγνατιανῶν ἐπισκόπων, οἵτινες, ὁσημέραι αὐξανόμενοι, ἀνῆλθον ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδρίᾳ εἰς πλείονας τῶν ἑκατόν, συμπαραστάντος δ' ἔν τισι τῶν συνεδριῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ δ' ἔργον τῆς συνόδου ἀνεφέρετο τοῦτο μὲν εἰς τὴν νομιμοποίησιν τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἰγνατίου, τοῦτο δ' εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν σχέσεων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν δυτικήν.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄρθρον τοῦ προγράμματος τῆς συνόδου, καίπερ συνδεόμενον πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ Φωτίου καὶ τῶν Φωτιανῶν ἐπισκόπων καὶ ἀπάρνησιν τοῦ παρελθόντος καὶ καταδίκην τῆς συνόδου τοῦ 867, δὲν προσέκρουσεν εἰς μεγάλας δυσχερείας. Καὶ δὴ ἀνεθεματίσθη πλὴν πασῶν τῶν αἱρέσεων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆ τῶν εἰκονομάχων, ὁ Φώτιος ὡς ἐναντίον τῶν ἱερῶν κανόνων διὰ μιᾶ ἀπὸ κοσμικοῦ γενόμενος πατριάρχης, ἐθεωρήθησαν δὲ ὡς σχισματικοὶ οἱ προαγαγόντες αὐτόν, ἐνεκρίθησαν αἱ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τῶν παπῶν Νικολάου καὶ Ἀδριανοῦ συγκληθεῖσαι τοπικαὶ σύνοδοι καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ψηφισθέντα, κατεκρίθη ἡ σύνοδος τοῦ 867 καὶ ἐπεδοκιμάσθη καὶ πάλιν ὡς πατριάρχης ὁ Ἰγνάτιος.

Τὰς τοιαύτας δ' ἀποφάσεις τῆς συνόδου διηυκόλυνεν αὐτὴ ἡ στάσις τοῦ Φωτίου, ὅςτις, προςαχθεὶς ἐνώπιον τῆς συνόδου κατὰ τὴν πέμπτην αὐτῆς συνεδρίαν τὴν 20 Ὀκτωβρίου, ὅπως ἀπολογηθῇ, ἐπέδειξεν ἀξιοπρέπειαν ἀξίαν μὲν ἀληθῶς θαυμασμοῦ, ἀλλὰ προάγουσαν τὸ ἔργον τῶν ὑπὸ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα ἀγομένων καὶ φερομέ-

ὅτι πλεῖσται ὅσαι ἔγειναν ὑποχωρήσεις εἰς τὴν Ῥώμην εἶνε γεγονότα ἀναμφήριστα. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔλειψε καὶ δόλος πολὺς ἑκατέρωθεν καὶ ἀσυμφωνία περὶ τὴν διατύπωσιν τῶν πρακτικῶν, ἅτινα δὲν ἦσαν τὰ αὐτὰ κατὰ πάντα ἐν τῇ λατινικῇ καὶ ἐν τῷ ἐπιτομωτέρῳ ἑλληνικῷ κειμένῳ. Ἰδίως δὲ μεγάλη εἶνε ἡ διαφορὰ τῶν δύο κειμένων ὡς πρὸς τοὺς κανόνας, ὧν τὸ μὲν λατινικὸν κείμενον περιέχει εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, τὸ δ' ἑλληνικὸν μόνον δεκατέσσαρας, ἀναφερομένους μάλιστα εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς συνόδου, τὰ κατὰ τὸν Φώτιον καὶ Ἰγνάτιον. Πλεῖστα δὲ ὅσα ἀποδεικνύουσι τὴν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ καθ' ὃν ἐξηκολούθησαν μετὰ μακρῶν διακοπῶν αἱ συνεδρίαι τῆς συνόδου περὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν πρωτείων τῆς Ῥώμης διαφωνίαν τῶν πατέρων. Αὐτοὶ οἱ Λατῖνοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι οἱ ἐν τῇ συνόδῳ ὑπέγραψαν μὲν τὸ πρῶτον τὸν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ διὰ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ ὑποβληθέντα **λίβελλον**, δι' οὗ ἀνεγνωρίζοντο τὰ πρωτεῖα τοῦ παπικοῦ θρόνου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας πολλοὶ ἐταράχθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐκείνου διαβήματος, δι' οὗ ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπέγραφε τὴν καταδίκην ἑαυτῆς καὶ παρεδίδετο εἰς τὴν Ῥώμην. Διὸ προστίθεται, ὅτι ὁ Βασίλειος συγκινηθεὶς ἐνήργησε τὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐξ Ἰταλίας ἀποκρισιαρίων τεταγμένων ἀξιωματικῶν ἀφαίρεσιν τῶν ἤδη ὑπογεγραμμένων πρακτικῶν, ἡ δὲ ἀπόδοσις αὐτῶν ἐπετεύχθη τέλος διὰ τοῦ βιβλιοθηκαρίου Ἀναστασίου, πρέσβεως Λουδοβίκου τοῦ Β΄. Ταῦτα δὲ πάντα καὶ διαφωνία τῶν Δυτικῶν καὶ τῶν Ἀνατολικῶν περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς συνόδου ἐκείνης, ὑπ' ἐκείνων μὲν ἀναγνωριζομένης ὡς ὀγδόης οἰκουμενικῆς, ὑπὸ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας πρὸς ὥραν μόνον ἀναγνωρισθείσης παρά τινων ὡς τοιαύτης, βραδύτερον δ' ὀνομασθείσης ψευδογδόης ἢ ψευδοοικουμενικῆς ἢ ἐπικληθείσης δι' ἄλλων καταδικαστικῶν αὐτῆς ἐπωνύμων, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῶν πρωτείων τοῦ πάπα ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ γεγονὸς βέβαιον καὶ τετελεσμένον.

Σαφῶς δ' ἀντίκειται πρὸς τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἡ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 869 τῶν τε συζητήσεων καὶ ἀποφάσεων αὐτῆς κρατήσασα κυρία ἰδέα τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πενταρχίας. Ἡ σύνοδος ἡ ἄνευ τινὸς ἀντιρρήσεως ἀκούσασα πολλῶν τῶν ἐν αὐτῇ ῥητόρων καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ὁμολογούντων τὸ ἰσότιμον κῦρος τῶν πέντε πατριαρχῶν, τοῦ τῆς Ῥώμης, τοῦ τῆς Κωνσταντι-

νουπόλεως, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ψηφίσασα ἴδια πρωτεῖα εἰς ἕνα τῶν ἰσοτίμων τούτων πατριαρχῶν, ὅσον καὶ ἄν τινες τῶν ἐν αὐτῇ ἦσαν διατεθειμένοι νἀναγνωρίσωσι χρονολογικῶς τὰ πρεσβεῖα εἰς τὴν πρεσβυτέραν τῶν πέντε ἐκείνων ἐκκλησιῶν, τὴν τῆς Ῥώμης. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ μὴ ἐπικύρωσις τῶν ἐν τῇ ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ δεκτῇ γενομένῃ συνόδῳ ἐκείνῃ ῥηθέντων καὶ ψηφισθέντων περὶ τῆς πενταρχίας οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ τὴν ἐμμονὴν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς, αἵτινες δὲν ἔτυχον τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων πατέρων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου, ἐν ᾧ οὐδὲν περιείχετο περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα.

Ὅτι δὲ ὁπωςδήποτε διὰ τῆς ψευδογδόης συνόδου δὲν ἐπετεύχθη ὁριστικῶς ἡ ποθουμένη συνδιαλλαγὴ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς νέας διαφωνίας, ἥτις ἐπῆλθε τρεῖς μόνας ἡμέρας μετὰ τὴν λῆξιν τῶν συνεδριῶν τῆς συνόδου. Ἀπεδείχθη δ' ἡ διαφωνία αὕτη ἐν τῷ ζητήματι τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας. Εἴδομεν ἤδη, ὅτι οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Βογόριδος, ἀποσκιρτήσαντες ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν Δύσιν, τὰ πάντα ἐξ αὐτῆς ἀπεκδεχόμενοι. Ἀλλ' ἡ ἀπόκρουσις τῶν πλείστων αὐτῶν αἰτημάτων ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου ἐπήνεγκε νέαν αὐτῶν προςπέλασιν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Διὸ περὶ τὰ τέλη τῆς συνόδου ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις ἐκ Βουλγαρίας, ὧν ἡγεῖτο ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Πέτρος, ὅςτις καὶ εἰς τὴν Ῥώμην εἶχε μεταβῆ πρότερον, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς συνόδου συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον καὶ τοὺς τοποτηρητὰς τῶν τεσσάρων ἄλλων πατριαρχῶν, ὅπως λύσωσι τὸ ζήτημα, ἂν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης ἢ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔμελλε νὰ ὑπάγηται ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία. Καὶ οἱ μὲν ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα ἠξίωσαν τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸ τέως καθεστώς, ἀλλ' οἱ τοποτηρηταὶ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀντέταξαν αὐτὰ τὰ γεγονότα, τὴν γεωγραφικὴν δῆλα δὴ θέσιν τῆς Βουλγαρίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν βυζαντιακὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱερέων κατήχησιν τῶν Βουλγάρων. Ἡ δὲ συνέλευσις, ἀποδε-

χομένων τῶν Βουλγάρων ἀπεσταλμένων, ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐκ νέου ἐξάρτησιν τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἡ μὲν συμμετοχὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ πάπα εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ τὰς συζητήσεις, δι' ὧν ἐλύθη τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, μαρτυρεῖ τὴν παρ' αὐτῶν ἀποδοχὴν τοῦ ὑπὸ τῆς συνόδου καθιερωθέντος θεσμοῦ τῆς πενταρχίας. Ἡ δὲ σφοδρὰ αὐτῶν κατὰ τὴν γενομένην σύσκεψιν ἀντίστασις πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀντιπροσωπευόντων τοὺς θρόνους τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ διαμαρτυρία ἐπὶ τῇ ληφθείσῃ ἀποφάσει διατρανοῦσι τὸ ἐπισφαλὲς τῆς μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως διὰ τῆς ψευδοοικουμενικῆς συνόδου ἐπιδιωχθείσης ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης.

δ'

Ἡ δευτέρα πατριαρχεία τοῦ Φωτίου.

Ὁ Φώτιος καθῃρέθη ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ 869, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξώρισεν αὐτόν. Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ πρώην πατριάρχου οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καταλυθεῖσα. Οὐ μόνον ἡ φατρία αὐτοῦ ἦτο ἰσχυρά, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπέροχον αὐτοῦ πνεῦμα ἐδέσποζε τῶν περιστάσεων. Αὐτὴ ἡ μικρὰ συμμετοχὴ ὀλίγων μόνον πατέρων εἰς τὴν ψευδοογδόην σύνοδον καὶ ἡ ἐμμονὴ τῶν Φωτιανῶν, καίπερ διωκομένων εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Στενῷ τοῦ Βοσπόρου ἐξορίας παρακολουθοῦντα τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων ἔκπτωτον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀρχηγὸν ἠδύναντο νὰ πείσωσι τὸν Βασίλειον, ὅτι οὔτε εὐκταία οὔτε δυνατὴ ἦτο ἡ περαιτέρω καταδίωξις τοῦ Φωτίου. Ἄλλως δ' αὐτὰ τὰ πράγματα ἐφαίνοντο δικαιοῦντα τὸν Φώτιον καὶ πείθοντα τὸν αὐτοκράτορα περὶ τοῦ σφαλεροῦ τῶν πρώτων αὐτοῦ πρὸς τὴν Δύσιν διαβημάτων, ἀφ' οὗ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἐφαίνετο ἀνένδοτος ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς κυριαρχίας τῆς Ῥώμης. Ἀλλὰ τοιαύτη ὑποχώρησις δὲν εἶχε διὰ τοὺς Βυζαντίνους σημασίαν μόνον ἐκκλησιαστικήν, μεθ' ἧς συνεδέετο ἤδη καὶ δογματικὸς χαρακτήρ, ἀλλ' ἐνέφαινε καὶ πολιτικὴν ταπείνωσιν. Διὰ πάντας λοιπὸν τούτους τοὺς λόγους δὲν ὑπῆρξε σὺν τῷ χρόνῳ ἀδύνατος ἡ πρὸς ἀλλήλους προσπέλασις τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Φωτίου, ἣν ἄλλως διηυκόλυνεν αὐτὸς ὁ Φώτιος διὰ τῆς μετριοπαθείας, ἣν ἐπέδειξε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξορίας

παρ' ὅλην τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν μετὰ χωριστῆς ἱεραρχίας καὶ χωριστοῦ ποιμνίου, ἣν ἀπετέλεσαν οἱ περὶ αὐτὸν μετὰ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου.

Τῆς δὲ ὑπὸ θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλομένης προσπελάσεως ἐκείνης τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Φωτίου ἄριστος καρπὸς ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 876 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνάκλησις τοῦ πρώην πατριάρχου καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀνάθεσις τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν. Μετὰ δὲ τῆς νέας ταύτης θέσεως τοῦ Φωτίου ἐν τῇ αὐλῇ συνεπῆλθε καὶ συνδιαλλαγὴ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἥτις, εἰ καὶ δὲν ἐχώρησεν ἴσως μέχρι φιλίας, ὡς ἰσχυρίζετο κατόπιν αὐτὸς ὁ Φώτιος, ἀλλ' ἐπήνεγκεν ἀμοιβαίαν εἰς ἀλλήλους ὑποχώρησιν τῶν δύο ἀνδρῶν. Ἡ δὲ σχέσις αὕτη τῶν δύο πατριαρχῶν διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου, καθ' ὃν ὁ Φώτιος διετράνωσεν ἀληθῆ δείγματα εἰλικρινοῦς συμπαθείας πρὸς τὸν ἐσχατόγηρων αὐτοῦ προκάτοχον ἅμα καὶ διάδοχον.

Θανόντος δὲ τοῦ Ἰγνατίου τῇ 23 Ὀκτωβρίου 877, καθ' ἣν ἡμέραν τιμᾷ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡ ἐκκλησία, ὁ αὐτοκράτωρ ἐκάλεσεν ἀμέσως μετὰ τρεῖς ἡμέρας διάδοχον αὐτοῦ τὸν Φώτιον. Ὀλίγοι δὲ ὑπῆρξαν οἱ μὴ ἀναγνωρίσαντες αὐτὸν ὡς πατριάρχην· οὐδ' αὐτῶν δὲ τῶν τριῶν ἄλλων πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐξαιρουμένων, ἅπας ὁ λοιπὸς κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἐκθύμως ἀπεδέξατο τὰ γενόμενα. Ἀλλ' ὁποία ἔμελλε νὰ εἶνε ἀπέναντι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ νέου πατριάρχου ἡ στάσις τῆς Δύσεως, ἣν εἶχεν ἤδη καταδικάσει ὁ Φώτιος διὰ τῆς συνόδου τοῦ 867, ἀνταποδοῦσαν ἔπειτα εἰς αὐτὸν τὰ ἴσα δι' ἀναθεματισμοῦ;

Τὸν παπικὸν θρόνον, θανόντος τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ, κατεῖχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 872 Ἰωάννης ὁ Η'. Οὗτος δέ, ἀγγελθείσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Φωτίου τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, οὐ μόνον ἀνεγνώρισεν αὐτὸν δι' ἧς ἔστειλεν ἀπαντήσεως εἰς τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολάς, ἀλλὰ καὶ ἔσπευσε νἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν περὶ ἀποστολῆς τοποτηρητῶν εἰς σύνοδον, ἥτις ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς κύρωσιν τῶν γενομένων. Λόγος δὲ τῆς τοιαύτης προθυμίας τοῦ πάπα ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγκη ἣν ᾐσθάνετο τῆς βοηθείας τῶν Βυζαντίνων χάριν ἀποκρούσεως τῶν δεινῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Σικελίας Σαρακηνῶν ἐναντίον τῶν παραλίων τῆς Καμπανίας, τῆς Τυρρηνίας καὶ αὐτοῦ τοῦ Λατίου.

Ἡ σύνοδος αὕτη, ἣν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ὠνόμασεν ὀγδόην οἰκουμενικήν, συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον τὸν Νοέμβριον τοῦ 879, ἡ δὲ τελευταία αὐτῆς συνεδρία ἔγεινε τῇ 13 Μαρτίου 880. Παρέστησαν δ' εἰς αὐτὴν πλὴν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν ἀποκρισιαρίων τοῦ πάπα Ἰωάννου ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους πεντήκοντα ἀρχιερεῖς οὕτως, ὥςτε ἡ σύνοδος ὑπῆρξεν ἡ πολυαριθμοτάτη πασῶν τῶν προηγηθεισῶν οἰκουμενικῶν πλὴν τῆς ἐν Χαλκηδόνι τοῦ ἔτους 451. Ἄξιον δ' ἰδίας μνείας εἶνε, ὅτι εἰς αὐτὴν παρέστησαν οὐ μόνον ἀντιπρόςωποι τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἀρχιερεῖς ἐκ τοῦ ἔτι ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν Βυζαντίνων τασσομένου μικροῦ μέρους τῆς κάτω Ἰταλίας.

Ἔργον τῆς συνόδου ἦτο ἡ εἰρήνη τῆς ἐκκλησίας. Οἱ δὲ ἀντιπρόςωποι τοῦ πάπα εἶχον τακτοὺς ὅρους πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς, ἐν οἷς καὶ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἐξαρτήσεως τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ διπλωματικὴ τέχνη τοῦ Φωτίου ἐν τῇ συνόδῳ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐξασκηθεῖσα γοητεία, ὥςτε οἱ ἀποκρισιάριοι τοῦ πρωθιεράρχου τῆς Δύσεως εἰς οὐδεμίαν ἠδυνήθησαν νὰ καταναγκάσωσι τοὺς πατέρας τῆς συνόδου ὑποχώρησιν πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ συνέμελψαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν θαυμαστῶν τοῦ πατριάρχου ἐγκώμια, ἀναβιβάζοντα τὸν Φώτιον εἰς ὕψος, εἰς ὃ οὐδέποτε εἶχε φθάσει μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὁ ἐξόριστος τῆς χθές, ὅςτις τώρα ἐξυμνεῖτο διαρρήδην ὡς ἥλιος φωτίζων τὸν περίγειον κόσμον καὶ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν σύμπασαν κτίσιν δᾳδουχῶν καὶ καταλάμπων. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπηύξανε τὸν θρίαμβον τοῦ Φωτίου ἡ ὑπὸ τῆς συνόδου γενομένη πανηγυρικῶς δεκτὴ ἀπαγόρευσις πάσης ἀφαιρέσεως καὶ προςθήκης, πάσης ἀλλαγῆς καὶ κιβδηλείας τοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ψηφισθέντος συμβόλου τῆς πίστεως, ἥτις καὶ ἐκυρώθη διὰ τῶν ὑπογραφῶν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Λέοντος, Ἀλεξάνδρου καὶ Στεφάνου. Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἐλύετο τὸ ζήτημα τοῦ filioque, καὶ ἡ Δύσις ἠναγκάζετο νἀναγνωρίσῃ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς τὴν περὶ τοῦ δογματικοῦ ζητήματος ἀπόφασιν τῆς συνόδου.

Ὁποία δὲ ὑπῆρξεν ἀπέναντι τῶν ἀποφάσεων τούτων τῆς συνό
ἡ στάσις τοῦ πάπα Ἰωάννου; Δι' ἐπιστολῶν, πεμφθεισῶν ἐκ Ῥώ
τῇ 13 Αὐγούστου 880, ὁ πάπας ἐπεκύρωσε τὰ ὑπὸ τῆς συ

Φωτίου πρὶν ἢ κηρυχθῇ καὶ κατὰ τύπους ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλλαρίου μετὰ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα περίπου ἔτη.

Ὁ Φώτιος ἐφαίνετο θριαμβεύων ὡς ἄτομον ἅμα καὶ ὡς ὁ πρῶτος τῶν πατριαρχῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ νίκη αὐτοῦ ἦτο καὶ ταύτης νίκη. Οὐδ' ἀνεφέρετο ἡ ἐπιτυχία εἰς μόνην τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' αὕτη ἀντενακλᾶτο καὶ εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν αὐτήν. Διὰ ταῦτα ὁ Φώτιος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐργασθεὶς ὑπὲρ μόνης τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Ὑπὸ τὴν διπλῆν δὲ ταύτην ἔποψιν ὁ θρίαμβος αὐτοῦ εἶνε μέγας. Καὶ ὅμως ἡ νίκη ἦτο ἐν πολλοῖς καδμεία, ἀπό τε τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀπόψεως θεωρουμένη. Οὐδεὶς δὲ θὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ ὅλως ἀναπότρεπτος ἀποσχισμὸς τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς ὃν εἴπερ τις καὶ ἄλλος συνετέλεσεν ὁ Φώτιος, καὶ τὴν ἐκκλησίαν πολλαχῶς ἐζημίωσε καὶ πολιτικῶς ὑπῆρξε σφάλμα, οὗ δεινὰ κατεφάνησαν τὰ ἐπακόλουθα ἐν ἡμέραις κινδύνων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, καθ' ἃς ἡ Δύσις ἐφάνη φειδωλὴ πρὸς τὸ κινδυνεῦον Βυζάντιον καὶ οἱονεὶ ἀπεξενωμένη ἀπ' αὐτοῦ οὐ μόνον ἐκ λόγων πολιτικῆς μυωπίας, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς θρησκευτικῆς διαστάσεως.

ε'

Πατρὶς καὶ θρησκεία.

Τὸ χαρακτηρίζον τοὺς χρόνους ἐν οἷς πρωταγωνιστεῖ ἐπὶ τοῦ στερεώματος τῆς ἐκκλησίας ὁ Φώτιος εἶνε ἡ συστηματικὴ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπί τε τῶν ἡμερῶν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τῶν τοῦ Βασιλείου βλέπομεν τὸ Βυζάντιον ἐχόμενον μὲν στερρῶς τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀπέναντι τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ ἀγωνιζόμενον παντὶ σθένει ὑπὲρ στηρίξεως καὶ ἐπεκτάσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ ὁσημέραι αὐξανόμενοι ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν κίνδυνοι φαίνονται προκαλοῦντες οὐ μόνον γενναίαν κατ' αὐτῶν πολεμικὴν ἄμυναν, ἀλλὰ καὶ ἀντίδρασιν θρησκευτικήν. Οὕτω δὲ καρπὸν τῶν σαρακηνικῶν ἐπιδρομῶν ἀξιάγαστον δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν εἴπερ ποτὲ σθεναρὰν ἐν κοινῷ ἀγῶνι σύζευξιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος. Ἐν τούτῳ δὲ κυρίως ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος.

πλοίων, οὗ ἄρχοντας εἶχον ἐπιστήσει οἱ Σαρακηνοὶ τὸν Σολδάνον, τὸν Σάμβαν καὶ τὸν Καλφοὺς, ὁρμήσας ἐπὶ τὰ δαλματικὰ παράλια, ἐκυρίευσε μὲν διαφόρους πόλεις, ἤρχισε δὲ πολιορκῶν καὶ τὴν μητρόπολιν τῆς Δαλματίας, τὸ Ῥαούσιον, τὴν σημερινὴν Ῥαγοῦζαν.

Ἡ Δαλματία δὲν ὑπήγετο πλέον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντίνων βασιλέων. Πρὸ ἡμίσεος ἤδη σχεδὸν αἰῶνος ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ πρὸς τὸν σλαβογενῆ ἀποστάτην Θωμᾶν οἱ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ Σλάβοι, ἀποστατήσαντες ἀπὸ τῆς βασιλείας ὑπὸ τοὺς ἰδίους ἀρχηγοὺς, τοὺς **ζουπάνους**, εἶχον κηρύξει τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν κίνδυνος ἠνάγκασε τοὺς Σλάβους τῆς Δαλματίας νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου. Συνέβη δὲ τοῦτο κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 867 καθ' ὃ ἐφονεύθη Μιχαὴλ ὁ μεθυστής. Οἱ ἐκ Δαλματίας ἤδη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκκινήσαντες πρέσβεις, φθάσαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, εὗρον ἤδη καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Βασίλειον, ὅςτις ἐπελήφθη δραστηρίως τῆς ἐπικουρίας τῶν ὁμοπίστων.

Μετ' οὐ πολὺ στόλος ἑκατὸν νηῶν ἐξέπλεεν ἐκ τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν Δαλματίαν. Ἡγεῖτο δὲ τοῦ στόλου ὁ δρουγγάριος Νικήτας ὁ Ὠορύφας. Καὶ ὁ μὲν γενναῖος στρατηγὸς δὲν ἐπρόφθασε νἀντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς, οἵτινες, μαθόντες παρ' αὐτομόλων τὴν ἐκ Ῥαουσίου ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων καὶ τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν βοηθείας ἐκ Βυζαντίου, ἠναγκάσθησαν ὑπὸ φόβου νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, καὶ ἔπλευσαν εἰς Βᾶριν τῆς Ἰταλίας.

Οὐχ ἧττον καὶ ἄνευ μάχης ἡ γενναία ἐπέμβασις τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ὑπῆρξεν ὠφελιμωτάτη διὰ τὸ κράτος ἔν τε τῇ Δαλματίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς σλαβικαῖς χώραις. Τὸ δὲ κέρδος ὑπῆρξε κυρίως ἡ ἠθικὴ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐκ νέου ἐξάρτησις τῆς Δαλματίας, Κροατίας καὶ Σερβίας διὰ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῆς τῶν Σλάβων αὐτῶν κατοίκων, ἐπιτευχθείσης διὰ τῆς παρὰ τῆς βασιλείας ἀποστολῆς ἱερέων συμφώνως πρὸς τὴν αἴτησιν αὐτῶν. Ἄλλως δ' ἡ πολιτικὴ ἐξάρτησις τῆς εἰς τοὺς κόλπους τῶν Βυζαντίνων ἐπιστρεψάσης Δαλματίας ὑπῆρξε χαλαρὰ μόνον καὶ λίαν περιωρισμένη. Ἡ Δαλματία ἐξηκολούθησεν ἀποτελοῦσα θέμα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, καὶ ἐστέλλετο εἰς αὐτὴν στρατηγὸς, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θέματα. Ἀλλ' ἡ δύναμις αὐτοῦ ἦτο μικρὰ, καὶ ἡ βυζαντιακὴ πολιτεία παρήτησε μετὰ πολλῆς συνέσεως ἕνεκα τοῦ ἀνεπιτεύκτου τῆς πραγματικῆς

κυριαρχίας τὰς δύο χαρακτηριστικωτάτας τῶν ἐνδείξεων αὐτῆς, τὸν διορισμὸν ἰδίων ἐν τῇ χώρᾳ ὑπαλλήλων καὶ τὴν εἴςπραξιν φόρων. Καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς ἠρκεῖτο ἁπλῶς ἐπικυρῶν τὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰθαγενῶν γινομένην ἐκλογὴν αἱρετῶν ἀρχόντων ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ὁμοφύλων. Οἱ δὲ φόροι μετεβιβάσθησαν ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, ὅςτις περιωρίσθη εἰς βραχεῖαν μόνον εἴςπραξιν, **ἵνα μόνον δείκνυται ἡ πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ὑποταγὴ καὶ δούλωσις,** εἰς τὰς σλαβικὰς φυλάς, ὧν ὑπόφοροι κατέστησαν καὶ αὐταὶ αἱ τέως ἑλληνικαὶ τῆς Δαλματίας πόλεις. Ἀλλ' οἱ Σλάβοι τῆς Δαλματίας, καίπερ κατὰ τἆλλα μετὰ τὰς τοιαύτας ἀπαλλαγὰς δυνάμενοι νὰ θεωρῶνται ὡς ἀνεξάρτητοι, δὲν ἀπηλλάγησαν ὅμως καὶ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἕπωνται εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἡγεμονίαν τῶν Βυζαντίνων, στρατευόμενοι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ κράτους ὡς ἐπίκουροι αὐτῶν, ὄφελος μέγα, ὡς ἀπέδειξεν ἡ βοήθεια, ἣν εὐθὺς μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Ῥαουσίου παρέσχον εἰς τὸν Ὠορύφαν, ἐκστρατεύσαντα ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ δὲ καταπολέμησις αὕτη τῶν Σαρακηνῶν δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἄσχετος πρὸς τὴν τῶν αἱρετικῶν Παυλικιανῶν καὶ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐξ ὧν πάντων καταφαίνεται, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Μακεδόνος εἶχεν εἴπερ τις καὶ ἄλλη ὡς πρόγραμμα τὴν ἡνωμένην ἔννοιαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος.

ς´

Ἀγῶνες πρὸς Σαρακηνοὺς ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ.

Βαλόντες οἱ Ἄραβες, καθ' ἃ εἴδομεν ἤδη ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ, τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐν τῇ νήσῳ Σικελίᾳ κυριαρχίας αὐτῶν τῷ 830, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος 831 ἠδυνήθησαν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν νὰ κυριεύσωσι τὸν Πάνορμον. Ἡ ἄμυνα τῆς ἀκμαίας καὶ ὀχυρᾶς πόλεως ὑπῆρξεν ἐπώδυνος, ἀλλὰ καὶ κρατερά. Ἐκ τῶν ἑβδομηκοντακιςχιλίων ἀμυντόρων τοῦ Πανόρμου, ὅσοι ἦσαν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πολιορκίας, μόλις τριςχίλιοι εἶχον περισωθῆ περὶ τὰ τέλη αὐτῆς, ἂν πιστεύσωμεν τὰς διηγήσεις τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν. Ἡ δὲ ἅλωσις ἐρύματος οὕτως ὀχυροῦ καὶ

διὰ τὴν ἐπίκαιρον αὐτοῦ θέσιν ἀξιολογωτάτου ὑπῆρξεν αὐτόχρημα ἀφετηρία κατακτήσεως τῆς ὅλης νήσου.

Καὶ ἐπὶ δύο μὲν ἔτη ἡ διοργάνωσις τῆς ἐν τῇ νέᾳ ἀραβικῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου ἀρχῆς καὶ ἡ δεξιότης τοῦ νέου πατρικίου τῆς Σικελίας Ἀλεξίου Μουσελὲ, τοῦ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίᾳ γαμβροῦ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, ἀνέστειλε τὴν πρόοδον τῶν Σαρακηνῶν ἐν τῇ νήσῳ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλεξίου, ἧς παρηκολουθήσαμεν ἤδη τὰ αἴτια, καὶ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου οἱ Σαρακηνοὶ ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου, εἰ καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη καταπνιγῇ πᾶσα ἐν Σικελίᾳ ἀντίστασις. Διὸ δὲν ἔλειψαν καὶ ἐπιτυχίαι τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων, οἵτινες, ἔχοντες ὁρμητήριον τὸν Πάνορμον, ἠναγκάζοντο διηνεκεῖς νὰ ἐπιχειρῶσιν ἐπιθέσεις καὶ δῃώσεις. Ἰδίως δ' ἀπησχόλει αὐτοὺς ἡ ἅλωσις τῆς Ἔννης καὶ τοῦ Κεφαλοιδίου. Ἔκειτο δὲ τὸ ὀχυρὸν Κεφαλοίδιον, ὅπερ Κεφαλούδιον ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι, ἐξ οὗ ὀνόματος παραφθαρέντος καλεῖται Κεφαλοὺ μέχρι καὶ τῆς σήμερον, ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς Σικελίας, εἰς ἀπόστασιν ἑβδομήκοντα περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Πανόρμου. Ὑπερέκειτο δὲ τοῦ Κεφαλουδίου ἀκρόπολις βραχώδης καὶ στρογγύλη, προεκβαλλομένη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὠχυρωμένη ἤδη ἐν χρόνοις ἀρχαιοτάτοις διὰ τειχῶν πελασγικῶν.

Καὶ διήρκεσε μὲν μακρὸν χρόνον ἡ πολιορκία τοῦ Κεφαλουδίου, ἐφαίνετο δ' ἐπικειμένη ἡ ἅλωσις τοῦ ὀχυροῦ πολίσματος, ἀλλ' ἀνεστάλη καὶ πάλιν τὸ ἔαρ τοῦ 838, ἀποβιβασθείσης εἰς τὰ παράλια τῆς πόλεως νέας βυζαντιακῆς ἐπικουρίας. Ἄλλως δ' ἡ νέα αὕτη ἐκ Βυζαντίου ἐπικουρία οὐδαμῶς ἀνεχαίτιζε τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐπικράτησιν τῶν Ἀράβων, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν δουκῶν τῆς ἰταλικῆς Νεαπόλεως ἀπέκτων νέας δυνάμεις. Οὕτω δὲ τῷ 842 ἐκυριεύετο ἡ Μεσσήνη παρὰ τὴν ἡρωικὴν ἀντίστασιν τῶν ἐγκατοίκων. Ἡ δὲ ἅλωσις τοῦ νέου τούτου ὀχυροῦ προπυργίου ἐπέφερε τὴν κατάκτησιν τῶν νοτίων τῆς νήσου. Τῷ δὲ 859 περιέπιπτε τέλος εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ ἡ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ματαίως πολιορκηθεῖσα Ἔννα. Ἀλλ' ἀταξία καὶ χαλάρωσις ἐπελθοῦσα ἐν ταῖς τάξεσι τῶν κατακτητῶν ἀνέστειλεν ἐπί τινα ἔτη τὴν περαιτέρω αὐτῶν ἐπέκτασιν. Ἀναλαβόντος δὲ τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀγλαβιδῶν ἐν Ἀφρικῇ τοῦ δραστηρίου καὶ γενναίου, ἀλλ' ὠμοῦ Ἰβραῒμ τοῦ Β' (875-902), οἱ ἐν

Σικελίᾳ Σαρακηνοὶ ἐπελήφθησαν μετὰ νέας ὁρμῆς τῆς συμπληρώσεως τῶν ἐν τῇ νήσῳ κατακτήσεων αὐτῶν. Τὸ δ' ἐπιφανέστατον κατόρθωμα αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ τῇ 21 Μαΐου 878 συντελεσθεῖσα ἐκπολιόρκησις τῶν Συρακουσῶν, αἵτινες καὶ κατεστράφησαν, μεταβληθεῖσαι

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΟΥΔΙΟΥ

εἰς ἐρείπια. Ἡ δ' ἀρχομένη παρακμὴ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγλαβιδῶν παρέσχεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Σικελίας νέαν τινὰ ἀνακούφισιν, ἀλλ' ἡ ἀναθάρρησις αὕτη ὑπῆρξεν ὅλως προςωρινή, ἡ δὲ νῆσος ἐξηκολούθησε μένουσα ὑπόδουλος τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ δὲν ἔλειψαν μὲν ἀπόπειραι τῶν Βυζαντίνων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς νήσου, ἰδίως

δ' ἐπιτυχὴς ὑπῆρξε, καθ' ἃ θὰ ἔχωμεν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν, ἡ δρᾶσις τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη κατὰ τὰ τέλη τῆς τρίτης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης δεκάδος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος. Ἀλλ' οὐδ' αὕτη ἔμελλε νἀγάγῃ εἰς ἀπόδοσιν τῆς Σικελίας εἰς τὸ Βυζάντιον, οὐ διάδοχοι ἀνεδείχθησαν ἐπὶ τῆς νήσου μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Ἀράβων οἱ Νορμαννοί, ὑπερμεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος.

Ἐν τούτοις δ' οἱ Σαρακηνοὶ δὲν εἶχον περιορισθῆ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας. Ἡ κοινὴ αὐτῶν σύμπραξις μετὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Νεαπόλεως, οὓς ἐβοήθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῶν κατὰ τῶν Λαγγοβάρδων τοῦ Βενεουέντου, ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἀναμίξεως αὐτῶν εἰς τὰ ἰταλικὰ πράγματα. Ἐπωφελούμενοι δὲ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ Λαγγοβάρδων, Ἰταλῶν καὶ Φράγκων, εὗρον ἀφορμὴν νὰ καταλάβωσι τὰ νότια τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Σαρακηνοὶ ἐκ Σικελίας κατέλαβον τῷ 839 τὸν Τάραντα, ἄλλοι δ' ἐξ Ἀφρικῆς τῷ 842 τὴν Βᾶριν. Ἔχοντες δ' ὁρμητήρια τὰς πόλεις ἐκείνας, ἐπεξέτεινον μὲν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καθ' ἅπασαν τὴν Καλαβρίαν, ὑποστηριζόμενοι δ' ὑπὸ πειρατικῶν στιφῶν, στρατολογουμένων ἐκ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, περιέστελλον ὁσημέραι εἰς ἀδυναμίαν τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς, παρηνώχλουν δὲ τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον διὰ τῶν συνεχῶν αὐτῶν δηώσεων καὶ ἐπιδρομῶν, προχωροῦντες μέχρι τῶν τειχῶν αὐτῆς τῆς Ῥώμης.

Τὴν ἀνωμαλίαν δὲ ταύτην καὶ τὸν ὁσημέραι προϊόντα κίνδυνον ἐπηύξανεν ἡ ἀνικανότης καὶ ὁ πρὸς ἀλλήλους ἀνταγωνισμὸς τῶν ἡγεμόνων τῆς νοτίας Ἰταλίας. Ὑπὸ τούτων δὲ τέλος προσκληθεὶς ἀνέλαβε τῷ 867 τὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐπίθεσιν ὁ αὐτοκράτωρ Λουδοβῖκος ὁ Β' μετὰ μεγάλων δυνάμεων, βοηθούμενος ὑπό τε τοῦ στόλου τοῦ δουκὸς τῶν Βενετῶν Οὔρσου Παρτικιπατίου καὶ τῶν Σλάβων τῆς Δαλματίας. Μετὰ δὲ τὴν διαρρύθμισιν τῶν πρὸς ἑαυτὸν σχέσεων τῶν ἡγεμόνων τῆς νοτίας Ἰταλίας καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης ἐν τῇ χώρᾳ, κατήρξατο τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τοῦ ἐμίρου τῆς Βάρεως Μουφαρὲτζ-ἴδν-Σάλιμ. Μετὰ δὲ φονικὴν μάχην ἐγγὺς τῆς Λουκερίας, νικήσαντες οἱ Φράγκοι τὸν ἐμίρην, περιέκλεισαν αὐτὸν εἰς τὴν Βᾶριν, καὶ ἐπελήφθησαν τῆς πολιορκίας τῆς ὀχυρᾶς πόλεως.

Ἡ πολιορκία αὕτη ὑπῆρξε μακρὰ, διαρκέσασα τέσσαρα ὅλα ἔτη, μέχρι τοῦ 871. Οὐ μόνον αὐτὸς ὁ Μουφαρὲτζ ἠμύνετο γενναίως

μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐτύγχανε καὶ τῆς βοηθείας τοῦ τ' ἐμίρου τοῦ Τάραντος καὶ τῶν λοιπῶν Σαρακηνῶν τῆς Καλαβρίας, δικαίως ἀναλογιζομένων, ὅτι ἡ πτῶσις τῆς Βάρεως ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κατάλυσιν συμπάσης τῆς ἐν τῇ νοτίᾳ Ἰταλίᾳ μουσουλμανικῆς ἀρχῆς. Ἡ δ' ἀντίδρασις αὕτη ἠνάγκαζε τὸν Λουδοβῖκον εἰς μακρὸν καὶ ἐπίμονον ἀγῶνα, μετὰ πολλῆς βραδύτητος προχωροῦντα. Καὶ ὅτε δὲ διὰ δεινῆς ἥττης τοῦ ἐμίρου τοῦ Τάραντος ὁ Μουφαρὲτζ περιωρίσθη κατὰ γῆν εἰς μόνας τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ δυνάμεις, ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει παρατεινόμενος, ἅτε τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν βοήθειαν τῶν βενετικῶν καὶ δαλματικῶν πλοίων μενούσης ἀνοικτῆς εἰς τοὺς Σαρακηνούς, οἵτινες δὲν ἔπαυον λαμβάνοντες ἐπικουρίας παρὰ τῶν ἐκ Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς ὁμοφύλων.

Τοιαύτη χρονοτριβὴ παρέλυσε τὰς δυνάμεις τοῦ Λουδοβίκου, οὗ ἡ στρατιὰ ἠλαττώθη μεγάλως τοῦτο μὲν ἐκ τῶν νόσων, τοῦτο δ' ἐκ τῆς αὐτομολίας τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, ἀποκαρτερησάντων ὑπὸ τοῦ μακροχρονίου καὶ ἐπιπόνου τῆς ἐκστρατείας. Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους εὑρέθη ὁ δισέγγονος τοῦ μεγάλου Καρόλου ἠναγκασμένος νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν μετὰ τοῦ Βασιλείου συμμαχίαν. Καὶ εἶνε μὲν ἀμφίβολον ἂν τὴν συμμαχίαν ταύτην ἐπεζήτησεν αὐτὸς ὁ Λουδοβῖκος ἢ ἂν ἁπλῶς ἐδέχθη αὐτὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, ἀλλὰ φαίνεται πιθανώτερον τὸ πρῶτον. Ἐζήτησαν δ' οἱ δύο ἡγεμόνες νὰ καταστήσωσι τὴν συμμαχίαν ἀσφαλεστέραν διὰ τῆς μνηστείας τῆς θυγατρὸς τοῦ Λουδοβίκου Ἑρμεγγάρδης μετὰ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, τοῦ Κωνσταντίνου.

Οἱ ὅροι τῆς ὁμολογηθείσης ἐν ἔτει 869 συμπράξεως ἐκείνης τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως δὲν εἶνε γνωστοί. Ἀλλὰ πάντως γινώσκομεν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἔξωσιν τῶν Σαρακηνῶν διὰ τῆς συμπράξεως τῶν συμμάχων καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Βάρεως, τοῦ Τάραντος καὶ τῆς Καλαβρίας ὁ Λουδοβῖκος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Σικελίαν καὶ συνεπικουρήσῃ εἰς τὴν χάριν τῶν Βυζαντίνων ἐκ τῆς νήσου ἐκδίωξιν τῶν ἐν Πανόρμῳ Σαρακηνῶν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἀπειλουμένων Συρακουσῶν. Ἀλλ' ἦτο προφανές, ὅτι τὸ μὲν κέρδος διὰ τὸν Βασίλειον, προσχωροῦντα εἰς τὴν συμμαχίαν ἐκείνην, ἦτο ὁπωσδήποτε μέγα, ἡ δὲ μερίς, ἣν ἐπεφύλασσεν εἰς ἑαυτόν, ἦτο μερὶς λέοντος ἕνεκα τῆς στενοχωρίας ἐν ᾗ εὑρίσκετο ὁ Λουδοβῖκος. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου προσεδόκα πάν-

τως ὡς ἀντάλλαγμα τῆς παρεχομένης βοηθείας τὴν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀνάκτησιν τῆς Σικελίας, καὶ ἤλπιζε πιθανῶς, ὅτι διὰ τῆς συναπτομένης κηδεστίας τὰ δικαιώματα καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Λουδοβίκου, στερουμένου τέκνων ἀρρένων, ἔμελλον νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν ἴδιον υἱὸν ὡς μέλλοντα σύζυγον τῆς θυγατρὸς τοῦ Λουδοβίκου.

Ἄμεσος ἀκολουθία τῆς ὁμολογηθείσης συμμαχίας ὑπῆρξεν ὁ εἰς τὰ ὕδατα τῆς νοτίας Ἰταλίας πλοῦς τοῦ Νικήτα Ὠορύφα μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Ῥαουσίου καὶ ἀποκατάστασιν τῶν ἐν Δαλματίᾳ πραγμάτων, ἣν παρηκολουθήσαμεν ἤδη. Ἡ δὲ ἄφιξις τοῦ ἐξ ἑκατὸν νηῶν συγκροτουμένου ἐκείνου στόλου ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη ἐνίσχυσις τῶν πολιορκητῶν, ἅτε καταστήσασ' ἀδύνατον τὴν προσέλευσιν νέων εἰς τοὺς ἐν Βάρει Σαρακηνοὺς ἐπικουριῶν διὰ θαλάσσης. Οὐχ ἧττον δ' ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἀκόμη ἱκανόν, τῆς Βάρεως ἐκπολιορκηθείσης τέλος τῷ 871, ἤτοι μετὰ τετραετῆ ἐν ὅλῳ πολιορκίαν, καὶ τοῦ Μουφαρὲτζ παραδοθέντος εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Βενεουέντου, πρὸς ὃν εἶχε λόγους εὐγνωμοσύνης.

Φράγκοι καὶ Βυζαντῖνοι διημφισβήτουν τὰ πρωτεῖα τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος διισχυρίζετο, ὅτι ὅλον τὸ βάρος τῶν πολεμικῶν ἔργων ἀνέλαβε πρὸ τῆς πολιορκουμένης Βάρεως ἡ στρατιὰ τῶν Βυζαντίνων, ἐν ᾧ οἱ σύμμαχοι Φράγκοι, ἀσχολούμενοι περὶ τὸ πίνειν καὶ παίζειν, περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὸ θεᾶσθαι, ἀπέχοντες τῶν ἔργων. Ἄλλως δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν Φράγκων πολιορκητῶν ὑπῆρξεν ἐλάχιστος, καὶ οἱ στρατηγοὶ τοῦ βασιλέως, οἵτινες ἀνέμενον νὰ εὕρωσι πρὸ τῆς Βάρεως στρατιὰν ὅλην συμμάχων, εὗρον μόνον ὀλιγάριθμον δράκα ἀνδρῶν.

Ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ αὐτοκράτωρ Λουδοβῖκος παρίστανε τὴν νίκην ὡς ὀφειλομένην εἰς μόνα τὰ ὅπλα τῶν Φράγκων. Καὶ ὡμολόγει μὲν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν μαχητῶν αὐτοῦ, δικαιολογῶν αὐτὸν ἐκ τῆς εἰς τὰς ἰδίας ἑστίας ἀποπομπῆς τῶν πλείστων, ὅτε εἶχεν ἀποκαρτερήσει, μάτην ἐπὶ μακρὸν ἀναμένων τὸν κατάπλουν τοῦ συμμάχου βυζαντιακοῦ στόλου. Ἀλλὰ προσέθετεν, ὅτι ἐν τούτοις οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν οἱ ἐπαγαγόντες τὴν νίκην, καὶ ἐπήρκεσαν νὰ καταθρυμματίσωσι τρεῖς ἐμίρας, σπεύδοντας ἐκ Καλαβρίας μετὰ στρατιῶν ἀναριθμήτων, καὶ ἐκπολιορκήσωσι τὴν Βᾶριν. Εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτῶν λοιπὸν καὶ τὸ θάρρος ἐχρεωστεῖτο κατὰ τὸν διεγγονον Καρόλου τοῦ μεγάλου ἡ ἧττα τῶν Μουσουλμάνων. Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ὑπερεξῆρε

κόπιον, ὅςτις, καίπερ ἡρωικῶς ἀγωνισάμενος, ἀπεσφάγη οἰκτρῶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν πολεμίων. Καὶ ἐξεδίκησε μὲν ἔπειτα ὁ Λέων τὴν ἐξ ὑπαιτιότητος ἑαυτοῦ ἐπελθοῦσαν ἧτταν τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ 881 ἁλώσεως τοῦ Τάραντος, οὗ ἐξηνδραποδίσθησαν ἅπαντες οἱ κάτοικοι· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκρίθη ἀνάξιος συγγνώμης διὰ τὴν πρὸς τὸν συστράτηγον διαγωγήν, καὶ ἀχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν δέσμιος ἐξεκόπη τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν καὶ ἐξωρίσθη. Μετὰ δὲ βραχεῖαν στρατηγίαν τοῦ ἀνικάνου Καππαδόκου Στεφάνου τοῦ καὶ Μαξεντίου προςαγορευομένου ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν τῷ 885 Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Οὐ μόνον δ' αἱ νέαι δυνάμεις, ἃς ἤγαγεν ὁ νέος στρατηγὸς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, συνιστάμεναι σὺν τοῖς ἄλλοις ἐκ τῶν λειψάνων τῶν κατατροπωθέντων Παυλικιανῶν, ὧν ἦρχεν ὁ υἱὸς τοῦ Χρυσόχειρος Διακονίτζης, ἐπέρρωσαν τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τῶν Ἀράβων μαχομένους Βυζαντίνους, ἀλλὰ καὶ ἡ δραστηριότης, σύνεσις καὶ προςωπικὴ γενναιότης τοῦ νέου στρατηγοῦ ἐνέβαλε μένος εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, μεθ' οὗ συνηνώθησαν οἱ τέως ὑπὸ τὸν Στέφανον τασσόμενοι ἐκ Θρᾴκης, Μακεδονίας καὶ Καππαδοκίας ἐπίλεκτοι. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης δεξιᾶς τοῦ Νικηφόρου στρατηγίας ὑπῆρξε πρῶτον μὲν ἡ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ κατατρόπωσις τῶν πολεμίων, ἔπειτα δὲ ἡ ἅλωσις διαφόρων πολισμάτων τῆς Καλαβρίας, κατεχομένων ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ὑπῆρξαν δὲ ταῦτα ἡ Ἀμαντία (σήμερον Amantea), αἱ Τρόπαι (σήμερον Tropea) καὶ ἡ Ἁγία Σεβηρίνη.

ΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΟΒΕΣΤΙΑΡΙΟΥ ΕΠΙ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ

Διὰ δὲ τῶν ἄθλων τούτων οὐ μόνον Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἀνεδείχθη ἀντάξιος πάππος τοῦ μετὰ ὀγδοήκοντα περίπου ἔτη ἀναβάντος ἐπὶ τὸν θρόνον ὁμωνύμου αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐπεξετάθη διὰ τῆς ἐκνικήσεως τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Σαρακηνῶν, οἵτινες,

ἐγκαταλιπόντες τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον, κατέφυγον εἰς τὴν Σικελίαν, ἧς ἤδη κατὰ κράτος ἐκυριάρχουν.

Μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀράβων ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας τὰ νότια τῆς Ἰταλίας διωργανώθησαν διοικητικῶς ὡς τμῆμα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀποτελέσαντα δύο θέματα, τὸ τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ τὸ τῆς Καλαβρίας.

Καὶ τὸ μὲν θέμα Λαγγοβαρδίας περιελάμβανε τὴν περὶ τὴν Βᾶριν χώραν μετὰ καὶ τῆς ἀρχαίας Ἀπουλίας, εἰς ἣν συμπεριείχετο καὶ ἡ ἐπαρχία, ἥτις, ἔχουσα σήμερον πρωτεύουσαν τὴν Foggia, ὠνομάζετο ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις Capitanata, ἴσως ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀρχόντων **κατεπάνω** τῶν εἰς τὸ θέμα ἐκεῖνο στελλομένων. Τὰ δὲ νότια τοῦ θέματος τούτου ἀπετέλει ἡ νοτιοανατολικὴ χερσόνησος τῆς Ἰταλίας ἡ περιλαμβάνουσα μὲν τὸ Βρενδήσιον, ἀπολήγουσα δὲ εἰς τὴν ἄκραν τὰς Λεύκας. Ἡ χερσόνησος αὕτη εἶνε ἡ φέρουσα ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις τὸ ὄνομα Καλαβρία, ὅπερ ἔπειτα εἶχε δοθῇ εἰς τὸ ἀρχαῖον Βρέττιον. Κυριώταται δὲ πόλεις τοῦ θέματος τῆς Λαγγοβαρδίας ἦσαν ὁ Ὑδροῦς (Otranto), ἡ Καλλίπολις (Gallipoli), ὁ Τάρας καὶ ἡ Βᾶρις.

Τὸ δὲ θέμα Καλαβρίας κατεῖχε τὴν ἀρχαίαν Λευκανίαν, εἰς ἣν ἀντιστοιχεῖ ἡ σημερινὴ ἐπαρχία Basilicata, ὅπερ ὄνομα ἐνδεικνύει αὐτὴν ὥς τινα χώραν βασιλικήν, ἤτοι ἀνήκουσαν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἰδίως τὸ ἀρχαῖον Βρέττιον, ὅπερ ἀπὸ παλαιῶν ἤδη χρόνων μετονομασθὲν εἰς Καλαβρίαν φέρει τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι καὶ τῆς σήμερον. Κυριώτατα δὲ τῶν πολισμάτων τοῦ θέματος τούτου ἦσαν τὸ Ῥήγιον, ἡ Ἁγία Κυριακὴ (Gerace), ἡ Ἁγία Σεβηρίνη, ὁ Κρότων, τὸ Ῥουσιάνον (Rossano), ἡ Ἀμαντία καὶ αἱ Τρόπαι. Ὑπετάχθη δ' εἰς τὸ θέμα Καλαβρίας καὶ ἡ μόνη πόλις τῆς Σικελίας, ἥτις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ Βασιλείου κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Ἀράβων, τὸ Ταυρομένιον. Ἀλλ' ἐπὶ βραχὺ μόνον ἀπετέλεσεν ἡ πόλις αὕτη μέρος τῆς ἐν Καλαβρίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς, ἅτε κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἤδη ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βασιλείου, Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

Ἀλλ' εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακὴν διοίκησιν ὑπήγοντο προσέτι καὶ τὸ Βενεούεντον ὡς καὶ ἡ χώρα ἀπὸ τοῦ Σαλερινοῦ μέχρι Γαέτη, ὡς ἔλεγον αὐτὴν οἱ Βυζαντῖνοι, Γαίτης ἢ Γαϊτῆς, περιλαμβάν πλὴν αὐτοῦ τοῦ Σαλερινοῦ καὶ τῆς Γαέτης, τῶν δύο ἀκροτάτ

ὅλης περιοχῆς πόλεων, τὴν Ἀμάλφην, τὸ Σύρρεντον (Sorrento), τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Καπύην. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐξάρτησις τοῦ τὰς πόλεις ταύτας περιλαμβάνοντος διαμερίσματος ὑπῆρξε πάντοτε λίαν χαλαρά. Οἱ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου ἀναγνωρίζοντες ἄρχοντες τῶν πόλεων τούτων ἀντεπολέμουν πολλάκις ἀλλήλους λυσσωδῶς χωρὶς ἡ βυζαντιακὴ ἀρχὴ νὰ δύναται ἢ κἂν νὰ φροντίζῃ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν εἰρήνην, ἀρκουμένη νὰ προστατεύῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν τὰς ἰδίας αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις. Οὐχ ἧττον οἱ Βυζαντῖνοι δὲν ἔπαυον τάσσοντες εἰς τοὺς ὑποτελεῖς αὐτῶν τὸν πρίγκηπα Καπύης καὶ τὸν πρίγκιπα Σαλερινοῦ, τὸν δοῦκα Νεαπόλεως καὶ τοὺς ἄρχοντας Ἀμάλφης καὶ Γαίτης. Πολλὰς δ' ἐτῶν δεκάδας μετὰ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κατακτήσεις τοῦ Βασιλείου ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐν συνεντεύξει αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κρεμῶνος καὶ ἀπεσταλμένον τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος Α' Λουιτπράνδον ἀπεκάλει τοὺς Ἰταλοὺς ἐκείνους πρίγκιπας καὶ ἄρχοντας **δούλους** αὐτοῦ.

Οἱ Βυζαντῖνοι ἐδικαιοῦντο νὰ μεγαλαυχῶσιν οὕτω περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων αὐτῶν, ἃς ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Γερμανοὺς αὐτοκράτορας τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀγωνιζόμενοι. Καὶ ἠδυνήθη μέν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων Β' νὰ ἐκπολιορκήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν Τάραντα, ἀλλ' ἡ δεινὴ ἧττα ἣν ὑπέστη παρὰ τὴν πόλιν Στῦλον ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ἰταλίας συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκ νέου ἀνίδρυσιν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ κτηθείσαις χώραις. Μόνον δὲ μετὰ κρατεροὺς ἀγῶνας ἠδυνήθη, ὑπερμεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, νὰ κατισχύσῃ ἐν τῇ νοτίᾳ Ἰταλίᾳ τῶν Βυζαντίνων ὁ ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδραμὼν πειρατικὸς λαὸς τῶν Νορμαννῶν.

η'

Νέος πόλεμος πρὸς τοὺς Παυλικιανούς.

Δεκαπέντε περίπου ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς δραστηρίως εἶχον καταπολεμηθῆ ἐν Ἀσίᾳ ἐπὶ Θεοδώρας τῆς μητρὸς Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ οἱ Παυλικιανοί. Ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς ἐκστρατεία τοῦ Πετρωνᾶ δὲν εἶχεν, ὡς εἴδομεν, καὶ μετὰ τὴν σκληρὰν τῶν φιλοπολέμων αἱρετικῶν καταδίωξιν δυνηθῆ νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ἀντί-

σιν αὐτῶν. Ἡ ἀντίστασις αὕτη, θρησκευτικὰς τὸ πρῶτον ἔχουσα ρμάς, εἶχε κατὰ μικρὸν προςλάβει καὶ ἐθνικὸν χαρακτῆρα διὰ σύμπραξιν τῶν Παυλικιανῶν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Μελι-ῆς. Εἶχον δ' οὕτως ἀποβῆ οὗτοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κράτος ἐν ἔτει, δῃοῦντες τὰς μικρασιατικὰς χώρας ἐξ ἑνὸς μὲν μέχρι τῆς καίας καὶ τῆς Νικομηδείας, ἐξ ἑτέρου δὲ μέχρι τῆς Ἐφέσου. Μά- ἡ Θεοδώρα εἶχε παλαίσει πρὸς αὐτούς. Τὸν πατέρα τοῦ Καρβέα σταυρωθέντα εἶχε διαδεχθῆ ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῶν σκληροτραχήλων εσιωτῶν ὁ μεγάθυμος υἱός, τοῦ δὲ Καρβέα, θανόντος ἐν τῷ αξὺ, τὸ σθένος εἶχε διαδεχθῆ ὁ ἀντάξιος αὐτοῦ υἱὸς Χρυσόχειρ, τερῶς προϊστάμενος τῶν Παυλικιανῶν καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν Βασιλείου.

Τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων οὓς εἶχεν ἀπαγάγει ὁ Χρυσόχειρ τὰ τὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπιδρομὰς ἔπεισε τὸν Βασίλειον νὰ ραθῇ τὸ πρῶτον εἰρηνικὴν πρὸς αὐτὸν συνδιαλλαγήν. Διὸ ἀπέ-ιλε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν Τεφρικὴν χάριν ἐξαγορᾶς τῶν αἰχμαλώτων τρον τὸν Σικελόν. Ἀλλ' ἡ πρεσβεία αὐτοῦ, καίπερ διατρίψαντος την ἐπὶ ἐννέα ὅλους μῆνας, ἀπέτυχεν. Ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ τρου ἀπράκτου, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε νἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ υσόχειρος διὰ πολέμου τῷ 872. Ὁ δὲ Χρυσόχειρ, μὴ τολμῶν τιστῇ πρὸς τὸν Βασίλειον, ἀφῆκεν αὐτὸν ἐλεύθερον νὰ ληΐζηται πυρπολῇ πᾶσαν τὴν λοιπὴν χώραν. Αὐτὸς δ' ἐνεκλείσθη εἰς τὴν ρικήν, ἧς τὴν ἅλωσιν μάτην ἐπεχείρησεν ὁ βασιλεύς, ὅςτις καὶ γκάσθη νὰ ἐπαναζεύξῃ μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν περὶ τὴν πόλιν ύτην φρουρίων.

Ἀλλ' ἡ καταπολέμησις τῶν Παυλικιανῶν δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ τυχῶς καὶ τελεςφόρως ἄνευ τῆς ἐξασθενήσεως τῶν ἐν Ἀσίᾳ Σαρα-ῶν αὐτῶν συμμάχων. Τὸ δ' ἔργον τοῦτο ἀνέλαβεν ὁ Βασίλειος το μὲν δι' εἰρήνης, ἐπιεικῶς ἀποδεχόμενος τὰς προςχωρήσεις τῶν φόβου εἰς αὐτὸν προςερχομένων, τοῦθ' ὅπερ ἔπραξαν αἱ παρὰ τὴν ρικὴν πόλεις Ταύρας καὶ Λόκανα, τοῦτο δ' ἀντεπεξελθὼν διὰ έμου κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων.

Κυριώτατα δὲ κέντρα τῆς ἐν Ἀσίᾳ ἀντιστάσεως τῶν Ἀράβων ῆρχον μάλιστα μὲν ἡ Μελιτηνή, ἡ ἄλλως καλουμένη καὶ Μαλα-, πλὴν δ' αὐτῆς τὰ Σαμόσατα καὶ ἡ Ζάπετρα. Καὶ κατὰ μὲν ς Ζαπέτρας ἔστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Χριστοφό-

ρον, ὅςτις ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν μεταξὺ τοῦ Ἀμανοῦ ὄρους καὶ τῶν παρωρειῶν τοῦ Ταύρου κειμένην ἄλλως ἰσχυρὰν Ζάπετραν. Ἡ πόλις αὕτη ἑάλω ἐξ ἐφόδου, πολλοὶ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ Σαρακηνῶν κατεσφάγησαν, καὶ ἡ νικηφόρος στρατιὰ ἀπεκόμισεν ἐξ αὐτῆς πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ λείαν ἀξίαν λόγου. Εἶτα δ' ὁ στρατὸς τοῦ Χριστοφόρου, πυρπολήσας τὰς ἐγγὺς χώρας, ἐξεπόρθησε τὰ Σαμόσατα. καὶ ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅςτις ἀνέμενε τὴν ἐπιστροφὴν τῆς στρατιᾶς ἐκείνης, ὅπως ἐπιχειρήσῃ τὴν δυςχερῆ πολιορκίαν τῆς Μαλατίας.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὸ βαρὺ τοῦτο ἔργον, ἦτο ἀναγκαία ἡ διάβασις τοῦ Εὐφράτου. Κατὰ δὲ τὴν ἀναγκαίαν ἕνεκα τῆς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ, εἰ καὶ ἦτο ὥρα θέρους, γεφύρωσιν αὐτοῦ τοιαύτην ἐπέδειξεν ὁ Βασίλειος τόλμην καὶ δραστηριότητα, αὐτὸς συνεφαπτόμενος τοῦ ἔργου, ὥςτε κατῄσχυνε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας, αἴρων βάρη τριπλάσια τῶν ὑπ' αὐτῶν βασταζομένων. Διαπεραιωθεὶς δὲ τὸν Εὐφράτην, διέταξε μὲν τὴν χάριν ἀντιπερισπασμοῦ τῶν πολεμίων δῄωσιν τῶν μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ Ἀρσανίου χωρῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν θεμάτων Χαλδίας καὶ Κολωνείας, γενομένων κυρίων λείας πολλῆς καὶ ἀνδραπόδων καὶ ἐκπορθησάντων φρούρια πολλά. αὐτὸς δ' ἀνέλαβε τὴν πολιορκίαν τῆς Μελιτηνῆς. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ἀληθῶς θαυμασία ἡ κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἐπιδειχθεῖσα παρ' αὐτοῦ γενναιότης καὶ τὸ ἀκατάπληκτον αὐτοῦ θάρρος, καὶ πολλάκις ἔστεψε τὰ ὅπλα αὐτοῦ ἡ νίκη, ἀλλ' ἡ καρτερία τῶν πολιορκουμένων καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, τὸ ἐξαιρέτως ὀχυρὸν καὶ δυςάλωτον τῆς πόλεως καὶ ἡ παρ' αὐτομόλων μαρτυρουμένη εἰς τὸν πολιορκητὴν ἀφθονία ἐπιτηδείων ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νἀναβάλῃ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς πόλεως, ἥτις ἀπῄτει χρονίαν πολιορκίαν. Εἰςβαλὼν δ' εἰς τὴν χώραν τῶν Παυλικιανῶν καὶ ἐμπρήσας καὶ κατασκάψας τέσσαρα τῶν ἐν αὐτῇ φρουρίων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συναποκομίζων πλῆθος λαφύρων. Μεγαλοπρεπὴς δὲ ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος ὃν κατήγαγεν ἐπιστρέφων εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὁ αὐτοκράτωρ, εἰςελθὼν μὲν εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς Χρυσῆς πύλης, δεξιωθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἀναβοήσεων καὶ εὐφημιῶν τῶν δήμων, σπεύσας δ' ὡς εἶχε πρὸ τῆς εἰς τἀνάκτορα εἰςόδου εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἐν ᾗ ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος ἐταινίωσεν αὐτὸν διὰ τοῦ στεφάνου τῆς νίκης.

Ἀλλ' ὁ Βασίλειος παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἐνδείξεις τῆς πρὸς αὐτὸν

ἀφοσιώσεως τοῦ βυζαντιακοῦ λαοῦ, ἐκτιμῶντος δικαίως τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀνδρείαν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἐκνικήσεως τοῦ συμμάχου τῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἀσίας καὶ κυρίου τῆς Τεφρικῆς Χρυσόχειρος. Ἀφορμὴν δὲ νέας ἐπιθέσεως ἔδωκεν αὐτὸς ὁ ἔξαρχος τῶν Παυλικιανῶν διὰ νέας αὐτοῦ ἐπιδρομῆς εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος μέχρις Ἀγκύρας. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξεν ἐπὶ τούτοις τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Χριστοφόρον νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ τολμητίου, παραλαμβάνων μεγάλην στρατιάν. Ὁ δὲ Χριστοφόρος, εἰςορμήσας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς διὰ τῆς δυτικῆς Γαλατίας ἀγούσης εἰς τὴν Τεφρικὴν καὶ διαβαινούσης ἐκ Σεβαστείας, ἐπλησίασεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀποστάτου, σκηνοῦντος εἰς τόπον καλούμενον Ἀγράνας. Φθάσας δ' ὁ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως οὐ μακρὰν τοῦ Χρυσόχειρος εἰς τὸ Σίβορον, διέταξε τοὺς στρατηγοὺς τῶν θεμάτων Ἀρμενιακῶν καὶ Χαρσιανοῦ νάντεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ, ἐπιβλέποντες μὴ προελάσῃ εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος. Τραπεὶς δ' ὁ Χρυσόχειρ εἰς ἐπιστροφὴν πρὸς τὴν Τεφρικὴν, κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν δύο ἐκείνων στρατηγῶν μέχρι Βαθυρρύακος, καὶ, φθάσας εἰς τόπον σύνδενδρον καλούμενον Ζωγολόηνον, ἐπλήγη κατὰ τὴν διάβασιν τάφρου τινὸς ὑπὸ ἱππέως, ὅςτις ἐκαλεῖτο Πουλλάδης, καὶ μετ' οὐ πολὺ, παρασφαλέντος τοῦ ἵππου τοῦ Χρυσόχειρος καὶ ἀποκρημνίσαντος τὸν ἀναβάτην, ἔσπευσάν τινες τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. Ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ ἀποστάτου ἐστάλη εἰς τὸν βασιλέα, ὅςτις, ἐκπληρῶν προτέραν αὐτοῦ εὐχὴν πρὸς τὸν ταξιάρχην Μιχαὴλ καὶ τὸν προφήτην Ἠλίαν, ἐνέπηξεν εἰς αὐτὴν τρία βέλη, θεωρῶν τοῦτο ἐναγισμὸν ἄξιον τοῦ δυςσεβοῦς ἀντὶ τῶν πολλῶν μυριάδων ἃς ὁ Χρυσόχειρ εἶχε φονεύσει ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν ταῖς χώραις ταῖς ἀνηκούσαις εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν.

Ἡ δὲ μεγάλη αὕτη νίκη τοῦ 874 συνεπληροῦτο μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Τεφρικῆς, ἥτις καὶ κατεσκάφη μέχρις ἐδάφους, καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ἐκπορθήσεως τοῦ τελευταίου ἐρύματος τοῦ ὑπολειπομένου εἰς τοὺς Παυλικιανοὺς, τῆς πόλεως ἥτις ἐκαλεῖτο Καταβάταλα. Οὕτως ἐξέλειπεν ἡ δύναμις τῶν Παυλικιανῶν, οἵτινες ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας οὐ μόνον ὡς θρησκευτικὴ αἵρεσις, ἀλλὰ καὶ ὡς πολέμιοι δυςκαταγώνιστοι πολλάκις συνεκλόνησαν τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τῆς συμμαχίας αὐτῶν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐτάρασσον ἐν Ἀσίᾳ θέματα ὅλα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

τότε καὶ ἡ συντέλεσις τῶν πράξεων ἔγειναν ταχύτερον παρ' ὅ τι ἐξετέθησαν ἐνταῦθα». Καὶ δικαίως ὑπομιμνήσκει ὁ ἱστορικὸς τοὺς πολλοὺς τρόπους τῶν παρατάξεων καὶ τὰς ἐφόδους τῶν προσβολῶν καὶ τὰς ἐκτάσεις καὶ συστολὰς τῶν φαλάγγων καὶ τὰς ἐπικαίρους χρήσεις στρατηγημάτων, ὧν τὰ καθ' ἕκαστα εἶχεν ἤδη ἀμαυρώσει ὁ χρόνος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Καὶ ὅμως ἡ γνῶσις αὐτῶν θὰ ἦτο ἀναγκαία πρὸς πλήρη ἐκτίμησιν τῆς ἐν τοῖς δυσβάτοις παρὰ τὸν Ταῦρον καὶ τὴν Μεσοποταμίαν τόποις ἀνδραγαθίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς νικηφόρου αὐτοῦ στρατιᾶς, μαχομένων πρὸς τοὺς πολεμίους τῆς πίστεως καὶ πατρίδος Σαρακηνούς.

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην περιστολὴν τῶν ἀραβικῶν δυνάμεων ὁ αὐτοκράτωρ ἔστειλε τὸ ἑπόμενον ἔτος 880 κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τὸν στρατηγὸν Ἀνδρέαν τὸν Σκύθην, ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐμιρῶν τῆς Μελιτηνῆς καὶ τῆς Ταρσοῦ. Κατώρθωσε δ' οὗτος πολλὰς νὰ νικήσῃ μάχας ἐναντίον τῶν στρατιῶν ἀμφοτέρων. Ἀλλὰ κύριον ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Κιλικίας, ἧς τὸν ἐμίρην ἐνίκησεν ἐπιφανῶς καὶ ἐφόνευσε παρὰ τὴν Ποδανδὸν, κειμένην παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Καππαδοκίας οὐ μακρὰν τῶν Κιλικίων πυλῶν. Ἀλλ' ἄπορον εἶνε πῶς μετὰ τὴν τοιαύτην λαμπρὰν νίκην δὲν ἐπεχείρησεν ὁ Ἀνδρέας καὶ αὐτῆς τῆς Ταρσοῦ τὴν ἅλωσιν. Τοῦτο δ' ὑπῆρξεν ἀφορμὴ οὐ μόνον πολλῶν κατ' αὐτοῦ καταγγελιῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς καθαιρέσεως. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἐν τῇ στρατηγίᾳ Στυππειώτου ἐδικαίωσε τὸν καθαιρεθέντα. Πράγματι δ' ὁ Στυππειώτης καίπερ εὑρίσκων προκεχαραγμένην τὴν ὁδὸν ὑπὸ τῶν νικῶν τοῦ Ἀνδρέου, διὰ τῆς περὶ τὴν στρατοπεδείαν ἀμελείας αὐτοῦ ἔγεινεν αἴτιο δεινῆς ἥττης τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Χρυσόβουλλον. Ἔκειτο δ' ὁ τόπος οὗτος τῆς ἥττης πιθανῶς ἐν τῇ ὁδ μεταξὺ τῶν Κιλικίων πυλῶν καὶ τῆς Ταρσοῦ, ἔνθα ἐπῆλθον δι' ἐξόδ οἱ ἐκ Ταρσοῦ Σαρακηνοὶ κατὰ τῶν ἀπροφυλάκτων χαρακωμάτ τῆς ὑπὸ τὸν Στυππειώτην στρατιᾶς.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ μακροί, οἱ συνεχεῖς σχεδὸν ἐν Ἀσίᾳ πρ τοὺς Σαρακηνοὺς ἀγῶνες οἱ δοξάσαντες τὸν Βασίλειον καὶ το στρατηγοὺς αὐτοῦ.

ι΄

Ἄλλα θέατρα τοῦ πολέμου.

Σπανίως ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εὑρέθη ἀντιμέτωπος οὕτω πολλῶν πολεμίων καὶ διεξῆγε συγχρόνως πολέμους οὕτω πολλοὺς ὡς ἐπὶ τοῦ Βασιλείου. Οἱ Σαρακηνοὶ ᾐσθάνθησαν βαρὺ τὸ βῆμα τῶν νικηφόρων στρατιῶν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ κατὰ τὴν Δύσιν. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀγὼν προςέλαβε χαρακτῆρα οἱονεὶ φυλετικὸν οὕτως, ὥςτ᾽ ἐπολεμεῖτο σχεδὸν ἁπανταχοῦ. Διὰ ταῦτα ἡ μέχρι τοῦδε διήγησις ἡμῶν δὲν περιλαμβάνει ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ πολέμου. Ὁ ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ἰδέας τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἀγὼν δὲν διεξήγετο μόνον ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ἐν Ἀσίᾳ καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Δαλματίας. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Εὔβοια, ἡ Ζάκυνθος καὶ ἡ Κεφαλληνία, ὁ Ἑλλήςποντος καὶ ἡ Προποντὶς εἶδον οὐχ ἧττον τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ τοὺς βυζαντιακοὺς στόλους ἀνταγωνιζομένους πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ταρσοῦ.

Ἡ πρώτη κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς μνεία τῆς Πελοποννήσου γίνεται ἐν ἔτει 878, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν τελευταίων ἐπικουριῶν ἃς ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀπέστειλεν εἰς τὰς κινδυνευούσας Συρακούσας. Ὁ τότε παρὰ τοῦ Βασιλείου μετὰ κραταιᾶς ναυτικῆς δυνάμεως εἰς ἄμυναν τῆς σικελικῆς πόλεως ἀποσταλεὶς στρατηγὸς Ἀδριανὸς ἠναγκάσθη ἕνεκα δυςπλοίας νὰ προςορμισθῇ ἐπὶ πεντήκοντα ὅλας ἡμέρας εἰς τὸν λιμένα τῆς Λακωνικῆς Ἱέρακα οὐ μακρὰν τοῦ Ἕλους. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ἐκεῖ, ἔμαθε κατὰ τρόπον, ὃν διὰ μυθωδῶν διηγήσεων περιβάλλουσιν οἱ ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων περισωθέντες θρῦλοι τοῦ λαοῦ, ὅτι εἶχον κυριευθῇ αἱ Συράκουσαι. Μεστὸς δὲ θλίψεως ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ ἐπέστρεψε τότε ὁ Ἀδριανὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγε τὰς εὐθύνας, τιμωρηθεὶς ἅτε ὀλιγωρήσας τῶν δεόντων.

Μετὰ δὲ δύο ἔτη ὁ ἐμίρης τῆς Ταρσοῦ Ἐσμὰν, παρασκευάσας τριάκοντα μέγιστα πλοῖα ἐκ τῶν λεγομένων κομβαρίων, ἐξώρμησε κατὰ τῆς Χαλκίδος, ἥτις ἔφερεν ἤδη ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τὸ ὄνομα Εὔριπος. Ἀλλ᾽ ἡ γενναιότης τοῦ στρατηγοῦ τοῦ διοικοῦντος τὸ θέμα Ἑλλάδος ἐπήνεγκε τὴν διάσωσιν τῆς Εὐβοίας Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἦτο ὁ Οἰνιάτης, ὅςτις διέταξε μὲν [illegible] ὀχυρὰν Χαλκίδα προςέλευσιν πάντων τῶν δ[illegible] λον ἐν τῷ

ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ θέματι, ἐνίσχυσε δὲ δεόντως τὸ φρούριον. Ματαία λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὰ τείχη προςπέλασις τῶν πολεμίων πλοίων, κατατοξευομένων διὰ πετροβόλων ὀργάνων καὶ τοξοβαλλιστρῶν καὶ διὰ λίθων ῥιπτομένων ἀπὸ τῶν χειρῶν. Εἰς δὲ τὸν ἐντεῦθεν προερχόμενον καθημερινὸν φόνον τῶν βαρβάρων προςεπῆλθε καὶ ἡ τῶν πλείστων νηῶν τῶν Σαρακηνῶν κατάκαυσις διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, τοξευθέντος ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐπιτυχῶς ἕνεκα πνεύσαντος ἐπιφόρου ἀνέμου. Βλέπων δὲ ὁ Ἐσμὰν ματαιουμένους πάντας αὐτοῦ [illegible] τοὺς ἀγῶνας, ἐπειράθη τέλος νὰ ἐκνικήσῃ τοὺς πολιορκουμένους, ὑπο[illegible] σχόμενος πολὺ χρυσίον καὶ ἀριστεῖον ἑκατὸν ἐπιλέκτων παρθένων εἰ[illegible]ς τὸν πρῶτον ὅςτις ἤθελεν ἐπιβῆ τῶν τειχῶν. Ἀλλὰ γενναία ἔξοδο[illegible]ς τῶν πολιορκουμένων προεκάλεσε φόνον πολὺν τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες, τραυματισθέντος καιρίως καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐσμὰν, ἐτράπησαν εἰ[illegible] φυγὴν κατασφαζόμενοι μέχρι τῶν πλοίων, ὧν ὀλίγα καὶ μόνα ἠδυνήθησαν νὰ περισώσωσι τοὺς ὑπολειφθέντας.

Οὐχ ἧττον δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος 881 ἐκ τῆ[illegible]ς Κρήτης ἐξόρμησις τῶν Σαρακηνῶν. Ἐμίρης τῆς νήσου ἦτο Σαὴτ [illegible] ὁ υἱὸς τοῦ Ἀποχὰψ, ὅςτις, ἐξοπλίσας στόλον εἴκοσι καὶ ἑπτὰ κομβα[illegible]ρίων, ἀκολουθούμενον ὑπὸ πλήθους μυοπαρώνων καὶ πεντηκοντόρω[illegible], ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρνησίθρησκον Φώτιον, λαβόντ[illegible]α τὴν διαταγὴν νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ πειρατικὸς οὗτος στό[illegible]λος τῶν Σαρακηνῶν ἐδῄου τὰς νήσους, πολλάκις δὲ καὶ μέχρι τ[illegible]ς ἐν Ἑλληςπόντῳ Προικονήσου ἐπελαύνων ἠνδραπόδιζε καὶ ἐφόνε[illegible]ε πολλούς. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος, ἐξαποστείλας ἐναντίον τοῦ Φωτίου τ[illegible]ν γενναῖον νικητὴν τοῦ Ῥαουσίου, τὸν ναύαρχον Νικήταν τὸν Ὠρ[illegible]φαν, κατήγαγε δι' αὐτοῦ νίκην λαμπράν. Γενομένης ναυμαχίας πα[illegible]ὰ τὴν Καρδίαν τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου, εἴκοσι μὲν τῶν πολεμί[illegible]ν νηῶν ἀπετεφρώθησαν διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς μετὰ τῶν ἐπιβαινόντ[illegible]ν αὐτῶν, πολλοὶ δ' ὑπῆρξαν οἱ φονευθέντες καὶ ἔτι πλείονες οἱ πνιγ[illegible]τες. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐσώθησαν δι' αἰσχρᾶς φυγῆς.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀναθαρρήσαντες οἱ βάρβαροι ἐξώπλισαν νέον πειρατικὸν στόλον, δι' οὗ κατέτρεχον τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς περικειμένας νήσους, ναύαρχον ἔχοντες τὸν αὐτὸν Φώτιον. Κατ' αὐτοῦ δ' ἀντεπεξελθὼν ὁ νικηφόρος Ὠορύφας ἔπλευσε ταχὺς εἰς τὸν ἀνατολικὸν λιμένα τῆς Κορίνθου, τὰς Κεγχρεάς. Μαθὼν δ' ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ ἐληΐζοντο τὴν Μεθώνην, τὴν Πύλον καὶ τὰς Πάτρας, πλέ

μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ μυχοῦ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου, ἀπεφάσισε πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τοῦ περίπλου τῆς Πελοποννήσου χρονοτριβῆς νὰ καταφέρῃ κατ' αὐτῶν ταχὺς καίριον τραῦμα. Διὸ, διαβιβάσας τὰς νῆας διὰ ξηρᾶς ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ διὰ πολλῶν χειρῶν καὶ τεχνικῶν μέσων, ἐπέπεσε κατὰ τῶν Σαρακηνῶν αἰφνιδίως μετὰ μεγάλης ὁρμῆς. Καὶ ἡ μὲν νίκη τοῦ στρατηγοῦ ὑπῆρξεν ἐπιφανὴς, τινῶν μὲν τῶν βαρβαρικῶν νηῶν πυρποληθεισῶν, τῶν δὲ βυθισθεισῶν καὶ τῶν μὲν βαρβάρων ἄλλων μὲν φονευθέντων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος, ἄλλων δὲ πνιγέντων. Ἀλλὰ τῆς νίκης τὸ μέγεθος ἠμαύρωσεν ἀληθῶς ὁ Ὠορύφας διὰ τῶν ὠμῶν καὶ ἀνηκούστων βασάνων, δι' ὧν ἐτιμώρησε συλληφθέντας τοὺς ἐπὶ τῆς χερσονήσου διασωθέντας τῶν Σαρακηνῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ νίκη αὕτη τοῦ Ὠορύφα δὲν ἐξησφάλισε τὴν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν κάθαρσιν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Νέος στόλος ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς ἐκπλεύσας καὶ ἐξ ἑξήκοντα συνιστάμενος νηῶν, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον δωδεκακισχίλιοι Σαρακηνοὶ, ἔπλευσεν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν, δῃῶν τὰς δύο ταύτας νήσους καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἐκπεμφθεὶς δὲ κατ' αὐτῶν ὡς ναύαρχος ὁ Νάσαρ προσωρμίσθη μὲν εἰς τὴν Μεθώνην, ἀλλὰ δὲν ἐθάρρησε τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ χωρήσῃ ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ τὴν λιποταξίαν πολλῶν ναυτῶν. Μετὰ δὲ τὴν σύλληψιν τῶν δραπετῶν καὶ τὴν διὰ τεχνάσματος ἐκφόβησιν τῶν λοιπῶν πληρωμάτων, γενομένων τὸ ἑξῆς προθύμων πρὸς τὸν ἀγῶνα, ἀνέλαβε τὴν ἐπίθεσιν, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος Πελοποννήσου Ἰωάννου τοῦ Κρητικοῦ. Ἐπελθόντες δ' ἀπροόπτως νύκτωρ καὶ καταλαβόντες τοὺς Ἀγαρηνοὺς παρὰ τὴν Ζάκυνθον ἀμερίμνους διὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ μακρὰν τοῦ ἐν Μεθώνῃ στόλου ἀπραξίαν, ἐνίκησαν περιφανῶς, τὰς μὲν πλείστας τῶν ἐχθρικῶν νηῶν καταφλέξαντες, τὰς δὲ διαφυγούσας τὸν ἀπὸ τοῦ πυρὸς κίνδυνον δωρησάμενοι ὡς χαριστήρια εἰς τὴν ἐν Μεθώνῃ ἐκκλησίαν.

Καὶ ὁ μὲν Νάσαρ ἔλαβε μετὰ ταύτην τὴν νίκην τὴν διαταγὴν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πλοῦν πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ Καλαβρίαν, ἐν ᾗ εἴδομεν ἤδη τοὺς μακροὺς πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς ἀγῶνας τῶν Βυζαντίνων. Ἡ δὲ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς κατοίκους τῶν θεμάτων Κεφαλληνίας καὶ Πελοποννήσου ἀπὸ νέων ἐπιθέσεων τῶν Σαρακηνῶν διὰ νέων ἐπικουριῶν. Ἀνετέθη δὲ τὸ ἔργον τῆς ἐνισχύσεως τῆς Πελοποννήσου τὸν γενναῖον

ὑπερασπιστὴν τῆς Χαλκίδος, καὶ Λέοντα τὸν Ἀποστύππην, ὃν γινώ σκομεν ἤδη ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τῶν πολέμων τῶν Βυζαντίνων πρὸ τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς ἣν ὁ Λέων μετέβη πιθανῶς μετ τὴν τελείαν καθησύχασιν τῆς Πελοποννήσου.

ια′

Ἐμπόριον καὶ βιομηχανία.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Σαρακηνῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ ο μακροὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους πόλεμοι δὲν εἶχον ἐπιφέρει εἰ τὸ βυζαντιακὸν κράτος μόνον τὴν ζημίαν τῆς ἀπωλείας τῶν ἐ Ἀφρικῇ κτήσεων, τῆς Κρήτης, τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης κα μεγάλου μέρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οὐχ ἧττον αἰσθητὴ ὑπῆρξεν ζημία ἣν εἶχε προξενήσει ἡ εἰς τοὺς Ἄραβας μετάστασις μεγάλω ἐμπορίων καὶ κέντρων βιομηχανίας, ἐξ ὧν οὐ μικρὸν ἠρύοντο πλοῦτι οἱ Βυζαντῖνοι. Ἀληθῶς οἱ Ἄραβες, διακρινόμενοι οὐ μόνον διὰ τὰ πολεμικὰς αὐτῶν ἀρετὰς καὶ τὴν περὶ τὰς ἐπιστήμας δεξιότητε ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἱκανότητα, ἀνεδείχθησαν δειν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπορικοὶ ἀντίπαλοι τῶν Ἑλλήνων. Τολμηρὰς ἐπ χειροῦντες θαλασσοπλοΐας, ἐπεξέτεινον οἱ Ἄραβες τὸ ἐμπόριον αὐτ μέχρι τῆς Περσίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Κίνας, ἐν συγχρόνως τὰ κατὰ γῆν καραβάνια αὐτῶν διεξῆγον τὴν μετὰ τ ἀπωτάτων ἀσιατικῶν χωρῶν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν. Ἄλλως δὲ τ ἐμπορικὴν κίνησιν τῶν Ἀράβων ἦγε πρὸς τὰ πρόσω οὐ μόνον ἡ αὐτῇ τῇ ἀραβικῇ γῇ παραγωγὴ περιζητήτων ἀρωμάτων καὶ ἀλλ ἀξίων λόγου φυσικῶν προϊόντων, ἀλλὰ καὶ ἡ προηγμένη τῶν ἀνα λικῶν χωρῶν βιοτεχνία, ἰδίως δ᾽ ἡ μεταξοπλοκία, ταπητουργία μεταλλουργία. Ἀλλά, καίπερ τοιαύτην ἀναπτύξαντες ἐμπορικὴν δε στηριότητα οἱ Ἄραβες, δὲν ἠδυνήθησαν κατὰ τοὺς πρώτους τοὐλ χιστον αἰῶνας τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν νὰ ἐπεκτείνωσι τὸν κύκλον τ ἰδίας ἐνεργείας καὶ πέραν τῆς Μεσογείου, πέραν τῆς Ἱσπανία Σικελίας καὶ βορείας Ἀφρικῆς, καὶ στείλωσι τοὺς ἀντιπροσώπους τ σαρακηνικοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλία τῆς Γαλλίας. Δὲν ἐπῆλθε δῆλα δὴ κοσμοκρατορία τοῦ ἀραβικο ἐμπορίου ἀνάλογος πρὸς τὰς κοσμοκρατορικὰς ἀξιώσεις τῶν Ἀράβω

στρατηλατῶν. Τοιαύτην διάδοσιν ἀπεκώλυσε σθεναρῶς ἡ ἐπίμονος ἀντίστασις τῶν Χριστιανῶν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ ἡ νεαρὰ δύναμις τοῦ νεολατινικοῦ καὶ γερμανικοῦ κόσμου.

Ἐν τούτῳ λοιπὸν ἐνέκειτο κυριώτατα ἡ σημασία τῶν Ἑλλήνων. Ἐν ᾧ οἱ Ἄραβες δὲν μετεβίβαζον περαιτέρω πρὸς τὴν Δύσιν τὰ προϊόντα τῆς ἰδίας ἑαυτῶν γεωργίας καὶ βιομηχανίας καὶ τὴν ἐμπολὴν τῆς ἐνδοτέρας Ἀσίας, καίπερ κατέχοντες τὰς ἀσιατικὰς ἐμπορικὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς λιμένας εἰς οὓς αὗται ἀπέληγον, τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβον κατὰ μέγα μέρος οἱ Ἕλληνες τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Ἀράβων εἶχεν οὐ μόνον κατάπληξιν ἐπιφέρει εἰς τὸν βυζαντιακὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ προκαλέσει μεγάλην μισαλλοδοξίαν μεταξὺ Ἀράβων καὶ Βυζαντίνων. Ἀλλ' οἱ Βυζαντῖνοι ἦσαν οὕτως εἰθισμένοι εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὸ ἐμπόρευον τῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὕς, κύριοι ὄντες τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, κατεῖχον τοὺς λιμένας δι' ὧν κυρίως ἐγίνετο τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον, τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ὥστε ἡ θρησκευτικὴ ἀντιπάθεια καὶ ἡ πολεμικὴ ἀντίθεσις δὲν παρεκώλυσαν τὴν κατὰ μικρὸν ἐκ νέου προςπέλασιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας.

Ὡς καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν δεινοτάτων ἀγώνων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς δὲν ἔπαυσεν ἡ ὑπὸ τούτων μελέτη καὶ μεταλαμπάδευσις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον δὲν ἤργησαν νὰ ἐπαναληφθῶσι μεταξὺ τῶν ἄλλως μετὰ φυλετικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ μίσους ἀντιπολεμουμένων δύο λαῶν αἱ ἀγαθαὶ σχέσεις. Διὸ βλέπομεν ἀρχομένου ἤδη τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἐπαναλαμβανόμενον τὸ μεταξὺ Βυζαντίνων καὶ Ἀράβων ἐμπόριον, ὅπερ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην ἀκμήν. Κυριώτατα δὲ κέντρα τῆς τοιαύτης συναλλαγῆς ἀπέβησαν ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἐξ ὧν πόλεων τὰ προϊόντα καὶ ἡ ἐμπολὴ τῆς Ἀνατολῆς μετήγοντο διὰ τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ μετὰ τῶν κατὰ ξηρὰν ἐν μέρει διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συγκομιζομένων συνέρρεον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Χερσῶνα. Ἀπὸ τῶν πόλεων δὲ τούτων ἐγίνετο διὰ τῶν Ἑλλήνων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἡ μετὰ τῶν δυτικῶν χωρῶν καὶ τῆς Ῥωσίας ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία.

Ἦτο δὲ ἀνάγκη τοῦ ἐκτεταμένου ἐκείνου ἐξωτερ[illegible] [illegible]ρίου,

λεως, τοῦ Παλαιοτρίου καὶ τῆς Ἀπολλωνίας. Ἔκτοτε δ' ἐκλείπει ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας πᾶν ἴχνος ζωῆς ἐπὶ τῆς Ἀκτῆς, ἧς τὸν πάλαι βίον μόλις που ἀναμιμνήσκουσι τὴν σήμερον σπάνιά τινα εὑρήματα ἀρχαίων ἀναγλύφων, νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ μοναχικοῦ βίου ἡ ὡραία καὶ κατάδενδρος χερσόνησος, ἧς τὰς φυσικὰς καλλονὰς ὕμνησαν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι τῶν μέσων αἰώνων καὶ δὲν παύουσι περιγράφοντες διὰ γλαφυροῦ καλάμου οἱ νεώτεροι ἐπισκέπται, εἵλκυσεν ἐνωρὶς ἐρημίτας καὶ ἡσυχαστάς. Ἀλλ' οἱ σποράδες οὗτοι ἐρασταὶ τῆς οὐρανίου πολιτείας ἤργησαν πολὺ νὰ συμπηχθῶσιν εἰς κοινόβια καταλαμβάνοντα μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰς εὐθαλεῖς κοιλάδας καὶ τοὺς δυςπροσίτους ὅρμους τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι εὐλαβεῖς τῶν μοναχῶν τῆς ηὐλογημένης ταύτης γῆς παραδόσεις ἀνάγουσιν ἤδη εἰς τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων Καρακάλλα, Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ Θεοδοσίου τὴν κτίσιν τῶν πρώτων μονῶν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ἐκείνου, ὅπερ διὰ τὸ πλῆθος τῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντων εὐαγῶν οἴκων ἐκλήθη Ἅγιον, καὶ ὅτι ἐθεωρήθη καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν μοναζόντων ἱερὸν εἰς τὴν Θεοτόκον, ἥτις λέγεται διὰ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῆς καθαγιάσασα τὸν ἱερὸν χῶρον. Ἀλλ' εἶνε ἀναμφήριστον, ὅτι παρὰ τοὺς μοναχικοὺς τούτους θρύλους ὁ μὲν Βασίλειος ὁ μέγας, καίπερ μνημονεύων τοῦ Ἄθω ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, οὐδένα ποιεῖται λόγον τῆς ἐπὶ τοῦ Ὄρους διατριβῆς καλογήρων, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων ἀναγράφονται ἡγούμενοι ἢ μοναχοὶ ἁγιορειτικῶν μονῶν, ἅτε μὴ ὑφισταμένων ἀκόμη. Πρώτη δὲ ἀξιόπιστος μνεία τῆς ἐπὶ τῆς χερσονήσου ὑπάρξεως μοναχῶν γίνεται τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἐν ἔτει 842 τοπικῆς συνόδου τῆς ἐπὶ τῇ ἀναστυλώσει τῶν εἰκόνων συνελθούσης ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας.

Ἔκτοτε λοιπὸν ἢ βραχὺ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου ἔζων σποράδην ἐν καλύβαις ἢ καὶ σπηλαίοις ἐρημῖται καὶ ἡσυχασταὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει. Ὑφίσταντο δὲ οὗτοι ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, κειμένης παρὰ τὴν πόλιν Ἱερισσόν, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἀκάνθου μικρὸν πέραν τοῦ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου ὀρυχθέντος στενοῦ, ὅπερ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς διώρυγος ἐκείνης φέρει ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον τὸ ὄνομα Πρόβλακα, παραφθαρὲν ἐκ τῆς λέξεως προαύλαξ. Ἀλλ' οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Κο-

λαβοῦ ἐπηρέαζον πολλαχῶς τοὺς ἀσκουμένους ἐν Ἄθῳ. Τοῦτο παρώρμησε Βασίλειον τὸν Μακεδόνα νὰ ἐκδώσῃ τῷ 885 σιγίλλιον, δι' οὗ διετάσσετο ἡ ἀπαρεμπόδιστος ἐν τῇ ἀθωνικῇ χερσονήσῳ διατριβὴ τῶν μοναχῶν, ἀπηγορεύετο πᾶσα ἐπέμβασις εἰς τὴν ἐνορίαν Ἱερισσοῦ, καὶ ἀπεδίδετο οὕτως εἰπεῖν τὸ Ὄρος εἰς τὸ Ὄρος. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον ὥριζεν, ὅπως τοῦ λοιποῦ οἱ ἐν τῷ Ὄρει μονάζοντες διάγωσιν ἀθόρυβοι καὶ ἀτάραχοι, παρ' οὐδενὸς παρενοχλούμενοι καὶ ἐξασφαλιζόμενοι ἀπὸ πάσης ἐπηρείας στρατηγῶν, βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ οἱουδήποτε. Ἀπηγορεύθη δὲ καὶ ἡ εἰς τὸ Ὄρος εἴσοδος τῶν τε ποιμένων μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν καὶ τῶν βουκόλων μετὰ τῶν βουκολίων.

Ἔκτοτε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἄρχεται πράγματι ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἄθω εἰς Ἅγιον Ὄρος. Διὰ τῆς ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος χορηγηθείσης προστασίας καὶ τῶν ἐπινεμηθέντων προνομίων οἱ μὲν ἤδη ἀσκούμενοι ἐν τῇ χερσονήσῳ ηὐξήθησαν, οἱ δὲ τέως σποράδες ἤρχισαν συμπηγνύμενοι εἰς κοινόβια. Τὰ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου κελλία ἤρχισαν μεταβαλλόμενα εἰς μοναστήρια, τοιαῦτα δὲ πρῶτα ἀναφερόμενα εἶνε τὸ τοῦ Μουστάκωνος, τὸ τοῦ Καρδιογνώστου, τὸ τοῦ Ἀθανασίου καὶ τὸ τοῦ Λουκᾶ, κληθέντα μὲν πιθανῶς οὕτως ἀπὸ τῶν ἱδρυτῶν, ἅπαντα δ' ἐκλιπόντα σὺν τῷ χρόνῳ. Σὺν δὲ τῇ ἱδρύσει τῶν πρώτων τούτων μονιδρίων οἱ Ἀθωνῖται μοναχοὶ ἐμερίμνησαν περὶ κοινῆς διοικήσεως διὰ τοῦ λεγομένου **πρώτου**, ὡς ἐκλήθη κατὰ σύστημα ἤδη προϋπάρχον ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, κοινός τις μεταξὺ τῶν μοναχῶν, τῶν λοιπῶν προϊστάμενος, ἀρχηγός.

Ἀλλὰ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκμῆς ταύτης τοῦ μοναστικοῦ βίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὴν προκληθεῖσαν ὑπὸ τῆς διὰ τοῦ Βασιλείου χειραφετήσεως καὶ πάλιν κατώρθωσαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βασιλείου, Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν δι' αὐτοκρατορικοῦ σιγιλλίου ἐκ νέου ἀπ' αὐτῶν ἐξάρτησιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ μονῶν καί τινων χωρίων. Τοῦτο παρεκίνησε τοὺς ἐν Ἄθῳ μονάζοντας νὰ στείλωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς πρεσβευτὴν αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα, Ἀνδρέαν τὸν πρῶτον τοῦ Ὄρους. Ἀποτέλεσμα δὲ ταύτης τῆς πρεσβείας ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἐν ἔτει 911 ἔκδοσις νέου σιγιλλίου, δι' οὗ διετάσσετο μὲν καὶ πάλιν ἡ ἀπὸ πάσης ἐπηρείας καὶ παρενοχλήσεως ἀπαλλαγὴ τῶν ἐν

Ἄθῳ σχολαζόντων, περιωρίζοντο δὲ τὰ δίκαια τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, ὑποτασσομένης τὸ ἑξῆς εἰς τὴν ἐνορίαν Ἱερισσοῦ.

Στηριχθείσης δ' οὕτω τῆς ἀσφαλείας καὶ ἀοχλησίας τῶν Ἁγιορειτῶν μοναχῶν, ἤρχισε προαγόμενος μεγάλως ὁ μοναχικὸς βίος ἐν τῇ χερσονήσῳ, ἥτις διὰ τῶν ἐν αὐτῇ διακριθέντων ὁσίων καὶ λογίων, τῶν σὺν τῷ χρόνῳ κτισθεισῶν μεγάλων μονῶν, τῆς ἱδρύσεως πλουσίων βιβλιοθηκῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἰδίων μοναστικῶν διατάξεων ἀπέβη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς δουλείας περιφανὴς ἀκρόπολις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ παιδείας.

ιδ'

Οἰκογενειακαὶ περιπέτειαι καὶ συνωμοσίαι.

Ὁ Βασίλειος, εὐτυχὴς ὢν ἐν τῇ διοικήσει τῶν τοῦ κράτους καὶ νικηφόρος ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν, δὲν εὕρισκεν ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ τὴν γαλήνην ἧς ἦτο ἄξιος. Εὐδοκία ἡ Ἰγγερίνη, ἥν, διαζευχθεὶς τὴν προτέραν σύζυγον, χάριν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ προαγωγῆς εἶχε δεχθῆ ὁ Βασίλειος ὡς σύνευνον παρὰ τοῦ προκατόχου Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ, ἐν πλήρει γνώσει, ὅτι ἦτο παλλακὴ τοῦ προστάτου, οὔτε ἠθέλησεν οὔτε ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ εὐτυχῆ τὸν οἰκογενειακὸν βίον τοῦ αὐτοκράτορος. Αἱ κακαὶ γλῶσσαι ἰσχυρίζοντο, ὅτι μετὰ τὸν γάμον τοῦ Βασιλείου δὲν εἶχον παύσει αἱ ἀθέμιτοι σχέσεις τῆς Ἰγγερίνης καὶ τοῦ Μιχαήλ. Ὑπῆρχον δὲ μάλιστα καὶ οἱ λέγοντες, ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἐκ τοῦ γάμου ἐκείνου πρῶτοι υἱοὶ τοῦ Βασιλείου οἱ ἔτι ζῶντος τοῦ Μιχαὴλ γεννηθέντες, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λέων, ἦσαν τέκνα τοῦ Μεθυστοῦ καὶ ὄχι τοῦ Μακεδόνος. Ἰδίως δ' ἐλέγετο τοῦτο περὶ τοῦ Λέοντος. Καὶ ὅτε δὲ συνέδεσε σφιγκτοτέρους τοὺς μεταξὺ τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς Εὐδοκίας δεσμοὺς ἡ γέννησις τοῦ ὑπὸ τῶν πολλῶν θεωρουμένου πρώτου γνησίου τέκνου τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ Ἀλεξάνδρου, γεννηθέντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαήλ, τῷ 871 ἢ 872, δὲν ἔπαυσεν ἡ περὶ τὴν συζυγικὴν κλίνην ἀσχημοσύνη τῆς Εὐδοκίας. Ἡ αὐτὴ δ' ἀκολασία ἐλυμαίνετο καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Θέκλαν, ἥτις τὸ μὲν πρῶτον διετήρει ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ, εἶτα δὲ μετ' εὐπατρίδου καλουμένου Νεατοκωμήτου, ὃν χάριν τιμωρίας τύψας ὁ αὐτοκράτωρ περιέβαλε τὸ

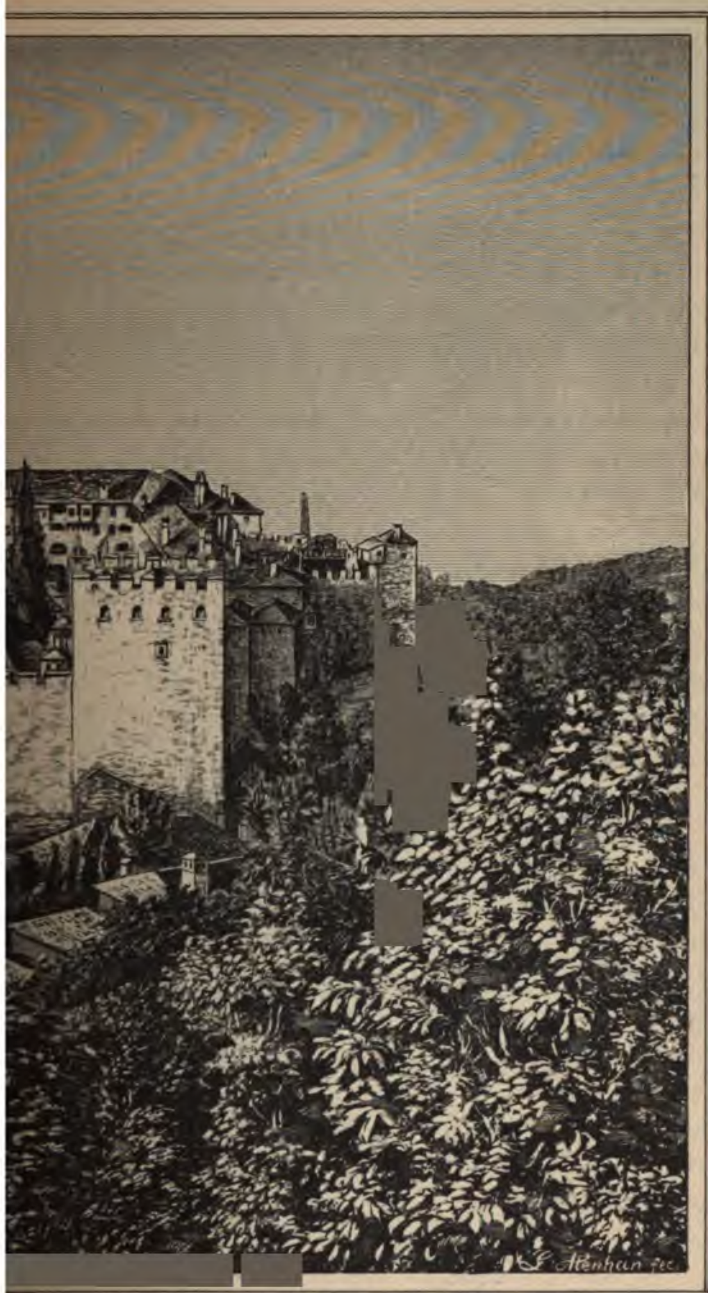
Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ

Ωι ΟΡΕΙ

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ

OPEI

οναχικὸν σχῆμα, εἰ καὶ ἀργότερον ἀνέδειξεν αὐτὸν οἰκονόμον τῆς
γίας Σοφίας. Εἰς τὰς θλίψεις δὲ ταύτας προςετέθη τῷ 879 ὁ θά-
ατος τοῦ προςφιλεστάτου τῶν υἱῶν, τοῦ πρωτοτόκου Κωνσταντίνου,
ν εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον ἠγάπα ὁ Βασίλειος.

Τὸ αὐτὸ δὲ πιθανῶς ἔτος εὑρέθη ὁ αὐτοκράτωρ ἀντιμέτωπος συνω-
οσίας, ἥτις ἤθελεν ἀποβῆ μεγάλως ἐπικίνδυνος, ἂν μὴ κατεστέλλετο
ραστηρίως, ἐνωρὶς ἀνακαλυφθεῖσα. Ἦτο δὲ ἡγέτης τῆς ἀνταρσίας ὁ
ομέστικος τῶν ἱκανάτων Ἰωάννης ὁ Κουρκούας. Οἱ ἱκανᾶτοι ἀπετέ-
ουν ἴδιον σῶμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὡς ἐκ τούτου δὲ στά-
ις ἀρχηγὸν ἔχουσα τὸν ἄρχοντ' αὐτῶν δομέστικον ἠδύνατο νὰ περι-
τήσῃ τὸν Βασίλειον εἰς κίνδυνον μέγαν, αὐξανόμενον ὑπὸ τοῦ πλού-
ου, ὃν διέθετεν ὁ Κουρκούας. Διὰ ταῦτα ταχέως προεχώρει ἡ
στασις τῶν συνομωτῶν, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ ἀνῆλθον εἰς ἑξήκοντα
ἓξ, ἐν οἷς πολλοὶ τῶν μεγάλα κατεχόντων ἀξιώματα. Ἰδίως δὲ
μονεύονται ὁ μέγας ἑταιρειάρχης, ἤτοι ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ φρουρᾷ
ων, Μιχαήλ, καὶ οἱ ἄρχοντες Μυξιάρης, Κατούδης καὶ Βαβούτσι-
Εἶχε λοιπὸν ἡ συνωμοσία ἐξαιρέτως στρατιωτικὸν χαρακτῆρα,
λίαν ἐπισφαλὴς θὰ ἦτο ἡ ἔκβασις αὐτῆς, ἂν μὴ τὰ κατ' αὐτὴν
ύοντο ἐγκαίρως εἰς τὸν Βασίλειον ὑπό τινος αὐτῶν τῶν συνωμο-
Ἡ τιμωρία τῶν στασιαστῶν ὑπῆρχε ταχεῖα. Τοῦ μὲν Κουρκούα
ώπησαν οἱ ὀφθαλμοί, οἱ δὲ λοιποὶ συνωμόται, συρθέντες πάντες
ὸν ἱππόδρομον, ἐτύφθησαν, ἐκουρεύθησαν, καὶ πομπευθέντες ἐξω-
σαν μετὰ τὴν καῦσιν τῶν ὑπολειπομένων αὐτῶν τριχῶν.

Ἐν τούτοις δ' ηὐξάνετο μὲν ὁ δευτερότοκος Λέων, ὅςτις καὶ
φθη ἐν ἡλικίᾳ νεαρᾷ τῷ 883, λαβὼν σύζυγον Θεοφανὼ τὴν
τέρα τοῦ Μαρτινακίου. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος δὲν ἐλησμόνει τὸν
ποθανόντα Κωνσταντῖνον, οὗ ἡ ἀνεπίληστος μνήμη συνέδεσε τὸν
κράτορα μοιραίως πρὸς γόητά τινα μοναχόν, τὸν Θεόδωρον
ταβαρηνόν, ὅςτις διὰ τῶν ἀγυρτιῶν αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν
λειον, ὅτι ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τὸ φάσμα τοῦ πεφιλημένου υἱοῦ
τος. Ἔκτοτε τὸ υἱκὸν φίλτρον παρέδωκε τὸν αὐτοκράτορα εἰς
πλεκτάνας τοῦ ἀγύρτου, ὃν μάτην διεκωμῴδει πρὸς τὸν πατέρα
ἀπατεῶνα ὁ Λέων. Ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνων ἐν ταῖς ἀποπείραις
αὐτοῦ ὁ μέλλων διάδοχος τοῦ Βασιλείου ἦτο ἐχθρὸς ἐπικίνδυνος διὰ
τὸν Σανταβαρηνόν. Διὸ ἐβυσσοδόμει ὁ κακόβουλος μοναχὸς τὸν ὄλε-
θρον τοῦ Λέοντος. Ὑποκριθεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν φιλίαν, ἔπεισε νὰ παρα-

στῇ φέρων κεκρυμμένην ἐν τῷ πεδίλῳ μάχαιραν εἰς κυνηγέσιον οὐ [illegible] μετεῖχεν ὁ βασιλεὺς, ὅπως σώσῃ ἐν ἀνάγκῃ παρατυγχανούσῃ τὸν [illegible] πατέρα. Δολίως δὲ πείσας ὁ Σανταβαρηνὸς τὸν Βασίλειον, ὅτι ἐπιβουλεύει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὁ υἱὸς, κατέστησεν ὕποπτον τὸν Λέοντα [illegible] ὅτε διὰ τῆς πανουργίας τοῦ μοναχοῦ ἐφωράθη ἔχων τὴν κρυφίως εἰ[illegible] τὸν βασιλέα καταδοθεῖσαν μάχαιραν. Αἱ ἀπολογίαι τοῦ Λέοντος εἰ[illegible] οὐδὲν ἐχρησίμευσαν. Ἐγκλεισθεὶς εἴς τινα τῶν βασιλείων οἴκων, τὸ [illegible] καλούμενον Μαργαρίτην, ἀφηρέθη ὁ Λέων τὰ παράσημα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἧς ἦτο ἤδη ἀπό τινος χρόνου συμμέτοχος μετὰ τοῦ πατρός. Ἡ κάθειρξις τοῦ Λέοντος διήρκει τρεῖς ἤδη μῆνας ἀπὸ τ[illegible]ῦ Ἀπριλίου 885 μέχρι τῆς 20 Ἰουλίου, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία τιμᾷ τ[illegible]ν μνήμην τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ. Προσέγραφε δ' ἡ παράδοσις τὴν ἀπ[illegible] φυλάκισιν τοῦ Λέοντος εἰς τὴν ἐν συμποσίῳ τινὶ, ὀλίγας ἡμέρας π[illegible]ὸ ταύτης τῆς ἑορτῆς δοθέντι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καθ' ὃ παρίσταν[illegible]το πάντες οἱ ἄρχοντες, τεθλιμμένοι ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ δεσμώτου βα[illegible]λόπαιδος, ἐπέμβασιν ψιττακοῦ, ἐπανειλημμένως ἀνακραυγάσαν[illegible]ος μετὰ θρηνώδους τόνου «αἲ αἲ κύριε Λέον». Ἡ εἰς τοὺς δαιτυμό[illegible]ας προξενηθεῖσα ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ πτηνοῦ αἴσθησις καὶ αἱ πρὸς [illegible]ὸν βασιλέα παρακλήσεις αὐτῶν ἐμάλαξαν τέλος τὸν Βασίλειον, κ[illegible]ί, πεισθεὶς περὶ τῆς συκοφαντίας, ἀπέλυσε τὸν υἱὸν πρὸς μεγάλην χα[illegible]ᾶν τοῦ πλήθους.

Ὁ Βασίλειος ὀλίγον μόνον χρόνον ἐπέζησεν εἰς τὴν μετὰ τοῦ [illegible]οῦ συνδιαλλαγήν. Ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ ἐπῆλθε μοιραίως ἐκ κινδύνου [illegible]ὃν διέτρεξεν ἔν τινι κυνηγεσίῳ. Ἔλαφος παμμεγέθης ἐπιπεσὼν κ[illegible]τὰ τοῦ βασιλέως ἦρεν αὐτὸν διὰ τοῦ κέρατος ἐκ τῆς ζώνης ἀπὸ [illegible]οῦ ἵππου. Καὶ τότε μέν τις τῶν ἀκολούθων, σπεύσας καὶ κόψας [illegible]ιὰ τῆς σπάθης τὴν ζώνην τοῦ Βασιλείου, ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ ἐπικειμέ[illegible]ου θανάτου, εἰ καὶ ὁ σωθεὶς ἐθεώρησε πρέπον νἀποκεφαλισθῇ ὁ σω[illegible]ὴρ ὡς γυμνώσας ξίφος ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ σπαραγμὸς ὃν ὑπέστη ὁ Βασίλειος ἐν τῇ ἐπικινδύνῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ ἐπήνεγκε γαστ[illegible]ικὴν νόσον, ἥτις μετά τινας μῆνας, ἀρχομένου πιθανῶς τοῦ Σεπτεμβρίου 886, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον, στερήσασα τὸν θρόνον ἑνὸς τῶν μεγίστων καὶ ἐπιφανεστάτων βασιλέων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ ἱδρυτοῦ μιᾶς τῶν ἀρίστων δυναστειῶν.

ιε'

Ἡ συμβασιλεία Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου.

Τίς ὑπῆρξεν ὁ διάδοχος τοῦ Βασιλείου; Οἱ πλεῖστοι τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων παριστάνουσι τὰ πράγματα οὕτως, ὥςτε καὶ τῶν νεωτέρων οἱ πλεῖστοι θεωροῦσιν ἀναβάντα ἐπὶ τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὡς μονοκράτορα τὸν πρεσβύτερον τῶν μετὰ τὸν μνημονευθέντα ἤδη θάνατον τοῦ πρωτοτόκου Κωνσταντίνου περιλειπομένων υἱῶν τοῦ Βασιλείου, τὸν Λέοντα. Ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῶν πηγῶν πείθει, ὅτι οὕτω παρεστάθησαν τὰ πράγματα ἕνεκεν ἀντιθέσεως ὑπαρχούσης παρὰ τοῖς υἱοῖς τοῦ Βασιλείου καὶ μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ καὶ υἱοῦ τοῦ Λέοντος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, οὗ τὴν ἐκ συμφέροντος καὶ οἰκοῦ καθήκοντος παράστασιν ἠκολούθησεν ἡ μεγάλη μερὶς τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων.

Ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν εὐλόγως τις δύναται νὰ πεισθῇ ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου τὴν ἀρχὴν κατέλαβον ὁμοῦ ὅ τε Λέων καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, οὓς ἤδη ζῶν εἶχεν ἀναδείξει ὁ πατὴρ συμβασιλεῖς, συμμετόχους τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀρχῆς, τὸν μὲν Λέοντα πιθανῶς ἤδη ἀπὸ τοῦ 870, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον τῷ 879. Νομίσματα φέροντα ἀμφοτέρων ὁμοῦ τὴν εἰκόνα, ἐπιγραφαὶ καὶ νομοθετήματα ἐν οἷς μνημονεύονται ἀμφότεροι καταφανῶς ἀποδεικνύουσι ταύτην τὴν συμβασιλείαν, διαρκέσασαν κατὰ τύπους μέχρι τοὐλάχιστον τοῦ ἔτους 904, ἤτοι τοῦ πλείστου χρόνου τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος, ἄρξαντος ἐν ὅλῳ μέχρι τοῦ 912. Ἀλλ' ἡ συμβασιλεία ὑφίστατο μόνον κατὰ τύπους· κατ' οὐσίαν δ' ὁ πρεσβύτερος Λέων, καίπερ γεννηθεὶς πρὸ τῆς αὐταρχίας τοῦ Βασιλείου καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν πιστευόμενος νόθος αὐτοῦ υἱός, ἠγωνίζετο διὰ παντὸς τρόπου νὰ παραγκωνίσῃ τὸν πορφυρογέννητον ἀδελφόν.

Οὐκ ὀλίγον δὲ συνετέλεσεν εἰς ἐπίτευξιν τῶν φιλοδόξων σκοπῶν τοῦ Λέοντος ὁ ὅλως διάφορος τῶν δύο ἀδελφῶν χαρακτήρ. Ὁ μὲν Λέων ἦτο σοβαρὸς καὶ σύννους, λόγιος καὶ δραστήριος. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς νομοθέτου θέλομεν ἀξιώσει δικαίως ἰδίου λόγου, ἡ δὲ θεολογικὴ καὶ θύραθεν αὐτοῦ παιδεία ἠξίωσεν αὐτὸν τοῦ ἐπωνύμου **Σοφοῦ** ἢ **Φιλοσόφου**, ὑφ' ὃ εἶνε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Γ[illegible] παντοίας τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ἰδιωτικάς τε καὶ ἡ

Βουλγαροκτόνου, ἦτο ἡ ἀνάκτησις τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεχομένης Συρίας. Ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸ τῆς κατακτητικῆς ἐκείνης δράσεως προαγγέλλεται αὕτη διὰ τῶν μεγάλων προνομίων τῶν παρεχομένων ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Βυζαντίου εἰς τοὺς ἐκ Συρίας ἐμπόρους. Οὕτω δέ, πρὶν ἢ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐπιληφθῇ τῆς Συρίας διὰ τῶν ὅπλων, περιέβαλλεν αὐτὴν διὰ τῆς σαγήνης τῆς ἐμπορικῆς διπλωματίας. Ἐν ἑνὶ δὲ λόγῳ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ Ἐπαρχικὸν βιβλίον παρέχει διδακτικωτάτην εἰκόνα τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεως, ἥτις ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀνατολῆς συνέρρεεν ὡς εἰς κέντρον εἰς τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

ιζ'

Φώτιος καὶ Σανταβαρηνός.

Μία τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Λέοντος ἅμα τῇ ἀναρρήσει ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τοῦ Σανταβαρηνοῦ, τοῦ διὰ τῆς συκοφαντίας αὐτοῦ καὶ τοῦ δόλου προκαλέσαντος τὴν ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος κάθειρξιν τοῦ υἱοῦ. Διέμενε δ' ὁ Σανταβαρηνὸς ὡς μητροπολίτης ἐν Εὐχαΐτοις τῆς Φρυγίας, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτοῦ Φωτίου. Ἐκεῖθεν διετάχθη ἡ ἀπαγωγὴ αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ἔμπιστος τοῦ Βασιλείου ἀπήγετο ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὡς ὑπόδικος, κατηγορούμενος ἐπὶ παρασκευῇ συνωμοσίας ἀποσκοπούσης εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ βασιλέως. Συνυπόδικος δὲ τοῦ μητροπολίτου Εὐχαΐτων ἦτο ὁ φίλος αὐτοῦ καὶ προστάτης, αὐτὸς ὁ πατριάρχης Φώτιος, οὗ συγγενὴς ἐλέγετο κατὰ τοὺς κατηγόρους ὅτι ἔμελλε νὰ εἶνε ὁ ὑπὲρ οὗ ἐδυσσοδομεύετο ἡ στάσις διάδοχος τοῦ Λέοντος. Ἤδη δὲ εἶχε καθαιρεθῇ ὁ Φώτιος, ἀντικατασταθεὶς ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὑπὸ Στεφάνου τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, ὃν ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Φώτιος εἶχεν ἤδη χειροτονήσει διάκονον καὶ ἀναδείξει σύγκελλον αὐτοῦ.

Ὅσον δ' ἐσπευσμένη ὑπῆρξεν ἡ καθαίρεσις τοῦ πατριάρχου καὶ ἡ ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ αὐτοῦ θρόνου ἀπαγωγὴ τοῦ Σανταβαρηνοῦ, τόσον ἀθέσμως καὶ παρὰ πάντας τοὺς κανόνας διεξήχθη ἡ ἀνάκρισις τῶν δύο ὑποδίκων. Καὶ εἰς οὐδεμίαν μὲν αὕτη ἀπέληξεν ἀπόδειξιν τῆς εἰς τοὺς δύο ἄνδρας ἀποδιδομένης ἐνοχῆς ἐπὶ συνωμοσίᾳ. Ἀλλὰ

τοῦτο δὲν ἐκώλυσε τὸν αὐτοκράτορα, ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου πάθους καὶ παρασυρόμενον ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Φωτίου, νὰ τιμωρήσῃ πικρῶς τοὺς δύο φίλους. Ὁ Σανταβαρηνὸς μαστιγωθεὶς ἐξωρίσθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐτυφλώθη, ἐκεῖθεν δ' ἀπήχθη ἔπειτα εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Ἀνατολῆς, ὁπόθεν ἀνακληθεὶς μετὰ ἔτη πολλὰ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου, λαμβάνων σιτηρέσιον ἐκ τῆς Νέας ἐκκλησίας, ἕως ἀπέθανεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ὁ δὲ Φώτιος μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἔζησεν ἀκόμη ἐξόριστος ἐπὶ τέσσαρα καὶ ἥμισυ ἔτη ἔν τινι μονῇ, καὶ ἐτάφη ἔν τινι ἄλλῃ. Μυστήριον καλύπτει τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ἐκπτώτου ἡγεμόνος τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ κλονήσας τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη, ὁ δοξάσας τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ περιβαλὼν αὐτὸν ἐκ νέου διὰ τῆς αἴγλης τῶν Χρυσοστόμων καὶ τῶν Γρηγορίων ἐγκατελείπετο ἢ ἐλησμονεῖτο ὑπ' αὐτῶν αὐτοῦ τῶν πρώην φίλων, καὶ οἱ πιστοί, βλέποντες τὴν συνένωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ θρόνου ἐν τῷ οἴκῳ τῶν βλαστῶν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, οὐδ' αὐτὰς τὰς τελευταίας τύχας τοῦ μεγάλου πατριάρχου ἐφρόντισαν νὰ παρακολουθήσωσι μετὰ τῆς στοργῆς ἐκείνης, ἧς ἦτο ἀντάξιον τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἐκπτώτου. Αὐτὸς δ' ὁ Φώτιος φαίνεται σιγήσας καὶ συντρίψας τὸν κάλαμον ὁ συντετριμμένος.

Ἐντεῦθεν συγκεχυμένα καὶ ἀσαφῆ εἶνε τὰ ὑπὸ τῶν αὐλοκολάκων ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου παραδοθέντα περὶ τῶν τελευταίων τοῦ Φωτίου ἡμερῶν. Λέγεται θανὼν μὲν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἀρμενιακῶν ἢ Ἁρμονιανῶν, ταφεὶς δ' ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἐρημίας ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Ἱερεμίου ἐν τῇ Μερδοσαγάρῃ. Ἀλλὰ ποῖον τὸ ἀληθὲς ὄνομα τούτων τῶν μονῶν καὶ ποῦ ἔκειντο, ἂν ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περιχώροις αὐτῆς ἢ μακράν που τῆς βασιλευούσης, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα δὲν ἠδυνήθη ἀκόμη νὰ διαλευκάνῃ. Ἄγνωστος δὲ εἶνε ἀκριβῶς καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου, ἥτις εἶνε πιθανῶς ἡ 6 Φεβρουαρίου 891, καθ' ἣν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τιμᾷ εὐγνώμων τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου πατριάρχου.

ιη'

Ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ τέταρτος γάμος τοῦ Λέοντος.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ἀνερχόμενος ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, εἶχεν ἡλικίαν δεκαὲξ μόνον ἐτῶν. Οὐ μόνον δὲ ἡ ἀντικανονικὴ αὕτη νεότης, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὴν χειροτονίαν εἰς διάκονον εἶχε λάβει παρὰ τοῦ καθαιρεθέντος Φωτίου, ὃν ἐβάρυνε τὸ ἀνάθεμα, καθίστανον ἐπισφαλῆ τὴν θέσιν τοῦ νέου πατριάρχου. Πρὸς στήριξιν αὐτοῦ παρίστατο ἀνάγκη νὰ συνευδοκήσῃ ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ἀναγνωρίζουσα τοὺς ὑπὸ τοῦ Φωτίου χειροτονηθέντας. Ἀλλ' αἱ περιπέτειαι τῆς Δύσεως καὶ πυκναὶ μεταβολαὶ ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου παρέτειναν τὴν εἰς τὸ αἴτημα τοῦτο τῆς Ἀνατολῆς ἀπάντησιν τῆς Δύσεως, ἕως καὶ κατέστη αὕτη περιττὴ ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Στεφάνου, συμβάντος τῇ 17 Μαΐου 893 μετὰ πατριαρχείαν ἐτῶν ἓξ καὶ ἡμίσεος.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου ὁμόφωνος ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογὴ Ἀντωνίου τοῦ Καυλέα, ἀνήκοντος εἰς τὴν μοναχικὴν τάξιν καὶ διακεκριμένου ἐπὶ ὁσιότητι βίου. Κατὰ δὲ τὴν ὀκταετῆ αὐτοῦ πατριαρχείαν, θανόντος τῇ 12 Φεβρουαρίου 901, καταφανὴς ὑπῆρξεν ἡ τάσις τῆς ἑνώσεως τῶν διεσπασμένων ἐκκλησιῶν καὶ ἡ συνδιαλλαγὴ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἣν συνετέλεσε σύνοδος, ἐξομαλύνασα, καθ' ἃ φαίνεται, καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Φωτίου χειροτονηθέντων.

Ἔτι δὲ μᾶλλον συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν ἀγαθῶν μετὰ τῆς Ῥώμης σχέσεων ἡ πατριαρχεία τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀντωνίου, Νικολάου τοῦ ἐπονομαζομένου Μυστικοῦ ἅτε κατέχοντος πρὸ τῆς ἀναρρήσεως τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν μυστικοῦ συμβούλου. Συνεπῆγε δὲ ταύτην τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην καὶ ἡ ἀδράνεια καὶ ἐφεκτικότης ἡ ἐπιβεβλημένη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως, πάσχουσαν ὑπὸ ἐσωτερικῆς διασπάσεως, ἀνωμαλίας καὶ ἀναρχίας, ἣν τρανότατα ἐκδηλοῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἐν διαστήματι ὀκτὼ ἐτῶν (896-904) ἀνέβησαν τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης ἐννέα πάπαι. Ἀλλ' ἐν ᾧ διὰ τούτους τοὺς λόγους εἰρήνη ἐβασίλευσε μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως πατριαρχεύοντος τοῦ Νικολάου, ὅςτις ἄλλως καὶ τὰ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας συνετῶς διεῖπεν, αἴφνης νέον χάσμα ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ τῇ μετὰ μακροὺς ἐξωτερικούς τε καὶ ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας μόλις καθ

χασάση ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀνατολῆς. Αἴτιος δὲ τῆς νέας ταύτης διαιρέσεως ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Λέων.

Εὐτυχὴς εἶχεν ὑπάρξει ὁ γάμος αὐτοῦ μετὰ Θεοφανοῦς τῆς θυγατρὸς τοῦ Μαρτινακίου, ἣν, καθ' ἃ εἴδομεν, εἶχε νυμφευθῆ ἤδη τῷ 883, ζῶντος τοῦ πατρός. Ἡ εὐσεβὴς Θεοφανὼ ἦτο σύζυγος ἀγαθὴ καὶ πιστή, μόνα μελήματα ἔχουσα τὰ θεῖα καὶ τὸν λατρευόμενον σύζυγον. Κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας, ἥτις καὶ τιμᾷ τὴν μνήμην αὐτῆς τῇ 16 Δεκεμβρίου, λέγεται, ὅτι ὅτε ὁ Λέων, ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυςμένειαν τοῦ πατρός, ἐφυλακίσθη, ἡ Θεοφανὼ καὶ αὐτὴν τὴν εἱρκτὴν συνεμερίσθη μετὰ τοῦ θυγατρίου χάριν τοῦ ἠγαπημένου συζύγου ζητήσασα τοῦτο παρὰ τοῦ πενθεροῦ. Εὐτυχὴς δὲ διέρρεεν οὕτως ὁ βίος τῶν συζύγων, καὶ ἡ Θεοφανὼ σὺν τῇ ἀναρρήσει τοῦ Λέοντος ἤρξατο δικαίως ἀσκοῦσα μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν τὸν ἤρεμον ἐκεῖνον καὶ εὐτυχῆ συζυγικὸν βίον ἤρχισε θολόνουσα ἡ ἀπιστία τοῦ Λέοντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θυγατρίου. Τῶν ἀστρολόγων προρρήσεις, προφητεύουσαι εἰς τὸν ἄτεκνον βασιλέα τὴν γέννησιν υἱοῦ, ὑπῆρξαν τὸ αἴτιον τῆς μεταστάσεως τοῦ ἔρωτος τοῦ Λέοντος ἀπὸ τῆς Θεοφανοῦς εἰς Ζωὴν τὴν θυγατέρα Στυλιανοῦ τοῦ Ζαούτζη. Ἡ δὲ ἀτυχὴς Θεοφανὼ μετ' αὐταπαρνήσεως ἠνείχετο, καίπερ μαραινομένη, τὰς σχέσεις τοῦ συζύγου πρὸς τὴν παλλακίδα, ἕως ὁ θάνατος τῆς συζύγου, ἐπελθὼν τῇ 10 Νοεμβρίου 893, ἀπήλλαξε τὸν Λέοντα παντὸς δεσμοῦ.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῆς Θεοφανοῦς καὶ τὴν διὰ φαρμάκου θανάτωσιν τοῦ συζύγου τῆς ἐρωμένης τοῦ βασιλέως, Θεοδώρου τοῦ Γουνιατζίτζη ἢ Γουζουνιάτου, οὐδὲν παρενεβάλλετο κώλυμα εἰς τὸν μετὰ τῆς Ζωῆς γάμον τοῦ Λέοντος. Ἀλλ' ἡ Ζωὴ μόνον ἓν ἔτος καὶ ὀκτὼ μῆνας ἔζησεν ὡς αὐτοκράτειρα. Ἀπέθανε δέ, καὶ πάλιν καταλείπουσα ἄνευ ἄρρενος γόνου τὸν Λέοντα, ὅςτις μετ' οὐ πολὺ ἐλάμβανε τρίτην σύζυγον, τὴν ἐκ τοῦ θέματος τοῦ Ὀψικίου καταγομένην Εὐδοκίαν, περιώνυμον οὖσαν ἐπὶ καλλονῇ. Τοὺς δὲ πυκνοὺς τούτους γάμους τοῦ Λέοντος ἐδικαιολόγει κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Βυζαντίνων ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ νὰ γεννήσῃ διάδοχον τοῦ θρόνου. Ὁ δὲ πόθος αὐτοῦ οὗτος ἐφαίνετο πληρούμενος διὰ τῆς Εὐδοκίας, ἥτις καὶ ἔτεκε παῖδα ἄρρενα. Ἀλλ' ἥ τε μήτηρ καὶ τὸ τέκνον ἀπέθανον κατὰ τὸν τοκετὸν τῇ 20 Ἀπριλίου 900.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Λέων προςέλα [illegible] τετάρτην σύζυγον,

Ζωὴν τὴν Καρβωνοψίναν, ἥτις καὶ διεβίου μετ' αὐτοῦ ἀστεφὴς ἐν τῷ παλατίῳ. Ἐξ αὐτῆς δ' ἐγέννησε τέλος ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου τοῦ 905 υἱόν, τὸν ἔπειτα αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν ἐπικληθέντα Πορφυρογέννητον. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τῇ 6 Ἰανουαρίου 906, παρισταμένων ὡς ἀναδόχων αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τοῦ τότε πανισχύρου Σαμωνᾶ. Ἀλλ' ἡ βάπτισις ἐτελέσθη κατ' ἀπαίτησιν τοῦ πατριάρχου ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νἀπομακρύνῃ ἐκ τοῦ παλατίου τὴν Ζωήν. Καὶ ὑπεσχέθη μὲν τοῦτο ὁ Λέων, ἀλλὰ τρεῖς μετὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Κωνσταντίνου ἡμέρας ἡ Ζωὴ εἰσήγετο καὶ πάλιν πανηγυρικῶς εἰς τἀνάκτορα, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐτέλει τοὺς μετ' αὐτῆς γάμους του, στέφων αὐτὴν αὐτός, ἔπειτα δὲ καθιερόνων τὴν ἱεροτελεστίαν διὰ τοῦ πρεσβυτέρου Θωμᾶ.

Ὁ πατριάρχης καθήρεσε τὸν πρεσβύτερον, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦτο τεταραγμένη σφόδρα, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ συνεμερίζετο ἡ κοινὴ γνώμη. Ὁ Λέων, προβαίνων εἰς τέταρτον γάμον, παρέβαινε καταδήλως τὰ θέσμια τῆς ἐκκλησίας. Ἡ δὲ παράβασις ἦτο τόσῳ μᾶλλον σκανδαλωδεστέρα, καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ διὰ νεαρᾶς αὐτοῦ εἶχε διατάξει καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τριγαμίαν προςερχομένων τὴν κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τιμωρίαν, ἐπειδὴ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον δὲν ἀπηγόρευσε μὲν παντελῶς τὸν τρίτον γάμον, ἀλλά, καίπερ συγχωροῦν αὐτόν, ἐθεώρει ὡς ῥύπον τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ μὴ καὶ ἄλλην αὐτοῦ νεαρὰν δὲν εἶχε καταπατήσει ἀσυστόλως ὁ αὐτοκράτωρ, τὴν καταδικάζουσαν τὴν παλλακείαν ὡς ***ὕβριν οὐ μόνον τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως*** ;

Νικόλαος ὁ Μυστικός, εὑρεθεὶς ἀντιμέτωπος ῥητῆς παρασπονδίας τοῦ αὐτοκράτορος, ἠγωνίσθη νὰ μεταπείσῃ αὐτὸν δι' ὅλης τῆς πειθοῦς τῶν εὐαγγελικῶν αὐτοῦ τρόπων. Ἀλλ' ὁ Λέων εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ πατριάρχου περὶ διαζεύξεως ἀπὸ τῆς Ζωῆς ἀντέταξεν, ὅτι οὐδὲ ἡμέραν μίαν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ αὐτῆς. Οὐδ' ἐδέχθη ὁ αὐτοκράτωρ πρότασιν τοῦ πατριάρχου περὶ προςκλήσεως ἀπεσταλμένων τῆς Ῥώμης καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων πάντων ἐμήνυσε κρυφίως εἰς μόνον τὸν πάπαν, ὅπως στείλῃ ἀποκρισιαρίους μέλλοντας νὰ δικάσωσι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου.

Μετὰ δὲ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ

πάπα Σεργίου Γ' αἱ πρὸς αὐτοὺς κολακεῖαι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν, προεξάρχοντος τοῦ πατρικίου Σαμωνᾶ, οἱ δεκασμοί, αἱ ῥαδιουργίαι καὶ ὑπονομεύσεις τοῦ κλήρου παρὰ τοῦ Λέοντος καὶ ἡ πρὸς τὸν πατριάρχην ἐπιδεικνυομένη ἀγερωχία περιέστησαν τὰ πράγματα εἰς τὸ ἀπροχώρητον, καὶ ἀπεμόνωσαν τὸν Νικόλαον. Τὸ δὲ κορύφωμα τῆς ἐναντίον τοῦ εὐθαρσοῦς καὶ ἰσχυρογνώμονος πατριάρχου ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ καθαίρεσις αὐτοῦ καὶ ἐξορία. Τὴν 1 Φεβρουαρίου τοῦ 907 κληθεὶς ὁ Νικόλαος εἰς συμπόσιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις συνελήφθη διαρκοῦντος τοῦ γεύματος, καὶ ἀπήχθη πέραν τοῦ Βοσπόρου εἰς τὴν Ἱέρειαν μετὰ ἑνδεκαετῆ πατριαρχείαν. Ἐκεῖθεν δὲ μετέβη πεζὸς ἐν μέσῳ τῆς πιπτούσης χιόνος εἰς τὴν κώμην Γαλακρηνάς, ὅπου εἶχε κτίσει μονήν, καὶ ἐνεκλείσθη εἰς αὐτήν.

Τοιαύτη ἡ συνήθης ἐκ τῶν μέσων αἰώνων εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσα ἔκθεσις τοῦ τρόπου καθ' ὃν καθῃρέθη ὁ Νικόλαος, ὅςτις οὕτω παρίσταται θῦμα τῆς εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ καθῆκον αὐτοῦ ὡς πατριάρχου ἐμμονῆς. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοιαύτης ἀντιλήψεως ἐπιστολὴ αὐτοῦ τοῦ Νικολάου μέχρις ἡμῶν περισωθεῖσα. Ἀλλ' ἡ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακάλυψις βίου τοῦ διαδόχου τοῦ Νικολάου ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, τοῦ Εὐθυμίου, γεγραμμένου μετ' εὐλαβείας μὲν πρὸς τὸν βιογραφούμενον, ἀλλ' ἄνευ τυφλῆς πρὸς αὐτὸν ἀφοσιώσεως καὶ τἆλλα δὲ ἀξιοπίστου, ἐδίδαξαν ἡμᾶς, ὅτι τὰ γεγονότα δὲν συνέβησαν κατὰ πάντα οἷα παριστάνει αὐτὰ ὁ Νικόλαος.

Καὶ δὴ ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ πατριάρχης, ὅςτις ἤδη πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κωνσταντίνου εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὸν μετὰ τῆς Ζωῆς Καρβωνοψίνης γάμον τοῦ Λέοντος ὡς ἀντικείμενον εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, περιῆλθε κατὰ μικρὸν εἰς τοιαύτην ῥῆξιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὥςτε ὁ Νικόλαος δὲν ὤκνησε νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσιν πρὸς τὸν ἀποστάτην Ἀνδρόνικον τὸν Δούκαν, οὗ θὰ διηγηθῶμεν παρακατιόντες τὴν ἀποστασίαν. Ἀποκαλυφθείσης δὲ τῆς σκευωρίας, ὁ Νικόλαος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βασιλέως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνετέλει εἰς τὴν διάσπασιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ εἰς τὰ μελετώμενα ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἀντικειμένου κλήρου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λέων δὲν ἐπεθύμει τὴν βιαίαν καθυπόταξιν τοῦ Νικολάου εἰς τὰς θελήσεις αὐτοῦ, ἔπεισε μὲν αὐτὸν νὰ βαπτίσῃ τὸν νεογέννητον Κωνσταντῖνον, ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς τἀνάκτορα ἐπίσημον ἐγκατάστασιν

τῆς Καρβωνοψίνης καὶ τὸν διὰ τοῦ ἱερέως Θωμᾶ γάμον, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ ῥῆξις τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου, ὑπεχώρησεν εἰς τὸν ἐπιβληθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Οὐχ ἧττον δ' ἔπεισεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν πατριάρχην νὰ δεχθῇ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐπιτιμίου ἀπόλυσιν αὐτοῦ διὰ τῆς προσκλήσεως ἀπεσταλμένων τῆς Ῥώμης καὶ τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων. Ἀλλ' ἤδη πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀποκρισιαρίων τούτων τὸ ἄγγελμα, ὅτι οὗτοι ἔμελλον νὰ κυρώσωσι τὸν τέταρτον γάμον τοῦ Λέοντος, καὶ ἀπειλαὶ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τῆς μετὰ τὸ πέρας τῆς συνόδου ἀπολύσεως τοῦ πατριάρχου ἐξηρέθισαν τὸν Νικόλαον, ὅςτις ἤρχισε συνταράσσων τοὺς μετ' αὐτοῦ ὁμοφωνοῦντας ἐκ τοῦ κλήρου. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξετραχύνθησαν τὰ πράγματα μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξιν τῶν ἀπεσταλμένων, εἰς ὧν τὴν σύνοδον δὲν ἠθέλησε νὰ παραστῇ ὁ Νικόλαος, ὅςτις καὶ ἠναγκάσθη, ὑποκύπτων εἰς τὴν πίεσιν, νὰ ὑποβάλῃ ἔγγραφον παραίτησιν. Τῆς παραιτήσεως δὲ ταύτης τὸ γνήσιον κείμενον, οἷον ἐξετύπωσα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Νικόλαος παρῃτεῖτο μόνον τὸν θρόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην, ἐπιφυλάσσων οὕτως εἰς ἑαυτὸν πᾶν δίκαιον, καὶ ἐπέσειε τὸν φόβον τῆς εὐθύνης ἐπὶ πάσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ κελεύσματα τῆς πολιτείας ὑποχωρήσει τῆς ἐκκλησίας.

Διεδέχθη δὲ τὸν Νικόλαον ὡς πατριάρχης ὁ Εὐθύμιος, τέως σύγκελλος τοῦ πατριαρχείου, καταγόμενος ἐξ Ἰσαυρίας, ἀνὴρ ἐπαινούμενος διά τε τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ καὶ τὴν λογιότητα. Ἡ δ' ἀνάρρησις αὐτοῦ συνεδέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Λέοντος ἀπὸ τοῦ ἐπιτιμίου καὶ τὴν ἐπὶ τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ γάμῳ συγχώρησιν. Καὶ ἡ μὲν ἕνεκα τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης συγγνώμη ἐπὶ τοῖς γενομένοις ὑπῆρξεν ὑποχώρησις τοῦ πατριάρχου, δι' ἧς ἀπεκρούσθη ἡ ὑπὸ τοῦ Λέοντος διὰ νόμου ἀναγνώρισις τῆς τετραγαμίας, ἥτις ἤθελε φέρει τὴν ἐκκλησίαν εἰς φανερὰν σύγκρουσιν πρὸς τὴν πολιτείαν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ εἰρήνη τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας διεσαλεύθη, καὶ ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν Νικολαῗται καὶ Εὐθυμιανοὶ διεσπάσθησαν εἰς δύο πρὸς ἄλληλα ἀντίπαλα στρατόπεδα. Συντέλει δ' εἰς τὴν μεγέθυνσιν τοῦ χάσματος ὁ διωγμὸς τῶν Νικολαϊτῶν, ὃν ἐκτραγῳδεῖ ἐν ταῖς ἐκ τῆς ἐξορίας γραφείσαις ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὁ ἔκπτωτος αὐτῶν ἀρχηγός. Οὐδ' ἐπῆλθε διαλλαγὴ μετὰ τὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ Λέοντος καθαίρεσιν τοῦ Εὐθυμίου καὶ ἀνάκλησιν τοῦ Νικολάου, ἀλλ'

ἡ μὲν ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐξηκολούθησε διασπαρασσομένη ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν Νικολαϊτῶν καὶ Εὐθυμιανῶν, τὸ δὲ ζήτημα τῆς τετραγαμίας ἤγαγε περαιτέρω περιπλοκὰς μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἴπερ τι καὶ ἄλλο συντελεσάσας εἰς τὸν μοιραῖον χωρισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν.

ιθ΄

Οἱ περὶ τὸν βασιλέα.

Τὸν χαρακτῆρα τοῦ Λέοντος καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἴπερ τι καὶ ἄλλο δύναται νὰ διαφωτίσῃ ἡ ἐξέτασις τῶν κατὰ τοὺς ἄνδρας οἵτινες ἴσχυσαν καὶ ἀνεδείχθησαν παρ' αὐτῷ.

Ἐν τούτοις ἐξέχει ἐκ τῶν πρώτων ὁ Στυλιανὸς Ζαούτζης ὁ πατὴρ τῆς πρώτης τῶν δύο συζύγων τοῦ Λέοντος αἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα Ζωή. Τὴν δὲ ὑπέροχον θέσιν, ἣν ὁ βασιλεοπάτωρ ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἀναδειχθεὶς κατέλαβε παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἠθέλησαν οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἱστοριογράφων νὰ παραστήσωσιν ὡς προελθοῦσαν ἐκ θωπείας πρὸς τὸν πατέρα χάριν τῆς ἀγαπωμένης θυγατρός. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐπώνυμον τοῦ βασιλεοπάτορος **Ζαούτζης** ἐθεωρήθη σημαῖνον ὅ τι καὶ τὸ τουρκικὸν **τζαούσης**, ἤτοι ἀνακτορικὸν θυρωρὸν ἢ ὑπαξιωματικόν, ὡς ἐξηγήθη. Ἀλλ' ἐκ τοῦ βίου τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Ζαούτζη δὲν εἶνε κἂν τουρκικόν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν κατωτέραν κοινωνικὴν τάξιν, ἐξ ἧς δῆθεν ἀνήχθη ὁ Στυλιανὸς εἰς ἀνώτατ' ἀξιώματα τῆς πολιτείας χάριν τῆς θυγατρὸς καὶ μόνον. Ὁ βιογράφος τοῦ πατριάρχου λέγει τὸν Ζαούτζην ῥητῶς Ἀρμένιον τὸ γένος. Ἀνῆκε λοιπὸν πατρόθεν εἰς ἕνα τῶν ἐπιφανῶν ἐκείνων ἀρμενικῶν οἴκων, οἵτινες εὐκόλως πάντοτε κατώρθωσαν νὰ ἰσχύσωσι μεγάλως ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτῶν ἢ τῆς μηχανορραφίας.

Οὐδὲ παρουσιάζεται ἡ ἐν τῇ αὐλῇ ἰσχὺς τοῦ Ζαούτζη τότε πρῶτον ἐπὶ τοῦ Λέοντος, ἀλλ' εἶχεν ἀναδειχθῇ ἤδη ἐπὶ τοῦ Βασιλείου, ἀνελθὼν εἰς τὸ ἀξίωμα ἑταιρειάρχου, ἤτοι ἀρχηγοῦ τῶν ξένων μισθοφόρων τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Ὁποῖον δὲ τὸ ἀξίωμ' αὐτοῦ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τεκμηριοῦται ἐκ τῶν λεγομένων, ὅτι μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου Φωτίου εἴπερ τις καὶ ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὸ νἀποτρέψῃ τὸν Βασίλειον ἀπὸ τῆς μελετωμένης τυφλώσεως τοῦ Λέοντος μετὰ

τὴν κατ' αὐτοῦ βυσσοδομευθεῖσαν ἐπιβουλὴν τοῦ Σανταβαρηνοῦ. Τέλος δὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ζαούτζη παρὰ τῷ Βασιλείῳ ἀποδεικνύει τὸ πιστούμενον, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θνήσκων ἐπέβαλεν αὐτὸν εἰς τοὺς υἱοὺς ὡς ἐπίτροπον, ἐγχειρίσας εἰς αὐτὸν τὴν τῶν ὅλων πραγμάτων διοίκησιν τῶν τ' ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν. Κατὰ ταῦτα δ' αἱ τιμαὶ ὧν ἔτυχεν ὁ Ζαούτζης παρὰ τοῦ Λέοντος εἶνε ἁπλῶς ἐκτίμησις προτέρων τοῦ ἐξ 'Αρμενίων εὐπατρίδου πρὸς αὐτὸν ὑπηρεσιῶν καὶ ἐκτέλεσις πατρικῆς διαθήκης, ἧς τὴν σκοπιμότητα ᾐσθάνετο εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὁ νεαρὸς καὶ ἄπειρος βασιλεὺς, τάσσων παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ σύμβουλον πεπειραμένον.

'Αλλ' ἡ ὑπέροχος θέσις τοῦ Στυλιανοῦ, οὗ ἡ ἰσχὺς ἔτι μᾶλλον ηὔξησε μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν πρὸς τὴν θυγατέρ' αὐτοῦ Ζωὴν ἐνόχων σχέσεων τοῦ αὐτοκράτορος, παρήγαγεν αὐτὸν εἰς πράξεις ἥκιστα μὲν τιμώσας τὸν σύμβουλον τοῦ βασιλέως καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Λέοντα παραβλαπτούσας. Ἡ κατάχρησις τῆς παντοδυναμίας τοῦ Ζαούτζη ἐγίνετο ὁσημέραι καταφανεστέρα. Ὄργανα ἔχων δύο ἐπονειδίστους ἀπεμπολητὰς τῶν ἀξιωμάτων, Λέοντα τὸν Μουσικὸν καὶ τὸν Σταυράκιον, μετεχειρίζετο αὐτοὺς ὁ Ζαούτζης ὡς μεσίτας τῶν δώρων καὶ τῆς διαφθορᾶς ἥτις εἶχε καταστήσει ὠνίους τὰς δημοσίας θέσεις. Οὐδὲ περιωρίσθη εἰς μόνας ταύτας τὰς καταχρήσεις ὁ πανίσχυρος Ζαούτζης, ἀλλὰ καὶ μέχρι συνωμοσίας ἐχώρησε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τὸ 892, ἀφ' ἧς ἔσωσαν τὸν Λέοντα αὐτὴ ἡ θυγάτηρ τοῦ 'Αρμενίου, ἡ παλλακὶς Ζωὴ καὶ ὁ ἐπὶ ἑτέρᾳ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Ζαούτζη Πάρδος, ὅςτις καὶ ἔγεινεν ἔκτοτ' ἔμπιστος τοῦ βασιλέως, ἐποπτεύων τὸν ἴδιον πενθερὸν καὶ καταδίδων πᾶσαν αὐτοῦ κίνησιν εἰς τὸν Λέοντα.

Καὶ συνδιηλλάγη μὲν ἔπειτα ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν Ζαούτζην, ἀλλ' ὁ Λέων δὲν ἔπαυσεν ἐπιτηρῶν αὐτὸν καὶ ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τὰς τεκταινομένας ὑπὸ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ καταχρήσεις. 'Αλλὰ τέλος ὁ θάνατος ἐπελθὼν τῷ 894 ἀπήλλαξε τὸν βασιλέα τοῦ πονηροῦ βασιλεοπάτορος, οὗ ἡ ἰσχὺς εἶχεν ἤδη οὐ μικρὸν ἐκπέσει μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς, εἰ καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ἂν ὁ Στυλιανὸς προαπέθανε τῆς θυγατρός.

'Αλλ' ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν συγγενῶν τῆς Ζωῆς δὲν ὑπῆρξε διὰ τὸν Λέοντα τελεία καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς. Ἡ ἰσχὺς ἣν εἶχον ζώσης αὐτῆς παρώρμησεν αὐτοὺς εἰς νέαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος

συνωμοσίαν, είς ἣν εἶχον ἤδη συμπαρασυρθῆ καί τινες τῶν ἐν τῷ παλατίῳ. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ προφανοῦς τούτου κινδύνου ἔσωσε τὸν αὐτοκράτορα διὰ καταδόσεως τῶν τεκταινομένων ἀνδράριον, ὅπερ προώριστο ἔκτοτε νὰ καταλάβῃ ἐπιφανῆ θέσιν παρὰ τῷ Λέοντι.

Ἦτο δὲ οὗτος εὐτελὴς θεράπων τοῦ οἴκου τοῦ Ζαούτζη, ἐξ Ἀγαρηνῶν ὁρμώμενος καὶ καλούμενος Σαμωνᾶς. Ἡ ἀποκάλυψις τῶν κατὰ τὴν παρασκευαζομένην συνωμοσίαν ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς εὐνοίας καὶ τῆς παρὰ τῷ Λέοντι εὐδοκιμήσεως τοῦ ἀνδραρίου, ὅπερ ταχέως ἀνεβιβάσθη εἰς μεγάλην περιωπήν. Ἀναδειχθεὶς τὸ πρῶτον πατρίκιος καὶ κουβικουλάριος τοῦ αὐτοκράτορος, ἤτοι ἀρχιθαλαμηπόλος, ἔπειτα δὲ προαχθεὶς εἰς πρωτοβεστιάριον, εἶδε μετ' οὐ πολὺ πάντας κλίνοντας γόνυ πρὸ αὐτοῦ. Ὁ δὲ βίος τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ προστατευομένη πολιτικὴ ἀκολασία συνετέλεσαν οὐχ ἧττον τῶν κακιῶν τοῦ Ζαούτζη εἰς δυςφημισμὸν τοῦ Λέοντος, ὅςτις παρ' ὅλας τὰς κοσμούσας αὐτὸν ἀρετὰς εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἐκλέγῃ ἀναξίως ἑαυτοῦ τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτόν. Ἐκ τῆς τυφλώσεως δὲ ταύτης τοῦ Λέοντος ἐξηγεῖται τὸ μέγα ἐν τῇ αὐλῇ ἀξίωμα τοῦ Σαμωνᾶ. Αὐτὸς ἔτυχε τῆς τιμῆς νὰ συμπαραστῇ ὡς συνανάδοχος ἐν τῇ βαπτίσει Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, αὐτὸς ὡς προστάτης Ζωῆς τῆς Καρβωνοψίνης, παρ' ἧς ἠμείβετο διὰ θερμῆς ὑποστηρίξεως, ἀνέλαβε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ Λέοντος, καὶ παρέστη ἀντιμέτωπος τοῦ πατριάρχου Νικολάου. Εἰς αὐτὸν δ' ἀνέθεσεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἐγγράφου τῆς παραιτήσεως τοῦ πατριάρχου τοῦ ἀνθισταμένου εἰς τὴν τεταρτογαμίαν.

Καὶ ὅμως παρὰ τὸν στενὸν τοῦτον σύνδεσμον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πανισχύρου πρωθυπουργοῦ του ὁ ἐξ Ἀγαρηνῶν ὁρμώμενος Σαμωνᾶς οὐδέποτ' ἐλησμόνησε τὴν καταγωγήν του. Θεωρῶν ἑαυτὸν πάντοτε ξένον ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξελάμβανε τὴν ἐν αὐτῇ διαμονὴν ὡς προςωρινὴν καὶ μόνον ὡς μέσον πλουτισμοῦ, καὶ δὲν ἔπαυεν ἔχων κατὰ νοῦν νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς. Κατεδείχθη δὲ τοῦτο τρανῶς, ὅτε περὶ τὸ ἔτος 909 μετέβη εἰς τὴν βασιλεύουσαν μετ' ἄλλων πρέσβεων ὁ πατὴρ αὐτοῦ, μέλλων νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων τοῦ μεταξὺ Σαρακηνῶν καὶ Βυζαντίνων πολέμου. Ὁ πατὴρ τοῦ Σαμωνᾶ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ χάριν τοῦ παντοδυνάμου υἱοῦ ἐδεξιώθη μετ' ἐξαιρετικῆς

φιλοφροσύνης, ἐπὶ τοσοῦτον ἐθαμβώθη ὑπὸ τοῦ πλούτου καὶ τῆς αἴγλης τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς, ὥστ' ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γείνῃ Χριστιανὸς καὶ μείνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ὁ υἱὸς ἀπέτρεψεν αὐτὸν ταύτης τῆς προθέσεως, συμβουλεύσας νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μελιτηνὴν, εἰς ἣν ὑπέσχετο νὰ ἐπανέλθῃ βραδύτερον καὶ αὐτός.

Ἀλλ' αἱ μηχανορραφίαι τοῦ παραδόξως αὐξηθέντος Σαρακηνοῦ ἀνδραπόδου μόνον μέχρι τινὸς ἠδυνήθησαν νὰ ἰσχύσωσιν· ἀποκαλυφθεῖσαι δὲ τέλος ἐπήνεγκον τὴν πτῶσιν αὐτοῦ. Ἀφορμὴν δ' εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς πρὸς τὸν Σαμωνᾶν εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος ἔδωκεν ἡ ἀντιζηλία τοῦ Σαρακηνοῦ πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς αὐγούστης Ζωῆς εὐνοηθέντα ὑπηρέτην αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, Παφλαγόνα εὐνοῦχον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον διέβαλεν ὁ Σαμωνᾶς εἰς τὸν Λέοντα τὸν Κωνσταντῖνον ὡς ἔχοντα ἐρωτικὰς σχέσεις πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ διαβληθεὶς ἐνεκλείσθη ὡς μοναχὸς εἴς τινα μονήν. Ἀλλ' ἀποκαλυφθέντος τοῦ δόλου καὶ τοῦ ἀδίκως τιμωρηθέντος ἐνδυθέντος καὶ πάλιν κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος στολὴν κοσμικὴν, ὁ Σαμωνᾶς, βλέπων αὐξανομένην τὴν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀγάπην τοῦ βασιλέως, προέβη εἰς ἐπιβουλὴν ἐκδηλοῦσαν τὴν μυσαρότητα τῆς ψυχῆς του καὶ ἐπιταχύνασαν τὴν ἐκ τῆς αὐλῆς ἀπολάκτισιν αὐτοῦ. Μετὰ συνεννόησιν δῆλα δὴ τοῦ Σαμωνᾶ πρὸς δύο τῶν αὐλικῶν συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ὑπογραμματέως αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ῥοδίου γραμμάτιον μεστὸν λοιδοριῶν κατὰ τοῦ βασιλέως, ὅπερ σφραγισθὲν ἐρρίφθη ἔν τινι δημοσίᾳ αὐτοῦ ἐμφανίσει. Ἀνακρίσεων δὲ γενομένων, ἐμηνύθη ἡ ὑπὸ τοῦ Σαμωνᾶ παρασκευασθεῖσα σκευωρία ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν συμμετασχόντων αὐτῆς.

Ἀλλ' ἡ τιμωρία τοῦ κακομηχάνου δὲν ὑπῆρξεν ἀνάλογος οὔτε πρὸς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν, οὔτε πρὸς τἄλλα κακὰ ἅτινα εἶχε προξενήσει μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὁ Σαμωνᾶς. Ὁ βασιλεὺς ἠρκέσθη νὰ κείρῃ μοναχὸν τὸν ἔνοχον καὶ ἐγκλείσῃ αὐτὸν εἴς τινα μονήν.

Ἐν τούτοις δὲ τὰ ἔτη, καθ' ἃ πανίσχυρος ἐβρενθύετο ἐν τῇ αὐλῇ ὁ Σαμωνᾶς, εἶχον ἀρκέσει, ὅπως ἀποξενώσωσι τὸν αὐτοκράτορα παντὸς ὑπερόχου φίλου δυναμένου νὰ παράσχῃ ἀληθεῖς ὑπηρεσίας εἰς αὐτὸν καὶ τὴν πολιτείαν. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ παραδείγματος Λέοντος τοῦ Χοιροσφάκτου. Ὁ Λέων, εἰς ἐπιφανὲς ἀνήκων γένος καὶ συγγενὴς ὢν τῆς τετάρτης συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος,

τετιμημένος δὲ τῷ ἀξιώματι μαγίστρου, ἀνεδείχθη εἴπερ τις καὶ ἄλλος διὰ τῶν ἐξόχων ὑπηρεσιῶν ἃς παρέσχεν ἀποστελλόμενος πρέσβυς ἐν περιστάσεσι δυσχερῶν διαπραγματεύσεων πρὸς ἀλλοφύλους. Τρὶς πρεσβεύσας πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας καὶ ἅπαξ πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Συρίας, παρέσχεν εἰς τὴν βασιλείαν ἐκδουλεύσεις μεγίστας. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα, ἅτιν' ἀπαριθμεῖ μετὰ περισσῆς φιλαρεσκείας αὐτὸς ἔν τινι πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολῇ, εἶνε ἀληθῶς κατορθώματα οὐ μικρά. Ἰδίως θαυμαστὸν εἶνε πῶς ἠδυνήθη νὰ μὴ καταπονηθῇ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων Συμεὼν, διότι ἐμποιεῖ τὸ πρῶτον γελοίαν αἴσθησιν εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα τὴν μεταξὺ τοῦ Χοιροσφάκτου καὶ τοῦ Συμεὼν διπλωματικὴν ἀνταπόκρισιν ἡ μικρόσοφος καὶ σχολαστικὴ τῶν λεξιδίων φυλοκρίνησις, μεθ' ἧς ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Λέοντος πειρᾶται νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν **σοφῶς ὑποπαίζουσαν καὶ κωμικευομένην ψευδομυθίαν** τοῦ Βουλγάρου. Καὶ φαίνεται μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ Συμεὼν δολιώτατος καὶ δεξιώτατος ἐν τῇ τέχνῃ τῶν διπλωματικῶν ὑπεκφυγῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον νικᾶται ἐν πολλοῖς ὑπὸ τοῦ Χοιροσφάκτου, οὐδὲ κατώρθωσε διὰ τοῦ δόλου αὐτοῦ νἀπατήσῃ ἐν πᾶσι τοὺς Βυζαντίνους.

Καὶ ὅμως ὁ μετὰ τοιαύτης ἐπιτυχίας ὑπερασπισθεὶς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος τὰ συμφέροντα τοῦ Βυζαντίου ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Δυρραχίῳ, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Συρίᾳ, διὰ τῶν διαβολῶν τοῦ Σαμωνᾶ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀπεπέμφθη κακὸς κακῶς ὑπὸ τοῦ Λέοντος, καὶ μάτην ἐκ τῆς ὑπερορίας, προβάλλων τὰς πρὸς τὴν πολιτείαν ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἀντὶ ἱκετηρίας, ἐπεκαλεῖτο διὰ δηκτικῶν ἐπιστολῶν τὸν ἔλεον τοῦ μονάρχου.

Καὶ ἐπῆλθε μὲν, καθ' ἃ εἴδομεν, τέλος ἡ πτῶσις τοῦ κακομηχάνου Σαμωνᾶ. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ἡ αὐλὴ ἀπηλλάσσετο τοῦ κακοποιοῦ βραχὺν μόνον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Λέοντος, οὗ τὴν βασιλείαν καθ' ὅλον σχεδὸν αὐτῆς τὸν χρόνον ἐστιγμάτισε καὶ ἔβλαψεν ἡ ἀτυχὴς ἐκλογὴ τῶν περὶ αὐτὸν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Οὐχ ἧττον δ' ἀτυχεῖς ὑπῆρξαν, ὡς θὰ ἔχωμεν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσωμεν, καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἐπ' αὐτοῦ διενεργηθεισῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἕνεκα τῆς ἀστοχίας μεθ' ἧς εἶχε γείνει ὡς τὸ πλεῖστον ἡ ἐκλογὴ τῶν περιστοιχιζόντων τὸν θρόνον στρατηγῶν.

κ΄

Βυζαντῖνοι καὶ Βούλγαροι.

Ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἥττης τοῦ Κρούμμου τῷ 814 περὶ τὴν Μεσημβρίαν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι Βυζαντῖνοι καὶ Βούλγαροι εἶχον διαβιώσει τὸ πλεῖστον ἐν εἰρήνῃ. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Κρούμμου Μορτάγων εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ συνομολογήσῃ πρὸς τὸ Βυζάντιον σπονδὰς τριακονταετεῖς, καὶ μετὰ τὸ πέρας δ' αὐτῶν ὁ ἀπὸ τοῦ 852 ἄρχων τῶν Βουλγάρων Βόγορις ἐπὶ βραχὺν μόνον χρόνον παρέστη ἀντιμέτωπος τῶν Βυζαντίνων. Ἀποκαταστάσης δὲ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, τοσοῦτον φιλικαὶ ἀπέβησαν αἱ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Βυζαντίου σχέσεις, ὥςτε ὁ Βόγορις ἀπέστειλε, καθ' ἃ εἴδομεν, τὸν ἴδιον υἱὸν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ἡ ἐν μέσῳ τῆς αἴγλης τῆς βασιλευούσης ἀνατροφὴ τοῦ μέλλοντος τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνος ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς ἡ ἐν Θήβαις ὁμηρεία εἰς Φίλιππον τὸν Μακεδόνα. Τὰ δ' ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβῆς ἐκείνης διδάγματα δὲν συνετέλεσαν μόνον εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὸν Συμεὼν μύστην καὶ τρόφιμον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ παρεσκεύασαν αὐτὸν εἰς ἀνάληψιν κρατεροῦ ἀγῶνος ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν τῷ 893 ἐν ἡμέραις καθ' ἃς ἡ Βουλγαρία ἔπτησσεν ἀνίσχυρος πρὸ τοῦ Βυζαντίου, κατώρθωσεν ὁ Συμεὼν διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐπιβολῆς νὰ μεταβάλῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὴν θέσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ κυβερνωμένης χώρας. Ἡ ἐδαφικὴ τοῦ μικροῦ κράτους ἐπέκτασις, ἡ ἀξίωσις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνύψωσις τῶν Βουλγάρων διὰ τῆς εἰς τὸ πάτριον ἰδίωμα μεταφράσεως βυζαντιακῶν συγγραφῶν ὑπῆρξαν τὰ τρία κυριώδη ἄρθρα τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος τοῦ Συμεών. Ἐπὶ τοιούτων δ' ἐρεισμάτων ἐστήριξε τὸν βουλγαρικὸν θρόνον, μὴ ἀρκούμενος πλέον εἰς τὴν ἁπλῆν προςωνυμίαν **κνέζη**, ἤτοι ἡγεμόνος, ἀλλὰ περιβληθεὶς πρῶτος αὐτὸς τὸν μεγαλώνυμον τίτλον **τσάρου**, ἤτοι καίσαρος καὶ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων.

Ὑπὸ τοιούτων ἐμπνεόμενος πόθων ὁ Συμεὼν μόνον κατάλληλον ἀφορμὴν ἐζήτει, ὅπως ῥήξῃ τὴν ὁσονούπω τριακονταετῆ ἀπὸ Βογόριδος φιλίαν τῶν δύο ἐθνῶν. Ἡ δὲ τοιαύτη ἀφορμὴ εὑρέθη κατὰ τὴν

ράδοσιν ἐν τῇ στενοχωρίᾳ εἰς ἣν ἐνέβαλλε τοὺς ἐν τῷ βυζαντιακῷ ῖτει ἐμπορευομένους Βουλγάρους ἡ πλεονεξία τῶν περὶ τὸν Μουσι-, τὸν ἤδη γνωστὸν ἡμῖν προστατευόμενον τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζη. Συμεών, μάτην ἐπιδιώξας τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἐμπορικῶν συμ-όντων τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ εμιᾶς τυγχάνων ἀκροάσεως παρὰ Λέοντος, εἰσέβαλεν εἰς τὴν βυ-τιακὴν χώραν. Ὁ δὲ Λέων σπεύ-ἀπέστειλε κατὰ τῶν ἐπιδρο-ν στρατιάν, ἧς ἡγοῦντο ὁ Προ-ιος Κρηνίτης καὶ ὁ Ἀρμένιος ρτίκης. Συμβολῆς δὲ γενομένης Μακεδονίᾳ, ἡ βυζαντιακὴ στρα-ἡττήθη. Ὁ Κρηνίτης καὶ ὁ ρτίκης ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ, καὶ λοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ σφαγέντες, ὀλίγοι δ' οἱ αἰχμαλωτισθέντες. δὲ Συμεών, ἀπολακτίζων τὰ άγματα τοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα εν ἀποκομίσει ἐν Βυζαντίῳ ἐκ ; ἑλληνικῆς παιδείας, ἧς ἕνεκεν εν ἀξιωθῆ τῆς τιμῆς νὰ προςεπω-ῆται **ἡμιέλλην**, καὶ συνεχίζων ς παραδόσεις τοῦ Κρούμμου, ἀπέ-κε τὰς ῥῖνας τῶν αἰχμαλώτων, ὶ ἀπέστειλε τοὺς ῥινοτμήτους ευαστικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὸς τὸν βασιλέα.

ΤΣΑΡΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ
ΕΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἡ δὲ νέα αὕτη ἔναρξις τῶν ταξὺ Βυζαντίνων καὶ Βουλγάρων ώνων προεμήνυε τὸν ἄσπονδον λεμον, ὅςτις ἔμελλε νὰ ἐξαφθῇ ιείλικτος ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν. Καὶ διεξή-η μὲν ἀδόξως ἐπὶ τοῦ Λέοντος ὁ πόλεμος οὗτος, ἤθελε δ' ἀγάγει τοτε εἰς τὰς ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἔτι δεινοτέρας συμφοράς, ἂν μὴ ρενεβάλλετο ἐπιτηδείως ὑπὸ τοῦ βασιλέως μεταξὺ Βουλγάρων καὶ

Βυζαντίνων νέα δύναμις, τότε πρῶτον ἀναφαινομένη ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῆς ἱστορίας, σύμμαχος ἀπροσδόκητος, ἀναχαιτίσας πρὸς καιρὸν τὴν παρὰ τοῦ Συμεὼν μείζονα βλάβην τῶν Βυζαντίνων.

Ὁ νέος οὗτος ἀπὸ μηχανῆς θεὸς ὁ συντελέσας εἰς τὴν πρὸς καιρὸν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς ὁρμῆς διάσωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε τὸ ἔθνος τῶν Οὔγγρων.

Οἱ Μαγυάροι ἢ Οὖγγροι, λαὸς τουρκοφιννικός, ὃν διὰ τοῦτο Τούρκους ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι, ἔζων ἐξ ἀρχαίων χρόνων βίον νομαδικὸν ἐπὶ τῶν μέσων Οὐραλίων ὀρέων. Καταλιπόντες δὲ διὰ λόγους ἀγνώστους τὰς πατρίους οἰκήσεις, ἐτράπησαν εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ κατωτέρω ῥεύματος τοῦ Τανάϊδος καὶ τοῦ Βορυσθένους χώραν· ἔπειτα δέ, τελευτῶντος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἀποσπασθέντες τῶν Χαζάρων, εἰς οὓς τέως ἐθήτευον στρατιωτικῶς, ἕνεκεν ὠθήσεως ὑπὸ τῶν Πατζινάκων, προεχώρησαν κατὰ μῆκος τῶν βορείων ὀχθῶν τοῦ Ἴστρου, καὶ ἐγκατέστησαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Παννονίᾳ, ἥτις καὶ ἀπέβη μετ' οὐ πολὺ ἡ μόνιμος αὐτῶν ἕδρα.

Τοῦ νομαδικοῦ τούτου καὶ γενναίου λαοῦ, ὅςτις ἐστρατεύετο ἀχώριστος ἀπὸ τῶν ἵππων αὐτοῦ καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν περὶ τὸ τοξεύειν δεξιότητα καὶ ὁρμήν, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν ὁ Λέων ἐναντίον τῶν ἄλλως ἀρχῆθεν ὑπὸ φυλετικὴν ἔποψιν συγγενῶν Βουλγάρων, ἀφ' ὧν μόνος ἐχώριζε τοὺς Οὔγγρους τὸ ἑξῆς ὁ Δούναβις.

Οἱ δὲ Οὖγγροι ἐπείσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου τοῦ βασιλέως, Νικήτα τοῦ Σκληροῦ, νὰ παραστῶσιν ἐπίκουροι τῶν Βυζαντίνων καθ' ὃν χρόνον ὁ Συμεὼν παρεσκευάζετο εἰς νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν. Ὁ Λέων ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν ἤδη ἐν τοῖς ἀγῶσι κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἰταλίας διαπρέψαντα Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ δρουγγάριος τῶν πλωίμων Εὐστάθιος, ἀναπλεύσας τὸν Δούναβιν, ἐβοήθησε τοὺς Οὔγγρους εἰς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ. Πρὶν ἢ δὲ κἂν ἀρχίσῃ, ὡς φαίνεται, ὁ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγὼν τῶν Βυζαντίνων κατὰ γῆν, διαπεραιωθέντες διὰ τοῦ Δουνάβεως οἱ Οὖγγροι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Συμεών. Γενομένης δὲ τῷ 893 μάχης παρὰ τὴν Σιλιστρίαν, ἡττήθησαν οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τῶν Οὔγγρων. Ὁμοίως δ' ἀτυχεῖς ὑπῆρξαν καὶ ἄλλαι δύο ἀπόπειραι ἀντιστάσεως τῶν Βουλγάρων, ἡττηθέντων καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν πολεμίων, οἵτινες μετὰ τὰς νίκας ταύτας προεχώρησαν δῃοῦντες μέχρις αὐτῆς τῆς πρωτευούσης τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ εὐκαιρία ἦτο ἀρίστη πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν Βουλγάρων. Βασιλεὺς δραστηριώτερος καὶ πολιτικώτερος τοῦ Λέοντος ἤθελε σπεύσει νὰ καρπωθῇ τὰ ὠφελήματα τῆς ἐπιτυχοῦς ἐπελάσεως τῶν συμμάχων Οὔγγρων καὶ κατασυντρίψῃ τὸν συγκεχυμένον, διωκόμενον καὶ ἡττημένον Συμεών. Ἀλλ' ὁ Λέων δὲν ἐπέδειξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην οὔτε τὴν ἀναγκαίαν δραστηριότητα, οὔτε τὴν προσήκουσαν νοημοσύνην. Ἀπ' ἐναντίας δὲ δεινὸς ἐν τῷ δόλῳ ἀνεφάνη ὁ Συμεών, εἰς οὗ τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις ὑπεχώρησεν ὁ αὐτοκράτωρ. Καὶ ὁ ἀπεσταλμένος δὲ τοῦ βασιλέως Λέων ὁ Χοιροσφάκτης ἐφάνη παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν δεξιότητα ἐν ὅλῳ κατώτερος τοῦ Βουλγάρου περὶ τὴν διπλωματικὴν τέχνην. Ὁ δὲ Συμεών, τοῦτο μὲν ἐμπαίζων τὸν πρέσβυν καὶ δι' ὑπεκφυγῶν παρελκύων τὸ ζήτημα, τοῦτο δὲ ἀκατάβλητος νέας ἐξ αὐτῆς τῆς πολεμικῆς συμφορᾶς ἀντλῶν δυνάμεις, ἐδίωξε τοὺς Οὔγγρους, διαβὰς τὸν Ἴστρον, εἰς αὐτὰς αὐτῶν τὰς οἰκήσεις. Ἡ δ' ἀπροσδόκητος αὕτη ἐπίθεσις ἐματαίωσε πᾶσαν τῶν Οὔγγρων τὴν τόλμην, ἠνάγκασε δὲ τὸν αὐτοκράτορα νὰποδώσῃ εἰς τὸν Συμεὼν τοὺς παρ' ἑαυτῷ αἰχμαλώτους Βουλγάρους.

Μετ' οὐ μακρὸν δὲ χρόνον ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι οἱ Βυζαντῖνοι κατεκράτησάν τινας τῶν αἰχμαλώτων, εἰς νέαν προέβη ἐπίθεσιν ὁ Συμεών. Ὁ δὲ Λέων ἀντέταξε μὲν κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως τὰς ἡνωμένας αὐτοῦ εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικὰς στρατιάς, ταχθείσας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λέοντα τὸν Κατακαλών. Ἀλλ' ἡ ἔκβασις καὶ τούτου τοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξεν ἀτυχής. Ἡ βυζαντιακὴ στρατιὰ ἡττήθη παρὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Βουλγαρόφυγον, ὀλίγων μόνον περιλειφθέντων ὅσοι ἐσώθησαν αἰσχρῶς φυγόντες. Ἡ δὲ νέα αὕτη νίκη τοῦ Συμεών, γενομένη πιθανῶς τῷ 893, ἐπεσφράγισε τὴν προϊοῦσαν ἀκμὴν τῶν Βουλγάρων, πρὸς οὓς δὲν ἐτόλμησε νὰντεπεξέλθῃ Λέων ὁ σοφὸς μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

κα'

Ὁ Λέων καὶ οἱ Σαρακηνοί.

Λέων ὁ Σοφὸς δὲν ἠναγκάσθη ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ νὰντιμετρηθῇ πρὸς μόνους τοὺς Βουλγάρους. Οὐχ ἧττον δὲ δειναὶ ὑπῆρξαν τῶν Σαρακηνῶν αἱ ἐπιθέσεις.

Καὶ μέχρι μέν τινος ἐφαίνετο παύσασα ἡ ὁρμὴ αὐτῶν, καὶ ἡσυχία

ἐκράτει ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ τῷ 887 ἐδόθη νέον σύνθημα ἐπιδρομῶν διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καταλήψεως τῆς Ὑψηλῆς ἐν τῇ Χαρσιανῇ, ἧς οἱ κάτοικοι ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι. Μετὰ δὲ δύο ἔτη, τῷ 889, ἀρνησίθρησκος Χριστιανός, ὑπηρετῶν ὑπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κρήτης, Λέων ὁ Τριπολίτης, ἐξεπολιόρκησε τὴν Σάμον, ἣν διώκει ὁ στρατηγὸς ὁ καλούμενος Κωνσταντῖνος Πασπαλᾶς, ὅςτις καὶ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν. Ἐξακολουθοῦντες δ' οἱ Σαρακηνοὶ τοὺς πειρατικοὺς αὐτῶν πλόας ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, τῷ μὲν 896 προεχώρησαν μέχρι τῆς πλησιέστατα τοῦ σημερινοῦ Βόλου κειμένης Δημητριάδος, ἣν κατέλαβεν ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Δαμιανός, τῷ δὲ 901 ἐκυρίευσαν τὴν Λῆμνον.

Ἐν τούτοις δ' οἱ Βυζαντῖνοι δὲν ἔμενον ἄπρακτοι. Ὁ γενναῖος στρατηγὸς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ὅςτις εἶχε διακριθῇ κατὰ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πολέμους ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἀντεπεξῆλθε μετὰ σθένους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, ἀποφεύγων μὲν τὴν ἀπ' εὐθείας μετ' αὐτῶν σύγκρουσιν, ὅτε ὁ κίνδυνος ἦτο προφανής, καὶ μαχόμενος ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἕνεκα τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθέντων πολεμικῶν μηχανημάτων, ἀλλ' οὐ μικρὸν βλάπτων τὸν ἐχθρὸν διὰ τῆς δῃώσεως τῆς Κιλικίας. Εἶτα δέ, διορισθεὶς στρατηγὸς Θρᾴκης, κατώρθωσε νὰ ἐξώσῃ ἐκ τῆς Μακεδονίας τὸν πορθητὴν τῆς Δημητριάδος, ὅςτις εἶχε προβῇ εἰς δεινὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως καὶ σφαγὴν τῶν κατοίκων. Οὐχ ἧττον δὲ τοῦ Φωκᾶ ἀνέστειλαν τὴν ὁρμὴν τῶν βαρβάρων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ Μελίας καὶ ὁ Λέων Καταλακών. Καὶ ὁ μὲν Μελίας, Ἀρμένιος γενναίως ἀγωνισθεὶς ἐν τῷ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμῳ, κατέλαβε τὴν μεταξὺ τοῦ Ἀμανοῦ καὶ τοῦ Εὐφράτου χώραν, ἥτις καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον θέμα, τὸ τῆς Λυκανδοῦ. Ὁ δὲ ἡττημένος τοῦ Βουλγαροφύγου ἀνεδείχθη εὐτυχέστερος ἐν Ἀσίᾳ, ἐκδιώξας μὲν τοὺς Σαρακηνοὺς ἐκ τῆς Θεοδοσιουπόλεως, ὁρίσας δὲ τὸν Ἀράξην ὡς ὅριον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῶν Ἰβήρων. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν προμνημονευθεισῶν νήσων ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάληψις ὑπῆρξε προσωρινή, διότι βλέπομεν τῷ 904, ἤτοι τρία ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐφόρμησιν κατὰ τῆς Λήμνου τὸν βυζαντιακὸν στόλον ναυλοχοῦντα ἐν αὐτῇ.

Ἀλλ' ὁ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς ἀγὼν δὲν περιωρίζετο εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐξηκολούθησε δ' ἐπεκτεινόμενος καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς καὶ πρίν. Ἡ κτῆσις τοῦ μόνου μέρους τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, εἰς ὅ

εἶχε περιορισθῆ ἡ βυζαντιακὴ ἀρχή, τοῦ θέματος Λαγγοβαρδίας, οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλὴς ἄνευ ἀγώνων διαρκῶν. Ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν ἐστραμμένον εἰς τὴν ὁτὲ μὲν διὰ διπλωματικῆς περινοίας, ὁτὲ δὲ διὰ πολέμου προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ αὐτοκράτορος. Περιεστοιχίζετο ἀληθῶς ἢ ὑπὸ αὐτόχρημα πολεμίων, καραδοκούντων τὴν ἀποτίναξιν τῆς βυζαντιακῆς ἐπικυριαρχίας ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, τοῦ πάπα καὶ τῶν Σαρακηνῶν, ἢ ὑπὸ συμμάχων καὶ ὑπηκόων ἐπισφαλῶν, οἷοι οἱ δοῦκες τῆς Νεαπόλεως. τῆς Γαίτης, τῆς Ἀμάλφης, τοῦ Σαλερινοῦ, τοῦ Βενεβεντου καὶ τοῦ Σπολητίου. Οὗτοι, ὑπὸ μόνης τῆς ἰδίας φιλαρχίας καὶ τῶν ἰδίων πολλάκις ἀντιδιαφερομένων πρὸς ἄλληλα συμφερόντων ἀγόμενοι, ἦσαν μόνον ἐξ ἀνάγκης φίλοι τῶν Βυζαντίνων, ἀλλ' ἐξηλέγχοντο οὐχ ἧττον πρόθυμοι νὰ συμμαχήσωσι πρὸς τὸν πάπαν ἢ τοὺς Σαρακηνούς, ὁσάκις τοῦτο ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ συμφέροντος αὐτῶν.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, ὅτε ἡ ἐξ αὐτῆς ἀποχώρησις τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ἀποσταλέντος, καθ' ἃ εἴδομεν, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐνεθάρρυνε μὲν τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Ἰταλίας, ἐνέπνευσε δὲ θάρρος καὶ εἰς τοὺς ἐπιχωρίους δοῦκας. Οἱ δὲ κατεπάνω τοῦ θέματος Λαγγοβαρδίας δὲν ἐδείχθησαν ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἦσαν αὐτόχρημα δειναί. Στάσις ἐναντίον τῶν Ἀράβων, προκληθεῖσα ἐν Σικελίᾳ τῇ συνεργίᾳ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἃ ἐπίστευον οἱ Ἄραβες, ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς νήσου ἐκδίωξιν τῶν Ἀγλαβιδῶν. Ὁ Πάνορμος καὶ τὸ Ταυρομένιον ἦσαν αἱ κυριώταται ἕδραι τῆς ἀποστασίας ταύτης, ἥτις ἐπεκτεινομένη ἦτο ἐλπὶς νὰ καταλήξῃ εἰς ἐπικράτησιν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς νήσου. Ἀλλ' ἀντὶ τοιαύτης ἐνισχύσεως τῶν Βυζαντίνων ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τῶν κατεπάνω τοῦ θέματος Λαγγοβαρδίας ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὴ ἡ ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ἰταλίας ἀρχὴ αὐτῶν. Ὁ ἐν Ἀφρικῇ ἀμηρᾶς Ἰβραῒμ ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς ἀποστασίας ἀπέστειλε μετὰ στόλου εἰς Σικελίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀβοὺλ Ἀββᾶν, ὅςτις, προσορμισθεὶς εἰς τὴν νῆσον τῇ 1 Αὐγούστου 900 μετὰ μεγάλης ὁρμῆς, οὐ μόνον κατέπνιξε τὴν ἀποστασίαν ἐν τάχει ἐπὶ τῆς νήσου, ἀλλὰ καί, διαβὰς εἰς Ἰταλίαν, ἐνίκησε τοὺς Ἕλληνας παρὰ τὸ Ῥήγιον, καὶ προεχώρησε δῃῶν τὴν Καλαβρίαν. Ἔτι δὲ ὁρμητικωτέρα ἀπέβη μετὰ δύο ἔτη νέα ἐπίθεσις αὐτοῦ τοῦ Ἰβραΐμ, ἀνακτήσαντος μὲν τὸ Ταυ-

ρομένιον, τὴν κυριωτάτην ἕδραν τῆς ἀποστασίας, ἐμπνεύσαντος δὲ τὸν τρόμον εἰς αὐτὴν τὴν Ἰταλίαν.

Ἐν τούτοις δ' ἡ ἀδεξιότης τῶν Βυζαντίνων διοικητῶν τῆς νοτίας Ἰταλίας περιῆγεν εἰς κίνδυνον καὶ αὐτὰς τὰς ἐν αὐτῇ κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀντιζηλία τῶν ἐγχωρίων δουκῶν καὶ ἡ ἀμφίρροπος στάσις τῶν κατεπάνω, ἀνεπιτηδείως ἀναμιγνυομένων εἰς τὰς περιπλοκὰς τῶν τοπικῶν ἐκείνων ἐρίδων, ἠλάττονε τὴν γοητείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξησθένει τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἔβλαψεν ἡ ἄσκοπος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παράσπονδος διαγωγὴ τοῦ στρατηγοῦ Θεοφυλάκτου, καταλαβόντος χώρας ἀνηκούσας εἰς τὸν ἀποστάτην σύμμαχον τῶν Βυζαντίνων δοῦκα τοῦ Βενεούντου Ἀγγαίωνα μετὰ ἧτταν ἣν οἱ Βυζαντῖνοι εἶχον ὑποστῆ μαχόμενοι κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἡ ἐπιδρομὴ δὲ αὕτη τοῦ Θεοφυλάκτου ἐπήνεγκε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγγαίωνος ἐξ ἐκδικήσεως ἐν ἔτει 887 κατάληψιν τῆς Βάρεως, ἧς οἱ κάτοικοι, ὑπ' αὐτοῦ παρορμηθέντες, ἀπεστάτησαν, καί, σφάξαντες τὸν Θεοφύλακτον καὶ τὴν βυζαντιακὴν φρουράν, παρέδωκαν τὴν πόλιν εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Βενεούντου, συμμαχοῦντα μετὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλ' ὁ Λέων, ἀποστείλας τὸν πατρίκιον Κωνσταντῖνον μετὰ στόλου, κατώρθωσε τὴν μετὰ ἓν ἔτος ἐκπολιόρκησιν τῆς Βάρεως καὶ παράδοσιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐγκεκλεισμένου Ἀγγαίωνος, εἰς ὃν ἐδόθη ἡ ἄδεια νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βενέουντον σῶος μετὰ τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ.

Ὁ δὲ μετ' ὀλίγα ἔτη συμβὰς θάνατος τοῦ Ἀγγαίωνος, καταλιπόντος ἀνήλικον παῖδα ὡς διάδοχον, παρέσχεν εἰς τὸν στρατηγὸν Συμβατίκιον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γείνῃ κύριος τοῦ Βενεούντου τῇ 18 Ἰουλίου 891. Ἀλλ' ἡ ἐπίρρωσις αὕτη τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς κυριαρχίας ὑπῆρξε βραχεῖα. Ἡ ἀδεξία τόλμη τοῦ διαδόχου τοῦ Συμβατικίου, Γεωργίου, ἐπιχειρήσαντος ἀνεπιτυχῶς τὴν ἅλωσιν τῆς Καπύης καὶ τοῦ Σαλερινοῦ, ἔγεινεν αἰτία τῆς ἐκρήξεως τοῦ μίσους τῶν ἰταλικῶν λαῶν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Μετ' οὐ πολὺ δέ, στρατηγοῦντος ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Γεώργιον Θεοδώρου, οἱ ἡγεμόνες τοῦ Σπολητίου καὶ τοῦ Σαλερινοῦ, ἐπιτεθέντες ἐναντίον τοῦ Βενεούντου, ἐκυρίευσαν μὲν τὴν πόλιν, ἐζώγρησαν δὲ τὸν Θεόδωρον, ἀπολυθέντ' ἀντὶ βαρέων λύτρων.

Ἐν ᾧ δ' εἰς τοιαύτας περιέπιπτον οἱ Βυζαντῖνοι ἀτυχίας ἐν Ἰταλίᾳ ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τῶν στρατηγῶν αὐτῶν, μετὰ τὴν ἐπίδειξιν

νέας δυνάμεως, ἥν, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν μένους, ἀνέπτυξαν οἱ Ἄραβες, ἧτο φόβος μὴ ἀποβῇ ἀληθὴς ἡ ἀπειλὴ τοῦ νικηφόρου Ἰβραὶμ, καυχωμένου, ὅτι ἐμελέτα νὰ διώξῃ τοὺς Ἕλληνας μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' αἴφνης ἐπῆλθε μεταβολὴ ἀπροςδόκητος, τῶν μὲν Σαρακηνῶν παύσασα τὴν ὁρμὴν, ἐπενεγκοῦσα δ' εἰς τὴν ἐν Σικελίᾳ ἀρχὴν αὐτῶν κλονισμὸν μέγαν, οὗ τὸν ἐν Ἰταλίᾳ ἀντίκτυπον ἠδύναντο καὶ ὤφειλον δεξιῶς νὰ ἐπωφεληθῶσιν οἱ Βυζαντῖνοι.

Προῆλθε δ' ὁ κλονισμὸς ἐκεῖνος ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ἀφρικῇ γενομένης μεταβολῆς δυναστείας τῶν Σαρακηνῶν. Τοὺς Ἀγλαβίδας, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ὡς ὁρμητηρίου καταλαβόντες τὴν Σικελίαν, διεδέχθησαν οἱ Φατιμίδαι. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες τῆς Σικελίας, μὴ ἀναγνωρίσαντες τὴν γενομένην μεταβολὴν, ἐξηκολούθησαν μένοντες πιστοὶ εἰς τὴν ἔκπτωτον δυναστείαν, καὶ ἐξήρτησαν τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν Βαγδατίῳ χαλίφου. Εὐνόητον δ' εἶνε, ὅτι ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀνωμαλίας ἡ ἐν Σικελίᾳ ἀραβικὴ ἀρχὴ κατέστη ἐπισφαλής. Καὶ ὅμως τῆς μὲν Σικελίας δὲν ἐπειράθησαν οἱ Βυζαντῖνοι, ὑπὸ τῆς ἀποτυχίας, ὡς φαίνεται, τῆς προτέρας ἐπὶ τῆς νήσου ἀποστασίας φοβηθέντες. Ἀλλ' ὅ τι δὲν ἐθάρρησαν νὰ πράξωσιν ἐν Σικελίᾳ ἐπεχείρησαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτυχίας ἐν τῇ ἰταλικῇ χερσονήσῳ, κατενεγκόντες τραῦμα βαρὺ εἰς τοὺς Σαρακηνούς.

Τελευτῶντος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εἶχεν ἐγκαθιδρυθῇ παρὰ τὰς ὄχθας καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Λείριος πρὸς νότον τῆς Νεαπόλεως ἀποικία μαχίμων Σαρακηνῶν, οὓς εἶχον καλέσει ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου Η΄ οἱ κάτοικοι τῆς Γαίτης, ὧν ἠπειλεῖτο ἡ ἀνεξαρτησία ὑπὸ τοῦ συμμάχου τοῦ πάπα ἐκείνου Πανδόλφου, τοῦ κόμιτος τῆς Καπύης. Ὁσημέραι δὲ μᾶλλον αὐξανόμενοι, ἐδῄουν τὰ περίχωρα, καὶ εἶχον ἀποβῇ ἡ μάστιξ τῆς νοτίας Ἰταλίας. Μάλιστα δὲ μετὰ τὸν ἐν Ἀφρικῇ ὄλεθρον τοῦ Ἀγλαβίδου Ἰβραὶμ οἱ παρὰ τὸν Λεῖριν Σαρακηνοὶ, ἐνισχυθέντες ὑπὸ τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, εἶχον ἀποβῇ ἰδία δύναμις, ἐμποιοῦσα τὸν τρόμον εἴς τε τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας τῶν νοτίων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ἐπεκτείνουσα τὰς ἀπειλὰς αὐτῆς μέχρις αὐτῆς τῆς Ῥώμης.

Κοινὸν λοιπὸν συμφέρον συνέδεε τό τε Βυζάντιον καὶ τὴν Ῥώμην, τόν τε αὐτοκράτορα καὶ τοὺς δοῦκας τῆς νοτίας Ἰταλίας. Διὸ ἐπ' αὐτῇ τῇ πρώτῃ ἐξ Ἰταλίας κραυγῇ ὀδύνης, ἅμα τῇ πρώτῃ ὑπὸ

ρομένιον, τὴν κυριωτάτην ἕδραν τῆς ἀποστασίας, ἐμπνεύσαντο
τὸν τρόμον εἰς αὐτὴν τὴν Ἰταλίαν.

Ἐν τούτοις δ' ἡ ἀδεξιότης τῶν Βυζαντίνων διοικητῶν τῆς νο Ἰταλίας περιῆγεν εἰς κίνδυνον καὶ αὐτὰς τὰς ἐν αὐτῇ κτήσεις αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀντιζηλία τῶν ἐγχωρίων δουκῶν καὶ ἡ ἀμφίρρ στάσις τῶν κατεπάνω, ἀνεπιτηδείως ἀναμιγνυομένων εἰς τὰς π πλοκὰς τῶν τοπικῶν ἐκείνων ἐρίδων, ἠλάττονε τὴν γοητείαν Ἑλλήνων καὶ ἐξησθένει τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἔβλ ἡ ἄσκοπος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παράσπονδος διαγωγὴ τοῦ στρατ Θεοφυλάκτου, καταλαβόντος χώρας ἀνηκούσας εἰς τὸν ἀποστ σύμμαχον τῶν Βυζαντίνων δοῦκα τοῦ Βενεούντου Ἀγγαίωνα μ ἧτταν ἣν οἱ Βυζαντῖνοι εἶχον ὑποστῆ μαχόμενοι κατὰ τῶν Σαρ νῶν. Ἡ ἐπιδρομὴ δὲ αὕτη τοῦ Θεοφυλάκτου ἐπήνεγκε τὴν ὑπὸ Ἀγγαίωνος ἐξ ἐκδικήσεως ἐν ἔτει 887 κατάληψιν τῆς Βάρεως, ἧ κάτοικοι, ὑπ' αὐτοῦ παρορμηθέντες, ἀπεστάτησαν, καί, σφάξα τὸν Θεοφύλακτον καὶ τὴν βυζαντιακὴν φρουράν, παρέδωκαν πόλιν εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Βενεούντου, συμμαχοῦντα μετὰ τῶν Σα κηνῶν. Ἀλλ' ὁ Λέων, ἀποστείλας τὸν πατρίκιον Κωνσταντῖνον μ στόλου, κατώρθωσε τὴν μετὰ ἓν ἔτος ἐκπολιόρκησιν τῆς Βάρεως παράδοσιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐγκεκλεισμένου Ἀγγαίωνος, εἰς ὃν ἐδόθ ἄδεια νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βενέουντον σῶος μετὰ τῶν λειψάνων στρατιᾶς αὐτοῦ.

Ὁ δὲ μετ' ὀλίγα ἔτη συμβὰς θάνατος τοῦ Ἀγγαίωνος, κατ πόντος ἀνήλικον παῖδα ὡς διάδοχον, παρέσχεν εἰς τὸν στρατ Συμβατίκιον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γείνῃ κύριος τοῦ Βενεούντου τῇ Ἰουλίου 891. Ἀλλ' ἡ ἐπίρρωσις αὕτη τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντι κυριαρχίας ὑπῆρξε βραχεῖα. Ἡ ἀδεξία τόλμη τοῦ διαδόχου Συμβατικίου, Γεωργίου, ἐπιχειρήσαντος ἀνεπιτυχῶς τὴν ἅλωσιν Καπύης καὶ τοῦ Σαλερινοῦ, ἔγεινεν αἰτία τῆς ἐκρήξεως τοῦ μί τῶν ἰταλικῶν λαῶν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Μετ' οὐ πολὺ στρατηγοῦντος ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Γεώρ Θεοδώρου, οἱ ἡγεμόνες τοῦ Σπολητίου καὶ τοῦ Σαλερινοῦ, ἐπιτεθέ ἐναντίον τοῦ Βενεούντου, ἐκυρίευσαν μὲν τὴν πόλιν, ἐζώγρησα τὸν Θεόδωρον, ἀπολυθέντ' ἀντὶ βαρέων λύτρων.

Ἐν ᾧ δ' εἰς τοιαύτας περιέπιπτον οἱ Βυζαντῖνοι ἀτυχίας ἐν Ἰτ ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τῶν στρατηγῶν αὐτῶν, μετὰ τὴν ἐπίδ

ίας δυνάμεως, ἣν, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν μένους, νέπτυξαν οἱ Ἄραβες, ἧτο φόβος μὴ ἀποβῇ ἀληθὴς ἡ ἀπειλὴ τοῦ ικηφόρου Ἱβραῒμ, καυχωμένου, ὅτι ἐμελέτα νὰ διώξῃ τοὺς Ἕλληας μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' αἴφνης ἐπῆλθε εταβολὴ ἀπροςδόκητος, τῶν μὲν Σαρακηνῶν παύσασα τὴν ὁρμὴν, πενεγκοῦσα δ' εἰς τὴν ἐν Σικελίᾳ ἀρχὴν αὐτῶν κλονισμὸν μέγαν, οὗ όν ἐν Ἰταλίᾳ ἀντίκτυπον ἠδύναντο καὶ ὤφειλον δεξιῶς νὰ ἐπωελῃθῶσιν οἱ Βυζαντῖνοι.

Προῆλθε δ' ὁ κλονισμὸς ἐκεῖνος ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ἀφρικῇ γενοένης μεταβολῆς δυναστείας τῶν Σαρακηνῶν. Τοὺς Ἀγλαβίδας, ἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ὡς ὁρμητηρίου καταλαβόντες τὴν Σικελίαν, διεδέχθησαν οἱ Φατιμίδαι. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες τῆς Σικελίας, ιὴ ἀναγνωρίσαντες τὴν γενομένην μεταβολὴν, ἐξηκολούθησαν μένοντες πιστοὶ εἰς τὴν ἔκπτωτον δυναστείαν, καὶ ἐξήρτησαν τὴν νῆσον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν Βαγδατίῳ χαλίφου. Εὐνόητον δ' εἶνε, ὅτι ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀνωμαλίας ἡ ἐν Σικελίᾳ ἀραβικὴ ἀρχὴ κατέστη ἐπισφαλής. Καὶ ὅμως τῆς μὲν Σικελίας δὲν ἐπειράθησαν οἱ Βυζαντῖνοι, ὑπὸ τῆς ἀποτυχίας, ὡς φαίνεται, τῆς προτέρας ἐπὶ τῆς νήσου ἀποστασίας φοβηθέντες. Ἀλλ' ὅ τι δὲν ἐθάρρησαν νὰ πράξωσιν ἐν Σικελίᾳ πεχείρησαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτυχίας ἐν τῇ ἰταλικῇ χερσονήσῳ, κατενεγκόντες τραῦμα βαρὺ εἰς τοὺς Σαρακηνούς.

Τελευτῶντος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εἶχεν ἐγκαθιδρυθῆ παρὰ τὰς ὄχθας καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Λείριος πρὸς νότον τῆς Νεαπόλεως ἀποικία μαχίμων Σαρακηνῶν, οὓς εἶχον καλέσει ἐπὶ τοῦ πάπα Ιωάννου Η΄ οἱ κάτοικοι τῆς Γαίτης, ὧν ἠπειλεῖτο ἡ ἀνεξαρτησία ὑπὸ τοῦ συμμάχου τοῦ πάπα ἐκείνου Πανδόλφου, τοῦ κόμιτος τῆς Καπύης. Ὁσημέραι δὲ μᾶλλον αὐξανόμενοι, ἐδῄουν τὰ περίχωρα, καὶ εἶχον ἀποβῆ ἡ μάστιξ τῆς νοτίας Ἰταλίας. Μάλιστα δὲ μετὰ τὸν ἐν Ἀφρικῇ ὄλεθρον τοῦ Ἀγλαβίδου Ἱβραῒμ οἱ παρὰ τὸν Λεῖριν Σαρακηνοί, ἐνισχυθέντες ὑπὸ τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, εἶχον ἀποβῆ ἰδία δύναμις, ἐμποιοῦσα τὸν τρόμον εἴς τε τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας τῶν νοτίων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ἐπεκτείνουσα τὰς ἀπειλὰς αὐτῆς μέχρις αὐτῆς τῆς Ῥώμης.

Κοινὸν λοιπὸν συμφέρον συνέδεε τό τε Βυζάντιον καὶ τὴν Ῥώμην, τόν τε αὐτοκράτορα καὶ τοὺς δοῦκας τῆς νοτίας Ἰταλίας. Διὸ π' αὐτῇ τῇ πρώτῃ ἐξ Ἰταλίας κραυγῇ ὀδύνης, ἅμα τῇ πρώτῃ ὑπὸ

τοῦ δουκὸς τοῦ Βενεουέντου καὶ τῆς Καπύης προςκλήσει ἔσπευσεν ὁ Λέων νἀναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τοῦ Λείριος ἀγῶνα. Καὶ δὴ περὶ τὸ ἔτος 909 στρατιὰ, ἧς ἡγεῖτο ὁ Βυζαντῖνος στρατηγὸς ὃν οἱ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως καλοῦσι Νικόλαον Πιτσιγκλῆν, ἀποβιβασθεῖσα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὥρμησε κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Συμμετέσχον δὲ τῆς στρατείας οὐ μόνον οἱ ἐπιχώριοι δοῦκες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πάπας Ἰωάννης ὁ Ι´ κατὰ τὰ τέλη αὐτῆς. Καὶ ταῦτα διότι ἡ ἐπίθεσις ὑπῆρξε μὲν ἐπιτυχὴς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ γειτονικὰ δάση καταφυγῆς τῶν Σαρακηνῶν ἡ οριστικὴ αὐτῶν ἐκνίκησις καὶ καταστροφὴ μόλις τῇ 1 Αὐγούστου 916 ἐπῆλθε. Καὶ ὁ μὲν Λέων δὲν ἔζη πλέον, ὅπως ἑορτάσῃ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐπιτυχίαν τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων, ἣν δραστηρίως μετὰ τὸν ἐν ἔτει 912 θάνατον τοῦ βασιλέως ἐπεδίωξεν ἡ χήρα αὐτοῦ Ζωή. Ἀλλ' εἰς αὐτὸν ὅμως οὐχ ἧττον χρεωστεῖται ἡ πρωτοβουλία ἐκστρατείας, ἥτις εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἐτίμησε τοὺς Βυζαντίνους.

κβ´

Ἅλωσις Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν.

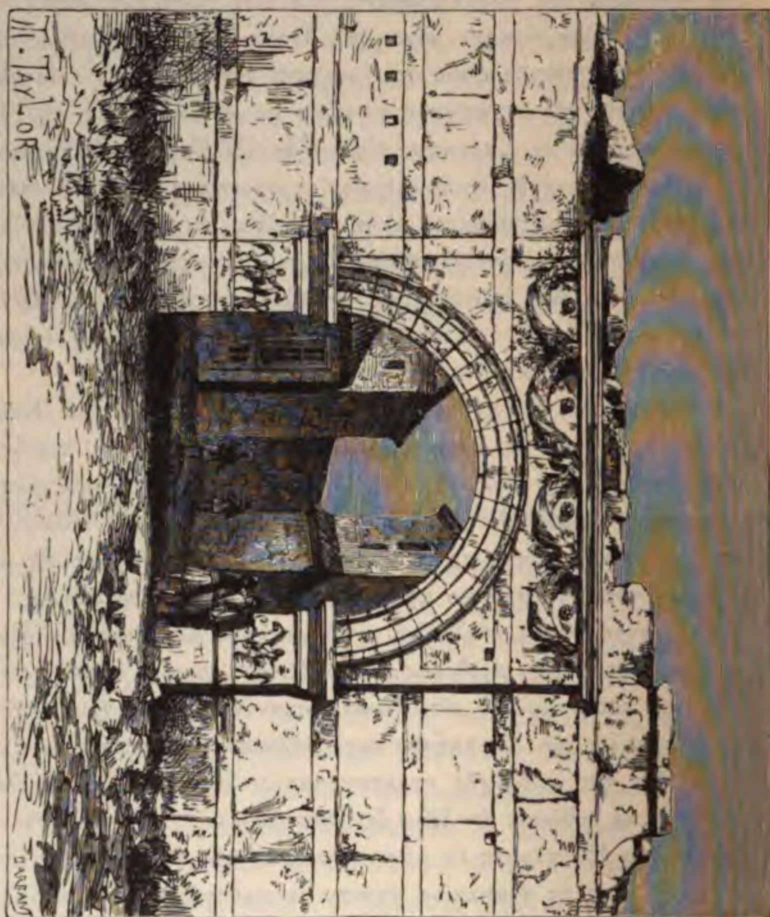
Μεταξὺ τῶν ἀρνησιθρήσκων, οἵτινες, ἀποτασσόμενοι τῇ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ καὶ προςχωροῦντες εἰς τοὺς Ἄραβας, μετὰ περισσοῦ ζήλου συμμετεῖχον τῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀγώνων τῶν ἀπίστων ἦτο καὶ ὁ Λέων. Γεννηθεὶς ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Παμφυλίας, ἔφερε τὸ ἐπώνυμον Τριπολίτης ἐκ τῆς Τριπόλεως τῆς Συρίας, εἰς ἣν εἶχε μετοικήσει ὡς ἐξομώτης. Εἴδομεν ἤδη Λέοντα τὸν Τριπολίτην στρατηγοῦντα τῷ 889 τῶν Ἀράβων τῶν καταλαβόντων τὴν Σάμον. Ὅτε δὲ ἀργότερον, ἔτι μᾶλλον θρασυνόμενοι οἱ Σαρακηνοί, ἀπετόλμησαν τῆς τε Λήμνου τὴν κατάληψιν καὶ αὐτοῦ τοῦ παγασητικοῦ κόλπου τὴν ἐκβίασιν, καθῆκον τῆς βασιλείας ἦτο νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς καθάρσεως τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν ἀπὸ τῶν στόλων τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν. Ἀλλ' ἀντὶ τοιαύτης δραστηρίας ἐνεργείας ἡ βυζαντιακὴ διοίκησις ἔδειξεν ἀκατονόμαστον ἀδράνειαν κατὰ θάλασσαν. Ἡ δὲ ἀπραξία αὕτη τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἄραβας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τῷ 904 ὁ Τριπολίτης, παραλαβὼν πεντήκοντα πλοῖα, ἐξέπλευσεν ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας καὶ ἐτράπη πρὸς

βορρᾶν. Ὁ δὲ βασιλεύς, εὑρισκόμενος οὐ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς καθιέρωσιν μονῆς ἱδρυθείσης ὑπό τινος τῶν αὐλικῶν, ὡς ἔμαθε τὸ ἄγγελμα περὶ τοῦ ἔκπλου τοῦ ἀραβικοῦ στόλου, ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν ναύαρχον Εὐστάθιον τὸν Ἀργυρόν. Ἀλλ' οὗτος, μὴ δυνηθεὶς νἀντιταχθῇ εἰς τὸν Τριπολίτην, ἐπανέπλευσεν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν τολμηρῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες καὶ προεχώρησαν μέχρι τοῦ Παρίου. Ὁ δὲ προφανὴς πλέον κίνδυνος αὐτῆς τῆς βασιλευούσης ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νἀναθέσῃ μετὰ σπουδῆς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς νέον ναύαρχον, τὸν Ἱμέριον. Καίτοι δὲ οἱ Σαρακηνοὶ εἶχον ἤδη ἐξέλθει τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ὁ Ἱμέριος ἀνήχθη εἰς τὸ Αἰγαῖον, προχωρήσας μέχρι τῆς Θάσου, ἐν ᾗ ἐναυλόχουν οἱ βάρβαροι, ἀλλὰ καὶ αὐτός, ὡς πρότερον ὁ Εὐστάθιος, δὲν ἐτόλμησε νἀντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, φοβηθεὶς τὸ πλῆθος αὐτῶν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Λέων ὁ Τριπολίτης, τραπεὶς πρὸς δυσμάς, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

Τί ἠνάγκασεν ἄρά γε τοὺς Ἄραβας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν εἰσόρμησιν; Διὰ τί δὲ δὲν προέβησαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου; Ἐφοβήθησαν τὸν φυγομαχήσαντα Εὐστάθιον; Διὰ τί δὲ μετὰ τὴν νέαν φυγομαχίαν τοῦ Ἱμερίου δὲν κατεδίωξαν καὶ τοῦτον εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ δὲν ἐπεχείρησαν τότε τοὐλάχιστον πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Μὴ δὲν ἠδύναντο ἐκ τῆς ἐπαλλήλου ἀτολμίας δύο μεγαλωνύμων δρουγγαρίων νὰ πεισθῶσιν ἀριδήλως, ὅτι οἱ Βυζαντῖνοι εἴτε ἕνεκεν ἀνεπαρκείας τοῦ στόλου αὐτῶν εἴτε ἕνεκεν ἀνικανότητος τῶν ναυάρχων δὲν ἦσαν ἰσόπαλοι τῶν Σαρακηνῶν κατὰ θάλασσαν; Τἀπορήματα ταῦτα μόνον διὰ τῆς ἀποδοχῆς στρατηγήματος Λέοντος τοῦ Τριπολίτου δύνανται νὰ λυθῶσιν, ἂν δῆλα δὴ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ ναύαρχος τῶν Σαρακηνῶν ἐξ ὑπαρχῆς εἰς μόνην τὴν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίθεσιν ἀπέβλεπεν, ἧς ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ χάριν ἀσφαλείας ἡ κατὰ θάλασσαν ἐκφόβησις τῶν πολεμίων.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο τότε λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ ἐμπορικῆς σημασίας καὶ ἐπικαίρου θέσεως καὶ ὀχυρότητος ἡ μετὰ τὴν βασιλεύουσαν δευτέρα πόλις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Οἰκουμένη ὑπὸ διακοσίων εἴκοσι περίπου χιλιάδων κατοίκων καὶ διεξάγουσα ἄξιον πλείστου λόγου ἐμπόριον κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν, εἶχεν ἐκ παλαιοῦ

τείχη χερσαῖά τε καὶ παράλια, καθιστάνοντα τὴν πόλιν λίαν ὀχυράν. Καὶ τὰ μὲν χερσαῖα τείχη, διακοπτόμενα κατὰ πυκνὰ διαλείμματα ὑπὸ πύργων ὀχυρῶν καὶ ὑπὸ τῶν διαφόρων πυλῶν, δι' ὧν ἡ πόλις συνεκοινώνει πρὸς τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν, διετηροῦντό πως ἐν καταστάσει ἀνεκτῇ, καίπερ πολλαχοῦ βεβλαμμένα, καὶ ἐξικνοῦντο μέχρι

Η ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΞΙΟΥ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΙ

τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἐπιστεφούσης τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἡ κατάστασις τῶν παραλίων τειχῶν ἦτο αὐτόχρημα οἰκτρά· ἐστεροῦντο μὲν πύργων, καταπεπτωκότα δὲ πολλαχοῦ ἦσαν τοσοῦτον χθαμαλὰ, ὥστε μόλις εἶχον ὕψος ἀνώτερον τῆς πρώρας μεγάλων πλοίων.

Τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς παραμελήσεως τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πό-

λεως, πᾶς τις ἐδικαιοῦτο νὰ ἀναμένῃ, ὅτι οἱ κάτοικοι ἐνώπιον τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν πόλιν προφανοῦς κινδύνου ἔμελλον ἀνδριζόμενοι νὰ ἀναπληρώσωσι πᾶσαν ἔλλειψιν διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἀνδρείας. Ἀλλ' ἡ βασιλεία ἐγίνωσκεν ἄριστα, ὅτι οἱ οἰκοῦντες τὴν Θεσσαλονίκην ἦσαν ἐκτεθηλυμένοι ὑπὸ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εἰς αὐτὸν συμπαρομαρτούσης τρυφῆς καὶ διαφθορᾶς, καὶ ὅτι, τοῦτο μὲν ὄντες ἀπόλεμοι καὶ ἁβροδίαιτοι, τοῦτο δὲ ἀφροντιστοῦντες περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας, ἀνέθετον ἁπάσας αὐτῶν τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν προστάτην τῆς πόλεως ἅγιον Δημήτριον τὸν μυροβλύτην. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ σπεύσῃ ὁ αὐτοκράτωρ, εὐθὺς ὡς ἐνόησε τὸ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιθετικὸν σχέδιον τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως ἐπανορθώσῃ τὴν ἀδικαιολόγητον ἀμέλειαν τοῦ παρελθόντος καὶ ἐνισχύσῃ τὴν πόλιν ἐν σπουδῇ διὰ τῶν ἀναγκαίων ὀχυρώσεων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δὲν προέβησαν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως μετὰ τῆς ἀναγκαίας περισκέψεως καὶ ταχύτητος. Ὡς συμβαίνει πολλάκις ἐν ὥραις κινδύνου καὶ ἐπειγούσης ἐνεργείας ἄνευ προδιαγεγραμμένου σχεδίου, δὲν συνεφώνουν πάντες περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων ἀμύνης. Τὸ δὲ δυστύχημα ὑπῆρξεν, ὅτι τῆς περὶ τῶν ληπτέων μέτρων διαφωνίας τῶν ἐν τῇ πόλει ἀνωτέρων στρατιωτικῶν συνέχεια ὑπῆρξεν ἡ ἀλλοπρόσαλλος ἐνέργεια τῶν ταχθέντων παρὰ τῆς βασιλείας ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου ἀμυντόρων τῆς Θεσσαλονίκης, ὧν ἕκαστος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ μεταβάλῃ τὸ σχέδιον τοῦ προκατόχου.

Καὶ πρῶτος μὲν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Λέοντος ὁ Πετρωνᾶς, ὅςτις, συνιδὼν τὸ κατεπεῖγον τῆς ἀνάγκης, ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν ἀντὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν παραλίων τειχῶν τὴν κατασκευὴν ὑποβρυχίου ἐρύματος, σκοποῦντος τὴν παρεμπόδισιν τῆς πρὸς τὴν ἀκτὴν προςπελάσεως τῶν βαρβαρικῶν σκαφῶν. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀναγκαίας σπουδῆς κατεδύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν πλεῖσται ὅσαι τῶν περισωζομένων ἀρχαίων σαρκοφάγων καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λιθίνων καλλιτεχνημάτων τῆς ἀρχαιότητος ὅσα συνέμενον μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου. Συνέβη δῆλα δὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου αἰῶνος αὐτὸ ἐκεῖνο ὅπερ εἶχε γείνει ἐν Ἀθήναις οἰκοδομουμένου τοῦ τείχους τοῦ Θεμιστολέους, εἰς ὃ ἐνεκτίσθησαν ἀρχαιοτέρων τάφων ἐνεπίγραφοι καὶ γλυπτοὶ λίθοι. Ἀλλ' ὁ ἀμέσως μετὰ τὸν Πετρωνᾶν σταλεὶς ὡς στρατηγὸς τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης Λέων ὁ Χιτζιλάκης ἐθεώρ[illegible] ριπτέαν τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην, καὶ ἐπελήφθη τῆς ἀνα[illegible]

+ΑΝΕΚΕΝΘΗ ΕΠΙ ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΩΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΩΝ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ Ε... ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΗΜΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ +

+ΑΝΕΚΕΝΙΣΘΗ ΕΠΙ ΛΕΟΝΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΧΙΤΖΙΛΑΚΗ ... ΕΠΙ ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ ... ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΝΤΟΠΙΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

παραλίου τείχους, ἧς μνημόσυνος περιεσώθ
τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπιγραφὴ χαραχθε
τοῦ ὑπερθύρου μιᾶς τῶν πυλῶν τοῦ θαλασσ
χους. Ἀλλὰ τὸ ἔργον προέβαινε βραδέως,
λῖται ἦσαν ἀπρόθυμοι, καὶ αἱ δυσχέρειαι
ἔτι μᾶλλον, ὅτε τὸν Χιτζιλάκην, πεσόντα
ἵππου ἐπικινδύνως, διεδέχθη ἐν τῇ διευθύ
ἀμύνης ὁ εἰς αὐτὸν ὡς ἐπίκουρος σταλεὶς Ν

Ἐν τούτοις δὲ τῇ 29 Ἰουλίου 904 ἐφ
τέως ἐν Θάσῳ ναυλοχῶν στόλος τῶν πολε
τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης, οὗ τὸν πορθμ
φράξει οἱ Θεσσαλονικεῖς δι' ἁλύσεως καὶ τι
θισθεισῶν νηῶν. Τρόμος δὲ κατέλαβε τὴν π
τῇ θέᾳ τῶν πεντήκοντα καὶ τεσσάρων πλο
συγκροτούντων τὸν βαρβαρικὸν στόλον,
πλὴν τῆς ὁρμῆς τῶν ὑπερδεκακισχιλίων αὐ
βατῶν πλούσια ἐφόδια ἐμπρηστικῶν ὑλῶν
χανημάτων κατασκευασθέντων ἐν Θάσῳ.

Μάτην ὁ Νικήτας εἶχε ζητήσει ἐπικουρί
τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος Στρυμόνος.
μόνον δεξιοὶ Σλάβοι τοξόται ἐκ τῶν περιχώρ
προςτεθῇ εἰς τοὺς μετὰ καὶ τῆς φρουρᾶς ἀν
τας τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως κατοίκους. Ἠ
οὗτοι ὀλίγοι ἐν σχέσει πρὸς τὸν μέγαν πλ
τῆς πόλεως, πλείστων ὅσων φυγόντων ἤ
τῆς ἐμφανίσεως τῶν πολεμίων καὶ τραπέν
τὰ ὄρη καὶ τὰ μεσόγεια μετὰ τῶν γυναικ
τῶν παίδων.

Τέλος δὲ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ βαρβαρικ
λου τὰς τέως πληρούσας τὴν πόλιν λιτὰς π
μεγαλομάρτυρα Δημήτριον καὶ τοὺς γόους δ
ἡ βοὴ τῶν μαχομένων καὶ τῶν ὅπλων ὁ
γδός. Μετὰ μεγίστης ὁρμῆς ἐπετέθησαν οἱ
ροι τὴν πρώτην ἡμέραν ἀπὸ θαλάσσης, κα
σιάσαντες ὅσον ἦτο δυνατὸν ἐγγύτερον τῶν
λίων τειχῶν, μετ' ἐπιθεώρησιν Λέοντος τ

πολίτου, ἐξευρόντος τὰ βαθύτερα μέρη, ἐπειρῶντο τῆς ἀποβάσεως ὑπὸ τὸν φοβερὸν ἦχον τῶν τυμπάνων διὰ λέμβων, διὰ κλιμάκων, διὰ κολυμβήματος. Καὶ θαυμαστὴ μὲν ἦτο ἡ τόλμη τῶν Ἀράβων, ἀδιαφορούντων πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν τειχῶν καταρρηγνυμένην κατ' αὐτῶν χάλαζαν βελῶν καὶ λίθων, οὓς ἐξετόξευον τῶν Θεσσαλονικέων αἱ σφενδόναι καὶ αἱ πετροβόλοι. Ἀλλ' ἀπροσδοκήτως γενναία ὑπῆρξε καὶ ἡ ἄμυνα τῶν πολιορκουμένων, οἵτινες καὶ κατώρθωσαν τέλος νἀποκρούσωσι τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν ἐπιδρομέων, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς δραστηρίας ἡγεσίας τοῦ Νικήτα, παρόντος ἁπανταχοῦ καὶ διατάσσοντος τὰ πάντα, καὶ παροτρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ παραδείγματος τοῦ Χιτζιλάκη. Οὗτος, καίπερ πάσχων ἔτι ὑπὸ τοῦ τραύματος ὅπερ εἶχεν ὑποστῇ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἵππου πτῶσιν, ἐπιβὰς ἡμιόνου, ὡς ἠδύνατο, ἐπεσκόπει τὰ τῆς ἀμύνης καὶ ἐνέπνεε πολεμικὸν μένος εἰς τοὺς πολιορκουμένους.

Ἀλλ' ἡ ἀνάπαυλα ὑπῆρξε βραχεῖα. Οἱ Σαρακηνοὶ μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ἀπὸ θαλάσσης ἐπιθέσεως αὐτῶν, κατώρθωσαν αὐτὴν ἤδη τὴν πρώτην ἡμέραν νἀποβιβασθῶσι κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τῆς πόλεως παραλίαν καὶ ἐπιχειρήσωσιν ἔφοδον κατὰ τῶν χερσαίων τειχῶν, ἀποβᾶσαν ματαίαν. Ἔτι δ' ὁρμητικώτεραι ὑπῆρξαν αἱ ἔφοδοι τῆς ὑστεραίας, εἰς ἃς καρτερικὴ ὑπῆρξεν ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τῶν κυνικῶν καυμάτων ἡ ἀντίστασις τῶν Θεσσαλονικέων, καὶ αὐτὰς τὰς κλίμακας, ἃς ἤδη οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ἐπιθέσει ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀνατρεψάντων μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν. Βλέποντες δ' οἱ Σαρακηνοὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν πολιορκουμένων, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσελάσωσιν εἰς τὴν πόλιν διὰ τῶν σιδηροφράκτων πυλῶν τῶν τειχῶν, ἃς ἐπυρπόλησαν διὰ ξύλων καὶ φρυγάνων ἀλειφθέντων διὰ πίσσης καὶ θείου, ὑφ' ὧν ἐπυρακτώθησαν τὰ σίδηρα τῶν πυλῶν, αἵτινες καεῖσαι κατέπεσον. Ἀλλ' οἱ Θεσσαλονικεῖς προλαβόντες εἶχον στήσει ἔσωθεν πρὸ τῶν οὕτω διανοιχθεισῶν πυλῶν ὀδοφράγματα ὀγκωδῶν λίθων καθιστάνοντα τὴν διάβασιν ἀδύνατον.

Ἄγρυπνον διῆλθον ἐν καμάτῳ καὶ ἀγωνίᾳ οἱ πολιορκούμενοι τὴν δευτέραν τῆς πολιορκίας νύκτα. Ἀλλ' αἱ ἀπὸ τοῦ στόλου τῶν Ἀράβων ἀκουόμεναι σφυρηλασίαι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐν τῷ νυκτέρῳ σκότει πλανώμενα φῶτα ἐμαρτύρουν, ὅτι καὶ οἱ πολιορκηταὶ δὲν ἐκοιμῶντο. Ἀληθῶς μετὰ μεγάλης σπουδῆς παρεσκεύαζον οἱ πολέμιοι ἀσφαλῆ διὰ τὴν ὑστεραίαν τὴν ἀπόβασιν εἰς μέρη εὐεπίβατα, ἔχοντα

χθαμαλὰ τὰ χερσαῖα τείχη. Ἔμελλον δὲ νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοῦτο τὰ ἐν τῇ νυκτὶ διὰ κάλων καὶ ἁλύσεων συζευχθέντα ἀνὰ δύο πλοῖα, ἐφ' ὧν ἐπὶ ἱστῶν καὶ δοκῶν ἀνηγέρθησαν ξύλινοι πύργοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ δεσπόζωσι τῶν θαλασσίων τειχῶν.

Ὅτε δ' ἀνέτειλεν ἡ πρωΐα τῆς 31 Ἰουλίου, οἱ κινούμενοι ἐκεῖνοι πύργοι ἔπλευσαν βαρεῖς ἐναντίον τῆς πόλεως, ἣν ἐκ φόβου πρὸς τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἶχον ἤδη ἐγκαταλίπει νύκτωρ πλεῖστοι ὅσοι τῶν κατοίκων. Ἀλλά, καίπερ μεγάλως ἐλαττωθέντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀμυντόρων, οἱ ὑπολειφθέντες ἐξηκολούθησαν τὴν ἄπελπιν ἄμυναν μετὰ γενναιότητος καὶ καρτερίας ἀξίας θαυμασμοῦ. Ἡ σύρραξις ὑπῆρξε κατὰ τὴν παραλίαν λυσσώδης. Τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἐπλησίασαν ἔνθα τὰ ὕδατα ἦσαν βαθέα μέχρις αὐτῆς τῆς ξηρᾶς οὕτως, ὥςτε ὁ ἀγὼν μετεβλήθη εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην. Οἱ Ἄραβες, βάλλοντες ἐξ ὑψηλοῦ ἀπὸ τῶν ξυλίνων αὐτῶν πύργων τῶν ὑπερκειμένων τῶν τειχῶν καὶ ἐξακοντίζοντες λίθους ὀγκώδεις καὶ πῦρ ἀπὸ τῶν σιφώνων, ἠδυνήθησαν μετ' οὐ πολὺ νὰ καταπαλαίσωσι τὴν ἀνδρικήν, ἀλλ' ἀνίσχυρον ἀντίστασιν τῶν ἡρωικῶς μαχομένων καὶ τὰς τελευταίας προςπαθείας πρὸς διάσωσιν τῆς πόλεως αὐτῶν καταβαλλόντων Θεσσαλονικέων. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν τῶν πολιορκουμένων ἀπέβη μάταιος εἰς τέλος, καὶ πρῶτοι οἱ ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ Τριπολίτου Αἰθίοπες εἰςώρμησαν νικηταὶ εἰς τὴν πόλιν, ἀκολουθούμενοι μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν Σαρακηνῶν.

Πᾶσ' ἀντίστασις ἦτο ἀνίσχυρος πλέον. Οἱ στρατιῶται κατέλιπον τὰ τείχη ἐπιζητοῦντες σωτηρίαν· οἱ Σλάβοι τοξόται διεσώθησαν παρασπονδοῦντες διὰ τῆς πύλης τῆς ἀκροπόλεως· οἱ κάτοικοι ἔσπευδον νὰ εὕρωσι διὰ τῶν πυλῶν διέξοδον πρὸς τοὺς ἀγρούς, ἀλλὰ ματαίως, ἕνεκα τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ τῶν φευγόντων. Ἐν τούτοις δὲ οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Αἰθίοπες, γυμνοί, μικρὸν μόνον περίβλημα φέροντες περὶ τὸ μέσον, διέσχιζον ἀκατάσχετοι τῆς πόλεως τὰς ὁδούς, κραδαίνοντες μαχαίρας, δῃοῦντες καὶ σφάζοντες τοὺς πρὸ ποδῶν ἄνευ διακρίσεως φύλου ἢ ἡλικίας ἢ αἰχμαλωτίζοντες ἀγεληδὸν τοὺς κατοίκους. Τὰ σκάφη τῶν ἐπιδρομέων, εἰς ἃ προςετέθησαν, ἁρπαγέντα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἅπαντα τὰ ἐν τῷ λιμένι τῆς Θεσσαλονίκης ναυλοχοῦντα σιτοφόρα καὶ τὰ παρὰ τὴν σιδηρᾶν ἄλυσιν βεβυθισμένα πολεμικὰ πλοῖα, ἀνελκυσθέντα, ἔτριζον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐν αὐτοῖς συσσωρευομένων λαφύρων καὶ ἀνδραπόδων. Ἡ πόλις ἐπληρώθη κοπε-

τῶν, πρὸς οὓς ἀνταπεκρίνοντο οἱ γόοι τῶν ἐπὶ τῶν σαρακηνικῶν πλοίων αἰχμαλώτων, καὶ ἡ πρὶν εὐδαίμων Θεσσαλονίκη, ἕρμαιον γενομένη τοῦ βαρβάρου νικητοῦ, ἔπλεεν εἰς τὸν ἁπάσας τὰς στενωποὺς περιρρέοντα οἶνον, ὅςτις, ἀνακιρνώμενος πρὸς τὰ αἵματα τῶν φονευθέντων, οἱονεὶ **ἅπαν τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως κατεμέθυσκε.**

κγ'

Ὁ ἀπόπλους τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἀνδραπόδων.

Τῆς δεινῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἔτι δεινοτέρας ἁλώσεως τὰς περιπετείας καὶ τὰ καθ' ἕκαστα δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν τῇ περισωθείσῃ μονῳδίᾳ *εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης* τοῦ Ἰωάννου Καμενιάτου, αὐτόπτου μάρτυρος τῆς ἁλώσεως τῆς ἰδίας πατρίδος, καθ' ἣν πολλὰ ἔπαθε καὶ αὐτός, συναπαχθεὶς αἰχμάλωτος μετὰ τῶν συγγενῶν. Ἐκ τῶν συγκινητικῶν σελίδων τοῦ γραφικοῦ καλάμου τοῦ Θεσσαλονικέως κληρικοῦ καὶ ἀναγνώστου ἐξακολουθοῦμεν ἀνθολογοῦντες τὴν διήγησιν τῶν περαιτέρων σκληρῶν τυχῶν τῶν δυςμοίρων ἡττημένων.

Ἐφ' ὅλα δέκα νυχθήμερα διήρκεσεν ἡ δῄωσις καὶ ἡ αἰχμαλωσία. Ὅ τι πλούσιον καὶ πολύτιμον περιεῖχεν ἡ πόλις εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον, εὐπρεπεῖς σηρικὰς ἐσθῆτας καὶ ἀραχνοϋφῆ λινᾶ ὑφάσματα ἀπήχθη εἰς τὰς βαρβαρικὰς νῆας. Μετὰ δὲ τῶν λαμπρῶν τούτων λαφύρων σωρηδὸν συνεστοιβάσθησαν οἱ αἰχμάλωτοι ὅσοι δὲν εἶχον προφθάσει νὰ σωθῶσιν ἢ εἶχον διαφύγει τὸν θάνατον. Ἀλλ' εἰς τοὺς αἰχμαλώτους δὲν ἐτάσσοντο οἱ τυχόντες. Ἐπειδὴ οὔτε ἡ πολιορκία οὔτε ἡ ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε γείνει ἐπὶ σκοπῷ κατακτήσεως τῆς πόλεως, ἀλλὰ μόνον χάριν ἐπικερδοῦς λαφυραγωγίας καὶ ἐξανδραποδισμοῦ, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας τῶν κατοίκων μόνον τὰ πολυτιμότατα τῶν εἰδῶν εἶχον ἀπαχθῆ, οὕτω καὶ τῶν ἀνθρώπων μόνον οἱ νεώτατοι καὶ ἀνθηρότατοι τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ κάλλος ἐκρίθησαν ἄξιοι αἰχμαλωσίας. Ἄλλως δὲ οἱ δυνάμενοι νὰ προςφέρωσιν αὐτοὶ χρυσὸν ἄφθονον ἢ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐξαγορασθέντες ἀπελύθησαν, ἐπαρκῶν θεωρηθέντων τῶν λύτρων. Ἴσως δὲ μεταξὺ τούτων ὑπῆρξαν καὶ Λέων ὁ Χιτζιλάκης καὶ ὁ Νικήτας, ὧν μανθάνομεν μὲν τὴν ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων σύλληψιν, ὄχι δὲ καὶ τὰς κατόπιν τύχας.

καὶ οἱ ἐξισλαμισθέντες τῶν κατοίκων αὐτῆς ἠγόραζον ἀνδράποδα ἐπὶ σκοπῷ καταλλαγῆς μετ' ἐπιφανῶν Ἀγαρηνῶν αἰχμαλώτων ζωγρηθέντων παρὰ τῶν Βυζαντίνων. Ἦτο δὲ τὸ ἐμπόριον ἐπικερδέστατον, ἐπειδὴ οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Κρήτης, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτῶν ὁμοφύλους, συνείθιζον μετὰ τῆς ἀπολήψεως τῶν ἀνταλλασσομένων αἰχμαλώτων νἀπαιτῶσι καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ διπλοῦ τιμήματος τῆς ἀγορᾶς τῶν παρ' αὐτῶν εἰς ἀντάλλαγμα παραδιδομένων ἀνδραπόδων. Διὰ τοῦτο οἱ ὑπὸ Λέοντα τὸν Τριπολίτην Σαρακηνοί, φθάσαντες εἰς τὴν Κρήτην, ἀπεβίβασαν τὸν φόρτον αὐτῶν εἰς τὴν γῆν, καί, διελόντες εἰς μερίδας, ἐπώλησαν εἰς τοὺς δουλεμπόρους τῆς νήσου πολλοὺς τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀποκομισθέντων αἰχμαλώτων. Συγκινητικωτάτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν νῆσον ἀποβίβασις τῆς πλεούσης ἐκείνης πόλεως, ἥτις ἀριθμηθεῖσα ἐξηλέγχθη συγκροτουμένη ἐξ εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδων ψυχῶν.

Ἔτι δὲ συγκινητικώτερον ἦτο τὸ θέαμα τῆς ἐπὶ τῶν κρητικῶν αἰγιαλῶν μετὰ μηνιαῖον περίπου ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης πλοῦν ἀναγνωρίσεως καὶ συναντήσεως τῶν συγγενῶν τῶν χωριστὰ ἐπὶ ἄλλων ἑκάστου πλοίων διανυσάντων τὸν πλοῦν. Λυσίκομοι καὶ μὲ διαβρόχους τοὺς ὀφθαλμοὺς τρέχουσαι αἱ μητέρες ἀνεύρισκον αὐτῶν τὰ βρέφη καὶ κατεφίλουν αὐτῶν τὰ μέλη καὶ ἔπλυνον τὰ νεογνὰ διὰ τῶν δακρύων· ἀλλόφρονες δὲ πάλιν ἄλλαι κατέξαινον τὰ στήθη καὶ διεσπάρασσον τοὺς χιτῶνάς, ὅτ' ἐβεβαιοῦντο ὅτι τὰ τέκνα θανόντα κατὰ τὸν πλοῦν εἶχον ῥιφθῆ κατὰ τῶν ὑδάτων. Καὶ εἰς μὲν τὰς θηλαζούσας μητέρας ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν πειρατῶν ἐκείνων τὰ τυχὸν ἀνευρεθέντα νήπια, πάντες δ' οἱ ἄλλοι ἀπεσπάσθησαν καὶ πάλιν μετὰ τὴν γενομένην μεταξὺ τῶν Σαρακηνῶν ὡς ἔτυχε κλήρωσιν τῶν λαφύρων καὶ τῶν ἀνδραπόδων.

Μετὰ δ' ἑνδεκαήμερον ἐν Κρήτῃ διαμονὴν τὰ μὲν πλεῖστα πλοῖα τοῦ στόλου, παραλαβόντα τοὺς μὴ ἀπεμπποληθέντας ἐν τῇ νήσῳ, διεσπάρησαν καθ' ἁπάσας τὰς παραλίας τῆς Συρίας, ἐν αἷς ἐτελέσθη ὁ ἐξανδραποδισμὸς τῶν αἰχμαλώτων, ὧν πολλοὶ μετεπωλήθησαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Αἰθιοπίας. Οἱ δὲ διακόσιοι ἐπὶ καταλλαγῇ μετ' Ἀγαρηνῶν αἰχμαλώτων κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Συμεὼν δοθεῖσαν ἔγγραφον ἐγγύησιν τηρούμενοι Θεσσαλονικεῖς αἰχμάλωτοι, παραληφθέντες ὑπὸ Λέοντος τοῦ Τριπολίτου, ἔπλευσαν εἰς τὴν Τρίπολιν τῆς Συρίας, καί, πομπευθέντες ἐν αὐτῇ, ἐστάλησαν ἔπειτα εἰς Ταρσὸν

τῆς Κιλικίας, ἔνθα ἔμελλε νὰ γείνῃ ἡ ἀνταλλαγή. Μεταξὺ δ' αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Καμενιάτης.

Ἐκ τῆς ζωηρᾶς ταύτης περιγραφῆς δυνάμεθα νὰποκομίσωμεν εἰκόνα τῶν δεινῶν ὅσα ὑφίσταντο αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἐκ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν ἀφ' ὧν ἡμερῶν κατέλαβον τὴν Κρήτην καὶ τὴν Συρίαν, καὶ ἐξ αὐτῶν ὡς ὁρμητηρίων ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων καὶ νήσων. Ἂν καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους εἶχον συγγραφεῖς οἷος ὁ Καμενιάτης καὶ ἤθελον οὗτοι καταλίπει διηγήσεις οἵα ἡ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσα, θὰ εἴχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ θρηνήσωμεν πολλάκις ἁλώσεις καὶ αἰχμαλωσίας ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ λάβωμεν πλήρη ἔννοιαν τῶν συμφορῶν ἃς ἐκ τῆς θρασείας τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν τόλμης ἔπασχον οἱ κάτοικοι τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν παρακειμένων θαλασσῶν. Ἐκ τῶν τοιούτων δὲ συμφορῶν ἐξηγοῦνται καὶ οἱ μακροὶ ἀγῶνες, οὓς ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀνέλαβεν ἐναντίον τῶν Ἀράβων, εἰ καὶ ματαίως μέχρι τινός, ἕως ἐπῆλθον αἱ λαμπραὶ ἡμέραι, καθ' ἃς στρατηγοὶ οἷοι Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς ἐδοξάσθησαν καταπολεμοῦντες τοὺς δεινοὺς ἐκείνους ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ πατρίδος νικηφόροι.

Τὸ δὲ νῦν ἔχον Λέων ὁ σοφός, πεισθεὶς ἐκ τοῦ παθήματος τῆς ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ὅτι ἡ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐνέργεια αὐτοῦ ἐν Συρίᾳ εἶχεν ὑπάρξει ἀνεπαρκὴς καὶ ὅτι καταφανὴς ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνεργοτέρας κινήσεως τοῦ στόλου, ὅστις διὰ τῆς ἐν ἔτει 904 ἀποτυχίας εἶχεν ὑπάρξει ὁ κυριώτατος αἴτιος τῆς συμφορᾶς, διέταξε τῷ 909 τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου χάριν ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν. Ἀνέθηκε δὲ τὴν ναυαρχίαν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἱμέριον, ὅστις καὶ κατήγαγε τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ λαμπρὰν νίκην. Ἐνθαρρυνθεὶς δ' ἐκ ταύτης τῆς ἐπιτυχίας ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε μετὰ δύο ἔτη, τῷ 911, νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ Σαρακηνοὶ παρεσκεύασαν μεγάλην δύναμιν, ὅπως ἐκδικήσωσι τὴν ἧτταν ἣν εἶχον ὑποστῆ. Καὶ δὴ τριακόσια ἀραβικὰ πλοῖα, ὧν ἡγοῦντο ὁ πορθητὴς τῆς Θεσσαλονίκης Λέων ὁ Τριπολίτης καὶ ὁ ἀμηρᾶς τῆς Τύρου Δαμιανός, παρέστησαν παρὰ τὴν Σάμον ἀντιμέτωπα τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, οὗ ἐναυάρχει ὁ Ἱμέριος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Σάμου Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ τοῦ ἔπειτ' ἀναβάντος ἐπὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Διεξήχθη δὲ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων στόλων

ἐκείνων μακρὸς ναυμαχικὸς ἀγὼν, ἐπὶ πολὺ μὲν μείνας μετέωρος καὶ ἄκριτος καὶ διαρκέσας ἐπὶ ὀκτὼ ὅλους μῆνας, ἀπολήξας δὲ τέλος εἰς δεινὴν ἧτταν τῶν Βυζαντίνων, ἐξ ἧς, πάντων κινδυνευσάντων, μόλις διεσώθη αὐτὸς ὁ Ἱμέριος.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη εἶνε, ὡς φαίνεται, αὐτὴ ἐκείνη ἧς τοὺς ἀριθμοὺς περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος.

Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην ὁ στόλος ἀπετελεῖτο ἐκ δρομώνων μὲν ἑκατὸν δύο, παμφύλων δ' ἑβδομήκοντα πέντε. Ἐπέβαινον δὲ τῶν πλοίων κωπηλατῶν μὲν τριάκοντα τέσσαρες χιλιάδες καὶ διακόσιοι, πολεμιστῶν δὲ δώδεκα χιλιάδες καὶ ἐννεακόσιοι εἴκοσιν ἑπτὰ, ἱππεῖς δ' ἑξακισχίλιοι τριάκοντα ἑπτά. Κατὰ ταῦτα τὸ ὅλον τῶν ἀνδρῶν ἀνήρχετο εἰς πεντήκοντα τρεῖς χιλιάδας καὶ ἑκατὸν ἑξήκοντα τέσσαρας. Καὶ τῶν μὲν δρομώνων ἕκαστος ἔφερε διακοσίους τριάκοντα κωπηλάτας καὶ ἑβδομήκοντα πολεμιστὰς, τῶν δὲ παμφύλων τὸ πλήρωμα ἐποίκιλλε μεταξὺ ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν τριάκοντα. Τῶν δὲ δρομώνων ἑξήκοντα μὲν παρέσχον οἱ βασιλικοὶ ναύσταθμοι, δεκαπέντε δὲ τὸ θέμα Κιβυρραιωτῶν, δέκα τὸ τῆς Σάμου, ἑπτὰ τὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ δέκα τὸ τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ δὲ τῶν στρατιωτῶν πλὴν τῶν ἑπτακισχιλίων ἑκατὸν τεσσαράκοντα οὓς παρέσχον ἡ βασιλεία καὶ τὰ τοὺς δρόμωνας ἐξοπλίσαντα θέματα συνέπλεον ἑπτακόσιο[ι] Ῥῶς, ὑφ' ὃ ὄνομα πρέπει νὰ νοήσωμεν Νορμαννοὺς ἢ Βαράγγους, καὶ πεντακισχίλιοι ὀγδοήκοντα ἑπτὰ Μαρδαΐται ἐκ Συρίας. Ἀνῆκο[ν] δ' ἀμφότεροι οἱ ἐπίκουροι οὗτοι εἰς τοὺς συμμάχους τῆς βυζαντιακῆ[ς] βασιλείας τοὺς τασσομένους ἐν πολέμῳ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς. Ο[ἱ] δὲ ἱππεῖς τέλος ἦσαν Μακεδόνες, Θρᾷκες, Μικρασιᾶται καὶ Ἀρμένιοι. Ἔχομεν κατὰ ταῦτ' ἀπογραφὴν ἀκριβεστάτην τῶν ἐκπλευσάντων, μίαν τῶν σπανίων ὅσαι σώζονται ἐν τοιαύτῃ λεπτομερείᾳ, μετὰ κ[αὶ] τῆς σημειώσεως τῶν καθ' ἕκαστα ἐφοδίων καὶ ἐξόδων τῆς ἐκστρατείας, ἅτινα, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν διὰ τοὺς ἱππεῖς δαπανηθέντων, ὧν οἱ ἀριθμοὶ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς συγκεχυμένοι παρὰ Κωσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, συνεποσώθησαν ἐν ὅλῳ εἰς τρία ἔγγιστα ἑκατομμύρια δραχμῶν, ὧν ἡ σχετικὴ ἀξία ἀντιστοιχεῖ σήμερον πρὸς πενταπλάσιον περίπου ποσόν.

κδ'

Θάνατος Λέοντος καὶ μοναρχία Ἀλεξάνδρου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Θ
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ανόντος τοῦ Λέοντος τὴν 11 Μαΐου 912 μετὰ βασιλείαν ὑπερεικοσιπενταετῆ ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς τὸν τέως συμβασιλεύοντα μετ' αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον, ὃν εἴδομεν ὅλως παρορώμενον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς τοῦ Λέοντος βασιλείας. Ἀνέλαβε δ' ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἀρχὴν δι' ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀνεψιὸν Κωνσταντῖνον, τὸν υἱὸν τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Ζωῆς Καρβωνοψίνης.

Γινώσκομεν ἤδη τὸν ἔκλυτον χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ ἐκδεδιῃτημένον τοῦ βίου αὐτοῦ. Αἱ αὐταὶ δὲ κακίαι δι' ἃς παρηγκωνίσθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ κατὰ τὴν συμβασιλείαν χαρακτηρίζουσι καὶ τὴν μοναρχίαν αὐτοῦ, καὶ ἤθελον ἀγάγει πάντως τὸ ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος καὶ τῶν ποικίλων ἐξωτερικῶν πολεμίων κινδυνεῦον κράτος εἰς ὄλεθρον, ἂν ἡ μοῖρα ἐπέκλωθεν εἰς αὐτὸν μακρὸν τὸν βίον. Ἀλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν πολιτείαν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε δεκατρεῖς μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ πρὶν ἢ προφθάσωσι νὰ καταρραγῶσι κατὰ τοῦ Βυζαντίου τὰ δεινά, ἅτινα προεκάλεσε μὲν ἡ ἀσυνεσία αὐτοῦ, ἔμελλον δὲ νὰ εἶνε πιθανῶς βαρύτερα, ἂν ἐξηκολούθει βασιλεύων ἐκεῖνος.

Ἡ δὲ βραχεῖα αὐτοῦ ἀρχὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου συνέχεια τῆς προτέρας του ἀσωτίας. Σύμβουλοί του καὶ πανίσχυροι τῆς βασιλείας στῦλοι ἀπέβησαν οἱ σύντροφοι τῶν ἡδονῶν του, ὁ Βασιλίτζης καὶ ὁ Γαβριηλόπουλος, ἀναδειχθέντες ἀμφότεροι πατρίκιοι. Ἔχαιρε δὲ τὰ πιστὰ παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ πατριάρχης Νικόλαος. Τοῦτον εἶχεν ἤδη ἀνακαλέσει περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου Λέων ὁ σοφός. Ἀλλ' ἡ μετὰ τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ συνυπακουομένη καθαίρεσις τοῦ Εὐθυμίου ἐπὶ μὲν τοῦ Λέοντος ἔτι ζῶντος ἔλαβε τύπον ἁπλῆς παραιτήσεως, ἅμα δὲ τῷ

θανάτῳ αὐτοῦ ἐτελέσθη ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τοῦ νέου βασιλέως κατὰ τρόπον ὑβριστικώτατον καὶ αὐτόχρημα βάρβαρον. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Εὐθυμίου ἐτιμωρεῖτο δεινῶς, ἐξοριζόμενος μετὰ μυρίας προσβολὰς, μετ' ἀγρίαν ἀπόσπασιν τῶν λευκῶν αὐτοῦ τριχῶν εἰς μονὴν, ἐν ᾗ μετ' οὐ πολὺ ἀπέθνησκεν, ὁ ἀνὴρ ὁ ἀναγνωρίσας τὸν τέταρτον γάμον τοῦ Λέοντος, δι' οὗ ἐκηρύσσετο μὲν νόμιμος σύζυγος αὐτοῦ ἡ Καρβωνοψῖνα, ἐνομιμοποιεῖτο δ' ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβασις τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου.

Ἐν δὲ τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνεβίωσαν σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ ὅλαι αἱ ἀναμνήσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Λέοντος παραγνωρίσεως, ὅλη ἡ πικρία τῆς ἐναντίον αὐτοῦ καταλαλιᾶς τῶν ἀγυιῶν, θεωρούσης τὸν Λέοντα νόθον υἱὸν τοῦ Βασιλείου, ἀδικοῦντα τὸν νεώτερον πορφυρογέννητον ἀδελφὸν, ὅλον τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ ἑπταετοῦς ἐκείνου ὀρφανοῦ, ὃν ὁ πατὴρ θνήσκων εἶχεν ἐμπιστευθῇ μὲν εἰς τὸν θεῖον, ἀλλ' οἱονεὶ καταβιβάζων τὸν Ἀλέξανδρον εἰς ἁπλοῦν κηδεμόνα του διαδόχου.

Τὴν ψυχολογικὴν δὲ ταύτην κατάστασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκδηλοῦσιν ἅπασαι αὐτοῦ αἱ πράξεις, ἃς δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμε ὡς ἀπάρνησιν παντὸς συνδέσμου πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Λέοντος κα ἀντιπολίτευσιν κατὰ πάντων τῶν περὶ αὐτόν. Οὕτω πλὴν τῆς ἐξορία τοῦ Εὐθυμίου ἡ μὲν βασιλομήτωρ Ζωὴ ἐξεπέμπετο τῶν ἀνακτόρω καὶ ἀπεκλείετο τῆς κηδεμονίας τοῦ υἱοῦ, ὁ δὲ μέγας λογοθέτης κα ναύαρχος τοῦ Λέοντος Ἱμέριος παρεπέμπετο εἰς μοναστήριον, ἐν μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπέθνησκεν ἐκ μαρασμοῦ ὑπὸ τῆς δυσμενείας το μονάρχου. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀνεψιοῦ Κωνσταντίνου ἠβουλήθ νἀφαιρέσῃ τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς, μεταβιβάζων αὐτὴν εἰς τ εὐνοούμενον Βασιλίτζην. Καὶ μέχρι μὲν φόνου τοῦ παιδὸς ὤκνησε προβῇ, ἀλλ' ἐσκέφθη νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀνάξιον τῆς βασιλεί δι' εὐνουχισμοῦ. Μόλις δ' ἔσωσαν τὸν ὀρφανὸν διάδοχον οἱ φιλί ἔχοντες πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Λέοντος, οἵτινες ἠγωνίσθησαν μὲν συγκινήσωσι τὸν ὠμὸν θεῖον διὰ τῆς ἀθωότητος τῆς νεαρᾶς ἡλικ τοῦ ἀνεψιοῦ, ἔπεισαν δ' αὐτὸν διὰ τῆς βεβαιώσεως ὅτι ὁ καχεκτικ παῖς δὲν ἦτο προωρισμένος εἰς βίον μακρόν.

Εἰς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κακὰ προσετίθετο καὶ ἡ δεισιδαιμονία. Εἶνε περίεργος ἡ ἰσχὺς, ἣν ἔχουσι κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ἐν τῇ αὐλῇ κόλακες προμαντεύοντες ἐκ διαφόρων σημείων

καὶ οἰωνῶν καὶ ἀστρολόγοι δῆθεν ἐκ τῶν ἄστρων προσημαινόμενοι τῶν αὐτοκρατόρων τὴν τύχην. Ἐν μέσῳ τοιούτου κινούμενος κόσμου καὶ ἥκιστα μετέχων ἀνωτέρας, καθ' ἃ φαίνεται, παιδείας ὁ Ἀλέξανδρος, οὐδὲν ἄπορον πῶς ἐπίστευσεν εἰς τοὺς πλάνους καὶ γόητας τοὺς πείσαντας αὐτὸν, ὅτι χαλκοῦς ἄγριος σῦς ἐν τῷ βρίθοντι ἀγαλμάτων Ἱπποδρόμῳ ἐστημένος ἦτο τὸ **στοιχεῖον** αὐτοῦ, ἤτοι ὁ ἀγαθὸς αὐτοῦ δαίμων. Τὸ **ἐστοιχειωμένον** ἐκεῖνο ἄγαλμα ἀπέβη ἔκτοτε αὐτόχρημα λατρευτὸν εἴδωλον διὰ τὸν δεισιδαίμονα βασιλέα. Οἱ ὀδόντες τοῦ ἀγριοχοίρου καὶ τἆλλα ὑπὸ τοῦ χρόνου καταπεπτωκότα τῶν μελῶν αὐτοῦ ἀνεκαινίσθησαν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ τυφλώσει τῆς πεπωρωμένης αὐτοῦ ψυχῆς ἑώρτασε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀνανεωθέντος εἰδώλου διὰ λαμπρᾶς ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἑορτῆς, εἰς ἣν ἀσεβῶς ἐχρησίμευσαν οἱ ἱεροὶ τῶν ἐκκλησιῶν πέπλοι καὶ οἱ λαμπτῆρες.

Ἡ δὲ πολιτικὴ τύφλωσις τοῦ δειλαίου, ὃν παρέσυρον οἱ συνασελγοῦντες καὶ οἱ γόητες, δὲν ἦτο μικροτέρα τῆς δεισιδαιμονίας αὐτοῦ. Εἴπερ τι καὶ ἄλλο καθῆκον εἶχε νὰ διαγνώσῃ, ὅτι, ὡς εἶχον τὰ τῆς πολιτείας, αὐτοῦ ἄρχοντος, ἐπεβάλλετο ἡ ἀποφυγὴ πάσης συγκρούσεως πρός τε τοὺς μακρὰν καὶ τοὺς ἐγγὺς πολεμίους. Μάλιστα δὲ πάντων ὤφειλε νὰ φροντίσῃ μέχρι βελτιώσεως τῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου περὶ διατηρήσεως τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους εἰρήνης. Ἦτο δὲ τοῦτο τόσῳ εὐκολώτερον καθ' ὅσον ἔτεινε τὴν δεξιὰν αὐτὸς ὁ Συμεὼν, ἀποστείλας εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις πρὸς ἀνανέωσιν τῶν συνθηκῶν. Ἀλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων ἐξεπέμφθησαν ἐκ τοῦ Βυζαντίου κακοὶ κακῶς. Τὸ δὲ ὅπλον τῶν ἀσυνέτων ἀπειλῶν, δι' ὧν ἄνευ τινὸς παρασκευῆς ὁ αὐτοκράτωρ ἐνόμιζεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ καταπλήξῃ τὸν Συμεὼν, ἐστράφη κατ' αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ μετ' οὐ πολὺ ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν θρασυνθέντων Βουλγάρων. Καὶ δὲν ἔζη μὲν πλέον ὁ ἄφρων ὁ κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος ἐπισύρας τὰ νέα δεινὰ, ἀλλ' αἱ συμφοραὶ τοῦ νέου τούτου βουλγαρικοῦ πολέμου βαρύνουσιν αὐτὸν καὶ μόνον καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ.

Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξεν ἀνάλογος πρὸς τὸν βίον. Τὴν 4 Ἰουνίου 912 μετ' ἄριστον ἀπολῆξαν εἰς μέθην κατῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων ὅπως σφαιρίσῃ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετεφέρετο εἰς τὸν κοιτῶνα παθὼν αἴφνης ὑπὸ αἱμορραγίας, ἴσως ὑπὸ αἱματουρικοῦ πυρετοῦ. Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας, τὴν 6 Ἰουνίου, ὁ ἄσωτος αὐτοῦ βίος ἐτύγχανε τέλους ἐπωδύνου.

Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου παρέδιδε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀπὸ τῶν πλεκτανῶν τοῦ θείου οἱονεὶ ἐκ θαύματος διασωθέντα ἔγγονον Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος Κωνσταντῖνον. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Καρβωνοψίνης ἦτο κατὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου ὀκταέτης μόλις. Διὸ ἡ ἐπιτροπεία τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως ἀνετέθη εἰς ἑπταμελὲς συμβούλιον, ὅπερ ἀπετέλουν ὁ πατριάρχης Νικόλαος, οἱ πατρίκιοι Βασιλίτζης καὶ Γαβριηλόπουλος, οἱ μάγιστροι Στέφανος καὶ Ἰωάννης ὁ Ἑλλαδᾶς, ὁ ῥαίκτωρ Ἰωάννης καὶ ὁ Εὐθύμιος.

Τῶν ἀνδρῶν τούτων γινώσκομεν ἤδη τὸν πατριάρχην Νικόλαον. Ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐκ τοῦ αὐλικοῦ ἀξιώματος τοῦ **μυστικοῦ,** δὲν εἶχε λησμονήσει καὶ ὡς πατριάρχης τὰς πλεκτάνας τῶν αὐλικῶν. Ὁ Νικόλαος καὶ μετὰ τὴν νέαν αὐτοῦ διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνάρρησιν οὐδέποτε κατὰ βάθος εἶχε συνδιαλλαγῇ πρὸς τὸ παιδίον ἐκεῖνο τὸ παρὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ νόμιμα γεννηθὲν, ὅπερ εἶχε ἀναγκασθῇ αὐτὸς νὰ βαπτίσῃ, οὐδὲ πρὸς τὴν μητέρ' αὐτοῦ, τὴν αἰτία τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν μακρῶν ἐν τῇ ἐξορίᾳ προπηλακισμῶν. Ὅμοια δ' αἰσθήματα πρὸς τὸν ἐπιτροπευόμενον ἔτρεφον ὁ Βασιλίτζης καὶ ὁ Γαβριηλόπουλος, οἱ εὐνοούμενοι τοῦ Ἀλεξάνδρου, δι' αὐτοῦ ἀναδειχθέντες καὶ πλουτισθέντες καὶ μετ' αὐτοῦ συμμελετήσαντες τοῦ μέλλοντος βασιλέως τὸν ἀκρωτηριασμόν. Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν μείζονα τὴν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀγάπην τῶ λοιπῶν ἐπιτρόπων, ἀνδρῶν τἄλλα παντελῶς ἀσήμων, οὓς εἶχε στής θνήσκων ὁ Ἀλέξανδρος περὶ τὸν ἀνεψιὸν ἄνευ συμμετοχῆς τῆς Ζωῆ ἀμείβων ἴσως αὐτοὺς διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι διεπνέοντο ὑφ' ὁμοί καὶ αὐτὸς μίσους πρὸς τοῦ Λέοντος τὸν γόνον. Ὁποῖά τινα δὲ ἦσ τὰ δημιουργήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ταῦτα δυνάμεθα νὰ διδαχθῶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, περὶ οὗ γινώσκομέν πλειότερον, τοῦ ῥαίκτωρος Ἰωάννου, ὅστις, ταχθεὶς νἀγωνισθῇ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἐτράπη εἰς αἰσχρὰν φυγήν. Εἷς μόνος τῶν κηδεμόνων διέφερε τῶν ἄλλων, καὶ, περιβληθεὶς ἐπαξίως τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτροπεύσῃ τὸν ἀνήλικον βασιλέα, προεμάχησε τῶν συμφερόντων αὐτοῦ μετὰ χρηστότητος ἅμα καὶ στοργῆς, ἐν ᾧ συγχρόνως μετὰ μεγάλης δραστηριότητος καὶ ἑτοιμότητος προήσπισε τὴν τιμὴν κα

τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Ἑλλαδᾶς.

Οὕτω δ' ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος, μένων οἱονεὶ ἀπροστάτευτος παρ' αὐτῶν τῶν ταχθέντων ὡς φρουρῶν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἐκτεθειμένος εἰς τὰ βέλη τῶν πικρῶς ἀκόμη ἐγκειμένων κατὰ τοῦ βλαστοῦ ἐκείνου ἀθεμίτου τετάρτου γάμου, ὃν δὲν εἶχε συγχωρήσει σύμπασα ἡ κοινὴ γνώμη, ἰδίως δ' οἱ ἐπιμονώτεροι τῶν Νικολαϊτῶν. Καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις καθ' ἃς οἱ μὲν Βούλγαροι, ἐξερισθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔθηγον ἤδη ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας, ἐν δὲ τοῖς θέμασιν αὐτοῦ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα Κωνσταντῖνος, ὑπὸ τῆς ἀνικανότητος τοῦ θανόντος βασιλέως παρακινηθείς, ἴσως δέ, ὡς διεφήμιζον αἱ κακαὶ γλῶσσαι, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Νικολάου παροξυνόμενος, ἀνεπετάννυε τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας.

Τὸ ὀκταετὲς παιδίον τὸ καθήμενον ἐπὶ τοῦ σαλευομένου θρόνου ᾐσθάνθη περὶ ἑαυτὸ τὴν ἐρημίαν, καὶ ἀνεζήτησε προστασίαν κρείττονα τῆς τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐπιβληθέντων εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ κακοβούλου θείου. Ἐζήτησε κλαίων τὴν ἀπὸ τοῦ παλατίου ἀπόβλητον μητέρα. Ὁ δὲ χρηστὸς Ἑλλαδᾶς ἔτεινεν εἰς τὸν ἀπωρφανισμένον βασιλέα τὴν χεῖρα, καὶ ἀνεβίβασε πάλιν εἰς τἀνάκτορα τὴν Ζωήν. Ἡ δ' εἰς αὐτὰ εἴσοδος τῆς βασιλομήτορος ὑπῆρξε τὸ σύνθημα γενικῆς ἀνανεώσεως τῆς ἐπιτροπείας. Ἡ Ζωή, βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ Ἑλλαδᾶ, ἀπέβαλε μὲν τοὺς τέως ἐπιτρόπους, περιέβαλε δὲ διὰ τοῦ ἀξιώματος τούτου ἀντ' αὐτῶν τὸν παρακοιμώμενον Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Γογγυλίους, Κωνσταντῖνον καὶ Ἀναστάσιον, ἀνέθηκε τὰς ἀνωτέρας στρατιωτικὰς ἀρχὰς εἰς ἄνδρας τῆς ἑαυτῆς ἐμπιστοσύνης, καὶ διέταξε τὸν πατριάρχην νὰ φροντίζῃ περὶ μόνης τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συμβουλίου, ἐν ᾧ δὲν ἠκούετο ἡ συνετὴ φωνὴ τοῦ Ἑλλαδᾶ, μετ' οὐ πολὺ θανόντος, δὲν ἤρκεσε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Ζωὴν καὶ στηρίξῃ καὶ σώσῃ τὸν Κωνσταντῖνον. Ἐν μέσῳ σοβαρῶν τοῦ κράτους κινδύνων γενναῖοι καὶ φιλόδοξοι τοῦ κράτους στρατηγοὶ ἐπάλαιον μετ' ἀχαλινώτου ὁρμῆς ὑπὸ τὸ πρόσχημ' ἀγῶνος ἐναντίον ἀλλήλων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα συνωμοσιῶν κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς. Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ ταύτῃ μονομαχίᾳ τοῦ Λέοντος Φωκᾶ καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ Λακαπηνοῦ νικητὴς ὑπῆρξεν ὁ δεύτερος. Διὰ τῶν πλεκτανῶν αὐτοῦ, προαγόμενος ὑπ' αὐτῆς τῆς

κη'

Ὁ Συμεὼν καὶ οἱ Βυζαντῖνοι.

Δύο μόνον εἶχον παρέλθει μῆνες ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ μόλις ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Δούκα σωθεῖσα Κωνσταντινούπολις ὑπέστη πολὺ βαρύτερον τραῦμα, τὴν ἐπίθεσιν Συμεὼν τοῦ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων. Τοῦτον, ἐξερεθισθέντα, ὡς εἴδομεν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀρξάμενον παρασκευῶν, ἔτι μᾶλλον ἐνεθάρρυνεν ἡ ἀνωμαλία, εἰς ἣν εἶχεν ἐμβάλει τὴν ἐν τῷ ἐμφυλίῳ αἱμα[illegible] πλέουσαν Κωνσταντινούπολιν ἡ ἀποστασία ἐκείνη. Ἐπῆλθε λοιπὸν ὁρμητικὸς τὸν Αὔγουστον τοῦ 913 μετὰ στρατιᾶς παμπληθοῦς μέχρι [illegible] αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως χωρὶς μηδεὶς νὰ σκεφθῇ ἢ προφθάσῃ νὰ παρακωλύσῃ αὐτόν. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν κρατερῶν τειχῶν τῆς βασιλευούσης, τῆς δαψιλείας ἀρίστων πετροβόλων, τοξοβόλων καὶ ἄλλων μηχανημάτων καὶ τοῦ πλήθους τῶν ὁπλιτῶν καὶ πολιτῶν τῶν παρεσκευασμένων εἰς γενναίαν ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπιδρομέως, ἀπεσφάλη τῶν ἐλπίδων. Διό, ἐγκαταλιπὼν πᾶσαν σκέψιν περὶ πολιορκίας, ὑπεχώρησεν εἰς τὸ Ἕβδομον, καὶ ἔστειλε πρέσβεις περὶ εἰρήνης. Οἱ δ' ἐπίτροποι ἀσμενέστατα ὑπεδέχθησαν τὰς προτάσεις αὐτοῦ. Ἐφ' ᾧ ὁ πατριάρχης Νικόλαος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Ἑλλαδᾶ καὶ τοῦ ἐπιτρόπου Στεφάνου, παραλαβόντες Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, ἐξῆλθον μέχρι τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν, εἰς ὃ εἰσαχθέντες οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Συμεὼν συνειστιάθησαν μετὰ τοῦ βασιλέως. Πρὸς δ' αὐτὸν τὸν Συμεών, μείναντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης, δεχθεὶς τὴν εὐλαβῆ ὑπόκλισιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων. Πᾶς τις θὰ περιέμενε μετὰ τοιαύτας ἀμοιβαίας φιλοφρονήσεις τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης, ἀλλ' ὅμως βλέπομεν τὸν μὲν Συμεὼν μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἀποχωροῦντας μετ' ἀμέτρων δώρων, ῥητὴν δὲ μνείαν γινομένην, ὅτι δὲν συνωμολογήθη ἡ ἀναμενομένη εἰρήνη.

Διὰ δώρων λοιπὸν καὶ χρυσοῦ ἐξηγόρασαν οἱ ἐπίτροποι τοῦ βασιλέως τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Συμεών, δὲν ἐπέτυχον δὲ ταύτην διὰ συνθηκῶν. Ἀλλὰ τίς ἡ αἰτία τῆς ἀσυμφωνίας, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξαν μακραὶ ἐν τῷ κατόπιν καὶ ἐπανειλημμέναι ἐπιθέσεις τοῦ Συμεὼν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου; Βεβαίως προέκειτο περὶ μεγάλου αἰτήματος τοῦ Συμεών, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νἀποδεχθῶσιν εὐκόλως οἱ Βυζαντῖνοι.

Τὴν δὲ λύσιν τοῦ προβλήματος νομίζω, ὅτι πρέπει νἀνεύρωμεν ἐν μαρτυρίᾳ ἀξίᾳ πολλοῦ λόγου τοῦ ἀνωνύμου ἱστοριογράφου τοῦ κατ' ἐντολὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐξιστορήσαντος τὰ κατ' αὐτόν. Διηγεῖται δῆλα δὴ ὁ συνεχιστὴς οὗτος τοῦ Θεοφάνους, ὅτι ὁ πατριάρχης Νικόλαος μετὰ τὴν ὑπόκλισιν τοῦ Συμεὼν **εὐχὴν ποιήσας ἀντὶ στέμματος τὸ ἑαυτοῦ ἐπιρριπτάριον τῇ αὐτοῦ ἐπέθετο κεφαλῇ.** Τὸ **ἀντὶ στέμματος** ἐκεῖνο τοῦ χρονογράφου εἶνε ἄξιον μεγάλης προσοχῆς. Προφανῶς ὁ Συμεὼν ὁ μετὰ τοῦ ἰδίου ἔθνους ἤδη στοιχῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχεν ἔλθει μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου νὰ ζητήσῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ πατριάρχου, ἥτις οὐδὲν προςέθετεν εἰς αὐτὸν τὸ νέον, ἀλλ' ἀπῄτει στέμμα, ἐγλίχετο νἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς βασιλεὺς καὶ ἀνέμενε νὰ χρισθῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ περιβληθῇ τὸ στέμμα ὡς οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου. Τί πρὸς τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις τὸ ἐπιρριπτάριον καὶ μόνον τοῦ εὐλογοῦντος ἱεράρχου; Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἀπεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἄπρακτος, δεχθεὶς μόνον νὰ μὴ κακώσῃ τὴν πόλιν ἐπὶ τῇ προςφορᾷ πολλῶν δώρων. Ἀλλ' ἀπῆλθε μένεα πνέων καὶ ἀπόφασιν ἔχων νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα ὡς αὐτόκλητος καῖσαρ, ὡς τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων, ὡς ὠνόμασεν αὐτὸς ἑαυτὸν μετ' οὐ μακρὸν χρόνον.

Ἀληθῶς μετὰ ἓν ἔτος, τῷ 914, ὁ Συμεὼν ἐδῄου πάλιν τὴν Θρᾴκην μετὰ τὴν εἰς τὰ βασίλεια ἐπάνοδον τῆς Ζωῆς καὶ ἐγκατάστασιν τῶν νέων ἐπιτρόπων. Ἦτο προφανές, ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι ῥιζικώτερα μέτρα τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον μετ' οὐ πολύ, τὸν Σεπτέμβριον, ὁ Συμεὼν ἐγίνετο διὰ προδοσίας τοῦ Ἀρμενίου Παγκρατούκα κύριος τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἣν ἡ Ζωὴ ἠναγκάζετο νὰ ἐξαγοράσῃ πάλιν διὰ δώρων. Ἦτο ἀνάγκη συμμάχων, ὡς εἶχον ἐπὶ τοῦ Λέοντος χρησιμεύσει οἱ Οὖγγροι. Τοιοῦτοι δὲ ἄριστοι ἐκρίθησαν οἱ Πατζινάκαι οἱ ἄλλως καὶ Πατζινακῖται καὶ Πετζενέγοι λεγόμενοι ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, λαὸς τουρανικὸς συγγενὴς τῶν Τούρκων.

Οἱ Πατζινάκαι ἦσαν τῶν νομαδικῶν ἐκείνων λαῶν, οἵτινες, οἰκοῦντες τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς νοτίας Σκυθίας, ἀφ' ἑαυτῶν ἢ ἕνεκεν ἄλλων ἀπ' ἀνατολῶν ἐξωθήσεων ἦσαν πρόθυμοι εἰς προσωτέραν μετανάστευσιν πρὸς δυσμάς. Τῶν λαῶν τούτων γινώσκομεν ἤδη τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Οὔγγρους καὶ τοὺς Χαζάρους. Τούτων οἱ μὲν δύο πρῶτοι, μεταναστεύσαντες πρὸς δυσμάς, ἦλθον εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν

πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, οἱ μὲν Βούλγαροι ἀποβάντες δεινοὶ αὐτῶν πολέμιοι, οἱ δὲ Οὖγγροι γενόμενοι ὄργανον τοῦ Λέοντος πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων. Τῶν δὲ Χαζάρων, ἐκπολιτισθέντων πως ἐκ τῆς Χερσῶνος ἄνευ μεγάλης δυσχερείας, φιλικαὶ ὑπῆρξαν αἱ σχέσεις πρὸς τοὺς Βυζαντίνους. Οὐ μόνον τὸν χριστιανισμὸν παρέλαβον οἱ Χάζαροι παρ' αὐτῶν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἤδη ἐνωρὶς συνεδέθησαν καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν βυζαντιακὸν θρόνον. Πράγματι δύο ἐπ' αὐτοῦ ἀνέβησαν θυγατέρες χαγάνων τῶν Χαζάρων ὡς βασίλισσαι, Θεοδώρα ἡ σύζυγος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου καὶ Εἰρήνη ἡ γυνὴ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἧς ὁ υἱὸς Λέων φέρει καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Χαζάρου ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αἱ δὲ φιλικαὶ αὗται σχέσεις Βυζαντίνων καὶ Χαζάρων, αἵτινες πιστοῦνται ὑπό τε τῆς ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ φρουρᾷ τοῦ Βυζαντίου διαρκοῦς ὑπηρεσίας ἰδίας *εταιρείας* Χαζάρων καὶ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τοὺς βυζαντιακοὺς πολέμους, μόνον τῷ 1016 διεταράχθησαν ἐπὶ βραχὺ, μικρὸν πρὶν ἢ οἱ Χάζαροι ἐκλίπωσι πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν τότε τὸ πρῶτον συμμαχησάντων μετ' αὐτῶν Ῥώσων.

Τὴν αὐτὴν δὲ τύχην ὑπέστησαν περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ οἱ Πατζινάκαι, ὧν ὁ βίος ὑπῆρξε πολὺ διάφορος τοῦ τῶν Χαζάρων. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ εὐάγωγον τῶν Χαζάρων καὶ εὐεπίφορον πρὸς τὸν πολιτισμὸν ὑπῆρξαν ὠμοὶ καὶ βάρβαροι, προσκείμενοι ἀπαρασαλεύτως εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ μείναντες ἀπροσπέλαστοι οὐ μόνον ὑπὸ πάσης ἀποπείρας ἐκχριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ παντὸς μουσουλμανικοῦ ἢ ἰουδαϊκοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἀλλὰ, καίπερ συγκροτοῦντες λαὸν ληστρικὸν καὶ πλεονέκτην, δόλιον καὶ ἀνάξιον ἐμπιστοσύνης, οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Τύρα διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν καὶ τὸ πλῆθος, ὃν τοσοῦτον ὥςτε ἡ Πατζινακία διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη, ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν Βυζαντίνων. Ἠδύναντο ἀληθῶς νὰ χρησιμεύσωσι μεγάλως ὡς σύμμαχοι, τοῦτο μὲν πρὸς περιστολὴν τῶν Ῥώσων καὶ παρακώλυσιν τῆς ὑπ' αὐτῶν διαβάσεως τοῦ Βορυσθένους, τοῦτο δὲ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς διαπεραιώσεως τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τῶν Οὔγγρων. Ἀλλ' ἡ κυριωτάτη ὑπηρεσία ἣν ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν οἱ Πατζινάκαι εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἦτο ἡ μετ' αὐτῶν σύμπραξις ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἀναγκαιοτάτη, ὅπως θέσῃ φραγμὸν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάβασιν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου.

Ὁ δὲ ἀνήρ, ὅςτις πρῶτος ἀνεγνώρισε τὴν σημασίαν ἣν ἠδύνατο ὰ ἔχῃ ἡ μετὰ τῶν Πατζινάκων συμμαχία, ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Βογᾶς. Οὗτος, ζητήσας ἀντὶ πάσης ἀμοιβῆς τὴν ἀνάρρησιν ἑαυτοῦ ὶς πατρίκιον καὶ λαβὼν δῶρα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν χώραν τῶν Πατζιάκων, ἀναλαβὼν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς συμμάχους τῶν Βυζαντίνων ἐν τῷ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνι καὶ ἀγάγῃ κατὰ τοῦ Συμεών. Ὁμολογήσας δὲ μετὰ τῶν Πατζινάκων συνθήκας ἐπὶ τοῖς ἰρημένοις καὶ λαβὼν ὁμήρους, ἤγαγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ Ζωὴ εἰς τὴν μετὰ τῶν Πατζινάκων συμμαχίαν, ἀλλ' ἐκρίθη ἀναγκαία καὶ ἡ μετὰ τῶν Ἀράβων συνθηκολογία καὶ εἰρήνη, ὅπως ὁ ἐν τῇ Ἀνατολῇ στρατός, μένων ἐλεύθερος, δυνηθῇ ὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Θρᾴκην πρὸς ἀφανισμὸν τοῦ Συμεών. Καὶ ετὰ τῶν Οὔγγρων δὲ καὶ τῶν Σέρβων ἀντηλλάγησαν συνεννοήσεις.

Οὕτω μετὰ τριετεῖς παρασκευὰς ἡ βυζαντιακὴ στρατιὰ παμπλη-ς ἐξώρμησεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Πανηγυρικὴ δ' ὑπῆρξεν ἡ ...δος αὐτῆς. Ὁ πόλεμος ἐθεωρήθη ἀγὼν περὶ τῶν ἐσχάτων. Διὸ ...χθησαν τὰ τίμια ξύλα εἰς τὴν Θρᾴκην ὑπὸ τοῦ πρωτοπαπᾶ τοῦ ...ατίου Κωνσταντίνου τοῦ Κεφαλᾶ, καὶ ηὐλογήθησαν ἐν τῷ στρα-...έδῳ τὰ ὅπλα, ἅπαντες δὲ προςκυνήσαντες ὡρκίσθησαν νὰ συναπο-...ωσι, μαχόμενοι κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐπιβλητικὸν δ' ἦτο βε-...ως τὸ θέαμα τῆς ἐπομνυούσης ἐκείνης στρατιᾶς, μιᾶς τῶν πολυ-...θεστάτων, ἣν εἶχεν ἀπὸ ἐτῶν μακρῶν παρασκευάσει ἡ βυζαντιακὴ ...λεία. Καὶ τὴν μὲν ἀρχηγίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς εἶχον ...άννης ὁ Γράψων καὶ ὁ Ὀλβιανὸς Μαρούλης, τὴν δὲ τῶν θεμα-...ῶν στρατιῶν οἱ οἰκεῖοι στρατηγοί, τὴν δὲ τῶν Ἀρμενίων ὁ μάγι-...ος Μελίας. Συνείποντο δὲ οἱ ἀδελφοὶ Ῥωμανὸς καὶ Λέων οἱ υἱοὶ ... Εὐσταθίου Ἀργυροῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς. Ἡ δ' ἀρχιστρατηγία ...εν ἀνατεθῆ εἰς τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν Λέοντα Φωκᾶν, τὸν ... τοῦ ἤδη γνωστοῦ ἡμῖν γενναίου Νικηφόρου, ἔχοντα διὰ τὸ νεαρὸν ...ς ἡλικίας σύμβουλον τὸν πεπειραμένον Κωνσταντῖνον τὸν Λίβα.

Τὴν δὲ 20 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 917 παρὰ τὴν Μεσημ-...ίαν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου πλησίον τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Ἀχελῴου ...νεκροτήθη μάχη κρατερά, ἧς ἡ ἔκβασις ἀπέβη τὸ πρῶτον ὑπὲρ ...ῶν Βυζαντίνων. Οἱ Βούλγαροι μετὰ φόνον πολὺν ἐτράπησαν εἰς ...υγήν. Ἀλλὰ τυχαῖον ἐπεισόδιον μετέστρεψεν αἴφνης τὴν τύχην τῆς μάχης. Ἡ νικηφόρος τῶν Βυζαντίνων στρατιά, νομίσασα ἐκ παρα-

νοήσεως, ὅτι ὁ ἀρχιστράτηγος Λέων ὁ Φωκᾶς ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν, ἐθορυβήθη καὶ ἔπαυσε τὴν δίωξιν. Ὁ δὲ Συμεών, βλέπων ἐκ περιωπῆς τὰ συμβαίνοντα, διέταξε ταχεῖαν ἐπέλασιν κατὰ τῶν τεθορυβημένων Βυζαντίνων. Ἀποτέλεσμα δ' ὑπῆρξεν ἡ ἀθρόα καὶ ἄτακτος φυγὴ τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐφονεύοντο ὑπὸ τῶν διωκόντων Βουλγάρων, ἄλλοι δὲ ἀπώλλυντο ὑπ' ἀλλήλων συμπατούμενοι ἐν τῇ φυγῇ. Ἐφονεύθησαν δὲ τῶν στρατηγῶν Κωνσταντῖνος ὁ Λὶψ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράψων καὶ πολλοὶ τῶν ταγματαρχῶν. Ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν Λέων ὁ Φωκᾶς μόλις διεσώθη φυγὼν εἰς Μεσημβρίαν.

Τῆς μάχης ἔμελλον νὰ μετάσχωσι καὶ οἱ Πατζινάκαι, ἀχθέντες ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Βογᾶ, οὓς ἐστάλη ὅπως διαπεράσῃ διὰ τοῦ Δουνάβεως μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ὁ δρουγγάριος τῶν πλωίμων Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνός, ἐντολὴν ἔχων διὰ παντὸς τρόπου νὰ βοηθήσῃ Λέοντα τὸν Φωκᾶν. Ἀλλ' ὁ ναύαρχος ἀντὶ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκον αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Βογᾶν, ἐξ ἧς ἐπῆλθεν ἡ ἀποχώρησις τῶν Πατζινάκων ἄνευ συμμετοχῆς εἰς τὴν μάχην.

Μετὰ δὲ τὴν παρὰ τὸν Ἀχελῷον νίκην ὅλη ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου ἐξετείνετο ἀνυπεράσπιστος πρὸ τῶν νικητῶν. Καὶ προέβησαν μὲν οἱ Βούλγαροι, τραπέντες τὸ δεύτερον ἤδη πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἤδη ὁ Λέων Φωκᾶς εἶχε προφθάσει νὰ σωθῇ εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἀνασυντάξας δὲ κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς δυνάμεις καὶ ἐξελθὼν μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Νικολάου καὶ τοῦ ἑταιρειάρχου Ἰωάννου εἰς τὴν θέσιν τῆς Θρᾴκης τὴν λεγομένην Κατασύρτας, συνεκρότησε μάχην κρατεράν, καθ' ἣν γενναίως πολεμήσας ἔπεσεν ὁ Νικόλαος Δούκας, συγκρατήσας καὶ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Λέοντος Φωκᾶ τὴν βυζαντιακὴν στρατιάν, τρέψασαν τέλος εἰς φυγὴν τοὺς Βουλγάρους.

Οὐδ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἡ τελευταία ἣν ἐπεχείρησεν ὁ Συμεών. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ῥωμανοῦ βλέπομεν τοὺς Βουλγάρους καὶ τῷ 922 καὶ τῷ 923 ἐπιχειροῦντας ἐπιθέσεις μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ εἶνε μὲν ἀτυχὴς ἡ ἄμυνα τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν, Ἰωάννου τοῦ ῥαίκτωρος, Λέοντος καὶ Πόθου τῶν Ἀργυρῶν, Φωτεινοῦ τοῦ Πλατύποδος καὶ τοῦ Σακτίκη. Μάταιαι ἀπόπειραι ἀποκρούσεως ἄγουσιν εἰς τὴν μέχρι θανάτου τρῶσιν τῶν δύο τελευταίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπονείδιστον φυ-

γὴν, ἐν ᾗ διακρίνεται Ἰωάννης ὁ ῥαίκτωρ ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπιτρόπων τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου τῶν καθαιρεθέντων ὑπὸ τῆς Ζωῆς. Καὶ οἱ Βούλγαροι νικῶντες δηοῦσιν ἀκωλύτως τὴν περίχωρον τοῦ Βυζαντίου καὶ τἀνυπεράσπιστα ἐξοχικὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων. Ἀλλ' εἰς τὰς δηώσεις ταύτας καὶ συμπλοκὰς περιορίζεται καὶ πάλιν ὅλη τῶν Βουλγάρων ἡ ὁρμή. Τὸ δὲ φαινόμενον τοῦτο, περιεργότατον ἀληθῶς, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν δύναμιν ἣν ἐκέκτηντο οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τοῦ Συμεὼν καὶ τὴν μεγάλην ἐπ' αὐτοῦ ἐπέκτασιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἐξηγεῖται ἐκ δύο λόγων, πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἐλλείψεως στόλου, δεύτερον δ' ἐκ τῶν ἐχθρικῶν αὐτῶν σχέσεων πρὸς τοὺς Οὔγγρους, Σέρβους καὶ Πατζινάκας, ὧν ὁ φόβος ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσι παράβολα τολμήματ' ἀπαιτοῦντα χρονοτριβὴν μακράν, ἀλλὰ νὰ περιορίζωνται εἰς τὰς πρὸ ποδῶν ἐπιτυχίας.

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους οὐ μόνον μακρᾶς πολιορκίας τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐπελήφθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἣν κατέλαβον τὸ θέρος τοῦ 924, παραδοθεῖσαν ἕνεκα λιμοῦ μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν τοῦ πατρικίου Μωρολέοντος, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσιν εἰς τὴν βυζαντιακὴν στρατιάν, ἧς ἡ ἐξόρμησις δὲν εἶχε γείνει ἀρκετὰ ἐγκαίρως, ὅπως προφθάσῃ νὰ λυθῇ ἡ πολιορκία. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ Συμεὼν πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τῆς παραδόσεως αὐτῆς εἰς τὴν μετ' οὐ πολὺ πρὸ τῆς ἐπερχομένης βυζαντιακῆς στρατιᾶς φυγοῦσαν βουλγαρικὴν φρουρὰν ἐβασάνισεν ἀπανθρωπότατα τὸν γενναῖον τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπερασπιστήν, οὗ ὁ θάνατος ὑπῆρξεν ἀληθῶς μαρτυρικός. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁ Συμεὼν νέαν ἐπεχείρησε πανστρατιᾷ ἐπιδρομήν, δηώσας μὲν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, προχωρήσας δὲ μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Φθάσας δὲ μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, ἐπεζήτησε νἀποσταλῇ εἰς αὐτὸν ὁ πατριάρχης Νικόλαος καί τινες τῶν μεγιστάνων, ὅπως γίνωσι διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Καὶ ἐξῆλθον μὲν πρὸς αὐτὸν ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ πατρικίου Μιχαὴλ τοῦ Στυππειώτου καὶ Ἰωάννου τοῦ μυστικοῦ, ἀλλ' ὁ Συμεὼν ἀπήτησε τὴν μετ' αὐτοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ ἄμεσον συνέντευξιν. Ἔγεινε δὲ αὕτη πανηγυρικῶς καὶ μετὰ τῶν προσηκουσῶν ἑκατέρωθεν προφυλάξεων ἐπὶ ἰδίας ἀποβάθρας, κατασκευασθείσης ἐν τῇ θαλάσσῃ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τὸν

λεγόμενον τοῦ Κοσμιδίου, τῇ 9 Σεπτεμβρίου τοῦ 924, καὶ ἀποτέ[illegible] λεσμ' αὐτῆς ὑπῆρξε τέλος ἡ καθομολόγησις τῆς μεταξὺ τῶν Βυζαν[illegible] τίνων καὶ τῶν Βουλγάρων εἰρήνης.

Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τῶν συνθηκῶν ἐκείνων, ὧν οἱ οἰωνοσκόποι ἐ[illegible] ἐκ κακῶν σημείων προεμήνυον ταχεῖαν τὴν διάλυσιν, ἐξησφάλισαν τὸ [illegible] τὸ βυζαντιακὸν κράτος οἱ ἀπὸ τῶν πολεμίων Σέρβων καὶ Χρωβάτων [illegible]των κίνδυνοι τῶν Βουλγάρων καὶ ὁ μετ' ὀλίγα ἔτη, τῇ 27 Μαΐου 927 [illegible]27, ἐπελθὼν θάνατος τοῦ τσάρου Συμεών. Ἡ δ' ἔκπτωσις τῆς Βουλγα-[illegible]γα- ρίας ἐπὶ τοῦ ἀναξίου αὐτοῦ διαδόχου Πέτρου καὶ ἡ κατὰ τῶν Βουλ[illegible]λ- γάρων ἐπίθεσις τῶν Ῥώσων ὑπὸ τὸν Σβιατοσλάβον ἀνοίγει τὴν ὁδ[illegible]δὸν τῶν μεγάλων νικῶν, δι' ὧν Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ἔμελλε ν[illegible] νὰ καταλύσῃ τὸ ἐπὶ βραχὺ νέαν αἴγλην διὰ τοῦ τσάρου Σαμουὴλ προ[illegible]ς- κτησάμενον βουλγαρικὸν κράτος.

κθ'

Λέων Φωκᾶς καὶ Ῥωμανὸς Λακαπηνός.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ρ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνός, μὴ διαβιβάσας ἐν τῇ πα[illegible] τὸν Ἀχελῷον μάχῃ τοὺς Πατζινάκας, συνετέλε[illegible] ἢ οὐ εἰς τὴν ἧτταν; Ἦτο ἢ δὲν ἦτο ἔνοχος [illegible] ἄξιος τιμωρίας; Τὸ πταῖσμ' αὐτοῦ ἦτο μόνον β[illegible] ρεῖα καθήκοντος παραμέλησις ἢ αὐτόχρημα προδ[illegible] σία, ἀφ' οὗ, ὡς ἐλέγετο, οὐδὲ κἂν τοὺς φεύγοντ[illegible] τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν δίωξιν ὑ[illegible] τῶν Βουλγάρων ἐφρόντισεν ἐν τῇ ὑποχωρήσει αὐτ[illegible] νὰ παραλάβῃ ἐπὶ τῶν πλοίων;

Τὰς κατηγορίας καὶ τὰ ζητήματα ταῦτα ἐν μὲν ταῖς ἀρχαία[illegible] Ἀθήναις ἤθελε δικάσει ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐν δὲ τοῖς νέοις χρ[illegible] νοις τὸ στρατοδικεῖον. Τίς δ' ὁ δικάσας ἐν Βυζαντίῳ τὸν Ῥωμαν[illegible] δὲν μανθάνομεν· ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι δικασθεὶς εὑρέθη ἔνοχος [illegible] καὶ κατεδικάσθη εἰς ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλλ' ἡ καταδίκη αὐτ[illegible] δὲν ἦτο ἁπλῶς τιμωρία τοῦ ἐνόχου, ἦτο καὶ νίκη τῆς ἀντιπάλου φατρίας, τῆς τοῦ Λέοντος Φωκᾶ. Ἦτο προφανές, ὅτι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀμφότεροι ἐπωφθαλμίων τὸν θρόνον, ὅ τε δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ δρουγγάριος τῶν πλωί-

μων, ἐκεῖνος μὲν δυνάμενος νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν κατὰ γῆν στρατιὰν, ἧς ἡγεῖτο, οὗτος δὲ τὸν στόλον, οὗ ἐναυάρχει. Οὐδὲ περιωρίζετο ἡ δύναμις ἑκατέρου εἰς ταύτην μόνην τὴν ὑποστήριξιν, ἀλλ' ὁ μὲν Φωκᾶς εἶχε δύναμιν καὶ παρὰ τοῖς μοναχοῖς, ἐφ' οὓς ἐπέδρα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μοναχὸς Μιχαὴλ Μαλεῖνος, ἀμφότεροι δ' οἱ ἀντίπαλοι εἶχον προστασίαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ. Καὶ τὴν μὲν φατρίαν τοῦ Λέοντος ἀντεπροςώπευεν ἐν τοῖς βασιλείοις ὁ παρακοιμώμενος Κωνσταντῖνος, οὗ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ ἦτο ὁ Φωκᾶς, πρὸς δὲ τὸν Ῥωμανὸν διέκειντο συμπαθῶς οἱ ἐκ τῶν ἐπιτρόπων Κωνσταντῖνος Γογγύλης ὁ πατρίκιος καὶ Στέφανος ὁ μάγιστρος, τέλος δὲ καὶ αὐτὴ ἡ βασιλομήτωρ, ἥτις καὶ ἐλέγετο ὑποτρέφουσ' ἀμυδρὰν ἐλπίδα νὰ ἑλκύσῃ τὸν Ῥωμανὸν εἰς τὴν σαγήνην τῶν ἐρωτικῶν αὐτῆς θελγήτρων.

Καὶ δὴ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Γογγύλη καὶ τοῦ Στεφάνου παρὰ τῇ Ζωῇ ὁ κατάδικος ἠξιώθη τῆς βασιλικῆς χάριτος, καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ πρὸς τὴν βασιλείαν ὁρμῶντος Λέοντος τοῦ Φωκᾶ εὗρον ἐν τῷ παραδόξως τῆς ποινῆς ἀπολυθέντι καταδίκῳ τῆς χθὲς ἀπροςδόκητον στήριγμα. Ἰδίως δὲ προήχθησαν αἱ περὶ βασιλικῆς ὑποψηφιότητος βλέψεις τοῦ Ῥωμανοῦ διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ συντάξεως νέου προστάτου, προστεθέντος εἰς τοὺς τέως ὑπερασπιστὰς, Θεοδώρου τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ βασιλέως.

Ὁ Θεόδωρος, βλέπων τὸν παρὰ τοῦ Φωκᾶ κίνδυνον, προέτεινεν εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον νὰ προςλάβῃ ὡς σύμμαχον τὸν Ῥωμανόν. Ἀλλ' ὁ Ῥωμανὸς προςεποιεῖτο τὸν ἀρνούμενον, ἕως κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἰδιόχειρον ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως. Ἐφ' ᾧ ὑπεσχέθη νἀναλάβῃ τὴν ματαίωσιν πάσης ὑπὲρ τοῦ Φωκᾶ ἐνεργείας Κωνσταντίνου τοῦ παρακοιμωμένου. Ἐπειδὴ δὲ συμφέρον τοῦ τε βασιλέως καὶ τῶν περὶ τὸν Φωκᾶν ἦτο ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπόπλους τοῦ ὑπὸ τὸν Ῥωμανὸν στόλου, ὁ παρακοιμώμενος μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, τοῦτο μὲν ὅπως ἐνεργήσῃ ὑπὲρ ἐπισπεύσεως τῆς ἀναχωρήσεως, τοῦτο δ' ὅπως βεβαιωθῇ περὶ ὑπόπτων διαδόσεων, καθ' ἃς ὁ Ῥωμανὸς ἐμελέτα νἀποπλεύσῃ εἰς Κρήτην, ὅπως συμμαχήσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλ' ὁ Ῥωμανὸς δολίως διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν ναυαρχίδα.

Ἡ σύλληψις τοῦ παρακοιμωμένου ἦτο πραξικόπημα τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐπισπεῦσαν μὲν τὴν λύσιν, ἐμβαλὸν δὲ τἀνάκτορα εἰς δικαίαν ταρα-

χήν. Μάτην ἡ Ζωή, καλέσασα τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς περὶ αὐτ[illegible]ν μεγιστᾶνας, ἠθέλησε νὰ στείλῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν Ῥωμανόν, ὅπ[illegible]ως ζητήσῃ ἐξηγήσεις. Λιθοβοληθέντες ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἠναγκάσθησαν [illegible] νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἐν δὲ τῇ γενικῇ συγχύσει ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε κ[illegible] καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα νἀπελάσῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, καὶ μόνον οἱ ὀλολ[illegible]λυγμοὶ αὐτῆς, συγκινήσαντες τὴν υἱικὴν αὐτοῦ καρδίαν, ἀπέστησ[illegible]ισαν αὐτὸν τῶν μελετηθέντων. Τὴν δὲ μετέωρον θέσιν τῶν πραγμάτ[illegible]των καὶ τὴν παραζάλην, ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ αὐλὴ ἐκ φόβου μὴ ὁ Λέων Φωκᾶ[illegible]ᾶς, ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς καθολικῆς ἀνωμαλίας, τολμήσῃ ἀποστασία[illegible]ξαν, ἀποδεικνύει ἡ καθαίρεσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος δομεστίκου τ[illegible]ῶν σχολῶν, ἔπειτα δ' ἡ πρόςληψις δύο τῶν πλησιεστάτων αὐτοῦ συ[illegible]γγενῶν ὡς ἀρχηγῶν τῆς ξένης φρουρᾶς τῶν ἀνακτόρων, τέλος δὲ κ[illegible]αὶ αὐτῶν ἡ ἀποπομπή.

Ἐν μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς ταύτης συγχύσεως εἷς καὶ μόνος ἀν[illegible]ὴρ ἔβαινεν ἀσφαλῶς πρὸς τὸ τέρμα, ὁ Ῥωμανός, πρὸς ὃν τέλος ἔτε[illegible]ινε τὴν δεξιὰν καὶ αὐτὸς ὁ τέως ἀντίπαλος Λέων. Οὕτω δὲ μετὰ δ[illegible]α-πρεσβεύσεις καὶ ἀπατηλὰς ἐξηγήσεις τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἔνορκον δια[illegible]ε-βαίωσιν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα πίστεως προεχειρίσθη παρὰ Κωνστ[illegible]ν-τίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μάγιστρος καὶ μέγας ἑταιρειάρχης. Μ[illegible]θ' ὃ κελευσθεὶς ἀπέστειλε Κωνσταντῖνος ὁ παρακοιμώμενος εἰς τὸν [illegible]ἐν Καππαδοκίᾳ διατρίβοντα Λέοντα τὸν Φωκᾶν γράμματα, δι' [illegible]ῶν παρηγγέλλετο νὰ μείνῃ πιστὸς πρὸς τὸν βασιλέα.

Οὕτως ἀπεκοιμίζετο ἐν τῷ μακρυνῷ αὐτοῦ κρησφυγέτῳ πρὸς ὥρ[illegible]ν ὁ Φωκᾶς, ὁ ἐξ ἐνδοξοτάτου καταγόμενος οἴκου, καὶ ἡ τύχη ἐμε[illegible]εα ἀνέφελος πρὸς τὸν ἄλλοτε πτωχὸν Μικρασιάτην, ὅςτις οὐδ' ἐτόλ[illegible]α ποτὲ νὰ φαντασθῇ, ὅτι θὰ ἠδύνατο κἂν νὰ πατήσῃ τὸν πόδα εἰς τ[illegible]ν αὐλήν, ἀλλ' εἰς ὃν εἶχεν ἀνοίξει τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων ἡ εὔν[illegible]α Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὅτε ποτὲ γενναίως ἐφόνευσεν ἐντὸς τέλματ[illegible]ος λέοντα πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου.

Ἡ δ' ἀνάρρησις τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς μάγιστρον καὶ ἑταιρειάρχ[illegible]ν, δεικνύουσα τρανῶς πόσον ἀπαραίτητος εἶχε θεωρηθῆ ἡ μετὰ τοῦ κ[illegible]-δυνεύοντος Κωνσταντίνου συμμαχία αὐτοῦ, παρέσχεν εἰς τὸν ἐπιτ[illegible]-δειον ναύαρχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταστήσῃ ὁσημέραι αἰσθητοτέρ[illegible]αν τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τῆς παρ' αὐτοῦ προστασίας. Διὸ [illegible]ὰ πάντα παρεδόθησαν εἰς αὐτόν. Εἰς τὰς ἀνωτάτας τῶν ἀρχῶν ἐκλ[illegible]-θησαν σκεύη τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, καί, ὅτε παρεσκευάσθη καταλλήλως

ς παντοδυναμίας αὐτοῦ τὸ οἰκοδόμημα, τὸ μὲν ἀξίωμα τοῦ ἑται-
ιάρχου μετεβιβάζετο ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν Χριστοφόρον,
τὸς δ' ὁ Ῥωμανὸς ἐστήριζεν ἑαυτὸν εἴπερ ποτὲ διὰ τοῦ κήδους
ὸς τὸν βασιλέα, ὅςτις ἐγίνετο γαμβρὸς τοῦ Ῥωμανοῦ ἐπὶ τῇ ὡραίᾳ
ιαυκοφθάλμῳ θυγατρὶ Ἑλένῃ. Ἐγίνοντο δὲ ταῦτα τῇ 27 Ἀπριλίου
ῦ 919, ἕνα μόλις μῆνα μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ῥωμανοῦ ὡς
αιρειάρχου.

Ὁ βασιλεοπάτωρ ἔβλεπε πλέον ἀνοικτὴν πρὸ ἑαυτοῦ τὴν ὁδὸν τῆς
σιλείας, εἰς ἣν ἔσπευδε πάσῃ δυνάμει. Ἓν μόνον κώλυμα ἐπεπρό-
ε εἰς τὰς προθέσεις αὐτοῦ, ὁ Λέων Φωκᾶς, ὁ ἀρχαῖος ἀντίπαλος,
προςωρινὸς σύμμαχος τῆς χθές. Καίπερ μακρὰν τῆς Κωνσταντι-
πόλεως εὑρισκόμενος, ἐπαχθῶς ἔφερε τὴν ἀποτυχίαν τοῦ πόθου νὰ
νῃ αὐτὸς πενθερὸς τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν
κτόρων καὶ τῆς βασιλευούσης. Ἐκίνησε λοιπὸν εἰς ἀποστασίαν τὰ
ατα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ συνήθροισε στρατιὰν, παραταχθεῖσαν ἀπὸ
ς Χρυσοπόλεως μέχρι τῆς Χαλκηδόνος. Ἐνώπιον τοιούτου προφα-
ῦς κινδύνου εὑρεθεὶς ὁ βασιλεύς, ἠδυνήθη οὐχ ἧττον νὰ κατευνάσῃ
όλως τὴν ἀποστασίαν, κηρύξας διὰ διαγγέλματος αὐτοῦ ἐπίβου-
καὶ ἀποστάτην τὸν Λέοντα καὶ ἀναθεματίσας μὲν αὐτόν, ἀπει-
σας δὲ διὰ τοῦ ἀναθέματος τῆς ἐκκλησίας καὶ πάντα ὅςτις ἤθελεν
είνει εἰς τὴν ἀνταρσίαν. Πρὸς δὲ τούτοις ἠγγέλθη εἰς τοὺς ὑπὸ
Λέοντα Φωκᾶν στρατιώτας ἡ καθαίρεσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀξιώ-
τος δομεστίκου τῶν σχολῶν.

Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῶν τοιούτων εἰςηγήσεων τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπῆρξε
κστηριώτατον. Ἅμα τῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφίξει τῶν ἀγ-
μάτων τούτων ἤρχισεν ἡ ἀποχώρησις τῶν στρατιωτῶν τοῦ Φωκᾶ
ἡ διάλυσις τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Ὁ δὲ Φωκᾶς, βλέπων ἑαυτὸν
ομονούμενον καὶ περιστὰς εἰς ἀμηχανίαν, ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀλλά,
ληφθεὶς παρὰ τῶν ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐξετυφλώθη
ρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ βασιλεοπάτορος, μεσοῦντος τοῦ 920.

Οὕτω δέ, καταστάντος ἀνικάνου πρὸς πᾶσαν ἐπιχείρησιν τοῦ ἐπι-
δύνου ἀντιπάλου, ὁ Ῥωμανὸς ἔβαινεν ἀπροκαλύπτως πρὸς ἐκτέ-
σιν τῶν πόθων αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐδέησε νὰ παρακάμψῃ
τὰ παρουσιαζόμενα ὕστατα τῶν ἐμποδίων. Καὶ τρεῖς μὲν αὐλικοί,
σποδομεύοντες συνωμοσίαν κατ' αὐτοῦ, ἐτύφθησαν καὶ ἐπέμφθησαν
ς ἐξορίαν. Ἡ δὲ βασιλομήτωρ Ζωὴ καρεῖσα ἐνεκλείσθη εἰς τὴν

μονὴν τῆς ἁγίας Εὐφημίας, καὶ ὁ παιδαγωγὸς Θεόδωρος μετὰ τ[illegible] ἀδελφοῦ αὐτοῦ Συμεὼν ἐξωρίσθησαν πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου.

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἦτο πλέον ἀπεξενωμένος παντ[illegible] στηρίγματος, καὶ τὸ στάδιον ἀνεπετάννυτο παντελῶς ἐλεύθερον ε[illegible] τὸν Ῥωμανόν, ὃν εἴδομεν ἔκτοτε διὰ σειρᾶς ἁλμάτων αὐτὸν μ[illegible] περιβληθέντα τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχήν, παραγκωνίσαντα δὲ τ[illegible] λείως τὸν γαμβρὸν Κωνσταντῖνον.

λ'

Ὁ οἶκος τοῦ Ῥωμανοῦ. Συνωμοσίαι κατ' αὐτοῦ.

Ὀλίγος μόνον χρόνος ἤρκεσεν εἰς τὸν Ῥωμανόν, ὅπως, εντε[illegible] τὸν Κωνσταντῖνον καταδικάζων εἰς ἀφάνειαν, ἀναδείξῃ τὸν ἴδ[illegible] οἶκον. Καὶ τῇ μὲν 6 Ἰανουαρίου τοῦ 921 ἀνηγορεύετο αὐγοῦστα[illegible] σύζυγος τοῦ Ῥωμανοῦ Θεοδώρα, τὴν δὲ Πεντηκοστὴν τοῦ αὐ[illegible] ἔτους ἐχρίετο συμβασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ Χρισ[illegible] φόρος, τρία δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη οἱ νεώτεροι υἱοὶ Στέφανος καὶ Κ[illegible] σταντῖνος. Θανούσης δὲ τῇ 20 Φεβρουαρίου τοῦ 923 τῆς βασιλίσσ[illegible] Θεοδώρας, ἀντικατέστησεν αὐτὴν ὡς αὐγοῦστα τοῦ οἴκου τῶν Λακ[illegible] πηνιδῶν Σοφία ἡ σύζυγος τοῦ Χριστοφόρου, θυγάτηρ τοῦ εὐνοουμέν[illegible] τοῦ Ῥωμανοῦ μαγίστρου Νικήτα, ἀνδρὸς λογίου. Νέαν δ' ἐπίρρω[illegible] ἔλαβεν ὁ οἶκος τοῦ Ῥωμανοῦ διὰ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς τ[illegible] Χριστοφόρου Μαρίας μετὰ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Πέτρου, τ[illegible] υἱοῦ τοῦ Συμεών, τῇ 8 Ὀκτωβρίου 927. Ἀλλ' ὁ γάμος οὗτος δ[illegible] ἐνίσχυσε μόνον τὴν δυναστείαν τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐχρησίμευσε δὲ μεγ[illegible] λως καὶ ὡς πολιτικὸν μέσον πρὸς αὔξησιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Β[illegible] ζαντίου ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, μεγάλως ἐκπεσούσης σὺν τῷ θανά[illegible] τοῦ Συμεών. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ γάμου τούτου ἐπεσφραγίσθη ἡ με[illegible] βραχεῖς ἀγῶνας ἐν Μακεδονίᾳ συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τῶν δύο κρα[illegible] τῶν εἰρήνη.

Ὡςεὶ δὲ μὴ ἀρκούμενος ὁ Ῥωμανὸς εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ παλα[illegible] τίου διὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῶν νυμφῶν, ἠθέλησε νὰ γείνῃ κατὰ τ[illegible] ὑπόδειγμα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κύριος καὶ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ δ[illegible] θανόντος τῷ 931 μετὰ τριετῆ πατριαρχείαν τοῦ πατριάρχου Στεφά[illegible] νου, τοῦ διαδόχου τοῦ Νικολάου, ὁ βασιλεοπάτωρ ἐπεφύλαξε τ[illegible]

οὐ μόνον ἠνείχετο τὴν καταπάτησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱονεὶ συμμετεῖχεν αὐτῆς, αὐτὸς παριστάμενος εἰς τὰς στέψεις τῶν γυναικαδέλφων καὶ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Χριστοφόρου Ῥωμανοῦ, [illegible] προαποθανόντος τοῦ ἐν ἔτει 931 ἀποβιώσαντος πατρός.

Ὁ δὲ Ῥωμανὸς ἐγκαίρως ἐνόησε τὴν φυσικὴν δειλίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης θελήσεως παρὰ τῷ Κωνσταντίνῳ, ὃν μάτην ἡ εὐφυὴς σύζυγος Ἑλένη παρώτρυνε νὰ φανῇ ἀρρενωπότερος καὶ σθεναρώτερος. Διό, παραλύσας τὸν γαμβρὸν κατ' αὐτόν, δὲν ὤκνησε νὰ ὑποβιβάσῃ αὐτὸν καὶ κατὰ τύπους πρῶτον μὲν εἰς τὴν δευτέραν θέσιν, τὴν μεθ' ἑαυτόν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν πέμπτην καὶ τελευταίαν, ὅτε εἰς πέντε ἐν ὅλῳ ἀνῆλθον οἱ αὔγουστοι, ὁ Ῥωμανός, ὁ Χριστοφόρος, ὁ Στέφανος, Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Λέοντος. Οὕτω δὲ ὁ Πορφυρογέννητος μετὰ τοιούτους ἐξευτελισμοὺς καὶ τοιαύτην ἐξασθένησιν ἐφαίνετο οἱονεί τις παρέγγραπτος εἰς τὸν κατάλογον τῶν βασιλέων. Κατὰ ταῦτα δὲ δεδικαιολογημένη, εἰ μὴ ἀληθής, εἶνε ἡ φήμη, ὅτι ὁ τὰ πάντ' ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὸν πενθερὸν παραδοὺς Κωνσταντῖνος οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀνακτόροις παρορώμενος παρεπέμφθη εἰς ἐξάρτημά τι τῶν βασιλείων, καταληφθέντων ὑπὸ τῶν Λακαπηνιδῶν, ἀλλὰ καὶ ἠναγκάζετο νἀσχολῆται περὶ τὴν ζωγραφικὴν χάριν συντηρήσεως τοῦ ἰδίου οἴκου.

Τοιούτου ὄντος τοῦ Κωνσταντίνου, δὲν ἠδύνατό τις νἀναμένῃ ἀντίδρασιν παρ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρξεν ἀνώδυνος ἡ ἀρχὴ τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἡ αὐθαιρεσία τοῦ βασιλεοπάτορος καὶ ἡ ἀκοίμητος τῶν εὐπατριδῶν φιλοδοξία προεκάλεσαν καὶ μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἁρπαγὴν τῆς ἀρχῆς οὐκ ὀλίγας συνωμοσίας καὶ ἀνταρσίας, αἵτινες πᾶσαι ἀντεμετωπίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ μετὰ δεξιότητος ἅμα καὶ σθένους, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὠμότητος καὶ βίας.

Ἀλλὰ παρ' ὅλην τὴν ταχύτητα καὶ αὐστηρότητα μεθ' ἧς ὁ Ῥωμανὸς ἠδυνήθη νἀντεπεξέλθῃ εὐθὺς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ κατὰ τῶν πρώτων στασιαστικῶν κινημάτων, ἅτινα εἶχον μᾶλλον τὸν χαρακτῆρα συνωμοσίας αὐλικῆς, δὲν ἔλειψαν καὶ κατόπι νέαι ἀπόπειραι αὐτόχρημα ἀνταρσίας.

Ἡ πρώτη αὐτῶν εἶνε ἀποστασία ἐν τῷ θέματι Χαλδίας, περιλαμβάνοντι τὰς παραποντίους χώρας, ὧν πρὸς βορρᾶν κέντρον ἦτο ἡ Τραπεζοῦς, ἀλλ' ὅπερ καθικνεῖτο μέχρι τῆς Μελιτηνῆς. Αὕτη ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ θέματος τούτου, συνδυαζομένη μετὰ τῶν πατρίδων

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ.

κυριωτάτων ἀποστατῶν, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀποστασία αὕτη δὲν
ἄσχετος πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος
άλην ἔξαρσιν τῆς Ἀρμενίας, ἧς τὴν αὐτονομίαν εἶχον ἀναγνω-
ι οἱ Βυζαντῖνοι, βοηθήσαντες ἔπειτα ἐπὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς
ιλείας τοῦ Ῥωμανοῦ τοὺς Ἀρμενίους εἰς ἀπόσεισιν τοῦ ἐν τῷ
αξὺ βαρύνοντος αὐτοὺς ἀραβικοῦ ζυγοῦ. Ἐβυσσοδομεύθη λοιπὸν
ς ἡ ἀποστασία διὰ τῆς ὑποθάλψεως τῶν αὐτονόμων τάσεων τῶν
οίκων· ψυχὴ δὲ τῆς ἀποστασίας ὑπῆρξεν ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος
λδίας Βάρδας ὁ Βοΐλας, μεθ' οὗ συνετάχθησαν ὁ ἐκ Χαλδίας
ριανὸς καὶ ὁ Ἀρμένιος Τατζάτης. Ἀλλὰ, βαρὺς ἐπιπεσὼν κατὰ
ἀποστατῶν ὁ γενναῖος στρατηγὸς Ἰωάννης ὁ Κουρκούας, συνέ-
ε καὶ ἀπετύφλωσε τοὺς περιφανεστέρους τῶν ἀποστατῶν πλὴν τοῦ
τζάτη, ὅςτις ἐτυφλώθη μόνον ἀργότερον, ἀποπειρώμενος ἀπόδρα-
ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἣν καταφυγὼν εἶχε τύχει συγγνώμης
τιμῶν, καὶ τοῦ Βοΐλα, ὅςτις ἐτιμωρήθη καρεὶς εἰς μοναχόν.

Τὸ δὲ μοναχικὸν ἔνδυμα ὑπῆρξε τὸ ἐπόμενον ἔτος, τῷ 926, ἡ τι-
ρία τοῦ υἱοῦ τοῦ Βοΐλα, Κωνσταντίνου, παρασκευάσαντος νέαν
τὰ τοῦ αὐτοκράτορος αὐλικὴν συνωμοσίαν μετὰ τοῦ μυστικοῦ Ἰω-
ου καὶ τοῦ φιλοδόξου αὐτοῦ πενθεροῦ, τοῦ πατρικίου καὶ λογοθέ-
τοῦ δρόμου Κοσμᾶ. Τούτων ὁ μὲν Ἰωάννης ἐτιμωρήθη ὁμοίως
εἰς, ἡ δὲ τιμωρία τοῦ Κοσμᾶ περιωρίσθη εἰς δεινὴν μαστίγωσιν
ἀπόλυσιν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ.

Ἀλλὰ πολὺ ἐγγύτερος παρέστη ὁ κίνδυνος τῷ 928, ὅτ' ἐξυφάνθη
συνωμοσία, ἧς πρωτουργὸς μὲν ἦτό τις τῶν κηδεστῶν αὐτοῦ τοῦ
μανοῦ, ἕδρα δ' αὐτὸ τὸ παλάτιον. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς συνωμοσίας
της ἦτο αὐτὸς ὁ πενθερὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ Νικηφόρου
ιστρος Νικήτας. Ὁ Νικήτας οὗτος ἦτο γέννημα τῆς Πελοπον-
ου. Καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῆς ἕλκοντες τὸ γένος ἦσαν ὑπερήφανοι ἐπὶ
καταγωγῇ ἐκ τῆς ἐνδόξου χώρας, οἱ δὲ Βυζαντῖνοι διὰ τὴν με-
ν καὶ προςωρινὴν κατάληψιν τῆς χερσονήσου ὑπὸ τῶν Σλάβων
κτήριζον αὐτοὺς ὡς σλαβογενεῖς. Διὸ καὶ τὸν Νικήταν, μέγα φρο-
ντα ἐπὶ τῇ εὐγενείᾳ, ἔσκωψεν ὁ γραμματικὸς Εὐφήμιος διὰ τοῦ
λυθρυλήτου στίχου

γαρασδοειδὴς ὄψις ἐσθλαβωμένη,

ἡ ἀληθὴς σημασία δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀκόμη διαλευκανθεῖσα
αρὰ τὰς γενομένας πολλὰς προτάσεις καὶ εἰκασίας. Ἀλλ' ὅτι ὁ

γραμματικὸς Εὐφήμιος, ὅςτις ἀγνοοῦμεν κατὰ πόσον εἶχε δικαίωμα νὰ παρίσταται ὡς ἑλληνικώτερος τοῦ Νικήτα, εἶχεν ἄδικον κακίζων τὸν πενθερὸν τοῦ Χριστοφόρου, ἀποδεικνύεται ἐκ περισωθεισῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ μαγίστρου, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι ὁ σκωπτόμενος ὡς δῆθεν σλαβογενὴς ἦτο εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν Βυζαντίνων γνώστης τοῦ Ἕλληνος λόγου.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Ῥωμανοῦ, ὑποσκελίσαντος τὸν Κωνσταντῖνον, δὲν ἄφινεν ἥσυχον τὸν φιλόδοξον Νικήταν, ὅςτις ἐφαντάσθη νὰ γείνῃ καὶ αὐτὸς βασιλεοπάτωρ ἀντ' ἐκείνου, ὑποκινῶν τὸν γαμβρὸν Χριστοφόρον εἰς στάσιν κατὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς τῷ 928. Ἀλλ' ἡ συνωμοσία ἀνεκαλύφθη, καὶ ὁ Νικήτας, καρεὶς μοναχός, ἐξωρίσθη ἐκ Βυζαντίου. Οὐχ ἧττον δὲ ἡ συγγενικὴ αὕτη στάσις, καίπερ ἀποτυχοῦσα, δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ προμήνυμα τῆς μετὰ δεκαὲξ ἔτη ἀπὸ τῶν ἰδίων υἱῶν καταλύσεως τῆς ἀρχῆς τοῦ Ῥωμανοῦ.

λα'
Ἰωάννης ὁ Κουρκούας.

Παραβλέποντες τὸν ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ σφετερισμὸν τοῦ θρόνου, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀνεδείχθη ἄξιος αὐτοῦ καὶ κραταιὸς ἀμύντωρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ἐκφαίνεται δὲ τοῦτο μάλιστα ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτείας τοῦ Ῥωμανοῦ, ὅςτις, δεξιῶς ἐπωφελούμενος τήν τε κατάπτωσιν τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ τσάρου Πέτρου καὶ τὴν ἔκλυσιν τοῦ ἐν Βαγδατίῳ ἀραβικοῦ χαλιφάτου, προπαρασκευάζει τὴν ὁδὸν τῶν μεγάλων Βουλγαρομάχων καὶ Ἀραβομάχων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ τὴν μὲν Βουλγαρίαν, ἐκπεσοῦσαν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς Πέτρου εἰς μεγάλην παρακμήν, ἣν ηὔξανον ἐμφύλιοι σπαραγμοί, εἴδομεν ἤδη καταλείπουσαν ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ κατ' ἀνάγκην πᾶν ἐπιθετικὸν σχέδιον, διὰ δὲ τοῦ γάμου τοῦ Πέτρου μετὰ τῆς ἐγγόνης τοῦ Ῥωμανοῦ Μαρίας γινομένην οἱονεὶ ἐξάρτημα τοῦ οἴκου τῶν Λακαπηνιδῶν, ὅςτις οὐχ ἧττον δὲν ὤκνησε νὰ παράσχῃ προστασίαν καὶ φιλοξενίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πέτρου Ἰωάννην, καίπερ ἀποστατήσαντα ἀπὸ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων. Τὰς δ' ἐπὶ τῶν χρόνων τούτων ἀγαθὰς σχέσεις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βουλγαρίας διέκοψε μόνον ἐπὶ βραχὺ ἡ εἰς τὴν

Ἤπειρον μέχρι Νικοπόλεως ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Βουλγαρίας ἐξωσθέντων ὁπαδῶν ἄλλου ἀδελφοῦ τοῦ τσάρου, τοῦ Μιχαὴλ, ὅςτις ἐπ' ἴσης ἀποστατήσας ἀπέθανεν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἀποστασίας. Ἀλλ' οἱ ἐπιδρομεῖς ταχέως ἐκνικηθέντες δὲν διετάραξαν ἐπὶ μακρότερον τὴν ἐν Ἠπείρῳ ἡσυχίαν, οὐδὲ συνετέλεσαν εἰς σύγκρουσιν τῆς βουλγαρικῆς βασιλείας καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου.

Ἐπὶ δὲ τῆς παραλυσίας τοῦ ἀραβικοῦ κράτους στηρίζονται οἱ ἆθλοι ἑνὸς τῶν ὀνομαστοτάτων στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Ἀρμενέου Ἰωάννου Κουρκούα. Οἱ Ἀρμένιοι ἦσαν περιζήτητοι φίλοι τῶν Βυζαντίνων. Πολλοὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπιφανῶν, ὁτὲ μὲν ἀποφεύγοντες τὰς ἐπιχωρίους συγκρούσεις τῶν ἐκκρίτων γενῶν, ὁτὲ δὲ προθυμούμενοι νὰ ὀρέξωσιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους χεῖρα βοηθείας ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς σαρακηνικῆς ἐπιδρομῆς, ἥτις ἐπίεζε τὴν Ἀρμενίαν οὐχ ἧττον τοῦ Βυζαντίου, ὁτὲ δὲ τυχοδιωκτικῶς ἐπιζητοῦντες στάδιον διακρίσεως ἐν Βυζαντίῳ, εἶχον ἀξιωθῆ ἐν τῇ βασιλευούσῃ τιμῶν καὶ δόξης. Διὸ εἴχομεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν ἱκανοὺς Ἀρμενίους ἀνελθόντας εἰς τὴν στρατηγίαν ἢ περιβληθέντας μεγάλα πολιτικὰ ἀξιώματα ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει. Ὑπάρχει μάλιστα παρά τισι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ἡ τάσις αὐτὸν τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα νὰ παραστήσωσιν Ἀρμένιον, ἀποδεχόμενοι τὰ περὶ τῆς ἐξ Ἀρσακιδῶν καταγωγῆς αὐτοῦ βυζαντιακὰ μυθεύματα, καὶ μεταβαπτίσωσι τὴν ἔνδοξον μακεδονικὴν δυναστείαν εἰς ἀρμενικήν. Ἀλλ' ὁπωςδήποτε τὸ τρανότατον δεῖγμα τῆς παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις εὐδοκιμήσεως τῶν Ἀρμενέων εἶνε αὐτοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ ἡ ἐξ Ἀρμενίων καταγωγή. Ἡ δ' ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου ἐπίδρασις αὕτη τῶν Ἀρμενίων, συνδυαζόντων τὸ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας φιλοπόλεμον πρὸς τὴν καὶ νῦν προςιδιάζουσαν εἰς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο πολυπραγμοσύνην καὶ τὸν τεχνασμὸν, ἐξηκολούθησεν ἀκόμη ἐπὶ μακρόν. Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι οὐ μόνον ἠνείχοντο, ἀλλὰ καὶ ἐτίμων τοὺς παρειςάκτους ἐκείνους, καίπερ ὁμολογοῦντες καὶ σκώπτοντες διὰ στίχων καυστικῶν τὸ φιλοκερδὲς αὐτῶν καὶ δόλιον, τὴν πανουργίαν καὶ παρασπονδίαν.

Τῶν ἀρμενικῶν τούτων οἴκων ὑπῆρξε καὶ ὁ μεγάλως ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐπὶ τρεῖς ὅλας γενεὰς ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ ἰσχύσας οἶκος τοῦ Κουρκούα, οὗ τὸ ἀρμενικὸν ὄνομα ἦτο Γκουργκέν. Ῥωμανὸς Κουρκούας ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου ὑπῆρξεν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἀρχηγὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τῶν ἱκανάτων.

Ἡ δὲ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου στάσιν τῷ 879 καὶ ἡ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς ἐκτύφλωσις αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκσπάσῃ τὰς ῥίζας ἃς εἶχεν ἤδη βάλει εἰς τὴν αὐλὴν ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ. Διὸ βλέπομεν τὸν υἱὸν τοῦ Ῥωμανοῦ Ἰωάννην ἀνερχόμενον εἰς τὸ ἀξίωμα δομεστίκου τῶν σχολῶν ἀπὸ τοῦ 919, ἀπ' αὐτῶν δῆλα δὴ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Λακαπηνοῦ ὡς βασιλεοπάτορος. Μεγάλως δὲ τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Ἀνατολῇ δυνάμεων πιστῶς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς τοῦ Ῥωμανοῦ ἐπὶ εἴκοσι δύο ὅλα ἔτη καὶ ἑπτὰ μῆνας. Ἡ δὲ δόξα ἡ στέψασα τὰ ὅπλα τοῦ γενναίου στρατηγοῦ ἀνέδειξεν αὐτὸν ἄξιον ἰδίας περὶ αὐτοῦ ἱστορικῆς συγγραφῆς, γραφείσης μὲν παρὰ τοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ κριτοῦ Μανουὴλ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπολεσθείσης.

Ἡ ὁσημέραι προϊοῦσα αὔξησις τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἡ ὁρμὴ αὐτῶν μέχρι τῶν χρόνων τῶν ἀμέσως προηγηθέντων τῆς στρατηγίας τοῦ Κουρκούα εἶχεν ὑπάρξει τοιαύτη, ὡς εἴχομεν πολλάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν, ὥστε τὰ ὅρια τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἶχον περισταλῇ εἰς τὸν Ἅλυν, εἰ καὶ ἐνίοτε οἱ Ἄραβες ἠναγκάζοντο νἀντιμετρῶνται πρὸς στρατηγοὺς γενναίους, οἷος Νικηφόρος Φωκᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Βάρδα. Ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα ἐν τῷ μεταξὺ ἔκπτωσις τοῦ ἐν Βαγδατίῳ χαλιφάτου εἶχεν ἀγάγει τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸν ἐν Μεσοποταμίᾳ περιορισμὸν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀββασιδῶν ὑπὸ τοῦ οἴκου τῶν Ἀμδανιδῶν, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Βαγδατίῳ κατάλυσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βουσιδῶν. Αἱ δ' ἀνωμαλίαι αὗται ἐν τῇ ἀραβικῇ κυριαρχίᾳ ἐπέρρωσαν τὰ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ χριστιανικὰ στοιχεῖα, καὶ ἐνέπνευσαν θάρρος εἴς τε τοὺς Βυζαντίνους καὶ Ἀρμενίους πρὸς ἀνάκτησιν μεγάλου μέρους τοῦ ἐδάφους ὅπερ εἶχεν ἀποβληθῇ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀράβων.

Ἐν μέσῳ τοιούτων περιστάσεων δὲν ὑπῆρξε δύσκολον εἰς στρατηγὸν γενναῖον καὶ ἀπτόητον οἷος ὁ Ἰωάννης Κουρκούας νὰ διακριθῇ, ἀναλαμβάνων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀμύνης τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐπιθέσεως. Πόλεις καὶ φρούρια, κῶμαι καὶ χῶραι ὑποτεταγμέναι εἰς τοὺς Ἄραβας ἐδῃοῦντο, καὶ αἰχμάλωτοι ἀπήγοντο ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν βυζαντιακὴν γῆν. Ὁ Ἅλυς ἔπαυσε διὰ τῶν τολμηρῶν τούτων ἐπιθέσεων θεωρούμενος ὡς τὸ ὅριον μεταξὺ Ἀράβων καὶ Βυζαντίνων, ἀφ' οὗ

τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα προεχώρουν νικηφόρα πολὺ πέραν αὐτοῦ. Τἀπὸ τοῦ τέλους ἤδη τοῦ ὀγδόου αἰῶνος περιώνυμα 'Αμυντήρια, ὡς ἐκάλουν οἱ Σαρακηνοὶ τὴν ἀκαταμάχητον ζώνην τῶν ἀπὸ τῆς Μελιτηνῆς μέχρι τῆς Ταρσοῦ ὀχυρῶν προπυργίων, διέψευδον πλέον τὸ φοβερὸν αὐτῶν ὄνομα. Οὕτω δ' ἀπὸ τολμήματος εἰς τόλμημα προβαίνων ὁ ἀνδρεῖος Κουρκούας, ἐθάρρησε τῷ 927 νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον καταπληκτικὸν ἀληθῶς, τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς ὀχυρωτάτης Μελιτηνῆς πέραν τοῦ Εὐφράτου, ἧς καὶ αὐτὸς ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν μάτην εἶχε πειραθῇ. 'Αλλ' ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Κουρκούα, παρακαθήσαντος τὴν ἀήττητον θεωρουμένην πόλιν καὶ στήσαντος δεινὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, ἐνέβαλεν εἰς τοιαύτην στενοχωρίαν καὶ ἀμηχανίαν τοὺς πολιορκουμένους, ὥςτε ὁ ἐμίρης τῆς πόλεως 'Αβου-Χὰψ ἀπεφάσισε τὴν παράδοσιν αὐτῆς. 'Αποδεχθέντος δὲ τοῦ Κουρκούα τὰς προτάσεις αὐτοῦ, ὁ 'Αβου-Χὰψ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ 'Αβου-Σαλὰθ παρέστησαν πρὸ τοῦ νικητοῦ, καί, σταλέντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνωμολόγησαν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ συνεκστρατεύωσι τὸ ἑξῆς ἐναντίον τῶν ὁμοφύλων 'Αγαρηνῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξεν ὁ 'Αβου-Χὰψ πιστῶς διὰ βίου. Οὐχ ἧττον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (934) οἱ Μελιτηνιῶται, διαλύσαντες τὴν εἰρήνην, ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων. 'Αλλ' ὁ Κουρκούας, σπεύσας μετὰ τοῦ συστρατήγου Μελίου, 'Αρμενίου καὶ τούτου, ἐξεπολιόρκησε τὴν πόλιν ἐν χρόνῳ βραχυτάτῳ, καὶ κατηδάφισεν αὐτήν. Συνυπέταξαν δ' οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰς ἄλλας ὁμόρους πόλεις τῆς Μικρᾶς 'Αρμενίας, ἥτις, ὑπαχθεῖσα εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὑπὸ τὸν τύπον **κουρατωρίας**, προςαρτηθείσης εἰς τὸ ἐγγύτατον τῶν θεμάτων, τὸ τῆς Λυκανδοῦ, ἀπέβη λίαν προσοδοφόρος εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον ἕνεκα τοῦ πλούτου αὐτῆς. 'Η δ' ἐδαφικὴ αὕτη ἐπέκτασις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐκλόνησε τοὺς Ἄραβας τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε νὰ δύναται νὰ γείνῃ ἤδη σκέψις περὶ ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν ἀπομονωθέντων Σαρακηνῶν τῆς Κιλικίας. Τὸν δὲ σκοπὸν τῆς ἐξασθενήσεως ταύτης τῶν ἐμιρῶν τῆς Ταρσοῦ εἶχε πάντως ἡ βραχὺν χρόνον μετὰ τὸ 934 ἵδρυσις τοῦ νέου θέματος Σελευκείας, ἀποτελεσθέντος μὲν πιθανῶς ἐκ χωρῶν τῆς τραχείας Κιλικίας, ἀποσπασθεισῶν διὰ τῆς γενναίας ἐνεργείας τοῦ Κουρκούα ἀπὸ τῶν 'Αράβων, ἐξικνουμένου δὲ μέχρι τῶν προθύρων αὐτῶν τῆς Ταρσοῦ ὡς προπυργίου βυζαντιακοῦ ἐναντίον τῶν ἤδη τεταπεινωμένων Σαρακηνῶν.

Ἀληθῶς ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης παραδόσεως τῆς Μελιτηνῆς ὁ Κουρκούας εἶχε μεγάλως περιστείλει τὴν ἀραβικὴν ὀφρὺν διὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ 928, δι' ἧς νέας εἶχεν ἀποσπάσει ἀπ' αὐτῶν χώρας, τὰ περὶ τὴν Θουῖτιν λίμνην, τὴν σήμερον λεγομένην τοῦ Βὰν, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ. Καὶ ἡ σύμπασα δὲ χώρα τῆς Φασιανῆς ἡ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατεχομένη ἠφανίσθη ὑπ' αὐτοῦ.

Οἱ Σαρακηνοί, οὕτως ἄνευ ἐπιτυχίας παλαίοντες πρὸς τὸν ἀκατανίκητον Ἰωάννην, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπ' ἴσης γενναίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου, τοῦ πάππου τοῦ κατόπιν ἐπὶ τὸν βυζαντιακὸν θρόνον ἀνελθόντος Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, ἠναγκάζοντο ποὺ μὲν νὰ παραδίδωνται, ποὺ δὲ νὰ ὑποχωρῶσι καὶ ποὺ νἀποδέχωνται τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ νικητοῦ θρησκείαν τοῦ ἐσταυρωμένου. Αἱ νικηφόροι στρατιαὶ τοῦ Ἀρμενίου στρατηγοῦ δὲν ἦσαν μόνον στρατιαὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ στρατιαὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῶμεν βλέποντες αὐτὸν δίκην νέου Ἡρακλείου ἐπιχειροῦντα νὰ προσδώσῃ εἰς τοὺς πολέμους αὐτοῦ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα διὰ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολῆς ἱεροῦ κειμηλίου, ὅπερ κατεῖχον οἱ Σαρακηνοί, ὡς ἄλλοτε οἱ Πέρσαι τὸν τίμιον σταυρόν.

Καὶ δὴ τῷ 942 μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ δῄωσιν τῆς περὶ τὴν Ἄμιδαν χώρας ἡ περὶ τὸν Κουρκούαν στρατιὰ προεχώρησε μὲν μέχρι τοῦ Δάρας καὶ τῆς Νισίβεως, ἐπολιόρκει δὲ τὴν Ἔδεσσαν. Ἀπὸ μακρῶν χρόνων τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα δὲν εἶχον φανῆ ἐν ταῖς χώραις ταύταις τῆς Μεσοποταμίας, οὐδ' εἶχον διαβῆ τὸν Εὐφράτην. Ἔκπληκτοι λοιπὸν εἶδον οἱ Ἐδεσσηνοὶ τὴν ὁρμὴν μεθ' ἧς ἐπετέθη κατὰ τῆς πόλεως αὐτῶν ὁ Κουρκούας, καὶ ζητήσαντες ἔλαβον παρ' αὐτοῦ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἄνευ ζημίας λύσεως τῆς πολιορκίας τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῆς ἐν τῇ πόλει φυλασσομένης ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ, ἣν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἐλέγετό ποτε ἀποστείλας εἰς Ἄβγαρον τὸν βασιλέα. Πανηγυρικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου, ἔνθα παρέλαβε τὸ ἅγιον ἐκμαγεῖον Θεοφάνης ὁ παρακοιμώμενος, ἀνακομιδὴ αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ προπορευομένου μετὰ λαμπρᾶς φωταγωγίας περιφορὰ διὰ τῆς πόλεως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ μέχρι τοῦ παλατίου, ἐν ᾧ κατετέθη.

Τοιαύτη δόξα, στέψασα τὴν κεφαλὴν τοῦ Κουρκούα, ἀνεδείκνυεν αὐτὸν ἄξιον πάσης τιμῆς. Αὐτὸς δ' ὁ Ῥωμανὸς ἐμελέτα νὰ εἰσα-

γάγῃ αὐτὸν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον ὡς πενθερὸν τοῦ ἐγγόνου Ῥωμανοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἰδίου δευτεροτόκου υἱοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ἀκοίμητος ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ ὁ φθόνος τῶν αὐλικῶν. Ἤδη πρότερον εἶχον οὗτοι ἀποπειραθῆ νὰ κλονήσωσι τὴν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τιμὴν τοῦ ἀκαμάτου στρατηγοῦ καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἠγωνίζετο ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἀλλ' ἡ συκοφαντικὴ αὐτῶν μήνυσις, ὅτι ὁ γενναῖος Κουρκούας, ὅςτις ἀπὸ τοῦ Ἅλυος εἶχε μεταθέσει τὰ βυζαντιακὰ σύνορα εἰς τὸν Εὐφράτην, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἐξηλέγχθη ψευδὴς ὑπὸ τῶν γενομένων ἀνακρίσεων, καὶ διεσώθη τότε ἄθικτος ἡ πρὸς αὐτὸν πίστις τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐπίθεσις ὑπῆρξε πολὺ βαρυτέρα. Αὐτοὶ οἱ συμβασιλεῖς τοῦ Ῥωμανοῦ ἐμάνησαν κατ' αὐτοῦ. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐναντίον τοῦ Κουρκούα ἐξεγερθείσης καταιγίδος ὑπῆρξεν ἡ παραίτησις τοῦ Ῥωμανοῦ ἀπὸ τοῦ μετ' αὐτοῦ κήδους καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ ὡς δομεστίκου τῶν σχολῶν διὰ τοῦ συγγενοῦς τοῦ αὐτοκράτορος Πανθηρίου.

λϐ'

Ἄλλαι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπὶ Ῥωμανοῦ.

Οἱ ἆθλοι τοῦ Κουρκούα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ δὲν ἦσαν αἱ μόναι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν χρόνων τοῦ Ῥωμανοῦ, δι' ὧν ἀποκατεστάθη τοῦ βυζαντιακοῦ ὀνόματος ἡ γοητεία. Οἱ Σαρακηνοὶ δὲν ᾐσθάνθησαν τὰ πλήγματα τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων μόνον ἀπὸ τοῦ Ἅλυος μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Λαμπρὰ δ' ὑπῆρξεν ἐν ἔτει 926 ἡ ἐκδίκησις δι' ἧς ἐτιμωρήθη τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ἐπιδρομεὺς Λέων ὁ Τριπολίτης. Εἴκοσι καὶ δύο ἔτη εἶχον ἤδη παρέλθει ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς βασιλίδος τοῦ Θερμαϊκοῦ, ἀλλ' ὁ ἤδη γηραιὸς αὐτῆς πορθητής, μὴ λησμονῶν τἀρχαῖα αὐτοῦ κατορθώματα, ἐπεζήτησε νέας ἐπιτυχίας καὶ νέα κέρδη ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Εὑρίσκετο δὲ μετὰ νέαν δῄωσιν τῶν νήσων προςωρμισμένος μετὰ πλήθους πλοίων ἐν Λήμνῳ, ὅτε παρέστη αἴφνης ἀντιμέτωπος αὐτοῦ ὁ βυζαντιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Ῥαδινόν. Ἡ νίκη τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὴν γενομένην ναυμαχίαν ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Ἡ μὲν Λῆμνος κατελήφθη, αἱ δὲ νῆες τῶν βαρβάρων κατεδύθησαν ἅπασαι, περισωθείσης μόνης τῆς ναυαρχίδος, ἐφ' ἧς ἔφυγε κατῃσχυμμένος ὁ ἡττημένος ναύαρχος τῶν Ἀράβων.

Ἐνισχυθεὶς δ' ὁ Ῥωμανὸς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας τοῦ δραστη-ρίου Ῥαδινοῦ φαίνεται ὅτι ἐμελέτησε τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ναυτικὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀποτυχοῦσαν ἕνεκα τρικυμίας. Ἐ[illegible] ταύτης δ' ἀπωλέσθη μέγα μέρος τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, ἂν πιστεύ-σωμεν τὸν Ἄραβα συγγραφέα Ἐλμακὶν, ὅςτις μόνος ποιεῖται λόγο[illegible] περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης.

Οὐχ ἧττον δὲ μετὰ συνέσεως ἠδυνήθησαν οἱ Βυζαντῖνοι ἐπὶ τ[illegible]ῦ Ῥωμανοῦ νὰ διατηρήσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν ἐν Ἰταλίᾳ, τοῦτο μ[illegible]ν ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς, τοῦτο δὲ συμμαχοῦντες ἢ ἀντ[illegible]-μετρούμενοι πρὸς τοὺς ἐγχωρίους δυνάστας, ὧν ἀλλοπρόςαλλος [illegible]ς καὶ ἐν προτέροις χρόνοις ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἡ φιλία. Οὐ μικρ[illegible]ν δ' ὠφέλησε τὸν Ῥωμανὸν κατὰ τούτους τοὺς ἀγῶνας ἡ συμμαχ[illegible]α καὶ φιλία μετὰ τοῦ νέου βασιλέως τῆς Ἰταλίας Οὔγωνος τοῦ [illegible]x Προβιγκίας, ἀπογόνου τῶν Καρολιδῶν, ὅςτις ἠδυνήθη νὰ στηρίξῃ τ[illegible]ν ἀρτιπαγῆ αὐτοῦ θρόνον εἰς τὴν κατὰ τῶν Λαγγοβάρδων ἀντίπρα[illegible] τῶν ἰταλικῶν στοιχείων τῆς χερσονήσου. Ἤδη δὲ τῷ 927 πρεσβεί[illegible] τοῦ Οὔγωνος εἰς Κωνσταντινούπολιν σταλεῖσα ἐξησφάλισε τὴν φιλίαν τοῦ Ῥωμανοῦ, ἥτις διετηρήθη ἀμείωτος μέχρι τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Λακαπηνοῦ. Διὸ ἔτι μικρὸν πρὸ αὐτῆς βλέπομεν τῷ 942 τὸν Ῥω-μανὸν ἀποστέλλοντα εἰς τὸν Οὔγωνα ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτοῦ βοηθείας ἐναντίον τῶν ἐκ τοῦ παραλπείου Φραξινέτου ἐπιτρεχόντων τὴν Ἰτα-λίαν Σαρακηνῶν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐκραταιώθη ἡ φιλία αὕτη τῶν δύο οἴκων διὰ τοῦ ἐν ἔτει 944 τελεσθέντος γάμου Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ ἐγγόνου τοῦ Λακαπηνοῦ μετὰ τῆς νόθου θυγατρὸς τοῦ Οὔγωνος Βέρθας, ἥτις μετὰ τὴν εἰς Κων-σταντινούπολιν ἄφιξιν αὐτῆς μετωνομάσθη Εὐδοκία. Ταύτην προώ-ρως θανοῦσαν ἀνυμέναιον τῷ 949 μετὰ πενταετῆ διαμονὴν ἐν τῇ βασιλευούσῃ μᾶλλον ἢ συζυγίαν μετὰ τοῦ ἀνήβου Ῥωμανοῦ ἐθρήνη-σεν ὁ συμπαίκτωρ σύζυγος διὰ τρυφερᾶς μονῳδίας, περισωθείσης μέ-χρις ἡμῶν.

Ὀλιγώτερον δ' εὐνοϊκὰ ἦσαν τὰ πράγματα διὰ τοὺς Βυζαντίνους ἐν Σικελίᾳ, ἐξ ἧς συχναὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Σαρακηνῶν ἔφερον εἰς στε-νοχωρίαν τὰς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακὰς κτήσεις. Διὸ περὶ τὸ 915 εἶχεν ἀναγκασθῆ ἡ Ζωὴ νἀποδεχθῇ τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Καλαβρίας Εὐσταθίου συνομολόγησιν συνθήκης πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Σαρακη-νοὺς, ὑποχρεωθέντας ἀντὶ πληρωμῆς εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδων χρυσῶν

νομισμάτων κατ' έτος, άντιστοιχούντων πρὸς τριακοσίας τριάκοντα χιλιάδας δραχμῶν, νὰ περιστέλλωσι τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐν Σικελίᾳ ὁμοφύλων αὐτῶν. Καὶ κατεβιβάσθη μὲν κατόπιν ὁ φόρος οὗτος εἰς τὸ ἥμισυ, ὅπερ ποσὸν ἐξηκολούθουν ἀποτίνοντες οἱ Βυζαντῖνοι μέχρι τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἀλλ' ὑπεβάλλοντο ὁπωςδήποτε ἕνεκα τούτου εἰς ὑποχρεώσεις καὶ ταπείνωσιν, ἧς πολὺ προτιμοτέρα ἦτο ἄμεσος ἐνέργεια πρὸς ἐξασθένησιν τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας. Διὰ τούτους τοὺς λόγους δὲν ὤκνησεν ὁ Ῥωμανὸς νὰ στείλῃ τῷ 934 δύναμιν ἀρωγὸν τῶν κατοίκων τοῦ Ἀκράγαντος, οἵτινες, ἀποστατήσαντες ἐναντίον τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν Σαρακηνῶν καὶ πολιορκούμενοι ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ ἀραβικοῦ στόλου, ἐζήτησαν ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Λακαπηνοῦ. Ἡ δὲ βυζαντιακὴ στρατιὰ ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀποσταλεῖσα ἐπὶ τοσοῦτον ἐνίσχυσε τοὺς πολιορκουμένους, ὥςτε ἠδυνήθησαν νἀντιστῶσιν ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη εἰς τοὺς πολιορκητάς, ἀναγκασθέντας νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν. Μόνον δ' ὅτε οἱ Σαρακηνοὶ ἐπέστρεψαν καὶ πάλιν μετὰ δυνάμεων πολὺ καθυπερτέρων, ἠναγκάσθησαν οἱ Ἀκραγαντῖνοι νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν.

Εἰς πολιτικὴν δὲ τέλος δεξιότητα μᾶλλον ἢ εἰς πολεμικὴν νίκην ἐχρεώστει τὸ Βυζάντιον τὴν ἐν ἔτει 934 ἀπαλλαγὴν ἀπὸ νέου πολεμίου, ὅςτις ἠδύνατο νἀποβῇ λίαν ἐπικίνδυνος καὶ προκαλέσῃ μακροὺς ἀγῶνας, ὡς εἶχε συμβῇ ἐν τῇ Δύσει. Ἦσαν δ' οἱ νέοι οὗτοι πολέμιοι οἱ Οὖγγροι, οὓς εἴδομεν ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ συμμαχοῦντας μετὰ τῶν Βυζαντίνων ἐν τῷ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνι.

Οἱ Οὖγγροι ἅμα τῇ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐγκαταστάσει αὐτῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, μεθ' ἣν εἴδομεν αὐτοὺς διαπεραιουμένους τὸν Δούναβιν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, διὰ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν Βυζαντίνων ἀπετράπησαν τῆς πρὸς τὰ πρόσω πορείας ἐν Ἀνατολῇ, καὶ ἔστρεψαν τὰς ἐπιθέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Δύσιν. Ἓν δὲ τῶν πρώτων αὐτῶν κατορθωμάτων ὑπῆρξεν ἡ ἐξολόθρευσις τῶν Μοραβῶν, διασκορπισθέντων εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ Χρωβατίαν καὶ τὰς ἄλλας περιοίκους χώρας ἢ ἐγκαταμιχθέντων μετὰ τῶν νικητῶν, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Οὔγγρων κατάληψις τῆς χώρας αὐτῶν, εἰς ἣν καὶ ἔστησαν τὰς ἰδίας οἰκήσεις. Συνεχίζοντες δὲ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ὑπὸ τὸν Ἀττίλαν Οὔννων καὶ ἔπειτα τῶν Ἀβάρων, ὧν ἀμφοτέρων ἦσαν συγγενεῖς, καὶ ἐπωφελούμενοι τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἐμφυλίους περὶ τῆς ἀρχῆς ἀγῶνας, ὥρμησαν ἐπὶ τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον, ἣν καὶ ἐδῄουν διὰ συνε-

χῶν ἐπιδρομῶν. Οὐχ ἧττον δὲ δειναὶ ἀπέβησαν κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας δεκάδας τοῦ δεκάτου αἰῶνος αἱ εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας εἰςβολαὶ τῶν Οὔγγρων, ἕως ὑπέστησαν τῇ 15 Μαρτίου τοῦ 933 φοβερὰν πανωλεθρίαν, ἡττηθέντες ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ βασιλέως Ἑρρίκου καὶ ἀποβαλόντες τριάκοντα ἓξ χιλιάδας ἀνδρῶν.

Πρὸς δὲ τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἧτταν ταύτην τῶν Οὔγγρων πρέπει βεβαίως νὰ συνδέσωμεν τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν εἰς τὴν Θρᾴκην. Εἶνε λίαν πιθανὸν, ὅτι λόγος δι' ὃν ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν Ἀνατολὴν ὑπῆρξεν ἡ ἀποτυχία αὐτῶν ἐν τῇ Δύσει. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἔτος τῆς ἐπιδρομῆς εἶνε ὀρθὸν νὰ προτιμήσωμεν τὸ 934, εἰς ὃ ἀναγράφει αὐτὴν ὁ Ῥῶσος χρονογράφος Ψευδονέστωρ, πολὺ μᾶλλον ἢ τὸ 929, εἰς ὃ προαναφέρουσιν αὐτὴν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Οὔγγροι δῃοῦντες τὴν Θρᾴκην, προεχώρησαν μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς ἐθεώρησε συμφερώτερον νἀπομακρύνῃ αὐτοὺς διὰ χρυσοῦ μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὅπλων. Διὸ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Οὔγγρους τὸν πατρίκιον καὶ πρωτοσπαθάριον Θεοφάνην, οὗ οἱ λόγοι καὶ τὰ δῶρα ἔπεισαν τοὺς ἐπιδρομεῖς νἀποσυρθῶσι, παραδώσαντες καὶ τοὺς ἐν τῇ εἰςβολῇ αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντας ἀντὶ βαρέων λύτρων.

λγ'

Οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου.

Εἴχομεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς συστηματικὰς ἐνεργείας τῶν Βυζαντίνων πρὸς ἐκνίκησιν καὶ ἐκχριστιανισμὸν τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν, Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγγαβὲ καὶ Θεοδώρας τῆς μητρὸς Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ. Στρατηγοὶ ὁποῖοι ὁ Σταυράκιος, Λέων ὁ Σκληρὸς καὶ Θεόκτιστος ὁ Βριέννιος ἠδυνήθησαν νὰ ἑτοιμάσωσι διὰ τῶν νικῶν αὐτῶν τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ περαιτέρω εἰργάσθη ἡ βασιλεία διὰ τῶν ἐκπολιτιστικῶν αὐτῆς ἐνεργειῶν καὶ τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ προςηλυτισμοῦ.

Ἰδιάζουσαν δὲ σημασίαν διὰ τὴν καθησύχασιν τῆς Πελοποννήσου εἶχεν ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοκτίστου Βριεννίου καθυπόταξις τῶν σλαβικῶν φύλων τῆς Μάνης, τῶν Ἐζεριτῶν καὶ Μιληγγῶν. Τούτους εἴδομεν μετὰ τὴν ἐπὶ Θεοδώρας τῆς μητρὸς καὶ ἐπιτρόπου Μιχαὴλ τοῦ με-

θυστοῦ ἐκνίκησιν ὑποβληθέντας εἰς μικρὸν μέν, ἀλλὰ τακτικὸν ἐτήσιον φόρον, ἐκείνων μὲν τριακοσίων κατ' ἔτος ὑπερπύρων, τῶν δὲ Μιληγγῶν ἑξήκοντα. Ἀλλ' οἱ Μιληγγοὶ καὶ οἱ Ἐζερῖται ἔφερον βαρέως τὴν θέσιν αὐτῶν ὡς ὑποφόρων, καί, ἀποστατήσαντες ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ Πελοποννήσου Ἰωάννου, οὔτε εἰς αὐτόν, οὔτε εἰς τὰ βασιλικὰ κελεύσματα ὑπήκουον, ἀλλ' ἐφέροντο ὡς αὐτόνομοι καὶ αὐτοδέσποτοι, οὔτε ἄρχοντα δεχόμενοι παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, οὔτε τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν ὑποχρεώσεις οὔτε ἄλλην ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου ἐκτελοῦντες. Ὅτε δὲ τὸ ἄγγελμα τοῦτο τοῦ Ἰωάννου ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Ῥωμανόν, εἶχεν ἤδη διορισθῇ διάδοχος αὐτοῦ στρατηγὸς Πελοποννήσου ὁ Κρινίτης Ἀροτρᾶς, ὅςτις μετὰ τὰς ἐκ τῆς Χερσονήσου εἰδήσεις ἔλαβε διαταγὴν νἀναχωρήσῃ ἀμέσως καὶ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἀποστατῶν.

Ὀκτὼ μῆνας, ἀπὸ Μαρτίου μέχρι Νοεμβρίου, διήρκεσεν ὁ πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἀγὼν τοῦ Κρινίτου. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν Πελοποννησίων Σλάβων ὁ στρατηγὸς τοῦ Ῥωμανοῦ ἀντέταξε καταδίωξιν ἀμείλικτον. Τὰ θέρη αὐτῶν κατεκαύθησαν, ἡ γῆ αὐτῶν ἐλεηλατήθη, καὶ οἱ Μιληγγοὶ καὶ Ἐζερῖται, βλέποντες τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτῶν, εὑρέθησαν τέλος ἠναγκασμένοι νὰ ζητήσωσι τὸν ἔλεον τοῦ νικητοῦ καὶ συγγνώμην ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις. Ἐφ' ᾧ ὁ Κρινίτης τῶν μὲν Ἐζεριτῶν ἐδιπλασίασε τὸν ἐτήσιον φόρον, ἀναβιβάσας αὐτὸν εἰς ἑξακόσια νομίσματα κατ' ἔτος, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἐννεακισχιλίας περίπου δραχμάς, τῶν δὲ Μιληγγῶν ηὔξησεν εἰς τὸ δεκαπλάσιον τοῦ προτέρου, ἤτοι εἰς ἑξακόσια νομίσματα, ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ὁρισθὲν διὰ τοὺς Ἐζερίτας.

Ὁ Κρινίτης μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο μετετέθη ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ θέματος Ἑλλάδος. Τούτου πρωτεύουσα ἐν ἐκείνῳ τοὐλάχιστον τῷ χρόνῳ φαίνεται ὅτι ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Τίς δὲ ὁ λόγος τῆς μεταθέσεως ἀγνοοῦμεν, εὑρισκόμενοι ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους συμβαινόντων ἐν Ἀθήναις. Μόνον περὶ τοῦ ἔτους 915 μανθάνομεν, ὅτι Χασὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰούβη, πιθανῶς στρατηγὸς τοῦ θέματος, καὶ δὴ ἴσως εὐνοῦχος ἐξ Ἀράβων καταγόμενος τῶν προαχθέντων διὰ τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἐν αὐτῷ τῷ Παρθενῶνι, ὅςτις εἶχε μετεβληθῇ ἀπὸ τῶν χριστιανικῶν χρόνων εἰς ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, ἐλιθοβολήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, βαρυνθέντων τὴν ἀσωτίαν αὐτοῦ

καὶ ἀπληστίαν, ἐξ ἧς πολλὰ εἶχον πάθει. Ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐκ το[illegible] ἐπεισοδίου τούτου γεννηθείσας ἴσως διοικητικὰς ἀνωμαλίας δὲν εἶνε [illegible] ὀρθὸν νὰ συνδέσωμεν τὴν ἱκανὰ ἔτη μεταγενεστέραν μετάθεσιν τοῦ [illegible] Κρινίτου εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ θέματος Ἑλλάδος.

Διεδέχθη δὲ τὸν Κρινίτην Ἀροτρᾶν ὡς στρατηγὸς τοῦ θέματο[illegible] Πελοποννήσου ὁ Λέων Ἀγέλαστος. Ἀλλ' ἐπελθούσης στάσεως παρ[illegible] τοῦ προβεβλημένου στρατηγοῦ Πελοποννήσου Βάρδα Πλατυπόδη κα[illegible] τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ, ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ θέματος ὁ Ἀγέλαστο[illegible] Ἐπηύξησε δὲ τὴν ἀνωμαλίαν σύγχρονος ἐπίθεσις σλαβικῶν φύλ[illegible]ων κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἐπωφελούμενοι δὲ τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Μιληγγοὶ καὶ οἱ Ἐζερῖται, ἀπέστειλαν πρεσβείαν πρὸς τὸν Ῥω[illegible]μανόν, ἐξαιτούμενοι τὴν εἰς τὸ πρώην καθεστὼς ἐλάττωσιν τῶν φό[illegible]ρων. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, φοβούμενος μὴ οἱ Σλάβοι τῆς Μάνης συμ[illegible]πράξωσι μετὰ τῶν νέων ἐπιδρομέων ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς, ἀπεδέχθη τὸ αἴτημα αὐτῶν, καὶ κατεβίβα[illegible]σε τοὺς φόρους εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοκτίστου τοῦ Βρυεννίου τὸ πρῶ[illegible]ον ὁρισθέντα ποσά.

Ἄγνωστον δὲ εἶνε ἀκριβῶς τὸ ἔτος καθ' ὃ συνέβη ἡ καταπο[illegible]μησις τῆς ἀποστασίας τῶν Ἐζεριτῶν καὶ Μιληγγῶν ὑπὸ τοῦ Ἀ[illegible]τρᾶ, εἰς ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ εἰσβολὴ τῶν σλαβικῶν φύλων. Ὁ [illegible] μόνος τῶν Βυζαντίνων ἀφηγούμενος τὰ γεγονότα ταῦτα, ὁ αὐ[illegible]κράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, δὲν ὁρίζει τὸ ἔτος· οἱ δὲ νεώτεροι ἱστορικοὶ αὐθαιρέτως ἀπεδέχθησαν ἐν διαφωνίᾳ πρὸς ἀλλ[illegible]λους τὴν ἀποστασίαν τῶν Σλάβων τῆς Μάνης γενομένην τῷ 922 ἢ τῷ 926 ἢ τῷ 941. Ἐπ' ἴσης δὲ ἄγνωστοι εἶνε αἱ λεπτομέρειαι [illegible]ῆς νέας εἰς τὴν Πελοπόννησον σλαβικῆς ἐπιδρομῆς, ἥτις φαίνεται ὑπ[illegible]ξασα παροδική, καὶ οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς τύχας [illegible]ῆς χερσονήσου, ἐν ᾗ ἐξέλιπε κατὰ μικρὸν πᾶν ἴχνος σλαβισμοῦ.

λδ'

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ῥώσων.

Ἡ γενναία καταπολέμησις τῆς σλαβικῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἀπο[illegible] στασίας δὲν ὑπῆρξε τὸ μόνον ἔργον ἐσωτερικῆς ἀμύνης ἐπὶ τοῦ Ῥω[illegible] μανοῦ. Πολὺ δ' αὐτῆς σπουδαιοτέρα εἶνε ἡ διάσωσις τῆς Κωνστα[illegible]

τινουπόλεως ἀπὸ νέας ἐπιδρομῆς τῶν Ῥώσων, γενομένης ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Εἴδομεν ἤδη τοὺς Ῥώσους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Σκανδιναυῶν ἀρχηγῶν ἐπιτιθεμένους ἐναντίον τῆς βασιλευούσης περὶ τὸ 865 μετὰ προγενεστέραν ἴσως ἤδη ἐπιδρομὴν, τὴν τῆς 18 Ἰουνίου 860, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδεχθῶμεν, ὡς ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπιδρομὴ ὑπῆρξεν, ἧς ὀρθὴ χρονολογία εἶνε ἡ κατὰ τὸ ἔτος 860.

Ἀλλ' ἡ ἐπιδρομὴ ἐκείνη, ἧς τὰ μὲν κακὰ διετραγῴδησεν ὁ Φώτιος, τὴν δὲ ἀπόκρουσιν ἡ βυζαντιακὴ πίστις προςέγραφεν εἰς θαῦμα τῆς Θεοτόκου, ὑπῆρξε πολὺ ὀλιγώτερον ἀξία λόγου τῆς γενομένης ἐν ἔτει 941 ὡς πρός τε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιδρομέων καὶ τἀποτελέσματα αὐτῆς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Ῥώσων καὶ Βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἀλλ' ὁποῖαί τινες ὑπῆρξαν αἱ σχέσεις τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὸν χρόνον τὸν μεσάσαντα μεταξὺ τοῦ ἔτους 860 ἢ 865, καθ' ὃ συνέβη ἡ πρώτη ἐπιδρομὴ, καὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ 941;

Εἶνε φανερὸν, ὅτι πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς ἐκνικήσεως τῶν Ῥώσων πρὸ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐπιδρομὴν ὑπῆρξεν ἡ ἔναρξις τῆς ἐν ταῖς ῥωσικαῖς χώραις διὰ μετακλήτων Βυζαντίνων ἀποστόλων διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ πόσον εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιωρίσθησαν αἱ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους σχέσεις τῶν Ῥώσων εἶνε ζήτημα, ὅπερ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ λελυμένον. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι τὸ μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ 941 ὀγδοηκονταετὲς διάστημα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ μέχρι τῶν χρόνων Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ δὲν παρῆλθεν ἄνευ περαιτέρας συμπλησιάσεως Ῥώσων καὶ Βυζαντίνων.

Οἱ Ῥῶσοι, πειραθέντες ἤδη τῶν θελγήτρων καὶ τοῦ πλούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς ἀτυχοῦς ἀποπείρας ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ, δυςκόλως δυνάμεθα νἀποδεχθῶμεν, ὅτι κατέστειλαν τὴν ὁρμὴν ἣν ἀνέπτυξαν οἱ ἄρχοντες αὐτῶν Σκανδιναυοὶ ἡγεμόνες ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσιν ὅσον ἔνεστι ταχύτερον καὶ δευτέραν ἀπόπειραν ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἀληθῶς τὸ σλαβονικὸν χρονικὸν τοῦ Ψευδονέστορος ἀναγράφει ὡς γενομένην τῷ 907 ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ νέαν ἐκστρατείαν τῶν Ῥώσων, ὧν ἡγεῖτο ὁ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥοῦρικ ἀντὶ τοῦ ἀνηλίκου αὐτοῦ υἱοῦ Ἴγὸρ καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν συγγενὴς αὐτοῦ Ὀλέγ.

Λέγει δὲ ὁ Σλάβος χρονογράφος, ὅτι ἠκολούθησαν τὸν Ὀλὲγ ... εἰς τὴν στρατείαν αὐτοῦ πολυπληθεῖς λαοὶ ἐκ τῶν οἰκούντων τὴν ὑ... ὑπ τῶν Ἑλλήνων λεγομένην Μεγάλην Σκυθίαν. Ἐπέβησαν δ' ἐν δι... δι διςχιλίων πλοίων, ἅτινα δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μεγάλα, ἀφ' ... κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ χρονικοῦ ἕκαστον αὐτῶν ἐχώρει τε... σαράκοντα μόνον ἄνδρας. Τὰ πλοῖα ἔφθασαν ἐγγὺς τῆς Κωνσταν... νουπόλεως, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔκλεισαν τὸ κατάστενον καὶ τὴν πόλ...

ΡΩΣΟΙ ΠΟΛΕΜΙΣΤΑΙ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΑΙΩΝΑ
ΕΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἀλλ' οἱ ὀγδοηκοντακιςχι... χιλ ἄνδρες τοῦ Ὀλὲγ ἀπεβι... ιβα σθησαν εἰς τὴν ξηράν, ἐδ... ήω- σαν τὰ περίχωρα τῆς πόλ... εως, ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν Ἑλ- λήνων, ἐλεηλάτησαν πο... λλὰ ἀνάκτορα, καὶ ἔκαυσαν τὰς ἐκκλησίας. Τῶν δὲ ζωγρη- θέντων Βυζαντίνων τινὲς μὲν ἀπεκεφαλίσθησαν, ἄλλοι δὲ παρεδόθησαν εἰς βασάνους ... ἐφονεύθησαν κατατοξευθέν- τες ἢ κατεδύθησαν εἰς τὴ... θάλασσαν. Ἀφ' οὗ δὲ κα... ἄλλα κακὰ ἐπροξένησαν εἰ... τοὺς Ἕλληνας οἱ Ῥῶσοι... διέταξεν ὁ Ὀλὲγ τὴν στρα- τιὰν αὐτοῦ νὰ κατασκευά- σῃ κυλίνδρους καὶ ἀνελκύ- σῃ ἐπ' αὐτῶν τὰ πλοῖα. Ὅτε δ' οἱ ἄνεμοι ἔπνευσα... οὔριοι, ἀνεπέτασαν τὰ ἱστία, καὶ τὰ πλοῖα κατεβιβάσθησαν πρὸς τὴ... πόλιν. Φοβηθέντες δ' οἱ Ἕλληνες ἐκ τοῦ παραδόξου θεάματος τῶ... κατὰ γῆν οὐριοδρομούντων πλοίων, ἔστειλαν πρὸς τὸν Ὀλὲγ πρέσβει... ὑπισχνούμενοι νὰ παράσχωσι τὸν ζητούμενον φόρον. Ἀποκρούσας δ'... στρατηλάτης τὰ προςφερόμενα τρόφιμα καὶ τὸν οἶνον, ἅτινα εἶχο... δηλητηριάσει οἱ πολιορκούμενοι, ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις. Ἐφ'... ὡμολογήθη συνθήκη, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώ- σωσιν εἰς τοὺς Ῥώσους ἓξ λίτρας ἀργύρου δι' ἕκαστον τῶν διςχιλί...

πλοίων καὶ ἴδιον φόρον διὰ τὰς ῥωσικὰς ἐκείνας πόλεις ἐν αἷς ἦρχον ἡγεμόνες ὑποτελεῖς εἰς τὸν Ὀλέγ. Πλὴν δὲ τούτων ἐπετράπη εἰς τοὺς Ρώσους ἐλευθέρα μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία. Κατὰ δὲ τοὺς ὅρους τῆς ἐμπορικῆς ταύτης συνθήκης οἱ Ῥῶσοι ἔμποροι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνωσιν ἐπὶ ἑξάμηνον τρόφιμα καὶ ποιῶνται ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν λουτρῶν· ἐπιστρέφοντες δ᾽ εἰς τὴν πατρίδα ἔμελλον νὰ πορίζωνται παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὰ ἐπιτήδεια καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐξαρτύσεις τῶν πλοίων. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἴσχυον μόνον διὰ τοὺς μετ᾽ ἐμπορευμάτων εἰς τὸ Βυζάντιον φοιτῶντας Ῥώσους, οἱ δ᾽ ἐρχόμενοι ἄνευ ἐμπολῆς δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ λάβωσι μηνιαῖον ἐπίδομα. Ὑπεχρεοῦντο δὲ νὰ οἰκῶσιν ἐν ὡρισμένῳ μέρει τῆς πόλεως, τῇ συνοικίᾳ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, κειμένῃ μεταξὺ τῶν τειχῶν καὶ τοῦ Βοσπόρου, καὶ ὤφειλον νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τὴν πόλιν ἄοπλοι ἀνὰ πεντήκοντα μετὰ τῆς ἐμπολῆς αὐτῶν, εἰσερχόμενοι διὰ μιᾶς μόνης πύλης ἐν συνοδίᾳ αὐτοκρατορικοῦ ὑπαλλήλου.

Ἡ δ᾽ ἔνορκος αὕτη, ἀλλὰ προφορικὴ ὁμολογία ἐπήνεγκε τοιούτους ἀγαθοὺς καρποὺς, ὥστε μετὰ τέσσαρα ἔτη, τῷ 911, συνωμολογήθη νέα γραπτὴ συνθήκη μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου ἐξ ἑνὸς, ἐξ ἑτέρου δὲ τοῦ Ὀλὲγ, τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ σύμπαντος τοῦ ἔθνους τῶν Ῥώσων. Καθωρίσθησαν δὲ διὰ ταύτης τῆς συνθήκης πλὴν κοινῆς εἰρήνης καὶ ἀμοιβαίας μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν φιλίας οὐ μόνον τακταὶ ποιναὶ διὰ τοὺς ταράσσοντας διὰ κακοπραγιῶν οἱωνδήποτε τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ ἀνταλλαγῆς αἰχμαλώτων καὶ δούλων, τὰ περὶ βοηθείας Ἑλλήνων ἐν ταῖς ῥωσικαῖς θαλάσσαις ναυαγῶν, τὰ περὶ κληρονομίας Ῥώσων θνησκόντων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ καθ᾽ ὅλου ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν ζωηρὰν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν σκυθικῶν χωρῶν καὶ τοῦ Βυζαντίου. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ἤδη ἐν ταύτῃ τῇ συνθήκῃ παρουσιάζεται τὸ πρῶτον καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ῥωσίας ὡς τῆς ὑπὸ τῶν Ῥώσων οἰκουμένης χώρας.

Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὴν εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστροφὴν τῶν Ῥώσων ἀπεσταλμένων, τὸ ἑπόμενον τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης ἔτος ἀπέθνησκον ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει Λέων ὁ σοφὸς, ἐν δὲ τῇ Ῥωσίᾳ ὁ Ὀλέγ. Ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων αὐτῶν, τοῦ μετὰ τὴν βραχεῖαν τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλείαν καταλαβόντος τὴν ἀρχὴν βασιλεοπάτορος Ῥωμανοῦ καὶ Ἴγὸρ τοῦ υἱοῦ τοῦ

Ῥοῦρικ, εἰρηνικαὶ ὑπῆρξαν τὸ κατ' ἀρχὰς αἱ σχέσεις Βυζαντίν[illegible] καὶ Ῥώσων, Ῥῶσοι δ' ἐπίκουροι συνεμάχοντο μετὰ τῶν βυζαντικῶν στρατιῶν.

Ὑπὸ τοὺς Ῥώσους δὲ τούτους ἐπικούρους πρέπει νὰ ὑπονοήσω[illegible] μάλιστα στρατιώτας τῶν παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις λεγομένων συνη[illegible]στερον Βαράγγων. Ἦσαν δ' οἱ Βάραγγοι, ὧν τὸ ὄνομα, γερμανι[illegible] ὂν καταγωγῆς, ἐσήμαινε τοὺς συμμάχους, Νορμαννοί, ἐκ τῆς εἰς [illegible] Ῥωσίαν ἐποικήσεως τῶν Σκανδιναυῶν αὐτῶν ὁμοφύλων παρορμη[illegible]τες εἰς τὴν μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἐπικοινωνίαν. Αὕτη δέ, καὶ πρότερ[illegible] ἤδη πιθανῶς ἀρξαμένη, ἔγεινε πολὺ πυκνοτέρα μετὰ τὴν αὔξησιν τ[illegible] μεταξὺ τῶν Σκανδιναυῶν τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ Βυζαντίου σχέσεω[illegible]

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ ΜΕΓΑΛΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΤΟΥ
ΤΩΝ ΒΑΡΑΓΓΩΝ

Ἔκτοτε βλέπομ[illegible] τοὺς Βαράγγους ἐ[illegible]χομένους εἴτε κα[illegible] εὐθεῖαν ἐκ Νορμα[illegible]δίας εἴτε συχνότερον ἐκ Ῥωσία[illegible] καὶ κατατασσομένους εἰς τὴν βυζαντιακὴν στρατιάν, ἐν ᾗ ἦσαν περιζήτητοι. Ἀπετέλουν δὲ ἴδιον σῶμα ἐν τῇ βυζαντιακῇ φρουρᾷ, μὴ ὑποκείμενον εἰς τοὺς ἑταιρειάρχας τοὺς διοικοῦντας τὰ σώματα τῶν ξένων ἐπικούρων, ἀλλ' εἶχον ἴδιον ἀρχηγόν, καλούμενον **ἀκόλουθον**. Εἶχε δὲ τοῦτο τὸ ὄνομα ἅτε κατὰ τὰς βασιλικὰς προελεύσεις ἀκολουθῶν τῷ βασιλεῖ ἔμπροσθεν τῶν Βαράγγων ὧν ἡγεῖτο. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Βάραγγοι, ἀλλογενεῖς ὄντες, δὲν ἐγίνωσκον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατ' ἀνάγκην ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς χάριν τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῶ[illegible] μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος μέγας διερμηνευτής, οὗ τὸ ἀξίωμα πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ἄξιον λόγου.

Ἔφερον δὲ οἱ Βάραγγοι ἴδιον ὅπλον, τὴν ῥομφαίαν ἢ τὸν πέλεκυ[illegible] ἐξ οὗ ἐκαλοῦντο καὶ **πελεκυφόροι**. Ἦτο δ' ὁ πέλεκυς οὗτος βραχὺ[illegible] ἔχων ἐξ ἑνὸς μὲν λαβὴν δι' ἧς συνεκρατεῖτο ὑπὸ τῆς χειρός, ἐξ ἑτέρ[illegible] δὲ λόγχην εἰς ἣν ἀπέληγεν, οὐχ ἧττον ἐπικίνδυνον διὰ τὸν πολέμι[illegible] καθ' οὗ ἐπετίθετο ὁ ὁρμητικὸς Βάραγγος αὐτοῦ τοῦ κοπτεροῦ πελέκεως τοῦ προσηρμοσμένου ἐπὶ τῆς ῥομφαίας κάτωθεν τῆς λόγχης.

Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁσημέραι πυκνοτέρα ἐγίνετο ἡ εἰς τὴν βυζαντιακὴν στρατιὰν κατάταξις τῶν ἐκ Ῥωσίας ἐπικούρων, ἡ ἐπὶ αἰῶνας ἔπειτα διαρκέσασα, ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αἱ τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ Ῥωμανοῦ καὶ Ἴγὸρ ἀγαθαὶ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς σκυθικῆς αὐλῆς διεκόπησαν αἴφνης διὰ τῆς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιθέσεως τῶν Ῥώσων, ὧν ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Ἰγόρ. Κατὰ τὰς ἀξιοπιστοτάτας τῶν διηγήσεων ἡ στρατιὰ τῶν Ῥώσων ἐπεβιβάσθη ἐπὶ χιλίων πλοίων, ἅτιν' ἄλλαι πηγαὶ ἀναβιβάζουσιν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον εἰς δεκακισχίλια, καὶ κατέπλευσαν τῇ 11 Ἰουνίου 941 πρὸ τῆς βασιλευούσης. Καίτοι δὲ ὁ βυζαντιακὸς στόλος μαρτυρεῖται ἀπὼν ἐν ἐκστρατείᾳ ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν, τὰ ὑπολειπόμενα ὀλίγα σαθρὰ πλοῖα λέγονται διὰ τῆς ἐπιτηδείας χρήσεως τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ἐπαρκέσαντα εἰς τὴν ἐκνίκησιν τῶν ἐπιδρομέων.

ΡΟΜΦΑΙΑ
ΤΩΝ ΒΑΡΑΓΓΩΝ

Καὶ οἱ μὲν Ῥῶσοι προεχώρησαν μέχρι τοῦ λεγομένου Φάρου, ὁ δὲ πρωτοβεστιάριος Θεοφάνης, ἀντεπεξελθὼν κατ' αὐτῶν μετὰ τῶν βυζαντιακῶν πλοίων παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Εὐξείνου Πόντου κατὰ τὸ λεγόμενον Ἱερὸν καὶ πρῶτος ἐπὶ τῆς ἰδίας ναυαρχίδος διεκπλεύσας, ἐκλόνησε τὰς τάξεις τοῦ στόλου τῶν ἐπιδρομέων, οὗ πλεῖστα μὲν πλοῖα κατεδύθησαν αὔτανδρα, πλεῖστα δὲ κατεφλέχθησαν ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς. ἐμπνεύσαντος αὐτόχρημα τρόμον εἰς τοὺς τὸ πρῶτον πειραθέντας αὐτοῦ Ῥώσους, τὰ δὲ λοιπὰ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ πνιγέντες, τοῦτο μὲν μὴ δυνάμενοι νὰ κολυμβῶσιν ἕνεκα τοῦ βαρέος θώρακος καὶ τοῦ κράνους, τοῦτο δὲ φθειρόμενοι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ βάθει τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, πλεῖστοι δὲ ὅσοι ἐζωγρήθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων. Οὐχ ἧττον ἕνεκα τῶν μικρῶν διαστάσεων τῶν ῥωσικῶν πλοίων, προσορμιζομένων καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας ἔνθα δὲν ἠδύναντο νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτὰ οἱ πολλῷ μεγαλείτεροι καὶ δυσκινητότεροι δρόμωνες τῶν Βυζαντίνων, οὐκ ὀλίγοι τῶν Ῥώσων κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τοῦ Βοσπόρου παραλίαν. Ἂν δὲ πιστεύσωμεν τὰς βυζαντιακὰς διηγήσεις, μεγάλαι ὑπῆρξαν αἱ ὑπὸ τῶν αὐτόσε ἀποβιβασθέντων Ῥώσων προξε-

νηθεῖσαι ζημίαι καὶ βιαιοπραγίαι. Καὶ δὴ λέγονται τὸ μὲν Στενὸν ἐ
πρήσαντες, τῶν δὲ ὑπ' αὐτῶν συλληφθέντων αἰχμαλώτων ἄλλους μ
ἀνασταυρώσαντες, ἄλλους δὲ προςπασσαλεύσαντες εἰς τὴν γῆν, ἄλλ
δὲ στήσαντες δίκην σκοπῶν καὶ κατατοξεύσαντες διὰ τῶν βελ
Ὅσους δὲ ἱερεῖς συνελάμβανον, ἐδέσμουν τὰς χεῖρας αὐτῶν ὄπισθ
καὶ ἐνεπήγνυον εἰς τὴν κεφαλὴν ἥλους σιδηροῦς, πολλοὺς δὲ τῶν ἱερ
ναῶν παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ. Ἀλλὰ τὸ κατὰ θάλασσαν ὀλέθριον
τοὺς Ῥώσους ἔργον τοῦ ναυάρχου Θεοφάνους συνεπλήρωσαν κατὰ
χρόνον τινὰ μετὰ τὴν ναυμαχίαν ὁ Ἰωάννης Κουρκούας καὶ ὁ Βάρ
Φωκᾶς, διώκοντες δι' ἱππέων καὶ φονεύοντες τοὺς λυμεῶνας ἐκεῖν
τῶν βιθυνικῶν χωρῶν. Οὐχ ἧττον παρὰ πάντα ταῦτα φαίνεται, ὅτ
ὑπολειπόμενος ῥωσικὸς στόλος ἐξηκολούθει διαμένων ἀνὰ τὰ βυζα
τιακὰ ὕδατα μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, προασπίζων τοὺς εἰς τὴν Β
θυνίαν ἀποβιβασθέντας ὁμοφύλους. Ἀλλά, συγκροτηθείσης δευτέρ
ναυμαχίας, ἐνίκησεν ὁ Θεοφάνης λαμπρῶς, καὶ τότε πλέον ὁ Ἰγό
παραλαβὼν τὰ περισωθέντα τῶν πλοίων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥωσία

Ἀναντίρρητον δὲ εἶνε, ὅτι τὴν ναυτικὴν ταύτην ἐκστρατείαν τ
Ῥώσων ἐματαίωσεν ἡ δραστηρία ἐνέργεια τοῦ ὑγροῦ πυρός. «
Ἕλληνες, λέγει ὁ Σλάβος χρονογράφος Νέστωρ, ἔχουσι πῦρ ὅμοι
πρὸς τὰς ἀστραπὰς τοῦ οὐρανοῦ, καί, τοξεύοντες αὐτὸ καθ' ἡμῶ
κατέκαυσαν ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθημεν νὰ νικήσωμεν αὐτούς
Ὁ αὐτὸς δὲ Νέστωρ μαρτυρεῖ, μόνος αὐτός, ὅτι τῷ 944 ὁ Ἰγό
συναθροίσας νέον στόλον καὶ πολυάριθμον στρατιάν, παρεσκευάζε
νὰ ἐπιτεθῇ καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ'
αὐτοκράτωρ, ἀποστείλας πρέσβεις καὶ ὑποσχεθεὶς φόρον, ἔπεισε τ
Ἰγὸρ νὰ ἐπαναζεύξῃ εἰς Κίεβον.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 944 αἱ ἀγαθαὶ σχέσ
μεταξὺ τοῦ Ἰγὸρ καὶ τῶν Βυζαντίνων ἐπεκυροῦντο διὰ συνθήκης,
τὸ ὑπὸ τοῦ Νέστορος μεταδιδόμενον κείμενον ἀμφεσβητήθη μὲν ὑπ
τινων νεωτέρων ἱστορικῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον δύναται νὰ θεωρηθῇ γνή
σιον. Ἡ ἐν Κιέβῳ μετὰ προηγουμένας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ
Βυζαντίῳ ἀμοιβαίας διαπρεσβεύσεις ὑπογραφεῖσα συνθήκη εἶνε κατ
μέρος ἀνανέωσις τῆς τοῦ 911, ἧς τινα ἐπαναλαμβάνονται σχεδὸν
λέξει. Ἀλλ' ἡ τῶν χρόνων τοῦ Ὀλὲγ διαφορὰ πρὸς τὰς ἡμέρας το
Ἰγὸρ εἶνε λίαν καταφανής. Ἡ ἐπὶ Ὀλὲγ συνθήκη δὲν περιέχει ἐνδεί
ξεις περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ῥωσίᾳ, τοῦθ' ὅπε

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ
ΠΑΡΙΣΤΑΝΟΜΕΝΟΣ ΩΣ ΣΟΛΟΜΩΝ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ἐπλήρουν καὶ πάλιν στρατιωτῶν, παρεσκεύαζον δὲ τὴν ἐν μελετωμένῳ συμποσίῳ σύλληψιν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος, μαθὼν τὰ βυσσοδομευόμενα παρὰ Μιχαὴλ τοῦ Διαβολίνου, προέλαβε τοὺς συνωμότας γυναικαδέλφους, ἐμπεσόντας ἀνεπαισθήτως εἰς παγίδα ὅλως ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην ἣν παρεσκευάζοντο νὰ στήσωσιν ἐκεῖνοι. Ὁ Στέφανος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, κληθέντες παρὰ τοῦ Πορφυρογεννήτου τῇ 27 Ἰανουαρίου 945 εἰς συμπόσιον, ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν ἀνυπόπτως. Ἀλλὰ μεταξὺ τελουμένου τοῦ συμποσίου ἠκούσθη πλησσομένη ἀσπίς. Ἦτο τὸ προσυμπεφωνημένον σύνθημα, οὗ δοθέντος οἱ τὸ παλάτιον τοῦ Πορφυρογεννήτου πληροῦντες πιστοὶ εἰς αὐτὸν Μακεδόνες στρατιῶται σπεύσαντες συνέλαβον τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἀμφότεροι δ' ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν καὶ ὁ πατὴρ τιμωρίαν, καί, καρέντες μοναχοί, ἐστάλησαν νὰ φιλοσοφήσωσι παρὰ τοῖς κοινοβιώταις, ὡς ὁ Ῥωμανός.

Οἱ Βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ παριστάνουσι τοὺς ἐκπτώτους ἀπαίροντας τὸ πρῶτον εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, εἰκονίζουσι δὲ συγκινητικὴν τὴν συνάντησιν μετὰ τοῦ ἐξορίστου πατρός, πρὸς ὃν ἔσχον ὁμοίαν τὴν τύχην. Οἱ υἱοί, βλέποντες τὸν ἄλλοτε πανίσχυρον γεννήτορα καὶ αὐτοκράτορα περιβεβλημένον τὸ ῥάσον τοῦ μοναχοῦ, κατελήφθησαν ὑπὸ πένθους ἀφορήτου· ὁ δὲ πατὴρ ἐπιδακρύσας λέγεται εἰπὼν πρὸς τοὺς ἀγνώμονας υἱοὺς τὸ τοῦ Ἠσαίου «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν».

Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ Πρώτῃ διαμονὴ τῶν ἐκπτώτων υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ, οἵτινες καὶ κατέλυσαν τὸν βίον διαμείβοντες μονὴν ἀπὸ μονῆς. Καὶ ὁ μὲν Στέφανος διεβίωσεν ἐν Μυτιλήνῃ, ὁπόθεν ἐπεχείρησε συνωμοσίαν ἀποτυχοῦσαν, μεθ' ἣν ἡσυχάσας ἀπέθανεν αἴφνης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 963, ἴσως δηλητηριασθεὶς διαταγῇ Θεοφανοῦς τῆς χήρας Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ὁ δὲ Στέφανος ἐσφάγη ἐν Σαμοθρᾴκῃ ὑπὸ τῶν ἰδίων φυλάκων, ὧν τὸν ἀρχηγὸν εἶχε δηλητηριάσει, ὅπως δυνηθῇ νἀποδράσῃ. Τὴν δὲ ποινὴν τοῦ εὐνουχισμοῦ ὑπέστη ὁ Ῥωμανὸς υἱὸς τοῦ Στεφάνου ἢ κατ' ἄλλους Βυζαντίνους ἱστορικοὺς τοῦ Χριστοφόρου ἢ τοῦ Κωνσταντίνου, ὃν ἔπειτα ὁ Πορφυρογέννητος, πιστὸν πρὸς αὐτὸν ἀναδειχθέντα, ἀνεβίβασεν εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Κληρικοῦ δὲ τέλος ῥάσον περιεβλήθη ὁ ἔγγονος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τοῦ Χριστοφόρου κατὰ διαταγὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅστις

ἄλλως ἐτίμησε τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τοῦτον διὰ τοῦ ἀξιώματος μαγίστρου.

Οὕτως ἀνύποπτος πλέον ἀπὸ κινδύνων οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ προέλθωσιν ἐκ τοῦ γένους τῶν Λακαπηνιδῶν ἐδέσποζεν ὡς μονάρχης ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ὁ Κωνσταντῖνος, εὐκόλως μὲν δυνηθεὶς νὰ καταστείλῃ πᾶσαν αὐτῶν ἐπιβουλὴν ἅμα τῇ γεννήσει, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡσυχάσας ὅτ' ἐξέψυξεν ἡσύχως ἐν τῇ Πρώτῃ τῇ 15 Ἰουνίου 948 ὁ Ρωμανὸς ὁ μάτην δι' εἰκοσιτετραετοῦς ἁρπαγῆς τοῦ θρόνου ἀπὸ τοῦ νομίμου αὐτοῦ κυρίου πειραθεὶς νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν δυναστείαν τῶν Λακαπηνιδῶν.

λς'

Ἡ μοναρχία τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἓν τῶν πρώτων ἔργων τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Λακαπηνιδῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐξασφάλισις ἑαυτοῦ καὶ τοῦ θρόνου διὰ τῆς ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ ἀπομακρύνσεως τῶν ὀργάνων τῆς πεσούσης δυναστείας. Ὁ δεμέστικος τῶν σχολῶν Πανθήριος, συγγενὴς τοῦ Ῥωμανοῦ, ὁ δρουγγάριος τῶν πλωίμων Ῥαδινὸς καὶ ἄλλοι καθῃρέθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ πιστῶν εἰς τὸν Πορφυρογέννητον. Ὅπως δ' ἡ ἀντίδρασις ὑπάρξῃ πλήρης, ὁ Κωνσταντῖνος ἐνεκολπώθη τὸν οἶκον ἐκεῖνον, ὅστις εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἶχε λόγον νἀντιφέρηται πρὸς τοὺς Λακαπηνίδας. Ὁ οἶκος ἐκεῖνος ἦτο ὁ τῶν Φωκάδων. Καὶ δὴ τὸ μὲν μέγ' ἀξίωμα τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν, ἤτοι στρατάρχου, τῆς Ἀνατολῆς ἐδόθη εἰς Βάρδαν τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ Λέοντος Φωκᾶ, τὴν δὲ ναυαρχίαν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐκ τῶν ἄλλοτε συνεπιτρόπων τῆς μητρὸς Ζωῆς πατρίκιον Κωνσταντῖνον τὸν Γογγύλην. Μεγάλας δ' ἐμπιστευτικὰς θέσεις ἀνέλαβον οἱ υἱοὶ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὁ μὲν Νικηφόρος ἀναδειχθεὶς στρατηγὸς τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν, ὁ δὲ Λέων τοῦ τῆς Καππαδοκίας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ τῆς Σελευκείας. Ἐπ' ἴσης δὲ μεγάλ' ἀξιώματα ἐδόθησαν εἰς τοὺς συνωμόσαντας ἐναντίον τοῦ Ῥωμανοῦ. Πάντων δὲ τούτων τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα περιεβλήθη ὁ ἐκ δούλης τινὸς νόθος τοῦ Λακαπηνοῦ υἱὸς Βασίλειος ὁ Πετεινός, ἀναδειχθεὶς μέγας ἑταιρειάρχης.

Οὕτως ἐξ ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ Ῥωμανοῦ τρεῖς μόνον ἄνδρε[ς]

λούθησαν λειτουργοῦντες καὶ ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον ὡς μονάρχην, ὁ ἀνάξιος υἱὸς τοῦ Λακαπηνοῦ καὶ πατριάρχης Θεοφύλακτος, ὁ νόθος Βασίλειος καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ὁμώνυμος αὐτῷ Ῥωμανός, ὁ εὐνουχισθεὶς υἱὸς τοῦ Στεφάνου. Καὶ τὸν μὲν Θεοφύλακτον δὲν ἐπεχείρησε, καὶ δυνάμενος ἴσως, νὰ κατασπάσῃ ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὃν ἐμόλυνεν· ἡ δὲ ἀνεξήγητος αὕτη ἀνοχὴ δὲν τιμᾷ ἀληθῶς τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν αὐτὴν προερχομένην ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐξευτελισθῇ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς ἔσχατον βαθμὸν ὁ οἶκος τῶν Λακαπηνιδῶν. Ἕνεκα δὲ ταύτης τῆς ἀσθενείας τοῦ χαρακτῆρος τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἡ ἐκκλησία ἐξηκολούθησεν ἐξευτελιζομένη ὑπὸ τοῦ ἱππομανοῦς πατριάρχου ἐπὶ ἔτη πολλά, ἕως πτῶσις ἀπὸ τοῦ ἵππου ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸν αἱμορραγίαν, διαρκέσασαν δύο ὅλα ἔτη, καὶ τέλος τὸν θάνατον, ἐπελθόντα τῇ 27 Φεβρουαρίου 956. Διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ ἐνάρετος μοναχὸς Πολύευκτος, ὅστις οὔτε τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἠδυνήθη νὰ συντηρήσῃ ἀδιατάρακτον, οὔτε εἰς τὸν προστάτην κατώρθωσε νὰ γείνῃ ἀρεστός, ἐλέγχων εὐθαρσῶς τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα τὰς ὑπερβασίας. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς καὶ Βασίλειος ὁ Πετεινὸς ἠξιώθησαν τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Κωνσταντίνου διὰ τὴν χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς αὐτὸν πίστιν. Τὸν δὲ Βασίλειον ἔσωσε πλὴν τῆς πίστεως καὶ ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς, ἰδιοτελέστατος ὤν, ἔτυχε τῆς προστασίας τῆς βασιλίσσης Ἑλένης, συμμεριζόμενος μετ' αὐτῆς τὰ ἐκ τῆς ἀπεμπολήσεως τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων κέρδη.

Τὴν δὲ τοιαύτην ἀνάμιξιν τῆς βασιλίσσης εἰς τὰ τῆς διοικήσεως κατέστησε δυνατὴν ἡ ἀσθένεια τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ κυβερνητικὴ ἀπειρία τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀληθῶς ἡ ἀρίστη τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, ἡ ἀγαθότης, ἑλκύει μὲν τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμετέραν ἀγάπην ὡς πιστὸν σύζυγον καὶ φιλόστοργον πατέρα, ὡς φιλάνθρωπον κυβερνήτην, ὡς φιλόπονον ἐργάτην τῶν γραμμάτων καὶ προστάτην τῆς παιδείας καὶ τῶν τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσεν εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἰς τὸ νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ὡς βασιλέως. Πράγματι ὡς τοιοῦτος δὲν ἐπέδειξε τὸ προσῆκον σθένος καὶ δὲν ἀνεδείχθη διὰ διοικητικῆς πρωτοβουλίας ἀναλόγου πρὸς τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἀρετάς· οὕτω δὲ ἀφέθη ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὴν φιλοχρηματίαν τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ Πετεινοῦ καὶ εἰς τὰς ἀτασθαλίας τῶν ἔν τε τῇ βασιλευούσῃ καὶ τοῖς ἐπαρχιακοῖς θέμασιν ὀργάνων τῆς διοικήσεως.

Καὶ δὲν εἶνε μὲν τοιαύτη ἡ εἰκὼν τῆς διοικήσεως ἣν ἀποκομίζομεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου πεπραγμένων ἐν τῇ χρονογραφίᾳ τῶν μετὰ τὸν Θεοφάνην συγγραφέων, οἵτινες ἐξαίρουσι τὴν διοικητικὴν μέριμναν καὶ τὴν περὶ ἁπάντων φιλόνομον τοῦ αὐτοκράτορος φροντίδα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ συγγραφὴ αὕτη ἐγράφη ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ὑπερβάλλει δὲ τὰ καλὰ αὐτοῦ ἔργα. Καὶ δὲν παρουσιάζει μὲν ψευδῆ γεγονότα, ἀλλὰ δεικνύει μόνον προθέσεις ἀγαθάς, ὧν δὲν ἦτο πάντοτε ἐπ' ἴσης ἐπιτυχὴς ἡ ἔκβασις καὶ ἡ ἐκτέλεσις. Τρανὸν δὲ παράδειγμα τῆς περὶ τὸ πατάσσειν τὴν κακίαν ἀδυναμίας τοῦ Κωνσταντίνου παρέχουσι τὰ μαρτυρούμενα περὶ τῶν καταχρήσεων καὶ τῆς δολιότητος καὶ κακίας τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως Θεοφίλου τοῦ Ἐρωτικοῦ. Ὁ κατέχων τὸ μέγιστον τοῦτο καὶ ἰσχυρότατον ἀξίωμα ἦτο περιβόητος ἐπὶ τῇ πλεονεξίᾳ καὶ αὐτόχρημα ἀναιδὴς κλέπτης τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων. Γενομένης ποτὲ καθιζήσεως τῶν οἴκων ἐπιφανῶν πολιτῶν, οἷοι ὁ ἄλλοτε στρατηγὸς Ἰωάννης ὁ Κουρκούας, ὁ μάγιστρος Ῥωμανὸς ὁ Σαρωνίτης καὶ ἄλλοι, ὁ βασιλεὺς διέταξε τὸν ἔπαρχον νὰ φροντίσῃ περὶ συμφορήσεως καὶ ἀποδόσεως τῆς κινητῆς οὐσίας τῶν παθόντων. Οὗτος δ' ἐμερίμνησε μὲν περὶ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ χάριν ἰδίου ὀφέλους, μόλις τὸ δέκατον ἀποδοὺς εἰς τοὺς κυρίους, τὰ δὲ λοιπὰ σφετερισθεὶς μετὰ τῶν συνεργῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἦσαν αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος συνεντεταλμένοι τὴν διάσωσιν τῆς

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
Ο ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ
ΦΕΡΩΝ ΣΤΟΛΗΝ
ΕΒΡΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΕΙΚΩΝ
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

περιουσίας τῶν ἐκ τοῦ ἀτυχήματος ζημιωθέντων. Καὶ ὅμως τὸν τοιοῦτον ἄρχοντα ὁ Κωνσταντῖνος οὐ μόνον διετήρει ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀλλὰ καὶ ἐτίμα διὰ τῶν μεγίστων ἀξιωμάτων. Δικαιολογούμενος δ' ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἴσχυε νὰ παύσῃ αὐτὸν, ἅτε τὴν εὐδοκίμησιν αὐτοῦ στηρίζοντα εἰς βοηθείας δαιμόνων. Ἀφ' οὗ δὲ ἠνείχετο τοιαῦτα νὰ τελῶνται ἐν γνώσει αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ ὁποῖα κακὰ καὶ ὁποίας πιέσεις ὑφίσταντο οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ ὀργάνων τῆς διοικήσεως ὁμοίων πρὸς τὸν Θεόφιλον μακρὰν τῶν βασιλικῶν ὀφθαλμῶν.

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰμφισβητήσωμεν τὴν ὑμνουμένην ἐπιείκειαν καὶ ἀμνησικακίαν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ, διατρανουμένην ὑπὸ τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ καὶ ἐλεημοσύνης καὶ ὑπὸ τῆς ἐνδελεχοῦς καὶ διηνεκοῦς μερίμνης περὶ ἀνακουφίσεως τῶν πενήτων καὶ τῶν φορολογουμένων, περὶ ἀπολυτρώσεως αἰχμαλώτων, περὶ ἱδρύσεως νοσοκομείων καὶ γηροκομείων, περὶ προστασίας τῶν ἀδικουμένων καὶ συμμετοχῆς εἰς αὐτὰς τὰς δίκας τῶν ἰδίων ὑπηκόων χάριν ἀκριβεστέρας ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Θεόφιλος ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νεαρὰς κολακευούσας τὰς φιλανθρώπους διαθέσεις αὐτοῦ καὶ ἀποσκοπούσας εἰς τὴν παῦσιν τῆς πλεονεξίας τῶν ἐν τοῖς θέμασι δυνατῶν, καταλαμβανόντων τὰ κτήματα τῶν πενήτων, καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν κατὰ τὰς διαθήκας καὶ τῶν ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις πληρωτέων δικαιωμάτων τῶν καλουμένων *συνηθειῶν*. Καὶ περὶ ἱδρύσεως δὲ σχολῶν, ἐχόντων ἀρίστους καθηγητὰς, ἐμερίμνησεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὧν σκοπὸς ἦτο νὰποβῶσι φυτώρια οὐ μόνον λογίων, ἀλλὰ καὶ ὑπαλλήλων, δικαστικῶν τε καὶ διοικητικῶν, καὶ ἱεραρχῶν. Μέτρα ἀληθῶς ἄριστα μαρτυροῦντα, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, τὰς ἀγαθὰς τοῦ λογίου αὐτοκράτορος προθέσεις καὶ τὴν ἔμφυτον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀγαθότητα, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν μόνον προάγοντα τὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων καὶ συντελοῦντα εἰς βελτίωσιν τῆς διοικήσεως ἐφ' ὅσον εἰς μὲν τὴν βασίλισσαν ἐπέτρεπεν ἀτιμωρητὶ νὰ ἐμπορεύηται τὰς δημοσίας θέσεις μετὰ τοῦ Πετεινοῦ καὶ νὰ κατακυρόνῃ αὐτὰς εἰς τοὺς πλειοδοτοῦντας, τοὺς δὲ Θεοφίλους δὲν ἀπετόλμα νὰπομακρύνῃ τῆς ὑπηρεσίας ὡς τυγχάνοντας τῆς προστασίας τῶν δαιμόνων.

Ἀλλ' ἀπαραγνώριστος εἶνε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ Κωνσταντίνου ἡ τάσις νὰ ἐπέμβῃ δραστηριώτερον εἰς τὰ τῆς διοικήσεως διὰ καλλι-

τέρας ἐκλογῆς τῶν ὀργάνων αὐτῆς. Οὕτω βλέπομεν Βασίλειον τὸν Πετεινὸν ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Βρίγγα, ἀνδρὸς ἐχέφρονος καὶ δραστηρίου, μὴ ὑπείκοντος δ' εἰς τὰ κελεύσματα τῆς βασιλίσσης, ἀλλὰ συμπράττοντος ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ βασιλέως. Τοῦτον, πραιπόσιτον ὄντα καὶ πατρίκιον, τὸ μὲν πρῶτον ἀνέδειξε σακελλάριον, εἶτα δὲ ναύαρχον, τέλος δὲ περιέβαλε διὰ δυνάμεως ἀντιστοίχου πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν πρωθυπουργῶν, ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν. Καὶ οἱ διάδοχοι δὲ τοῦ Θεοφίλου, προαχθέντος εἰς τὸ ἀξίωμα κοιαίστωρος, Κωνσταντῖνος ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ Θεόδωρος ὁ Βελωνᾶς, ἦσαν ἄνδρες οὐ μόνον λόγιοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ καθήκοντος ὀτρηροὶ ἐκτελεσταί.

Κατὰ ταῦτα οὐδαμῶς δεδικαιολογημένος εἶνε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ *Κωνσταντίνου* ὑπό τινος τῶν Βυζαντίνων ἱστορικῶν, εἰπόντος αὐτὸν **χαῦνον.** Αἱ περὶ τὰ διοικητικὰ πράγματα πολλαπλαῖ αὐτοῦ ἀποτυχίαι δὲν εἶνε κακίαι, ἀλλὰ λάθη, προερχόμενα ἐκ τῆς μακροχρονίου αὐτοῦ ἀποχῆς ἀπὸ τῶν δημοσίων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πενθεροῦ. Ἡ δὲ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα διατριβὴ τοῦ Κωνσταντίνου περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἔδωκεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ νέαν διεύθυνσιν, ἣν δὲν ἐγκατέλιπε καὶ αὐτοκράτωρ γενόμενος. Αὕτη δὲ ἡ ἀσχολία ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη αὐτοῦ ἐπιτυχία ἐπ' ἀγαθῷ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ὧν ἀνεδείχθη εὐκλεὴς προστάτης. Ἂν δ' εἰς τὴν φιλομουσίαν ταύτην προςθέσωμεν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ Κωνσταντίνου βασιλικὴν ἀρετήν, τὴν ἐπιτυχῆ ἐκλογὴν τῶν στρατιωτικῶν ὀργάνων, ὑφ' ὧν περιεστοιχίσθη ὁ θρόνος αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τὴν ἀνάδειξιν τῶν Φωκάδων, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν καθ' ὅλου τὴν βασιλείαν τοῦ Πορφυρογεννήτου ὡς μίαν τῶν ἀρίστων ἐν Βυζαντίῳ καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ ὡς πρόδρομον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ μεγάλου νικητοῦ τῶν Ἀράβων Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.

λζ'

Αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Κωνσταντίνου περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἔμπνευσιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν τέχνην εἴπερ τι καὶ ἄλλο συνετέλεσεν ἡ πολυετὴς πολιτικὴ ἀπραγμοσύνη ἕνεκα τοῦ σφετερισμοῦ

τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ. Ὁ πατρώζων υἱὸς Λέοντος τοῦ σοφοῦ, τυχὼν σχολῆς ἀφθόνου, ἐνέπεσεν εἰς τὰ βιβλία μετὰ ζήλου, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ λογίων καὶ καλλιτεχνῶν, τὸν δὲ ζῆλον τοῦτον διετήρησεν ἀπαραμείωτον καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ πενθεροῦ μοναρχήσας.

Μέγας δ' εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἀσχολουμένων συγχρόνων τοῦ Κωνσταντίνου ἢ τῶν ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν εἰς σχέσεις προσωπικάς. Ὁ λογοθέτης Συμεών, ὁ Ἰωσὴφ Γενέσιος, Ἰωάννης ὁ Καμενιάτης, Θεόδωρος ὁ Δαφνοπάτης, Μανουὴλ ὁ πρωτοσπαθάριος ἦσαν μετ' ἄλλων πολλῶν, ὧν ὡς τὸ πλεῖστον οὐδὲ τὰ ὀνόματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἱστορικῶν. Κυριώτατοι δὲ τῶν περὶ τὸν Πορφυρογέννητον νομομαθῶν ἦσαν οἱ ἔπαρχοι Θεόφιλος ὁ Ἐρωτικὸς καὶ Θεόδωρος ὁ Δεκαπολίτης καὶ Κοσμᾶς ὁ μάγιστρος, περὶ δὲ στρατηγικὰς καὶ ναυμαχικὰς συγγραφὰς ἠσχολεῖτο Βασίλειος ὁ Πετεινός, τὰς δὲ ἀστρολογικὰς μελέτας ἀντεπροςώπευον Ἰωάννης ὁ ἀστρολόγος καὶ ὁ εἰςπράκτωρ Νικόλαος. Ὁπόσον δ' ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐνέμενεν ἀκόμη εἰς τὰς τοιαύτας ἀστρολογικὰς παρατηρήσεις, διατηροῦσα ἐν πολλοῖς τὰς δεισιδαίμονας παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς, δεικνύει αὐτὸς ὁ ἀπαρτισμὸς τῆς βιβλιοθήκης, ἣν ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέγραψεν ὡς παρακολουθοῦσαν τοὺς βασιλεῖς ἐν πολέμῳ. Πλὴν δῆλα δὴ τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας καὶ τῶν ἀναγκαίων στρατηγικῶν, πολεμικῶν καὶ ἱστορικῶν βιβλίων ἀναγκαιότατα ἐφόδια τοῦ βασιλέως στρατευομένου ἐθεωροῦντο ὁ ὀνειροκρίτης, βιβλίον οἰωνοσκοπίας βάσιν ἐχούσης τὰ διάφορα συναντήματα, βιβλίον περὶ εὐδίας καὶ χειμῶνος καὶ ζάλης καὶ ὑετοῦ καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ἀνέμων, πρὸς δὲ τούτοις βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον καὶ ἄλλο βιβλίον περὶ τῶν παρατηρήσεων τῶν ναυτικῶν, οἷον μάλιστα εἶχε φιλοπονηθῆ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου. Εἰς δὲ τοὺς λογίους τούτους πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὸν ἀρχιτέκτονα καὶ ἔπαρχο[ν] Κωνσταντινουπόλεως Θεόδωρον τὸν Βελωνᾶν καὶ τὸν ζωγράφον Ἀνδρέαν πλὴν ἄλλων καλλιτεχνῶν, οἵτινες δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστ[ί].

Ἡ μετὰ τῶν καλλιτεχνῶν ἀναστροφὴ ἦτο διὰ τὴν καλλιτεχνικ[ὴν] τοῦ Κωνσταντίνου ψυχὴν ἀληθὴς ἀπόλαυσις, ἦγε δ' αὐτὸν εἰς αὐ[τὴν] καὶ ἡ πρακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἐπισκευῆς πολλῶν κτιρίων καὶ τῆς κ[τί]σεως νέων. Πράγματι οὐ μόνον αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο καλλι[τέ]χνης, ἀσχολούμενος περὶ τὴν ζωγραφίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν μου[σι]κήν, τὴν τορευτικὴν καὶ μουσείωσιν καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ναυπηγίαν,

ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς τέχνης, προστατεύων μὲν τοὺς καλλιτέχνας καὶ μετ' ἰδίας εὐαρεσκείας ἀναστρεφόμενος μετὰ τῶν ζωγράφων, πλεῖστα δὲ ὅσα κτίρια ἐπισκευάσας καὶ καλλωπίσας.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Ὅ τι δὲ συνέβαινε περὶ τὰς τέχνας, ἃς ὁ Κωνσταντῖνος προῆγεν αὐτός τε καλλιτεχνῶν καὶ τοὺς καλλιτέχνας προστατεύων, τοῦτ' αὐτὸ δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ αὐτοῦ καὶ ὡς λογίου, αὐτοῦ τε συγγράφοντος καὶ ἄλλους δὲ παρορμῶντος εἰς συγγραφάς.

Τῶν ἰδίων συγγραφῶν τοῦ Κωνσταντίνου τινὲς ἀπωλέσθησαν, ἀλλ' αἱ περισωθεῖσαι, αἱ καὶ κυριώταται τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος γραφεισῶν, δεικνύουσι τὴν φιλεργίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν πηγῶν ἃς διέθετε. Πλειότερόν τι δὲν δυνάμεθα νἀξιώσωμεν παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συγγραφέως, ὅςτις οὔτ' ἐπὶ γλαφυρίᾳ διακρίνεται οὔτ' ἐπὶ κριτικῇ δεινότητι διαλάμπει. Τῶν συγγραφῶν τούτων μία εἶνε ἱστορική· γραφεῖσα δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μοναρχίας τοῦ Κωνσταντίνου, ἀντικείμενον ἔχει τὴν διήγησιν τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πάππου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς σωζόμεναι συγγραφαὶ ἔχουσι σκοπὸν πρακτικόν, ἀναφερόμεναι εἰς ἀνάγκας διοικητικὰς καὶ ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν διαπαιδωγώγησιν αὐτοκρατόρων, μάλιστα δὲ τοῦ ἰδίου υἱοῦ Ῥωμανοῦ, εἰς ὃν καὶ ῥητῶς ἀφιεροῦται μία αὐτῶν, θέμα ἔχουσα τὴν γεωγραφίαν καὶ ἐθνογραφίαν τῶν συγχρόνων κρατῶν καὶ ἰδίως τῶν ἀπὸ βορρᾶ, ἀνατολῶν καὶ δύσεως περιβαλλόντων τὸ Βυζάντιον ἐθνῶν καὶ περιλαμβάνουσα πρακτικὰς ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου τῶν μετὰ τῶν γειτόνων λαῶν σχέσεων. Διοικητικὴν δὲ σημασίαν εἶχε καὶ ἡ ἐκ δύο βιβλίων συνισταμένη πραγματεία ***Περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων***, ἧς πρόγραμμα, τἄλλ' ἀνεπαρκῶς ἐκτελεσθέν, ἦτο ἡ ἔκθεσις τῆς ἐσωτερικῆς γεωγραφίας τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῶν κατὰ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ διαίρεσιν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ συγγραφέως. Τέλος δ' ἡ ***Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*** εἶνε μακρὰ συγγραφὴ ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν περιγραφὴν τῆς πολυπλόκου αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας τοῦ Βυζαντίου ἐν ὅλαις αὐτῆς ταῖς λίαν περιέργοις λεπτομερείαις. Καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης τῶν τεσσάρων μνησθεισῶν συγγραφῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἀποκομίζομεν μεγαλείαν εἰκόνα τοῦ Μακεδόνος, οἵαν, ὡς εἰκός, ἀνεμένομεν ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ ἐγγόνου πρὸς τὸν πάππον καὶ τὸν γενάρχην τοῦ οἴκου εἰς ὃν καὶ αὐτὸς ἀνῆκε. Τὰ δὲ λοιπὰ τρία αὐτοῦ συγγράμματα εἶνε παρὰ πάσας αὐτῶν τὰς ἐλλείψεις διδακτικώτατα, πλείστας ὅσας παρέχοντα εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις περὶ τῆς αὐλῆς, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς γεωγραφίας τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν καὶ πολλὰς περισώζοντα πολυτίμους γνώσεις περὶ τῶν ἐθνῶν τῶν ἐχόντων φιλίας ἢ ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Βυζαντίνους.

Πολὺ δ' εὐρυτέρα αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Κωνσταντίνου ὡς συγγραφέως ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ὡς προστάτου τῶν γραμμάτων.

Ἀναφέρεται δὲ αὕτη μάλιστα εἰς τὴν ἀνάθεσιν τῆς παρασκευῆς

συλλογῶν καὶ ἀπανθισμάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἁγιογραφίαν, τὴν ἱστορικὴν φιλολογίαν, τὴν γεωπονίαν, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ζωολογίαν.

Καὶ τὸ μὲν ἁγιογραφικὸν ἔργον ἀνετέθη εἰς ἄνδρα οὐ μόνον λόγιον, ἀλλὰ καὶ ἐπιφανῆ καταλαβόντ' ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὸν μάγιστρον καὶ λογοθέτην Συμεών. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο χαρακτηρίζει τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἡ εἰς ἄνδρα αὐλικὸν καὶ πλούσιον, καθ' ἃ φαίνεται, εὐρεῖαν δ' ἔχοντα γνῶσιν τῶν τοῦ κόσμου καὶ μεταξὺ τῶν κοσμικῶν ἀναστρεφόμενον ἀνάθεσις ἔργου ἔχοντος καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα. Ἦτο δ' ἡ ἐπιβολὴ ἀληθῶς μεγάλη. Προέκειτο τοῦτο μὲν περὶ συλλογῆς, τοῦτο δὲ περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις συντεταγμένων βίων τῶν ἁγίων καὶ μεταπλάσεως αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ καλλιλογικὰς ἀνάγκας τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Οὐδ' ἔμελλε νὰ περιορισθῇ τὸ ἔργον εἰς μόνην τὴν περισυλλογὴν, ἀνακάθαρσιν καὶ ἀνασύνταξιν τῆς ἀρχαιοτέρας κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς συγγραφῆς νέων βίων. Τοιοῦτο τὸ μέγα ἔργον, οὗ ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη εἰς τὸν Συμεών, δεόμενον πάντως τῆς συνεργίας πολλῶν ἀνδρῶν, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἐργαζομένων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπικρατῶν χαρακτὴρ τῆς ἐπιβληθείσης εἰς τοὺς περὶ τὸν Συμεὼν ἀσχολίας ἦτο ἡ μετάπλασις τοῦ ὕφους τῶν ἀρχαιοτέρων βίων, ἕνεκα τῆς τοιαύτης οἱονεὶ μεταφράσεως αὐτῶν εἰς νέον λόγον ὁ τὸ ἔργον διευθύνων ἐπωνομάσθη **μεταφραστὴς** καὶ οἱ νέοι βίοι ὠνομάσθησαν **μεταφράσεις**. Δὲν ἔλειπον δὲ πράγματι ἐκ τῆς νέας μεγάλης συλλογῆς καὶ αὐτόχρημα μεταγλωττίσεις ἀλλογλώσσων βίων ἁγίων, γεγραμμένων μάλιστα ἐν γλώσσαις ἀνατολικαῖς, ὧν γνῶσται ἦσαν οἱ περὶ τὴν αὐλὴν **ἑρμηνευταί**.

Καὶ τὴν μὲν συλλογὴν ταύτην τῶν **μεταφράσεων** δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν οὕτως εἰπεῖν κώδικα ἁγιογραφικόν. Αἱ δὲ λοιπαὶ συλλογαί, ὧν εἰσηγητὴς ἐγεινεν ὁ Κωνσταντῖνος, εἶχον χαρακτῆρα ἐγκυκλοπαιδικόν.

Καὶ πρώτη μὲν αὐτῶν καὶ σπουδαιοτάτη εἶνε ἡ ἀνθολογία ἀπανθισμάτων ἐκ τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐκκρίτου ἀρχαιότητος μέχρις αὐτῶν τῶν βυζαντιακῶν τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Ἐτάχθησαν δ' αἱ Ἐκλογαὶ αὗται εἰς πεντήκοντα καὶ τρεῖς τίτλους, ὧν τέσσαρες σώζονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, οἱ ***Περὶ πρεσβειῶν***, ***Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας***, ***Περὶ γνωμῶν***, ***Περὶ ἐπιβουλῶν***

κατὰ βασιλέων γεγονυιῶν. Συνειργάσθησαν δ' ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἔργῳ, οὗ τὰ περισωθέντα μέρη διεφύλαξαν εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἄλλοθεν ἄγνωστα ἀποσπάσματα τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς ἱστοριογραφίας, πολλοὶ λόγιοι, ὧν εἷς καὶ μόνος εἶνε γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ὀνομαστί, Θεοδόσιος ὁ μικρός.

Πρακτικῆς δὲ ἀνάγκης γέννημα ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ ἀγνώστου ἐπιχειρηθεῖσα περὶ τὸ 950 νέα ἔκδοσις τῶν ***Γεωπονικῶν,*** ἅτινα περὶ τὰ τέλη τοῦ ἕκτου αἰῶνος εἶχε τοῦτο μὲν συλλέξει, τοῦτο δ' ἐπεξεργασθῇ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων συλλογῶν τοῦ Βινδανίου Ἀνατολίου καὶ Διδύμου ὁ Κασσιανὸς Βάσσος.

Τὴν δὲ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὀρειβασίου ***Ἐπιτομὴν τῶν ἰατρικῶν θεωρημάτων*** ἀναθεωρήσας, κατήρτισεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ ἰατρὸς Θεοφάνης Νόννος νέαν ἰατρικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν, ἥτις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ***Ἰατρικά.***

Τέλος δ' εἰς τὴν ζωολογίαν ἀναφέρεται ἡ καθ' ὑποκίνησιν τοῦ αὐτοκράτορος φιλοπονηθεῖσα καὶ εἰς αὐτὸν ἀφιερωθεῖσα ***Συλλογὴ τῆς περὶ ζώων ἱστορίας.*** Αὕτη βάσιν μὲν εἶχε τὴν ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους συνταχθεῖσαν ἐπιτομὴν τῶν ζωολογικῶν συγγραφῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, συμπεριέλαβε δὲ τὰ πορίσματα τῆς πείρας νεωτέρων ζωολόγων, ἐν οἷς ἰδίως ὁ Αἰλιανὸς καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἀκμάσας Τιμόθεος ὁ Γαζαῖος. Ἀπετελεῖτο δὲ τὸ ὅλον ἔργον ἐκ τεσσάρων βιβλίων, ὧν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν τὰ δύο πρῶτα περιλαμβάνοντα τὸ γενικὸν μέρος τῆς ζωολογίας καὶ τὰ ζωοτοκοῦντα.

Ἀναμετροῦντες δὲ τὴν ὅλην πνευματικὴν κίνησιν τῶν χρόνων το[ῦ] Κωνσταντίνου, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι αὕτη ὑπῆρξεν ἀληθ[ῶς] μεγίστη ὑπό τε τὴν ἔποψιν ἰδίας παραγωγῆς καὶ κατὰ λόγον τ[ῆς] ἀναθεωρήσεως καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς ἀνακεφαλαιώσεως τῆς λογοτεχν[ι]κῆς κληρονομίας τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων. Εἰς τὰς ἐκλογὰς Κωσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου χρεωστοῦμεν τὴν περίσωσιν πλείστ[ων] ὅσων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα ἴσως ἄνευ αὐτῶν ἤθελ[ον] ἀπολεσθῇ διὰ παντός. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου πρέπει νὰ ὁμολογήσωμ[εν] ὅτι συγχρόνως ἡ δρᾶσις τοῦ φιλολόγου αὐτοκράτορος συνετέλεσεν [οὐκ] ὀλίγον καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν πολλῶν μνημείων τῆς ἀρχαίας γραμμ[α]τείας. Ἡ εὔκολος χρῆσις τῶν συνοπτικῶν ἐκείνων ἐγχειριδίων, ἐν οἷς συμπεριελαμβάνοντο προχείρως τὰ κριθέντα ὑπὸ τῶν περὶ τὸν αὐτο-

κράτορα λογίων ἄξια γνώσεως καὶ μεταδόσεως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἤγαγεν ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν παραμέλησιν τῆς ἀντιγραφῆς πολλῶν προϊόντων τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ εἰς τὸν ἀφανισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν βιβλιοθηκῶν. Οὕτω δὲ τὸ δῶρον τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς ἄδωρον, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀληθοῦς φίλου τῶν ἀρχαίων γραμμάτων ἵσταται μετέωρος μεταξὺ τοῦ αἰσθήματος τῆς πρὸς αὐτὸν ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς ἀνυποκρίτου θλίψεως ἐπὶ τοῖς κακοῖς ὧν ἔγεινε πρόξενος ἀκουσίως.

λη'

Τὰ θέματα.

Εἴδομεν μίαν τῶν συγγραφῶν ἃς ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἀναφερομένην εἰς τὰ θέματα τἀνήκοντα τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ ἀναγνώστης τῆς ἀνὰ χεῖρας συγγραφῆς ἔσχεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ συναντήσῃ πολλάκις τὴν ὀνομασίαν ταύτην τῶν **θεμάτων**, τῶν μεγάλων τούτων διοικητικῶν διαιρέσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου διοικητικοῦ συστήματος, καίπερ ἤδη πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου εἰςαχθεῖσα, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου κυρίως συνεπληρώθη, σκόπιμον θεωροῦμεν ἐνταῦθα νὰ ἐκθέσωμεν διὰ βραχέων τὰ κατ' αὐτήν.

Εἴδομεν, ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου τὸ κράτος ἦτο διῃρημένον εἰς **διοικήσεις** καὶ εἰς **ἐπαρχίας** ὑποκειμένας εἰς αὐτὰς, ὅτι δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου κατασταθέντες ἔπαρχοι δὲν συνήνονον ἐν ἑαυτοῖς ὡς οἱ ἀνθύπατοι τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων τήν τε πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὅτι ἀπ' ἐναντίας εἰςήχθη ἡ διάκρισις τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως. Τοιοῦτον δὲ χαρακτῆρα ἐξηκολούθησεν ἐν τῷ καθ' ὅλου πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων φέρουσα ἡ διοίκησις μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλ' αἱ δυςχέρειαι τῆς διὰ τοιούτου συστήματος διοικήσεως δυςυποτάκτων ὑπηκόων λαῶν καὶ οἱ κίνδυνοι οἱ ἀπὸ τῶν ὁσημέραι θρασυτέρων ἀποβαινόντων πολεμίων τοῦ κράτους, τῶν Περσῶν, τῶν Σλάβων, τῶν Γότθων, ἐκλόνησαν τὴν περὶ τῆς ὀρθότητος καὶ λυσιτελείας τῆς τοιαύτης διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν πίστιν τοῦ αὐτοκράτορος, τέλος δὲ καὶ ἔπεισαν αὐτὸν, ὅτι αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας

εἰς τἀνωτέρω μνημονευθέντα πέντε θέματα ἕτερα δύο, τὸ **τῶν Βουκελλαρίων**, περιλαμβάνον τὴν ἀρχαίαν Γαλατίαν μετὰ μέρους τῆς Βιθυνίας μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Παφλαγονίας καὶ τῆς Καππαδοκίας, ἴσως δὲ καὶ τὸ **τῆς Κολωνείας**, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων μικρὰν Ἀρμενίαν. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ἐτάσσοντο τὰ θέματα **Θρᾴκης**, **Ἑλλάδος**, **Μακεδονίας** καὶ **Σικελίας**, συμπεριλαμβανούσης καὶ τὴν Καλαβρίαν.

Ἀλλ' ἔτι μείζων ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεμάτων ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅςτις ἐν τῇ περὶ τῶν θεμάτων συγγραφῇ ἀναγράφει δεκαεπτὰ μὲν θέματα ἀσιατικὰ, δώδεκα δ' εὐρωπαϊκά. Τούτων ἐν Ἀσίᾳ μὲν ἔκειντο τὸ **Ἀνατολικὸν**, τὸ **Ἀρμενιακὸν**, τὸ **τῶν Θρᾳκησίων**, τὸ **Ὀψίκιον**, τὸ **Ὀπτίματον**, τὸ **τῶν Βουκελλαρίων**, τὸ **τῶν Παφλαγόνων**, ἡ **Χαλδία**, ἡ **Μεσοποταμία**, τὸ **τῆς Κολωνείας**, τὸ **τῆς Σεβαστείας**, τὸ **τῆς Λυκανδοῦ**, τὸ **τῆς Σελευκείας**, τὸ **τῶν Κιβυρραιωτῶν**, ἡ **ἐπαρχία Κύπρου**, ἡ **Σάμος** καὶ τὸ **τοῦ Αἰγαίου πελάγους**. Εὐρωπαϊκὰ δὲ θέματα ἦσαν τὸ **τῆς Θρᾴκης**, τὸ **τῆς Μακεδονίας**, τὸ **τοῦ Στρυμόνος**, τὸ **τῆς Θεσσαλονίκης**, τὸ **τῆς Ἑλλάδος**, τὸ **τῆς Πελοποννήσου**, τὸ **τῆς Κεφαλληνίας**, τὸ **τῆς Νικοπόλεως**, τὸ **τοῦ Δυρραχίου**, τὸ **τῆς Σικελίας**, τὸ **τῆς Λαγγοβαρδίας** καὶ τὸ **τῆς Χερσῶνος**. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ οὗτος ὁ πίναξ δὲν στερεῖται διαφορῶν ἀπὸ τοῦ καταλόγου ὃν αὐτὸς ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως παρέχει ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

Ἀλλὰ δὲν εἶχον ἅπαντα τὰ θέματα τὴν αὐτὴν ἔκτασιν καὶ σημασίαν, οὐδ' οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν τὸν αὐτὸν στρατιωτικὸν βαθμὸν κα[ὶ] τὰς αὐτὰς ἀμοιβάς. Οἱ στρατηγοὶ ἦσαν μὲν ἅπαντες τετιμημένο[ι] ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι, ἀλλ' ὑπὸ ἔποψιν στρατιωτικοῦ βαθμοῦ κα[ὶ] μισθοῦ διῃροῦντο εἰς διαφόρους τάξεις. Καὶ οἱ μὲν τῶν σπουδαιοτά[τ]των θεμάτων στρατηγοὶ ἦσαν πρωτοσπαθάριοι, ἀντιστοιχοῦντες πρ[ὸς] σημερινοὺς ἀντιστρατήγους, οἱ δὲ δευτερευόντων θεμάτων προϊστά[μ]μενοι ἦσαν σπαθάριοι ἤγουν συνταγματάρχαι, οἱ δὲ διοικοῦντες τρ[ι]τεύοντα θέματα εἶχον τὸν βαθμὸν σπαθαροκανδιδάτου, ἤτοι ἀντ[ι]συνταγματάρχου. Οἱ δὲ μισθοὶ τῶν στρατηγῶν ἐποίκιλλον ἐπὶ τ[ῶν] χρόνων Λέοντος τοῦ σοφοῦ μεταξὺ τεσσαράκοντα δύο χιλιάδων χρυ[σῶν] σῶν φράγκων κατ' ἔτος καὶ πεντακισχιλίων διακοσίων κατὰ κλίμακ[α]

πέντε τάξεων ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν στρατηγικὴν καὶ πολιτικὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος.

Ὡς δὲ τὰ θέματα εἶχον ὀνομασθῆ ἐκ τῶν ὁμωνύμων ταγμάτων, οὕτω καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις τοῦ στρατιωτικοῦ θέματος, ἡ **τοῦρμα**, εἶχε παράσχει τὸ ὄνομα εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῆς διοικητικῆς περιοχῆς, ἧς προΐστατο ὁ εἰς τὸν στρατηγὸν ἀμέσως ὑποκείμενος **τουρμάρχης**. Εἰς τούτους δὲ πάλιν ὑπέκειντο κατὰ τάξιν ἱεραρχικὴν οἱ **μεράρχαι**, οἱ **δρουγγάριοι**, οἱ **κόμιτες**, οἱ **κένταρχοι** καὶ οἱ **δρουγγαροκόμιτες**. Τοιοῦτον τὸ καθολικὸν καὶ κανονικὸν σχῆμα τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας τὸ ἐκπηγάσαν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως, εἰς ἣν συνεχωνεύθη ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, σὺν τῇ ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον μεταβολῇ τῆς ὅλης διοικήσεως τοῦ κράτους. Κανονικῶς δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἕκαστον θέμα εἶχε δύναμιν δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ἄρα ἑκατέρα τῶν εἰς τὸ θέμα ὑποκειμένων δύο τουρμῶν ἀνὰ πεντακισχιλίους, ἕκαστος δὲ τῶν δρουγγαρίων προΐστατο ἀνδρῶν χιλίων. Ἡ δ' ἐλαχίστη ὑποδιαίρεσις, ἐκείνη ἧς τὴν ἀρχηγίαν εἶχον οἱ δρουγγαροκόμιτες, συνέκειτο ἐξ ἀνδρῶν δέκα.

Ἀλλ' ἡ ἀνωτέρω καταριθμηθεῖσα τάξις δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε, οἱ δὲ πραγματικοὶ ἀριθμοὶ δὲν ἀντεστοίχουν πράγματι πρὸς τὰ στελέχη, καὶ αὐτὰ δὲ παρουσίαζον ἐν διαφόροις χρόνοις καὶ τόποις μεγάλας διαφοράς. Οὕτω βλέπομεν περιστάσεις, καθ' ἃς ἓν θέμα ἀντὶ δύο τουρμαρχῶν ἔχει τοὐλάχιστον πέντε, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἷς τουρμάρχης, ἀντὶ νὰ προΐσταται πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν μόλις χιλίους ἢ καὶ πολὺ ὀλιγωτέρους· εὑρίσκομεν δ' ἐνίοτε καὶ θέματα ὅλα μόλις ὑπερβαίνοντα τετρακοσίους ἄνδρας. Καθ' ὅλου δὲ ἀξία σημειώσεως εἶνε ἐν τῷ βυζαντιακῷ στρατῷ ἡ δυςαναλογία τῶν ὑπεραρίθμων ἀξιωματικῶν πρὸς τοὺς πολλῷ ὀλιγωτέρους στρατιώτας.

Παρ' ὅλην δὲ τὴν συγκέντρωσιν τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀρχῆς εἰς τὸν **στρατηγόν**, δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ, ὅτι λείπουσιν ἐκ τῶν θεμάτων ἴδιοι πολιτικοὶ ἄρχοντες. Τούτων τινὲς μὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν στρατηγόν, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην **προέλευσιν** αὐτοῦ, οἷοι εἶνε ὁ **πρωτοκαγκελλάριος** καὶ ὁ **πρωτομανδάτωρ**, ἄλλοι δ' ἔχουσιν ἀνεξάρτητον ἐξουσίαν. Κυριώτατοι δὲ τῶν ἀνεξαρτήτων τούτων πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἦσαν ὁ **πρωτονοτάριος** τοῦ θέματος καὶ ὁ **κριτὴς** ἢ **δικαστής**. Καὶ ἐκεῖνος μέν, ἐξαρτώμενος κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ **χαρτουλαρίου τοῦ σακέλλου**, ἤτοι τοῦ κεντρικοῦ ταμίου τοῦ

» καθ' ὃν εἶχον ἐκτελέσει τἀθλητικὰ αὐτῶν παίγνια ἀμφότεροι ὁμοῦ » ἐφαίνετο δυνατὸς, ἐπειδὴ θαυμαστῶς μὲν διηύθυνον τὰς θέσεις τοῦ » ξύλου, ἐφ' οὗ εἶχον ἀναβῆ, ἀλλὰ πᾶσαι αὐτῶν αἱ κινήσεις ἐστηρί-» ζοντο ἐπὶ τῆς ἰσορροπίας. Ἀλλ' ὁ εἷς ἐκεῖνος ὁ ἀπομείνας ὑψηλὰ ἐπὶ » τοῦ ξύλου, ἅτε κινούμενος καθ' ἑαυτὸν οὕτως ἰσορρόπως, ὥςτε καὶ » νάθλήσῃ καὶ νὰ καταβῇ σῶος, μ' ἐπλήρωσε τοιαύτης ἐκπλήξεως, » ὥςτε ὁ θαυμασμός μου δὲν διέλαθε καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα. » Διὸ, μετακαλεσάμενος τὸν διερμηνέα, ἐζήτησε νὰ μάθῃ ὁπότερόν μοι » ἐφαίνετο θαυμαστότερον, ὁ παῖς ὅςτις μετὰ τοιούτου μέτρου εἶχεν » ἐκτελέσει τὰς κινήσεις αὐτοῦ, ὥςτε νὰ μείνῃ τὸ ξύλον ἀκίνητον, ἢ » ἐκεῖνος, ὅςτις ἐκράτει αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου μετὰ τέχνης τοιαύτης, » ὥςτε οὔτε τὸ βάρος οὔτε τὰ γυμνάσια τῶν παίδων νὰ ἐπικάμψωσιν » αὐτὸ ἔστω καὶ μικρόν. Ὅτε δ' ἐγὼ ἐξεφράσθην, ὅτι ἠγνόουν τί μοι » φαίνεται θαυμαστότερον (thaumastoteron), ἐκραγεὶς εἰς μέγαν » καγχασμὸν, ἀπεκρίθη, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν γινώσκει.

» Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν κρίνω ἄξιον παραλείψεως καὶ παρασιωπή-» σεως τὸ ἄλλο νέον καὶ θαυμαστὸν οὗ ἐγενόμην θεατὴς αὐτόθι. Ἐν » τῇ ἑβδομάδι τῇ πρὸ τῶν βαϊοφόρων ὁ αὐτοκράτωρ ποιεῖται ῥόγαν, » ἤτοι διανομὴν χρυσῶν νομισμάτων, εἴς τε τοὺς στρατιώτας καὶ εἰς » τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις ἀρχαῖς καθεστῶτας κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ » ἀξιώματος ἑκάστου. Θέλων δὲ ὁ αὐτοκράτωρ νὰ παραστῶ εἰς τὴν » διανομὴν ἐκείνην, μ' ἐκάλεσε νὰ ἔλθω. Ἐτελέσθη δὲ ὧδε. Ἦτο παρα-» τεθειμένη τράπεζα ἔχουσα μῆκος μὲν πήχεων δέκα, πλάτος δὲ τεσ-» σάρων, ἐφ' ἧς ἔκειντο τὰ νομίσματα ἐντεθειμένα εἰς θήκας συμ-» φώνως πρὸς τὰ ὀφειλόμενα εἰς ἕκαστον, ἑκάστης θήκης ἐχούσης » ἐπιγεγραμμένους ἔξωθεν τοὺς ἀριθμούς. Παρήλαυνον δ' ἔπειτα πρὸ » τοῦ αὐτοκράτορος οὐχὶ συγκεχυμένως, ἀλλὰ κατὰ τάξιν, ὡς ἐκα-» λοῦντο ὑπὸ τοῦ κήρυκος, ὅςτις ἀνεγίνωσκε τὰ κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ » ὀφφικίου γεγραμμένα ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν. Πρῶτος δ' ἐκλήθη ὁ » κουροπαλάτης, εἰς ὃν δὲν ἐνεχειρίσθησαν τὰ νομίσματα, ἀλλ' ἐφορ-» τώθησαν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ μετὰ τεσσάρων σκαραμαγγίων*. » Μετὰ δὲ τοῦτον ἐκλήθησαν ὁ (μέγας) δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ » ὁ δρουγγάριος τῶν πλωίμων, ὧν ἐκεῖνος μὲν προίσταται τοῦ στρα-» τοῦ, οὗτος δὲ τοῦ στόλου. Καὶ οὗτοι δὲ λαβόντες ἴσον ἀριθμὸν

* Ἦσαν ταῦτα πορφυραῖ στρατιωτικαὶ χλαῖναι.

» νομισμάτων καὶ σκαραμαγγίων, ἐπειδὴ ἰσότιμον εἶχον καὶ τὸ ὀφφί-
» κιον, διὰ τὸ πλῆθος δὲν ἤνεγκον αὐτὰ ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀλλὰ βοη-
» θούντων ἄλλων μετὰ κόπου ἔσυραν ὄπισθεν αὐτῶν. Μετ' αὐτοὺς δὲ
» παρῆλθον οἱ μάγιστροι, εἰκοσιτέσσαρες τὸν ἀριθμόν, εἰς ὧν ἕκαστον
» ἐδόθη ὁμοίως ῥόγα εἰκοσιτεσσάρων λιτρῶν χρυσῶν νομισμάτων μετὰ
» σκαραμαγγίων δύο. Ἐπηκολούθησε δ' ἐπὶ τούτοις ἡ τάξις τῶν πα-
» τρικίων, καὶ ἐδόθησαν εἰς ἕκαστον δώδεκα λίτραι χρυσοῦ μεθ' ἑνὸς
» σκαραμαγγίου. Ἀγνοῶ δὲ τόν τε ἀριθμὸν τῶν πατρικίων καὶ τὸν
» τῶν ὅλων λιτρῶν πλὴν τοῦ εἰς ἕνα ἕκαστον δοθέντος χρήματος.
» Μετὰ δὲ ταῦτα πλῆθος ἄπειρον καλεῖται πρωτοσπαθαρίων, σπαθα-
» ρέων, σπαθαροκανδιδάτων, κοιτωνιτῶν, μαγγλαβιτῶν, πρωτοκα-
» ράβων, ὧν ἄλλος ἔλαβεν ἑπτὰ λίτρας νομισμάτων, ἄλλος δὲ ἕξ,
» πέντε, τέσσαρας, τρεῖς, δύο ἢ μίαν κατὰ τὸ ἀξίωμα ὅπερ περιε-
» βάλλετο. Οὐδ' ἤθελον νὰ νομίσῃς, ὅτι ταῦτα ἐπετελέσθησαν ἐν μιᾷ
» καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ. Καὶ δὴ ἤρχισε μὲν ἡ διανομὴ ὑπὸ τοῦ αὐτοκρά-
» τορος τὴν πέμπτην ἑορτάσιμον ἡμέραν ἀπὸ ὥρας πρώτης μέχρις
» ὥρας τετάρτης, ἐπερατώθη δὲ τὴν ἕκτην καὶ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν.
» Εἰς ἐκείνους δὲ οἵτινες λαμβάνουσιν ὀλιγώτερα μιᾶς λίτρας παρέχει
» ταῦτα ὄχι αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ὁ παρακοιμώμενος καθ' ἅπα-
» σαν τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα ἑβδομάδα. Παριστάμενον λοιπὸν ἐμὲ καὶ
» θεωροῦντα μετὰ θαυμασμοῦ τὰ γινόμενα, ἠρώτησεν ὁ αὐτοκρά-
» τωρ διὰ τοῦ λογοθέτου τί ἐκ τῶν γινομένων μοὶ ἤρεσε μάλιστα.
» Εἰς τοῦτον δὲ εἶπον· «θά μοι ἤρεσκεν, ἂν ἀπεκόμιζόν τινα ὠφέλειαν,
» ὡς καὶ τὸν πυρέσσοντα πλούσιον Λάζαρον ἡ ἐν ἐνυπνίοις παραστᾶσα
» ἀνάπαυσις θὰ ὠφέλει, ἂν ἐπήρχετο· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν συνέβη,
» πῶς ἠδυνήθη νὰ ὠφεληθῇ;» Ὑπομειδιῶν λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ, μι-
» κρόν τι συγκεκινημένος ὑπὸ αἰδημοσύνης, προσένευσε διὰ τῆς κεφα-
» λῆς νὰ πλησιάσω πρὸς αὐτόν, μοὶ ἔδωκε δὲ φιλοφρόνως μέγα ἱμά-
» τιον καὶ λίτραν χρυσοῦ, ἅτιν' ἀπεδέχθην».

μ'

Ἡ βάπτισις τῆς Ὄλγας.

Ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην δεξίωσιν τοῦ πρέσβ
Βεριγγαρίου ἡ αὐλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἐπὶ Κ

νου τοῦ Πορφυρογεννήτου μετ' ἰδιαζούσης στοργῆς ἐπεδείκνυεν [illegible]ὶς τοὺς ξένους τὴν αἴγλην αὐτῆς, παρίστατο εἰς τὸ θέαμα πανηγύρε[illegible]ως πολὺ λαμπροτέρας, καθ' ὅσον καὶ ἡ δεξίωσις ἀνεφέρετο εἰς πρόσω[illegible]ον πολὺ ἐπιφανέστερον τοῦ Λουιτπράνδου.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδεξιοῦτο τὴν **ἀρχόντισσαν τῆς Ῥωσίας,** τὴν [illegible]ή-ραν τοῦ Ἴγὸρ ἐκείνου, ἐφ' οὗ ἐναλλὰξ πολεμικαὶ καὶ ἔπειτα φιλ[illegible]ώ-ταται ὑπῆρξαν αἱ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Κιέβου. Δώδ[illegible]κα ἤδη ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τοῦ 945, ὅτε, φονευθέντος τοῦ χρισ[illegible]α-νομάχου Ἴγὸρ, εἶχεν ἀναλάβει τὰ ἡνία τῆς ἀρχῆς ἡ ἐξ ἡγεμον[illegible]οῦ τῆς Σκανδιναυΐας γένους ὁρμωμένη σύζυγος αὐτοῦ Ὄλγα. Τὴν [illegible] δὲ ὀξύτητα τοῦ πνεύματος καὶ περίνοιαν τῆς πρεσβύτιδος, ἧς καὶ ἄλ[illegible]λα τρανὰ μαρτύρια παρέσχε κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν διῴκησε τὰ [illegible]οῦ κράτους, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱὸν Σφενδοβλάβον, δεικν[illegible]ύει καὶ ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τοῦ συζύγου. Πράγμα[illegible]τι ἐν ᾧ ὁ Ἴγὸρ ἐνέμεινε δι' ὅλου τοῦ βίου εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, [illegible] ἡ Ὄλγα διέγνω κατὰ τὰ ἔτη τῆς χηρείας τὴν ἀνάγκην τῆς προσχωρή[illegible]σεως ἑαυτῆς τε καὶ τοῦ ῥωσικοῦ ἔθνους εἰς τὸν χριστιανισμόν. Πό[illegible]τε δ' ἐτελέσθη καὶ ποῦ ἡ βάπτισις τῆς ἡγεμονίδος εἶνε ζήτημα ὅπερ δὲ[illegible] δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ λελυμένον. Τὸ περίεργον δὲ εἶνε, ὅτι ἐν ᾧ βλέ[illegible]λέ-πομεν διὰ μακρῶν περιγραφομένην ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τὴν πανη-[illegible]νη-γυρικὴν δεξίωσιν τῆς Ὄλγας ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὐδεὶς λόγο[illegible]γος γίνεταί παρ' αὐτοῖς περὶ βαπτίσεως, ἥτις προϋποτίθεται ἤδη πρότε[illegible]τε-ρον γενομένη. Διὸ κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην τῶν Ῥώσων ἱστο[illegible]το-ριογράφων τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας ἡ βάπτισις ἐτελέσθη ἤδη τῷ 95[illegible]54, καὶ δὴ ἐν αὐτῷ τῷ Κιέβῳ.

Τρία δὲ μετὰ τὴν βάπτισιν ἔτη, τῷ 957, ἔγνω ἡ γηραιὰ χή[illegible]ρα τοῦ συμμάχου τῶν Βυζαντίνων νὰ ἐνδείξῃ διὰ πομπικῆς ἐπισκέψε[illegible]ως εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν στοργὴν αὐτῆς πρὸς τὴν μητρόπολιν τ[illegible]τῶν συμμάχων καὶ τὸ ὁρμητήριον, ἐξ οὗ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φωτ[illegible]ίου εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐν ταῖς ῥωσικαῖς χώραις διάδοσις τῶν χριστιανικ[illegible]ῶν ἀληθειῶν.

Ἡ **δοχὴ τῆς Ἔλγας,** ὡς καλεῖ τὴν γηραιὰν ἀρχόντισσαν τῆς Ῥ[illegible]ω-σίας Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις καὶ διὰ μακρῶν πε[illegible]ρι-γράφει τὰ κατ' αὐτὴν ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς Βασιλείου τάξεως, ἐγε[illegible]νε τῇ 9 Σεπτεμβρίου. Ἔτος δὲ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεως αὐτῆς ὑπῆρξε πιθανῶς τὸ 957. Παρέστη δ' ἡ Ὄλγα οὐχὶ μόνη,

ἀλλὰ συνοδευομένη ὑπὸ τῶν συγγενῶν ἀρχοντισσῶν καὶ προκριτοτέρων θεραπαινῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀποκρισιαρίων τῶν ἀρχόντων τῆς Ῥωσίας καὶ πραγματευτῶν, πιθανῶς ἐκ τῶν κατὰ τὰς μεταξὺ Ἴγὸρ καὶ Ῥωμανοῦ συνθήκας οἰκούντων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἡ ἡγεμονὶς εἰςῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα πομπικῶς, προηγουμένη πασῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν, αἵτινες ἠκολούθουν αὐτὴν κατὰ τάξιν ἱεραρχικήν· εἵποντο δὲ οἱ ἀποκρισιάριοι καὶ οἱ πραγματευταί. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, ἐφ' οὗ ἐπὶ θρόνων χρυσῶν ἐκάθηντο ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς, παρουσίασιν τῆς Ὄλγας πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου, αὕτη μετακληθεῖσα εἰς τὸ τρίκλινον τοῦ Ἰουστινιανοῦ παρέστη πρὸ τῆς βασιλίσσης, καθημένης ἐπὶ τοῦ μεγάλου θρόνου τοῦ βασιλέως Θεοφίλου καὶ ἐχούσης ἐπὶ μικροτέρου θρόνου παρακαθημένην τὴν νύμφην αὐτῆς, τὴν σύζυγον τοῦ Ῥωμανοῦ. Περιεστοιχίζοντο δὲ ὑπὸ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς καὶ τῆς θεραπείας τῆς βασιλίσσης. Μετὰ δὲ τὰς ἐπισήμους ταύτας δοχὰς, ὧν τῆς δευτέρας δὲν μετέσχον οἱ ἀποκρισιάριοι καὶ οἱ πραγματευταί, ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν θεραπαινῶν ἀπεχώρησε πρὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὸ μέρος τῶν ἀνακτόρων τὸ καλούμενον Καινούργιον. Οὕτως ἐπερατώθησαν αἱ ἐπίσημοι παρουσιάσεις, αἵτινες εἶχον ὅλως τυπικὸν χαρακτῆρα· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπηκολούθησεν οἰκειοτέρα μετὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἀναστροφὴ τῆς ἐπισήμου ξένης ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις θαλάμοις τῆς βασιλίσσης, ὅπου «προςεκλήθη ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ Καινουργίου τρικλίνου, καὶ κελεύσει τοῦ βασιλέως καθεσθεῖσα, ἐλάλησεν ὅσα ἐβούλετο πρὸς τὸν βασιλέα».

Τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἔγειναν δύο **κλητώρια** ἤτοι συμπόσια, ἓν μὲν διὰ τὴν ἀρχόντισσαν τῆς Ῥωσίας μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν γυναικῶν, ἓν δὲ διὰ τοὺς ἀποκρισιαρίους καὶ τοὺς πραγματευτάς. Καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐτελέσθη ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, συμπαρισταμένης τῆς βασιλίσσης μετὰ τῆς νύμφης αὐτῆς καὶ τῶν ζωστῶν, ἤτοι κυριῶν τῆς τιμῆς, τὸ δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ. Καὶ τὸ μὲν γεῦμα τῶν γυναικῶν ἐφαίδρυναν τὰ ***βασιλίκια***, ᾄσματα ἐγκωμιαστικὰ τῶν βασιλέων ᾀδόμενα ὑπὸ τῶν Ἀποστολιτῶν καὶ Ἁγιοσοφιτῶν ψαλτῶν, ἤτοι τῶν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὡς καὶ διάφορα θυμελικὰ παίγνια, ἤτοι εἶδος παρ[illegible] θεατρικῶν. Τὸ δὲ συμπόσιον τῶν ἀνδρῶν ἐπερατώθη διὰ [illegible]ῶν δοθεισῶν

εἰς τοὺς συμμετασχόντας αὐτοῦ ξένους, ὧν ἡ ἀνωτάτη, εἰς αὐτὸν τὸν ἀνεψιὸν τῆς Ὄλγας δοθεῖσα, ἦτο μιλιαρησίων τριάκοντα, ἤτοι μόλις τεσσαράκοντα περίπου δραχμῶν. Τὰ δ' ἐπιδόρπια παρετέθησαν κοινῇ εἴς τε τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ, τῇ κοινῇ αἰθούσῃ τῶν βασιλικῶν συμποσίων· παρετέθη δὲ τὸ **δούκλιον** ἐντὸς **σκουτελλίων** διαλίθων καὶ χειμευτῶν, ἤτοι κεκαλλιτεχνημένων δι' ἐγκαυσμάτων, ἐπὶ μικρᾶς χρυσῆς τραπέζης. Ἐντὸς δὲ σκουτελλίου διαλίθου προσηνέχθησαν εἰς μὲν τὴν Ὄλγαν μιλιαρήσια πεντακόσια, ἤτοι δραχμαὶ περὶ τὰς ἑξακοσίας ὀγδοήκοντα, εἰς δὲ τὰς ἓξ αὐτῆς συγγενεῖς ἀνὰ εἴκοσιν, ἤτοι δραχμαὶ περίπου εἴκοσι καὶ ἑπτά, καὶ εἰς τὰς δεκαοκτὼ θεραπαινίδας ἀνὰ μιλιαρήσια ὀκτώ, ἤτοι δραχμαὶ περίπου δέκα.

Ἔτι δὲ πενιχρότεραι ὑπῆρξαν αἱ χρηματικαὶ δωρεαὶ αἱ προσενεχθεῖσαι τῇ 18 Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ * μετὰ δεύτερον γεῦμα δοθὲν ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Ἀρκεῖ νἀναφέρωμεν, ὅτι τὸ δῶρον τῆς ἀρχοντίσσης αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς μόνα διακόσια μιλιαρήσια, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς δραχμὰς περίπου διακοσίας ἑβδομήκοντα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήξῃ ἡμᾶς τὸ εὐτελὲς τῶν δοθέντων χρημάτων, ἅτινα δὲν παρείχοντο αὐτόχρημα ὡς δωρεὰ χρηματική, ἀλλὰ κατ' ἔθος χάριν τιμῆς, οὐδ' ἦσαν ἀνώτερα κατ' ἄλλας ἀναλόγους περιστάσεις. Ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία δὲν ἐπεχείρει νὰ σαγηνεύσῃ τοὺς ξένους ἡγεμόνας τοὺς τιμῶντας διὰ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τοὺς εἰς τὴν αὐλὴν ὑπὸ ἰσχυρῶν φίλων καὶ συμμάχων στελλομένους πρέσβεις διὰ τοῦ χρήματος, ἀλλ' ἐξέπληττε διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῆς αἴγλης τῆς αὐλῆς, τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυτελείας τῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς πολυδαιδάλου ἐθιμοτυπίας τῆς βασιλείου τάξεως. Ἡ δὲ Ὄλγα, τυχοῦσα εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν φιλοξενηθέντων ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς δεξιώσεως ἐγκαρδίου, ἀπεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως χαίρουσα, ὅτι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοθρήσκοις τοῦ Βυζαντίου εὗρεν αἰσθήματα φιλίας καὶ ἀγάπης, ἅτινα μάτην ἐπεχείρησε νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τὸν ἴδιον υἱόν, ὅστις μετ' ὀλίγα ἔτη ἐρρήγνυε μετὰ θράσους τὰς πρὸς τοὺς Βυζαντίνους συνθήκας.

---

* Ἡ 18 Ὀκτωβρίου ἦτο Κυριακή, καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυρεῖ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (Ἔκθ. βασ. τάξεως II, 15 ἐκδ. Βόννης σ. 598, 3). Τοῦτο δὲ συμπίπτει τῷ 957 καὶ ὄχι τῷ 955 ἢ 956, καθ' ἃ ἔτη ἄλλοι ἀποδέχονται γενομένην τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπίσκεψιν τῆς Ὄλγας.

μα'

Ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔσχε, καθ' ἃ εἴδομεν, τὸ θάρρος ἢ τὴν θέλησιν νὰ πατάξῃ τὸν οἶκον τῶν Λακαπηνιδῶν καὶ ἐν τῷ προςώπῳ τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου, ὅςτις ἐξηκολούθησε μολύνων τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὰ δώδεκα πρῶτα ἔτη τῆς μοναρχίας τοῦ Πορφυρογεννήτου. Παράδοξον δ' ἀληθῶς εἶνε, ὅτι ἐν ᾧ, θανόντος κακοῦ κακῶς τοῦ Θεοφυλάκτου τῷ 956, οἱ οἴακες τῆς ἐκκλησίας παρεδόθησαν εἰς χεῖρας πατριάρχου ἐναρέτου καὶ χρηστοῦ οἷος ὁ Πολύευκτος, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠξίωσε τὸν σεμνὸν τοῦτον πρωθιεράρχην τῆς προστασίας ἐκείνης, ἧς ἦτο ἄξιος πρὸς εἰρηνικὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Καὶ τὰ μὲν πλήθη ἐτίμων τὸν Πολύευκτον ἐπὶ τῇ σεμνότητι τῶν ἠθῶν, τῇ ἀκτημοσύνῃ καὶ τῇ παιδείᾳ, καὶ ἐνεκωμίαζον ὡς ἄλλον Χρυσόστομον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἔτεινε τὸ οὖς εὐήκοον εἰς τὴν ἐναντίον αὐτοῦ δυςμενῆ καταλαλιὰν τῶν περιλειπομένων οἰκογενῶν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὧν ὁ πατριάρχης ἐμάστιζε τὴν πλεονεξίαν, καὶ εἰς τὰς ἐμπαθεῖς σκευωρίας Θεοδώρου τοῦ Κυζίκου, τοῦ ἡγέτου τῶν ἀντιπατριαρχικῶν.

Οὐχ ἧττον καὶ παρὰ τὰς ἀντιδράσεις ταύτας ὁ Πολύευκτος ἠδυνήθη νὰ ἐργασθῇ δραστηρίως ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ὀρθοδοξίας, ἥτις καὶ τιμᾷ τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ 5 Φεβρουαρίου. Ἓν δὲ εἶνε τὸ κυρίως χαρακτηρίζον τὴν δρᾶσιν τοῦ πατριάρχου, ἡ νέα ἀνάπτυξις ἣν ἔλαβεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ μοναχικὸς βίος. Ταύτην ἐμφαίνει μὲν ἡ ἵδρυσις πολλῶν μονῶν, δεικνύει δὲ τὸ σθένος μεθ' οὗ ὁ Πολύευκτος ἀντετάχθη πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν πειραθεῖσαν νἀντιδράσῃ εἰς αὐτήν. Πράγματι δὲ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ μεθ' ἧς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πολυεύκτου ἐτράπησαν οἱ ὑπήκοοι τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὴν κτίσιν νέων μονῶν, ὥςτε ὁ βυζαντιακὸς κόσμος φαίνεται ἐπανερχόμενος εἰς τὰ πρὸ τῆς εἰκονομαχίας ἔτη. Ἡ ἀγαθὴ ἐπίδρασις τῆς μεταρρυθμίσεως ἐκινδύνευε νὰ ματαιωθῇ. Τὸν δὲ κίνδυνον τοῦτον συνεῖδεν εἷς τῶν πρώτων μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον αὐτοκρατόρων τῶν ἀναβάντων τὸν θρόνον ἔτι πατριαρχεύοντος τοῦ Πολυεύκτου, Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Οὗτος ἐξέδωκε τῷ 964 Νεαρὰν, ὑπαγορευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρικίου καὶ πρωτασηκρῆτος Σίμωνος, δι' ἧς ἀπηγορεύθη ἡ κτίσις μοναστηρίων καὶ γηροκομείων καὶ ἡ εἰς τοὺς εὐαγεῖς οἴκους

δωρεὰ κτημάτων. Ὁποῖαι τοῦ μοναχικοῦ βίου αἱ καταχρήσεις, ἡ **ἀπληστία, ἡ περιφανὴς νόσος,** ὡς καλεῖ αὐτὴν προςφόρως ἡ Νεαρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτοῦ αὐτῆς τοῦ κειμένου. «Τίσι γὰρ, λέγει, πειθόμενοι τῶν πατέρων, ἢ πόθεν λαβόντες τὰς ἀφορμὰς, πρὸς τοιαύτην περιττότητα καὶ μανίας ψευδεῖς, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυὶδ, ἐξήχθησαν, γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομὰς, ἵππων ἀγέλας, βοῶν, καμήλων, ἄλλων κτηνῶν ἀριθμὸν κρειττόνων, ὅσαι ὧραι κτᾶσθαι σπουδάζοντες καὶ τὴν ὅλην μέριμναν τῆς ψυχῆς περὶ αὐτὰ κατατείνοντες, ὥςτε κατ' οὐδὲν τοῦ κοσμικοῦ βίου καὶ πολλαῖς φλεγμαίνοντος ταῖς φροντίσι τὰ μοναχικὰ ταῦτα διαφέρειν ;» Πρὸς ἀντίδρασιν δ' ἐναντίον τῆς ὑπὸ τῶν μοναχῶν κτήσεως ἐκείνης τῶν πολυπλέθρων ἀγρῶν καὶ τῶν ὑπερφυῶν χωρίων, ὅλως ἀντικειμένης εἰς τὸν ἀρχαῖον βίον τῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀμέτρου κακοῦ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ θεσπίσῃ τὰ μέτρα ἐκεῖνα, δι' ὧν ἀπεσκόπει νἀποστήσῃ τῶν βιωτικωτέρων μεριμνῶν τοὺς δι' αὐτῶν ἀποκλίνοντας ἀπὸ τοῦ πνευματικωτέρου βίου. Ἀλλ' ἡ μέριμνα τοῦ αὐτοκράτορος προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν μοναχῶν. Ὡς ἀντιπρόσωπος δὲ καὶ προστάτης αὐτῶν ὁ Πολύευκτος μετὰ τὸν φόνον τοῦ Νικηφόρου ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ τῷ 969 κατώρθωσε τὴν διάρρηξιν τοῦ Τόμου τοῦ κωλύοντος τὴν κτίσιν νέων μονῶν. Οὕτω δ' ἡ ἐκκλησία ἢ μᾶλλον ὁ μοναχικὸς βίος ἀνέκτησε τὴν προτέραν ἐλευθερίαν, ἔτι μᾶλλον αὐξηθεῖσαν ὅτε μετὰ τὸν θάνατον πλέον τοῦ Πολυεύκτου ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Νικολάου τοῦ Χρυσοβέργη διὰ Νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατηργήθησαν καὶ τυπικῶς τὰ θεσπισθέντα ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.

Τοιαύτη ἀντίδρασις ἦτο φυσικὴ ἐν ἡμέραις καθ' ἃς ὁ μοναχικὸς βίος εἶχε λάβει ἀνάπτυξιν ἀληθῶς μεγάλην. Παρατηροῦμεν δὲ ταύτην ἐν τῷ κυριωτάτῳ κέντρῳ τοῦ μοναχικοῦ βίου, τῷ Ἁγίῳ Ὄρει. Ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ 914, ὅτε εἴδομεν ἐκδιδόμενον ὑπὲρ τῶν Ἁγιορειτῶν τὸ σιγίλλιον Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ἡ εἰς τοὺς ἐν Ἄθῳ μονάζοντας παρασχεθεῖσα ἀσφάλεια καὶ ἀοχλησία ηὔξησε τὰς τάξεις αὐτῶν αἰσθητῶς. Νέα δὲ ζωὴ ἄρχεται ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν μοναχῶν διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐμφανίσεως τοῦ ἡσυχαστοῦ Ἀθανασίου τοῦ κατὰ κόσμον καλουμένου Ἀβραμίου καὶ ἀνήκοντος εἰς γένος ἐπιφανὲς τῆς Τραπεζοῦντος. Οὗτος, καίπερ ἐνωρὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅςτις ἔμελλε νἀναδειχθῇ ὡς στρατηγὸς ἐν Κρήτῃ καὶ

ἀναβῇ ἔπειτα τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, δὲν ἠθέλησε νὰ συμμετάσχῃ τῶν τυχῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ προετίμησε τὸν ἥσυχον βίον τῶν σεμνείων. Μεταβὰς δ' εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, οὐ μόνον ἔγεινε κατὰ παρακέλευσιν τοῦ ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἐν Κρήτῃ ἀγωνιζομένου Νικηφόρου κτίστης τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἥτις, κτισθεῖσα βραχὺν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πορφυρογεννήτου τῷ 962 πρὸς τὸ 963, προώριστο νἀποβῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μεγίστη καὶ περιφανεστάτη τῶν ἀθωνικῶν μονῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνεδείχθη ὁ κυριώτατα νομοθετήσας τὰ κατ' αὐτάς. Πράγματι αἱ ὑπ' αὐτοῦ διαγραφεῖσαι διατυπώσεις τῆς φερωνύμου αὐτοῦ λαύρας οὐ μόνον τὰ τοῦ βίου τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων ἐκανόνισαν, ἀλλ' ἀπέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἡ βάσις τῶν θεσμίων τῶν διεπόντων τὴν σύμπασαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχικὴν πολιτείαν. Συνεπληρώθη δὲ τὸ διατακτικὸν τοῦτο ἔργον Ἀθανασίου τοῦ Λαυριώτου, μετὰ τὰς πρώτας ἀνωμαλίας καὶ ἀντιδράσεις ἃς ἐπήνεγκεν ὁπωσδήποτε ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἡ κτίσις τῆς Λαύρας, διὰ τοῦ Τυπικοῦ, ὅπερ τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ καὶ τοῦ μοναχοῦ Παύλου ἐπεβράβευσε τῷ 972 εἰς τὰς ἁγιορειτικὰς μονὰς ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, ἀξιώσας αὐτὰς τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ μερίμνης.

Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἥτις εἶνε καταφανὴς ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τοῖς ἀμέσως προηγηθεῖσι τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἑπομένοις εἰς αὐτὸν, δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Οὐχ ἧττον δ' ἀξία προσοχῆς εἶνε ἡ διάδοσις τῶν μονῶν ἐν τῇ ἐντεῦθεν Ἑλλάδι.

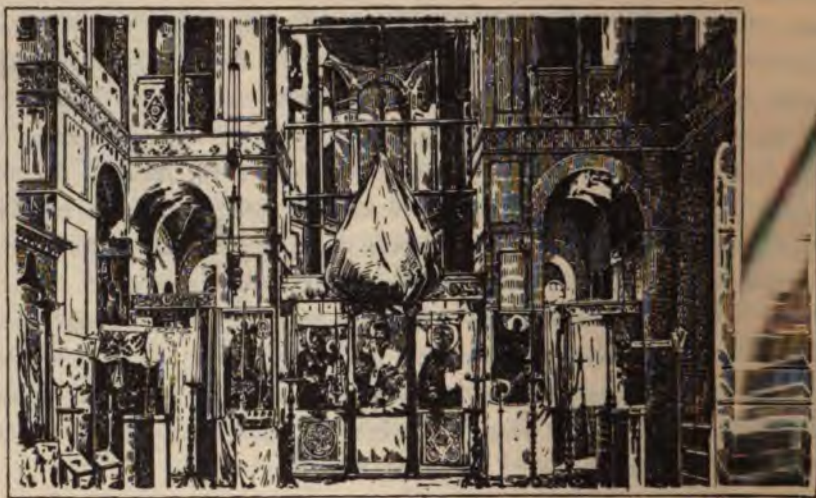
μβ'

Αἱ μοναὶ τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος.

Ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος διὰ τὴν Λαύραν καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπέβη διὰ τὴν Φωκίδα ὁ ὅσιος Λουκᾶς, οὗ οἱ πρόγονοι κατήγοντο ἐξ Αἰγίνης. Τοῦτον ὁ μεσαιωνικὸς βιογράφος καλεῖ καλὸν τὰ πάντα καὶ μέγαν, τῆς δ' Ἑλλάδος **κόσμημα καὶ κομιδῇ ποθεινὸν ἐντρύφημα** καὶ **στέφανον δυξης**. Ζῶν βίον ἐρημίτου ἐν ἀποκέντρῳ ἐρημητηρίῳ τῆς Φωκίδος οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Στείριος, ἔπεισε τῷ 942 τὸν γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Σλάβους τῆς Πελοποννήσου στρατηγὸν τοῦ θέματος ἐκείνου Κρινίτην

τὸν Ἀροτρᾶν μετὰ τὴν εἰς τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος μετάθεσιν νὰ κτίσῃ ἐκκλησίαν ἀφιερωμένην εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν. Θανόντος δὲ τοῦ Λουκᾶ τῷ 948 ἢ τῷ 951, οἱ περὶ αὐτὸν ἀπεφάσισαν νὰ κτίσωσι περὶ τὸν τάφον τοῦ θαυματουργοῦ ὁσίου εὐκτήριον οἶκον ἐν σταυρικῷ τῷ σχήματι καὶ μονήν, ἥτις φέρει ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ.

Ταχεῖα δὲ ἀπέβη ἡ αὔξησις τῆς μονῆς, ἣν ἥ τε ἀρχιτεκτονικὴ καὶ διὰ ψηφιδωτῶν διακόσμησις ἀνέδειξαν σὺν τῷ χρόνῳ ἓν τῶν καλλιστευμάτων τῆς βυζαντιακῆς τέχνης. Οὐχ ἧττον δ' ἀξία λόγου ἀπέβη

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

ἡ ἐπίδρασις ἣν ἐξήσκησεν ἡ μονὴ καὶ ὁ θαυματουργὸς τοῦ Στειριώτου ὁσίου τάφος ἐπί τε τὴν Φωκίδα καὶ τὰς περικειμένας χώρας. Τοσαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις αὕτη, ὥςτε διὰ λόγους ἀγνώστους περὶ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα παρουσιάζεται οὐκ οἴδαμεν πόθεν διευθυνομένη ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς μεγάλης ἐκείνης δυνάμεως, ἣν δίκην νέου δελφικοῦ μαντείου ἐξήσκει ἀπὸ τῆς Φωκίδος ἐπὶ τοὺς περιοίκους ἡ μονὴ τοῦ ὁσίου Λουκᾶ. Τοιαύτην πιθανώτατα ἔννοιαν πρέπει νἀποδώσωμεν εἰς τὸ περίεργον φαινόμενον τῆς ἀπὸ τῶν βορείων προπόδων τοῦ Παρνασσοῦ μέχρι τῆς Ἐλατείας διαδόσεως ἱεροσολυμιτικῶν ὀνομάτων, λατρειῶν καὶ κειμηλίων ἐκ Παλαιστίνης. Ἀληθῶς οὐ μόνον

ιονὴν φερωνυμουμένην ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔχομεν παρὰ τὸ σημε-ινὸν Δαδίον καὶ σπήλαιον τῆς Ἱερουσαλὴμ μίαν περίπου ὥραν ὕπερθεν ῆς Τιθορέας, τῆς σημερινῆς Βελίτσας, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησίδρια κατὰ αὐτην τὴν περιοχὴν ἀπαντῶνται τοῦ ὁσίου Ζωσιμᾶ, οὗ ἡ λατρεία, γνοουμένη ἢ τοὐλάχιστον σπανίζουσα ἐν Ἑλλάδι, ἐπιχωριάζει ἐν Ιαλαιστίνῃ. Μετὰ τοιαύτης δέ τινος ἐποικήσεως ἢ μετακλήσεως ιοναχῶν ἐκ Παλαιστίνης συνδέεται πάντως καὶ ὁ ἐν τοῖς ἐρειπίοις ῆς Ἐλατείας, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ σημερινοῦ Δραχμανίου, ἐν ῷ εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν μεταρρυθμισθέντι ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑρεθεὶς μέγας λίθος ὁ φέρων διὰ μεγάλων γραμμάτων τοῦ ἑνδεκάτου ερίπου αἰῶνος τὴν ἐπιγραφὴν **Οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ἐκ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ὅπου τὸ ὕδωρ οἶνον ἐποίησεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.** Ὁ λίθος οὗτος ἀπόκειται σήμερον ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου παρὰ τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἀνήγειρε τῷ 963 ἐκ βάθρων ὁ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἰσχύσας καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα πρωτασηκρῆτις προαχθεὶς Ἰωάννης Λαμπαρδόπουλος ὁ ἐπιλεγόμενος Φιλόσοφος μονὴν τῆς Θεοτόκου μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Δημητσάνης, μέχρι καὶ τῆς σήμερον σωζομένην περὶ τὰ χίλια μέτρα ὕπερθεν τῆς δασώδους κοίτης τοῦ ποταμοῦ Λουσίου. Ὑπὸ διπλῆν δ' ἔποψιν εἶνε ἄξιον ἰδίας μνείας τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς μονῆς ταύτης σιγιλλιῶδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου. Καὶ πρῶτον μὲν ἔχομεν ἐν αὐτῷ τὴν πρώτην μνείαν τοῦ ὀνόματος τῆς Δημητσάνης, ἥτις ἐν χρόνῳ ἀγνώστῳ τῶν μέσων αἰώνων ἀντικατέστησεν ἀρχαίαν πόλιν τῆς Ἀρκαδίας, ἥτις πάντως μὲν δὲν εἶνε ἡ ἀρχαία Θεισόα, ἀμφισβητήσιμον δ' ἂν εἶνε ἡ Δίποινα, ἡ Τευθὶς ἤ τις ἄλλη. Δεύτερον δ' ἄξιος παρατηρήσεως εἶνε ὁ τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ κτίστου Λαμπαρδοπούλου. Ὁ Λαμπαρδόπουλος, φέρων ἐν καταλήξει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὸ **πουλος** ἐκεῖνο, ὅπερ τινὲς μὲν θεωροῦσι προερχόμενον ἐκ τοῦ **πῶλος**, τινὲς δ' ἐκ τοῦ λατινικοῦ pullus, παρουσιάζεται ὡς ἐν ὑπερμεσοῦντι τῷ δεκάτῳ αἰῶνι γνήσιος κάτοικος τῆς Πελοποννήσου ἐκείνης, ἐν ᾗ εἴπερ τινὶ καὶ ἄλλῃ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπεχωρίασε διὰ τῶν αἰώνων ἐν τοῖς οἰκογενειακοῖς ὀνόμασιν ἡ κατάληξις ἐκείνη. Εἶνε δὲ ὁ πρῶτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστὸς ἡμῖν οὗ τὸ ὄνομα φέρει τὴν κατάληξιν ἐκείνην μετὰ τὸν Γαβριαλόπουλον τὸν σύντροφον τῶν ἡδονῶν καὶ πανίσχυρον σύμβουλον Ἀλεξάνδρου τοῦ

ἀδελφοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ (912) καὶ τὸν μοναχὸν Ἀσσυρόπουλον τὸν οὕτως ἀναφερόμενον ἐν τῷ ἀραβικῷ Χρονικῷ τῆς Κανταβριγίας (953). Ἄλλως δὲ τό τε ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκείνου κτίστου τῆς μονῆς τῆς Δημητσάνης σώζεται καὶ σήμερον μετὰ ἐννέα αἰῶνας καὶ ὑπερέκεινα ἐν τοῖς οἴκοις Λαμπάρδη καὶ Φιλοσοφοπούλου.

Καὶ πέραν δὲ τῆς Πελοποννήσου ἐπεκτείνεται ἡ διάδοσις μονῶν ἐν

ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΡΟΥΛΛΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝ ΔΑΦΝΙΩι ΜΟΝΗΣ

ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, κτιζομένης ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Πολυεύκτου ἐν Κυθήροις τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἧς κτίστης ὑπῆρξεν ὁ μοναστὴς Θεόδωρος ὁ ἐκ Κορώνης.

Πρὸς τοὺς χρόνους δὲ τοῦ μεσοῦντος δεκάτου αἰῶνος συνδέεται τέλος εἰ μὴ ἡ οἰκοδομή, ἀλλ' ἡ καλλιτεχνικὴ ἀκμὴ τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου, κατ' ἄγνωστον ἀκριβῶς χρόνον κτισθείσης ἐν

σει φερούση κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πιθανῶς ναὸν τοῦ Ἀπόλωνος καὶ ἀκμασάσης ἰδίως ἐν τοῖς χρόνοις τῆς φραγκοκρατίας. Αἱ ὰ ψηφίδων εἰκόνες αἱ κοσμοῦσαι τὸν ναὸν τοῦτον πλουσίως ἀναδειύουσιν αὐτὸν μάλιστα μετὰ τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενομένην κάθαρσιν καὶ ἐκ νέου στερέωσιν καὶ ἐπιδιόρθωσιν αὐτῶν ἓν τῶν ξίων θέας καὶ μελέτης ἀριστοτεχνημάτων τῆς μέσης βυζαντιακῆς ἐχνης ἐν τῇ ἐντεῦθεν Ἑλλάδι.

μγ'

Ὁ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου.

Αἱ μεγάλαι ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ ἐπιτυχίαι τῶν Βυζαννων κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ κατὰ τὴν πρὸ τῆς Λήμνου υμαχίαν, πρὸς ἃς συνδέονται τὰ ὀνόματα τῶν νικηφόρων στρατηῶν Ἰωάννου τοῦ Κουρκούα καὶ Ἰωάννου τοῦ Ῥαδινοῦ, δὲν ἤρκεσαν, τως περιστείλωσιν εἰς ἀεὶ τὴν δύναμιν τῶν ἄλλως τεταπεινωμένων ντιπάλων τοῦ Βυζαντίου. Τὸ δὲ θέαμα τοῦ δεινοῦ ἀγῶνος ἐπαναμβάνεται ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ τὴν μεγάην μονομαχίαν τοῦ Ἀβου-Χὰψ καὶ τοῦ Κουρκούα, εἰς ἣν παρέστηεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ῥωμανοῦ, διαδέχεται ἐπὶ τῆς βασιλείας οῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἡ μονομαχία τοῦ Ἀλῆ Σεὶφ-Ἐδ-δαούλα καὶ τοῦ ἴκου τῶν Φωκάδων.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ θεάτρου ἐμφάνισις τοῦ δεινοῦ Χαμδανίδου εἰφ-Ἐδ-δαούλα, οὗ τὸ ὄνομα σημαίνει ἀραβιστὶ ξίφος τοῦ βασιείου, συνδέεται ἀληθῶς πρὸς νέους κινδύνους τοῦ Βυζαντίου. Πρόραμμα τοῦ νέου χαλίφου τοῦ Χαλεπίου ἔδει νὰ εἶνε ἡ ἀπὸ τῶν υζαντίνων ἀπαλλαγὴ τῆς Μεσοποταμίας, ἥτις ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὐτόχρημα βυζαντιακὴ κτῆσις ἀπὸ τῶν νικῶν τοῦ Κουρκούα ἐκείνου, ἐκάλει δεύτερον Βελισάριον ὁ βυζαντιακὸς λαός. Πρὸς τοῦτο δὲ ρξατο ὁ Σεὶφ ἀπὸ τοῦ 947 στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν σκοπὸς το ἡ ἀπὸ τῶν βορείων τῆς Συρίας ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων πὸ τῶν νώτων καὶ ἡ ἐκ νέου ἐκδίωξις αὐτῶν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. λλ' ἡ ἐπιτυχία τῶν Ἀράβων δὲν ὑπῆρξε διαρκής, καὶ τοὺς ἀγῶνας ὑτῶν ἐματαίονεν ἡ δραστηρία καταπολέμησις ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων. Καὶ ὅτε δὲ ὁ χαλίφης τοῦ Χαλεπίου ἤρχισεν ἐνισχυόμενος καὶ ἐπι-

τυγχάνων, ἤρκεσεν ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἕνεκα τοῦ γήρως ὑστεροῦντος στρατηγοῦ Βάρδα Φωκᾶ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λέοντος, τέ[illegible] δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὰ πράγμα[illegible] εἰς τὴν προτέραν θέσιν καὶ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Βυζαντίνους τὴν ἀπ[illegible]βληθεῖσαν γοητείαν.

Ἀληθῶς πρωταγωνιστεῖ κατὰ τὸν μακρὸν τοῦτον πόλεμον ἐν Ἀνατολῇ Λέων ὁ Φωκᾶς· ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία δὲν εἶνε ἔργον αὐτοῦ μόνου. Παραλαμβάνει μὲν τὴν στρατηγίαν παρὰ τοῦ πατρὸς,

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΙΠΠΕΙΣ ΤΟΥ Ι' ΑΙΩΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

αὐτοῦ, καθ' ἃ εἶνε προφανὲς, μὴ ἀπομακρυνομένου τοῦ θεάτρου [illegible] πολέμου, πενθεῖ δὲ σκληρῶς ὑπὸ τοῦ χαλίφου δηλητηριαζόμενον [illegible] εἰς τὴν πάτριον πίστιν ἐμμένοντ' ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον. Ἔχει δὲ συμπράκτορα καὶ συναθλητὴν τὸν ἀδελφὸν Νικηφόρον, ὅςτις ἔμελλεν ἔπειτα νὰ συνεχίσῃ καὶ ὑπερακοντίσῃ τοὺς ἄθλους τοῦ Λέοντος, κυριεύων καὶ δῃῶν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ χαλίφου, τὸ Χαλέπιον, καὶ περιάγων νικηφόρον τὴν βυζαντιακὴν σημαίαν ἐν τῇ Συρίᾳ, ἀφ' ἧς ἔμελλε νἀποχωρήσῃ ὅπως περιβάλῃ διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαδήματος τὴν κεφαλὴν τὴν ἤδη ἐστεμμένην ὑπὸ τῆς δάφνης τῆς

τῶν Σαρακηνῶν ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης. Οὕτως ὁ ὅλος οἶκος Φωκάδων εἶνε οἶκος ἀραβομάχων, ὧν τὸν πολεμικὸν ζῆλον δὲν ζίει μόνον ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ φιλοδοξία, ἀλλὰ καὶ ἡ δίψα τῆς κήσεως τοῦ αἵματος μάρτυρος ἀδελφοῦ, καρτερικῶς ὑπομείναντος θάνατον χάριν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Διὰ τοῦτον τὸν ον οἱ πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἀγῶνες ἐκεῖνοι οἱ μὴ περιοριζόμενοι μόνας τὰς ἡμέρας τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλ' ἐπεκτεινόμενοι καὶ εἰς βασιλείαν τῶν ἀμέσων αὐτοῦ διαδόχων εἶνε μᾶλλον προεόρτια δικαίας ἀναρρήσεως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, καὶ ἡ ἔκθεσις αὐτῶν πει προσηκόντως νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὸν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ άλου ἀραβομάχου λόγον.

Ἀληθῶς, ἐν ᾧ διὰ τῶν κρητικῶν καὶ συριακῶν αὐτοῦ νικῶν ὁ ηφόρος ἀνεδεικνύετο ὁσημέραι ἀξιώτερος τῆς βασιλείας, τὸ συγκὸν δηλητήριον καὶ ἡ φιλαρχία καὶ ἀσέλγεια τῆς νύμφης τοῦ νσταντίνου ἐπετάχυνον τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ νικητοῦ Ἀγαρηνῶν.

Εἴδομεν Ῥωμανὸν τὸν υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ρόμενον μετὰ Βέρθας τῆς νόθου θυγατρὸς τοῦ Οὔγωνος. Θανούσης ταύτης τῷ 949, τὴν καρδίαν τοῦ νεαροῦ διαδόχου τοῦ θρόνου ἔλαβε πρόωρος ἔρως πρὸς κόρην, ἥτις ἔμελλε νὰ διαδραματίσῃ ςωπον σπουδαῖον ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ, συμβιώσασα μὲν μετὰ ὂν αὐτοκρατόρων, γενομένη δὲ μήτηρ δύο βασιλέων, μιᾶς αὐτοτείρας τῆς Δύσεως καὶ μιᾶς ἀρχοντίσσης τῆς Ῥωσίας. Ἡ κόρη η ὠνομάζετο Ἀναστασία, ἢ μᾶλλον ἔφερε τὸ δημῶδες ὄνομα Ἀνασὼ, δεικνῦον, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ. Καὶ πράγματι ὰ τὴν σχεδὸν ὁμόφωνον καὶ πιθανωτάτην γνώμην τῶν πλείστων αντίνων ἱστορικῶν ἦτο θυγάτηρ καπήλου, καλουμένου Κρατεροῦ. κυσε δὲ τὸν διάδοχον τὸ ἀριπρεπὲς καὶ ὅλως ἔκτακτον κάλλος τῆς ης. ***Ἄντικρυς ἄγαλμα πλασθεῖσαν ὑπὸ τῆς φύσεως*** λέγει αὐτὴν τῶν ἱστοριογράφων τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἐκαυχᾶτο μὲν ὁ Κωνσταν-ς ἐπὶ τῇ ἀρίστῃ ἀνατροφῇ ἣν εἶχε δώσει εἰς τὸν υἱόν. Ἀλλ' εἰς τὸ ον ἐρωτικὸν πάθος τοῦ νεανίου δὲν ἠδυνήθη νάντιστῇ ὁ Πορφυροητος, καὶ, ἐπιτρέψας τὸν γάμον, τελεσθέντα περὶ τὰ τέλη τοῦ ι, εἰς τὸν περίπου δεκαεπταέτη τότε υἱὸν, ἐφρόντισε μόνον ὅπως καλύψῃ δι' ἄλλου ἐπισημοτέρου ὀνόματος τὴν ἀφανῆ καταγωγὴν ὡραίας καπηλίδος. Ἡ δ' εὐφυὴς θυγάτηρ τοῦ Κρατεροῦ, μετονο-

μασθεῖσα Θεοφανώ, ταχέως ἠδυνήθη νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὸν νέον βίον ἐν τῇ αὐλῇ ὡς σύζυγος τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου, ὅςτις ἀπὸ τοῦ 945 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἓξ εἶχε στεφθῇ συναύγουστος τοῦ πατρός. Εἴδομεν δὲ τὴν Θεοφανὼ ὡς νύμφην τῆς βασιλίσσης Ἑλένης συμμετέχουσαν τῶν αὐλικῶν ἑορτῶν καὶ συμπαρακαθημένην μεγαλοπρεπῶς μετὰ τῆς πενθερᾶς ἐπὶ τοῦ θρόνου ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν γάμον κατὰ τὴν λαμπρὰν δεξίωσιν τῆς Ὄλγας.

Ἀλλ' ἡ ἀγαλματώδης νύμφη τοῦ Κωνσταντίνου δὲν εἶχε καὶ τὴν ψυχὴν ὅσον τὸ σῶμα ὡραίαν. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἀκόμη ἐπιδείξει ἐν τῷ πρώτῳ χρόνῳ τῆς συζυγίας, δι' ἧς εἰςήχθη εἰς τὴν αὐλήν, τὴν ἀσέλγειαν καὶ κακουργίαν ἐκείνην, δι' ὧν ἔμελλε νὰ γείνῃ περιβόητος μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἀλλ' ἤδη ἐνωρὶς ἐξεδηλώθη παρ' αὐτῇ ἡ ἄλλη κακία ἡ μολύνουσα τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἡ φιλαρχία. Ἀκοίμητος δ' ἀνυπομονησία νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ μεγάλου θρόνου τοῦ Θεοφίλου, ἀντὶ τοῦ δευτερεύοντος ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὡς μέλλουσα βασίλισσα, ἔθρεψεν ἐν αὐτῇ τὴν ἀκάθαρτον σκέψιν τῆς βασιλοκτονίας. Αἱ δ' ἐρωτικαὶ αὐτῆς σαγῆναι περιέπλεξαν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν νεαρὸν σύζυγον, ὥςτε, διαβουκολούμενος ὑπ' αὐτῆς, συγκατένευσε νὰ γείνῃ πατροκτόνος, ὅπως διαδεχθῇ ταχύτερον τὸν πατέρα. Ὅλη ἐκείνη ἡ λαμπρὰ ἀνατροφή, ἐφ' ᾗ ἐβρενθύετο ὁ φιλόστοργος πατήρ, ὅλη ἡ ἀγάπη ἣν εἶχεν ἐπιδείξει πρὸς αὐτὸν ὁ Πορφυρογέννητος, βάπτων τὸν κάλαμον εἰς τὸ μέλαν ὅπως γράψῃ σοφὰς ὑποθήκας πρὸς τὸν υἱόν, ἐματαιοῦντο ὑπὸ τῶν σκευωριῶν τοῦ κακομηχάνου γυναίου, ὅπερ, ἀγνωμονοῦν πρὸς τὸν πενθερόν, ἐμελέτησεν ἀστόργως τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀσθενῶν ἔμελλε νὰ λάβῃ φάρμακον, ὅτε παρε[illegible]βὰν τὸ κακοῦργον συζυγικὸν ζεῦγος παρεσκεύασε δηλητήριον, [illegible] παρέπεισε διὰ χρημάτων τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης Νικήταν νὰ ἐγχ[illegible] αὐτὸ εἰς τὸ πόμα. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ὀλισθήσας ἐκ τύχης καθ' [illegible]ν ὥραν ἔπινε τὸ ὑποτιθέμενον φάρμακον ἔχυσε τὸ πλεῖστον αὐτοῦ. Οὕτω δ' ἀπέτυχεν ἡ ἀπόπειρα τῶν φαρμακέων. Ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ἡ μικρὰ δόσις τοῦ δραστικοῦ δηλητηρίου, ὅσην ἤδη εἶχε πίει ὁ αὐτοκράτωρ, εἶχεν ἀρκέσει νὰ κλονήσῃ τὴν ὑγιείαν αὐτοῦ αἰσθητῶς.

Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 959 πυρετὸς ἄληκτος ἐλυμαίνετο τὸ μαραινόμενον τοῦ αὐτοκράτορος σῶμα. Οἱ δὲ ἰατροὶ συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν θαυμασίων θερμῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Προύσης καὶ ἀναπνεύσῃ τὸν καθαρὸν ἀέρα τοῦ βιθυ-

νικοῦ Ὀλύμπου. Ἀλλὰ τὰ πάντα μάτην. Ἡ περιοδεία αὐτοῦ ἐκείνη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία. Οὔτε αἱ θέρμαι τῆς Βιθυνίας οὔτε αἱ εὐχαὶ τῶν ἀναχωρητῶν τοῦ Ὀλύμπου, οὓς ἐπεσκέφθη ἐν ταῖς ἐρήμοις αὐτῶν κέλλαις, κομιζόμενος ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ φορείῳ, ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν αὐτόν. Κακῶς ἔχων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Κωνσταντῖνος, ἴσως φαρμακευθεὶς τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, καί, ἀρχομένου τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, ἔχων συμπεπληρωμένον τὸ πεντηκοστὸν τέταρτον τῆς ἡλικίας ἔτος.

μδ΄

Ἡ βασιλεία Ῥωμανοῦ Β΄.

Ὁ νέος βασιλεύς, ἀναρρηθεὶς ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν εἴκοσιν, ἠδύνατο νὰ διαπρέψῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἔχων φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα χαρίσματα καὶ ἀναδεικνυόμενος ἄξιος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὃν εἴδομεν φιλοστόργως μεριμνήσαντα περὶ τῆς ἀρίστης ἀνατροφῆς τοῦ διαδόχου. Καὶ ἀληθῶς ἡ βασιλεία αὐτοῦ εἶνε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς πολεμικῆς δόξης. Κατ' αὐτὴν οὐ μόνον κατεπολεμήθησαν οἱ Ἄραβες δεινῶς, καὶ ἀνεκτήθη ἡ Κιλικία καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Συρίας, καὶ ἑάλω τὸ Χαλέπιον καταστραφέν, ἀλλὰ καὶ συνέβη γεγονὸς πληρῶσαν χαρᾶς τὸν βυζαντιακὸν κόσμον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἦτο ἡ ἐν ἔτει 961 ἀνάκτησις τῆς Κρήτης, ἣν ἐπὶ ἑκατὸν τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἤδη ἔτη κατεῖχον οἱ Σαρακηνοί. Ἀλλὰ τῶν λαμπρῶν τούτων πολεμικῶν κατορθωμάτων ἅτινα θὰ φηγηθῶμεν ἀργότερον, δὲν συμμετέσχεν αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἦσαν δὲ ταῦτα ἔργα τοῦ Λέοντος Φωκᾶ καὶ ἰδίως τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Νικηφόρου, τοῦ πορθητοῦ τοῦ Χάνδακος καὶ τοῦ Χαλεπίου.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐδόξαζε τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Κρήτῃ, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου παρεδίδετο ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς βίον ἡδονῆς καὶ ἀκολασίας. Μόνη φροντὶς τοῦ ἐπὶ ἐξαιρέτῳ κάλλει διαπρέποντος βασιλέως ἦτο ἡ ἐν εὐπαθείᾳ ἀναστροφὴ μετ' ἀνδραρίων καὶ γυναικῶν ἀσέμνων καὶ μίμων καὶ γελωτοποιῶν. Περὶ δὲ τῶν τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους οὐδαμῶς ἐφρόντιζε, παραδοὺς τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς ἄνδρα ἄλλως δεξιώτατον, ἀλλὰ πλεονέ-

κτην καὶ ἐπίτριπτον, συγκεντροῦντα ἐν ἑαυτῷ τἀξιώματα πραιποσίτου τῆς συγκλήτου καὶ παρακοιμωμένου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ εὐνοῦχος Ἰωσὴφ Βρίγγας, ἀνὴρ ἰσχυρὸς μὲν ἤδη ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ διαδόχου ἀποβὰς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ὑπῆρξε δ' ἄλλως οὗτος ὁ μόνος ἐν τῇ αὐλῇ ἐκ τῶν ὑπηρετησάντων καὶ ὑπὸ τὸν πατέρα, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν αὐλικῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἐξεβλήθησαν τῶν ἀνακτόρων ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ. Ὁποῖοι δ' οἱ ἀντικαταστήσαντες αὐτοὺς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἐκτομίου κληρικοῦ Ἰωάννου Χοιρίνα, ὅν, ἀπελαθέντα ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου διά τινας ἀσέμνους πράξεις καὶ περιβληθέντα τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὁ Ῥωμανὸς παρὰ τὰς ἐνστάσεις τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου ἀνεκάλεσεν εἰς τἀνάκτορα, ἐπιτρέψας εἰς αὐτὸν νἀποτινάξῃ τὸ ῥάσον καὶ ζῇ κοσμικῶς, καὶ ἀνέδειξε μέγαν ἑταιρειάρχην.

Πλὴν δὲ τοῦ Βρίγγα διηύθυνε τὸν βασίλειον οἶκον καὶ τὰ τοῦ κράτους ἡ πολυμήχανος Θεοφανώ. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς παντοδυναμίας αὐτῆς ἦτο ἀναγκαῖος ὁ παραγκωνισμὸς τῆς βασιλομήτορος καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῆς. Ἄνευ ἀντιρρήσεως τοῦ ἀσθενοῦς τὸν χαρακτῆρα βασιλέως ἐξεβλήθησαν τὸ πρῶτον τῆς αὐλῆς καὶ παρεπέμφθησαν εἰς μοναστήρια, μάτην σπαρακτικῶς θρηνούσης τῆς ταλαίνης μητρός, αἱ πέντε αὐτοῦ ἀδελφαί, ἐξ ὧν μία καὶ μόνη ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ κατόπιν, ἡ δευτερότοκος Θεοδώρα, ἥτις ἀνεδείχθη βασίλισσα, συζευχθεῖσα Ἰωάννην τὸν Τζιμισκῆν. Ἡ δ' ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων ἀπέλασις τῶν πεφιλημένων θυγατέρων ὑπῆρξε τραῦμα δεινὸν διὰ τὴν ταλαίπωρον βασιλομήτορα, ἥτις, περιπεσοῦσα εἰς βαρεῖαν ἀσθένειαν, ἣν ἐπηύξανεν ἡ ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῶν θυγατέρων θλῖψις, ἀπέθανε τῇ 19 Σεπτεμβρίου 961, συγχωροῦσα μακροθύμως τὸν υἱόν, καὶ ἐτάφη πανηγυρικῶς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μυρελαίου ἣν εἶχε κτίσει ὁ γεννήτωρ, ἐν αὐτῇ τῇ σαρκοφάγῳ ἐν ᾗ ἔκειντο τὰ λείψανα τοῦ πατρός.

Τοιαύτη πρὸς αὐτοὺς τοὺς οἰκειοτάτους χάριν τῶν ἀξιώσεων καὶ τοῦ συμφέροντος τῆς συζύγου ἀστοργία, προστιθεμένη εἰς τὸν φιλήδονον καὶ ἀνάξιον βασιλέως βίον τοῦ Ῥωμανοῦ, κατέστησεν ἐνωρὶς μισητὸν τὸν αὐτοκράτορα, οὗ τὴν αἴγλην ἐπεσκίαζεν ἡ δόξα Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Διὸ ἤδη κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 961 ἀνεκαλύπτετο κατ' αὐτοῦ βραχὺν χρόνον πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Χάνδακος εὐρεῖα αὐλικὴ συνωμοσία. Ψυχὴ δ' αὐτῆς ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος Βασίλειος ὁ Πετεινός, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει τῶν βοηθησάντων Κωνσταντῖνον

τὸν Πορφυρογέννητον κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Λακαπηνοῦ συνωμοσίαν, καὶ, ἀμειβόμενος ἐπὶ τῇ συμπράξει τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ, εἶχεν ἀναδειχθῇ μέγας ἑταιρειάρχης.

Βασίλειος ὁ Πετεινὸς εἶχεν ὑπάρξει, καθ' ἃ εἴδομεν, πανίσχυρος ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ συνεταῖρος τῶν πλεονεξιῶν τῆς βασιλίσσης Ἑλένης. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον, ὅτι ἡ συνωμοσία, ἧς κύριον ὄργανον ἦτο ὁ Πετεινὸς, εἶχε διενεργηθῇ ἐν γνώσει, εἰ μὴ καθ' ὑποκίνησιν τῆς ἐναντίον τοῦ υἱοῦ μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν θυγατέρων ἀσχαλλούσης βασιλομήτορος. Συνεργοὶ δὲ τοῦ πρωταιτίου τῆς συνωμοσίας ἦσαν ἄλλοι τῶν ἐπισήμων, ὁ πατρίκιος Πασχάλιος, ὁ πατρίκιος Βάρδας ὁ τοῦ Λιβὸς καὶ Νικόλαος ὁ Χαλκούτζης. Τὸ δὲ σχέδιον τῶν συνωμοτῶν συνίστατο εἰς τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἱππικῶν ἀγώνων φόνον τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ καὶ τὴν ἀντ' αὐτοῦ ἀνάρρησιν τοῦ υἱοῦ Βασιλείου. Ἀλλ' ἡ συνωμοσία ἀνεκαλύφθη, μηνυθεῖσα παρά τινος αὐτῶν τῶν συνωμοτῶν, Ἰωαννικίου τοῦ τὸ γένος Σαρακηνοῦ, καὶ οἱ ἔνοχοι ἐγκαίρως συλληφθέντες ἐπομπεύθησαν μὲν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, ἔπειτα δ' ἐξορισθέντες ἀπεκάρησαν μοναχοί. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀνεκλήθησαν ἐπιεικῶς ἐκ τῆς ἐξορίας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Μόνος δ' αὐτὸς ὁ Πετεινὸς ἐτελεύτησε παράφρων ἐν Προικοννήσῳ.

Μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους, τὴν 15 Μαρτίου τοῦ 963, ἀπέθνησκεν ὁ Ῥωμανὸς ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν εἰκοσιτεσσάρων μετὰ βασιλείαν τριῶν ἐτῶν, τεσσάρων μηνῶν καὶ ὀλίγων ἡμερῶν. Λόγος δὲ τοῦ θανάτου ἐφέρετο ἡ ἐξάντλησις τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀσελγείας καὶ τοῦ φιληδόνου βίου. Ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ οἱ φρονοῦντες, ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξε φυσικὸς, ἀλλὰ προῆλθεν ἐκ φαρμακείας τῆς συζύγου. Καὶ δὲν εἶνε μὲν βεβαίως ἀποδεδειγμένη τοιαύτη ἐνοχὴ τῆς Θεοφανοῦς, ἀλλ' ὁ ὅλος αὐτῆς χαρακτὴρ καὶ ὁ μεταγενέστερος βίος καθιστάνουσι λίαν πιθανὴν τὴν φήμην ἐκείνην, δι' ἧς προςτίθεται μία ἔτι κηλὶς εἰς τὴν τὰ μέγιστα βεβαρημένην αὐτῆς μνήμην.

Ἰωσὴφ Βρίγγας καὶ Νικηφόρος Φωκᾶς.

Διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Ῥωμανοῦ περιήρχετο ὁ θρόνος εἰς χηρείαν. Ἐγκατέλειπε μὲν ὁ νεαρὸς Ῥωμανὸς δύο υἱοὺς, τὸν Βασίλειον, ὁμώνυμον τοῦ προπάππου, καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, ὁμώνυμον τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἦσαν ἀμφότεροι, καίπερ ἐστεμμένοι ἤδη αὔγουστοι ζῶντος ἐκείνου, ἀνήλικα παιδία, ἐκεῖνος μὲν ἑξαέτης, οὗτος δὲ τριέτης. Καὶ ἀνέλαβε μὲν τὴν κηδεμονίαν τῶν ἀνηλίκων υἱῶν ἡ Θεοφανώ· ἀλλ' ὡς εἶχον τὰ πράγματα, ἦτο προφανὲς, ὅτι ἡ καπηλὶς ἔπρεπε νὰ στηρίξῃ τὸν θρόνον ἐπὶ ἐρείσματος ἀσφαλεστέρου τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς ὡς συζύγου τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ βασιλομήτορος καὶ ἑδραιοτέρου τῆς τελευταίας θελήσεως τοῦ θνήσκοντος βασιλέως.

Δύο δὲ ἦσαν ἐνδεδειγμέναι ἰσχυραὶ φατρίαι ἐν τῷ κράτει, ἡ τοῦ Βρίγγα καὶ ἡ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Τούτων ἐκείνη μὲν ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως ἐκείνων ὅσα εἶχεν ἀναδείξει ὁ πανίσχυρος πρωθυπουργὸς τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἀλλ' οἱ συμμέτοχοι ἐκεῖνοι τῶν κερδῶν καὶ συνάρπαγες τοῦ Βρίγγα δὲν ἠδύναντο εἰς τέλος νἀντιμετρηθῶσι πρὸς τὴν ἐν τῷ στρατῷ δύναμιν τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ τοῦ καταπαλαίσαντος τοὺς Ἄραβας ἐν Κιλικίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ ἀποδώσαντος εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν Κρήτην. Οὐδ' ἐστηρίζετο Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς εἰς μόνην τὴν στρατιὰν, ἀλλ' ἡ ἀπὸ τῶν νικῶν αὐτοῦ δόξα εἶχε κερδήσει ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ πατριάρχης Πολύευκτος ἀνεγνώριζε τὰς πρὸς τὸ κράτος ὑπηρεσίας καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ γενναίου στρατηγοῦ. Τέλος δ' εἰς τὰ μεγάλα ταῦτα προσόντα καὶ τὰς ὑποστηρίξεις προσετίθετο κεφάλαιον εἴπερ τι καὶ ἄλλο μέγα, ἡ εὔνοια τῆς βασιλίσσης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κρύφιον αἴσθημα, ἔτι ζῶντος τοῦ Ῥωμανοῦ πιθανῶς συνδέσαν τὰς καρδίας τοῦ δαφνηφόρου νικητοῦ τῶν Ἀράβων καὶ τῆς ἐρωτομανοῦς θυγατρὸς τοῦ Κρατεροῦ.

Πρὸς δὲ τοιαῦτα κραταιὰ ἐφόδια τοῦ Νικηφόρου ὁ Βρίγγας ἠδύνατο νἀντιτάξῃ μόνον τὴν κακὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας ἣν ἐκέκτητο καὶ τῆς δολοπλοκίας τὰς πλεκτάνας. Ἀμφοτέρων δὲ τούτων ἐποιήσατο χρῆσιν, ἀλλὰ μάτην. Ἀντιμέτωπος αὐτοῦ εὑρέθη ἡ θέλησις τῆς Θεοφανοῦς, ἡ δύναμις τοῦ Νικηφόρου.

Ὁ Νικηφόρος μετὰ τὰς λαμπρὰς ἐν Ἀσίᾳ νίκας εἶχε διαλύσει

τὸ πλεῖστον τῆς ὑφ' ἑαυτὸν στρατιᾶς πιθανῶς ἕνεκεν ἐλλείψεως χρημάτων ἢ ἕνεκα τῶν μεγάλων μόχθων ἃς εἶχεν αὕτη ὑποστῆ κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἀγῶνας. Μαθὼν δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ διστάζων τί νὰ πράξῃ, ἔσπευσεν οὐχ ἧττον νἀνταποκριθῇ εἰς κρύφιον μήνυμα τῆς Θεοφανοῦς, καὶ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰ καὶ ἄνευ στρατιᾶς, ὅπως βολιδοσκοπήσῃ τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων. Τυχὼν δὲ κατὰ τὰς πρώτας τοῦ Ἀπριλίου ἡμέρας λαμπρᾶς δεξιώσεως ὑπό τε τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου, κατήγαγε θρίαμβον ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, δεύτερον μετὰ τὸν τελεσθέντα πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐπὶ τῇ ἁλώσει τοῦ Χάνδακος, καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν τὰ πλούσια λάφυρα τῶν ἀσιατικῶν νικῶν.

Ἀλλ' ἡ τέλεσις τοῦ θριάμβου ἐκείνου ἦτο ἄντικρυς ἀντίθεσις πρὸς τὰς προθέσεις τοῦ Βρίγγα, ὅςτις ἐμελέτα τὴν τύφλωσιν αὐτοῦ ὡς ἐπικινδύνου εἰς τὴν πολιτείαν ἕνεκα τῆς μεγάλης δυνάμεως ἣν εἶχεν ἀποκτήσει ἐν τῷ στρατῷ. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, καίπερ δυνάμενος νὰ τολμήσῃ μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην δεξίωσιν τὰ πάντα, προετίμησε νὰ προβῇ βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Διὸ ἀπεχώρησεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ἀλλ' ὅτι ἡ φαινομένη ἐκείνη ἀπραγμοσύνη ἦτο πονηρὰ προπαρασκευὴ πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον μαρτυρεῖ ἡ διαγωγὴ τοῦ Βρίγγα. Τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τοῦ παρακοιμωμένου διεισέδυσεν εἰς τὰ τεκταινόμενα, καὶ ὁ ἐκτομίας ἐνόησε τὰ ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς Θεοφανοῦς, ἄρα καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τοῦ ὡραίου καὶ σφριγῶντος στρατηγοῦ. Ἐπανῆλθε λοιπὸν εἰς τὴν σκέψιν περὶ τυφλώσεως τοῦ Νικηφόρου.

Ἀλλ' ὁ Φωκᾶς, ἐννοήσας τὰ μύχια διανοήματα τοῦ εὐνούχου, δὲν ἐνέπεσεν εἰς τὴν στηθεῖσαν ἐνέδραν, ὅτε ποτ' ἐκλήθη εἰς τὸ ἀνάκτορον ὑπὸ τοῦ Βρίγγα, ἔχοντος παρεσκευασμένα τὰ τῆς τυφλώσεως· ἀλλ' ἔφυγε δίκην ἱκέτου εἰς τὸ ἄσυλον τῆς Ἁγίας Σοφίας, κινῶν τὴν κοινὴν προσοχήν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καλούμενος παρ' αὐτοῦ προςῆλθεν εἰς τὸν ἱκέτην ὁ Πολύευκτος, καὶ ὀλίγαι τοῦ Νικηφόρου λέξεις ἤρκεσαν νἀναδείξωσι τὸν πατριάρχην θερμὸν προστάτην τοῦ καταδιωκομένου, ἐπιτηδείως ἐπιδεινοῦντος τὴν ἑαυτοῦ θέσιν καὶ τὰ τῶν κινδύνων οὓς διέτρεχε. Κατ' εἰσήγησιν δὲ τοῦ Πολυεύκτου ἡ σύγκλητος, κηδομένη τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας, ἐψήφισε τὴν ἐκ νέου ἀνάρρησιν τοῦ Νικηφόρου ὡς δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ συγκλητικοί, οἱονεὶ προδικάζοντες τὸ μέλλον, ὤμοσαν, ὅτι εἰς

οὐδένα διορισμὸν καὶ οὐδεμίαν παῦσιν ἤθελον προβῆ οὐδὲ πράξει τι καθ' ὅλου ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ δομεστίκου.

Οὕτως ὁ Νικηφόρος, ἐξερχόμενος τοῦ ἀσύλου τῆς 'Αγίας Σοφίας, ἔβλεπεν ἑαυτὸν διὰ τοῦ στρατηγήματος ἐκείνου ἀναρριχηθέντα διὰ μιᾶς εἰς θέσιν αὐτόχρημα δικτάτωρος, ἣν κατ' οὐδὲν ἠλάττονεν ὁ ὅρκος αὐτοῦ πρὸ τῆς συγκλήτου, ὅτι οὐδὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει κατὰ τῶν ἀνηλίκων βασιλέων καὶ τῆς συγκλήτου.

Καὶ ὁ μὲν Νικηφόρος ἀπῆλθεν εἰς τὴν 'Ασίαν καὶ ἤθροιζε νέαν στρατιὰν ἐναντίον τῶν 'Αράβων. 'Ο δὲ Βρίγγας ἤρχισε μηχανώμενος νέους δόλους, ὅπως ποιήσῃ ἐκποδὼν τὸν Νικηφόρον. 'Αλλ' οὔτε τὰ ὄργανα αὐτοῦ ἐξέλεξε καταλλήλως, οὔτε αἱ ὑποσχέσεις ἃς ἔδωκεν ἐκαρποφόρησαν. 'Ο μὲν Μαριανὸς 'Αργυρὸς, εἰς ὃν ὑπεσχέθη τὴν δι αὐτοῦ ἀντικατάστασιν τοῦ Νικηφόρου ὡς δομεστίκου τῶν σχολῶ τῆς 'Ανατολῆς, ἀπέφυγε νἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν νικητὴν τῶ 'Αράβων. 'Ο δὲ ὑπὸ τὸν Νικηφόρον ὑπηρετῶν στρατηγὸς 'Ιωάνν ὁ Τζιμισκῆς, ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἐκ μητρὸς, τὴν ἐπιστολὴν, δι' ἧς ὑπ σχετο εἰς αὐτὸν ὁ Βρίγγας τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς 'Ανατολῆς ἢ κ αὐτὸν τὸν θρόνον ὡς ἀμοιβὴν τῆς συλλήψεως καὶ εἰς τὴν Κωνστ τινούπολιν ἀποστολῆς τοῦ Νικηφόρου ἐπέδειξεν εἰς τὸν θεῖον. Μ προσποιητὰς δ' ἀρνήσεις ἐπείσθη δῆθεν τέλος ὁ Νικηφόρος εἰς παρορμήσεις τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τοῦ 'Ρωμανοῦ Κουρκούα, καὶ ἀν φημήθη ἀρχομένου τοῦ 'Ιουλίου 963 ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδο ὑπὸ συμπάσης τῆς στρατιᾶς βασιλεὺς καὶ κηδεμὼν τῶν ἀνηλ υἱῶν τοῦ 'Ρωμανοῦ.

'Αλλ' ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ ἐν μέσῃ τῇ Μικρᾷ 'Ασίᾳ ἦτο μόνον πρώτη πρᾶξις τοῦ δράματος, οὗ τέλος ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἐν Κων σταντινουπόλει στέψις τοῦ Νικηφόρου. Παρασκευάσας δὲ καταλλήλως τὰ πράγματα, ἐξεκίνησε πρὸς τὴν βασιλεύουσαν, ἕτοιμος ἐν ἀνάγκῃ νὰ καταλάβῃ δι' ἀγῶνος τὸν θρόνον. 'Εν τούτοις δὲ ὁ Βρίγγας παρεσκευάσθη εἰς ἀντίστασιν. Ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πορείας τοῦ Νικηφόρου βασιλικὸν διάταγμα, φέρον τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἀνηλίκων βασιλέων, ἐκέλευε τὴν καταδίωξιν τῶν συγγενῶν τοῦ Νικηφόρου. Τούτων ὁ μὲν ἔνδοξος ἀδελφὸς αὐτοῦ Λέων σωζόμενος ἔσπευσε πρὸς τὸ στρατόπεδον τοῦ Νικηφόρου, ὁ δὲ γηραιὸς πατὴρ Βάρδας κατέφυγεν εἰς τὴν 'Αγίαν Σοφίαν. 'Αλλ' ἐν ᾧ τοιαύτην πρὸ τοῦ μισητοῦ εἰς τὰ πλήθη Βρίγγα ἐδείκνυον δειλίαν οἱ συγγενεῖς

τοῦ Νικηφόρου, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίπερ στερούμενος ἀρχηγοῦ, ἀνδριζόμενος κατεπάλαιε τὴν στρατιὰν τοῦ Βρίγγα, ἧς ἡγοῦντο ὁ Μαριανὸς Ἀργυρὸς, ὁ Πασχάλιος καὶ οἱ Τορνίκαι, καὶ ἐφόνευε τὸν Μαυριανόν.

Ἔτι δὲ μᾶλλον κατευωδοῦντο τὰ τῆς στάσεως ἅμα τῇ εἰς τὴν Χρυσόπολιν ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου ἀφίξει τοῦ Νικηφόρου, ὅτε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ λαοῦ τῆς βασιλευούσης καὶ τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ ἐναντίον τῶν περὶ τὸν Βρίγγαν ἀνέλαβε Βασίλειος ὁ Πετεινὸς, ὁπλίσας τρισχιλίους τῶν περὶ αὐτόν. Αἱ ὁδοὶ τῆς βασιλευούσης πληροῦνται στασιαστῶν, καταδιωκόντων καὶ σφαζόντων τοὺς ἀληθεῖς ἢ ὑποτιθεμένους φίλους τοῦ Βρίγγα, αἱ οἰκίαι δ' αὐτῶν κρημνίζονται καὶ δῃοῦνται. Ἡ πόλις πληροῦται ἀλαλαγμῶν ὑπὲρ τοῦ Νικηφόρου, καὶ ἐν ᾧ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν τιμῇ ὡς βασιλεοπάτωρ, δειλὸς καὶ τρέμων σώζεται δίκην ἄλλου Εὐτροπίου ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ἐκκλησίας ὁ ἔκπτωτος καὶ ἄφιλος Βρίγγας.

Μετὰ ἑξαήμερον στάσιν καὶ τρεῖς ἡμέρας δεινῆς λεηλασίας Βασίλειος ὁ Πετεινὸς, γενόμενος κύριος τῶν νεωρίων καὶ τοῦ στόλου, διαπεραιοῦται τὴν 16 Αὐγούστου ἡμέραν Κυριακὴν εἰς τὴν Χρυσόπολιν. Ἐκεῖθεν κατήγετο λαμπρῶς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος ὁ Νικηφόρος, καὶ ὡδηγεῖτο εἰς τὸ Ἕβδομον, ὁπόθεν εἰςήγετο διὰ τῆς Χρυσῆς πύλης εἰς τὴν βασιλίδα, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς πόλεως σύμπαντος μετ' εὐφημιῶν καὶ κρότων καὶ σαλπίγγων καὶ κυμβάλων. Ἐπερατοῦτο δ' ἡ λαμπρὰ δεξίωσις διὰ τῆς ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Πολυεύκτου στέψεως τοῦ Νικηφόρου ὡς βασιλέως.

Ὁ πατριάρχης ἐταινίου διὰ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος ἕνα τῶν μεγίστων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὁ ἐπὶ τὸν θρόνον ἐν μέσῳ τῆς βοῆς τοῦ ἀγαλλιωμένου πλήθους ἀνερχόμενος ἐπρωτοστάτει νέου χοροῦ μεγάλων ἀραβομάχων καὶ βουλγαρομάχων.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩι ΤΕΤΑΡΤΩι ΤΟΜΩι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝ ΤΩι ΚΕΙΜΕΝΩι

ΕΙΚΟΝΕΣ ΟΛΟΣΕΛΙΔΟΙ

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

ΕΝ ΤΩι ΤΕΤΑΡΤΩι ΤΟΜΩι

σελ.	86	στ.	12	ἀνάγνωθι	εὐαλωτότερα	ἀντὶ	εὐκολωτότερα
»	99	»	7	»	Ῥαγγαβὲ	»	Ῥαγκαβὲ
»	100	»	28	»	»	»	»
»	122	»	3	»	Τρίτης	»	Τετάρτης
»	155	»	14	»	τριακόσια	»	τετρακόσια
»	158	»	13	»	τριακοσίων	»	τετρακοσίων
»	»	»	»	»	τετρακισχιλίας πεν-τακοσίας	»	ἑξακισχιλίας
»	177	»	35	»	λύτρων	»	λίτρων
»	181	»	1	»	Ἰουνίου	»	Ἰουλίου
»	186	»	1 καὶ 19	»	858	»	857
»	226	»	27	»	Παρτικιπακίου	»	Παρτικιπατίου
»	230	»	22	»	Παρτικιπάκιος	»	Παρτικιπάτιος
»	242	»	18	»	Ἀποχάψιος	»	Ἀποχὰψ
»	257	»	8	»	Ῥωμανὸς	»	Ἰωάννης
»	261	»	27	»	Ἀρμενίου ἢ καὶ τοῦ Ἰσαύρου	»	Ἀρμενίου
»	270	»	35	»	μετὰ τὸ τέλος	»	περὶ τὰ τέλη
»	368	»	5	»	δούλκιον	»	δούκλιον

ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΠΡΩΤΩι ΤΟΜΩι

σελ.	40	στ.	35	ἀνάγνωθι	βορειοδυτικῆς	ἀντὶ	νοτιοδυτικῶς
»	45	»	20	»	Ἀσίᾳ	»	Μικρᾷ Ἀσίᾳ
»	122	»	22	»	τετάρτης	»	ὀγδόης
»	129	»	2	»	Λακεδαιμόνιοι	»	Σπαρτιᾶται
»	137	»	4	»	Δωρίδου	»	Δωρίδα
»	»	»	»	»	Ταυθίδου	»	Ταυθίδα
»	159	»	19	»	μετανάσται	»	μενανάσται
»	230	»	30	»	Ἀρίονα	»	Ἀρίωνα
»	314	»	15	»	πενταετηρικὸς		
»	317	»	4	»	ἐσωτερικὰς		

Ἐν	σελ.	31	στ. 85	ἀνάγνωθι	*Κλάδεος*	ἀντὶ	*Ἀλφειὸς*
»	»	»	» 32	»	*ὅσους*	»	*ὅσων*
»	»	319	» 4	»	*ἐνενήκοντα δύο*	»	*ὀγδοήκοντ*
»	»	372	» 3	»	*τοῦ Μυοῦντος*	»	*τῆς Μυοῦ*
»	»	385	» 20	»	*αὐτοῦ Μεγακλέα*	»	*τοῦ Μεγα*
»	»	409	» 5	»	*πλησίον*	»	*μετὰ*
»	»	421	» 22	»	*θήγοντας*	»	*θίγοντας*
»	»	424	» 7	»	*Ἑλλάδος*	»	*Ἑλλάδος ἀ*
»	»	439	» 10	»	*Ἄργου*	»	*Ἄργους*
»	»	566	» 33	»	*πολῖται, ἄρχοντες ἢ θεοὶ*	»	*πολῖται*

ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΔΕΥΤΕΡΩι ΤΟΜΩι

Ἐν	σελ.	3	στ. 24	ἀνάγνωθι	*εἴκοσι*	ἀντὶ	*ὀγδοήκοντ*
»	»	10	» 29	»	*ἐβυσσοδόμευε*	»	*ἐβυσσοδόμ*
»	»	19	» 8	»	*τὰ*	»	*τοὺς*
»	»	26	» 31	»	*Ἀθηναίους*	»	*Ἀθηναῖοι*
»	»	72	» 15	»	*Λάχητα*	»	*Λάχην*
»	»	73	» 12	»	*Ἐγέστης*	»	*Ἐγέστας*
»	»	110	» 20	»	*ὀλίγον*	»	*ὀλίγῳ*
»	»	115	» 2	»	*ἐπανάκτησις*	»	*ἐπανάστασ*
»	»	132	» 36	»	*τριακοσίων*	»	*τετρακοσί*
»	»	164	» 22	»	*στρατιώτας*	»	*λοχαγοὺς*
»	»	197	» 3	»	*ἀντισπαρτιατικὰς*	»	*σπαρτιατι*
»	»	»	» 28	»	*τέσσαρας κώμας πλὴν αὐτῆς τῆς Μαντινείας*	»	*τέσσαρας*
»	»	206	» 14	»	*Φιλλίδου*	»	*Φιλλίδα*
»	»	214	» 3	»	*πόσον*	»	*πόσῳ*
»	»	233	» 4	»	*Κεχριὲς*	»	*Καλαμάκι*
»	»	234	» 34	»	*ἕνεκεν*	»	*ἕνεκα*
»	»	258	» 5	»	*Ἁλιάκμονος*	»	*Ἁλιάκμον*
»	»	321	» 15	»	*ἀκηδίαν*	»	*ἀκηδείαν*
»	»	426	» 30	»	*Ἀθαμᾶνες*	»	*Ἀθάμαντ*
»	»	432	» 17	»	*ἱεροῦ*	»	*ναοῦ*
»	»	444	» 15	»	*Νικάνωρ*	»	[illegible]
»	»	454	» 9	»	*κηδεστίας*	»	[illegible]

σελ.	464	στ.	9	ἀνάγνωθι	*ὅπως ἐπιχειρήσῃ*	ἀντὶ	*ὅπως διενεργήσῃ*
»	515	»	28	»	*ἄστεως*	»	*ἄστεος*
»	»	»	32	»	*ὡς ἔλεγεν*	»	*ὡς*
»	528	»	12	»	*Λυσίμαχος*	»	*Δημήτριος*
»	533	»	3	»	*Ἀρίων*	»	*ἀριανῶν*
»	543	»	16	»	*τοῦ Περγ.*	»	*τῆς Περγ.*
»	547	»	15	»	*Ἀντίοχον*	»	*Ἀντίγονον*
»	589	»	25	»	*θανάτου (133 π.Χ.)*	»	*θανάτου*
»	642	»	16	»	*Ἀγησιστράτης*	»	*Ἀρχιδαμείας*
»	645	»	10	»	*βασιλομήτορος*	»	*βασιλίσσης*
»	704	»	12	»	*Κορωνείας*	»	*Κορινειας*
»	720	»	23	»	*δεκάσαντα*	»	*δικάσαντα*

ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΤΡΙΤΩι ΤΟΜΩι

σελ.	81	στ.	5	ἀνάγνωθι	*Σοσίου*	ἀντὶ	*Σωσίου*
»	130	»	30	»	*ἐκτὸς*	»	*ἐντὸς*
»	160	»	23	»	*μάμμης*	»	*θείας*
»	165	»	11	»	*268-270*	»	*268-275*
»	217	»	7	»	*καινῶν*	»	*κακῶν*
»	247	»	12	»	*ἐνέπνεεν*	»	*ἐνέπνεον*
»	261	»	5	»	*Βίκτωρα*	»	*Βίκτορα*
»	266	»	30	»	*πατρὸς*	»	*μητρὸς*
»	267	»	3	»	*Κωνστάντιον*	»	*Κωνσταντῖνον*
»	285	»	32	»	*ἑτεροθαλοῦςἀδελφοῦ*	»	*ἀδελφοῦ*
»	292	»	19	»	*Κωνσταντία*	»	*Κωνσταντῖνα*
»	329	»	2	»	*ἐβυσσοδόμευεν*	»	*ἐβυσσοδόμει*
»	330	»	15	»	*ἐξεπέμφθησαν*	»	*ἐξεπέμφησαν*
»	414	»	20	»	*Ἀνθέμιος*	»	*Ἄνθιμος*
»	447	»	25	»	*ἀπὸ*	»	*ἐκ*
»	482	»	4	»	*Τροκοῦνδος*	»	*Τροκοῦντος*
»	602	»	12	»	*Χαλέπιον*	»	*Ἀλέππον*
»	713	»	18	»	*Ἰορδάνην*	»	*Εὐφράτην*
»	822	»	32	»	*τῶν ὀσπρίων*	»	*τοῦ ὀσπρίου*
»	853	»	29	»	*Δεσιδέριον*	»	*Διδιέρον*
»	854	»	5	»	*Δεσιδερίου*	»	*Διδιέρου*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΑΠΟ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΦΩΚΑ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ΜΕΤΑ **102** ΕΙΚΟΝΩΝ ΕΝ ΤΩι ΚΕΙΜΕΝΩι

ΚΑΙ **19** ΟΛΟΣΕΛΙΔΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΑΡΑ ΤΩι ΕΚΔΟΤΗι ΚΑΡΟΛΩι ΜΠΕΚ

1902

ΛΒ'

ΟΙ ΚΑΤ'ΑΡΑΒΩΝ ΚΑΙ ΡΩΣΩΝ ΑΓΩΝΕΣ

α'

Οἱ πρότεροι ἆθλοι τῶν Φωκάδων.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ε ΕΚ
ΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ΙΔΟΜΕΝ ἤδη τοὺς ἐναντίον τοῦ νέου χαλίφου τοῦ Χαλεπίου, τοῦ Σεὶφ-ἐδ-δαούλα, ἀρξαμένους ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου νέους ἀγῶνας τῶν Βυζαντίνων ὑπὸ στρατηγὸν τὸν πατέρα τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Βάρδαν, παρ' οὗ τὸ πλευρὸν μάχονται ἔπειτα οἱ υἱοὶ τοῦ στρατηγοῦ.

Ὁ Βάρδας Φωκᾶς δὲν ὑπῆρξε στρατη-
ἀδέξιος, ἀλλ' ἐναλλάσσουσα ἀπέβη ἐπ' αὐτοῦ στρατηγοῦντος ἐπὶ
ς Ἄραβας ὡς δομεστίκου τῶν σχολῶν ἐν Ἀσίᾳ ἡ τύχη τῶν βυ-
τιακῶν ὅπλων. Ἀγωνιζόμενος σθεναρῶς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ
υροῦ καὶ ἐπικουρούμενος ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ὑπὸ ἄλλων γενναίων
ατηγῶν, οἷος Βασίλειος ὁ Ἑξαμιλίτης ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κιβυρραιω-
, συγκρατεῖ ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὸ ἀξίωμα τῶν Βυζαντίνων καὶ
στέλλει τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ δὲν ἀνα-
νύεται μὲν ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεν-
ου ἰσάξιος πρὸς τὸν Ἰωάννην Κουρκούαν ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Λακα-
νοῦ, ἀλλὰ παρασκευάζει διὰ τῆς ἀντοχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ
ονήματος τοῦ διακατέχοντος ὅλον αὐτοῦ τὸν οἶκον τὴν ὁ
ν δύο μεγάλων ἀραβομάχων υἱῶν, τοῦ Λέοντος καὶ μ

Νικηφόρου, ὅστις ἐπέχει ἰδιάζουσαν θέσιν εὐτυχοῦς καὶ γενναίου στρατηλάτου οὐ μόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἱστορικαῖς σελίσι τῶν μέσων αἰώνων καθ' ὅλου.

Αὐτὴ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ γηράσαντος ἐν ταῖς στρατείαις Βάρδα, ὃν ὑπερενηκοντούτη εἶδε τῷ 968 ὁ Λουιτπράνδος, διὰ τοῦ υἱοῦ Λέοντος ἐν ἔτει 955 δεικνύει τὴν ἐπὶ τὸν οἶκον τῶν Φωκάδων δικαίαν πεποίθησιν τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας. Αὐξηθέντες καὶ τραφέντες ἐν μέσῳ τῶν πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς πολέμων, ἦσαν ἐνδεδειγμένοι ἀραβομάχοι ἐν χρόνοις καθ' οὓς τὰ τῶν Ἀράβων ἐξέκλινον πρὸς παρακμὴν μάλιστα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, ὅτε τὰ ὅπλα τοῦ Βουσίδου ἡγεμόνος Ἰμὰδ—ἐδ-δαούλα, καταβαλόντα τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Περσίας, εἰσήλασαν καὶ εἰς τὸ Βαγδάτιον καὶ μετέβαλον τὸ χαλιφᾶτον εἰς χώραν ὑποτελῆ, ἧς ἦρχον κατ' ἐπίφασιν μόνον δίκην πλαγγόνων οἱ ἐν αὐτῷ χαλίφαι. Καὶ δὲν κατέλαβον μὲν οἱ κατακτηταί, γενόμενοι κύριοι τῆς Περσίας καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Εὐφράτου, τὸ ὅλον χαλιφᾶτον, ἀλλ' ἄλλαι δυναστεῖαι ἀναφανεῖσαι ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ συντηρήσεως τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἀρχαίου ἀραβικοῦ βασιλείου. Οὕτως ἐν συνόλῳ, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν Φατιμιδῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ὀμμεϋαδῶν τῆς Ἱσπανίας, ἡ ἐν Ἀσίᾳ δύναμις τῶν Ἀράβων ἦτο ὑποδιῃρημένη εἰς τέσσαρα στοιχεῖα, ἀντιπροσωπευόμενα ὑπὸ τεσσάρων δυναστειῶν, ἀπώτερον μὲν τῶν Βουσιδῶν ἐν Περσίᾳ καὶ Βαγδατίῳ καὶ τῶν Ἰκσιδῶν ἐν τῇ νοτίῳ Συρίᾳ, κατεχόντων καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐγγύτερον δὲ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους καὶ ἀμέσως πρὸς αὐτοὺς ἀντιμαχομένων τῶν Ἀμδανιδῶν τοῦ Χαλεπίου τῆς βορείου Συρίας καὶ τῶν τοῦ Μοσοὺλ τῆς Μεσοποταμίας. Καὶ ηὐκόλυνε μὲν ἀληθῶς ἐν μέρει τὸ ἔργον τοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἀντιστρατευομένου Βυζαντίου ἡ διάσπασις ἐκείνη τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι αὐτὴ ἐκείνη ἡ διαίρεσις ἐνέφαινε τὴν δημιουργίαν νεοπλάστων δυνάμεων, ὧν ἡ καταπάλαισις ἦτο ἔργον βαρύτατον. Καὶ διὰ τοῦτο αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων, ἰδίως δὲ τοῦ Νικηφόρου, πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν εἶνε πολὺ μᾶλλον ἄξιαι ἐγκωμίων.

Διεκρίθη δ' ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Ἀνατολῆς παῦσιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ πρῶτος καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ Νικηφόρου ὁ Λέων Φωκᾶς, νικήσας μάλιστα τὸν συγγενῆ τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου Σεὶφ-ἐδ-δαούλα,

ῦ Χαβδᾶν τῶν Βυζαντίνων, τὸν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου λούμενον Ἀπολασαήρ. Τῆς ἐπιφανοῦς δὲ ταύτης νίκης ἀποτέλεσμα ῆρξεν ἡ ζώγρησις τοῦ ἡττηθέντος μετὰ πλήθους ἀπείρου καὶ ἡ ἀπο-ολὴ τῶν αἰχμαλώτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὁ Ἀπολασαὴρ, μπευθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τελέσαντος θρίαμβον, ἐπατήθη κατὰ ῦ τραχήλου.

Πολὺ δὲ ἀτυχέστερος τοῦ Λέοντος, φιλοφρονηθέντος ὑπὸ τοῦ βασι-ως ἐπὶ τῇ νίκῃ διὰ τιμῶν καὶ δωρεῶν, ὑπῆρξεν ὁ ἀδελφὸς Κωνσταν-ος, στρατηγὸς Σελευκείας, ὃν, ζωγρηθέντα τῷ 953 ὑπὸ τοῦ Σεῒφ-δασύλα, εἴδομεν ἔπειτα σκληρῶς φαρμακωθέντα ὑπ᾿ αὐτοῦ, ὅτ᾿ μενεν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων. Ὁ δὲ Βάρδας, περιαλγὴς γε-ενος ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ὠμοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ, κατέκοψε διὰ ῦ ξίφους πάντας τοὺς ὑπ᾿ αὐτοῦ κατεχομένους συγγενεῖς τοῦ χαλί-υ, ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας καθαίρεσιν δὲν εἶχε ύσει, καίπερ πρεσβύτης ἤδη ὤν, συμμετέχων τοῦ πρὸς τοὺς Ἄραβας λέμου τῶν υἱῶν. Ἡ δ᾿ ἐπιδείνωσις αὕτη τῶν σχέσεων τοῦ ἀμηρᾶ ὶ τῶν Βυζαντίνων ἤγαγεν εἰς ναυάγιον τῶν διὰ τοῦ πατρικίου Νι-ῆτα τοῦ Χαλκούτζη ἐπιχειρηθεισῶν διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης. Ὁ πρέσβυς τοῦ βασιλέως καὶ πολλοὶ τῶν γενναιοτάτων Βυζαντίνων ωγρηθέντες συναπήχθησαν ὑπὸ τοῦ Χαβδᾶν εἰς τὴν νέαν ἐκστρατείαν, ν ἐπεχείρησε κατὰ τῶν πολεμίων. Ὁ δὲ Λέων, μανθάνων παρὰ τοῦ αλκούτζη πάντα τὰ βουλεύματα τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τὰς ὁδοὺς δι᾿ ὧν μελλε νὰ διέλθῃ, ἐνεκάθισεν ἐνέδραν παρά τινα τόπον ἔχοντα εἴσοδον τενὴν καὶ κρημνώδη, ἐκύκλωσε τοὺς πολεμίους ἐν τῇ στενοπορίᾳ διὰ ῶν ἐλλοχευόντων, κυλιόντων κατὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀμηρᾶ πέτρας περμεγέθεις καὶ τοξευόντων βέλη παντοδαπά. Καὶ ὁ μὲν Χαλκού-ζης ἠδυνήθη νἀποδράσῃ διὰ δώρων, ἐπωφεληθεὶς τὴν σύγχυσιν τῶν αρακηνῶν, ὁ δὲ Σεῒφ-ἐδ-δασύλα, ἀποσφάξας τοὺς παρ᾿ αὐτῷ δεσμίους υζαντίνους καὶ μέγα πλῆθος τῶν περὶ αὐτὸν Σαρακηνῶν ἀποβαλὼν, ὅλις κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον διασώσας δι᾿ ἀτάκτου φυγῆς έγους τῶν σὺν αὐτῷ.

Αὐτὸς δὲ ὁ Λέων ὑπῆρξεν ἔπειτα, τῷ 958, ὁ κύριος πρωτουργὸς ῆς μέχρι τοῦ Εὐφράτου νικηφόρου προελάσεως καὶ τῆς ἁλώσεως τῶν χυρῶν Σαμοσάτων, ἅτινα δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ σπεύσας ὁ Σεῒφ-ἐδ-ασύλα, ὅστις καὶ ὑπέστη οἰκτρὰν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἧτταν. Καὶ ἡ ὲν νίκη αὕτη ὑπῆρξεν ὅλη ἔργον τοῦ Λέοντος Φωκᾶ, συνεργὸν ἔχοντ-

τὸν ἔπειτ' αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Τζιμισκῆν, ὅστις ἰδίως διεκρίθη ἐν τῇ διώξει τῶν φυγάδων Σαρακηνῶν, ὧν ἤγαγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν χιλίους ἑπτακοσίους ἱππεῖς πανόπλους ἐπὶ τῶν λαμπρῶν αὐτῶν ἵππων. Μάτην δὲ τὴν ὑπέροχον ταύτην ἀνδραγαθίαν τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Τζιμισκῆ ἠθέλησεν ἡ κολακεία τῶν περὶ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον ἱστορικῶν νὰ μεταγάγῃ εἰς τὸν εὐνοῦχον τῆς αὐλῆς Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον. Ἀμφίβολον δὲ μόνον μένει κατὰ πόσον μέρος τῆς μεγάλης ταύτης νίκης ἀνήκει πλὴν τοῦ Λέοντος καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς προσθέτου ταύτης δόξης, ἀρκοῦσι δ' εἰς αὐτὸν ὡς ἀναφαίρετα δικαιώματα πρὸς τὴν εἰς τὴν βασιλείαν ἀνάρρησιν αἱ ἀπὸ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Συρίας δάφναι.

β'

Ἐπὶ τὴν Κρήτην.

Ἑκατὸν τριάκοντα καὶ πέντε ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς τῷ 824 οἱ περὶ τὸν Ἀπόχαψιν Ἄραβες εἶχον καταλάβει τὴν Κρήτην, ἥτις μετὰ τὴν ματαίαν τῶν ἰθαγενῶν μαρτυρικὴν ἀντίστασιν καὶ δύο ἀτυχεῖς τῆς βασιλείας ἀποστολὰς ἔμενεν ἔκτοτε κτῆμα τῶν Σαρακηνῶν, μεταβαλόντων τὴν ὅλην ὄψιν τῆς νήσου.

Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κτῆσις τῆς Κρήτης ἦτο διπλοῦν τραῦμα διὰ τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν. Ὡς εἰ μὴ ἤρκει ἡ ἀποβολὴ σπουδαιοτάτης κτήσεως τοῦ βασιλείου, ἡ μεγάλη νῆσος ἀπέβη ὁρμητήριον τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν τῶν δῃούντων τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω δὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Λέοντος τοῦ Τριπολίτου τοῦ κυριεύσαντος τὴν Θεσσαλονίκην εἴδομεν τὴν μὲν Νάξον ὑπόφορον τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης, τὴν δὲ Κρήτην αὐτὴν κυριωτάτην ἀγορὰν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων διενεργουμένης δουλεμπορίας τῶν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν ἀτυχῶν ἀνδραπόδων.

«Τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, ἔλεγεν ὁ Λουιτπράνδος, ἔχει γείτονα ἐγγύτατον καὶ σκληρότατον τὴν Κρήτην.» Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον. Αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐπωνόμαζε *θεόλεστον* τὴν ἀραβοκρατουμένην Κρήτην. Τὰ δ' ἐξ αὐτῆς κακὰ ἀντὶ τῶν προσδοκωμένων εὐλόγως ἀγαθῶν ἔπεισαν τοὺς Βυζαντίνους νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν

νάκτησιν τῆς Κρήτης. Ἐπεχειρήθη δὲ τὸ τόλμημα ἐπὶ τοῦ Πορφυ-ογεννήτου τῷ 949, ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ χρόνου, καθ᾽ὃν Λέων ὁ Φωκᾶς αὶ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς ἐθριάμβευον περὶ τὰ Σαμόσατα. Ἀλλ᾽ ὁ τρατηγὸς, εἰς ὃν ὁ Πορφυρογέννητος ἀνέθηκε τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἀνα-τήσεως τῆς Κρήτης, ὁ πατρίκιος Κωνσταντῖνος Γογγύλης, διεξήγαγε ὰ τῆς ἐκστρατείας μετὰ τῆς μεγίστης ἀστοχίας. Καὶ ἐπεραιώθη μὲν ἰς τὴν νῆσον ὁ Γογγύλης μετὰ μεγάλου στόλου καὶ πολυπληθοῦς τρατοῦ, ὧν μόνος ὁ ἐκ τῆς Σάμου, ἣν διῴκει ὁ ἀπειροπόλεμος στρα-τηγὸς, ἀνήρχετο εἰς ἄνδρας περὶ τοὺς χιλίους πεντακοσίους, ἀλλὰ οιαύτην ἅμα τῇ ἀποβάσει ἐπέδειξεν ἀφροντισίαν, οὐδαμῶς προνοήσας ερὶ στρατοπεδείας καὶ κατοπτεύσεως, ὥςτε ὑπέστη μετὰ τῶν περὶ ὐτὸν οἰκτρὰν ἧτταν παρὰ τῶν Ἀράβων τῆς νήσου, μόλις διασωθεὶς ς τὴν ναυαρχίδα ὑπὸ τῶν θεραπόντων.

Οὕτως ἕνεκα ταύτης τῆς ἀποτυχίας εἰς τοὺς λόγους τοῦ συμφέ-ντος ἐκ τῆς ἐπιδιωκομένης ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης προςετίθετο καὶ ἀνάγκη τῆς ἐκδικήσεως. Τὸ πρόγραμμα δὲ τοῦτο ἀνέλαβε μετὰ τὸν ἀνατον τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ῥωμανοῦ ὁ Ιωσὴφ Βρίγγας, ὅςτις παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν συγκλητικῶν, ἀπο-ελπιώντων πρὸς τὸ ἐγχείρημα, ἐνέμεινεν εἰς τὴν σθεναρὰν ἀπόφασιν αὶ κατώρθωσε τὴν ἀποστολὴν τῆς στρατιᾶς τῶν ἐκδικητῶν εἰς τὴν ρήτην. Καθ᾽ὅλου δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ μὲν Βρίγγας εἶνε ονεὶ ὁ Ἀλκιβιάδης τῆς νέας ταύτης σικελικῆς ἐκστρατείας, οἱ δὲ ελλονικιῶντες συγκλητικοὶ οἱ ἀντιτάσσοντες τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς όδους ὑποστηρίξεως τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης παρὰ τῶν ὁμοφύλων ῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἱσπανίας, εἶνε οἱονεί τινες ἀπόγονοι τοῦ συν-ηρητικοῦ υἱοῦ τοῦ Νικηράτου. Ἡ δὲ παρὰ τὰς παντοίας ἐνστάσεις ελπις ἐκείνη ἐπιμονὴ καὶ ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ ὃν προςέδιδεν ὁ Βρίγγας ἰς τὸ ἐγχείρημα τιμᾷ τὸ διορατικὸν πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημα τοῦ πολυ-πιχάνου εὐνούχου οὐχ ἧττον τῆς ἐκλογῆς τοῦ στρατηγοῦ εἰς ὃν ἀνε-τέθη ἡ ἐκστρατεία, καὶ εἶνε ἡ ἀρίστη τῶν πράξεων τοῦ ἄλλως ἥκιστα ἄγνοῦ πρωθυπουργοῦ ἐκείνου τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τῆς Θεοφανοῦς.

Περιεβλήθη δὲ τὴν ἐπὶ τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κρήτης στρατηγίαν Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, τοῦ Βρίγγα μὴ προεικάζοντος τὴν δύναμιν, εἰς ἣν ἔμελλε νἀνέλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ Βάρδα μετὰ τὴν προςδοκωμένην ἐπι-τυχίαν τῆς ἐκστρατείας.

Οὔτε δ᾽εἰς τοῦ νωθροῦ Ῥωμανοῦ τὰς προβλέψεις, οὔτε εἰς τοῦ

Βρίγγα τὴν πρωτοβουλίαν πρέπει βεβαίως νὰ προσγράψωμεν τὴν μέρ[illegible]ιμναν περὶ τῶν μεγάλων παρασκευῶν τῶν προηγηθεισῶν τῆς ἐκστρ[illegible]ατείας. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀπὸ τῆς ἀποτυχίας τοῦ Γογγύλη διδαγμάτ[illegible]ων μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν προσήκουσαν διοργάνωσιν τῶν κατὰ τ[illegible]ὸν στόλον καὶ τὴν στρατιὰν ἡ στρατηγικὴ περίνοια Νικηφόρου τοῦ Φωκ[illegible]ᾶ, οὐ μόνον τὴν προσήκουσαν ἤδη κεκτημένου στρατηγικὴν πεῖραν, ἀλ[illegible]λὰ καὶ ἔχοντος ἴδιον καθ' ὅλου πρόγραμμα στρατιωτικῆς ἐνεργείας, ὅ[illegible]περ καὶ ἐξετέθη ἐν τῇ συγγραφῇ τῇ γραφείσῃ ὑπό τινος τῶν ὑπ' αὐ[illegible]τὸν ἀξιωματικῶν καὶ ἐπιγραφομένῃ ***Περὶ παραδρομῆς πολέμου***, ἧς ἀν[illegible]τικείμενον εἶνε ἡ διάταξις τῶν κατὰ τὰς στρατιάς.

Τῶν δὲ παρασκευῶν τὴν ἔκτασιν εἰκάζομεν μὲν ἐκ τῆς ἐπιτυ[illegible]ίας τῆς στρατείας, δυνάμεθα δὲ νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ κατ' ἀναλογίαν — τῶν γενομένων κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐν ἔτει 949 ἐπὶ τὴν Κρήτην στρατ[illegible]είαν τοῦ Γογγύλη, ἧς τὸν στρατόν, τὸν στόλον, τὰς ἐξαρτύσεις καὶ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ πλοῦ παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως.

Καὶ τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν ἐκπλευσάντων χελανδίων καὶ δρομώνων, παμφύλων καὶ οὐσιῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν, ὡς οὐδὲ τὸ πλῆθος τῶν στρατευσάντων, ἀφ' οὗ οὔτε περὶ τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκστρατεί[illegible] τοῦ 949 εἶνε σαφεῖς οἱ ἀριθμοὶ ἐν συνόλῳ παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτ[illegible]. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν συγκρότησιν τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ δ[illegible]ν ὑπάρχει βεβαίως ἐντὸς ἕνδεκα καὶ μόνων ἐτῶν λόγος νἀποδεχθῶμ[illegible] μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τῶν τότε γενομένων. Συνεκροτήθη δῆλα[illegible] βεβαίως καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ Β' εἰς Κρήτην πεμφθεὶς στόλος [illegible] καὶ ὁ πρότερον ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν αὐ[illegible] νῆσον ἐκπλεύσας ἐκ τοῦ βασιλικοῦ πλωίμου, ἤτοι τῆς αὐτοκρατορικ[illegible] μοίρας, καὶ τοῦ θεματικοῦ πλωίμου, ἤτοι τῶν ὑπὸ τῶν θεμάτ[illegible] παρεχομένων πολεμικῶν πλοίων. Πράγματι ἐξ ἀμφοτέρων τούτων τ[illegible] στοιχείων συνίστατο ὁ στόλος οὗ ἦρχεν ὁ ἀρχιναύαρχος τῶν Βυζα[illegible]τίνων, ὁ δρουγγάριος τοῦ πλωίμου, ἥτις ἀρχὴ κατεστάθη πιθανῶς [illegible] πρῶτον ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Καὶ ἐν μὲν ἀρχαιοτέροις χρ[illegible]νοις τὰ ὑπὸ τῶν θεμάτων παρεχόμενα τμήματα τοῦ στόλου εἶχον ἰδίους μοιράρχους, καλουμένους δρουγγαρίους, ἀλλ' ἔπειτα, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἤδη Λέων ὁ σοφὸς ἐν τοῖς Τακτικοῖς, πάντες οἱ δρουγγάριοι ἐτάσσοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δρουγγαρίου τοῦ πλωίμου.

Καὶ εἰς μὲν τὸν στόλον, ταχθέντα ὑπὸ τὸν κοιτωνίτην καὶ παρα-

κοιμώμενον Μιχαὴλ ὡς δρουγγάριον τοῦ πλωίμου, συνετέλεσαν πλὴν τοῦ βασιλικοῦ πλωίμου πιθανῶς ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ Γογγύλη, τὰ θέματα τοῦ Αἰγαίου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Σάμου, τῶν Κιβυρραιωτῶν καὶ ἄλλα τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡς καὶ τὸ θέμα Δυρραχίου. Συνέπλευσαν δ' ἐπὶ τῶν οὕτω συγκομισθέντων πλοίων τοῦ κρητικοῦ στόλου καὶ Βάραγγοι ἐκ τῶν ἐπὶ μισθῷ ὑπηρετούντων εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ Μαρδαῖται ἐκ τῶν Παυλικιανῶν τῆς Συρίας, ὧν ἦσαν ἀπόγονοι, τῶν ἀπῳκισμένων ἐν τοῖς θέμασι Νικοπόλεως, Πελοποννήσου καὶ Κεφαλληνίας. Τὴν δὲ κατὰ γῆν πεζικὴν καὶ ἱππικὴν στρατιὰν συναπετέλεσαν, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς συγκροτήσεως τῆς ὑπὸ τὸν Γογγύλην στρατείας, ἄνδρες ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἐχόντων ἀρίστους στρατιώτας, οἱ Ἱκανᾶτοι, οἱ ἀθάνατοι οὗτοι τῶν Βυζαντίνων, Ἀρμένιοι ἐκ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ τάγματα τῆς Ἀνατολῆς, Σλάβοι ἐκ τῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῷ θέματι Ὀψικίου καὶ μάχιμοι ἐκ τοῦ ἄλλως ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς θέματος Χαρπεζικίου, ὅπερ ἔκειτο πιθανώτατα ἐπ' ἴσης ἐν Ἀσίᾳ.

Τοιαύτη ἡ συγκρότησις τοῦ στόλου καὶ τῆς στρατιᾶς, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ θέματα, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη τῷ 949 ἡ δύναμις τοῦ Γογγύλη, ἦσαν, ὡς εἶνε ἄλλως πιθανὸν, καὶ μετὰ ἕνδεκα ἔτη, τῷ 960, ὅτ' ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Κρήτην Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, τὰ προσφορώτερα, ὅπως παράσχωσι τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις.

Ἡ δὲ θαλασσία ὁδὸς, ἣν ἐτράπη ὁ στόλος τοῦ παρακοιμωμένου Μιχαὴλ ὁ μεταφέρων εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος τὴν ὑπὸ τὸν Νικηφόρον στρατιὰν δὲν ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τοῦ 949. Καὶ τότε μὲν βλέπομεν τὸν στόλον τοῦ Γογγύλη τρεπόμενον ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου διὰ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Τένεδον καὶ ἐκεῖθεν καταπλέοντα διὰ Λέσβου, Χίου καὶ Σάμου εἰς τὰς Κυκλάδας, ἔπειτα δὲ διὰ Νάξου, Ἴου, Θήρας καὶ Θηρασίας διαπεραιούμενον εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ δὲ στόλος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἠθροίσθη κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἰωνίας, πρὸς νότον τῆς Ἐφέσου, εἰς τὰ Φύγελα, ὁπόθεν μετὰ τὴν ἐκ Κρήτης ἐπιστροφὴν τῶν προαποσταλεισῶν κατασκόπων νηῶν ἀπῆρεν εἰς τὴν νῆσον, ἣν ἔμελλε νὰ ἐλευθερώσῃ καλλιστέφανος ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Ἀγαρηνῶν.

γ´

Ἅλωσις Κρήτης.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 960 ὁ μέγας στόλος προσωρμίσθη εἰς τὴν Κρήτην χωρὶς οἱ Ἄραβες κύριοι τῆς νήσου νὰ τολμήσωσι νὰ παρεμποδίσωσι τὴν ἀπόβασιν τῆς στρατιᾶς. Αὐτὰ δὲ τὰ πρῶτα διαβήματα τοῦ Νικηφόρου, ὁ τρόπος καθ᾽ ὃν εἶχε παρασκευασθῆ καὶ ἐξετελέσθη ἡ ἀπόβασις διὰ κλιμάκων κατ᾽ εὐθεῖαν ἀπὸ τῶν πλοίων εἰς τὴν γῆν, τοῦ... ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι εἶχε προφρόνως μεριμνήσει ἐκ τῶν προτέρων π... τοῦ καταλληλοτέρου μέρους πρὸς προσόρμισιν, ἡ ἄμεσος μετὰ τὴν ἀπόβασιν τριχῆ διαίρεσις τῶν ἀποβατικῶν σωμάτων, ἡ διὰ νικηφόρου μάχης ἀπόκρουσις τῶν πρὸς τοὺς ἀποβιβασθέντας ἀντιπαραταχθέντων πολεμίων καὶ ἡ μετ᾽ αὐτὴν φροντὶς περὶ ἀσφαλοῦς στρατοπεδείας τοῦ στρατοῦ καὶ εἰς εὐλίμενον ὅρμον χάριν ἐπιτηρήσεως καὶ παρακωλύσεως πάσης ἔξωθεν πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς νήσου ἐπικουρίας προσόρμισις τοῦ στόλου, ταῦτα πάντα καταδεικνύουσιν ἐν τρανῇ ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀμεριμνησίαν καὶ ἀδεξιότητα τοῦ Γογγύλη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν τόλμην ἅμα καὶ τὸ φυλακτικὸν τοῦ δομεστίκου, στρατηγικὰς ἀρετάς, αἵτινες ἔμελλον νἀγάγωσιν αὐτὸν εἰς νίκας ἀσφαλεῖς.

Ἀλλ᾽ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀποβάσεως καὶ τῶν πρώτων ἐπιχειρήσεων τοῦ ἀρχιστρατήγου οὐδαμῶς ἤρκουν, ὅπως θεωρηθῇ ἐπιτυχὼν ἐν Κρήτῃ. Ταῦτα πάντα ἦσαν μόνον ἡ ἀρχὴ τοῦ βαρέος ἔργου. Πρὸς τελείαν δ᾽ ἐπιτυχίαν προέκειντο εἰς τὸν Φωκᾶν δύο προβλήματα, ἡ καθυπόταξις τῆς ὑπαίθρου χώρας μετὰ τῶν διαφόρων ἐν αὐτῇ μικροτέρων πόλεων καὶ φρουρίων καὶ ἡ ἐκπολιόρκησις τοῦ Χάνδακος, τῆς μεγίστης καὶ ὀχυρωτάτης τῶν πόλεων, τοῦ κτίσματος τούτου καὶ κυριωτάτου ἐρείσματος τῆς ἐν τῇ νήσῳ δυνάμεως τῶν Ἀράβων. Καὶ τῆς μὲν καθυποτάξεως τῆς ὑπαίθρου χώρας ἔναρξις ἔγεινε μετ᾽ ἐπιτυχίας εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην μάχην, ὅτε καὶ κατεφάνη, ὅτι ἡ κυριωτάτη προσοχὴ τῶν Βυζαντίνων ὤφειλε νὰ στραφῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος. Εἰς ταύτην τὴν πόλιν συνέρρευσαν μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν πρώτων τῆς νήσου πόλεων καὶ τὰς πρώτας ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ ὄρη σφαγὰς τῶν νικητῶν ἔντρομοι, ζητοῦντες σωτηρίαν, οἱ διωκόμενοι καὶ κινδυνεύοντες Σαρακηνοί, εἰ καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ ἀμηρᾶ τῆς νήσου κατώρθωσαν νὰ καταστρέψωσι μέγ᾽ ἀπόσπασμα βυζαντιακόν. Εἶχε δὲ τοῦ...

ποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου ὑπὸ τὸν γεν-
αῖον στρατηγὸν τοῦ θέματος Θρακησίων Νικηφόρον τὸν Παστιλᾶν,
ονευθέντα καὶ αὐτὸν κατὰ τὴν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν τῶν Σαρακηνῶν,
πωφελουμένων τὴν ὀλιγωρίαν τῶν ὑπὸ τὸν Παστιλᾶν, καταπλη-
θέντων ὑπὸ τῆς εὐφορίας καὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς χώρας ἣν
χον καταλάβει.

Ἡ δὲ ἅλωσις τοῦ Χάνδακος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ βραχέων
αὶ ἐξ ἐφόδου. Ἡ πόλις ἦτο ὀχυρωτάτη, περιτεταφρευμένη μὲν διὰ
εγάλων χανδάκων, ὡς ὠνόμαζον τὰς τάφρους οἱ ἐξ αὐτῶν ὀνομάσαν-
ες τὴν πόλιν Ἄραβες, περιβαλλομένη δ' ὑπὸ τείχους δυσπορθήτου,
ατεσκευασμένου κατὰ τἀνώτερα τοὐλάχιστον μέρη ὄχι ἐκ λίθων ἢ
λίνθων, ἀλλ' ἐκ χώματος καὶ τριχῶν αἰγείων καὶ ὑείων συντεθει-
ένων καὶ συμπεπιλημένων. Ἐπηύξανε δὲ τὸ ὀχυρὸν τοῦ φρουρίου ἡ
εξιότης, μεθ' ἧς οἱ πολιορκούμενοι ἀντεπεξήρχοντο πρὸς τὸ πλῆθος
ῶν μηχανημάτων τῶν ἐν τῇ πολιορκητικῇ εὐτέχνων καὶ πολυμηχάνων
Βυζαντίνων καὶ ἡ πρὸς τὰ πυρφόρα αὐτῶν βλήματ' ἀνταπάντησις δι'
ναλόγων τεχνασμάτων.[1] Προςετίθεντο δ' εἰς ταῦτα πάντα αἱ τολ-

1) Κατὰ τὴν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Κρήτης Γεώργιον παράδοσιν τοῦ φρουρίου τῶν Χα-
ίων εὑρέθησαν ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ πλὴν πλήθους τόξων, βενετικῶν πάντως, δυς-
υχῶς ἀμέσως τότε τῇδε κἀκεῖσε διασπαρέντων, ὧν ἓν ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ
ῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας
ῆς Ἑλλάδος, καὶ φιαλίδια ἐξ ὑαλίνης μάζης
αραδόξου σχήματος, ὧν ἓν ἀπετέθη ὁμοίως
τῷ αὐτῷ Μουσείῳ. Ἀνεγνώρισα δὲ τὴν
οιότητ' αὐτοῦ, ἀπεικονιζομένου ἐνταῦθα,
ὡς τὰ ὑπὸ τοῦ de Saulcy ὡς ἀραβι-
ς χειροβολίδας πρὸς ἐκτόξευσιν ἐκρηκτι-
ν ὑλῶν ἐξηγηθέντα φιαλίδια ἐξ ὀπτῆς γῆς,
εἰκόνα παρέθηκα ἐν σ. 740 τοῦ Γ' τόμου
ς ἀνὰ χεῖρας Ἱστορίας, παραλαβὼν ἐκ τῆς
γγραφῆς τοῦ Schlumberger Nicé-
hore Phocas σ. 59, παρ' ᾧ ἴδε τὰ περὶ
τῶν. Ὑπολαμβάνω δὲ, ὅτι καὶ αἱ ἐν
ρήτῃ εὑρεθεῖσαι ἐν τῷ φρουρίῳ Χανίων,
ᾧ ἔμενον ἀποτεθησαυρισμένα καὶ πολλὰ ὑλικὰ
χρηστα ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων, ἀποδεικνύ-
ουσι τὴν κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τῶν χρόνων
τῆς ἐν τῇ νήσῳ ἀραβοκρατίας διάσωσιν ἢ
ἴσως καὶ ἐν μεταγενεστέροις ἔτι χρόνοις χρῆσιν τῶν τοιούτων ὀβίδων, αἵτινες ἐπληροῦντο
χημικῶν ὑλῶν ἀναλόγων πρὸς τὸ ὑγρὸν πῦρ τῶν Βυζαντίνων καὶ ἀναφλεγομένων μετὰ
τὴν ἐκτόξευσιν τῆς περιεχούσης αὐτὰ βολίδος.

ΑΡΑΒΙΚΗ ΧΕΙΡΟΒΟΛΙΣ ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ
ΠΡΟΣ ΕΚΤΟΞΕΥΣΙΝ ΕΚΡΗΚΤΙΚΩΝ ΥΛΩΝ

μηραὶ ἔξοδοι τῶν πολιορκουμένων, οἵτινες ἑπτὰ ἐν ὅλῳ τοιαύτας ἐπεχείρησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας, ἀποτυχούσας πάσας ἕνεκα τῆς ἀγρύπνου προφυλάξεως καὶ τοῦ σθεναροῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ Νικηφόρου.

Ψυχὴ δὲ τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν ἦτο ὁ Ἄραψ ἀμηρᾶς τῆς νήσου Ἀβδ-ἐλ-ἀζίζ, ὃν Κουρούπην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, γέρων

. . . . . . ὠχρὸς, ἔμπλεως πόνων
μικρὸς, φαλακρὸς, δειλόφρων, τὸν ἐκ Πύλου
γέροντα νικῶν ἐν μελιρρύτοις λόγοις .

κατὰ τὴν ἔκφρασιν Θεοδοσίου τοῦ διακόνου, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνεμᾶς ὁ μετ' αὐτὸν πρωτεύων ἐν τῇ νήσῳ, συμβαστάζων ἐπὶ τῶν νεαρῶν του ὤμων τὸ βάρος τοῦ γηραιοῦ πατρὸς, ἀμυνομένου ὑπὲρ τῶν ὅλων, ἐνισχύοντος τὸν πολεμικὸν ζῆλον καὶ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἐνθαρρύνοντος αὐτοὺς εἰς ἀγῶνα ἐσχάτης καρτερίας.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ πολιορκία τοῦ Χάνδακος παρατεινομένη δὲν ἐπέτεινε μόνον τῶν Ἀράβων τὴν ἀγωνίαν, ὅτε μάλιστα ἐματαιώθη πᾶσα ἐλπὶς ἀποστολῆς βοηθειῶν παρὰ τῶν ἀλλαχοῦ ὁμοφύλων, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιορκητῶν τὰ δεινὰ, πασχόντων μὲν ἐκ τῆς κακουχίας ἐν χειμῶνι ἐξαιρέτως ψυχρῷ καὶ ὑγρῷ ἕνεκα τῶν πολλῶν ὑετῶν, ὑφισταμένων δ' ἔνδειαν τροφῶν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης στενοχωρίας ὑπῆρξαν μεμψιμοιρίαι τῶν στρατευομένων καὶ ἐπιθυμία ἀναζεύξεως, ἣν κατέστειλεν ὁ Νικηφόρος διὰ θερμῶν καὶ εὐγλώττων προςλαλιῶν, ὧν ἄλλως πολὺ εὐγλωττοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποστολὴ νέου σίτου καὶ κριθῆς. Διενήργησε δὲ ταύτην ὁ Βρίγγας μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἐπιμονῆς, κατορθώσας τι ἀληθῶς δυςχερέστατον ἕνεκα τῆς κρατούσης ἀνὰ σύμπασαν τὴν Ἀνατολὴν σιτοδείας, ἧς ἕνεκεν ὁ σῖτος, συντελούσης καὶ τῆς κερδοσκοπίας, εἶχεν ἀνέλθει εἰς μεγίστας τιμὰς, καὶ ἐπιδείξας ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οὐ μόνον δεινότητα οἰκονομολογικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὸν φρόνημα μετὰ πολιτικοῦ νοῦ, διαγινώσκοντος προσηκόντως τὴν σημασίαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τοῦ ἐν Κρήτῃ διεξαγομένου.

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ὁ ἐπισιτισμὸς τοῦ στρατοπέδου τῶν πολιορκητῶν ἐνεψύχονεν αὐτοὺς, ὁσημέραι δεινότερ' ἀπέβαινον τὰ τῶν πολιορκουμένων, ὧν ἀπετύγχανον μὲν αἱ ἔξοδοι, ἐξέλειπον δ' ὑπὸ τοῦ λιμοῦ αἱ

ληνισμοῦ. Ἤθελε δὲ διαπρέψει ἀπαραμίλλως, ἂν εἰς τὰ χαρίσματα τῆς στρατηγικῆς συνέσεως καὶ τῆς ὑπερόχου τόλμης, δι᾽ ὧν ἐκοσμεῖτο, προςετίθετο καὶ ἡ φιλανθρωπία πρὸς τοὺς ἡττημένους, ἣν μόνον ἐν τῇ τελευταίᾳ ὥρᾳ βλέπομεν ἐπιτέλλουσαν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τοῦτο καὶ περὶ τῆς ὅλης αὐτοῦ στρατείας. Κοινωνεῖ μὲν καὶ αὐτὸς τῶν γελώτων τῆς στρατιᾶς τοξευούσης τὸν ὄνον εἰς τοὺς πεινῶντας πολεμίους, ἐπιτρέπει δὲ τὸν φόνον αἰχμαλώτων, ἄγει δ᾽ ἀνηλεῶς εἰς ἐξανδραποδισμὸν τοὺς ἡττημένους, παρουσιάζεται δὲ καθ᾽ ἅπαντα τὸν κρητικὸν πόλεμον ἔχων οἱονεὶ πρόγραμμα τὴν σφαγήν. Εἰς διακοσίας χιλιάδας ἀναβιβάζονται μεθ᾽ ὑπερβολῆς πάντως ὑπὸ τῶν χρονογράφων οἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου φονευθέντες Ἀγαρηνοί, ἰσάριθμοι δὲ λέγονται οἱ εἰς δουλείαν ἀπαχθέντες. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ἄδικοι πρὸς τὸν νικηφόρον στρατηγόν, ἀνάγκη δὲ πρὸς δικαιολογίαν αὐτοῦ νὰ ὑπομνήσωμεν τοὺς χρόνους ἐν οἷς ἔζη καὶ ἔδρα καὶ πρὸ πάντων νὰ λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν, ὅτι ὁ ἐν Κρήτῃ ἐξαγόμενος πόλεμος ἦτο πόλεμος ἔχων χαρακτῆρα ἐθνικὸν ἅμα καὶ θρησκευτικόν, πόλεμος ἐξολοθρεύσεως ἐναντίον φυλῆς, ἥτις εἶχεν ἤδη αἰῶνας ἤδη ἀντιμετρηθῆ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ἀπ᾽ αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς βασιλευούσης μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ παρὰ τὸν Εὐφράτην. Καὶ τὸν μὲν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τοῦ κρητικοῦ πολέμου δεικνύουσιν ἐπιφανῶς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Βρίγγα ἐν τῇ συγκλήτῳ πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν διστακτικῶν. Ὁ δὲ θρησκευτικὸς φανατισμὸς εἶνε κατάδηλος ἐν πάσῃ σελίδι τῶν δύο διὰ μακρῶν πραγματευομένων τὰ κατὰ τὸν κρητικὸν πόλεμον, ἀμφοτέρων διακόνων κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, τοῦ χρονογράφου Λέοντος καὶ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ ὑμνήσαντος τοὺς κρητικοὺς ἄθλους τοῦ Νικηφόρου διὰ ποιήματος ληκυθώδους εἰς πέντε ᾄσματα, ἐπιγραφομένου ***Ἅλωσις Κρήτης***. Ἀληθῶς ὅμοιοι μὲν πρὸς λέοντας ὀρειτρόφους, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκφρασιν Θεοδοσίου τοῦ διακόνου, ἀποβιβάζονται εἰς τὴν γῆν τῶν μελλόντων ἀγώνων οἱ συγκροτοῦντες τὴν στρατιὰν τοῦ ἐκδικητοῦ, ἀλλὰ ψάλλοντες ὕμνους πρὸς τὴν Θεοτόκον. Ἐπίσκοποι δ᾽ αἴροντες ὑψηλὰ τὸ σταυρικὸν σύμβολον ἡγοῦνται ἑκάστου τῶν ἀποβατικῶν σωμάτων. Μία δὲ τῶν πρώτων φροντίδων τοῦ ἀρχιστρατήγου ἅμα τῇ πήξει ἀσφαλοῦς στρατοπέδου εἶνε ἡ κτίσις λαμπρᾶς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου, σωζομένης ἕνα τοὐλάχιστον ἀκόμη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης αἰῶνα ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκκλησίας ***τοῦ μαγίστρου***, ἣν ἡ παράδοσις ἐμύθευε κτι-

μένοι τῶν χωρίων τῶν ἐπαρχιῶν Ἀποκορώνου, Ῥεθύμνης καὶ Σητείας.

Ἡ διάδοσις δὲ αὕτη τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἣν εἶχον κατὰ τὸν χρόνον τῆς μακρᾶς αὐτῶν ἀρχῆς ἐξισλαμίσει οἱ Σαρακηνοὶ ὑπῆρξε καὶ ἄλλως τῶν κυριωτάτων μελετημάτων, εἰς ἃ ἔστρεψε τὸν νοῦν κατ' ἀμέσως μὲν ὁ Νικηφόρος καὶ ἔπειτα δὲ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία. Ἐτελέσθη δὲ αὕτη κατὰ διπλοῦν τρόπον, διὰ κηρύξεως μὲν τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων εἰς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Μωαμεθανούς, διὰ στηρίξεως δὲ τῆς πίστεως παρ' ἐκείνοις τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀραβοκρατίας δὲν εἶχον μὲν ἐξομώσει, ἀλλ' εἶχον ὅμως ἢ κλονηθῆ ἀποστῆ τοῦ γνησίου χαρακτῆρος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Τῶν κυριωτάτων δ' ἐργατῶν τῆς θρησκευτικῆς ταύτης ἀναγεννήσεως τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ὁ παράδοξος ἐκεῖνος ἀπόστολος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ὃν καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι ὀφείλουσιν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις τὴν πρώτην μύησιν ἢ τὴν ἀναβάπτισιν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ὁ ἅγιος Νίκων ὁ κατὰ τὰς ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰς κοιλάδας ἀποστολικὰς αὐτοῦ πορείας φωνῶν πρὸς τὰ πλήθη τὸ Μετανοεῖτε ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπέβη ἐπώνυμον αὐτοῦ δι' οὗ εἶνε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Δι' αὐτοῦ ἀνεκτίσθησαν μὲν καὶ ἐν Κρήτῃ ἐκκλησίαι καταπεπτωκυῖαι, ἀπεδόθησαν δ' εἰς τὸν χριστιανισμὸν ναοὶ μεταβληθέντες ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς τζαμία καὶ ἀνηγέρθη πασῶν λαμπροτάτη τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου ναοῦ ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, ἧς ἡ ἐν ὕπνοις ἐμφάνισις ἐνεθάρρυνε τὸν ἅγιον ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐν Κρήτῃ ἀναστυλώσεως τοῦ πεφυγαδευμένου χριστιανισμοῦ.

Διὰ τῶν τοιούτων χριστιανικῶν ἀποικιῶν, ἱεραποστολικῶν ἐνεργειῶν καὶ κτίσεων ἐκκλησιῶν ἐστηρίχθη καὶ πάλιν ἡ πίστις ἐν τῇ νήσῳ, ἣν δὲν ἐπέπρωτο νὰ καταλάβωσι πλέον οἱ Ἄραβες. Καὶ ἐπέστρεψαν μὲν εἰς τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ τἀπολωλότα πρόβατα, προςῆλθον δὲ καὶ νέοι προςήλυτοι ἐκ τῶν ἐγκαταμεινάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἀγαρηνῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐνεκολπώθησαν τὸ εὐαγγέλιον ἅπαντες οἱ ἐν Κρήτῃ ὑπολειφθέντες Ἄραβες· καὶ μέχρι τοῦ νῦν δὲ φαίνεται, ὅτι διεσώθησαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἐκείνων Μωαμεθανῶν Ἀράβων, οἱ ἐπὶ κακοπιστίᾳ καὶ ὠμότητι γνωστοὶ Ἀμαριῶται, ὧν καὶ αὐτὸς ὁ προςωπικὸς τύπος φαίνεται ἐνδεικνύων καταγωγὴν ἀραβικὴν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐξ Ἑλλήνων εἰς τὸν μωαμεθανισμὸν προςχωρήσαντας ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, ἐξ ὧν οἱ σημερινοὶ Τουρκοκρῆτες.

εὔστοχοι, εἰ μὴ αὐτόχρημ' ἀξιόπιστοι εἶνε αἱ ἱεραὶ ἐκεῖναι παραδόσεις, δι' ὧν Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς παριστάνεται ἔχων οἰκείως πρὸς τὸν ἔπειτ' ἀναμορφωτὴν τοῦ μοναστικοῦ βίου ἐν Ἁγίῳ ὄρει Ἀθανάσιον, καλέσας αὐτὸν ὡς σύμβουλον καὶ συμπράκτορα ἐν μέσῳ τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ κρητικοῦ πολέμου καὶ γενόμενος εἰσηγητὴς καὶ χορηγὸς τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω κτίσεως τῆς μεγάλης μονῆς τῆς Λαύρας.

ε'

Ὁ θρίαμβος τοῦ Κρητικοῦ.

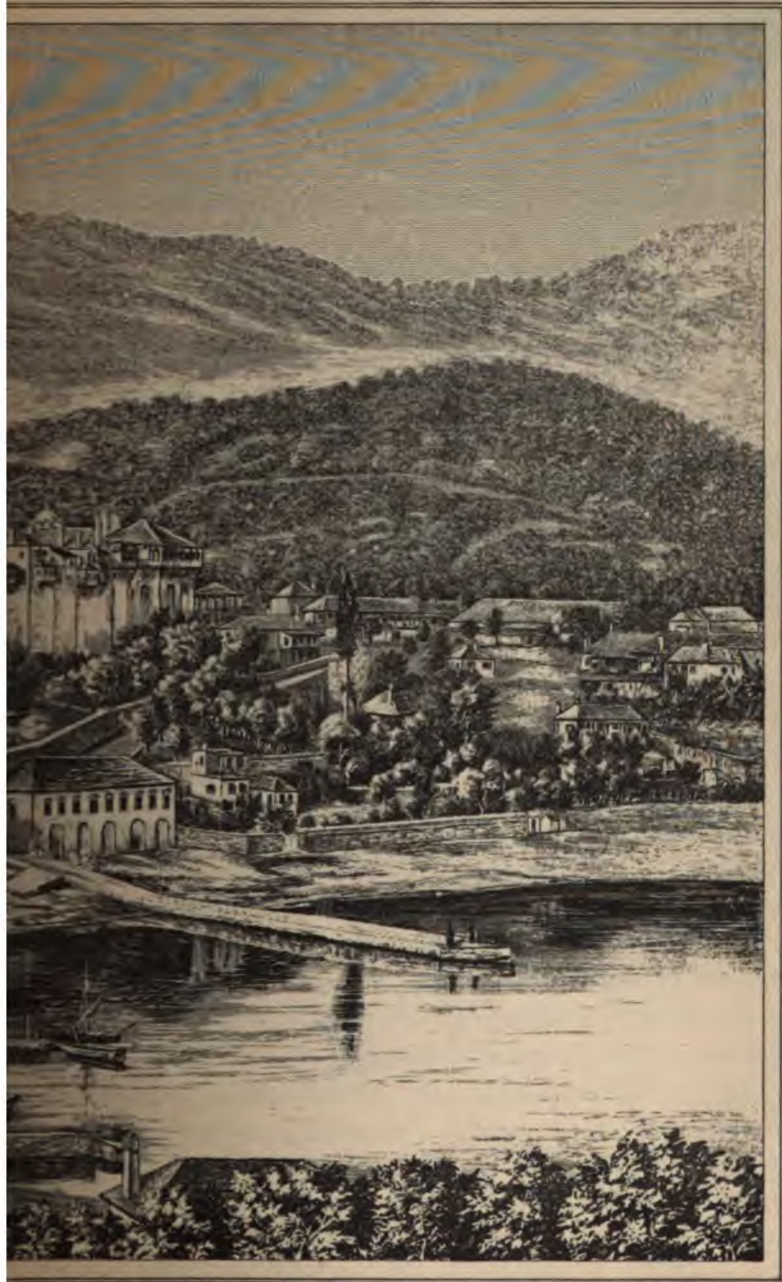
Τὸ εἰρηνικὸν ἔργον τῆς ἐξημερώσεως τῆς Κρήτης δὲν εἶχε συντελεσθῆ ἀκόμη πλῆρες, καὶ ὁ Νικηφόρος μετεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἀνάγκη τῆς εἰς αὐτὸν ἀναθέσεως νέου πολέμου κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας ἐφέρετο ὡς τὸ αἴτιον τῆς ἀνακλήσεως. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μαρτυρία, ὅτι ὁ Βρίγγας ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πεδίου, ἐν ᾧ εἶχε δοξασθῆ ἀπὸ τῆς στρατιᾶς, ἧς εἶχεν ἀποβῆ τὸ εἴδωλον. Χρησμὸς δὲ φερόμενος, ὅτι ὁ μέλλων νὰ κατακτήσῃ τὴν Κρήτην ἤθελε πάντως βασιλεύσει ἐν Βυζαντίῳ, ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν πολυμήχανον πρωθυπουργόν, ὅπως πείσῃ τὸν Ῥωμανὸν νἀνακαλέσῃ τὸν Νικηφόρον. Ὑπάρχουσι μάλιστα οἱ φρονοῦντες, ὅτι εὐθὺς ἐκ τῆς Κρήτης ἀπεστάλη εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλὰ πολὺ πιθανωτέρα εἶνε ἡ μαρτυρία, ὅτι πρὸ τοῦ νέου πολέμου ἀνέπλευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠξιώθη τῶν τιμῶν τῆς νίκης.

Ἂν ὁ Νικηφόρος ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς πολιτείας, ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης ἤθελεν ἐπονομάσει αὐτὸν βεβαίως Κρητικόν, ὡς εἶχέ ποτε κληθῆ ὁ Μέτελλος. Ἀλλ' ἀντὶ τοιαύτης προσωνυμίας, ἣν δὲν βλέπομεν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τῶν συγκλητικῶν τοῦ Βυζαντίου ἐκείνων, οἵτινες χθιζὰ καὶ πρώιζα ἐδίσταζον περὶ τῆς μελλούσης νίκης, ὁ Νικηφόρος ἔτυχε τοῦ ἀρίστου τῶν στεφάνων, ἀποκληθεὶς Καλλίνικος παρὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ στρατιᾶς, ἥτις εἶχε συμμερισθῆ τοὺς ἀγῶνας τοῦ δομεστίκου καὶ τὰς ταλαιπωρίας, τὰς ἀνδραγαθίας καὶ τὰς νίκας.

Ἤδη ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῆς ἐν Κρήτῃ μεγάλης νίκης, ἐν λαμπρᾷ

Η ΜΟΝΗ ΒΑ

ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ

παννυχίδι, εἰς ἣν παρέστη ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, ἀνεπέμφθησαν ὑπὸ τοὺς στίλβοντας ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας αἱ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίαι τῆς πολιτείας καὶ τοῦ γηθοσύνως τὰ ἐλευθέρια τῆς νήσου ἑορτάζοντος πλήθους.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Νικηφόρου ἀνυπομονοῦσα ἔσπευσεν ἡ πόλις νὰ παραστῇ εἰς τὸ λαμπρὸν θέαμα τοῦ θριαμβευτοῦ καὶ τῆς πομπεύσεως τῶν Σαρακηνῶν αἰχμαλώτων ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, εἰ καὶ μόνον πεζῇ ἐθριάμβευσε, τὸν μικρὸν κατάγων θρίαμβον τότε ὁ Νικηφόρος, εἰς ὃν ἐπεφυλάσσετο νὰ θριαμβεύσῃ ἔφιππος μετὰ τὰς νέας ἐν Συρίᾳ νίκας τῷ 963. Οὐχ ἧττον ἔξαλλοι ἐδεξιώθησαν οἱ δῆμοι τὸν θριαμβευτήν, ἄγοντα μετὰ τῶν λογάδων τῆς νικηφόρου αὐτοῦ στρατιᾶς διὰ τῶν καταμέστων ὁδῶν, ὧν αἱ οἰκίαι καὶ τὰ μνημεῖα ἦσαν κατάφορτα ὑπὸ στεφάνων καὶ δαμασκηνῶν ὑφασμάτων. Ἅπαντες οἱ ἐξῶσται ἦσαν κεκοσμημένοι διὰ τῶν πολυτιμοτάτων κειμηλίων, θυμιατήρια παμπληθῆ ἐπλήρουν λιβανωτοῦ τοὺς ἀέρας καὶ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου ηὔξανεν ἡ ἀνταύγεια τῶν ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἀνημμένων ἀπειραρίθμων δᾳδῶν. Ἔξαλλα δὲ ὑπὸ ἀγαλλιάσεως τὰ πλήθη, ἠμφιεσμένα ἐσθῆτας ἑορτασίμους, ἐθεῶντο παρελαύνοντα ἐφ᾽ ἁμαξῶν τὸν ἀπὸ τῶν θησαυροφυλακίων καὶ τῶν οἴκων τοῦ Χάνδακος πλοῦτον, ἐν οἷς οἱ Ἄραβες εἶχον συσσωρεύσει ἁρπάγματα αἰῶνος ὅλου. Ὡς ποταμὸς ἀφθόνως ἐπιρρέων κατὰ τὴν ἔκφρασιν μάρτυρος αὐτόπτου ἀντιπαρήρχετο πρὸ τῶν ἐκπεπληγμένων ὀμμάτων τῶν θεατῶν ἡ ἀτελεύτητος λεία, χρυσὸς καὶ ἄργυρος παμπληθὴς εἰς νόμισμα βαρβαρικὸν καὶ ἄκοπος, πέπλοι χρυσόπαστοι, τάπητες ἁλουργοί, κειμήλια παντοδαπὰ ἐξειργασμένα μὲν τεχνικώτατα, μαρμαίροντα δὲ ὑπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων, πανοπλίαι, κράνη, ξίφη, θώρακες, διὰ χρυσοῦ κεκοσμημένα πάντα, καὶ ἔγχη καὶ ἀσπίδες καὶ τόξα ἀναρίθμητα. Ἀλλ᾽ εἰς φρενῖτιν ἀνῆλθον οἱ ἀλαλαγμοὶ τοῦ πλήθους, ὅτ᾽ ἐπεφάνη διὰ χρυσοῦ κεκοσμημένος τὴν κεφαλὴν στεφάνου ὁ ἡλιοκαὴς νικητὴς ὁ ἀποδώσας εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν προσφιλῆ θυγατέρα τὴν ἐπὶ μακρὰς ἐτῶν περιόδους δούλην καὶ ἀλλόθρησκον. Καὶ ἡ ἀλλοφροσύνη τῆς δόξης, ἡ πανήγυρις τῆς νεμέσεως ἐκορυφώθη, ὅτε στυγνοὶ καὶ πρὸς τὴν γῆν στρέφοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπομπεύθησαν οἱ αἰχμάλωτοι, καὶ τὰ πλήθη ἐνωτίσθησαν τῶν ὀλοφυρμῶν τῶν περὶ τοὺς ἡττημένους ἐμίρας γυναικῶν καὶ προσεῖδον μελαψὴν ἐκ τοῦ λευκοῦ μανδύου προβάλλουσαν τὴν ὄψιν τοῦ Κουρούπη καὶ τοῦ Ἀνεμᾶ δεσμίων, ὧν τὰς ἐξυρημένας

καὶ τεταπεινωμένας κεφαλὰς ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ πατήσῃ διὰ τοῦ κοκκινοβαφοῦς βλαττίου ὁ δεξιὸς τοῦ βασιλέως πούς ἐν μέσῳ τῶν εὐφημιῶν τῶν δήμων καὶ τῶν ἐπινικίων τῶν ψαλτῶν καὶ τῶν λιτῶν τῆς ἐκκλησίας, εὐχομένης εἰς τοὺς βασιλεῖς *ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον*.

Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ μακροῦ χρόνου δὲν εἶχε παραστῇ εἰς τοιοῦτον θρίαμβον, καὶ ὅμως νῦν ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θέρους μετὰ τὰ ἐπινίκια τοῦ Λέοντος λαμπρῶς ἀγωνισθέντες ἐναντίον τοῦ Σεῖφ ἐπανηγυρίζοντο ἔτι μείζονες νῖκαι. Ἀληθῶς ἡ πανήγυρις ἐκείνη δὲν ἦτο θρίαμβος τοῦ Νικηφόρου μόνον, ἀλλὰ καὶ θρίαμβος τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἀφ' οὗ δὲ κατὰ τὰ εἰωθότα ἐν τῇ τελέσει τοιούτων θριάμβων οἱ ἡττημένοι ἔπιον μέχρι πυθμένος τὴν κύλικα τῶν ταπεινώσεων καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ, καὶ ἐκορέσθη ἡ ἐκδίκησις μέχρι τρυγός, πολιτικώτατα φερομένη ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἔδειξε μεγίστην ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς ἡττημένους δυνάστας. Οἱ ὀλοφυρμοὶ τῶν γυναίων τοῦ γυναικωνίτου τοῦ ἀμιρᾶ μόνον καθ' ὅσον ἀνεφέροντο εἰς τὴν τυπικὴν ταπείνωσιν τῆς πομπεύσεως ἦσαν δίκαιοι, ἐξηλέγχθησαν δὲ ἀναίτιοι ὡς πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ δὴ εἰς μὲν τὸν γηραιὸν Κουρούπην ἐδόθησαν ἐγγὺς αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου γαῖαι ἀποφέρουσαι ἀξίαν λόγου πρόσοδον, ἐν αἷς ἠδυνήθη νὰ ζήσῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου, περιβαλλόμενος ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ θρησκεύων τὸ πάτριον θρήσκευμα, ὅπερ δὲν ἐπείσθη νὰ ἀποβάλῃ. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνεμᾶς, ἐπιστρέψας εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἠξιώθη μεγάλων ἀξιωμάτων ἐν Βυζαντίῳ, καί, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν, διεκρίθη ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἔπεσε μαχόμενος ἐνδόξως ἐναντίον τῶν Ῥώσων τῷ 972. Οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ, οἱ Ἀνεμάδες, παρουσιάζονται τελείως ἐξελληνισθέντες καὶ ἰσχύσαντες ἐν Βυζαντίῳ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἷς αὐτῶν, ὁ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς, συνώμοσε μετὰ τῶν ἀδελφῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· ἐφυλακίσθη δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν ἐν πύργῳ τοῦ μεγάλου τείχους, ὅστις ἔκτοτε ἀποβαίνει ἓν τῶν κυριωτάτων δεσμωτηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πύργος τοῦ Ἀνεμᾶ* ἢ ἁπλῶς *Ἀνεμᾶς*.

ϛ'

Σεΐφ-έδ-δαούλα καὶ Λέων Φωκᾶς.

Ιερὸς ἦτο ὁ πόλεμος οὐ μόνον διὰ τοὺς Βυζαντίνους πολεμοῦντας τοὺς Ἄραβας, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον διὰ τοὺς Ἄραβας ἐν ὀνόματι κορανίου ἀγωνιζομένους πρὸς τὸ Βυζάντιον. Τοιοῦτον φανατικὸν κευτικὸν πόλεμον εἶχε κηρύξει ἤδη ἓν ἔτος πρὸ τῆς εἰς Κρήτην ἀσεως τοῦ Νικηφόρου ὁ Ἄραψ ἱεροκήρυξ Ἀδδ-έρ-ραχμὰν ἐν Ἀσίᾳ.

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΧΑΛΕΠΙΟΥ

ῆν Ἀσίαν εἴδομεν ἐν ἐξακολουθήσει οὖσαν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν κοραν τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν Ἀράβων, πο-ου ὅςτις εἶχεν ἀποβῆ ὀξύτερος καὶ οἱονεὶ διαρκὴς ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἐμφανίσεως τοῦ Κουρκούα καὶ τῶν Φωκάδων ἐξ ἑνός, ἐξ ἑτέρου τῶν Ἀμδανιδῶν ἀδελφῶν Νασσὲρ-ἐδ-δαούλα, τοῦ δυναστεύοντος Μοσσοὺλ, καὶ μάλιστα τοῦ δεινοῦ χριστιανομάχου Σεΐφ-ἐδ-δαούλα. δὲ οὗτος τέλειος τύπος Ἄραβος ἀμηρᾶ τῶν μέσων αἰώνων, μα-οῦ ἅμα καὶ ποιητοῦ, προστάτου τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ποιήσεως καὶ δήτου λαφυραγωγοῦ, σύροντος ὄπισθεν τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἀφ' οὗ, ζοντος ἀπὸ ῥυτῆρος, ἐξετίνασσεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ συνελάμβανε

τὴν καταπίπτουσαν λόγχην, καμήλους πεφορτωμένας κειμηλίων καὶ χρυσοῦ ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διαρπαζομένων πόλεων, φρουρίων καὶ μον[illegible] καὶ πλήθη αἰχμαλώτων καὶ πατοῦντος ἐπὶ σωρείας νεκρῶν. «Οἱ ἵπ[illegible] σου, ἔψαλλε πρὸς αὐτὸν ἐν ταῖς Σεϊφιάσιν ὁ μάλιστα κεχαρισμένος τ[illegible] αὐλικῶν ποιητῶν Μοτεναμπῆς, δὲν ἐπίστανται νὰ φάγωσι τὴν παρ[illegible] βαλλομένην εἰς αὐτοὺς κριθὴν, ἂν μὴ ὁ περιέχων αὐτὴν σάκκος στη[illegible] ρίζηται ἐπὶ πτώματος.»

Μεγάλη δὲ ἦτο ἐν ταῖς ἡμέραις Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτ[illegible] καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Ῥωμανοῦ Β' ἡ ἔκτασις τῆς ἀρχῆς το[illegible] Ἀμδανίδου, ἐπεκτεινομένης ἀνὰ σύμπασαν τὴν βόρειον Συρίαν καὶ τὴν ἐξ ἀνατολῶν ἔρημον καὶ ἀνὰ μέρος τῆς Μεσοποταμίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἐξικνουμένης πρὸς νότον μέχρι τῆς Αἰγύπτου, περιλαμβανούσης δὲ πλὴν τοῦ Χαλεπίου, τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Παλμύρας ἁπάσας τὰς παραλίας πόλεις τῆς ἀρχαίας Φοινίκης. Ἓν ὅλον θέμα βυζαντιακὸν, τὸ τῆς Σελευκείας, περιλαμβάνον τὴν ἀρχαίαν Κιλικίαν, κατακτηθὲν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἤδη τὸν ἔνατον αἰῶνα, ἀνῆκε νῦν εἰς τὰς κτήσεις τοῦ Σεΐφ-ἐδ-δαούλα. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ [illegible] μεταξὺ τῶν θεμάτων Καππαδοκίας, Ἀρμενιακῶν καὶ Κολωνείας τρίγωνον τὸ περιλαμβάνον τὰ μικρὰ θέματα Χαρσιανοῦ, Σεβαστείας κα[illegible] Λυκανδοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ βέβαιον κτῆμα τῶν Βυζαντίνων [illegible] ἀλλ' ἦτο μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμάχων λαῶν, κυριω[illegible] τάτη αὐτῶν παλαίστρα καὶ ὁρμητήριον μὲν τῶν Βυζαντίνων κατὰ τ[illegible] εἰς τὰς χώρας τῶν πολεμίων ἐπιδρομὴν, πρώτη δὲ κονίστρα τῶν [illegible] τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος εἰςβολῶν τῶν Ἀράβων.

Μεγάλα ὑπῆρξαν ἀληθῶς τὰ τραύματα ἅτινα ὑπέστη ὁ Σεΐφ-[illegible] δαούλα ὑπὸ τῆς δεξιᾶς στρατηγίας τοῦ Λέοντος Φωκᾶ. Ἀλλὰ δὲν [illegible] ἐκ τῶν ἀποδειλιώντων καὶ ἀπαυδώντων. Διὸ, ὅτε, μετακληθέντος [illegible] τὴν Κρήτην τοῦ Νικηφόρου, ἡ ἀπωτέρα Ἀνατολὴ ἐγυμνώθη κρατα[illegible] δυνάμεων, θαρραλεώτερος ἢ τὸ πρὶν ἐστράτευσε καὶ πάλιν τῷ 9[illegible], εἰςώρμησε μετὰ τριακοντακιςχιλίων ἀνδρῶν μέχρις αὐτοῦ τοῦ [illegible] στρου Χαρσιανοῦ, κειμένου ἐν τῷ ὁμωνύμῳ θέματι, καὶ ἔσφαξε μέ[illegible] τὴν φρουρὰν αὐτοῦ, κατέλαβε δὲ τὰς γείτονας πόλεις, πολλοὺς ἀπαγαγὼν αἰχμαλώτους. Ἀργὰ δὲ συλλέξας ἐπαρκεῖς δυνάμεις ὁ Λέων καὶ συμπαραλαβὼν καὶ ἄλλους στρατηγοὺς τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς Καππαδοκίας Κωνσταντῖνος Μαλεῖνος, θεῖος αὐτοῦ πρὸς μητρὸς, ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τελευτῶντος τοῦ

ἔτους καὶ κατέλαβεν αὐτοὺς περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀνατολικοῦ Ταύρου παρὰ τἀπότομα στενὰ τἄγοντα εἰς τὴν Συρίαν. Ἐγγὺς δὲ τοῦ βυζαντιακοῦ φρουρίου Κυλίνδρου τοῦ προστατεύοντος τὴν κλεισώρειαν ἐκείνην ἐπήνεγκεν εἰς τοὺς πολεμίους, ἐγκλεισθέντας ἐν τῇ χαράδρᾳ, ἧτταν δεινήν, καταστρέψας τὸ πλεῖστον τῆς ἀραβικῆς στρατιᾶς καὶ ζωγρήσας πολλοὺς ἐπιφανεῖς Σαρακηνούς. Αὐτὸς δὲ ὁ Σεΐφ, ὅστις εἶχε τότε ἡλικίαν τεσσαράκοντα καὶ τεσσάρων ἐτῶν, ἅτε γεννηθεὶς τῷ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ

916, μόλις ἐσώθη ἐκ τῆς πανωλεθρίας εἰς τὸ Χαλέπιον μετὰ τριακοσίων τῶν περὶ αὐτὸν ἱππέων, διασωθεὶς ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ Ἰωαννικίου, Χριστιανοῦ ἀρνησιθρήσκου, ἐκ τοῦ πεδίου τῆς ἥττης καὶ τῆς σφαγῆς. Ἐπὶ μακρὸν δὲ χρόνον οἱ διαβαίνοντες ἐκ τῶν στενῶν τοῦ Κυλίνδρου ἔβλεπον δίκην μνημείου τῆς μάχης ἐκείνης, ἧς ἡ ἔκβασις ἐπλήρωσε χαρᾶς σύμπαντα τὸν βυζαντιακὸν κόσμον, σωροὺς ὀστ[ῶν] λευκῶν ἐσπαρμένων τῇδε κἀκεῖσε. Ὁ νικητής, μεγάλην ἀποκο[...]

λείαν, ἠδυνήθη νὰ δώσῃ ἐφόδια εἰς τοὺς ἀπολυτρωθέντας μετὰ τὴν νίκην Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους τοῦ ἀμηρᾶ, δικαίως δὲ κατήγαγεν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρίαμβον περιφανῆ, καθ' ὃν ἐπομπεύθη πλῆθος Σαρακηνῶν αἰχμαλώτων ἐξανδραποδισθέντων ἔπειτα καὶ πληρωσάντων ὅλην τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὰ περίχωρ' αὐτῆς. Ἐτελέσθη δ' ὁ θρίαμβος ἐκεῖνος τοῦ Λέοντος Φωκᾶ βραχὺν χρόνον πρὸ τοῦ κρητικοῦ θριάμβου τοῦ Νικηφόρου κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο θέρος τοῦ 961.

ζ'

Ὁ Νικηφόρος ἐν Κιλικίᾳ.

Αἱ νῖκαι τοῦ Λέοντος ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἐμέστωσαν φρονήματος τοὺς Βυζαντίνους, ἀλλὰ δὲν [illegible]φώπλισαν τὸν Σεΐφ, ὅςτις δὲν ἔπαυσεν ἐνοχλῶν τὰ παραμεθόρια θέμ[illegible]τα. Διὸ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τέλεσιν τοῦ θριάμβου τοῦ Νικηφόρου ἀνετέθη εἰς αὐτόν, ἀναλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν δομεστ[illegible]κου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐν ᾗ εἶχεν ἀναπληρώσει αὐτὸν ὁ Λ[illegible]ων κατὰ τὸν χρόνον τοῦ κρητικοῦ πολέμου, νέα ἐκστρατεία ἐναντίον [illegible]οῦ Σεΐφ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Αἱ μέχρι τοῦδε στρατεῖαι εἶχον χαρακτῆρα ἀντεπιθέσεων κατὰ τ[illegible]ῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἀσίας, εἰςορμώντων εἰς τὰ βυζαντιακὰ θέματα [illegible]τὰ ἐγγὺς τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, διαρπαζόντων λείαν, δῃούντ[illegible]ων τοὺς ἀγροὺς, ἀποκομιζόντων αἰχμαλώτους. Ὅμοιά τινα δ' ἀντεπεχ[illegible]εί-ρουν οἱ Βυζαντῖνοι, ἀντεπιτιθέμενοι σχεδὸν καθ' ἕκαστον θέρος, [illegible]υ-ριεύοντες φρούρια, ἀλλὰ κρατοῦντες αὐτὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατ[illegible]ν, ἐνεδρεύοντες καὶ λαφυραγωγοῦντες, ἀπολυτροῦντες Χριστιανοὺς αἰχμ[illegible]α-λώτους καὶ ἐξανδραποδίζοντες Σαρακηνούς. Ἀποφυγὴ μαχῶν ἐκ παρ[illegible]α-τάξεως, σοφὴ κατασκοπεία, ἐν ᾗ ἀνέπτυξαν ἐξαίρετον εἰδικότητα οἱ λεγόμενοι *τραπεζῖται*, νυκτεριναὶ ἐπιθέσεις, λελογισμέναι ἐνέδραι, ταχύτης ἐνεργείας καὶ προκατάληψις τῶν πολεμίων δι' αἰφνιδίων προσβολῶν, ἐπιτηδεία μάλιστα χρῆσις τοῦ ἱππικοῦ, δεξιὰ ἐπωφέλεια ἐκ τῆς φυλάξεως τῶν ὁδῶν καὶ τῶν κάστρων τῶν ἄκρων ἐν ταῖς παρόδοις ταῖς ἀγούσαις εἰς τὴν πολεμίαν χώραν, ἀναδειξάσης τοὺς καστροφύλακας *ἀκρίτας*, τοιοῦτος εἶνε ὁ κύριος χαρακτὴρ τῶν ἀγώνων πρὸς

τοὺς Σαρακηνούς, οἵτινες ἦσαν **κοῦρσα** ἢ **παραδρομαί**, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντῖνοι, μᾶλλον ἢ αὐτόχρημα πόλεμοι. Τῶν δὲ τοιούτων παραδρομῶν ἐν τῇ ἀραβοκρατουμένῃ ἐσχάτῃ Ἀνατολῇ ἀντίστοιχος εἶνε ἡ **uerilla,** ἧς τὴν ὀνομασίαν παρέλαβον αἱ νεώτεραι εὐρωπαϊκαὶ γλῶσαι ἐκ τοῦ κλεφτοπολέμου τοῦ κατ' ἀξίαν σημειώσεως σύμπτωσιν διξαγομένου ἐν τῇ ἐπ' ἴσης ἀραβοκρατουμένῃ Ἰσπανίᾳ κατὰ τὴν ἐσχάτην ύσιν. Καὶ ὅμως ὁ τοιοῦτος παραδρομικὸς πόλεμος, παρατεινόμενος ὶ χρόνον μακρότατον ἐν τοῖς μεθορίοις τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἀρακοῦ κόσμου, ἐτελειώθη εἰς σύστημα καὶ ἤγαγεν εἰς ἰδίαν στρατηγιν. Καὶ πατὴρ μὲν αὐτῆς εἶνε ὁ γεννήτωρ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, σήγαγε δ' αὐτὴν ὁ πρὸς μητρὸς αὐτοῦ θεῖος Κωνσταντῖνος ὁ Μαῖνος ὡς στρατηγὸς τοῦ θέματος Καππαδοκίας, ἀριστοτέχνης δὲ καὶ γγραφεὺς τῶν τεχνασμάτων αὐτῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Νικηφόρος ἐν τῇ ομνημονευθείσῃ συγγραφῇ *Περὶ παραδρομῆς πολέμου.*

Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἀναλαμβάνων τὸν ἐπὶ τοὺς Σαρακηνοὺς όλεμον, δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ περιορισθῇ εἰς τοιαύτας μόνον ἐπιδρομάς. Ιρόγραμμα δ' αὐτοῦ μετὰ τὰς προηγηθείσας νίκας τοῦ ἀδελφοῦ καὶ οὺς ἰδίους κρητικοὺς θριάμβους ἦτο πόλεμος συστηματικός, ἄγων εἰς ολόθρευσιν τοῦ Σεΐφ, εἰς ἀνάκτησιν τῆς Συρίας καὶ εἰς ἀναστύλωσιν οῦ σταυρικοῦ συμβόλου ἐπ' αὐτοῦ τοῦ παναγίου τάφου. Ἀλλὰ πρὸς ιτευξιν τοιούτου μεγάλου σχεδίου ἀναγκαία καθίστατο πρὸ παντὸς ἀνάκτησις τῆς Κιλικίας, τοῦ θέματος Σελευκείας ἐκείνου, ὅπερ ἤδη τὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν καὶ ὑπερέκεινα εἶχον ἀφαιρέσει οἱ Σακηνοὶ ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων.

Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ προγράμματος τούτου ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνταντινουπόλεως ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ θριάμβου εἰς ὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸ θέρος τοῦ 961, καί, καταλλήλως παρασκευαθεὶς, ἐξεκίνησε, πιθανῶς ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου 962. Τὸ χειμερινὸν τῆς στρατείας δεικνύει τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πρότερα κοῦρσα. Τὴν δὲ σοβαρότητα τοῦ ἀρχομένου πολέμου διατρανόνει καὶ τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων τοῦ Νικηφόρου, ἀνερχομένων κατὰ τὸν Ἄραβα ἱστοριογράφον Ἐλμακὶν εἰς διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, ὧν τριακοντακισχίλιοι κατάφρακτοι ἱππεῖς, οὓς ἄλλαι ἀραβικαὶ πηγαὶ ἀναβιβάζουσιν εἰς ἑκατοντακισχιλίους. Τὸν δὲ πυρῆνα τῆς στρατιᾶς ταύτης ἀπετέλουν πάντως οἱ παλαίμαχοι τῆς Κρήτης, διαβιβασθέντες εἰς Ἀσίαν πλὴν τῶν μετὰ τοῦ Νικηφόρου ἐν Κωνσταντινου-

πόλει συνθριαμβευσάντων λογάδων ἅμα τῇ συντελέσει τοῦ κρητικοῦ πολέμου καὶ πρὸ τῆς εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀναβάσεως τοῦ Φωκᾶ.

Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων, μεθ᾽ ὧν ἐξώρμησεν, ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τοῦ Νικηφόρου, εἰςπεσόντος εἰς τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν δίκην κεραυνοῦ. Πράγματι ἤδη τελευτῶντος τοῦ Ἰανουαρίου ἡ βυζαντιακὴ στρατιά, διαβᾶσα τὸν Ταῦρον ἴσως διὰ τῶν Κιλικίων πυλῶν, εὑρίσκετο ἤδη ἐν τοῖς πεδίοις τῆς ἀνατολικῆς Κιλικίας. Τοιαύτη δὲ κατάπληξις κατέλαβε τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ Σαρακηνούς, ὥςτε εἰςῆλθον ἐν βίᾳ εἰς τὰ φρούρια καὶ τὰς ὀχυρὰς πόλεις, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δυνηθῶσι

ΑΙ ΚΙΛΙΚΙΑΙ ΠΥΛΑΙ

καὶ νὰ ὑπεραμυνθῶσιν αὐτῶν· διὸ βλέπομεν τὸν Νικηφόρον ἐντὸς εἴκο- καὶ δύο μόνων ἡμερῶν κυριεύοντα μεταξὺ πεντήκοντα καὶ ἑξήκον- ὀχυρῶν χωρίων καὶ ἀποκομίζοντα πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ λαφύρω- δῃοῦντα δὲ τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ πυρπολοῦντα τὰς κώμας. Μόνη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀξία λόγου ἀντίστασις, εἰς ἣν προςέκρουσε- Νικηφόρος, ὑπῆρξεν ἡ πρὸ τῶν Ἀναζάρβων, τῆς παλαιᾶς πρωτευού- τῆς Σελευκείας, πόλεως δυςπορθήτου κειμένης παρά τινα τῶν παρ- ποτάμων τοῦ Πυράμου, τοῦ μεγίστου τῶν ποταμῶν τῆς Κιλικί- ἐχούσης ὑπὲρ αὐτὴν φρούριον ὀχυρώτατον καὶ πεφημισμένον παρὰ τ- Ἄραψιν, οἵτινες ἐπωνόμαζον αὐτὸ Νέαν Τροίαν. Ἐκεῖ ἐπειράθη νὰ ἀναστείλῃ τὴν νικηφόρον πορείαν τοῦ Φωκᾶ ὁ ἀμηρᾶς τῆς Ταρσοῦ, ὃν

Καραμούντην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι. Ὁ ἀμηρᾶς οὗτος, διακαιόμενος ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ νικήσῃ χάριν ἑαυτοῦ, ἅτε εἰς μόνον τὸν χαλίφην ὑποτασσόμενος, μὴ ἀναγνωρίζων δὲ τὸν Σεῖφ-ἐδ-δαούλα, ἀντεπεξῆλθε μὲν κατὰ τοῦ Νικηφόρου, ἀλλ' ἡττήθη οἰκτρῶς, πεντακισχιλίων μὲν τῶν περὶ αὐτὸν φονευθέντων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀμηρᾶ, τῶν δὲ λοιπῶν ζωγρηθέντων. Φυγὼν δὲ εἰς τὴν Ταρσὸν ὁ Καραμούντης, ηὐτοκτόνησε πεσὼν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Κύδνου.

Παράδοξον δ' εἶνε πῶς μετὰ τοιαύτας ἐπιτυχίας ὁ Νικηφόρος οὔτε τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀναζάρβων καὶ τῆς Ταρσοῦ ἐπελήφθη, οὔτε πρὸς τὰ πρόσω προέβη, ἀλλὰ μετὰ στρατείαν τριῶν ἐν ὅλῳ ἑβδομάδων τὴν 25 Φεβρουαρίου 962, ἀφεὶς ἐν Κιλικίᾳ τὸ πλεῖστον τῆς στρατιᾶς, αὐτὸς διέβη καὶ πάλιν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν Ταῦρον. Μετέβη δ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ θέματος Χαρσιανοῦ Καισάρειαν, ἔνθα καὶ ἐτέλεσε τὸ Πάσχα καὶ μόνον ἀργότερον ἐπανέλαβε καὶ πάλιν τὸν πόλεμον μετὰ νέων δυνάμεων. Καὶ ἴσως μὲν σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νἀναπαύσῃ τὴν ἐκ τῶν ἀθρόων πολιορκιῶν καὶ ταχειῶν πορειῶν κεκμηκυῖαν στρατιάν, ᾐσθάνετο δὲ καὶ ἀνάγκην, πρὶν ἢ προχωρήσῃ πρὸς τὰ πρόσω ἐπιχειρῶν πόλεμον ἀδιέξοδον, ἴσως νὰ μάθῃ τὰ συμβαίνοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον καὶ ὅτι λόγος τῆς προσωρινῆς διακοπῆς τῶν πολεμικῶν ἔργων ὑπῆρξε νἀνανεώσῃ μὲν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, νἀποκοιμίσῃ δὲ τὸν Σεῖφ, ὑποτοπάζοντα, ὅτι ὁ Νικηφόρος δὲν ἐμελέτα τι γενναιότερον καὶ τολμηρότερον, ἀρκούμενος εἰς τὰ ἤδη ἐπιτευχθέντα.

π'

Στρατεία εἰς Συρίαν καὶ ἅλωσις τοῦ Χαλεπίου.

Πρῶτον καὶ κύριον ἔργον τοῦ Νικηφόρου, μετ' ἀκμαίων δυνάμεων ἀναλαμβάνοντος καὶ πάλιν τὸν ἀγῶνα μετὰ τὴν ἐν Καισαρείᾳ ἀνάπαυσιν, ὑπῆρξεν ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν Ἀναζάρβων. Οἱ ἀμύντορες τῆς ἄλλως ὀχυρωτάτης πόλεως, συνιδόντες, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ σώσωσι τὴν πόλιν, προέτειναν εἰς τὸν Νικηφόρον λόγους περὶ παραδόσεως αὐτῆς, ζητήσαντες τὴν ἄδειαν τῆς ἐν ὅπλοις ἐξόδου. Καὶ ἐδέχθη μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ αἴτημ' αὐτῶν ὁ Φωκᾶς, ἀλλ' ἔπειτα, συναγαγὼν

αὐτὴν εἰς τὸ μέγιστον τῆς πόλεως τζαμίον, ἠνάγκασε παρασπόνδως νὰ ἐξέλθωσι τῶν Ἀναζάρβων ἄοπλοι. Ἡ πλουσία καὶ πολυάνθρωπος πόλις ἐλεηλατήθη δεινῶς, ἀποκομισθείσης ἐξ αὐτῆς ἀπείρου λείας ὅπλων καὶ ἄλλων λαφύρων, καὶ ὁ διπλοῦς περίβολος τῶν τειχῶν αὐτῆς καθῃρέθη, ἡ δὲ περίχωρος δῃωθεῖσα ἠρημώθη.

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀναζάρβων κυριεύσας ὁ Νικηφόρος καὶ ἄλλα φρούρια ἐν ταῖς κλεισωρείαις τοῦ Ἀμανοῦ ὄρους καὶ τὴν ὀχυρὰν Σιζίαν, τὴν ἀρχαίαν Φλαβιούπολιν, ἥτις ἔπειτ' ἀπέβη περιώνυμος ὡς βασιλεύουσα τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, διέβη τὸν Ἀμανὸν κατὰ τὰς Συρίας πύλας, τελευτῶντος ἤδη τοῦ Νοεμβρίου ἢ ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 962.

Ἡ διάβασις τοῦ Ἀμανοῦ ἀνέῳγεν εἰς τὴν βυζαντιακὴν στρατιὰν τὴν Συρίαν. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἅλωσιν τοσούτων τῆς Κιλικίας ὀχυρῶν χωρίων, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀναζάρβων, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραμούντη ὁ Νικηφόρος ἠδύνατο νὰ προβῇ πρὸς τὰ πρόσω θαρραλέος χωρὶς νὰ χρονοτριβήσῃ ἐκπολιορκῶν τὴν Ταρσόν. Ἡ στρατιὰ ἦτο ἀληθῶς πολυάριθμος καὶ νικηφόρος, ἔχουσα ἡγούμενον αὐτῆς τὸν Φωκᾶν καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ τὸν γενναῖον αὐτοῦ ἀνεψιὸν Ἰωάννην τὸν Τζιμισκῆν. Ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχον κερδηθῆ τὰ πάντα διὰ τῆς διαβάσεως τῶν Συρίων πυλῶν. Ἡ Συρία ἰσχυρά, πλουσία, κεκτημένη πόλεις ὀχυρὰς καὶ πολυανθρώπους, ὧν ἐξεῖχον ἡ Ἀντιόχεια καὶ τὸ Χαλέπιον, ἠδύνατο νἀντιτάξῃ ἀντίστασιν τελεσιφόρον. Ὁ δὲ Σεῖφ ἐκέκτητο δυνάμεις ἀξιομάχους, οὐ μόνον τοὺς ἐξ αὐτῆς τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας γενναίους Ἄραβας μαχίμους, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀξίους λόγου καὶ πολυπληθεῖς ἐπικούρους, πιστοὺς ὑπερμάχους τοῦ Κορανίου συρρέοντας ἁπανταχόθεν τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου, δούλους ἀφωσιωμένους εἰς τὸν δεσπότην, τυχοδιώκτας προθύμως προσρέοντας ἔνθα ἀγὼν καὶ προσδοκία δόξης καὶ λαφύρων. Οὐχ ἦσαν οἱ Ἄραβες οἱ ἀντιπαρατασσόμενοι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους σύγκλυδές τινες, ὄχλος ἐνόπλων ἀτάκτων, ἀλλὰ στρατιῶται δεδοκιμασμένοι καὶ πειθαρχοῦντες, εὐμοιροῦντες μὲν πολεμικῆς τέχνης ἀξιολόγου πρὸς τὴν τῶν πολεμίων, ὡπλισμένοι δ' ἐξαιρέτως. Ὅτε ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων προεχώρουν οἱ Ἄραβες μαχηταὶ σθεναροί, φέροντες τὸ μακρὸν δόρυ, τὴν βαρεῖαν ἀσπίδα καὶ τὰ κεκαμμένα τόξα, τὰ βυζαντιακὰ τάγματα δὲν ἐξελάμβανον βεβαίως παιδιὰν τὸν μέλλοντ' ἀγῶνα, καὶ οἱ θυμοειδεῖς ἵπποι τῶν Βυζαντίνων ἐχρεμέτιζον

ἐπτοημένοι πρὸς τὴν θέαν τῶν δυςειδῶν αὐτῶν καμήλων, αἵτινες ἀπετέλουν τοὺς μεταγωγικοὺς ὄρχους τῶν ἀραβικῶν στρατιῶν.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἀγὼν τοῦ Νικηφόρου πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Συρίας ἔμελλε νὰ ὑπάρξῃ βαρύτατος ἀληθῶς, ἂν αἱ δυνάμεις τοῦ Σεΐφ ἦσαν συντεταγμέναι ὡς ἔδει ἢ μᾶλλον ἂν παρεσκεύαζε τὰ τῆς ἀμύνης στρατηγικώτερον καὶ μετὰ μείζονος ἑνότητος, συνεχῆς καὶ εὐσταθείας. Ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἡ ἔλλειψις ταχύτητος περὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀμηρᾶ ἔδωκεν εἰς τὸν Νικηφόρον, ἐπιδείξαντα ἐν ἐξόχῳ βαθμῷ τὴν στρατηγικὴν ταύτην ἀρετὴν, τὸν προςήκοντα χρόνον, ὅπως μετὰ γοργότητος ἀπιστεύτου καὶ καταλλήλου διασπορᾶς τοῦ στρατοῦ καταλάβῃ πλεῖστα ὅσα φρούρια, καθ' ἃ τὸ προηγούμενον ἔτος ἐν Κιλικίᾳ, αἰχμαλωτίζων καὶ ἐξανδραποδίζων τοὺς παραδιδομένους καὶ ζωγρουμένους ἢ σφάζων τοὺς τυχὸν ἀνθισταμένους. Αἱ κυριώταται δὲ τῶν οὕτως ἐν ὀλίγαις ἡμέραις κυριευθεισῶν πόλεων ὑπῆρξαν ἡ Γερμανίκαια, ἡ Δολίχη καὶ ἡ Βαμβύκη, ἡ ἀρχαία Ἱεράπολις, πόλις πολυάνθρωπος καὶ πλουσία, κέντρον ζωηροῦ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας μετάξης καὶ χάρτου, τοῦ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς κληθέντος βαμβυκίνου ἢ βομβυκίνου, οὗ μετὰ τὴν περγαμηνὴν ἤρξαντο ποιούμενοι χρῆσιν οἱ Βυζαντῖνοι περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα. Καὶ τὴν μὲν πόλιν ταύτην κατέλαβεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Νικηφόρου Θεόδωρος, ὁ δὲ φρούραρχος αὐτῆς Ἀβοὺ-φιρὰς, ποιητὴς ἅμα καὶ γενναῖος στρατιώτης, ζωγρηθεὶς ἀπεστάλη εἰς τὸ Βυζάντιον.

Οὕτω δὲ τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα ἐξεχύθησαν ἐξ ἑνὸς νικηφόρα μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ἐν ᾧ ἐξ ἑτέρου τὸ μέγα πλῆθος τῆς στρατιᾶς ὑπ' αὐτὸν τὸν Νικηφόρον καὶ τὸν Τζιμισκῆν κατέβη πρὸς νότον ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου τῶν Ἀράβων, τῆς Βεροίας τῶν Βυζαντίνων ἐκείνης, ἣν ἤδη πρὸ τριῶν αἰώνων καὶ ὑπερέκεινα εἶχον καταλάβει οἱ Σαρακηνοὶ, τῆς πλουσίας καὶ ὀχυρᾶς, ἐννεαπύλου καὶ καλλικήπου, τῆς ἀπὸ τοῦ 944 ἕδρας τοῦ Σεΐφ-ἐδ-δαούλα, ὅςτις εἶχεν ἐπαυξήσει αὐτὴν καὶ ἐξωραΐσει μετὰ περισσῆς στοργῆς. Τότε δὲ κατεφάνη εἴπερ ποτὲ ἡ στρατηγικὴ ἀδεξιότης τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἡ ἀπουσία πάσης συνεννοήσεως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπάρχου Ναζᾶ. Καὶ ἐξῆλθον μὲν οὗτοι, ἰδίαν ἑκάτερος ἔχοντες στρατιὰν, ἵνα προκαταλάβωσι τὸν Νικηφόρον· ἀλλ' οἱ ὑπ' αὐτὸν προέφθασαν μὲν νὰ διακολυμβήσωσι τ[illegible] τὴν πόλιν ποταμὸν, οὗ ἅπαντες οἱ πόροι ἐφυλάσσοντο ὑπ[illegible] γῶν, ἐνίκησαν δὲ τὸ μὲν πρῶτον τὸν Ναζᾶν, τρο[illegible]

ἧττάν ἄγνωστον ὁδὸν, ἀντιπαραταχθέντες δ᾽ ἔπειτα παρὰ τὸν ποταμὸν πρὸς αὐτὸν τὸν Σεΐφ, ἐνέβαλον τοιοῦτον εἰς τοὺς ὑπ᾽αὐτοὺς πανικὸν, ὥςτε ὁ ἀμηρᾶς, ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ, ἐσώθη πρὸς νότον τοῦ Χαλεπίου εἰς τὴν Χαλκίδα.

Λαφυραγωγήσας δὲ ὁ Νικηφόρος καὶ ἐμπρήσας τὸ ἀμύθητα ἐμπεριέχον πλούτη μέγαρον τοῦ Σεΐφ, κείμενον ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἤρξατο τῆς πολιορκίας τοῦ Χαλεπίου, μόνους ἔχοντος τὸ ἐξῆς ὑπερασπιστὰς αὐτοὺς τοὺς οἰκήτορας. Καὶ ἠγωνίσθησαν μὲν οὗτοι τὸ κατ᾽ ἀρχὰς μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας, ἀλλὰ στάσις ἐκραγεῖσα ἐν αὐτῇ τῇ πόλει δυσκόλυνε τὸ ἔργον τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ ἐκπολιορκήσωσι τὸ Χαλέπιον μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας τὴν 23 Δεκεμβρίου 962. Φοβερὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ δῄωσις τῶν σπανίων τῆς πλουσιωτάτης πόλεως θησαυρῶν, ἧς τὰς ὁδοὺς περιέλουσαν ποταμοὶ αἱμάτων ἐκ τῆς σφαγῆς μεγάλου πλήθους Σαρακηνῶν. Συνεπλήρωσε δὲ τὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς ὁ ἐμπρησμὸς τῶν ὡραιοτάτων οἰκιῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιτέχνων τζαμίων, εἰς ὧν τὰ καπνίζοντα ἐρείπια ἐσπάρη ἅλας, κα[illegible] ὁ κατὰ χιλιάδας ἐξανδραποδισμὸς τῶν ἡττημένων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ἄστεως ἱκανοὶ ὑπῆρξαν οἱ θε[illegible]λήσαντες νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ὑπερκειμένην τῆς πόλεως ἀκρόπολ[illegible] καὶ ἐγκλεισθέντες ἐν αὐτῇ. Καὶ ὁ μὲν ἀνεψιὸς τοῦ Φωκᾶ Θεόδωρ[illegible] ἐπέμενεν εἰς ἅλωσιν καὶ ταύτης, ὁ δὲ Νικηφόρος ἐφαίνετο σπεύδω[illegible]. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ Θεοδώρου, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ ἄδεια νὰ ἐπιχ[illegible]ρήσῃ τὴν κατὰ τῆς ἀκροπόλεως ἔφοδον αὐτὸς καὶ ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ. Ὁ [illegible] δ᾽ ἐφορμήσας γενναίως ἔπεσε τρωθεὶς ὑπὸ ἀκοντίου βαρβαρικοῦ, σκλη[illegible] ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίκησις τοῦ Νικηφόρου ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνεψιοῦ, [illegible] τὸν νεκρὸν ἐθεώρησεν ἀντάξιον χιλίων διακοσίων Σαρακηνῶν αἰχμ[illegible]λώτων, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἀπετμήθησαν πρὸ τῆς αὐτῆς ἐκείνης πύλης [illegible] ἀκροπόλεως, ἔνθα εἶχε φονευθῆ ὁ Θεόδωρος.

Ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου δὲν προέβη οὐχ ἧττον ὁ νικητ[illegible], οὐ μὴν ἀλλ᾽ οὐδὲ προεχώρησε περαιτέρω. Ἡ τέλος ἐπελθοῦσα συνέν[illegible]σις τοῦ Σεΐφ καὶ τοῦ Ναζᾶ καὶ ἡ ἀπειλουμένη ὑπὸ τὸν ἀμηρᾶν τῆς Δαμασκοῦ ἄφιξις δεκακισχιλίων ἐπικούρων φέρονται ὡς λόγοι τῆς ἀναζεύξεως αὐτοῦ, ἐπελθούσης ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Χαλεπίου, τῇ 31 Δεκεμβρίου. Ἀλλὰ πολὺ κρισιμώτεραι ἦσαν πάντως αἱ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεννοήσεις αὐτοῦ, ὧν ἀποτέλεσμα ἢ προανάκρουσμα ἦτο τὸ εἰς αὐτὸν, διατρίβοντα μετὰ τὴν ἐκ τῶν

ἀραβικῶν χωρῶν ἔξοδον ἐν Τζαμανδῷ τῆς Καππαδοκίας, περιελθὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀγαγόντος τέλος αὐτὸν, μετὰ τὰς περιπετείας ἃς διηγήθημεν ἤδη, εἰς τὸν θρόνον.

θ'

Ὁ νέος βασιλεὺς καὶ ἡ Θεοφανώ.

Ὁ ἀνὴρ ὃν ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὡς κηδεμόνα τῶν ἀνηλίκων υἱῶν Ῥωμανοῦ τοῦ Β' ὁ ἔρως τῆς χήρας αὐτοῦ Θεοφανοῦς τὴν 16 Αὐγούστου 963, ἦτο κατὰ πολὺ πρεσβύτερος τῆς βασιλομήτορος. Ἡ μὲν Θεοφανὼ εἶχεν ἡλικίαν μόλις ἀνωτέραν εἴκοσιν ἐτῶν, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἦτο ἤδη τοὐλάχιστον πεντηκοντούτης. Ἀλλ' ἦτο ἄξιος τοῦ τε ἔρωτος τῆς Θεοφανοῦς καὶ τῆς βασιλείας. Πάντως μὲν ὄχι ὡραῖος καὶ ἔχων τὴν ὄψιν κεκαυμένην ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν στρατοπέδων, ἀλλὰ πεπλησμένος τῆς νεαλοῦς ἀκμῆς ἀνδρὸς γενναίου αὐξηθέντος καὶ τραφέντος ἐν μέσῳ τῶν ὅπλων εἶχεν ἤδη ἐπευφημηθῆ ὡς νικητὴς καὶ ἥρως πρὶν ἢ ἀναρρηθῇ βασιλεύς. Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγαγοῦσ' αὐτὸν εἰς τἀνάκτορα καὶ τὸν κοιτῶνα τῆς βασιλίσσης ἦτο ἐστρωμένη διὰ τῶν ἀπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης, τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας δαφνῶν, δι' ὧν εἶχε συνεχίσει τὰς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίας τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ
ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέρα τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλεύουσαν μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐναντίον αὐτοῦ ἀντιπράξεως τῶν περὶ τὸν Βρίγγαν, ἡ 16 Αὐγούστου 963 ἐκείνη καθ' ἣν ἐμυρώθη καὶ ἐστέφθη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Πολυεύκτου, ὑπῆρξεν ἡμέρα αὐτόχρημα πανηγύρεως διὰ τὸ Βυζάντιον, οἱονεὶ τρίτος τις θρίαμβος τοῦ Νικηφόρου, ὃν κατῆγε κατὰ τοῦ ἐθελοτυφλοῦντος Βρίγγα μετὰ τοὺς πανηγυρισθέντας ἐπὶ ταῖς νίκαις ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν.

Κιλικίᾳ ἀπέκτησαν τὰ Ἀνάζαρβα καὶ μέχρις αὐτῶν δὲ τῶν συνόρων τοῦ θέματος Λυκανδοῦ εἰς τὴν πόλιν Μαλατίαν τολμηρῶς προεχώρουν, καὶ εἰς αὐτὸ δὲ τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος τῶν παραμεθορίων ἀκριτικῶν θεμάτων προήλαυνον.

Ἀλλὰ τοιαύτας προόδους τῶν Σαρακηνῶν, αἵτινες, προβαίνουσαι ἔτι περαιτέρω, ἤθελον ματαιώσει ἅπαντα τὰ πρότερον ἐπιτευχθέντα παρὰ τοῦ Νικηφόρου, ἀνέστειλαν δύο γεγονότα παραλύσαντα τὴν δύναμιν τῶν Ἀράβων, καρδιακὴ πάθησις μετ' ἀρθρίτιδος δεινῶς προσβαλοῦσα τὸν Σεῖφ καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀποστασία τοῦ Ναζᾶ. Πρὸς τὴν νέαν δὲ ταύτην ἐξ οἰκείων κακῶν διακλόνησιν τῶν Ἀράβων συνέπεσεν ἡ νέα ὁρμητικὴ εἰς τὴν Κιλικίαν ἐπιδρομὴ τοῦ Τζιμισκῆ. Τὸ δὲ κυριώτατον τῶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ τοῦ θέρους τοῦ 963 ὑπερμεσοῦντος κατορθωμάτων τοῦ γενναίου ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ἡ δῄωσις καὶ ὁ ἐμπρησμὸς τῶν περὶ τὰ Ἄδανα καὶ τὴν Ταρσὸν φρουρίων καὶ ἡ περὶ τὴν Μοψουεστίαν, κειμένην παρὰ τὸν ποταμὸν Πύραμον, ἐπιφανὴς μάχη, καθ' ἣν ἐξωλόθρευσε στρατιὰν ὅλην δεκαπεντακισχιλίων Σαρακηνῶν, ἐρχομένων ὑπὸ τὸν ἀμηρᾶν τῆς Ταρσοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων ἐν Μοψουεστίᾳ ὁμοφύλων. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τοῦ Τζιμισκῆ, ὥστε οὐδὲ εἷς τῶν Ταρσέων ἐκείνων Ἀράβων ἐσώθη, ἀπὸ δὲ τοῦ ῥεύματος τῶν αἱμάτων τῶν εἴς τινα λόφον καταφυγόντων τελευταίων πεντακισχιλίων, σφαγέντων οὐχ ἧττον τῶν ἄλλων μέχρις ἑνός, ὁ μοιραῖος ἐκεῖνος λόφος ὠνομάσθη *βουνὸς αἵματος*.

Αἱ τοιαῦται ἀνδραγαθίαι τοῦ Τζιμισκῆ κατέστησαν αὐτὸν φοβερὸν παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς, καὶ τὸ ὄνομ' αὐτοῦ ἀπέβη μορμολύκειον ἐπισειόμενον παρὰ τῶν μητέρων εἰς τὰ τέκνα τῶν Ἀράβων ὡς ποτε τὸ τοῦ Ἀννίβου παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Ἀλλὰ νόσοι λυμαινόμεναι τὴν στρατιὰν τοῦ ἄλλως εὐτυχοῦς δομεστίκου ἠνάγκασαν αὐτὸν μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἐγκαθιστῶν φρουρὰς ἐν Κιλικίᾳ. Εἰσορμήσας δ' εἰς αὐτὴν καὶ πάλιν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καί, ἐπωφελούμενος τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας τῶν περὶ τὴν Ταρσὸν καὶ τῶν περὶ τὰ Ἄδανα Σαρακηνῶν, οὐ μικρᾶς ἠρύσθη ὠφελείας, καὶ ἐδῄωσε καὶ πάλιν τὰ Ἄδανα, τὸ τρίτον ἤδη ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑφιστάμενα τὰς ἀπὸ τῶν ἀπαύστων πολέμων τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βυζαντίνων συμφοράς.

Οὕτως ἐν τῷ συνόλῳ ἐξεταζόμενα τἀποτελέσματα τῶν δύο στρατειῶν τοῦ Τζιμισκῆ δὲν δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ λαμ-

α τοῦ Νικηφόρου. Ἀλλ' ἐξηγεῖται τὸ κατ' ἀναλογίαν ἀκαρπό-
ον τῆς στρατηγίας αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τοῦ φανατισμοῦ
ν Ἀράβων καὶ τῆς ὁπωσδήποτε μεγάλης ἀκόμη δυνάμεως τῶν
δδανιδῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Σεΐφ, καίπερ ὢν ἀσθενής, ἠδυνήθη οὐ
ιον νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ναζᾶ διασάλευσιν τῆς
ας ἀρχῆς καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ νὰ περι-
είλῃ εἰς ἐλάχιστον τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Τζιμισκῆ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ
ῒφ Νασσὶρ ὁ ἐν Μοσσοὺλ δυναστεύων κατώρθωσε περὶ τὸν αὐτὸν
όνον νὰ διασώσῃ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ καὶ ἀποκρούσῃ τό γε
ν ἔχον τοὺς μεγάλους κινδύνους, δι' ὧν ἠπείλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ
όφυλος πολέμιος, ὁ ἐν Βαγδατίῳ ὁσημέραι μᾶλλον ἐνισχυόμενος
υσίδης Μουῒζ-ἐδ-δαούλας.

Καθ' ὅλου δὲ δὲν πρέπει νὰ παρερμηνεύσωμεν τὸν χαρακτῆρα τῶν
αξὺ Βυζαντίνων καὶ Σαρακηνῶν ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας
τοῖς βορείοις τῆς Συρίας διεξαγομένων πολέμων. Ἐφ' ὅσον δὲν
τελεῖτο τέλειον τὸ μέγα σχέδιον τοῦ Νικηφόρου, ὅπερ εἴδομεν δια-
ὲν ὑπὸ τῶν γεγονότων τῶν προηγηθέντων τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ, ἡ
εία καθυπόταξις τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας, οἱ πόλεμοι τῶν δύο
αιωνίων πολεμίων ἐξηκολούθουν ἔχοντες τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα.
τῇ ἀμπώτιδι δὲ καὶ παλιρροίᾳ τῶν ἑκατέρωθεν κούρσων οὐδὲν
τυγχάνετο τὸ μόνιμον, καὶ αἱ αὐταὶ πόλεις, ταὐτὰ κάστρα περι-
ντο ἐντὸς χρόνου βραχέος εἰς ἄλλας χεῖρας. Ἐντεῦθεν ἡ τριπλῆ
ς ἑνὸς ἔτους δῄωσις τῶν Ἀδάνων, ἐντεῦθεν ἡ ἐπανάληψις στρα-
ν ἐναντίον τῶν αὐτῶν ἐκείνων πόλεων, περὶ ἃς μικρὸν χρόνον
τερον εἶχον ἀντιπαραταχθῆ ἀντιμέτωποι κατ' ἀλλήλων αἱ στρα-
τῶν Χριστιανῶν καὶ τὰ στίφη τῶν χριστομάχων. Ἐντεῦθεν τέλος
εκα τῆς ἐκ περιτροπῆς μνείας τῶν αὐτῶν ὀνομάτων, τῆς περὶ τοὺς
οὺς τόπους ἐπαναλήψεως ἀγώνων ὁμοιομόρφων πολλάκις συνταύ-
ς γεγονότων χωριστῶν, ἡ εἰς ἴδια συμβάντα ἀπόσχισις ἑνὸς καὶ
αὐτοῦ ἔργου καὶ ἡ ἐν πολλοῖς ἀδιέξοδος χρονολογικὴ σύγχυσις, ἥτις
λάκις καθιστάνει ἐπισφαλῆ τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν τῆς ἀληθείας.

Ὅτι δὲ ὁπωσδήποτε ὁ Νικηφόρος τὰς στρατείας τοῦ Τζιμισκῆ ἔθε-
ει ὡς μεσοχρόνιόν τινα μόνον ἀπασχόλησιν τῶν βαρβάρων μέχρι τῆς
πάλιν παρ' αὐτοῦ ἐκείνου ἀναλήψεως τοῦ ἀρχαίου προγράμματος,
οδεικνύει ἡ ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει
γμάτων νέα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Σαρακηνοὺς ἐκστρατεία.

ια'

Ὁ Νικηφόρος ἐν Ἀσίᾳ.

Καὶ πάλιν ὁ Τζιμισκῆς μετὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ στρατείαν, ἀφεὶς φρουρὰς ἐν Κιλικίᾳ, ἐπέστρεψε πρὸς διαχείμασιν εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ἐκεῖ δ' ἐν Καισαρείᾳ πιθανῶς συνηντήθη τὸ θέρος τοῦ ἐπομένου ἔτους 964 μετὰ τοῦ βασιλέως, ὅςτις εἶχεν ἐκκινήσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συγκροτήσας νέαν στρατιὰν καὶ συμπαραλαβὼν τὴν βασίλισσαν καὶ τοὺς νεαροὺς συμβασιλεῖς Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον. Ἀφεὶς δὲ τὴν Θεοφανὼ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς ἐν τῷ ὀχυρῷ Δριζιβίῳ ἐπὶ τοῦ Ταύρου κατὰ τὰ σύνορα τῆς Καππαδοκίας καὶ Κιλικίας, εἰσήλασεν εἰς τὴν Κιλικίαν, ὡς καὶ ἄλλοτε, διὰ τῶν Κιλικίων πυλῶν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς μεγάλης στρατιᾶς, εἰς ἣν πρὸς τοῖς ἐκ τῶν θεμάτων στρατιώταις ἐτάσσοντο καὶ Ἀρμένιοι καὶ Καυκάσιοι, Βενετοὶ καὶ Ἀμαλφιτανοὶ ἐπίκουροι. Προβαίνων δ' ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, κατέλαβε τὰ Ἄδανα, τὰ Ἀνάζαρβα καὶ ἄλλα κάστρα, ἤτοι ὀχυρὰς πόλεις πλείονα τῶν εἴκοσιν, ἐν αἷς ἡ Ἰσσὸς καὶ Ῥωσὸς πέραν τοῦ Ἀμανοῦ. Ἕνεκα δὲ τῆς προκεχωρημένης ὥρας τοῦ ἔτους, ἀναβαλὼν τὴν ἅλωσιν τῆς Μοψουεστίας καὶ τῆς Ταρσοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὅπως διαχειμάσῃ.

Καὶ ἴσως μέν, ἂν πιστεύσωμεν τὰς ἀραβικὰς πηγάς, καὶ νέαν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος ἐπεχείρησεν ἐκδρομὴν ὁ Νικηφόρος, μέρος δὲ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς προεχώρησεν εἰς τὴν Συρίαν μέχρι τῆς Ἐδέσσης, ὁπόθεν ἀπεκόμισε πλούσια λάφυρα, καὶ μέχρι τῶν περιχώρων τοῦ Χαλεπίου, ἔνθα πεντακιςχίλιοι Βυζαντῖνοι ὑπέστησαν πανωλεθρίαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλά, καὶ ἂν πράγματι ἐπεχειρήθη ἡ νέα αὕτη χειμερινὴ στρατεία, περὶ ἧς οὐδένα ποιοῦνται λόγον οἱ χρονογράφοι τοῦ Βυζαντίου, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ἁπλῆν δοκιμήν, ἅτε τοῦ Νικηφόρου πεισθέντος, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη νέων δυνάμεων καὶ μεγάλων παρασκευῶν χάριν καταλήψεως τῆς Μοψουεστίας καὶ τῆς Ταρσοῦ καὶ ὁριστικῆς καθυποτάξεως τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας, ἧς ἄνευ δὲν ἠδύνατο νὰ λήξῃ ὁ πρὸς τοὺς Ἄραβας πόλεμος.

Ἦτο δὲ προφανές, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη μεγάλων δυνάμεων πρὸς ἅλωσιν τῶν δύο ὀχυρῶν ἐκείνων καὶ πολυανθρώπων πόλεων τῆς Κιλικίας καὶ ὅτι ἔδει τέλος νὰ ἐπέλθῃ αὕτη πρὸς τελείαν καθυπόταξιν

τῆς ὅλης χώρας, ἧς ἄνευ δὲν ἠδύνατο νὰ κατακτηθῇ ἡ Συρία. Ἀλλ' ἐπ' ἴσης εἶνε προφανὲς, ὅτι ἡ προκειμένη περίστασις ἦτο ἡ πασῶν καταλληλοτάτη πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ πόθου τῶν Βυζαντίνων. Καὶ ταῦτα διότι ὁ μὲν Σεΐφ βαρέως νοσῶν καὶ ἐπὶ φορείου φερόμενος ἐδείκνυε μὲν θαυμασίαν ἀληθῶς ἀντοχὴν καὶ ἀκαταβλήτους δυνάμεις, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ δι' ἐπικουριῶν τὰς τελευταίας ἔτι παρὰ τῶν Σαρακηνῶν κατεχομένας πόλεις τῆς Κιλικίας, τὴν δὲ Κιλικίαν ἐλυμαίνετο δεινὸς λιμὸς καὶ λοιμὸς, ἐξαντλῶν πάσας τὰς δυνάμεις τῶν καὶ ὅλως ἤδη καταπεπονημένων καὶ ἀπομεμονωμένων οἰκητόρων τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας.

Διὰ τούτους τοὺς λόγους μέγισται ὑπῆρξαν αἱ δυνάμεις, ὧν ἡγούμενος εἰσήλασεν εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ πάλιν ὁ Νικηφόρος περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 965.

Εἰς τετρακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν ἀναβιβάζουσιν ἐν ὁμοφωνίᾳ, ἀλλ' ἴσως μεθ' ὑπερβολῆς, τὴν στρατιὰν τοῦ βασιλέως οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ἄραβες χρονογράφοι. Ἠκολουθεῖτο δ' ὁ Νικηφόρος ὑπό τε τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Τζιμισκῆ. Κατὰ ταῦτα οἱ τρεῖς τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις δοκιμωτάτων στρατηγῶν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐξεκίνουν ἐναντίον τῶν Ἀράβων μετὰ τῆς πολυαριθμοτάτης τῶν στρατιῶν, οἵα ἀπὸ μακροῦ χρόνου δὲν μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ σύρραξις τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἀραβικοῦ καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ, εἶχε φθάσει ἀληθῶς εἰς τὸ κατακόρυφον, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἑκατέρωθεν ἐμπαθείας καὶ τοῦ φανατισμοῦ μεθ' οὗ διεξήγετο ὁ πόλεμος δεικνύεται ἐκ τῶν περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀντιδιαπεμπομένων ὑβριστικῶν ποιημάτων, δι' ὧν ἠπειλεῖτο ἀμφοτέρωθεν ἐρήμωσις καὶ καταστροφὴ τῶν χωρῶν τῶν πολεμίων καὶ πόλεμος μέχρις ἐξολοθρεύσεως.

Πρῶτον δ' ἔργον τοῦ βασιλέως, μετὰ τὴν εἰς τὴν Κιλικίαν εἰσέλασιν τραπέντος ἐπὶ τὴν Μοψουεστίαν, ὑπῆρξεν ἡ ἀπόσπασις στρατιᾶς ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν Λέοντα σταλείσης ἐναντίον τῆς Ταρσοῦ, ἧς ἡ ἀποστολὴ μόνον σκοπὸν εἶχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν ἀντιπερισπασμὸν τῶν δυνάμεων τῶν πολεμίων, ὅπως μὴ ὁ ἀμηρᾶς τῆς Ταρσοῦ, ὑποτελὴς ὢν τοῦ Σεΐφ, ἀπαλλασσόμενος οἱασδήποτε καταδρομῆς, σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Μοψουεστίας.

Ἔντρομοι πρὸ τῶν καταπληκτικῶν δυνάμεων τοῦ Νικηφόρου ἔσπευσαν οἱ κάτοικοι τῆς Μοψουεστίας νὰ στείλωσιν εἰς αὐτὸν πρεσβείας,

πρόθυμοι νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτὸν ὑπὸ ὅρους· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀπέκρουσε τοὺς πρέσβεις, αἰσθανόμενος, ὅτι εἶχε τὰς δυνάμεις νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄνευ ὅρων καθυπόταξιν τῆς πόλεως. Μείναντες δ' οἱ πολιορκούμενοι ἄνευ πάσης βοηθείας παρὰ τοῦ Σεῖφ καὶ παρὰ τῶν ὁμοφύλων τῆς συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Λέοντος πολιορκουμένης Ταρσοῦ, ἀντέστησαν οὐχ ἧττον γενναίως, ὑπεραμυνόμενοι τῆς ὀχυρᾶς πόλεως καὶ ὑφιστάμενοι τἀφόρητα δεινὰ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ. Ἀλλ' ἡ ἄμυνα, καίπερ δεκαπενθήμερον περίπου παραταθεῖσα, οὐδὲν ὠφέλησε τοὺς Ἄραβας τῆς Μοψουεστίας. Ἀνακαλυφθέντος δ' ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου μέρους τῶν τειχῶν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν Πύραμον ἀσθενοῦς καὶ κακῶς φυλασσομένου, ἀνεῴχθη δι' ὑπονομευτικῶν ἐργασιῶν καὶ δι' ἐμπρησμοῦ τῶν τειχῶν τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Ἰουλίου ῥῆγμα, δι' οὗ εἰσήλασαν τὴν ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν πόλιν, ἥτις καὶ παρεδόθη τὴν ἑπομένην ἡμέραν παρὰ τῶν λιμωττώντων καὶ ἀπεγνωσμένων κατοίκων. Καὶ πλεῖστοι μὲν ὅσοι ὑπῆρξαν οἱ σφαγέντες, εἰς διακοσίας δὲ χιλιάδας ἀναβιβάζουσι μεθ' ὑπερβολῆς αἱ ἀραβικαὶ πηγαὶ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, οἵτινες καὶ μετῳκίσθησαν εἰς ἀγνώστους χώρας τοῦ βυζαντιακοῦ βασιλείου, πάντως ἐκ τῶν παραμεθορίων, ἐγκατασταθέντες μεταξὺ Χριστιανῶν.

Μετὰ δὲ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀνδραγαθίαν, ἧς τὰς ὠμότητας δικαιολογοῦσιν οἱ χρόνοι καὶ ὁ φανατισμὸς τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου, ἐπελήφθη ὁ Νικηφόρος τῆς πολιορκίας τῆς Ταρσοῦ. Ἦτο δὲ ἡ πόλις ὀχυρωτάτη, περιβαλλομένη ὑπὸ διπλοῦ περιβόλου λίθου λευκάζοντος ἐν μέσῳ τῶν περιστοιχιζόντων τὴν ἀνθοῦσαν καὶ πλουσίαν πόλιν κήπων. Τοιαύτην δ' οἰκοῦντες ὀχυρὰν πόλιν οἱ Ταρσεῖς Ἄραβες, ἧς τὴν ἅλωσιν καθίστανεν ἔτι δυσχερεστέραν ἡ περιβάλλουσα τὰ τείχη βαθεῖα τάφρος, ἥτις εὐκόλως ἐπληρώθη ὑδάτων ἐκ τοῦ διαρρέοντος τὴν πόλιν πολυσχιδοῦς Κύδνου, ὄντος πλωτοῦ ἀπὸ τῶν παρακειμένων ἐκβολῶν μέχρι τῶν τειχῶν, οὐδ' ἐσκέφθησαν κἂν περὶ παραδόσεως. Ἀνέλαβε δὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀμύνης αὐτὸς ὁ γενναῖος τῆς πόλεως ἀμηρᾶς Ῥαζὶκ-ἐν-Ναζίμη, ὑποτελὴς καὶ οὗτος πιθανώτατα τοῦ Σεῖφ, καθ' ἃ καὶ ὁ τῆς Μοψουεστίας, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο εὐτυχέστερος ἐκεῖνος, ὅτι εἶχε μὲν λάβει βοηθείας παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου, ἀνέμενε δ' ἐπικουρίας καὶ ἐξ Αἰγύπτου.

Ἐν τούτοις δὲ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Νικηφόρος ἐπολιόρκει τὴν Μοψουεστίαν, ὁ Λέων εἶχεν ἀποκλείσει τὴν Ταρσὸν, ἀλλὰ, μὴ ἔχων ἱκανὰς

δυνάμεις πρὸς ἐκπολιόρκησιν αὐτῆς, ἀνέμενε τὸν ἀδελφόν, περιοριζόμενος εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν ἐκεῖνον. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι, ἐπωφελούμενοι τοὺς καιρούς, ἐπεχείρουν γενναίας ἐξόδους, ὧν μία ἤγαγεν εἰς τὴν σφαγὴν ἀποσπάσματος τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς, ὅπερ εἶχε στείλει ὁ Λέων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μοναστηριώτου χάριν χορτολογίας καὶ συγκομιδῆς ἐπιτηδείων, ἀναγκαίας τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἕνεκα τῶν φοβερῶν δηώσεων τῶν περιχώρων τῆς Ταρσοῦ, εἰς ἃς εἶχε προβῆ ἐν

Ο ΠΥΡΑΜΟΣ

τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ βυζαντιακὴ στρατιά, πᾶς καρπὸς τῆς γῆς εἶχεν ἐκλίπει.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα περὶ τὴν Ταρσόν, ὅτε ὁ Νικηφόρος ἔσπευσεν αὐτόσε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μοψουεστίας. Καίτοι δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ἁλώσεως αὐτῆς εἰκὸς ἦτο νὰ ταράξῃ τοὺς ἐν Ταρσῷ πολιορκουμένους καὶ ἔτι μᾶλλον νὰ κλονήσῃ αὐτοὺς ἡ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς κινδυνευούσης αὐτῶν πόλεως ἄφιξις τῆς μεγάλης καὶ νικηφόρου στρατιᾶς, ἧς ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ βασιλεύς, οὗ τὸ ὄνομα ἔτρεμον οἱ Ἄραβες, ἀλλ' οὐχ ἧττον βλέπομεν αὐτοὺς παρατασσομένους ἀτρομήτως εἰς μάχην.

Ἀντιπαρέταξε δ' ὁ Νικηφόρος τὴν σύμπασαν στρατιὰν τριχῇ, αὐτὸς μὲν ἀναλαβὼν τὴν στρατηγίαν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, περι' τυμβανούσης μέγα πλῆθος ἱππέων, τὴν δ' ἀριστερὰν παραδοὺς εἰς τὸν γενναῖον Τζιμισκῆν, τὸν δ' ἀδελφὸν Λέοντα στήσας πιθανῶς ἐν τῷ κέντρῳ μετὰ καταφράκτων ἱππέων, τοξοτῶν καὶ σφενδονητῶν. Καὶ ἀπεκρούσθησαν μὲν ἐν ἀταξίᾳ οἱ Ταρσεῖς, ἀλλ' ἡ μάχη ἐπολεμήθη ἑκατέρωθεν μεθ' ὁρμῆς τοιαύτης, ὥςτε καὶ αὐτὸς ὁ Τζιμισκῆς, πεσὼν πρὸς ὥραν χαμαί, μικροῦ δεῖν ἠχμαλωτίζετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Ἀλλ' αἱ τοιαῦται προςπάθειαι διασώσεως τῶν Ταρσέων ἦσαν ἔργα ἀπεγνωσμένων. Οὔτε πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὴν τόλμην τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν ἠδύναντο νἀντιπαλαίσωσιν, οὔτε πρὸς τὸν λιμὸν τὸν λυμαινόμενον τὴν πόλιν νἀντιστῶσιν. Ὅτε δὲ τέλος, τῶν πραγμάτων φθασάντων εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶσιν ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου, βαρεῖς ὑπῆρξαν οἱ ὅροι τοῦ νικητοῦ. Εἰς τοὺς Ταρσεῖς ἐπεβλήθη καθολικὸς ἐξοικισμός. Καὶ εἰς μὲν τοὺς κενώσαντας τὴν πόλιν Ἄραβας ἐπετράπη νἀπέλθωσιν εἰς τὴν Συρίαν, φέροντες τἀπαραίτητα τῶν ἐνδυμάτων καὶ συγκομίζοντες τὰς πρὸς ὕπαρξιν ἀπολύτως ἀναγκαίας τροφὰς καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ Βυζαντίνων πατρικίων. Αὐτὸς ὁ Ῥσ῎ικ-ἐν-Ναζίμη, ὁ ἡττημένος τῆς Ταρσοῦ ἀμηρᾶς, συνωδεύθη διὰ Μοψουεστίας καὶ Ἰσσοῦ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἡ δ' ἐρημωθεῖσα Ἀράβων Ταρσὸς ἀνῳκίσθη διὰ Χριστιανῶν τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ Νικηφόρος, συνδυάζων παραδόξως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῆς μεγίστης ὁρμῆς τὸ μεγάθυμον καὶ πολιτικῶς συνετὸν πρὸς τὴν ὠμότητα καὶ τὸ ἀπαράκλητον, δὲν κατέστρεψε τὴν πόλιν· μόνον δ' ὁ περίβολος τοῦ μεγάλου τῆς Ταρσοῦ ἀραβικοῦ τζαμίου μετεβλήθη εἰς ἱπποστάσιον διὰ τὰ κτήνη τοῦ στρατοῦ τῶν νικητῶν.

Ἄπειρα ὑπῆρξαν τὰ λάφυρα ἐν τῇ τότε τὸ πρῶτον ἀνακτωμένῃ πλουσίᾳ πόλει, ἥτις εἶχεν ἐκφύγει τὰς προτέρας εἰς τὴν Κιλικίαν εἰςβολὰς τῶν Βυζαντίνων. Τρεῖς δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν παράδοσιν στόλος κομίζων ἐπιτήδεια, ἅτινα, ἐγκαιρότερον φθάνοντα, ἤθελον, εἰ μὴ σώσει τὴν Ταρσόν, ἀλλὰ πάντως παρατείνει τὴν πολιορκίαν, κατέπλευσεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κύδνου· ἀλλ' εὐκόλως μὲν τὸ ἐκεῖ φρουροῦν μέρος τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν, ἀποπλεύσαντα δὲ τὸν στόλον κατέλαβε τρικυμία, καταστρέψασ' αὐτόν.

Ἐγκαταστήσας δ' ὁ Νικηφόρος στρατηγὸν ἐν Ταρσῷ πρὸς διοίκησιν τῆς ἀνακτηθείσης χώρας καὶ πατρικίους ἐν Ἀδάνοις καὶ Μοψουεστίᾳ,

ἐπέστρεψεν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος. Ἠδύνατο πλέον νἀναπαυθῇ, τοὐλάχιστον πρὸς ὥραν, ἐπὶ τῶν δαφνῶν αὐτοῦ. Δικαίως δὲ, διότι ἡ Κιλικία ἀνακτηθεῖσα ἦτο ἐπαύξησις τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν ἀξία λόγου,

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΣ ΕΣΜΑΓΔΩΜΕΝΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ ΕΝ ΜΟΝΗ͂ι ΤΗΣ ΙΒΗΡΙΑΣ

σπουδαιότατον δὲ προπύργιον κατὰ τῶν Ἀράβων, ὧν ἐμελετᾶτο ἡ ρεστικὴ ἐξολόθρευσις. Διὰ τοῦτο καὶ προσωρινὴν αὐτοῦ πρωτεύουσαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ Ἀνατολῇ ἐσκέφθη νἀναδείξῃ αὐτὴν ὁ βασιλεύς· ἀλλ' ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον ἐγκατέλιπε μὲν καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον, περι-

ωρίσθη δὲ ἀνακτίζων τὰ τείχη αὐτῆς, τῶν Ἀδάνων καὶ τῆς Μοψουεστίας ὡς κυριωτάτων ἐναντίον τῶν Ἀράβων ὁρμητηρίων.

Πάντα δὲ ταῦτα ἐνδεικνύουσιν, ὅτι πρόσκαιρον μόνον ἐθεώρει τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου, ὅτε μετ᾽ ἀπουσίαν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως τοῦτο μὲν φροντίσῃ περὶ τῶν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀμεληθέντων ἐσωτερικῶν πραγμάτων, τοῦτο δὲ καταγάγῃ δικαίως θρίαμβον ἐπὶ ταῖς ἐν Κιλικίᾳ νίκαις καὶ τῇ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἀνακτήσει τῆς Κύπρου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Χαλκούτζη.

Πανηγυρικὸς δ᾽ ὑπῆρξε τὸ φθινόπωρον τοῦ 965 ὁ θρίαμβος ἐκεῖνος τοῦ βασιλέως, οὗ συμμετέσχε καὶ ὁ Τζιμισκῆς. Καὶ ἐνετρύφησαν μὲν τὰ πλήθη εἰς τὴν παρέλασιν τῶν πλουσίων λαφύρων καὶ τῶν πομπευομένων καλλιτεχνικῶν ἀραβουργημάτων, ὧν ἐξεῖχον αἱ χαλκα[illegible] διάκοσμοι πύλαι τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας, αἵτινες χρυσωθεῖσαι ἐκόσμησαν κατόπιν δίκην τροπαίου τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βουκολέοντος καὶ τὴν Χρυσῆν Πύλην. Ἀλλ᾽ εἴπερ τι καὶ ἄλλο συνεκίνησ[illegible] τοὺς φιλοθρήσκους Βυζαντίνους ἡ θέα τῶν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπι[illegible]-στρεφομένων χρυσῶν καὶ διαλίθων σταυρῶν τῶν περιεχόντων τίμιον ξ[illegible]-λον, οὓς πρὸ ἐνενήκοντα περίπου ἐτῶν, τῷ 877, ἐπὶ Βασιλείου τ[illegible]ῦ Μακεδόνος οἱ Ἄραβες τῆς Ταρσοῦ εἶχον ἀποκομίσει ὡς λάφυρα τ[illegible]ς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐκείνης πανωλεθρίας τοῦ ἀσυνέτου στρ[illegible]-τηγοῦ Στυπειώτου. Βεβαίως αἱ συγκινήσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπὶ [illegible] ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν διασώσει καὶ εἰς τὴν Πόλιν καθόδῳ τῶν ἁγί[illegible]ων ἐκείνων λειψάνων ὑπῆρξαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ αἰσθήματα τὰ κατέχον[illegible]α τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ὅτε ὁ Ἡράκλειος μ[illegible] τὰ τὴν πρὸς Σιρόην, τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Χοσρόου, εἰρήνην ἀ[illegible]έδωκεν εἰς τὸν πατριάρχην Ζαχαρίαν τὸν τίμιον σταυρὸν, τὸ ὑπὸ [illegible]ῶν ἡττημένων Περσῶν ἀποδοθὲν παλλάδιον ἐκείνου τοῦ χριστιανισμοῦ[illegible]

ιϐ′

Τὰ ἐν Σικελίᾳ.

Ὁ ἱερὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ἐν ᾧ βλέπομεν πρωτοστατοῦντα τὸν Νικηφόρον καὶ πρὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ, δὲν περιωρίζετο

ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλ' ὁ Φωκᾶς, βασιλεὺς γενόμενος, ἐμελέτησε τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἀράβων ἐν ἁπάσαις ταῖς χώραις, ἔνθα τὸ πρὶν ἐπεξετείνετο ἡ βυζαντιακὴ ἀρχή, ὑποκύψασα ἐν πονηραῖς ἡμέραις εἰς τοὺς διώκτας τοῦ Χριστοῦ. Ἦρχον δὲ Σαρακηνοὶ πλὴν τῆς Κρήτης, ἐξ ἧς εἴδομεν αὐτοὺς λαμπρῶς ἐκβληθέντας, ἐν δυσὶν ἄλλαις μεγάλαις νήσοις, αἵτινες ἦσαν ἄλλοτέ ποτε κειμήλια τοῦ βυζαντιακοῦ διαδήματος, ἀλλ' ὧν οἱ κάτοικοι ἐστέναζον νῦν δοῦλοι τῶν Ἀγαρηνῶν. Αἱ νῆσοι δ' αὗται ἦσαν ἡ Σικελία καὶ ἡ Κύπρος.

Εἴδομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ ἀρξαμένην τὴν ἐπέκτασιν τῶν Σαρακηνῶν ἐν Σικελίᾳ, ἥτις καὶ συνετελέσθη ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν Συρακουσῶν. Τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 830 μέχρι τοῦ 878, μετά τινων ἐν τῷ μέσῳ διακοπῶν ἤρκεσαν ὅπως τὸ πλεῖστον τῆς ὡραίας καὶ μεγάλης νήσου μεταβληθῇ ἀπὸ κτήσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς κτῆσιν τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλ' οἱ ἀμηράδες τῆς Σικελίας δὲν κατώρθωσαν ὡς οἱ τῆς Κρήτης νἀποπνίξωσι τέλεον τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐν τῇ νήσῳ, οὐδ' οἱ Βυζαντῖνοι δέ, παρερχομένων τῶν ἐτῶν, ἐλησμόνησαν τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς αὐτοὺς καθῆκον νὰ στηρίξωσι στρατευόμενοι τοὺς εἰς τὸν ἑλληνισμὸν ἐμμένοντας τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Ἀλλ' οὐδὲν ἄξιον λόγου κατωρθώθη, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ οἱ Βυζαντῖνοι ἐξηγόρασαν τὴν εἰρήνην ἐν Σικελίᾳ διὰ συνθήκης, δι' ἧς ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρόνωσι κατ' ἔτος εἰς τὸν Φατιμίδην χαλίφην τῆς Ἀφρικῆς, τὸν ἐπικυρίαρχον τοῦ Σαρακηνοῦ ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας, εἴκοσι δύο χιλιάδας χρυσῶν νομισμάτων. Καὶ ἠλαττώθη μὲν ἔπειτα ὁ φόρος εἰς τὸ ἥμισυ, ἀλλ' οἱ Βυζαντῖνοι μόνον τὸ βάρος αὐτοῦ ὑφίσταντο, ὄχι δὲ καὶ τὰ εὐεργετήματα τῶν ματαίως πρὸς τοὺς Ἄραβας ὁμολογουμένων συνθηκῶν, αἵτινες πολλάκις παρεβαίνοντο παρ' αὐτῶν παρασπόνδως.

Οὐχ ἧττον ἀπὸ τοῦ 958, ὅτε, κατ' ἀκολουθίαν δεινῆς τρικυμίας, ἐξ ἧς κατεστράφη παρὰ τὰς σικελικὰς ἀκτὰς ὑπὸ τρικυμίας μέρος τοῦ στόλου τῶν Ἀράβων, ὡμολογήθη νέα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων συνθήκη, εἰρήνη ἐκράτει ἐν Σικελίᾳ καὶ τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σαρακηνῶν. Ἀλλ' οἱ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ ἆθλοι τοῦ Νικηφόρου ἐξήγειραν νέας θυέλλας. Οἱ μὲν δυναστευόμενοι Ἕλληνες τῆς Σικελίας ἐνεφορήθησαν νέων ἐλπίδων καὶ νέου φρονήματος, οἱ δὲ Ἄραβες ἐξ ἑτέρου ἀνέλαβον τὸν ἐναντίον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀγῶνα ἐν τῇ

νήσῳ μετὰ νέας ὁρμῆς. Πρώτη δὲ αὐτῶν μεγάλη νίκη ὑπῆρξεν ἡ μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ μηνῶν καὶ ὑπερέκεινα τὴν παραμονὴν τοῦ Χριστουγέννων τοῦ 962 ἅλωσις τοῦ Ταυρομενίου, ὅπερ, κυριευθὲν ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῷ 902, εἶχον ἔκτοτε ἀνακτήσει οἱ Βυζαντῖνοι.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ταυρομενίου δὲν ἐξουδενώθη τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Σικελίᾳ. Οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ, οἱ πρόκριτοι τοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν φυγαδευομένου καὶ διωκομένου ἑλληνισμοῦ τῆς νήσου κατέφυγον ὡς εἰς ἔσχατον προπύργιον εἰς τὴν δυςπόρθητον [illegible] Ῥαμέτταν, κειμένην ἐν ἀποστάσει τεσσάρων περίπου ὡρῶν ἀπὸ τῆ[illegible] Μεσσήνης, ἀλλὰ χωριζομένην ἀπ᾽ αὐτῆς δι᾽ ὀρέων τραχέων καὶ δυς[illegible] βάτου κλεισωρείας. Εἶχε δ᾽ ἡ Ῥαμέττα καὶ τῷ 843, μετὰ τὴν ὑπ[illegible] τῶν Ἀράβων ἅλωσιν τῆς Μεσσήνης καὶ ἔπειτα δὲ χρησιμεύσει ὡς ἀκρόπολις τῶν φιλελευθέρων, ὡς τὸ τελευταῖον ἄσυλον τοῦ ὑπὲρ ζω[illegible] ἢ θανάτου ἀγωνιζομένου ἑλληνισμοῦ ἐν Σικελίᾳ. Τοὺς ὀχυροὺς δ᾽ ἐκε[illegible] νους πύργους ἐξέλεξαν καὶ τώρα οἱ φυγάδες, ὅπως στήσωσιν ἐπ᾽ αὐτ[illegible] τὸ σταυρικὸν σύμβολον καὶ ἀποθάνωσιν ἐλεύθεροι μάρτυρες ἐπὶ τ[illegible] δυςπροςίτου ἐκείνης ἀκρωρείας.

Βαρὺς ἔστησε πρὸ τοῦ φωλεοῦ ἐκείνου τῶν ἀετῶν τὰ μηχανήμα[illegible] αὐτοῦ ὁ Χασσὰν-ἴβν-Ἀμμὰρ, ὁ στρατηγὸς τοῦ Φατιμίδου χαλί[illegible] Μουὶζ ἐκείνου, ὅςτις ἐπέπρωτο δέκα ἔτη μετὰ τὰς ἐν Σικελίᾳ νί[illegible] τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ νὰ εἰςέλθῃ τροπαιοῦχος τῷ 973 εἰς τὴν ν[illegible] κτιστον ἀραβικὴν πρωτεύουσαν τῆς ὑποταχθείσης Αἰγύπτου, τὸ Κ[illegible] ρον. Ἀλλὰ τὸ ἄγγελμα τῆς ἀναταράξεως τῶν πραγμάτων ἐν Σικε[illegible] καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ταυρομενίου συνεκίνησε τὸ Βυζάντιον, καὶ ὁ [illegible] τοῦ θρόνου καθήμενος ἀραβομάχος ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ μὲν τοὺς [illegible] τὴν Ῥαμέτταν καταφυγόντας, νἀποτινάξῃ δὲ διὰ δραστηρίας πολεμ[illegible] ἐνεργείας τὸν ἐπονείδιστον φόρον, ἀνάρμοστον πλέον ἐν χρόνοις καθ[illegible] τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα ἀνεδεικνύοντο ἁπανταχοῦ νικηφόρα ἐναντίον τῶν Ἀράβων.

Μεγάλαι ὑπῆρξαν αἱ παρασκευαί. Τεσσαρακοντακιςχίλιοι ἄνδρες καὶ πλέον ἐπέβαινον τῶν πολυαρίθμων δρομώνων, παρακολουθουμένων ὑπὸ φοβερῶν πυρφόρων σκαφῶν, ἑνὸς τῶν λαμπροτάτων στόλων τῶν ἐξελθόντων ποτὲ τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἀλλὰ τῆς στρατιᾶς δὲν ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ἔχων τὸν νοῦν ἐστραμμένον πρὸς τὴν Ἀσίαν, πρὸς ἣν καὶ εἴδομεν αὐτὸν ἐκστρατεύοντα τὸ θέρος τοῦ 964. Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὸν ἔκπλουν αὐτοῦ ὥρμα πρὸς τὴν Σικελίαν ὁ παρασκευα-

σθεὶς στόλος. Ἀλλ' ὁ στόλος ἐκεῖνος τῶν ἐλευθερωτῶν, λαμπρὸς τἆλλα, εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας ἀνικάνους. Καὶ δρουγγάριος μὲν τοῦ πλωΐμου ἀνεδείχθη ὁ εὐνοῦχος Νικήτας, παρακοιμώμενος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνὴρ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ εὐσεβής, ἀλλ' ἥκιστα κατάλληλος πρὸς τὸ ἔργον ναυάρχου. Ἡ δὲ στρατηγία ἀνετέθη εἰς τὸν ἐξάδελφον τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, νόθον υἱὸν Λέοντος Φωκᾶ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Βάρδα. Καὶ μαρτυρεῖται μὲν οὗτος ἔχων θάρρος καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην, προσόντα ἰδιάζοντα εἰς τὸν στρατιωτικὸν οἶκον τῶν Φωκάδων, ἀλλὰ τὸ θάρρος αὐτοῦ ἦτο μᾶλλον γενναιότης στρατιώτου καὶ ἐστερεῖτο συνέσεως καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγικῶν ἀρετῶν. Καὶ ὅμως ὁ Νικηφόρος, εἰς τοιούτους ἄνδρας παραδίδων τὴν ἄλλως ἀξιόμαχον ἐκείνην στρατιὰν, ἀπεξεδέχετο ἐξ αὐτῆς τὰ ἄριστα, καθ' ἃ ἀποδεικνύει ἡ μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Σικελίαν ἀποστολὴ ἀνδρὸς περιλαλήτου ἐπὶ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ γνώστου μὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, πεπειραμένου δὲ καὶ τὰ πολιτικὰ, τοῦ Νικηφόρου. Ἔργον δ' αὐτοῦ ἔμελλε νὰ εἶνε τοῦτο μὲν ἡ θρησκευτικὴ ἀνόρθωσις τῆς ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῶν Σαρακηνῶν ἀποσπασθησομένης Σικελίας, τοῦτο δ' ἔπειτα ἡ πολιτικὴ διοίκησις τῆς νοτίου Ἰταλίας.

Ἀλλ' ὁπόσον ἀτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογὴ τῶν δύο ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνέθηκεν ὁ βασιλεὺς τὸν μέγαν ἐν Σικελίᾳ στρατιωτικὸν ἀγῶνα, ἀποδεικνύει ἡ ἔκβασις τῆς ἐκστρατείας. Ἐν ᾧ ἡ δρὰξ τῶν ἀμυντόρων τῆς Ῥαμέττης ἀντεῖχεν ἓν ἤδη ὅλον ἔτος καὶ ὑπερέκεινα εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Σαρακηνῶν, ὁ μέγας βασιλικὸς στόλος ὁ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 964 καταπλεύσας εἰς τὴν Σικελίαν οὐ μόνον τῶν γενναίων ἐκείνων δὲν ἠδυνήθη νὰ λύσῃ τὴν ἐπώδυνον πολιορκίαν καὶ νὰ θριαμβεύσῃ ἔπειτα κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, ἀποδίδων τὴν νῆσον εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ κατεστρέφετο, ὑφιστάμενος πανωλεθρίαν οἰκτρὰν, τρεῖς μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἐπιβαινόντων αὐτοῦ εἰς Σικελίαν.

Ἀληθῶς αἱ δύο πρῶται ἡμέραι, ἡ 22 καὶ ἡ 23 Ὀκτωβρίου, παρῆλθον ἐν μέσῳ ἀλλεπαλλήλων θριάμβων. Ὁρμητικὸς ὁ Μανουὴλ κατέλαβε τὴν Μεσσήνην ἄνευ οὐδεμιᾶς πιθανῶς ἀντιστάσεως, ἔγεινε κύριος τῶν περιχώρων, ἀνέκτησε τὸ Ταυρομένιον, ἐκυρίευσε τοὺς Λεοντίνους. Ἀλλ' αἱ ταχεῖαι καὶ πρόχειροι αὗται ἐπιτυχίαι, ἀποτέλεσμα ὁρμῆς τοῦ στρατηγοῦ καὶ καταπλήξεως τῶν πολεμίων, δὲν ἐστηρίχθησαν ὑπὸ τῆς ἀπαραιτήτου ἐκείνης συνέσεως, ἥτις καὶ μόνη ἠδύνατο νἀγάγῃ εἰς τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ῥαμέττης καὶ περιστήσῃ τοὺς Σαρα-

κηνοὺς εἰς ἀμηχανίαν. Ἄλλως οἱ Ἄραβες εἶχον ἅμα τῷ ἀγγέλματι τῶν ἐν Βυζαντίῳ παρασκευῶν ἐνισχυθῇ διὰ νέων ἐξ Ἀφρικῆς δυνάμεων, ἃς ἤγαγεν εἰς τὴν Σικελίαν αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀχμέτ, ὁ χάριν τοῦ υἱοῦ παρῃτημένος τὴν ἀρχὴν Χασσὰν, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου.

Ἐν ταῖς ὀρειναῖς παρόδοις ταῖς ἀγούσαις ἀπὸ τῆς Μεσσήνης εἰς τὴν Ῥαμέτταν συνεκροτήθη τὴν 25 Ὀκτωβρίου ἡ μάχη, εἰς ἣν ἐσπευσμένως ἤγαγε δι' ἀκαταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ τόπου καὶ ἐν ἐλλείψει πάσης στρατηγικῆς προνοίας ὁ Μανουὴλ, σπεύδων πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ῥαμέττης. Ἀλλ' ἡ ὁρμὴ αὐτοῦ προσέκρουσε πρὸς τ[illegible] μετὰ προφυλάξεως ἐν γνώσει τοῦ κινδύνου καὶ τῶν τόπων συγκέντρωσ[illegible] μεγάλων ἀραβικῶν δυνάμεων. Ἡ σύρραξις ὑπῆρξε φοβερά. Ἡ βυζα[illegible]τιακὴ στρατιὰ ἐξέπλυνε τὸ σφάλμα τοῦ στρατηγοῦ διὰ γενναιότητ[illegible] ἀσυνήθους, ἥτις τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνέδειξεν αὐτὴν ὑπερτεροῦσαν. Ἀλλ' [illegible] τῷ ἀπελπισμῷ αὐτῶν κατέβαλον οἱ Ἄραβες προσπαθείας ὑπερανθρ[illegible]πους, καὶ, ἐπιρρωννυόμενοι ὑπὸ ὑπερόχου θρησκευτικοῦ φανατισμ[illegible], ἐπετέθησαν αἴφνης ἐναντίον τῶν πολεμίων μεθ' ὁρμῆς ἀκαθέκτου, [illegible] ἐπακόλουθον ὑπῆρξεν ἄτακτος φυγὴ τῶν Βυζαντίνων. Ὁ Μανου[illegible]λ, ἀτυχήσας ὡς στρατηγὸς, ἠνδραγάθησεν ὡς στρατιώτης, ἀγωνισθεὶς [illegible] λέων ἐναντίον τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιπεσόντων Σαρακηνῶν ἐν μέσῳ [illegible] περὶ αὐτὸν, μάτην πειραθέντων νὰ σώσωσι τὸν γενναῖον. Ἀποπεσὼ[illegible] τοῦ ἵππου, οὗ ἐκόπησαν τὰ σκέλη ὑπό τινος τῶν πολεμίων, ἐπλ[illegible] ὑπὸ μυρίων ἐν ταὐτῷ δοράτων, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποτμηθεῖσα ἠ[illegible] δίκην τροπαίου πρὸς τὸν στρατηγοῦντα τῶν νικηφόρων Ἀράβων. [illegible] φεύγοντες δ' ἐξηκολούθησαν ἀγωνιζόμενοι ἀπέλπιδες μέχρι τῆς νυ[illegible] οἱ ἡττημένοι ἐν μέσῳ τῶν βράχων, πηδῶντες κρημνοὺς, σφάζοντες [illegible] σφαζόμενοι ἐπὶ σωρῶν πτωμάτων ἐν τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ τοῦ μαρτυρ[illegible]. Ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ σωθέντες τῶν Βυζαντίνων, δεκακισχίλιοι [illegible] ὑπερέκεινα ἔπεσον γενναίως, καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν αἰχμαλώτων ἐσ[illegible]λησαν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Καὶ ἡ Ῥαμέττα ; Τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἡ νέα αὕτη Νουμαντία ἀντέσχεν ἀκόμη μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς ἐπὶ δύο ὅλους μῆνας καὶ πλέον ; Οἱ γενναῖοι αὐτῆς ὑπερασπισταὶ ἀπεδίωξαν τὸ πρῶτον, ὑπὸ τῆς πείνης ἀναγκαζόμενοι, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ συναγωνισθῶσιν, ὅπως μὴ ἐξαντλῶσι ματαίως τὰς σπανιζούσας ἐσχάτως τροφὰς, καὶ ἐξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι καὶ παλαίοντες

ἐν ταυτῷ κατὰ τῆς πείνης καὶ τῶν πολιορκητῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 965. Ἀλλὰ τότε τέλος οἱ Ἄραβες, ἐπιβάντες διὰ κλιμάκων τῶν τειχῶν, διεπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς τελευταίους λιποσάρκους ἀμύντορας τοῦ τελευταίου ἐκείνου προπυργίου τοῦ ἐν Σικελίᾳ ἑλληνισμοῦ ὅσους δὲν εἶχεν ἤδη σαρώσει ὁ πόλεμος καὶ ὁ λιμὸς, καὶ ἐξηνδραπόδισαν τὰς ὑπολειπομένας τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς ὀλίγους παῖδας ὅσοι εἶχον μείνει ἐντὸς τῶν τειχῶν.

Οὐδ᾽ ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τοῦ γενναίου, ἀλλ᾽ ἀσυνέτου Μανουὴλ ὁ δρουγγάριος τοῦ στόλου. Ὁ Νικήτας μετὰ τὴν ἧτταν τῆς στρατιᾶς ἐξηκολούθησεν ὁρμῶν ἐν Ῥηγίῳ καὶ περισυλλέγων τοὺς εἰς τὸν στόλον σωζομένους τῶν φυγάδων, τὰς φρουρὰς τῶν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ καταληφθεισῶν σικελικῶν πόλεων, ἃς ἐν τάχει μετὰ τὴν μεγάλην νίκην ἀνέκτησαν οἱ Ἄραβες, καὶ ἐκείνους τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου ὅσοι προετίμων νὰ ἐκπατρισθῶσιν, ὅπως μὴ κύψωσι τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν κύριον τῆς νήσου Ἀγαρηνόν. Ἀλλ᾽ ὁ Ἀχμὲτ, ἐπιπεσὼν μετὰ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ἐκ τῆς Μεσσήνης, ἐπήνεγκε μεταξὺ τῆς Χαρύβδεως καὶ τῆς Σκύλλης νέαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους συμφορὰν, καταστρέψας τελείως τὸν στόλον, οὗ τὰ πλοῖα ἐβυθίσθησαν, συνελήφθησαν ἢ ἐπυρπολήθησαν, καὶ ἡ μάχη ἐκείνη τοῦ Στενοῦ, καθ᾽ ἃ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ὑμνησάντων αὐτὴν Ἀράβων ποιητῶν, συνεπλήρωσε τὴν οἰκτρὰν πανωλεθρίαν στόλου λαμπροῦ, εἰς ὃν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εἶχεν ἀνακρεμάσει τὰς χρηστοτάτας τῶν ἐλπίδων. Σιδηροδέσμιον ἐδέχετο μετ᾽ οὐ πολὺ ὁ ἐπικυρίαρχος τῶν νικηφόρων τῆς Σικελίας Ἀράβων χαλίφης Μουῒζ τὸν ἡττημένον δρουγγάριον τοῦ κατεστραμμένου στόλου, καὶ αἰχμάλωτος ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τῆς Ἀφρικῆς ἐπανῆλθεν ὁ Νικήτας εἰς τὰς προτέρας ἀσχολίας τοῦ λογίου, ἀντιγράφων χειρόγραφα. Καὶ ὅμως οἵα ἡ ματαιοφροσύνη τοῦ εὐνούχου βιβλιογράφου τοῦ νῦν στενάζοντος *ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τῆς Ἀφρικῆς*, ὅστις ἀντιγράφων τὰς Ὁμιλίας τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, δὲν ὤκνει νὰ προσθέτῃ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὰς λέξεις ***πρωτοσπαθαρίου καὶ γεγονότος δρουγγαρίου τοῦ πλοΐμου***. Ἀλλὰ τίς οἶδεν ἂν δὲν ἔβρεξαν ἴσως τὴν σελίδα ἐκείνην τῆς περγαμηνῆς δάκρυα πικρὰ ἀναμνήσεων ἐλευθέρων, ἕως τέλος ὁ δεσμώτης μετὰ δύο ἔτη ἀπολυτρούμενος ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἔγεινε δὲ ἡ εἰς τὸν Νικηφόρον ἀπόδοσις τοῦ Νικήτα, πιθανῶς δὲ καὶ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, ὑπὸ τοῦ Μουῒζ ἐπ᾽ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν ἔτει 967

μεταξὺ τῶν δύο δυναστῶν διὰ τοῦ Βυζαντίνου πρεσβευτοῦ Νικολάου διαπραχθείσης εἰρήνης, εἰς ἣν πάντως ἠνάγκασαν τοὺς Βυζαντίνους καὶ

ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΝ ΝΙΚΗΤΑ
ΕΝ ΚΩΔΙΚΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

τοὺς Ἄραβας οἱ ἀπὸ τῶν Ἰκσιδῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Γ[illegible]
Ὄθωνος τοῦ Α' κοινοὶ κίνδυνοι.

Οὕτως ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τοῦ Μανουὴλ καὶ τοῦ Ν[illegible]
ἔτει 965 ἐνθυμίζει ἐν πολλοῖς τὴν ἐν ἔτει 949 συμφορὰν [illegible]

λη ἐν Κρήτῃ. Ἀλλ' ἡ μὲν Κρήτη ἔμελλε δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν τυχίαν ἐκείνην νἀπελευθερωθῇ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἀπὸ τῆς δουλείας ῶν Σαρακηνῶν, ἡ δὲ Σικελία ἐγκατελείπετο μετὰ τὴν πανωλεθρίαν οῦ ἐξαδέλφου τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ὡς αὐτοκράτορος καὶ τοῦ εὐνοουμένου ὑτοῦ ἕρμαιον τῶν τυχῶν αὐτῆς καὶ ἀπεσπᾶτο σὺν τῷ χρόνῳ τελείως πὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

ιγ'

Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κύπρου.

Ἀλλ' ἂν οὕτως ἀπετύγχανεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐν Σικελίᾳ ... τὰς ἄλλως ἐνδόξους ἡμέρας τοῦ ἀραβομάχου ἐκείνου βασιλέως, βυζαντιακὰ ὅπλα ἀνεδεικνύοντο νικηφόρα ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μεσο..., καὶ ἀπεδίδετο μετὰ τὴν Κρήτην εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, εἰς ...παλαι ἀνῆκεν, ἄλλη αὐτοῦ θαλασσία νύμφη, ἡ Κύπρος.

Η μεγάλη νῆσος εἶχεν ὑπάρξει τῶν πρώτων, εἰς ἃς εἶχον στρέψει προσοχὴν οἱ Ἄραβες ἀφ' οὗ χρόνου εἶχον ἀρχίσει ναυτιλλόμενοι τοῦ χαλίφου Ὀσμὰν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀτρομήτου ἀμηρᾶ τῆς ...ας Μωάβιγια, τοῦ Μαυία τῶν Βυζαντίνων. Ἤδη δὲ τῷ 649, ἐκ...ορκήσαντες τὴν Κωνσταντίαν καὶ δῃώσαντες τὰ λοιπὰ τῆς νήσου, ...σκευάζοντο νὰ ἐγκαταστῶσιν ὁριστικῶς ἐν αὐτῇ, ὅτε ὁ Μωάβι... ἀπέστη ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ σχεδίου ἐκείνου, μαθὼν τὴν ὑπὸ τοῦ ...κράτορος Κώνσταντος παρασκευαζομένην ἀποστολὴν μεγάλης στρα... ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κακόρριζον. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐν ἔτει 651 ... τοῦ Κώνσταντος συνομολογηθείσας συνθήκας οἱ Ἄραβες, ἐπελ...ες καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ Μωάβιγια Ἀβουλαβὰς, κατέ...ον τὴν Κύπρον τῷ 653.

Ἔκτοτε ἐξηκολούθησαν πλὴν μικρῶν διαλειμμάτων μένοντες κύριοι ... νήσου, ἐλάχιστα δὲ μανθάνομεν περὶ τῶν τυχῶν αὐτῆς. Ἀλλὰ δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ Κύπρος τέλεον ἐγκατελείφθη. ... μόνον τρὶς ἀνεκτήθη ἐπὶ βραχὺ, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμή..., ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακε...ος, ὅτε καὶ προσέφυγον εἰς αὐτὴν Χριστιανοὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης τῷ 813, ἀλλὰ καὶ ἐν ἔτει 787 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου βλέπομεν παρὰ τὴν Κεράμειαν τῆς νήσου ναυτικὴν νίκην

τῶν Κιβυρραιωτῶν κατὰ τοῦ ἀραβικοῦ στόλου ἐρχομένου ἐξ Ἀλεξαν[illegible] δρείας, ἧς τὰ ἐπακόλουθα ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπέδρασαν ἐπὶ τοὺς Χρι[illegible] στιανοὺς οἰκήτορας τῆς νήσου. Καὶ ἄλλο δὲ δεῖγμα τῶν πρὸς τοὺ[illegible]ς Κιβυρραιώτας ἀγῶνας τῶν Ἀράβων τῆς Κύπρου εἶνε ἡ ὑπ' αὐτῶν ὀλίγ[illegible]α ἔτη πρότερον τῷ 790 σύλληψις Θεοφίλου τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματ[illegible]ς ἐκείνου. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ τούτων περὶ τῆς Κύπρου μέχρι τῆς βα[illegible] σιλείας τοῦ Νικηφόρου ἐν διαστήματι τριῶν σχεδὸν αἰώνων μόν[illegible]ν γνωστῶν γεγονότων γίνεται φανερὰ ἡ μέχρι τινὸς χρόνου ἐναλλὰξ ἐ[illegible] ἴσχυσις καὶ ἐξασθένησις τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Σαρακηνῶν, οὓς μάλισ[illegible]α φαίνονται καταπολεμοῦντες οἱ τοῦ γείτονος βυζαντιακοῦ θέματος τ[illegible]ν Κιβυρραιωτῶν, διαπρέποντες ἐπὶ τῷ ἀξίῳ λόγου στόλῳ. Ἀλλὰ σὺν [illegible] ἐγκαταστάσει τῶν Ἀράβων ἐν Κιλικίᾳ ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εὔλο[illegible]ον εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐξέλιπε καὶ ἐν τῇ γείτονι Κύπρῳ πᾶσ' ἀντίστ[illegible] σις, καὶ ἡ νῆσος ὑπέκυψε μοιραίως εἰς τὸ δούλειον ἦμαρ ἄνευ ἀνακ[illegible] φίσεως, ἄνευ τινὸς ἐλπίδος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Σαρακην[illegible].

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνάκτη[illegible]ς τῆς Κιλικίας καὶ ὁ κλονισμὸς τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας ἐθεωρήθη[illegible] δικαίως ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, ὅτι ὤφειλον νὰ συμβαδίσωσι μετὰ [illegible]ῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κύπρου. Ὁ δὲ στρατηγὸς εἰς ὃν ἀνέθηκε τὸ [illegible] γον ὑπῆρξεν ἀνήρ, οὗ τὸ παρελθὸν ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην περὶ [illegible] μίσους, ὅπερ ἔτρεφεν ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἦτο Νι[illegible] τας ὁ Χαλκούτζης, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν εἴδομεν μετὰ τὸ ναυάγιον [illegible] διεξαγομένων ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Σεΐφ-ἐδ-δαούλα διαπραγματεύσ[illegible] περὶ εἰρήνης ὑποστάντα μὲν τὴν σκληρὰν τύχην νὰ συνακολουθήσῃ [illegible] ἀμηρᾶν εἰς τὸν κατὰ τῶν ὁμοφύλων πόλεμον, ἀλλὰ συντελέσαντα [illegible] τὴν νίκην τοῦ Λέοντος Φωκᾶ καὶ κατορθώσαντα νἀποδράσῃ ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ στρατοπέδου. Δὲν διεπνέετο δ' ὁ ἐκλεχθεὶς στρατηγὸς μόνον ὑπὸ μίσους πρὸς τοὺς Ἄραβας, ἀλλὰ καὶ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ τῶν προσόντων στρατηγοῦ δυναμένου νἀγάγῃ εἰς τὴν νίκην τὴν εἰς αὐτὸν ἐπιτραπεῖσαν στρατιάν. Ἀληθῶς δὲ βλέπομεν τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην τοῦ 965 στεφομένην ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ τὸν Χαλκούτζην ἀπελευθεροῦντα τὴν Κύπρον ἀπὸ τῶν Ἀράβων, εἰ καὶ στερούμεθα δυστυχῶς πάσης εἰδήσεως περὶ τῶν καθ' ἕκαστον τῆς νικηφόρου στρατείας. Μόνον δὲ μανθάνομεν, ὅτι μικρὸς στόλος, πεμφθεὶς παρὰ τῶν Ἰκσιδῶν τῆς Αἰγύπτου πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων Σαρακηνῶν τῆς Κύπρου, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων. Οὕτω δὲ τὸ μέγ' ἀληθῶς γεγονὸς τῆς

τήσεως τῆς ἐπικαιρότατα κειμένης μεγάλης νήσου γινώσκομεν ἐκ ίων μόνον σημειωμάτων ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Βυζαντίου, ἐν ᾧ τῶν ἀρίστων κατορθωμάτων τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου καὶ λλον ἀληθῶς πρὸς τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης, τὴν ἀνάκτησιν τῆς ίας καὶ τὰς ἐν Συρίᾳ ἐπιτυχίας τοῦ βασιλέως.

κτοτε δὲ δὲν ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς Κύπρου οἱ Σαρακηνοί, τῆς μετὰ μικρῶν διαλειμμάτων τριακοσιετοῦς αὐτῶν κυριαρχίας νήσῳ λείψανα μένουσι πλὴν τῆς μελαψῆς ἀποχρώσεως τῶν ἰθα- τῆς νήσου, τῆς ὑπομιμνησκούσης τὴν ἐπελθοῦσαν φυλετικὴν μῖ- λίγαι μόνον τοπωνυμίαι.

ροσαρτηθεῖσα ἡ Κύπρος καὶ πάλιν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὑπὸ διοίκησιν ἀρχόντων καλουμένων ***κατεπάνω*** καὶ φρουρουμένη ἐν- χῶς ὑπὸ ἀποσπάσματος τοῦ στόλου τῶν Κιβυρραιωτῶν, οὓς εἴδο- καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δουλείας εἴπερ τινὰς καὶ ἄλλους ἀγωνι- τας ὑπὲρ αὐτῆς, ἔμελλε νὰ ἴδῃ μετὰ δύο περίπου αἰῶνας ἱδρυό- ἐπ' αὐτῆς τὸν θρόνον ἑνὸς τῶν Κομνηνῶν, προάγγελον τῆς διὰ Ἄγγλου Ῥιχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου μεταπτώσεως τῆς νήσου ὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων Λουσινιανῶν.

ιδ'

Ἐκστρατεία τοῦ Νικηφόρου εἰς Συρίαν.

αθ' ὃν χρόνον εἴδομεν τὸν Νικηφόρον προβαίνοντα ἐν Κιλικίᾳ εἰς ἅλωσιν τῆς Ταρσοῦ καὶ τῆς Μοψουεστίας καὶ ἀνακαθιδρύοντα ἐν τῇ χώρᾳ τὴν βυζαντιακὴν ἀρχὴν ὁ Σεΐφ-ἐδ-δαούλα βαρέως νῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σπεύσῃ εἰς ἄμυναν τῶν δύο ἐκείνων πόλεων. μεταξὺ μὲν αὐτοῦ καὶ τῶν Βυζαντίνων ἐπῆλθε ποιά τις ἀνακωχὴ τὰς νίκας τοῦ Νικηφόρου. Ἀλλὰ πολὺ δεινότερον ἔπλησσον τὸν ῶν οἰκεῖα κακά, ἡ ἀποστασία τοῦ ἀχαρίστου στρατηγοῦ Ναζᾶ, , βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσσοὺλ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ κη- οῦ, εἶχεν ἐπ' ἐσχάτων μεγάλως ἐνισχυθῆ καὶ ἐπεκταθῆ, καὶ αὐ- τὴν Μαρτυρόπολιν καταλαβών. Διὸ παρὰ τὴν κατέχουσαν αὐτὸν ν ἠναγκάσθη ὁ Σεΐφ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς Μαρτυροπόλεως, ς προβῇ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως ταύτης, γείνῃ δὲ κύριος

τῶν ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου κατεχομένων ἐν αἰχμαλωσίᾳ Βυζαντίνων πατρικίων, ὧν ἡ ἀνταλλαγὴ ἔμελλε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς πρὸς τὸν Νικηφόρον ἀγαθὰς σχέσεις. Κατώρθωσε δ' ὁ Σεῖφ πράγματι νὰ καταστείλῃ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ναζᾶ, προσχωρήσαντος εἰς τὸν πρώην κύριον, νἀπαλλαγῇ δὲ αὐτοῦ καὶ ὁριστικῶς μετ' οὐ πολύ, φονευθέντος ὑπό τινος τῶν περὶ τὸν Σεῖφ. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σεῖφ, ἀπαλλαγεὶς παντὸς ἐπακολούθου τῆς ἀποστασίας τοῦ Ναζᾶ καὶ παραλαβὼν τοὺς ἐν Μαρτυροπόλει αἰχμαλώτους, προέβη ἐν Σαμοσάτοις παρὰ τὸν Εὐφράτην εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Νικηφόρου, ἀποληξάσας τὸν Ἰούνιον τοῦ 966 εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτῶν τε καὶ

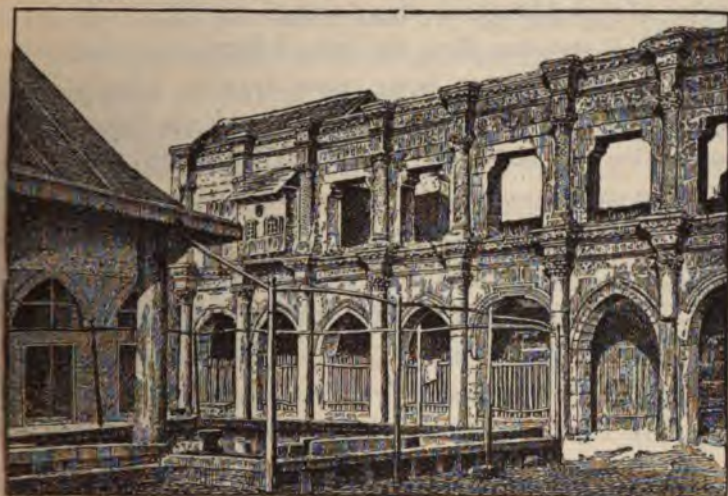
Ο ΟΡΟΝΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ

ἄλλων παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς κρατουμένων ἀντὶ πολλῶν Ἀράβων ἐν οἷς καὶ ἐπιφανεῖς, εὑρισκομένων ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις.

Ἀλλ' ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἐκ Συρίας ἀπουσία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν πρώην ἀμηρᾶν τῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἁλούσης Ταρσοῦ Ῥαζὶκ-ἐν-Ναζίμην νὰ προβῇ, πιθανῶς ἐκ συνεννοήσεως πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, εἰς τὴν κατάληψιν τῆς παρὰ τὸν Ὀρόντην Ἀντιοχείας, ἣν ἔμελλε νὰ κρατήσῃ ὡς ὑπόφορος τοῦ Βυζαντίου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σεῖφ, τὸ Χαλέπιον, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν 29 Ὀκτωβρίου 965 ὁ Ῥαζὶκ μετὰ γενναίαν ἄμυναν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ ἀπόντος ἀμηρᾶ. Ἀλλὰ βραχὺς ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος τοῦ νικητοῦ, ὅστις τῇ 8 Φεβρουαρίου τοῦ 966 ἔπεσεν ἐν μάχῃ κρατερᾷ, ἐν αὐταῖς ταῖς ἀγυιαῖς τοῦ Χαλεπίου πολεμηθείσῃ, καθ' ἣν ὅτε

Ῥαζὶκ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν ἔτι τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως καθ᾽ ὅλον τὸν μεταξὺ χρόνον κατεχόντων πιστῶν τοῦ Σεΐφ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεσπάσθη τὸ Χαλέπιον ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σεΐφ, κυριευθὲν ἐπὶ βραχὺ ὑπὸ τοῦ Τούρκου Δισβὲρ, νικήσαντος τὸν ἀνακτήσαντα τὴν πόλιν τοποτηρητὴν τοῦ Σαρακηνοῦ ἀμηρᾶ.

Ἀλλ᾽ ἡ ἀπώλεια τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου βραχὺν μόνον διήρκεσε χρόνον. Ὁ Σεΐφ μετὰ τὴν τελείαν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Ναζᾶ καὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων μετὰ τῶν Βυζαντίνων προεχώρησε ταχὺς καὶ ἐνίκησε, καίπερ ἤδη ὢν παράλυτος, τοὺς ἐχθροὺς, ἀνακτήσας τήν τε πρωτεύουσαν καὶ τὴν Ἀντιόχειαν.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΤΖΑΜΙΟΥ ΕΝ ΑΜΙΔΗ

Ἀλλὰ μετ᾽ οὐ πολὺ δι᾽ ἄγνωστον λόγον βλέπομεν ταρασσομένην αὖ πάλιν καὶ διαλυομένην τὴν μεταξὺ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βυζαντίνων εἰρήνην καὶ τὸν Νικηφόρον ἐπιχειροῦντα τῷ 966 νέαν ἐκστρατεῦσαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Καίτοι δὲ τὰ τῆς στρατείας ταύτης ἀσαφῶς καὶ ἀνεπαρκῶς ἔχουσι μεταδοθῆ εἰς ἡμᾶς, εἶνε δὲ φανερὸν, ὅτι δὲν ὑπῆρξαν μεγάλαι αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἐσπευσμένῃ ταύτῃ παραδρομῇ, οὐχ ἧττον τοῦτο ἔχει ὁ νέος οὗτος πόλεμος τὸ ἐξαιρετικὸν, ὅτι ἐπεχειρήθη προφανέστατα μετὰ μεγίστης ὁρμῆς καὶ τόλμης. Χῶραι ἀπὸ μακροῦ χρόνου κείμεναι ἐντελῶς μακρὰν τῆς σφαίρας τῆς ἐνεργείας τῶν Βυζαντίνων, πόλεις, περὶ ὧν ἀπὸ μακροῦ χρόνου οὐδεμία γίνεται μνεία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου, ἡ Ἄμιδα, τὸ Δάρας, ἡ

Νίσιβις, αἱ Κάρραι, ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ὡς ἀρχαῖοι γνώριμοι ἐνώ[illegible]πιον ἡμῶν. Καὶ δὲν καταλαμβάνονται μὲν αἱ πόλεις αὗται ὑπὸ τ[illegible]ς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἡ πρὸ τῶν δυςπορθήτων αὐτῶν τειχ[illegible]ν διέλευσις τῶν μαχητῶν τοῦ Βυζαντίου ἐμφαίνει μὲν τὴν νέαν δύναμι[illegible]ν, εἰς ἣν ἀνῆλθεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία μετὰ τὰς ἐναντίον τῶν Ἀρ[illegible]ά-βων νίκας, ἐνέπλησε δὲ πάντως ἐθνικοῦ φρονήματος τοὺς στρατιώτ[illegible]ας ἐκείνους, ὧν προεπορεύετο τὸ σταυρικὸν σύμβολον, εἰςβάλλοντας [illegible]ὶς τὴν Συρίαν, δηοῦντάς τινας τῶν πόλεων αὐτῆς, παρουσιαζομένους π[illegible]ρὸ αὐτῆς τῆς Ἀντιοχείας, στέλλοντας ἀπόσπασμα κατασκόπων μέχ[illegible]ις αὐτῶν τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου καὶ ἀπάγοντας εἰς τὴν Κωνσταν[illegible]ι-νούπολιν πλούσια λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους.

Ἐν ᾧ δ' ἐμεσουράνει οὕτω καὶ πάλιν ὁ ἀστὴρ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τοῖς ἐνδοτέροις τῆς Ἀσίας, ὡς ἐν χρόνοις ἀρχαίοις, ὁ βαρὺς ἐπὶ ἔ[illegible] μακρὰ ἀντίπαλος τῶν Βυζαντίνων ἐν Κιλικίᾳ καὶ Συρίᾳ Σεῒφ-ἐδ-δαού[illegible]α ἔθνησκε τέλος ἐν Χαλεπίῳ τὴν 25 Ἰανουαρίου τοῦ 967, ἀκμαῖος [illegible]ν ἔτι, ἅτε μόνον τὸ πεντηκοστὸν δεύτερον τῆς ἡλικίας ἔτος ἔχων σ[illegible]-πεπληρωμένον, ἀλλὰ καμπτόμενος ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ὀδύνης ἐπα[illegible]ι-λημμένων ἡττῶν καὶ μειώσεως τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ καὶ συντρι[illegible]ό-μενος ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων τοῦ καταπεπονημένου ὑπὸ τῆς μακρᾶς νό[illegible]ου καὶ παραλελυμένου σώματος.

ιε'

Διοίκησις τοῦ Νικηφόρου.

Ὁ παρακολουθήσας μέχρι τοῦδε τὴν δρᾶσιν τοῦ Νικηφόρου Φ[illegible]κᾶ ἤθελε νομίσει, ὅτι ἐξηκολούθει νὰ εἶνε καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ δομέστι-κος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὁ στρατηλάτης ὁ μόνην τὴν κατα-πολέμησιν τῶν Ἀράβων ἔχων κατὰ νοῦν. Καὶ θὰ ἴδωμεν μὲν τὸν ἐξόχως στρατιωτικὸν τοῦτον ἄνδρα στρέφοντα τὴν προςοχὴν ἐπ' ἴσης καὶ πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ κηδόμενον οὕτω καθ' ὅλου τῆς διὰ τοῦ ξίφους ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' ἤθελε μεγάλως ἀπατηθῇ ὁ νομίζων, ὅτι ὁ ἀληθῶς τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διανύσας ἐν τοῖς στρατοπέδοις ὑπῆρξε μόνον μαχητής. Πράγματι δὲ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Νικηφόρου ὡς βασιλέως εἶνε ἡ ἑτέρα μόνον ὄψις τῆς

ασιλείας αὐτοῦ, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς εἰκόνος ἀπαιτεῖται καὶ ἡ
νῶσις τῶν διοικητικῶν αὐτοῦ διατάξεων.

Ὡς δὲ τοὺς πολέμους δὲν διεξάγει ὡς τὸ πλεῖστον μόνος, ἀλλ᾽ ἔχει
ρωγοὺς τὸν ἀδελφὸν Λέοντα καὶ τὸν ἀνεψιὸν Τζιμισκῆν, οὕτω καὶ ἐν
τῇ πολιτικῇ διοικήσει εἰσηγητὴν καὶ συνεργάτην ἔχει τὸν παρακοιμώ-
μενον Ἰωσὴφ τὸν Βρίγγαν. Συνήδρευον δὲ μετ᾽ αὐτοῦ ὁ ῥαίκτωρ καὶ λο-
γοθέτης τοῦ δρόμου Μιχαὴλ ὁ μάγιστρος καὶ ὁ πατρίκιος καὶ πρωτα-
σηκρῆτις Συμεών, ὅστις μεγίστην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν νομοθετικὴν
ἐνέργειαν τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου. Τοῦ Συμεὼν τὸν πολιτικὸν
νοῦν καὶ τὴν νομοθετικὴν δεινότητα δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς
μελέτης τῶν νεαρῶν τῶν ἐκδεδομένων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικη-
φόρου, ὧν τινας γινώσκομεν ῥητῶς ὡς ἔργον αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τοῦ Συ-
μεὼν ῥητὴ μνεία γίνεται τοῦ νομομαθοῦς πατρικίου Εὐσταθίου Ῥω-
μαίου ὡς συμπροαγαγόντος τὴν νομοθετικὴν τοῦ Νικηφόρου δρᾶσιν.

Δυστυχῶς δ᾽ ἓξ μόνον σώζονται νεαραὶ τοῦ Νικηφόρου, ἀλλὰ δια-
γινώσκεται ἐν αὐταῖς ἑνιαία βούλησις. Ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ περὶ τῶν
τῆς πολιτείας μερίμνῃ εἰς δύο τινὰς σκοποὺς ἀποβλέπει μάλιστα τὸ
νομοθετικὸν ἔργον τοῦ Νικηφόρου. Εἶνε δὲ τὰ κυριώτατα ταῦτα με-
λήματα τοῦ βασιλέως ἡ προστασία τῶν στρατευομένων καὶ ἐξασφάλισις
τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων καὶ ἡ κατάλυσις
τῶν καταχρήσεων τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὅστις ἐξηκολούθει λυμαινόμενος
τὸ Βυζάντιον ἐν χρόνοις καθ᾽ οὓς οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ ἠναγκάζοντο νὰ
ὑπερμαχῶσι τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους ἐν
ταῖς ἀπωτάτοις τῶν συνόρων. Διαπνέει κατὰ ταῦτα τὴν διοίκησιν καὶ
τὴν νομοθεσίαν τοῦ Νικηφόρου πνεῦμα προόδου πολὺ ἀνάλογον πρὸς
τὰ νομοθετήματα τῶν εἰκονομάχων βασιλέων. Ἐπιδιώκει τὴν ἀπό-
δοσιν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν συντήρησιν τῶν μικρῶν κτη-
μάτων, ἥτις εἶνε ἡ βάσις κοινωνίας εὖ εὐχούσης, τὴν ἀμοιβὴν τῶν
στρατευομένων. Ἰδεῶδες αὐτοῦ εἶνε ὄχι ὁ ἀργὸς μοναχός, ἀλλ᾽ ὁ διὰ
τοῦ ἱδρῶτος τῆς ἐργασίας περιρραινόμενος γεωπόνος, ὁ ὑπὲρ τῆς βα-
σιλείας καὶ τῆς πατρίδος μαχόμενος στρατιώτης.

Ἡ νεαρὰ τοῦ Νικηφόρου περὶ τῶν μοναστηρίων καὶ γηροκομείων,
ἔργον τοῦ πρωτασηκρῆτις Συμεὼν ἐκδοθὲν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γραφείου
ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ βασιλέως τὸν χειμῶνα τοῦ 963
ἀπαγορεύει οὐ μόνον τὴν ἀνέγερσιν νέων μονῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπαύ-
ξησιν ἢ τὸν διὰ δωρεῶν μεγάλων κτημάτων πλουτισμὸν τῶν ἤδη

ὑφισταμένων. Εἶνε δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον περίεργος ἡ ἀντίθεσις τῶν διατάξεων τούτων πρὸς τὰ περισσόθρησκα αἰσθήματα τοῦ ἀνδρός, ὃν εἴδομεν πρὸ τῆς ἀναρρήσεως μελετῶντα κατὰ τὰς μοναχικὰς παραδόσεις αὐτόχρημα τὴν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἀποχώρησιν. Ἀλλ' ἡ ἀντιλογία ἐξηγεῖται ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς βλάβης ἣν ἐπέφερον εἰς τὴν πολιτείαν οἱ ἀπὸ τοῦ ἐνεργοῦ βίου ἀποχωροῦντες πολυάριθμοι καλόγηροι καὶ τὸ πλῆθος τῶν κτημάτων τῶν ἀφιερουμένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐγίνετο κατὰ μικρὸν ὁ μέγιστος τῶν γαιοκτημόνων τῆς πολιτείας ἄνευ τῶν ὑποχρεώσεων ἐκείνων, αἵτινες συνέδεον ἄλλως τὰ κτήματα πρὸς τὴν πολιτείαν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ νεαρὰ αὐτοῦ δὲν ἀπέβη μόνον δρακόντειος, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα κατηγορητήριον κατὰ τῶν καλογήρων. «Ἄρτι δὲ βλέπων, ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ »νεαρᾷ, τὴν περὶ τὰ μοναστήρια καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα σεμνεῖα περιφανῆ »νόσον, νόσον γὰρ ἐγὼ τὴν ἀπληστίαν ταύτην καλῶ, οὐκ οἶδα τίνα δὴ »τοῦ κακοῦ θεραπείαν ἐπινοήσω, ἢ πῶς κολάσω τὴν ἀμετρίαν. Τίνι »γὰρ πειθόμενοι τῶν πατέρων ἢ πόθεν λαβόντες τὰς ἀφορμάς, πρὸς »τοσαύτην περιττότητα καὶ μανίας ψευδεῖς, κατὰ τὸν θεῖον φάναι »Δαβίδ, ἐξήχθησαν; γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομάς, ἵππων »ἀγέλας, βοῶν, καμήλων, ἄλλων κτηνῶν ἀριθμοῦ κρειττόνων ὅσαι »ὧραι κτᾶσθαι σπουδάζοντες καὶ τὴν ὅλην μέριμναν τῆς ψυχῆς περὶ »αὐτὰ κατατείνοντες, ὥστε κατ' οὐδὲν τοῦ κοσμικοῦ βίου καὶ πολλοῖς »φλεγμαίνοντος ταῖς φροντίσι τὰ μοναχικὰ ταυτὶ διαφέρειν· καίτοι γε »τῶν θείων λογίων ἀπ' ἐναντίας τούτοις ἡμῖν φθεγγομένων καὶ φρον»τίδων τοιούτων ἀπηλλάχθαι τὸ σύνολον διακελευομένων — μὴ μερι»μνήσητε γάρ φησι, τί φάγητε ἢ τί πίητε — καὶ τὸ τῶν πετεινῶν »ἄπραγμον εἰς ὄνειδος ἡμῖν προτιθέντων.»

Τοιαύτη κατὰ τῶν μοναχῶν γλῶσσα συνεβιβάζετο ἄριστα πρὸς τὸ πρόγραμμα τῶν εἰκονομάχων, ἀλλὰ τοιαῦται διατάξεις δὲν συνῇδον πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τὴν πολιτείαν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Εἶνε δὲ ἄπορον πῶς κἂν διετηρήθη ἡ νεαρὰ τοῦ Νικηφόρου αὕτη ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ 1003, ὅτε Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος κατήργησεν αὐτὴν καὶ κατὰ τύπους, πάντως καὶ πρότερον ἤδη πεσοῦσαν εἰς ἀχρηστίαν, εἰ μὴ αὐτόχρημα παραβαθεῖσαν.

Ἐν δὲ τῇ μερίμνῃ αὐτοῦ περὶ τῶν στρατιωτικῶν κτημάτων καὶ τῆς προστασίας τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, μάλιστα τῆς ἀνηκούσης εἰς τοὺς στρατευομένους, ὁ Νικηφόρος οὔτε μέχρι τῆς συγκαλύψεως τοῦ κα-

ουργοῦντος στρατιώτου προβαίνει, οὔτε τάσεις παραδόσεως τῶν πάντων εἰς τὸν χύδην ὄχλον ἐπιδεικνύει. Ἡ μὲν *περὶ τῶν ἀρμενιακῶν κτημάτων* νεαρὰ ἀποστερεῖ τοῦ στρατιωτικοῦ κτήματος τὸν στρατιώτην τὸν καταφωρώμενον ὡς δολοφόνον τοῦ συστρατευομένου. Ἡ δὲ μέριμνα περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν κτημάτων παρὰ τοῖς μικροῖς ἰδιοκτήταις δὲν στρέφεται καθ᾽ὅλου κατὰ τῶν συγκτησιῶν, ἀλλὰ περιορίζει ὑπὲρ τῶν πλουσίων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξαγοράζειν κτήματ᾽ ἄλλων πλουσίων. Ἀλλ᾽ ἡ νομοθεσία τοῦ Νικηφόρου, συντηρητικὴ τῶν δικαιωμάτων τῶν πλουσίων ὡς πρὸς τοῦτο φαινομένη, παρουσιάζεται συντηρητικὴ καὶ τοῦ μικροῦ στρατιωτικοῦ κτήματος τοῦ ἀφαιρουμένου τὸ τοῦ μιαιφόνου στρατιώτου ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ἐκπληροῦντος τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Τὸ κτῆμα τοῦτο δὲν δίδεται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ φονευθέντος, παραμυθουμένους διὰ μόνων τῶν ὑπαρχόντων κινητῶν τοῦ φονέως, ἀλλὰ θεωρεῖται στρατιωτικὴ καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ δημόσιον πρὸς σύστασιν τῆς στρατείας. Κατὰ ταῦτα ἡ ἴσα φροντὶς τῆς βασιλείας στρέφεται εἰς τὴν μεταξὺ τῆς πολιτείας καὶ τῶν στρατευομένων ἀλληλεγγύην, εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν ὠφελημάτων τοῦ ἀγρότου καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ στρατιώτου. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις διατάξεσι δέον νὰ διαγνώσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ μεσαιωνικοῦ τιμαριωτισμοῦ, τοῦ συστήματος ἐκείνου τῶν στρατιωτικῶν *προνοιῶν*, ὅπερ εὑρίσκομεν πολὺ μᾶλλον ἀναπτυσσόμενον ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ καὶ συναντῶμεν ὡς χαρακτηριστικὸν τῶν μέσων αἰώνων ἔν τε τῷ Βυζαντίῳ καὶ τῇ Δύσει.

ιϛ΄

Οἰκονομικὴ πολιτεία τοῦ Νικηφόρου.

Οἱ μακροί, διαρκεῖς πόλεμοι τοῦ Νικηφόρου ἐδόξαζον μὲν τὸν βασιλέα καὶ ἐπηύξησαν τὸ κράτος, ἀνακτῆσαν τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, τὴν Κιλικίαν, ἀλλ᾽ ἐπέφερον συγχρόνως δύο κακά, ὧν ἡ ἐπίδρασις δὲν ἄργησε νὰ γείνῃ αἰσθητή. Ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐπεβάρυνον τὴν πολιτείαν διὰ μεγίστων δαπανῶν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ καθίστανον ἀναγκαίαν τὴν διὰ παντὸς τρόπου προαγωγὴν καὶ ἀμοιβὴν τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου. Καὶ ἦτο μὲν αὐστηρὰ ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, καθ᾽ ἃ ἀπο-

μένας μονάς, διά τήν άπό τοῦ πατριαρχείου καί τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀφαίρεσιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων. Καί ταῦτα ἐν χρόνοις καθ' οὕς τό πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, μετά τήν ἀπό αἰώνων ἤδη ἀπό τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας ὑπό τῶν Ἀγαρηνῶν ἀπόσπασιν τῶν τριῶν λοιπῶν πατριαρχείων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τοῦ τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καί τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶχε καθυποτεταγμένας εἰς ἑαυτό ἁπάσας τάς μητροπόλεις ὅσαι ἐξηκολούθουν ὑφιστάμεναι εἰς τόν βυζαντιακόν θρόνον καί ἠδύνατο νά ἀξιώσῃ αὔξησιν ἀντί ἐλαττώσεως δικαιωμάτων. Ἐν τῷ συνόλῳ δέ παρετηρεῖτο ἀντίθεσίς τις μεταξύ τῆς ἐκκλησίας καί τῆς πολιτείας. Ἔν τε τῇ ἀντιλήψει τοῦ Νικηφόρου καί ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν νομοθετικῶν αὐτοῦ διατάξεων ὁ μέν ἐπίσκοπος παρουσιάζετο ὡς δεόμενος τοῦ ἐλέγχου τῆς βασιλείας, ὁ δέ μοναχός ὡς αὐτόχρημα καταχραστής, κατ' ἀντίθεσιν δέ ὁ στρατιώτης ὡς ἥρως καί μάρτυς. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξε καί ῥητῶς ἡ ἀπαίτησις τοῦ βασιλέως, ἀξιώσαντος, ὅπως διά νόμου οἱ ἐν πολέμοις θνήσκοντες στρατιῶται λαγχάνωσι τιμῶν μαρτυρικῶν. Ἀλλ' ἡ ἐκκλησία, πρωτοστατοῦντος τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου, ἀντέστη καί ἐματαίωσε τήν πρόθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντιτάξασα τόν κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καθ' ὅν ἔδει νά μή μεταλαμβάνωσιν ἐπί τριετίαν τῆς ἁγίας κοινωνίας οἱ φονεύσαντες πολέμιον ἔν τινι πολέμῳ.

Κατά ταῦτα ὑπέβοσκεν ἐν τῷ κράτει κραταιά καί πολύμικτος ἀντιπολίτευσις, ἥτις ἦτο ἀδύνατον νά μή ἐκραγῇ θᾶττον ἤ βράδιον εἰς φανεράς στάσεις.

Τοιοῦτον δέ χαρακτῆρα στάσεων ἐν σπέρματι, ἐκ τῆς γενικῆς ἀνωμαλίας προελθουσῶν, φέρουσιν αἱ ἀταξίαι αἱ συμβᾶσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει τό ἔαρ τοῦ 967. Καί δή τήν Κυριακήν τοῦ Πάσχα, 21 Μαρτίου, συνέβη συμπλοκή μεταξύ *πλωίμων*, ἤτοι ἀνδρῶν τοῦ στόλου, καί στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς ἐκ τοῦ ἀρμενιακοῦ θέματος, ἄγνωστον ἔχουσα τήν αἰτίαν, ἀλλά πάντως ἔχουσα τήν ῥίζαν εἰς τήν μανικήν δυσφορίαν τῶν πολιτῶν. Πολλοί δέ ὑπῆρξαν οἱ κατά τήν συμπλοκήν ταύτην φονευθέντες· μεταξύ δέ τῶν ἄλλων ἐκινδύνευσε νά φονευθῇ καί ὁ μάγιστρος Σισίνιος, ὅστις εἶχε προχρηματίσει ἔπαρχος Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπικειμένων δ' ἔπειτα ἀγώνων ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, διεδόθη φήμη, ὅτι ὁ Νικηφόρος, χαλεπαίνων ἐπί τοῖς γενομένοις ἔμελλε νά προβῇ εἰς διώξεις καί φόνους τῶν τοῦ δήμου κατά τούς ἀγῶνας. Ἐπειδή δέ κατά σύμπτωσιν ὁ Νικηφόρος, ἐλθούσης τῆς ἡμέ-

ῶν ἀγώνων, προςέταξε καὶ ἐπίδειξιν πλαστῆς μάχης, οἱ θεαταὶ ες γυμνὰ τὰ ξίφη τῶν πλαστῶς μαχομένων καὶ φοβηθέντες, ὅτι αδοθέντα ἦσαν ἀληθῆ, ἔσπευσαν δρομαῖοι ἐπὶ τὰς ἐξόδους. Καὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ συμπατηθέντες καὶ φονευθέντες. Ἤθελε δὲ ξει ἀληθῶς μεγάλη ἐκ τοῦ ἐσπευσμένου πανικοῦ ἡ φθορὰ, ἂν ἡ ιξία τοῦ ἐν τῷ βασιλικῷ καθίσματι καθημένου βασιλέως καὶ ἡ ψις πάσης ἀπειλῆς παρὰ τῶν στρατιωτῶν δὲν ἀνέστελλε τοὺς ς καὶ τὴν φυγήν.

λλὰ ταῦτα πάντ᾽ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο πνι- ἐν Βυζαντίῳ καὶ ὅτι τὰ πράγματα δὲν εὑρίσκοντο ἐν τάξει. Ὁ ιεὺς ἐκακολογεῖτο, ὁ βασιλεὺς ἐνέπνεε φόβους· ἄρα ὁ βασιλεὺς ῖτο καὶ ὑπενομεύετο. Τρανὴ δὲ τούτου ἀπόδειξις εἶνε τὰ συμ- α μετὰ βραχὺ, τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, καθ᾽ ἥν, ἐπιστρέφοντα μοσίας πομπῆς, οἱ συγγενεῖς τῶν ἀπολωλότων ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ έχθησαν αὐτὸν διὰ δεινοτάτων ὕβρεων, ἀποκαλοῦντες σὺν τοῖς ις μεμιασμένον ὑπὸ τοῦ αἵματος ὁμοφύλων. Οὐδὲ περιωρίσθησαν τασιασταὶ εἰς ὕβρεις μόνον, ἀλλὰ καὶ κατεδίωξαν τὸν ἔφιππον λέα διὰ κονιορτοῦ καὶ λίθων μέχρι τῆς ἀγορᾶς τοῦ μεγάλου Κων- τίνου. Γύναιον δέ τι μετὰ τοῦ θυγατρίου καὶ λίθους ἔβαλον κατὰ Νικηφόρου ἀπὸ τῆς στέγης οἰκίας τινός.

αὶ ἀντέδρασαν μὲν οἱ συνετώτεροι τῶν πολιτῶν, περιφρουρήσαντες ἄλλως ἀκατάπληκτον βασιλέα καὶ προπέμψαντες ἀσφαλῶς μέχρι ἀνακτόρων. Ἀλλὰ τὰ γενόμενα ἤρκουν, ὅπως πείσωσι τὸν Νικη- ν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἐσαλεύετό πως ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

ὐχ ἧττον θαυμαστὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιείκεια καὶ μεγαλοφροσύνη ἣν ἐν ρᾳ τοῦ κινδύνου ἐπέδειξεν ὁ Νικηφόρος συνῳδὰ πρὸς τὴν μαρ- αν ἀξιοπίστων αὐτοπτῶν. Μόνον αἱ λιθοβολήσασαι τὸν αὐτοκρά- ἐτιμωρήθησαν καεῖσαι ἔν τινι τῶν προαστείων τοῦ Βυζαντίου, ως δ᾽ οὐδεὶς κατεδιώχθη καὶ ἡ στάσις συνεχωρήθη ὡς ἔργον παροι- των. Ἀλλ᾽ ὁπωςδήποτ᾽ ἐθεώρησεν ὁ Νικηφόρος ἀναγκαῖον νὰ προ- ῃ πάντα κίνδυνον ἐν τῷ μέλλοντι. Πρὸς τοῦτο δ᾽ ἐπελήφθη τῆς ώσεως τοῦ περὶ τἀνάκτορα εὐρυτάτου χώρου διὰ τείχους μεγά- περιλαμβάνοντος τὸν ἱππόδρομον, τὸ Αὐγουσταῖον καὶ τὴν Ἁγίαν ίαν καὶ διήκοντος ἀπὸ τοῦ Χρυσοῦ κέρατος μέχρι τῆς Προποντί- Ἐν τῇ νέᾳ δὲ ταύτῃ ἀκροπόλει τῆς βασιλείας, ἧς χάριν πολλὰ ιότερα οἰκοδομήματα κατεσκάφησαν, ἐνῳκοδομήθη μὲν ὀχυρὸν καὶ

περίλαμπρον παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Προποντίδος τὸ παλάτιον τὸ λεγόμενον τοῦ Βουκολέοντος, ἐνεκτίσθησαν δὲ σιτοβολῶνες καὶ κλίβανοι καὶ ἀποθῆκαι.

Οὕτως ὁ ἐμπνέων τρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους ἐφρόντιζε περὶ ἀσφαλείας ἑαυτοῦ ἐν μέσῳ τῶν δυσηρεστημένων ὑπηκόων, καί, ἀντεπεξερχόμενος ἀπτόητος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, ἤρχιζε τρέμων πρὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πολιτῶν καὶ προσεῖχε δειλὸς τὸν νοῦν εἰς τοὺς χρησμοὺς τῶν τριόδων καὶ ἐφοβεῖτο τὴν αὔριον. Ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἐκρήξεως τῆς λαϊκῆς ὀργῆς καὶ τοῦ ἀπροσδοκήτου ἐξ αὐτῶν τῶν μὴ ὑποπτευομένων οἰκείων δόλου δὲν εἶχεν ἐπιστῆ ἀκόμη, καὶ ὁ Νικηφόρος ηὐτύχησε νὰ δρέψῃ νέας δάφνας πρὶν ἢ ἐπέλθῃ οἰκτρῶς τὸ μοιραῖον τέλος.

ιη'

Βυζαντῖνοι καὶ Βούλγαροι.

Αἱ λαμπραὶ ἐπὶ τοῦ τσάρου Συμεὼν ἡμέραι τῶν Βουλγάρων εἶχον ἤδη παρέλθει ἀπὸ μακροῦ. Ἡ ἔλλειψις στόλου καὶ ἡ ἔχθρα αὐτῶν πρὸς τοὺς Οὔγγρους, Σέρβους καὶ Πατζινάκας καθίστανον εἰς αὐτοὺς ἀνωφέλευτα τὰ ἐπιτευχθέντα, διὸ εἴδομεν αὐτοὺς συνομολογοῦντας πρὸς τὸ Βυζάντιον τὴν εἰρήνην τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὸν ἐν ἔτει 927 θάνατον τοῦ Συμεών.

Τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἔσπευσε νὰ ὁμολογήσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Συμεὼν ἀνάξιος αὐτοῦ υἱὸς Πέτρος, ὅστις ἔτι μᾶλλον συνεδέθη πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, λαβὼν εἰς γάμον τὴν ἐγγόνην Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Χριστοφόρου. Ἡ ἀνάγκη τῆς στηρίξεως τοῦ κινδυνεύοντος θρόνου τοῦ Πέτρου ἐναντίον τῶν στάσεων τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀδελφῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπικινδύνων γειτόνων, ἰδίως τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πατζινάκων καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῆς Βουλγαρίας γεννηθείσης αἱρέσεως τῶν Βογομίλων ἀπέτρεπον πᾶσαν σκέψιν συγχύσεως τῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον συνθηκῶν. Ἄλλως δ' αἱ συνθῆκαι αὗται ἦσαν ἱκανῶς τιμητικαὶ διὰ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ ἀξίωσις ἐκείνη τοῦ *στέμματος* ἡ ἀπορριφθεῖσα κατὰ τὴν ἐν ἔτει 913 μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προχώρησιν τοῦ Συμεὼν εἶχεν ἤδη ἐπιτευχθῆ, καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλ-

οὐ μόνον ἦτο κηδεστὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἀλλὰ υμεῖτο *βασιλεὺς* μόνος αὐτὸς πλὴν τοῦ τοῦ Βυζαντίου, ριζόμενος ἴσως πρὸς ἴσον. Ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ καυχᾶται, ῖνοι ἦσαν ὑπόφοροι τῶν Βυ- ὕτω διετύπουν οἱ Βούλγαροι ισθὸν ὃν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἡ βασιλεία, ὅπως πρός τε τὸ τυμφέρον καὶ τὸ τοῦ Βυζαντίου τὴν ὁρμὴν τῶν πέραν τοῦ ρων, οἵτινες ἠδύναντο διὰ τῶν τῶν, διελαύνοντες διὰ τῆς αὶ καταβαίνοντες πρὸς νότον, ν ἐπικίνδυνοι εἰς τὰς ἐντεῦθεν ληνικὰς χώρας. Ἀλλ' ὁ ἐπο- βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, τοῦ μεὼν ὁ ἀπόλεμος καὶ ἀνίκανος καθήμενος ἐν τῇ παριστρίῳ ὑτοῦ, τῇ Πρεσθλαύᾳ, κειμένῃ ρινὸν Τύρναβον τῆς Βουλγα- ι, μετ' ἀδρανείας ἀνεχόμενος, ασκευάζων τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ράτους. Οὐ μόνον τὰ ἐπὶ τοῦ α τῶν Βουλγάρων εἶχον δια- αὶ ἡ βουλγαρικὴ πολιτεία εἶχε αντελῆ ἀδυναμίαν, καὶ αὐτὰς ίσας πρὸς τὸ Βυζάντιον ὑπο- δυναμένη νὰ τηρῇ. Διὸ βλέ- ύγγρους ἀποινεὶ τῷ 959 καὶ αύνοντας μέχρι τῆς Θρᾴκης. ὁ Πέτρος, οὗ ἀγαθώταται καὶ εἶχον ὑπάρξει αἱ μετὰ τοῦ Βυ- ς ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην,

ΤΣΑΡΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ
ΕΙΚΩΝ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ

σει ἀπολαμβάνων παρὰ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς τὸν μι- ίας. Ἀλλ' ὅτε τῷ 967 νέα μὲν ἐπῆλθεν ἐπιδρομὴ τῶν ὁ Πέτρος δὲν ἠδέσθη καὶ πάλιν νὰξιώσῃ παρὰ τοῦ Βυ- λεγόμενον φόρον, ὁ Νικηφόρος ἀφῆκε νὰ ἐκχυθῇ ὅλη ἡ

κατέχουσ' αὐτὸν κατὰ τοῦ ἀπίστου ἔθνους ὀργή. Ἀντὶ τῆς συνήθους φιλόφρονος δεξιώσεως οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων καθυβρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐρραπίσθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως. «Ἀπέλθετε, εἶπεν ἐκδιώκων αὐτοὺς ὁ Νικηφόρος, καὶ ἀπαγγείλατε εἰς τὸν σκυτοτρώκτην καὶ διφθερίαν ὑμῶν ἄρχοντα, ὅτι ὁ τῶν Ῥωμαίων κράτιστος καὶ μέγιστος βασιλεὺς ὅσον οὔπω θέλει εἰσέλθει εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἵν' ἀποδώσῃ ἐντελεῖς τοὺς φόρους, ὅπως μάθῃ, τρίδουλος ὢν ἐκ προγόνων, νἀνακηρύττῃ δεσπότας τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μὴ ἀπαιτῇ παρ' αὐτῶν φόρους ὡς παρ' ἀνδραπόδων».

Ἀμελλητὶ δ' ἔθηκεν εἰς ἔργον τὴν ἀπειλήν, ἐξορμήσας τὸν Αὔγουστον τοῦ 967, καὶ προεχώρησε μέχρι τῆς λεγομένης Μεγάλης σούδας, ἤτοι τῆς τάφρου ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς σύνορον τῆς ὑπὸ τὸν Συμεὼν αὐξηθείσης Βουλγαρίας καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ὅτε δὲ ἡ ὑπὸ τὸν τύπον τελεσιγράφου ἐκπεμφθεῖσα εἰς τὸν Πέτρον ἀπαίτησις τοῦ Νικηφόρου νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τότε οἱ Οὗγγροι, διάβασιν τοῦ Ἴστρου ἔτυχε παντοίων ὑπεκφυγῶν παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῶν Βουλγάρων, ὁ Νικηφόρος εἰσήλασεν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Πέτρου κατεχομένας θρᾳκικὰς χώρας. Καὶ ἐκυρίευσε μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς τὰ ὅμορα φρούρια, ἀρκεσθεὶς δ' εἰς τὰς ἐπιτυχίας τῆς προχείρου ταύτης στρατείας, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἦτο δὲ ὁ λόγος τῆς ταχείας ἐπιστροφῆς διπλοῦς· τοῦτο μὲν ὁ Νικηφόρος ἠπείγετο νὰ περατώσῃ τὰς ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τῶν Ἀράβων στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, τοῦτο δὲ δὲν ἤθελε νὰ διακινδυνεύσῃ ἀναλαμβάνων πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἀραβικοῦ πολέμου νέους ἀδιεξόδους ἴσως ἀγῶνας ἐν ταῖς λοχμώδεσι καὶ δυσβάτοις παρὰ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ῥοδόπην χώραις καθ' ὃν μάλιστα χρόνον νέαι περιπλοκαὶ ἀνεφύοντο ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς θέμασι τῆς Ἰταλίας.

Ἄλλως δὲ ἤδη ἡ ἐσπευσμένη ἐκείνη ἐπιδρομὴ εἶχεν ἀπαλλάξει τὸ Βυζάντιον τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους παρεχομένης μισθοφορᾶς καὶ εἶχεν ἐνδείξει τὴν μεταβολὴν τῆς πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἐχθρὸν τῶν Βυζαντίνων πολιτείας. Αἱ μακραὶ σπονδαὶ ἐλύθησαν καὶ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη, πόλεμος μακρός, ὅστις ἔμελλε νὰ ταπεινώσῃ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Νικηφόρου τοὺς Βουλγάρους καὶ δοξάσῃ τὸ Βυζάντιον. Ἀναχαιτίζων δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ὁ βασιλεύς, δὲν ἀνέστελλε τὸ πολεμικὸν πρόγραμμα, ἀλλὰ μόνον μετέθεσε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ

κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου τό γε νῦν ἔχον εἰς ἄλλας χεῖρας. Καθ' ὃν τρόπον οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς τῆς μακεδονικῆς βασιλείας εἶχον ἐπιζητήσει τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν Οὔγγρων διὰ τῶν Βουλγάρων, οὕτω τώρα ὁ Νικηφόρος ἐσκέφθη νἀπαλλαγῇ τῶν Βουλγάρων διά τινος τῶν κατὰ τὰ νῶτα αὐτῶν ἐθνῶν. Ὡς τοιοῦτον δ' ἔθνος ἐξελέχθησαν οἱ Ῥῶσοι.

Δέκα μόνον ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει δεξιώσεως καὶ βαπτίσεως τῆς χήρας τοῦ Ἰγὸρ, τῆς ἐν Κιέβῳ

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ

δυναστευούσης ἀρχοντίσσης τῆς Ῥωσίας Ὄλγας. Ἔκτοτε δ' εἶχεν ἀνδρωθῇ τῆς Ὄλγας ὁ γενναῖος καὶ ὁρμητικὸς υἱός Σβιατοσλάβος, ὃν Σφενδοσθλάβον καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι. Ὡς πάνθηρ ἡγούμενος τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ στρατιᾶς, συνῳδὰ πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ ῥωσικοῦ χρονικοῦ τοῦ ψευδεπιγράφως φερομένου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Νέστορος, φιλοπόλεμος καὶ ἀκαταπόνητος, εἶχεν ἐν μακροῖς πολέμοις, καθ' οὓς ἐπέδειξεν ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον, ἀναδειχθῇ νικητὴς καὶ ὑποτάξει κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τοὺς Χαζάρους καὶ τοὺς Ἰάσους,

τοὺς Κασσόγους καὶ τοὺς Βιατίτσους, λαοὺς τῆς νοτίου Ῥωσίας, τρέμοντας ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ πληρόνοντας εἰς αὐτὸν φόρους. Τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον τῆς Ῥωσίας ἡγεμόνα ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ σύμμαχον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὁ Νικηφόρος, τὴν δὲ δυσχερῆ εἰς τὴν ἀπωτάτην χώραν πρεσβείαν ἀνέθηκεν εἰς ἄνδρα γινώσκοντα τήν τε γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη τῶν Ῥώσων, τὸν πατρίκιον Καλοκύρην, υἱὸν τοῦ *πρωτεύοντος* ἐν τῇ κατὰ τὴν Σκυθίαν βυζαντιακῇ κτήσει Χερσῶνι.

Μεταβὰς δὲ ὁ Καλοκύρης εἰς τὸ Κίεβον μετὰ τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τοὺς φιλοκερδεῖς Ῥώσους χρυσοῦ ἔπεισε τὸν Σβιατοσλάβον νἀναλάβῃ ἐπὶ μεγάλαις ἐλπίσι λείας καὶ πλουσίας παρὰ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἀμοιβῆς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Διαπεραιώσας δὲ διὰ τοῦ Βορυσθένους ἐπὶ μονοξύλων στρατιάν, ὥρμησε τὸν Αὔγουστον τοῦ 968 * ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου εἰς τὰς τοῦ Ἴστρου καὶ ἀπέβη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ ἀπεπειράθησαν μὲν οἱ Βούλγαροι νἀναχαιτίσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τῆς χώρας αὐτῶν, ἀλλὰ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὁρμὴ τῶν περὶ τὸν Σβιατοσλάβον, ὥστε καταληφθέντες ὑπὸ τρόμου οἱ ὑπήκοοι τοῦ Πέτρου διεσπάρησαν φυγόντες ἄνευ μάχης. Οἱ Ῥῶσοι κατέλαβον πλείστας ὅσας πόλεις τῆς Βουλγαρίας, ὀγδοήκοντα κατὰ τὸν ὑπερβολικὸν ἀριθμὸν τοῦ Ψευδονέστορος, ἐν οἷς τὸ Δωρόστολον, ἤτοι ἡ σημερινὴ Σιλιστρία, τὸ Βιδδίνιον, τὸ Βελιγράδιον. Αὐτὴ δὲ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Πέτρου, ἡ Πρεσθλαύα, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Ἐσκὶ Σταμποὺλ, κατελήφθη ὑπὸ τῶν νικητῶν, ἐν ᾧ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἀπέθνησκεν ἐξ ἀποπληξίας.

Ἡ Βουλγαρία εἶχε φθάσει εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ. Αἱ πόλεις αὐτῆς κατείχοντο ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων, μεθ' ὧν πιθανῶς εἶχε συμπράξει καὶ ἐπιχωρία κατὰ τοῦ ἀδρανοῦς καὶ ἀναξίου Πέτρου ἀντιπολίτευσις, οἱ ἀγροὶ ἐδῃοῦντο, τὰ κτήνη κατελαμβάνοντο, ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν Βουλγάρων ἦσαν ἕρμαιον τῶν νικητῶν. Οὕτως εἶχον

* Ὑπολαμβάνω ἀξιοπιστοτέραν τὴν χρονολογίαν τοῦ Κεδρηνοῦ (ἔκδ. Βόννης Τόμ. Β´ σ. 372, 13) *κατὰ τὸν Αὔγουστον μῆνα τῆς ια´ ἰνδικτιῶνος*, ἤτοι ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6476, ἀντιστοιχοῦντι πρὸς τὸ 968. Τὸ ἔτος 6475 (=967), εἰς ὃ ἀναφέρει τὴν στρατείαν ὁ Ψευδονέστωρ, εἶνε πρόωρον, οὐδὲ χωροῦσιν ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἡ ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους στρατεία τοῦ Νικηφόρου, ἥτις ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ (ἔνθ' ἀν. σ. 372, 3) ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰούνιον τῆς ι´ ἰνδικτιῶνος, ἤτοι τὸ ἔτος 967, ἡ εἰς Κίεβον πρεσβεία τοῦ Καλοκύρη καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐπὶ τὴν Βουλγαρίαν ἐξόρμησις τῆς ὑπὸ τὸν Σβιατοσλάβον στρατιᾶς.

τὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅτ' ἐπιδρομὴ τῶν Πατζινάκων, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Κιέβου προβάντων, ἠνάγκασε τὸν Σβιατοσλάβον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλιπε τὰ περὶ τῆς Βουλγαρίας σχέδια, μετὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν πατρίων πραγμάτων καὶ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς Ὄλγας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ πάλιν τῷ 969. Οὐδ' ἐπανήρχετο μόνον ὡς κατακτητὴς τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὡς ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καθ' ὃν χρόνον ἤδη ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἐκάθητο ὁ διάδοχος τοῦ Νικηφόρου.

ιθ'

Νικηφόρος καὶ Ὄθων Α'.

Αὐτοκράτωρ οἷος ὁ Νικηφόρος ἀποδοὺς μὲν εἰς τὸ βασίλειον τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κιλικίαν, πειραθεὶς δὲ τὴν ἔξωσιν τῶν Σαρακηνῶν ἐκ Σικελίας καὶ προπαρασκευάσας ἤδη τὰ πράγματα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Συρίας, ἀναλαβὼν δὲ ἤδη τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον, εἶχε καταδείξει δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ μόνον προςαυξήσεις ἠδύνατο νἀναμένῃ τὸ Βυζάντιον, ὄχι δὲ καὶ μείωσιν τῶν κεκτημένων. Καὶ ὅμως τοιαύτην τινὰ ἐμελέτα πρὸς ζημίαν τοῦ Βυζαντίου ἀνὴρ, ὅςτις ὑπῆρξε διὰ τὸν Βορρᾶν καὶ τὴν Δύσιν ὅ τι ὁ Νικηφόρος διὰ τὴν Ἀνατολήν. Ἀληθῶς δὲ, ὡς τοῦ Φωκᾶ ἡ αἴγλη πληροῖ τὰς ἑλληνικὰς χώρας μεσοῦντος καὶ ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, οὕτω κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μεσουρανεῖ ἐν τῇ Δύσει λαμπρὸς ὁ ἀστὴρ Ὄθωνος Α' τοῦ μεγάλου.

Ὄθων ὁ Α' ὁ υἱὸς Ἐρρίκου Α' ἀνακηρυχθεὶς ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἐν Ἀκυισγράνῳ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας τῷ 936, εἶχεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀνέλθει εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς δυνάμεως. Ταχέως κατισχύσας τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου καὶ ἀντιπάλων καὶ διαρρυθμίσας τὰ ἐν αὐτῇ πράγματα, εἶχε καταγάγει ἀξίας λόγου νίκας ἐν Δανίᾳ, Βοημίᾳ καὶ τέλος τῷ 955 ἐν Λεχφέλδῃ κατὰ τῶν Οὔγγρων, ὧν ἡ ἧττα καὶ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπῆρξεν ὠφέλιμος, ἀπαλλαγέντας δεινῶν ἐπιδρομέων, οὐ μικρὸν ἐνοχλούντων τὰς βυζαντιακὰς χώρας. Τὸ δὲ συμπλήρωμα τῶν μεγάλων τοῦ Ὄθωνος σχεδίων ὑπῆρξεν ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ συνένωσις

τοῦ βασιλικοῦ αὐτῆς διαδήματος πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν τῆς Γερμανίας στέμμα. Πρόσχημα δὲ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν δικαιωμάτων Ἀδελαΐδος τῆς χήρας τοῦ υἱοῦ τοῦ Οὔγωνος Λοθαρίου, θανόντος τῷ 950, ἣν καὶ ἐνυμφεύθη. Ἀναγκάσας δὲ τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λοθαρίου διεκδικοῦντα τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Λαγγοβαρδίας δικαιώματα Βερεγγάριον Β' καὶ τοὺς λοιποὺς Λαγγοβάρδους ἡγεμόνας νἀναγνωρίσωσι τὴν ἰδίαν ἐπικυριαρχίαν, ἦγε καὶ ἔφερεν ἀπὸ τοῦ 952 τὰ τῆς Ἰταλίας ὡς δεσπότης. Ἐν δὲ τῷ ἀρχομένῳ ἤδη μεταξὺ τοῦ παπισμοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἀγῶνι κατώρθωσε νἀναδειχθῇ νικητής, τυγχάνων μὲν ἑκάστοτε ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως, ἀλλ' ὑπερισχύων, καταλύων καὶ ἀναδεικνύων ποντίφικας, στρατεύων ἐπανειλημμένως ἐπὶ τὴν Ῥώμην καὶ ἐκπολιορκῶν αὐτὴν καὶ μακρότατα ἐνίοτε ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβων καὶ περιστέλλων εἰς ἐσχάτην ἀδυναμίαν καὶ ταπείνωσιν τοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἀποστατοῦντας, ἐν οἷς ἐξεῖχον αὐτὸς ὁ Βερεγγάριος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀδαλβέρτος. Ἡ δὲ ἀκατάβλητος ἐπιμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας ἤγαγε τέλος καὶ εἰς τὴν εἰς αὐτὸν προσχώρησιν τῶν τελευταίων Λαγγοβάρδων ἡγεμόνων τῶν ὁπωςδήποτε ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, τῶν τῆς Καπύης, τοῦ Σαλερινοῦ καὶ τοῦ Βενεουέντου.

ΑΝΔΡΙΑΣ ΟΘΩΝΟΣ Α'
ΕΝ ΤΗι ΚΑΘΕΔΡΙΚΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι
ΤΟΥ ΜΑΓΔΕΒΟΥΡΓΟΥ

Διὰ τῶν δραστηρίων τούτων ἐνεργειῶν καὶ μεγάλων ἐπιτυχιῶν ὁ Ὄθων εἶχ' ἀποβῆ κύριος τῶν ἐννέα δεκάτων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Πρὸς

πλήρωσιν τῆς κυριαρχίας ὑπελείπετο μόνη ἡ κατάληψις τῶν δύο εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποκειμένων θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ τοῦ τῆς Καλαβρίας. Μόνον δὲ διὰ τοιαύτης κεντρώσεως τῆς ὅλης χερσονήσου ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἦτο ἔπειτα δυνατὴ ἡ καταπολέμησις τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας. Οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἀπωτάτης Γερμανίας κοινὴν μὲν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους εἶχε τὴν ἔχθραν πρὸς τοὺς Οὔγγρους καὶ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, διὰ δὲ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν καταβάσεως καὶ τῶν σχεδίων περὶ συμπληρώσεως τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ἤρχετο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀμφότερα τὰ κράτη εἶχον κτήσεις καὶ συμφέροντα ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς εἶχον γείτονα ἐχθρὸν ἐν Σικελίᾳ, τὸν Ἀγαρηνόν.

Ἐντεῦθεν ἡ ἕνεκα κοινῶν ἅμα ἀλλὰ καὶ ἀντιδιαφερομένων συμφερόντων προςπέλασις τῶν δύο αὐλῶν, ἥτις ἄγει ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐν ἔτει 951 εἰς τὴν Ἰταλίαν κατάβασιν τοῦ Ὄθωνος εἰς ἀμοιβαίαν ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον ἀποστολὴν πρέσβεων, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ σθεναροῦ Νικηφόρου ἀποβαίνει μᾶλλον ἀμοιβαία ἐπιτήρησις τῶν δύο προσεπόντων μέλλουσαν ῥῆξιν ἀντιπάλων.

Ἀληθῶς ὁ μὲν Ὄθων ἠξίου τὴν προςάρτησιν τῶν δύο ἑλληνικῶν θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ὁ δὲ Νικηφόρος ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἀκεραιότητος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους οὐδὲ κατὰ διάνοιαν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀκμαίων ἐκείνων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες ἦσαν προπύργιον μὲν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας, ἐχέγγυον δὲ τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τοῦ Βυζαντίου καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον. Τὸ Βυζάντιον, παραδίδον εἰς τοὺς Φράγκους, ὡς ὠνόμαζον οἱ Βυζαντῖνοι συλλήβδην τά τε νεολατινικὰ φῦλα καὶ τὰ γερμανικά, τὴν ἐν τῇ Δύσει ἀρχήν, ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ νέον κίνδυνον, τὴν αὔξησιν τῆς γεννωμένης ἤδη θαλασσοκρατίας τῶν Βενετῶν καὶ νὰ μειώσῃ αἰσθητῶς τὸ ἴδιον ἀξίωμα ἐν χρόνοις καθ' οὓς οἱ Βυζαντῖνοι ἠξίουν ἀκόμη κατὰ τύπους τὴν καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν ἀρχήν, μνήμονες τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐξαρχάτου.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μία καὶ μόνη λύσις ἐφαίνετο δυνατή, ἡ εἰρηνικὴ ὑπὸ τύπον γαμηλίου δώρου εἰς τὴν γερμανικὴν δυναστείαν παραχώρησις τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ Καλαβρίας. Καὶ κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Νικηφόρος ἐστράτευσεν ἐπὶ τ

γάρους, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 967, ἐστέφετο πανηγυρικῶς ἐν
τικανῷ τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ', δημιουργηθ
αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, διὰ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος ὁ
Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀδελαΐδος, ὁ ὁμώνυμος τῷ πατρὶ Ὄθων, ἐ
κίαν δεκατεσσάρων περίπου ἐτῶν. Τοῦ μειρακίου δὲ τούτου
ζευξιν μετὰ τῆς πρεσβυτέρας τῶν δύο θυγατέρων τῆς συζ
Νικηφόρου, τῆς ὁμωνύμου τῇ μητρὶ Θεοφανοῦς, ἐφαντάσθη
Α' ὡς λύσιν τοῦ γορδίου δεσμοῦ. Ἡ ἑνδεκαέτις περίπου Θε
θυγάτηρ Ῥωμανοῦ τοῦ Β', γινομένη σύζυγος τοῦ διαδόχου τ
κράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, θὰ ἔ
Ὄθωνα τὸν Β' ὡς προῖκα τὰ δύο ἑλληνικὰ θέματα τῆς νοτί
λίας.

Ἀλλ' ἐπιδιδόμενος ὁ Ὄθων εἰς τὸ σχέδιον τῆς διὰ τοιούτ
τικοῦ γάμου συμπληρώσεως τῶν ἰταλικῶν κατακτήσεων, δὲν
ὅλως καὶ τὴν σκέψιν τῆς διὰ τῶν ὅπλων λύσεως, ἀφ' οὗ μάλισ
καὶ αὐτὸν τὸν Νικηφόρον παρασκευαζόμενον νὰ στρατεύσῃ
Ἰταλίαν. Διὸ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης περὶ τοῦ γά
πρεσβεύσεως, ἥτις ἀνετέθη εἰς τὸν Βενετὸν Δομίνικον, κατορ
μόνον νἀποστρέψῃ τὸν Νικηφόρον ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στ
βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας βραχὺν χρόνον μετ
Ῥώμῃ ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ υἱοῦ ἑορτὰς ἐπιχειροῦντα πόλεμον
κτον ἐναντίον τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων τῆς Ἰταλίας. Ἡ ὀχ
τῶν ἐν αὐταῖς ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ Βᾶρις, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη
ἐπετέθησαν βαρεῖαι τοῦ Ὄθωνος αἱ δυνάμεις. Ἀλλ' ὑπῆρξ
μόνη. Καίτοι ὁ Νικηφόρος περιεσπᾶτο ὑπὸ τῶν πρὸς τὸν Σβιατ
διαπραγματεύσεων καὶ τῶν σχεδίων τῆς νέας εἰς τὴν Συρίαν
τείας καὶ πρὶν ἢ κἂν λάβῃ γνῶσιν τοῦ τολμηροῦ ἐν Ἰταλί
ματος τοῦ Ὄθωνος, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ γενναιότης μεθ' ἧς
τῆς Βάρεως Βυζαντῖνος στρατηγὸς μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κ
τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἀντέστησαν ἐπὶ μῆνα ὅλον εἰς τὴν ὑπὸ τ
μανοῦ αὐτοκράτορος πολιορκίαν, ὥστε ὁ Ὄθων, βλέπων τὰ
ρείας τοῦ ἀγῶνος ὃν ἀνέλαβεν, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιο
ἐπιστρέψῃ πρὸς βορρᾶν.

Σὺν δὲ τῇ ματαιώσει τοῦ τολμήματος τῆς δι' ὑφαρπαγῆς
τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθεν ὁ Ὄ
διον τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας εἰς τὸν Νικηφόρον.

ἐκτελεστὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Λουιτπράνδος ἐκεῖνος, ὃν γινώσκομεν ἤδη ἐκ τῆς ἐν ἔτει 949 προτέρας αὐτοῦ πρεσβείας. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπρέσβευεν ὡς ἁπλοῦς διάκονος χάριν Βερεγγαρίου τοῦ Β', ἔκτοτε δὲ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Κρεμῶνος καὶ μέγα ἰσχύων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ὄθωνος, ἐστέλλετο ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρέσβυς εἰρήνης καὶ κηδεστίας μεταξὺ τῶν δύο ἰσχυρῶν αὐτοκρατοριῶν.

κ'

Ὁ Λουιτπράνδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὴν 4 Ἰουνίου 968 ἔφθασεν ὁ Λουιτπράνδος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ἀνατεθείσης ἐντολῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἔμελλε νἀπέλθῃ ἄπρακτος μετὰ διαμονὴν τεσσάρων μηνῶν. Οὐδ' ἀπῆλθε μόνον χωρὶς μηδὲν νὰ κατορθώσῃ, ἀλλ' ἀφ' οὗ πρότερον ὑπέστη ἐξευτελισμοὺς καὶ περιπετείας, ὧν ἡ ἀναγραφὴ πληροῖ τὴν περὶ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ περισωθεῖσαν ἔκθεσιν. Εἶνε δὲ αὕτη διδακτικωτάτη μὲν καὶ μεστὴ περιγραφῶν τῆς ἐθιμοτυπίας τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς, ἀλλὰ καὶ πρέπει νἀναγινώσκηται μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως, διότι ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος καὶ ἀτυχὴς πρέσβυς ἐξέχυσεν ἐν αὐτῇ ὅλον αὐτοῦ τὸ μῖσος καὶ τὴν χολὴν ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου καὶ τῶν Βυζαντίνων, ὧν ὑπῆρξε τὸ παίγνιον, ἰδὼν πρὸ τῆς διπλωματικῆς αὐτῶν τέχνης καὶ τῆς ἀγερωχίας ναυαγήσασαν τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ ματαιωθείσας τὰς δολοπλοκίας καὶ τὴν πονηρὰν σοφιστείαν.

Τὸ κύριον ζήτημα, τὸ τοῦ γάμου τῆς νεαρᾶς Θεοφανοῦς καὶ Ὄθωνος τοῦ Β' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς προικοδοτήσεως τῆς νύμφης διὰ τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας, οὐδαμῶς ἐτύγχανε τῆς εὐαρεσκείας τοῦ Νικηφόρου. Ἡ διάστασις τῶν δύο αὐλῶν ὡς πρὸς τοῦτο ἦτο ῥιζική, διότι ὁ μὲν Ὄθων ἐζήτει νὰ λάβῃ, ὁ δὲ Νικηφόρος ἀντὶ νὰ φανῇ πρόθυμος εἰς παραχωρήσεις ἤγειρεν ἀξιώσεις. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου διημφισβήτει τὰ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας δικαιώματα τοῦ Ὄθωνος, καὶ ἀντιπαρέβαλλε πρὸς τὴν ἄδικον αὐτοῦ τυραννίδα τὴν νομιμότητα τῶν δικαιωμάτων τοῦ Βερεγγαρίου καὶ τοῦ Ἀ[illegible]έρτου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Βυζαντίου, τὰς ἐπὶ το[illegible]ώσεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. [illegible]

τοῦ βασιλικοῦ αὐτῆς διαδήματος πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν τῆς Γερμανίας στέμμα. Πρόσχημα δὲ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν δικαιωμάτων Ἀδελαΐδος τῆς χήρας τοῦ υἱοῦ τοῦ Οὔγωνος Λοθαρίου, θανόντος τῷ 950, ἣν καὶ ἐνυμφεύθη. Ἀναγκάσας δὲ τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λοθαρίου διεκδικοῦντα τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Λαγγοβαρδίας δικαιώματα Βερεγγάριον Β' καὶ τοὺς λοιποὺς Λαγγοβάρδους ἡγεμόνας νἀναγνωρίσωσι τὴν ἰδίαν ἐπικυριαρχίαν, ἦγε καὶ ἔφερεν ἀπὸ τοῦ 95[illegible] τὰ τῆς Ἰταλίας ὡς δεσπότης. Ἐν δὲ τῷ ἀρχομένῳ ἤδη μεταξὺ τοῦ παπισμοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἀγῶνι κατώρθωσε νἀναδειχθῇ νικητής, τυγχάνων μὲν ἑκάστοτε ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως, ἀλλ' ὑπερισχύων, καταλύων καὶ ἀναδεικνύων ποντίφικας, στρατεύων ἐπανειλημμένως ἐπὶ τὴν Ῥώμην καὶ ἐκπολιορκῶν αὐτὴν καὶ μακρότατα ἐνίοτε ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβων καὶ περιστέλλων εἰς ἐσχάτην ἀδυναμίαν καὶ ταπείνωσιν τοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἀποστατοῦντας, ἐν οἷς ἐξεῖχον αὐτὸς ὁ Βερεγγάριος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀδαλβέρτος. Ἡ δὲ ἀκατάβλητος ἐπιμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας ἤγαγε τέλος καὶ εἰς τὴν εἰς αὐτὸν προσχώρησιν τῶν τελευταίων Λαγγοβάρδων ἡγεμόνων τῶν ὁπωσδήποτε ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, τῶν τῆς Καπύης, τοῦ Σαλερινοῦ καὶ τοῦ Βενεουέντου.

ΑΝΔΡΙΑΣ ΟΘΩΝΟΣ Α'
ΕΝ ΤΗι ΚΑΘΕΔΡΙΚΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι
ΤΟΥ ΜΑΓΔΕΒΟΥΡΓΟΥ

Διὰ τῶν δραστηρίων τούτων ἐνεργειῶν καὶ μεγάλων ἐπιτυχιῶν ὁ Ὄθων εἶχεν ἀποβῆ κύριος τῶν ἐννέα δεκάτων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου. Πρὸς δὲ

συμπλήρωσιν τῆς κυριαρχίας ὑπελείπετο μόνη ἡ κατάληψις τῶν δύο ἔτι εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποκειμένων θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, τοῦ τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ τοῦ τῆς Καλαβρίας. Μόνον δὲ διὰ τοιαύτης συγκεντρώσεως τῆς ὅλης χερσονήσου ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν θὰ ἦτο ἔπειτα δυνατὴ ἡ καταπολέμησις τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας.

Οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἀπωτάτης Γερμανίας κοινὴν μὲν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους εἶχε τὴν ἔχθραν πρὸς τοὺς Οὔγγρους καὶ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, διὰ δὲ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν καταβάσεως καὶ τῶν σχεδίων περὶ συμπληρώσεως τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ἤρχετο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀμφότερα τὰ κράτη εἶχον κτήσεις καὶ συμφέροντα ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς εἶχον γείτονα ἐχθρὸν ἐν Σικελίᾳ, τὸν Ἀγαρηνόν.

Ἐντεῦθεν ἡ ἕνεκα κοινῶν ἅμα ἀλλὰ καὶ ἀντιδιαφερομένων συμφερόντων προςπέλασις τῶν δύο αὐλῶν, ἥτις ἄγει ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐν ἔτει 951 εἰς τὴν Ἰταλίαν κατάβασιν τοῦ Ὄθωνος εἰς ἀμοιβαίαν ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον ἀποστολὴν πρέσβεων, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ σθεναροῦ Νικηφόρου ἀποβαίνει μᾶλλον ἀμοιβαία ἐπιτήρησις τῶν δύο προβλεπόντων μέλλουσαν ῥῆξιν ἀντιπάλων.

Ἀληθῶς ὁ μὲν Ὄθων ἠξίου τὴν προςάρτησιν τῶν δύο ἑλληνικῶν θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ὁ δὲ Νικηφόρος ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἀκεραιότητος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους οὐδὲ κατὰ διάνοιαν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀκμαίων ἐκείνων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες ἦσαν προπύργιον μὲν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας, ἐχέγγυον δὲ τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τοῦ Βυζαντίου καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον. Τὸ Βυζάντιον, παραδίδον εἰς τοὺς Φράγκους, ὡς ὠνόμαζον οἱ Βυζαντῖνοι συλλήβδην τά τε νεολατινικὰ φῦλα καὶ τὰ γερμανικά, τὴν ἐν τῇ Δύσει ἀρχήν, ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ νέον κίνδυνον, τὴν αὔξησιν τῆς γεννωμένης ἤδη θαλασσοκρατίας τῶν Βενετῶν καὶ νὰ μειώσῃ αἰσθητῶς τὸ ἴδιον ἀξίωμα ἐν χρόνοις καθ' οὓς οἱ Βυζαντῖνοι ἠξίουν ἀκόμη κατὰ τύπους τὴν καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν ἀρχήν, μνήμονες τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐξαρχάτου.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μία καὶ μόνη λύσις ἐφαίνετο δυνατή, ἡ εἰρηνικὴ ὑπὸ τύπον γαμηλίου δώρου εἰς τὴν γερμανικὴν δυναστείαν παραχώρησις τῆς Λαγγοβαρδίας καὶ Καλαβρίας. Καὶ δὴ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Νικηφόρος ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Βουλ-

γάρους, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 967, ἐστέφετο πανηγυρικῶς ἐν τῷ Β[illegible] τικανῷ τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ', δημιουργήματος τ[illegible] αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, διὰ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος ὁ υἱὸς τ[illegible] Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀδελαΐδος, ὁ ὁμώνυμος τῷ πατρὶ Ὄθων, ἔχων ἡ[illegible]κίαν δεκατεσσάρων περίπου ἐτῶν. Τοῦ μειρακίου δὲ τούτου τὴν [illegible] ζεῦξιν μετὰ τῆς πρεσβυτέρας τῶν δύο θυγατέρων τῆς συζύγου τ[illegible] Νικηφόρου, τῆς ὁμωνύμου τῇ μητρὶ Θεοφανοῦς, ἐφαντάσθη Ὄθω[illegible] Α' ὡς λύσιν τοῦ γορδίου δεσμοῦ. Ἡ ἑνδεκαέτις περίπου Θεοφανὼ[illegible] θυγάτηρ Ῥωμανοῦ τοῦ Β', γινομένη σύζυγος τοῦ διαδόχου τοῦ αὐ[illegible]κράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, θὰ ἔφερεν [illegible] Ὄθωνα τὸν Β' ὡς προῖκα τὰ δύο ἑλληνικὰ θέματα τῆς νοτίου Ἰ[illegible]λίας.

Ἀλλ' ἐπιδιδόμενος ὁ Ὄθων εἰς τὸ σχέδιον τῆς διὰ τοιούτου πο[illegible]ι-τικοῦ γάμου συμπληρώσεως τῶν ἰταλικῶν κατακτήσεων, δὲν παρ[illegible] ὅλως καὶ τὴν σκέψιν τῆς διὰ τῶν ὅπλων λύσεως, ἀφ' οὗ μάλιστα ἤ[illegible] καὶ αὐτὸν τὸν Νικηφόρον παρασκευαζόμενον νὰ στρατεύσῃ εἰς [illegible] Ἰταλίαν. Διὸ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης περὶ τοῦ γάμου [illegible] πρεσβεύσεως, ἥτις ἀνετέθη εἰς τὸν Βενετὸν Δομίνικον, κατορθώσα[illegible] μόνον νἀποστρέψῃ τὸν Νικηφόρον ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατε[illegible], βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας βραχὺν χρόνον μετὰ τὰ[illegible] ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ υἱοῦ ἑορτὰς ἐπιχειροῦντα πόλεμον ἀκ[illegible]κτον ἐναντίον τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων τῆς Ἰταλίας. Ἡ ὀχυρωτά[illegible] τῶν ἐν αὐταῖς ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ Βᾶρις, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη, καθ' [illegible] ἐπετέθησαν βαρεῖαι τοῦ Ὄθωνος αἱ δυνάμεις. Ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ ἡ μόνη. Καίτοι ὁ Νικηφόρος περιεσπᾶτο ὑπὸ τῶν πρὸς τὸν Σβιατοσλάβον διαπραγματεύσεων καὶ τῶν σχεδίων τῆς νέας εἰς τὴν Συρίαν ἐκστρα-τείας καὶ πρὶν ἢ κἂν λάβῃ γνῶσιν τοῦ τολμηροῦ ἐν Ἰταλίᾳ δια[illegible]ματος τοῦ Ὄθωνος, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ γενναιότης μεθ' ἧς ὁ ἄρχ[illegible] τῆς Βάρεως Βυζαντῖνος στρατηγὸς μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκ[illegible] τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἀντέστησαν ἐπὶ μῆνα ὅλον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γε[illegible]μανοῦ αὐτοκράτορος πολιορκίαν, ὥστε ὁ Ὄθων, βλέπων τὰς δυσχ[illegible]ρείας τοῦ ἀγῶνος ὃν ἀνέλαβεν, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν [illegible] ἐπιστρέψῃ πρὸς βορρᾶν.

Σὺν δὲ τῇ ματαιώσει τοῦ τολμήματος τῆς δι' ὑφαρπαγῆς ἁλώσε[illegible] τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθεν ὁ Ὄθων εἰς τὸ σ[illegible]-διον τῆς ἀποστολῆς πρεσβείας εἰς τὸν Νικηφόρον. Εἰσηγητὴς δὲ [illegible]

ἐκτελεστὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Λουιτπράνδος ἐκεῖνος, ὃν γινώσκομεν ἤδη ἐκ τῆς ἐν ἔτει 949 προτέρας αὐτοῦ πρεσβείας. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπρέσβευεν ὡς ἁπλοῦς διάκονος χάριν Βερεγγαρίου τοῦ Β', ἔκτοτε δὲ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Κρεμῶνος καὶ μέγα ἰσχύων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ὄθωνος, ἐστέλλετο ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρέσβυς εἰρήνης καὶ κηδεστίας μεταξὺ τῶν δύο ἰσχυρῶν αὐτοκρατοριῶν.

κ'

Ὁ Λουιτπράνδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὴν 4 Ἰουνίου 968 ἔφθασεν ὁ Λουιτπράνδος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ἀνατεθείσης ἐντολῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἔμελλε νἀπέλθῃ ἄπρακτος μετὰ διαμονὴν τεσσάρων μηνῶν. Οὐδ' ἀπῆλθε μόνον χωρὶς μηδὲν νὰ κατορθώσῃ, ἀλλ' ἀφ' οὗ πρότερον ὑπέστη ἐξευτελισμοὺς καὶ περιπετείας, ὧν ἡ ἀναγραφὴ πληροῖ τὴν περὶ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ περισωθεῖσαν ἔκθεσιν. Εἶνε δὲ αὕτη διδακτικωτάτη μὲν καὶ μεστὴ περιγραφῶν τῆς ἐθιμοτυπίας τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς, ἀλλὰ καὶ πρέπει νἀναγινώσκηται μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως, διότι ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος καὶ ἀτυχὴς πρέσβυς ἐξέχυσεν ἐν αὐτῇ ὅλον αὐτοῦ τὸ μῖσος καὶ τὴν χολὴν ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου καὶ τῶν Βυζαντίνων, ὧν ὑπῆρξε τὸ παίγνιον, ἰδὼν πρὸ τῆς διπλωματικῆς αὐτῶν τέχνης καὶ τῆς ἀγερωχίας ναυαγήσασαν τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ ματαιωθείσας τὰς δολοπλοκίας καὶ τὴν πονηρὰν σοφιστείαν.

Τὸ κύριον ζήτημα, τὸ τοῦ γάμου τῆς νεαρᾶς Θεοφανοῦς καὶ Ὄθωνος τοῦ Β' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς προικοδοτήσεως τῆς νύμφης διὰ τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας, οὐδαμῶς ἐτύγχανε τῆς εὐαρεσκείας τοῦ Νικηφόρου. Ἡ διάστασις τῶν δύο αὐλῶν ὡς πρὸς τοῦτο ἦτο ῥιζική, διότι ὁ μὲν Ὄθων ἐζήτει νὰ λάβῃ, ὁ δὲ Νικηφόρος ἀντὶ νὰ φανῇ πρόθυμος εἰς παραχωρήσεις ἤγειρεν ἀξιώσεις. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου διημφισβήτει τὰ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας δικαιώματα τοῦ Ὄθωνος, καὶ ἀντιπαρέβαλλε πρὸς τὴν ἄδικον αὐτοῦ τυραννίδα τὴν νομιμότητα τῶν δικαιωμάτων τοῦ Βερεγγαρίου καὶ τοῦ Ἀδαλβέρτου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Βυζαντίου, τὰς ἐπὶ τοῦ Βενεουέντου καὶ τῆς Καπύης ἀξιώσεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν προσωνυμίαν βασιλέως

ἀντὶ τῆς τοῦ ῥηγὸς διημφισβήτει εἰς τὸν Ὄθωνα ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λέων.

Ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν πρεσβείαν τοῦ Λουιτπράνδου, ὅπως τύχῃ ἀντισηκωμάτων παρὰ τοῦ Ὄθωνος ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως συνέπεσε νὰ εὑρίσκηται ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς πρέσβυς Ἀδαλβέρτου τοῦ υἱοῦ τοῦ Βερεγγαρίου ὁ Γριμίζων, καὶ ἄλλως δ' ὁ Νικηφόρος ἐμερίμνα περὶ διατηρήσεως τῶν ἰταλικῶν θεμάτων διὰ συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐχθρῶν τοῦ Ὄθωνος, ἡ πρεσβεία τοῦ Λουιτπράνδου, ἔχοντος ἐντολὰς ῥητὰς καὶ κατ' οὐδὲν ὑποχωροῦντος, ἦτο ἥκιστ' ἀρεστὴ εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Ἄλλως δὲ ζωηρὰ ἦτο ἀκόμη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Νικηφόρου ἡ συναίσθησις τῆς ὀργῆς ἐπὶ τῇ προσφάτῳ κατὰ τῆς νοτίου Ἰταλίας ἐπιθέσει τοῦ Ὄθωνος καὶ ἡ ἀγερωχία ἐπὶ τῇ πρὸ τῆς Βάρεως ἀποτυχίᾳ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Τέλος δ' ἡ σύμπραξις τοῦ πάπα καὶ τοῦ Ὄθωνος ἀνερρίπιζε τὸ ἐναντίον τῆς Δύσεως ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν μῖσος τοῦ Βυζαντίου καὶ προσέδιδεν εἰς αὐτὸ νέαν ὁρμήν. Εἰς ταῦτα δὲ πάντα προσετίθετο ἡ ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ἐπίρρωσις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους διὰ μεγάλων νικῶν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀδυναμίαν.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ αἴτια τὰ ἐξηγοῦντα τὴν οἰκτρὰν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου δεξίωσιν τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρεμώνος, ἥτις ὑπῆρξεν ὅλως ἀντίθετος τῆς φιλοφροσύνης καὶ τῶν τιμῶν ὧν ἔτυχεν ἀξιωθῇ ὡς ἁπλοῦς διάκονος πρὸ ἐτῶν δεκαεννέα.

Ὁ Λουιτπράνδος ἀφηγεῖται ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ διὰ καλάμου ἐμβαπτιζομένου εἰς χολὴν ἀντὶ μέλανος τὰ δεινὰ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πικρῶν ἡμερῶν ἃς διήνυσε μετὰ τῶν συνοδῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δίκην δεσμώτου μᾶλλον ἢ ἀπεσταλμένου τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέως τῆς Ἰταλίας. Ὁ οἶκος, ἐν ᾧ ἐγκατῳκίσθη, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἐγκαθείρχθη δίκην κατασκόπου μᾶλλον ἢ πρέσβεως, ἦτο ἀναπεπταμένος εἰς πάντας τοὺς ἀνέμους, τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχήν, ἡ πρὸς αὐτὸν πρόσοδος ἐπετηρεῖτο ἢ ἀπηγορεύετο αὐτόχρημα, μυρίας ἀπήντα δυσχερείας πρὸς εὕρεσιν τροφίμων, ἅτινα παρείχοντο εἰς αὐτὸν ἀντὶ ἁδρᾶς δαπάνης, εἰ δέ τι προσεκομίζετο πρὸς αὐτὸν παρά τινος φίλου ὡς δῶρον δὲν περιήρχετο εἰς αὐτόν. Ἡ δ' ἔλλειψις αὕτη πάσης περὶ τὸν βίον εὐμαρείας καὶ ἀπὸ τῆς τραπέζης στερήσεως ἦσαν ἤδη ἀρκεταί, ὅπως ἐμβάλωσιν εἰς στενοχωρίαν τὸν ἁβροδίαιτον ἐπίσκοπον

καὶ κινήσωσι τὸν χόλον αὐτοῦ. Ὁ λίχνος ἱεράρχης ἐκφράζεται ἐπανειλημμένως μετὰ περισσῆς ἀγανακτήσεως περὶ τοῦ ῥητίνην ἀπόζοντος οἴνου τῶν βυζαντιακῶν τραπεζῶν, οὐδ' αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξαιρουμένης, περὶ τοῦ ὑδαροῦς ποτοῦ *βαλνίου*, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ εὐαρεστήσῃ τὸν εἰς ἁβρότερα πόματα εἰθισμένον αὐτοῦ οὐρανίσκον, περὶ τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς συμποσίοις παρατιθεμένων ἀρνείων κρεῶν, ἅτινα ἦσαν περισσῶς ὠνθυλευμένα διὰ σκορόδων, κρομμύων καὶ πράσων καὶ τῶν ἀηδῶν ἐκείνων ἐδεσμάτων, ἅτινα ἔπλεον ἐντὸς καρυκευμάτων ἐλαίου καὶ γάρου.

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΝΑΚΤΟΡΟΙΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΣΛΑΒΟΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΕΝ ΤΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

Ἀλλ' αἱ περὶ τὴν δίαιταν στερήσεις ἦσαν οὐδὲν παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς οὓς ὑφίστατο ὁ Λουιτπράνδος. Εὐθὺς μὲν ἅμα τῇ πρὸ τῆς Χρυσῆς πύλης ἀφίξει ἠναγκάσθη μετὰ τῆς συνοδίας νἀφιππεύσῃ καὶ πορευθῇ πεζὸς μέχρι τοῦ προωρισμένου εἰς αὐτὸν οἰκήματος. Μόλις δὲ τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἡμέραν ἠδυνήθη νὰ παραστῇ πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος καὶ τὴν ὑστεραίαν ἐκλήθη τὸ πρῶτον ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὃν ἐπανειλημμένως ἔκτοτε

εἶδεν. Ἀλλ᾽αἱ προςκλήσεις ἐγίνοντο ἄνευ οὐδεμιᾶς προθυμίας μεταξὺ μακρῶν διαλειμμάτων, ἐνίοτε διαρκούντων ἑβδομάδας ὅλας, αἱ δὲ συν-εντεύξεις ἐτελοῦντο τὸ πλεῖστον δημοσίᾳ καὶ ἦσαν μᾶλλον προς-κλήσεις εἰς ἐπισήμους ἑορτὰς εἰς τὰ προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ εἰς τὰ κυνηγέσια τοῦ βασιλέως ἢ παρὰ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, ἐν ᾗ οὐδὲ κἂν τῆς προςηκούσης θέσεως τιμῆς ἐτύγχανεν ὁ Λουιτπράνδος. Τοιαύτη μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ὀργὴ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὸ βασιλικὸν γεῦμα τῆς 29 Ἰουνίου, τὴν ἡμέραν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ πρέσβεις τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων ἠξιώθησαν ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ θέσεως πολὺ τιμητικωτέρας τῆς τοῦ Λουιτπράνδου, ὥςτε ἠγέρθη ἐκ τῆς τραπέζης, καὶ, μὴ πειθόμενος εἰς τὰς γινομένας δικαιολογίας, παρεπέμφθη νὰ συναριστήσῃ ἐν τῷ καπηλείῳ, καθ᾽ ἃ λέγει, μετὰ τῶν ἀνδραπόδων τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐν μέσῳ τοιούτων ἀναβολῶν καὶ ὑπεκφυγῶν οὐδεμία ἠδύνατο νὰ γείνῃ σοβαρὰ συνεννόησις περὶ τῶν αἰτημάτων τοῦ Ὄθωνος. Οὐδεμιᾶς δ᾽ ἑκατέρωθεν γινομένης ὑποχωρήσεως, ἀντὶ συσκέψεων καὶ διαπραγματεύσεων καταναλίσκετο ὁ χρόνος εἰς θρησκευτικὰς ἀντεγκλήσεις, εἰς ἐθνολογικὰς ἀντιπαραβολὰς, εἰς ἱστορικὰς ἀναμετρήσεις καὶ ἐτοξεύοντο ἀμφοτέρωθεν ὕβρεις ἥκιστα προςδοποιοῦσαι, ὡς εἰκὸς, τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Ὁ μὲν Νικηφόρος ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐτοῦ ἀγερωχίᾳ, ἐν τῇ στρατιωτικῇ αὐτοῦ ἀκαμψίᾳ δὲν ἔβλεπεν ἐν τῷ προςώπῳ τοῦ Λουιτπράνδου τὸν πρέσβυν καὶ τὸν διαλλακτὴν, ἀλλὰ τὸν Λατῖνον καὶ τὸν κατάσκοπον καὶ ἐθάρρει νὰ λέγῃ τοῦτο εἰς αὐτὸν κατὰ πρόςωπον καὶ ἐπέβαλλεν, ὁσάκις οὕτως ἐδόκει αὐτῷ, σιγὴν, αἴρων τὴν χεῖρα. Ὁ δ᾽ ἐπίσκοπος τῆς Κρεμῶνος ἐν τῇ πρεσβευτικῇ αὐτοῦ ἀλαζονείᾳ, ἐν τῇ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀποστείλαντος ἡγεμόνος μεγαλαυχίᾳ ἀπηυθαδίζετο εἰρωνευόμενος καὶ ὑβρίζων, περὶ πάντων παραπονούμενος, τῶν πάντων καταγελῶν. Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς πρεσβείας εἶνε ἔργον αὐτοῦ μᾶλλον ἢ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλ᾽εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι, ὡς εἶχον τὰ πράγματα, ὁ Λουιτπράνδος, παροξυνθεὶς ἄλλως ὑπὸ τῆς ἐπιδειχθείσης πρὸς αὐτὸν περιφρονήσεως καὶ δυςπιστίας, συνετέλεσε διὰ τῆς ἀκαθέκτου καὶ ἥκιστα εἰς ἱεράρχην καὶ πρέσβυν προςηκούσης ἀμετροεπείας καὶ διὰ τῆς ἐλλείψεως διπλωματικῆς ὑπεικτικότητος καὶ περινοίας εἰς ἐπιδείνωσιν τῶν καθ᾽ ἑαυτὸν καὶ εἰς τὸ τέλειον ναυάγιον τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς.

Καὶ ὅμως ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ διεδυσκόλει διὰ τῶν παντοίων ἐκείνων
…δολῶν ἐπὶ μακρὸν τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Ὄθωνος, καὶ ὁ Λουιτπράνδος
…χετο τὰς ταπεινώσεις ἐκείνας, μὴ τολμῶν ἢ μὴ ἀναλαμβάνων τὴν
…νην νὰ διαρρήξῃ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Πρὸ αὐτῶν
…τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπέπλευσε τὴν 19 Ἰουλίου ἐκ τῆς βασιλευ-
…ης μετὰ τοῦ Γριμίζωνος στολίσκος πεμπόμενος ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου
… τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀδαλβέρτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ
…οῦ Κόνωνος ἢ Κορράδου. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας αὐτὸς ὁ Νικηφόρος
…ρμα ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιχειρῶν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ
… τὴν Συρίαν στρατείαν. Ἤδη τὴν προτεραίαν ἐν τῇ προτελευταίᾳ
…ώσει τοῦ Λουιτπράνδου εἶχε τέλος δοθῆ εἰς αὐτὸν ἡ ὑστάτη ἀπάν-
…ις τοῦ αὐτοκράτορος, ἐμμένοντος εἰς τὰς περὶ τῆς Ἰταλίας ἀξιώ-
…, καὶ εἶχε δοθῆ εἰς αὐτὸν ἡ ἄδεια τῆς ἀναχωρήσεως. Ἐπιτακτι-
…ερον δ' ἀπῄτησεν ὁ βασιλεὺς τὴν παῦσιν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν
…κῶν τῆς Καπύης καὶ τοῦ Βενεουέντου παρὰ τοῦ Ὄθωνος, ὅτε ὁ
…ιτπράνδος ἐκλήθη τὴν 25 Ἰουλίου τὸ ὕστατον πρὸ τοῦ Νικηφόρου
…τῷ πρώτῳ αὐτοῦ σταθμῷ κατὰ τὴν πρὸς τὴν Συρίαν ἐκστρατείαν,
…τοῖς παλατίοις τοῖς λεγομένοις τοῦ Βρύαντος, κειμένοις ἐν τῇ ἀσια-
…ῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου. Ἡ αὐστηρὰ γλῶσσα τοῦ βασιλέως ἐτόξευσεν
…ιλάς, καὶ ἡ ἐν τοῖς παραδείσοις αὐτοῦ θήρα τοῦ ἐπισκόπου, μετα-
…θέντος ἀκουσίως εἰς κυνηγόν, ἦτο ἡ τελευταία ψευδὴς φιλοφρο-
…η τοῦ Νικηφόρου πρὸς τὸν Λουιτπράνδον, λαβόντα καὶ πάλιν ἐπι-
…ῶς τὴν ἄδειαν τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν.
Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 27 Ἰουλίου, καθ' ἣν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον
…τοῦ στρατοπέδου τοῦ Νικηφόρου ὁ Λουιτπράνδος, παρῆλθον δύο
…ες καὶ ὑπερέκεινα, ἕως ὁ ἀκούσιος δεσμώτης δυνηθῇ νὰ ἐγκαταλίπῃ
… Κωνσταντινούπολιν. Ὁ εὐνοῦχος πατρίκιος Χριστόφορος, εἰς ὃν
…έθησαν τὰ τῆς πολιτείας ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ
…οι ἄρχοντες τοῦ Βυζαντίου παρενέβαλλον μυρίας δυσχερείας ἐπὶ
…άσεσι παντοίαις. Παρωξύνθησαν δὲ τὰ πράγματα, ὅτε τὴν 15
…ούστου ἀφίχθησαν εἰς τὴν βασιλεύουσαν δύο ἀπεσταλμένοι τοῦ
…, φέροντες πρὸς τὸν ἀπόντ' αὐτοκράτορα ἐπιστολὴν αὐτοῦ, δι' ἧς
…ντίφιξ τῆς Ῥώμης συνίστα τὸν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ἐπιδιωκόμενον
…ν. Ἀλλ' ἐν τῇ σταλείσῃ παπικῇ ἐπιστολῇ ὁ μὲν Ὄθων προσεπω-
…το αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ δὲ Νικηφόρος αὐτοκράτωρ Γραικῶν.
…ωρήθη δὲ τοῦτο ὑφαρπαγὴ μὲν δικαιωμάτων παρὰ τοῦ Ὄθωνος

διὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ', μείωσις δὲ τοῦ ἀξιώματος τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας, καὶ ὑπελήφθη ἀληθῶς ἢ κατὰ προσποίησιν συνυπαίτιος τῆς αὐθαδείας ὁ Λουιτπράνδος. Καὶ οἱ μὲν λῃγᾶτοι τοῦ πάπα καθείρχθησαν, ἡ δὲ παπικὴ ἐπιστολὴ ἐστάλη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἄφιξιν ταχυδρόμου τοῦ Νικηφόρου ἐπετράπη τέλος εἰς τὸν Λουιτπράνδον νἀναχωρήσῃ μετὰ νέας ταπεινώσεις καὶ αὐστηρὰν τελωνιακὴν ἐξέτασιν, καθ' ἣν ἀφῃρέθησαν ἀπ' αὐτοῦ ὡς *κωλυόμενα* πολύτιμα ὑφάσματα, ἅτινα εἶχεν ἀγοράσει ἢ λάβει δῶρα, ὡς ἀπαγορευομένης τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μονοπωλίου.

Τέλος δὲ τὴν 2 Ὀκτωβρίου 968 ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, δοθέντος εἰς αὐτὸν *διασώστου*, ἤτοι ἀγωγιάτου, ὅστις δι' ἵππων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λουιτπράνδου ἀδρότατα πληρωθέντων διεβίβασεν αὐτὸν εἰς Ναύπακτον. Ἐκεῖθεν δὲ μετὰ μυρίας ἄλλας περιπετείας ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κρεμῶνος διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ Πατρῶν, Λευκάδος καὶ Κερκύρας.

κα'

Τελευταῖα κατορθώματα ἐν Συρίᾳ.

Σαὰδ-ἐδ-δαουλα, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σεΐφ, παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν τῷ 967, ἐδέησε τὸ πρῶτον νὰ στηρίξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἰδίων ὁμοφύλων καὶ συγγενῶν. Εἶχε δὲ μόλις σώσει τὸ Χαλέπιον, περιελθὸν εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, καὶ ἀνακτήσει τὴν Συρίαν, ὅτε ἀπὸ τῶν παρόδων τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀμανοῦ ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Συρίαν τὰ στίφη τοῦ Νικηφόρου.

Κύριος σκοπὸς τοῦ Νικηφόρου, ἐπιχειροῦντος τὸν νέον τοῦτον πόλεμον καὶ ἐκστρατεύσαντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 22 Ἰουλίου 968, ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τὴν ἤδη ἐν ταῖς προτέραις στρατείαις ἐπιτευχθεῖσαν κατάκτησιν τῆς Κιλικίας καθυπόταξις τῆς Συρίας, μάλιστα δὲ ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου.

Ἡ δὲ προχώρησις τῆς παμπληθοῦς ἐκείνης στρατιᾶς, ἣν ὁ Λουιτπράνδος λέγει ἀνερχομένην εἰς ὀγδοηκοντακισχιλίους ἄνδρας, ἀλλ' ἥτις πάντως ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πρέσβεως τοῦ Ὄθωνος ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ Βρύαντος ηὐξήθη καθ' ὁδὸν διὰ τῆς συρροῆς ἀνδρῶν ἐκ

τῶν θεμάτων τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ τῶν φρουρῶν τῆς Κιλικίας, ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς Ἄραβας. Τῶν δ' ἀντεκδικήσεων, εἰς ἃς προέβησαν ἐν σπουδῇ, τρανὸν δεῖγμα εἶνε ἡ πυρπόλησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἡ ἐν αὐτῇ καῦσις τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἰωάννου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ταχεῖαν πρὸς ἀντίδρασιν ἐξέγερσιν τῶν Ἀράβων καὶ τὰς δραστηρίας παρασκευὰς τοῦ ἰσχυροῦ Χαβδανίδου καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ θέσιν πρωθυπουργοῦ ἐπέχοντος ἀεικινή-

ΠΡΟΣΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

του Καργουγιᾶ ἄνευ ἀντιστάσεως προεχώρησεν ἡ βυζαντιακὴ στρατιὰ μέχρις αὐτῶν τῶν περιχώρων τοῦ Χαλεπίου. Μετὰ δέ τινα πρώτην νικηφόρον ἀψιμαχίαν παρὰ τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τοῦ Σαὰδ πᾶς τις ἀνέμενε νὰ ἴδῃ τὸν Νικηφόρον ἐπιχειροῦντα τὴν ἅλωσιν ταύτης τῆς πόλεως, ὅτε διὰ λόγους ἀγνώστους ὁ βασιλεὺς προετίμησε νὰναζεύξῃ τρεπόμενος πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότον. Δῃώσας δὲ τὴν χώραν καὶ κυριεύσας τὰς πόλεις μέχρι τῆς Ἐμέσης, ἔγεινε κύριος τῶν βορείων τῆς Συρίας, ἀφίνων ὄπισθεν αὐτοῦ κατεχομένας ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν τὴν

Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Βέροιαν, ἤτοι τὸ Χαλέπιον. Διαβὰς δὲ τότε τὸν Λίβανον, ὥρμησεν εἰς τὴν Φοινίκην, καὶ κατέλαβε διὰ συνθήκης ἢ διὰ τῆς βίας πολλὰς τῶν πόλεων αὐτῆς, ἐν οἷς τὰ Γάβαλα, ἡ Καισάρεια παρὰ τὸν Λίβανον, ἡ Λαοδίκεια. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ δύο μῆνας διαρκέσασαν ἅλωσιν τῶν πόλεων τούτων καὶ δῄωσιν τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Λιβάνου χωρῶν, ἀφεὶς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς φρουρίοις φρουράς, παρέστη τέλος πρὸ τῆς Ἀντιοχείας. Δεκαοκτὼ πόλεις καὶ ἄπειρα πολίσματα καὶ φρούρια, ἅτινα εἰς ἑκατὸν ἀναβιβάζουσιν ἐν ὅλῳ οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, εἶχον ἤδη κυριευθῆ ὑπ' αὐτοῦ, ἑκατοντακισχίλιοι δ' αἰχμάλωτοι νεαροὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀναρίθμητα λάφυρα καὶ ἀξιολογώτατα ἅγια λείψανα ἦσαν ἤδη ὁ καρπὸς τῆς νικηφόρου ἐκστρατείας. Τὰ δ' ἀποτελέσματ' αὐτῆς ἦσαν πολὺ σημαντικώτερα, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν ἀναθάρρησιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας καὶ τὸν τρόμον τῶν Σαρακηνῶν. Ἐφαίνετο ἀληθῶς ἐλθοῦσα ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδικήσεως καθ' ἣν βασιλεὺς Χριστιανὸς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁρμώμενος ἔμελλε νἀναστήσῃ τὸ σταυρικὸν σύμβολον ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἀποδώσῃ μετὰ μακροὺς αἰῶνας τὴν Παλαιστίνην εἰς τὸ Βυζάντιον, τοῦθ' ὅπερ ἦτο τὸ πρόγραμμα Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ τελεσθῇ τὸ ποθητὸν ἐκεῖνο ὄνειρον, πρὶν ἢ πραγματωθῇ ἡ μεγάλη ἰδέα ἐκείνη τῶν Βυζαντίνων, ἔδει νὰ κυριευθῇ ἡ Ἀντιόχεια, νὰ πέσῃ ἡ ἕδρα τῶν Χαβδανιδῶν, τὸ Χαλέπιον. Καὶ πράγματι βλέπομεν τὴν 18 Νοεμβρίου τὸν Νικηφόρον στρατοπεδεύοντα πρὸ τῆς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ὡς πρὸ τῆς εἰς τὴν Φοινίκην ἐκστρατείας εἶχεν ἀναβάλει τὴν πολιορκίαν τοῦ Χαλεπίου, οὕτω καὶ τώρα βλέπομεν αὐτὸν μετὰ διαμονὴν τεσσάρων μόνον ἢ πέντε ἡμερῶν ἀποχωροῦντα ἐκ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐγκαταλείποντα τέλεον τὴν Συρίαν. Οὐδὲ πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι μόνοι λόγοι τῆς ἀναζεύξεως ὑπῆρξαν τὸ ὀχυρὸν τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἡ εἰς αὐτὴν συσσώρευσις μεγάλου πλήθους ὑπερασπιστῶν ἐκ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου κυριευθεισῶν πόλεων τῆς Συρίας, ἡ κόπωσις τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ χειμῶνος τὰ παντοῖα δεινά. Ἀλλὰ τὰ αἴτια τῆς αἰφνιδίας ἀναχωρήσεως πρέπει νἀναζητήσωμεν ἐν τῇ καθ' ὅλου ἀνωμαλίᾳ τῶν πραγμάτων, τῇ ἐπιδεινώσει τῶν πρὸς τὸν Ὄθωνα σχέσεων, τοῖς ἐκ τοῦ Σβιατοσλάβου προφαινομένοις κινδύνοις καὶ τῇ αὐξούσῃ κατ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει δυσαρεσκείᾳ.

Ἀλλ' ἀναζευγνύων ἐμελέτα νὰ ἐπανέλθῃ τὸ ἐπόμενον ἔαρ, ὅπως

συμπληρώση τὸ ἡμιτέλεστον ἔργον. Διὸ ἔκτισε μετὰ μεγίστης γοργότητος ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαύρου παρὰ τὰς ἀρχαίας Πάγρας ἐν ἀποστάσει ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐν θέσει δεσποζούση τῆς κυριωτάτης παρόδου τοῦ Ἀμανοῦ ὄρους φρούριον ὀχυρόν, σκοπὸν ἔχον τὴν παρεμπόδισιν τοῦ διὰ θαλάσσης ἐπισιτισμοῦ τῆς Ἀντιοχείας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς συριακῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς σημερινῆς Ἀλεξανδρέττας. Τὴν δὲ φρούρησιν τοῦ νέου καὶ ἐπικαιροτάτου τούτου κάστρου ἀνέθηκεν εἰς τὸν πατρίκιον Μιχαὴλ Βούρτζην, παραδοὺς εἰς αὐτὸν φρουρὰν χιλίων πεζῶν καὶ χιλίων πεντακοσίων ἱππέων. Καὶ ἄλλα δὲ διατάξας πρὸς παρασκευὴν τῆς πτώσεως τῆς Ἀντιοχείας σὺν τῷ χρόνῳ, προέστησε τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ ἐγκαταλειφθεισῶν δυνάμεων τὸν ἴδιον ἀνεψιὸν καὶ νόθον υἱὸν Λέοντος τοῦ Φωκᾶ Πέτρον ὡς στρατοπεδάρχην. Ἔδωκε δ' εἴς τε τὸν Πέτρον Φωκᾶν καὶ τὸν Βούρτζην ῥητὴν διαταγὴν νὰ μὴ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Ἀντιοχείας πρὸ τῆς μελετωμένης αὐτοῦ ἐπανόδου εἰς τὴν Συρίαν τὸ προσεχὲς ἔαρ.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ, ἐπανελθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 969, τὰ τῆς Συρίας περιέστησαν εἰς μεγάλην ἀνωμαλίαν. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ Σαὰδ Καργουγιᾶς, προδοτικῶς ἀπατήσας τὸν δεσπότην, ἔγεινεν ἤδη πρὸ τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπιστροφῆς τοῦ βασιλέως κύριος τοῦ Χαλεπίου μετά τινος τῶν στρατηγῶν καλουμένου Βακγοὺρ, ἐν ᾧ ὁ Σαὰδ περιεφέρετο δίκην φυγάδος ἀπὸ τῆς Βαρβαλισσοῦ εἰς τὴν Μαρτυρόπολιν, ὑποπτευόμενος μέχρι τινὸς καὶ παρ' αὐτῆς τῆς μητρός. Ἀλλὰ τέλος ἐνισχυθεὶς καὶ πάλιν ὁ Σαὰδ ὥρμησε κατὰ τῶν ἀποστατῶν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ Χαλεπίου περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου 969. Ἐν ᾧ δὲ ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος ὁ Φωκᾶς, θερμῶς παρ' αὐτοῦ παρακληθεὶς, ἔσπευδεν, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ Χαλέπιον, ἠναγκάσθη αἴφνης νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, μετακληθεὶς ἐσπευσμένως ὑπὸ τοῦ Βούρτζη, εὑρισκομένου ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Καργουγιᾶς εἶχεν ἀποσπάσει ἀπὸ τοῦ Σαὰδ τὸ Χαλέπιον, ἡ ἀρχὴ τῶν Χαβδανιδῶν εἶχε καταλυθῆ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ. Οἱ Σαρακηνοὶ τῆς πόλεως, ἀποστατήσαντες ἀπὸ τοῦ Σαὰδ, εἶχον καταστήσει δημοκρατίαν καὶ παραδώσει τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Κοῦρδον Ἀλοὺχ, φονευθέντα μετ' οὐ πολὺ ὑπ' ἄλλου τυχοδιώκτου, τοῦ Ἐλζαγίλη. Τὴν τοιαύτην δ' ἐν τῇ πόλει ἀναρχίαν, τὴν ἐν αὐτῇ σιτοδείαν, τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν Σαρακηνῶν αὐτῆς ἀμυντόρων καὶ τὴν εἰς

αὐτὴν συρροὴν τῶν Χριστιανῶν τῆς μικρᾶς πόλεως Λούκας, οὓς εἶχεν ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς Ἀντιοχείας ἐγκατοικίσει ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναχωρήσεως ὁ Νικηφόρος, ἔγνω νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Βούρτζης. Καὶ δὴ μετὰ τὰς προσηκούσας πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει κατασκόπους καὶ προδότας συνεννοήσεις ὁρμήσας τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου ἐκ τῶν Παγρῶν μετὰ τριακοσίων μόνον ἀνδρῶν ἔβη νύκτωρ ταχέως ἐναντίον τῆς Ἀντιοχείας. Νιφόμενος δ' ἔφθασε μέχρι τῶν τειχῶν καὶ τὸ ἐνδειχθὲν μέρος ἔνθα ταῦτα ἔμενον ὅλως ἀφύλακτα, καί, στήσας τὰς προπαρασκευασθείσας κλίμακας, πρῶτος ἐπέβη τῶν τειχῶν μετὰ δύο τῶν περὶ αὐτόν. Ἐν τάχει ἐκυριεύθησαν δύο πύργοι, καταληφθέντων τῶν φρουρῶν ὑπνούντων καὶ σφαγέντων τῶν πλείστων. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν δύο ἐκείνων πύργων οἱ Σαρακηνοί, ἀντιληφθέντες τὴν εἰσόρμησιν τῶν περὶ τὸν Βούρτζην, ἤδη διασπειρομένων ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπετέθησαν λυσσαλέοι κατ' αὐτῶν. Τότε δὲ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ὅλως. Οἱ πολιορκηταὶ ἀπέβησαν πολιορκούμενοι, καί, ἐγκλεισθέντες ἐντὸς τῶν δύο πύργων, ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιστῶσι γενναίως μέχρι θανάτου. Περιστὰς δ' οὕτως ὁ Βούρτζης εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, κατώρθωσε νὰ στείλῃ ἄγγελον εἰς τὸν Πέτρον Φωκᾶν, εἰς ὃν ὁ Βούρτζης δὲν εἶχε γνωρίσει πρότερον τὸ ἐπιχειρηθὲν τόλμημα, θέλων νὰ ἀξιωθῇ μόνος τῆς δόξης τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας.

Τότε δὲ ὁ στρατοπεδάρχης, ἀναστείλας τὴν περαιτέραν πρὸς τὸ Χαλέπιον ὑπὲρ τοῦ Καργουγιᾶ πορείαν, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεσσαρακοντακισχιλίων περίπου ἀνδρῶν. Οἱ ἀτυχεῖς συστρατιῶται τοῦ Βούρτζη, οἵτινες εἶχον παλαίσει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας δίκην λεόντων πρὸς τὰ πλήθη τῶν Σαρακηνῶν, ἐσώθησαν, καὶ ἡ ἧττα τῶν Βυζαντίνων μετεβλήθη μετ' οὐ πολὺ εἰς νίκην. Ἡ Ἀντιόχεια ἑάλω τὴν 29 Ὀκτωβρίου 969. Καὶ ἡ μὲν νικηφόρος στρατιὰ ἐδῄωσεν, ᾐχμαλώτισεν, ἔσφαξεν, οἱ δὲ ἡττημένοι Σαρακηνοὶ ἐλαχίστην ἠδυνήθησαν ἀμυνόμενοι νὰ ἐπαγάγωσι φθορὰν εἰς τοὺς νικητάς, καὶ μόνον ἐν τῇ λύσσῃ αὐτῶν ἐφόνευσαν τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας Χριστόφορον, ὃν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἔταξεν εἰς τοὺς μάρτυρας. Καὶ δεκακισχίλιοι μὲν λογάδες Σαρακηνοὶ αἰχμάλωτοι ἤχθησαν πέραν τοῦ Ταύρου, ὅπως πωληθῶσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν ἀνδραπόδων, οἱ δὲ λοιποὶ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι τῆς Ἀντιοχείας ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ Πέτρου Φωκᾶ, ἀλλ' ἐξωρίσθησαν ἐκ τῆς πόλεως, ἥτις ἀπεδίδετο καὶ

πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν χριστιανισμόν, οὗ εἶχεν ὑπάρξει μία τῶν κυριωτάτων ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ ἑστιῶν, μετὰ δουλείαν δύο καὶ ἡμίσεος αἰώνων.

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, οὗ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν παρὰ τοῦ Σαάδ. Καὶ ὁ μὲν Σαὰδ ἐτράπη καὶ πάλιν τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης, ἀφ' ἧς μόνον μετὰ ἔτη ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Χαλέπιον· ἡ δὲ βυζαντιακὴ στρατιὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ ἐστράφη κατ' αὐτῶν τῶν καλεσάντων αὐτὴν ἐναντίον τοῦ ἀμηρᾶ. Μετὰ δὲ πολιορκίαν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἡμερῶν τὸ Χαλέπιον ἑάλω ἐξ ἐφόδου, ὁ δὲ Καργουγιᾶς καὶ ὁ Βακγοὺρ ὑπέγραψαν μετὰ τοῦ Πέτρου Φωκᾶ τελευτῶντος τοῦ 969 ἢ ἀρχομένου τοῦ 970 ἐπονείδιστον συνθήκην, δι' ἧς ἡ τέως πρωτεύουσα τῶν Χαβδανιδῶν καὶ ἡ ὑπ' αὐτὴν χώρα ἐκηρύσσοντο ὑποτελεῖς τοῦ Βυζαντίου.

Οὕτως ἡ παράβασις τῶν διαταγῶν τοῦ βασιλέως ἤγαγεν εἰς ἐπιφανῆ συντέλεσιν τοῦ μακρὸν ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθέντος καὶ ἐπιδιωχθέντος ἔργου. Τὰς ῥίζας τῶν δαφνῶν, αἵτινες ἔδει νὰ κοσμήσωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη καὶ τοῦ Πέτρου Φωκᾶ, εἶχε φυτεύσει αὐτὸς ὁ Νικηφόρος. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς παρὰ τὴν ἀντίθετον μαρτυρίαν Λέοντος τοῦ διακόνου δὲν εἶδε χαίρων τὴν δόξαν τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας περιβάλλουσαν τὸν Βούρτζην, ὅτε οὗτος μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου ἔσπευσε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Νικηφόρος δὲν εἶδε πρὸ αὐτοῦ τὸν τολμηρὸν καὶ εὐτυχῆ στρατηγόν, ἀλλὰ τὸν παραβάτην τῆς βασιλικῆς ἐντολῆς. Ὁ Βούρτζης ἐνεκλείσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ἴδιον οἶκον δίκην δεσμώτου. Τὴν αὐτὴν δὲ δυσαρέσκειαν ἐπέδειξεν ὁ Νικηφόρος καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ, καὶ ὁ Πέτρος Φωκᾶς ἤθελεν ἴσως πάθει ταὐτὰ καὶ ὁ Βούρτζης, ἂν εἶχεν ἐπιστρέψει ὁμοίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ἂν ὁ Νικηφόρος ἔζη, ὅτε οἱ Σαρακηνοὶ ὑπέγραφον κατησχυμμένοι τὴν περὶ τοῦ Χαλεπίου συνθήκην. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος δὲν ἔζη πλέον.

κβ'

Ἡ συνωμοσία.

Ταχύχειρ, ὡς λέγει ὁ Λουιτπράνδος ἐπονομαζόμενον ὑπὸ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ τὸν καλλίνικον βασιλέα, εἶχεν ὁ Νικηφόρος διὰ χειρὸς

ταχείας ἅμα καὶ στιβαρᾶς εὐρύνει μὲν τὰ ὅρια τοῦ κράτους, κρατήσει δὲ τὰ ἡνία τῆς διοικήσεως. Ἤδη δύο τῶν κυριωτάτων τοῦ Βυζαντίου πολεμίων, οἱ Σαρακηνοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι, εἶχον αἰσθανθῆ βαρέα τῆς χειρὸς αὐτοῦ τὰ πλήγματα, καὶ εἶχε στρέψει τὴν προςοχὴν τοῦτο μὲν πρὸς τοὺς Ῥώσους, ἀποβάντας ἐπικινδύνους ἐν τῇ παρ' αὐτῶν καταληφθείσῃ Βουλγαρίᾳ καὶ μελετῶντας κακὰ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, τοῦτο δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα εἴδομεν αὐτὸν μεριμνῶντα περὶ διασώσεως τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων ἀπὸ τῆς πλεονεξίας τοῦ Ὄθωνος. Σπανίως αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ὑπάρξει ὁμοίως εὐτυχὴς ἐν ταῖς ἐκστρατείαις αὐτοῦ, σπανίως εἶχε καθεσθῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλεὺς ἔχων εὐρύτητα ἐθνικοῦ προγράμματος τοιαύτην.

Καὶ ὅμως Νικηφόρς ὁ μέγας, ὡς εἶνε δίκαιον νὰ ἐπονομάσωμεν αὐτόν, δὲν περιεστοιχίζετο μόνον ὑπ' ἀλλοφύλων πολεμίων. Κατὰ τούτων ἤρκει τὸ ἀέτειον αὐτοῦ βλέμμα καὶ ὁ σθεναρὸς βραχίων· ἀλλά, τοῦθ' ὅπερ πολὺ κινδυνωδέστερον, ὑπενόμευσεν αὐτὸν ἡ δυςμένεια τῶν ἐγγύτατ' αὐτῷ κειμένων, ἀφ' ἧς οὐδὲν ἠσφάλιζεν αὐτὸν ὅπλον. Διὰ τοῦτο δὲν ἔπεσεν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν, ἀντεπεξερχόμενος ἀπώτατα τοῦ Βυζαντίου ἐναντίον τῶν πολεμίων τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐκυλίσθη αἱμόφυρτος ἐν αὐτῷ αὐτοῦ τῷ κοιτῶνι, πίπτων ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ κατὰ παρακέλευσιν καὶ διὰ συνεργίας τῆς ἰδίας συζύγου.

Ἀνεγράψαμεν ἤδη τοὺς λόγους τῆς πολυμεροῦς ἐναντίον τοῦ βασιλέως ἀντιπολιτεύσεως. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκ τῶν ποικίλων στοιχείων τῶν ἀντιπραττόντων κατὰ τοῦ Νικηφόρου οὔτε ὁ κλῆρος καὶ οἱ μοναχοί, οὔτε τὰ πλήθη ἐπήνεγκον τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ. Τῶν δ' εὐπατριδῶν μόνον ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ συνομώσαντες κατ' αὐτοῦ. Τὴν τελικὴν δὲ καταστροφὴν ἐπιφέρουσιν αὐτὴ ἡ Θεοφανὼ καὶ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς. Ἐξ οἰκείων τὰ βέλη.

Ὁ γάμος τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, καὶ ἂν ὑπῆρξε γέννημα ἐρωτικῶν σχέσεων, δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν συζύγων διαφορὰ ἡλικίας τοιαύτη, ὥςτε ἡ Θεοφανὼ ἠδύνατο νὰ εἶνε θυγάτηρ τοῦ Νικηφόρου. Ἄλλως δ' ἐκείνη μὲν ἦτο ὡραία καὶ σφριγηλή, ὁ δὲ βασιλεὺς πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ πρότυπον καλλονῆς. Ἐν τῇ γελοιογραφίᾳ τῆς ἀσχημίας αὐτοῦ, ἣν παρέχει ὁ Λουιτπράνδος, διαγινώσκονται γραμμαὶ τῆς ἀληθοῦς περιγραφῆς τῆς μορφῆς αὐτοῦ ὑπὸ φιλαλήθων καὶ φιλίως διακειμένων πρὸς αὐτὸν Βυζαντίνων χρο-

φων, πείθουσα, ὅτι ὁ Νικηφόρος δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ὁ Ἄδω-ης νεαρᾶς Ἀφροδίτης. Ἄλλως δ᾽ ἂν προσμετρήσωμεν τὸν χρόνον ἐν ταῖς στρατείαις ἀπουσιῶν τοῦ βασιλέως, ὀφείλομεν νὰ ὁμολο-μεν, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ χρόνου ἀφιερώθη εἰς τὰ στρατό- καὶ ἐλάχιστον μόνον μέρος εἰς τὴν νυμφικὴν παστάδα. Καὶ ὅμως μακρὸν δὲν γίνεται λόγος περὶ συζυγικῆς ἀπιστίας τῆς Θεοφα-. Μόνον δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ Νικηφόρου ἀναφαίνεται ὡς τῆς τῆς βασιλίσσης, εἰς ὃν αὕτη ὑπισχνεῖται τὴν χεῖρα καὶ τὸν ον, αὐτὸς τοῦ Νικηφόρου ὁ ἀνεψιὸς Τζιμισκῆς. Ἀπέκρυψεν ἄρα ελῶς προτέρους ἔρωτας ἡ βασίλισσα ἢ συγκατέβη νὰ γείνῃ μοιχα-χάριν ἄλλων σκοπῶν; Δὲν εἶνε ἀπίθανον ὁ ἔρως αὐτῆς πρὸς τὸν ιὸν νὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀσπίς, ἧς ὄπισθεν ἐπεχείρησε νὰ κρυφθῇ ὁ Τζι-ῆς, ὅπως μὴ συγκαταπέσῃ μετὰ τοῦ θείου, οὗ ἔβλεπεν ὑπὸ τῆς πολιτεύσεως ὑποσκαπτόμενον τὸν θρόνον.

Η βασίλισσα ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Τζιμισκῆν, ἰδοῦσ᾽ ν παραγκωνισθέντα ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου καὶ πνέοντα μένεα κατὰ θείου ἐπὶ τῇ ὕβρει. Τὰ δ᾽ αἴτια τῆς δυσαρεσκείας δὲν πρέπει νὰνα-σωμεν ἐν τῷ τελευταίῳ μόνον χρόνῳ, καθ᾽ ἃ ἠδυνάμεθα νὰ εἰκά-εν ἐκ τῶν χρονογράφων. Ἀληθῶς παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ισκῆς δὲν ἀναφέρεται ὡς συνεργὸς τοῦ βασιλέως ἐν ταῖς τελευ-ις στρατείαις. Οὐδεμία γίνεται μνεία αὐτοῦ μεμαρτυρημένως μετὰ ἐν ἔτει 965 εἰς Κιλικίαν στρατείαν*. Δικαιούμεθα λοιπὸν νὰ θέσωμεν, ὅτι ἴσως ἔκτοτε εἶχε πέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βα-ως. Ἀλλὰ κατὰ τὰς πηγὰς μόνον ἐπ᾽ ἐσχάτων ὁ Νικηφόρος, ἐξε-σθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος, ἠδίκησε τὸν Τζιμισκῆν, καθαιρέ- ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος δομεστίκου τῶν σχολῶν καὶ ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν ἀρχὴν λογοθέτου τοῦ δρόμου, εἶτα δὲ περιορίσας εἰς τὰς ἐν Ἀσίᾳ ς αὐτοῦ.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἄρχεται τὸ δρᾶμα, καὶ ἐπεμβαίνει ἡ Θεο-, καὶ ἐκδηλοῦνται τὰ μηχανήματα τοῦ μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ρυπτομένου αὐτῆς ἔρωτος. Ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου σειρὴν σαγηνεύει τῶν θελγήτρων αὐτῆς τὸν σύζυγον καὶ πείθει αὐτὸν διὰ τῆς ἀκατα-του εὐγλωττίας νὰ ἐπαναφέρῃ ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν φυγάδα. Ἀνέ-

Μόνην δυνάμεθα νὰναφέρωμεν τὴν λίαν ἀμφίβολον μαρτυρίαν τοῦ Ἄραβος χρονογρά-εμὰλ-ἐλ-δὶν, καθ᾽ ἣν ὁ Τζιμισκῆς ἐτάσσετο μετὰ τῶν σπευσάντων σὺν τῷ Πέτρῳ πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ κινδυνεύοντος ἐν Ἀντιοχείᾳ Μιχαὴλ Βούρτζη.

μνησε τὸν βασιλέα τὸ λαμπρὸν γένος καὶ τὴν συγγένειαν τοῦ Τζιμισκῆ, παρέστησεν εἰς αὐτὸν, ὅτι εἶνε ἄδικον νὰ μένῃ μακρὰν τοῦ θρόνου, ἐγκυλινδούμενος εἰς τὸν βόρβορον τῶν ἡδονῶν, ἀνὴρ ἀκμαῖος, νὰ γίνηται θέμα κωμῳδίας καὶ σαρκασμοῦ ὁ ἐν ταῖς τῶν πολέμων ἀνδραγαθίαις παρὰ πάντων μεγαλαυχούμενος, ἔπεισεν αὐτὸν, ὅτι δέον νἀνακαλέσῃ τὸν ἐξόριστον, ὅπως ὁ χηρεύσας ἀνεψιὸς συνδεθῇ δῆθεν διὰ νέου γάμου πρός τινα τῶν εὐγενῶν οἴκων. Ὁ Νικηφόρος ἐκάμφθη. Ὁ Τζιμισκῆς ἀνακληθεὶς ἔτυχεν ἀκροάσεως παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἀπηγορεύθησαν αὐτῷ αἱ συχναὶ παρουσιάσεις, ἐφ' ᾧ ἐγκατεστάθη διὰ [illegible] ἀνύποπτον κατὰ τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου ἐν Χαλκηδόν[illegible], ἔνθα σήμερον κεῖται τὸ Καδίκιοι.

Ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε καὶ ἐκ Χαλκηδόνος ἡ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς ἐ[illegible]κοινωνία τοῦ Τζιμισκῆ. Οὐ μόνον εὕρισκεν ἡ βασίλισσα τρόπον νὰ ἐ[illegible]στέλλῃ πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐθάρρει ὁ ἐραστὴς καὶ στασιαστὴς [illegible] νὰ διαπεραιῶται λάθρᾳ διὰ τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ λέμβου καὶ εἰσχωρῇ δι' ἀ[illegible]νῶν εἰσόδων εἰς τὰ πολυδαίδαλα δώματα τοῦ παλατίου καὶ συνδιαβ[illegible]λεύηται μετὰ τῆς Θεοφανοῦς περὶ ἐπιτυχίας τῶν κρυφῇ μελετωμέν[illegible]. Ἤδη δὲ συνεσπειρᾶτο περὶ τὴν βασιλίδα καὶ τὸν Τζιμισκῆν, ἕτοιμ[illegible] τὰ πάντα νὰ τολμήσῃ καὶ τὰ πάντα νὰ θυσιάσῃ, ὅμιλος ὀκτὼ μέ[illegible] δέκα συνωμοτῶν, ὧν πρόγραμμα καὶ σκοπὸς ἦτο τοῦ αὐτοκράτο[illegible] ὁ ὄλεθρος. Κυριώτατοι δὲ τούτων ἦσαν ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἐκ τῶν πρώτων συναναβὰς ἐπὶ τὰ τείχη τῆς Ἀντιοχε[illegible]ας Ἀρμένιος Ἰσαὰκ ὁ υἱὸς τοῦ Βαρὰμ, ὁ ταξίαρχος Λέων ὁ Βαλάντ[illegible] ὁ πατρίκιος Λέων ὁ Πεδιάσιμος καὶ ὁ ἔμπιστος τοῦ Τζιμισκῆ Θ[illegible]δωρος ὁ διὰ τὸ μέλαν τοῦ προσώπου χρῶμα ἐπιλεγόμενος Ἀτζυ[illegible] θεόδωρος.

Ὅρκοι καὶ συμφέροντα κοινὰ συνέδεσαν πρὸς ἀλλήλους τοὺς συν[illegible]ωμότας, δῶρα δὲ καὶ ἐπαγγελίαι ἔπλεξαν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ δίκτυον ἀδ[illegible]ξίτητον, εἰς ὃ περιεπλάκησαν ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἐχεμυθίας δοῦλ[illegible] εὐνοῦχοι καὶ γύναια διευκολύνοντα τὴν εἰς τὰ μύχια δώματα τῆς β[illegible]σιλίσσης εἴσοδον τῶν κακοβούλων.

Ἡ βασιλεία εἶχεν ἐκφύγει τῶν χειρῶν τοῦ Νικηφόρου. Ὑπελείπετο δὲ μόνον τὸ ἔσχατον τραῦμα.

κγ΄

Ἡ τραγῳδία τοῦ θανάτου.

Καθ᾽ ὃν χρόνον ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνακτόροις ἐδυσσοδόμευεν ἡ προδοσία λάθρα τὸν ὄλεθρον τοῦ βασιλέως, ὁ Νικηφόρος κατείχετο ὑπὸ θλιβερῶν προαισθημάτων. Χρησμοὶ κακὰ προαγγέλλοντες καὶ κρύφια μηνύματα εἶχον μεστώσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μελαγχολίας καὶ καταστήσει αὐτὸν δύσκολον καὶ φιλύποπτον. Ἤδη κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀσωμάτων, τὴν 8 Νοεμβρίου, μοναχὸς ἢ πολίτης μετημφιεσμένος εἰς μοναχὸν ἐπέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα, πορευόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπιστόλιον λέγον, ὅτι, καθ᾽ ἃ ἀπεκαλύφθη παρὰ τῆς προνοίας εἰς αὐτόν, ὁ Νικηφόρος ἔμελλε νἀποθάνῃ τὸν τρίτον μῆνα μετὰ τὸν ἤδη παρελθόντα Σεπτέμβριον. Μετὰ πολλὰς δ᾽ ἀναζητήσεις δὲν κατωρθώθη ἡ ἀνακάλυψις τοῦ παραδόντος τὴν ἐπιστολήν. Τὸ ἐπεισόδιον δ᾽ ἐκεῖνο ἐβύθισε τὸν Νικηφόρον εἰς φόβους καὶ ὑποψίας καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τρόπον βίου ὅλως διάφορον τοῦ προτέρου. Κατηφὴς καὶ σκυθρωπὸς δὲν ἠθέλησεν ἔκτοτε νἀναπαυθῇ ἐπὶ κλίνης, ἀλλ᾽ ἐκάθευδεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὑποστρωννύων δορὰν παρδάλεως καὶ τάπητα κοκκοβαφῆ καὶ ἐπικαλύπτων τὸ σῶμα διὰ δέρματος ἄρκτου, τοῦ μανδύου τοῦ μοναχοῦ Μιχαὴλ Μαλεΐνου, τοῦ τελευτήσαντος θείου. Εἰς δὲ τὴν μέχρι θανάτου περίλυπον ἐκείνην ψυχὴν ἐνέσπειρε τελείαν πλέον ἀποχαύνωσιν καὶ ἀπόγνωσιν ὁ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐπελθὼν θάνατος τοῦ πατρὸς Βάρδα, μεταστάντος ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ὑπερενενήκοντα.

Εἶχε δὲ ἤδη ἐπιστῆ ἡ δεκάτη Δεκεμβρίου, ὅτε περὶ τὴν ὥραν τοῦ ἑσπερινοῦ κληρικός τις τῆς βασιλείου αὐλῆς διεβίβασε πρὸς τὸν βασιλέα γράμμα μηνῦον τὸν κατ᾽ αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα τεκταινόμενον φόνον αὐτοῦ καὶ συμβουλεῦον νὰ ἐξετασθῇ ἡ γυναικωνῖτις, ἐν ᾗ ἦσαν κεκρυμμένοι ἄνδρες ἔνοπλοι μέλλοντες νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν σφαγὴν αὐτοῦ.

Τὸ μήνυμα ἦτο ἀψευδές. Ἀληθῶς ἡ Θεοφανὼ εἶχεν ὁρίσει μετὰ τῶν συνωμοτῶν τὴν νύκτα ἐκείνην πρὸς τέλεσιν τοῦ φόνου. Εἶχον δὲ ἤδη εἰσαχθῆ λαθραίως εἰς τἀνάκτορα οἱ συνωμόται πλὴν τοῦ Τζιμισκῆ, ἀναμενομένου καὶ τούτου ἐκ Χαλκηδόνος, καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα εἶχε κρύψει αὐτοὺς ἐν δωματίῳ παρακειμένῳ εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ συζύγου. Ἡ καταμήνυσις τῶν τεκταινομένων ἐτάραξε τὸν αὐτοκράτορα. Κα-

λέσας δὲ τὸν κοιτωνίτην Μιχαὴλ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀκριβῆ ἔρε-
ναν τῶν ἀνακτόρων, ἀλλ' οὗτος εἴτ' ἐξ ἀμελείας εἴτ' ἐκ μοιραί
ἀπροσεξίας ἀφῆκεν ἀνεξερεύνητον τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἦσαν κεκρυμμέ
οἱ συνωμόται.

Ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτός, ἡ Θεοφανώ, φοιτήσασα κατὰ τὸ εἰωθ
πρὸς τὸν βασιλέα, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι μέλλει δῆθεν νὰ φροντί
περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαιτωμένων θυγατέρων τοῦ τσάρου τ
Βουλγάρων Πέτρου καὶ θέλει ἐπιστρέψει ἔπειτα πρὸς τὸν Νικηφόρο

ΤΟ ΑΧΙΡ-ΚΑΠΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΠΑΡ' Ωι ΕΚΕΙΝΤΟ ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΕΟΝΤΟΣ

διὸ παρεκάλεσε νὰ μὴ κλεισθῇ ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, ἣν θὰ κλείσ
αὐτὴ ἐπανερχομένη.

Ὁ δόλος ἐπέτυχεν. Ἀνυπόμονοι δ' οἱ συνωμόται ἀνέμενον τὸν Τζι-
μισκῆν, μέλλοντα νὰ διαπλεύσῃ τὸν Βόσπορον. Ἡ νὺξ ἦτο ἀγρία νὺξ
χειμῶνος. Βορρᾶς σφοδρὸς ἐκύμαινε τὴν Προποντίδα καὶ πυκνὴ ἔπιπτεν
ἡ χιών. Διὰ τῶν κυμάτων δὲ φερόμενος κατέπλευσε τέλος περὶ τὴν
δεκάτην τῆς νυκτὸς ὥραν ἐπὶ λέμβου μετὰ τριῶν ἀνδρῶν ὁ Τζιμισκῆ
εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος καὶ ἐπλησίασε κάτω
θεν τῶν οἰκημάτων. Οἱ ἀπὸ τῶν ἄνω δωμάτων ἀνυπομόνως παρακ

ΤΕΤΡΑΕΥΑΓΓΕΛΟΝ ΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

ΕΝ ΤΗι ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΜΟΝΗι ΤΟΥ ΚΑΡΑΚΑΛΛΟΥ

λέσας δὲ τὸν κοιτωνίτην Μιχαὴλ
ναν τῶν ἀνακτόρων, ἀλλ' οὗτος
ἀπροσεξίας ἀφῆκεν ἀνεξερεύνητον
οἱ συνωμόται.

Ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτός, ἡ Θε
πρὸς τὸν βασιλέα, ἀνεκοίνωσεν αὐτ
περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαιτω
Βουλγάρων Πέτρου καὶ θέλει ἐπιστ

ΤΟ ΑΧΙΡ-ΚΑΠΟΥ ΕΝ ΚΩ
ΠΑΡ' Ωι ΕΚΕΙΝΤΟ ΤΑ ΑΝΑΚΤ

διὸ παρεκάλεσε νὰ μὴ κλεισθῇ ἡ θύ
αὐτὴ ἐπανερχομένη.

Ὁ δόλος ἐπέτυχεν. Ἀνυπόμονει δ
μισκῆν, μέλλοντα νὰ διαπλεύσῃ τὸν
χειμῶνος. Βορρᾶς σφοδρὸς ἐκύμαινε τ
ἡ χιών. Διὰ τῶν κυμάτων δὲ φερόμ
δεκάτην τῆς νυκτὸς ὥραν ἐπὶ λέμβο
εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ παλατίου τοῦ
θεν τῶν οἰκημάτων. Οἱ ἀπὸ τῶν

πτοντες ἤκουσαν τὸν ἐκ τῶν προτέρων συντεθειμένον συριγμὸν τοῦ Τζιμισκῆ. Ἐντὸς κοφίνου ἀνασύρονται διὰ σχοινίων ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν οἱ τρεῖς ἄνδρες ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον. Τελευταῖος ἀναβιβάζεται ὁ Τζιμισκῆς.

Ἐν τούτοις ὁ Νικηφόρος εἶχε διέλθει μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Θεοφανοῦς ἄϋπνος τὰς πρώτας νυκτερινὰς ὥρας, σχολάζων περὶ τὴν μελέτην τῶν θείων γραφῶν. Ἀλλὰ τέλος κατέλαβεν αὐτὸν ὁ ὕπνος χαμαὶ ἐπὶ τῆς παρδαλείου δορᾶς καὶ τοῦ κοκκοβαφοῦς τάπητος κάτωθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων.

Οἱ ἐν τῷ παρακειμένῳ δωματίῳ ἀκούουσιν ἤδη τὸν ῥόγχον τοῦ ἀνυπόπτως καθεύδοντος βασιλέως. Ποὺ καί που προχωρεῖ ἴσως ἐπὶ ἄκρων τῶν ὀνύχων ἀνυπόμονος συνωμότης μέχρι τῆς θύρας, προβάλλει κεφαλὴ κατοπτεύουσα. Τέλος ἀνοίγεται ἡ θύρα ἀψοφητί, κατὰ τὸν Ἄραβα χρονογράφον Ἀβουλφέδα, ὑπ' αὐτῆς τῆς Θεοφανοῦς. Οἱ συνωμόται εἰςέρχονται, τελευταῖος πάντων ὁ Τζιμισκῆς. Βαίνουσι πρὸς τὴν κλίνην. Εἶνε κενή. Καταλαμβάνονται ὑπὸ πανικοῦ, ὑπολαβόντες ὅτι ἐπροδόθησαν. Ἀλλὰ μικρὸς εὐνοῦχος τοῦ γυναικωνίτου δεικνύει εἰς αὐτοὺς τὸν χαμαὶ κοιμώμενον βασιλέα. Οἱ συνωμόται περιίστανται αὐτὸν κύκλῳ καὶ νύσσουσι διὰ τῶν ποδῶν. Ὁ Νικηφόρος ἐξεγείρεται ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ ἐρείδει τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ ἀγκῶνος. Ὁ Βαλάντης παίει αὐτὴν βιαίως διὰ τοῦ ξίφους. Τὸ ξίφος καθάπτεται τῆς ὀφρύος καὶ τῆς βλεφαρίδος, ἀπαράσσει τὸ ὀστοῦν. Αἱμόφυρτος ἀναβοᾷ ὁ αὐτοκράτωρ «Θεοτόκε βοήθει.» Ὁ Τζιμισκῆς κάθηται ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ βασιλέως. Οἱ συνωμόται ἕλκουσι πρὸς αὐτὸν τὸν Νικηφόρον ὀκλάζοντα καὶ καταπίπτοντα ἐπὶ τὸ ἔδαφος. Ἀδυνατεῖ νὰ γονυπετήσῃ, ὡς θέλουσι νἀναγκάσωσιν αὐτόν, πρὸ τοῦ ἀνεψιοῦ. Ὁ Τζιμισκῆς καθάπτεται τοῦ Νικηφόρου ὑβριστικῶς. Ἀλλόφρονες, μεθύοντες ὑπὸ λύσσης αἰκίζουσι τὸν βασιλέα οἱ δολοφόνοι. Ὁ Τζιμισκῆς τίλλει τὸν πώγωνα τοῦ Νικηφόρου· οἱ συνωμόται νύσσουσι διὰ τῆς λαβῆς τῶν ξιφῶν τὰς σιαγόνας αὐτοῦ καὶ διασαλεύουσι τοὺς ὀδόντας, ἐκσπωμένους ἐκ τῶν φατνίων. Τέλος ὁ ἀνεψιὸς παίει διὰ τοῦ ποδὸς τὸν θεῖον κατὰ τῶν στέρνων καὶ διελαύνει τὸ ξίφος διὰ μέσου τοῦ κρανίου. Οἱ λοιποὶ ὑποβοηθοῦσι κατασπαθίζοντες τὸν Νικηφόρον ἀνηλεῶς, διατρυπῶντες αὐτὸν διαμπὰξ διὰ σιδηροῦ καὶ ἐπιμήκους ἐπικαμποῦς ὅπλου ἀπὸ τοῦ μεταφρένου μέχρι τοῦ στήθους. Τέλος ἐκπνέει τὸ ἀγρίως πληττόμενον θῦμα. Δὲν ἀκούεται πλέον τὸ «Θεοτόκε βοήθει,» καὶ ἡ ὄπισθεν τῆς θύρας παρα-

μονεύουσα μέγαιρα ἀναπνέει. Εἶνε νεκρὸς τῆς Θεοφανοῦς ὁ σύζυγος καὶ βασιλεύς.

Ἀλλ' ἤδη οἱ γόοι τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ στυγίου ἔργου ἡ ταραχὴ ἐξήγειραν τοὺς φύλακας τοῦ παλατίου ἐκ τοῦ ληθάργου. Σπεύδουσιν οἱ φρουροί. Ῥηγνύονται αἱ θύραι. Εἰς τὸν φόνον τοῦ βασιλέως παρέπεται ἡ σφαγὴ πολλῶν τῶν βραδέως προςτρεξάντων πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Τότε ὁ ἐκ τῶν συνωμοτῶν Ἀτζυποθεόδωρος ἀποκόπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ Νικηφόρου καὶ ἐπιδεικνύει αὐτὴν αἱμοσταγῆ ὑπὸ τὸ φῶς δᾳδῶν ἀπό τινος θυρίδος εἰς τὰ πλήθη τὰ ἤδη περιστοιχίζοντα τἀνάκτορα.

Ὁ Τζιμισκῆς εἶχεν ἤδη περιβληθῆ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, τὸ ἐπίσημον τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς. Οἱ συνωμόται ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν βασιλέα. Ἐπὶ δὲ τῇ ἀναρρήσει ἐκείνῃ τοῦ νέου βασιλέως πᾶσ' ἀντίστασις παύει. Ἡ ἐπανάστασις εἶχε συντελέσει τὸ ἔργον αὐτῆς.

Βραδὺς ἀπὸ τῆς νυκτερινῆς κυβείας ἐγερθεὶς ὁ Λέων Φωκᾶς, τοῦ Νικηφόρου ὁ ἀδελφός, ἔτρεξε πρὸς τἀνάκτορα, μαθὼν ἐξ ἐπιστολῆς ἐγκαίρως πεμφθείσης παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοὺς φόβους τῆς νυκτὸς ἐκείνης. Καθ' ὁδὸν ἤδη συνήντησεν ὁμίλους, ἐν οἷς διεδίδετο ὁ φόνος τοῦ Νικηφόρου, ἡ ἀνάρρησις τοῦ Ἰωάννου. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ νεκροῦ αὐτοκράτορος Λέων κατέφυγεν ἔντρομος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου.

Ἄταφος ἔμεινε καθ' ὅλην τὴν ὑστεραίαν ἐν τοῖς κήποις τοῦ Βουκολέοντος, εἰς οὓς ἐκρημνίσθη ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, ὁ ἀκέφαλος νεκρὸς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς χιόνος, ἣν ἐπόρφυρε τὸ αἷμα. Μόνον δὲ περὶ τὴν ἑσπέραν κατετέθη κατὰ διαταγὴν τοῦ νέου αὐτοκράτορος ἐντὸς ξυλίνης λάρνακος κρύφα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ ἡρῴῳ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐπιτάφιος δ' ἔπειτα γραφεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μελιτηνῆς Ἰωάννου ἐξύμνει τοὺς ἄθλους τοῦ νεκροῦ βασιλέως καὶ ἀνέγραφεν, ὅτι εἶχεν ὑπάρξει νικηφόρος ἐν πᾶσι *πλὴν γυναικός*.

Τὸ ἔθνος ἐθρήνησε τὸν μέγαν βασιλέα διὰ παραδόσεων περιπαθῶν καὶ ᾀσμάτων συγκινητικῶν. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῶν ἐγκωμίων τοῦ Νικηφόρου ἀδίκως καὶ προώρως θανόντος εἶνε ἡ ἀγαλλίασις, μεθ' ἧς ὑπεδέχθη τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ σύμπασα ἡ πολεμία γῆ ἀπὸ τοῦ Κιέβου μέχρι τῆς Ῥώμης, ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Εὐφράτου

καὶ ἀπὸ τῆς Πρεσθλαύας μέχρι τοῦ Βαγδατίου. Ποιητικοὶ δὲ θρῦλοι αὐτῶν τῶν Ἀράβων καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων παρέστησαν ἔτι δραματικώτερον τὸν καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν τραγικὸν φόνον τοῦ Καλλινίκου καὶ τοῦ Ταχύχειρος.

Ἀλλ᾽ ἡ χαρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου ἦτο ἐσπευσμένη. Ὁ ἀνὴρ ὁ προώρως θνήσκων ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν πεντήκοντα καὶ ἑπτά, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐντὸς μόνον ἐτῶν ἓξ καὶ ὀλίγων μηνῶν αναστήσας τὸ ἀξίωμα τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας καὶ ἐμπνεύσας τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος εἶχεν ἀναστυλώσει ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Αἱ δὲ μεγάλαι ἰδέαι δὲν εἶνε προωρισμέναι νὰ συνθνήσκωσι μετὰ τῶν εἰσηγητῶν αὐτῶν. Καὶ εἶχε δίκαιον λοιπὸν Ἰωάννης ὁ Μελιτηνῆς διὰ τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ χαραχθέντος ἐπὶ τῆς σοροῦ τοῦ βασιλέως καλῶν τὸν νεκρὸν Νικηφόρον μετὰ πάθους καὶ ἐν συγκινήσει προφανεῖ νἀναστῇ καὶ φανῇ ἐπίκουρος εἰς τὸ Βυζάντιον ἐναντίον τῶν πολεμίων.

Ἀλλ᾽ ἀνάστα, νῦν ἄναξ,
καὶ τύπτε πεζούς, ἱππότας, τοξοκράτας
τὸ σὸν στράτευμα, τὰς φάλαγγας, τοὺς λόχους.
Ὁρμᾷ καθ᾽ ἡμῶν ῥωσικὴ πανοπλία,
Σκυθῶν ἔθνη σφύζουσιν εἰς φονουργίας,
ληλατοῦσι πᾶν ἔθνος τὴν σὴν πόλιν,
οὓς ἐπτόει πρὶν καὶ γεγραμμένος τύπος
πρὸ τῶν πυλῶν σὸς ἐν πόλει Βυζαντίου.
Ναί, μὴ παρόψει ταῦτα· ῥῖψον τὸν λίθον
τόν σε κρατοῦντα, καὶ λίθοις τὰ θηρία
τὰ τῶν ἐθνῶν δίωκε.

Καὶ ὁ μὲν νεκρὸς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐγερθῇ ἐκ τοῦ τάφου, ἀλλ᾽ ὁ βραχίων αὐτοῦ ἔζη ἐν τῷ βραχίονι τοῦ φονέως αὐτοῦ καὶ διαδόχου Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ καὶ ἐν τῷ βραχίονι Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

γος δὲ τοῦ Θεοδώρου Ἀντιοχείας, μοναχὸς καὶ προφήτης, ἀσκητεύων ἐν τῷ βιθυνικῷ Ὀλύμπῳ, ὑπῆρξεν ὁ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Τζιμισκῆ τιμηθεὶς διὰ τῆς πατριαρχείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος ὁ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Σκάμανδρον χώρας ἐπονομαζόμενος Σκαμανδρηνός.

Οὕτως αὐταὶ αἱ πρῶται πράξεις τοῦ Τζιμισκῆ συνδιήλλαξαν αὐτὸν οἱονεὶ ἐκ συναρπαγῆς μετὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ καὶ μέχρι τινὸς ἐκάθηραν ἐκ τοῦ φόνου, εἰς ὃν εἶχε βυθίσει τὰς χεῖρας. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο μεγάλως καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ νέου βασιλέως καὶ αὐτὴ δὲ αὐτοῦ ἡ ἐρασμία μορφή. Ἦτο μὲν βραχὺς τὸ σῶμα, τοῦθ'

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ὅπερ ἐδήλου τὸ ἀρμενικὸν αὐτοῦ ὄνομα Τζιμισκῆς, ἀλλὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σωμάτιον ἦτο κατάμεστον χάριτος καὶ καλλονῆς. Ἦτο κατὰ τὴν περιγραφὴν συγχρόνου πολλάκις αὐτὸν ἰδόντος, Λέοντος τοῦ διακόνου, λευκὸς μὲν τὴν ὄψιν καὶ εὔχρους, τὴν κόμην φέρων ξανθὴν καὶ ἀραιὰν ἐπὶ μέτωπον, εἶχε δὲ ὀφθαλμοὺς ἀνδρώδεις καὶ χαροποὺς, ῥῖνα λεπτὴν καὶ σύμμετρον, τὸν μύστακα πυρσὸν καὶ καθειμένον εἰς πλαίσιον παρὰ τὸ μέτριον, τὸν πώγωνα μεμετρημένον. Καὶ εἶχε μὲν μικρὸν τὸ ἀνάστημα, ἀλλ' εὐρὺ τὸ στέρνον καὶ τὸ μετάφρενον. Ἐνυπῆρχε δ' ἐν αὐτῷ, ἐξακολουθεῖ Λέων ὁ διάκονος, ἰσχὺς γιγαντώδης καὶ εἶχεν εὐκινησίαν τῶν χειρῶν καὶ ἀλκὴν ἀνανταγώνιστον καὶ ἡρωισμὸν ἄφοβον καὶ ἀκατάπληκτον. Δὲν ἀπεδειλία νὰ ὁρμήσῃ μόνος εἰς ὅλην ἀντίπαλον φάλαγγα, καί, πλείστους φονεύων, ἐπέστρεφε καὶ πάλιν μετ' ἀπτέρου τάχους πρὸς τὸν οἰκεῖον συνασπισμὸν ἀβλαβής. Ὑπερηυδοκίμει δὲ πάντας τοὺς συγχρόνους ἐν ἅλματι καὶ σφαιρισμοῖς καὶ ἀκοντισμοῖς καὶ τοξείᾳ· θαυμαστὰ δὲ ἦσαν τἀναφερόμενα παραδείγματα τῆς ἀθλητικῆς καὶ ἱππικῆς αὐτοῦ δεξιότητος. Ἦτο δὲ πρὸς τούτοις μεγαλόδωρος καὶ φιλοδωρότατος ὑπὲρ πάντας, οὐδεὶς δ' ἀπευθυνόμενος

πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ἀπεσφάλλετο τῶν ἐλπίδων, ἀλλ' ἀπένεμε τὰς εὐεργεσίας φιλαγάθως καὶ ἱλαρῶς, μόνον ὑπὸ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου συνεχόμενος ἐν τῇ ἀπλήστῳ περὶ τὸ εὐεργετεῖν ῥοπῇ. Μόνον δ' ἐλάττωμα τοῦ βασιλέως ἀναφέρει ὁ χρονογράφος, ὅτι ἐκώμαζεν ἔστιν ὅτε παρὰ τὸ προσῆκον περὶ πότους καὶ ἦτο ἔκδοτος πρὸς τὰς τοῦ σώματος ἡδονάς.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ὑπὸ μικρῶν μόνον κακιῶν σκιαζόμεναι ἀρεταὶ αἱ καταστήσασαι ταχέως ἀγαπητὸν τὸν Τζιμισκῆν ἐν μέσῳ τῶν σοβαρῶν ἔργων, ἅτινα ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν ὡς βασιλέα ἡ τιμὴ καὶ ἄμυνα τοῦ κράτους.

κε'

Τζιμισκῆς καὶ Σβιατοσλάβος.

Αἱ ἐλπίδες, ἃς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς εἶχε στηρίξει εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Σβιατοσλάβου ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, εἶχον ἐξελεγχθῆ φροῦδαι. Ὁ υἱὸς τῆς Ὄλγας προετίμησε νὰ γείνῃ κύριος τῶν εὐφόρων βουλγαρικῶν χωρῶν μᾶλλον ἢ νὰ περιορισθῇ εἰς ἁπλῆν ἐπιδρομὴν τῆς χώρας πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Βυζαντίνων, καὶ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀπέκτησεν ἀντὶ συμμάχου νέον ἐπικίνδυνον ἐχθρόν. Ὅτε δὲ ὁ ἡγεμὼν τῶν Ῥώσων, ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἀπὸ τῶν Πατζινάκων κινδύνου, ἔρριψε καὶ πάλιν τὰ βλέμματα ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου, ἡ ὀξύνοια Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ διεῖδε τὸν ἐκ τῶν μὴ ἀποκρυπτομένων προθέσεων τοῦ Σβιατοσλάβου κυοφορούμενον κίνδυνον τοῦ Βυζαντίου. Διὸ ἐπελήφθη μὲν ὁ βασιλεὺς παρασκευῶν καὶ ὀχυρώσεων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἦλθε δὲ εἰς λόγους πρὸς τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Πέτρον, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἀνήλικοι Βουλγαρίδες ἡγεμονόπαιδες ἐστάλησαν εἰς τὸ Βυζάντιον ὡς μέλλουσαι νύμφαι τῶν νεαρῶν συμβασιλέων τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ὅπως διὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς κηδεστίας ἐμπεδωθῇ ἡ νέα καὶ ἀπρόοπτος τῶν δύο δυναστικῶν οἴκων φιλία, ἐπέμφθησαν δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πέτρου Βόγορις καὶ Ῥωμανός, ὅπως διαμείνωσι δίκην ὁμήρων ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν Βυζαντίνων.

Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὴν 30 Ἰανουαρίου 969 ἀπέθανεν ὁ Πέτρος. Τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιδρομὴν ἅμα τῶν Ῥώ-

ἐπωφελούμενος ὁ υἱὸς τοῦ ἐκ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας Σισμάν,
ἤδη ἀπὸ τοῦ 963 εἶχε παραστῇ ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν Πέτρον,
ἀποσπάσας ἀπ' αὐτοῦ τὰ δυτικὰ τῆς Βουλγαρίας ἀνέλαβε τὴν
γίαν τῆς ἐθνικῆς φατρίας. Ἀλλ' εἰς τὸν υἱὸν τοῦτον τοῦ Σισμάν,
Δαβίδ, ἀντέστη ἐπιτυχῶς ὁ υἱὸς τοῦ θανόντος Πέτρου Βόγορις
Καὶ ἔτυχε μὲν καθ' ὅλου ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Νι-
ρου μετὰ τοῦ νεωτέρου Ῥωμανοῦ ἀποσταλεὶς νέος οὗτος τσάρος
τῆς δεξιώσεως ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἀποκατε-
ησαν τελείως.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Σβιατοσλάβος ἔγεινε καὶ πάλιν μεθ' ἑξηκοντακις-
ων ἀνδρῶν κύριος τῆς Βουλγαρίας, ἣν καὶ ἐθεώρει λεῖαν αὐτοῦ.
ἔτυχε μὲν ἐνιαίας ἀντιστάσεως, ἀλλ' ἠδυνήθη νὰ πολιορκήσῃ καὶ
ύσῃ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων Πρεσθλαύαν. Αὐ-
ὁ τσάρος Βόγορις καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς εἶχον συλλη-
Διαχειμάσας δ' ὁ ἐκ Κιέβου ἡγεμὼν τῷ 969 ἐν Βουλγαρίᾳ, ὥρ-
τὸ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους πρὸς νότον καὶ κατέλαβε τὴν Φι-
ούπολιν. Ἡ δὲ ὠμότης ἣν λέγεται ὅτι ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἅλωσιν
ς, ἀνασκολοπίσας εἰκοσακισχιλίους τῶν κατοίκων, ἐνέπλησε τρό-
ἅπασαν τὴν Θρᾴκην, ἐνέβαλε δ' εἰς σκέψεις τὸν Τζιμισκῆν, καί-
ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναρρήσεως μὴ ἀμελήσαντα νὰ συνεχίσῃ τὰς ἤδη
τοῦ Νικηφόρου ἀρξαμένας παρασκευάς. Μετὰ δὲ τὴν ματαίωσιν
ῆς διαπραγματεύσεως, τοῦ μὲν αὐτοκράτορος ἐπιμένοντος νἀποτίσῃ
ν τὰ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἐπὶ τῇ πρώτῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας στρα-
ὑπεσχημένα χρήματα, τοῦ δὲ Σβιατοσλάβου ἀξιοῦντος ὡς ἴδιον
α τὴν παρίστριον Βουλγαρίαν ἐπὶ ἀπειλῇ ἐξώσεως τῶν Βυζαντί-
ἀπ' αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐκπέμπει εἰς τὴν
κὴν στρατιὰν κατὰ τῶν Ῥώσων.

Ἀνετέθη δ' ἡ ἀρχηγία τῆς στρατιᾶς ταύτης εἰς τὸν γνωστὸν ἤδη
Πέτρον Φωκᾶν καὶ τὸν μάγιστρον Βάρδαν Σκληρόν, στρατηγὸν
αῖον καὶ καταγόμενον ἐκ γένους ἐπιφανοῦς. Ἐδόθη δ' εἰς τὸν ἀρ-
ρατηγοῦντα Βάρδαν ἡ διαταγὴ νὰ διαχειμάσῃ ἐν τοῖς περὶ τὴν
ιανούπολιν κατοπτεύων καὶ κατασκοπεύων τοὺς Ῥώσους, ἀπο-
ων δ' ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτῶν· τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξεν ὁ Σκληρός.
τούτοις δ' ὁ Σβιατοσλάβος, αὐξήσας τὴν ἰδίαν στρατιὰν διὰ Βουλ-
ων ἐκ τῶν ἀποδεχομένων τὴν ῥωσικὴν κατάκτησιν, Οὔγγρων καὶ
πων Πατζινάκων, προεχώρει πρὸς τὰ πρόσω.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 970, οἱ πρόσκοποι τῆς στρατιᾶς τοῦ Σβιατοσλάβου εὑρίσκοντο περὶ τὴν Ἀρκαδιούπολιν, τὸ σημερινὸν Λουλὲ-μπουργὰζ μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Τζουρουλοῦ.

Καταλλήλως δὲ προδιατάξας τὰ πράγματα ὁ Βάρδας Σκληρὸς καὶ ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἐφ' ἑαυτοὺς πεποιθήσεως τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς, ἥτις ἕνεκα τῆς πλαστῆς φυγομαχίας τῶν Βυζαντίνων εἶχεν ἀρχίσει ἐπιδιδομένη εἰς νυκτερινοὺς κώμους, ἀπέστειλε πρὸς κατασκοπεῦσαι τὸν πατρίκιον Ἰωάννην τὸν Ἀλακᾶν. Ἐδόθη δ' εἰς αὐτὸν διαταγὴ διὰ πλαστῆς ὑποχωρήσεως νὰ ἐλαύνῃ τοὺς πολεμίους μέχρι τοῦ στρατοπέδου τοῦ Σκληροῦ. Τούτου δὲ γενομένου, οἱ Πατζινάκαι ἱππεῖς, πρὸς οὓς συνεκρούσθη ὁ Ἀλακᾶς, προεχώρησαν εὐθαρσῶς διώκοντες τοὺς περὶ αὐτόν, ὑποχωροῦντας βραδέως καὶ ἐν τάξει. Ὡς δ' ἐπλησίασαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, οἱ Πατζινάκαι προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων· ἡ δ' αἰφνίδιος αὕτη ἐπίθεσις ἐνέσπειρεν εἰς αὐτοὺς τοιαύτην ταραχήν, ὥςτε μετ' οὐ πολύ, περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν κεράτων τῶν πολεμίων, ἐφονεύθησαν σχεδὸν πάντες.

Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην ὁ Βάρδας Σκληρὸς ἐνθαρρυνθεὶς διέταξεν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ κυρίου σώματος τῶν προσκόπων τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς, παρατεταγμένου εἰς μάχην. Τὸ δ' αἰφνίδιον τῆς προςβολῆς ἐπήνεγκε τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων καὶ Οὔγγρων. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν δὲν ἔπαυσεν, ἐπηκολούθησε δὲ λυσσώδης μάχη, καθ' ἣν μάλιστα διεκρίθησαν ἐκ τῶν πολεμίων οἱ Ῥῶσοι. Διήρκεσε δ' ἡ μάχη ἐπὶ μακρόν, ἀναλυομένη εἰς δεινοὺς ἀγῶνας ἐκ τοῦ συστάδην, εἰς κρατερὰς ἀντεπιθέσεις τῶν ἀντιπολεμουμένων ἐναντίον ἀλλήλων. Ὁ ἀγὼν παρεξετείνετο μετέωρος καὶ ἡ νίκη ἔκλινεν ἀλλοπρόςαλλος πρὸς ἑκάτερον τῶν στρατοπέδων. Ἐν ὁμηρικαῖς δὲ μονομαχίαις βλέπομεν ἀνταγωνιζομένους πρὸς ἀλλήλους αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν. Αὐτὸς ὁ Βάρδας καὶ ὁ νεαρὸς καὶ πελώριος αὐτοῦ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος συμμετέχουσι τοῦ ἀγῶνος ἐνεργῶς· κινδυνεύουσι καὶ σώζονται, προσβάλλονται καὶ ἐπιτίθενται, μετατρέπουσι τὸν κίνδυνον εἰς ἀνδραγαθίαν. Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι συγγραφεῖς παριστάνουσιν εἰς ἡμᾶς ἐν δραματικοῖς ἐπεισοδίοις τὰς εἰκόνας τῶν μονομαχικῶν τούτων ἀγώνων, ἐν οἷς κραδαίνονται ξίφη καὶ πλήσσονται αἱ κόρυθες καὶ διατρυπῶνται οἱ θώρακες, φονεύονται μαχηταὶ καὶ πίπτουσιν ἵπποι. Τἀντίπαλα στρατόπεδα ἠγωνίσθησαν ἐπὶ μακρὰς ὥρας μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς, ἕως ἡ νίκη ἐξησφαλίσθη ὑπὲρ τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων. Συνεπλήρωσαν δὲ τὴν

τῖνοι διὰ τῆς διώξεως τῶν εἰς φυγὴν τραπέντων Ῥώ-
στοι ὅσοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν νικητῶν μέχρι βαθείας
ὡς.
ῆν Ἀρκαδιούπολιν μάχη, ἥτις διὰ τὴν γειτονίαν τῆς
ως, περὶ ἣν ἐπολεμήθη, φερωνυμεῖται καὶ ἀπὸ ταύτης
ρά τισι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, εἶν' ἐν πολλοῖς ἀσα-
διηγήσεσι τῶν μεσαιωνικῶν χρονογράφων ὑπερέχει μᾶλ-
ιακόν, μεγίστη δ' ἐπικρατεῖ σύγχυσις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ
δυνάμεων καὶ διαφωνία μεταξὺ τῶν βυζαντιακῶν καὶ
ηγῶν. Τὸ δὲ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι ἡ μάχη ἐπολεμήθη
ὴν μαρτυρίαν Λέοντος τοῦ διακόνου μεταξὺ δεκακιςχι-
Βυζαντίνων ἐξ ἑνὸς καὶ τριςμυρίων Ῥώσων ἐξ ἑτέρου.
πίστεως εἶνε ἡ μαρτυρία περὶ τῶν νεκρῶν, εἰκοσιπέντε
ντα πέντε ἐκ τοῦ βυζαντιακοῦ στρατοπέδου, εἰκοσακις-
ὑπερέκεινα ἐκ τοῦ τῶν Ῥώσων. Καὶ ἀναμφισβήτητος
ὰ τὸν ἀγῶνα ἐπιδειχθεῖσα γενναιότης καὶ καρτερία τῶν
ῆς μάχης τὸ ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροπον, ἀλλ' οὐδαμῶς δε-
εἶνε ἡ γνώμη ἐκείνων τῶν νεωτέρων Ῥώσων ἐρευνη-
ποδέχονται, ὅτι οἱ ὁριστικῶς νικήσαντες ὑπῆρξαν οἱ
δὲ ἡ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν μάχην ἀνα-
αιτέρας πρὸς τὸ Βυζάντιον προχωρήσεως τῶν στρατιῶν
έδου ἀποδεικνύει τὴν νίκην τῶν Βυζαντίνων.

κϛ'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Σκληρὸς μόλις που εἶχε νικήσει παρὰ τὴν Ἀρκαδιού-
τοκρατορικὸν κέλευσμα ἀνεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν βασι-
ία δὲ τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρχι-
τοῦ χάριν καταστολῆς ἐπικινδύνου ἀποστασίας, ἥτις
όνον.
ᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Νικηφόρου εἶχε,
μετὰ τὸν φόνον τοῦ πρώην αὐτοκράτορος ἐξορισθῇ εἰς
. Κατορθώσας δὲ νἀποδράσῃ ἐκεῖθεν νύκτωρ μετὰ συγ-

γενῶν καὶ φίλων ἔφθασεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, τὴν π[illegible] ἐξ ἧς κατήγοντο οἱ Φωκάδες καὶ ἔνθα πολλοὺς ἔτι εἶχον ὀπαδούς. [illegible] ἡ Καισάρεια ἀπέβη ἡ ἕδρα ἀποστασίας, ἧς συμμετεῖχον μετὰ Βάρδα Φωκᾶ οἱ ἐξάδελφοι αὐτοῦ καὶ πατρίκιοι Θεόδωρος, Βάρδας [illegible] Νικηφόρος, υἱοὶ Θεοδούλου τοῦ Παρσακουτηνοῦ, οὕτω καλουμένου ἀ[illegible] τῆς γενετείρας Παρσακούτης, ἧς ἄγνωστος εἶνε ἡ θέσις. Προσεχώρ[illegible] δ' εἰς αὐτοὺς καὶ Συμεὼν ὁ Ἀμπελᾶς, πλούσιος καὶ γενναῖος ἀμ[πε]λοκτήμων τῆς Ἀσίας. Περὶ δὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους τῆς ἀποστασίας ἐτάχθη κατὰ μικρὸν πλῆθος πολὺ τῶν τε βαρέως φερόντων τὸν φόνον τοῦ μεγάλου συμπολίτου βασιλέως καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀρχόντων ὡς καὶ ἀνθρώπων ἀπονενοημένων καὶ νεωτεροποιῶν ἐκ τῶν προθύμως πάντοτε ἀναμιγνυομένων εἰς στάσεις ἐπ' ἐλπίδι ἀξιωμάτων καὶ κέρδους· ἐπ' αὐτῶν δὲ στηριζόμενος ὁ Φωκᾶς ἐφόρεσε τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, τὰ παράσημα τῆς βασιλείας καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν συστασιωτῶν αὐτοκράτωρ. Ἐσχηματίζετο δ' ἔκτοτε ὡς βασιλεύς, καὶ διώριζε ταξιάρχας καὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας καὶ ὑπέσχετο διανομὰς χρημάτων. Συνειργάζετο δὲ ὑπὲρ τῆς ἀποστασίας καὶ ὁ γηραιὸς τοῦ Βάρδα πατήρ, ὁ Λέων, μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου. Ἐκ δὲ τῆς Λέσβου, ἐν ᾗ ἐφρουρεῖτο ἐξόριστος, ἐτεκταίνετο ἀπόστασιν τῆς Μακεδονίας, εἰς ἣν ἔμελλε νὰ διαβῇ ἐκ τῆς νήσου, παρασκευάζων τὰ πράγματα ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀβύδου Στεφάνου.

Τἀγγέλματα ταῦτα καὶ ὁ φόβος διαδόσεως τῆς ἀποστασίας ἐτάραξαν τὸν Τζιμισκῆν. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος Ἀβύδου, παραπεμφθεὶς εἰς τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων, ἐτιμωρήθη διὰ καθαιρέσεως. Ὁ δὲ Λέων Φωκᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν δικαστῶν εἰς θάνατον· ἀλλ' ὁ βασιλεύς, ὅστις ἐπέδειξε μεγίστην ἐπιείκειαν καὶ φιλανθρωπίαν καθ' ὅλην ταύτην τὴν στάσιν, ἐμετρίασε τὴν ποινὴν εἰς τύφλωσιν, καὶ ταύτην, καθ' ἃ φαίνεται μόνον πρὸς ἐπίδειξιν καὶ κατὰ τύπους μέχρις ἁπλῆς καύσεως τῶν βλεφαρίδων ἐκτελεσθεῖσαν. Οὕτω δὲ ματαιώσας τὴν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ σύμπραξιν τοῦ γηραιοῦ κουροπαλάτου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ φονευθέντος βασιλέως, ἔστρεψε τὴν σύμπασαν προσοχὴν εἰς ματαίωσιν τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Βάρδα.

Καὶ ἀπεφάσισε μὲν ὁ βασιλεὺς νὰ προβῇ ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ διὰ πειθοῦς μᾶλλον ἢ βίας, ἐξέλεξε δὲ πρὸς τοῦτο συνετώτατα ἄνδρα δυνάμενον μὲν καὶ νὰ πείσῃ ὡς ἐκ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀποστάτην συγγενείας, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸν ἐν

τυχίᾳ πάσης φιλικῆς ἀποπείρας νὰ καταστρατηγήσῃ καὶ νικήσῃ τὸν
οβασιλέα. Διὰ τοῦτο ὁ ἐκλεχθεὶς ὑπῆρξεν ὁ Βάρδας Σκληρός, δε-
μασμένος μὲν ὡς στρατηγός, κηδεστὴς δὲ ὢν τοῦ Φωκᾶ, οὗ ἡ
φὴ Σοφία ἦτο σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Σκληροῦ, τοῦ Κωνσταν-
υ τοῦ συμπολεμήσαντος παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν γενναίως.

Ἔγεινε δ' ἡ ἀποστολὴ τοῦ Σκληροῦ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐπιστο-
τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Φωκᾶν, δι' ἧς παρεκίνει αὐτὸν νὰ κατα-
τὰ ὅπλα, ἀλλ' εἰς ἣν ὁ ἀποστάτης ἀντεμήνυσε προφορικῶς ὕβρεις
ἀπειλάς. Ἀνωφελὴς δ' ἀπέβη καὶ ἡ ὁμοία ἀπόπειρα τοῦ Σκληροῦ,
περαιωθεὶς τὸν Βόσπορον, συνέταξε τὴν στρατιὰν αὐτοῦ κατὰ
Δορύλαιον. Πεισθεὶς δ' ὁ στρατηλάτης, ὅτι δὲν ἤρκουν αἱ συμ-
αὶ νὰ μεταπείσωσι τὸν κηδεστήν, ἤρχισεν ἐφαρμόζων τὰ ἐκ τῶν
έρων μετὰ τοῦ βασιλέως συμπεφωνημένα, ὅπως ἀπομονώσῃ τὸν
ᾶν. Καὶ δή, προχωρήσας περαιτέρω ἐν τῇ Φρυγίᾳ, εἰς ἣν εἶχεν
καταβῆ ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας ὁ ἀνταπαιτητὴς τοῦ θρόνου, τρε-
νος τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγουσαν, ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον
ἀποστατῶν κατασκόπους μετημφιεσμένους εἰς ἐπαίτας, ὅπως διὰ
λικῶν ὑποσχέσεων καὶ ἐπαγγελίας ἀμνηστίας ἀποστήσωσι τοῦ
κᾶ τοὺς κυριωτάτους τῶν συνεργῶν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πράγματι καὶ
ωρθώθη. Πρῶτοι μὲν ηὐτομόλησαν πρὸς τὸν Σκληρὸν ὁ πατρίκιος
γένης Ἀνδράλεστος καὶ ὁ Ἀμπελᾶς, εἶτα δὲ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ
ρσακουτηνοί, οὓς μάτην ἐπειράθη νὰ συγκρατήσῃ ὁ βασιλεύς.

Στερηθεὶς δ' οὕτως ὁ Φωκᾶς τῶν πρωτευόντων συνεργῶν καὶ τῶν
ιδῶν αὐτῶν εὑρέθη ἀπομεμονωμένος. Μόνον περὶ φροντίδος διασώ-
ς ἠδύνατο πλέον νὰ γείνῃ λόγος. Διό, συμπαραλαβὼν περὶ μέσας
τας τριακοσίους ἐφίππους τῶν ἀπομεινάντων πιστῶν, ἔφυγεν ἐκ
στρατοπέδου πρὸς τὸ φρούριον Τυράϊον, ὅπερ οἱ συγγραφεῖς ὀνο-
ζουσι φρούριον τῶν Τυράννων ἢ Τυροποιόν, κείμενον οὐ μακρὰν τῶν
λαινῶν τῆς Φρυγίας. Εἶχε δὲ φροντίσει, ἐκ τῶν προτέρων παρα-
υασθεὶς πρὸς πᾶσαν μεταστροφὴν τῆς τύχης, νὰ ὀχυρώσῃ καὶ πλη-
ῃ αὐτὸ σίτου διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ χιλοῦ διὰ τοὺς ἵππους. Διωκό-
ος δὲ κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ μετὰ πολλοῦ κινδύνου, ἐφό-
σε διὰ τῆς κορύνης τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπιτεθέντα ἐκ τοῦ σύνεγγυς
νσταντῖνον Χάρωνα καὶ κατώρθωσε τέλος νὰ διασωθῇ εἰς τὸ φρού-
ν, ἀποβαλὼν τινας τῶν περὶ αὐτόν, οἵτινες ἐπηρώθησαν τὰς ὄψεις
ὸ τοῦ Σκληροῦ κατὰ τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Καὶ ἐσώθη μὲν οὕτως ὁ Φωκᾶς εἰς τὸ φρούριον, ἐν ᾧ, ἤδη ἐκ τῶν προτέρων πιθανῶς εὑρίσκετο ἡ γυνὴ αὐτοῦ μετὰ τῶν τέκνων. Ἀλλ' ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐναπολειφθέντων συστασιωτῶν ἔπεισε τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ὅτε τὸ φρούριον ἐκυκλώθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Σκληρόν, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς περὶ παραδόσεως παρακελεύσεις τοῦ στρατηλάτου. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς δοθείσας ὑπὸ τοῦ βασιλέως διαταγὰς ἐπιεικὴς ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τοῦ ἀποστάτου, ἀποκαρέντος κληρικοῦ καὶ ἐξορισθέντος εἰς τὴν Χίον μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων.

Ὁ θρόνος ἐσώθη, καὶ ὁ Σκληρὸς διετάχθη νἀναζεύξῃ ταχὺς διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔνθα ἐκάλει αὐτὸν ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πρὸς τὸν Σβιαστοσλάβον ἀγῶνος.

κζ'

Βασιλικοὶ γάμοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σκληρὸς ἀντηγωνίζετο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸς τὸν Φωκᾶν ἐξασφαλίζων τὸν θρόνον, μετ' ἐκτάκτου δραστηριότητος ἠσχολεῖτο ὁ Τζιμισκῆς περὶ τὴν περιφρούρησιν τῶν συμφερόντων τῆς πολιτείας ἀποτρέπων μὲν τὴν ἔκρηξιν νέων ἐχθροπραξιῶν παρὰ τῶν Ἀράβων, ῥυθμίζων δὲ τὰς σχέσεις τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους πρὸς τὴν ἐλευθερώτερον ἤδη κινουμένην καὶ εἰς ἀκμὴν προαγομένην Βενετίαν. Καὶ ἀπέστειλε μὲν εἰς τὴν Θράκην πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Σκληροῦ τὸν Ἰωάννην Κουρκούαν, διέτριβε δὲ συντόνως περὶ νέας καὶ μεγάλας παρασκευάς, μελετῶν νὰ συνεχίσῃ αὐτὸς τὸν κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ἀγῶνα ἅμα τῷ ἔαρι τῷ 972.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο μέγα διάβημα προέβη ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ πειθόμενος εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου. Ἡ ἐκ τῶν βασιλείων ἔξωσις τῆς ἐξορισθείσης Θεοφανοῦς ἦτο τὸ πρῶτον δεῖγμα νομοταγοῦς αὐτοῦ ὑποχωρήσεως εἰς τὰ κελεύσματα τῆς ἐκκλησίας καὶ σιονεὶ ἐκάθαιρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν φόνον τοῦ Νικηφόρου. Ἡ δὲ πρόςληψις τῶν νεαρῶν υἱῶν Ῥωμανοῦ Β', τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ὡς συμβασιλέων ἐνομιμοποίει τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ ὡς κηδεμόνος καὶ φρουροῦ τῶν δικαιωμάτων τῆς μακεδονικῆς δυνα-

τείας. Ἀλλ᾽ ἔτι μᾶλλον ἐξησφαλίζετο ὁ θρόνος αὐτοῦ καὶ σφιγκτότερον ἠδύνατο νὰ συνδεθῇ ὁ νέος βασιλεὺς πρὸς τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ ἐκείνους διαδόχους, ἂν ἔτι ἐπισημότερον ἀπελάκτιζε τὴν ἐξόριστον Θεοφανὼ καὶ ἔδιδεν εἰς τὰ οἱονεὶ ὀρφανὰ τέκνα μητρὸς ἐπαράτου νέαν μητέρα ἐξ αὐτοῦ αὐτῶν τοῦ οἴκου, εἰς οὗ τὰ δικαιώματα εἶχεν ὑπεισέλθει. Πράγματι δ᾽ ἡ ἐκλεχθεῖσα νέα βασίλισσα ὑπῆρξεν ἡ δευτερότοκος τῶν πέντε θυγατέρων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἃς υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς Β' βασιλεύσας εἶχεν ἀπελάσει, καθ᾽ ἃ εἴδομεν, ατ᾽ ἀξίωσιν τῆς Θεοφανοῦς εἰς μονάς. Ἡ Θεοδώρα οὔτε νέα ἦτο τ᾽ εὐειδής, ἀλλ᾽ ἐπαινεῖται ἡ μεγάλη αὐτῆς σωφροσύνη. Ἐτελέσθη ὁ μετὰ τοῦ βασιλέως γάμος αὐτῆς τὸν Νοέμβριον τοῦ 971, αἱ δὲ ακολουθήσασαι ἑστιάσεις, δωρεαὶ καὶ πανηγύρεις συνέδεσαν ἔτι μᾶλλον τὸν Τζιμισκῆν πρὸς τὰ ἐπὶ τῇ συζεύξει αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ θείας τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου ὑπερως χαίροντα πλήθη.

Ἀλλὰ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ συνεδέετο καὶ ὸς τὸν Ὄθωνα τὸν Α' διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου ματαιωθέντος μου τῆς νεωτέρας Θεοφανοῦς, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ῥωμανοῦ Β' καὶ ς Θεοφανοῦς, μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ σιλέως τῆς Ἰταλίας, Ὄθωνος Β'.

Ὄθων ὁ Α' ἔφερε βαρέως τὸ ναυάγιον τῶν διὰ τοῦ Λουιτπράνδου εξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων. Αἱ δὲ ὑπ᾽ αὐτὰ τὰ ὄμματα τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρεμῶνος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐκλεύσασαι τῇ 19 Ἰουλίου 968 εἴκοσι καὶ ὀκτὼ πολεμικαὶ νῆες ἐσήμανον τὴν ἔναρξιν νέων ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀγώνων μεταξὺ τῶν ερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ἐξ ἑνὸς καὶ τῶν Βυζαντίνων ἐξ ἑτέρου.

Παρεξετάθησαν δ᾽ οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων περίπου ου αὐτοῦ ἔτους, καθ᾽ ὃ καὶ πάλιν κατέβη εἰς τὴν Ἀπουλίαν καὶ αλαβρίαν ὁ Ὄθων, μέχρι τέλους Ἀπριλίου τοῦ 969. Καὶ τῶν μὲν ερμανικῶν καὶ συμμάχων ἰταλικῶν δυνάμεων προΐστατο αὐτὸς ὁ Ὄθων, ἡ δὲ διοίκησις τῶν βυζαντιακῶν θεμάτων εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τὸν γενναῖον πατρίκιον Εὐγένιον, μεθ᾽ οὗ συνέπραττον πιθανώτατα ὁ υἱὸς τοῦ Βερεγγαρίου Κόνων καὶ ὁ Γριμίζων.

Μετὰ μεγίστης δὲ τόλμης, ἐρειδομένης εἰς τὴν πεποίθησιν περὶ τῶν ὑποδεεστέρων δυνάμεων τῶν ἀντιπάλων, προέβη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν κατάληψιν διαφόρων μεσογείων πόλεων, καὶ ἀπέκοψε τὴν μεταξὺ

τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας ἐπικοινωνίαν. Εἰσελάσας δ' ἔπειτα εἰς τὴν Καλαβρίαν καὶ ἑορτάσας τὸ Πάσχα, ἀνέζευξε τελευτῶντος τοῦ Ἀπριλίου πρὸς βορρᾶν, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς ἀρχομένης θερινῆς ὥρας, τοῦτο δὲ ὑπολαμβάνων, ὅτι οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ συμπληρώσωσι τὸ κατὰ μέγα μέρος κατορθωθὲν ἔργον διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν ὀχυρῶν πόλεων Βοβίνου, Βάριδος, Ὑδροῦντος, Τάραντος καὶ Ῥηγίου, εἰς ἃς εἶχον ἐγκλεισθῇ αἱ βυζαντιακαὶ δυνάμεις.

Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ὄθωνος, ἐξηκολούθησεν ὁ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους πόλεμος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δουκὸς τῆς Καπύης Πανδούλφου, τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχόντων μετ' αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, ἥρωος ἀτρομήτου, οὗ τὸ ἐπώνυμον Σιδηροκέφαλος ἐδείκνυε τὸν τρόμον ὃν ἐνέπνεεν εἰς τοὺς πολεμίους, Ἕλληνάς τε καὶ Σαρακηνούς. Ὁ Πανδοῦλφος, ἐνισχυθεὶς δι' ἐπικουριῶν ἐκ Βενεουέντου καὶ Καπύης, ἀνέλαβε τὴν πολιορκίαν τοῦ Βοβίνου, κειμένου εἰς ἀπόστασιν δεκατεσσάρων περίπου ὡρῶν πορείας ἀπὸ τοῦ Βενεουέντου πρὸς τὰ βορειοανατολικά. Κατὰ δέ τινα πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης μάχην ἐναντίον τῶν γενναίας ἐπιχειρούντων ἐξόδους πολιορκουμένων οἱ μὲν περὶ αὐτὸν ἐτράπησαν εἰς φυγήν, αὐτὸς δ' ὁ Πανδοῦλφος, ἀποπεσὼν τοῦ ἵππου, ἐν ᾧ ἐμάχετο γενναίως, συνελήφθη καὶ ἤχθη πρὸς τὸν πατρίκιον Εὐγένιον, ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν δέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα Νικηφόρον.

Ἡ παρὰ τὸ Βοβῖνον νίκη τῶν Βυζαντίνων δὲν ὑπῆρξεν ἡ μόνη. Ταχεῖς ἐπεχείρησαν ὑπὸ τὸν πατρίκιον Εὐγένιον ἀμελλητὶ οὐ μόνον τὴν δίωξιν τῶν φυγάδων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐφονεύθησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς περὶ τὴν Καπύην καὶ τὸ Βενεούεντον ὑπαίθρου χώρας, τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀβελλίνου, τὴν πολιορκίαν αὐτῆς τῆς Καπύης. Ἀλλ' ἡ ταχεῖα ἀποστολὴ γερμανικῶν ἐπικουριῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ τῆς Ἰταλίας ἀνέστειλε τὰς περαιτέρω προόδους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατέβησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀπουλίαν κατάμεστοι λαφύρων καὶ ἄγοντες πεντακοσίους λογάδας αἰχμαλώτους, ἀφ' οὗ πρότερον κατώρθωσαν καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς ἐκ νέου προσχώρησιν τοῦ δουκὸς τοῦ Σαλερινοῦ.

Ὁ δὲ Ὄθων, ἔμπλεως ὀργῆς μαθὼν τὴν νέαν ὑπερίσχυσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐξέπεμψε νέαν κραταιὰν στρατιάν, ἥτις ἀνέκτησε μὲν τὸ Ἀβελλῖνον, ἀπήλλαξε δὲ παντὸς φόβου τὴν Καπύην, ἠλευθέρωσε τῶν βυζαντιακῶν στρατειῶν τὰς περὶ αὐτὴν καὶ τὸ Βενεούεντον χώρας καὶ ἐτιμώρησε τοὺς εἰς τὸν Εὐγένιον προσχωρήσαντας, μόνον τὸ Σαλερνόν

ζυνηθεῖσα νὰ καταλάβῃ. Συγκρουσθεῖσα δ' ἡ στρατιὰ αὕτη παρὰ
Ἄσκλῳ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἀβδιλᾶς ὡς διάδοχος
Εὐγενίου, ὃν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ καθαιρέσασα ἕνεκα τοῦ ὠμοῦ
εκτῆρος εἶχεν ἀποστείλει δέσμιον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡττήθη δει-
Καὶ χίλιοι μὲν πεντακόσιοι καὶ ὑπερέκεινα Βυζαντῖνοι ἐφονεύ-
εν, πολλοὶ δ' ᾐχμαλωτίσθησαν, αὐτὸς δ' ὁ Ἀβδιλᾶς ἐτρώθη βα-
. Καὶ οἱ μὲν αἰχμάλωτοι ἀπεστάλησαν οἴκαδε ῥινοκοπηθέντες ὑπὸ
νικητῶν, ἡ δὲ νικηφόρος στρατιὰ ἀπεχώρησεν εἰς τὰ βορειότερα
Ἰταλίας, δυναμένη νὰ καυχηθῇ, ὅτι ὑπέταξε τὴν Ἀπουλίαν, ἧς
ἰσται πόλεις ἠναγκάσθησαν νὰ γείνωσιν ὑπόφοροι τοῦ Ὄθωνος.
Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, παρὰ δὲ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας τῶν
τὸν Ὄθωνα δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ αἰσθητῶς μειωθεῖσα ἡ δύ-
.ς τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς θέμασι τῆς Ἰταλίας, ὅτ'
λθεν ὁ θάνατος τοῦ Νικηφόρου. Τότε δὲ ὁ Ὄθων ἐθεώρησεν ἐπί-
ον τὴν ἀφορμήν, ὅπως ἐπιπέσῃ καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων
Ἰταλίας. Εἶχε δ' ἤδη ἐπιληφθῇ ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου 970
πολιορκίας τοῦ Βοβίνου, ὅτε ἀφίχθη εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἐκ
σταντινουπόλεως ὁ Πανδοῦλφος, ἀφεθεὶς ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ, ἀνα-
εντος εἰς αὐτὸν τὴν ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τοῦ
ου τῆς Θεοφανοῦς μετὰ τοῦ Ὄθωνος Β'. Ὁ ῥωσικὸς πόλεμος, ἡ
βλεπομένη ἀναποφεύκτως νέα πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν προσεχεῖ
λοντι σύγκρουσις καὶ ἡ σύγχρονος ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ
ἰστανον τὸν βασιλέα Ἰωάννην πολιτικώτερον καὶ ὑπεικτικώτερον
Νικηφόρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὄθων δὲν ἐπέμενε πλέον εἰς τὰς ἀρ-
ες ἀξιώσεις, οὐδ' ἐζήτει τι ἄλλο, καθ' ἃ φαίνεται, πλὴν τῆς Θεο-
οῦς ὡς νύμφης ἐπὶ τῷ υἱῷ. Τὴν μετατροπὴν δὲ ταύτην τῶν φρο-
άτων αὐτοῦ ἀποδεικνύει ἡ ἐκ Βοβίνου ἀνάζευξις τῆς ὑπ' αὐτὸν
ατιᾶς καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν πόλεων ἐκείνων τῆς Ἀπουλίας καὶ
λαβρίας ὅσας κατεῖχον οἱ Γερμανοὶ αὐτοῦ καὶ Ἰταλοί. Διὸ ἡ νέα
σβεία τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, ἧς προΐστατο ὁ συνετὸς ἀρχιε-
κοπος Κολωνίας Γέρων, ἔσχεν ἀποτέλεσμα ὅλως διάφορον τῆς τοῦ
ιτπράνδου. Τυχοῦσα τὸν Νοέμβριον τοῦ 971 περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέ-
, καθ' ἃς ὁ Τζιμισκῆς ἐστέφετο τὴν Θεοδώραν, δεξιώσεως λαμπρᾶς,
νήθη νὰ δεχθῇ καὶ μεταβιβάσῃ, ἀναχωροῦσα ἀρχομένου τοῦ 972,
τὸν ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβοντα γηραιὸν Ὄθωνα τὴν συναίνεσιν τῆς
αντιακῆς αὐλῆς περὶ τοῦ γάμου τῆς ἀνεψιᾶς τῆς συζύγου τοῦ Ἑλ-

ληνος βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἤγα
πρὸς αὐτὸν τὴν νεαρὰν νύμφην, συνοδευομένην ὑπὸ λατρευτῶν ἁγί
λειψάνων καὶ βαρυτίμων δώρων.

ΑΛΛΗΓΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΟΘΩΝΟΣ Β' ΚΑΙ ΘΕΟΦΑΝ
ΕΠΙ ΕΛΕΦΑΝΤΙΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΔΙΠΤΥΧΟΥ
ΕΝ ΤΩι ΠΑΡΙΣΙΑΚΩι ΜΟΥΣΕΙΩι ΤΟΥ ΚΛΟΥΝΙΑΚΟΥ (CLUNY)

Ὅτε δὲ οἱ πρέσβεις, ἄγοντες τὴν Θεοφανὼ, ἔφθασαν εἰς
τον, ἀπεσταλμένοι τοῦ Ὄθωνος, ἐν οἷς ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ
σκοπος Μετῶν (Metz) Θευδέριχος, παρέλαβον αὐτήν. Περὶ δὲ

ου ἡ Θεοφανὼ ἤχθη ἐν πομπῇ εἰς τὴν Ῥώμην πρὸς τὸν πεν-
αὶ τὸν νυμφίον, ἄγοντα ἡλικίαν δεκαοκτὼ περίπου ἐτῶν, ὄντα
του ὁμήλικα αὐτῆς. Τὴν δὲ Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, 14 Ἀπρι-
τελέσθησαν πανηγυρικῶς οἱ γάμοι τῶν νεαρῶν νυμφίων ἐν τῇ
ᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, αὐτοῦ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΓ' στέψαν-
χρίσαντος τὴν νύμφην, ἥτις ἐλάμβανε παρὰ τοῦ συζύγου,
ὄντος τοῦ πενθεροῦ, ὡς δῶρον πλουσίας γαίας ἀπὸ τῆς Ἰταλίας
Ἀδρίου μέχρι τοῦ Ῥήνου καὶ τῆς Ζηλανδίας.

ΟΘΩΝ Β' ΚΑΙ ΘΕΟΦΑΝΩ
ΛΥΦΟΙ ΧΡΥΣΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΛΥΜΜΑΤΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΩι ΔΟΥΚΙΚΩι ΜΕΓΑΡΩι ΤΗΣ ΓΟΘΑΣ

δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ
σχεδὸν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονὴν ἐπιστρέψας Ὄθων Α' ἀπέθανε
τα τῆς 6 Μαΐου ἔν τινι μονῇ τῆς Θυριγγίας, ἡ Ἑλληνὶς θυ-

γάτηρ τοῦ Ῥωμανοῦ ἀνέβη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ὡς σύζυγος Ὄθωνος τοῦ Β', ὅστις ἤδη ζῶντος τοῦ πατρὸς εἶχε χρισθῆ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας.

Ἠδυνήθη δὲ ἡ Θεοφανὼ ἤδη ἐνωρίς, ὅτε ὁ Ὄθων ἔτι ἀνῆλιξ ὢν ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς Ἀδελαΐδος, νὰ ἰσχύσῃ παρ' αὐτῷ καὶ τῇ πενθερᾷ καὶ ἐξασκήσῃ ἐπίδρασιν ἀξίαν λόγου, ἥτις ἔτι μᾶλλον ηὔξησεν ὅτε ὁ Ὄθων ἀνέλαβεν αὐτὸς τὰς

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΟΘΩΝΟΣ Β'
ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΝΤΡΟΙΣ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΝΟΝ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ

ἡνίας τῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ δὲν ἴσχυσε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν τῷ 980 ἀπὸ νέας στρατείας ἐναντίον οὐ μόνον τῶν Σαρακηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἰταλίας. Καὶ κατέλαβε μὲν προσωρινῶς ὁ Ὄθων τὴν Ἀπουλίαν καὶ τὴν Καλαβρίαν, ἧς ἔπειτα ἔγειναν καὶ πάλιν κύριοι οἱ Βυζαντῖνοι, ἀλλ' ὑπέστη δεινοτάτην ἧτταν τῇ 13 Ἰουλίου 982 παρὰ τῶν Ἀράβων. Παρασκευαζόμενος δ' εἰς νέον πόλεμον ἀπέθανε τῇ 7 Δεκεμβρίου 983. Ἀνῆλθε δὲ τότε τὸν θρόνον ὡς ἐπίτρο-

ΟΘΩΝ Γ' ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΝ

ΕΙΚΩΝ ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ Ὄθωνος τοῦ Γ' ἡ Θεοφανὼ, ἧς ἡ διοίκησις ἐν
έσῳ ποικίλων δυσχερειῶν δεικνύει δραστηριότητα καὶ σύνεσιν, ἀρε-
ὰς δι' ὧν κατώρθωσε νὰ συντηρήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἐμπεπιστευμένου
ιτῇ κράτους. Οὐδ' ἐλησμόνησεν ἡ Ἑλληνὶς αὐτοκράτειρα τῆς Γερ-
ανίας τὰς ἐθνικὰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρίστην ἀνατρο-
ὴν ἣν μετέδωκεν εἰς τὸν ἐπιτροπευόμενον υἱὸν συμπεριέλαβε καὶ τὴν
δασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐκ Καλα-
ίας Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην Ἰωάννην τὸν ἔπειτα διὰ προστασίας τῆς
εοφανοῦς γενόμενον ἐπίσκοπον Πλακεντίας, ἀνελθόντα δὲ κατόπιν
ὶ τὸν παπικὸν θρόνον ὡς Ἰωάννην ΙϚ'. Οὐχ ἧττον δὲ τῶν ἑλλη-
κῶν γραμμάτων ἐπροστάτευσεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὴν βυζαντιακὴν
χνην, μετακαλεσαμένη ἀποικίαν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, ἧς οὐ μικρὰ
ιολογεῖται ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν σύγχρονον γερμανικὴν τέχνην. Καὶ
ετὰ τὸν θάνατον δὲ τῆς Θεοφανοῦς ἐξεδηλώθησαν τὰ εἰς τὸν Ὄθωνα
τὸ τῆς μητρὸς ἐμφυσηθέντα φιλελληνικὰ αἰσθήματα καὶ ἡ πρὸς τὴν
ακεδονικὴν δυναστείαν τοῦ Βυζαντίνου ἀγάπη διὰ τῶν σκέψεων καὶ
απραγματεύσεων περὶ γάμου αὐτοῦ μετά τινος τῶν παρθένων τοῦ
υζαντιακοῦ βασιλικοῦ οἴκου, εἰ καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἐπραγμα-
ώθη διὰ διαφόρους λόγους.

κη'

Ἡ ἅλωσις τῆς Πρεσθλαύας.

Οἱ κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 971 γάμοι τοῦ βασιλέως Ἰωάννου δὲν
εχαίτισαν τὴν δραστηρίαν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδίωξιν τῶν παρασκευῶν, αἵ-
νες ἦσαν ἀναγκαῖαι πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ κατὰ τῶν Ῥώσων πολέ-
υ. Ὁ Τζιμισκῆς καὶ μετὰ τὴν χάριν καταστολῆς τῆς ἀποστασίας
ῦ Φωκᾶ ἀνάκλησιν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ δὲν ἐγκατέλιπε τὸν ἀγῶνα,
οστείλας εἰς τὴν Θρᾴκην τὸν Ἰωάννην Κουρκούαν. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς
ρατηγὸς ὁ φέρων ὄνομα δοξασθὲν πολλάκις ἐν τοῖς ἐναντίον τῶν
ράβων πολέμοις δὲν ἐπέδειξεν, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Ῥώσων,
ν ἀναγκαίαν δραστηριότητα καὶ ἐμπειρίαν. Ἐπωφελούμενοι δ' οἱ
ῶσοι τὴν νωθρότητ' αὐτοῦ ἀνεθάρρησαν καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀρ-
δειούπολιν ἧτταν, καὶ, διαβαίνοντες τὸν Αἷμον, ἐδῄουν συνεχῶς τὴν

Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐμπνέοντες τὸν τρόμον εἰς τοὺς απ[illegible]έμους τῶν χωρῶν ἐκείνων ἀγρότας.

Μόνον διὰ πολέμου δραστηρίου, πολέμου ἐθνικὸν προςλαμβάνο[illegible]ος χαρακτῆρα, πολέμου ἔχοντος πρωταγωνιστὴν αὐτὸν τὸν βασιλέα, η[illegible]ναντο νὰ ἐλευθερωθῶσι τῶν δεινῶν αἱ θρᾳκικαὶ καὶ μακεδονικαὶ χῶ[illegible]ι, νἀποκρουσθῇ ὁ κίνδυνος ὁ ἀπειλῶν αὐτὴν τὴν βασιλεύουσαν, νὰ κατ[illegible]αστῇ σεβαστὸν καὶ ἐπίφοβον τὸ ὄνομα τοῦ Βυζαντίου καὶ πέραν τ[illegible]οῦ Αἵμου. Καὶ εἰς τοῦτο πράγματι ἔτεινον αἱ παρασκευαὶ τοῦ βασιλέ[illegible]. Τελευτῶντος δὲ τοῦ Μαρτίου 972, ὁ Ἰωάννης, ἐξελθὼν τῶν ἀν[illegible]κτόρων ἔβη εἰς τὸν κατὰ τὴν Χάλκην ναὸν τοῦ Σωτῆρος, ὃν μικ[illegible]ὸν ὄντα τὸ πρότερον, αὐτὸς εἶχεν εὐρύνει καὶ καλλωπίσει. Μετὰ δὲ τ[illegible]ς ἐν αὐτῷ λιτὰς ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν [illegible]ὲν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεομήτορος. Ἐπικαλεσθεὶς δ᾽ ἐν τῇ τοιαύ[illegible]ῃ πανηγυρικῇ λιτανείᾳ τὴν θείαν ἐπίσκεψιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου, [illegible]ὃ προηλείφετο, ἀνῆλθεν εἰς τἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐπεθε[illegible]ρησεν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀπέναντι ἐν τῷ Χρυσῷ κέρατι ναυλοχοῦντα πυ[illegible]φόρον στόλον. Ἦσαν ὑπὲρ τὰ τριακόσια πλοῖα φέροντα τἀναγκ[illegible]ῖα μηχανήματα πρὸς ἐκτόξευσιν τοῦ φοβεροῦ ὑγροῦ πυρὸς μετὰ λέμβ[illegible]ων καὶ ἀκατίων, ἅτινα γαλέας καὶ μονέρια ἐκάλει ἐν τῇ δημώδει γλώσ[illegible] τῶν τότε χρόνων ὁ βυζαντιακὸς λαός. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν γυμ[illegible]σίων ἐρεσίας καὶ πλαστὴν μάχην ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Βοςπόρου καὶ δ[illegible]νομὴν χρηματικῶν δώρων εἰς τοὺς ναυμάχους ὁ στόλος, προπεμπόμε[illegible]ος ὑπὸ τῶν εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς βοῆς τοῦ συνηγμένου πλήθ[illegible] ἀπῆρεν ὑπὸ χρηστοὺς οἰωνοὺς εἰς τὸν Εὔξεινον. Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀ[illegible]στολῆς ταύτης, ἥτις ἀνετέθη εἰς τὸν δρουγγάριον Λέοντα, ἦτο ἡ φρ[illegible]ρησις τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἴστρου, ὅπως ἐν περιπτώσει προςδοκωμέ[illegible]ης ἥττης καὶ φυγῆς τῶν περὶ τὸν Σβιατοσλάβον ἐμποδισθῇ ἡ εἰς τὸν Κ[illegible]μέριον Βόςπορον διάσωσις αὐτῶν.

Μετ᾽ οὐ πολὺ δ᾽ ἐκκινήσας αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς στρατι[illegible]ᾶς, ἀνερχομένης εἰς πεντακιςχιλίους πεζοὺς καὶ δεκατρεῖς χιλιάδας ἱππέ[illegible]ων, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἕνεκα δὲ τῆς ταχύτητος καὶ μυσ[illegible]κότητος, μεθ᾽ ἧς ἔγεινεν ἡ ἐκστρατεία, οἱ Ῥῶσοι, μὴ φανταζόμε[illegible]νοι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσ[illegible]α, συμπίπτοντος τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὴν 7 Ἀπριλίου, εἶχον ἀφήσει ἀφυλά[illegible]κτους τὰς παρόδους τοῦ Αἵμου, οὗ πέραν εὑρίσκετο τὸ μέγα αὐτῶν πλῆθος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ Ἰωάννης νὰ προβῇ ἀμελλητὶ παρὰ τὴν

θετον γνώμην τῶν περὶ αὐτὸν στρατηγῶν, ἀναμιμνησκομένων τὰ ὰ ὅσα εἶχον ὑποστῆ ἐν προτέροις χρόνοις βυζαντιακαὶ στρατιαὶ δια-ουσαι τὸν δυσέκβολον καὶ δασώδη Αἶμον. Καὶ ἀληθῶς τὸ τόλμημα μέγα. Μικρὰ ἐχθρικὴ στρατιὰ ἐνεδρεύουσα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπα-ῃ καταστροφὴν ἀνεπανόρθωτον. Ἀλλὰ τὸ θάρρος τοῦ βασιλέως ἦτο τάπληκτον, ἡ δὲ τύχη ἐφάνη εὐνοϊκωτάτη εἰς αὐτόν. *Αὐθαδῶς καὶ σέως*, ὡς αὐτὸς εἶπε πρὸς τοὺς στρατηγούς, ἐνθαρρύνων αὐτοὺς εὐ-ττως, διέβη ἀκινδύνως τὰ στενά, προπορευομένου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ θέντος σώματος λογάδων θωρακοφόρων ἐφίππων τῶν καλουμένων ανάτων. Ἡ βυζαντιακὴ στρατιά, ὑπερβᾶσα τὸν Αἶμον πιθανῶς διὰ Δοβρόλ, αὐτῆς ἐκείνης τῆς παρόδου, δι' ἧς διέβησαν οἱ Ῥῶσοι 1829 κατερχόμενοι πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἔφθασεν ὀλίγον ώτερον τῆς ἐκ τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου γνωστῆς Σούμλας. Καὶ η δὲ αὕτη ἡ διάβασις, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὰς δυσχερείας αὐτῆς, πλῆθος τῶν ἱππέων, δι' ὧν οἱ Βυζαντῖνοι ἐσκόπουν νὰ καταπλή-σι καὶ καταβάλωσι τοὺς ἀνίππους Ῥώσους καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν εἰς τὸν παρακοιμώμενον Βασίλειον ἀνατεθέντων ἀνδρῶν καὶ ὑπο-ζίων τῶν φερόντων τὰ σκεύη τῶν μαχητῶν, τὰς πολιορκητικὰς μη-νὰς καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς στρατιᾶς, εἶνέ τι ἀληθῶς ἄξιον θαυμα-οῦ. Ἀλλ' ἔτι ἐκπληκτικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ γοργότης τῶν κινήσεων, ἧς ἀπαρακώλυτον καὶ οἱονεὶ πτερωτὸν τὸ μέγα ἐκεῖνο πλῆθος χθη ἤδη τὴν μεγάλην Τρίτην, 2 Ἀπριλίου, πρὸ τῆς Πρεσθλαύας, πρωτευούσης τῆς ἀπὸ τοὺς Ῥώσους δεδουλωμένης Βουλγαρίας. τω μία τὸ πολὺ ἑβδομὰς ἤρκεσεν εἰς τὸν Τζιμισκῆν, ὅπως ἀφιχθῇ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸ σημερινὸν Ἐσκὶ-Σταμποὺλ, διανύων ὁδὸν κοσίων εἴκοσι τοὐλάχιστον χιλιομέτρων κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. ηθῶς ἡ στρατιωτικὴ αὕτη πορεία εἶνε τῶν θαυμασιωτάτων ἐν τῇ ρίᾳ.

Ἦτο δὲ τότε ἡ Πρεσθλαύα, ἧς τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν οὐδαμῶς μαρ-εῖ ἡ ἐλεεινότης τοῦ σημερινοῦ Ἐσκὶ-Σταμποὺλ, πόλις ἀνθηρὰ καὶ ῶς ὠχυρωμένη, διὰ ξυλίνων, ὡς φαίνεται, τειχῶν, ἔχουσα οἴκους νους καὶ πλουσίως κεκοσμημένας ἐκκλησίας. Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς στρατοπεδεύσεως τοῦ Τζιμισκῆ ὁ Σβιατο-άβος δὲν διέτριβεν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' εὑρίσκετο ἐν Δορυστόλῳ, τῇ ση-ρινῇ Σιλιστρίᾳ, παρὰ τὸν Ἴστρον. Ὁ δὲ λόγος τῆς αὐτόθι διαμονῆς ὐτοῦ εἶνε ἄγνωστος. Δυσχερὴς δέ μοι φαίνεται ἡ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης

τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, καθ' ἣν ὁ Σβιατοσλάβος διέμενεν ἐν Δορυστόλῳ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιθέσεων τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, οὗ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔκπλους ὑπῆρξε σχεδὸν σύγχρονος τῆς ἐκκινήσεως τῆς ὑπὸ τὸν Τζιμισκῆν στρατιᾶς. Μόνον δὲ δικαιολογεῖται αὕτη, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ μὲν στόλος ἔφθασε ταχὺς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἴστρου, ὁ δὲ Σβιατοσλάβος ἠγνόει ὅλως τὴν ἀναχώρησιν τῆς στρατιᾶς, καί, ὑπολαμβάνων ὅτι μόνον ἀπὸ τοῦ στόλου ὤφειλε νἀμυνθῇ, ἔσπευσεν εἰς τὴν Σιλιστρίαν, ἀφήσας ἀφυλάκτους τὰς παρόδους τοῦ Αἵμου. Ὁπωςδήποτε δὲ τὴν Πρεσθλαύαν ἐφύλασσεν, αὐτοῦ ἀπόντος, ὁ μετ' αὐτὸν δεύτερος ἐν τῇ ῥωσικῇ στρατιᾷ, ὃν Σφέγκελον ἢ Σφάγελλον καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι. Εἶνε δὲ οὗτος πιθανῶς ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Σβενάλδος, ὅςτις εὑρίσκετο ἤδη ἀπὸ τοῦ 945 ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Ἰγὸρ τοῦ πατρὸς τοῦ Σβιατοσλάβου. Εὑρίσκετο δ' ἐν Πρεσθλαύᾳ καὶ Καλοκύρης ὁ ἐκ Χερσῶνος ὁ πρὸς τὸν Σβιατοσλάβον ἐπὶ Νικηφόρου πρεσβεύσας καὶ ἔκτοτε μένων παρ' αὐτῷ καὶ ἐπὶ μεγάλαις ἐπαγγελίαις ἐπιδιώκων τὴν διὰ τῆς προστασίας τῶν Ῥώσων ἀνάρρησιν ἑαυτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Δικαίως δὲ φοβηθεὶς ὁ ἐπαίσχυντος προδότης ἔσπευσε τὴν πρώτην νύκτα τῶν πρὸ τῆς Πρεσθλαύας ἀγώνων νὰ φύγῃ λάθρᾳ εἰς τὸ Δορύστολον, ὅπως ἀναγγείλῃ τὰ γεγονότα εἰς τὸν Σβιατοσλάβον.

Οἱ πρὸ τῆς Πρεσθλαύας ἐστρατοπεδευμένοι Ῥῶσοι ἦσαν ἀληθῶς ἀμέριμνοι, ὅτε τῇ 3 Ἀπριλίου δαιμόνιος ἦχος σαλπίγγων, τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἐξήγειρεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ληθάργου, ἰδόντας αἴφνης τὴν μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ἀθορύβως προελάσασαν στρατιὰν τοῦ βασιλέως, ὅςτις, φέρων στολὴν λαμπράν, ἐπέβαινεν ἵππου γαύρου καὶ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἐκράτει δόρυ μήκιστον. Καὶ πρῶτον μὲν αἴσθημα καταλαβὸν τοὺς Ῥώσους ἐπὶ τῇ ἀπροςδοκήτῳ ἐπιθέσει καὶ ἀρρήτῳ βοῇ ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις καὶ ἡ ἀμηχανία. Ἀλλὰ συνελθόντες ταχέως ἐκ τοῦ τρόμου ἔδραξαν μετὰ σπουδῆς τὰ ὅπλα, ἀνέλαβον τὰς ποδήρεις αὐτῶν ἀσπίδας καὶ ἀντεπεξῆλθον ὠρυόμενοι κατὰ τῶν Βυζαντίνων εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἱππήλατον πεδίον. Κρατερὸς ὑπῆρξε τότε ἑκατέρωθεν ὁ ἀγὼν καὶ ἡ μάχη ἀπέβαινεν ἰσόπαλος, ὅτε ὁ βασιλεὺς διέταξε τοὺς ἀθανάτους νὰ ἐπιτεθῶσι μεθ' ὁρμῆς ἐναντίον τοῦ εὐωνύμου κέρατος τῶν πολεμίων. Ἡ δ' ὁρμὴ αὐτῶν κεντριζόντων τοὺς ἵππους καὶ προβαλλόντων τἀκόντια ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥςτε οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀντιμαχόμενοι πεζῇ Ῥῶσοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομείνωσι τὸν δορατισμὸν

ῶν ἀθανάτων, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν συμπαρασύροντες καὶ τὴν λοιπὴν τρατιάν, καὶ συνεκλείσθησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Πρεσθλαύας. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ αἰχμαλωτισθέντες, εἰς ὀκτακισχιλίους δὲ καὶ πεντακοσίους λέγονται ἀνελθόντες οἱ νεκροί.

Κλεισθεισῶν δὲ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ὁ Σφέγκελος ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν αὐτῆς μετὰ τῶν περιλειφθέντων Ῥώσων, καὶ προςεπάθουν ἀκροβολιζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων νὰ ἐξωθήσωσι τοὺς νικητάς, πειραθέντας νὰ ἐκπολιορκήσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου καὶ ἄνευ μηχανῶν, αἵτινες δὲν εἶχον ἀκόμη ἀφιχθῆ μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακίας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἅμα δὲ τῇ πρωίᾳ τῆς ὑστεραίας, 4 Ἀπριλίου, ἀφιχθείσης καὶ τῆς οὐραγίας ὑπὸ Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον, ὁ βασιλεὺς διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Συνήφθη τότε θερμὸς ἀγὼν, καθ᾽ ὃν οἱ μὲν Ῥῶσοι ἀντετάσσοντο πρὸς τοὺς πολιορκητὰς τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ...όντια καὶ βέλη καὶ λίθους χειροπληθεῖς, οἱ δὲ Βυζαντῖνοι προς...αλλον τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν διὰ τόξων καὶ πετροβόλων μηχανῶν, ...ενδονῶν καὶ ἀκοντίων. Τέλος ὁ Τζιμισκῆς ἐκέλευσε νὰ προςερείσιν εἰς τὰ τείχη τὰς κλίμακας, αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν μαχομένων ...ωταγωνιστῶν καὶ παραθαρρύνων τοὺς ἀναβαίνοντας. Πρῶτος δ᾽ἐπέβη ...ν τειχῶν ὁ γενναῖος Θεοδόσιος Μεσονύκτης μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα ...ς τοὺς παρεμποδίζοντας τὴν ἀνάβασιν Ῥώσους. Τὸ δὲ παράδειγμα ... Μεσονύκτη τυγχάνει ταχέως μιμητῶν, καὶ μετ᾽οὐ πολὺ οἱ Ῥῶ... μὴ δυνάμενοι νἀντεπεξέλθωσιν, ἐγκαταλείπουσι τὰς ἐπάλξεις. Ῥῶσοι φεύγουσι, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν τειχῶν εἰς τὴν πόλιν ...ταβάντων, πρὸς τὴν βασίλειον αὐλὴν, περιβαλλομένην ὑπὸ τειχίου ...ρου, ἐν ᾗ ἐναπέκειντο καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ ἔξω τῶν τειχῶν Βυζαντῖνοι, συντρίψαντες τὰς πύ...ς, εἰςώρμησαν καὶ αὐτοὶ ἐντὸς τῆς Πρεσθλαύας. Οἱ Ῥῶσοι αἰχμα...τίζονται ἢ σφάζονται ἐν ταῖς στενωποῖς, καὶ ἡ πόλις δῃοῦται. Ἀλλὰ ...ν ἦτο ἐπ᾽ἴσης εὐχερὴς ἡ ἅλωσις τῆς βασιλείου αὐλῆς, ἐν ᾗ εἶχον ...κλεισθῆ ὀκτακισχίλιοι περίπου Ῥῶσοι. Παρὰ τὴν στενὴν πυλίδα ...ὴν ἄγουσαν εἰς αὐτὴν ἀπεσφάζοντο ἀνηλεῶς οἱ εἰςελαύνοντες Βυζαντῖνοι. Μόνον δὲ ἡ προςωπικὴ εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνάμιξις τοῦ βασιλέως, γενναίως καὶ μετ᾽ἐθελοθυσίας πάντοτε πρωτοστατοῦντος, ἐνέπνευσε νέον θάρρος εἰς τοὺς μαχομένους, ὅτε μάλιστα ὁ Τζιμισκῆς διέταξε τὴν ἀποτέφρωσιν τοῦ περιβόλου. Τότε οἱ μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας λυσσωδῶς μαχόμενοι Ῥῶσοι συνεσπειράθησαν ἅπαντες εἰς τὸ ὕπαιθρον

τῆς αὐλαίας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ πράξει τοῦ δράματος ἐπιφαίνεται ὁ Βάρδας Σκληρὸς, διατασσόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως νὰ ἐπεξέλθῃ πρὸς τοὺς ἤδη καταπεπονημένους ἥρωας τῆς βασιλείου αὐλῆς διὰ νεαρῶν καὶ ἀκαταπονήτων δυνάμεων. Εἰς αὐτὸν δ' ἐπεφυλάσσετο ὁ ὕστατος ἀγὼν τῆς διὰ κατακοντισμοῦ ἐξολοθρεύσεως ἁπάντων τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν τοῦ τελευταίου ἐκείνου καταφυγίου ὅσοι δὲν καταναλώθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. Μετὰ δὲ τῶν Ῥώσων συνέπεσον καὶ πολλοὶ Βούλγαροι ἐκ τῶν ἀποδεχομένων τὴν ῥωσικὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ μετ' αὐτῶν συναγωνισθέντων.

Οὕτως ἑάλω τὴν μεγάλην Πέμπτην τοῦ 972 ἡ Πρεσθλαύα, περιελθόντος εἰς τὸν Τζιμισκῆν καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ διατρίβοντος δίκην αἰχμαλώτου τῶν Ῥώσων βασιλέως τῶν Βουλγάρων Βογόριδος Β'. Ἑορτάσας δ' ὁ Τζιμισκῆς λαμπρῶς τὸ Πάσχα ἐν τῇ ἁλούσῃ πόλει, ἣν μετωνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος Ἰωαννούπολιν, καὶ ἀναπαύσας ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν νικηφόρον στρατιὰν, ὥρμησεν ἔπειτα, ἀφεὶς ἐν αὐτῇ φρουρὰν, ἐπὶ τὸ Δορύστολον ἐναντίον τοῦ Σβιατοσλάβου, πρὸς ὃν εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ περισωθῇ καὶ ὁ Σφέγκελος, φυγὼν ἐκ τῆς πιπτούσης Πρεσθλαύας.

κθ'

Ἡ ἅλωσις τοῦ Δορυστόλου.

Πλήρης θάρρους ἐξεκίνησεν ἡ νικηφόρος στρατιὰ τοῦ βασιλέως ἐναντίον τοῦ Δορυστόλου. Καταλαβοῦσα δὲ καθ' ὁδὸν τὴν Πλίσκουβαν καὶ τὴν Δίνειαν καὶ ἄλλα πολίσματα, ἅτινα, ἀποσκιρτήσαντες ἀπὸ τῶν Ῥώσων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεσθλαύας, παρέδωκαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι, καὶ ματαιώσασα τὰς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ ἐνέδρας τῶν Ῥώσων, ἔφθασε μέχρις ἀποστάσεως δώδεκα μιλίων ἀπὸ τοῦ Δορυστόλου. Ἐκεῖ δ' ἀνέμενε μεθ' ἑξηκονταχιλίων ἀνδρῶν ὁ Σβιατοσλάβος, ὅστις ἔμπλεως ὀργῆς καὶ καταπλήξεως ἐπὶ τῇ ταχείᾳ ἁλώσει τῆς Πρεσθλαύας, ἣν ἀπέδιδεν εἰς προδοσίαν τῶν Βουλγάρων, εἶχεν ἀποκτείνει μὲν ὠμῶς τριακοσίους τῶν παρ' αὐτοῖς προὐχόντων, δεσμεύσει δὲ μέγ' αὐτῶν πλῆθος χάριν ἀσφαλείας.

Φοβερὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ σύρραξις τῶν ἀντιπάλων στρατοπέδων, συγκρουσθέντων τὸ πρῶτον τὴν 23 Ἀπριλίου. Καὶ οἱ μὲν Ῥῶσοι παρε-

θησαν κατὰ πυκνὰς φάλαγγας δίκην πύργων, προτάσσοντες τὰ
τα καὶ καλύπτοντες τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν διὰ τῶν ποδήρων θυ-
, ὁ δὲ Τζιμισκῆς ἔταξε κατὰ τὰ κέρατα τοὺς πανσιδήρους ἱππεῖς
ἑλληνικοῦ στρατοπέδου καὶ ἔστησε παραδόξως ὄπισθεν αὐτῶν τοὺς
τας καὶ σφενδονήτας, διατάξας νὰ βάλλωσι πυκνῶς τοὺς πολε-
ς. Πρῶτοι δ' ἐπέπεσον οἱ Βυζαντῖνοι· εἰς δὲ τὴν μεγάλην αὐτῶν
ν ἀντετάχθη, ὅτε ἦλθον εἰς χεῖρας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, ἡ καρ-
κὴ ἀντίστασις τῶν Ῥώσων. Αἱ ἀντιπολεμοῦσαι στρατιαὶ ἐπάλαι-
μετὰ μανίας, τοῦ πεδίου στρωννυμένου ὑπὸ πτωμάτων, καὶ ἡ μάχη
ἐπὶ μακρὸν ἰσόπαλος, ἡ δὲ νίκη ἀμφιταλαντευομένη ἐστρέφετο
λὰξ καὶ πολλάκις ἐφ' ἑκάτερα τὰ στρατόπεδα. Μόνον δὲ δυομέ-
ἤδη τοῦ ἡλίου κατώρθωσαν τέλος οἱ Βυζαντῖνοι, ἐπιτεθέντες δι'
τῆς ἵππου καὶ πρωταγωνιστοῦντος αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, νὰ τρέ-
ν εἰς φυγὴν τοὺς Ῥώσους, σπεύσαντας νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὰ
η τοῦ Δορυστόλου μετὰ μεγάλας ἀπωλείας.

Ἡ νὺξ διῆλθεν ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν νικητῶν,
νιζόντων τὰ νικητήρια καὶ εὐφημούντων τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις
διανομῆς ἀξιωμάτων καὶ ἑστιάσεων ἀντήμειψε τοὺς ἐν τῇ πολυ-
μάχῃ διακριθέντας, προσφέρων τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν καλ-
ον ἐπώνυμον τῆς ἡμέρας, τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν ἀφ' ἵππου, ὡς
ς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, καταβαλόντα διὰ τοῦ δόρατος τὸν δράκοντα.
Ἀλλ' ὑπελείπετο βαρὺς ἀκόμη ἀγὼν, ἡ ἅλωσις αὐτοῦ τοῦ Δορυ-
ου, τοῦ τελευταίου καταφυγίου τῶν ἐπὶ βουλγαρικῆς γῆς Ῥώ-
Ὁ δὲ βασιλεὺς, προτιθέμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν, μετὰ
ῆς συνέσεως ἀφιέρωσε τὴν ὑστεραίαν εἰς παρασκευὴν ὀχυροῦ στρα-
δου, οὗ ἠδύνατο νὰ γείνῃ χρῆσις καὶ ὡς γραμμῆς ὑποχωρήσεως
εριπτώσει ἥττης. Διὸ ὠχύρωσε τὸν γήλοφον τὸν ὑψούμενον ἐν τῷ
ῳ ἐν μικρᾷ ἀπο τοῦ Δορυστόλου ἀποστάσει, τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον,
ὃν κατὰ τὰς τρεῖς πολιορκίας τῆς Σιλιστρίας τῷ 1773, 1809 καὶ
9 οἱ Ῥῶσοι ἔστησαν τὰ κατὰ τῆς πόλεως πυροβολοστάσια αὐτῶν.
δὴ διέταξε νὰ περιταφρεύσωσι μὲν αὐτὸν κύκλῳ, νὰ ταινιώσωσι
ιὰ τοῦ ἐκφορουμένου χώματος τὴν ὀφρὺν τοῦ περὶ τὸν γήλοφον
τοπέδου καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν φορητῶν ἐκείνων χωμάτων νὰ
σι τὰ δόρατα, ἐπερείδοντες τοὺς θυρεοὺς ἐφαπτομένους ἀλλήλων.
ετὰ δὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀχυροῦ τούτου χάρακος ἀνέλαβε τὴν
κίαν, 25 Ἀπριλίου, τὴν ἐναντίον τῆς πόλεως προσβολήν. Ἀλλὰ

κυρίως ἡ πολιορκία ἤρξατο μετὰ τὴν πρὸ τῆς Σιλιστρίας ἄφιξιν τοῦ πυρφόρου στόλου τῶν Βυζαντίνων καὶ τὴν εἰς τὸν Τζιμισκῆν προσχώρησιν τῆς Κωνσταντίας καὶ ἄλλων πόλεων ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου. Ἀπέβη δὲ πολιορκία μακρὰ καὶ ἐπίπονος, διαρκέσασα ἐπὶ τρεῖς ἀκριβῶς μῆνας καὶ μόλις μετὰ δεινοὺς ἀγῶνας καὶ ὑπερανθρώπους θυσίας ἀπολήξασα εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Δορυστόλου.

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΝ ΤΩι ΠΡΩΤΑΤΩι ΤΩΝ ΚΑΡΥΩΝ ΕΝ ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ

Θὰ ἦγε μακρὰν ὁ λόγος, ἂν ἠθέλομεν νὰ περιγράψωμεν τὰ καθ' ἕκαστα τῶν ἀγώνων τούτων, οὓς διηγοῦνται μετὰ λεπτομερείας ἰδίως ὁ Λέων Διάκονος, ὁ Σκυλίτσης καὶ ὁ Κεδρηνός, ἐν μέρει δὲ καὶ ὁ Ῥῶσος Ψευδονέστωρ οὐκ ἄνευ διαφορῶν περὶ τὰ καθ' ἕκαστα καὶ ἱκανῆς συγχύσεως. Ἀλλὰ τρία τινὰ διαγινώσκονται καταφανῶς καὶ ἀπαραγνωρίστως διὰ τῶν σελίδων τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων, ὧν Λέων ὁ

διάκονος ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν ἱστορουμένων γεγονότων. Εἶνε δὲ ταῦτα ἡ ἑκατέρωθεν ἐπιδειχθεῖσα λυσσώδης ὁρμὴ καὶ γενναιότης, ὁ παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντιμαχομένων στρατιῶν δοθεὶς εἰς τὸν ἀγῶνα θρησκευτικὸς χαρακτὴρ καὶ τὸ ἐκλεκτὸν τῆς παρασκευῆς τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων. Ἀληθῶς ὁράματα μὲν καὶ παραισθησίαι περὶ τῆς βοηθείας τοῦ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, λευκοπώλου προπορευομένου τῆς ἰδίας ἑαυτῶν στρατιᾶς, καὶ περὶ τῆς Θεοτόκου παρακινούσης αὐτὸν νὰ τραπῇ εἰς ἐπικουρίαν τῶν μαχομένων περὶ τὸν Τζιμισκῆν παραθαρρύνουσι τοὺς Βυζαντίνους· οἱ δὲ Ῥῶσοι μάχονται κατὰ τὰ θέσμια τῆς ὑπερβορείου θρησκείας τῶν σκανδιναυικῶν ὀρέων, ἐξ ὧν εἶχον κατέλθει εἰς τὰς σκυθικὰς χώρας, καὶ σφάζουσιν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν κηδευομένων μετὰ τὰς μάχας νεκρῶν αὐτῶν αἰχμαλώτους κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς νενομισμένα καὶ καταδύουσιν εἰς τὸν Ἴστρον ὑπομάζια βρέφη καὶ ἀλεκτρυόνας πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ψυχῶν τῶν ἀποιχομένων. Ὑπὸ τοῦ περισσοθρήσκου δὲ καὶ δεισιδαίμονος τούτου φανατισμοῦ ἀγόμενοι αἱ ἀντίπαλοι στρατιαὶ ὁρμῶσιν ἀκάθεκτοι εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν ἐπεισοδίων τῶν ἐξόδων τῶν πολιορκουμένων καὶ τῶν ἐπιθέσεων τῶν πολιορκητῶν, τῆς μανίας μεθ' ἧς ἀμύνονται ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων οἱ ἀμύντορες τοῦ Δορυστόλου καὶ τῆς βίας μεθ' ἧς ἐπιτίθενται ἐπὶ τὰ τείχη τὰ μηχανήματα, τῆς λύσσης μεθ' ἧς προςβάλλουσιν ἀλλήλους, διαμφισβητοῦσαι τὴν νίκην, αἱ ἀντιπολεμούμεναι στρατιαὶ κατὰ τὰς ἐκ παρατάξεως μάχας ἔχουσί τι τὸ ἄγριον, τὸ φανταστικὸν, τὸ θεαματικόν. Αὐξάνει δὲ τὴν φαντασμαγορίαν τὸ μέγεθος τῆς βοῆς τῶν Ῥώσων ἐπὶ τῷ φόνῳ ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς τοῦ ἀντιπάλου στρατοπέδου, ἡ ὠρυγὴ τοῦ θρήνου ἐπὶ τῷ ὀλέθρῳ τινὸς τῶν ἰδίων μεγιστάνων. Τὸ ὅλον δὲ θέαμα ἐνθυμίζει μᾶλλον τοὺς πολὺ ἀρχαιοτέρους πολέμους τῶν Γαλατῶν ἢ τῶν Γερμανῶν, καὶ νομίζει τις, ὅτι παρίσταται εἰς τὴν παρὰ τὰς Οὐερκέλλας μάχην τοῦ Μαρίου κατὰ τῶν Κίμβρων, μανθάνων, ὅτι καὶ γυναῖκας ἐνδεδυμένας ἀνδρικὰς στολὰς εὕρισκον οἱ Βυζαντῖνοι μεταξὺ τῶν Ῥώσων νεκρῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ἀλλὰ, καὶ ἐγκαταλείποντες τὴν ἡμιμυθικὴν σφαῖραν τῶν ῥωσικῶν ἐκείνων Ἀμαζόνων, παριστάμεθα εἰς οὐχ ἧττον θαυμαστὰς σκηνὰς ἐποποιίας βλέποντες τοὺς ὁμηρικοὺς ἀγῶνας τῶν λαμπρῶς κεκοσμημένων ἀριστέων, τῶν καρτερικῶς καὶ γενναίως μαχομένων ἡρώων οὓς ἀντιπαρατάσσουσι τὰ δύο ἔθνη, στρατολογήσαντα ὅ τι ἐπίλεκτον εἶχον ἑκάτεραι αἱ συμμαχίαι. Ἐξ ἑνὸς μὲν ἀνταγωνίζονται ὑπὸ τὸν βασιλέα τοῦ Βυ-

ζαντίου Ἕλληνες ἐκ Θράκης, Μακεδονίας, Μικρᾶς Ἀσίας, Ἀρμένιοι καὶ Σαρακηνοὶ νεοφώτιστοι, ἐξ ἑτέρου δὲ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Ῥῶσοι, Πατζινάκαι, Βούλγαροι καὶ Οὖγγροι.

Πᾶν ὅ τι ἠδύνατο ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν νὰ δοξάσῃ τὴν Ἀνατολήν, ἅπαντα τὰ ἐπιφανῆ ὀνόματα τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Σκυθίας συναντῶνται καὶ συγκρούονται πρὸς ἄλληλα παρὰ τὰ ῥεύματα τοῦ Ἴστρου, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Σιλιστρίας. Ἐξ ἑνὸς ὁ Τζιμισκῆς, βασιλεὺς καὶ ἥρως, μονάρχης καὶ στρατιώτης ἀπτόητος, Ῥωμανὸς ὁ ὁμώνυμος ἔγγονος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος Φωκᾶς ὁ πορθητὴς τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Ἀντιοχείας,

ΑΠΟΨΙΣ ΣΙΛΙΣΤΡΙΑΣ

ὁ Βάρδας Σκληρὸς ὁ νικητὴς τῆς παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν μάχης, ὁ Ἰωάννης Κουρκούας ὁ φέρων ὄνομα γενεᾶς ὅλης δοξασθείσης ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ἄραβας πολέμοις, Θεόδωρος ὁ ἐκ Μισθείας καὶ Θεόδωρος ὁ Λαλάκων οἱ ἀνδρεῖοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γόνοι, Θεοδόσιος ὁ Μεσονύκτης ὁ πρῶτος ἀναβὰς ἐπὶ τὰ τείχη τῆς Πρεσθλαύας καὶ Ἀνεμᾶς ὁ εἰς τὸ Βυζάντιον νῦν ἀφωσιωμένος υἱὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἡττηθέντος ἀμηρᾶ τῆς Κρήτης. Ἐξ ἑτέρου δὲ πλὴν τοῦ Σβιατοσλάβου τοῦ ἀκαταπλήκτου υἱοῦ τῆς Ὄλγας καὶ τοῦ Ἰγὸρ ὁ τὰ δευτερεῖα μετ' αὐτὸν ἐπέχων Ἴκμωρ, ἀνὴρ γιγάντειος τὸ σῶμα καὶ τολμηρός, ὅςτις, καίπερ ἐξ ἀφανῶν καταγόμενος, εἶχεν ἀναδειχθῆ διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τῆς τόλμης, καὶ ὁ Σφέγκελος ὁ μετὰ τὸν ἡγεμόνα τρι-

τεύων, εἰς ὃν ὁ Σβιατοσλάβος εἶχεν ἐπιτρέψει τὴν ἄμυναν τῆς Πρεσθλαύας. Τούτων ὁ μὲν Ἴκμωρ καὶ ὁ Σφέγκελος, ὁ Κουρκούας καὶ ὁ Ἀνεμᾶς ἔπεσον γενναίως ἀγωνιζόμενοι, ἀλλ᾽ ἠδυνάμεθα νἀναγράψωμεν ἁπάντων τῶν προμνημονευθέντων ἡρωικὰς ἀνδραγαθίας.

Καὶ διήρκεσε μὲν καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ στόλου μακρὸν ἡ πολιορκία ἕνεκα τοῦ ἡρωισμοῦ τῶν πολιορκουμένων καὶ τῆς ἐν Δορυστόλῳ μετὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν πλείστων βουλγαρικῶν πόλεων συγκεντρώσεως ἁπασῶν τῶν δυνάμεων τῶν Ῥώσων· ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἔξοδοι αὐτῶν καὶ ἐπιθέσεις τῶν Βυζαντίνων. Ἀξία θαυμασμοῦ δ᾽ εἶνε καὶ παρὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς ἡ ἀπόπειρα τοῦ Σβιατοσλάβου περὶ συγκροτήσεως σώματος ἱππέων, ὧν ὅλως ἐστερεῖτο ἡ στρατιὰ τῶν πολιορκουμένων, κατὰ τοῦτο μάλιστα ὑπερευδοκιμουμένη ὑπὸ τῆς πολυπληθὲς ἱππικὸν ἐχούσης στρατιᾶς τοῦ βασιλέως. Ἀλλ᾽ ἡ ἀπόπειρα αὕτη τῆς ἐπὶ ἐγχωρίων ἀνασκήτων ἵππων ἀναβιβάσεως ἀδεξίων ἀναβατῶν ἀπέτυχεν ὅλως μετ᾽ αὐτὴν τὴν πρώτην συμπλοκὴν τῶν αὐτοσχεδίων ἱππέων. Καὶ τὸ φύσει δ᾽ ὀχυρὸν τοῦ Δορυστόλου ἐπηύξησαν οἱ Ῥῶσοι, εὐρύναντες τὴν τάφρον τὴν περιθέουσαν τὰ ἐκ χώματος καὶ πλίνθων τείχη. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως ἐπεχείρησέ ποτ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς πολιορκίας ὁ Σβιατοσλάβος, ἐξορμήσας νύκτ᾽ ἀσέληνον καὶ ὑετώδη ἐπὶ μονοξύλων μετὰ δισχιλίων περίπου ἀνδρῶν εἰς τὰ ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου καὶ διαλαθὼν τὸν πυρφόρον στόλον, ἐν ᾧ κατὰ τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου εἶχεν ἀνασεσυρμένα τἀκάτια εἰς τὴν γῆν ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ ὑγροῦ πυρός. Ἀλλ᾽ ἡ ὀργὴ τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τῇ ἀμελείᾳ τοῦ φρουροῦντος στόλου καὶ αἱ ἀπειλαὶ ἐπὶ πάσῃ μελλούσῃ ἀφροντισίᾳ κατέστησαν ἐν τῷ ἑξῆς ἀδύνατον πάντα νέον ἐπισιτισμόν, καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς διπλῆς πολιορκίας, ἀπό τε γῆς καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, δεινὰ ἤρξατο προστιθέμενος ὁ λιμὸς ἐν τῇ πολιορκουμένῃ πόλει.

Ἤρξαντο δὲ δεινούμενοι οἱ περὶ τὴν πόλιν ἀγῶνες ἀπὸ τῆς 26 Ἰουλίου. Κρατερωτάτη δὲ τῶν περὶ τὸ Δορύστολον συγκροτηθεισῶν τεσσάρων μεγάλων μαχῶν ὑπῆρξεν ἡ πολεμηθεῖσα τὴν 31 Ἰουλίου. Δεκαπεντακισχιλίους νεκροὺς ἀπέβαλον κατ᾽αὐτὴν οἱ ἡττηθέντες Ῥῶσοι, εἰκοσακισχιλίας δ᾽ ἀσπίδας καὶ ἄπειρον πλῆθος ἄλλων ὅπλων συνέλεξαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης οἱ νικηταί. Ἡ ἧττα εἶχε θραύσει πᾶσαν ἐλπίδα τῶν πολιορκουμένων, οὓς εἶχεν ἤδη ἐπιλίπει ὁ σῖτος. Δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ γείνῃ λόγος περὶ ἀντιστάσεως. Οἱ δὲ γόοι οἱ

ἀκουόμενοι καθ᾽ ἅπασαν τὴν νύκτα ἀπὸ τῆς πόλεως ἐμήνυον εἰς τοὺς νικητάς, ὅτι εἶχεν ἔλθει ἡ ἐσχάτη αὐτῆς ὥρα. Ὁ Σβιατοσλάβος οὔτε τοὺς περὶ ἑαυτὸν εἶχε τὴν δύναμιν πλέον νὰ παρορμᾷ, ὡς πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, νὰ μὴ καταισχύνωσι τὴν Ῥωσίαν καὶ ἀφήσωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὰ ὀστᾶ αὐτῶν, οὔτε πρὸς τὸν Τζιμισκῆν προκαλοῦντα εἰς κρίσιν τοῦ ἀγῶνος διὰ μονομαχίας πρὸς ἀποφυγὴν τῆς [illegible]χύσεως τοῦ αἵματος τῶν πολλῶν νἀπαντᾷ ἀπαυθαδιζόμενος, καθ᾽ ἃ εἶχε συμβῆ ὀλίγον πρὸ τῆς πανωλεθρίας τῆς προτεραίας.

Διὸ τὴν πρωίαν τῆς ὑστεραίας, 1 Αὐγούστου, πρέσβεις τοῦ Σβιατοσλάβου, πορευθέντες εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ νικητοῦ, προέτειναν συνθηκολογίαν. Οἱ δὲ ὅροι τῆς εἰρήνης, οὓς ἀπεδέχθη ὁ Τζιμισκῆς, ἦσαν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὁ ἐπισιτισμὸς τῶν πολιορκουμένων, ἡ ἄδεια ἐλευθέρας αὐτῶν ἐξόδου καὶ ἀπαρεμποδίστου ὑπὸ τῶν πυρφόρων νηῶν τῶν Βυζαντίνων ἀπόπλου ἐπὶ τῶν μονοξύλων εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ ἐλευθέρου μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἐμπορίου τῶν Ῥώσων, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ παρὰ τοῦ Σβιατοσλάβου εἰς τὸν βασιλέα παράδοσις τοῦ Δορυστόλου, ἡ παραίτησις παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν αἰχμαλώτων. Μετ᾽ ὀλίγας δὲ ἤδη ἡμέρας ὑπεγράφετο μεταξὺ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τοῦ Σβιατοσλάβου συνθήκη, ἧς τὸ κείμενον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ συγκέλλου Θεοφίλου. Δι᾽ αὐτῆς ὁ Ῥῶσος ἡγεμὼν ἀνελάμβανεν ἐπὶ βαρυτάτοις ὅρκοις τὴν ὑποχρέωσιν μηδέποτε νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὰς βυζαντιακὰς χώρας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ πολεμήσῃ κατὰ παντὸς ὅςτις ἤθελεν ἀποτολμήσει νὰ ἐπιχειρήσῃ στρατείαν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Ἄξιος δὲ μνείας εἶνε ὁ ὅρος τῆς συνθήκης ἐκεῖνος, καθ᾽ ὃν ὁ Σβιατοσλάβος ὑπέσχετο οὐ μόνον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων νὰ μὴ στρατεύσῃ, ὧν τὴν χώραν παρέδιδεν εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἀλλὰ μηδ᾽ ἐπὶ τὴν Χερσῶνα, ἥτις ὑπέκειτο ἀκόμη [illegible] τὸ Βυζάντιον, καίπερ ἐν Ῥωσίᾳ κειμένη.

Πρὶν δ᾽ ὁ ἡττημένος τοῦ Κιέβου ἡγεμὼν ἐπιστρέψῃ ἀδείᾳ τοῦ [illegible]κητοῦ εἰς τὴν πάτριον γῆν, ἐζήτησε συνέντευξιν μετὰ τοῦ βασιλέως, ἣν γραφικώτατα περιγράφει Λέων ὁ διάκονος, ὅςτις, ἐκ τῆς περιστ[illegible]σεως ταύτης ἀφορμώμενος, παρέχει εἰς ἡμᾶς ζωηρὰν εἰκόνα καὶ [illegible] μορφῆς τοῦ Σβιατοσλάβου. Ἦτο, λέγει ὁ διάκονος, μέτριος τὸ ἀν[illegible]στημα, εἶχε δὲ δασείας τὰς ὀφρῦς, γλαυκοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, [illegible] ῥῖνα σιμήν, ἐψιλωμένον τὸν πώγωνα, μύστακας δασεῖς καὶ μακρ[illegible] πίπτοντας πρὸς τὰ κάτω· ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ ἦτο λίαν ἀραιὰ [illegible]

τρίχας καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἐκρέματο βόστρυχος ἐμφαίνων τὴν εὐγένειαν τοῦ γένους· ἦτο δ᾽ εὐπαγὴς τὸν αὐχένα καὶ εὐρὺς τὰ στέρνα καὶ ἡ ἄλλη δ᾽ αὐτοῦ διάπλασις ἦτο ἄριστα διηρθρωμένη, καὶ εἶχεν ἐν τῇ ὄψει τι τὸ σκυθρωπὸν καὶ θηριῶδες. Ἐφόρει δ᾽ ἐσθῆτα λευκήν, μόνον διὰ τῆς καθαρότητος διακρινομένην ἀπὸ τῆς τῶν συνοδῶν αὐτοῦ, καὶ μόνος κόσμος αὐτοῦ ἦτο τὸ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ὤτων ἐξηρτημένον χρυσοῦν ἐνώτιον, κεκοσμημένον ὑπὸ λίθου ἄνθρακος ἐν τῷ μέσῳ δύο μαργάρων. Τοιαύτην φέρων ἁπλῆν στολὴν παρέστη ὁ ἡττημένος τοῦ Κιέβου ἡγεμὼν πρὸ τοῦ νικηφόρου πορθητοῦ τῆς Πρεσθλαύας καὶ τοῦ Δορυστόλου, περιβεβλημένου πανοπλίαν διάχρυσον. Ἔγεινε δ᾽ ἡ συνέντευξις τῶν δύο ἡγεμόνων παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ἴστρου, τοῦ μὲν Σβιατοσλάβου καταπλεύσαντος αὐτόσε ἐπὶ ῥωσικοῦ μονοξύλου μετ᾽ ὀλίγων ἐρετῶν, χειριζομένου καὶ αὐτοῦ τὴν κώπην καθ᾽ ἃ καὶ οἱ λοιποί, τοῦ δὲ Τζιμισκῆ φθάσαντος ἐφίππου καὶ παρακολουθουμένου ὑπὸ μυρίων χρυσοφορούντων ἐνόπλων ἱππέων. Ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ὁ ἡττημένος παρὰ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀκατίου καθώρισαν δι᾽ ὀλίγων τὰ καθ᾽ ἕκαστα τῆς ἔπειτα ὑπογραφείσης συνθήκης, καὶ αἱ κῶπαι τῶν Ῥώσων ἐρετῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ μονοξύλου διέσχισαν καὶ πάλιν τὰ ὕδατα τοῦ Ἴστρου, δι᾽ οὗ ἔμελλον μετ᾽ οὐ πολὺ συμφώνως πρὸς τὰ συντεθειμένα νἀποπλεύσωσι πρὸς τὴν πατρίδα.

λ´

Ὄλεθρος τοῦ Σβιατοσλάβου καὶ ἐπινίκια.

Ὁ ῥωσικὸς πόλεμος τῶν Βυζαντίνων εἶχε περατωθῇ, ἀλλὰ νέα συμφορὰ ἀνέμενε τοὺς ἡττημένους. Εἴκοσι καὶ δύο μόνον χιλιάδες ἀνδρῶν εἶχον περισωθῇ μετὰ τὰς αἱματηρὰς παρὰ τὸ Δορύστολον μάχας ἐκ τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων τοῦ Σβιατοσλάβου· τοσοῦτοι ἦσαν μόνον ἐκεῖνοι, εἰς οὓς, ἐκτελῶν τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως, εἶχε διανείμει σῖτον ὁ νικητής, ἀνὰ δύο μεδίμνους εἰς ἕκαστον. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Δορυστόλου, ἐν ᾧ πιθανῶς ἐγκατελείφθησαν ἅπαντα τὰ ἐκ τῆς Βουλγαρίας λάφυρα τῶν Ῥώσων, τὰ λείψανα τῆς ῥωσικῆς στρατιᾶς ἐτράπησαν διὰ τοῦ ποταμοῦ κατηισχυμμένα τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Ῥωσίαν.

Καὶ δυςχερὴς μὲν ἴσως, ἀλλὰ τἄλλ' ἀνώδυνος ὑπῆρξεν ὁ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους ἀνάπλους τῶν ἡττημένων. Ἀλλ' αἱ πραγματικαὶ δυςχέρειαι ἤρχιζον κατὰ γῆν. Ὁ Σβιατοσλάβος δὲν ἐλησμόνει, ὅτι, ὅπως ἀφιχθῇ εἰς τὸ Κίεβον, ἔδει νὰ διέλθῃ διὰ τῆς χώρας τῶν Πατζινάκων, ἔθνους νομαδικοῦ, ἁμαξοβίου καὶ πολυανθρώπου, εὐχαρίστως ἐπωφελουμένου πᾶσαν ἀτυχίαν ἢ ἀπρονοησίαν τῶν Ῥώσων χάριν ἐπιθέσεως ἐναντίον αὐτῶν. Μὴ δὲν εἴδομεν τὸν Σβιατοσλάβον ἀναγκαζόμενον νὰ διακόψῃ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν τὴν πρώτην εἰς Βουλγαρίαν νικηφόρον ἐπιδρομὴν καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Ῥωσίαν, ὅπως πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν αὐτὸ τὸ Κίεβον κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ προςβαλλόντων Πατζινάκων; Διὰ τοῦτο ὁ Σβιατοσλάβος εἶχε δεηθῇ τοῦ Τζιμισκῆ νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τοῖς Πατζινάκαις, ὅπως μὴ κωλύσωσι τὴν διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διάβασιν τῆς ῥωσικῆς στρατιᾶς. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀποστείλας πρὸς αὐτοὺς Θεόφιλον τὸν ἐπίσκοπον Εὐχαΐτων, ἐζήτησε τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ συμμαχίαν καὶ τὴν ἄδειαν τῆς ἐλευθέρας τῶν Ῥώσων διόδου. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἔτυχεν ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Τζιμισκῆ, ἀλλ' οἱ Πατζινάκαι, ἠγανακτημένοι κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ὡς μὴ συμπεριλαβόντος καὶ αὐτοὺς ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκῃ, δὲν συγκατένευσαν εἰς τὸ δεύτερον αἴτημα.

Διὰ ταῦτα οἱ περὶ τὸν Σβιατοσλάβον ἠναγκάσθησαν μετὰ τὴν ἄφιξιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους νὰ διαχειμάσωσι παρὰ τοὺς μεγάλους τοῦ ποταμοῦ τούτου καταρράκτας ἐν μέσῳ μεγάλων στερήσεων καὶ δεινοῦ λιμοῦ, ἀναμένοντες τὸ ἔαρ τοῦ 973. Τούτου δ' ἐλθόντος, ἐπεχείρησαν τὴν τολμηρὰν πρὸς βορρᾶν διὰ τῆς ἐχθρικῆς χώρας πορείαν. Ἀλλ' οἱ Πατζινάκαι ἐνεδρεύσαντες ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κουρίαν, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς πλείστους τῶν Ῥώσων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σβιατοσλάβος, ὀλίγων μόνον περισωθέντων εἰς τὸ Κίεβον. Τὸ δὲ κρανίον τοῦ ἀποτμηθέντος τὴν κεφαλὴν Σβιατοσλάβου περιδέσαντες διὰ μετάλλου μετεχειρίσθησαν ἀντὶ κυπέλλου οἱ σφαγεῖς, καθ' ἃ πρὸ ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ δύο ἐτῶν ὁ Κροῦμμος τὸ κρανίον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν.

Οὕτως οἰκτρότατον ὑπῆρξε μετὰ ἡγεμονίαν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τὸ τέλος τοῦ τολμηροῦ καὶ γενναίου ἀνδρὸς τοῦ καθυποτάξαντος μὲν τὴν Βουλγαρίαν, φαντασθέντος δὲ νὰ ἱδρύσῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὅλως δὲ διάφορος ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τοῦ πεδίου τῶν πολυνέκρων μαχῶν

εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπιστροφὴ τοῦ νικηφόρου βασιλέως, ὅςτις δὲν εἶχε μόνον σώσει τὸ βασίλειον ἀπὸ ἐπιδρομῆς ἐπικινδύνου, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξήσει αὐτὸ διὰ τῆς προςαρτήσεως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας, γενομένης βυζαντιακῆς ἐπαρχίας. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Πρεσθλαύας ὁ βασιλεὺς Βόγορις μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Τζιμισκῆ, ὅςτις παρέστησεν εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ κατὰ τῶν Ῥώσων πόλεμος ἦτο καὶ ἀγὼν ἐκδικήσεως ἐπὶ τῇ δουλώσει τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πρὸς τοὺς Ῥώσους ἀγώνων ὁ Βόγορις καθῃρέθη καὶ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς μάγιστρος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ εὐνουχισθέντος, συγκαθῃρέθη δὲ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων Δαμιανὸς, παυομένης τῆς αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας τῆς κατακτηθείσης Βουλγαρίας, ἡ δὲ παρίστριος Βουλγαρία προςηρτήθη εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ὑπελείπετο δ' οὕτω μόνον ἀνεξάρτητος ἡ ὑπὸ τοὺς Σισμανίδας δυτικὴ Βουλγαρία, ἧς ἡ κατάλυσις ἔμελλε νὰ εἶνε τὸ λαμπρὸν ἔργον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Φροντίσας δ' ὁ Τζιμισκῆς περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῶν κατὰ τὰ νέα παρὰ τὸν Ἴστρον σύνορα πόλεων τοῦ κράτους καὶ ἀφεὶς ἐν αὐταῖς φρουρὰς, μετονομάσας δὲ τὸ Δορύστολον Θεοδωρόπολιν πρὸς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ κατὰ τὰ πιστευόμενα ὑπὸ τῶν πρὸ τῆς πόλεως μαχομένων συντελέσαντος εἰς τὴν ἐν τῇ τελευταίᾳ μάχῃ μεγάλην νίκην, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ βασιλεύουσα πόλις, ἥτις εἶχε παρακολουθήσει μετ' αὐξούσης πάντοτε χαρᾶς τἀγγέλματα τῶν τεσσάρων καὶ ὑπερέκεινα μηνῶν τῆς ἀπουσίας τοῦ νικηφόρως πέραν τοῦ Αἵμου μαχομένου ἡρωικοῦ βασιλέως, περιεβλήθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 973 τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς στολὴν πρὸς δεξίωσιν τοῦ νικητοῦ, κοσμηθεῖσα ἁπανταχοῦ διὰ ταπήτων ἁλουργῶν καὶ πέπλων χρυσοϋφῶν καὶ μεταβληθεῖσα εἰς δάσος συνηρεφὲς ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κλάδων τῶν δαφνῶν. Πρὸ αὐτῆς δὲ τῆς Χρυσῆς πύλης, δι' ἧς ἀνῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν κατάκοσμον πόλιν, ἐδεξιώθησαν αὐτὸν τὰ πλήθη, προπορευομένου τοῦ πατριάρχου μετὰ τοῦ κλήρου παντὸς, τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν μέσῳ ὕμνων καὶ θυμιαμάτων. Προςῆλθον δὲ οἱ προϋπαντήσαντες μετὰ στεφάνων καὶ σκήπτρων, ἐξειργασμένων ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, ἐκόμισαν δὲ καὶ χρυσοκόλλητον λευκόπωλον ἅρμα, ὅπως ἐπιβῇ αὐτοῦ ὁ θριαμβευτής. Ὁ δὲ Τζιμισκῆς ἐδέχθη μὲν τοὺς στεφάνους

Μετὰ δὲ τὴν παρασκευὴν τούτων πάντων ἐκλήθη ὁ κουροπαλάτης νὰ περαιωθῇ τὸν Βόςπορον. Καταπλεύσας δὲ νύκτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰςῆλθε λάθρα εἰς τὸ ἄστυ διά τινος πυλίδος καὶ ἐκρύβη ἐν τῷ οἴκῳ τινὸς τῶν συνωμοτῶν κειμένῳ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Σφορακίου, ἀναμένων τοὺς συντρόφους, μεθ᾽ ὧν ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν εἰς τἀνάκτορα εἰςόρμησιν. Ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἀπρονοησίας ἑνὸς τῶν περὶ τὸν Λέοντα ἐπροδόθησαν τὰ τεκταινόμενα. Ὡμολόγησε δῆλα δὴ οὗτος τὸ πρᾶγμα εἴς τινα φίλον, προϊστάμενον τοῦ *συστήματος* τῶν βασιλικῶν ὑφαντουργῶν, ἐπικαλούμενος δι᾽ αὐτοῦ τὴν συναρωγὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυπληθῶν ἐκείνων τεχνιτῶν. Ἀλλ᾽ ὁ οὕτω μυηθεὶς τὰ τῆς συνωμοσίας ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς αὐτὴν κατήγγειλε τὰ βυσσοδευόμενα εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστασίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ ΤΟΥ Ι' ΑΙΩΝΟΣ
ΕΝ ΤΗι ΚΑΘΕΔΡΙΚΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι ΤΟΥ SENS
ΕΝ ΓΑΛΛΙΑι

Ἐν τούτοις δ᾽ ὁ Τζιμισκῆς, ἄγνωστον πῶς ὑποπτεύσας τὰ τεκταινόμενα, εἶχεν ἀποστείλει ἐκ Δορυστόλου εἰς τὴν βασιλεύουσαν τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου Λέοντα καὶ Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον. Οὗτοι δ᾽ ἅμα τῇ γενομένῃ καταγγελίᾳ ἔσπευσαν μετὰ μεγίστης δραστηριότητος νὰ πράξωσι τὰ δέοντα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Λέων ἐφαντάζετο πλησιάζουσαν τὴν ὥραν τῆς ἐπὶ τὰ βασίλεια ἀναβάσεως, εἶδεν ἀντὶ τούτου αἴφνης τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ διέτριβε περιστοιχιζομένην ὑπὸ δορυφόρων. Ὑπεκφυγὼν δὲ διά τινος παραθύρου μετὰ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου ἔδραμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς ἱκέτης. Ἀλλ᾽ οἱ περὶ τὸν δρουγγάριον Λέοντα ἀποσπάσαντες αὐτοὺς εἰςέβαλον εἰς ἀκάτιον καὶ ἐξώρισαν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην ἢ τὴν Καλώνυμον κειμένην ἐν τῷ αὐτῷ πελάγει καὶ οὖσαν μίαν τῶν σήμερον

καλουμένων Πριγκηπονήσων. Τὰ δὲ γενόμενα ἐμηνύθησαν εἰς τὸν βασιλέα, εὑρισκόμενον ἔτι πρὸ τοῦ Δορυστόλου, ὅστις διέταξε τὴν τελείαν τύφλωσιν τῶν ἀποστατῶν. Ἔκτοτε δὲ μόνον τὸν Νικηφόρον θὰ συναντήσωμεν καὶ πάλιν, περὶ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λέοντος οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

λϐ′

Πρώτη στρατεία τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τοὺς Ἄραβας.

Μετὰ τὴν εὐτυχῆ παῦσιν τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας καὶ διάταξιν τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων ὁ Τζιμισκῆς, ὅστις τούς τ᾽ ἐσωτερικοὺς ἀποστάτας εἶχε καταβάλει καὶ πρὸς τὸν Ὄθωνα εἰρηνεύσει διὰ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, ἀπεφάσισε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν ἀπωτέραν Ἀνατολήν.

Αἱ πρὸς τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον σχέσεις εἶχον μεταβληθῆ διὰ τῶν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου μεγάλων ἐπιτυχιῶν τῶν Βυζαντίνων. Ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου εἶχε προκαλέσει γενικὴν συγκίνησιν παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ Μωαμεθανοῖς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Περσίας μέχρι τῆς Σουσιανῆς καὶ τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, ἀγαγοῦσαν εἰς καθολικὸν συναγερμὸν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν γενομένων ἀπωλειῶν. Καὶ ἐκφεύγουσι μὲν ἡμᾶς τὰ λοιπὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁμαιχμίας ταύτης τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου, ἀλλ᾽ εἶνε γνωστὴ ἡ πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μουΐζ, τοῦ Τζαουχὲρ, ὃν Ζώχαρ καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι, συνδεομένη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Ἀντιοχείας ἐν ἔτει 970. Ἑκατὸν χιλιάδες μαχητῶν περιεκύκλωσαν τὰ τείχη τῆς ὀχυρᾶς πόλεως, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν. Ἡ γενναία ἄμυνα τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζη καὶ τοῦ εὐνούχου πατρικίου Νικολάου, ὅστις ἔσπευσε μετὰ νέων δυνάμεων πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν, ὑπῆρξε τελεσφόρος. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι, καὶ ἡ Ἀντιόχεια ἐσώθη. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσε πάντως εἰς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ Βακγοὺρ καὶ ὁ Καργουγιᾶς, οἱ ὡς ὑποτελεῖς τοῦ Βυ-

Μετὰ δὲ τὴν παρασκευὴν τούτων πάντων ἐκλήθη ὁ κουροπαλ
νὰ περαιωθῇ τὸν Βόςπορον. Καταπλεύσας δὲ νύκτωρ εἰς τὴν Κων
τινούπολιν, εἰςῆλθε λάθρα εἰς τὸ ἄστυ διά τινος πυλίδος καὶ ἐκ
ἐν τῷ οἴκῳ τινὸς τῶν συνωμοτῶν κειμένῳ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Σ
κίου, ἀναμένων τοὺς συντρόφους, μεθ' ὧν ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσ
εἰς τἀνάκτορα εἰςόρμησιν. '
ἐκ τῆς ἀπρονοησίας ἑνὸς
περὶ τὸν Λέοντα ἐπροδόθ
τὰ τεκταινόμενα. Ὡμολό
δῆλα δὴ οὗτος τὸ πρᾶγμα
τινα φίλον, προϊστάμενον
συστήματος τῶν βασιλικῶ
φαντουργῶν, ἐπικαλούμενο
αὐτοῦ τὴν συναρωγὴν τῶ
Κωνσταντινουπόλει πολυ
θῶν ἐκείνων τεχνιτῶν. Ἀ
οὕτω μυηθεὶς τὰ τῆς συνωμ
ἀντὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς α
κατήγγειλε τὰ βυσσοδευό
εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ συνετέλ
εἰς τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστα

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ ΤΟΥ Ι' ΑΙΩΝΟΣ
ΕΝ ΤΗι ΚΑΘΕΔΡΙΚΗι ΕΚΚΛΗΣΙΑι ΤΟΥ SENS
ΕΝ ΓΑΛΛΙΑι

Ἐν τούτοις δ' ὁ Τζιμι
ἄγνωστον πῶς ὑποπτεύσα
τεκταινόμενα, εἶχεν ἀποστ
ἐκ Δορυστόλου εἰς τὴν β
λεύουσαν τὸν ναύαρχον τοῦ
λου Λέοντα καὶ Βασίλειον
παρακοιμώμενον. Οὗτοι δ' ἅμα τῇ γενομένῃ καταγγελίᾳ ἔσπε
μετὰ μεγίστης δραστηριότητος νὰ πράξωσι τὰ δέοντα. Ἐν ᾧ
Λέων ἐφαντάζετο πλησιάζουσαν τὴν ὥραν τῆς ἐπὶ τὰ βασίλεια
βάσεως, εἶδεν ἀντὶ τούτου αἴφνης τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ διέτριβε περι
χιζομένην ὑπὸ δορυφόρων. Ὑπεκφυγὼν δὲ διά τινος παραθύρου
τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου ἔδραμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφί
ἱκέτης. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν δρουγγάριον Λέοντα ἀποσπάσαντες α
εἰςέβαλον εἰς ἀκάτιον καὶ ἐξώρισαν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην ἢ τὴν
λώνυμον κειμένην ἐν τῷ αὐτῷ πελάγει καὶ οὖσαν μίαν τῶν σ

ουμένων Πριγκηπονήσων. Τὰ δὲ γενόμενα ἐμηνύθησαν εἰς τὸν βα-
ία, εὑρισκόμενον ἔτι πρὸ τοῦ Δορυστόλου, ὅστις διέταξε τὴν τε-
ν τύφλωσιν τῶν ἀποστατῶν. Ἔκτοτε δὲ μόνον τὸν Νικηφόρον
συναντήσωμεν καὶ πάλιν, περὶ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Λέοντος οὐδεὶς
ον γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

λβ'

ώτη στρατεία τοῦ Τζιμισκῆ ἐπὶ τοὺς Ἄραβας.

ετὰ τὴν εὐτυχῆ παῦσιν τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου καὶ
ροσάρτησιν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας καὶ διάταξιν τῶν ἐν αὐτῇ
ιάτων ὁ Τζιμισκῆς, ὅστις τούς τ' ἐσωτερικοὺς ἀποστάτας εἶχε
δάλει καὶ πρὸς τὸν Ὄθωνα εἰρηνεύσει διὰ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ
μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, ἀπεφάσισε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πρὸς
ἀπωτέραν Ἀνατολήν.
πρὸς τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον σχέσεις εἶχον μεταβληθῆ διὰ
περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου μεγάλων ἐπιτυχιῶν
Βυζαντίνων. Ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Χαλεπίου εἶχε
αλέσει γενικὴν συγκίνησιν παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ Μωαμεθανοῖς
τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Περσίας μέχρι τῆς Σουσιανῆς καὶ τῆς
ιίμονος Ἀραβίας, ἀγαγοῦσαν εἰς καθολικὸν συναγερμὸν πρὸς ἀνά-
σιν τῶν γενομένων ἀπωλειῶν. Καὶ ἐκφεύγουσι μὲν ἡμᾶς τὰ λοιπὰ
τελέσματα τῆς ὁμαιχμίας ταύτης τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου, ἀλλ'
γνωστὴ ἡ πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ στρατη-
τοῦ Μουΐζ, τοῦ Τζαουχὲρ, ὃν Ζώχαρ καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι,
δεσμένη ἐπίθεσις τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Ἀντιοχείας ἐν ἔτει
0. Ἑκατὸν χιλιάδες μαχητῶν περιεκύκλωσαν τὰ τείχη τῆς ὀχυ-
πόλεως, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν. Ἡ γενναία
ια τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζη καὶ τοῦ εὐνούχου
ρικίου Νικολάου, ὅστις ἔσπευσε μετὰ νέων δυνάμεων πρὸς τὴν
δυνεύουσαν πόλιν, ὑπῆρξε τελεσφόρος. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἡττηθέντες
τῶν Βυζαντίνων ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι, καὶ ἡ Ἀντιόχεια
θη. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσε πάντως εἰς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ τὸ
νός, ὅτι ὁ Βακγοὺρ καὶ ὁ Καργουγιᾶς, οἱ ὡς ὑποτελεῖς τοῦ Βυ-

ζαντίου κυριαρχοῦντες ἐν Χαλεπίῳ, δὲν συνέπραξαν μετὰ τῶν ὁμοφύλων, τηρήσαντες τὴν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ὡμολογημένην πίστιν.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἡ ἐν Συρίᾳ ἰσχὺς τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε στρατιαὶ βυζαντιακαὶ ἐπέδραμον ἢ κατέλαβον ἱκανὰς πόλεις τῶν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας καὶ περὶ τὸν Εὐφράτην. Ἰδίως δὲ γίνεται λόγος περὶ τοιούτων ἐπιθέσεων ἐναντίον τῆς Ἐμέσης καὶ τῆς Ἀμίδης· καὶ ὅλη δὲ ἡ παραθαλάσσιος Συρία εὑρίσκετο, καθ' ἃ αἱ παρευφράτιοι χῶραι, ἐκτεθειμένη οἱονεὶ ἄνευ ὑπερασπίσεως εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βυζαντίνων, ἐπωφελουμένων τὴν κατάπληξιν, ἥτις εἶχεν ἐπακολουθήσει εἰς τὰς μεγάλας νίκας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.

Οὐδ' ἔπαυσαν καὶ κατόπιν ἐπιτυχεῖς ἐνέργειαι τῶν Βυζαντίνων ἐ-

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΕΔΕΣΣΗΣ

τῇ ἀραβικῇ Ἀνατολῇ. Οὕτως ἐν ἔτει 973 γίνεται λόγος περὶ εἰςβολῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς ὑπὸ στρατηγὸν πιθανῶς Ἀρμένιον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ δηώσεως μὲν τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τῶν πόλεων Νισίβεως, Μαρτυροπόλεως καὶ Ἐδέσσης, ἐκπολιορκήσεως δὲ τῆς Μελιτηνῆς, ἐκνικήσεως δὲ τῶν ἀπίστων ἐν πολλαῖς συγκρούσεσιν. Ἀλλ' ὅτε ἡ νικηφόρος στρατιὰ ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀμίδης, οἱ πολιορκούμενοι Μωαμεθανοί, τυχόντες γενναίας ἐπικουρίας, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπικρατήσωσι τελείως τῶν ἀντιπάλων. Οἱ πλεῖστοι τῶν Βυζαντίνων ἐφονεύθησαν ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ, καὶ τεσσαράκοντ' αὐτῶν λογάδες οἱ περιλειφθέντες ἐστάλησαν εἰς Βαγδάτιον, ἔνθα καὶ ἀπέθα-

. Ἐν αὐτοῖς δὲ συγκατηριθμεῖτο καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιστράτηγος, ὃν
:ὰ πολλῆς ἐπιεικείας μετεχειρίσθησαν οἱ Ἄραβες, ἀλλ᾽ ὅστις ὁμοίως
ἔθανε τεθλιμμένος ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῶν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ
ἀμηρᾶ διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων περὶ ἀπολυτρώσεως τῶν
μαλώτων.

Εἰς τὸν Τζιμισκῆν ἐπεβάλλετο ἡ ἐκδίκησις τόσῳ μᾶλλον καθ᾽ ὅσον
ττα τοῦ Ἀρμενίου δομεστίκου εἶχε κλονήσει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Συρίᾳ
δύναμιν τοῦ Βυζαντίου. Ἐξ ἑτέρου δ᾽ ἡ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐν
ύπτῳ κυριαρχίας τῶν Ἰκσιδῶν ἵδρυσις νέου ἰσχυροῦ κράτους τῶν
ιμιδῶν, πρωτεύουσαν ἔχοντος τὴν τότε κτισθεῖσαν πρὸς ἀνάμνησιν
ἐν ἔτει 969 νικῶν τοῦ γενναίου στρατηγοῦ τοῦ Μουΐζ, τοῦ Ζώ-
, νικόπολιν, τὸ Κάϊρον, εἶχεν ἐνισχύσει τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀνα-
ῆς. Ἀπὸ τοῦ Καΐρου αἱ στρατιαὶ τοῦ Μουΐζ κατέλαβον τὴν Δα-
κόν, καὶ ὁ νέος ἰσχυρὸς χαλίφης ἐμελέτα τὴν ἀνάκτησιν πάσης τῆς
ίας. Οἱ πατροπαράδοτοι πολέμιοι τοῦ Βυζαντίου ἐφαίνοντο ἐνδυ-
ούμενοι ἁπανταχοῦ, καὶ αἱ χῶραι δι᾽ ὧν εἶχεν εὐρύνει τὸ βυζαν-
ὸν κράτος Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ἀποκαταστήσας τὴν γοητείαν αὐτοῦ
ῇ Ἀνατολῇ, ἐκινδύνευον νὰ περιέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀπί-
υς, ματαιουμένων οὕτω κατακτήσεων περιφανῶν καὶ πολέμων νι-
φόρων, ὧν εἶχε μετάσχει ἐν ἀρχῇ αὐτὸς ὁ Τζιμισκῆς καὶ ἐν οἷς
χυθῇ ἄφθονον καὶ πολύτιμον αἷμα. Ἄλλως δ᾽ ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο
ρονόμος ἐν τῇ Ἀνατολῇ τοῦ μεγάλου προγράμματος τοῦ προκα-
ου, καθ᾽ ὃ οἱ πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγῶνες ἔδει νἀπολήξωσιν εἰς τὴν
τῶν ἀπίστων ἀπελευθέρωσιν τοῦ Παναγίου τάφου καὶ τὴν ἐπὶ τῆς
ρουσαλὴμ ἀναστύλωσιν τοῦ σταυρικοῦ συμβόλου. Τοῦ δὲ προγράμ-
τος τούτου ἡ ἐκτέλεσις μόνον εἶχεν ἀνασταλῆ ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς
ώσους πολέμου καὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων,
λὰ δὲν εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ.

Αἱ δὲ παρασκευαὶ τοῦ νέου πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς μεγάλου πολέμου
χισαν ἤδη κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 972. Τὴν δ᾽εὐρύτητα
ν παρασκευῶν τούτων καὶ ἀναγκαίων προσυνεννοήσεων ἀποδεικνύει
κατ᾽ εἰσήγησιν τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ καὶ τῶν συμβασιλέων αὐτοῦ
σιλείου καὶ Κωνσταντίνου ἤδη πρότερον τὸν Ἰούλιον τοῦ 971 ἐκδο-
σα διαταγὴ τοῦ δόγη τῆς Βενετίας Πέτρου Δ' τοῦ Κανδιανοῦ, δι᾽ ἧς ἐκ
φωνίας πρὸς τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους ἀπηγορεύετο ἐπὶ αὐστηροτάταις
ναῖς ἡ παρ᾽ αὐτῶν παροχὴ εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς ξυλείας καὶ ὅπλων.

Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν παρασκευῶν ὁ βασιλεὺς εἰςώρμησεν εἰς τὴν Ἀσίαν τῷ 974, κύριον σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἔχων τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Μεσοποταμίας. Ἀλλὰ πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν καταβάσεως εἰςῆλθεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ταύτης ἦρχεν ὁ ἰσχυρὸς καὶ φιλότεχνος Ἀσχὸδ Γ' ὁ ἐπονομαζόμενος Ἐλεήμων, ὅςτις, συντασσόμενος μετὰ φατρίας φίλα φρονούσης πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ συμπραττούσης μετὰ τῶν θελόντων τὴν μετ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν, εἶχεν ἐν ἡμέραις ἄλλως λίαν ἀνωμάλοις διὰ τὴν Ἀρμενίαν ἀντιμετώπους τοὺς τοπάρχας καὶ στασιώτας αὐτῶν ἐκείνους ὅσοι ἀπῄτουν τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον ῥῆξιν. Διὸ ὁ Τζιμισκῆς, παρασκευαζόμενος νὰ εἰςέλθῃ εἰς τὴν Ἀρμενίαν, εὗρε παρατεταγμένην ἐναντίον αὐτοῦ ἀρμενικὴν στρατιάν. Ἀλλ' ἡ δεξιότης τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν περὶ τὸν Ἀσχὸδ-φιλοβυζαντίνων ἤγαγον εἰς συνθήκην, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας παρέσχε μὲν τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὴν βυζαντιακὴν στρατιὰν, ἐνίσχυσε δ' αὐτὴν διὰ δεκακιςχιλίων ἀνδρῶν μαχίμων.

Ἐξασφαλίσας δ' οὕτως ὁ Τζιμισκῆς τὰ νῶτα εἰςήλασε μετὰ πολυπληθῶν δυνάμεων εἰς τὴν Μεσοποταμίαν τελευτῶντος τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τοῦ 974. Ἡ δὲ στρατεία αὐτοῦ ὑπῆρξε προέλασις νικηφόρος ἄνευ ἀξίας λόγου ἀντιστάσεως παρὰ τῶν Ἀράβων. Καὶ κατέλαβε μὲν ἀμαχητὶ, καθ' ἃ φαίνεται, τὴν Ἄμιδαν, ἣν κατεῖχον οἱ Σαρακηνοὶ μετὰ τὴν παρ' αὐτῇ πρὸ δύο ἐτῶν πανωλεθρίαν τοῦ δομεστίκου, ἐδῄωσε δὲ καὶ ἐπυρπόλησε τὴν Μαρτυρόπολιν, ἐξ ἧς ἄπειρον ἀπεκόμισε λείαν ἡ περὶ αὐτὸν στρατιά. Ἔπειτα δὲ νικηφόροι εἰςήλαυνον οἱ Βυζαντῖνοι εἰς τὴν Νίσιβιν, καὶ ἠνάγκαζον μετ' οὐ πολὺ τὸν ἀμηρᾶν Ἀβοὺ Ταγλὶβ νἀναλάβῃ τὴς ὑποχρέωσιν τῆς πληρωμῆς ἐτησίου φόρου.

Ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ βασιλέως δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν πόλεων τούτων. Πλεῖσται ὅσαι ἄλλαι ἐκυριεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ, μεστὸς δὲ λαφύρων καὶ ἐμπνεύσας ἁπανταχοῦ τὸν τρόμον, ὥςτε νὰ δύναται νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν κύριον ἁπάσης τῆς Μεσοποταμίας, κατέβη διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Τίγριδος καὶ προήλασε πρὸς τὸ Βαγδάτιον, ἐν ᾧ ἦρχεν ὁ ἀνίκανος χαλίφης Μοθῆς. Ἡ πολυάνθρωπος καὶ πολύολβος πόλις ἡ διαδεχθεῖσα τἀρχαῖα Ἐκβάτανα, ὧν οὐ μακρὰν εἶχε κτίσει αὐτὴν τῷ 763 ὁ Ἀββασίδης χαλίφης Ἀλμανσοὺρ, μάλιστα δ' ἀκμάσασα ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀαρὼν Ἀλρασὶδ, ἦτο αὐτόχρημα θησαυροφυλάκιον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ παντοδαποῦ

ΕΛΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 974

ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

του καλλιτεχνημάτων ἀπὸ δύο ἤδη αἰώνων συνεσωρευμένων. Εὐ-
ως δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει διὰ ταῦτα διπλοῦν κέρδος τὴν ἅλωσιν
ὑπερηφάνου ἀλλ' ὑπὸ κακὴν διοίκησιν ἀνισχύρου πρωτευούσης τῶν
βασιδῶν. Ἀλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ αὐτοῦ ἐξηλέγχθησαν μετ' οὐ πολὺ
ενθασμένοι. Καὶ προεχώρησε μὲν ἡ ὑπὸ τὸν Τζιμισκῆν στρατιὰ
ρι τῶν περιχώρων τοῦ Βαγδατίου, ἀλλὰ κατεφάνη ἀσύνετος ἡ ἐπι-
ησις τῆς πολιορκίας αὐτοῦ ἐν μέσῳ χώρας πασχούσης ὑπὸ λειψυ-
ς καὶ διὰ τὴν σπάνιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς διατροφὴν τῆς στρατιᾶς.
οι ὑπῆρξαν οἱ λόγοι οἱ ἀναγκάσαντες τὸν αὐτοκράτορα νἀνακόψῃ
εὐδόκιμον αὐτοῦ στρατείαν καὶ ἀναζεύξῃ πρὸς βορρᾶν, ἐπιστρέφων
τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν καὶ ἐπανῆλθε πρὶν ἢ λήξῃ πιθανῶς
ἔρος τοῦ 974. Λαμπρὸς δ' ὑπῆρξεν ὁ πανηγυρισθεὶς ἐν τῇ βασι-
ύσῃ θρίαμβος τοῦ βασιλέως, πομπεύσαντος τοὺς Σαρακηνοὺς αἰ-
λώτους καὶ τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος τῆς ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ
ς καὶ τὰ σηρικὰ ὑφάσματα καὶ τἀρώματα, ὅσα εἶχε συγκομίσει
ῆς θριαμβευτικῆς ἀνὰ τὴν Μεσοποταμίαν ἐπιδρομῆς.

λγ'

Δευτέρα στρατεία ἐπὶ τὴν Ἀσίαν.

Ἅμα τῇ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπιστροφῇ τοῦ Τζιμισκῆ
στάμεθα τὸ φθινόπωρον τοῦ 974 εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ αὐτοῦ
νου πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Σκαμανδρηνοῦ, ὃν αὐτὸς ὁ βασι-
ς εἶχεν ἀναβιβάσει ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὡς λόγος δὲ τῆς
τροπῆς τοῦ ἀσκητικῶς διαιτωμένου πατριάρχου φέρεται ὑπὸ τῶν
ζαντίνων χρονογράφων, ὅτι διεβλήθη ἐκ φθόνου ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων
τὸν αὐτοκράτορα ὡς συνεννοούμενος μετά τινος τῶν ἰσχυρῶν πρὸς
ταβίβασιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς εἰς αὐτὸν καὶ ὡς μὴ διοικῶν τὰ τῆς
λησίας συνῳδὰ πρὸς τοὺς κανόνας. Κληθεὶς δ' ἕνεκα τούτων τῶν
τηγοριῶν ὁ πατριάρχης εἰς ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, δὲν ὑπή-
σεν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι μόνον πρὸ οἰκουμενικῆς συνόδου ἠδ...
δικασθῇ. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἱστοριογράφοι ἐν τῇ ἐνστάσει τ...
σκουσιν ἐξάρτησιν τοῦ Βασιλείου ἀπὸ τῆς Ῥώμης...
αλέσῃ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον ὡς ἀρχαιοτέρ...

ἀγαθὰς μετ' αὐτῆς σχέσεις τοῦ πατριαρχείου. Ἐν τούτοις δ' ὁ αι
κράτωρ δὲν ἔτρεφεν ὁμοίως φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τὸν κατέχοντ'
τοῦ τέλους Αὐγούστου 974 τὸν παπικὸν θρόνον Βενεδίκτου Ζ',
σαντος καὶ ἀφορίσαντος τὸν Βονιφάτιον Ζ'. Ἀλλ' ὁ μὲν Βενέδικτος
δημιούργημα τῶν Γερμανῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δ' ἐξωσθεὶς πάπας ἀν
εἰς τὴν φατρίαν τῶν ἐν Ῥώμῃ ἑλληνιζόντων, καὶ ἀμέσως μετὰ
ἔξωσιν κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ διενήργει
μετὰ τοῦ γερμανίζοντος παπικοῦ θρόνου ῥῆξιν τοῦ Βυζαντίου. Κ
μὲν Τζιμισκῆς, προσχωρήσας εἰς ταύτην τὴν γνώμην, ἐζήτει τὴν
στήριξιν τοῦ πατριάρχου πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου τοῦ διαβήματος,
ἀντίστασις τοῦ Βασιλείου ἤγαγεν εἰς τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ. Ἀ
κατέστησε δ' αὐτὸν ὡς πατριάρχης ὁ Ἀντώνιος ὁ ἐκ τῆς μονῆς
Στουδίου, ἧς ἦτο μοναχὸς, ἐπονομαζόμενος Στουδίτης. Καὶ ἐπέμ
μὲν μετὰ τὴν ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Ἀντω
ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εἰς τὴν εἰς Ῥώμην κάθοδον τοῦ Βονιφατίου
ἀλλ' αὕτη μόλις μετὰ ἐννέα ἔτη κατωρθώθη, τῷ 983, ὅτε, ἤδη
νόντος τοῦ Βενεδίκτου Ζ', κατεῖχε τὸν παπικὸν θρόνον ὁ διάδοχος αὐ
Ἰωάννης ΙΔ', ὃν ἐξέωσεν ὁ προστατευόμενος τῆς βυζαντιακῆς αὐ

Μετὰ δὲ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἔσπε
ὁ Τζιμισκῆς, εὐθὺς ὡς ἦλθε τὸ ἔαρ τοῦ 975, νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κ
τῶν Ἀράβων πόλεμον. Ἀπῄτει δὲ τοῦτο οὐ μόνον ἡ ἐπιδίωξις
εὐρυτέρου προγράμματος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἀ
καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως τῶν διὰ τῶν προτέρων στρατειῶν κεκ
μένων, ἣν καθίστανε προβληματικὴν ἑκάστοτε ἡ ἅμα τῇ ἀναχωρ
τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατιῶν ἀναθάρρησις τῶν Σαρακηνῶν ἐν
ἀπαύστῳ ἐκείνῳ πολέμῳ, ὅστις διεξήγετο ἑκατέρωθεν μετ' ἴσης
νίας. Εἴπερ ποτὲ δὲ ἀπό τινων ἐτῶν παρίστατο ἀνάγκη τῆς ἀναλή
τῶν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἀγώνων ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου ἀνωμα
εἰς ἣν εἶχεν ἐμβάλει αὐτοὺς ἐν Ἀνατολῇ ἡ παραίτησις τοῦ χαλ
τοῦ Βαγδατίου Μοθῆ, οὗ ὁ υἱὸς Ἐλ-ταγὶ ἦρχε κοινῇ μετὰ τοῦ
δεμονεύοντος αὐτὸν Ἀδχοὺδ-ἐδ-δαούλα, ὅστις εἶχε κατορθώσει
τοῦ 976 νἀποσπάσῃ χάριν ἑαυτοῦ τὴν σύμπασαν ἀρχήν. Ἡ δ' ἐ
τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἀνωμαλιῶν ἀδυναμία τοῦ χαλιφάτου
Βαγδατίου εἶχεν ἐξ ἑτέρου ἐπιρρώσει τὸν νέον ἐν Καΐρῳ δεσπό
Μοὺїζ τὸν κατακτητὴν, παρ' οὗ ἐκινδύνευεν ἡ Συρία. Αἰγυπτι
φρουραὶ κατεῖχον ἤδη τὰς πόλεις τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστ

καὶ εἶχον ἀναλάβει ἐπιθετικὴν στάσιν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων, ἡ δ' ἐξασφάλισις τῆς παρὰ τὸν Νεῖλον κυριαρχίας ἦγε τὸν Μουὶζ ἀναγκαίως εἰς τὴν καθυπόταξιν ἁπάσης τῆς Συρίας, ὅσην δὲν εἶχον τυχὸν ἤδη ἀνακτήσει οἱ ἐξ Ἀφρικῆς Ἄραβες, καὶ τὴν πέραν τοῦ Ταύρου ἐκδίωξιν τῶν βυζαντιακῶν στρατιῶν. Προέκειτο λοιπὸν ἀγὼν περὶ τῶν ὅλων ἐν Συρίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς αὐτὴν ἔδει ἰδιαζόντως νὰ στρέψῃ τό γε νῦν ἔχον τὴν προςοχὴν ὁ βασιλεύς· ἄνευ δὲ στερεώσεως τῆς ἐν αὐτῇ καὶ τοῖς παραλίοις τῆς Παλαιστίνης καὶ Φοινίκης δυνάμεως τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος περὶ ἐκπληρώσεως τῆς μελετωμένης ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καταλήψεως τῶν Ἱεροσολύμων.

Τοῦτον τὸν σκοπὸν εἶχεν ἡ ἐν ἔτει 975 εἰς τὴν Συρίαν ἐκστρατεία τοῦ Τζιμισκῆ, ἡ τελευταία ἣν ἐπεχείρησε καταληφθεὶς ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Θανάτου. Περιέγραψε δὲ τὰ κατ' αὐτὴν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐν ἐπιστολῇ πεμφθείσῃ πρὸς τὸν σύμμαχον βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Ἀσὼδ Γ', ἥτις εἶνε ἡ κυριωτάτη πηγὴ ἐξ ἧς ἀκριβέστερον ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν μανθάνομεν τὰ καθ' ἕκαστα κατορθώματα τοῦ βυζαντιακοῦ στρατοῦ.

Ἐκκινήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Τζιμισκῆς ἅμα τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔαρος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκεῖθεν δὲ παραλαβὼν τὴν πιθανῶς ἐν Ἀσίᾳ διαχειμάσασαν στρατιὰν ἄρχεται τὸν Ἀπρίλιον τῆς στρατείας. Ἄξιαι δὲ λόγου ὑπῆρξαν ἐν αὐτῇ, καθ' ἃ διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, αἱ ὑπηρεσίαι ἃς παρέσχε τὸ πολυπληθές, καθ' ἃ φαίνεται, ἱππικόν, οὗ κατ' ἐπανάληψιν ἰδία γίνεται μνεία. Προχωρεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ πρῶτον, ἀνερχόμενος τὸν ῥοῦν τοῦ Ὀρόντου καὶ διαβαίνων διὰ τῆς Ἀπαμείας, μέχρι τῆς Ἐμέσης, ἧς οἱ κάτοικοι οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἐξελθόντες ὑπεδέχθησαν τὸν αὐτοκράτορα ἐν τιμῇ. Ἀντίθετοι δ' ἦσαν αἱ διαθέσεις τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ἡλιουπόλεως, οἵτινες ἠθέλησαν νἀντιστῶσιν εἰς τὸν Τζιμισκῆν· ἀλλ' ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, πολλῶν σφαγέντων. Ἡ δὲ πόλις ἐξεπολιορκήθη, καὶ οἱ Βυζαντῖνοι ἀπεκόμισαν ἐξ αὐτῆς πλῆθος αἰχμαλώτων, κτηνῶν καὶ λαφύρων. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς Ἐμέσης, ἑκουσίως παραδιδομένης, δεχομένης βυζαντιακὴν φρουρὰν καὶ μενούσης μὲν ἀλωβήτου, γινομένης δ' ὑποφόρου τῶν Βυζαντίνων, καὶ τὸ τῆς Ἡλιουπόλεως, ἀνθισταμένης ἀλλὰ πορθουμένης καὶ πασχούσης παρὰ τῶν νικητῶν τὰ πάνδεινα, παρέχουσι καθ' ὅλου τοὺς ἐναλλὰξ

ἐπαναλαμβανομένους τύπους κατακτήσεως ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς θριαμβευτικῆς ἐκείνης στρατείας τοῦ Τζιμισκῆ.

Μετὰ δὲ τὴν ἑκουσίαν παράδοσιν τῆς Δαμασκοῦ, ἧς ὁ διοικητὴς ἔγεινε Χριστιανός, προεχώρησεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς Τιβεριάδος. Ἡτοιμάζετο δὲ νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν ταύτην, ὅτε οἱ κάτοικοι ὑπετάχθησαν προσενεγκόντες δῶρα καὶ ἐδέχθησαν νὰ γείνωσιν ὑπόφοροι τοῦ βασιλέως. Ὁμοίως δὲ προσεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἀκονιτὶ καὶ ἡ Ναζαρέτ. Ἐπισκεφθεὶς δὲ τὸ Θαβώρ, ἐγκατέστησεν ἔπειτα φρουράρχους καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Παλαιστίνης, αἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν Ἱεροσολύμων παρουσιάσθησαν πρέσβεις, καὶ ἠδύνατο ἤδη, προβαίνων εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν, νὰ καταλάβῃ αὐτὴν καὶ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ σωτῆρος. Ἀλλ' ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ μὴ σπεύσῃ ἐφ' ὅσον κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἀράβων αἱ παράλιαι πόλεις τῆς Φοινίκης. Διὸ ἐτράπη ἐπ' αὐτάς, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτα. Καὶ κατέλαβε μὲν μετ' ἀγῶνα τὴν Βηρυτόν, ἔγεινε δὲ κύριος τῆς Σιδῶνος, ἐκυρίευσε δ' ἐξ ἐφόδου τὴν Βύβλον, οὕτω δ' ἔπειτα καὶ τὰς λοιπὰς παραθαλασσίους πόλεις, ἐξανδραποδίζων τοὺς κατοίκους καὶ λαφυραγωγῶν πᾶν τὸ προστυχόν. Ὁμολογεῖ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι ταῦτα πάντα ἐπετεύχθησαν οὐκ ἄνευ δυσχερειῶν παρεμβαλλομένων εἰς τὰς κινήσεις τοῦ ἱππικοῦ ἐκ τοῦ στενοῦ καὶ δυσβάτου τῶν ὁδῶν. Εἶνε δ' ἀληθῶς περίεργον πῶς ὁ Τζιμισκῆς, ἀφ' οὗ τῶν κυριωτάτων ἔργων ὑπέλαβε τὴν καθυπόταξιν τῶν παραλίων πόλεων τῆς Φοινίκης, δὲν ὑπεστήριξε τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις διὰ στόλου, ὅστις ἤθελε καταστήσει πολὺ εὐχερέστερον καὶ ταχύτερον τὸ ἔργον, ἀλλὰ περιωρίσθη εἰς στρατείαν χερσαίαν. Στόλος ἐνεργῶν κατὰ τὰ παράλια ἤθελεν ἐπιτρέψει εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῶν Ἱεροσολύμων. Ἡ δ' ἀνεξήγητος αὕτη ἔλλειψις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ χρονοτριβήσῃ ἐκπορθῶν ἢ παραλαμβάνων τὰς ἑκουσίως προσχωρούσας φοινικικὰς πόλεις.

Μετὰ δὲ τὴν καθυπόταξιν τῶν μνησθεισῶν πόλεων στείλας εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Λιβάνου τὸ ἱππικὸν ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἐνεδρευόντων Σαρακηνῶν, ὧν δισχίλιοι ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ ᾐχμαλωτίσθησαν. Δῃώσας δ' ἔπειτα σύμπασαν τὴν Τριπολῖτιν καὶ κατασφάξας τοὺς τολμήσαντας νἀντιστῶσιν ἐν αὐτῇ πολεμίους, κατέλαβε τὰ Γάβαλα, τὴν Βαλαναίαν καὶ ἄλλας πόλεις καὶ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Φοινίκης. Ἐπὶ τούτοις δὲ προήλασε μέχρι τῶν περιχώρων τοῦ

Βαγδατίου, ὑπηγόρευσε νόμους εἰς τοὺς κατοίκους καὶ ἐδήωσε τὴν περίοικον. Ἤθελε δὲ ὑποτάξει καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν, τὴν περιώνυμον ἕδραν τῶν χαλιφῶν, ἂν μὴ ἐπήρχετο ἡ ὑπέρμετρος θερμότης τοῦ θέρους καὶ δὲν παρενέβαλλεν ἐμπόδια εἰς τὴν στρατιὰν τὸ ἄνυδρον τῆς χώρας.

Πέντε μῆνας διήρκεσεν ἡ νικηφόρος στρατεία τοῦ βασιλέως. Καὶ δὲν κατέλαβε μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' ὑπέταξε τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φοινίκην καὶ ἀπήγαγεν εἰκοσακισχιλίους αἰχμαλώτους. Αἱ ἐπιτυχίαι αὐτοῦ ἐν Συρίᾳ ὑπῆρξαν ἀνώτεραι καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, καὶ ἡ στρατεία αὕτη, καθ' ἣν μικροῦ δεῖν ἀπηλευθεροῦτο ὁ τάφος τοῦ σωτῆρος, δύναται νὰ θεωρηθῇ πρόδρομος τῶν ἐκ τῆς Δύσεως σταυροφοριῶν. Τὸν δὲ ὑπερόχως θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τῆς στρατείας ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐν πομπῇ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐκ τῶν ἁλουσῶν πόλεων μεταφορὰ διαφόρων ἁγίων λειψάνων, ἥτις ἐστήριξε τὴν πίστιν καὶ ἐξῆρε τὸ φρόνημα τῶν Βυζαντίνων.

Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχωσι τὰ πράγματα, δυσερμήνευτος εἶνε ἡ ἐν σπουδῇ μετὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ἄνευ καταλήψεως τῶν Ἱεροσολύμων καὶ συντελέσεως τοῦ μεγάλου προγράμματος ἀνάζευξις τῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐπέστρεψε τὸν Σεπτέμβριον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Πάντως δὲ ἡ σπουδὴ αὕτη συνδέεται ὁπωςδήποτε πρὸς τὴν μυστηριώδη ἀσθένειαν τοῦ βασιλέως τὴν ἐπαγαγοῦσαν τὸν θάνατον αὐτοῦ.

λδ'

Ὁ θάνατος τοῦ Τζιμισκῆ.

Γιγάντειος ὁμολογεῖται ἀπὸ νεότητος μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἐξ Ἀσίας πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀναζεύξεως τοῦ βασιλέως ἡ ῥώμη τοῦ ἄλλως μικροῦ σώματος αὐτοῦ, ἀκμαίου ἔτι ἀνδρός, ἄγοντος τὸ πεντηκοστὸν πρῶτον τῆς ἡλικίας ἔτος. Ἀλλ' αἴφνης ἡ ῥώμη ἐκείνη ἄρχεται καταρρέουσα καὶ μυστηριωδῶς τὸ ἀκμαῖον ἐκεῖνο σῶμα φθίνει κατὰ μικρόν, ὁ δὲ βασιλεύς, αἰσθανόμενος ἐκλειπούσας τὰς δυνάμεις, ἐπισπεύδει τὴν πρὸς τὴν βασιλεύουσαν πορείαν.

Ἡ δ' αἰτία τῆς αἰφνιδίας μεταβολῆς ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τοῦ προέδρου

Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου ὀργὴ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τὰ ἐπακ
λουθ᾽ αὐτῆς.

Ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐν Κιλικίᾳ, ὅτ᾽ ἐπε
δείχθησαν εἰς αὐτὸν αἱ πλουσιώταται τῶν εὐφόρων γαιῶν τῶν διαρ
ρεομένων ὑπὸ τοῦ Πυράμου ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸν παρακοιμώμενον
Ἀκράτητος ἐξεχύθη τότε ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Τζιμισκῆ κατὰ τῆ
πλεονεξίας τοῦ παρακοιμωμένου, κατορθώσαντος νὰ μεταβάλῃ εἰ
ἰδίας εὐρυτάτας συγκτησίας μέγα μέρος τῶν χωρῶν, αἵτινες εἶχον ἀνα
κτηθῆ ἀπὸ τῶν Ἀράβων διὰ πλείστων ὅσων θυσιῶν καὶ αἱμάτων. Ο
δὲ κατὰ τοῦ Βασιλείου βαρεῖς τοῦ αὐτοκράτορος λόγοι διεμηνύθησαν
φαίνεται, ὑπό τινος τῶν παρόντων εἰς αὐτὸν, ὅστις, προλαμβάνω
τὴν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Τζιμισκῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι
ἐπαπειλουμένην τιμωρίαν, παρεσκεύασε τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ.

Ὁ βασιλεὺς, προχωρήσας ἤδη ἐν τῇ ἀναζεύξει πρὸς τὰ βόρεια τῆ
Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξενίζετο παρὰ τὸν Ὄλυμπον τῆς Βιθυνίας ἐν τ
μεγάρῳ τοῦ πατρικίου καὶ σεβαστοφόρου Ῥωμανοῦ, ἐγγόνου Ῥωμαν
τοῦ Λακαπηνοῦ. Ἀνύποπτος δὲ παρεκάθητο ὁ αὐτοκράτωρ εἰς συμ
πόσιον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τελούμενον, ὅτ᾽ εὐνοῦχος ἐκ τῶν ὑπηρε
τούντων ἐνέχυσε κρύφα εἰς τὸ βασιλικὸν κύπελλον δηλητήριον τῶ
ἐνεργούντων βραδέως, ἀλλ᾽ ἀσφαλῶς. Τὸ στύγιον ἔργον δὲν εἶχε πρ
κληθῆ ἐκ προτέρων λόγων δυσαρεσκείας τοῦ φαρμακέως ἐναντίον τ
βασιλέως, καθ᾽ ἃ ὑπῆρχον οἱ φρονοῦντες. Ἦτο δὲ πολὺ μᾶλλον δ
δικαιολογημένη ἡ γνώμη τῶν διαγινωσκόντων ἐν τῷ διαβήματι τ
δούλου τὸν δάκτυλον τοῦ Βασιλείου, δεκάσαντος αὐτὸν δι᾽ ὑποσχ
σεων περὶ μεγάλων δωρεῶν.

Τἀποτελέσματα τοῦ δηλητηρίου ἤρχισαν ἐπιφαινόμενα εὐθὺς τῆ
ὑστεραίαν. Τὸν βασιλέα κατέλαβε νάρκη τῶν μελῶν καὶ πάρεσις τ
ὅλου σώματος, ἄπρακτος δ᾽ ἐξηλέγχετο ἡ ἐπιστήμη τῶν ἰατρῶν ἀδ
νατοῦσα νὰ ἐξεύρῃ θεραπείαν πρὸς ἀνάρρωσιν τοῦ ὁσημέραι καταβαλ
λομένου. Ἔτι δὲ δραστικώτερον ἐπενήργησεν ἡ φαρμακεία μετὰ τ
ἐσπευσμένην μετάβασιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι
ὅτε εἰς τὰ πρότερα συμπτώματα προσετέθη βαρεῖα δύσπνοια, ἀνθρ
κίασις τῶν ὤμων καὶ ἐκροὴ αἵματος ἀθρόου ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν.*

* Τοιαύτη εἶνε ἡ εἰς τὴν δηλητηρίασιν τοῦ Τζιμισκῆ ἀναφερομένη παράδοσις
Βυζαντίνων χρονογράφων. Ἀλλ᾽ ἤδη ὁ Schlumberger (L'épopée Byzanti
Jean Tzimiscès σ. 314) ἐκφέρει τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανε μᾶλλον ἐκ

Τὸ μοιραῖον τέλος ἐνεδεικνύετο προσεχές. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέδειξε τότε φιλανθρωπίαν ἄκραν, διανέμων ἀφειδῶς χρήματα εἰς τοὺς πενομένους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ λώβης, οἵτινες εἶχον τύχει ἀνέκαθεν πάντοτε μεγάλης παρ' αὐτοῦ προστασίας. Ἔπειτα δ' ἐξωμολογήθη μεταξὺ δακρύων, καλέσας εἰς τἀνάκτορα τὸν ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως Νικόλαον. Μεθ' ὃ κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος τὴν 10 Ἰανουαρίου 976 μετὰ βασιλείαν ἔνδοξον ἓξ ἐτῶν καὶ ἑνὸς μηνός.

Ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου, θάπτων τὸν Τζιμισκῆν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος τῆς Χάλκης, ἐν ᾧ εἶχε κατασκευάσει μεγαλοπρεπῆ τάφον, κατεβίβαζεν εἰς τὴν μητέρα γῆν αὐτοκράτορα νικηφορήσαντα κατὰ τῶν

φου. Ἐγὼ δέ, ὑποβαλὼν τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἰς τὸν διακεκριμένον παρ' ἡμῖν ἰατρὸν κ. Ἀριστείδην Ἀραβαντινόν, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν ἑξῆς γνώμην·

«Ἰδοὺ ἡ γνώμη μου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος.

«Ἐν πρώτοις πρέπει νά σοι εἴπω, ὅτι ἡ σημερινὴ τοξικολογία τρία εἴδη δηλητηριάσεως παραδέχεται·

1ον) τὴν *ὀξεῖαν*, καθ' ἣν ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐντὸς ὀλιγίστων ὡρῶν ἢ καὶ λεπτῶν τῆς ὥρας μετὰ τὴν λῆψιν τῆς δηλητηριώδους οὐσίας·

2ον) τὴν *ὑποξεῖαν* λεγομένην, καθ' ἣν μετὰ διαφόρους βελτιώσεις ἢ χειροτερεύσεις τῶν συμπτωμάτων ἐπέρχεται ἡ λύσις διὰ τῆς ἰάσεως ἢ τοῦ θανάτου ἐντὸς ὀλιγίστων μόνον ἡμερῶν, καὶ

3ον) τὴν *χρονίαν*, ἥτις ἐπέρχεται συνήθως κατὰ τὴν ἐξάσκησιν εἰδικῶν τινων ἐπαγγελμάτων, ἅτινα προκαλοῦσι τὴν δηλητηρίασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ βαθμιαίας ἀπορροφήσεως ἢ εἰσπνοῆς διαφόρων γνωστῶν δηλητηρίων, οἷον τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀρσενικοῦ, τοῦ ὑδραργύρου κτλ.

«Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων τρόπων τῆς δηλητηριάσεως *οὐδένα* ἄλλον παραδέχεται ἡ ἐπιστήμη, ἀπορρίπτουσα ὡς ἐντελῶς ἀβασίμους τὰς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἢ τῆς παραδόσεως ἀναφερομένας μὲ τὸ ἐπίθετον *βραδείας* δηλητηριάσεις.

«Τούτου τεθέντος, ἂς ἴδωμεν εἰς τίνα τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Τζιμισκῆ.

«Εἰς τὴν πρώτην ὄχι βεβαίως, διότι δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως. Ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν δευτέραν, διότι, ἐν ᾧ τὸ δηλητήριον ὑποτίθεται, ὅτι ἐδόθη κατὰ τὴν ὥραν τοῦ συμποσίου, ἤτοι *ἐφ' ἅπαξ*, ἔδει πρὸ παντὸς νὰ ἐπιφέρῃ αὐτῷ ἔντονα γαστροεντερικὰ φαινόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἑσπέραν τῆς χορηγήσεώς του, τὸ δὲ θανατηφόρον αὐτοῦ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκδηλωθῇ τὴν ἐπαύριον τοὐλάχιστον ἢ μετά τινας ἔστω ἡμέρας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ νὺξ διέρχεται ἄνευ ἐνοχλήσεώς τινος, περὶ ἧς νἀναφέρωσι τοὐλάχιστον οἱ χρονογράφοι, *μόνον* τὴν ἐπαύριον τῆς παραδεδομένης δηλητηριάσεως ἐπῆλθον αὐτῷ τὰ εἰς ταύτην ἀποδιδόμενα ἀμφίβολα συμπτώματα, περὶ ὧν κατωτέρω, ὧν ἕνεκεν ἐπέσπευσε τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφήν, ὑποστὰς ἅπαντας τοὺς μόχθους μακρᾶς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πορείας, ὅπως ἀποθάνῃ ἐν τῇ πρωτευούσῃ μετὰ ὁλόκληρον, ὡς ὑπολογίζεις, μῆνα ἀπὸ τοῦ δῆθεν δηλητηριώδους συμποσίου.

«Περὶ δὲ τῆς τρίτης μορφῆς τῶν δηλητηριάσεων, ἤτοι τῆς χρονίας λεν
λόγος δύναται νὰ γείνῃ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τζιμισκῆ προκειμένου

Ῥώσων καὶ τῶν Βουλγάρων, τῶν χαλιφῶν τοῦ Βαγδατίου καὶ τοῦ [illegible] Καΐρου καὶ περιαγαγόντα καλλίνικον τὸν δικέφαλον ἀετὸν τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Ἰωάννης δὲ ὁ Κυριώτης, ὁ γνωστότερος ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Γεωμέτρης, ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος [illegible] γενόμενος ἔπειτα ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς, καίπερ μετὰ προφανοῦς συγκινήσεως ἀναμιμνησκόμενος τοῦ φόνου Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, οὗ ἡ συμμετοχὴ εἶνε τὸ μόνον μελανὸν στίγμα τὸ κηλιδοῦν τὴν ἄλλως ἀνεπίληπτον μνήμην τοῦ Τζιμισκῆ, ἐθρήνησεν ἐν ἐμμέτρῳ ἐπιτυμβίῳ τὸ [illegible] θάνατον τοῦ εὐκλεοῦς βασιλέως. Οὐδ' εἶνε μικροτέρα δόξα τοῦ θανόντος αἱ λέξεις τοῦ Ἄραβος χρονογράφου Ἀβοὺλ-φαρὰτζ, γράψαντος περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἀνεδείχθη πάντοτε μέγας καὶ μεγάθυμος, ἀπ[illegible]λευθερόνων τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ὅτι ἐθρηνήθη παρὰ μικρῶν τε κ[illegible]αὶ μεγάλων.

λομεν παραδεχθῇ τοιαύτην τινὰ δηλητηρίασιν, ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ παραδεχθῶμεν [illegible]αὶ τὴν βαθμιαίαν χορήγησιν τοῦ δηλητηρίου *ἐπί τινα χρόνον* τοὐλάχιστον, ἐν ᾧ αἱ πηγ[illegible]αί, ἅς μοι ἀνεκοίνωσας, ἀναγράφουσιν, ὅτι ἅπαξ μόνον ἐδόθη αὐτῷ τοιοῦτον, κατὰ τὸ συμπόσιον τῆς Βιθυνίας.

«Ἐκ πασῶν τούτων τῶν σκέψεων ἐξάγω, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀπέθανεν ἐκ δηλη[illegible]ριάσεως. – Ἀλλὰ τότε, θὰ μ' ἐρωτήσῃς, ἐκ τίνος νόσου;

«Φρονῶ, ὅτι τὰ συμπτώματα, ἅτινά μοι ὑποβάλλονται, ἤτοι ἡ ἀπότομος νάρκη τ[illegible]ῶν μελῶν, ἡ πάρεσις παντὸς τοῦ σώματος καὶ ἡ καταβολὴ ἁπασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ τέ[illegible]ως γιγαντιαίου σώματος, ὡς καὶ ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξις αὐτοῦ μετ' ἄσθματος μ[illegible]υχίου *(περιπνέοντος καὶ ἀναπεμπομένου)* καὶ μετὰ χαλεποῦ ἐξερεθισμοῦ τῶν ἐγκ[illegible]ά-των, μεθ' ὧν καὶ ἀπέθανε, δύνανται νἀποδοθῶσιν εἰς ἀσθένειαν τῆς καρδίας. Μετὰ τ[illegible]ὴν κραιπάλην τοῦ συμποσίου καὶ ἄλλας ἴσως ἀφροδισιακὰς καταχρήσεις μετ' αὐτὸ ἔπα[illegible]θε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπότομον διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας καρδιακῆς τινος ὀργανικ[illegible]ῆς νόσου, ἣν ἔφερε πρὸ πολλοῦ ἴσως, χωρὶς νὰ τὴν ἐννοῇ, διότι ἀντεσταθμίζετο ὑπὸ ὑπε[illegible]ρ-τροφίας τῆς καρδίας· ἐκ δὲ τῆς διαταράξεως ταύτης τῆς κυκλοφορίας ἐπῆλθεν αὐτῷ δύ[illegible]σ-πνοια *(μύχιον ἆσθμα)* καὶ καρδιακὴ κρίσις παραλύσασα τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν γένει. Ἡ δ' [illegible] ἐκροὴ αἵματος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶνε ὁμοίως σόλοικος ἰατρικῶς, διότι οὐδέποτ' ἔχομε[illegible]ν αἱμορραγίας ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν. Θὰ ἐπρόκειτο ἁπλούστατα περὶ ἰσχυρᾶς ὑπεραιμίας κα[illegible]ὶ οἰδήματος τῶν ἐπιπεφυκότων, ἐκ τῆς αὐτῆς καρδιακῆς αἰτίας προερχομένων. Καὶ ἡ ὀργ[illegible]ὴ δὲ, ὑφ' ἧς κατελήφθη ἀναζευγνύων ἐκ Συρίας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ του [illegible] κατεχομένων γαιῶν, δὲν ἦτο πιθανῶς ξένη πρὸς τὴν αἰφνιδίαν καρδιακὴν κρίσιν.

«Αὕτη εἶνε κατ' ἐμὲ ἡ πιθανωτέρα διάγνωσις τῆς νόσου. Ὁπωσδήποτε δ' ἐν καθαρᾷ ἰατρικῇ συνειδήσει ἀποφαίνομαι ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἀθωότητος ἁπάντων τῶν κατηγορηθέντων ἐπὶ βασιλοκτονίᾳ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν».

ΛΓ'

ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΝΙΚΑΙ

α'

Ι συμβασιλεία Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου.

ΧΙΚΟΝ Ο
ΠΑΤΜΙΑΚΟΥ
ΡΟΓΡΑΦΟΥ

ΤΕ μετὰ τὸν θάνατον Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ εἶχε περιβληθῆ τὸ διάδημα τοῦ Βυζαντίου τελευτῶντος τοῦ 969 Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύθη ῥητῶς ὡς συμβασιλεὺς τῶν δύο ἀνηλίκων υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ Β', ὧν καὶ αὐτὸς ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς κηδεμὼν ὡς σύζυγος τῆς Θεοφανοῦς. Ἀλλὰ τυπικὴ ὑπῆρξε διὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ ἡ συμβασιλεία τῶν δύο νομίμων κληρονόμων τοῦ θρόνου, τῶν ἐγ- Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἀπ' εὐθείας ἀπογόνων δρυτοῦ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

ινόντος δὲ τοῦ Τζιμισκῆ, ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν δύο ἀδελφῶν λειος ἦγεν ἤδη τὸ εἰκοστὸν περίπου τῆς ἡλικίας ἔτος, ὁ δὲ νεώ- Κωνσταντῖνος ἦτο δεκαεπταέτης. Οὐδεὶς λοιπὸν ὑπῆρχε τὸ ἑξῆς ; ὅπως εἰς τοὺς νεανίσκους, οἵτινες ἤδη μὲν ζῶντος τοῦ πατρὸς ιανοῦ εἶχον ἀνακηρυχθῆ αὔγουστοι, ἀλλ' εἶχον ἔκτοτε μέχρι τῆς τοῦ θανάτου τοῦ Τζιμισκῆ διαβιώσει ὁπωσδήποτε ὑπὸ κηδεμο- δοθῆ ἕτερος ἐπίτροπος. Οἱ τρισέγγονοι Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ιντο νὰ καταλάβωσι τὸν ἤδη ἐκ τετραγονίας εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα ν.

Καὶ περιεβλήθησαν πράγματι τὸ διάδημα ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὧν μακροτάτη ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἀρχή, τοῦ μὲν Βασιλείου θανόντος τῷ 1025, τοῦ δὲ Κωνσταντίνου τῷ 1028. Ἀλλ' ἡ ἡμίσεια ἑκατονταετηρὶς ἡ καταλαμβανομένη ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν δύο ἀδελφῶν μόνον μέχρι τινὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ συμβασιλεία αὐτῶν. Συμβαίν[ει] δῆλα δὴ εἰς αὐτοὺς ὅ τι καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Λέοντα τὸν σοφὸν κ[αὶ] Ἀλέξανδρον τοὺς υἱοὺς Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Συμβασιλεύου[σι] μὲν κατὰ τύπους καὶ μνημονεύονται κοινῇ ἐν τοῖς δημοσίοις ἐγγράφ[οις] καὶ ἀμφοτέρων ἡ εἰκὼν ἐπιτυποῦται ἐπὶ τῶν ν[ο]μισμάτων, ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἐπισκι[ά]ζει τὸν νεώτερον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σπανί[ως] ἀναγράφεταί τις πρᾶξις τοῦ Κωνσταντίνου ἀξ[ία] λόγου ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ Βασίλειος, μόνον δὲ με[τὰ] τὸν θάνατον αὐτοῦ παρουσιάζεται οἱονεὶ δια[δε]χόμενος αὐτὸν καὶ μοναρχῶν, καθ' ἃ ἄλλοτ[ε] Ἀλέξανδρος μετὰ τὸν Λέοντα.

ΝΟΜΙΣΜΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ἀλλ' ἡ μεγάλη διαφορὰ τοῦ χαρακτῆρος [κα]ὶ τῆς ἀξίας τῶν δύο ἀδελφῶν ἡ διατρανωθεῖσα [σὺν] τῷ χρόνῳ δὲν ἐξεφάνη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ζῶντος ἔτι τοῦ Τζιμισκῆ ἡ ἀγωγὴ ἧς ἔτυχον οἱ δύο ἀδελφοὶ ἢ μᾶλλον ἡ παραμέλησις πάσης αὐτῶν βασιλικῆς ἀγωγῆς εἶχεν ἰσοπεδώσει τὰς φύσεις τῶν δύο νεανίσκων. Καὶ περιελθούσης δ' εἰς αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς, δὲν ἀνέλαβον εὐθὺς καὶ διὰ μιᾶς τὴν βασιλικὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὰ τῆς ἐξουσίας διεχειρίζετο ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος, τοῦ πρεσβυτέρου τῶν βασιλέων Βασιλείου μὴ ἔχοντος ἀκόμη πεποίθησιν ἐφ' ἑαυτὸν καὶ προσέχοντος εἰς τὸν παρακοιμώμενον ὡς εἴς τινα παιδοτρίβην κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ζωναρᾶ.

Ἡ δὲ ἀκοίμητος φιλοδοξία τοῦ ἀνδρός, ὅστις, ὢν ἐν Βυζαντίῳ μέγας καὶ πολὺς ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶχε μὲν ἐν τῷ μακρῷ ἔκτοτε χρόνῳ ὑποστῇ ἐκλείψεις τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε κλονηθῇ ὑπὸ τῆς ὑπονοίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Τζιμισκῆ, συνέπιπτε πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ βραχίονος, ἣν ᾐσθάνοντο οἱ ἔτι διὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας ἀνερμάτιστοι νέοι βασιλεῖς.

Πράγματι ἡ ἐπελθοῦσα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Τζιμισκῆ πολιτικὴ μεταβολὴ δὲν ὑπῆρξεν ἀνώδυνος. Δὲν συνέβη τότε ὅ τι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅτε γοργότατα διερρυθμίσθησαν τὰ πρά-

γματα πρὸς στήριξιν τοῦ νέου θρόνου. Εἶνε δ' ἀληθῶς περίεργον πῶς νῦν, ὅτε τὸ διάδημα περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς νομίμους ἐκγόνους τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ὁ θρόνος ἐκλονήθη, καὶ δὴ παρὰ κηδεστοῦ τοῦ θανόντος αὐτοκράτορος. Πρὸς ἀποτροπὴν δὲ τοῦ ἐκ τῆς στάσεως ταύτης κινδύνου ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ πεῖρα Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου.

6'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ.

Βάρδας Σκληρὸς ὁ νικητὴς τῆς Ἀρκαδιουπόλεως καὶ διακριθεὶς παρὰ τὸ Δορύστολον εἶχεν ἤδη ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ κατηγορηθῆ ὡς ἐφιέμενος τοῦ θρόνου καὶ καταδικασθῆ εἰς ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλλ' ἀπαλλαγεὶς τῆς ποινῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἶχεν ἀνακτήσει τὸ παρ' αὐτῷ ἀξίωμα, κατὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιεβάλλετο τὴν ἀρχὴν δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς δὲ τὴν προστασίαν ταύτην τοῦ Τζιμισκῆ, ὅστις ἄλλως τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἦτο διατεθειμένος συμπαθῶς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τῆς πρώτης συζύγου Μαρίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν γενναῖον στρατηγὸν εὔνοιαν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους προσετίθετο καὶ ὁ μέγας, αὐτόχρημα τυραννικὸς πλοῦτος ὃν ἐκέκτητο.

Ἀπὸ τοιούτων ἐφοδίων ἐπεχείρησεν ὁ Σκληρὸς τὴν ἐναντίον τῶν βασιλέων ἀποστασίαν, ἰδὼν ἑαυτὸν παραγκωνιζόμενον ὑπὸ Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου. Πράγματι ὁ Βασίλειος ἅμα τῇ ἀναρρήσει τῶν νέων βασιλέων ἔπαυσε τὸν ἐπίφοβον ἀνταγωνιστὴν ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ διώρισεν αὐτὸν ἐν θέσει ὑποδεεστέρᾳ καί, τοῦθ' ὅπερ κυριώτερον, λίαν ἀπομεμακρυσμένῃ, δοῦκα τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ ταγμάτων, ἀναθεὶς αὐτῷ τὴν φρούρησιν τῶν κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου φρουρίων καὶ τὴν παρακώλυσιν τῶν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν. Θέλων δ' ἔτι μᾶλλον νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν ἐπικίνδυνον στρατηλάτην ἀπεχώρισεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὸν μάλιστα εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένον Μιχαὴλ Βούρτζην τὸν νικητὴν τῆς Ἀντιοχείας, καί, ἀποσπάσας ἀπὸ τῆς παρὰ τῷ Σκληρῷ ὑπηρεσίας, ἔστειλεν αὐτὸν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὡς δοῦκα, τιμήσας ἄλλως διὰ τοῦ ἀξιώματος μαγίστρου. Καὶ ἄξιαι μὲν λόγου καὶ τιμητικαὶ ἦσαν πάντως αἱ νέαι θέσεις τῶν δύο γενναίων ἀνδρῶν,

εἰς οὓς ἀντετίθετο ἡ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἄμυνα, ἀλλ᾽ ἡ ἐντολὴ αὕτη συνεδέετο καὶ πρὸς ἀπαραγνωρίστους κινδύνους, τὸ δὲ κυριώτατον ἐλατήριον τῆς εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ Βυζαντίου ἀποπομπῆς ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ εὐνούχου Βασιλείου νἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ὅσον ἔνεστι μᾶλλον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ δ᾽ ἀφαιρεθὲν ἀπὸ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἀξίωμα δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀνετέθη εἰς τὸν πατρίκιον Πέτρον Φωκᾶν τὸν ἐπ᾽ ἴσης ἤδη γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν κατὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ἀγώνων ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου.

Γοργὴ ἐνεκυμονήθη ἐν τῇ ἠγανακτημένῃ ἐπὶ τῷ παραγκωνισμῷ ψυχῇ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἡ σκέψις τῆς ἀποστασίας, εἰς ἧς τὴν ἐκτέλεσιν προέβη ἀμελλητί. Καὶ περιεβλήθη μὲν τὰ ἐπίσημα τῆς βασιλείας, ἀλλὰ δὲν ἐμελέτα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν κατάλυσιν τῶν δύο νεαρῶν βασιλέων, ἀρκούμενος προφανῶς εἰς τὴν μετ᾽ αὐτῶν συμβασιλείαν ἡ [illegible] ἐπιτροπείαν αὐτῶν, καθ᾽ ἃ πρότερον ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς. Ἀλλ᾽ ἡ σθεναρὰ ἀντίδρασις, ἧς ἔτυχε παρὰ τοῦ χειριζομένου τὴν ἀρχὴν Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου, ὤξυνε σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ἀγῶνα· αἱ δὲ μακραὶ ἐπιτυχίαι τοῦ ἀποστάτου προσέδωκαν εἰς τὴν ἀνταρσίαν αὐτοῦ χαρακτῆρα μακροῦ ἐμφυλίου πολέμου, διαρκέσαντος μὲν ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη, διασπάσαντος δὲ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐν Ἀσίᾳ εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα.

Τοῦ ὅλου τολμηροῦ ἐγχειρήματος τοῦ Βάρδα Σκληροῦ προηγήθη [illegible] ἐπιτηδεία διὰ τοῦ πιστοῦ Ἄνθη Ἀλυάτου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διάσωσις τοῦ ἰδίου υἱοῦ Ῥωμανοῦ, ὅστις ἠδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ δια[illegible]μένων ἐν τῇ βασιλευούσῃ δίκην ὁμήρου τοῦ φιλεκδίκου Βασιλείου.

Ἅμα δὲ τῇ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀνακηρύξει τοῦ ἀποστάτου ὡς αὐτοκράτορος σύμπασα σχεδὸν ἡ ἀσιατικὴ στρατιὰ προσεχώρησεν εἰς αὐτόν. Πρῶτοι δὲ κατήρξαντο τῆς εὐφημίας οἱ Ἀρμένιοι στρατιῶται, συμπολῖται ὄντες τοῦ ἐξ Ἀρμενίων καταγομένου Βάρδα. Πρώτη δὲ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν φροντὶς τοῦ ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου ὑπῆρξεν ἡ διὰ παντὸς τρόπου εὕρεσις χρημάτων, ἀναγκαιοτάτων διὰ τὸν πόλεμον, ὅστις προεμηνύετο ὁπωσδήποτε μακρός. Ἐπρομηθεύθη δὲ ταῦτα εἴτε διὰ κατασχέσεως τῶν δημοσίων φόρων, εἴτε διὰ συλλήψεως τῶν πλουσίων, ὧν ἔνιοι καὶ αὐθόρμητοι προσέφερον εἰς αὐτὸν τὴν οὐσίαν ἐπ᾽ ἐλπίδι μειζόνων μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστασίας δωρεῶν.

Τὸ Χάρποτε τῆς Μεσοποταμίας καὶ ἡ Μελιτηνὴ ὑπῆρξαν αἱ πρῶται

κτήσεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶτα θησαυροφυλάκια τῆς ὁσημέραι εἰς πλῆθος καὶ πλοῦτον προαγομένης στρατιᾶς τοῦ ἀποστάτου. Ἐξ ἑτέρου δὲ θέλων ὁ Σκληρὸς ναὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τὰς ἤδη ἱκανῶς ἀξιομάχους δυνάμεις αὐτοῦ ὡμολόγησε συμμαχίαν καὶ φιλίαν μετὰ διαφόρων γειτονούντων Ἀράβων ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας, παρ᾽ ὧν ἔλαβε πλὴν τῶν ἄλλων τριακοσίους ἱππεῖς. Αἱ δὲ συμμαχίαι αὗται, προστιθέμεναι εἰς τὰς παρὰ τῶν ἰσχυρῶν δυναστῶν τῆς Ἀρμενίας σταλείσας ἐπικουρίας, καθίστανον ἔτι ἐπιφοβωτέραν τὴν ἀποστασίαν τοῦ Σκληροῦ.

Πεισθεὶς δ᾽ ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ παρασκευῶν, ὅτι θὰ ἦτο ἀκαταπολέμητος, ὥρμησεν ἅμα ἐπιστάντος τοῦ θέρους τοῦ 976 ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, βαδίζων μετὰ τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ καὶ πολυμελοῦς στρατιᾶς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τούτοις δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ἀποστασίας ἐπλήρωσεν ἀνησυχίας τούς τε ἀγαθοὺς πολίτας καὶ τοὺς βασιλεῖς. Ἀμελλητὶ δὲ Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος διέταξε τὸν στρατοπεδάρχην τῆς Ἀνατολῆς Πέτρον Φωκᾶν νὰ σπεύσῃ εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, ὅπως προκαταλάβῃ τὴν στρατιὰν τῶν ἀποστατῶν. Διετάχθη δὲ καὶ ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Μιχαὴλ ὁ Βούρτζης νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Φωκᾶ, ὁμοίως δὲ καὶ Εὐστάθιος Μαλεῖνος ὁ ἐκ τοῦ γνωστοῦ οἴκου τῶν συγγενῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ Μαλείνων, ὅστις ἦτο τότε στρατηγὸς τῆς Κιλικίας.

Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπιχειρηθεισῶν διὰ τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας Στεφάνου διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Σκληρὸν περὶ συνδιαλλαγῆς ἤρχισεν ὁ μεταξὺ τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ τῶν Σκληρείων ἀγών. Ὅτι δὲ ὁ ἀγὼν οὗτος ἔμελλε νὰ ὑπάρξῃ μακρὸς καὶ δεινὸς ἀπεδείκνυον ἱκανῶς αἱ χαρακτηριστικαὶ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τοῦ Σκληροῦ λέξεις, ἃς οὗτος εἶπε πρὸς τὸν ἀναλαβόντα τὴν πρεσβείαν ἱεράρχην. Ἀνατείνας τὸν δεξιὸν πόδα καὶ δείξας τὸ ἐρυθροβαφὲς πέδιλον, «ἀδύνατον, εἶπεν, ὦ ἄνθρωπε, ὁ περιβαλόμενος ἅπαξ τοῦτο ἐνώπιον πλήθους πολλοῦ νἀποβάλῃ αὐτὸ ῥᾳδίως. Εἰπὲ λοιπὸν εἰς τοὺς ἀποστείλαντάς σε ὅτι ἢ ἑκουσίως θά με παραδεχθῶσι βασιλέα, ἢ ὅτι θὰ πειραθῶ νὰ λάβω τὴν ἀρχὴν καὶ μὴ βουλομένων ἐκείνων».

Παρελθούσης δὲ τῆς ταχθείσης πρὸς ἀποδοχὴν τῶν βαρέων τούτων ὅρων τεσσαρακονθημέρου προθεσμίας, ὁ Σκληρὸς ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς παρὰ τὸν Εὐφράτην Μελιτηνῆς. Παρὰ δὲ τὸν Βούκου λίθον, μεταξὺ Ἀραβισσοῦ καὶ Λαπάρας, συνεκρούσθησαν οἱ πρόδρομοι τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀποστάτου, ὧν ἡγεῖτο Ἄνθης ὁ Ἀλυάτης, καὶ μέρος τῶν βασι-

λικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Εὐσταθίου τοῦ Μαλείνου. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἰσόπαλος ἀπέβαινεν ἡ μάχη, ἔπειτα δὲ ὁ Ἀλυάτης, κεντήσας τὸν ἵππον μετ' ἀλογίστου ὁρμῆς, ἐξετέθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτ' ἔπεσε καιρίως τραυματισθείς. Εἰς δὲ τὸν φόνον αὐτοῦ ἐπηκολούθησεν ὁ διασκορπισμὸς τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὰς πέριξ νάπας καὶ λόχμας. Διασαλευομένων δὲ τῶν κατὰ τὸν Σκληρὸν καὶ διαδιδομένης ὡς μελετωμένης τῆς ἀπὸ τῶν τάξεων αὐτοῦ ἀποσκιρτήσεως τοῦ ἑταιρειάρχου, ἤτοι ἀρχηγοῦ τῶν ὑπ' αὐτὸν ξένων στρατιωτῶν, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ὁ ἀποστάτης διενήργησε τὸν φόνον αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν τῇ στρατιᾷ Σαρακηνῶν μισθοφόρων.

Ἐν τούτοις δ' οἱ ἄρχοντες τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, προσδοκῶντες ἄμεσον τὴν ἐπέλευσιν αὐτοῦ τοῦ Σκληροῦ, ἐφρόντισαν νὰ προκαταλάβωσι τὰς κυριωτάτας τῶν κατὰ τὸν Ἀντίταυρον διόδων, δι' ὧν ἔμελλε νὰ διέλθῃ, βαίνων πρὸς βορρᾶν.

γ'

Ἐπιτυχίαι τοῦ ἀποστάτου.

Ἡ δραστηρία ἐνέργεια τῶν βασιλικῶν ἀνεχαίτισεν ἐπί τινα χρόνον τὴν δραστηριότητα καὶ τόλμην τοῦ ἀποστάτου. Ἀλλὰ νέον θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σκληρὸν προσελθὼν πρὸς αὐτὸν αὐτόμολος ἐκ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς στρατηγός, ὁ Σαχάκιος Βραχάμιος, Ἀρμένιος ὢν πιθανῶς τὴν καταγωγήν. Εἰς τούτου τὰς παραθαρρύνσεις πεισθεὶς ὁ Σκληρὸς ὥρμησε πρὸς τὰ πρόσω, καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἔφθασε πρὸ τῆς Λαπάρας ἢ μᾶλλον Λιπάρας, ὀχυροῦ φρουρίου καὶ πρωτευούσης τοῦ ὀρεινοῦ θέματος Λυκανδοῦ, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Καταονίαν τῆς Καππαδοκίας.

Ἡ Λιπάρα ἢ Λυκανδὸς κατεῖχε θέσιν ἐπικαιροτάτην ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ Σκληροῦ θέλοντος νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, αὐτὴν ἐκείνην τὴν πόλιν, ἐν ᾗ εἶχεν ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτωρ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ἥτις ἦτο νῦν τὸ στρατήγιον τῶν βασιλικῶν. Διὰ δὲ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως ὁ στρατοπεδάρχης Πέτρος Φωκᾶς ἔσπευσε νἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν ἀποστάτην ἀντιστρατοπεδεύων παρὰ τὴν Λυκανδόν. Καὶ ἐπί τινας μὲν ἡμέρας ἐπιτηρητικὴ ὑπῆρξεν

ν ἀντιπάλων στρατοπέδων. Τέλος δὲ ὁ Σκληρὸς, διὰ δόλου
εἰς μάχην τοὺς βασιλικοὺς, ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ, τρέψας αὐ-
υγὴν καὶ πλείστους φονεύσας, πολλὰ δὲ ἀπαγαγὼν λάφυρα.
ἡ μάχη πιθανῶς τὸ φθινόπωρον τοῦ 976.
ὰ τὴν Λυκανδὸν τροπὴ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ὑπῆρξε
Ιεταξὺ τῶν φυγόντων ὑπῆρξεν οὐ μόνον ὁ Εὐστάθιος Μαλεῖνος,
αὐτὸς ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζης, ὅςτις καὶ προς-
τὸν ἀποστάτην. Ἡ δὲ μεγάλη τοῦ Σκληροῦ καὶ ἐν μέρει
τος νίκη κατέπληξε τὰ πνεύματα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε πλεῖ-
ὑπῆρξαν οἱ εἰς αὐτὸν προςχωρήσαντες, ἐν οἷς καὶ τινες τῶν
ἐπιφανῶν. Ἡ ἀποστασία ἤρχισε διαδιδομένη μετὰ μεγίστης
, τὸ αἷμα ἔρρεεν ἁπανταχοῦ τῆς Ἀσίας, καὶ ἐντὸς ὀλίγων
ὁ Σκληρὸς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ αὐτόχρημα βασιλεύων ἐν
κράτος ἦτο οἱονεὶ διῃρημένον εἰς δύο τμήματα.
κυριώτατον κέρδος τῆς τοιαύτης ταχείας αὐξήσεως τῆς γοη-
ἀποστάτου ὑπῆρξεν ἡ εἰς αὐτὸν ἐν πρώτοις προςχώρησις
ωμάτων τοῦ ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Κιλικίας στόλου, δεσμευσάν-
π' αὐτῶν τεταγμένον ναύαρχον τῶν βα-
ςτις καὶ παρεδόθη εἰς τὸν ἄνδρα, ὃν προ-
Σκληρὸς ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ ναύαρχον εἰς
ν τοῦ ναυτικωτάτου τῶν θεμάτων τῆς
οῦ τῶν Κιβυρραιωτῶν, ὅςτις ἐπ' ἴσης
τὸν Σκληρόν. Ὁ δὲ ναύαρχος οὗτος
ροῦ ὑπῆρξεν ὁ Μιχαὴλ Κουρτίκης.
αι δ' ἐπιτυχίαι ὤθησαν τὸν Σκληρὸν τα-
τὰ πρόσω. Μετὰ τὴν Λυκανδὸν ἐκυ-
οὐχ ἧττον ὀχυρὰ Τζαμανδὸς τῆς Καπ-
Διὰ δὲ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης
πλέον εἰς τὸν ἀποστάτην ἡ ὁδὸς ἡ φέ-
τὴν Καισάρειαν, καὶ ἦσαν βαταὶ εἰς αὐ-
οἱ αἱ διὰ τῶν Κομάνων ἄγουσαι εἰς τὰ
άλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΤΟΥ
ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΡΤΙΚΗ
ΝΑΥΑΡΧΟΥ
ΤΟΥ ΣΚΛΗΡΟΥ

βασιλέων εὑρίσκοντο προφανῶς ἐν κινδύνῳ. Τὴν δὲ ταραχὴν
λαβοῦσαν τὰ βασίλεια ἀποδεικνύει ἡ ἀπόφασις ἡ κατόπιν
υ ληφθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ ἀποστολῆς εἰς τὴν
τάκτου ἀπεσταλμένου, εἰς ὃν ἐδόθη ἀρχὴ ἰσοτύραννος καὶ

ἀνεύθυνος. Ὑπῆρξε δὲ οὗτος ὁ πρωτοβεστιάριος Λέων, εἰς ὃν παρ
ζεύχθη ὡς σύμβουλος ὁ πατρίκιος Ἰωάννης. Ἀλλ᾽ ἤδη, ὅτε περὶ τὸ ἔ
τοῦ 977 οἱ βασιλικοὶ οὗτοι ἐπίτροποι διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἀσία
ἡ στρατιὰ τῶν ἀποστατῶν εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ βασιλικοῦ χ
ρίου Διποτάμου, ὅπερ οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν Μεσάνακτα, ὑποτάξα
τὰς μεταξὺ τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Φρυγίας χώρας καὶ δέκα μόν
ἡμερῶν πορείαν ἀπέχουσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ αὐτῇ
Φρυγίᾳ κατὰ τὸ Κοτυάειον ἐστρατοπέδευσεν οὐ μακρὰν τῶν Σκληρεί
ἡ ὑπὸ τὸν στρατοπεδάρχην Πέτρον τὸν Φωκᾶν βασιλικὴ στρατιά.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπειράθη ὁ Λέων νὰ ἐνσπείρῃ τὴν διχόνοιαν εἰς
στρατιὰν τῶν ἀποστατῶν δι᾽ ὑποσχέσεων καὶ ἀποσπάσῃ αὐτομόλ
ἀπ᾽αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ διαβήματος τούτου, ὅπερ σ
ετέλεσε πολὺ μᾶλλον εἰς ἐνθάρρυνσιν τῶν Σκληρείων, πεισθέντων π
τῆς ἀσθενείας τῶν ἀντιπάλων, ὁ Λέων ἐτράπη μετὰ πολλῆς τῆς τό
μης ὅλως ἐναντίαν ὁδόν. Καὶ δή, ἀναστήσας ἐκ Κοτυαείου τὸ στρα
πεδον τῶν βασιλικῶν καὶ παρελάσας νύκτωρ ἐκ τοῦ χώρου ἐν ᾧ ἐ
στρατοπέδευεν ὁ Σκληρός, ἀφῆκεν αὐτὸν ὀπίσω, καὶ προεχώρησεν εἰς
ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, βαίνων πρὸς τὴν Καισάρειαν. Ἐσκόπει δὲ π
φανῶς διὰ τῆς τολμηρᾶς ταύτης πορείας ὁ πρωτοβεστιάριος νὰ ἐνσπε
εἰς τοὺς ἀποστάτας φόβον περί τε τῶν κτημάτων αὐτῶν τῶν ἐν Ἀ
κειμένων καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν ὄπισθεν ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν Κωνστ
τινούπολιν βαινούσης στρατιᾶς ἐγκαταλειφθέντων συγγενῶν. Τὸ
πείραμα ἐπέτυχεν ἀληθῶς, καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἐκ τῶν ταχθέντων με
τοῦ Σκληροῦ ἤρχισαν προσρέοντες εἰς τὸν πρωτοβεστιάριον.

Καταληφθεὶς δ᾽ ὁ Σκληρὸς ὑπὸ φόβου μὴ ἐγκαταλειφθῇ τέλεον
θέλων νἀναχαιτίσῃ τὸ κακόν, ἀπέσπασε μέρος τῆς ἰδίας στρατιᾶς,
ἔστειλεν αὐτὸ ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην καὶ τὸν Ῥωμανὸν Ταρω
την ἐναντίον τοῦ Λέοντος· ἔδωκε δ᾽εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ παρε
ποδίζωσι μὲν πάσῃ μηχανῇ τὴν πρὸς τὰ πρόσω προέλασιν τῶν βα
λικῶν, ἀλλὰ καὶ νἀποφύγωσι μάχην ἐκ τοῦ συστάδην.

Ἐν τούτοις δὲ ἤδη οἱ ὑπὸ τὸν Βούρτζην ἀποσταλέντες εἶχον π
χωρήσει μέχρι μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς. Ἀ
γελθείσης δὲ τῆς μεταξὺ τῶν δύο στρατευμάτων κατά τι φρούρ
καλούμενον Ὀξύλιθον ἐπικειμένης διαβάσεως Σαρακηνῶν ἐκ Χαλεπίου
κομιζόντων εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀπὸ ἐτῶν τεταγμένον φόρον,
ἡ καταλαβοῦσ᾽ ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα ἐπιθυμία τῆς παρακρατήσεως

λείας ἤγαγεν εἰς κρατερὰν μάχην μεταξὺ τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν λησρείων. Ἀπέβη δὲ ἡ μάχη κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν Βούρτζην στρατιᾶς, της ὀλιγοπληθεστέρας. Οἱ ἀποστάται ἐτράπησαν εἰς φυγήν, μάλιστα ἔπαθον οἱ ὑπὸ τὸν Ταρωνίτην Ἀρμένιοι, ὧν πάντες οἱ ζωγρηθέντες εσφάγησαν ὑπὸ τῶν νικητῶν.

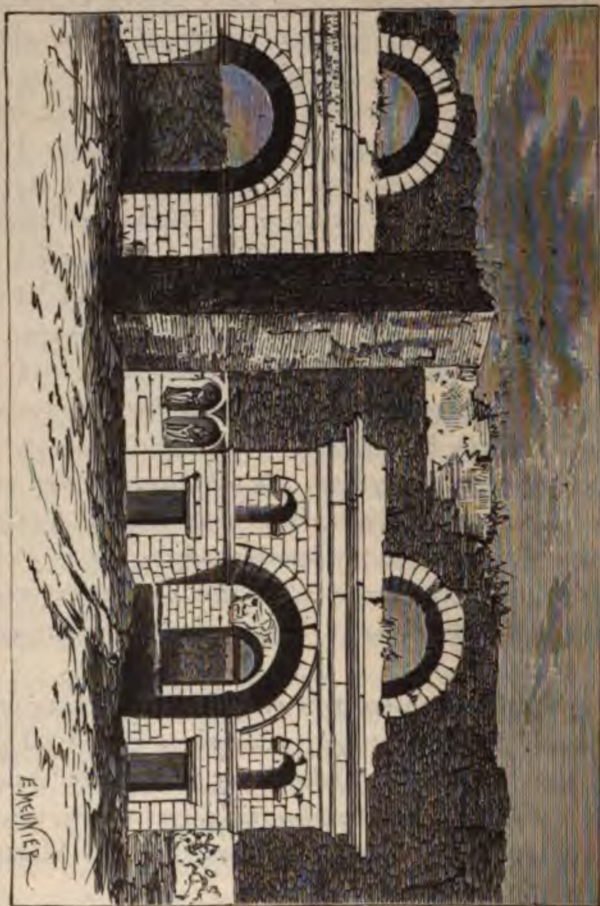
Καὶ ὁ μὲν Λέων μετὰ τὴν ἀξίαν λόγου νίκην ταύτην προεχώρησε ραιτέρω, προσδεχόμενος τοὺς ὁσημέραι προσρέοντας πρὸς αὐτόν. λλ' ἡ ἧττα δὲν ἀπήλπισε τὸν Σκληρόν, ὅστις, ἀνασυντάξας τὴν ρατιάν, ἔβη ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πρωτοβεστιαρίου. Φθάσας δ' εἰς τόπον λούμενον Ῥαγέας, ἐξεζήτει καιρὸν κατάλληλον πρὸς μάχην. Γενοένης δὲ τέλος συμβολῆς, πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 977, ἡ στρατιὰ ὧν ἀποστατῶν, διῃρημένη τριχῇ ὑπ' αὐτὸν τὸν Βάρδαν, τὸν ἀδελφὸν ὐτοῦ Κωνσταντῖνον καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν, ἐπέσεισε διὰ τῆς ρμῆς τοῦ κατὰ τὰ κέρατα ἱππικοῦ τὰς τάξεις τῶν πολεμίων. Ἡ βασιλικὴ στρατιὰ ἐτράπη εἰς φυγήν, πολλὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ σφαγή. Ἡ δ' ἐπιτυχία τῶν νικητῶν ἀπέβη πολλῷ μείζων ἕνεκα τοῦ φόνου ἢ τῆς ζωγρήσεως πολλῶν τῶν ἐπιφανῶν. Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν πεσόντων ἦτο πατρίκιος Ἰωάννης, τῶν δὲ ζωγρηθέντων οἱ ἀδελφοὶ Θεόδωρος καὶ Νικήτας οἱ Ἁγιοζαχαρῖται ἐξωρύχθησαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπ' ὄψει παντὸς τοῦ στρατεύματος ὡς παραβάντες δῆθεν τοὺς πρὸς τὸν Σκληρὸν ρκους καὶ προσχωρήσαντες πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον. Τὰ δὲ κυριώτατα τραύματα τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ὑπῆρξαν ὁ φόνος τοῦ στρατοπεδάρχου Πέτρου τοῦ Φωκᾶ καὶ ἡ ζώγρησις τοῦ πρωτοβεστιαρίου έοντος.

Ἡ παρὰ τὰς Ῥαγέας νίκη μετέστησε διὰ μιᾶς τὰ πράγματα ὑπὲρ οῦ Βάρδα Σκληροῦ. Σωρηδὸν προσεχώρουν εἰς αὐτὸν ἀρχαῖοι καὶ νέοι σιῶται καί, κύριος ἤδη ὢν τοῦ πλείστου τῆς βυζαντιακῆς Ἀσίας, η ταχὺς πρὸς βορρᾶν, ὅπως ἐκπολιορκήσῃ τὰς ὀλίγας πόλεις, αἵτινες Ἀσίᾳ ὑπεῖκον ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν βασιλέων, τὴν Νίκαιαν, ὴν Νικομήδειαν, τὴν Ἄβυδον.

Καὶ εἰς μὲν τῆς Ἀβύδου τὴν ἐκπολιόρκησιν ἀπεφάσισε νὰ προβῇ ὰ θαλάσσης, ἀναθεὶς τὸ ἔργον εἰς τὸν ναύαρχον αὐτοῦ Κουρτίκην, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου κατέχοντα ἤδη. Ἀλλ' εἰς τὸν θαλασσοκρατοῦντα Σκληρὸν ἀντέταξεν ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος, ἔκτακτον ἀναπτύξας δραστηριότητα, στόλον βασιλικόν, οὗ ναύαρχος ἀνεδείχθη ὁ πατρίκιος Θεόδωρος ὁ Καραντηνός, ὅστις εἶχεν

ἄλλοτε συμμετάσχει τῆς ἐναντίον τοῦ Τζιμισκῆ ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Ὁ στόλος δὲ οὗτος, κατορθώσας νὰ διεκπλεύσῃ τὸν Ἑλλήσποντον, ἀντεμετρήθη πρὸς τὸν Κουρτίκην περὶ τὴν Φώκαιαν καὶ ἐνίκησε λαμπρῶς, τρέψας εἰς φυγὴν τοὺς ἀντιπάλους.

Καὶ ἀνέκοψε μὲν ἡ παρὰ τὴν Φώκαιαν νίκη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου τὴν θαλασσοκρατίαν τοῦ Σκληροῦ. Ἀλλὰ κατὰ γῆν ὁ ἀποστάτης ἐ[illegible] προχωρ[illegible] ἤδη μέχρι τῆς Βιθυνίας, καὶ μακρὰ τὸ ἐξῆς ἦτο ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὸ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν δραστηριότητος ἐμερίμνησεν ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος περὶ

ΠΥΛΗ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

τῆς ἀμύνης τοῦ κυριωτάτου ἐρύματος τῆς Βιθυνίας, τῆς Νικαίας, ἀποστείλας πρὸς φρούρησιν αὐτῆς τὸν γενναῖον πατρίκιον Μανουὴλ τὸν Ἐρωτικόν, ἐπιλεγόμενον μὲν οὕτως, ἀνήκοντα δ' εἰς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν καὶ ὄντα πατέρα τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ τοῦ πρώτου ἐ… οἴκου τούτου ἔπειτ' ἀναβάντος ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου.

δυνήθη μὲν οὗτος νὰ κρατήσῃ εἰς τέλος τὴν Νίκαιαν, ἀλλὰ κατώρθωσεν ὅμως, διὰ δόλου ἀπατήσας τὸν πολιορκοῦντα Σκληρὸν, νὰ παραδώσῃ τὴν ἄλλως ἤδη ὑπὸ σιτοδείας πάσχουσαν πόλιν, λαβὼν παρὰ τοῦ νικητοῦ τὴν ἄδειαν ἐλευθέρας ἐξόδου ἑαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, ἥτις καὶ ἐπανέκαμψεν ἀβλαβὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ δὲ ἅλωσις τῆς Νικαίας καθίστανε μὲν τὸν Σκληρὸν κύριον ἁπάσης τῆς Ἀσίας, ἐφαίνετο δὲ ἤδη προαγγέλλουσα τὴν διαπεραίωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων. Καὶ ἴσως τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐπιτυχία τοῦ ἀποστάτου, ἔκτοτε δὲ καταρρέουσι τὰ κατ' αὐτὸν καὶ ἄρχεται ναυαγοῦν διὰ τοιούτων θυσιῶν καὶ ἀγώνων μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας εὐδοκιμῆσαν ἐγχείρημ' αὐτοῦ.

δ'

Ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ἡ παρὰ τὴν Φώκαιαν ναυτικὴ ἧττα τοῦ Κουρτίκη ὑπῆρξε πρόδρομος περαιτέρας κατὰ θάλασσαν ἀποτυχίας τοῦ ἀποστάτου, ἥτις ἤγαγεν τέλειον ἀφανισμὸν τοῦ στόλου αὐτοῦ.

Ἡ Ἄβυδος δὲν εἶχε παύσει πολιορκουμένη ὑπὸ τῶν Σκληρείων ὅτε ὁ Κουρτίκης, διώκων τὸν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διεκπλεύσαντα βασιλικὸν στόλον, εἶχε πλεύσει μέχρι Φωκαίας, ἔνθα ἡττήθη. Προΐστατο δὲ τῆς πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας ἐναπομεινάσης μοίρας τοῦ στόλου αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Σκληροῦ Ῥωμανὸς, ὅστις καὶ κατώρθωσεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Ἐκεῖσε δὲ κατέφυγε μετὰ τὴν παρὰ τὴν Φώκαιαν ἧτταν καὶ ὁ Κουρτίκης, διωκόμενος ὑπὸ τῶν νικητῶν. Σπεύσας δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ ναύαρχος τοῦ βασιλικοῦ στόλου Καραντηνὸς, κατώρθωσε μὲν νὰ καταφλέξῃ διὰ τῶν πυρφόρων αὐτοῦ σκαφῶν τὸν στόλον τῶν ἀποστατῶν, κατέλαβε δὲ τὴν Ἄβυδον, νικήσας καὶ κατὰ γῆν.

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἐκ τοῦ ὀλέθρου τοῦ στόλου ζημίαν τοῦ Σκληροῦ, τὰ κατ' αὐτὸν ἔβαινον ἔτι ἄριστα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Νικαίας. Αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ἠπειλεῖτο ἤδη. Ἀλλ' ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ ἔσωσε τὸν θρόνον ἡ ἀοίδιμος δραστηριότης καὶ

ὀξύνοια τοῦ παρακοιμωμένου, ἀναθέσαντος τὴν καταπολέμησιν τοῦ [illegible] Βάρδα Σκληροῦ εἰς τὸν Βάρδαν Φωκᾶν.

Ἡ ἐκλογὴ ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀρίστη, καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ Βασιλείου, [illegible] ἀκουσίως, ὡς φαίνεται, πεισθέντος εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ [illegible] τοῦ περὶ αὐτὸν συμβουλίου ἀνάγκην, πολιτικωτάτη. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ [illegible] Νικηφόρου Φωκᾶ οὐ μόνον ἦτο ὁ γενναιότατος καὶ δεξιώτατος τῶν [illegible] συγχρόνων στρατηγῶν, ἀλλὰ καὶ ἔπνεε μένεα κατὰ τοῦ ἀποστάτου [illegible]. Αὐτὸς πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἀποστατήσας ἐναντίον τοῦ Τζιμισκῆ εἶχεν ἐκ[illegible]νικηθῆ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, οὗ ἀνετίθετο τώρα εἰς αὐτὸν [illegible] καταπάλαισις, καὶ εἶχεν ὑποστῆ τὴν τιμωρίαν νὰ καρῇ μοναχός, ἐξ[illegible]ορισθεὶς εἰς Χίον. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ἀνακληθεὶς αἴφνης ἐκ τῆς ὑπερ[illegible]ορίας περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 978 καὶ τιμηθεὶς μάγιστρος καὶ δομ[illegible]στικος τῶν σχολῶν, ἀναλαμβάνει τὴν ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ ἀρχ[illegible]στρατηγίαν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐσχάτου ἀπ' αὐτοῦ κινδύνου, ὃν προσηύξαν[illegible] ἀπὸ βορρᾶ ἡ ἀνησυχία τῶν ἤδη τὸ Βυζάντιον ταρασσόντων Βουλγάρω[illegible]

Καὶ εὑρέθη μὲν ὁ προσήκων ἀρχιστράτηγος, παρεσχέθησαν δ' [illegible] αὐτὸν ὑπὸ τοῦ παρακοιμωμένου χρήματα δαψιλῆ, ἀλλὰ δὲν ἦτο πρ[illegible]χειρος ἡ στρατιὰ ἧς ἔμελλε νἀναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν χάριν κατατροπώσε[illegible] τοῦ ἀντιπάλου. Αἱ μόναι ἄξιαι λόγου τινὸς δυνάμεις, ἃς ἠδύνατο [illegible] διαθέσῃ, ἦσαν τὰ λείψανα τῶν ἐν Ῥαγέαις ἡττημένων· ταῦτ' ἀνασυ[illegible]ταχθέντα ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸν Εὐστάθιον Μαλεΐνον εἶχον ἤδη ἀνακτή[illegible] τὴν Καισάρειαν. Ἡ δύναμις δ' ἐκείνη, ἐπιρρωσθεῖσα ἅμα τῷ ἀκούσμα[illegible] τοῦ διορισμοῦ τοῦ Φωκᾶ διὰ τῆς ἀπὸ τῶν τάξεων τῶν Σκληρείων ἀπ[illegible]σκιρτήσεως τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη, ἠδύνατο νἀποβῇ ἀξιολογωτάτη, ἐν[illegible]γοῦσα κατὰ τὰ νῶτα τοῦ ἀποστάτου, ἂν ὁ Φωκᾶς κατώρθονε νὰ στρ[illegible]τηγήσῃ αὐτῆς. Ἡ ἐπιτυχία τοιούτου ἐγχειρήματος ἤθελε κατὰ [illegible] προορώμενα πάντως ἀναγκάσει τὸν Σκληρὸν νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ὀπί[illegible] ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν ἐπίφοβον ἐκείνην στρατιάν. Διὰ το[illegible] μετ' ἐπιμονῆς ἀπέκρουσε τὸ πρῶτον ὁ τὰ περὶ τὸν Ἑλλήσποντον χ[illegible]ρία κατέχων Ῥωμανὸς Σκληρὸς τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν διαπεραίωσιν [illegible] Φωκᾶ· ἀλλὰ τέλος οὗτος, διαλαθὼν τὰς φυλακὰς ἐπὶ πλοίου, ἀπ[illegible] εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν, καὶ μετημφιεσμένος ἐν νυκτοπορίαις δι[illegible]θὼν διὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν κατεχομένων χωρῶν ἔφθασεν [illegible] τὴν Καισάρειαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Βούρτζη καὶ τοῦ Μαλεΐνου.

Ἡ δὲ ἄφιξις τοῦ Φωκᾶ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν βασιλικῶν καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψις τῆς ἀρχιστρατηγίας ἐπλήρωσε θάρρους τὴν στρα-

τιὰν ἥτις εὔελπις ἀνέλαβε τὴν πρὸς βορρᾶν ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου πορείαν, καὶ ἀνέζευξεν εἰς τὸ Ἀμόριον τῆς Φρυγίας. Ἡ δὲ ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν ἤδη κατεχομένη ἀσιατικὴ γῆ ᾐσθάνθη βαρὺ τὸ βῆμα τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ στρατηγουμένων, καὶ ὁ Σκληρὸς ἐνόησεν, ὅτι τὸ πρῶτον ἤδη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποστασίας ἀντιπαρετάσσετο πρὸς αὐτὸν στρατηγὸς πολεμικώτατος καὶ τεχνικώτατος. Μόνη σωτηρία αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ εἶνε ἡ γοργὴ ἐπίθεσις, πρὶν ἢ ἡ ὑπὸ τῶν προτέρων ἡττῶν κεχαυνωμένη βασιλικὴ στρατιὰ προφθάσῃ νὰ ἐμπλησθῇ νέου φρονήματος ὑπὸ τὴν νέαν στρατηγίαν. Διό, ἐγκαταλιπὼν τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον στρατοπεδείαν καὶ κενώσας τὴν Νίκαιαν, ἔσπευσε ταχὺς πρὸς νότον.

Μετ' οὐ πολὺ δέ, τελευτῶντος τοῦ ἔαρος τοῦ 978, ἐν τῇ ἁρμοδιωτάτῃ πρὸς κίνησιν ἱππικῶν δυνάμεων πεδιάδι τῆς Παγκαλείας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου συνεκρούσθησαν αἱ ἀντίπαλοι στρατιαί. Ἡ δὲ μάχη ἀπέβη ὑπὲρ τῆς πολυαριθμοτέρας στρατιᾶς τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Οἱ βασιλικοὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καθ' ἣν αὐτὸς ὁ Φωκᾶς, ὄπισθεν οὐραγῶν καὶ ἀποκρούων τοὺς ἐπερχομένους, ἐκινδύνευσε νὰ ζωγρηθῇ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ. Ἀλλ' ἡ ἧττα δὲν ὑπῆρξε κρίσιμος ἕνεκα τῆς τάξεως μεθ' ἧς ἐτελέσθη ἡ ὑποχώρησις πρὸς τὸ Χαρσιανόν, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ὁμωνύμου θέματος.

Οὐδ' εἶχε καταβληθῆ τὸ φρόνημα τοῦ Φωκᾶ ἐκ τῆς πρώτης ἐκείνης ἥττης, ἀλλ' ἀναπαύσας ἐν τῷ νέῳ στρατοπέδῳ τὴν στρατιὰν ἠγωνίζετο ναὐξήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν προσελκύων διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τιμῶν τοὺς εἰς αὐτὸν ἐν πλήθει προσφοιτῶντας· τοιαύτην πεποίθησιν περὶ προσεχοῦς παύσεως τῆς ἀποστασίας εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπνεύσῃ καίπερ ἡττηθεὶς πρὸς ὥραν ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ Σκληροῦ.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ νικητής, διαβὰς τὸν Ἅλυν, εἰσήλασε καὶ αὐτός, διώκων τοὺς ὑπὸ τὸν Φωκᾶν, εἰς τὸ θέμα Χαρσιανόν, καὶ κατεσκήνωσεν ἐν τόπῳ καλουμένῳ Βασιλικὰ θέρμα, περὶ τὰς εἴκοσιν ὥρας πρὸς νότον τῆς Καισαρείας ἔνθα νῦν τὸ χωρίον Τερζιλὶ-χαμάμ, ἐν ᾧ διασώζονται λείψανα θερμῶν τῶν ἀδριανείων χρόνων. Προκαλέσας δ' εἰς μάχην τοὺς πολεμίους, ἐνίκησε τὸ δεύτερον. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀντέσχον οἱ περὶ τὸν Φωκᾶν, ἀγωνισθέντα γενναιότατα, διασπῶντα ἀπὸ τοῦ ἵππου τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων διὰ τῆς σιδηρᾶς κορύνης καὶ πλείστους φονεύοντα, ἀλλὰ τέλος καὶ πάλιν οἱ ὑπ' αὐτὸν καταληφθέντες ὑπὸ δέους ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Ἄλλος στρατηγὸς ἤθελεν ἴσως δειλιάσει μετὰ τὴν διπλῆν ἐκείνη
ἀποτυχίαν. Ἀλλ᾽ ὁ Βάρδας Φωκᾶς δὲν ἦτο τῶν ἀνδρῶν τῶν εὐκόλω
ὑποχωρούντων. Χωρὶς νὰ πτοηθῇ ἐκ τῶν ἀτυχιῶν ἐνέμενεν εἰς τὴ
ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Ἤδη μέγα κέρδος διὰ τοὺς βασιλικοὺ
ἦτο, ὅτι χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ νέου πατριάρχου Ἀντιοχείας, τ
διαδεχθέντος τὸν ἐν ἔτει 976 θανόντα Θεόδωρον, τοῦ Ἀγαπίου,
Σαρακηνὸς πατρίκιος ὁ κατέχων τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πρ

ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩι ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩι

τὸν Σκληρὸν μεταστάσεως τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη προσεχώρησεν ε
τοὺς βασιλεῖς, μάταιαι δ᾽ εἶχον ἀποβῆ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τ
Σκληροῦ περὶ τῆς δι᾽ ἄλλων Σαρακηνῶν ἀνακτήσεως τῆς ἀξιολογ
τάτης ἐκείνης πόλεως.

Ἀλλ᾽ ὅπως κερδηθῇ ἔδαφος ἐν Ἀσίᾳ, παρίστατο ἀνάγκη νέ
συμμάχων, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ὁ Φωκᾶς. Ἀξ
λογος δὲ πράγματι ὑπῆρξεν ἡ ἐπικουρία ἣν ἔλαβε πορευθεὶς εἰς τ
Ἰβηρίαν πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ἄρχοντα τῆς Ἰβηρίας Δαβίδ. Κατὰ δ᾽
κλησιαστικάς τινας παραδόσεις, σχετιζομένας πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς
Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐπικουριῶν τ
Δαβὶδ ἐπετεύχθη ὄχι διὰ μεταβάσεως τοῦ Βάρδα Φωκᾶ πρὸς αὐτὸ
ἀλλὰ διὰ τῆς πρεσβείας τοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονάζοντος Ἰωάννου Το
νικίου, πρώην στρατηγοῦ τοῦ Δαβίδ. Ἀνήρχοντο δ᾽ οἱ ὑπ᾽ αὐτοῦ ε

βοήθειαν τῶν βασιλικῶν ἀποσταλέντες ἄνδρες εἰς δωδεκακισχιλίους Ἴβηρας καὶ Ἀρμενίους λογάδας. Ἂν δὲ πιστεύσωμεν τὸν Ἀρμένιον χρονογράφον Στέφανον τὸν Ταρωνίτην τὸν γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Acogh'ig ἡ πρόθυμος ἐπικουρία τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἰβηρίας ὑπῆρξε τὸ ἀντάλλαγμα γενομένης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν βασιλέων παραχωρήσεως παραμεθορίων χωρῶν. Ἡ δὲ στρατηγία τῶν ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰς τὸν Φωκᾶν ὁπωςδήποτε σταλέντων ἐπικούρων λέγεται ἀνατεθεῖσα εἰς αὐτὸν τὸν Τορνίκιον. Οὕτω δύο πρώην στρατηγοὶ καὶ ἔπειτα μοναχοί, ἀποβαλόντες ἐκ νέου τὸ ῥάσον, ἡγοῦντο νῦν τῆς ἐπανειλημμένως πρότερον ἡττημένης στρατιᾶς, εἰς ἣν ἐπεφυλάσσετο τέλος νὰ ἐκδικήσῃ τὰς προτέρας ἥττας καὶ στηρίξῃ τὸν κινδυνεύοντα θρόνον τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

ε΄

Τὸ ναυάγιον τῆς ἀποστασίας.

Ἡ συμμαχία τῶν Ἰβήρων δὲν φαίνεται θορυβήσασα τὸν Σκληρὸν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε νἀποστῇ πολεμικῶν ἐνεργειῶν. Ἄπορον δὲ μόνον εἶνε πῶς ὁ ἀποστάτης ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ ὁ μετὰ τὰς δύο ἥττας τοῦ Φωκᾶ χρόνος χωρὶς νὰ ἐπιτεθῇ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Θέλων δ' ὁπωςδήποτε νὰ ἐπιφέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν σύμπραξιν τῶν βασιλικῶν μετὰ τῶν Ἰβήρων εἰςώρμησεν εἰς τὰς ἰβηρικὰς καὶ ἀρμενικὰς χώρας δῃῶν αὐτάς. Ἀλλὰ μικραὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιτυχίαι αὐτοῦ, οὐδὲ παρεκώλυσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Φωκᾶ, ὅςτις ἡγούμενος τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῶν ἐπικούρων ἐπανέλαβε τὸν πόλεμον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 979.

Τελευτῶντος δὲ τοῦ Μαρτίου ἀντιπαρετάχθησαν αἱ δύο ἀντίπαλοι στρατιαὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ πεδιάδι τῆς Παγκαλείας, ἐν ᾗ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἡττηθῆ ὁ Φωκᾶς. Ἡ μάχη ὑπῆρξε κρατερὰ καὶ ἀπέβη τὸ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ Σκληροῦ, τῶν περὶ τὸν Φωκᾶν κλινάντων καὶ πάλιν. Ἡ ὥρα ἦτο κρίσιμος. Νέα ἧττα ἤθελεν ἀγάγει εἰς τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀποστάτου καὶ κατάλυσιν τῶν βασιλέων. Ἦτο λοιπὸν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῶν πάντων. Διὸ ὁ Φωκᾶς, βλέπων τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν μονονοὺ τρεπομένους, ἐπέδειξε τόλμην καταπληκτικήν, ἐκτεθεὶς εἰς κίνδυνον προφανῆ χάριν σωτηρίας τῶν βασιλέων. Καὶ δή, διελά-

σας διὰ τῶν φαλάγγων τῶν πολεμίων, ὥρμησε μετὰ σφοδρότητος ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ. Συνεκροτήθη δὲ τότε μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν μονομαχία ὁμηρική. Οἱ δύο ἄνδρες ἐμάχοντο μόνοι ἀπὸ τῶν ἵππων ἐναντίον ἀλλήλων, ἔχοντες πέριξ θεώμενα τὰ δύο στρατόπεδα. Ὁ Σκληρὸς ἀποκόπτει διὰ τοῦ ξίφους τὸ δεξιὸν οὖς τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ καὶ τὸν χαλινόν· ἀλλὰ πολὺ εὐστοχώτερον ὑπῆρξε τὸ πλῆγμα τοῦ Φωκᾶ, πλήξαντος τὸν ἀντίπαλον κατὰ κεφαλῆς διὰ τῆς σιδηρᾶς κορύνης. Ὁ πληγεὶς ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου αὐτοῦ, τοῦ Αἰγυπτίου, ὡς ἐκαλεῖτο, ἀραβικοῦ τὸ γένος, περιρρεόμενος ὑπὸ αἱμάτων· ὁ δὲ Φωκᾶς, κεντρίσας τὸν ἴδιον ἵππον, ἀνῆλθε διὰ τῶν φαλάγγων τῶν πολεμίων πρός τινα γειτονοῦντα λόφον.

Ἐν τούτοις δὲ οἱ περὶ τὸν Σκληρὸν σπεύσαντες ἤγαγον αὐτὸν λιποψυχοῦντα ὑπὸ τοῦ τραύματος ἐπί τινα γείτονα πηγήν, ὅπως ἀποπλύνωσι τὸν λύθρον. Ὁ δὲ ἵππος αὐτοῦ ἀποσκιρτήσας καὶ διαφυγὼν τὸν κρατοῦντ᾽ αὐτὸν ἡνίοχον ἐφέρετο ἀτάκτως διὰ τῶν τάξεων. Ἰδόντες δὲ τὸν ἵππον οἱ Σκλήρειοι ἄνευ ἐπιβάτου καὶ πεφυρμένον ὑπὸ αἵματος καὶ ἀναγνωρίσαντες αὐτόν, ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν εἶχε φονευθῇ, καὶ ἐτράπησαν ἀκόσμως εἰς φυγήν, ῥίπτοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸν γείτονα Σαγγάριον, εἰ καὶ οὐδεὶς ὑπῆρχε μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὁ διώκων.

Ἰδὼν δὲ ὁ Φωκᾶς ἀπὸ τοῦ ὑψώματος, εἰς ὃ εἶχεν ἀνέλθει, ὅπως ἀνασυντάξῃ τὴν ἰδίαν στρατιάν, καταβαίνει ἀπὸ τοῦ λόφου μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ἄρχεται τῆς διώξεως τῶν φευγόντων, συμπατούντων ἀλλήλους ἀτάκτως ἐν τῇ φυγῇ. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπῆρξαν οἱ φονευθέντες τῶν Σκληρείων, πολλοὶ δ᾽ οἱ ζωγρηθέντες. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν λαμπρὰν νίκην τοῦ Φωκᾶ οἱ ἐξ Ἰβηρίας ἱππεῖς, οἵτινες καὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι λαφυραγωγήσαντες τὸ στρατόπεδον τῶν ἡττηθέντων.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ, ἀνανήψας ὁ Σκληρὸς καὶ ἰδὼν τὴν τροπὴν τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὴν ἧτταν, περὶ ἑνὸς καὶ μόνου ἠδύνατο καὶ ὤφειλε τὸ ἑξῆς νὰ μεριμνήσῃ, περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ σωτηρίας. Διὸ ἐπιβὰς τοῦ ἵππου ἔφυγεν ἐν σπουδῇ μακράν, πολὺ μακράν, πέραν τοῦ Εὐφράτου, εἰς τὴν Μαρτυρόπολιν, ἐν μέσῳ τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ ἐπειράθη μὲν ἔπειτα, μεταβὰς εἰς Βαγδάτιον, νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα δι᾽ ἐπικουρίας τοῦ χαλίφου, εἰς ὃν ἦτο πρόθυμος νὰ παράσχῃ ἀντὶ ἀνταλλάγματος τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ληφθέντα παρὰ τῶν Ἀράβων φρούρια, ἀλλ᾽

ἀπέτυχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ ἐξηκολούθησε διαμένων ἐν τῇ πόλει τῶν χαλιφῶν δίκην αἰχμαλώτου ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ 986. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθησαν μὲν τὴν ἀντίστασιν ἐν Ἀσίᾳ τινὲς τῶν συνεργῶν τοῦ Σκληροῦ μέχρι τοῦ 980, ἕως ὑπετάγησαν τυχόντες ἀμνηστίας παρὰ τῶν βασιλέων· δικαίως δ' ὁ Πέτρος Φωκᾶς, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠξιώθη τῆς τιμῆς πανηγυρικοῦ θριάμβου ἐπὶ τῇ καταπαλαίσει ἀποστασίας, ἥτις εἶχε κλονήσει καὶ ἐκράτει μετέωρον τὸ βασίλειον ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Ἴβηρ Τορνίκιος, ὅςτις μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας τοῦ

Η ΕΝ ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ

Σκληροῦ ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐν ᾧ ἐμόναζε, καὶ ἔγεινε μεθ' ἑτέρου συμπολίτου μοναχοῦ, τοῦ Ἰωάννου, κτίστης τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, οἵτινες ἤρχισαν ἔκτοτε συρρέοντες πολυπληθεῖς εἰς τὸ ἁγιώνυμον ὄρος. Ἀκόμη δὲ μέχρι τῆς σήμερον φυλάσσεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς εὐαγοῦς ταύτης μονῆς ὁ ἁλυσιδωτὸς θώραξ τοῦ Ἴβηρος κτίστου ὁ περιβαλὼν τἄλκιμα αὐτοῦ στήθη ὡς μαχητοῦ ὑπὲρ τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου. Ἀναμιγνύουσι δ' αἱ ἐκκλησιαστικαὶ πηγαὶ εἰς τὴν κτίσιν ταύτην τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ τὸ ὄνομα τῆς βασιλομήτορος Θεοφανοῦς, ἥτις ἀνεκλήθη μὲν ἐκ τῆς ἐξορίας ἅμα τῇ ἀναρρήσει

τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται συμμε
σχοῦσα πολιτικῆς δράσεως καὶ εἶνε ἄγνωστον πότε ἀπέθανεν.

ς'

Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εὑρίσκετο ἐν πολέμῳ ἐ
τίον τοῦ Σκληροῦ, μανθάνομεν αἴφνης τὴν παραίτησιν τοῦ πατριά
Ἀντωνίου, τοῦ χρηστοῦ ἐκείνου Στουδίτου μοναχοῦ, ὃν εἶχεν ἀν
βάσει διὰ τὰς κοσμούσας αὐτὸν ἀρετὰς ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρ
Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τούτου ὁ αὐτοκράτωρ
σίλειος διέ
τὴν ἐν ἑνὶ
ματι συναγ
τοῦ Μηνολο
τῶν ἁγίων
καθ' ἡμᾶς
κλησίας το
ριέχοντος
βίους τῶν
ἑκάστην ἡμ
ἑορταζομε
ἁγίων· ὁμοί
συνετάχθη
Συναξάριον
ἔχον τἀνα
σματα τῶν
ξεων καὶ
στολῶν τῶ

Η· ΒΑΠΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ποστόλων τἀναγινωσκόμενα κατά τε τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυρ
καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ αὐτο
τορος ἐγράφη πολυτελὲς ἀντίγραφον τοῦ Μηνολογίου, κοσμηθὲν
πολυαρίθμων καὶ λαμπρῶν εἰκόνων καὶ ἀποτελοῦν σήμερον ἓν
κειμηλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ἐν ᾗ ἀπόκειται.

Γένες οἱ λόγοι οἱ ἀγαγόντες εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ πατριάρχου
-τωνίου, θανόντος μετ' οὐ πολὺ περὶ τὸ 980, καὶ τὴν ἐπὶ τέσσαρα
ἔτη χηρείαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἕως ἐκαθέσθη ἐπ' αὐτοῦ Νι-
κος ὁ ἐπωνυμούμενος Χρυσοβέργιος, ὅςτις ἐκόσμησε τὴν ἐκκλησίαν
ρι τοῦ 995, δὲν εἶνε γνωστόν· θὰ ἦτο δὲ μακρὸν ἅμα καὶ τολ-
ὸν νὰ ἐκφρασθῶσιν εἰκασίαι πρὸς ἐξήγησιν τῶν γεγονότων τούτων.
ως δ' ὁπωςδήποτε δὲν εἶνε ἄσχετος ἡ διατάραξις αὕτη τῶν κατὰ
ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὰ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενό-
α ἐν Ῥώμῃ, ἔνθ' ἀντεμετροῦντο πρὸς ἀλλήλας αἱ ἐπιδράσεις Ὄθω-
Γ' πρὸς τὴν ἰθαγενῆ φατρίαν, ὑποστηριζομένην πιθανῶς ὑπὸ τῆς
αντιακῆς αὐλῆς. Τῶν ἀντεπιδράσεων δὲ τούτων ὁ ἀντίκτυπος
ρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου, ὅςτις γίνεται περὶ τοὺς αὐ-
ς χρόνους ἕρμαιον ὁτὲ μὲν τῆς μιᾶς, ὁτὲ δὲ τῆς ἑτέρας τούτων
ν φατριῶν.

Ἀληθῶς περὶ οὓς χρόνους τὸ βυζαντιακὸν κράτος μόλις που εἶχε
ύσει σαλευόμενον ὑπὸ τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ εἴπερ ποτὲ σθε-
ρὰ ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ ἡ δύναμις τῶν Γερμανῶν. Ὄθων Β' ὁ σύζυγος
ς Θεοφανοῦς εὑρίσκετο ἤδη τελευτῶντος τοῦ 980 ἐν Ῥώμῃ, ὁπόθεν
ελέτα τὴν κατάβασιν εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας. Ἀνίσχυροι ὄντες
Βυζαντῖνοι νἀντεπεξέλθωσι πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Δύσεως εἶχον
αγκασθῆ νὰ βλέπωσιν ἄνευ ἀντιστάσεως τὰς ἰταλικὰς κτήσεις τοῦ
άτους δῃουμένας καθ' ἕκαστον σχεδὸν ἔτος ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ
υροῦ ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας Ἀβοὺλ-Κασσέμ. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ λόγος
πείσας τὸν Ὄθωνα νἀπαλλάξῃ τὰ ἑλληνικὰ θέματα τῆς Ἰταλίας
ν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ὑποτάσσων αὐτά. Μάτην οἱ βασιλεῖς τοῦ
ζαντίου ἐπειράθησαν διὰ πρεσβείας νἀποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τούτου
ῦ σκοποῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἐξεκίνησε τὸ φθινόπωρον τοῦ
1, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς καὶ ἡγούμενος τῆς ὀλιγαν-
ώπου, ἀλλ' ἀξιολόγου αὐτοῦ στρατιᾶς, ἥτις συνίστατο μάλιστα ἐκ
ξόνων, πορευόμενος ἐκ Ῥώμης πρὸς νότον. Συγκεντρωθέντων δὲ
ρὶ τὰ Χριστούγεννα ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κυριευθέντι Σαλερινῷ, ἔνθα
ταιὰ ἦτο ἀκόμη μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ ἐπίδρασις τῶν Βυζαν-
ων, τῶν ἐπικούρων τῶν σταλέντων ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ ὑπο-
ων Λαγγοβάρδων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἡ ἡνωμένη ἰταλικὴ καὶ
μανικὴ στρατιὰ εἰςήλασεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ὄθωνος εἰς τὰ
αντιακὰ θέματα.

Ὁ ἀγὼν ἦτο ἔκτοτε κοινὸς διά τε τοὺς Βυζαντίνους καὶ τοὺς Ἄραβας ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέως. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ἀπίθανον νὰ συνωμολογήθη καὶ κατὰ τύπους συμμαχία ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος μεταξὺ τῶν ἀπειλουμένων, ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε ἀμφίβολον εἶνε ἂν Βυζαντῖνοι καὶ Σαρακηνοὶ συνέπραξαν πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τοῦ κακοῦ κινδύνου, εἰ καὶ περὶ οὐδεμιᾶς μάχης γίνεται λόγος, ἐν ᾗ νὰ βλέπωμεν συγκινδυνεύοντας τοὺς τέως ἀμειλίκτους ἀλλήλων ἐχθρούς.

Ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε κατ᾽ οὐδὲν ὠφέλησε τοὺς Βυζαντίνους ἡ σύμπραξις τῶν Ἀράβων. Ἀκάθεκτος ὁ Ὄθων ἐκυρίευσεν ἤδη τὸν Ἰανουάριον 982 τὴν Βᾶριν, ἥτις πρὸ δώδεκα ἐτῶν εἶχεν ἀπωθήσει τὰ ὅπλα Ὄθωνος τοῦ Α᾽, εἶτα δὲ τελευτῶντος τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὴν Ματέραν, καὶ ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου τὸν Τάραντα, οὗ ἀσθενὴς ὑπῆρξεν ἡ ὑπεράσπισις ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς φρουρᾶς. Οὕτως ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ὅλη ἡ Ἀπουλία εὑρίσκετο κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ Βυζαντῖνοι εἶχον ἀποβάλει τὸ ἥμισυ καὶ ὑπερέκεινα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων αὐτῶν, ὧν ἦρχεν ὁ Καλοκυρὸς Δελφινᾶς, περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα τοῦ *κατεπάνω*, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ Βυζαντῖνοι διοικηταὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ θεμάτων.

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ἐπ᾽ ἴσης θριαμβευτικὴ καὶ ἀνώδυνος ἡ εἰς τὴν Καλαβρίαν προχώρησις τοῦ Ὄθωνος. Ἡ δ᾽ ἀντίστασις προῆλθεν ἐκ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας, καὶ αἱ πρῶται πρὸς αὐτοὺς συμπλοκαὶ συνέβησαν περὶ τὸ Ῥουσκιανόν. Ἦτο δὲ τὸ Ῥουσκιανὸν (Rossano) ἡ ἄλλοτε πιθανῶς πρωτεύουσα τοῦ θέματος Λαγγοβαρδίας, ἡ γενέτειρα τοῦ Ἕλληνος πάπα Ἰωάννου Ζ' (705-707) καὶ τοῦ μεγάλου μοναχοῦ τοῦ δεκάτου αἰῶνος Νείλου τοῦ μετὰ μακρὰν ἐν Καλαβρίᾳ δρᾶσιν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μέχρι τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου ἀποχωρήσαντος εἰς τὸ ἀρχαῖον Τοῦσκλον καὶ κτίσαντος τὴν μονὴν τῆς Κρυπτοφέρρης (Grottaferatta) ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐπαύλεως τοῦ Κικέρωνος.

Οἱ πρόσκοποι τῶν Ἀράβων οἱ κατέχοντες τὸ Ῥουσκιανὸν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὴν πόλιν, καταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τοῦ Ὄθωνος, ὅστις, ἀφεὶς ἐν αὐτῇ τὴν Θεοφανώ, ἀπεφάσισε νὰ ἐπεξέλθῃ μεθ᾽ ὁρμῆς ἐναντίον τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀβοὺλ-Κασσέμ. Συνήντησε δ᾽ αὐτὴν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων Στῦλον ἀπὸ τοῦ μόνου κίονος τοῦ περισωθέντος ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Λακινίας Ἥρας ὀλίγον πρὸς νότον τῆς πόλεως Κρότωνος. Ἡ μάχη

λεμηθεῖσα μετὰ μεγάλης μανίας καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ὑπὸ ν θερμὸν ἥλιον τοῦ Ἰουλίου 982, ἀπέβη τὸ πρῶτον ὑπὲρ τῶν Γερνῶν. Τὸ κέντρον τῆς ἀραβικῆς στρατιᾶς ἐτράπη εἰς φυγὴν, πεσόντος τοῦ τοῦ ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας. Ἀλλ' ἡ ἀσύνετος ἄνευ τῶν προςηοσῶν προφυλάξεων δίωξις τῶν φευγόντων παρὰ τῶν νικητῶν ἤγαγε τ' οὐ πολὺ, τὴν 13 Ἰουλίου, εἰς περικύκλωσιν τῶν διωκόντων ὑπὸ ν ἀνασυνταχθέντων Σαρακηνῶν. Μετὰ τοιαύτης δ' ὁρμῆς ἐπολέμην κατὰ τὴν νέαν ταύτην μάχην οἱ Σαρακηνοὶ, ὥςτ' ἐνίκησαν ἐπινῶς, πλείστους μὲν τῶν τέως νικητῶν κατασφάξαντες, πλείστους

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΚΡΥΠΤΟΦΕΡΡΗΣ ΕΚ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

ἀναγκάσαντες νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὰ ὕδατα τῆς ἐγγὺς θαλάσσης, ἐν ᾗ αἱ ἐπνίγησαν, πολλοὺς δ' ἐξανδραποδίσαντες. Τετρακιςχίλιοι καὶ ἐπεινα ὑπῆρξαν οἱ ἐν τῇ μάχῃ πεσόντες Χριστιανοὶ, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἄνθος τῶν περὶ τὸν Ὄθωνα Γερμανῶν καὶ Λαγγοβάρδων εὐπατριδῶν. ὑτὸς δ' ὁ αὐτοκράτωρ ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη ἐν τῇ φυγῇ, εἰςορμήις μὲν ἐπὶ θυμοειδοῦς ἵππου εἰς τὰ ὕδατα, ἀναβιβασθεὶς δ' ἐξ ἐλέους ς τὸ ἕτερον δύο βυζαντιακῶν χελανδίων προςορμούντων, ἅτινα εἶχον ροςχωρήσει εἰς τὸν Ὄθωνα προδοτικῶς ἤδη πρὸ τῆς παρὰ τὸν Στῦλον μάχης· διαπεραιωθεὶς δ' ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τίνα εἶχον σώσει εἰς τὸ Ῥουσκιανὸν, ἀπεβιβάσθη τέλος διὰ δόλου διακολυμβήσας ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν ἀκτήν.

Ἡ ἧττα ἦτο τοιαύτη, ὥςτε μετ' οὐ πολὺ ἡ νότιος Ἰταλία ἐκε-

νοῦτο πάλιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, καὶ ὁ Ὄθων ἀνεζεύγνυε πρὸς βορρᾶ[illegible], πνέων μένεα κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ παρασκευάζων νέον ἐκδικη[illegible]κὸν πόλεμον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἐν τῇ π[illegible] τὸν Στῦλον μάχῃ πεσόντα Ἀβοὺλ-Κασσὲμ υἱὸς αὐτοῦ Τζαβὲρ οὔ[illegible] τὴν νίκην ἐπωφελήθη, ἐπαναγαγὼν πάραυτα τὴν στρατιὰν εἰς τ[illegible] Σικελίαν, οὔτε ὑπὸ τοῦ χαλίφου τοῦ Καΐρου ἀνεγνωρίσθη, ἀναδείξ[illegible] ἀντ' αὐτοῦ ἀμηρᾶν τῆς Σικελίας ἕνα τῶν παρ' αὐτοῦ εὐνοουμένω[illegible], τὸν Τζαφάρ.

Καὶ ἐξεκίνησε μὲν καὶ πάλιν ὁ Ὄθων μετὰ μεγάλης στρατιᾶς, κ[illegible]ρίως ἐξ Ἰταλῶν συγκειμένης, τελευτῶντος τοῦ Αὐγούστου 983, π[illegible]ὸς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ πρὶν ἢ προχωρήσῃ ἦλθον ἐκ Γερμαν[illegible] θλιβεραὶ εἰδήσεις, ἀγγέλλουσαι, ὅτι οἱ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐπιστ[illegible]ψαντες Δανοὶ καὶ Βένδοι εἶχον ἐπιπέσει ἐναντίον τῶν γερμανικῶν χ[illegible]ρῶν. Ἐν ᾧ δ' οἱ μὲν ἀγγελλόμενοι ἐκ τῆς πατρίδος κίνδυνοι ἐνέβαλ[illegible] τὸν Ὄθωνα εἰς δυσθύμους σκέψεις, ἀνεθάρρουν δ' οἱ Ἕλληνες τῆς Ἰ[illegible]λίας καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ Σαρακηνοί, ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν [illegible] Ἰταλῶν ἠσθένησε βαρέως καὶ ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τῇ 7 Δεκεμβρ[illegible] 983, ὅτε καὶ ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου [illegible] Ὄθωνος Γ' ἡ βασιλομήτωρ Θεοφανώ, ἧς παρηκολουθήσαμεν ἤδη [illegible] πολιτείαν.

ζ'

Νέοι ἀγῶνες ἐν Συρίᾳ.

Πλὴν τῶν ἄλλων ζημιῶν ἃς ἐπήνεγκεν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κρά[illegible] ἡ μακρὰ ἀποστασία τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἰδίας μνείας εἶνε ἀξία ἡ με[illegible]σις τῆς δυνάμεως καὶ γοητείας τῶν Βυζαντίνων παρὰ τοῖς Σαρακη[illegible] τῆς Ἀσίας. Εἴδομεν ἤδη τὴν ἐπονείδιστον συνθήκην, ἣν οἱ νέοι δυ[illegible]σται τοῦ Χαλεπίου Βακγοὺρ καὶ Καργουγιᾶς εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ ὁ[illegible]λογήσωσι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους τελευτῶντος τοῦ 969 ἢ ἀρχομέ[illegible] τοῦ 970 περὶ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Ἀ[illegible] ἔκτοτε τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ ἐν Συρίᾳ. Τὸν Βακγοὺρ [illegible] τὸν Καργουγιᾶν εἶχεν ἀντικαταστήσει καὶ πάλιν ἐν Χαλεπίῳ ἀνακ[illegible]σας αὐτὸ ἀπὸ τοῦ 976 Σαὰδ ὁ υἱὸς τοῦ Σεὶφ-ἐδ-δαούλα, ἀναγ[illegible]

-τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ἐν Καΐρῳ χαλίφου Ἀλ-αζίζ τοῦ διαδε-
-τος τὸν θανόντα πατέρα Μουίζ. Ἐπωφελούμενος δ' ὁ Σαὰδ-ἐδ-
-λα τὴν ἀνωμαλίαν, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐκ
ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, ἠρνήθη τέλος τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐπι-
θέντος διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων φόρου. Ἀλλ'
κρασπονδία αὕτη καὶ ἡ ὁπωσδήποτε ὑπὸ τοῦ Σαὰδ ἐπιδειχθεῖσα
τὸν ἀποστάτην εὔνοια ἐξηρέθισαν τοὺς ἐν Βυζαντίῳ βασιλεῖς·
ἧττον δὲ κατελήφθη ὑπὸ δυσμενείας πρὸς αὐτὸν ὁ χαλίφης τοῦ
ρου, βλέπων τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν αὐτοῦ φιλίαν πρὸς τὸν Ἀβ-
ίδην χαλίφην τοῦ Βαγδατίου.
Διὸ ἅμα τῇ καταπαλαίσει τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ βυζαν-
ιὴ στρατιὰ, ἧς ἡγεῖτο ὁ νικητὴς τοῦ ἀποστάτου Βάρδας ὁ Φωκᾶς,
ρατοπέδευσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 981 πρὸ τοῦ Χαλεπίου. Συγκρο-
είσης δὲ μάχης πρὸς τοὺς περὶ τὸν Σαὰδ, οὗτος ἡττηθεὶς ἠναγκά-
νὰ ὑποσχεθῇ καὶ πάλιν τὴν τακτικὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου, περι-
θέντος εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ πρότερον ἀποτινομένου. Ἀλλὰ πρὶν
συμπληρωθῶσι δύο ἔτη, ὁ πρὸ τοῦ Σαὰδ κύριος τοῦ Χαλεπίου Βακ-
ρ, ὅστις, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ νέου ἀμηρᾶ, εἶχεν ἐπιτραπῇ ὑπ' αὐτοῦ
διοίκησιν τῆς Ἐμέσης, ἐργαζόμενος ἐν συμπράξει πρὸς τοὺς Σα-
ηνοὺς τῆς Αἰγύπτου, ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, ὅπερ ἐσκό-
νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτούς. Πιεζόμενος δ' ὑπὸ τῆς ἐπιδρομῆς ὁ Σαὰδ
τησε τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅστις περιεβάλλετο ἀκόμη
ἀρχὴν δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκκινήσας δ' ὁ
κᾶς μετὰ μεγάλων δυνάμεων ἐξ Ἀντιοχείας, ἔνθα συνεκέντρωσε
στρατιὰν, ὥρμησε μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου 983 ἐναντίον τοῦ
κγούρ. Φυγόντος δ' αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἀφίξεως τοῦ δο-
τίκου, ὁ Φωκᾶς περιέρχεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ
Χαλεπίου, συμμαχομένων μετ' αὐτοῦ καὶ κατὰ ταύτην τὴν περί-
σιν τῶν Ἰβήρων, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ καταπολεμήσει τοῦ Βάρδα Σκλη-
. Καὶ ὑπέστη μὲν ὁ Φωκᾶς, ἀντεπεξελθόντων κατ' αὐτοῦ τῶν
τὸν Σαὰδ, ἀξίας λόγου ἀπωλείας, ἀλλ' εἶνε ἀμφίβολον καὶ ἂν
ήθη πράγματι, καθ' ἃ παραδίδουσι Σύροι καὶ Ἄραβες χρονογράφοι,
ιδὴ βλέπομεν αὐτὸν οὐχ ἧττον ἐπιβάλλοντα νέας συνθήκας εἰς τὸν
κδ ὄχι τόσον πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπιδρο-
ς Βακγοὺρ, ὅσον πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπαυ-
σμοῦ, διανοηθέντος οὐκ ἀπιθάνως ἀποτίναξιν τῶν πρὸς τοὺς Βυ-

ζαντίνους ὑποχρεώσεων ἕνεκα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ κρατούσης συγχύσεως τῶν πραγμάτων.

Μετὰ δὲ τὴν διαρρύθμισιν τῶν πρὸς τὸν Σαὰδ σχέσεων διηυθύνθη ὁ Φωκᾶς ἐναντίον τοῦ Βακγοὺρ, ὅστις εἶχε τραπῆ ἐπὶ τὴν Ἔμεσαν καὶ τὴν Δαμασκόν. Καὶ τελευτῶντος μὲν τοῦ Ὀκτωβρίου 983 ἡ στρατιὰ τοῦ δομεστίκου ἐκυρίευσε τὴν Ἔμεσαν, ἐξανδραποδίσασα τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων, κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐκστρατείαν, προχωρήσαντες πρὸς νότον, ἀνέκτησαν οἱ Βυζαντῖνοι καὶ τὴν Ῥαβὰν, πόλιν κειμένην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Γερμανικείας, ἣν, κυριευθεῖσαν παρὰ τῶν Βυζαντίνων τῷ 962 διὰ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, εἶχον πιθανῶς ἀνακτήσει οἱ Σαρακηνοὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ.

Τοιαύτην δυνάμεθα νἀναπλάσωμεν οὐκ ἄνευ ἀμφιγνωμιῶν ἐκ τῶν συγκεχυμένων συριακῶν καὶ ἀραβικῶν πηγῶν τὴν ἱστορίαν τῶν νέων ἐπὶ τῶν βασιλέων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀσίας πολέμων τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Οὐδὲ περιωρίσθησαν οἱ ἀγῶνες εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας περὶ ὧν ἔγεινεν ἤδη λόγος, ἀλλὰ καὶ βλέπομεν τοὺς μὲν Σαρακηνοὺς ἐκπορθοῦντας τὴν περιώνυμον ἐν Συρίᾳ μονὴν τὴν φερωνυμουμένην ἀπὸ Συμεὼν τοῦ Στυλίτου, τοῦ παραδόξου ἐκείνου ἐρημίτου τοῦ πέμπτου αἰῶνος, καὶ σφάζοντας ἀνηλεῶς τοὺς μονάζοντας ἐν αὐτῇ, κυριεύοντας δὲ τὴν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Φοινίκης κειμένην Βαλαναίαν καὶ ἄλλας τῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων κατεχομένων πόλεων τῶν συριακῶν παραλίων, ἥτις ἐν ἔτει 986 ἀνεκτήθη κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως Βασιλείου ὑπὸ Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ.

Οὕτως ἀκοίμητος ἐξηκολούθει ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀσίᾳ ὁ μεταξὺ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων ἀγὼν, καὶ ὁ ἀμηρᾶς τοῦ Χαλεπίου, ἐπωφελούμενος τὰς περιστάσεις, ἐφέρετο μετέωρος μεταξὺ τῆς πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸν χαλίφην τῆς Αἰγύπτου ὑποτελείας, ἀρνούμενος ἑκάστοτε τὴν πληρωμὴν τοῦ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους φόρου καὶ διὰ νέων στρατειῶν ὑποβαλλόμενος καὶ πάλιν εἰς τὰς ἀρχαίας ὑποχρεώσεις. Ἐξ ἑτέρου δὲ καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς Σαρακηνοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἡ Συρία καὶ αἱ παραλίαι αὐτῆς ἦσαν θέατρον ἀπαύστων ἀγώνων πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, καὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν ὀχυρῶν πόλεων ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τῆς Μεσογείου ἀνυψοῦτο κατὰ περιόδους ἐναλλὰξ ὁτὲ μὲν τὸ σταυρικὸν σύμβολον, ὁτὲ δὲ ἡ σημαία τῶν Μουσουλμάνων. Θαυμασία ἀληθῶς περίοδος τῆς ἐθνικῆς

στορίας, καθ' ἣν ὁ ἑλληνισμὸς ἐπάλαιεν ἀκατασχέτως ἐν ταῖς
ῖς ἐκείναις τῆς 'Ασίας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως ἀνορθού-
ε περιτροπῆς καὶ κλίνων, ἀλλὰ μὴ καταβαλλόμενος, καὶ ταῦτα
αις βαρείαις καὶ πολυωδύνοις, καθ' ἃς ἤδη ἐν τῇ ἑλληνικῇ
σῳ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία κατήρχετο νέων καὶ μακρῶν πρὸς
υλγάρους ἀγώνων, οἵτινες ἔμελλον νἀπολήξωσιν εἰς μεγάλους
θριάμβους.

η'

'Η πτῶσις τοῦ παρακοιμωμένου.

αταπάλαισις τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ, ἡ ἐξακολούθησις
'Ιταλίᾳ ἀγώνων, αἱ νέαι ἐν Συρίᾳ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἦσαν
σιλείου τοῦ παρακοιμωμένου. Ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ διώ-
οῦ κράτους μετὰ χειρὸς στιβαρᾶς δίκην ἄλλου βασιλέως, ἐπι-
τοὺς δύο ἐστεμμένους βασιλεῖς. Τὸν ἄνδρα, ὅςτις ἀπὸ τῶν
ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου πλὴν μικρῶν δια-
ων δὲν εἶχε παύσει ἰθύνων τὰ κοινά, ἐχαρακτήριζε σῶμα γι-
καὶ ὄγκος φρονήματος καὶ μορφὴ προσήκουσα εἰς τύραννον.
τος δὲ ἦτο ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ, ἀκόρεστος ἡ πλεονεξία, ἀνεξάν-
ἡ δραστηριότης. Ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἐν χρόνοις εἴπερ ποτὲ
οῖς διὰ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἦτο ἐπὶ μακρὸν ἀνατεθειμένη
ν, μάλιστα ἐπὶ τοῦ Τζιμισκῆ. 'Αλλ' εἴπερ ποτὲ εἶχεν ἀνέλθει
ρύφωμα τῆς δυνάμεως ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου ἐκείνου
ομάχου καὶ ἀραβομάχου. Αὐτὴ ἡ σωτηρία τοῦ κινδυνεύοντος
το οὐχ ἧττον ἔργον αὐτοῦ ἢ τῶν στρατηγῶν εἰς οὓς εἶχεν ἀνα-
καταπολέμησις τοῦ Σκληροῦ. Ὁ πολυμήχανος εὐνοῦχος ἐκρά-
χεῖρας τὰ νήματα δι' ὧν ἐκινεῖτο ἡ πολιτικὴ μηχανὴ καὶ δι-
τὰ τοῦ κράτους.

' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον προβῆ εἰς ἡλικίαν οἱ δύο βασιλεῖς. Τούτων
εσβύτερος Βασίλειος, ὅςτις ἦγε τῷ 985 τὸ εἰκοστὸν ἔνατον
κίας ἔτος, ᾐσθάνθη τέλος ταπεινούμενον τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ
ῆς παρευδοκιμήσεως ἐκείνης ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ πρωθυπουργοῦ,
σεν ἀποστέργων τὴν ὑποδεεστέραν θέσιν εἰς ἣν ἐτάσσετο, ὧν

ἁπλοῦς ἐργάτης τῶν θελήσεων αὐτοῦ, ἁπλοῦς ὑπογραφεὺς τῶν διατάξεων αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνδρὸς, ὅςτις ἔμελλε νἀναδειχθῇ εἷς τῶν μεγίστων καὶ εὐκλεεστάτων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ἐκυοφορήθη τότε αἰφνιδία μεταβολή. Βλέποντες δ' αὐτὸν ἐξαπίνης ἀποβάλλοντα τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἀμέσως ἐπιλαμβανόμενον τοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμου, τοῦ πρώτου τῶν πολλῶν καὶ μακρῶν πολέμων οἵτινες ἔμελλον τέλος νὰ δοξάσωσιν αὐτόν τε καὶ τὸ Βυζάντιον, τὴν αἰφνιδίαν ἐκείνην ψυχικὴν μεταβολὴν δικαιούμεθα νἀποδώσωμεν εἰς τὴν βλαστήσασαν ἐ[illegible] αὐτῷ συνείδησιν τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἐντολῆς, εἰς τὴν τελείαν ἐ[illegible]γνωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐπιβολῆς. Καὶ ἰδοὺ αἴφνης ὁ τέως ζῶν [illegible] τρυφηλὸν καὶ ἀνειμένον ἄρχεται ἀποβάλλων πᾶν τὸ χαῦνον καὶ ἀ[illegible] στέργων τοὺς προτέρους κώμους καὶ τὰς θαλίας καὶ τοὺς νεανι[illegible] ἔρωτας καὶ τρεπόμενος εἰς σκέψεις καὶ σπουδὰς καὶ δίαιταν μεμε[illegible]μένην καὶ σώφρονα καὶ κρατῶν ἑαυτοῦ καὶ τονούμενος. Μεταβ[illegible] ἀληθῶς αἰσία διὰ τὸν ἄνδρα ὅςτις ἔμελλε νἀποβῇ Βασίλειος ὁ Βο[illegible]γαροκτόνος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ Βυζάντιον ἀναμφιλέκτως προάγγε[illegible] ἀγαθῶν μεγίστων.

Πρῶτον δὲ δεῖγμα τῆς εἰς ἑαυτὸν ἐπιστροφῆς τοῦ βασιλέως ὑπῆ[illegible] ἡ ἀποτίναξις τῆς κηδεμονίας καὶ χειραγωγίας τοῦ παρακοιμωμένου [illegible]σιλείου. Ὁ μελετῶν νἀναδείξῃ τὸ ἐμπεπιστευμένον εἰς αὐτὸν βα[illegible]λειον πρωτεῦον ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲν ἠνείχετο πλέον νὰ ἐπιτρέπῃ [illegible] αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ τὰ πρωτεῖα τῆς ἀρχῆς εἰς τὸν πρῶτον τῶν ὑ[illegible]ρετῶν αὐτοῦ. Ἡ δὲ σκέψις αὕτη ὡρίμασε παρὰ τῷ Βασιλείῳ κ[illegible] μικρὸν σὺν τῇ προβαινούσῃ ἡλικίᾳ, καὶ ἡ πάλη μεταξὺ δεσμῶν αἱ[illegible]τος καὶ αἰσθημάτων εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν σωτῆρα ἐξ ἑνὸς, ἐξ ἑτ[illegible] δὲ τῆς ἀνακυπτούσης ὁρμῆς πρὸς αὐτενέργειαν καὶ πρωτοβουλίαν, [illegible] ἐδέσποζε τῆς ψυχῆς τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ἐτελέσθη ἐν αὐτῷ μα[illegible] καὶ ἐνδόμυχος ἄνευ μὲν ἴσως φανερῶν πρὸς τὸν παραδυναστεύο[illegible] συγκρούσεων, ἀλλὰ μέλλουσα νἀπολήξῃ αἴφνης εἰς σθεναρὰς ἀποφάσεις, εἰς γεγονότα τετελεσμένα. Πράγματι δὲ βλέπομεν διὰ μιᾶς τὸν Βασίλειον ἀνδρούμενον, καθαιροῦντα τὸν παρακοιμώμενον ἀπαρακλήτως, ἀποτόμως, οἱονεὶ ἐξ ἐπιδρομῆς, ἐμβιβάζοντ' αὐτὸν εἰς νῆα καὶ στέλλοντα τὸν μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης πανίσχυρον ὑπερόριον εἴς τινα τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον μονῶν. Εἰς δὲ τὴν ἐξορίαν τοῦ παρακοιμωμένου ἐπηκολούθησεν ἡ κατάλυσις καὶ ἀκύρωσις ἁπασῶν ἐκείνων τῶν

πράξεων ὅσαι ἐπεδείκνυον ἀπαραγνώριστον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπίδρασιν καὶ ἔφερον χαρακτῆρα προσωπικόν. Μόνον ὅ τι εἶχε πραχθῇ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου ἔμεινεν ἄθικτον, ἄλλως δὲ ὁ Βασίλειος ἐπεζήτησεν οἱονεὶ νὰ ποιήσῃ ἐξίτηλα πάντα τὰ ἴχνη τοῦ τέως παντοδυνάμου εὐνούχου, νὰ διαγράψῃ τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς μνήμης τῶν συγχρόνων.

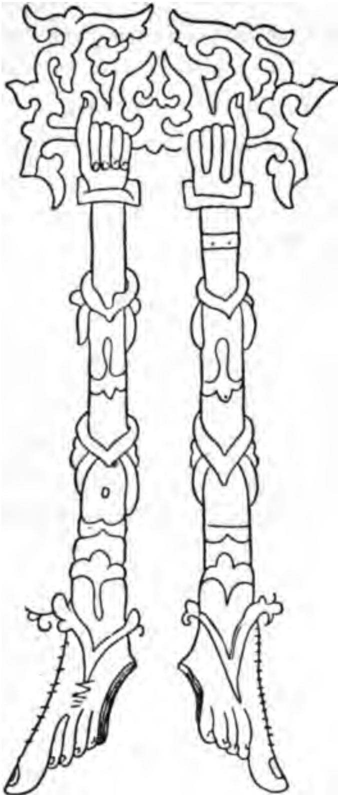
Ἐν τούτοις δ' ὁ ἐξόριστος, διαβιῶν ἔγκλειστος ἐν τῇ μονῇ ἐν ᾗ κατεδίκασεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς νὰ διαγάγῃ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου, ἔφερε βαρέως τὸ κατακύλισμα ἐκεῖνο ἀπὸ τοῦ κολοφῶνος τῆς δυνάμεως καὶ δόξης εἰς τὸν ἄδοξον καὶ μονήρη βίον ἀναχωρητοῦ. Βεβαρημένος ὑπὸ τῶν ἐτῶν, παραλυθεὶς τὰ μέλη, ἔμψυχος νεκρὸς ἔκλεισε τέλος μετὰ βραχὺ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀκλεῶς, ἐν ᾧ ἤδη ἐμεσουράνει ὁ ἀστὴρ τοῦ πατάξαντος αὐτόν.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ συμμονάζοντες κατεβίβαζον ἀφανῶς εἰς τὸν τάφον ὑπὸ ῥάσον πενιχρὸν καλογήρου τὸν υἱὸν βασιλέως, κραταιὸς ἐμονάρχει ἐν Βυζαντίῳ ὁ ἔγγονος τοῦ Ῥωμανοῦ Λακαπηνοῦ ἐκείνου τοῦ ἐξ ἀνόμου κλίνης γεννήσαντος Βασίλειον τὸν παρακοιμώμενον καὶ πρόεδρον τῆς συγκλήτου, τὸν ἔτι χθιζὰ καὶ πρώιζα κηδεμόνα τῶν βασιλέων καὶ ἰσχυρότατον τῆς διοικήσεως μοχλόν.

Ἀληθῶς ὁ νέος ἡγεμὼν ἔδειξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀπὸ τοῦ παρακοιμωμένου ἀπαλλαγῆς, ὅτι προορισμὸν τοῦ βίου ἐθεώρει τὸ ἄρχειν, τοῦτο καὶ μόνον, χάριν τοῦ ἔθνους. Βασιλεὺς στρατιώτης εἶπε τὸ χαῖρε εἰς πᾶσαν ἡδονήν, ἀπέβαλε πάντα περιττὸν τοῦ σώματος κόσμον, καὶ στρεπτοὺς καὶ διαδήματα καὶ δακτυλίους καὶ ἐνδύματα ποικιλοβαφῆ, καὶ ἔστρεψε σύννους καὶ πεφροντισμένος τὴν σύμπασαν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑψηλῶν βασιλικῶν καθηκόντων. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιγνώσει τούτων ᾐσθάνθη, ὅτι ἔδει νἀναλάβῃ ἀμέριστον τὴν εὐθύνην τῆς ἀρχῆς, καὶ παρηγκώνισε τὸν ἀδελφόν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ἔχων χαρακτῆρα ὅλως διάφορον τοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐνετρύφα εἰς ἐξοχικὰς διασκεδάσεις καὶ λουτρὰ καὶ σιτηρέσια καὶ παντοίας ἀπολαύσεις, οἱονεὶ καταδικάζων εἰς ἀφάνειαν αὐτὸς ἑαυτόν, ὁ Βασίλειος ἐκαθέσθη δίκην μόνου βασιλέως σθεναρὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὃν ἔμελλε νὰ δοξάσῃ.

θʹ

Οἱ Βούλγαροι μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ.

ΑΡΧΙΚΟΝ Π
ΕΞ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ερὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, ἐπωφελούμενος καὶ ἐκδιωκόμενος τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Σβιατοσλάβου, καθυπέταξε τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀνατολικὴν Μοισίαν ἀντιστοιχοῦσαν Βουλγαρίαν ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Ἴστρου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Οἴσκου (Ἰσκὲρ) καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἐπαρχίαν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀνεξάρτητοι ἐξηκολούθουν διαμένουσαι αἱ δυτικαὶ βουλγαρικαὶ χῶραι μεταξὺ τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Ἀδρίου ὡς ἴδιον βασίλειον ὑπὸ νέαν δυναστείαν, τὴν τῶν Σισμανιδῶν, ἥτις εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν αὐταῖς ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὸν τσάρον τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας Πέτρον.

Τὸ δυτικὸν βουλγαρικὸν βασίλειον, ἱδρυθὲν τῷ 963 ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ βασιλέως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας Πέτρου, τοῦ Σισμὰν, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἐθνικῆς τῶν Βουλγάρων φατρίας τῆς ἀποκρουούσης πᾶσαν προσπέλασιν πρὸς τὸ Βυζάντιον, προήχθη ταχέως. Θανόντος δὲ ἤδη πρὸ τοῦ 969 τοῦ ἀποσπάσαντος τὴν δυτικὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς τῆς τῷ 973 καθυποταχθείσης ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, τὸν Σισμὰν τὸν καὶ *κόμιτα* ἐπιλεγόμενον διεδέχθη τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν, τῶν *κομιτοπούλων*, ὁ πρεσβύτερος Δαβὶδ, ὃν καὶ ἀνέγραψεν εἰς τοὺς ἁγίους ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία. Θανόντος δὲ τούτου ὡς μοναχοῦ, ἴσως βιαίως, ὁμοίως δὲ βιαιοθανατησάντων καὶ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας ὡς τσάρος ὁ πάντων νεώτατος Σαμουὴλ

ιεταξὺ 977 καὶ 979. Πρωτεύουσα δ᾽ αὐτοῦ μετὰ τὴν Σοφίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλουμένην Σαρδικὴν, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντίνων Γριαδίτζαν καὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Τράλιτζαν, ἔπειτα δὲ τὰ Μόγλαινα καὶ τὰ Βοδενὰ, ἐπέχοντα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἐδέσσης, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 995 περίπου ἡ Πρέσπα, κειμένη ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Μακεδονίας ἐγγὺς τῶν δύο λιμνῶν, ὧν ἡ ἑτέρα φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα τῆς ἔκτοτ᾽ ἐκλιπούσης πόλεως. Ἔν τινι δὲ νησιδρίῳ τῆς λίμνης ταύτης ἔκειντο τὰ δυσπόρθητ᾽ ἀνάκτορα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ κατόπιν περὶ τὸ ἔτος 1000 καὶ πάλιν μετετέθη ἡ ἕδρα τοῦ Σαμουὴλ, ἱδρυθεῖσα ἀντὶ τῆς Πρέσπας ἐν Ἀχρίδι.

ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Ἤδη δὲ ὄντος τσάρου τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας τοῦ Δαβὶδ οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν Βούλγαροι, ἐπωφελούμενοι τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τὴν κατὰ τῶν νεαρῶν βασιλέων ἀποστασίαν τοῦ Σκληροῦ, ἄρχονται ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν περὶ τὰ νότια τῆς Μακεδονίας βυζαντιακῶν κτήσεων, οὐχ ἧττον δὲ πειρῶνται νἀποτινάξωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντίνων οἱ Βούλγαροι τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας. Τὸ δὲ θάρρος τοῦ νέου βασιλείου καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις οἱ περὶ τὸν Σαμουὴλ ἐπελήφθησαν τῷ 976 ἢ 977 τῆς πολιορκίας τῶν Σερρῶν, καθ᾽ ἣν καὶ ἐφονεύθη ὁ

Σισμανίδης Μωϋσῆς, βληθεὶς διὰ λίθου ἀπὸ τοῦ τείχους ὑπό τινος τ
πολιορκουμέ:ων.

Ἔκτοτε δὲ δὲν ἔπαυσαν αἱ εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἐπιδρομαὶ π
Σαμουὴλ, ἐπεκτεινόμεναι μέχρις αὐτῆς τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' ἡ δ
νοτάτη αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐπιχειρηθεῖσα περὶ τὸ ἔτος 986. Ἡ

Η ΛΑΡΙΣΑ ΚΑΙ Ο ΠΗΝΕΙΟΣ

Μακεδονίᾳ Βέρροια ὑπῆρξε τ
πρώτων ἀποκτημάτων κατὰ τ
νέαν ταύτην στρατείαν τ
Βουλγάρων, οἵτινες εἰςῆλα
μετὰ ταῦτα καὶ πάλιν εἰς Θ
σαλίαν. Πλὴν δ' ἄλλων Θ
σαλικῶν πόλεων ἐκυριεύθη τ
καὶ ἡ ὀχυρὰ Λάρισα. Ταύ
ἐπειρᾶτο ὁ Σαμουὴλ ἐπὶ
συνεχῆ ἔτη, ἀλλὰ τὰς πρώ
ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων ἠ
νήθη νἀποκρούσῃ ἐπιτυχῶς τ
το μὲν διὰ τῶν ὅπλων, τοῦτ
διὰ τοῦ δόλου ὁ στρατηγὸς
θέματος Ἑλλάδος Κεκαυμέ
Ἀλλ' ὁ γενναῖος καὶ δε
οὗτος εὐπατρίδης εἶχεν ἐν
μεταξὺ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ
δόχου ἀναξίου, οὗ ἀγνοοῦμε
ὄνομα. Ἀμελήσαντος δὲ τοῦ
νὰ ἔχῃ πλήρεις τοὺς σιτοβο
νας τῆς οὕτω συνεχῶς καὶ ἐ
μόνως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπ
λουμένης πόλεως, ὁ Σαμου
ἐπελθὼν περὶ τὴν ὥραν τ
θερισμοῦ ἤγαγε τοὺς Λαρισαίους εἰς τοιαύτην σιτοδείαν, ὥςτε ἡ λ
μώττουσα πόλις ἀναγκάσθη νἀνοίξῃ ἀναιμωτὶ τὰς πύλας αὐτῆς εἰ
τὸν ὁρμητικὸν τσάρον. Οἱ κάτοικοι τῆς Λαρίσης ἀπήχθησαν πανέστι
ὑπὸ τοῦ νικητοῦ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας πλὴν ἑνὸς μόνου
κου εὐπατριδῶν, τοῦ τοῦ Νικουλιτζᾶ, συγγενοῦς τοῦ Κεκαυμένου,
ἀφῆκεν ὁ Σαμουὴλ ἀβλαβῆ, εὐγνωμονῶν, καθ' ἃ λέγεται, ἐπὶ τῇ

ΟΘΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΦΑΝΩ
ΕΥΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν διευκολύνσει τῆς ἁλώσεως τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τοῦ θέματος Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ ἀναξίου αὐτοῦ διαδόχου. Μετήγαγε δ' ὁ νικητὴς ἐκ Λαρίσης εἰς τὴν Πρέσπαν καὶ τὸ λείψανον τοῦ πολιούχου ἁγίου Ἀχιλλείου, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἐν τῇ πρώτῃ κατὰ τὴν Νίκαιαν συνόδῳ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ἀκόμη δὲ καὶ τὴν σήμερον δεικνύονται ἐν τῇ νοτίῳ λίμνῃ τῆς Πρέσπας τὰ ἐρείπια μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, οὗ φερώνυμος εἶνε ἡ ἐν τῇ λίμνῃ μικρὰ νησίς. Ἀσπάσιον δὲ λάφυρον τῆς θεσσαλικῆς ταύτης ἐκστρατείας ὑπῆρξε καὶ ὡραία αἰχμάλωτος, ἣν ἀπαγαγὼν ἐκ Λαρίσης ὁ Σαμουὴλ ἐκάθισεν ὡς σύζυγον ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου. Οὐδ' ἔστη ἡ στρατιὰ τῶν ἐπιδρομέων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλὰ καταβᾶσα διὰ τῶν Θερμοπυλῶν νοτιώτερον ἐδῄωσε τὰ βορειότερα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸν ἰσθμόν. Αὐτὴ ἡ Πελοπόννησος ἠπειλεῖτο. Διὸ ὁ στρατηγῶν τοῦ θέματος Πελοποννήσου Βασίλειος Ἀπόκαυκος, παραλαβὼν ὅσους διέθετε στρατιώτας, ἔσπευσεν εἰς ἄμυναν τοῦ ἰσθμοῦ. Τὸ δὲ ταχὺ τῆς εἰσβολῆς ἤγαγεν εἰς σύγχυσιν τὸν στρατηγόν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφαίνετο ἐπαυξάνουσα τοὺς κινδύνους, ὑφ' ὧν ἠπειλεῖτο ἡ Πελοπόννησος, ἡ καταλαβοῦσ' αὐτὸν ἀσθένεια, ὅτε αἴφνης ἠγγέλθη εἰς αὐτὸν τὸ εὐφρόσυνον, ἀλλὰ καὶ παράδοξον ἄγγελμα, ὅτι ἡ στρατιὰ τῶν ἐπιδρομέων ἀνέζευξε πρὸς βορρᾶν.

ι'

Πρῶτος βουλγαρικὸς πόλεμος τοῦ Βασιλείου.

Ὁ δὲ λόγος τῆς αἰφνιδίας καὶ ἐν μέρει ἀνεξηγήτου ἀναζεύξεως τοῦ Σαμουὴλ, ἀναστέλλοντος τὴν πέραν τοῦ ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον προχώρησιν τῆς βουλγαρικῆς στρατιᾶς, ἦτο βεβαίως τὸ ἄγγελμα, ὅτι ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἀπεφάσισε πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἰσβολήν.

Εἶνε προφανές, ὅτι ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία οὐκ ἄνευ ἄλγους ἔβλεπε τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 976 καὶ 986 ἀναθάρρησιν τῶν Βουλγάρων. Οὐ μόνον ἡ ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ κατακτηθεῖσα ἀνατολικὴ Βουλγαρία φαίνεται τὸ πλεῖστον ἀπελευθερωθεῖσα καὶ πάλιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνασύνταξις τοῦ νέου κράτους τῶν Σισμανιδῶν προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἴδομεν

Ῥοδόπην πρὸς τὸν Αἷμον, καὶ, διαβὰς τὸ στενὸν τῆς λεγομένης παρ
χαίοις πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἔφθασε μετὰ δύο περίπου ὥρας πορείας
τόπον καλούμενον Στοπώνιον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει τὸ πόλισμα Στ
πόνιε οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Οἴσκου. Ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ παραπ

ΤΟ ΣΤΕΝΟΝ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΤΟΥ ΤΡΑΪΑΝΟΥ

ταμος τοῦ Ἴστρου ὁ διαρρέων τὴν εὐφο
πεδιάδα, ἧς ἐν μέσῳ κεῖται ἡ Σοφία. Ἀ
ταύτης δώδεκα περίπου μόνον ὧραι πορείας ἐχώριζον τὸ ἑξῆς τὴν
Στοπωνίῳ χάριν ἀναπαύσεως καὶ ἀνασυντάξεως χαρακωθεῖσαν στρατιὰ
τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συστρατεύοντος δομε
στίκου τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, ἤτοι ἀρχιστρατήγου τῶν κατὰ τὴ
Εὐρώπην βασιλικῶν δυνάμεων Κοντοστεφάνου.

Τέλος δ' ἡ βασιλικὴ στρατιὰ προεχώρησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν
τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐπελήφθη τῆς πολιορκίας αὐτῆς. Ἀλλὰ μόλις παρ-
ῆλθον εἴκοσιν ἡμέραι, καὶ ὁ Βασίλειος ἔλυεν ἄπρακτος τὴν πολιορ-
κίαν. Καὶ διαρκούσης μὲν τῆς πολιορκίας οἱ Βούλγαροι, ἐνεδρεύσαντε
τοὺς πολιορκητὰς ἐξερχομένους τῶν χαρακωμάτων χάριν ψιλοῦ κα
χορτονομῆς πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, ἀπήγαγον δὲ πλῆθος ὑποζυγίω
καὶ ἵππων, ἔπειτα δὲ κατώρθωσαν νὰ πυρπολήσωσι τὰς ἑλεπόλεις κ

ιπὰ μηχανήματα τῶν πολιορκητῶν, μετὰ μεγάλης ἀπειρίας χει-
ἵνων αὐτά. Ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπιμελητείαν τῆς βασιλικῆς
ιᾶς εἶχον κακῶς, ἕνεκα δὲ τῆς περὶ τὰς τροφὰς ἀφειδίας ἐν ταῖς
ιις ἡμέραις αὗται ἤρχισαν μετ' οὐ πολὺ τελείως ἐκλείπουσαι.
ὰ κακὰ δὲ ταῦτα προςετέθη καὶ ἡ κατὰ Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ
ηλία τοῦ Κοντοστεφάνου, καταγγέλλοντος ἐκεῖνον ψευδῶς εἰς τὸν
έα ὡς βασιλειῶντα καὶ παρασκευάζοντα κάθοδον εἰς τὴν Κων-
ινούπολιν. Οἱ λόγοι οὗτοι πάντες ἠνάγκασαν τὸν Βασίλειον νἀνα-
ἐκ Σοφίας, ἐπιστρέφων εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς
ρήσεως διετάχθησαν κακῶς καὶ ἄνευ τῆς προςηκούσης προφυλά-
ιπὸ τῶν τὰ
ατα κατε-
ν καὶ ἐνε-
των Βουλ-
. Διό, δι-
ένης τῆς
τιᾶς τοῦ
ιείου, κατὰ
ήγησιν τοῦ
ολουθοῦν-
ὑτὸν ἐν
λειτουργίᾳ
ος τοῦ δια-
, διά τινος
ους καὶ στη-
ιδους αὐλῶνος, ἤτοι πιθανώτατ' αὐτῶν τῶν στενῶν τῆς πύλης
ραϊανοῦ, καὶ εἰςπεσούσης ἀμέσως μετὰ τὴν παραδρομὴν αὐτῶν
ρους χαραδρώδεις καὶ ἀνάντεις, ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς οἱ
αροι οἱ παραφυλάσσοντες ἐπὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων. Καὶ πλεῖ-
ιὲν ὅσοι ὑπῆρξαν οἱ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην τῶν Βουλγάρων
θέντες Βυζαντῖνοι, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς νίκης τῶν ἐπιτεθέντων
εν ἡ ὑπ' αὐτῶν κατάληψις τοῦ τε στρατηγίου τοῦ βασιλέως καὶ
αὐτῷ πλούτου καὶ ἡ λαφυραγώγησις ἁπασῶν τῶν ἀποσκευῶν
ρατιᾶς. Μόνον δ' ὅτε οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ στρατεύματος, ἀπο-
τος πλὴν τῶν ἀποσκευῶν σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἵππους, ἔφθασαν
περὶ τὴν Φιλιππούπολιν χώραν, ἠδυνήθησαν νἀπαλλαγῶσι τῆς

ΕΡΕΙΠΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΣΟΦΙΑι

διώξεως τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ διασωθῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ δὲ τὴν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου διάβασιν μικροῦ δεῖν ἐφονεύετο καὶ ὁ Λέων διάκονος. Ἂν δὲ πιστεύσωμεν τὴν μαρτυρίαν συγχρόνου Ἀρμενίου χρονογράφου, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς διέτρεξε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἀποβαλὼν τὴν ἵππον, καὶ ἐσώθη μόνον διὰ τῆς γενναιότητος τῶν συμμαχομένων μετ᾽ αὐτοῦ Ἀρμενίων, περιστοιχισάντων αὐτὸν καὶ γενναίως ὑπερασπισάντων.

Τοιαῦται εἶνε αἱ διηγήσεις τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων περὶ τοῦ πρώτου βουλγαρικοῦ πολέμου καὶ τῆς περὶ τὴν πύλην τοῦ Τραϊανοῦ καταστροφῆς, ἥτις ἐξ ἀραβικῶν πηγῶν χρονολογεῖται γενομένη τὴν 17 Αὐγούστου 986, ἡμέραν Τρίτην. Ὑπάρχουσι δ᾽ ἐν ταῖς μεσαιωνικαῖς περὶ τοῦ πολέμου τούτου διηγήσεσι πολλὰ μὲν τὰ ἐλλιπῆ, πολλὰ δὲ τὰ συγκεχυμένα. Ἰδίως δ᾽ ἀπίθανος φαίνεται ἡ ὑπὸ Ἄραβος χρονογράφου μαρτυρουμένη κατὰ τοῦ βασιλέως συνωμοσία τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, οἵτινες ὅμως ἀναμφηρίστως δὲν ἐξετέλεσαν τὸ καθῆκον αὐτῶν ὡς ἔδει, ἀγαγόντες οὕτω τὴν βασιλικὴν στρατιὰν εἰς ῥαστώνην καὶ νωθείαν κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτόπτου Λέοντος τοῦ διακόνου. Ἂν δ᾽ ἐπιτρέπηται ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης ἀνεπαρκείας τῶν πηγῶν καὶ τῶν διαφωνιῶν γνώμη περὶ τῶν ἀληθῶν αἰτίων τῆς δεινῆς ἥττης τοῦ Βασιλείου, ὡς ἑξῆς δυνάμεθα νὰ ἀναπλάσωμεν τὰ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ πολέμου. Τὸ ἄγγελμα τῆς δεινῆς τοῦ Σαμουὴλ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐπιδρομῆς καὶ τῆς νικηφόρου αὐτοῦ πρὸς νότον πορείας ἐνέπλησε τὸν Βασίλειον μένους πολεμικοῦ καὶ ὁρμῆς ἐκδικήσεως παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν στρατηγῶν, προβλεπόντων δεινὰ ἐκ τοῦ ἀπαρασκεύου τῆς στρατιᾶς. Ἀλλ᾽ ἀντίθετα προσεδόκα ὁ Βασίλειος ἐκ ταχείας ἐπὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σαμουὴλ ἐπιθέσεως καθ᾽ ὃν χρόνον ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων ἀπουσίαζεν, ἐπιτρέχων τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας. Καὶ ὥρμησε μὲν ὁ Βασίλειος ἐπὶ τὴν Σοφίαν, ἀλλ᾽ ὁ Σαμουὴλ ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ προέφθασε νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους τοῦ Αἵμου, συγκλείσας τὸν βασιλέα πολιορκοῦντα ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ τὴν Σοφίαν. Διὰ τοῦτο κυρίως φαίνεταί μοι σπεύσας νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ὁ Βασίλειος, ὅπως προλάβῃ νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως ἐκ τῆς πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἣν εἶχεν ἤδη καταλάβει ὁ Σαμουήλ. Ἡ δὲ καταγγελλομένη τῶν στρατηγῶν νωθεία καὶ ἡ ἐπὶ προδοσίᾳ τοῦ Μελισσηνοῦ κατηγορία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κοντοστεφάνου εἰς τὴν ἀφροντισίαν περὶ παρεμποδίσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκ νότου ἀνα-

βαίνοντος Σαμουὴλ καταλήψεως τῶν παρόδων τοῦ Αἵμου δύναται κυρίως νὰ λογισθῇ ἀναφερομένη.

Ὁπωσδήποτε ἡ ἧττα ὑπῆρξεν ἐπώδυνος, καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν σχεδὸν ὁριστικὴν ἀπώλειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ κατακτηθείσης ἀνατολικῆς Βουλγαρίας πάντως μεγίστη. Οὐχ ἧττον δ' ὀδυνηρὰ ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐν τῷ βασιλείῳ εἰρήνην.

ια'

Ἀποστασία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ἡ ἀρρενωπὴ στάσις τοῦ Βασιλείου ἡ ἐπιδειχθεῖσα κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου δὲν ἦτο ἀνεκτὴ παρὰ τοῖς πανισχύροις ἐκείνοις στρατηγοῖς, οἵτινες χθιζὰ καὶ πρώϊζα εἶχον ἐκθέσει τὴν ζωὴν αὐτῶν χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ θρόνου, μαχόμενοι ἐναντίον τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ πολέμου ἐκείνου ἄνευ τῆς γνώμης αὐτοῦ, ἴσως δὲ καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ἡ διατρανωθεῖσα πρὸς αὐτοὺς περιφρόνησις ἐνεδείκνυε τὰς μοναρχικὰς διαθέσεις τοῦ νέου βασιλέως, ὅστις ἐφαίνετο θέλων νὰ ἄρξῃ μόνος, νὰ διαπρέψῃ μόνος, νὰ κινδυνεύσῃ μόνος, οὐδέν' ἄλλον ἀνεχόμενος περὶ αὐτόν. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερφροσύνην ἐκείνην, ἥτις δικαιολογεῖται ἐκ τῶν ὑστέρων ὑπὸ τῆς ἀνειλικρινείας τῶν περὶ τὸν Βασίλειον μεγαλοδυνάμων, ἀντέταξαν οὗτοι τὴν φανερὰν ἀντίδρασιν, τὴν ἀποστασίαν, οὐκ ἀπιθάνως συνυπονοηθέντες τὸ στράτευμα καὶ τὸν κλῆρον, ὧν ἀντιπροσώπους εἰκάζουσί τινες τοὺς δύο κυριωτάτους τῶν ἀποστατῶν, τὸν Βάρδαν Φωκᾶν καὶ τὸν Βάρδαν Σκληρόν.

Ἑπτὰ σχεδὸν ἔτη εἶχον παρέλθει ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Σκληρὸς μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν Βαγδατίῳ ἐστερημένος τῆς ἐλευθερίας αἰχμάλωτος τοῦ χαλίφου. Καθ' ἃ δὲ παριστάνουσι τὰ πράγματα οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, ὁ χαλίφης, μὴ δυνάμενος νἀντεπεξέλθῃ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων πρὸς μεγάλην στάσιν ἐν Περσίᾳ ἐκραγεῖσαν, ἔλυσε τῶν δεσμῶν τὸν Σκληρὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν παμπληθεῖς Βυζαντίνους συναιχμαλώτους, καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτοὺς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀποστατῶν. Νικήσαντες δ' οὗτοι τ

Πέρσας, ἐξέφυγον ἔπειτα εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος. Καὶ διηγοῦνται μὲν κατὰ διάφορον τρόπον τὴν φυγὴν τοῦ Σκληροῦ αἱ ἀνατολικαὶ πηγαί. Ὁπωσδήποτε δὲ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ τέως ἐν Βαγδατίῳ δέσμιος Σκληρὸς, ἀπαλλαγεὶς τῶν δεσμῶν περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 987, ἐνεφανίσθη μετὰ μακρῶν ἐτῶν ἀπουσίαν καὶ πάλιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀνευφημηθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ νέου αὐτοκράτωρ.

Ἀλλ' ἕως συμβῶσι πάντα ταῦτα, ἤδη τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῷ κάστρῳ Χαρσιανῷ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν οἱ Βυζαντῖνοι μεγιστᾶνες τῆς Ἀσίας, βαρέως φέροντες τὸν προσβλητικὸν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἐκστρατείας ἀποκλεισμόν, εἶχον συνέλθει ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μαγίστρου Εὐσταθίου Μαλεΐνου. Ἐν δὲ τῇ συνελεύσει ταύτῃ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ Βάρδας Φωκᾶς, ὃν οἱ συνωμόται περιέβαλον τὸ διάδημα καὶ τὰ λοιπὰ γνωρίσματα τῆς βασιλείας. Βλέπομεν δὲ μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν τοὺς πλείστους τῶν στρατηγῶν τοῦ Βασιλείου, καὶ δὴ πλὴν τοῦ Μαλεΐνου καὶ τοῦ Φωκᾶ τοὺς ἀδελφοὺς Λέοντα καὶ Θεόγνωστον τοὺς Μελισσηνούς, Θεοδόσιον τὸν Μεσανύκτην, τὸν Καλοκυρὸν Δελφινᾶν, ὃν εἴδομεν ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 980, καὶ ἄλλους πολλούς. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδεινώθησαν τὰ πράγματα, ὅτε ὁ Σκληρὸς, μαθὼν τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Φωκᾶ καὶ κατιδὼν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, προέτεινεν εἰς αὐτὸν κοινοπραγίαν, ἣν καὶ ἐδέχθη ὁ Φωκᾶς, ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν Σκληρὸν ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας τὴν διανομὴν τοῦ κράτους καὶ τὴν εἰς αὐτὸν παραχώρησιν τῆς

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ
ΕΠΙ ΛΙΘΙΝΟΥ ΘΥΡΕΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑι

Ἀντιοχείας καὶ τῆς Φοινίκης, τῆς Κοίλης Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Μεσοποταμίας.

Καὶ παριστάνει μὲν ἄλλως τὰ πράγματα σύγχρονος Σύρος χρονογράφος, μαρτυρῶν, ὅτι πρῶτος ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τοῦ Σκληροῦ ὁ Φωκᾶς, ἀλλ' ὁπωςδήποτε βέβαιον εἶνε, ὅτι οἱ δύο ἀποστάται ὤμοσαν πρὸς ἀλλήλους ἀμοιβαίαν πίστιν, συμπράττοντες ἐναντίον τῶν βασιλέων. Μόνον δ' ὁ Σκληρὸς ἐφρόντισε νὰ τηρήσῃ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον θέσιν ἐπαμφοτερίζουσαν, στείλας πρὸς τὸν βασιλέα ὡς δῆθεν φυγάδα ἀφ' ἑαυτοῦ προςερχόμενον τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανόν, ὃν ὁ Βασίλειος ἐδεξιώθη φιλοφρόνως καὶ μετὰ πολλῶν τιμῶν. Ἴσως δὲ μᾶλλον ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φυγὴ τοῦ Ῥωμανοῦ δὲν ὑπῆρξε στρατήγημα τοῦ πατρός, ἀλλὰ πραγματική, προελθοῦσα ἐκ διαφωνίας πρὸς τὴν μελετωμένην σύμπραξιν τοῦ Σκληροῦ καὶ τοῦ Φωκᾶ, καθ' ἃ παριστάνουσιν οἱ Σύροι καὶ Ἄραβες χρονογράφοι. Ὅτι δὲ ὁ Ῥωμανός, ἂν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εὐλόγως ἐδυςπίστει πρὸς τὸν ἄλλοτε ἀντίπαλον τοῦ πατρὸς καὶ νῦν σύμμαχον ἀποδεικνύει ἡ παρασπονδία τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ὅτε παρὰ τὴν γενομένην ἀμοιβαίαν συνεννόησιν ὁ Σκληρὸς συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Φωκᾶ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Τυροποιόν, αὐτὸ δῆλα δὴ ἐκεῖνο τὸ Τυραῖον, ἐν ᾧ κατὰ τὴν πρὸ δεκαὲξ ἐτῶν ἀποστασίαν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἐναντίον τοῦ Τζιμισκῆ οὗτος, φυγὼν κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ δίωξιν, εἶχεν ἔπειτ' ἀναγκασθῆ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν διώκτην.

Ἀπροκαλύπτως δ' ἔκτοτε σπεύδων ὁ Φωκᾶς πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἰδίου σκοποῦ καὶ ὁσημέραι ἐνισχυόμενος ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν προςχωρήσεως τοῦ πλείστου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν ᾗ ζωηραὶ διετηροῦντο ἀκόμη αἱ συμπάθειαι πρὸς τὸν οἶκον τῶν Φωκάδων, ἐτράπη γοργῶς τὴν ἄγουσαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν τάχει κατακτήσας τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Διῃρέθη δ' ἡ στρατιὰ αὐτοῦ εἰς δύο μέρη. Καὶ τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν ὑπὸ τὸν τυφλὸν ἀδελφὸν τοῦ Βάρδα Νικηφόρον Φωκᾶν καὶ τὸν πατρίκιον Καλοκυρὸν Δελφινᾶν ἔταξεν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου κατὰ τὰ ὑψώματα τῆς Χρυσοπόλεως ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ δὲ ἄλλο μέρος τῆς στρατιᾶς, οὗ ἡγεῖτο ὁ Λέων Μελισσηνός, διετάχθη νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἄβυδον, μεθ' ἧς τὴν ἅλωσιν ἔμελλεν ἡ στρατιὰ τῶν πολιορκητῶν νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στόλου τῶν ἀποστατῶν τοῦ φρουροῦντος τὸν πορθμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ κωλύοντος τὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν κατάπλουν τῶν φορτηγίδων.

Αἱ τολμηραὶ αὗται ἐπιχειρήσεις ἀρκοῦσι νὰ καταδείξωσι τὸ μέγεθ[illegible]ς τῶν δυνάμεων τοῦ Φωκᾶ καὶ τὴν ἐφ' ἑαυτὸν πεποίθησιν, ἅμα καὶ τ[illegible]ὸν κίνδυνον εἰς ὃν εὑρίσκοντο καὶ πάλιν ἐκτεθειμένοι οἱ βασιλεῖς. Ἡ[illegible]η σύμπασα ἡ βυζαντιακὴ Ἀσία καὶ τἀπέναντι αὐτῆς τῆς Κωνσταντ[illegible]ι-νουπόλεως πολίσματα πλὴν τῆς Ἀβύδου κατείχοντο ὑπὸ τῶν πε[illegible]ὶ τὸν Βάρδαν. Καὶ ὁ μὲν κίνδυνος τοῦ Βασιλείου ἦτο ἔτι μείζων ἕνεκ[illegible]α τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἀτυχίας, ἀλλ' ἡ μεγάλη αὐτοῦ δραστηριότης καὶ [illegible]ὸ ἀκατάβλητον ἐν τοῖς κινδύνοις ἔσωσαν αὐτὸν θαυμασίως.

Καὶ δὴ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ὀξύτητος διέγνω ὁ βασ[illegible]-λεὺς τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ τμήματος τ[illegible]ς ἀντιπάλου στρατιᾶς τοῦ κατέχοντος τὴν Χρυσόπολιν πρὶν ἢ πέσῃ [illegible]ἡ Ἄβυδος, περὶ ἣν ἠσχολεῖτο τὸ ἕτερον τμῆμα τῶν ἀποστατῶν. Ο[illegible]χ ἧττον δὲ τελεσφόρος ὑπῆρξεν ἡ συμμαχία αὐτοῦ μετὰ Βλαδιμήρ[illegible], τοῦ γενναίου υἱοῦ τοῦ Σβιατοσλάβου, ἥτις συνεδέθη πρὸς ὑπόσχε[illegible]ν γάμου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ῥώσων μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν βασιλέων Ἀ[illegible]-νης καὶ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῆς τοῦ ἔθνους τῶν Ῥώσω[illegible]. Ἴσως δ' ἡ ἐπικουρία ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν, ἣν ἀπέστειλεν ὁ Βλαδίμηρ[illegible]ς εἰς τοὺς κινδυνεύοντας βασιλεῖς, ἀντὶ ἀδροῦ ἄλλως χρηματικοῦ ἀντα[illegible]-λάγματος, ἦτο καὶ ἄνευ τῆς προςπελάσεως τῶν δύο αὐλῶν ἁπλ[illegible]ς ἀπόρροια τῶν ὑποχρεώσεων περὶ συνδρομῆς τῆς βυζαντιακῆς βασιλεί[illegible]ς ἐναντίον παντὸς ἐχθροῦ, ἃς εἶχεν ἀναλάβει ὁ Σβιατοσλάβος πρὸς τὸν Τζιμισκῆν μετὰ τὴν ἐν Δορυστόλῳ ἧτταν. Λίαν δ' ἀμφίβολον εἶνε, ἂν τῶν Ῥώσων ἐπικούρων ἡγεῖτο ὁ Βλαδίμηρος αὐτός. Ὁπωςδήποτε δ' οἱ Ῥῶσοι ἐκεῖνοι μάχιμοι ἀπετέλεσαν ἔκτοτε τὸν διηνεκῶς ἀνανεούμενον πυρῆνα τῶν Βαράγγων συμμάχων τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας μέχρι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, παρ' οἷς τοὺς Ῥώσους ἤρχισαν κατὰ μικρὸν ἀντικαθιστῶντες Νορμαννοὶ ἐξ Ἰσλανδίας καὶ Σκανδιναυΐας καὶ Ἄγ-γλοι, ὑπηρετοῦντες τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου.

Οὐδὲ περιωρίσθη ὁ Βασίλειος, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῶν περιστά-σεων, εἰς τὴν σύμπραξιν ταύτην μετὰ τῶν Ῥώσων, οἵτινες δὲν εἶχον παύσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σβιατοσλάβου ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀλλὰ συνωμολόγησε μὲν συνθήκας πρὸς τὸν χαλίφην τοῦ Καΐρου Ἐλ-αζίζ, ὅςτις εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ πειραθῇ ἄνευ ἐπιτυ-χίας τὴν διὰ στόλου δῄωσιν τῶν παραλίων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀποδοὺς εἰς αὐτὸν τοὺς Ἄραβας αἰχμαλώτους τῶν Βυζαντίνων καὶ ἐπιτρέψας τὴν ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἤδη αἰῶνος ὑφισταμένῳ ἐν Κων-

-ινουπόλει ἀραβικῷ τζαμίῳ μνείαν τοῦ χαλίφου, διὰ νεαρᾶς δ' -, ἐκδοθείσης τὴν 4 Ἀπριλίου 988, ἀνήρεσε τὴν ἀρχαιοτέραν νεα-ικηφόρου τοῦ Φωκᾶ τὴν κατὰ τῶν δωρεῶν εἰς ἐκκλησίας καὶ μο-

Οὕτω διὰ παντὸς τρόπου ὁ Βασίλειος προςεπάθει νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς ἰδίας δυνάμεις, νὰ συνδιαλλαγῇ δὲ μετὰ τοῦ κλήρου καὶ ἐξου-ώσῃ πᾶσαν ἀντίπραξιν καὶ πάντα κίνδυνον ἐν τῷ κρισίμῳ χρό-ῶν πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἐπισφαλῶν ἀγώνων.

-ν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ, πρὶν ἢ οὕτως ἐνισχυθῇ ὁ Βασίλειος, ἐπι-κτικὴν ἐτήρει θέσιν, καθ' ἃ εἴδομεν, ὁ Φωκᾶς ἀπέναντι τῆς Κων-τινουπόλεως, καραδοκῶν τὴν πτῶσιν τῆς Ἀβύδου, μεθ' ἥν, ἐξ-λίζων τὴν κλεῖδα ἐκείνην τοῦ Ἑλληςπόντου, ἔμελλε νὰ βαδίσῃ τῆς βασιλευούσης μετὰ συμπάσης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς. Διὸ σκο-τάτη ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τοῦ Βασιλείου, ἐπιτεθέντος πρὸ τῆς -της ἑνώσεως τῶν δύο τμημάτων τῆς στρατιᾶς, ἐναντίον τῶν ἤδη χόντων τὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν.

-επεραίωσε δ' ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ Ἑλληςπόντου, συνακολουθοῦντος τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου, εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τὴν ἰδίαν -τιὰν καὶ τοὺς συμμάχους Ῥώσους νύκτωρ τελευτῶντος τοῦ 988 -ομένου τοῦ 989. Ἅμα δὲ τῇ πρωίᾳ οἱ Ῥῶσοι, στρατιῶται τῶν -των καὶ γενναιοτάτων τοῦ Βλαδιμήρου, ἐπέπεσον ἐναντίον τῶν -τατῶν· εὔκολος δ' ὑπῆρξεν ἐν τῇ ὁρμῇ αὐτῶν ἡ νίκη. Καὶ πολὺς -πῆρξεν ὁ φόνος τῶν πολεμίων, δέσμιοι δὲ ἤχθησαν πρὸ τοῦ νι-ντος αὐτοκράτορος ὁ Δελφινᾶς καὶ ὁ τυφλὸς ἀδελφὸς τοῦ Βάρδα. ἐκεῖνος μὲν ἀνεσκολοπίσθη, προςπασσαλευθεὶς ἐπὶ ξύλου ἐν αὐτῷ -ῳ τῷ τόπῳ ἔνθα ἦτο πεπηγμένη ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, ὁ δ' ἕνεκα τῆς -ότητος ἀβλαβὴς Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καθείρχθη.

-ετὰ δὲ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἐπέστρεψεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Κων-τινούπολιν. Ὁ δὲ Βάρδας Φωκᾶς μετὰ τὴν παρὰ τὴν Χρυσό-- ἧτταν τοῦ ἀδελφοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Δελφινᾶ, ἀπολύσας τοὺς αὐτὸν Ἴβηρας, οὓς ἠναγκάσθη νἀποστείλῃ πρὸς ἄμυναν τῆς ἰδίας -ν πατρίδος, ἐν ᾗ παρεσκεύαζεν ὁ Βασίλειος ἀντιπερισπασμὸν ὑπὲρ -οῦ, κατέβη ἐκ τῆς μεσογαίας, ἐν ᾗ εἰςέτι διέτριβεν, εἰς τὰ παρά-τοῦ Ἑλληςπόντου. Ἀνέλαβε δὲ δραστηρίως τὴν ἐξακολούθησιν -πολιορκίας τῆς Ἀβύδου, ἣν εἶχε, καθ' ἃ εἴδομεν, ἀναθέσει εἰς -Λέοντα Μελισσηνόν. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τῶν ἀποστατῶν περὶ τα-ς ἐκπολιορκήσεως τῆς πόλεως, ἥτις ἤθελε μεγάλως ἐνισχύσει αὐ-

τούς, ἀπέβαινον φροῦδαι. Οἱ ἐν Ἀβύδῳ πολιορκούμενοι, ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως προεκπεμφθέντος δρουγγαρίου τῶν πλωίμων Κυριακοῦ, ἀντέτασσον ἀντίστασιν γενναίαν. Παρελθόντων δέ τινων μηνῶν καὶ ἐπιστάντος ἤδη τοῦ ἔαρος τοῦ 989, μετὰ νέας τῶν βασιλέων παρασκευὰς ἐπεφάνη ὁ νεώτερος αὐτῶν Κωνσταντῖνος, εἰς ὃν μετ' οὐ πολὺ ἐπηκολούθησεν ὁ Βασίλειος, συνεπαγόμενος πλὴν ἄλλης στρατιᾶς καὶ τοὺς Ῥώσους συμμάχους.

Ὁ δὲ Φωκᾶς, ἀφεὶς μέρος τῆς στρατιᾶς ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀβύδου, ἀντιπαρετάχθη ἐναντίον τῶν βασιλέων, στρατοπεδευσάντων δυτικώτερον τῆς πόλεως ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς πεδίῳ. Καὶ ἐπί τινας μὲν ἡμέρας ἐτήρουν θέσιν ἐπιτηρητικὴν αἱ ἀντίπαλοι στρατιαί. Τὴν δὲ νύκτα τῆς 12 πρὸς τὴν 13 Ἀπριλίου ὁ Βασίλειος, συντάξας εἰς λόχους τὴν στρατιάν, ἐπετέθη κατὰ τῶν πολεμίων διὰ τῆς παρὰ τὴν θάλασσαν ἀτραποῦ· ἤδη δὲ ὑποφωσκούσης τῆς ἡμέρας, ἐνέπρησε τὰς ἐχθρικὰς τριήρεις, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ταραχῆς, ὑφ' ἧς κατελήφθη τὸ στρατόπεδον τοῦ ἀποστάτου, ἐφόνευσε πλείστους ὅσους τῶν περὶ αὐτόν, ἄλλων ζωγρηθέντων ἢ φυγόντων.

Τὸ αἰφνίδιον τῆς ἀφίξεως καὶ ἐπιθέσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἐξέπληξε τὸν Βάρδαν Φωκᾶν, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλε τὸ θάρρος. Ἰδὼν δὲ τὸν αὐτοκράτορα πρωταγωνιστοῦντα ἐν τῇ μάχῃ, ἧς συμμετεῖχεν ἄλλως καὶ ὁ συμβασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐκέντησε τὸν ἵππον καὶ ὥρμησε μετ' ἀλαλαγμοῦ κατ' αὐτοῦ, ὠχρός, σκοτοδινιῶν, κραδαίνων μετέωρον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ ξίφος, ἵνα καταφέρῃ αὐτὸ κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπό τινων πεζῶν νεαρῶν καὶ λογάδων μαχιμωτάτων Ἰβήρων, οὓς εἶχε κρατήσει παρ' ἑαυτῷ. Ἀκλόνητος δ' ἀνέμενε τὸν ἀντίπαλον ὁ βασιλεύς, διὰ μὲν τῆς ἑτέρας τῶν χειρῶν κρατῶν τὸ ξίφος, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ ἀνέχων εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Γοργὸς ἐν τούτοις διελαύνει ὁ Φωκᾶς τὸ χωρίζον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Βασιλείου μεταίχμιον, ἀκοντιζόμενος ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῶν κατὰ τὰ κέρατα τῆς βασιλικῆς φάλαγγος στρατιωτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, προβαίνοντος ἐκ τῶν τάξεων καὶ ἐπισείοντος δόρυ μακρόν. Φοβερὰ δὲ προηγγέλλετο ἡ μονομαχία τῶν δύο ἀντιπάλων, ὅτε πρὶν ἢ πλησιάσῃ ἐγγύτατ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου, κατέπεσεν αἴφνης καὶ ἀπροσδοκήτως οἱονεὶ ὑπὸ ἰλίγγου καταληφθεὶς ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἐξετάθη νεκρὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Μυστηριώδης ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τοῦ γενναίου ἀποστάτου, οὗ τὸ

οὐδεμίαν ἔφερε πληγήν, εἰ καὶ ὑπῆρχον οἱ διατεινόμενοι, ὅτι
ματίσθη καιρίως ὑπό τινος τῶν στρατιωτῶν ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς όρ-
ῆς αὐτοῦ ἐπιθέσεως, αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπέδιδε
καυχήσεως εἰς ἑαυτὸν τὸν φόνον τοῦ ἀποστάτου. Ὑπῆρχον δ' οὐχ
καὶ οἱ νομίζοντες, ὅτι ὁ Φωκᾶς ἔπεσε θῦμα δηλητηρίου, δο-
ς εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πιστοτάτου τῶν περὶ αὐτὸν θεραπόντων
ῶν, δελεασθέντος διὰ δώρων καὶ ἀναμιχθέντος μεθ' ὕδατος ψυ-
εῖον συνείθιζε νὰ πίνῃ πάντοτε ὁ Φωκᾶς ἐν ταῖς μάχαις πρὸ
συμπλοκῆς.

θὺς δὲ ὡς μετά τινα ὥραν ἀμφιβολίας περὶ τοῦ θανάτου τοῦ
πεσόντος Βάρδα ἐγνώσθη τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ στρατηγοῦντος
ποστατῶν, ἡ ὑπ' αὐτὸν στρατιὰ ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀλλὰ πολλοὶ
ξαν οὐχ ἧττον οἱ φονευθέντες ἢ ζωγρηθέντες. Μεταξὺ δὲ τῶν
ηθέντων ἦσαν πολλοὶ τῶν μετὰ τοῦ Φωκᾶ συμπραττόντων ἐπι-
ν, ἐν οἷς οἱ δύο ἀδελφοὶ Μελισσηνοί, ὁ Θεοδόσιος Μεσανύκτης
λλοι. Σπεύσαντες δ' οἱ νικηταὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κεί-
νεκρὸν τοῦ Βάρδα, ἀπέτεμον διὰ ξίφους τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ,
ὸ μὲν γιγαντῶδες σῶμα κατώρυξαν ἐν Ἀβύδῳ, τὴν δὲ κεφαλὴν
λαξαν διὰ τὸν θρίαμβον τῶν βασιλέων κατὰ τὴν εἰς τὴν Κων-
τινούπολιν ἐπιστροφήν.

ανηγυρικὴ δ' ὑπῆρξεν ἡ ἑορτὴ ἐκείνη. Καὶ ἐθριαμβεύθη μὲν κατὰ
γυιὰς τῆς βασιλευούσης ἡ κεφαλὴ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, περιπαρεῖσα
όρατος, ἥτις ἔπειτα δίκην ἀποτροπαίου ἐστάλη εἰς τὴν Ἀσίαν
ἐκφόβησιν τῶν ὑπολειπομένων ὀπαδῶν τοῦ ἀποστάτου, ἐπομπεύ-
δ' ἐπὶ ὄνων καθεζόμενοι οἱ ζωγρηθέντες τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀπο-
ίας πλὴν Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, οὗ ἐφείσθη ὁ Βασίλειος διὰ
τινα εὐλάβειαν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς αὐτὸν πρὸ τῆς παρὰ τὴν
δον μάχης.

οιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πέρας τῆς εἰκοσαμήνου ἐκείνης ἀποστασίας.
λὰ μόλις σωθεὶς ἀπ' αὐτῆς εὑρέθη ὁ Βασίλειος ἀντιμέτωπος νέου
ύλου πολεμίου, τοῦ Βάρδα Σκληροῦ.

ιϐ'

Βάρδας Σκληρός. Ἅλωσις καὶ ἀπόδοσις Χερσῶνος.

Ὁ θάνατος τοῦ Φωκᾶ δὲν ἐπέφερε τὴν τελείαν παῦσιν τῶν ἐμφυλίων κακῶν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει. Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀπέλυε τὸν ἐν Τυραίῳ καθειργμένον Βάρδαν Σκληρόν. Ὁ δὲ γηραιὸς οὗτος ἀντίπαλος τοῦ Βασιλείου ἀνελάμβανε καὶ πάλιν τὸν ἀγῶνα, ταχέως δυνηθεὶς νὰ συντάξῃ νέαν ἀντιβασιλικὴν στρατιὰν ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς ἐκείνοις θέμασιν, ἐν οἷς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχεν ὑπάρξει ἀπόλυτος κύριος ἐπὶ τετραετίαν ὅλην.

Ὁ δὲ τρόπος καθ' ὃν ὁ Σκληρὸς εἰργάσθη κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀποστασίαν παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἐγγύησιν μακρᾶς διαρκείας τοῦ ἐγχειρήματος. Πράγματι δὲν ἐρριψοκινδύνευσεν ὁ ἀποστάτης ἐκτιθέμενος εἰς μάχας ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλὰ παρεκώλυε μὲν τὴν κατὰ γῆν ἐπικοινωνίαν δι' ἐνεδρῶν, παρεφύλασσε δὲ τὰς ὁδοὺς δι' ὧν διέβαινον στοπομπίαι, κατεκράτει δὲ τὰς φορτηγίδας τὰς κομιζούσας ἐπιτήδεια εἰς τὴν βασιλίδα, ἐπετήρει δὲ καὶ συνελάμβανε τοὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τῶν δημοσίων ἵππων διαβιβαζομένους φόρους. Διὰ τοιούτου τρόπου διετήρει μὲν πλουσίως τὴν ὑφ' ἑαυτὸν στρατιάν, ἦρχε δ' ἀκινδύνως τῆς Ἀσίας. Ἡ δ' εὔνοια ἣν ἐπεδαψίλευεν εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ τασσομένους καὶ ἡ στοργὴ καὶ φιλοφροσύνη μεθ' ἧς ἐφέρετο φιλικώτατα πρὸς αὐτοὺς ἀπήλλασσον αὐτὸν παντὸς κινδύνου αὐτομολίας τῶν μετ' αὐτοῦ συμπραττόντων. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ τελεσφόρου τῆς τοιαύτης ἐνεργείας εἶνε ἡ ἀδυναμία τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Βασιλείου, καίπερ παντοῖα ἀντιμηχανωμένου, καὶ ἡ ἐφ' ἱκανοὺς μῆνας διάρκεια τῆς ἀποστασίας τοῦ Σκληροῦ.

Τέλος δ' ὁ Βασίλειος, πεισθεὶς ὅτι οὐδὲν κατώρθονε κατὰ τοῦ ἀποστάτου καὶ στενοχωρούμενος ἕνεκα τῆς ἁλώσεως τῆς μακεδονικῆς Βεῤῥοίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς Χερσῶνος ὑπὸ τῶν Ῥώσων, συγχρόνως δὲ πολέμου μὲν κατὰ τῶν Ἰβήρων, στάσεως δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἦλθεν εἰς διαπρεσβεύσεις πρὸς αὐτὸν διὰ Μανουὴλ τοῦ Ἐρωτικοῦ, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο ἀνδρῶν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 989. Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς παρῄτει τὰς περὶ βασιλείας ἀξιώσεις καὶ ἀπέβαλλεν ἅπερ περιεβάλλετο ἐπίσημ' αὐτῆς, ὁ δὲ Βασίλειος ἀπένεμεν εἰς τὸν Βάρδαν πλὴν γενικῆς ἀμνηστίας εἰς αὐτόν τε καὶ τοὺς

ὑτὸν πάσας τὰς εἰς τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν καὶ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ αὐτοῦ προσηκούσας τιμάς. Γενομένων δ' ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅροις ὢν, προσήχθη πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Σκληρὸς βάδην πορευόμενος ι ἐφ' ἵππου, στηρίζων δὲ τὸ σῶμα ἐπὶ δορυφόρων, κατὰ μὲν τὸν ὸν διὰ τὸ γῆρας καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, καθ' ἃ δὲ μαρ- ὁ Κεδρηνὸς, ἀκολουθῶν τὸν Σκυλίτζην, ἅτε παθὼν ὑπὸ τυφλώ- Ἰδὼν δὲ ὁ Βασίλειος τὸν τέως ἀντίπαλον οὕτω πρὸς αὐτὸν χόμενον, λέγεται εἰπών· «ἐκεῖνος ὃν ἐφοβούμην καὶ ἔτρεμον ι χειραγωγούμενος».

τὸν πιστὸν τὸ ἐξῆς δοῦλον τοῦ βασιλέως, τὸν πρεσβύτην καὶ ν Βάρδαν Σκληρὸν ἔταξεν ὁ Βασίλειος προσοδοφόρους γαίας. Δια- α δ' αὐτὸν ἐν Διδυμοτείχῳ τῆς Θρᾴκης καὶ νοσοῦντα ἐν γήρᾳ ἐπεσκέφθη ὁ βασιλεὺς, στρατεύων τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Βουλ- . Μικρὸν δ' ἔπειτ' ἀπέθανεν ὁ Σκληρὸς τὸν Μάρτιον τοῦ 991.

τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξωμαλύνθη καὶ ἀπώτατα ἐν τῷ βορρᾷ ἡ ῦσα ἐκ νέου διατάραξις τῶν σχέσεων τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν δῳ δυναστείαν. Οἱ βασιλεῖς εἶχον, καθ' ἃ φαίνεται, ἀναβάλει ἢ παρασπόνδως νὰ ἐκπληρώσωσι μετὰ τὴν διὰ τῆς ἐπικουρίας ώσων καταπάλαισιν τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Φωκᾶ τὰς πρὸς ιμμαχον Βλαδίμηρον ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἐν αἷς καὶ ὁ αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῶν βασιλέων Ἄννης. Ἐφ' ᾧ ὁ Βλα- ς ἐπέπεσεν ἐναντίον τῆς Χερσῶνος, ἣν καὶ κατέλαβε μεταξὺ πριλίου καὶ τοῦ Ἰουλίου 989.

το δὲ ἡ Χερσὼν, ἡ ἀρχαία Χερσόνησος, κειμένη ἐπὶ τῆς Κρι- τῆς φερούσης παρεφθαρμένον τὸ ὄνομα τῶν ἀρχαίων Κιμμερίων πρὸς νότον τῆς σημερινῆς Σεβαστοπόλεως, πόλις πολυάνθρω- ιεξάγουσα ζωηρὸν ἐμπόριον μετὰ τῶν λαῶν τῆς σκυθικῆς μεσο- καὶ τῶν περὶ τὸν Καύκασον χωρῶν, οἷον τῶν Χαζάρων, τῶν Πε- ων καὶ ἄλλων. Τὰ δ' ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων προϊόντα μετεβίβα- σκάφη τῶν κατοίκων τῆς Χερσῶνος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἐ- ως δυνάμει ἀρχαίων προνομίων διαπλέοντα τὸν Βόσπορον. Ἦτο δὲ λως ἡ πόλις ἐκείνη, ἡ πρωτεύουσα τῶν ἐν τῇ λεγομένῃ Γοτθίᾳ ίπων ὑποτελῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους κτήσεων, πρόσκοπος τοῦ τίου κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου, οὐ μικρὰ δ' ἦτο καὶ ιτικὴ αὐτῆς σημασία. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἄγγελμα τῆς ὑπὸ τοῦ μήρου καταλήψεως αὐτῆς δεινῶς ἔπληξε τοὺς βασιλεῖς, σπεύ-

σαντας νὰ διαρρυθμίσωσι τὰς πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου σχέσεις καὶ χάριν αὐτῆς τῆς Χερσῶνος καὶ πρὸς ἀποφυγὴν μακροτέρας καὶ δεινοτέρας πρὸς τοὺς Ῥώσους ἔχθρας.

Καὶ ἡ μὲν κηδεστία τῆς αὐλῆς τοῦ Κιέβου πρὸς τὴν τοῦ Βυζαντίου διὰ τοῦ γάμου τῆς περίπου τριακοντούτιδος πορφυρογεννήτου Ἄννης, τῆς θυγατρὸς τῆς Θεοφανοῦς καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀκουσίως χάριν πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀνάγκης συζευχθείσης μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου, καθ᾽ ὃν τρόπον πρὸ δέκα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Θεοφανὼ εἶχε συζευχθῆ Ὄθωνα τὸν Β᾽, ὅρον καὶ καρπὸν ἔσχε τὴν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἀπόδοσιν τῆς Χερσῶνος, ἥτις ἔκτοτ᾽ ἐξηκολούθησεν ἀνήκουσα εἰς τοὺς Βυζαντίνους μέχρι τῶν χρόνων τῆς ὑπὸ τῶν Μογγόλων καθυποτάξεως τῆς Ῥωσίας, συμβάσης τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων. Λαμπρὸν δ᾽ ἐπακόλουθον τοῦ γάμου ἐκείνου ὑπῆρξεν ἡ ἐν Χερσῶνι βάπτισις τοῦ Βλαδιμήρου, μεθ᾽ οὗ συμμετέλαβε τῶν ναμάτων τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὸ ῥωσικὸν ἔθνος ὅλον. Οὕτω δὲ συνεπληροῦτο ἐπιφανῶς τὸ ἔργον τοῦ

ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΕΝ ΤΗι ΑΓΙΑι ΣΟΦΙΑι ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ

ώτου εἰσηγητοῦ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφῆς τῶν Ῥώσων,
ῦ πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸ τῆς Ὄλγας διὰ τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς
άκοντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πανηγυρικὴν
957 βάπτισιν τῆς ἀρχοντίσσης τῆς Ῥωσίας. Ἔκτοτε δὲ τὸ Κίεβον
τὸ Νοβγορόδ, ἡ νέα πόλις, ἡ διὰ τοῦ διαδόχου τοῦ Βλαδιμήρου,
Ἰαροσλάβου, μάλιστα προαχθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα, κοσμοῦνται
χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ παιδεία
ιδίδονται ἐν Ῥωσίᾳ. Ἱερεὺς Σύρος τὴν καταγωγὴν, Μιχαὴλ ὀνό-
ι, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μητροπολίτης ὁ σταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου
ολάου τοῦ Χρυσοβέργη εἰς τὴν Ῥωσίαν. Τετρακόσιαι δ' ἐκκλη-
ἐκόσμησαν ἔκτοτε κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ Κίεβον, ὧν ὑπερέχει ἡ
γία Σοφία, ὁμώνυμος πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς
ιλευούσης τοῦ Βυζαντίου, ἥτις γίνεται ἐν παντὶ τὸ πρότυπον τῶν
ζαντινιζόντων καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βυζαντίου κατὰ μικρὸν
πολιτιζομένων ἡγεμόνων τῆς Ῥωσίας.

ιγ'

Δεύτερος βουλγαρικὸς πόλεμος.

Αἱ ἀποστασίαι τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ὑπῆρξαν
κατὰ τοῦτο βλαβερώταται εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος, ὅτι οἱ Βούλ-
ροι, ἀποθρασυνθέντες ἐκ τῆς παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Τραϊανοῦ νίκης
ἐπωφελούμενοι τὴν ἀπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων χάριν καταπο-
μήσεως τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀποστασιῶν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πλείστου τῆς
ρατιᾶς, ἐπέτρεχον ἀδεῶς καὶ ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως τὰς εὐρω-
ϊκὰς ἐπαρχίας τῶν βασιλέων, ἐνσπείροντες τὸν ὄλεθρον καὶ τὸν τρό-
ν. Ἀξιοθρήνητος δὲ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν οὕτω δῃουμένων πό-
ων καὶ χωρῶν.
Ἰωάννης Κυριώτης ὁ ἐπιλεγόμενος Γεωμέτρης ὁ ἔπειτα ἐπίσκοπος
ελιτηνῆς διὰ τῶν ἑξῆς στίχων ἐξετραγῴδησε τὰ δεινὰ τῶν ὑπὸ τῶν
μητικῶν Βουλγάρων πασχόντων ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις Ἑλλήνων
τῶν εὐρωπαϊκῶν τοῦ κράτους θεμάτων·

Τὰ πρὸς τὴν δύσιν δὲ ποῖος ἐξείποι λόγος;
Σκυθῶν μὲν αὐτὴν πλῆθος ὡς μὲν πατρίδα

διατρέχει τε καὶ περιτρέχει κύκλῳ,
ὡς γῆν δὲ βλαστάνουσαν εὐγενεῖς κλάδους
ἀνδρῶν ἀτρέπτων καὶ σιδηρέαν φύσιν
πρόρριζον ἐκτέμνουσι, καὶ βρεφῶν γένη
ξίφος μερίζει· καὶ τὰ μὲν μήτηρ ἔχει,
τὰ δ' ἐχθρὸς ἐξέσπασε τῶν βελῶν βίᾳ.
Αἱ δὲ κραταιαὶ πρὶν πόλεις, λεπτὴ κόνις.
Ἱπποτρόφους δὲ τὰς πρὶν ἀνθρωποτρόφους
οἴμοι βλέπων νῦν πῶς παύσομαι δακρύων;
Χῶραι μὲν οὕτω πυρπολοῦνται καὶ τόποι.

Καὶ πολλαὶ μὲν ὑπῆρξαν αἱ ἁλοῦσαι πόλεις, ἀλλὰ κυρίως ἡ τύχη τῆς Βερροίας, κυριευθείσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ θέρος τοῦ 989, ὑπῆρξε, καθ' ἃ φαίνεται, ἡ μάλιστ' ἀνησυχήσασα τοὺς Βυζαντίνους. Καὶ δικαίως, διότι ἀνελογίζοντο, ὅτι ἐκινδύνευε τὸ ἑξῆς αὐτὴ ἡ ἔγγιστα τῆς Βερροίας κειμένη Θεσσαλονίκη, ἡ δευτερεύουσα ἐν Εὐρώπῃ πόλις τοῦ βασιλείου, ὅτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἦτο πλέον ἀσφαλὴς πρὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ Σαμουήλ, ὅςτις ἐν τῷ μεταξὺ διέθετε δίκην κυρίου τὰ δύο τρίτα τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἐν τούτοις δ' ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ τῶν ἀποστατῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀμύνης ἀπεμάκρυνε τὸν Βασίλειον ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ ἐν Εὐρώπῃ πολέμου· μόλις δὲ τὸν χειμῶνα τοῦ 990 πρὸς τὸ 991 ἀπεφάσισε νἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον. Διὸ διέτρεξε τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν προπαρασκευάζων τὰ πράγματα. Καὶ ἐν μὲν Διδυμοτείχῳ τῆς Θρᾴκης ἐπεσκέφθη, καθ' ἃ εἴδομεν, τὸν μελλοθάνατον Βάρδαν τὸν Σκληρόν, ἐν δὲ Θεσσαλονίκῃ προςεκύνησε τὸν τάφον τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου τοῦ μυροῤῥόα καὶ ἐπανεῦρε τὸν ἐκ τῆς κολυμβήθρας δεξιωθέντα αὐτὸν ἱερὸν ἄνδρα Φώτιον, ὅςτις καὶ ἠκολούθει ἔκτοτε τὸν βασιλέα ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους στρατείαις, ἐνθαρρύνων αὐτὸν καὶ τὴν βασιλικὴν στρατιὰν διὰ τῶν προςευχῶν.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 991, ὁ Βασίλειος, ἐκκινήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰςώρμησεν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένας χώρας. Διήρκεσε δὲ ὁ πόλεμος τέσσαρα ὅλα ἔτη, καθ' ἃ ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Διαγινώσκομεν δὲ καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ συνεχεῖ κατὰ θέρη τε καὶ χειμῶνας ἐξακολουθήσει τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ πολέμου τὸν χαρακτηρίζοντα τὸν Βασίλειον, κατὰ τὴν

…τυρίαν τοῦ Ψελλοῦ, τρόπον τοῦ πολεμεῖν, ὅςτις συνίστατο ὄχι εἰς …πιχειρεῖν τὰς στρατείας μόνον ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ …ους τοῦ θέρους, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποζευγνύειν σὺν τῇ ἐπιτεύξει τοῦ ἐπι…κομένου σκοποῦ. Ἀλλὰ δυςτυχῶς περὶ τῶν περιπετειῶν καὶ ἐπεις…ων τοῦ μακροῦ τούτου καὶ πάντως ὀδυνηροῦ πολέμου, καθ' ὃν ἐπε…λετο εἰς τὸν Βασίλειον νὰ παλαίσῃ στῆθος πρὸς στῆθος ἐναντίον … ἰσχυρῶν καὶ ἀποθρασυνθέντων Βουλγάρων καὶ ἀποκαταστήσῃ ἐν … εὐρωπαϊκοῖς θέμασι, μάλιστα ἐν Μακεδονίᾳ, τὴν γοητείαν τῶν …αντιακῶν ὅπλων, οὐδὲν γινώσκομεν. Τὸ δὲ μόνον σχεδὸν βέβαιον …ονὸς εἶνε ἡ ἀνάκτησις τῆς Βερροίας, γενομένη πιθανῶς βραχὺν …νον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκστρατείας.

Αἱ δυνάμεις, μεθ' ὧν ὁ Βασίλειος ἐπεχείρησε τὸν μακρὸν τοῦτον πό…μον, εἶνε ἄγνωστοι εἰς ἡμᾶς. Ἀλλ' εἶνε πιθανώτατον, ὅτι συνεμά… καὶ μετ' Ἀρμενίων ἐπικούρων καὶ ὅτι προςεπάθησε νὰ ἐπιρρώσῃ τὴν … ταῖς θρᾳκικαῖς καὶ μακεδονικαῖς χώραις κλονηθεῖσαν βυζαντιακὴν …αμιν δι' ἐγκαταστάσεως Ἀρμενίων ἀποίκων. Καὶ παρέσχον μὲν εἰς …τὸν, καθ' ἃ φαίνεται, οὐ μικρὰ πράγματα οἱ Ἀρμένιοι ἐπίκουροι, …λ' ἡ στρατεία ὑπῆρξεν οὐχ ἧττον καθ' ὅλου νικηφόρος. Ὁ Βασίλειος …υνήθη, ἀναγκασθεὶς νὰ παύσῃ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 995 τὸν πό…μον ἕνεκα τῶν ἐν Συρίᾳ ἐκτάκτων γεγονότων, νἀποκομίσῃ εἰς τὴν …ωνσταντινούπολιν πλείστους αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα πολλά· ἠδύ…το δὲ νὰ καυχηθῇ, ὅτι ἔθηκε κατὰ τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα πολύμοχθα …η ἑδραίας βάσεις τελείας ἐκνικήσεως τῶν Βουλγάρων διὰ προςεχῶν …λέμων. Τὴν δ' αἰσθητὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων δύναται νὰ …τυρήσῃ ἐπαρκῶς καὶ μόνον τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ Βασίλειος, πεποιθὼς … τὰ ἤδη ἐπιτευχθέντα, ἐθάρρησε, διακόπτων πρὸς ὥραν τὴν καταπο…ησιν τῶν Βουλγάρων, νὰ μεταθέσῃ τὴν κονίστραν τοῦ πολέμου …ρὰν εἰς τὴν Ἀσίαν.

ιδ'

Ὁ Βασίλειος ἐν Συρίᾳ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασίλειος ἐπολέμει κατὰ τῶν Βουλγάρων, σο…αρὰ γεγονότα εἶχον συμβῇ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Μετὰ πολλὰς περιπετείας …ανόντος οἰκτρῶς τοῦ Σαὰδ-ἐδ-δαούλα ἦρχεν ἐν Χαλεπίῳ ὁ νεαρὸς αὐ-

τοῦ υἱός 'Αβοὺλ-Φαδαὶλ-Σαὶδ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Λουλοῦ, ἀνανεώσας μετὰ τοῦ Βασιλείου τὰς συνθήκας, δι' ὧν τὸ Χαλέπιον ἐθεωρεῖτο ὑπόφορον τῶν Βυζαντίνων. Πιεζόμενος δ' ὁ Σαὶδ ὑπὸ τοῦ χαλίφου τῆς Αἰγύπτου 'Αλ-'Αζίζ, ὅστις ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτοῦ στρατιὰν, καταλαβοῦσαν μὲν ἤδη τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Ἔμεσαν, πολιορκοῦσαν δ' αὐτὸ τὸ Χαλέπιον, ἀπετάθη πρὸς τὸν Βασίλειον, ἐξαιτούμενος βοήθειαν παρ' αὐτοῦ. Οὗτος δὲ διέταξε τὸν δοῦκ' 'Αντιοχείας Μιχαὴλ Βούρτζην νὰ σπεύσῃ βοηθὸς τοῦ Σαίδ. Εἶχον δ' ἤδη

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ἐκκινήσει αἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιαὶ, ὅτε οἱ πολιορκηταὶ τοῦ Χαλεπίου, θέλοντες νἀναγκάσωσι τὸν Βούρτζην εἰς ἀνάζευξιν, ἀφῆκαν μέρος μόνον τῆς στρατιᾶς πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῶν Χαμδανιδῶν, καὶ ὥρμησαν ἐπὶ τὴν 'Αντιόχειαν. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἔμμαν, κειμένην μεταξὺ Χαλεπίου καὶ 'Αντιοχείας, ἐστρατοπέδευσαν μετ' οὐ πολὺ, τὸ θέρος τοῦ 992, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῶν Σελευκιδῶν. 'Αλλ' ἐσπευσμένως ἐπιστρέψας εἰς τὴν 'Αντιόχειαν ὁ Βούρτζης ἐμα-

ταίωσε τὴν ἐναντίον τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἐπίθεσιν τῶν Αἰγυπτίων.

Οὐχ ἧττον δὲ ματαία ἀπέβη ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐπαναληφθεῖσα πολιορκία τοῦ Χαλεπίου, ἣν περὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 993 ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλίπωσιν, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Δαμασκὸν ἕνεκεν ἐνδείας τροφίμων. Ἀπ' ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου δὲν ἔπαυσαν οἱ Αἰγύπτιοι παντοῖα ἐπιχειροῦντες ἐναντίον τῶν πόλεων τῆς Συρίας· ἐπιστάντος δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ ἑπομένου ἔτους, τοῦ 994, ἐπέπεσον καὶ πάλιν ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, καὶ ἐπελήφθησαν τῆς πολιορκίας αὐτοῦ. Στενοχωρούμενος δ' ὁ νεαρὸς ἀμηρᾶς ἔστειλε καὶ πάλιν αἴτησιν βοηθείας εἰς τὸν Βασίλειον. Ὁ δὲ βασιλεὺς διέταξεν ἐκ νέου τὸν Βούρτζην νἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς αὐτὸν συστρατήγου Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ. Θέλοντες δ' οἱ πολιορκηταὶ νὰ προλάβωσι τὴν μετὰ τῶν ἐν Χαλεπίῳ πολιορκουμένων ἕνωσιν τῆς βυζαντιακῆς ταύτης στρατιᾶς, ἀνερχομένης εἰς τριάκοντα πέντε ἢ καὶ πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, προέβησαν ἐναντίον αὐτῆς. Συναντήσαντες δὲ αὐτὴν τὴν 15 Σεπτεμβρίου 994 ἐν μικρᾷ ἀποστάσει ἀπὸ τῆς Ἀπαμείας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὀρόντου καὶ διακολυμβήσαντες τὸν βαθύρρουν ποταμόν, ὥρμησαν ἐναντίον τῶν ἀντιμάχων, οὓς καὶ ἐνίκησαν ἐπιφανῶς, πολυπληθέστεροι ὄντες καὶ μᾶλλον πειθαρχοῦντες. Πεντακισχίλιοι Βυζαντῖνοι καὶ τρισχίλιοι ἄνδρες ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Χαλεπίου ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ, πλεῖστοι δ' ὑπῆρξαν οἱ πεσόντες ἐν τῇ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀντιοχείας φυγῇ τῶν ἡττηθέντων. Οἰκτρῶς δὲ δηώσαντες οἱ νικηταὶ τὰ περίχωρα τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως καὶ προελάσαντες μεθ' ὁρμῆς μέχρι καὶ τῆς Γερμανικείας, ἐπέστρεψαν πρὸ τοῦ Χαλεπίου μετὰ πλήθους λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων μετὰ δίμηνον δήωσιν τῆς βορείου Συρίας.

Μακροτάτη δ' ὑπῆρξε καὶ μετὰ μεγίστης ἑκατέρωθεν καρτερίας διεξήχθη ἡ τελευταία αὕτη πολιορκία τοῦ Χαλεπίου. Ἐπολέμει δ' ἔτι ὁ Βασίλειος πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ὅτε τὸ τρίτον ἤδη διεπρεσβεύθησαν πρὸς αὐτὸν οἱ πολιορκούμενοι περὶ βοηθείας. Τὰ δ' ἐκ Συρίας ἀγγέλματα, ὁ κίνδυνος τῆς ὑποτελοῦς εἰς τοὺς βασιλεῖς πρωτευούσης τῶν Χαβδανιδῶν, ὁ κίνδυνος εἰς ὃν μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ἠδύνατο νὰ περιπέσῃ αὐτὴ ἡ Ἀντιόχεια, ἦσαν οὕτω δεινά, καὶ ἐνεποίησαν εἰς τὸν Βασίλειον αἴσθησιν τοιαύτην, ὥστε ἀπεφάσισεν ἀμελλητί, διακόπτων τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον, νὰ σπεύσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀσίαν μετ' ἀξιομάχου καὶ ἐπιλέκτου στρατιᾶς. Ἀφεὶς δὲ τὴν μέριμναν τῆς

ἐξακολουθήσεως τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ πολέμου εἰς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν στρατηγοὺς καὶ ἀναπτύσσων δραστηριότητ' ἀξίαν ἀληθῶς θαυμασμοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖθεν δὲ προέβη πιθανῶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου ταχὺς μέχρι τοῦ Ὀρόντου, προςλαμβάνων καθ' ὁδὸν τὰς ἐκ τῶν διαφόρων θεμάτων μετακληθείσας δυνάμεις. Πρὸς ἐπιτάχυνσιν δὲ τῆς πορείας τῆς στρατιᾶς, ἧς μακρὰ ἄλλως θὰ ἦτο ἡ μέχρι Χαλεπίου ὁδὸς, ἀνεβίβασεν ὁ Βασίλειος ἁπάσας τὰς συγκροτούσας αὐτὴν χιλιάδας ἐπὶ ἡμιόνων, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐντὸς δεκαὲξ μόνον ἡμερῶν, προχωρήσας δ' ἄνευ ἐπισχέσεως παρέστη αἴφνης εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τοῦ Χαλεπίου.

Ἡ δὲ ἀπροςδόκητος ἄφιξις τοῦ βασιλέως εἰς τοιαύτην ἐνέβαλε ταραχὴν τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἀλ-Ἀζὶζ, ὥςτε, λύσαντες ἐν πλήρει χειμῶνι ἀρχομένου πιθανῶς τοῦ 995, τὴν πολιορκίαν, ἥτις εἶχεν ἤδη διαρκέσει πλέον τῶν δώδεκα μηνῶν, καὶ πυρπολήσαντες τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ὅπερ ἦτο οἱονεί τις ἄλλη πόλις, ἔσπευσαν πρὸς τὴν Δαμασκὸν, εἰς ἣν ἔφθασαν τὴν 5 Μαΐου 995. Μετὰ δὲ τριήμερον διαμονὴν πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου, καθ' ἣν ἀνενεώθησαν μὲν αἱ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν συνθῆκαι, ἐπεδαψιλεύθησαν δ' εἰς τὸν σωτῆρα τῆς πόλεως βασιλέα ἐξαίρετοι τιμαὶ, ὁ Βασίλειος ἀνέζευξε μετὰ τῆς στρατιᾶς. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διῆλθε κατὰ τοὺς ὑπολειπομένους μῆνας τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης, ἀνακτῶν μὲν ἢ τιμωρῶν τὰς πόλεις ὅσαι εἶχον ἀποστῇ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου, ἐγκαθιστάνων δὲ βυζαντιακὰς φρουρὰς καὶ ἀναδεικνυόμενος ἁπανταχοῦ νικηφόρος πλὴν τῆς Τριπόλεως, ἥτις μόνη ἠδυνήθη νὰ ἀντιτάξῃ εἰς αὐτὸν ἀντίστασιν καρτερικήν.

Ἡ δὲ φροντὶς τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὸν χαλίφην τοῦ Καΐρου, ὅςτις παρὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Χαλεπίου φυγὴν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ δὲν ἔμελλε βεβαίως νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰ περὶ τῆς Συρίας σχέδια, ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν γενναῖον Δαμιανὸν Δαλασσηνὸν, διορισθέντα δοὺκ' Ἀντιοχείας ἀντὶ τοῦ Μιχαὴλ Βούρτζη, ἀπολυθέντος ἐν δυςμενείᾳ διὰ τὴν ἄστοχον διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος.

Καὶ ἀληθῶς, καθ' ἃ προέβλεπεν ὁ βασιλεὺς, ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη μετ' οὐ πολύ. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν ὁ Ἀλ-Ἀζὶζ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν παραλίων τῆς Συρίας διὰ στόλου πηχθέντος ἐν Καΐρῳ, ἀλλ' ἡ πρὸ τοῦ ἀπόπλου πυρπόλησις τοῦ στόλου τούτου, ἀποδοθεῖσα εἰς τοὺς Χρι-

κνοὺς καὶ προκαλέσασα ἐν Καΐρῳ στάσιν αἱματηρὰν, ἐνεθάρρυνε τὸν λασσηνὸν, ὅστις μετὰ πολλῆς γενναιότητος καὶ τόλμης ἠγωνίσθη, πληρόνων ἐν Συρίᾳ τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐπιτευχθέντα. Ἔτι δὲ λον ἐβελτίωσε τὴν θέσιν τῶν Βυζαντίνων ἐν Συρίᾳ ὁ τὸν Ὀκτώ- ν τοῦ 996 ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Ἀλ-Ἀζίζ, ὃν διεδέχθη ὁ ἐνδε- της αὐτοῦ υἱός Ἀβοῦ-ἀλῆς-ἀλ-μανσοὺρ, χειραγωγούμενος ὑπὸ δε- ῦ πρωθυπουργοῦ. Ἀλλ' ἡ μὲν νέα ὁρμὴ, μεθ' ἧς ἐπ' αὐτοῦ καὶ εν ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα ἐν Συρίᾳ οἱ στρατηγοὶ τοῦ νέου χαλίφου, έστησεν αὐτοὺς καὶ πάλιν κυρίους τῆς Δαμασκοῦ, ἡ δὲ κατὰ τὰ άλια τῆς Φοινίκης νικηφόρος δρᾶσις τοῦ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν μετὰ πυρπόλησιν τοῦ πρώτου πηχθέντος νέου στόλου περιέστησε καὶ εν τοὺς Βυζαντίνους εἰς δυσχερείας. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδεινώθησαν πράγματα φονευθέντος τοῦ Δαλασσηνοῦ ἔν τινι φονικωτάτῃ παρὰ Ἀπάμειαν μάχῃ, συγκροτηθείσῃ τὴν 19 Ἰουλίου 999, καθ' ἣν εῖστοι μὲν τῶν Βυζαντίνων ἔπεσον, πλεῖστοι δ' ᾐχμαλωτίσθησαν. Τὰ θλιβερὰ δὲ ταῦτ' ἀγγέλματα ἔπεισαν τὸν Βασίλειον, ὅστις ἐκ υ ἐπολέμει πρὸς τοὺς Βουλγάρους, νὰ στείλῃ πρέσβεις περὶ εἰρήνης Κάϊρον· ἀλλ' αἱ ὑπεκφυγαὶ τοῦ Ἀβοῦ-ἀλῆ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ατεύσῃ τὸ δεύτερον εἰς τὴν Συρίαν.

ιε'.

Συνέχεια τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου.

Η ἐν Συρίᾳ ἀπουσία τοῦ Βασιλείου ἐνεθάρρυνεν, ὡς εἰκὸς, τοὺς λγάρους. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἀπεθρασύνθη ὁ Σαμουὴλ, ὥστε καὶ ἐπε- ρησεν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἧς διοικητὴς ἦτο ἀπὸ τοῦ 0 ὁ Ἀρμένιος Γρηγόριος Ταρωνίτης. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν δὲ ταύτην νεύθη αὐτὸς ὁ Ταρωνίτης μετὰ πολλῶν τῶν περὶ αὐτόν. Ἅμα δὲ τῷ γέλματι ταύτης τῆς συμφορᾶς ὁ Βασίλειος ἀντικατέστησε τὸν πε- τα διὰ τοῦ μαγίστρου Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ, ὅστις μετὰ τὴν εἰς Βαγδάτιον φυγὴν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ εἶχεν ἀποσταλῆ πρεσβευτὴς ὸς τὸν χαλίφην, ὑφ' οὗ καὶ εἶχε κρατηθῆ ἀπολυθεὶς ἔπειτα. Ἀμελ- τὶ δὲ ὁ Οὐρανὸς μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην διαρκοῦντος τοῦ 996. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη στρατηγοῦ ἀξίου λόγου ἐν Θεσσαλονίκῃ,

διότι ὁ τσάρος Σαμουὴλ, ἐπαρθεὶς ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπιτυχίας, ὥρμησε τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 996 πρὸς νότον. Διαβὰς δὲ τὰ Τέμπη καὶ περαιωθεὶς διὰ τοῦ Πηνειοῦ, ἐπέδραμε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν, διέβη δ' ἔπειτα τὸν ἰσθμὸν, καὶ εἰςήλασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, δῃῶν καὶ ληιζόμενος ἁπάσας ταύτας τὰς χώρας. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην κατέλαβον οἱ Βούλγαροι τὴν 13 Αὐγούστου καὶ τὴν Ἄμφισσαν, ἥτις ἔκτοτε ἤδη ἔφερε, καθ' ἃ φαίνεται, τὸ νεώτερον ὄνομα τῶν Σαλώνων, διὰ προδοσίας ἑνὸς τῶν πολιτῶν αὐτῆς, καλουμένου Κουτσοθεοδώρου· ἐπετέθησαν δὲ καὶ κατὰ τοῦ Γαλαξειδίου, ὅπερ, τῶν κατοίκων φυγόντων εἰς τὰ πλοῖα, μάτην ἐπειράθη νὰ ὑπερασπίσῃ, ἀντιτάσσων ἡρωικὴν, ἀλλ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν ὁ ἡρωικὸς αὐτοῦ ἀμύντωρ Χαραλάμπης, ὅστις καὶ κατεκερματίσθη ζῶν.

Τῆς δ' ἐπιδρομῆς ταύτης τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας βαρέα θὰ ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα, ἂν μὴ ὁ Οὐρανὸς ἔσπευδεν εἰς δίωξιν τοῦ ἐπιδρομέως, τραπεὶς καὶ αὐτὸς πρὸς νότον. Φθάσας δὲ μέχρι τῆς Λαρίσης καὶ ἀφεὶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὰς ἀποσκευὰς, ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας πορείαν μετ' εὐζώνου τοῦ στρατοῦ. Διελθὼν δὲ συντόνως τὴν Θεσσαλίαν, ἔπηξε τὴν στρατοπεδείαν κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, οὗ τὴν μεσημβρινὴν ὄχθην κατεῖχον οἱ πολέμιοι, ἀναζεύξαντες ἐκ Πελοποννήσου ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἐκ Μακεδονίας ἐκκινήσεως τῆς ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Οὐρανὸν στρατιᾶς.

Ἡ φθινοπωρινὴ πολυομβρία εἶχεν ἐξογκώσει τὸ ῥεῦμα τοῦ Σπερχειοῦ τοῦ χωρίζοντος τὰς δύο ἀντιμετώπους στρατιὰς, καὶ ἀδύνατος ἐφαίνετο ἡ συμπλοκὴ, ἡ δὲ πλήμμυρα τοῦ ποταμοῦ ἐφαίνετο καθησυχάζουσα τὸν Σαμουὴλ, μὴ φοβούμενον διάβασιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς, ἀκοίμητος περισκοπήσας τὸν ποταμὸν ἄνω καὶ κάτω, εὗρε πόρον διαβάσεως. Ἡ δ' ἀπροςδόκητος αὐτοῦ νυκτερινὴ ἐπίθεσις ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τοὺς καθεύδοντας Βουλγάρους. Καὶ μέγιστος μὲν ὑπῆρξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν σφαγέντων, αὐτὸς δ' ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς ἐτραυματίσθησαν βαρέως, ἤθελον δὲ καὶ ζωγρηθῆ, ἂν μὴ συνανεμιγνύοντο μετὰ τῶν νεκρῶν. Λαθόντες δ' οὕτω τοὺς νικητὰς, ἔφυγον μετὰ τῶν λειψάνων τῆς ἡττημένης στρατιᾶς, καὶ ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος διεσώθησαν εἰς τὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρωτεύουσαν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους Ἀχρίδα.

Πανηγυρική δ' ὑπῆρξε μετ' οὐ πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ δεξίωσις, εἰ μὴ ὁ θρίαμβος τοῦ εὐτυχοῦς παρὰ τὰς Θερμοπύλας νικητοῦ, δυνηθέντος μὲν νἀπελευθερώσῃ τοὺς Βυζαντίνους αἰχμαλώτους τοῦ ἡττηθέντος τσάρου τῶν Βουλγάρων, λαφυραγωγήσαντος δὲ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀπεκόμισε τὴν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἁρπαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ λείαν. Χίλιαι κεφαλαὶ νεκρῶν Βουλγάρων ἀποτμηθεῖσαι ὑπῆρξαν τὸ τρόπαιον τῆς νίκης, καὶ δωδεκακισχίλιοι αἰχμάλωτοι ἐμαρτύρουν τὸ μέγεθος τῆς ἥττης τῶν ἐπιδρομέων. Ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐνίκησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην παρὰ τὰς Θερμοπύλας

ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΑΧΡΙΔΟΣ

μίαν τῶν μεγίστων νικῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, σώσας μὲν τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀπειλουμένης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὑποδουλώσεως, προπαρασκευάσας δ' αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατάλυσιν τῆς Βουλγαρίας.

Ἀληθῶς μεγάλα ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν νίκης. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Σαμουὴλ ἐκλονήθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μαρτυρεῖται διανοηθεὶς πρὸς ὥραν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Βασίλειον καὶ ἀποστῇ τῶν πρὸς αὐτὸν πολέμων. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ἐφάνη πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὴν προσχώρησιν τοῦ Σαμουήλ. Ἀλλὰ διὰ λόγον ἄγνωστον ἡ ἐπιδιωχθεῖσα συνδιαλλαγὴ ἀπέτυχε καὶ ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη.

Σπουδαῖον δ' ἀπόκτημα τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν χρόνον τὸν ἀμέσως ἐπακολουθήσαντα εἰς τὴν νίκην Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκτησις τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ κράτους τοῦ Σαμουὴλ κατεχομένου Δυρραχίου, τῆς ὀχυρωτάτης τῶν πόλεων κατὰ τὰ παράλια τοῦ Ἀδρίου, ἧς μεγάλη ἦτο ἡ στρατηγικὴ σημασία. Κατέλαβον δ' οἱ Βυζαντῖνοι τὸ Δυρράχιον διὰ προδοσίας αὐτοῦ ὑπὸ Ἀσώτου (Ἀσχὸδ) τοῦ υἱοῦ τοῦ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην πεσόντος Γρηγορίου τοῦ Ταρωνίτου. Οὗτος, ζωγρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ, εἶχεν ἐμπνεύσει δεινὸν ἔρωτα εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων, ὅςτις καὶ ἠναγκάσθη νὰ συζεύξῃ τοὺς ἐρωμένους, μετὰ δὲ τὸν γάμον ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν γαμβρὸν τὴν φρούρησιν τοῦ Δυρραχίου. Ἀλλ' οὗτος, κοινῇ μετὰ τῆς γυναικὸς, ἐγκαταλιπὼν τὴν φύλαξιν τῆς ἐμπεπιστευμένης αὐτῷ πόλεως, ἔφυγεν εἰς τὰς περὶ τὸ Δυρράχιον χάριν φυλακῆς παραπλεούσας πολεμικὰς νῆας τοῦ βασιλικοῦ στόλου καὶ ἐπὶ μιᾶς αὐτῶν ἀνεσώθη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅςτις ἐτίμησε τὸν μὲν υἱὸν τοῦ Ταρωνίτου μάγιστρον, τὴν δὲ Βουλγαρίδα αὐτοῦ σύζυγον ζωστὴν, ἤτοι κυρίαν τῆς τιμῆς. Διεκόμισε δὲ οὗτος καὶ γράμματα ἰσχυροῦ τινος τῶν ἐν Δυρραχίῳ, Χρυσηλίου καλουμένου, ὅςτις ὑπέσχετο νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν βασιλέα, ἂν αὐτὸς καὶ οἱ δύο αὐτοῦ υἱοὶ ἤθελον τιμηθῆ διὰ τοῦ ἀξιώματος πατρικίου. Συγκατανεύσαντος δὲ τοῦ Βασιλείου εἰς τὸ αἴτημα τοῦτο, τὸ Δυρράχιον προεδόθη εἰς τὸν πατρίκιον Εὐστάθιον τὸν Δαφνομήλην ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Χρυσηλίου, ὅςτις εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῷ μεταξύ.

Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ταρωνίτου, ὅςτις καὶ τιμηθεὶς παρὰ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων διὰ τῆς χειρὸς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα μέχρι καὶ προδοσίας τοῦ πενθεροῦ, ἄλλοι τῶν παρὰ Βυζαντίνοις ἰσχυρῶν ἐφρόνουν τὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐπεξηγεῖ δὲ ἡ στάσις αὐτῶν αὕτη ἐν μέρει τὴν ταχεῖαν καὶ μεγάλην ἐνίσχυσιν τοῦ Σαμουὴλ καὶ τὴν μακρὰν διάρκειαν τῶν ἀγώνων, οὓς ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ ὁ Βασίλειος μέχρι τελείας ἐκνικήσεως τοῦ γενναίου καὶ πολυμηχάνου ἀντιπάλου. Ῥητῶς δὲ μνημονεύονται ὡς τοιοῦτοι προδόται τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἐπιδιώκοντες ἴδια συμφέροντα ἐν τῇ μετὰ τοῦ ἀλλοφύλου ἐπιδρομέως συμπράξει, ὁ μάγιστρος Παῦλος ὁ Βωβὸς, ἀνὴρ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Ἰωάννης ὁ Μαλακηνὸς, γενάρχης τοῦ ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Φωκίδι ἐπιφανοῦς οἴκου τῶν Μελισσηνῶν, οἵτινες καὶ μετῳκίσθη-

σαν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐκεῖνος μὲν εἰς τὸ ἐν Ἀσίᾳ θέμα τοῦ Θρακησίου, οὗτος δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Φοβηθέντες δὲ μὴ πάθωσι τὸ αὐτό τινες τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει προὐχόντων προςῆλθον εἰς τὸν Σαμουὴλ, πανοικεὶ μὲν ὁ Βατάτζης, μόνος δὲ ὁ Βασίλειος Γλαβᾶς. Τούτου δὲ τὸν υἱὸν καθείρξας ὁ βασιλεὺς ἀπέλυσε μετὰ τρία ὅλα ἔτη, ὅτε πλέον, καθ' ἃ φαίνεται, κατέστησαν δι' οἱονδήποτε λόγον ἀκίνδυνα τὰ τῆς εἰς τοὺς Βουλγάρους προςχωρήσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Οὐδὲ περιωρίσθη ὁ Βασίλειος εἰς μόνας τὰς ἐκ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς τιμωρίας τῶν μετὰ τοῦ Σαμουὴλ κοινοπραγούντων ἰσχυρῶν ὠφελείας, ἀλλ' ὑπέλαβεν ἀναγκαῖον νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Βουλγαρίαν αὐτὸς τῷ 997, καθ' ὃν χρόνον πρόςφατα ἔτι ἦσαν τὰ ἐκ τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν ἥττης δεινά. Προχωρήσας δὲ μέχρις αὐτῆς τῆς Τριαδίτζης, τῆς σημερινῆς Σοφίας, καὶ καταστρέψας τινὰ τῶν περὶ αὐτὴν φρουρίων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἐγκαταστήσας ἐν Φιλιππουπόλει πρὸς φρούρησιν τῆς πόλεως καὶ τῶν συνόρων τὸν πατρίκιον Θεοδωρακᾶνον. Ἀλλ' ἡ στρατεία αὕτη, περὶ ἧς δυςτυχῶς ἐλάχιστα γινώσκομεν, ὑπῆρξε πιθανῶς βραχεῖα καὶ ἐπεχειρήθη μόνον πρὸς ἐκφόβησιν τῶν Βουλγάρων. Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἔκρινεν ἀκόμη ἐλθοῦσαν τὴν ὥραν συστηματικωτέρας ἐπιδιώξεως τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, ἅτε ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νέων περιπλοκῶν νὰ στρατεύσῃ τὸ δεύτερον εἰς τὴν Συρίαν.

ιϛ'

Δευτέρα εἰς τὴν Συρίαν στρατεία.

Σκοπὸς τῆς δευτέρας τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν Συρίαν στρατείας ὑπῆρξεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐν Ἀσίᾳ γοητείας τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων, ἥτις εἶχεν ἐκπέσει ἕνεκα τῆς πανωλεθρίας τοῦ Δαμιανοῦ Δαλασσηνοῦ. Ἐκκινήσας δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τελευτῶντος τοῦ θέρους τοῦ 999, μικρὸν μετὰ τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης ἐκείνης, μετὰ καὶ σώματος Βαράγγων ἐπικούρων προήλασε διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Συρίαν. Διαβὰς δὲ τελευτῶντος τοῦ Σεπτεμβρίου παρὰ τὴν Ἀπάμειαν, ἔνθα ἔκειντο ἔτι ἄταφα τὰ ὀστᾶ τῶν περὶ τὸν Δαλασσηνὸν πεσόντων κατὰ Ἰούλιον, ἠξίωσεν αὐτὰ ἐντίμου ταφῆς, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα λήγοντος τοῦ Ὀκτωβρίου παρέστη πρὸ τῆς Καισαρείας, ἧς οἱ Ἄραβες

ἧττον εἰς αὐτόν, καθ' ἃ φαίνεται, ἀνάγονταί τινα τῶν γεγονότων ἅτινα ἀχρονολόγητα ἢ ἐσφαλμένως χρονολογούμενα καὶ συγκεχυμένα παραδίδουσιν εἰς ἡμᾶς οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου.

Εἶνε δὲ τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπιχειρεῖ τὰ νῦν ὁ Βασίλειος, ἐν τοῖς πρώτοις ἡ ἀνάκτησις τῆς ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ πρὸ ἐτῶν κατακτηθείσης, ἀλλ' ἔπειτα εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ πάλιν περιπεσούσης ἀνατολικῆς Βουλγαρίας. Καὶ ὀρθότατα· διότι ἄνευ τῆς διὰ τῆς ἀπωλείας αὐτῆς μειώσεως τῆς δυνάμεως τῶν Βουλγάρων δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ κατάλυσις τοῦ κράτους αὐτοῦ τοῦ Σαμουήλ, ἣν ὁ Βασίλειος ἐπεφύλασσεν ἐν τέλει ὡς κορύφωμα τῆς ἀντιβουλγαρικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας.

Διὸ βλέπομεν αὐτὸν μετὰ νέαν μέχρι Σοφίας ἐπιδρομὴν καὶ κατάκτησιν διαφόρων περὶ αὐτὴν φρουρίων, ἐπιχειρηθεῖσαν τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου, τὸ 1001, εὐθὺς τὸ ἑπόμενον ἔτος προςβάλλοντα διὰ τοῦ διοικητοῦ Φιλιππουπόλεως, τοῦ πατρικίου Θεοδωρακάνου, καὶ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Νικηφόρου τοῦ Ξιφίου τὰς πέραν τοῦ Αἵμου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Βουλγαρίᾳ ὀχυρὰς πόλεις. Ἡ μεγάλη καὶ ἡ μικρὰ Πρεσθλαῦα καὶ ἡ Πλίσκοβα κυριεύονται ὑπὸ τῆς νικηφόρου στρατιᾶς, ἥτις ἐπιστρέφει εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος τροπαιοῦχος.

Ἐπιτευχθείσης δ' οὕτω τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας, δι' ἧς ὁ Σαμουὴλ περιωρίζετο εἰς τὰς δυτικὰς αὐτοῦ κτήσεις, τὸ ἐπιὸν ἔτος 1003 ὁ βασιλεύς, ὅςτις εἶχεν ἤδη περιστείλει ἐξ ἀνατολῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀντιπάλου, ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ νότου. Καὶ δή, ἐκκινήσας ἐκ Θεσσαλονίκης, ἔβη πρὸς τὴν Βέρροιαν, ἣν μετὰ τὴν γενομένην πιθανῶς παρὰ τῶν Βυζαντίνων ἀνάκτησιν τῷ 991 εἶ[illegible] καταλάβει καὶ πάλιν, καθ' ἃ φαίνεται, οἱ Βούλγαροι. Παρέδωκε εἰς τὸν Βασίλειον τὴν πόλιν ὁ κατέχων αὐτὴν Βούλγαρος Δοβρομηρ[illegible] τιμηθεὶς ἀνθύπατος ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀνελθοῦσα δ' ἔπειτα ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος, ἔστη πρὸ τῶν Σερβίων, ὧν ἦρχεν ὁ κηδεστὴς τοῦ ἄλλοτε στρατηγοῦ τοῦ θέματος Ἑλλάδος Κεκαυμένου Νικουλιτζᾶς, ὃν εἴδομεν κατὰ τὴν ἐν ἔτει 986 ἅλωσιν τῆς Λαρίσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μόνον τῶν ἐκπολιορκηθέντων μείναντ' ἀβλαβῆ ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ. Μεταστὰς δ' ἔκτοτε ὁ Νικουλιτζᾶς εἰς τοὺς Βουλγάρους ἦτο ἐπιτετραμμένος τὴν φύλαξιν τῶν Σερβίων, ὅτε προήλασε μέχρι ταύτης τῆς πόλεως ἡ στρατιὰ τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τοῦ Νικουλιτζᾶ ὁ βασιλεὺς ἐκυρίευσε τὰ Σέρβια, καί, μετοικίσας ἀλλαχοῦ τοὺς ἐν τῇ πόλει οἰκ[illegible]

Βουλγάρους, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ φρουρὰν βυζαντιακήν. Πρὸς ὸν ἄπιστον Νικουλιτζᾶν ἠθέλησεν, ἐκ πολιτικῶν λόγων ἀγόμενος, ειχθῇ ἐπιεικής, ἐλπίζων ἀγαθὰ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιεικείας. Καὶ υμπαρέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, τιμήσας διὰ τοῦ ἀξιώ- ος πατρικίου. Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τοῦ οὕτω τιμηθέντος ἐπέσυρε τέλος ὐτὸν τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ βασιλέως. Πράγματι ὁ Νικουλιτζᾶς ράσας ἀνεσώθη πρὸς τὸν Σαμουὴλ, καὶ ἐπειράθη κοινῇ μετ' αὐτοῦ ανακτήσεως τῶν Σερβίων. Ἀλλὰ σπεύσας ταχὺς ὁ Βασίλειος ἔλυσε πολιορκίαν. Καὶ ἠδυνήθη μὲν νὰ διαδράσῃ ὁ Νικουλιτζᾶς, φυγὼν ς τοῦ Σαμουὴλ, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, περιπεσὼν εἰς ἐνέδραν Βυ- τίνων στρατιωτῶν, ἤχθη δέσμιος πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις ἀπέστει- αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ καθείρχθη.

Ιετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῶν Σερβίων κατέβη ὁ Βασίλειος εἰς τὴν Θεσ- ίαν, ἔνθα ἠνώρθωσε μὲν τὰ πρότερον παρὰ τῶν Βουλγάρων κατα- ρέντα φρούρια, ἐξεπολιόρκησε δὲ τὰς ὑπὸ βουλγαρικῶν φρουρῶν κατεχομένας πόλεις. Μετοικίσας δὲ τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἐν σαλίᾳ Βουλγάρων εἰς τὸν θρᾳκικὸν Βολερὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ρου καὶ ἐγκαταστήσας ἀντ' αὐτῶν ἐν ταῖς ἁλούσαις θεσσαλικαῖς εσι φρουρὰς βυζαντιακὰς, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

ιαπεραιωθεὶς δὲ τὸν Ἀλιάκμονα καὶ σπεύσας πρὸς βορρᾶν, προ- ρησε πρὸς τὰ Βοδενὰ, ἅτινα ἐκαλοῦντο τότε Βοδηνὰ, πόλιν ὀχυρὰν, βράχων ἀποτόμων κειμένην, δι' ὧν καταπίπτοντα τὰ ὑπογείως τα ὕδατα τῆς λίμνης τοῦ Ὀστροβοῦ σχηματίζουσι καταρράκτας ρεκωτάτους. Τῶν δὲ κατεχόντων τὰ Βοδηνὰ Βουλγάρων μὴ πει- ἰνων νὰ παραδοθῶσιν ἑκουσίως, ὁ Βασίλειος ἐξεπολιόρκησε τὴν πό- Καὶ οἱ μὲν ἡττηθέντες Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν ἐν Βολερῷ Θρᾴκης, καθ' ἃ καὶ οἱ ἐκ Θεσσαλίας ἐξοικισθέντες ὁμόφυλοι αὐ- . ἡ δὲ πόλις κατελήφθη ὑπὸ φρουρᾶς βυζαντιακῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα σιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἀνάλογος δέ πως πρὸς τὴν τοῦ Νικουλιτζᾶ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ λγάρου φρουράρχου τῶν Βοδηνῶν Δραξάνου. Οὗτος μετὰ τὴν ἅλωσιν πόλεως ἐξῃτήσατο παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ Θεσσαλονίκῃ· ἐπιτρέποντος δὲ τοῦ Βασιλείου, συνεζεύχθη μετὰ θυγατρὸς τοῦ πρώτου τῶν περιβαταρίων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ητρίου, ἐξ ἧς ἀπέκτησε παῖδας δύο. Ἀλλ' ἔπειτ' ἀπέδρασε, συλ- θεὶς δὲ συνεχωρήθη, δεηθέντος τοῦ πενθεροῦ· καὶ δεύτερον δ' ἀπο-

δρὰς ἀφέθη καὶ πάλιν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τρίτην ἀπόδρασιν συλληφθεὶς ἀνεσκολοπίσθη.

Οὕτως ὁ Βασίλειος προεχώρει βῆμα πρὸς βῆμα ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ ἀγῶνι, καθ' ὃν ἡ ὁρμὴ τῶν Βυζαντίνων ἀντεμετρεῖτο πρὸς τὴν καρτερίαν τῶν Βουλγάρων. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Βασιλείου ἦτο ἤδη ἀπὸ μακροῦ σαφές, συνιστάμενον εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ εἰς τὴν τελείαν διάλυσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο μόνον διὰ μακρῶν καρτερικῶν πολέμων καὶ διὰ μεγάλων θυσιῶν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ πλῆρες. Πρὸς τοῦτο δ' οὐδαμῶς ὤκνει ὁ βασιλεύς, διατρέχων τὴν Βουλγαρίαν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου.

Πράγματι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Βοδηνῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ μὲν Δαβὶδ Ἀριανίτου ὡς διαδόχου ἐν Θεσσαλονίκῃ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ διορισθέντος δουκὸς Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Νικηφόρου Ξιφίου ὡς διαδόχου τοῦ διὰ τὸ γῆρας παραιτηθέντος φρουράρχου Φιλιππουπόλεως Θεοδωρακάνου, ὁ Βασίλειος ἀνέβη, τῷ 1004 πιθανῶς, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς παριστρίου Βουλγαρίας. Ἡ δὲ κατὰ κράτος ἅλωσις τῆς Βιδύνης, τοῦ σημερινοῦ Βιδυνίου, μετὰ πολιορκίαν ὀκτὼ ὅλων μηνῶν συνεπλήρωσε τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατάκτησιν τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν πρὸ δύο ἐτῶν, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν ἐπετεύχθη, καθ' ἃ εἶνε πιθανόν, καὶ ἡ ἀνάκτησις τοῦ Δορυστόλου. Τοῦτο, κυριευθὲν, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, εἶχε πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τῶν πόλεων τῆς ἐξ ἀνατολῶν Βουλγαρίας.

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς παρεκάθητο πολιορκῶν τὴν Βιδύνην, ὁ Σαμουὴλ, διὰ ταχυτάτης πορείας διαβὰς ἀγνώστους τινὰς ἀφυλάκτους παρόδους, ἐπεφάνη αἴφνης τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1104 πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἐπετέθη κατ' αὐτῆς ἐξ ἐφόδου. Ἡ πανήγυρις ἡ τελουμένη κατ' ἐνιαύσιον ἔθος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου διελύθη αἴφνης, καὶ ὁ Σαμουὴλ, ἀποκομίσας οὐκ ὀλίγην λείαν ἐκ τῆς ἐμπολῆς τῶν εἰς τὴν πανήγυριν προσρευσάντων ἐμπόρων, ὑπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Ἀλλ' ὁ Σαμουὴλ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης, ἐπιχειρηθείσης πιθανῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως ἀναγκασθῇ ὁ Βασίλειος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιδύνης ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς

ἤδη ἐπελθούσης ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης, κατεσκήνωσεν ἀμερίμνως παρὰ τὰ Σκόπια πέραν τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βασίλειος, ἅμα μαθὼν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βιδύνης τὴν αἰφνιδίαν ἐναντίον τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπιδρομὴν τοῦ Σαμουήλ, διατάξας ἐν σπουδῇ τὰ πράγματα παρὰ τὸν Ἴστρον, ἐτράπη τὴν πρὸς νότον ἄγουσαν, ἀναζευγνύων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν δὲ τῇ πορείᾳ ταύτῃ ἡ βασιλικὴ στρατιὰ εὑρέθη ὁμοίως ἐστρατοπεδευμένη ἐγγὺς τῶν Σκοπίων, ὅτ' ἔφθασεν αὐτόσε, ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἀναζευγνύουσα, ἡ στρατιὰ τοῦ Σαμουήλ. Ὁ Ἀξιὸς ἐχώριζε τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα. Ἐπανελήφθη δὲ τότε παρὰ τὸν Ἀξιὸν ὅ τι πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν εἶχε συμβῇ παρὰ τὸν Σπερχειόν. Ὁ ποταμὸς εὑρίσκετο ἕνεκα τῶν

ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΩΝ

φθινοπωρινῶν βροχῶν ἐν πλημμύρᾳ, ἥτις, ἐξασφαλίζουσα τὸν τσάρον ἀπὸ παντὸς κινδύνου διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῆς ἀντιμάχου στρατιᾶς, καθίστανεν αὐτὸν ἀμέριμνον. Ἀλλ' ὡς ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς διέβη τὸν Σπερχειόν, εὑρὼν πόρον, οὕτω καὶ τώρα στρατιώτης γνώστης τῶν τόπων κατέδειξεν εἰς τὸν βασιλέα διάβασιν, δι' ἧς ἡ βασιλικὴ στρατιὰ διεπεραιώθη τὸν ποταμόν. Καταπληχθεὶς δ' ὁ Σαμουὴλ ὑπὸ τοῦ αἰφνιδίου τῆς ἀνελπίστου διαβάσεως τοῦ Βασιλείου, ἐτράπη, ὡς καὶ τότε, ἀμεταστρεπτὶ εἰς φυγήν. Τὸ στρατόπεδον τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτὴ ἡ σκηνὴ τοῦ Σαμουὴλ περιέπεσον εἰς τοὺς νικητάς. Ἡ δὲ νίκη αὕτη συνεπέφερεν ἀμελλητὶ τὴν εἰς τὸν Βασίλειον παράδοσιν τῶν Σκοπίων ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν φύλαξιν αὐτῶν Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ Πέτρου τοῦ πρώην τσάρου τῶν Βουλγάρων. Ὁ τεταπεινω-

μένος οὗτος καὶ εἰς ὑποδεεστέραν μοῖραν ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπόδρασιν ὑποβιβασθεὶς βασιλόπαις ἐξεδίκει οὕτω τὸν παραγκωνισμὸν αὐτοῦ, ἐλάμβανε δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀντὶ μισθοῦ τῆς προδοσίας τὴν τιμὴν τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ εἰς πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀνάθεσιν τῆς στρατηγίας ἐν Ἀβύδῳ, ἥτις ἦτο ἀξία λόγου ἕνεκα τῶν μεγάλων τελῶν ἅτινα κατέβαλλον τὰ διὰ τοῦ Βοσπόρου διαπλέοντα σκάφη. Ἔκτοτε δ' ἀγνοοῦμεν τὰ κατὰ τὰς λοιπὰς τύχας τοῦ ἐκβυζαντινισθέντος τούτου Βουλγάρου βασιλόπαιδος.

Ἐκ δὲ τῶν Σκοπίων ὁ βασιλεὺς ἦλθε πρὸς τὸ Πέρνικον, ὀχυρὸν φρούριον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος. Ἐφύλασσε δ' αὐτὸ Βούλγαρος καλούμενος Κρακρᾶς, οὗ ἡ ἄμυνα ὑπῆρξε γενναιοτάτη. Διὸ ὁ Βασίλειος καὶ χρόνον ἀπώλεσεν ἱκανὸν καὶ ἄνδρας ἀπέβαλεν οὐκ ὀλίγους ἐν τῇ πολιορκίᾳ. Βλέπων δὲ, ὅτι οὔτε διὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας, οὔτε διὰ θωπειῶν καὶ ὑποσχέσεων κατώρθωνέ τι, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ Φιλιππουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1005.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ λῆξις τοῦ τρίτου βουλγαρικοῦ πολέμου, διαρκέσαντος μὲν πενταετίαν ὅλην, προαγαγόντος δὲ μεγάλως τὰ τῶν Βυζαντίνων καὶ αἰσθητῶς μειώσαντος τὴν ὁσημέραι μᾶλλον κλονουμένην δύναμιν τῶν Βουλγάρων.

ιη'

Ἡ Καλαβρία καὶ Ἀπουλία ἐπὶ τοῦ Βασιλείου.

Ἡ παρὰ τὸν Στῦλον τῇ 13 Ἰουλίου 982 ἧττα Ὄθωνος τοῦ Β' καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ ὡς καὶ αἱ ἀνωμαλίαι αἱ ἐπακολουθήσασαι ἐν Σικελίᾳ εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ Ἀβοὺλ-Κασὲμ συνετέλεσαν εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Βυζαντίνων ἐν Ἰταλίᾳ. Καὶ ἐν μὲν Καλαβρίᾳ ἡ ἀποκατάστασις τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς ὑπῆρξε πλήρης, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ χώρα αὕτη τελείως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βυζαντιακὴν κυριαρχίαν καὶ ἐξηλληνίσθη· μόνον δ' ἐν Ἀπουλίᾳ παρουσιάζονται στοιχεῖα ἀντιδράσεως ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Καὶ αἱ λαγγοβαρδικαὶ δὲ πόλεις τῆς μέσης Ἰτα-

λίας, ἡ Ἀμάλφη, τὸ Βενεούεντον, ἡ Γαέτη καὶ αὐτὴ ἡ Νεάπολις, αἱ πρότερον ὑποκείμεναι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Γερμανῶν ὑπὸ δοῦκας ἐξ αὐτῶν ἐξαρτωμένους προσχωροῦσιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ ἀναγνωρίζουσι τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῶν. Οὕτως ἡ μὲν γερμανικὴ δύναμις ἐν Ἰταλίᾳ μειοῦται αἰσθητῶς, οἱ δὲ Ἄραβες τῆς Σικελίας φαίνονται ἐπί τινα χρόνον πολὺ ὀλιγώτερον ἢ πρότερον ἐνοχλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν νότιον Ἰταλίαν. Ἰδίως δὲ αὐξάνεται ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 989, ὅτε ὁ Βασίλειος ἀπέστειλεν ὡς **δοῦκα Ἀπουλίας καὶ κατεπάνω Ἰταλίας** μετὰ τὸν Καλοκυρὸν Δελφινᾶν, ὃν εἴδομεν ἔπειτ' ἀνασκολοπισθέντα παρὰ τὴν Χρυσόπολιν ὡς συστασιαστὴν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ τὸν Γρηγόριον Τραχανειώτην. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας ἐπιρρωννύονται, ἡ πνευματικὴ κίνησις καὶ τὸ ἐμπόριον αὐξάνονται, αἱ ἑλληνικαὶ ἐπισκοπαὶ διαδίδονται, ἀνταμείβονται γενναίως οἱ ὑπὲρ ἀμύνης τῆς χώρας ἀγωνιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλονται ἀνάλογοι ὑποχρεώσεις εἰς αὐτὸν τὸν κλῆρον καὶ τὰς μονὰς χάριν ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν τῶν πόλεων καὶ ὀχυρώσεως τῶν φρουρίων, ἐπεκτείνεται δὲ ἡ ἐπίδρασις τοῦ πρωτοσπαθαρίου τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος ἐν Ἰταλίᾳ τὸν βασιλέα μέχρις αὐτῆς τῆς μονῆς τοῦ Κασίνου ὄρους.

Ἀλλὰ προφανῶς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀναστυλώσεως τῆς βυζαντιακῆς δυνάμεως, οὗ κατὰ θαυμάσιον ἀληθῶς τρόπον δὲν ἀμελεῖ ὁ Βασίλειος καθ' ὃν χρόνον ἀγωνίζεται σθεναρῶς ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων παρὰ τὸν Ἴστρον ἅμα καὶ τὸν Εὐφράτην, δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐν τοῖς νοτίοις θέμασι τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ταῖς λαγγοβαρδικαῖς πόλεσι τῆς μέσης Ἰταλίας ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ δυνάμεως· περὶ τοὺς δὲ αὐτοὺς χρόνους ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία μεριμνᾷ περὶ ἐξασθενήσεως τῆς γερμανικῆς ἐπιδράσεως καὶ ἐνισχύσεως τοῦ Βυζαντίου ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ.

Ὁ Ὄθωνα τὸν Β' διαδεχθεὶς ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας υἱὸς αὐτοῦ Ὄθων Γ', διατελέσας ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς Θεοφανοῦς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, θανούσης τῇ 15 Ἰουνίου 991, δὲν ἐπειράθη μὲν νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν παρὰ τὸν Στῦλον ἀτυχίαν τοῦ πατρὸς διὰ νέων εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας ἐκστρατειῶν, ἀλλ' ὅμως ἠγωνίσθη νἀποσπάσῃ τοῦτο μὲν δι' εἰρηνικῶν ἐνεργειῶν, τοῦτο δὲ διὰ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Βυζαντίνων τὰς λαγγοβαρδικὰς πόλεις, μάλιστα

δ᾽ ἐπεζήτησε τὴν κραταίωσιν αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ. Καὶ ἤδη μὲν ὁ πάπας Ἰωάννης ΙΕ' ἦτο ὄργανον τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐπερρώσθη ἡ γερμανικὴ ἰδέα ἐν Ῥώμῃ, ὅτε τὸν θρόνον τῶν παπῶν ἀνέβη αὐτὸς ὁ ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Βρούνων, ὁ πρῶτος Γερμανὸς ποντίφιξ ὁ κοσμήσας τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, ὑπὸ τὸ ὄνομα Γρηγορίου Ε'. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἐκείνην αὔξησιν τῆς γερμανικῆς ἐπιδράσεως ἀντεπεξῆλθεν ἡ ἰθαγενὴς φατρία, πρωτοστατοῦντος τοῦ δημάρχου Κρεσκεντίου καὶ συμπράττοντος πάντως ἄποθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Βασιλείου. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς κοινοπραγίας ταύτης τῆς ἐθνικῆς τῶν Ῥωμαίων φατρίας καὶ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε τὸ φθινόπωρον τοῦ 997 ἡ ἀνακήρυξις πάπα Ἕλληνος, τοῦ Καλαβροῦ ἐπισκόπου Πλακεντίας Ἰωάννου, αὐτοῦ ἐκείνου ὃν ἐγνωρίσαμεν ἐπιτραπέντα ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς τὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ διδασκαλίαν τοῦ Ὄθωνος Γ'. Ὁ ἀντίπαπας δ᾽ οὗτος ὁ ἀντιταχθεὶς εἰς τὸν Γρηγόριον Ε' εἶνε γνωστότερος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Φιλάγαθος, δι᾽ οὗ ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ᾽ αὐτόχρημα οἰκτρὸν ὑπῆρξεν, ἐπελθόντος τοῦ Ὄθωνος μετὰ γερμανικῆς στρατιᾶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου 998, τὸ τέλος τοῦ ἅρπαγος τοῦ παπικοῦ θρόνου καὶ τοῦ προστάτου αὐτοῦ Κρεσκεντίου, μεθ᾽ ὃ ἐπηκολούθησεν ἡ εἰς Ῥώμην ἐκ τῆς φυγῆς ἐπιστροφὴ τοῦ Γρηγορίου Ε'.

Οὐχ ἧττον δὲ παραδόξως πρὸς τὴν ὑπόκωφον ταύτην ἀντιπολίτευσιν τῶν δύο αὐλῶν, τῆς βυζαντιακῆς καὶ τῆς γερμανικῆς, τὴν ἐκφαινομένην ἐν Ἰταλίᾳ, συνδυάζεται ἡ διὰ πρεσβειῶν ἑκατέρωθεν ἀποστελλομένων ἀπόπειρα προςπελάσεως διὰ κηδεστίας. Ὄθων ὁ Γ', ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς, ἐπεδίωκε τὸν γάμον μετὰ κόρης ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Βυζαντίου, ἥτις φαίνεται οὖσα ἡ θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Βασιλείου Ζωὴ ἡ ἔπειτα τῷ 1027 συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ ἀναδειχθέντος αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Ἀργυροῦ. Αὐτὸς δ᾽ ὁ Βασίλειος οὔτε τέκνα εἶχεν, ἀλλ᾽ οὔτε κἂν εἰς γάμου κοινωνίαν φαίνεται ἐλθὼν ποτε. Μιᾶς δὲ τούτων τῶν πρεσβειῶν εἶχε μετάσχει ὡς πρέσβυς τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὁ Φιλάγαθος. Ἀπέληξαν δὲ τέλος αἱ πρεσβεῖαι ἐκεῖναι εἰς τὴν συντέλεσιν τῆς κηδεστίας καὶ εἰς τὴν διαπεραίωσιν τῆς νύμφης εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1002. Ἀλλ᾽ ἤδη τὰς αὐτὰς ἐκείνας ἡμέρας ἔθνησκεν ὁ Ὄθων ἐγγὺς τῆς Ῥώμης τὴν 23 Ἰανουαρίου, καὶ ἡ Ζωὴ ἐπέστρεφεν ἄνυμφος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τὰ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ εἶχον ἀρχίσει τρεπόμενα ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἤδη τῷ 991 στρατιὰ τοῦ νέου ἀμηρᾶ τῆς Σικελίας Ἰουσοὺφ, τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 989 διαδεχθέντος τὸν θανόντα πατέρα Ἀβδαλλὰχ, ἐπολιόρκησε τὸν Τάραντα· μεγάλαι δ' ὑπῆρξαν αἱ κατὰ τὴν πρὸ τῆς πόλεως ταύτης συγκροτηθεῖσαν τῇ 28 Αὐγούστου μάχην ἀπώλειαι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Βυζαντίνων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. Καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα δ' ἔτη δὲν ἔπαυσαν οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Σικελίας ἐπιχειροῦντες ἐπιδρομὰς ἐναντίον μάλιστα τῆς Ἀπουλίας καὶ κυριεύοντες πόλεις αὐτῆς ἢ δῃοῦντες τὴν χώραν καὶ ἐμβάλλοντες τοὺς κατοίκους εἰς μεγάλα δεινὰ διὰ τῆς ἐπερχομένης σιτοδείας. Ἀλλὰ δεινοτάτη ἁπασῶν τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐτῶν ἐκείνων ὑπῆρξε πλὴν τῆς τοῦ Αὐγούστου 1002, ὅτε προήλασαν μέχρι Βενεουέντου καὶ αὐτῆς τῆς Νεαπόλεως, ἡ τοῦ 1004, ὅτ' ἐφώρμησαν κατ' αὐτῆς τῆς Βάρεως. Ἡ πολιορκία τῆς ὀχυρᾶς πρωτευούσης τῆς Ἀπουλίας, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Μαΐου, ἔβαινεν ὑπὲρ τῶν Σαρακηνῶν παρὰ τὴν καρτερίαν τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων, ὧν ἡγεῖτο ὁ γενναῖος κατεπάνω Τραχανειώτης, καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευεν ἤδη, ὅτε αἴφνης ἐσώθη διὰ τῆς ἐπικουρίας ἣν ἀπέστειλεν ἡ Βενετία.

Αἱ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Βενετῶν ἦσαν εἴπερ ποτὲ φιλικαὶ ἀφ' οὗ χρόνου ἦρχεν ἐν Βενετίᾳ ὁ δοὺξ Τριβοῦνος Μέμμος, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐξ ὅτου ἐδούκευσεν ἀπὸ τοῦ 991 ὁ Πέτρος Β' Ὀρσέολος, κληρονομήσας τὰ φιλοβυζαντιακὰ αἰσθήματα τοῦ πατρὸς Πέτρου Α', ἐφ' οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις διὰ Βυζαντίνων ἀρχιτεκτόνων, μετακληθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συνετελέσθη ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἥτις ἐν ἔτει 976 εἶχε γείνει παρανάλωμα τοῦ πυρός. Τῆς δὲ ζωηροτέρας ταύτης φιλίας ἔνδειξις ἦσαν αἱ διὰ χρυσοβούλλου τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐκδοθέντος τὸν Μάρτιον τοῦ 992, χορηγηθεῖσαι εἰς τοὺς Βενετοὺς τελωνειακαὶ εὐκολίαι καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συνδεόμενα ἐμπορικὰ προνόμια, ὧν ἀντάλλαγμα ἦτο ἡ ὑποχρέωσις τῆς Βενετίας τοῦ ὑποστηρίζειν διὰ τοῦ στόλου αὐτῆς τὴν ἄμυναν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ μεταφέρειν δι' αὐτοῦ τὰς εἰς τὰ ἑλληνικὰ θέματα τῆς νοτίου Ἰταλίας πλεούσας βυζαντιακὰς στρατιάς. Ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ τὴν συνθήκην ἐκείνην ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐπέτρεπε τὴν ἐν ἔτει 1001 ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατάληψιν τῶν δαλματικῶν πόλεων, αἵτινες ἀνῆκον μὲν ἔτι κατ' ὄνομα εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀποτελοῦσαι τὸ θέμα Δαλματίας, ἀλλ' ἐκινδύνευον διηνεκῶς ὑπὸ τῶν Χρωβατῶν καὶ

ἄλλων περιοίκων, χωρὶς νὰ εἶνε δυνατὴ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἡ τελεσφόρος ὑπεράσπισις τῆς ἀπῳκισμένης ἐκείνης χώρας. Τὸ δὲ Βυζάντιον, σῶζον κατ' ἐπίφασιν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Δαλματίας, ἀπηλλάσσετο μὲν οὕτω τῶν δαπανῶν καὶ κινδύνων τῆς διατηρήσεως κτήσεων, αἵτινες πράγματι οὐδαμῶς πλέον ἀνῆκον εἰς αὐτό, ἐδέσμευε δ' ἔτι μᾶλλον τοὺς Βενετούς, εὐγνωμονοῦντας ἐπὶ τῇ προσαρτήσει χώρας γείτονος καὶ πολλαχῶς χρησίμου εἰς τὴν Βενετίαν.

Κατὰ ταῦτα λόγοι τυπικῶν ὑποχρεώσεων καὶ πραγματικῶν κοινῶν συμφερόντων ἠνάγκασαν τὸν δοῦκα Πέτρον Β' Ὀρσέολον νἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἡγεσίαν τοῦ στόλου τοῦ ἐκπλεύσαντος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1003 ἐκ Βενετίας πρὸς ἄμυναν τῆς κινδυνευούσης Βάρεως. Καὶ πρά-

ΑΡΧΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΨΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

γματι ἅμα τῇ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἀφίξει τοῦ στόλου ἡ σύμπραξις αὐτοῦ, κατὰ θάλασσαν ἐνεργοῦντος, μετὰ τοῦ τὴν ἄμυναν ἀπὸ γῆς διευθύνοντος Γρηγορίου Τραχανειώτου ἐπήνεγκε μετὰ κρατεροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἄραβας τὴν διάσωσιν τῆς Βάρεως. Εὐγνωμονῶν δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ τοῦ δουκὸς τῶν Βενετῶν, εὐχαρίστως συνήνεσεν εἰς τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς ἐξ ἐπιφανοῦς καππαδοκικοῦ οἴκου καταγομένης Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ μαγίστρου Λέοντος Ἀργυροῦ καὶ ἀδελφῆς Ῥωμανοῦ τοῦ ἔπειτα συζύγου τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζωῆς καὶ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ μετὰ τέσσαρα μόλις ἔτη, τῷ 1007, οἱ νεαροὶ νυμφίοι ἔθνησκον ἀμφότεροι ἐν ἀποστάσει ὀλίγων μόνον ἡμερῶν ἀπ' ἀλλήλων ἐκ φοβεροῦ λοιμοῦ ὅστις μεγάλην ἐπήνεγκε φθορὰν ἔν τε Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

'Αλλ' οἱ Βυζαντῖνοι δὲν ὑφίσταντο ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς μόνους τοὺς Σαρακηνούς. Οὐχ ἧττον δ' ἔπασχον καὶ ἐκ τῶν στάσεων ἃς ὑπεκίνει ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀντιδρῶσα ἰθαγενὴς φατρία. Τούτων δὲ δύο μάλιστα ὑπῆρξαν αἱ δεινόταται, ἡ ἐκραγεῖσα τῷ 998 ὑπὸ τὸν Σμάραγδον, ὅστις τὸ μὲν αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἐπεχείρησεν, εἰ καὶ ματαίως, ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Βάρεως, ἐξηκολούθει δὲ ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ἔτη, καὶ ἡ ἀργότερον ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τὴν Μέλην, ἧς θὰ ἔχωμεν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσωμεν κατωτέρω τὰς περιπετείας.

ιθ'

Ὁ θάνατος τοῦ Σαμουήλ.

'Απὸ τοῦ ἔτους 1005, ὅτε εἴδομεν τὸν Βασίλειον ἐπιστρέψαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Βουλγαρίας, ὁ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμος συνεχίζεται ἀπαύστως. Τοὐλάχιστον δὲ μέχρι τοῦ 1009 γίνεται σποραδικὴ μνεία γεγονότων ἀποδεικνυόντων, ὅτι δὲν ἔπαυσεν ὁ πόλεμος. Μόνον δὲ ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ μετεβλήθη κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη. Ὁ μὲν Βασίλειος εἰσώρμα καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, κείρων καὶ δῃῶν τὴν χώραν. Ὁ δὲ Σαμουήλ, ἀφαιρεθεὶς τὸ πλεῖστον τῶν πέραν τοῦ Αἵμου χωρῶν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ ἀντιποιῆται αὐτῆς μηδὲ νἀντεπεξέρχηται πρὸς τὸν βασιλέα διὰ μαχῶν ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλὰ πάντοθεν θραυόμενος καὶ ἀποβάλλων τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἐμποδίσῃ τὰς εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπιδρομὰς ἐκείνας τοῦ βασιλέως, κλείων διὰ τάφρων καὶ θριγγῶν τὰς ἐκ τῆς Μακεδονίας ἀγούσας εἰς αὐτὴν παρόδους. Ἐγίνετο δὲ συνήθως ἡ εἰσόρμησις τοῦ Βασιλείου διὰ τῶν στενῶν ἅτινα ἔφερον τὸ ὄνομα Κίμβα λόγγου καὶ Κλειδίον, ἅτινα καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτειχίσῃ ὁ Σαμουήλ. Εἰκάζουσι δ' οἱ νεώτεροι, ὅτι διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐδηλοῦντο ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις αἱ πάροδοι αἱ ἀπὸ τῶν Σερρῶν ἄγουσαι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, αἱ σήμερον λεγόμεναι Δεμίρ-Χισσάρ.

Εἰς τὰς παρόδους δὲ ταύτας καὶ τοὺς περὶ αὐτὰς χώρους ὡς εἰς νέον θέατρον τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου μεταθέτουσιν ἡμᾶς αἱ βυζαντιακαὶ πηγαὶ μετὰ τελείαν σιγὴν περὶ τῶν συμβάντων μεταξὺ τῶν

ἐτῶν 1009 καὶ 1014. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο μαθὼν ὁ Σαμουὴλ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔσπευδε νὰ εἰςορμήσῃ διὰ τοῦ στενοῦ ἐκείνου, ἔστειλε χάριν ἀντιπερισπασμοῦ ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ στρατιᾶς ἀξίας λόγου ἕνα τῶν παρὰ Βουλγάροις μέγα δυναμένων, τὸν Νεστορίτζην. Ἐστρατήγει δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀντικαταστήσας τὸν Δαβὶδ Ἀριανίτην, ὁ Θεοφύλακτος Βοτανειάτης, πιθανῶς ὁ πάππος τοῦ ἔπειτα βασιλεύσαντος Νικηφόρου. Ἐπιτεθεὶς δ' ὁ Βοτανειάτης μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων, ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐπιφανῶς, καὶ τρέψας εἰς φυγὴν, ἀπεκόμισε λείαν πολλὴν καὶ αἰχμαλώτους· μεθ' ὃ ἔσπευσε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅςτις ἤδη ἐπολιόρκει τὰ στενὰ τοῦ Κλειδί[illegible]υ.

Ἀλλ' ἡ πάροδος αὕτη, ὀχυρῶς τειχισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ [illegible] φρουρουμένη ὑπὸ ἀξιομάχου βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀντέτασσε γενν[illegible] ἀντίστασιν. Ἡ δὲ διάβασις αὐτῆς ἀπέβαινεν ἀδύνατος ἕνεκα τῆς [illegible] τῶν ἑκατέρωθεν ὑψωμάτων τῆς παρόδου δεξιᾶς τοξείας τῶν Βουλ[illegible]ρων, φονευόντων καὶ τιτρωσκόντων πολλοὺς τῶν διὰ τῆς βίας [illegible]ορμώντων Βυζαντίνων. Ὁ δὲ Βασίλειος, μεθ' οὗ συνέπραττον ὅτε Θ[illegible]φύλακτος Βοτανειάτης καὶ ὁ στρατηγὸς Φιλιππουπόλεως Νικηφ[illegible] Ξιφίας, εἶχεν ἤδη ἀπελπισθῆ περὶ τῆς διαβάσεως, ὅτε αἴφνης ἔσωσε [illegible] πράγματα ὁ Ξιφίας, προτείνας εἰς τὸν βασιλέα τὴν ὑπερφαλάγγι[illegible] τῶν ἀντιμάχων. Ἐν ᾧ δ' ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησε συνεχῶς πρ[illegible]βάλλων αὐτοὺς ἐν τοῖς στενοῖς, ὁ Νικηφόρος, περικάμψας τὸ π[illegible] νότον τοῦ Κλειδίου κείμενον ὄρος Βαλαθίσταν, ἐν ᾧ τινες τῶν νε[illegible]τέρων θέλουσι νἀναγνωρίσωσι τὴν σημερινὴν Σουλτανίτσαν Πλανίν[illegible] ἐπῆλθεν ἐξαπίνης διὰ τῶν δυςχωριῶν μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ δούπου κα[illegible]νώτου τῶν Βουλγάρων.

Ἡ δ' ἀπροςδόκητος ἐκείνη ἐπίθεσις τοῦ Ξιφίου ἐνέβαλε τοὺς Βου[illegible]γάρους εἰς τοιαύτην κατάπληξιν, ὥςτ' ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγ[illegible] ἐγκαταλιπόντες τὸ ἐν τοῖς στενοῖς τείχισμα. Διαρρήξας δὲ τότε ὁ [illegible]σίλειος τοὺς οὕτως ἀνυπερασπίστους μείναντας φραγμοὺς, ἐτράπη μ[illegible] τῶν στρατηγῶν ἐπὶ τὴν δίωξιν τῶν φευγόντων. Καὶ πολλοὶ μὲν ὑπ[illegible]ξαν οἱ ἐκ τῶν Βουλγάρων πεσόντες, ἔτι δὲ περισσότεροι οἱ ζωγ[illegible]θέντες. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σαμουὴλ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ διὰ [illegible] ἀνδραγαθίας τοῦ υἱοῦ, ἀντεπεξελθόντος μὲν γενναίως πρὸς τοὺς ἐ[illegible]τίον τοῦ τσάρου ὁρμήσαντας, ἀναβιβάσαντος δὲ τὸν πατέρα ἐφ' ἵ[illegible] καὶ διασώσαντος εἰς τὸ ὀχυρὸν Πρίλαπον, τὸν σημερινὸν Περλεπὲ[illegible] τῇ κοιλάδι τοῦ Ἐριγῶνος.

Δεκαπεντακισχίλιοι ὑπῆρξαν κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν Βυζαντίνων οἱ αἰχμάλωτοι κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην τῆς 29 Ἰουλίου 1014. Ἡ δὲ σκληρὰ τιμωρία, ἣν ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ἀπανθρώπως ὁ Βασίλειος, δικαιολογεῖται ἐν τῇ μέθῃ τῆς μεγάλης νίκης, ἥτις προήγγελλε τέλος τὸ προσεχὲς τέρμα τριακονταετῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τοῦτο μὲν ὑπὸ τοῦ φυλετικοῦ καὶ ἐθνικοῦ πάθους, μεθ' οὗ ἡ Βυζαντιακὴ βασιλεία ἠγωνίζετο πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὑφ' οὗ μυρία εἶχον ὑποστῆ δεινὰ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ἣν ᾐσθάνετο ὁ βασιλεύς, νὰ καταπλήξῃ καὶ ἀφοπλίσῃ τελεσφόρως τοὺς ἀντιπάλους διὰ ποινῆς παραδειγματικῆς. Τοιαύτη δὲ πράγματι ὑπῆρξεν ἡ εἰς τοὺς δοριαλώτους Βουλγάρους ἐπιβληθεῖσα, δι' ἧς τὸ Βυζάντιον ἐξεδίκει τὴν ὑπὸ τοῦ Κρούμμου βεβήλωσιν τοῦ κρανίου τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν. Καὶ δὴ ὁ Βασίλειος διέταξε τὴν τύφλωσιν ἁπάντων τῶν αἰχμαλώτων, ἀφεὶς μόνον ἕνα ἑτερόφθαλμον μεταξὺ ἑκάστης ἑκατοστύος. Τὰς δὲ φάλαγγας τῶν οὕτω τυφλωθέντων ἀπέστειλεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν μονοφθάλμων πρὸς τὸν Σαμουήλ.

Φοβερὰ δ' ὑπῆρξεν ἡ αἴσθησις ἣν ἐνεποίησεν ἡ θέα τῶν τυφλῶν αὐτοῦ μαχητῶν εἰς τὸν ἡττημένον τσάρον τῶν Βουλγάρων. Εὐθὺς ὡς εἶδεν αὐτοὺς προσερχομένους, κατελήφθη ὑπὸ σκοτοδινίας καὶ λιποθυμίας, πεσὼν χαμαί. Συνελθὼν δὲ δι' ἐπιβρέξεως καὶ μύρων, ἐζήτησε νὰ πίῃ ὕδωρ ψυχρόν, ἀλλ' ἅμα τῇ πόσει κατελήφθη ὑπὸ ἀποπληξίας, καὶ ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας, τὴν 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1014.

Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Σαμουήλ, ἐπερχόμενος μετὰ τὴν παρὰ τὸ Κλειδίον ἧτταν τῶν Βουλγάρων, παρέλυεν αὐτὰ τὰ νεῦρα τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Καὶ δὲν ἔπαυσε μὲν ἀμέσως ὁ ἀγών, ἐξηκολούθησε δὲ σποράδην καὶ τμηματικῶς ἡ ἀντίστασις, ἀλλ' εἶχεν ἐκλίπει ἐκ τοῦ μέσου τῶν Βουλγάρων ὁ ἀνὴρ ὁ ἐκπροσωπήσας ἐπὶ ἔτη μακρὰ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς Βουλγαρίας, οἱ δ' ἀντ' αὐτοῦ ἀναλαβόντες τὴν ἄμυναν ἀνάξιοι διάδοχοι τοῦ ἔργου αὐτοῦ μάτην προσεπάθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωικοῦ τσάρου νὰ περισώσωσι τὰ ναυάγια τοῦ καταποντιζομένου βουλγαρικοῦ ἔθνους, καθ' οὗ κατέφερε τραῦμα θανάσιμον ὁ μέγας βουλγαρομάχος.

Καὶ δὴ ἅμα τῇ διὰ τοῦ Κλειδίου διαβάσει ὁ Βασίλειος κατέλαβε τὸ παρὰ τὸν Ἀξιὸν κείμενον Ματζούκιον, ἔπειτα δ' ἀπέστειλε μετὰ δυνάμεως τὸν Βοτανειάτην, διατάξας αὐτὸν νὰ ὑπερβῇ τοὺς περὶ τὴν Στρουμπίτζαν, τὴν σημερινὴν Στρούμνιτζαν, βουνούς, πυρπολῶν τὰ

χαρακώματα ἅτινα εἶχον πήξει οἱ Βούλγαροι, θέλοντες νὰ π
δίσωσι τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην ἐλευθέραν διάβασιν τῆς β
στρατιᾶς. Καὶ ἀφῆκαν μὲν οἱ Βούλγαροι τὸν Θεοφύλακτον νὰ
ἐλευθέρως, ἀλλὰ κατὰ τὴν συμφώνως πρὸς τὰ διατεταγμένα ἐπι
αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν στηθεῖσαν παρ
ἔν τινι ἐπιμήκει στενῷ. Περιστοιχισθεῖσα δὲ ἡ ὑπ' αὐτὸν
πανταχόθεν καὶ βαλλομένη ἐκ τῶν ὑψωμάτων ὑπὸ λίθων καὶ
μὴ δυναμένη δὲ νὰ δράσῃ καταλλήλως ἕνεκα τῆς στενοχωρί
τήθη, πλείστων πεσόντων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Βοτανειάτης.

Τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ πιστοῦ καὶ γ
στρατηγοῦ ἐνέπλησε τὸν βασιλέα μεγάλης ἀθυμίας. Μὴ θεωρ
ἐπὶ τοῦ παρόντος σκόπιμον νὰ προβῇ προσωτέρω, ὑπέστρεψεν
περὶ τὸ ὄρος τὸν Ὄρβηλον χώραν πρὸς βορρᾶν τῶν Σερρῶν τὴν
μένην Ζαγόρια. Κυριώτατον δὲ τῆς χώρας ταύτης πόλισμα ἦτο
Μελένικος, ἱδρυμένος ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων, εἰς ὃν εἶχο
φύγει οἱ Βούλγαροι τῆς περιχώρου. Πείσας δ' αὐτοὺς διὰ τοῦ ἀ
λέντος εὐνούχου Σεργίου, παρέλαβε τὴν πόλιν, ἐγκαταστήσας
φρουράν. Μετὰ δὲ ταῦτα κατέβη εἰς τὴν Μοσυνόπολιν παρὰ
στωνίδα λίμνην τῶν ἀρχαίων. Ἐκεῖθεν δέ, μαθὼν τῇ 14 Ὀκ
τὸ εὐφρόσυνον ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Σαμουήλ, ὅπερ ἐ
αἴσθησιν μέχρις αὐτῆς τῆς Ἰταλίας, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλ

κ'

Οἱ διάδοχοι τοῦ Σαμουήλ.

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμουὴλ διεδέχετο
ἐκ Λαρισαίας αἰχμαλώτιδος υἱὸς αὐτοῦ Γαβριὴλ ὁ καὶ Ῥωμανὸς
γαριστὶ δὲ Ῥαδομιρὸς ὀνομαζόμενος. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξε
ἡ ἀρχή, περὶ ἧς ἄλλως ὀλίγα εἶνε γνωστά. Τοῦτο δὲ μόνον μ
μεν, ὅτι ὁ νεανίας οὗτος, ὅστις δὲν εἶχε τοῦ πατρὸς τὸ φρόν
τὴν τόλμην, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ διεπρε
πρὸς τὸν Βασίλειον περὶ εἰρήνης. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ὑπόπτ
δέχθη τὴν διαπρεσβείαν, ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ προτάσεις τοῦ τσά
ἤγειραν, καθ' ἃ φαίνεται, τὸν χόλον τῆς παρὰ τοῖς Βουλγάροις

φατρίας. Ὡς ἀντιπρόσωπος δ' αὐτῆς πιθανῶς προέβη τῷ 1016 εἰς τὸν ἔν τινι κυνηγεσίῳ φόνον τοῦ Γαβριὴλ ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ καὶ υἱὸς τοῦ κομιτοπούλου Ἀαρών, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Σαμουήλ, Ἰωάννης ἢ Βλαδισθλάβος.

Εἰς δὲ τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις ἐκείνας εἶχεν ἀναγκάσει τὸν Γαβριὴλ ἡ παρὰ τοῦ Βασιλείου ἀκαταπονήτως δραστηρία ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου κατά τε τὰ τέλη τοῦ 1014 καὶ ἔκτοτε δὲ ἀπαύστως. Ἀληθῶς δὲ βραχυτάτη ὑπῆρξεν ἤδη ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀνάπαυσις αὐτοῦ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τῶν Ζαγορίων ἐπιστροφὴν τελευτῶντος τοῦ 1014. Ἐκ νέου δ' ἐκκινήσας ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελαγονίαν, ἤτοι τὴν περὶ τὸ Μοναστήριον, τὰ ἄλλως Βιτώλια, χώραν, ὅτε καὶ ἐπυρπόλησε τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βασίλεια τοῦ Γαβριήλ. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε, ὅτι τὰ χειρόγραφα ὀνομάζουσι τὴν πόλιν Βουτέλην ἢ Βουτέλιον. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον στρατιὰ ἐκπεμφθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως κατέλαβε πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου τὸν Πρίλαπον καὶ ἔτι βορειότερον τὸ Στυπεῖον, ἤτοι τὸ σημερινὸν Ἰστίπ, πάντως δὲ καὶ τὰ ἄλλα παρὰ τὸν Ἀξιὸν χωρία τῆς Πελαγονίας. Ἐπιστάντος δὲ ἤδη τοῦ χειμῶνος, διέβη τὸν ὑπὸ τῶν χειμερίων ὑετῶν ἐξωγκωμένον Ἐριγῶνα ἐπὶ σχεδίων καὶ ἀσκῶν πεφυσημένων, καὶ διὰ τῶν Βοδηνῶν κατέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὴν 9 Ἰανουαρίου 1015.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀποβαίνει κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα, ὡς βλέπομεν, τὸ ὁρμητήριον τοῦ Βασιλείου, σπεύδοντος νὰ καταγάγῃ τὸ τελευταῖον τραῦμα κατὰ τοῦ ἑτοιμοθανάτου βουλγαρικοῦ κράτους. Ὁ ὁρίζων δ' αὐτοῦ καὶ ἡ περιοχὴ ἀποστενοῦται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος μάλιστα μετὰ τὴν παρὰ τὸ Κλειδίον ἧτταν τοῦ Σαμουὴλ μᾶλλον μᾶλλον ἕνεκα τῆς ὁσημέραι διὰ νέων ἐπανειλημμένων στρατειῶν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀφαιρέσεως τῶν ὑπολειπομένων εἰς αὐτοὺς πόλεων. Εἶνε δὲ θαυμαστὴ ἀληθῶς ἡ ἀκάματος δραστηριότης τοῦ ἑξηκοντούτους ἤδη βασιλέως, οὐ μόνον ἐπὶ τὰ πρόσω βαίνοντος ἀνενδότως ἄνευ ἀναπαύλης, ἀλλὰ καὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐπιτρέποντος τὴν ἀπώλειαν τοῦ διὰ μακρῶν θυσιῶν κτωμένου ἐδάφους. Ἀπεδείχθη δὲ τοῦτο εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν δευτέραν κατὰ τὸν Ἰανουάριον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐπιστροφήν. Πράγματι, μαθὼν αἴφνης ἅμα τῷ ἔαρι τὴν ἐξέγερσιν ἀποστασίας ἐν Βοδηνοῖς, ὥρμησεν ἀμελλητὶ κατὰ τῆς πόλεως, καί, ἐκπολιορκήσας αὐτήν, μετῴκισε κατὰ τὸ ἤδη καὶ πρότερον ἐφαρμοσθὲν σύστημα τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐναπομείναντας Βουλγάρους εἰς Βολερόν. Μόνον δὲ τότ' ἐπέστρεψε καὶ πάλιν

εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅτε πρὸς ἄμυναν τῆς παρόδου, καθ' ἣς τὴν ἔξοδον κεῖνται τὰ Βοδηνά, ἔκτισε δύο φρούρια, ὧν τὸ μὲν ὠνόμασε Καρδίαν, τὸ δ' ἕτερον Ἅγιον Ἠλίαν.

Καθίστατο δ' ἀναγκαία ἡ τοιαύτη ὀχύρωσις τοῦτο μὲν ὅπως ἀποφευχθῇ πᾶς νέος ἀπὸ βορρᾶ κίνδυνος τῶν Βοδηνῶν, τοῦτο δ' ὅπως, ἀσφαλιζομένης τῆς κτήσεως ταύτης τελείως, συμπληρωθῇ τὸ δίκτυον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιβουλγαρικῶν ἐνεργειῶν διὰ τῆς προχωρήσεως εἰς τὰ βορειοανατολικῶς τῶν Βοδηνῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀλμωπίᾳ κείμενα ὀρεινὰ καὶ ὀχυρὰ Μόγλενα, ἅτινα εἶχον ἀποβῆ δυσμάχητος φωλεὸς τῶν ἐν τῇ ἀντιστάσει ἐμμενόντων Βουλγάρων. Καὶ δή, ἐπιστάντος τοῦ ἔαρος τοῦ 1016, ἀπέστειλεν ὁ Βασίλειος ἐναντίον τῶν Μογλένων τὸν Νικηφόρον Ξιφίαν καὶ τὸν γενναῖον Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ ὡς στρατηγὸς Θεσσαλονίκης τὸν παρὰ τὴν Στρούμπισταν πεσόντα Βοτανειάτην. Λῃσάμενοι δὲ οὗτοι ἅπασαν τὴν περίχωρον, ἐπελήφθησαν τῆς πολιορκίας τῆς ὀχυρᾶς πόλεως, ἧς συμμετέσχε, φθάσας μετ' οὐ πολύ, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς. Πρὸς ἐπίσπευσιν δὲ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὁ Βασίλειος μετωχέτευσε τὸν παραρρέοντα τῇ πόλει ποταμόν, ὅστις σήμερον ὀνομάζεται Μογλενίτικο· ὑπορύξας δὲ διὰ τῶν ὑδάτων τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν, ὑπέβαλεν ἔπειτα εἰς τὰ ὀρύγματα ξύλα καὶ εὐφλέκτους ὕλας καὶ κατέστρεψε τὸ τεῖχος διὰ τοῦ πυρός. Ἰδόντες δ' οἱ πολιορκούμενοι τὸν ἀπειλοῦντ' αὐτοὺς κίνδυνον, ἐτράπησαν εἰς ὀλοφυρμούς, καὶ παρέδωκαν τὴν πόλιν εἰς τὸν βασιλέα. Μεταξὺ δὲ τῶν ληφθέντων ἐν τῇ πόλει Βουλγάρων ὑπῆρξαν καὶ ἄνδρες ἐξέχοντες ἐν αὐτοῖς, οἷοι ὁ Δομετιανὸς Καυχάνος, σύμβουλος τοῦ τσάρου Γαβριήλ, καὶ ὁ ἄρχων τῶν Μογλένων Ἠλίτζης. Τῶν δὲ πολλῶν αἰχμαλώτων οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐξετοπίσθησαν εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν Ἀσπρακανίαν, ὡς ὠνόμαζον οἱ Βυζαντῖνοι τὴν ἄνω Μηδίαν. Συνεπλήρωσε δ' ἔπειτα ὁ Βασίλειος τὴν κατάκτησιν ἁπάσης τῆς περὶ τὰ Μόγλενα χώρας διὰ τῆς ἁλώσεως τοῦ ὀχυροῦ πολίσματος Ἐνώτια, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ χωρίον Νώτια.

Ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Μογλένων αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ, τοῦ Γαβριήλ, ἀποσταλεὶς ἄλλοτε πρὸς τὸν Βασίλειον ὡς πρέσβυς εἰρήνης Ῥωμαῖος ὁ χειρότμητος ἦλθεν ὡς ἄγγελος τοῦ φονέως αὐτοῦ Ἰωάννου ἢ Βλαδισθλάβου. Οὗτος, καίπερ πιθανῶς φονεύσας τὸν ἐξάδελφον κατ' εἰσήγησιν τῆς ἐθνικῆς παρὰ τοῖς

Βουλγάροις φατρίας, ἀνωμολόγει τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος, εἰς ἣν εἶχον περιστῆ οἱ Βούλγαροι, διὰ νέων προτάσεων περὶ εἰρήνης. Εἰς δὲ τὰ διὰ τῆς χρυσῆς βούλλης σημανθέντα γράμματα τοῦ βασιλέως, δι' ὧν ἐδήλου τοὺς ἀπαιτουμένους πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ὅρους, ἀπήντησεν ὁ τσάρος διὰ γραφῶν, ὑπογεγραμμένων παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Βουλγαρίας, ἃς ἔφερε πρὸς τὸν Βασίλειον ὁ αὐτὸς Ῥωμαῖος. Ὡμολόγουν δὲ δι' αὐτῶν ἑαυτοὺς ὑπηκόους καὶ δούλους τοῦ βασιλέως. Προσεχώρησε δὲ πρὸς τὸν Βασίλειον καὶ Καυκάνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ συλληφθέντος ἐν Μογλένοις, ὃν ὑπεδέχθη ὁ βασιλεὺς διὰ τιμῶν καὶ δώρων.

Οὕτως ἐφαίνετο λήγων ὁ μακρὸς πόλεμος καὶ ὁ Βασίλειος ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ὥρα νὰ κατατεθῶσι τέλος τὰ ὅπλα. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατεφάνη, ὅτι ἡ ὁμολογηθεῖσα εἰρήνη ἦτο ψευδής, ὑπέκειτο δ' εἰς αὐτὴν δόλος καὶ ἀπιστία. Διό, προλαμβάνων τἀπειλούμενα ἐκ τῆς κακοπιστίας τοῦ Ἰωάννου κακά, ἔσπευσεν ὁ Βασίλειος νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' εἶχεν ἤδη προσεγγίσει τὸ πέρας, καὶ ἡ αὐτονομία τῶν Βουλγάρων ἔμελλε νὰ καταλυθῇ τέλος μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῆς ἀκατανικήτου πολεμικῆς ὁρμῆς τοῦ Βασιλείου, συνεργούντων οὐχ ἧττον καὶ αὐτῶν τῶν πταισμάτων τῶν τελευταίων Σισμανιδῶν.

κα΄

Τὸ πέρας τῶν ἀγώνων.

Εὐθὺς ὡς ὁ Βασίλειος συνεῖδε τὴν ἀνειλικρίνειαν τοῦ ψευδῶς πρὸς αὐτὸν εἰρηνεύσαντος Ἰωάννου, ἔσπευσε νὰ στρατεύσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Λεηλατήσας δὲ τὴν περίχωρον Ὀστρόβου καὶ τοῦ ἀγνώστου ποῦ κειμένου Σωσκοῦ καὶ τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Πελαγονίας καὶ ἀποτυφλώσας πάντας τοὺς ζωγρουμένους Βουλγάρους, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Ἀχρίδα, τὴν παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας. Παραλαβὼν δὲ τὴν πόλιν καὶ διατάξας τὰ πάντα καλῶς, παρεσκευάζετο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Δυρράχιον, ἔνθα παρίστατο ἀνάγκη τῆς παρουσίας αὐτοῦ.

Εἴδομεν ἤδη τὴν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Χρυσηλίου παράδοσιν τοῦ Δυρραχίου μετὰ τὴν προδοσίαν Ἀσώτου τοῦ υἱοῦ τοῦ

Γρηγορίου Ταρωνίτου. Περιεστοιχίζετο δὲ τὸ οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνακτηθὲν Δυρράχιον ὑπὸ κτήσεων σλαβικῶν, ὧν ἦρχεν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Σαμουὴλ Βλαδίμηρος. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς εἰρηνικῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπιεικοῦς τούτου ἀνδρὸς ἡσυχία ἐκράτει ἐν Δυρραχίῳ τοῦ Βλαδιμήρου οὐδὲν κατὰ τῆς πόλεως πειραθέντος. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἢ Βλαδισλάβου φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ Γαβριὴλ οὗτος ἐφόνευσε παρασπόνδως καὶ τὸν Βλαδίμηρον. Ἔκτοτε δὲ ὁ Ἰωάννης ἐπανειλημμένας ἐπεχείρησεν ἀποπείρας ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἢ αὐτὸς πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως. Τοιαύτην δὲ νέαν ἀπόπειραν εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασίλειος κατέλαβε τὴν Ἀχρίδα. Οὗτος δὲ ἦτο ὁ λόγος δι' ὃν ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης παρεσκευάζετο νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΔΥΡΡΑΧΙΟΥ

Δυρραχίου. Ἀλλὰ συμφορὰ αἰφνιδία, εἰς μεγάλην ἐμβαλοῦσ' αὐτὸν περίσκεψιν καὶ λύπην, ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν μελετωμένην πρὸς τὸ Δυρράχιον πορείαν, σπεύδων πρὸς νότον. Εἶχε δῆλα δὴ πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἐπιδρομῆς ἀφήσει ὀπίσω μετὰ πλήθους στρατιωτῶν τὸν στρατηγὸν Γεώργιον τὸν Γονιτζιάτην καὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Ὀρέστην τὸν Αἰχμάλωτον, κελεύσας αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέχωσι τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Πελαγονίας, ὅπως συμπληρώσωσι τὴν τελείαν κατάκτησιν αὐτῆς καὶ καταπαλαίσωσι πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, ἐλλοχεύσαντες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰβάτζην, ἐφόνευσαν πάντας. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Βασίλειος νἀναλάβῃ τὴν δίωξιν τοῦ Ἰβάτζη, ἣν συντελέσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Μετὰ βραχεῖαν δ' ἀνάπαυσιν τῆς στρατιᾶς ἐξεκίνησε καὶ πάλιν

τὸ αὐτὸ ἔτος 1016, συνεχίζων ἄνευ διακοπῆς τὰς ἁλώσεις πόλεων καὶ τὸ κυνηγέσιον τῶν Βουλγάρων, ὧν ἄνευ ἦτο ἀδύνατος ἡ τελεία ἀποπεράτωσις τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου. Στήσας δὲ τὸ στρατήγιον ἐν Μοσυνοπόλει, ἐξέπεμψεν ἐξ αὐτῆς τὸν μὲν Δαβὶδ Ἀριανίτην ἐναντίον τῆς αὐτῆς ἐκείνης Στρουμπίτζης, ἥτις εἶχε παραστῇ μάρτυς τῆς ἥττης τῶν Βυζαντίνων πρὸ δύο ἐτῶν, τὸν δὲ Νικηφόρον Ξιφίαν κατὰ τῶν περὶ τὴν Τριαδίτζαν, ἤτοι τὴν σημερινὴν Σοφίαν, φρουρίων. Διὰ δὲ τῶν στρατειῶν τούτων, ὧν ἐπιτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἔκβασις, προήχθη αἰσθητῶς τὸ ἔργον τῆς τελείας ἐκνικήσεως τῶν Βουλγάρων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ἐπὶ βραχὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν χάριν παρασκευῆς ἄλλης στρατείας εἰς χώραν ἀπωτάτην, ἐπέστρεψε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν περὶ τὴν Τριαδίτζαν χώραν, καὶ ἐπολιόρκησε τὸ ὀχυρὸν Πέρνικον. Ἀλλὰ γενναιοτάτη ὑπῆρξεν ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἀναγκάσασα τὸν βασιλέα νἀπέλθῃ ἄπρακτος μετὰ πολιορκίαν ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ἡμερῶν καὶ πολὺν φόνον τῶν περὶ αὐτόν.

Ἡ δ' ἐκστρατεία, ἧς ἡ παρασκευὴ εἶχεν ἀναγκάσει τὸν Βασίλειον νὰ διακόψῃ πρὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Περνίκου ἐπὶ βραχὺ τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον, ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τοὺς Χαζάρους. Τὸ ἰσχυρὸν καὶ ὄχι ἀμέτοχον πολιτισμοῦ τινος ἔθνος τοῦτο, ὅπερ, ἔχον τὰς ἕδρας παρὰ τὸν Τάναϊν καὶ θρησκεῦον τὴν ἰουδαϊκὴν πίστιν, ἐδέσποζε τῶν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης χωρῶν καὶ ἐκυριάρχει ἐν Κριμαίᾳ, εὑρίσκετο ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους ἀπὸ μακροτάτων ἤδη ἐτῶν, ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος εἶχε συζευχθῇ τῷ 732 τὴν ἐκ Χαζάρων Εἰρήνην. Ἀλλ' αἴφνης τῷ 1016, μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ῥώσων Βλαδιμήρου, οἱ Χάζαροι, ἐποφθαλμιῶντες ἴσως τὴν Χερσῶνα, ἠνάγκασαν τὸν Βασίλειον νἀποστείλῃ κατ' αὐτῶν στόλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς Ἀνδρονίκου τοῦ Λυδοῦ, ὅστις ἐπωνομάζετο Μογγός. Βοηθούμενος δὲ ὁ Μογγὸς ὑπὸ Σφέγγου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βλαδιμήρου, ὑπέταξε τὴν Χαζαρίαν, τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς Γεωργίου τοῦ Τζούλου συλληφθέντος κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην προσβολήν. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῶν Ἀράβων, προσῆλθεν εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ Σεναχηρεὶμ ὁ ἄρχων τῆς Ἀσπρακανίας, ὡς ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι τὴν ἄνω Μηδίαν.

Αἱ δὲ νέαι αὗται κατὰ τὸν βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου καὶ ἐν τῇ ἀπω-

τάτῃ Ἀσίᾳ ἐπιτυχίαι τῶν Βυζαντίνων ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἡ προσοχὴ τοῦ Βασιλείου ἦτο ἐστραμμένη ἐν ταὐτῷ ὅλως εἰς τὰ περὶ τὸν Αἷμον πράγματα, δεικνύει τὴν ἔκτακτον ἀληθῶς ἀκμὴν καὶ δύναμιν τοῦ κράτους ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτόχρημα μεγάλου ἐκείνου βασιλέως.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Βασίλειος ἔδει νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέγα πρόγραμμα τοῦ βίου, τὴν τελικὴν καταπάλαισιν τῶν Βουλγάρων, πρόγραμμα οὗ παρηκολουθήσαμεν τὴν ἐξέλιξιν καὶ τοὺς πολυετεῖς ἀγῶνας. Τούτων ἀληθῶς ἀπεσπασμένα μόνον ἐπεισόδια καὶ σποράδες τινὲς σελίδες περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ἀτελῆ πάντως παρέχουσαι εἰκόνα τοῦ ὅλου, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀρκοῦσαν νὰ πληρώσῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θαυμασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀκαμάτῳ δραστηριότητι, τῇ ἐθνικῇ μεγαλοφροσύνῃ, τῇ στρατηγικῇ ἅμα καὶ πολιτικῇ δεινότητι καὶ τῇ μεστῇ φρονήματος εὐτολμίᾳ τοῦ μεγαλεπηβόλου βασιλέως.

Καὶ δὴ τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἀρξάμενον τῷ 986 συμπληροῦται τέλος διὰ τῶν ἀγώνων τῶν ἐτῶν 1017 καὶ 1018.

Οὐδὲ στιγμὴν ἀναπαύσεως βλέπομεν ἔχοντα τὸν Βασίλειον τῷ 1017 ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ χειμῶνος. Γενναίως δὲ συνεπικουροῦσιν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ Ἀριανίτης καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Διογένης καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐπίκουροι, εἰς οὓς ἐπιφυλάσσεται τὸ τρίτον τῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων, καθ' ἃ συνέβη κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Λογγοῦ. Τῶν κυριωτάτων δ' ἐπιχειρήσεων τοῦ βασιλέως ὑπῆρξε κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἡ πολιορκία τῆς δυσπορθήτου Καστορίας, ἣν ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ, ἀγγελθέντος αὐτῷ παρὰ τοῦ στρατηγοῦντος ἐν Δορυστόλῳ Ἴβηρος Τζιτζικίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Θευδάτη, ὅτι ὁ Βούλγαρος Κρακρᾶς, ὃν εἴδομεν ἤδη τῷ 1019 κυριαρχοῦντα ἐν Περνίκῳ, ἡγούμενος πολυαρίθμου στρατιᾶς καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ τσάρου Ἰωάννου, ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰσβολήν, συμμαχῶν πρὸς τοὺς Πατζινάκας. Καὶ ἀπέτυχε μὲν τοῦτο τὸ ἐγχείρημα, μὴ συμμετασχόντων τῶν Πατζινάκων, ἀλλ' οὐχ ἧττον τὸ ἀνησυχητικὸν ἄγγελμα ἠνάγκασε τὸν Βασίλειον νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ Καστορίας. Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις αὐτοῦ συνεδυάσθη πρὸς νέας ἁλώσεις, δῃώσεις καὶ ὀχυρώσεις ἐν Βοσογράδοις, Βεῤῥοίᾳ καὶ τοῖς πέριξ Ὀστροβοῦ καὶ Μολισκοῦ. Ἅμα δὲ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἀποτυχίας τῆς μελετωμένης εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων ἐξεπολιόρκησεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Σέταιναν, πυρπολήσας τὰ ἐν αὐτῇ βασίλεια τοῦ Σαμουήλ. Ἄγνωστος δ' εἶνε ἡ θέσις τῶν τε Βοσογράδων καὶ τῆς Σεταίνης.

Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον εἶχεν ἐκπέμψει ὁ Βασίλειος τὸν Διογένην

τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως καὶ τοῦ τῆς Θεσσαλο-
ἐναντίον τοῦ τσάρου Ἰωάννου. Μαθὼν δ' ὅτι ὁ στρατηγὸς ἐκιν-
εν ἕνεκεν ἐνέδρας τῶν Βουλγάρων, ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου, συμ-
ιαβὼν πάντας τοὺς παρατυχόντας πολεμιστάς. Ἐννοήσαντες δὲ
φιξιν τοῦ βασιλέως οἱ κατάσκοποι τοῦ Ἰωάννου ἐνέσπειραν εἰς
ρατόπεδον αὐτοῦ τὸν πανικὸν, ἀναβοῶντες *Βεζεῖτε ὁ τζαῖσαρ*.
τζαῖσαρ μὲν εἶνε ὁ καῖσαρ, ἤτοι ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν λατινιζούσῃ
ρᾷ, τὸ δὲ *βεζεῖτε*, μὴ δυνάμενον νὰ ἑρμηνευθῇ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς,
θῃ ἐκ τῆς βλαχικῆς ὡς σημαῖνον τὸ Φύγετε. Ἐξάγει δ' ἐκ τῆς
ωνήσεως ταύτης ὁ Ῥωμοῦνος ἱστορικὸς Ξενοπὸλ τὸ συμπέρασμα,
ετὰ τῶν Βουλγάρων τοῦ Σαμουὴλ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ συν-
μουν παμπληθεῖς Ῥωμοῦνοι πολεμισταὶ, καὶ κατὰ ταῦτα ποιεῖται
περὶ αὐτοκρατορίας βλαχοβουλγαρικῆς. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συμ-
μα εἶν' ἐσπευσμένον. Ὁ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀναφέρων Κεδρη-
ἴςτις ἀντιγράφει τὸν ἀρχαιότερον Σκυλίτζην, τὸ τοιοῦτο ῥῆμα
άφει ὡς ῥηθὲν ὑπὸ τῶν *σκόπων*, ὅπερ κάλλιον τονιστέον *σκο-*
ἤτοι τῶν προσκόπων, τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι δὲ δὲν εἶνε ἀπί-
νὰ ἦσαν ἐκ τῶν ἤδη ἐν ταῖς περὶ τὸν Αἷμον χώραις πλανωμένων
ων Βλάχων, οἵτινες εἶνε φυσικὸν νὰ ἐπετέλουν ἔργα κατοπτευ-
ἅτ' ἐκ τῶν πλανήσεων αὐτῶν γινώσκοντες τὰ κατατόπια· ἀλλ'
ῶς συνάγεται ἀναγκαίως ἐκ τοῦ μεμονωμένου τούτου γεγονότος,
ἱ βουλγαρικαὶ στρατιαὶ ἦσαν ἀνάμικτοι μετὰ Ῥωμούνων, συμ-
ιένων καὶ συμπραττόντων πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁπωσδήποτε
προσφώνημα ἐκεῖνο ἔδωκε τὸ σύνθημα φυγῆς ἀκόσμου τῆς στρα-
τοῦ Ἰωάννου. Καὶ διακόσιοι μὲν τῶν Βουλγάρων συνελήφθησαν
ιλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου, ἔγειναν δ' οἱ περὶ τὸν
νην διώκοντες κύριοι καὶ τῶν ἵππων καὶ τῆς ἀποσκευῆς τοῦ
ννου.

ετὰ δὲ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ
ιά· διατάξας δὲ πάντα τὰ περὶ ταύτην τὴν χώραν καὶ διαρρυ-
ς τὰ τῶν νέων κτήσεων, ἐπανέζευξεν εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν
νουαρίου 1018.

ν τούτοις δ' ὁ Ἰωάννης καὶ μετὰ τὴν παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου
νους καὶ τοῦ βασιλέως ἧτταν, ἀναπτύσσων δραστηριότητα ἐφά-
ν τῆς τοῦ Βασιλείου, ἔσπευσεν εἰς τὸ Δυρράχιον, θέλων νὰ
άβῃ αὐτό. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, ἐφονεύθη περὶ τὰ

Ἐκ δὲ τῆς Πρέσπας τέλος ἀπῆλθεν εἰς τὴν Διάβολιν ἢ Δεάβολιν, τὸ σημερινὸν Δεβὸλ, ἔνθα νέα συνέβη δραματικὴ σκηνὴ παραδόσεως τῶν ἡττημένων. Ἐκεῖ καθίσας ὁ βασιλεὺς ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ ἐδέχθη προσερχόμενον τὸν Προυσιανὸν μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἀδελφῶν, τοὺς τρεῖς δῆλα δὴ υἱοὺς τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωάννου ἐκείνους, οἵτινες εἶχον φύγει εἰς τὸν Τμῶρον, τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τῶν Κεραυνίων. Ζωσθέντες δ' ὑπὸ στρατιωτῶν, ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ φυλασσόντων τὰς καθόδους τοῦ ὄρους, ἠναγκάσθησαν μετά τινα χρόνον νὰ παραδοθῶσι, διακηρυκευσάμενοι πρὸς τὸν βασιλέα. Οὗτος δὲ, δεχθεὶς προσελθόντας εἰς τὴν Διάβολιν, προσηνέχθη πρὸς αὐτοὺς μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν μητέρα καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς, τὸν μὲν Προυσιανὸν ἀναδείξας μάγιστρον, τοὺς δὲ δύο αὐτοῦ ἀδελφοὺς πατρικίους.

Εἶχε δὲ σκοπὸν ἡ ἐν Διαβόλει διαμονὴ τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν καθυπόταξιν τοῦ ἐγγύς που ἐκεῖ ἔτι ἐν ἀποστασίᾳ συντηρουμένου Βουλγάρου Ἰβάτζη τοῦ τὸν στρατηγὸν Γονιτζιάτην νικήσαντος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν περὶ τὴν Πελαγονίαν καὶ ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως μέχρι τινὸς διωχθέντος. Ὁ Ἰβάτζης οὗτος φυγὼν εἶχεν εὕρει ἄσυλον εἰς τὸ δύσβατον ὄρος Βροχωτὸν, ἔνθα ὑπῆρχε πόλις Προνίστα, ἧς ἀγνοεῖται ἡ θέσις, ἔχουσα βασίλεια περικαλλῆ καὶ παραδείσους καὶ ἄλλας ἀπολαύσεις. Ἀνυπότακτον δ' ἔτι μένοντα καὶ ὑπεκφεύγοντα διὰ παντοίων προφάσεων τὰς προτροπὰς καὶ παρακελεύσεις τοῦ Βασιλείου κατώρθωσε τέλος νὰ καταστήσῃ πάντῃ ἀνίσχυρον, εἰς αὐτὰ αὐτοῦ τὰ βασίλεια εἰσδύσας καὶ τυφλώσας τὸν ἄνδρα, ὁ ἄρχων Ἀχρίδος Εὐστάθιος ὁ Δαφνομήλης. Συνέβη δὲ τὸ τόλμημα τοῦ Δαφνομήλη καὶ ἡ διὰ δόλου τύφλωσις τοῦ Ἰβάτζη τὴν 15 Αὐγούστου 1018, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Βούλγαρος ἄρχων εἶχε καλέσει εἰς εὐωχίαν τοὺς ἀγρογείτονας καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν ἀπώτερον οἰκούντων ὁμοφύλων. Καὶ ἐξήγειρε μὲν αὐτόχρημα θύελλαν ἡ παράτολμος πρᾶξις τοῦ Δαφνομήλη, ἀλλ' ἡ παρρησία αὐτοῦ καὶ αἱ παρ' αὐτοῦ ἐπικρεμασθεῖσαι κατὰ τῶν περὶ τὸν τυφλωθέντα ἀρχηγὸν μαινομένων ἀπειλαὶ περὶ τιμωρίας παρὰ τοῦ βασιλέως ἔσωσαν αὐτόν. Παραλαβὼν δ' ὁ Δαφνομήλης τὸν τυφλὸν Ἰβάτζην ἤγαγεν εἰς Διάβολιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τιμηθεὶς παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀξιώματος στρατηγοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς δωρεᾶς ἁπάσης τῆς κινητῆς περιουσίας τοῦ Ἰβάτζη, ὅστις παρεδόθη εἰς φυλακήν.

Εἰς δὲ τὴν καθυπόταξιν τοῦ Ἰβάτζη ἐπηκολούθησεν ἡ ἑκουσία

αράδοσις τοῦ Νικουλιτζᾶ, ὅςτις ἀποδράσας καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐν
ωνσταντινουπόλει κάθειρξιν ἐκρύπτετο ἀνὰ τὰ ὄρη ὡς ἀρχηγὸς βουλ-
γαρικῶν στιφῶν. Πεμφθείσης δὲ κατ᾽ αὐτοῦ στρατιᾶς τινὲς μὲν τῶν
περὶ αὐτὸν ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς βασιλικούς, τινὲς δ᾽ ἐζωγρήθησαν
ὑπ᾽ αὐτῶν. Ἐγκαταλειφθεὶς δ᾽ οὕτω κατέβη νύκτωρ εἰς τὸ ἐν Δια-
βόλει στρατόπεδον τοῦ βασιλέως, καί, κρούσας διὰ τῆς χειρὸς τὴν θύ-
ραν, παρέδωκεν ἑαυτὸν ἐθελουσίως. Ἀλλ᾽ ὁ βασιλεὺς οὐδὲ νὰ ἴδῃ
κατ᾽ ὄψιν ἠθέλησε τὸν προδότην τὸν πολλάκις μὲν αὐτομολήσαντα
πρὸς τοὺς Βουλγάρους, πλέον δ᾽ ἢ ἅπαξ ἀποδράσαντα ἐκ τῆς εἱρκτῆς,
ἀλλ᾽ ἀπέπεμψεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, κελεύσας νὰ φρουρῆται.

Ἐν τούτοις δ᾽ ὁ βασιλεύς, διαρρυθμίσας τὰ τοῦ Δυρραχίου, Κο-
λωνείας καὶ Δρυϊνουπόλεως ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐγκαταστήσας ἐν τοῖς θέ-
μασι στρατηγοὺς μετ᾽ ἀναλόγων δυνάμεων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Καστο-
ρίαν, συμπαραλαβὼν ἐκείνους τῶν ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων ἀπολυτρω-
θέντων αἰχμαλώτων τῶν Βουλγάρων ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ μείνωσιν ἐν
αὐταῖς. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Καστορίᾳ διαμονὴν τοῦ βασιλέως συνέβη
περίεργον ἐπεισόδιον. Δύο θυγατέρες τοῦ τσάρου Σαμουήλ, προςα-
χθεῖσαι εἰς αὐτὸν καὶ ἰδοῦσαι τὴν χήραν τοῦ Ἰωάννου Μαρίαν ἱστα-
μένην παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὥρμησαν ἐναντίον αὐτῆς ὅπως φονεύσωσιν
αὐτήν, ἐκδικοῦσαι τὸν ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτῆς φόνον τοῦ ἀδελφοῦ Γα-
βριὴλ ἢ Ῥωμανοῦ. Ἀλλ᾽ ἔσωσε τὴν κινδυνεύουσαν ὁ αὐτοκράτωρ,
ἀποσπάσας μὲν αὐτὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν κατ᾽ αὐτῆς ἐπιτεθεισῶν
δι᾽ ὑποσχέσεων περὶ μεγάλων δώρων καὶ τιμῶν, ἀποστείλας δὲ μετὰ
τῶν υἱῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐτιμήθη δὲ ἡ Μαρία διὰ τοῦ
ἀξιώματος ζωστῆς, ἤτοι κυρίας τῆς τιμῆς τῆς συζύγου τοῦ συμ-
βασιλέως τοῦ Βασιλείου, τοῦ Κωνσταντίνου, Ἑλένης, καθ᾽ ὅτι αὐ-
τὸς ὁ Βασίλειος ἦτο ἄγαμος.

Ἐκ δὲ τῆς Καστορίας ἀπέσπασεν ὁ βασιλεὺς στρατιὰν ὑπὸ τὸν
Νικηφόρον Ξιφίαν, εἰς ἣν ἀνέθηκε τὴν καταστροφὴν ἁπάντων τῶν
περὶ τὰ Σέρβια καὶ τὸν Σωσκὸν φρουρίων.

Συμπληρωθείσης δ᾽ οὕτω τῆς καθυποτάξεως τῶν ὑπὸ τῶν Βουλ-
γάρων κατεχομένων μακεδονικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν χωρῶν, τῆς δια-
τάξεως τῶν κατ᾽ αὐτὰς καὶ τῆς καταλύσεως τῆς βουλγαρικῆς δυ-
ναστείας, ὁ Βασίλειος προχωρήσαντος ἤδη τοῦ φθινοπώρου, κατέβη
πρὸς νότον.

Ὅτε δ᾽ ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐν Σταγοῖς, τῇ σημερινῇ

Καλαμπάκᾳ, προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ ἄρχων τῶν Βελαγράδων, ἥτοι τοῦ σημερινοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας, Ἐλεμάγος μετὰ τῶν συναρχόντων, φερόντων ἁπάντων δουλείαν στολήν. Οὕτως ἡ καθυπόταξις τῆς σημερινῆς Μακεδονίας μετὰ καὶ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας ἦτο τελεία. Ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ καταγάγῃ δίκαιον θρίαμβον ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐθνικῇ νίκῃ.

κγ′

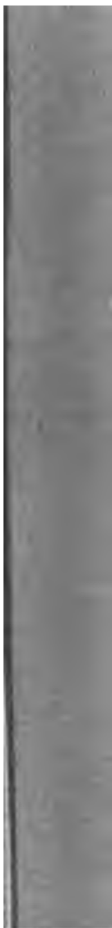
Τὰ ἐπινίκια τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Νίκη οὕτω περιφανής, ἀπόδοσις εἰς τὸν ἑλληνισμὸν χωρῶν ἑλληνικῶν μακρὸν χρόνον ὑπ' ἀλλοφύλων βαρβάρων δυναστευομένων, ἐπισφραγισθεῖσα διὰ μαχῶν αἱματηρῶν καὶ θυσιῶν ὑπερανθρώπων πολέμου ὑπερτριακονταετοῦς, ἦτο ἀξία νὰ πανηγυρισθῇ προσηκόντως ὑπό τε τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ βασιλέως. Δυστυχῶς αἱ πηγαὶ δὲν βοηθοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῆς μεγάλης εἰκόνος τοῦ πανηγυρίζοντος ἔθνους, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν διὰ τῶν ξηρῶν γραμμῶν τῶν χρονογράφων τὴν μέθην τῆς νίκης καὶ τἀλληλούϊα τῆς χαρᾶς. Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται βεβαίως μεγάλη φαντασία ὅπως αἰσθανθῶμεν τὴν συγκίνησιν καὶ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν νικητῶν, βλεπόντων προσερχόμενα ἓν μετὰ τὸ ἄλλο εἰς τὸν ἀκαταπάλαιστον βασιλέα τὰ κάστρα ὅσα δὲν εἶχον πέσει πρότερον ὑπὸ τῆς στιβαρᾶς αὐτοῦ χειρὸς καὶ θεωμένων ἐν Σέρραις, πρὸ τῆς Ἀχρίδος, ἐν Διαβόλει καὶ ἐν Σταγοῖς τὴν τσαρῖναν τῶν Βουλγάρων, τοὺς βασιλόπαιδας καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν καταθέτοντας τὸ σκῆπτρον, τὴν αὐτονομίαν καὶ τὰς κλεῖδας τῶν φρουρίων πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ βασιλέως. Πάνδημοι δὲ βεβαίως ὑπῆρξαν αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγαλλιάσεως καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἑλληνικῶν λαῶν πρὸς τὸν νικητήν, ὅτε ὁ Βασίλειος, ἀπὸ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα καταβάς, τὰς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οὐχ ἧττον τῶν μακεδονικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δῃουμένας καὶ λακπατουμένας, ὑπερήφανος ἐκήρυξεν εἰς τὰ πλήθη τὰ εὐαγγέλια τῆς μεγάλης νίκης.

Συγκεκινημένος ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας πρὸς νότον καταβάσει ἔστη ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν. Καὶ ὑπερηγάσθη μὲν παρ' αὐτὰς τὸ τεῖχος, τὸ Σκέλος, ὡς ὠνόμαζον αὐτὸ οἱ Βυζαντῖνοι, ὅπερ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΝΤΕΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ.

χε κτίσει πρὸς ἀποτροπὴν τῶν Βουλγάρων ἀνὴρ ἄλλοθεν ἄγνωστος, ιλούμενος Ῥουπένης ἢ Ῥουπένιος· ἐθαύμασε δὲ ἰδὼν παρὰ τὸ Ζη-ύνιον, ὡς ὠνομάζετο ἤδη ἔκτοτε ἡ ἀρχαία Λαμία, τὰ ἔτι ἐσπαρ-να ὀστᾶ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς πανωλεθρίας, ἣν εἶχεν ἐπαγάγει αὐτοὺς πρὸ εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν τῷ 996 ὁ Νικηφόρος Οὐρανός, καταρξάμενος διὰ τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν νίκης τῶν μεγάλων ἐν ἔπειτα χρόνῳ ἐπιτυχιῶν τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ.

Ἀπὸ δὲ τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τῆς Φωκίδος, τῆς Λοκρίδος καὶ τῆς ωτίας κατῆλθεν ὁ Βασίλειος, τελευτῶντος τοῦ 1018, εἰς τὰς θήνας, θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν πολιοῦχον Θεοτόκον ἐπὶ τῇ κατα-τει τῶν Βουλγάρων.

Τὰς Ἀθήνας οὐδεὶς αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κώνσταντος. Ἀλλά, εἰ καὶ δὲν ἀναφέρονται πολλάκις ἐν τῇ ἱστο-, δὲν εἶχον παύσει ἀδιαλείπτως οἰκούμεναι ὡς πόλις οὐκ ἀναξία του, καθ᾽ ἃ ἀποδεικνύει ἡ ἐξ αὐτῶν καταγωγὴ δύο αὐτοκρατειρῶν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Θεοφανοῦς. Εἶχε δ᾽ ἡ πόλις ὁ αἰώνων ἤδη περιβληθῆ ὄψιν ἐντελῶς χριστιανικὴν καὶ ἐκοσμεῖτο ὁ περικαλλῶν ἐκκλησιῶν. Αὐτὸς δ᾽ ὁ Παρθενών, παρ᾽ ᾧ κατῴκουν ἀρχιεπίσκοποι τῆς πόλεως, εἶχεν ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Ἰου-νιανοῦ μετατραπῆ εἰς ἐκκλησίαν χριστιανικήν, ἀφιερωμένην εἰς Πα-ίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν. Ἤδη δὲ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀποθάνει ὁ ιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Θεο-τος, ὃν εἶχε διαδεχθῆ ὁ Μι-ήλ, ἀρχιεπισκοπεύσας μέχρι 1030. Ἀναβὰς δὲ ὁ Βα-ειος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, σεν εἰς τὴν Θεοτόκον τὰ ἀριστήρια τῆς νίκης καὶ όσμησε τὸν ναὸν αὐτῆς διὰ λλῶν ἀναθημάτων λαμπρῶν καὶ πολυτελῶν. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτο θανῶς καὶ ἡ χρυσῆ περιστερὰ ἡ ὑπεραιωρουμένη τῆς ἁγίας τραπέζης ι παριστάνουσα τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἥτις ἵπτατο διὰ κυκλοφορικῆς νάου κινήσεως, καλλιτέχνημα, οὗ ποιεῖται μνείαν κατὰ τὰ τέλη ῦ δωδεκάτου αἰῶνος ὁ περίπυστος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Μιχαὴλ κομινᾶτος.

ΣΦΡΑΓΙΣ ΘΕΟΔΗΓΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ πολλοὶ μὲν ἤδη, καθ᾽ ἃ φαίνεται, ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἐπί-

σκεψιν καὶ προςκύνησιν τοῦ χριστιανικοῦ Παρθενῶνος. Ἀλλ' ἰδιάζουσαν ἔχει σημασίαν ἡ προςκύνησις τοῦ νικηφόρου αὐτοκράτορος, ἐρχομένου νὰ θύσῃ τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος καὶ συνδέοντος οὕτω τὴν μεγάλην νίκην πρὸς τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὴν ἄλλοτε πνευματικὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ διάβημα δ' ἐκεῖνο τοῦ ἄλλως ἀδιαφόρου πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸ πνεῦμα χαλυβδίνου ἐκείνου στρατιώτου δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ἁπλοῦν καὶ τυχαῖον, ἔχον ἀναφορὰν μόνον πρὸς ὀφειλομένην ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας, ὧν [illegible]λησε νὰ ἴδῃ ἐξ αὐτοψίας τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας μετὰ [illegible] ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπαλλαγὴν τοῦ κράτους. Ἡ προςκύνησις ἐκείνη ἔχει ἀληθῶς ἔννοιαν ὑψηλοτέραν, καὶ τὰ κοινὰ εὐχαριστήρια [illegible] ἐθεώρησεν ἀναγκαῖα ὁ νικητὴς νἀπονείμῃ εἴς τε τὴν Παναγίαν [illegible] Ἀθηνιώτισσαν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ Σοφίαν ἐπὶ τῇ [illegible] δεικνύουσι τὸν Βασίλειον ὑπολαμβάνοντα δικαίως τὴν κατὰ [illegible] Βουλγάρων νίκην ἐκείνην κοινὴν τοῦ ἀρχαίου παρὰ τὸν Ἰλισὸν [illegible] τοῦ νέου παρὰ τὸν Βόςπορον ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐπισκέψεως ἐκείνης τοῦ Βασιλείου εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακοσμήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναοῦ παρέχεται νέα αἴγλη εἴς τε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰς λοιπὰς δὲ χώρας τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος. Διότι πράγματι δὲν εἶνε τυχαία σύμπτωσις ἡ μετ' ἐκείνους ἀμέσως τοὺς χρόνους ἀκμὴ εἰς ἣν ἀνῆλθεν τοῦτο μὲν ἡ μονὴ τοῦ Δαφνίου, τοῦτο δὲ ἡ τοῦ ὁσίου Λουκᾶ ἐν [illegible]κίδι, κοσμηθεῖσαι λαμπρῶς διὰ τῶν ὡραίων ἐκείνων [illegible]φιδωτῶν, ἅτινα ἑλκύουσι μέχρι καὶ τῆς σήμερον τὸν θαυμασμὸν τῶν μελετώντων τὴν βυζαντιακὴν τέχνην. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ Ἀθῆναι ἔκτοτε περιβάλλονται τὸν ἄριστον κόσμον τῶν ἐν αὐταῖς βυζαντιακῶν ἐκκλησιῶν. Τοιαῦται εἶνε αἱ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνερχόμεναι, οἷαι ἡ τῆς Παναγίας Γοργοεπηκόου, τοῦ ἔπειτα κληθέντος Ἁγίου Ἐλευθερίου πλησίον τῆς σημερινῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, καὶ ἡ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἥτις ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1050, ἤτοι τριά-

ΣΦΡΑΓΙΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΕΙΚΩΝ ΕΝ ΤΗι ΜΟΝΗι ΤΟΥ ΔΑΦΝΙΟΥ

ντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ἔπειτα δὲ παλαιωθεῖσα καὶ σαθρωθεῖσα ἀνεκτίσθη οἷα ρίπου σώζεται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ὑπὸ τοῦ σπαθαροκανδιδάτου Νικολάου τοῦ Καλομαλᾶ.

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην τιμητικὴν ἅμα καὶ τελεσφόρον ἐπίσκεψιν τὰς χώρας τῆς τεῦθεν Ἑλλάδος δὲ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν χομένου τοῦ ἔτους 1019 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ πανηγυρικώτατος ὑπῆρξε καίως ὁ θρίαμβος αὐτοῦ ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους, καὶ ἐπλήρωσεν ἐξάλλου χαρᾶς τὰ πλήθη ἡ πόμπευσις τῆς τσαρίνας τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν περὶ αὐτήν. Τῶν δ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ τοῦ πανηγυρικῶς τελοῦντος τὰ φαιδρὰ ἐπινίκια πλήθους ἀπονεμηθεισῶν ἐνδείξεων τιμῆς μεγίστην δυνάμεθα πάντως νὰ θεωρήσωμεν τὴν πιθανῶς τότε πρῶτον ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ θριάμβου ἀκουσθεῖσαν ἐπωνυμίαν τοῦ Βουλγαροκτόνου, μεθ' ἧς ἔκτοτε συνδέεται ἀναποσπάστως τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΓΟΡΓΟΕΠΗΚΟΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

κδ΄

Ἡ διάταξις τῆς καθυποταχθείσης Βουλγαρίας.

Διὰ τῆς καθυποτάξεως τῆς Βουλγαρίας συνεπληροῦτο τὸ ἐπώδυνον ἅμα καὶ ἔνδοξον ἔργον τοῦ Βυζαντίου τὸ ἐπιτευχθὲν δι' αἱματηρῶν καὶ ἀδιαλείπτων πολέμων, οἵτινες εἶχον διαρκέσει ἐπὶ τεσσάρων βασιλέων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, Ῥωμανοῦ τοῦ Β', Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ καὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης. Ἐν τούτῳ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

τῷ χρόνῳ Σαρακηνοὶ καὶ Ῥῶσοι, Βούλγαροι καὶ Γερμανοί, Ἴβηρες καὶ Χάζαροι εἶχον αἰσθανθῆ βαρέα τὰ πλήγματα τοῦ Βυζαντίου. Ἐπτοημένη δὲ μάλιστ' ἀπεθαύμαζε τὸν νικητὴν καὶ ὑπέκυπτεν εἰς αὐτὸν ὅλη ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου. Διὸ βραχὺν χρόνον μετὰ τὰ ἐπινίκια τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν βλέπομεν προσχωροῦν μὲν τὸ ἔθνος τῶν Χρωβατῶν, τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν Κροατῶν, ὑποκύπτοντας δ' εἰς τὴν βυζαντιακὴν κυριαρχίαν τοὺς ἀρ-

χοντας τῶν Σέρβων, ὑποτασσόμενον δὲ τὸ Σίρμιον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον ἡ Μιτροβίτσα, μετὰ τὸν διὰ δόλου φόνον τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ Βουλγάρου Σέρμωνος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους.

Ἀλλ' ἐν τούτοις εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς βουλγαρικῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐκνίκησιν τῶν Βουλγάρων ἔδει νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ διάταξις τῶν κατὰ τὴν καθυποταχθεῖσαν Βουλγαρίαν. Εἰς τὸ ἔργον δὲ τοῦτο προέβη ὁ Βασίλειος μετὰ συνέσεως πολλῆς, θελήσας νὰ συνδυάσῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ νικήσαντος Βυζαντίου πρὸς τὸ ἀσφαλὲς τῆς κτήσεως διὰ παροχῆς ἁπασῶν τῶν δυνατῶν ἐλευθεριῶν εἰς τοὺς ὑποταχθέντας.

Πρῶτον δὲ δεῖγμα τῆς τοιαύτης τοῦ Βασιλείου πολιτικῆς φρονήσεως εἶνε αἱ τιμαί, ὧν ἠξίωσε τὴν ἔκπτωτον τσαρῖναν καὶ τοὺς γόνους τῆς δυναστείας τῶν Σισμανιδῶν. Ἔχομεν δὲ καὶ ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Σύρου χρονογράφου Ὑαχία, καθ' ἣν καὶ διὰ μικτῶν γάμων ἐπεζήτησε τὴν παῦσιν τοῦ μίσους τοῦ χωρίζοντος τὰ δύο ἔθνη.

Οὐχ ἧττον δὲ συνετῶς προέβη καὶ εἰς τὰ τῆς ὅλης διατάξεως τῆς καθυποταχθείσης χώρας, ἥτις, ὡς ἐκ διαφόρων λόγων ἐνόησε, δὲν ἦτο δυνατὸν οὔτε πρέπον νὰ διοικηθῇ ὡς ἁπλοῦν βυζαντιακὸν θέμα. Διὸ ἀντὶ στρατηγοῦ, ὡς ἐν τοῖς θέμασι, προέστησε τῆς χώρας ἴδιον ἄρχοντα, κληθέντα *προνοητὴν πάσης Βουλγαρίας*.

Δυστυχῶς οὐδὲν γινώσκομεν περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐδόθη ἐντολὴ εἰς τοὺς προνοητὰς νὰ διοικῶσι τὰ τῆς Βουλγαρίας. Μόνον δ' εἶνε γνωστόν, ὅτι ἐπετράπη εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ φορολογῶνται ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ὡς καὶ ὅτε ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ τσάρων. Παρεῖχον δῆλα δὴ τοὺς φόρους εἰς εἴδη, ἅτε ὄντες λαὸς γεωργικός. Οὕτω δὴ πᾶς Βούλγαρος ἔχων ζεῦγος βοῶν ἐδίδεν εἰς τὸ κοινὸν ἕνα μόδιον σίτου ἢ κέγχρου καὶ ἕνα στάμνον οἴνου. Ὅτε δὲ ἀργότερον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ (1034-1041) ἀπῃτήθη παρὰ τῶν Βουλγάρων ἡ εἰς νομίσματα παροχὴ τοῦ φόρου, τοσοῦτον ἐδυσφόρησαν ἐπὶ τῇ διατάξει ταύτῃ, ὥστε καὶ ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

Πολὺ δὲ πλείονα γινώσκομεν περὶ τῶν διατάξεων τοῦ Βασιλείου τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας. Ἤδη ἀρχαία πλάνη, ἧς τὰ πρῶτα ἴχνη παρουσιάζονται περὶ τὸ χιλιοστὸν διακοσιοστὸν ἔτος, συνέχεε τὴν Ἀχρίδα πρὸς τὴν Ἰουστινιανὴν τὴν ἐπονομαζομένην πρώτην, τὴν ἐν Δαρδανίᾳ Βεδερι[illegible] τὴν γενέτειραν

Ἰουστίνου τοῦ προκατόχου καὶ θείου τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀπέδιδεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος τὰ προνόμια τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν πρώτην Ἰουστινιανὴν ὡς αὐτοκέφαλον θρόνον ἀπονεμηθέντα. Ἀλλ' ὅμως οὔτε πρώτη Ἰουστινιανή εἶνε ἡ Ἀχρὶς οὔτε εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰου[illegible]στινιανοῦ ἢ τιν[illegible] τῶν μετ' αὐτὸν αὐ[illegible]τοκρατόρων πρέπ[illegible]ει νάναχθῇ ἡ ἀναγνώ[illegible]ρισις τῆς αὐτον[illegible]μίας τῆς ἀρχιεπ[illegible]ισκοπῆς αὐτῆς. Ἀ[illegible] ἐναντίας δὲ τὸ αὐτ[illegible]κέφαλον τῆς βουλ[illegible]γαρικῆς ἐκκλησία[illegible], ὅπερ ἠξίου ἅμα [illegible]ἢ εἰς τὸν χριστιαν[illegible]σμὸν ἐπιστροφῇ τ[illegible]ν Βουλγάρων ἐπὶ τ[illegible]ῦ Φωτίου ὁ Βόγορ[illegible]ς, ἀπεκρούσθη ὑπὸ [illegible] τοῦ Βυζαντίου [illegible]αὶ τοῦ πάπα, οἱ δὲ Βούλγαροι, συμμε[illegible]τασχόντες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 870 συγκροτηθείσης συνόδου, ἐδέχθησαν νὰ ταχθῶσι συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ὑπὸ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς δὲ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἤγαγον αὐτὰ τὰ πράγματα μετὰ τὴν νέαν ῥῆξιν Βυζαντίων καὶ Βουλγάρων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σαμουήλ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον πρώτη ἀρχιεπισκοπὴ τῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀποσπασθείσης βουλγαρικῆς ἐκκλησίας δὲν

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΕΡΓΑ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

το νὰ εἶνε ἡ Ἀχρίς, ἅτε μὴ οὖσα ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρωτεύουσα
Βουλγαρίας. Πράγματι δὲ βλέπομεν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ
ιν τῆς Πρεσθλαύας καὶ τοῦ Δορυστόλου καὶ κατάλυσιν τῆς ἀνα-
ῆς Βουλγαρίας συγκαθαιρούμενον, καθ' ἃ ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω,
ὸν ἐν Δορυστόλῳ καθιδρυμένον πρωτόθρονον τῆς βουλγαρικῆς
σίας Δαμιανόν, παυομένου τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς διὰ τῆς εἰς
υζάντιον προσαρτήσεως τῆς παριστρίου Βουλγαρίας.
λλὰ σὺν τῇ ἀναβιώσει καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἀποσπάσει τῆς
γαρίας ὑπὸ τοὺς Σισμανίδας ἀνακτᾷ καὶ ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία
ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ὁ δὲ πρῶτος αὐτῆς θρόνος ἀκολουθεῖ τὴν
ότε πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας, μετατιθεμένην, καθ' ἃ εἴ-
, κατὰ τὰς τύχας τῶν πρὸς τὸν Βουλγαροκτόνον πολέμων καὶ
ἐγκαθιδρύεται ἐν Ἀχρίδι.
τως εἶχον τὰ κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν, ὅτ' ἐπῆλθεν ἡ
λυσις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Εἶνε δ' ἄξιον λόγου φαινόμενον,
ροῦν τὴν ἔξοχον πολιτικὴν σύνεσιν τοῦ Βασιλείου, ὅτι κατ' ἀντί-
πρὸς τὸν Τζιμισκῆν, καθαιρέσαντα τὸν Δαμιανόν, ἀλλὰ καὶ συν-
ίξαντα τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταν-
πόλεως, ὁ Βουλγαροκτόνος καθῄρεσε μὲν τὸν τέως ἀρχιεπίσκοπον
δος Δαβίδ, ἀντικαταστήσας αὐτὸν διά τινος ἐγχωρίου ἡγουμένου
νου, ἀλλὰ διετήρησε τὰ προνόμια τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰθυνομένης ἐκ-
ας. Καὶ δὴ διὰ σιγιλλίου, ἐκδοθέντος βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν
τόταξιν, διεγράφοντο τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς
πισκοπῆς Ἀχρίδος, ὠνομάζοντο αἱ εἰς αὐτὴν ὑποτασσόμεναι ἐπι-
ί, καὶ ὡρίζετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν ὑπηρετούντων
κῶν καὶ παροίκων. Ἦσαν δ' αἱ ἐπισκοπαὶ αὗται ἐν ὅλῳ δεκαέξ,
καὶ αἱ τῆς Καστορίας, Μογλένων, Βουτέλεως ἤτοι Βιτωλίων,
μμίτζης, Σκοπίων, Σερβίων, ἐπεκτεινόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον
Ιακεδονίας καὶ μέχρι τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας, ἐν ᾗ σὺν ἄλ-
ἡ ἐπισκοπὴ Τριαδίτζης, ἤτοι Σοφίας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς σημε-
Σερβίας, ἐν ᾗ αἱ ἐπισκοπαὶ Βελεγράδων καὶ Νίσου, ἤτοι τῆς
ας Ναϊσσοῦ, τῆς τανῦν Nisch. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ
ιν τῶν ἐπισκοπῶν κληρικῶν καὶ παροίκων ποικίλλει μεταξὺ δώ-
καὶ τεσσαράκοντα. Παρέχει δὲ τὸ σιγίλλι ... κληρικοὺς
υς τῆς συμπάσης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχι
μίου καὶ πάντων τῶν ἄλλων βα

στράτευσιν προθυμίας τῶν ἀπόρων, παράπονα δὲ τῶν πλουσιωτέρων ἐπὶ τῇ ἐπαχθεῖ δι' αὐτοὺς φορολογίᾳ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Βασίλειος εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι ἔμελλε νὰ καταργήσῃ τὸ ἀλληλέγγυον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε κατισχύσει τῶν Βουλγάρων. Εἰς τὴν ὑπόσχεσιν δὲ ταύτην, καθ' ἃ φαίνεται, στηριζόμενος ὁ πατριάρχης Σέργιος Β' ὁ διαδεχθεὶς ἐν ἔτει 998 Σισίνιον τὸν διάδοχον τοῦ τῷ 995 θανόντος Νικολάου τοῦ Χρυσοβέργη, ἀπῄτησε τὴν κατάργησιν τοῦ ἀλληλεγγύου. Συνενήργουν δὲ μετὰ τοῦ πατριάρχου πολλοὶ μητροπολῖται καὶ ἀσκηταί. Παράδοξος φαίνεται ἀληθῶς ἐκ πρώτης ἀπόψεως ἡ τοιαύτη ἀνάμιξις τοῦ κλήρου εἰς ζήτημα ἔχον χαρακτῆρα αὐτόχρημα φορολογικὸν καὶ στρατιωτικόν. Ἀλλ' ἴσως αὕτη ἐξηγεῖται τοῦτο μὲν ἐκ τῆς συμπράξεως τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ κλήρου μετὰ τῶν εὐπατριδῶν τῶν κατεχόντων τὰς μεγάλας συγκτησίας, τοῦτο δ' ἴσως ἐκ συνδυασμοῦ τινος τοῦ ἀλληλεγγύου πρὸς ἄλλους φόρους χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου ἐπιβληθέντας καὶ ἁπτομένους τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμφερόντων, καθ' ἃ ἐπὶ παραδείγματι τὸ καπνικὸν τὸ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν ἐπιβληθὲν καὶ εἰς τὰς μονάς, τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους. Ὅταν δ' εἰς τὰ τότε γενόμενα προσθέσωμεν καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν συμβάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Ἡρακλείου, ὅτε ὁ πατριάρχης Σέργιος Α' δὲν ἐπτοήθη πρὸς ἄμυναν τῆς βασιλευούσης ἀπὸ τῶν Ἀβάρων νὰ ἐπιτρέψῃ, ὅπως καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Ἁγίας Σοφίας τακέντα κοπῶσιν εἰς νόμισμα χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, τότε δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τολμηρὰν τοιαύτην τινὰ ἐνέργειαν τοῦ Βασιλείου, χάριν τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐπιβάλλοντος βάρη καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ τὸ μὲν πατριαρχεῖον ἐθεώρησε μετὰ τὴν ἐκνίκησιν τῶν Βουλγάρων ἐπιβαλλομένην τὴν ἄρσιν τῶν ἐπαχθῶν εἰς τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας, ἴσως δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, βαρῶν, ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἠρνήθη διαρρήδην νὰ συγκαταβῇ εἰς τὸ αἴτημα τοῦ πατριάρχου.

Οὐδ' ἦτο ἄδικος ἡ ἐπιμονὴ τοῦ βασιλέως, ἀναλογιζομένου εὐλόγως, ὅτι καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμων οὐ μικραὶ ἦσαν αἱ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπιβαλλόμεναι ὑποχρεώσεις, πρὸς ἃς ἔδει νὰ συντελέσωσι καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἀλληλεγγύου ὀφέλη.

Πράγματι ὁ Βασίλειος, διατάξας τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ πράγματα, ἔστρεψε τὸν νοῦν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Συρίαν ἔβαινον καλῶς μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1000 στρατείαν τοῦ Βασιλείου καὶ τὸν

τει 1002 ἐπελθόντα ἐκ δηλητηριάσεως θάνατον τοῦ νεαροῦ ἀμηρᾶ Χαλεπίου, τοῦ Σαΐδ, ἀνθ' οὗ περιεβλήθη τὴν σύμπασαν ἀρχὴν ὁ ιερός αὐτοῦ Λουλοῦ. Ἡ δύναμις ἣν εἶχεν ἀποκτήσει τὸ Βυζάν-ἐν Συρίᾳ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, δύναμις ἔτι λον αὐξηθεῖσα διὰ τῶν νικηφόρων στρατειῶν Ἰωάννου τοῦ Τζιμι-καὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ·ου συνετὴ μετὰ τὸν μοιραῖον θάνατον τοῦ Δαλασσηνοῦ διοίκησις Ἀντιοχείᾳ δουκῶν οἷοι ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς καὶ ὁ μετ' αὐτὸν δου-ας Μιχαὴλ ὁ κοιτωνίτης, δὲν εἶχε κλονηθῆ παρὰ πάσας τὰς περι-ειώδεις τύχας τῆς ἐν Χαλεπίῳ σαρακηνικῆς ἀρχῆς. Τὸ Χαλέπιον ὑπὸ τὴν νέαν ἀρχὴν τῶν χαλιφῶν τοῦ Καΐρου δὲν ἔπαυσε διατε-εἰς σχέσιν ὑποτελείας ὑπὸ τὸ Βυζάντιον, καὶ ὁ τῷ 1017 κατα-ων αὐτὸ ἀντιπρόσωπος τοῦ χαλίφου Χακέμ, ὁ Ἀζὶς-ἐδ-δαούλα-ἐκ ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Βασιλείου.

Ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς ταύτης ἐπεκτάσεως τοῦ Βυζαντίου πολὺ σπου-ερaι ἦσαν αἱ πραγματικαὶ προσαρτήσεις αἱ δι' εἰρηνικῶν συνθη-ἢ διὰ πολέμου ἐπιτευχθεῖσαι ἐν ταῖς περὶ τὴν Ἰβηρίαν, Ἀβασ-καὶ Ἀρμενίαν χώραις. Ἤδη διὰ τῆς δευτέρας τοῦ Βασιλείου τείας εἰς τὴν Συρίαν εἴδομεν μετὰ τὴν σύνοδον τοῦ Χαβατζὶζ τὴν ις αὐτῶν τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ βυ-ιακοῦ κράτους. Αὐτόχρημα δὲ κτῆσις τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ἀποβῆ ωργία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Δαβὶδ καὶ τὴν εἰς κουρο-ἐτην τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς ἀνάδειξιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Παγκρα-. Ἀλλ' οἱ μακροὶ βουλγαρικοὶ πόλεμοι εἶχον διασαλεύσει τὰ τῆς ἡ Ἀβασγίᾳ καὶ Γεωργίᾳ κληρονομίας τοῦ Δαβὶδ τῆς εἰς τὸ Βυ-ιον περιελθούσης. Γεώργιος ὁ υἱὸς τοῦ Παγκρατίου, θανόντος ὡς ·ελοῦς τοῦ Βασιλείου τῷ 1014 μετὰ βασιλείαν τριάκοντα καὶ ἀρων ἐτῶν, ἀπεστάτησε τῷ 1018 κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ δὲ λειος, στρατεύσας ἀρχομένου τοῦ 1021 μετὰ στρατιᾶς ἀξιολόγου, ἣν περιελαμβάνετο καὶ ἡ φρουρὰ τῶν πελεκυφόρων Βαράγγων, ασε διὰ τῶν ἀσιατικῶν θεμάτων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, βαίνων τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ὅπως τιμωρήσῃ τοῦτο μὲν τὸν βασιλέα Ἀβασγῶν Γεώργιον, τοῦτο δὲ τὸν σύμμαχον αὐτοῦ βασιλέα τῆς ιενίας Ἰωάννην Σεμπὰδ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Κάκιγ.

Στρατοπεδεύσας δ' οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Θεοδοσιουπόλεως ἐν τῇ ι Γαρίν, τῷ σημερινῷ Ἐρζερούμ, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ δυτικοῦ

Εὐφράτου, μάτην ἐπειράθη τὸ πρῶτον διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Γεώργιον, ὅπως ἀποτρέψη αὐτὸν ἀπὸ πολέμου. Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν εἰσελάσας ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἀρχαίαν Φαρσιανὴν τῆς Ἀρμενίας ἤρχισε δῃῶν τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Κύρου πρὸς τὸν πολέμιον. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης κρατερᾶς μεταξὺ τῆς πρωτοπορείας τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς οὐραγίας τοῦ Γεωργίου παρὰ τὴν λίμνην Βαλαγάτσις, τὴν σήμερον καλουμένην Τσαλδὺρ Γκέλ, πρὸς τὰ βορειανατολικὰ τοῦ Κάρς, ἡ νίκη ἔμενεν ἀμφίβολος, πολλῶν ἑκατέρωθεν φονευθέντων, ἐν οἷς καὶ ἐπιφανεῖς ἐκ τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν.

Ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀμφίρροπον τῆς μάχης ταύτης οἱ μάχιμοι τοῦ Γεωργίου ἐξηντλήθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτ᾽ ἐτράπησαν εἰς ὑποχώρησιν. Ἐπωφελούμενος δ᾽ ὁ Βασίλειος τὴν πτόησιν τῶν πολεμίων, ἐπέπεσε κατ᾽αὐτῶν, πειρωμένων νὰ διέλθωσι τὰς κλιτύας τοῦ Ἀντικαυκάσου, ὅπως φύγωσιν εἰς τὴν πάτριον Ἰβηρίαν, μετὰ τοιαύτης ὁρμῆς, ὥστε ἄνευ δυσχερείας εὑρέθη ἐν αὐτῇ τῇ ἐχθρικῇ χώρᾳ, διώκων τὸν φεύγοντα Γεώργιον μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ τῶν βασιλικῶν κατελάμβανον καὶ ἐδῄουν τὰς πόλεις αὐτοῦ.

Καὶ μεγίστη μὲν ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ ἣν ἐπέφερον εἰς τὴν Γεωργίαν οἱ νικηταὶ, ἀλλ᾽ ἡ νίκη δὲν ἦτο ἀκόμη τελεία, οὐδ᾽εἶχε συντελεσθῇ ἡ καταπάλαισις τοῦ Γεωργίου, ὅτ᾽ ἐπῆλθεν ὁ χειμὼν τοῦ 1021 πρὸς τὸ 1022. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ νἀποχωρήσῃ μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ὅπως διαχειμάσῃ ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ ὡραίᾳ καὶ πλουσίᾳ πρωτευούσῃ τοῦ θέματος Χαλδίας, ἕδρᾳ ἀξίου λόγου ἐμπορίου καὶ δραστηρίας βιομηχανίας, ἐν ᾗ ἄλλαι τε ἠσκοῦντο τέχναι καὶ ἡ κατασκευὴ ὡραίων ὑφασμάτων καὶ σηρικῶν ἐσθήτων.

Ἀλλὰ δὲν ἐδέησε νὰ στρατεύσῃ καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς καὶ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον, ἡ δ᾽ ἐν Τραπεζοῦντι διαχείμασις ὑπῆρξε πανηγυρικὴ ἐπίστεψις τῶν ὑπὲρ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀξιώματος τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγώνων αὐτοῦ. Ἡ ἐπίδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ Βασιλείου μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Κύρου, τοῦ Ἀράξου καὶ τῶν ἀρμενικῶν συνόρων ἤρκεσε νὰ διαλύσῃ πᾶσαν ἀντίστασιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ πείσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀνατολῆς περὶ τῆς ἀνάγκης ὑποχωρήσεως εἰς τὴν μεγάλην καὶ σθεναρὰν αὐτοκρατορίαν, ἣν ἐστήριζεν ὁ στιβαρὸς βραχίων τοῦ Βουλγαροκτόνου. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ βασιλεὺς

ς Ἀρμενίας Ἰωάννης Σεμπὰδ ἀπέστειλεν εἰς Τραπεζοῦντα πρὸς
ν αὐτοκράτορα ὡς πρέσβυν εἰρήνης τὸν καθολικόν, ἤτοι πατριάρχην
ρμενίας πατριάρχην Πέτρον Α', ἀκολουθούμενον ὑπὸ συνοδίας πο-
πληθοῦς καὶ κομίζοντα δῶρα. Τοῦτο δὲ διότι ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν
ῦ Βασιλείου ἐπὶ τῇ συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γεωργίου, καὶ δὴ ἐν ἡμέ-
ς καθ' ἃς τὸ ἀρμενικὸν βασίλειον ἐκλονεῖτο ἐξ ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς
ταξὺ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀσχὸδ φονικῆς
ξεως, ἐξ ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῆς πρώτης μεγάλης εἰς τὰς ἀρμενικὰς χώ-

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΥΦΑΣΜΑ
ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ς εἰςβολῆς τῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων. Οὐδὲ περιωρίσθη ἡ διαπρέ-
ευσις τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Βασίλειον μόνον εἰς προτάσεις εἰρή-
ς, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας ἠναγκάσθη αὐτόχρημα νὰ παρα-
ύσῃ τὸ βασίλειον οὗ ἦρχεν εἰς τὸ Βυζάντιον, τηρῶν αὐτὸ μόνον ἐφ'
ου ζωῆς, μέλλον δὲ νὰ περιέλθῃ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τοὺς Βυ-
ντίνους. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης, τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου μάγιστρος
ὶ τηρήσας τὴν προςωνυμίαν ἄρχοντος τῆς Ἀνὶ καὶ τῆς μεγάλης
ρμενίας, ἔζησε μέχρι τοῦ 1040. Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀνε-
ὸς Κάκιγ Β' ἀπεδέχθη μόνον τὴν εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποτέλειαν,
ῶν νὰ κρατήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ θείου κατεχομένας ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ

χώρας, αἵτινες συμφώνως πρὸς τὴν ὑπογραφεῖσαν μετὰ τοῦ Βασιλείου συνθήκην ἔμελλον αὐτοῦ θανόντος νὰ γείνωσι βυζαντιακὴ κτῆσις. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Κάκιγ παράβασις αὕτη τῶν συντεθειμένων προεκάλεσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου πόλεμον, ὅστις, καθ' ἃ θέλομεν ἴδει παρακατιόντες, ἤγαγεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων καθυπόταξιν τῆς Ἀρμενίας.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην ἐπέκτασιν τῆς ἐν Ἀσίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς ἤγαγον αἱ εἰς τὰς ἀσιατικὰς χώρας ἐπιδρομαὶ τῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων. Ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος καὶ αἱ ἐξ ἐμφυλίων σπαραγμῶν περιπέτειαι ἔπεισαν Σεναχηρεὶμ τὸν βασιλέα τοῦ σημερινοῦ Βασπαρουκὰν, τῆς Ἀσπρακανίας ἢ Ἄνω Μηδίας, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ χώρα ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν μετὰ συνεννόησιν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς δυνάστας εἰς τὸν Βασίλειον, ὅστις ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως Σεβαστείας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ὡς ὑποτελῆ τοῦ αὐτοκράτορος, τιμηθέντα πατρίκιον καὶ δοῦκα Μεσοποταμίας. Μετὰ δὲ τὴν διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σεναχηρεὶμ, τοῦ Δαβὶδ, ἐν Τραπεζοῦντι συντέλεσιν τῶν περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης διαπραγματεύσεων *βασιλικοὶ*, ἤτοι ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως, παρέλαβον τὴν Ἀσπρακανίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Σεναχηρεὶμ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν προκρίτων τοῦ λαοῦ ἐξεχώρησεν εἰς τὴν νέαν πατρίδα, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν ὑπηκόων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν καὶ τοῦ πατριάρχου Πέτρου, πεισθέντων νὰ συμμετάσχωσι τῆς συγκινητικῆς ἐκείνης ἐξόδου εἰς χώραν ἔνθα ἠδύναντο ὡς ὑποτελεῖς τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ζήσωσιν ἀσφαλεῖς, προασπιζόμενοι ὑπὸ τῆς στιβαρᾶς αὐτοῦ χειρός.

Ἀλλὰ διὰ τῆς τοιαύτης ὑποκύψεως τέως ἰσχυρῶν ἢ ἰσχυρογνωμόνων μοναρχῶν εἰς τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ Βασιλείου παρεσκευάζετο καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ διὰ τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων ἡττηθέντος βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν. Καὶ δὴ ὁ Γεώργιος, βλέπων τὸν μὲν αὐτοκράτορα συνάγοντα ἐν τῷ λιμένι τῆς Τραπεζοῦντος στόλον ὅπως ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Ἰβηρίας διὰ θαλάσσης, ἑαυτὸν δ' ἀπομονωθέντα διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀρμενίας καὶ Ἀσπρακανίας, ἠναγκάσθη τέλος νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεος τοῦ Βυζαντίου. Γενομένων δὲ διαπραγματεύσεων, ὡμολογήθη τέλος ἐνόρκως συνθήκη, δι' ἧς ὁ Γεώργιος ὑπισχνεῖτο νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Βασίλειον τὰς ὑπὸ τοῦ θεί

ὶ μεγάλου κουροπαλάτου Δαβὶδ, εἰς τὸ Βυζάντιον παραχωρηθείσας ρας.

Εἰς τὴν συνθήκην δὲ ταύτην στηριζόμενος ὁ Βασίλειος καὶ πρὸς τέλεσιν αὐτῆς ἐξεκίνησεν, ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1022, ἐκ Τραζοῦντος, ἵνα καταλάβῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου ἐκχωρηθέντα. Εἶχε δ' ρμήσει εἰς τὴν τέως πολεμίαν χώραν, ὅτε ἠγγέλθη εἰς αὐτὸν ἡ οστασία τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Ξιφίου, ἧς θὰ παρακολουθήμεν ἀμέσως κατωτέρω τὰς περιπετείας. Ἐνόησε δὲ τότε ὁ Βασίλειος, . ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβασγῶν, συμπράττων μετὰ τῶν ἀποστατῶν, ε περιπλέξει αὐτὸν εἰς ἐνέδραν, ἐξ ἧς δυσχερὴς θὰ ἦτο ἡ διέξοδος τούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπῆρχον σοβαραὶ ὑπόνοιαι, ὅτι τῆς εὐρείας ιωμοσίας μετεῖχον καὶ οἱ πρὸ μικροῦ προσχωρήσαντες εἰς τὸν αὐεράτορα, ὅ τε βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀσπρανίας.

Ἀλλ' ἡ ψυχραιμία τοῦ Βασιλείου καὶ ἡ ταχεῖα καταπάλαισις τῆς οστασίας ἔσωσαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου νέου κινδύνου. Μετὰ ιέσεως ἀνέστειλε τὸ πρῶτον τὴν προχώρησιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς λεμίας γῆς, στρατοπεδεύσας ἐν Μαζδάτ· ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν τεὶαν ἐκνίκησιν τῶν ἀποστατῶν προέβη εἰς νέας διαπραγματεύσεις ὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἀβασγῶν. Ἀλλ' ἡ ἀπιστία καὶ αἱ ὑπεκφυγαὶ ῦ προδότου ἤγαγον τέλος εἰς σύγκρουσιν τῶν δύο στρατιῶν· τοῦ δὲ λου κατίσχυσε τέλος ἡ ὑπέροχος στρατιωτικὴ ἱκανότης τοῦ Βαειίου, καταβαλόντος τέλεον τοὺς πολεμίους τὴν 11 Σεπτεμβρίου ῦ 1022.

Ἡ νίκη τῶν βασιλικῶν ὑπῆρξε μεγάλη. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ τοῦ ρατοπέδου τῶν Ἀβασγῶν πεσόντων κατελέγετο καὶ ὁ ἀρχιστράτηs Λιπαρίτης, ὁ κυριώτατος αἴτιος τῆς ἀντιδράσεως. Ἀποτέλεσμα δὲ ς μεγάλης ταύτης νίκης ὑπῆρξεν ἡ φυγὴ τοῦ Γεωργίου καὶ τέλος παρ' αὐτοῦ συνομολόγησις ταπεινωτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιεικοῦς συνκης, ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, δι' ἧς περιήρχοντο τὸ Βυζάντιον αἱ χῶραι τοῦ κουροπαλάτου. Ὀλίγαι δ' ἐκκλη- ι, κῶμαι καὶ χωρία ἐν τοῖς ἀπωτάτοις τῆς Ἰβηρίας παρεχωροῦντο νεὶ ἐξ ἐλέους ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ἡττημένον.

Μετὰ πανηγυρικὴν πορείαν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς διὰ τῶν χω- τῶν ἡττημένων ὁ Βασίλειος, ὅστις ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι μετὰ ς μεγάλας αὐτοῦ βουλγαρικὰς νίκας εἶχεν ἐπεκτείνει τὰ ὅρια τοῦ

βυζαντιακοῦ κράτους ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Κύρου καὶ πέραν τῆς Τίφλιδος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν θριάμβῳ ἀρχομένου τοῦ 1023. Σπανίως δὲ βεβαίως ἑώρτασεν ἡ βασιλεύουσα νίκας μεγαλειτέρας ἢ αἱ πανηγυρισθεῖσαι ἐπανειλημμένως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἤδη γηραιοῦ, ἀλλ᾽ ἀκμαίου τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν Βουλγαροκτόνου.

κϛ᾽

Ἡ ἀποστασία Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ξιφίου.

Βασιλεὺς οὕτως ἔνδοξος ὡς ὁ Βασίλειος, κρατήσας παρά τε τὸν Ἴστρον καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Ἀράξον τῶν πολεμίων, ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οὐδὲ ἕνα εἶχεν ἐχθρὸν ἐν αὐτῷ τῷ δι᾽ αὐτοῦ εἰς δόξαν καὶ αἴγλην ἀναβιβασθέντι βασιλείῳ. Πᾶς τις δ᾽ ἀνέμενεν, ὅτι τὰ πάθη τῶν μεγάλων οἴκων καὶ τῶν κραταιῶν στρατηγῶν τὰ ἐκδηλωθέντα ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ ἀργότερον ἐπὶ τῆς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἔμελλε νὰ ἐκλίπωσι τελείως. Καὶ ὅμως ἰδού, ὅτι μετὰ τὰς ἐνδόξους ἐν Βουλγαρίᾳ νίκας τὰς ἀναδειξάσας τὸν Βασίλειον καὶ ἅμα τῇ τολμηρᾷ αὐτοῦ εἰσορμήσει εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ ἀκοίμητος φιλοδοξία δύο τῶν στρατηγῶν ἄγει εἰς νέαν ἀποστασίαν. Οἱ δύο δὲ οὗτοι ἀποστάται εἶναι Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ Νικηφόρος ὁ Ξιφίας.

Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, υἱὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος Νικηφόρου, τοῦ νικηφορήσαντος μὲν κατὰ Βάρδα τοῦ Σκληροῦ, ἀποστάντος δ᾽ ἔπειτα κατὰ τοῦ Βασιλείου, εἶχε μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἧτταν καὶ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς ἐν ἔτει 988 ἀμνηστευθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ζήσας ἀπὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν ἀφανείᾳ. Τοὐλάχιστον δὲν γίνεται ἔκτοτε μνεία αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν τῶν διακριθέντων ἐν τοῖς μακροῖς πολέμοις τοῦ Βασιλείου. Ὅλως δὲ διαφόρως πρὸς αὐτὸν εἴδομεν τὸν Ξιφίαν μεταξὺ τῶν πρωτοστατησάντων ἐν τοῖς βουλγαρικοῖς πολέμοις· ἦτο δὲ οὗτος περιβεβλημένος νῦν τὴν ἀρχὴν στρατηγοῦ τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν. Οὐχ ἧττον ἀμφότεροι οὗτοι παρουσιάζονται αἴφνης κοινοπραγοῦντες ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος καθ᾽ ὃν χρόνον οὗτος ἐστράτευεν ἐναντίον

ῦ βασιλέως τῶν Ἀβασγῶν. Ὡς δ' αἴτιον τῆς ἀποστασίας αὐτῶν
ρεται ἡ δυσαρέσκεια ἐπὶ τῷ παραγκωνισμῷ ὃν ὑπέστησαν παρὰ
ῦ Βασιλείου, μὴ συμπαραληφθέντες ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν κατὰ τῶν
ιβασγῶν στρατείαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο βεβαίως ἁπλὴ πρόφασις· ἀπ'
ιντίας δὲ αὐτὴν τὴν δῆθεν γενομένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως προσβολὴν
άμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἔνδειξιν δυσπιστίας πρὸς αὐτούς. Οἱ δύο
ιστάται ἴσως ἦσαν ὕποπτοι ἐπὶ σκευωρίαις καὶ πρὸ τῆς εἰς τὴν
ῥίαν στρατείας τοῦ Βασιλείου. Τοὐλάχιστον δὲ περὶ τοῦ Φωκᾶ
κεούμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οὐδέποτε εἶχε παύσει ὑπονομεύων τὴν
Καππαδοκίᾳ ἀρχαίαν φατρίαν τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων, ἥτις καὶ
ὰ τὸν φόνον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ μετὰ τὴν
ιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Βάρδα δὲν εἶχε διαλυθῆ.
Ἡ δὲ ἀπουσία τοῦ βασιλέως καὶ οἱ νέοι ἀγῶνες, εἰς οὓς περιεπλέ-
ἐν Ἀσίᾳ, ἐφαίνοντο εὐκαιρία προσφορωτάτη πρὸς ἐπίτευξιν τῶν
τρεπτικῶν σχεδίων τῶν ἀποστατῶν. Μετὰ κοινὴν πρὸς ἀλλήλους
εννόησιν, ἧς συμμετέσχε πάντως μὲν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀβασγίας
ὄργιος, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ τῆς Ἀρμενίας Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ὁ Σε-
ηρεὶμ ὁ ἐθελουσίως ἔκπτωτος ἡγεμὼν τῆς Ἀσπρακανίας ὁ διαβιῶν
Σεβαστείᾳ ὡς ὑποτελὴς τοῦ Βασιλείου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δα-
, ἡ ἀποστασία ἐξερράγη τὸ ἔαρ τοῦ 1022. Ὁρμητήριον δ' αὐτῆς
ῆρξαν ἡ Καππαδοκία καὶ αἱ μέχρι τῆς Κιλικίας προσκείμεναι χῶ-
, εἰς ἃς συνέρρευσαν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀποστασίας παμπλη-
ς οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν καὶ οἱ ὁπωσδήποτε κατὰ τοῦ Βασιλείου δυσηρε-
ημένοι. Ἀνεκηρύχθη δὲ βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ
ικηφόρος Φωκᾶς.

Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἀποστασίας ἐτάραξε μὲν μεγάλως τὸν Βασί-
ειον, ὅστις, ἐκκινήσας ἤδη ἐκ Τραπεζοῦντος, εὑρίσκετο ἐν τῇ πολε-
ίᾳ χώρᾳ καὶ ἦτο κίνδυνος μὴ περικλεισθῇ μεταξὺ τῆς στρατιᾶς τῶν
Ἀβασγῶν καὶ τῆς τῶν ἀποστατῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλεν ὅμως τὴν χα-
ακτηρίζουσαν αὐτὸν ψυχραιμίαν. Διὸ ἀνέστειλε μὲν τὴν προσωτέρω
; τὴν Ἰβηρίαν πορείαν, ἔπεμψε δὲ κρύφα εἰς τὸ θέμα τῶν Ἀνατο-
κῶν ὡς διάδοχον τοῦ ἀποστάτου Ξιφίου τὸν Θεοφύλακτον Δαλασση-
ν, υἱὸν τοῦ Δαμιανοῦ ἐκείνου τοῦ ἄλλοτε δουκὸς Ἀντιοχείας τοῦ
νευθέντος τῷ 999 ἐν τῇ φονικῇ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς παρὰ τὴν
πάμειαν μάχῃ. Ἤδη δὲ εἶχε παρασκευάσει διὰ δόλου ὁ Βασίλειος
ν μεταξὺ τῶν δύο συναποστατῶν διχόνοιαν, ἀποστείλας πρός τε

τὸν Φωκᾶν καὶ τὸν Ξιφίαν γράμματα καὶ παραγγείλας εἰς τὸν παραλαβόντα νὰ παραδώσῃ αὐτὰ κρύφα εἰς ἑκάτερον αὐτῶν. Παρεῖχε δὲ πάντως ὁ βασιλεὺς ἰδίας ὑποσχέσεις εἰς ἑκάτερον ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως τοῦ συνεργοῦ. Καὶ ὁ μὲν Φωκᾶς εὐθὺς ἀνεκοίνωσε τὰ γράμματα εἰς τὸν Ξιφίαν, οὗτος δ' ἀπέκρυψε τὸ μήνυμα, καλέσας δὲ τὸν Φωκᾶν εἰς κοινολογίαν, ἔστησεν εἰς αὐτὸν ἐνέδραν καὶ ἐνήργησε τὸν φόνον αὐτοῦ ὑπό τινος τῶν ἰδίων θεραπόντων. Τὸ διάβημα δὲ τοῦτο τοῦ Ξιφίου ἐξηγεῖται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ δόλου τοῦ βασιλέως, τοῦτο δ' ἐκ τῆς φυσικῆς ἀντιζηλίας, ἥτις εἶχε γεννηθῆ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, βλέποντος ὅτι οἱ συστασιασταὶ εἰς μόνον τὸν Φωκᾶν ἀπέβλεπον καὶ ὅτι αὐτὸς ἐγίνετο ἁπλῶς ἐργάτης σκοπῶν ἀλλοτρίων. Ἀλλ' ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη παράδοσις, καθ' ἣν τὸν Φωκᾶν ἐφόνευσεν οὐχὶ ὁ Ξιφίας, ἀλλὰ Δαβὶδ ὁ υἱὸς τοῦ Σεναχηρεὶμ, ὅστις εἶχε μὲν τὸ πρῶτον συμμετάσχει τῆς ἀποστασίας, ἀλλ' ἔπειτα μετανοήσας ἠθέλησε διὰ τοῦ φόνου ἐκείνου νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα πίστιν.

Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ τοῦ Φωκᾶ ἀποτμηθεῖσα ἐστάλη εἰς τὸν Βασίλειον, οἱ δὲ ὀπαδοὶ οὗτοι διεσκορπίσθησαν ἐν τῷ ἅμα, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ξιφίου ἐξαιρουμένου, ὅστις ἐν τούτοις διεμήνυε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι εἶχεν ὑπούλως μετάσχει τῆς ἀποστασίας τοῦ Φωκᾶ χάριν ἐξολοθρεύσεως αὐτοῦ.

Τὴν δὲ τελείαν διάλυσιν τῆς ἀποστασίας ἐπήνεγκεν ὁ Δαλασσηνός, κατορθώσας νὰ συλλάβῃ τὸν Ξιφίαν καὶ στείλας αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ Βασίλειος, μνήμων τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἃς ὁ ἀποστάτης εἶχε παράσχει κατὰ τοὺς βουλγαρικοὺς πολέμους, ἐφείσθη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐξορίσας εἰς τὴν ἐν τῇ Προποντίδι νῆσον Ἀντιγόνην, ἐξ ἧς ἔπειτ' ἀνακληθεὶς ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου.

Ἀλλὰ πάσης ἐπιεικείας ἀναξίους ἐθεώρησεν ὁ βασιλεὺς τοὺς συνεργοὺς τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Ξιφίου. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους στερήσας τῶν ὑπαρχόντων καθεῖρξεν, ἀπέκτεινε δὲ τὸν Ἴβηρα Φέρσην, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ὁ πρῶτος προσχωρήσας εἰς τὴν ἀποστασίαν καὶ ἀναδειχθῆ ὠμότατος πρὸς τοὺς ἐμμένοντας εἰς τὴν πρὸς τὸν Βασίλειον πίστιν. Ἰδίας δὲ μνείας ἀξιοῦται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου Κεδρηνοῦ, ἀντιγράφοντος τὸν Σκυλίτζην, τὸ γεγονός, ὅτι θαλαμηπόλος τις, ἐλεγχθεὶς ὡς ἐπιβουλεύων διὰ φαρμάκων χάριν τοῦ Ξιφίου τὴν ζωὴν τοῦ Βασιλείου, παρεδόθη βρῶμα εἰς τοὺς λέοντας τοῦ βασιλικοῦ θηριοτροφείου,

στάμενος οὕτω τιμωρίαν μοναδικὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαν-
ίου.

Μετὰ δὲ τὴν οὕτω συνετῶς ἅμα καὶ δραστηρίως ἐπιτευχθεῖσαν τε-
λίαν καταπάλαισιν τῆς ἀποστασίας ἀνέλαβεν ὁ Βασίλειος καὶ ἐπέρανε
ν πρὸς τὸν Γεώργιον τὸν βασιλέα τῶν Ἀβασγῶν ἀγῶνα, ὅςτις ἀπέ-
ξε, καθ' ἃ εἴδομεν, εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ εἰρήνην.

κζ'

Ἧτται καὶ νῖκαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ τῷ 988 καταπάλαισιν
ἀποστασίας τοῦ Σμαράγδου νέαν ἐπεχείρησαν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς
ουλίας ἀπόπειραν πρὸς ἀποτίναξιν τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας.
ηθῶς ὀχληρὰ ἦτο ἡ διοίκησις τῶν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου στελλομέ-
κατεπάνω, οἷος ὁ ἤδη γνωστὸς ἡμῖν Γρηγόριος Τραχανειώτης,
ς μέχρι τοῦ 1005, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλέξιος Ξιφίας, ἀνήκων
τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον οἶκον ἐξ οὗ κατήγετο ὁ ἀποστάτης Νικηφόρος
φίας καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Ἰωάννης Κουρκούας, πρότερον στρα-
ὸς τοῦ θέματος Σάμου. Ἡ δὲ κατὰ τῆς αὐστηρᾶς ταύτης διοι-
εως ἀγανάκτησις τῶν ἰθαγενῶν, ἐπὶ δεκαετίαν μόλις μετὰ τὴν ἐκ-
ησιν τοῦ Σμαράγδου κατασταλεῖσα, ἤγαγε καὶ πάλιν εἰς νέαν στά-
, ὅτε ἤρχισαν κινούμενοι καὶ αὐτοὶ οἱ Σαρακηνοὶ μετά τινα ἔτη
χίας ἣν εἶχεν ἐπιβάλει ἡ κοινὴ πρὸ τῆς Βάρεως τῷ 1003 νίκη Βυ-
τίνων καὶ Βενετῶν.

Πρωτεργάτης δὲ τῆς νέας ἀποστασίας ὑπῆρξεν ὁ ἐξ εὐπατριδῶν Λαγ-
άρδος Μέλης, ὅςτις τὸν Μάϊον τοῦ 1009, ἡγούμενος τῶν κατὰ
Βυζαντίνων δυσηρεστημένων, ὥρμησε κατὰ τῆς Βάρεως καὶ νική-
ἔγεινε κύριος τῆς πόλεως. Θανόντα δὲ μετ' οὐ πολύ, ἀρχομένου
1010, τὸν κατεπάνω Ἰωάννην τὸν Κουρκούαν, ὅςτις δὲν κατώρ-
σε νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς ἀποστάτας, ἀντικατέστησεν ὁ αὐτοκρά-
ωρ διὰ Βασιλείου Ἀργυροῦ τοῦ ἐπικαλουμένου Μεσαρδονίτου, τέως
τρατηγοῦ τοῦ θέματος Σάμου, βοηθὸν ἔχοντος Λέοντα Τορνίκιον τὸν
ἐπιλεγόμενον Κοντολέοντα, στρατηγοῦντα τῆς Κεφαλληνίας. Σὺν δὲ
ῇ ἀφίξει τῶν δύο γενναίων τούτων στρατηγῶν ἐβελτιώθη αἰσθητῶς ἡ

κατάστασις τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραγμάτων. Ἤδη τῇ 11 Ἀπριλίου τοῦ 1011 ὁ Βασίλειος Ἀργυρὸς καὶ ὁ Κοντολέων ἤρξαντο τῆς πολιορκίας τῆς Βάρεως, εἰς ἣν καὶ εἰσήλασαν μεσοῦντος τοῦ Ἰουνίου. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς πολιορκίας εἶχεν ἤδη διαδράσει ἐκ τῆς πόλεως ὁ Μέλης, συμπαραλαβὼν τὸν ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς Δάττον. Μάτην δὲ οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ἀποστασίας, φεύγοντες πρὸς τοὺς Λαγγοβάρδους δυνάστας τῆς μέσης Ἰταλίας, οἵτινες οὐδὲ κἂν ἐδέχθησαν αὐτούς, τέλος εὗρον ἄσυλον παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Καπύης Πανδούλφῳ, ὅςτις ἐπ' ἴσης μετ' οὐ πολὺ προςεχώρησε πρὸς τοὺς Βυζαντίνους.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοιαύτας ἀποτυχίας ἀκλόνητος ἔμενεν ἡ ψυχὴ τῶν ἡγετῶν τῆς ἀποστασίας, οἵτινες τέλος ἔτυχον τῆς συμμαχίας καὶ προστασίας τοῦ πάπα Βενεδίκτου Η', ἀνήκοντος εἰς τὴν γερμανικὴν ἐν Ἰταλίᾳ φατρίαν καὶ συμπράττοντος μετὰ τοῦ διαδόχου Ὄθωνος Γ', τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν Ἐρρίκου Β' τοῦ Βαυαροῦ. Καὶ εἰς μὲν τὸν Δάττον ἐξεχωρήθη ὑπὸ τοῦ πάπα ὡς κρησφύγετον πύργος κτισθεὶς ἐν χρόνοις ἀρχαιοτέροις παρὰ τὸν ποταμὸν Λεῖριν πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν· ὁ δὲ Μέλης ηὐτύχησε νὰ συναντήσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἀπουλίας Γαργάνου, ἐφ' οὗ ἐλατρεύετο ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ, προςκυνητὰς ἐρχομένους ἐκ τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἤδη αἰῶνος εἶχε σχέσεις θρησκευτικὰς πρὸς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο. Ἐκτραγῳδήσας δ' εἰς αὐτοὺς τὰ τῆς τύχης αὐτοῦ, εἵλκυσεν ὁ Μέλης εἰς συμπάθειαν τοὺς φιλοπολέμους καὶ ῥιψοκινδύνους γόνους τῆς ἡρωικῆς Νορμανδίας, οἵτινες καὶ ὑπεσχέθησαν, ὅτι ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ στρατεύσωσιν ἐκ τῆς πατρίου γῆς πρὸς σύμπραξιν μετ' αὐτοῦ. Συνέβαινον δὲ ταῦτα περὶ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς συμφώνως πρὸς τὴν νορμανδικὴν παράδοσιν τεσσαράκοντα ἄλλοι Νορμαννοὶ, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, συνετέλεσαν εἰς ἀπολύτρωσιν τοῦ Σαλερινοῦ ἀπὸ ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ δὴ βραχὺν χρόνον μετὰ τὸ ἔτος 1015 μικρὰ ὁμὰς Νορμαννῶν, ἐκκινήσασα ἐκ τῆς Νορμανδίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ῥαοὺλ Τοένη, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ, πειθομένη εἰς τὰς παρακελεύσεις τοῦ πάπα Βενεδίκτου, ἐτράπη εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, ὅπως ἀναλάβῃ κοινῇ μετὰ τῶν ἀποστατῶν, ὧν ἡγεῖτο ὁ Μέλης, τὸν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα.

Παρὰ τὸ χωρίον Ἀρένουλαν, κείμενον ἐγγὺς τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Φορτόρε, τοῦ Φρέντωνος τῶν ἀρχαίων, τοῦ ἀποτελοῦντος τι

ΝΟΡΜΑΝΙΚΟΝ ΠΛΟΙΟΝ
ΕΥΡΕΘΕΝ ΤΩι 1863 ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΛΕΣΙ ΤΗΣ ΣΛΕΣΒΙΗΣ.

ρον μεταξὺ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βενεουέντου καὶ τῶν βυζαντιακῶν
σεων τῶν ὑπὸ τοὺς κατεπάνω, ὧν ἡ ἀνάμνησις διεσώθη ἐν τῷ ὀνό-
ι τῆς σημερινῆς ἰταλικῆς ἐπαρχίας Καπιτανάτας, συνεκρούσθησαν
ὰ τὸν Μάϊον 1016 αἱ ἀντίπαλοι στρατιαί. Τῶν βασιλικῶν δὲν ἡγεῖτο
ωτοσπαθάριος Λέων Τορνίκιος ἢ Κοντολέων, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ ὡς
επάνω τῆς Ἰταλίας τὸν Λέοντα Ἀργυρὸν, ἀδελφὸν καὶ διάδοχον
Βασιλείου Ἀργυροῦ, ἀλλ' ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Λέων Πασσια-
Ἀκρίτου δὲ μεινάσης τῆς μάχης, ἔσπευσε καὶ αὐτὸς ὁ Κοντο-
ν, καὶ τῇ 22 Ἰουνίου οὐ μακρὰν τῆς Ἀρενούλας, παρὰ τὰς ὄχθας
αὐτοῦ ποταμοῦ, συνεκροτήθη δευτέρα μάχη, καθ' ἣν ἡττήθησαν μὲν
ἔφυγον οἱ Βυζαντῖνοι, ἐφονεύθη δὲ ὁ Πασσιανός. Ἀκατάσχετος
μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἐτράπη ὁ Μέλης μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἀπο-
τῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν ἐπικούρων τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸν νότον,
κατώρθωσε νὰ νικήσῃ καὶ πάλιν νοτιώτερον τοὺς ὑπὸ τὸν Τορνί-
Βυζαντίνους.

Ἡ Ἀπουλία σύμπασα ἐφαίνετο ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων
ὰ τὰς νίκας τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν ἐκ Νορμανδίας συμμάχων αὐ-
, ὅτε τὰ πάντα μετεβλήθησαν αἴφνης διὰ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν
ακλήσεως τοῦ ἀνικάνου κατεπάνω Κοντολέοντος. Ὁ δὲ τὸν Δεκέμ-
ον τοῦ 1017 εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀποβιβασθεὶς μετ' ἀξιομάχου στρατιᾶς
ὄχος αὐτοῦ Βασίλειος Βοϊωάννης ἐπέδειξε δύναμιν θελήσεως καὶ δρα-
ριότητα ἔκτακτον, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ μετάπτωσις τῶν πρα-
των. Μετὰ ζήλου ἐκθύμου προέβη ὁ νέος κατεπάνω εἰς τὴν ἀπο-
άστασιν τοῦ κλονηθέντος ἐν Ἀπουλίᾳ ἀξιώματος τῶν Βυζαντίνων
παντὸς τρόπου, μάλιστα δὲ διὰ συμμαχιῶν πρὸς Πανδοῦλφον τὸν
μόνα τῆς Καπύης καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀθενοῦλφον τὸν ἡγού-
ον τῆς ἐπὶ τοῦ Κασσίνου ὄρους μονῆς. Μετὰ δὲ τὴν συντέλεσιν
ἀναγκαίων παρασκευῶν συνεκρούσθη ὁ Βοϊωάννης πρὸς τοὺς ἀπο-
τας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1018. Ἡ δὲ μάχη αὕτη, συγκροτηθεῖσα
ὰ τὰς ἀρχαίας Κάννας, ἔνθα οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἡττηθῆ παρὰ τοῦ
ρχηδονίου Ἀννίβου τῷ 216 π. Χ., ἀπέβη ὁριστική. Καὶ ὑπέστη-
μὲν οὐ μικρᾶς ἀπωλείας οἱ Βυζαντῖνοι, ἀλλ' ἡ νίκη τοῦ Βοϊω-
ου ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Ἡ ἀντίμαχος στρατιὰ διεσπάσθη καὶ σχεδὸν
ωλεθρεύθη, ἐκ δὲ τῶν διακοσίων πεντήκοντα Νορμαννῶν ἐπικούρων
ῦ Ἀπούλου ἀποστάτου περιεσώθησαν δέκα καὶ μόνοι, ἐν οἷς καὶ ὁ
ρχηγὸς αὐτῶν Ῥαοὺλ Τοένης. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ πανωλεθρία τῶν

ἡττηθέντων, ὥστε ὁ Μέλης, οὐδαμοῦ τῆς Ἰταλίας εὑρίσκων στήριγμα, ἐτράπη μετὰ τοῦ Νορμαννοῦ συμμαχητοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπως πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἐρρῖκον νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς προστάτης τῶν Ἀπούλων καὶ χάριν διεκδικήσεως τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων κινδυνευόντων ἐν Ἰταλίᾳ δικαίων. Ἀλλ' ὁ θάνατος κατέλαβεν αὐτὸν ἐν Βαμβέργῃ τῇ 23 Ἀπριλίου 1020.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Βοϊωάννης καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὰς Κάννας νίκην συνεπλήρωνε τὸ ἔργον τῆς στηρίξεως τῶν βυζαντιακῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ κτήσεων. Καὶ ἀρχομένου μὲν τοῦ 1019 ἔκτισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ

NOPMANNOI MAXHTAI

ΕΙΚΩΝ ΑΓΓΛΟΣΑΞΟΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

θέσει ἀρχαίας πόλεως τοῦ Σαυνίου, ἥτις ἐκαλεῖτο Αἶκαι, ὀχυρὸν πόλισμα φράσσον τὴν ὁδὸν τῶν ἀπὸ τοῦ βορρᾶ ἐπιδρομῶν διὰ τῶν παρόδων τῶν Ἀπεννίνων. Εἰς δὲ τὴν Τροίαν, ὡς ὠνόμασεν ὁ κατεπάνω τὸ κρατερὸν ἐκεῖνο προπύργιον, ἐγκατέστησε πλὴν ἀποίκων, μετοικισθέντων ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, Νορμαννοὺς ἄλλους πλὴν τῶν συμμαχούντων πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἐκ τῶν ἤδη εἰς τὴν Ἰταλίαν ἑλκυσθέντων ὑπὸ τῆς φήμης τῆς προτέρας δεξιώσεως καὶ ἐπιτυχίας τῶν ὁμοφύλων. Καὶ δι' ἄλλων δὲ φρουρίων ὀχυρῶν, κτισθέντων παρὰ τὰ σύνορα τῆς ἀρχῆς τοῦ Βενουέντου, κατά τε δυσμὰς καὶ πρὸς βορρᾶν,

ἐξησφάλισε τὰς βυζαντιακὰς κτήσεις τῆς νοτίου Ἰταλίας ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ ἐπιδρομῶν.

Περατώσας δὲ πάντα ταῦτα τὰ ἔργα διαρκοῦντος τοῦ 1019, ἐξώρμησεν ὁ Βοϊωάννης τῷ 1021 ἐναντίον τοῦ Δάττου, οὗ τὴν ἀδελφὴν εἶχε σύζυγον, καθ᾽ ἃ εἴδομεν, ὁ Μέλης. Διελθὼν δ᾽ ὁ κατεπάνω διὰ τῆς χώρας τῆς ἀνηκούσης εἰς Πανδοῦλφον τὸν ἡγεμόνα τῆς Καπύης, ἐπιτρέψαντα τοῦτο προθύμως μετὰ τὴν παράδοσιν, καὶ αὐτῶν τῶν κλειδῶν τῆς πόλεως, αἵτινες καὶ εἶχον ἀποσταλῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ Βοϊωάννου πρὸς ἔνδειξιν τῆς πίστεως τοῦ Πανδούλφου, ἐνίκησε τὸν Δάττον καὶ τοὺς Νορμαννοὺς αὐτοῦ ἐπικούρους μετὰ κραταρὰν ἀντίστασιν δύο μόνον ἡμερῶν, καὶ ἐπόμπευσεν αὐτὸν ἐν Βάρει καθήμενον ἐπὶ ὄνου. Οἰκτρὸς δὲ ὑπῆρξεν ὁ θάνατος αὐτοῦ, βληθέντος ἐντὸς βυρσίνου σάκκου, ὅστις ἐβυθίσθη εἰς τὴν θάλασσαν.

Τοιαῦται νῖκαι τοῦ γενναίου καὶ δραστηρίου Βοϊωάννου, συνδεόμεναι πρὸς τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποσκίρτησιν τοῦ ἡγουμένου τοῦ Κασσίνου ὄρους καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Καπύης καὶ τοῦ Σαλερινοῦ καὶ στηρίξασαι μὲν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου καθ᾽ ἅπασαν τὴν νότιον Ἰταλίαν, ἐπεκτείνασαι δὲ τὸ ἀξίωμ᾽ αὐτοῦ μέχρις αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ Βενεουέντου, παρὰ τὸν Λεῖριν ποταμόν, ἔνθα εἶχε νικηθῇ ὁ Δάττος, ἐνέβαλον εἰς δικαίαν ἀνησυχίαν τόν τε πάπαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἐρρῖκον. Διὸ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ, βλέπων τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχὴν κινδυνεύουσαν ὑπὸ τῶν νικηφόρων ὅπλων τοῦ Βυζαντίου, ἀπεφάσισε νἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν Βοϊωάννην, καταβαίνων εἰς Ἰταλίαν. Παραλαβὼν δ᾽ ἑξηκοντακισχιλίους ἄνδρας καὶ διαιρέσας τὴν στρατιὰν εἰς τρεῖς μοίρας, προήλασε μετὰ τοῦ πάπα, ἀρχομένου τοῦ 1022, πρὸς τὴν νότιον Ἰταλίαν. Καὶ ὁ μὲν ἡγούμενος Ἀθενοῦλφος, ἐγκαταλιπὼν τὸ Κασσῖνον, ἔσπευσε νὰ φύγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν δὲν κατώρθωσε νὰ καταπλεύσῃ, ναυαγήσας κατὰ τὸν διάπλουν, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Καπύης Πανδοῦλφος ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ἀλλὰ γενναία ὑπῆρξεν ἡ ἀντίστασις τῆς Τροίας, ἥτις ἕνεκα τῆς κραταρᾶς ἀμύνης τῶν μισθοφορούντων εἰς τὸν κατεπάνω Νορμαννῶν, ἀντέσχε πολιορκουμένη ἐπὶ τρεῖς ὅλους μῆνας. Οὐχ ἧττον δὲ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ δραστηριότης τοῦ Βοϊωάννου, καταλαβόντος τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Αὔφιδον ἀμυντικὴν γραμμήν. Τοιαύτη δὲ ἀντίστασις ἠνάγκασε τὸν Ἐρρῖκον νὰ ἐγκαταλίπῃ πᾶσαν σκέψιν περὶ καθυποτάξεως τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ βυζαντιακῶν κτήσεων. Διὸ ἠρκέσθη συνθηκολογῶν μετὰ

τῶν ἀμυντόρων τῆς Τροίας, ἥτις μετ' οὐ πολὺ περιήρχετο καὶ πάλιν εἰς τὸν κατεπάνω, καὶ δεχόμενος τὸν ὅρκον τῆς πίστεως τῶν Λαγγοβάρδων ἡγεμόνων χωρὶς μηδὲ ἅπαξ νἀντιμετρηθῇ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους. Οὕτω δ' ἐλάχιστα κατορθώσας ἐπέστρεψεν ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1022 εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῇ 13 Ἰουλίου 1024.

Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου τὰ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου ἐπανήρχοντο εἰς τὸ πρώην καθεστώς, οἱ Λαγγοβάρδοι ἡγεμόνες συνετάσσοντο καὶ πάλιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διὰ κοινῆς ἐκστρατείας αὐτῶν καὶ τοῦ Βοϊωάννου κατελαμβάνετο ἡ Καπύη, ἀποδιδομένη εἰς τὸν σύμμαχον τῶν Βυζαντίνων, τὸν ἔκπτωτον Πανδοῦλφον, καὶ ἀποκαθίστατο εἴπερ ποτὲ μέγα τὸ ἐν τῇ ἰταλικῇ χερσονήσῳ ἀξίωμα τοῦ Βυζαντίου. Ἤδη δὲ πρὶν ἢ πέσῃ ἡ Καπύη τὸν Μάϊον τοῦ 1026, ὅτε δὲν ἔζη πλέον ὁ Βουλγαροκτόνος, ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἰσχὺς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἦτο οὕτω μεγάλη, ὥστε ὁ Βασίλειος εἶχεν ἀπόφασιν νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν χερσόνησον. Οὐκ ἔμελλεν ὁ πλοῦς ἐκεῖνος νὰ ἐπιχειρηθῇ ἁπλῶς πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀσφαλῶς διὰ τῆς δεξιότητος τοῦ Βοϊωάννου στηριχθέντων δύο βυζαντιακῶν θεμάτων τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ὁ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀσίᾳ καλλίνικος ἀναδειχθεὶς ἐμελέτα στρατείαν κατακτητικήν. Ταύτης δὲ πρῶτος ἐπὶ τοῦ παρόντος σκοπὸς ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Σικελίας, ἐν ᾗ ἐκλονεῖτο ἡ δύναμις τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἡ διὰ τῶν ὅπλων ὑποστήριξις τῶν ἀπέναντι τῆς Ῥώμης ἐκκλησιαστικῶν ἀξιώσεων τοῦ Βυζαντίου. Ἤδη δὲ πρόσκοπος τῆς στρατείας ταύτης τοῦ γηραιοῦ βασιλέως στρατιὰ ὑπὸ τὸν εὐνοῦχον στρατηγὸν Ὀρέστην εἶχεν ἀποβιβασθῆ εἰς τὰ νότια τῆς Ἰταλίας καὶ ἤρχισε συμπράττουσα μετὰ τοῦ Βοϊωάννου, ἀνεμένετο δὲ ἀνυπομόνως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτὸς ὁ Βασίλειος, ὅτε αἴφνης ἠγγέλθη τὸ θλιβερὸν μήνυμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

κη'

Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 15 Δεκεμβρίου 1025 ἀπέθνησκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ βασιλεὺς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου

Εὐσταθίου. Ἡ νόσος ἡ ἀγαγοῦσ᾽ αὐτὸν εἰς τὸν τάφον ὑπῆρξεν αἰφνιδία, οὐδ᾽εἶνε ἀνάγκη νὰ φυλοκρινηθῶσιν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτῆς, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Βασίλειος εἶχε θνήσκων ἡλικίαν ἐτῶν περίπου ἑβδομήκοντα, εἰ μὴ καὶ πλέον. Νοσῶν δὲ ἤδη ἀντικατέστησε τὸν θανόντα πατριάρχην διὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου Ἀλεξίου, ὅςτις ἐπεσκέφθη τὸν μελλοθάνατον βασιλέα, φέρων πρὸς αὐτὸν τὴν τιμίαν κεφαλὴν τοῦ Προδρόμου. Ἐνεθρόνισε δὲ τὸν νέον πατριάρχην ἐν σπουδῇ διὰ τοῦ πρωτονοταρίου Ἰωάννου, δι᾽ οὗ διῴκει τὰ κοινὰ ὡς διὰ πρωθυπουργοῦ.

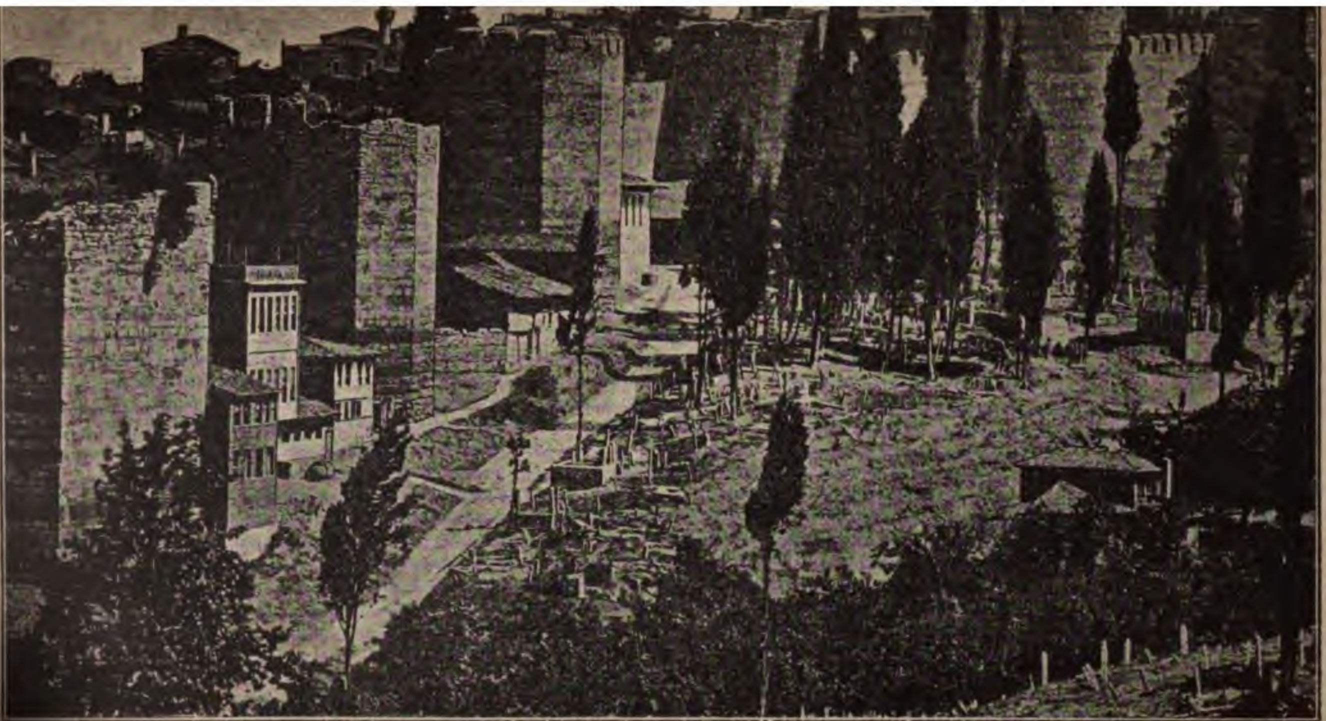
Ὁ Βασίλειος, μείνας ἄγαμος, κατέλιπε διάδοχον τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον. Παράδοσις περίεργος, περιφερομένη μὲν πάντως παρὰ τοῖς συγχρόνοις Βυζαντίνοις, ἀλλὰ περιελθοῦσα εἰς ἡμᾶς μόνον διὰ τοῦ Σύρου χρονογράφου Ματθαίου τοῦ Ἐδεσσηνοῦ, διηγεῖτο, ὅτι ὁ βασιλεὺς βραχὺ πρὸ τοῦ θανάτου ἐνετείλατο νὰ στείλωσι ταχυδρόμους πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπόντα ἐν Νικαίᾳ, ὅπως σπεύσῃ πρὸς αὐτόν. Ἀλλ᾽ οἱ περιστοιχίζοντες τὸν θνήσκοντα, μὴ στέργοντες τὸν Κωνσταντῖνον ὡς βασιλέα, κατεκράτησαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν. Κατανοήσας δ᾽ ὁ Βασίλειος μετὰ ματαίας ὑπομνήσεις τὸν δόλον τῶν αὐλικῶν, διέταξε τοὺς θεράποντας νὰ προςκομίσωσιν ἵππον. Ἐγερθεὶς δ᾽ ἐκ τῆς κλίνης καὶ ἀναβὰς ἐπ᾽ αὐτόν, ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐπέδειξεν ἑαυτὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει, ἀναγκάσας πολλοὺς νὰ κρυφθῶσιν ἐκ φόβου εἰς τὸν μυχὸν τῆς οἰκίας αὐτῶν. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ φόβου καταληφθέντες ἔσπευσαν οἱ ταχυδρόμοι νἀγάγωσι τὸν Κωνσταντῖνον πρὸς τὸν θνήσκοντα βασιλέα. Οὕτως ὁ βυζαντιακὸς λαὸς οὐδὲ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ θανάτου ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τὸν βασιλέα ἄλλως ἢ οἷον εἶχε γνωρίσει ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη εὐκλεοῦς βασιλείας, εὔρωστον, ἔφιππον, αὐταρχικόν, ἐπιβάλλοντα τὴν θέλησιν αὐτοῦ, νικηφόρον, ἐμπνέοντα τὸν τρόμον.

Πνέων τὰ λοίσθια ἐπέθηκεν ὁ βασιλεὺς τὰς τρεμούσας πρεσβυτικὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ γηραιοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὰς τελευταίας θελήσεις. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων διέταξε νὰ τελεσθῇ λιτότατα ἡ κηδεία αὐτοῦ, νὰ μὴ ταφῇ περιβεβλημένος τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ μὴ κατατεθῇ τὸ θνητὸν αὐτοῦ σκήνωμα ἐν τῷ πολυτελεῖ μνημείῳ, ὅπερ ζῶν εἶχε κατασκευάσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν ᾗ ἔκειντο οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ βασιλεῖς, ἀλλ᾽ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

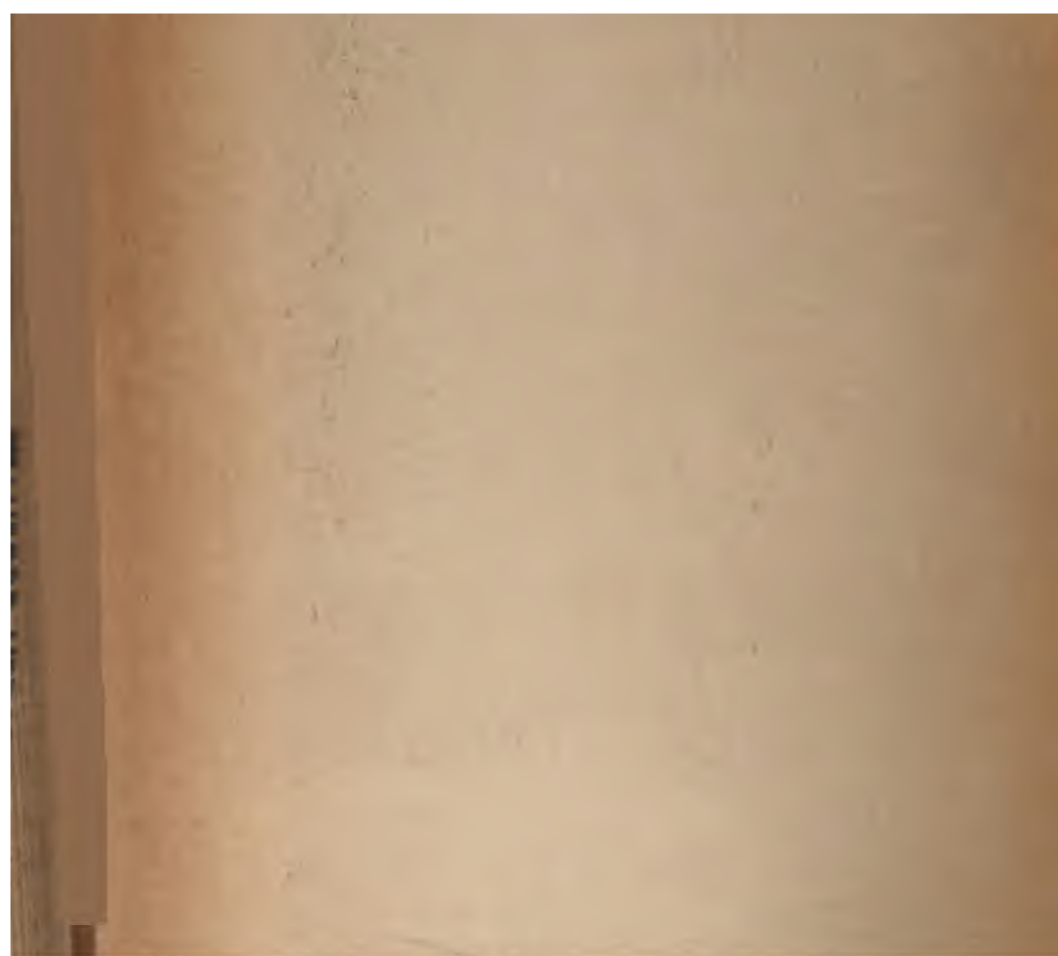
ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἐν ᾗ ἤθελε νἀναπαυθῶσι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ μετὰ τῶν ὀστῶν τῶν προσκυνητῶν.

Ἐπὶ μακρὸν βεβαίως ὁ τάφος τοῦ Βασιλείου ἐτύγχανεν ἐκεῖ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὄπισθεν τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν οὐ μακρὰν τοῦ Ἑβδόμου τῶν προσηκουσῶν τιμῶν παρὰ τῶν σεβομένων τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου νικητοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀράβων. Ἀλλ' ὅτε τὸ Βυζάντιον ὑπετάχθη εἰς τοὺς Λατίνους, ἡ μὲν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου μετεβλήθη εἰς θρεμμάτων ἔπαυλιν, ἤτοι εἰς στάβλον, ὁ δὲ τάφος παρημελήθη καὶ ἐλησμονήθη. Ἀλλ' ὅτε τέλος ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἐκ Νικαίας ἐλθών, ἐπολιόρκει τὴν λατινοκρατουμένην Κωνσταντινούπολιν, ἄνδρες τινὲς τῶν ὑπ' αὐτόν, εἰσελθόντες εἰς τὴν ἠρειπιωμένην μονήν, εἶδον αἴφνης ἔν τινι γωνίᾳ ἱστάμενον λείψανον ἀνδρὸς ἀπὸ πολλοῦ κεκοιμημένου, σωζόμενον ὁλόκληρον καὶ γυμνὸν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ὁ νεκρὸς ἔφερεν ἐπὶ στόματος καλαμίνην ποιμενικὴν σύριγγα. Ἱερόσυλοι εἶχον μεταποιήσει εἰς ποιμένα τῶν ἐνδιαιτωμένων ἐν τῇ στάνῃ προβάτων τὸν χλευαζόμενον νεκρόν. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται τοῦ Παλαιολόγου ἀνεγνώρισαν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ παρακειμένου τάφου τίς ὁ ἀκήδευτος εἰς γέλωτα τῶν ξένων κατακτητῶν. Καὶ ὁ βασιλεὺς μαθὼν ἔπεμψε χρυσόπαστα σηρικὰ ἱμάτια καὶ ἐξαποστείλας ὑμνοπόλους ἀνεκόμισε μετὰ τιμῆς καὶ πολλῆς δορυφορίας εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν ἐν Σηλυβρίᾳ μονὴν τοῦ Σωτῆρος τὴν ὑπὸ ἀκο-

ΣΤΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΕΠΙ
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΕΦΑΝΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΟΥ ΤΩΝ ΧΕΡΣΑΙΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

του φωτὸς ἔκτοτε περιλαμπομένην θήκην τὴν ἐνέχουσαν τὸ λεί-
νον τοῦ μεγάλου Βουλγαροκτόνου.

κθ'

Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου.

ΑΡΧΙΚΟΝ Κ
Κ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

ωνσταντῖνος ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἦτο ἤδη γηραιός, ἔχων ἡλικίαν ἑξήκοντα καὶ ἑπτὰ περίπου ἐτῶν, ὅτε ἀνέλαβε μόνος αὐτὸς τὴν ἀρχήν. Πράγματι ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν αὐτὸν διάδοχον τοῦ Βασιλείου, οὗ ἦτο, καθ' ἃ εἴδομεν ἤδη, συμβασιλεὺς ἀπὸ τοῦ 976. Καὶ ἀληθῶς οὐδέποτε κατὰ τύπους εἶχε παύσει θεωρούμενος τοιοῦτος. Τὸ ὄνομ' αὐτοῦ ἀνεγράφετο ἐπί τε τῶν νομισμά-
καὶ τῶν μολυβδοβούλλων κοινῇ μετὰ τοῦ Βασιλείου, καὶ κοινῇ γράφοντο παρ' ἀμφοτέρων αἱ νεαραί, ὡς κοινὸν δ' ἔργον τῶν δύο βασιλέων ἐθεωροῦντο τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα τὰ τελεσθέντα κατὰ τὴν τηκονταετίαν μεταξὺ τοῦ 976 καὶ τοῦ 1025. Καὶ τῆς μὲν κατὰ
ἔτη 989 μέχρι 995
μένης μεγάλης ἐπι-
υῆς τῆς Ἁγίας Σο-
ς, ἧς ἔπεσεν ἐκ σει-
ῦ, συμβάντος τὸν
τώβριον τοῦ 989, ὁ
ας τροῦλλος καὶ ἡ
τολικὴ ἀψίς, δὲν ἐ-
η ἐπιγραφὴ ἀναγρά-

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

σα τὸ ὄνομ' ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ πάντως τὸ μέγα
νο ἔργον, οὗ καὶ μόνα τὰ ἰκρία ἀπῄτησαν δαπάνην μεγίστην, ἀνε-
ετο εἰς ἀμφοτέρους, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν σωζο-
ων ἐπιγραφῶν ἄλλων κτιρίων, οἷα πλεῖστα ἐπεσκευάσθησαν μετὰ
ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἐκείνου φθορὰν ἢ ὅλως νέα ᾠκοδομήθησαν ἐπὶ Βα-
είου καὶ Κωνσταντίνου, ἐν οἷς καὶ ὁ φέρων τὰ ὀνόματα τῶν δύο

ἀδελφῶν πύργος τῶν μεγάλων ἐπιθαλασσίων τειχῶν τῆς βασιλευ
σης. Καὶ ἐν μικροῖς δὲ καλλιτεχνήμασιν ἐφέρετο ἐνίοτε τὸ ὄν
τῶν δύο ἀδελφῶν ὁμοῦ *.

Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἔργων τῆς διοικήσεως μετεῖχεν ὁ Κωνστα
τῖνος, καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δὲ πλέον ἢ ἅπαξ συνεστράτευσε με
τοῦ Βασιλείου. Μόνον δὲ ὁ ὑπέροχος τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ν
κατώρθωσε νὰ παραγκωνίσῃ τὸν Κωνσταντῖνον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ν
ταχθῇ εἰς πολλῷ ἥττονα μοῖραν μέχρι σχεδὸν ἀφανείας. Καὶ διὰ τοῦτ
ἐλέχθη καὶ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε διάδοχ
τοῦ Βασιλείου, ἐν ᾧ ὀρθότερον ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν ἁπλῶς, ὅτι μετ

ΕΠΙΘΑΛΑΣΣΙΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

τὸν θάνατον τοῦ Βουλγαροκτόνου περιῆλθεν εἰς τὸν Κωνστα
ἡ μοναρχία.

Ὅτε δὲ παρέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν θρόνον, τὸ Βυ
εἶχεν ἀνέλθει διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τόλμης, συνέσεως
δραγαθίας τοῦ Βασιλείου εἰς ὑψίστην περιωπήν. Ἡ ἔκτασις τ
τους ἦτο εἴπερ ποτὲ μεγάλη, ἡ Βουλγαρία ἦτο καθυποτεταγ
Σαρακηνοὶ εὑρίσκοντο ἡττημένοι καὶ τεταπεινωμένοι ἐν Ἀ
παρακμῇ δὲ κατὰ τὴν Σικελίαν, οἱ Δαλμάται καὶ οἱ Χρωβάτα
σον πρὸ τοῦ βασιλέως, τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ γοητεία τοῦ Βυζαντ

* Ἴδε τὴν ἐν σ. 235 εἰκόνα τοῦ ὑφάσματος, ἐφ' οὗ ἐπιγράφονται τὰ
συμβασιλέων.

ἐπεκταθῇ ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τῆς Κασπίας καὶ μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ἡ δὲ Ἀρμενία, ἡ Ἰβηρία καὶ ἡ Ἀσπρακανία ἦσαν χῶραι ὑποτελεῖς. Οἱ Ῥῶσοι ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Βασιλείου, ἡ δ' ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀναθάρρησις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ Βασιλείου συνεδέετο πρὸς ἐξασθένησιν αὐτῆς τῆς γερμανικῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐπιδράσεως καὶ αὐτοῦ τοῦ παπισμοῦ. Πᾶσα δὲ τέλος ἀντίστασις ἀποτολμηθεῖσα ἐν αὐτῷ τῷ κράτει εἶχε καταβληθῆ, καὶ οἱ πόροι τοῦ κράτους παρὰ τοὺς διηνεκεῖς πολέμους καὶ τὰς δαπάνας τῶν νέων κτιρίων καὶ τῶν νέων ὀχυρώσεων καὶ τὴν χάριν κουφισμοῦ τῶν ὑπηκόων μὴ εἴσπραξιν τοῦ φόρου τῶν δύο τελευταίων ἐνιαυτῶν τῆς ἀρχῆς τοῦ Βουλγαροκτόνου εἶχον αὐξηθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Βασίλειος θνήσκων ἀφῆκεν ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ κατὰ τὴν ἄλλως ὑπερβολικὴν μαρτυρίαν τοῦ Σύρου χρονογράφου Ταχία θησαυροὺς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τεσσαράκοντα καὶ τρία ἑκατομμύρια καὶ διακοσίας χιλιάδας ὑπερπύρων, ἤτοι πρὸς ἑπτακόσια περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, κατὰ δὲ τὰ μαρτυρούμενα ὑπὸ τοῦ Ζωναρᾶ ποσὸν διακοσίων πεντήκοντα περίπου ἑκατομμυρίων. Καὶ πάλιν δὲ τὰ ποσὰ ταῦτα πρέπει νὰ πενταπλασιάσωμεν περίπου, ὅπως ἀνεύρωμεν τὴν ἀντίστοιχον σημερινὴν ἀξίαν πρὸς τὸν ἔκτοτ' ἐκπεσόντα χρυσόν. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων, ἦτο ἡ πολυανθρωποτάτη, περικαλλεστάτη καὶ πλουσιωτάτη τῶν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πόλ[illegible]ων τῆς Εὐρώπης, τὸ μέγιστον ἐμπόριον τοῦ τότε κόσμου, ἑλκύουσα [illegible]ύς τ' ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐμπόρους, κινοῦσα τὸν θαυμα[illegible]όν τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὴν καὶ ἐπιβάλλουσα τὴν τέχνην αὐτῆς [illegible]χρι τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Ἀρμενίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Τοιαύτη αὔξησις δὲν ἦτο ἀληθῶς ἀπηλλαγμένη κινδύνων. Ἰδίως δὲ [illegible] ἀνησυχίαν ἠδύναντο νὰ ἐμβάλωσιν αἱ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀρξάμεναι [illegible]ορμαὶ τῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων, ἡ διὰ τῆς καθυποτάξεως τῆς [illegible]υλγαρίας γειτνίασις πρὸς τοὺς φιλοπολέμους Πατζινάκας, ἡ πρὸς τὰ [illegible]ια τῆς Ἰταλίας ἀνοιχθεῖσα εἰς τοὺς Νορμαννοὺς ὁδός. Ἀλλ' ἦσαν [illegible]ῦνοι πρόωροι, οὐδὲ ἠδύναντο τό γε νῦν ἔχον νἀπειληθῶσι παρὰ τῶν [illegible]ῶν ἐκείνων δεινὰ σοβαρὰ εἰς πολιτείαν, ἥτις εἶχε συνηθῆ ἐπὶ τῶν [illegible]ῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων νὰ κατισχύσῃ σθεναρῶς τῶν Σαρακη[illegible]ν, τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἤρκει νὰ συνεχισθῇ τὸ πρό[illegible]αμμα τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ καὶ μάλιστα [illegible] τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

ὄψεις ἢ ἐγλωσσοτομήθησαν. Χαρακτηριστικὸν δ' εἶνε, ὅτι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἀνῆκον εἰς ἐπιφανεστάτους οἴκους τοῦ βασιλείου καὶ ὅτι κατὰ τῶν πλείστων ἐπεσείετο ἡ διαβολὴ μελετωμένης ἀποστασίας. Καὶ ἄπορον μὲν εἶνε πῶς τοιαύτη συστηματικὴ καταδίωξις καὶ ἀπάνθρωπος ὠμότης δὲν ἐκίνησε πράγματι εἰς ἀποστασίαν τοὺς μεγάλους εὐπατρίδας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔλειψαν ἐνιαχοῦ ἐμφύλιοι μεταξὺ τῶν ἀρχόντων ἀγῶνες, οἷος ὁ μεταξὺ τοῦ πατρικίου Βασιλείου Σκληροῦ καὶ τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ τοῦ θέματος Βουκελλαρίων Προυσιανοῦ, ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως δι' ὑπερορίας τιμωρίαν ἀμφοτέρων καὶ τὴν ἔπειτα τύφλωσιν τοῦ Σκληροῦ, κατηγορηθέντος ἐπὶ μελετωμένῃ ἀποδράσει.

Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν ὠμότητα τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο καὶ ἡ οἰκτρὰ ἐπ' αὐτοῦ διοίκησις τῶν οἰκονομικῶν τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἴσως συνετέλεσε καὶ μέγιστος αὐχμὸς ἐν τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν βασιλέα ἀναγκαζόμενον νὰ εἰσπράξῃ οὐ μόνον τὴν ἐπιβαλλομένην δασμοφορίαν τῶν τριῶν ἐτῶν καθ' ἃ ἦρξεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθυστερουμένους φόρους τῶν δύο προτέρων ἐνιαυτῶν, οὓς εἶχεν ἀφήσει ἀνεισπράκτους ὁ Βασίλειος. Ὁποῖαι δὲ πιέσεις καὶ καταχρήσεις ἐτελοῦντο παρὰ τῶν διοικούντων τὰ θέματα, δεικνύουσι τὰ συμβάντα ἐν Ναυπάκτῳ, ἔνθα ὁ στρατηγῶν Γεώργιος ὁ διὰ τὸ ἄστατον τῆς γνώμης ἐπονομαζόμενος Μωρογεώργιος, ἐξηρέθισε διὰ τῆς ἀργυρολογίας αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπερβασιῶν τοὺς ἐγκατοίκους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε στασιάσαντες ἐφόνευσαν αὐτόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐθεώρησε καθῆκον αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς τῶν οὕτω δεινῶς πασχόντων, νὰ τιμωρήσῃ ἀπηνῶς τοὺς αἰτίους τοῦ φόνου καὶ τυφλώσῃ αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα τῆς Ναυπάκτου.

Εἰς δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου σπατάλην τοῦ δημοσίου πλούτου συνετέλει οὐ μόνον ἡ παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς εὐνοουμένους δωρεὰ πλήθους χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ὁ δεκασμὸς ὃν ἐκ συστήματος μετήρχετο θέλων νὰ καταστείλῃ τοὺς ἀνησύχους τῶν πολεμίων καὶ ἀποφύγῃ τὴν διὰ τῶν ὅπλων ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν. Οὐχ ἧττον δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ἀπόλεμος ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, οὐδ' ἠδυνήθη το παρ' ἅπαν νὰ δαμάσῃ διὰ χρημάτων τὴν πολεμικὴν ὁρμὴν τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Σαρακηνῶν.

Καὶ οἱ μὲν Πατζινάκαι, ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἤδη αἰῶνος οἰκοῦντες τὴν σημερινὴν Τρανσυλβανίαν καὶ τὰ νότια τῆς Ῥωσίας καὶ ἐπεκτεινόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Τανάϊδος, περιεστοίχιζον τὸ Βυζα-

ερσῶνος καὶ διετήρουν πυκνὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Βυ-
ντίνων, διενεργοῦντες τὸ μεταξὺ τῆς Χερσῶνος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ
ῆς Ῥωσίας καὶ τῶν περικειμένων χωρῶν διάμεσον ἐμπόριον. Εἰρηνι-
κὶ δ' ὡς τὸ πλεῖστον εἶχον ὑπάρξει διὰ τοῦτο αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς
ὸ Βυζάντιον συμφώνως πρὸς τὰς ὑποθήκας Κωνσταντίνου τοῦ Πορ-
υρογεννήτου. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων κατάκτησις τῆς Βουλ-
αρίας κατέστησεν αὐτοὺς ὁμόρους τῶν Πατζινακῶν, οἵτινες, ἄλλως
ιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ταταρικῶν φύλων, τῶν Οὔζων καὶ Κομάνων, εἱλ-
ύσθησαν ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰς πρὸς νότον τοῦ
Ἴστρου χώρας. Καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν κίνδυνος ἔμελλε κυρίως νὰ παρα-
τῇ δεινὸς ἀργότερον, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομά-
ου. Ἀλλ' ἤδη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου ἐπι-
ρμοῦσι τῷ 1027 τὴν πρώτην ἐπιδρομήν, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Βουλ-
ρίαν καὶ πλείστους ζωγρήσαντες καὶ σφάξαντες. Ὁ δὲ βασιλεὺς
ραχθεὶς ἀνέθηκε τὴν ἄμυναν τῆς χώρας εἰς ἄνδρα, ὃν γινώσκομεν
ι μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ Βασιλείου διακριθέντων κατὰ τὰ τελευταῖα
η τῶν βουλγαρικῶν πολέμων, Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην. Ὁ Διο-
νης, περιβεβλημένος τότε τὴν ἀρχὴν τοῦ Σιρμίου, ἀνεδείχθη ὑπὸ
ῦ αὐτοκράτορος δοὺξ Βουλγαρίας. Ἀναλαβὼν δὲ γενναίως τὴν ἀνα-
θεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν, συνεπλάκη πολλάκις πρὸς τοὺς Πατζι-
κας, διασπαρέντας εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν δῃουμένην χώραν, καί, νική-
ς αὐτούς, ἠνάγκασε νὰ διαπεραιωθῶσι τὸν Ἴστρον, ἐπιστρέφοντες
τὰ ἴδια. Οὕτω δὲ τό γε νῦν ἔχον ἀπεκρούσθη ὁ ἐξ αὐτῶν ἐπικεί-
νος κίνδυνος.

Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον στόλος τῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἀφρικῆς
λευσε κατὰ τῶν Κυκλάδων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνέθηκε τὴν καταπο-
λέμησιν τῶν Ἀράβων τούτων ἐπιδρομέων εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ θέ-
ματος Σάμου Γεώργιον Θεοδωροκᾶνον, ἀνήκοντα εἰς γένος ἐπιφανὲς
τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, ἴσως δὲ υἱὸν τοῦ ἐπὶ Βασιλείου φρουραρχήσαν-
τος τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Χίου Βεριβόην.
Ἐπειδὴ δὲ ἡ Χίος δὲν ἀπετέλει ἴδιον θέμα, ἀλλ' ἐτάσσετο εἰς τὸ τοῦ
Αἰγαίου πελάγους, εἰς ὃ καὶ αἱ Κυκλάδες, ὁ χρονογράφος Σκυλίτζης,
ἀντιγράφει ὁ Κεδρηνός, λέγων τὸν Βεριβόην στρατηγὸν Χίου, ἐν-
νοεῖ βεβαίως στρατηγὸν τοῦ θέματος Αἰγαίου πελάγους, ἀναφέρει δὲ
τὴν Χίον ἴσως ὡς ἐξ αὐτῆς στρατεύσαντος τοῦ Βεριβόη μετὰ τοῦ Θεο-
δωροκάνου ἐναντίον τῶν τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ αὐτοῦ θέματος περι-

πολούντων καὶ δῃούντων Ἀγαρηνῶν. Συμπλακέντες δὲ οἱ δύο στρατηγοὶ πρὸς τὸν στόλον τῶν Ἀράβων, ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν ναυμαχίᾳ, καθ' ἣν δώδεκα μὲν πλοῖα τῶν πολεμίων συνέλαβον αὔτανδρα, τὰ δὲ λοιπὰ διεσκόρπισαν, ἀπαλλάξαντες οὕτω τὰς Κυκλάδας τῶν ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς ὁρμῆς κινδύνων.

λα'.

Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς.

Τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου ἐνόσησεν ὁ Κωνσταν[illegible]νος τῇ 9 Νοεμβρίου 1029. Αἰσθανθεὶς δὲ προσεγγίζον τὸ τέρμα [illegible] βίου, ἐσκέφθη περὶ τῆς διαδοχῆς. Καὶ ταῦτα διότι ἐκ τῆς ἐνωρὶς θ[illegible]νούσης ὡραίας καὶ ἀγαθῆς συζύγου Ἑλένης, τῆς θυγατρὸς τοῦ π[illegible]τρικίου Ἀλυπίου, δὲν εἶχε γεννήσει υἱόν, ἀλλὰ μόνον θυγατέρας τρε[illegible] Τούτων ἡ μὲν πρεσβυτέρα Εὐδοκία, λωβηθεῖσα τὸ σῶμα ὑπὸ λοιμικ[illegible] νοσήματος, εὐλογίας, ὡς ὑποτίθεται, εἶχε καρῆ μοναχή, ὑπελείπον[illegible] δ' ἐν τοῖς ἀνακτόροις δύο, ἡ Ζωὴ καὶ ἡ Θεοδώρα, ἀμφότεραι ἀνύμφε[illegible]τοι, καίπερ ἔξωροι ἤδη γάμου. Καὶ ἡ μὲν Ζωὴ ἦγεν ἤδη τὸ πεντηκ[illegible]στὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ἡ δὲ Θεοδώρα εὑρίσκετο ἤδη περὶ τὸ τεσσ[illegible]ρακοστόν.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ μελλοθάνατος Κωνσταντῖνος νὰ ὑπανδρεύ[illegible] ἐν σπουδῇ τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων τούτων καὶ ἀναδείξῃ βασιλ[illegible] καὶ διάδοχον τὸν ἐπ' αὐτῇ γαμβρόν. Ὡς τοιοῦτον δ' ἐξέλεξε τ[illegible] Κωνσταντῖνον Δαλασσηνόν, ἀνήκοντα εἰς γένος τῶν ἐπιφανεστάτ[illegible] ἐν Βυζαντίῳ. Καὶ ἐνθυμεῖται μὲν βεβαίως ἤδη ὁ ἀναγνώστης τὸν Δα[illegible]μιανὸν Δαλασσηνὸν τὸν ἐν ἔτει 999 ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀπάμειαν μάχῃ φονευθέντα δοῦκ' Ἀντιοχείας καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἀποσταλεὶς πρὸς ἐκνίκησιν τῆς ἀποστασίας τῶν δύο Νικηφόρων, τοῦ Ξιφίου καὶ τοῦ Φωκᾶ. Θὰ ἴδωμεν δὲ τὸν αὐτὸν οἶκον διαπρέποντα καὶ κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα καὶ ἀναδεικνύοντα μὲν μίαν αὐτοκράτειραν, Εὐδοκίαν Δαλασσηνὴν τὴν πρώτην σύζυγον Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, συνδεόμενον δὲ πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς δι' Ἄννας Δαλασσηνῆς τῆς περιδόξου μητρὸς τῶν Κομνηνῶν Ἀλεξίου, Ἰσαακίου καὶ Ἀδριανοῦ.

Ἀλλ᾽ ἡ μεταβίβασις τῆς βασιλείας εἰς τὸν ἔκγονον τοῦ ἐπιφανεστάτου ἐκείνου οἴκου ἀπήρεσκεν εἰς τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλης, ἤτοι ἀρχηγὸν τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς, τὸν Συμεὼν, ὅςτις δίκην ἄλλου ἐπάρχου τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων πραιτωριανῶν εἶχεν ἴδιον ὑποψήφιον τοῦ θρόνου. Διὸ παρακωλύεται μὲν ἐντέχνως ἡ ἐκ τοῦ Ἀρμενιακοῦ θέματος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ βασιλέως ἄφιξις τοῦ Δαλασσηνοῦ, ἄγεται δ᾽ εἰς τὰ βασίλεια ὁ ὑποψήφιος τοῦ Συμεὼν Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρός.

Ἦτο δ᾽ ὁ Ῥωμανὸς ἤδη γέρων ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη γεγονώς. Ἀνῆκε δ᾽ εἰς γένος ἀσιατικὸν τῶν διαπρεπεστάτων ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει, οὗ αἱ ἀρχαὶ ἀνέρχονται εἰς τὸν ἔνατον αἰῶνα, καθ᾽ ἃ καὶ οἱ οἶκοι τῶν Σκληρῶν καὶ τῶν Φωκάδων. Ὁ γενάρχης τοῦ οἴκου Λέων ἔσχε διαπρέψει ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἤδη ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ. Ὁ δὲ δισέγγονος τοῦ Λέοντος Ἀργυροῦ καὶ ὁμώνυμος αὐτοῦ Λέων εἶχε νυμφευθῇ τῷ 920 τὴν θυγατέρα Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ Ἀγαθήν. Καὶ ἐπὶ Βασιλείου δὲ τοῦ Βουλγαροκτόνου οἱ Ἀργυροὶ ἦσαν κηδεσταὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἑνὸς αὐτῶν, τοῦ μαγίστρου Λέοντος, λαβόντος σύζυγον ἀδελφήν τινα τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ γάμου ἐγεννήθησαν ἡ Μαρία ἡ συζευχθεῖσα μετὰ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῶν Βενετῶν Πέτρου Β΄ Ὀρσεόλου καὶ ὁ Ῥωμανός. Οὕτω δὲ ὁ νῦν ὑπὸ τοῦ Συμεὼν ὑποδεικνυόμενος ὡς διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως ἐξ ἀδελφῆς, ὡς τοιοῦτος δὲ, ἂν μάλιστα ἐγίνετο καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ εἴπερ τις καὶ ἄλλος δικαιούμενος νὰ διαδεχθῇ τὸν Κωνσταντῖνον, συνεχίζων τὰς παραδόσεις τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἀλλ᾽ ὑπῆρχε κώλυμα ἄξιον λόγου πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου τοῦ Ῥωμανοῦ μετὰ τῆς ἑτέρας τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις θυγατέρων τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Ῥωμανὸς ἦτο ἔγγαμος. Ἀλλ᾽ ὅτε ἤχθη εἰς τὰ βασίλεια, εὑρέθη πρὸ διλήμματος μὴ ἐπιδεχομένου μακρὰς ἀναβολάς. Πρὸ τῆς κλίνης δῆλα δὴ τοῦ μελλοθανάτου βασιλέως ἐδηλώθη αὐτῷ, ὅτι ἢ ὤφειλε νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγον καὶ περιβληθῇ τὸ διάδημα, γινόμενος γαμβρὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἢ ἔμελλε νὰ πηρωθῇ τοὺς ὀφθαλμούς. Μαθοῦσα δὲ ταῦτα ἡ σύζυγος καὶ φοβηθεῖσα περὶ τοῦ ἀνδρὸς, μετ᾽ αὐταπαρνησίας συγκινητικῆς εἰςῆλθεν ἑκουσίως εἰς μονὴν ἀφίνουσα ἐλεύθερον τὸν ἄνδρα.

Ἐκ δὲ τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Κωνσταντίνου προθύμως ἀπεδέχθη

τὴν μετὰ τοῦ Ῥωμανοῦ συζυγίαν ἡ πρεσβυτέρα Ζωή, ἥτις πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν καὶ ὑπερέκεινα εἶχε μνηστευθῆ μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Θεοφανοῦς καὶ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὄθωνος Γ'. Καὶ εἶχον μὲν περατωθῆ αἰσίως αἱ μετὰ τοῦ θείου τῆς Ζωῆς Βασιλείου περὶ τῆς μνηστείας πρεσβεῖαι, εἶχε δὲ καὶ διαπεραιωθῆ ἡ νύμφη εἰς τὴν Ἰταλίαν, καθ' ἃ εἴδομεν, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1002, ἀλλ' ὁ περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Ὄθωνος ἠνάγκασε τὴν Ζωὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄνυμφος δ' ἔκτοτ' ἐν τοῖς βασιλείοις ἔβλεπε τὰς ῥυτίδας σωρευομένας ἤδη ἐπὶ τοῦ προσώπου, ὅτε ἀπροσδοκήτως διὰ τοῦ γάμου μετὰ τοῦ Ῥωμανοῦ ἔτυχε συζύγου καὶ θρόνου. Οὕτω δὲ διὰ τῆς Ζωῆς ὁ θρόνος διετηρήθη εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, εἰς ἣν μετὰ τὸν Ῥωμανὸν εἰσεβίβασε, καθ' ἃ θέλομεν ἴδει, ἡ ἀκόλαστος καὶ φίλαρχος γραῖα διὰ τῶν ἐξώρων αὐτῆς πρεσβυτικῶν ἐρώτων καὶ δύο ἑτέρους συζύγους.

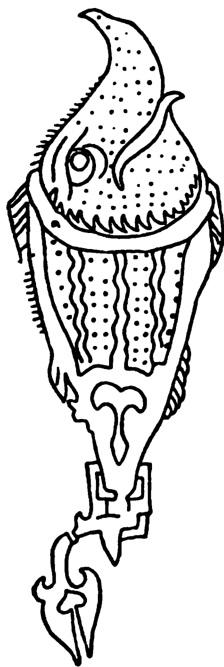
Ἐκλιπόντος δὲ τοῦ κυρίου κωλύματος τοῦ προτέρου γάμου τοῦ Ῥωμανοῦ διὰ τοῦ ἑκουσίου ἀπὸ τῆς πρώτης συζύγου διαζυγίου, εὐκόλως ἔλυσεν ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος τὰς ἐκ τῆς συγγενείας τοῦ γαμβροῦ μετὰ τῆς νύμφης δυσχερείας, καὶ ὁ γάμος ἱερολογήθη, ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος τοῦ Ῥωμανοῦ. Τρεῖς δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἀπέθνησκεν ὁ Κωνσταντῖνος μεσοῦντος τοῦ Νοεμβρίου 1028 μετὰ βασιλείαν δύο ἐτῶν καὶ ἑνὸς μηνός.

ΛΔ'

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

α'

Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρός.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ο ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

νέος αὐτοκράτωρ ὁ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν βυζαντιακὸν θρόνον ὡς σύζυγος τῆς πορφυρογεννήτου Ζωῆς οὐδαμῶς μὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, τὸν Τζιμισκῆν καὶ τὸν Βουλγαροκτόνον, ἀλλ' ἦτο πολὺ καλλίτερος τοῦ πενθεροῦ, πρὸς οὗ τὴν μνήμην ἠθέλησε νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς ὑπηκόους ἅμα τῇ ἀναρρήσει, παρασχὼν πλῆθος χρημάτων ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Ἀληθῶς Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρὸς ἢ Ἀργυρόπωλος οὔτε παιδείας ἦτο ἄμοιρος οὔτε στρατιωτικῆς φιλοτιμίας. Ἀλλ' εἶχε τὸ ἐλάττωμα νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν πολὺ λογιώτερον ἢ ὅ τι πράγματι ἦτο, μάτην πειρώμενος νὰ λαμβάνῃ ὡς πρότυπον τὸν φιλόσοφον αὐτοκράτορα Μάρκον Ἀντωνῖνον· ὡς στρατιώτης δὲ δὲν ἐστερεῖτο μὲν τόλμης, ἀλλὰ δὲν εἶχε, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὴν στρατηγικὴν ἐμπειρίαν καὶ δεξιότητα Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ Τραϊανοῦ, εἰς ὧν ἀπέβλεπε τὴν δόξαν.

Διαδεχθεὶς βασιλέα μειώσαντα τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας, **ἀναστήσαντα τὸ** κράτος **τῶν** εὐνούχων καὶ ἀγαγόντα τὴν πολιτείαν **εἰς**

Μαρίαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1018 ἔζη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βυζαντίου, τιμηθεῖσα ζωστή, ἐξέβαλε τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συμπαρεσύρθη δ᾽ εἰς τὰς ποινὰς ταύτας καὶ Κωνσταντῖνος Διογένης ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς τῶν βουλγαρικῶν πολέμων καὶ ὡς δοὺξ Βουλγαρίας ἔπειτα νικήσας τοὺς Πατζινάκας ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Οὗτος, κατηγορηθεὶς

ΦΙΑΛΗ ΕΞ ΟΦΙΤΟΥ ΛΙΘΟΥ
ΔΩΡΟΝ ΤΗΣ ΠΟΥΛΧΕΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝ ΑΓΙΩι ΟΡΕΙ
ΜΟΝΗΝ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

μελετῶν ἀποστασίαν, ἐστάλη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης ...ρατηγὸς εἰς τὸ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θέμα τῶν Θρᾳκησίων, ἐλεγχθείσης ἔπειτ᾽ ἀληθοῦς τῆς κατηγορίας, ἤχθη δέσμιος εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ...αὶ καθείρχθη ἔν τινι πύργῳ, ἴσως τῷ τοῦ Ἀνεμᾶ. Οὐδ᾽ ἴσχυσε νὰ ...ώσῃ αὐτὸν ἡ συγγένεια μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, οὗ ἦτο κηδεστής, ἔχων σύζυγον τὴν θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Πουλχερίας. Συν-

ετιμωρήθησαν δὲ μετὰ τοῦ Διογένους καὶ οἱ λοιποὶ συνωμόται, ὄντες τῶν ἐπιφανῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν πολέμων ἐπ' ἴσης γνωστὸς στρατηγὸς Εὐστάθιος ὁ Δαφνομήλης.

Συνέχονται δ' αἱ ποιναὶ αὗται, αἵ τε τῶν ἐκπτώτων Βουλγάρων ἡγεμόνων καὶ αἱ τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν, πρὸς ὑπονοίας καὶ καταγγελίας περὶ κοινοπραγίας αὐτῶν μετὰ Θεοδώρας τῆς ἀδελφῆς τῆς αὐτοκρατείρας Ζωῆς. Καὶ κατὰ πόσον μὲν αἱ τοιαῦται καταγγελίαι ἦσαν ἀληθεῖς δὲν εἶνε βέβαιον· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ Θεοδώρα, θεωρηθεῖσα ἔνοχος, ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τῷ 1031 ἐξεβλήθη τῶν βασιλείων, ἐξορισθεῖσα εἰς τὸ Πετρίον, προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸ τῶν τειχῶν παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον, ἔνθα καὶ ἐκάρη μοναχὴ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τῆς Ζωῆς.

Ἀλλὰ καὶ ὡς μοναχὴ δὲν φαίνεται παύσασα ἡ Θεοδώρα νὰ βυσσοδομεύῃ ὁπωσδήποτε συνωμοσίας. Καὶ δὴ μαρτυρεῖται, ὅτι ὀλίγους μετὰ ταῦτα μῆνας καθ' ὃν χρόνον ὁ Ῥωμανὸς ἐστράτευε πρὸς τὴν Συρίαν, ἠγγέλθη εἰς τὴν Ζωήν, ὅτι ὁ Διογένης, ὅστις ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἐκβληθεὶς ἐκ τοῦ πύργου, ἐμόναζεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῆς Θεοδώρας καὶ τῶν ἐπισκόπων Δυρραχίου καὶ Περιθεωρίου ἐν Θρᾴκῃ, ἐμελέτα νἀποδράσῃ πρὸς τὸ Ἰλλυρικόν, ἔνθα ἔμελλε νἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ. Διὸ ἤχθη ὁ Διογένης εἰς τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν· βασανιζόμενος δ' ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου Ἰωάννου, ὃν θὰ ἴδωμεν ἔπειτα ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ῥωμανοῦ πανίσχυρον ὡς ὀρφανοτρόφον, ἀπεκρήμνισεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ φονευθεὶς ἐρρίφθη ἐκεῖ ἔνθα ἐρρίπτοντο οἱ αὐτοκτονοῦντες.

Οὕτω καὶ αὐτὴ ἡ Ζωὴ ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον μεριμνῶσα περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου συντηρήσεως τοῦ Ῥωμανοῦ, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, οὗ τὴν πτῶσιν μετ' ὀλίγα ἔτη ἔμελλεν αὐτὴ νὰ παρασκευάσῃ εἴπερ τις καὶ ἄλλος.

6'

Νέοι πόλεμοι ἐν Συρίᾳ.

Εἰς τὰς φιλοπολέμους διαθέσεις τοῦ Ῥωμανοῦ, ὅστις, καθ' ἃ εἴδομεν, ἐφιλοδόξει νὰ διακριθῇ διὰ στρατιωτικῶν κατορθωμάτων, στα-

δεον κατάλληλον ἐφαίνετο ἐν πρώτοις παρέχουσα ἡ Σικελία. Ἀλλ' ἡ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κατὰ τῶν Ἀράβων πολεμικὴ ἐνέργεια δὲν ηὐδοκίμησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποστολὴν τοῦ Ὀρέστου, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπὸ τὸν κατεπάνω Πόθον πεμφθεῖσα εἰς Σικελίαν στρατιὰ οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ἄξιον λόγου.

Οὐχ ἧττον δὲ κακῶς ἔβαινον τὰ πράγματα ἐν Συρίᾳ ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου κατασταθέντος δουκὸς Ἀντιοχείας Μιχαὴλ Σπονδύλη. Ὁ ἀμηρᾶς τοῦ Χαλεπίου καὶ ἄλλοι ὑποτελεῖς τῶν Σαρακηνῶν τῆς Αἰγύπτου, οἵτινες εἶχον συγκρατηθῆ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου παρὰ τοὺς μακροὺς αὐτοῦ πολέμους ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἕνεκα τῶν βαρέων πληγμάτων, ἅτινα εἶχον καταφέρει κατ' αὐτῶν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, ἀνέλαβον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κωνσταντίνου τὰ ὅπλα, αἰσθανόμενοι τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀδυναμίαν τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας. Ἡ δὲ ἀδεξιότης τοῦ Σπονδύλη καὶ αἱ ἧτται αὐτοῦ ἐπήγαγον τοιαύτην ἐνίσχυσιν τῶν Σαρακηνῶν, ὥστε ὁ Ῥωμανὸς ὀρθῶς ποιῶν ἀνεκάλεσεν αὐτόν, ἀντικαταστήσας διὰ τοῦ οὐχ ἧττον ἀνικάνου Κωνσταντίνου Καραντηνοῦ, ἰδίου γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ. Παρήγγειλε δ' εἰς αὐτὸν νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς πρὶν ἢ ἐπέλθῃ αὐτὸς ὁ βασιλεύς. Πράγματι δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 1030 ἐξεστράτευσεν ὁ Ῥωμανός, βαίνων ἐναντίον τῆς Συρίας. Ἐν ᾧ δ' ἔτι εὑρίσκετο κατὰ τὸ Φιλομήλιον τῆς Φρυγίας, πρέσβεις τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν μετὰ δώρων παρεκάλουν νὰ τύχῃ ὁ ἄρχων αὐτῶν συγγνώμης καὶ ὑπισχνοῦντο νὰ παρέχωσιν εἰς τὸν βασιλέα οὓς καὶ πρότερον φόρους. Ἀλλ' ὁ Ῥωμανός, μὴ εἰσακούσας τῶν συμβουλῶν τῶν περὶ αὐτὸν συνετωτέρων, ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις, καὶ ἐπεχείρησε παράτολμον ἐν πλήρει θέρει στρατείαν εἰς τὴν Συρίαν. Ἤδη δὲ τελευτῶντος τοῦ Ἰουλίου ἥψατο τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀζαζίου, συριακῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεχομένης καὶ κειμένης ἐν ἀποστάσει δύο ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Χαλεπίου. Ἀλλ' ἡ ἐκπολιόρκησις τῆς πόλεως δὲν ἐπετεύχθη. Ἀραβικὴ στρατιὰ ἐπελθοῦσα πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀζαζίου τὸ μὲν πρῶτον ἐνεδρεύσασα διέλυσε τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως χάριν κατασκοπείας ἀποσταλέντα πατρίκιον Λέοντα τὸν Χοιροσφάκτην, συλλαβοῦσα καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγόν, ἔπειτα δ' ἔτρεψεν εἰς ἄκοσμον φυγὴν τοὺς ἐναντίον αὐτῆς πεμφθέντας ὑπὸ Κωνσταντῖνον

τὸν Δαλασσηνὸν ἄνδρας. Αἱ δὲ ἧτται αὗται ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νἀναζεύξῃ τῇ 10 Αὐγούστου, σπεύδων πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς ἣν κατέφθασε τέλος μόλις σωθεὶς ἀπὸ τῶν μεθ' ὁρμῆς διωκόντων τὴν φεύγουσαν στρατιὰν Σαρακηνῶν. Ἀναδείξας δὲ δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς τὸν Συμεών, τὸν παρὰ τῷ πενθερῷ Κωνσταντίνῳ ἀρχηγὸν τῶν σωματοφυλάκων, αὐτὸν ἐκεῖνον εἰς ὃν ἐχρεώστει τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον, καὶ δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας Νικήταν τὸν ἐκ Μισθείας τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Λυκαονίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατησχυμμένος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ δυσάρεστα ἠγγέλθησαν ἐκ Συρίας. Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Νικήτας εἶχον λάβει παρὰ τοῦ βασιλέως ἐντολὴν νὰ καταλάβωσι τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Μενῖκος, ὅπερ εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Σπονδύλη κατὰ δολίαν εἰσήγησιν δοριαλώτου τινὸς Ἄραβος, τοῦ Μουσάραφ· ἀλλ' οὗτος, ἐξαπατήσας ἔπειτα τὸν Σπονδύλην καὶ ἀπελευθερωθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἀνέδειξε τὸ φρούριον ἐκεῖνο ὁρμητήριον τῶν Σαρακηνῶν ἀντὶ προπυργίου τῶν Βυζαντίνων, καθ' ἃ ὑπέσχετο. Ἀλλ' ἡ πολιορκία τοῦ Μενίκου ἀπέτυχε, τοῦ Μουσάραφ ὑπεκδραμόντος νύκτωρ καὶ καύσαντος τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Νικήτα.

Οὐχ ἧττον ἡ ἀτυχία αὕτη τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐν Συρίᾳ. Μετεβλήθησαν δὲ τὰ πράγματα, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἔστειλεν εἰς τὴν Συρίαν τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην καὶ πρωτοσπαθάριον Θεόκτιστον μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς, ἀναθεὶς εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα στρατηγίαν. Ὁ Θεόκτιστος, λαβὼν ἐντολὴν νὰ συμπράξῃ ἐναντίον τῶν Ἀράβων μετὰ τοῦ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Αἰγύπτου ἀποστάντος καὶ εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχωρήσαντος ἀμηρᾶ τῆς ἐν Συρίᾳ Τριπόλεως, τοῦ Πινζαράχ, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Φατιμιδῶν ἀποσταλέντος στρατηγοῦ Ἀλ-Τουσμπερί, ὃν Τοῦσπερ καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι. Οὐ μόνον δὲ τοὺς Αἰγυπτίους κατώρθωσεν αἰφνιδίως ἐπιπεσὼν νὰ νικήσῃ ὁ Θεόκτιστος, ἀλλὰ καὶ τὸ Μενῖκον νὰ ἐκπολιορκήσῃ, ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ Μουσάραφ, φυγόντος καὶ φονευθέντος περὶ τὴν Τρίπολιν, καὶ παραδοθὲν εἰς τοὺς πολιορκητάς. Ὁμοίως δὲ παρέλαβον οἱ νικηταὶ καὶ ἕτερον φρούριον, κείμενον ἐπὶ ἀποτόμου πέτρας καὶ καλούμενον Ἀργυρόκαστρον. Οὕτω δὲ καλλίνικος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Θεόκτιστος, συνεπαγόμενος καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Πινζαράχ, τιμηθέντα πατρίκιον. Μεγάλων δ' ἔπειτα τιμῶν καὶ

δώρων ἠξιώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτὸς ὁ Πινζαράχ, ἐλθὼν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ χρηματίσαντος δουκὸς Ἀντιοχείας Νικήτα.

Ἡ δὲ νίκη αὕτη τῶν Βυζαντίνων δὲν ἦτο ἡ μόνη ἐν Ἀσίᾳ. Ἤδη τὸ παρελθὸν ἔτος, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἀζάζιον ἧτταν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Γουδελίου Μανιάκη πρωτοσπαθάριος Γεώργιος, ὅστις ἦρχε μικροῦ περὶ τὸν Ταῦρον θέματος, οὗ ἡ πρωτεύουσα ἐκαλεῖτο Τελούχ, εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ ὀκτακοσίων Ἀράβων, ἐπελθόντων κατ' αὐτοῦ. Οἱ Ἄραβες ἀπῄτουν τὴν παράδοσιν αὐτοῦ ἀγγέλλοντες ψευδῶς, ὅτι εἶχε ζωγρηθῇ ὁ βασιλεὺς καὶ καταστραφῇ σύμπασα ἡ περὶ αὐτὸν στρατιά. Ὁ δὲ Μανιάκης ὑπεκρίθη, ὅτι ἐπείσθη εἰς τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι ἔμελλε δῆθεν τὴν ὑστεραίαν νἀπέλθῃ ἐκ τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἀπέστειλεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον τροφὰς καὶ ποτά, δι' ὧν ἐμεθύσθησαν οἱ ἀμέριμνοι πλέον Ἄραβες. Ὅτε δ' ἐτράπησαν ἀφροντίστως εἰς ὕπνον, βεβαρημένοι ὑπὸ τοῦ οἴνου, ἐπελθὼν ὁ Μανιάκης ἐναντίον αὐτῶν περὶ μέσας νύκτας ἀπέσφαξε μὲν πάντας, παρέλαβε δὲ διακοσίας ὀγδοήκοντα καμήλους φερούσας φόρτον παντοίων λαφύρων· ἀποτεμὼν δὲ τὰς ῥῖνας καὶ τὰ ὦτα τῶν πεσόντων διεκόμισε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὴν Καππαδοκίαν, αναζευγνύων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Συρίας.

Ταῦτα δὲ πάντα ἠνάγκασαν τοὺς Ἄραβας τοῦ Χαλεπίου νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἀποδεχθέντας τὴν εἰρήνην τὴν προταθεῖσαν διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀμηρᾶ, μεταβάντος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1031 εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ὑποσχεθέντος τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πληρωμῆς τοῦ καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φωκᾶ ἀποτινομένου φόρου. Συνωμολογήθη δὲ ἡ εἰρήνη ἐν Χαλεπίῳ, ἔνθα ἐστάλη χάριν αὐτῆς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως ὁ πρωτοσπαθάριος Θεοφύλακτος ὁ Ἀθηναῖος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην δὲν ἡσύχασεν ἡ Ἀσία. Διὸ τελευτῶντος τοῦ 1031 ἢ ἀρχομένου τοῦ 1032 ἐστράτευσε τὸ δεύτερον αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Συρίαν. Ἀλλὰ μόλις μέχρι τῆς Φρυγίας εἶχε φθάσει, ὅτε ἠγγέλθησαν εἰς αὐτὸν τὰ τῆς στάσεως τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους, ἥτις καὶ ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1032 οἱ μὲν Πατζινάκαι διαβάντες τὸν Ἴστρον

ὰ στόματα τοῦ Νείλου, ἔπλευσε δὲ καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, πλεῖστα πλοῖα τῶν Σαρακηνῶν συλλαβὼν καὶ κατασχὼν πολλὴν λείαν. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ πατρίκιος Νικήτας ὁ Πηγονίτης, προχωρήσας ἔγγιστα τῆς Βαβυλῶνος μετὰ βυζαντιακῆς στρατιᾶς καὶ Ῥώσων ἐπικούρων, ἐξεπολιόρκησε τὸ φρούριον Περκρίν. Τοῦτο δ' εἶχε μὲν παραδώσει ὁ κατέχων αὐτὸ Σαρακηνὸς Ἀλεὶμ εἰς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ υἱοῦ, σταλέντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπ' ἐλπίδι μεγάλων παρ' αὐτοῦ τιμῶν, καὶ εἶχε παραλάβει αὐτὸ ὁ Βούλγαρος Χρυσήλιος· ἀλλ' ἔπειτα μεταγνοὺς ὁ Ἀλεὶμ εἶχεν ἀνακυριεύσει, φονεύσας ἑξακισχιλίους Βυζαντίνους διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ ῥαστώνην τοῦ Βουλγάρου φρουράρχου.

Οὕτω γενναῖοι τοῦ κράτους στρατηγοὶ ἀνεπλήρουν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὴν νωθείαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἠσχολεῖτο εἰς τὴν διὰ μεγάλων δαπανῶν περικόσμησιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν καὶ οἰκοδόμησιν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου, ἀλώβητον δὲ παρὰ τὰς ἑκάστοτε πολεμικὰς ἀτυχίας διεσώζετο τὸ ἀξίωμα τῆς πολιτείας, ὅτε οἱ πρεσβυτικοὶ ἔρωτες τῆς Ζωῆς ἤγαγον εἰς τὸν ὄλεθρον τοῦ Ῥωμανοῦ.

γ'

Ζωὴ καὶ Μιχαήλ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ῥωμανὸς διέτριβε περὶ τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πολιτείας οἱονεὶ ἔρημον ᾐσθάνετο ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἡ Ζωή. Οὔτε τοῦ συζύγου τὰ φίλτρα, οὔτε τῆς παρηκμακυίας ἤδη αὐτοκρατείρας τὰ ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἐπικρεμαννύμενα περίαπτα ἦγον εἰς τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, ἡ δὲ ἀγονία τῆς Ζωῆς αὕτη ἐψύχρανε τὸν σύζυγον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἤρχισεν ἀδιαφορῶν πρὸς τὴν σύνευνον. Καὶ ἄλλα δὲ παράπονα εἶχε κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἡ θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου, βαρέως φέρουσα τὴν φειδωλίαν, μεθ' ἧς διαμεμετρημένα παρεῖχεν εἰς αὐτὴν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, κλείσας τὸ βασιλικὸν ταμεῖον.

Τὰ δ' ἐν τῇ ψυχῇ τῆς οὕτω περιφρονουμένης συζύγου ἀνάμικτα αἰσθήματα προσβεβλημένης φιλοτιμίας καὶ ὀργῆς, εἰς ἃ προσετίθετο οἱ πάρωρος ἐπιδίωξις ἐρώτων, ἤγαγον τὴν Ζωὴν εἰς μοιχικὰς σχέσεις

πρὸς τὸν ἐκ Παφλαγονίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Μιχαὴλ, τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου τοῦ ἔχοντος τὴν ἐποπτείαν τῶν εὐαγῶν οἴκων καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, ἤτοι τὸ ἀξίωμα τοῦ ὀρφανοτρόφου, καθ' ἃ ἔλεγον οἱ Βυζαντῖνοι.

Ὁ Ἰωάννης, εἷς τῶν δεξιῶν ἐκείνων εὐνούχων, οἵτινες λίαν ἐπιτηδείως κατώρθονον νὰ ἰσχύσωσι ταχέως ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου, προϋπάρξας μοναχὸς, ἀλλ' ἀποτινάξας ἔπειτα τὸ ῥάσον τοῦ καλογήρου, εἶχεν ἀνέλθει εἰς ἐξαιρέτως μεγάλην δύναμιν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Ῥωμανοῦ, παρ' ᾧ ὑπηρέτει ἤδη καὶ πρὸ τῆς βασιλείας. Εἶχε δὲ τέσσαρας ἀδελφοὺς, οἵτινες διὰ τῆς προστασίας αὐτοῦ ἀνεβιβάσθησαν ἅπαντες εἰς ἀξιώματα μεγάλα. Ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ὄντων εὐνούχων, τοῦ δὲ νεωτάτου ὄντος ἔτι ὑπεράγαν νεαροῦ, εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἔτυχεν εὐδοκιμήσεως ὁ μετὰ τὸν ὀρφανοτρόφον πρεσβύτερος Μιχαὴλ, ἀνὴρ ἐν ἀκμαίᾳ ἡλικίᾳ καὶ ἐξέχων διὰ τὸ κάλλος. Τοῦτον, εἰςαχθέντα ποτὲ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου εἰς τὰ βασίλεια, προςιδοῦσα ἡ Ζωὴ, κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ μανικοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος. Ὁ δὲ τέως μόλις εἰς αὐτὴν ἀνεκτὸς Ἰωάννης ἔγεινεν αἴφνης προςφιλέστατος χάριν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ὁ ἐκτομίας προεβιβάσθη εἰς μεσίτην τῶν συνεντεύξεων τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὴν Ζωήν. Τὸν δ' ἀδελφὸν τοῦ ὀρφανοτρόφου, ἀποβαλόντα κατὰ μικρὸν τὸ ἐρύθημα, ὅπερ προεκάλεσαν παρ' αὐτῷ τὸ πρῶτον οἱ ἀκκισμοὶ καὶ αἱ προκλήσεις τῆς Ζωῆς, δὲν ἦγεν εἰς τὰ δώματα τῆς βασιλίσσης ἐρωτικὸν πάθος πρὸς τὴν Ζωὴν, ἀλλ' ὑπὸ τοὺς ἐναγκαλισμοὺς τῆς παρήλικος ὑπεκρύπτετο παρὰ τῷ Μιχαὴλ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος ὁ πόθος. Καὶ το μὲν κατ' ἀρχὰς αἱ ἐντεύξεις τῶν μοιχῶν ἐπελοῦντο κρύβδην, καὶ μυστικαὶ ἐφυλάσσοντο αἵ τε πρὸς τὸν ἐραστὴν δωρεαὶ τῆς αὐτοκρατείρας καὶ αἱ οἱονεὶ δοκιμαὶ τῆς βασιλείας, τῆς Ζωῆς ἀποτολμώσης καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλικὸν θρόνον νὰ καθίζῃ λάθρα τὸν ἐρώμενον καὶ τὸ σκῆπτρον νὰ ἐγχειρίζῃ εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ διαδήματος νὰ στέφῃ. Ἀλλὰ τέλος οὔτε ἡ ἐρωτικὴ τύφλωσις τῆς παρήλικος οὔτε ἡ παρασκευαζομένη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος δολοπλοκία ἠδυνήθησαν νὰ διαλάθωσι τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις. Καὶ ποτε μὲν κατώρθονεν ἡ βασίλισσα νὰποστομόνῃ διὰ μεγάλων ἐπαγγελιῶν καὶ δεινῶν ὡς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος ἀπειλῶν τοὺς ἀδιακρίτους μάρτυρας τῶν τεκταινομένων. Ἔπειτα δὲ τὰ τελούμενα ἤρχισαν διαδιδόμενα εἰς πάντας, καὶ μόνον τὸν βασιλέα ἐπεκάλυπτεν ἀκόμη νέφος

αλμίας· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν ὀφθαλμῶν ἀπέπεσε τέλος αλύπτων αὐτοὺς πέπλος. Καὶ ὅμως εἶνε παράδοξον πῶς ὁ Ῥωμα- καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ διὰ τῆς ςηκούσης ποινῆς τόν τε μοιχὸν καὶ τὴν μοιχαλίδα, ἐξηκολούθησεν τρέπων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀκουσίως ἢ ἑκουσίως προβιβάζων τὰς χους αὐτῶν σχέσεις. Οὐδ' ἐχώλαινε μόνον ἡ ἠθικὴ συνείδησις τοῦ οκράτορος, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀδια- ῶν. Τοὐλάχιστον οὐδ' ὅτε ἔμαθε παρὰ τῆς ἀδελφῆς Πουλχερίας τινων τῶν αὐλικῶν τὸν κατ' αὐτοῦ συσκευαζόμενον θάνατον ἔθη εἰς ἔκτακτα κατὰ τοῦ στασιαστοῦ μέτρα. Περιωρίσθη δὲ μόνον καλέσῃ αὐτὸν καὶ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ ἔρωτος. Ἐπὶ δὲ τῇ ῥητῇ αὐ- ἀρνήσει καὶ πάλιν τυφλωθεὶς καὶ νομίζων συκοφαντίας πάντα τὰ όμενα, οὐ μόνον ἐθεώρει τὸν Μιχαὴλ θεράποντα πιστότατον, ἀλλὰ εἶχε συμπαθῶς πρὸς αὐτόν, βλέπων καταλαμβανόμενον ὑπὸ ἐπι- ψίας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε κατέλαβεν αἴφνης τὸν αὐτοκρά- α νόσος δεινή, κατερείπουσα τὸ σῶμ' αὐτοῦ κατὰ μικρὸν καὶ ὑπο- . Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἠλλοιώθη ἐξόδηκος, αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ισαν ἀποπίπτουσαι, καὶ ἔπασχεν ὑπὸ δυσπνοίας· εἰς δὲ τὰ σωματικὰ [illegible] προσετέθη μετατροπὴ τοῦ ἤθους ἐπὶ τὸ μελαγχολικὸν καὶ δυσ- πία καὶ φιλαργυρία. Καὶ τῶν μὲν ἰατρῶν αἱ τέχναι οὐδὲν ὠφέ- ν, κοινὴ δ' ἐκράτει πεποίθησις, [illegible] πρὸς τὰ πιστευόμενα κατὰ ς μέσους αἰῶνας, ὅτι τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα ὠφείλοντο εἰς φαρμακα τῶν βραδέως ἐνεργούντων. Οὐδ' ὑπῆρχε [illegible] τοῖς πολλοῖς [illegible] περὶ τοῦ τίνες ὑπῆρξαν οἱ φαρμακεῖς. [illegible]

[illegible]

Τοιαύτη ἦτο τοῦ αὐτοκράτορος ἡ κατάστασις [illegible] 11 [illegible] τοῦ 1034 ἔτους. [illegible] Μιχαὴλ [illegible]

[illegible]

πιθανῶς μὲν ὁ ἐν τῷ λουτρῷ ἐπελθὼν θάνατος συνέβη κατ' ἀκολουθ τῆς ἀπὸ χρόνου ἤδη κατεχούσης τὸν αὐτοκράτορα νόσου. Ἀλλ' οἱ πλ στοι τῶν συγχρόνων, οἱ πεπεισμένοι περὶ τοῦ δηλητηρίου τοῦ εἰς αὐ δοθέντος ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ζωήν, ἐπίστευον, ὅτι θεράποντες αὐ ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐπισπεύσαντες τὸν ἕνεκα τῆς βραδείας ἐνεργείας τ φαρμάκου ἀναβαλλόμενον θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ δι' ἀποπνιγμοῦ ε τοῦ λουομένου.

Τὰς διαδόσεις δὲ ταύτας ἐπέτεινε καὶ ἐστήριξεν ἡ σπουδή, μεθ' ἡ Ζωὴ τὴν αὐτὴν τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου νύκτα ἔσπευσε νὰ καλέ τὸν πατριάρχην Ἀλέξιον, ὅπως ἱερολογήσῃ μὲν ἀντὶ ἀδροῦ χρυσί τὸν γάμον αὐτῆς μετὰ τοῦ Μιχαήλ, στέψῃ δ' αὐτὸν αὐτοκράτορ Ἅμα δὲ τῇ πρωίᾳ τῆς ὑστεραίας ἐκλήθη ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεω καὶ οἱ συγκλητικοί, καὶ προσεκύνησαν μὲν τὸν νέον αὐτοκράτορα, παρ στησαν δ' εἰς τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, ταφέντος ἐν ὑπ' αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ τῆς Περιβλέπτου. Αὐτόπτης δὲ μάρτ τῆς ἐξοδίου ταύτης πομπῆς τοῦ βασιλέως, ὁ Ψελλός, διηγεῖται, ὁ ὁ νεκρὸς οὔτε ἀπὸ τοῦ χρώματος οὔτε ἀπὸ τοῦ σχήματος διεγιν σκετο, ἔχων τὸ μὲν πρόσωπον ἐξῳδηκός, τὸ δὲ χρῶμα ὠχρὸν καὶ τ κεφαλὴν φαλακράν, ὡς οἱ ἐκ φαρμακοποσίας θανόντες. Καὶ ἐτελέσ μὲν ἡ κηδεία κατὰ τὰ νενομισμένα καὶ πανηγυρικῶς, ἀλλ' ὀλίγ ὑπῆρξαν οἱ θρηνοῦντες τὸν βασιλέα, ὅστις δὲν εἶχε κατορθώσει κα τὰ πέντε καὶ ἥμισυ ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ νἀγαπηθῇ οὔτε ὑπὸ τ συνεύνου οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους.

δ'

Μιχαὴλ ὁ Παφλαγών.

Ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Μιχαὴλ μέχρι τῆς ἀναρρήσε θὰ ἤθελε πιστεύσει, καὶ ἂν ἀπήλλασσεν αὐτὸν τῶν περὶ φαρμακε τοῦ Ῥωμανοῦ ὑπονοιῶν, ὅτι ἔμελλε νὰ φανῇ τετυφλωμένος περὶ τ μοιχαλίδα, εἰς ἣν ἐχρεώστει τὸν θρόνον, καὶ ὅτι, περὶ πάντα ὑπερ ρῶν εἰς αὐτήν, ἤθελεν ἴσως κινδυνεύσει νὰ ἐξελεγχθῇ ἀνάξιος τ διαδήματος, ὅπερ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ὁ καρπὸς τῆς μοιχείας. Ἀλ τὰ πράγματα ἔδειξαν, ὅτι ὁ Παφλαγὼν δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκ

-ων, οἵτινες δύνανται νὰ γίνωνται παίγνιον γυναικῶν ἢ μᾶλλον ὑποπόδιον τῶν ποδῶν γυναίου, οἷα ἡ Ζωὴ ἡ ἀναισχύντως ἐπιβουλεύσασα τὴν κοίτην καὶ τὴν ζωὴν τοῦ συζύγου. Ἀληθῶς δὲ ὁ Μιχαὴλ παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὴν εἰκόν' ἀνδρὸς συνετοῦ καὶ προβλεπτικοῦ, ὀξέως μὲν διαγινώσκοντος τὸ δέον γενέσθαι, ἐσκεμμένως δὲ βαίνοντος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ. Ἄλλως δὲ, καθ' ἃ πολλάκις συμβαίνει εἰς ὁμοίας περιστάσεις, ὁ νέος αὐτοκράτωρ, τυχὼν τοῦ σκοπουμένου, αὐτὸς πρῶτος ἠξίωσε τῆς προσηκούσης περιφρονήσεως τὴν ἐργάτιδα τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ καὶ ἀπελάκτισε τὴν γυναῖκα, ἣν οὐδέποτε εἶχεν εἰλικρινῶς ἀγαπήσει, χωρὶς νὰ ὑπολαμβάνῃ, ὅτι ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων ἐξηκολούθησαν ἀμβλυωποῦντες πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς πρὸς τὸν Ῥωμανὸν διαγωγῆς αὐτοῦ, καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ δὲν ἤθελε παύσει μεταδιδομένη διάστροφος μέχρις ἡμῶν, ἂν δὲν ἤθελεν ἀποκαταστήσει τὴν περὶ αὐτοῦ ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἡ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακάλυψις τῆς χρονογραφίας τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ὅστις, ὑπηρετήσας ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοκράτορος, παρέστη ὑπεραπολογητὴς αὐτοῦ δικαιώσας αὐτόν.

Τῆς δὲ προμεμελετημένης συνέσεως, μεθ' ἧς προέβη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, δεῖγμα εἶνε ἡ προσοχὴ μεθ' ἧς ἀπέφυγε νὰ προβῇ εἰς βιαίαν ἀναστάτωσιν τῶν τῆς πολιτείας. Ἀπ' ἐναντίας δὲ, ἀνεχθεὶς ἐπί τινα χρόνον τὴν ἐξακολούθησιν τῆς προτέρας πορείας τῶν πραγμάτων, ἐκάθηρεν ἔπειτα κατὰ μικρὸν τὴν αὐλὴν ἀπὸ τῶν λυμαινομένων αὐτὴν καὶ περιώρισεν ὁσημέραι μᾶλλον τὴν Ζωὴν, ἀφαιρέσας ἀπ' αὐτῆς προϊόντος τοῦ χρόνου πᾶσαν δύναμιν, περιορίσας αὐτὴν εἰς τὴν γυναικωνῖτιν καὶ μεταστήσας ἀπὸ δεσπότιδος, οἷα ἐφαντάζετο ὅτι θὰ μείνῃ, κυριαρχοῦσα αὐτοῦ, εἰς ὑποτακτικὴν φρουρουμένην ὑπὸ πιστῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα θεραπαινίδων ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ γένους. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν πρὸ τῆς βασιλείας χρόνων οἰκεῖοι αὐτοῦ δὲν προεβιβάσθησαν εὐθὺς εἰς ἀρχὰς περιφανεῖς, ἀλλ' ἠμείφθησαν τὸ πρῶτον διὰ κατωτέρων ἀξιωμάτων, οἱονεὶ προγυμναζόμενοι εἰς τὸ διοικεῖν τὰ κοινὰ καὶ προαγόμενοι μόνον βαθμηδόν.

Ταῦτα δὲ πάντα λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν καὶ ἀναμετροῦντες τὴν ὅλην τοῦ Μιχαὴλ πολιτείαν, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τάξωμεν αὐτὸν θαρρούντως εἰς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ὁμογνωμονοῦντες πρὸς

πην τοῦ λαοῦ. Ἄλλως δὲ δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ λησμονῇ ὁ ἐκτεμία[illegible], ὅτι ὁ Δαλασσηνὸς ἀνῆκεν εἰς ἕνα τῶν πρώτων οἴκων τῆς αὐτοκρατ[illegible]ρίας καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγων ἤδη ἐτῶν θνήσκων ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖν[illegible] εἶχε κρίνει αὐτὸν ἄξιον συζυγίας μετά τινος τῶν ἰδίων θυγατέρων κ[illegible] τοῦ διαδήματος. Ἡ δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τὴν κλίνην τ[illegible] πατρὸς τῆς Ζωῆς ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρμενιακῷ θ[illegible]ματι κτημάτων αὐτοῦ ἄφιξις τοῦ μεγάλου γαιοκτήμονος καὶ εὐπατρίδ[illegible] εἶχε ματαιωθῇ διὰ δόλου τοῦ τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντί[illegible] πρωθυπουργοῦντος Συμεών, προκρίναντος Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρό[illegible]. Κατὰ ταῦτα ἡ στάσις τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐφαίνετο ἐπαναφέρουσα [illegible] πράγματα μετὰ πάροδον ἐτῶν πέντε καὶ ἡμίσεος εἰς ὃ σημεῖον εὑρ[illegible]σκοντο μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ προκατόχου καὶ πενθεροῦ τοῦ Ῥ[illegible]μανοῦ. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη, ὅπως πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων περ[illegible]πλοκῶν ματαιωθῇ τὸ κίνημα τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐν αὐτῇ τῇ γενέσε[illegible]. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπέστειλεν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν ἀποστ[illegible]την τὸν εὐνοῦχον Ἐργοδότην, δοὺς εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νἀνταλλά[illegible] μετὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ ὅρκους καὶ ἀγάγῃ αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. [illegible] τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Ἰωάννης διὰ παντοίων δωρεῶν καὶ ὑποσχέ[illegible]σεων προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν βασιλείαν τὴν [illegible] σύγκλητον καὶ τὰ πλήθη, ὅπως ἀπομονώσῃ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον τ[illegible] στάσιν. Καὶ ὁ μὲν Ἐργοδότης δὲν κατώρθωσε νἀγάγῃ τὸν Δαλασσ[illegible]νὸν πρὸς τὸν βασιλέα· ἐπετεύχθη δὲ τέλος τοῦτο διὰ νέου ἀποστόλ[illegible] τοῦ βασιλέως, τοῦ ἰδίου συμπολίτου Κωνσταντίνου τοῦ Φαγίτ[illegible], ὅστις διὰ βαρέων ὅρκων καὶ ὁμολογιῶν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν Δαλα[illegible]σηνὸν νὰ ἔλθῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐλθόντα δ' αὐτὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς καὶ ἠξίωσε μεγάλων τιμῶν.

Ἀλλά, καθ' ἃ φαίνεται, ὁ Δαλασσηνός, καίπερ διαμένων παρὰ τῷ βασιλεῖ ἐν τιμῇ μέν, ἀλλὰ δίκην δεσμώτου ἐν τῷ παλατίῳ τῷ καλουμένῳ τὰ Κύρου, ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἐπίφοβος. Ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ κατεφάνη μετ' οὐ πολύ, ὅτε πρὸς τιμωρίαν τῶν Ἀντιοχέων, φονευσάντων φορολόγον καλούμενον Σαλίβαν, ἐστάλη ὡς δοὺξ Ἀντιοχείας ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Νικήτας, εἰς ὃν ἀπαγορεύσαντες τὸ κατ' ἀρχὰς τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον οἱ Ἀντιοχεῖς ἐπέτρεψαν αὐτὴν μόνον μεθ' ὑπόσχεσιν ἀμνηστίας. Ἀλλ' ὁ Νικήτας παρέβη τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν καὶ διέταξε φόνους καὶ δεσμεύσεις, ἐνίους τῶν κορυφαίων ἀποστείλας δεσμίους εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ γράψας εἰς τὸν

Ιωάννην, ὅτι ὁ ὑποκινήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ἀντίστασιν το ὁ Δαλασσηνός. Τότε δὲ συλληφθεὶς οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὸν Αὔγουστον τοῦ 1034 ἐστάλη ἐξόριστος εἰς τὴν νῆσον Πλάτην. Η δ᾽ ἀποκάλυψις τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ τεκταινομένων συμπαρέσυρεν εἰς ιμωρίαν καὶ τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Δοίαν καὶ τρεῖς δὲ τῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γνωρίμων καὶ πλουσίων. Συνεξωρίσθη δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρωθυπουργὸς Συμεών, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἄλλοτε προτιμήσας τοῦ Δαλασσηνοῦ ὡς διάοχον τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου τὸν Ῥωμανὸν καὶ ἔπειτα ἐπὶ τοῦ Ρωμανοῦ ὡς δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς στρατηγήσας ν Συρίᾳ. Ἐτιμωρήθη δὲ ὁ Συμεὼν ὡς μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὰ δρώενα καὶ φανερῶς κακίσας τὴν πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν ἀδικίαν καὶ τὴν θέτησιν τῶν βασιλικῶν ὅρκων. Καὶ ταῦτα μὲν λέγουσιν οἱ χρονοράφοι· πιθανώτερον δὲ εἶνε ὅτι ὁ Συμεὼν εἶχε μεταστραφῆ μετὰ ν θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν καὶ ἐθεωρήθη συνγὸς αὐτοῦ. Διὸ ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπεκάρη ναχὸς ἔν τινι μονῇ τοῦ βιθυνικοῦ Ὀλύμπου. Οὐδ᾽ ἔπαυσαν οἱ ἀπὸ ῦ Δαλασσηνοῦ φόβοι καὶ μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ᾽ ἔτι τῷ 39 ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθει καταδιώκων τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, καὶ ὥρισε τὸ ἔτος ἐκεῖνο τούς τε ἀδελφοὺς αὐτοῦ Θεοφάνην καὶ Ῥωνόν, πατρικίους ὄντας, καὶ τὸν ἐξάδελφον αὐτῶν Ἀδριανὸν καὶ τοὺς ποὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, σπεύδων νὰ φανίσῃ τὸ ὅλον γένος.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους τῆς φυλακίσεως τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐξάλλετο ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξοριζόμενος εἰς Λέσβον, ἀνὴρ ὐχ ἧττον τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐπιφανὴς καὶ ἐξ ἀρχαίου καταγόμενος οἴου, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει διαπρέπων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ῥωμανοῦ, Κωνσταντῖνος ὁ ἐπιλεγόμενος Μονομάχος. Ἤγαγε δ᾽ εἰς τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ ὅ τε ἐκ τῆς περιφανείας τοῦ γένους φόβος καὶ αἱ ὑπόνοιαι τοῦ αὐτοκράτορος περὶ ἐρωτικῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὴν γηραιὰν Ζωήν.

Καὶ διὰ μὲν τῆς τοιαύτης ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἐν τῷ κράτει ἐπιφόβων ἀντιπάλων οἱ Παφλαγόνες ἐπεζήτουν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ ληθῶν ἢ ὑποτιθεμένων κινδύνων. Ἀλλ᾽ ἦτο ἀνάγκη καὶ ἄλλως νὰ τερεωθῇ ὁ θρόνος τοῦ ἄπαιδος Μιχαὴλ καὶ ἡ παφλαγονικὴ δυναστεία. Καὶ ἐν τῷ ζητήματι δὲ τούτῳ ἐπιφαίνεται ἡ συγγενοκρατία ἐκείνη ἡ αρακτηρίζουσα τὴν ἀρχὴν τοῦ Μιχαήλ, ἧς εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάνης. Ἐξέλεξε δῆλα δὴ οὗτος ὡς διάδοχον τοῦ Μιχαὴλ μετὰ θάνατον

τὸν ἀνεψιὸν ἀμφοτέρων Μιχαὴλ, τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς Μαρίας. Ταύτης σύζυγος ἦτο ὁ Στέφανος, ἀνὴρ ἔργον ἔχων τὴν διὰ πίσσης διάχρισιν τῶν ναυπηγουμένων πλοίων. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο δὲν πρέπει βεβαίως νὰ θεωρήσωμεν τὸν Στέφανον μετερχόμενον χειρωνακτικῶς, εἰ καὶ εὐφημεῖται αὐτοῦ ἡ περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἐμπειρία, ἀλλ᾽ ὡς βιομήχανον ἀναλαμβάνοντα ἐξ ἐπιχειρήσεως τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ᾽ οὐχ ἧττον, καθ᾽ ἃ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι εἶχον καλέσει βυρσοδέψην τὸν Κλέωνα καὶ λυχνοποιὸν τὸν Ὑπέρβολον, οὕτω καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Μιχαὴλ Βυζαντῖνοι ἐπωνόμασαν Καλαφάτην τὸν Στέφανον. Τὸ δ᾽ ἐπώνυμον τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς τὸν υἱὸν, καὶ τοῦτο φέρει ὁ Μιχαὴλ ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ καὶ ὡς βασιλεὺς, εἰ καὶ ὁ Στέφανος ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τετάρτου τοῦ συζύγου τῆς Ζωῆς προήχθη εἰς ἄρχοντα τοῦ στόλου, καὶ ἦτο δικαιότερον νὰ ἐπωνυμῆται ναύαρχος μᾶλλον ἢ καλαφάτης.

Δημοτελὴς ἐτελέσθη ἐν τῷ κατὰ τὰς Βλαχέρνας ναῷ τῆς Θεοτόκου ἡ ἑορτὴ τῆς παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Ζωῆς υἱοθεσίας τοῦ Μιχαὴλ, δι᾽ ἧς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως εἰσποιούμενος εἰσήγετο εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, καὶ ἡ ἀναγόρευσις αὐτοῦ εἰς καίσαρα ἡ ἐνδεικνύουσα τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς μέλλοντος διαδόχου τοῦ θρόνου. Ἀλλ᾽ οὐχ ἧττον ὁ καῖσαρ δὲν ἠξιοῦτο παρὰ τοῦ Μιχαὴλ τῶν ὀφειλομένων τιμῶν, οὔτε εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν παρακαθήμενος πλὴν ἢ ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἑστιάσεσιν, οὔτε τυγχάνων τιμητικῆς δορυφορίας καὶ οἰκῶν ὡς ἐν ὑπερορίᾳ ἔν τινι τῶν προαστείων τῆς βασιλευούσης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης, οὗ αἱ προτροπαὶ ἀνήγαγον τὸν ἀνεψιὸν εἰς τὸ περίβλεπτον ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, δὲν ἐφαίνετο ἔπειτα στέργων τὸν Μιχαήλ· ἐγεννήθη δὲ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ κρυφία τις ἀντίθεσις καὶ ἀντιζηλία, προκληθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἅμα καὶ ὑπούλου χαρακτῆρος τοῦ μέλλοντος βασιλέως, ἐπιβουλεύοντος τὸν θεῖον ἀντεπιβουλεύοντα.

Ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν σύμπασαν δύναμιν εἶχεν ὁ Ἰωάννης, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀνέμενεν ἀνυπόμονος τὴν αὔριον. Οἱονεὶ δὲ πρόαγγελος τῆς μελλούσης ἐκπτώσεως ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἰωάννην ἡ ἀποτυχία ἣν ὑπέστη τῷ 1037, ὅτε, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ κεκτημένα, διενοήθη νὰ ὑποτάξῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, γινόμενος πατριάρχης. Καὶ ἐτάχθησαν μὲν ὑπὲρ τοῦ εὐνούχου ἐραστοῦ τῆς πατριαρχείας οὐκ ὀλίγοι τῶν μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, διενεργοῦντες τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ χάριν τοῦ

ωάννου καταβίβασιν τοῦ Ἀλεξίου ὡς μὴ προχειρισθέντος κανονικῶς, .λὰ διὰ μόνης τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ τοῦτον ωσεν ἡ ἑτοιμότης ἣν ἐπέδειξεν, ἰσχυρισθεὶς, ὅτι εὐχαρίστως θέλει :ταβῇ τοῦ θρόνου, ἂν συγκαθῃροῦντο μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ μητρο-ιλῖται ὅσους εἶχε χειροτονήσει ἐπὶ ἕνδεκα ἤδη καὶ ἥμισυ ἔτη καὶ ἀνεματίζοντο οἱ τρεῖς βασιλεῖς οὓς εἶχε στέψει μετὰ τὸν Βασίλειον.

ς'

Σαρακηνοί, Ἀβασγοί, Ἀρμένιοι, Πατζινάκαι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλ-λαγὴ βασιλέως ἐνέβαλε νέον θάρρος εἰς τοὺς πολεμίους τοῦ Βυζαν-ίου, τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς Πατζινάκας, τοὺς Ἀβασγοὺς καὶ αὐτοὺς : τοὺς Βουλγάρους.

Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1032 καὶ 1033 κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων νῖκαι τοῦ Νικηφόρου Καραντηνοῦ δὲν εἶχον ἀφοπλίσει αὐ-τοὺς, δὲν ἔπαυσαν δ' ἐπιπλέοντες ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἰδίως ;οῦντες τὰς Κυκλάδας. Ἀλλ' ὅτε Σαρακηνοὶ ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Σι-ελίας ἐπέδραμον τὸν Μάϊον τοῦ 1035 τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παρά-:α τοῦ Θρακησίου θέματος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁ βυζαντιακὸς στόλος φρουρῶν τὰ πελάγη ἐκεῖνα κατεπολέμησεν αὐτοὺς ἐπιφανῶς. Καὶ ἑντακόσιοι μὲν αὐτῶν ἤχθησαν ζῶντες πρὸς τὸν βασιλέα, οἱ δὲ λοιποὶ ἔντες ἀνεσκολοπίσθησαν ἐν τῇ μικρασιατικῇ παραλίᾳ. Καὶ πάλιν δ' :ειτα ἐπιδραμόντας τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας ἐνίκησεν ὁ στρα-ιγὸς τοῦ θέματος Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Χαγὲ κατὰ κράτος, ντακοσίους μὲν ζωγρήσας, τοὺς δὲ λοιποὺς αὐτῶν καταποντίσας. Καὶ τὰ γῆν δ' ἐξηκολούθουν ἀγῶνες μεταξὺ Σαρακηνῶν καὶ Βυζαντί-ν. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1034 ἐκυρίευσαν οἱ Σαρα-ινοὶ προςωρινῶς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας, περικλεισθέντα μετ' οὐ πολὺ ι τείχους ὀχυρωτάτου ὑπὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου Ἰωάννου, εὐγνωμο-ῦντος ἐπὶ θεραπείᾳ ἧς ἔτυχεν ἐπιφοιτήσας εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ναὸν οῦ θαυματουργοῦ ἁγίου Νικολάου. Οἱ δ' ἐν Χαλεπίῳ Σαρακηνοὶ ἐξ-δίωξαν τὸν παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθέντα ἁρμοστήν. Τολμηρότεροι δ' ὁσημέραι ἀποβαίνοντες ἐθάρρησαν τὸν Δεκέμβριον 1036 νὰ ἐπιτε-

θῶσι καὶ ἐναντίον αὐτῆς τῆς Ἐδέσσης. Ταύτης ἦρχε πρότερον ὁ γενναῖος Γεώργιος Μανιάκης, ἀλλ᾽ οὗτος εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχων τῆς Μηδίας καὶ τῆς Ἀσπρακανίας, ὁπόθεν ἔπειτα ἐπέμφθη εἰς τὴν Σικελίαν· ἀντικατέστησε δ᾽ αὐτὸν ἐν Ἐδέσσῃ ὁ Λέων Λεπενδρηνός, καθ᾽ οὗ ἐπῆλθον ἐν κοινοπραγίᾳ οἱ Ἄραβες τῆς Μεσοποταμίας. Πολιορκουμένη δ᾽ ὑπ᾽ αὐτῶν κρατερῶς ἡ Ἔδεσσα ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῇ, ὅτ᾽ ἔσωσεν αὐτὴν παρ᾽ ἐλπίδα ἡ βοήθεια, ἣν ἀπέστειλεν ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Κωνσταντῖνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὃν ἐπὶ τῇ ἀνδραγαθίᾳ ταύτῃ ὁ Μιχαὴλ ἀνέδειξε δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ πάλιν ἐπειράθησαν οἱ Ἄραβες τῆς Ἐδέσσης τῷ 1038, στρατηγοῦντος ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἴβηρος Βαρασβατζέ. Ἐμελέτων δὲ νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν διὰ δόλου τοιούτου. Εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἔδεσσαν δώδεκα ἄρχοντες ἔχοντες ἀκολούθους πεντακοσίους ἱππεῖς καὶ καμήλους πεντακοσίας, φερούσας χίλια κιβώτια, ἐν οἷς ἦσαν ἐγκεκλεισμένοι δισχίλιοι ὁπλῖται. Προφασιζόμενοι δὲ ὅτι διέβαινον ἐκεῖθεν ἀπερχόμενοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ δώρων πρὸς τὸν βασιλέα, ἐσκόπουν νὰ ἀνοίξωσι νύκτωρ τὰ κιβώτια καὶ καταλάβωσι διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀνδρῶν τὴν πόλιν. Ὁ δὲ στρατηγὸς τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐδεξιώθη φιλοφρόνως, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον τῶν ἱππέων καὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἐν ᾧ δ᾽ οἱ νέοι παμπληθεῖς Δούρειοι ἵπποι διητῶντο ἔξωθεν τῆς Ἐδέσσης, Ἀρμένιος ἐπαίτης, γινώσκων καὶ τὴν ἀραβικήν, διερχόμενος παρὰ τὸν τόπον ἔνθα ηὐλίζοντο αἱ κάμηλοι, παρέστη αὐτήκοος τῶν ὁμιλιῶν δύο τῶν ἔν τινι κιβωτίῳ ἐγκρυπτομένων Ἀράβων, καὶ κατήγγειλεν εἰς τὸν στρατηγὸν τὸ τέχνασμα. Οὗτος δὲ σπεύσας ἀφῆκεν ἐν τῇ πόλει ἑστιωμένους τοὺς φιλοξενουμένους καὶ διαρρήξας τὰ κιβώτια ἀπέσφαξεν ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτοῖς ἄνδρας μετὰ τῶν ἱππέων καὶ τῶν καμηλοκόμων· ἐπιστρέψας δ᾽ ἔπειτα εἰς τὴν πόλιν ἐφόνευσε καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς πλὴν ἑνός, ὃν ῥινοκοπήσας καὶ ὠτοκοπήσας ἀπέστειλεν οἴκαδε ἄγγελον τῶν γενομένων.

Τοιαῦται εἶνε αἱ περὶ τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγώνων διηγήσεις, ἔχουσαί τι τὸ μυθιστορικὸν καὶ ἀξιοπαρατήρητον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὑπολανθάνει ἐν αὐταῖς προφανής τις ἐπανάληψις γεγονότων καὶ ταὐτότης ἀριθμῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ξενίζει ὁ κατ᾽ ἐπανάληψιν μνημονευόμενος ἀριθμὸς πεντακοσίων ζωγρηθέντων Ἀράβων. Ταῦτα δὲ πάντα ἄγουσιν εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι οἱ χρονογράφοι, ἀπὸ διαφόρων πηγῶν

τὰ διαφόρων ἔν τισι λεπτομερειῶν παραλαβόντες ταὐτὰ γεγονότα, ώρισαν αὐτὰ εἰς διαφόρους πράξεις.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν κυριωτάτων τούτων συμπλοκῶν πρὸς τοὺς Ἄρα-ς καὶ ἄλλαι παρέστησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ ἀνωμαλίαι τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Σεναχηρεὶμ τοῦ ἀνταλλάξαντος πρὸς ν Βασίλειον τὴν Ἀσπρακανίαν, ἧς ἐβασίλευε πρότερον ὁ πατήρ, ὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Σεβαστείας, κατηγγέλθησαν εἰς τὸν Μιχαὴλ ὡς λετῶντες ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὅτε ἀπεστάλη κντίον αὐτῶν βυζαντιακὴ στρατιά, οἱ υἱοὶ τοῦ Σεναχηρεὶμ παρὰ ς παρακελεύσεις τοῦ γηραιοῦ αὐτῶν στρατηγοῦ Σαπώρου ὡμολό-σαν πίστιν πρὸς τὸν βασιλέα, καί, ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, νδιηλλάγησαν μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸν τάφον Βασιλείου τοῦ Βουλγα-κτόνου.

Καὶ πρὸς τοὺς Ἀβασγοὺς δ' ἦλθεν εἰς ρῆξιν ὁ Μιχαήλ. Εἶχε δὲ οσαρτηθῆ ἡ Ἀβασγία μετὰ τῆς Ἰβηρίας εἰς τὸ Βυζάντιον, καθ' ἃ δομεν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Δαβὶδ καὶ τὴν ἐπὶ Βασιλείου ῦ Βουλγαροκτόνου ἐκνίκησιν τοῦ Παγκρατίδου Γεωργίου. Καὶ ἐπι-μία δ' εἶχε συναφθῇ μεταξὺ τῶν Παγκρατιδῶν καὶ τῆς βυζαντιακῆς λῆς ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, οὗ ἀνεψιάν τινα ἔλαβεν εἰς γάμον ὁ Παγ-άτιος, πιθανῶς υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Ἀλλ' ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρό-ν Μιχαὴλ ὁ Παφλαγών, ὁ Παγκράτιος ἐπὶ τῷ προσχήματι τῆς δικήσεως τοῦ θείου τῆς γυναικὸς Ῥωμανοῦ ἀποστατήσας ἀπὸ τοῦ υζαντίου τελευτῶντος τοῦ 1034, ἀνέκτησε τὰς ἐπὶ τῶν προπατόρων ; τοὺς Βυζαντίνους δοθείσας κτήσεις. Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς οὐδὲν τεπεχείρησαν ἐναντίον αὐτοῦ οἱ Βυζαντῖνοι· ἀλλ' ὅτε ὁ Παγκρά-ος απηυθαδίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σφοδρῶς ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ υζαντίνου κατεπάνω Ἰβηρίας Ἰασίτου, ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ ἀπεφά-σε νὰ ἐπέμβῃ. Διέταξε τότε ὁ Ἰωάννης τελευτῶντος τοῦ 1037 τὸν δελφὸν καὶ ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολῆς Κωνσταντῖνον νὰ ἐκστρα-εύσῃ ἐναντίον τοῦ Παγκρατίου μετὰ τῶν ἀσιατικῶν ταγμάτων, ὑπο-σχεθεὶς νὰ συνεκπέμψῃ πάντως κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ καὶ τὸν καθ-ρημένον Δαλασσηνὸν ὡς σύμβουλον αὐτοῦ καὶ παραστάτην. Καὶ τράτευσε μὲν ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀθετήσεως τῆς ὑπο-χέσεως περὶ τοῦ Δαλασσηνοῦ, ὅστις μάλιστα τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐξωρίζετο . Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς έστρεψεν ἄπρακτος ἐκ τῆς ἐκστρατείας.

Καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν δ' ἐστράτευσαν περὶ τούτους τοὺς χρόνους οἱ Βυζαντῖνοι, τοῦτο μὲν θέλοντες νὰ διασώσωσι τὰ ἐπὶ τῆς πόλεως Ἀνὶ δικαιώματα αὐτῶν, τοῦτο δὲ ἀναμιχθέντες εἰς τὰς ἐμφυλίους ἔριδας περὶ τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ὑπέστησαν κατὰ τὰς ἀρμενιακὰς πηγὰς πανωλεθρίαν, οὐδ' ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσί τι ἄξιον λόγου, εἰ καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτῶν εἰς τὰ τῆς Ἀρμενίας ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου.

Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ὁπωσδήποτε ἀντέστη ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐναντίον Σαρακηνῶν, Ἀβασγῶν καὶ Ἀρμενίων. Ἀλλ' ὅλως ἀνίσχυρος ἀπεδείχθη ἀπέναντι τῶν Πατζινάκων, οὓς γινώσκομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου ἐπιδραμόντας τὰς πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως χώρας. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους ἐκνίκησις αὐτῶν δὲν εἶχεν ἀποθαρρύνει αὐτούς. Ἰδίως δὲ παρουσιάζονται τολμηρότεροι ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῖς ἀναδείξεως τοῦ ἀρχηγοῦ Τυρὰχ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κιλτὲρ, ὃν οἱ Πατζινάκαι ἐτίμων διὰ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους, καίπερ ἔχον- ἀντίπαλον ἄνδρα ἄσημον μέν, ἀλλὰ πολεμικώτερον καὶ δραστηριώτερον αὐτοῦ, τὸν Κεγένην. Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν δύο ἀνδρῶν ἐναντίον ἀλλήλων ἀνταγωνισμὸς παρουσιάζεται ἀργότερον, ἐπὶ βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου· ἤδη δ' ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Πατζινάκαι μετὰ πολλῆς τῆς ὁρμῆς καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐπιτίθεντ- κατὰ τῶν εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποτεταγμένων χωρῶν τῆς ἀρχαίας Βου- γαρίας, διαπεραιούμενοι τὸν Ἴστρον. Ἡ δὲ πρώτη αὐτῶν ἐπιδρο- ἔγεινεν ἤδη τῷ 1034, τὸν δὲ χειμῶνα τοῦ ἑπομένου ἔτους διέβησ- καὶ πάλιν τὸν ὑπὸ δεινοῦ παγετοῦ κρυσταλλωθέντα ποταμόν. Ο- περιωρίσθησαν εἰς τὴν δῄωσιν τῆς ἀρχαίας Βουλγαρίας, ἀλλὰ προέ- σαν δῃοῦντες μέχρι τῆς Θρᾴκης ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς Μακεδονίας ἐξ ἑ- ρου, ἐν ᾗ προεχώρησαν μέχρις αὐτῆς τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ κατὰ τὸ ἔαρ δὲ τοῦ 1036 ἐκ νέου ἐπέδραμον τρὶς τὰς βυζαντιακὰς χώρας, ὅτε καὶ ἐζώγρησαν τρεῖς τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν. Καὶ οὐδεμία μὲν ἅλωσις πόλεως ἀναφέρεται κατὰ ταύτας τὰς βεβαίως παροδικὰς ἐπιδρομάς, ἀλλ' οὐδὲ μνεία γίνεται ἀντιστάσεώς τινος τῶν Βυζαντίνων, οἵα ἡ νικηφόρως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Διογένους ἐπιτευχθεῖσα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

ζ'

Ὁ περὶ Ἀράλδου καὶ τῶν Ἀθηνῶν θρῦλος.

Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν εἰς οὓς ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀνέθηκεν ἐπὶ
χαὴλ τοῦ Παφλαγόνος τὴν καταπολέμησιν τῶν Σαρακηνῶν πει-
τῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν μετὰ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Γεωργίου
ανιάκη σύμπραξιν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας εἶνε καὶ ὁ
τὸ Ἰσλανδῶν, Δανῶν καὶ Γερμανῶν συγγραφέων τῶν μέσων αἰώνων
ντμονευόμενος Νορβεγὸς Ἀράλδος.

Ἀράλδος ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστηρὸς (Hardraade) ὁ υἱὸς τοῦ Σι-
σύρδου, ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα μετὰ τὸν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Στι-
λαστάδης τὸν Ἰούλιον τοῦ 1030 συμβάντα θάνατον τοῦ βασιλέως
ς Νορβεγίας Ὀλὰφ τοῦ Παχέος, ἦλθεν ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς τὴν
ονσταντινούπολιν, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῶν Βα-
γγων, τῶν ὑπερβορείων ἐκείνων ἐπικούρων τῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου
αἰῶνος, καθ' ἃ εἴδομεν, ὑπηρετούντων ἐν τῇ βυζαντιακῇ στρατιᾷ.
κρίθη δ' ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ὁ Νορβεγὸς ἐκ βασιλικοῦ αἵματος
μῶν ἐπὶ δεκαετίαν, ἀπὸ τοῦ 1033 μέχρι τοῦ 1043, συμπολε-
σας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ συστρατοπεδευόμενος
ἄλλων Νορβεγῶν, Δανῶν, Ἄγγλων καὶ Ῥώσων ἐν τῇ θαυμα-
ἐκείνῃ διὰ τοὺς ὑπερβορείους Μικλαγάρδ, ὡς ἐκάλουν τὴν Κων-
ντινούπολιν οἱ ὁμόφυλοι τοῦ Ἀράλδου. Μετὰ δὲ μακρὰν καὶ περι-
ειώδη συμμετοχὴν τῶν βυζαντιακῶν πολέμων ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν ὁ
ράλδος πρὸς τὸν Γεώργιον Μανιάκην καὶ ἔπειτα πρὸς τὴν Ζωὴν
λευσεν εἰς Ῥωσίαν πρὸς τὸν Ἰαροσλάβον, καί, λαβὼν σύζυγον τὴν
γατέρ' αὐτοῦ Ἐλισάβετ, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ
ηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Νορβεγίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ
Μάγνου τῷ 1047. Ἐκστρατεύσας δ' ἐκεῖθεν τῷ 1066 μετὰ Τόστιγ
τοῦ ἀποστάτου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἄγγλων Ἀράλδου πρὸς
καθυπόταξιν τῆς Ἀγγλίας ἔπεσε μαχόμενος.

Νορβεγικοὶ λόγοι πλεῖστα ὅσα θρυλοῦσι περὶ τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ
τῶν Βαράγγων καὶ τῶν ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ περιπετειῶν αὐτοῦ.
Ὁ Νορβεγὸς ἥρως παρίσταται νικήσας τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν δέκα καὶ
κτὼ μάχαις, μεταβαίνων εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ
ρὸς τὸν Μανιάκην ῥῆξιν ὡς προσκυνητής, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κων-

τὸν Ψελλόν, ὅστις λέγει αὐτὸν αὐτόχρημα ἐκλεκτόν. Ἀλλὰ τὴν γοητείαν αὐτοῦ ἐλαττόνει μεγάλως ἡ φιλοσυγγένεια ἣν ἐπέδειξε πρὸς τοὺς οἰκείους, χάριν ἰδίων τελῶν ἐπωφελουμένους τὴν ἀρχὴν τοῦ Μιχαήλ. Σύμπας τοῦ Παφλαγόνος ὁ οἶκος σιτεῖται ἀπὸ τῶν δημοσίων, πολλαχῶς φθειρομένων ὑπὸ τῶν περὶ τὸν βασιλέα. Καὶ διαγινώσκει μὲν ὁ Μιχαὴλ τὴν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν προξενουμένην βλάβην καὶ ἀνθίσταται ἐνίοτε πικρὸς εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ πλεονεξίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ ἐξελέγχεται ἀνίσχυρος πρὸ τῆς πολυτρόπου φύσεως καὶ τῆς ἀκατανικήτου παντοδυναμίας τοῦ Ἰωάννου, προστατεύοντος μὲν τοὺς ἀδελφούς, καίπερ πολὺ ὑποδεεστέρους ὄντας, ἐξασκοῦντος δὲ μεγάλην δύναμιν ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα.

Ἰωάννης ὁ ὀρφανοτρόφος ἦτο κρᾶμα ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Αὐτὴ ἡ γοργότης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ ἐνεδείκνυε τὴν ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν σπανίαν ἀγχίνοιαν· ἡ δὲ ἀγχιστροφία καὶ μεγάλη φιλοπονία κατέστησαν αὐτὸν ἐμπειρότατον τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ ἐπιτηδειότατον διαχειριστὴν τῶν οἰκονομικῶν τῆς πολιτείας, ὧν τὴν διοίκησιν ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς ταύτας, δι' ὧν, γενόμενος γνώστης τῶν ἁπάντων καὶ ἀγαπηθεὶς ὑπὸ τῶν πολλῶν, οὓς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἐπισείων μόνον τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, ὑπεβίβαζον αἰσθητῶς ἀντίρροποι κακίαι, τὸ ἀλλοπρόσαλλον τοῦ χαρακτῆρος, ἡ κρυψίνοια, ἡ φιλοποσία, ἡ φιλαρχία. Καὶ ὅμως, πρὸς πάντας μεταβαλλόμενος, πρὸς μόνον τὸν Μιχαὴλ ἔμενε πάντοτε ὁ αὐτός, ἐχόμενος τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ τιμῆς, στηρίζων πάσῃ δυνάμει τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ γινόμενος αὐτόχρημα προπύργιον τοῦ ἀδελφοῦ, οὗ τὸ διάδημα ἐθεώρει ἀνῆκον τὸ ἑξῆς εἰς τὸ ἴδιον γένος. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ προστασία, ἧς ἔτυχον δι' αὐτοῦ οἱ ἀνάξιοι τοῦ Μιχαὴλ ἀδελφοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν· τοῦ Ἰωάννου δὲ τέλος ἔργον ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν παφλαγονικὸν οἶκον ἐπί τινα χρόνον μετάπτωσις τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Μιχαὴλ ἡ βασιλεία δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τῆς ἐκτάκτου δραστηριότητος τοῦ Ἰωάννου, συμπληροῦντος τὰ κενά, εἰς ἃ ἦγε τὸν Μιχαὴλ ἡ περὶ τὸν ἕλληνα λόγον ἀπαιδευσία αὐτοῦ, ἡ μέχρις ἀσκητισμοῦ εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα καὶ τὴν πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἀγάπην ἐπιρρεπὴς αὐτοῦ φύσις καὶ ἡ ὁσημέραι προϊοῦσα ἐπιδείνωσις τῆς ταλαιπωρούσης αὐτὸν ἐπιληψίας. Οὕτω δὲ πολλάκις βλέπομεν τὸν μὲν Ἰωάννην ἐπιμελούμενον ἀκαταπονήτως τῶν δημοσίων πραγ-

μάτων καὶ σώζοντα τὸν θρόνον ἀπὸ κινδύνων καὶ περὶ πάντων δεξιῶς μεριμνῶντα, τὸν δὲ Μιχαὴλ οἰκοδομοῦντα ἐκκλησίας καὶ ἱδρύοντα πτωχοτροφεῖον καὶ κτίζοντα ἀσκητήριον πρὸς ἐγκατοίκησιν τῶν μετανοουσῶν Μαγδαληνῶν τῆς βασιλευούσης καὶ χύνοντα ῥεῦμα ὅλον χρυσοῦ εἰς δωρεὰς παρεχομένας εἰς μοναχοὺς καὶ μοναστρίας καὶ περιπτυσσόμενον τοὺς ῥακενδύτους καὶ ἐξηλκωμένους ἀσκητὰς καὶ λούοντα τοὺς κεκονιαμένους αὐτῶν πόδας καὶ κατακλίνοντα μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς κοίτης, ἑαυτὸν δὲ καταρρίπτοντα ἐπὶ στρωμνῆς χαμαιπετοῦς. Τοιαῦται ἀντιθέσεις φέρουσιν ἡμᾶς ἀληθῶς εἰς ἀπορίαν, διερωτῶντας μή τοι ὁ μὲν Ἰωάννης ἦτο ὁ πράγματι αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἁπλοῦς ὑπ' ἐκεῖνον ὀρφανοτρόφος.

ε'

Στήριξις τῆς δυναστείας.

Ἡ ἀντιπάθεια ἣν ὁ βυζαντιακὸς λαὸς ᾐσθάνετο πρός τε τὸν Μιχαὴλ διὰ τὴν ἀδικοπραγίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ῥωμανὸν καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην διὰ τὰς πιέσεις, ὧν ἄνευ δὲν ἠδύνατο νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποταμιεύσεως χρήματος πολλοῦ, ἀναγκαιοτάτου ἐν χρόνοις πολεμικοῖς, ἐγκατοπτρίζεται ἐν τῇ ἐπὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐπιρρίψει τῆς εὐθύνης ἐπὶ πάσῃ προσωπικῇ αὐτοῦ ἀτυχίᾳ ἢ καὶ ἐπὶ πάσῃ θεομηνίᾳ. Οὕτω τὴν μὲν ἐπιληψίαν, ὑφ' ἧς ἔβλεπον καταλαμβανόμενον αὐτὸν καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ὁδοὺς ἐνίοτε, ὑπελάμβανον θείαν τιμωρίαν ἐπὶ τοῖς εἰς τὸν προκάτοχον βασιλέα γενομένοις, δὲν ἐθεωροῦντο δὲ τυχαῖα γεγονότα αἱ χάλαζαι, οἱ διάττοντες, αἱ ἀκρίδες, οἱ σεισμοὶ οἱ συμπεσόντες ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μιχαήλ.

Τὴν ἀντιπάθειαν δὲ ταύτην ἐπωφελούμενος καὶ πάντως εἰς τὴν κατὰ τοῦ νεοφανοῦς παφλαγονικοῦ οἴκου ἀντίδρασιν τῶν ἀρχαίων στρατιωτικῶν γενῶν στηριζόμενος ἐμελέτησεν ἀποστασίαν κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ πατρίκιος Κωνσταντῖνος ὁ Δαλασσηνός, ὅστις διέμενε, καθ' ἃ καὶ πρὸ ἓξ ἐτῶν κατὰ τὸν θάνατον Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἐν Καππαδοκίᾳ.

Τὸ ἄγγελμα ἐθορύβησεν, ὡς εἰκός, τὸν Ἰωάννην, βλέποντα κινδυνεύουσαν τὴν νέαν δυναστείαν, ἥτις κἂν δὲν εἶχεν ἔρεισμα τὴν ἀγά-

πην τοῦ λαοῦ. Ἄλλως δὲ δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ λησμονῇ ὁ ἐκτιμίας, ὅτι ὁ Δαλασσηνὸς ἀνῆκεν εἰς ἕνα τῶν πρώτων οἴκων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγων ἤδη ἐτῶν θνήσκων ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχε κρίνει αὐτὸν ἄξιον συζυγίας μετά τινος τῶν ἰδίων θυγατέρων καὶ τοῦ διαδήματος. Ἡ δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τὴν κλίνην τοῦ πατρὸς τῆς Ζωῆς ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρμενιακῷ θέματι κτημάτων αὐτοῦ ἄφιξις τοῦ μεγάλου γαιοκτήμονος καὶ εὐπατρίδου εἶχε ματαιωθῇ διὰ δόλου τοῦ τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ πρωθυπουργοῦντος Συμεών, προκρίναντος Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρόν. Κατὰ ταῦτα ἡ στάσις τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐφαίνετο ἐπαναφέρουσα τὰ πράγματα μετὰ πάροδον ἐτῶν πέντε καὶ ἡμίσεος εἰς ὃ σημεῖον εὑρίσκοντο μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ προκατόχου καὶ πενθεροῦ τοῦ Ῥωμανοῦ. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη, ὅπως πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων περιπλοκῶν ματαιωθῇ τὸ κίνημα τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐν αὐτῇ τῇ γενέσει. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπέστειλεν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν ἀποστάτην τὸν εὐνοῦχον Ἐργοδότην, δοὺς εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νἀνταλλάξῃ μετὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ ὅρκους καὶ ἀγάγῃ αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐ[illegible] τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Ἰωάννης διὰ παντοίων δωρεῶν καὶ ὑποχωρήσεων προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν βασιλείαν τὴν [illegible] σύγκλητον καὶ τὰ πλήθη, ὅπως ἀπομονώσῃ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον τ[illegible] στάσιν. Καὶ ὁ μὲν Ἐργοδότης δὲν κατώρθωσε νἀγάγῃ τὸν Δαλασ[illegible]νὸν πρὸς τὸν βασιλέα· ἐπετεύχθη δὲ τέλος τοῦτο διὰ νέου ἀποστόλ[illegible] τοῦ βασιλέως, τοῦ ἰδίου συμπολίτου Κωνσταντίνου τοῦ Φαγίτζ[illegible], ὅστις διὰ βαρέων ὅρκων καὶ ὁμολογιῶν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν Δαλα[illegible]σηνὸν νὰ ἔλθῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐλθόντα [illegible] αὐτὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς καὶ ἠξίωσε μεγάλων τιμ[illegible].

Ἀλλά, καθ' ἃ φαίνεται, ὁ Δαλασσηνός, καίπερ διαμένων παρὰ [illegible] βασιλεῖ ἐν τιμῇ μέν, ἀλλὰ δίκην δεσμώτου ἐν τῷ παλατίῳ τῷ κ[illegible]λουμένῳ τὰ Κύρου, ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἐπίφοβος. Ἡ δὲ δύναμις α[illegible] τοῦ κατεφάνη μετ' οὐ πολύ, ὅτε πρὸς τιμωρίαν τῶν Ἀντιοχέ[illegible] φονευσάντων φορολόγον καλούμενον Σαλίβαν, ἐστάλη ὡς δοὺξ Ἀ[illegible]οχείας ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Νικήτας, εἰς ὃν ἀπαγορεύσαντες [illegible] κατ' ἀρχὰς τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον οἱ Ἀντιοχεῖς ἐπέτρεψαν αὐ[illegible] μόνον μεθ' ὑπόσχεσιν ἀμνηστίας. Ἀλλ' ὁ Νικήτας παρέβη τὴν [illegible]θεῖσαν ὑπόσχεσιν καὶ διέταξε φόνους καὶ δεσμεύσεις, ἐνίους τῶν [illegible]ρυφαίων ἀποστείλας δεσμίους εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ γράψας εἰς τὸν

άννην, ὅτι ὁ ὑποκινήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντίστασιν ὁ Δαλασσηνός. Τότε δὲ συλληφθεὶς οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὔγουστον τοῦ 1034 ἐστάλη ἐξόριστος εἰς τὴν νῆσον Πλάτην. δ' ἀποκάλυψις τῶν ὑπ' αὐτοῦ τεκταινομένων συμπαρέσυρεν εἰς ωρίαν καὶ τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Δού- καὶ τρεῖς δὲ τῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γνωρίμων καὶ πλουσίων. ιεξωρίσθη δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρωθυπουργὸς ιεὼν, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἄλλοτε προτιμήσας τοῦ Δαλασσηνοῦ ὡς διά- ον τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου τὸν Ῥωμανὸν καὶ ἔπειτα ἐπὶ τοῦ ομανοῦ ὡς δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς στρατηγήσας Συρίᾳ. Ἐτιμωρήθη δὲ ὁ Συμεὼν ὡς μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὰ δρώ- α καὶ φανερῶς κακίσας τὴν πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν ἀδικίαν καὶ τὴν ίτησιν τῶν βασιλικῶν ὅρκων. Καὶ ταῦτα μὲν λέγουσιν οἱ χρονο- ίφοι· πιθανώτερον δὲ εἶνε ὅτι ὁ Συμεὼν εἶχε μεταστραφῆ μετὰ θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν καὶ ἐθεωρήθη συν- ὸς αὐτοῦ. Διὸ ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπεκάρη αχὸς ἔν τινι μονῇ τοῦ βιθυνικοῦ Ὀλύμπου. Οὐδ' ἔπαυσαν οἱ ἀπὸ Δαλασσηνοῦ φόβοι καὶ μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἔτι τῷ 39 ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθει καταδιώκων τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, καὶ ρισε τὸ ἔτος ἐκεῖνο τούς τε ἀδελφοὺς αὐτοῦ Θεοφάνην καὶ Ῥω- ὸν, πατρικίους ὄντας, καὶ τὸν ἐξάδελφον αὐτῶν Ἀδριανὸν καὶ τοὺς τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, σπεύδων νἀφανίσῃ τὸ ὅλον γένος.

Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους τῆς φυλακίσεως τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐξ- λλετο ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξοριζόμενος εἰς Λέσβον, ἀνὴρ ἧττον τοῦ Δαλασσηνοῦ ἐπιφανὴς καὶ ἐξ ἀρχαίου καταγόμενος οἴ- , ὅστις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει διαπρέπων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ῥωμανοῦ, σταντῖνος ὁ ἐπιλεγόμενος Μονομάχος. Ἤγαγε δ' εἰς τὴν ἐξορίαν οῦ ὅ τε ἐκ τῆς περιφανείας τοῦ γένους φόβος καὶ αἱ ὑπόνοιαι τοῦ οκράτορος περὶ ἐρωτικῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὴν γηραιὰν Ζωήν. Καὶ διὰ μὲν τῆς τοιαύτης ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἐν τῷ κράτει φόβων ἀντιπάλων οἱ Παφλαγόνες ἐπεζήτουν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ θῶν ἢ ὑποτιθεμένων κινδύνων. Ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη καὶ ἄλλως νὰ ρεωθῇ ὁ θρόνος τοῦ ἄπαιδος Μιχαὴλ καὶ ἡ παφλαγονικὴ δυναστεία. ἐν τῷ ζητήματι δὲ τούτῳ ἐπιφαίνεται ἡ συγγενοκρατία ἐκείνη ἡ ακτηρίζουσα τὴν ἀρχὴν τοῦ Μιχαὴλ, ἧς εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάν- . Ἐξέλεξε δῆλα δὴ οὗτος ὡς διάδοχον τοῦ Μιχαὴλ μετὰ θάνατον

τὸν ἀνεψιὸν ἀμφοτέρων Μιχαήλ, τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς Μαρίας. Ταύτης σύζυγος ἦτο ὁ Στέφανος, ἀνὴρ ἔργον ἔχων τὴν διὰ πίσσης διάχρισιν τῶν ναυπηγουμένων πλοίων. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο δὲν πρέπει βεβαίως νὰ θεωρήσωμεν τὸν Στέφανον μετερχόμενον χειρωνακτικῶς, εἰ καὶ εὐφημεῖται αὐτοῦ ἡ περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἐμπειρία, ἀλλ' ὡς βιομήχανον ἀναλαμβάνοντα ἐξ ἐπιχειρήσεως τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' οὐχ ἧττον, καθ' ἃ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι εἶχον καλέσει βυρσοδέψην τὸν Κλέωνα καὶ λυχνοποιὸν τὸν Ὑπέρβολον, οὕτω καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Μιχαὴλ Βυζαντῖνοι ἐπωνόμασαν Καλαφάτην τὸν Στέφανον. Τὸ δ' ἐπώνυμον τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς τὸν υἱόν, καὶ τοῦτο φέρει ὁ Μιχαὴλ ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ καὶ ὡς βασιλεύς, εἰ καὶ ὁ Στέφανος ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τετάρτου τοῦ συζύγου τῆς Ζωῆς προήχθη εἰς ἄρχοντα τοῦ στόλου, καὶ ἦτο δικαιότερον νὰ ἐπωνυμῆται ναύαρχος μᾶλλον ἢ καλαφάτης.

Δημοτελὴς ἐτελέσθη ἐν τῷ κατὰ τὰς Βλαχέρνας ναῷ τῆς Θεοτόκου ἡ ἑορτὴ τῆς παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Ζωῆς υἱοθεσίας τοῦ Μιχαήλ, δι' ἧς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως εἰσποιούμενος εἰσήγετο εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, καὶ ἡ ἀναγόρευσις αὐτοῦ εἰς καίσαρα ἡ ἐνδεικνύουσα τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ὡς μέλλοντος διαδόχου τοῦ θρόνου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ καῖσαρ δὲν ἠξιοῦτο παρὰ τοῦ Μιχαὴλ τῶν ὀφειλομένων τιμῶν, οὔτε εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν παρακαθήμενος πλὴν ἢ ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἑστιάσεσιν, οὔτε τυγχάνων τιμητικῆς δορυφορίας καὶ οἰκῶν ὡς ἐν ὑπερορίᾳ ἔν τινι τῶν προαστείων τῆς βασιλευούσης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης, οὗ αἱ προτροπαὶ ἀνήγαγον τὸν ἀνεψιὸν εἰς τὸ περίβλεπτον ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, δὲν ἐφαίνετο ἔπειτα στέργων τὸν Μιχαήλ· ἐγεννήθη δὲ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ κρυφία τις ἀντίθεσις καὶ ἀντιζηλία, προκληθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἅμα καὶ ὑπούλου χαρακτῆρος τοῦ μέλλοντος βασιλέως, ἐπιβουλεύοντος τὸν θεῖον ἀντεπιβουλεύοντα.

Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν σύμπασαν δύναμιν εἶχεν ὁ Ἰωάννης, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀνέμενεν ἀνυπόμονος τὴν αὔριον. Οἱονεὶ δὲ πρoάγγελος τῆς μελλούσης ἐκπτώσεως ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἰωάννην ἡ ἀτυχία ἣν ὑπέστη τῷ 1037, ὅτε, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ κεκτημένα διενοήθη νὰ ὑποτάξῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, γινόμενος πατριάρχης. Καὶ ἐτάχθησαν μὲν ὑπὲρ τοῦ εὐνούχου ἐραστοῦ τῆς πατριαρχείας οὐκ ὀλίγοι τῶν μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, διενεργοῦντες τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν τοῦ

ωάννου καταβίβασιν τοῦ Ἀλεξίου ὡς μὴ προχειρισθέντος κανονικῶς, λὰ διὰ μόνης τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τοῦ Βασιλείου. Ἀλλὰ τοῦτον ωσεν ἡ ἑτοιμότης ἣν ἐπέδειξεν, ἰσχυρισθείς, ὅτι εὐχαρίστως θέλει ταβῇ τοῦ θρόνου, ἂν συγκαθῃροῦντο μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ μητρολῖται ὅσους εἶχε χειροτονήσει ἐπὶ ἕνδεκα ἤδη καὶ ἥμισυ ἔτη καὶ ἀνεματίζοντο οἱ τρεῖς βασιλεῖς οὓς εἶχε στέψει μετὰ τὸν Βασίλειον.

ϛ'

Σαρακηνοί, Ἀβασγοί, Ἀρμένιοι, Πατζινάκαι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλαγὴ βασιλέως ἐνέβαλε νέον θάρρος εἰς τοὺς πολεμίους τοῦ Βυζαντου, τοὺς Σαρακηνούς, τοὺς Πατζινάκας, τοὺς Ἀβασγοὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους.

Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1032 καὶ 1033 κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων νῖκαι τοῦ Νικηφόρου Καραντηνοῦ δὲν εἶχον ἀφοπλίσει αὐτούς, δὲν ἔπαυσαν δ' ἐπιπλέοντες ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἰδίως οῦντες τὰς Κυκλάδας. Ἀλλ' ὅτε Σαρακηνοὶ ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Σιλίας ἐπέδραμον τὸν Μάϊον τοῦ 1035 τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παράα τοῦ Θρακησίου θέματος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁ βυζαντιακὸς στόλος φρουρῶν τὰ πελάγη ἐκεῖνα κατεπολέμησεν αὐτοὺς ἐπιφανῶς. Καὶ ντακόσιοι μὲν αὐτῶν ἤχθησαν ζῶντες πρὸς τὸν βασιλέα, οἱ δὲ λοιποὶ ντες ἀνεσκολοπίσθησαν ἐν τῇ μικρασιατικῇ παραλίᾳ. Καὶ πάλιν δ' ειτα ἐπιδραμόντας τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας ἐνίκησεν ὁ στραγὸς τοῦ θέματος Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Χαγὲ κατὰ κράτος, ντακοσίους μὲν ζωγρήσας, τοὺς δὲ λοιποὺς αὐτῶν καταποντίσας. Καὶ τὰ γῆν δ' ἐξηκολούθουν ἀγῶνες μεταξὺ Σαρακηνῶν καὶ Βυζαντίων. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1034 ἐκυρίευσαν οἱ Σαρακηνοὶ προσωρινῶς τὰ Μύρα τῆς Λυκίας, περικλεισθέντα μετ' οὐ πολὺ ιὰ τείχους ὀχυρωτάτου ὑπὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου Ἰωάννου, εὐγνωμονοῦντος ἐπὶ θεραπείᾳ ἧς ἔτυχεν ἐπιφοιτήσας εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ναὸν τοῦ θαυματουργοῦ ἁγίου Νικολάου. Οἱ δ' ἐν Χαλεπίῳ Σαρακηνοὶ ἐξεδίωξαν τὸν παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθέντα ἁρμοστήν. Τολμηρότεροι δ' ὁσημέραι ἀποβαίνοντες ἐθάρρησαν τὸν Δεκέμβριον 1036 νὰ ἐπιτε-

θῶσι καὶ ἐναντίον αὐτῆς τῆς Ἐδέσσης. Ταύτης ἦρχε πρότερον ὁ γενναῖος Γεώργιος Μανιάκης, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχων τῆς Μηδίας καὶ τῆς Ἀσπρακανίας, ὁπόθεν ἔπειτα ἐπέμφθη εἰς τὴν Σικελίαν· ἀντικατέστησε δ' αὐτὸν ἐν Ἐδέσσῃ ὁ Λέων Λεπενδρηνός, καθ' οὗ ἐπῆλθον ἐν κοινοπραγίᾳ οἱ Ἄραβες τῆς Μεσοποταμίας. Πολιορκουμένη δ' ὑπ' αὐτῶν κρατερῶς ἡ Ἔδεσσα ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῇ, ὅτ' ἔσωσεν αὐτὴν παρ' ἐλπίδα ἡ βοήθεια, ἣν ἀπέστειλεν ὁ δοὺξ Ἀντιοχείας Κωνσταντῖνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὃν ἐπὶ τῇ ἀνδραγαθίᾳ ταύτῃ ὁ Μιχαὴλ ἀνέδειξε δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ πάλιν ἐπειράθησαν οἱ Ἄραβες τῆς Ἐδέσσης τῷ 1038, στρατηγοῦντος ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἴβηρος Βαρασβατζέ. Ἐμελέτων δὲ νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν διὰ δόλου τοιούτου. Εἰςῆλθον εἰς τὴν Ἔδεσσαν δώδεκα ἄρχοντες ἔχοντες ἀκολούθους πεντακοσίους ἱππεῖς καὶ καμήλους πεντακοσίας, φερούσας χίλια κιβώτια, ἐν οἷς ἦσαν ἐγκεκλεισμένοι δισχίλιοι ὁπλῖται. Προφασιζόμενοι δὲ ὅτι διέβαινον ἐκεῖθεν ἀπερχόμενοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ δώρων πρὸς τὸν βασιλέα, ἐσκόπουν νὰ ἀνοίξωσι νύκτωρ τὰ κιβώτια καὶ καταλάβωσι διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀνδρῶν τὴν πόλιν. Ὁ δὲ στρατηγὸς τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐδεξιώθη φιλοφρόνως, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴςοδον τῶν ἱππέων καὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἐν ᾧ δ' οἱ νέοι παμπληθεῖς Δούρειοι ἵπποι διητῶντο ἔξωθεν τῆς Ἐδέσσης, Ἀρμένιος ἐπαίτης, γινώσκων καὶ τὴν ἀραβικήν, διερχόμενος παρὰ τὸν τόπον ἔνθα ηὐλίζοντο αἱ κάμηλοι, παρέστη αὐτήκοος τῶν ὁμιλιῶν δύο τῶν ἔν τινι κιβωτίῳ ἐγκρυπτομένων Ἀράβων, καὶ κατήγγειλεν εἰς τὸν στρατηγὸν τὸ τέχνασμα. Οὗτος δὲ σπεύσας ἀφῆκεν ἐν τῇ πόλει ἑστιωμένους τοὺς φιλοξενουμένους καὶ διαρρήξας τὰ κιβώτια ἀπέσφαξεν ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτοῖς ἄνδρας μετὰ τῶν ἱππέων καὶ τῶν καμηλοκόμων· ἐπιστρέψας δ' ἔπειτα εἰς τὴν πόλιν ἐφόνευσε καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς πλὴν ἑνός, ὃν ῥινοκοπήσας καὶ ὠτοκοπήσας ἀπέστειλεν οἴκαδε ἄγγελον τῶν γενομένων.

Τοιαῦται εἶνε αἱ περὶ τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας ἀγώνων διηγήσεις, ἔχουσαί τι τὸ μυθιστορικὸν καὶ ἀξιοπαρατήρητον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὑπολανθάνει ἐν αὐταῖς προφανής τις ἐπανάληψις γεγονότων καὶ ταὐτότης ἀριθμῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ξενίζει ὁ κατ' ἐπανάληψιν μνημονευόμενος ἀριθμὸς πεντακοσίων ζωγρηθέντων Ἀράβων. Ταῦτα δὲ πάντα ἄγουσιν εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι οἱ χρονογράφοι, ἀπὸ διαφόρων πηγῶν

μετὰ διαφόρων ἔν τισι λεπτομερειῶν παραλαβόντες ταῦτα γεγονότα, ἐχώρισαν αὐτὰ εἰς διαφόρους πράξεις.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν κυριωτάτων τούτων συμπλοκῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας καὶ ἄλλαι παρέστησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ ἀνωμαλίαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Σεναχηρεὶμ τοῦ ἀνταλλάξαντος πρὸς τὸν Βασίλειον τὴν Ἀσπρακανίαν, ἧς ἐβασίλευε πρότερον ὁ πατὴρ, πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Σεβαστείας, κατηγγέλθησαν εἰς τὸν Μιχαὴλ ὡς μελετῶντες ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὅτε ἀπεστάλη ἐναντίον αὐτῶν βυζαντιακὴ στρατιὰ, οἱ υἱοὶ τοῦ Σεναχηρεὶμ παρὰ τὰς παρακελεύσεις τοῦ γηραιοῦ αὐτῶν στρατηγοῦ Σαπώρου ὡμολόγησαν πίστιν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ, ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνδιηλλάγησαν μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸν τάφον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Καὶ πρὸς τοὺς Ἀβασγοὺς δ' ἦλθεν εἰς ῥῆξιν ὁ Μιχαήλ. Εἶχε δὲ προσαρτηθῆ ἡ Ἀβασγία μετὰ τῆς Ἰβηρίας εἰς τὸ Βυζάντιον, καθ' ἃ εἴδομεν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Δαβὶδ καὶ τὴν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐκνίκησιν τοῦ Παγκρατίδου Γεωργίου. Καὶ ἐπιγαμία δ' εἶχε συναφθῆ μεταξὺ τῶν Παγκρατιδῶν καὶ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, οὗ ἀνεψιάν τινα ἔλαβεν εἰς γάμον ὁ Παγκράτιος, πιθανῶς υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Ἀλλ' ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον Μιχαὴλ ὁ Παφλαγὼν, ὁ Παγκράτιος ἐπὶ τῷ προσχήματι τῆς ἐκδικήσεως τοῦ θείου τῆς γυναικὸς Ῥωμανοῦ ἀποστατήσας ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου τελευτῶντος τοῦ 1034, ἀνέκτησε τὰς ἐπὶ τῶν προπατόρων εἰς τοὺς Βυζαντίνους δοθείσας κτήσεις. Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἀντεπεχείρησαν ἐναντίον αὐτοῦ οἱ Βυζαντῖνοι· ἀλλ' ὅτε ὁ Παγκράτιος ἀπηυθαδίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σφοδρῶς ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Βυζαντίνου κατεπάνω Ἰβηρίας Ἰασίτου, ἡ βυζαντιακὴ αὐλὴ ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμβῃ. Διέταξε τότε ὁ Ἰωάννης τελευτῶντος τοῦ 1037 τὸν ἀδελφὸν καὶ ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολῆς Κωνσταντῖνον νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Παγκρατίου μετὰ τῶν ἀσιατικῶν ταγμάτων, ὑποσχεθεὶς νὰ συνεκπέμψῃ πάντως κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ καὶ τὸν καθειργμένον Δαλασσηνὸν ὡς σύμβουλον αὐτοῦ καὶ παραστάτην. Καὶ ἐστράτευσε μὲν ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀθετήσεως τῆς ὑποσχέσεως περὶ τοῦ Δαλασσηνοῦ, ὅστις μάλιστα τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐξωρίζετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπέστρεψεν ἄπρακτος ἐκ τῆς ἐκστρατείας.

Καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν δ' ἐστράτευσαν περὶ τούτους τοὺς χρόνους οἱ Βυζαντῖνοι, τοῦτο μὲν θέλοντες νὰ διασώσωσι τὰ ἐπὶ τῆς πόλεως Ἀνὶ δικαιώματα αὐτῶν, τοῦτο δὲ ἀναμιχθέντες εἰς τὰς ἐμφυλίους ἔριδας περὶ τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ὑπέστησαν κατὰ τὰς ἀρμενιακὰς πηγὰς πανωλεθρίαν, οὐδ' ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσί τι ἄξιον λόγου, εἰ καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτῶν εἰς τὰ τῆς Ἀρμενίας ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου.

Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ὁπωσδήποτε ἀντέστη ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἐναντίον Σαρακηνῶν, Ἀβασγῶν καὶ Ἀρμενίων. Ἀλλ' ὅλως ἀνίσχυρος ἀπεδείχθη ἀπέναντι τῶν Πατζινάκων, οὓς γινώσκομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου ἐπιδραμόντας τὰς πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως χώρας. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Διογένους ἐκνίκησις αὐτῶν δὲν εἶχεν ἀποθαρρύνει αὐτούς. Ἰδίως δὲ παρουσιάζονται τολμηρότεροι ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῖς ἀναδείξεως τοῦ ἀρχηγοῦ Τυρὰχ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κιλτὲ[illegible] ὃν οἱ Πατζινάκαι ἐτίμων διὰ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους, καίπερ ἔχον[illegible] ἀντίπαλον ἄνδρα ἄσημον μεν, ἀλλὰ πολεμικώτερον καὶ δραστηρι[illegible]τερον αὐτοῦ, τὸν Κεγένην. Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν δύο ἀνδρῶν [illegible] ἐναντίον ἀλλήλων ἀνταγωνισμὸς παρουσιάζεται ἀργότερον, ἐπὶ τ[illegible] βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου· ἤδη δ' ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ [illegible] Πατζινάκαι μετὰ πολλῆς τῆς ὁρμῆς καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐπιτίθεν[illegible] κατὰ τῶν εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποτεταγμένων χωρῶν τῆς ἀρχαίας Βου[illegible]γαρίας, διαπεραιούμενοι τὸν Ἴστρον. Ἡ δὲ πρώτη αὐτῶν ἐπιδρ[illegible] ἔγεινεν ἤδη τῷ 1034, τὸν δὲ χειμῶνα τοῦ ἑπομένου ἔτους διέβη[illegible] καὶ πάλιν τὸν ὑπὸ δεινοῦ παγετοῦ κρυσταλλωθέντα ποταμόν. Ο[illegible] περιωρίσθησαν εἰς τὴν δῄωσιν τῆς ἀρχαίας Βουλγαρίας, ἀλλὰ προέ[illegible]σαν δῃοῦντες μέχρι τῆς Θράκης ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς Μακεδονίας ἐξ ἑ[illegible]ρου, ἐν ᾗ προεχώρησαν μέχρις αὐτῆς τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ κατὰ [illegible] ἔαρ δὲ τοῦ 1036 ἐκ νέου ἐπέδραμον τρὶς τὰς βυζαντιακὰς χώρ[illegible] ὅτε καὶ ἐζώγρησαν τρεῖς τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν. Καὶ οὐδε[illegible] μὲν ἅλωσις πόλεως ἀναφέρεται κατὰ ταύτας τὰς βεβαίως παραδ[illegible] ἐπιδρομάς, ἀλλ' οὐδὲ μνεία γίνεται ἀντιστάσεώς τινος τῶν Βυζαντίνων, οἵα ἡ νικηφόρως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Διογένους ἐπιτευχθεῖσα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

ζ'

Ο περὶ Ἀράλδου καὶ τῶν Ἀθηνῶν θρῦλος.

εταξὺ τῶν ἀνδρῶν εἰς οὓς ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία ἀνέθηκεν ἐπὶ ἡλ τοῦ Παφλαγόνος τὴν καταπολέμησιν τῶν Σαρακηνῶν πειν τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν μετὰ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Γεωργίου άκη σύμπραξιν ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας εἶνε καὶ ὁ Ισλανδῶν, Δανῶν καὶ Γερμανῶν συγγραφέων τῶν μέσων αἰώνων ονευόμενος Νορβεγὸς Ἄραλδος.

.ράλδος ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστηρὸς (Hardraade) ὁ υἱὸς τοῦ Σιδου, ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα μετὰ τὸν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Στιτάδης τὸν Ἰούλιον τοῦ 1030 συμβάντα θάνατον τοῦ βασιλέως Νορβεγίας Ὀλὰφ τοῦ Παχέος, ἦλθεν ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς τὴν σταντινούπολιν, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῶν Βαων, τῶν ὑπερβορείων ἐκείνων ἐπικούρων τῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, καθ' ἃ εἴδομεν, ὑπηρετούντων ἐν τῇ βυζαντιακῇ στρατιᾷ. ρίθη δ' ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ὁ Νορβεγὸς ἐκ βασιλικοῦ αἵματος ὼν ἐπὶ δεκαετίαν, ἀπὸ τοῦ 1033 μέχρι τοῦ 1043, συμπολε.ς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ συστρατοπεδευόμενος ἄλλων Νορβεγῶν, Δανῶν, Ἄγγλων καὶ Ῥώσων ἐν τῇ θαυμαἐκείνῃ διὰ τοὺς ὑπερβορείους Μικλαγάρδ, ὡς ἐκάλουν τὴν Κωντινούπολιν οἱ ὁμόφυλοι τοῦ Ἀράλδου. Μετὰ δὲ μακρὰν καὶ περιτώδη συμμετοχὴν τῶν βυζαντιακῶν πολέμων ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν ὁ λδος πρὸς τὸν Γεώργιον Μανιάκην καὶ ἔπειτα πρὸς τὴν Ζωὴν υσεν εἰς Ῥωσίαν πρὸς τὸν Ἰαροσλάβον, καί, λαβὼν σύζυγον τὴν τέρ' αὐτοῦ Ἐλισάβετ, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ ορεύθη βασιλεὺς τῆς Νορβεγίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ νου τῷ 1047. Ἐκστρατεύσας δ' ἐκεῖθεν τῷ 1066 μετὰ Τόστιγ ἀποστάτου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἄγγλων Ἀράλδου πρὸς πόταξιν τῆς Ἀγγλίας ἔπεσε μαχόμενος.

ορβεγικοὶ λόγοι πλεῖστα ὅσα θρυλοῦσι περὶ τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ Βαράγγων καὶ τῶν ἐν τῇ βυζαντιακῇ αὐλῇ περιπετειῶν αὐτοῦ. Νορβεγὸς ἥρως παρίστανεται νικήσας τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν δέκα καὶ ι μάχαις, μεταβαίνων εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ τὸν Μανιάκην ῥῆξιν ὡς προσκυνητής, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Κων-

σταντινούπουλιν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἐρωτοτροπῶν πρὸς αὐτὴν τὴν γηραιὰν αὐτοκράτειραν Ζωήν, συνδεόμενος δι' ἐρωτικῶν σχέσεων πρός τιν' ἀνεψιὰν τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίαν, ῥιπτόμενος εἰς ὑπόγειον εἱρκτήν, φυλασσομένην ὑπὸ δηλητηριώδους δράκοντος, δι' ἐπικλήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Ὀλὰφ τοῦ ἁγίου τοῦ ἐν Νορβεγίᾳ βασιλεύ-

ΑΤΤΙΚΟΙ ΛΕΟΝΤΕΣ
ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΥΛΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑι ΝΑΥΣΤΑΘΜΟΥ

σαντος φονεύων τὸ τέρας καὶ τέλος διαδιδράσκων μετὰ δύο συγκαθειργμένων ὁμοεθνῶν, τυφλόνων τὸν αὐτοκράτορα, ἀπάγων τὴν Μαρίαν, ἣν ἐξαποστέλλει ἔπειτ' ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τέλος μετὰ διατριβὴν ἐν Ῥωσίᾳ παρὰ τῷ Ἰαροσλάβῳ ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα.

Ἀλλ' ὡς εἰ μὴ ἤρκουν αἱ μυθιστορικαὶ αὗται τύχαι τοῦ Νορβεγοῦ

ωος ἐπιγραφικὴ παρανόησις συνέδεσε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ καὶ πρὸς ἐς Ἀθήνας. Λέων λίθινος, ὃν οἱ ὑπὸ τὸν Μοροζίνην Βενετοὶ ἀπαγαόντες ἐκ Πειραιῶς ἔστειλαν μετ' ἄλλων δύο ἐπ' ἴσης ἀττικῶν εἰς ενετίαν, φέρει ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς ῥάχεως ἐπιγραφὴν γεγραμένην διὰ γραμμάτων, ἅτινα ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας περίπου διενώσθησαν ὡς ῥουνικά, οἷα τὰ ἐν ταῖς σκανδιναυικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Ἔγεινε μάλιστα δεκτὴ ἡ πιστευθεῖσα τότε ἀνάγνωσις τῶν ἐπιγραῶν ἐκείνων, καθ' ἃς οἱ Νορβεγοὶ Οὖλφ, Ἀσμοῦνδος καὶ Οἶρν ἐκυευσαν μετὰ Ἀράλδου τοῦ Μακροῦ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, ἐπικλόντες μεγάλας χρηματικὰς ποινὰς εἰς τοὺς ἀποστάντας Ἕλληνας, δὲ κατὰ κέλευσμα τοῦ Ἀράλδου χαράξαντες τὰ γράμματα ἔπραξαν οῦτο παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις καὶ τὴν ὀργὴν τῶν Ἑλλήνων. Συμφώως δὲ πρὸς ταῦτα ἐνομίσθη, ὅτι εἰς τὸν Ἀράλδον μετὰ τῶν ὑπ' αὐὸν Βαράγγων ἀνετέθη ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας ἡ καταστολὴ ποστασίας τῶν Ἑλλαδικῶν καὶ ἡ ἅλωσις τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ἐπιστατικωτέρα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μεέτη τῶν ἐπιγραφῶν ἔπεισε μὲν καὶ πάλιν, ὅτι αὗται ἦσαν γεγραμέναι διὰ γραμμάτων ῥουνικῶν, ἀλλ' ὅτι ταῦτα εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ρθαρμένα, ὥστε μία καὶ μόνη λέξις ἀναγινώσκεται ἀσφαλῶς, πάντα ὲ τὰ περὶ Ἀράλδου καὶ τῶν ἑταίρων καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήεως τοῦ Πειραιῶς εἶνε ἁπλῶς παίγνιον τῆς φαντασίας τοῦ πρώτου ὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἀναγνόντος.

η'

Ἀγῶνες ἐν Σικελίᾳ.

Ἀπὸ τῶν μεγάλων ἡμερῶν τῆς ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου όξης τοῦ Βυζαντίου εἶχε κυοφορηθῆ, καθ' ἃ εἴδομεν, ἡ ἰδέα τῆς ἀπὸ ῶν Σαρακηνῶν ἀνακτήσεως τῆς Σικελίας. Ἐμελέτα δὲ νὰ ἀναλάβῃ ὐτὴν αὐτὸς ὁ Βασίλειος, ὅστις καὶ εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν νῆσον ρόσκοπον στρατιὰν ὑπὸ τὸν εὐνοῦχον Ὀρέστην. Ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν άνατος τοῦ Βασιλείου ἀνεχαίτισε τὸ ἔργον. Ἡ δὲ πολεμικὴ ἀπειρία οῦ Ὀρέστου ἤγαγεν εἰς ἧτταν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Σαραηνῶν, παθούσης ἄλλως ὑπὸ κοιλιακοῦ νοσήματος ἕνεκα καταχρήσεως

περὶ τὴν δίαιταν. Οὐδ' ἐπηνωρθώθη τὸ σφάλμα διὰ τῆς ἐπὶ Ῥωμανοῦ ἀποστολῆς νέας ἐπικούρου στρατιᾶς ἐξ Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ἥτις ὁμοίως οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ ἄξιον λόγου.

Αἱ τοιαῦται δ' ἀτυχίαι τῶν Βυζαντίνων ἐνεθάρρυναν τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Σικελίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, καθ' ἃ εἴδομεν, μετὰ καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ἐπεχείρουν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τακτικὰς ἐπιδρομὰς ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ ταῦτα, εἰ μὴ χάριν τῆς ἐπιδιώξεως τῶν μεγάλων ἰδεωδῶν τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ τοὐλάχιστον χάριν ἀμύνης παρίστατο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προγράμματος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Διὰ τῆς ἐν Σικελίᾳ καταπολεμήσεως τῶν Σαρακηνῶν ὤφειλε νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἔργον οὗ εἶχε γείνει ἀρχὴ διὰ τῆς ἐκ τῆς Κρήτης καὶ Κύπρου ἐξώσεως αὐτῶν. Καὶ ἦτο μὲν ἀργά, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι διὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας ἀναμίξεως τῶν Νορμανῶν εἶχε σημανθῇ νέος μέγας κίνδυνος διὰ τοὺς Βυζαντίνους ἐν τῇ Δύσει, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εἶχε τὸ Βυζάντιον ἄνδρα διακριθέντα ἤδη ἐν Ἀσίᾳ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν, εἰς ὃν ἠδύνατο νὰ ἀναθέσῃ θαρρούντως τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν καὶ ἐν Σικελίᾳ. Ὁ ἀνὴρ δὲ οὗτος ἦτο ὁ Γεώργιος Μανιάκης.

Ἤδη πρὸ τῆς εἰς Σικελίαν διαπεραιώσεως τοῦ Μανιάκη τὰ τῶν Βυζαντίνων ἐφαίνοντό πως βελτιούμενα ἐν τῇ νήσῳ ἕνεκα τῆς ῥήξεως μεταξὺ τῶν δύο Σαρακηνῶν ἀδελφῶν Ἀπολάφαρ (Ἀβουλάφαρ) καὶ Ἀπόχαψ (Ἀβουκάπ). Τούτων ὁ Ἀπόχαψ ἐκάλεσε τῷ 1037 εἰς βοήθειαν τὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1033 κατεπάνω τῆς Λαγγοβαρδίας Λέοντα Ὦπον, ὅστις, διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Σικελίαν, ἐνίκησε τὸν Ἀπολάφαρ. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ, ὥστε ἡ ἀρχὴ τῶν Σαρακηνῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐφαίνετο κινδυνεύουσα. Αὐτὸς ὁ Ἀπόχαψ ἤρχισε φοβούμενος περὶ ἑαυτοῦ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ συνδιηλλάγη πρὸς τὸν ἀδελφόν. Ἕνεκα δὲ τῶν νέων βοηθειῶν, ἃς μετεπέμψαντο οἱ ἀδελφοὶ παρὰ τοῦ Φατιμίδου χαλίφου τῆς Ἀφρικῆς Μοῖζ, ὁ Ὦπος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρακολουθούμενος ὑπὸ δεκαπεντακισχιλίων Βυζαντίνων αἰχμαλώτων ἀπελευθερωθέντων παρ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες καὶ ἐπανῆλθον ἔπειτα εἰς τὰς οἰκείας πατρίδας, ὧν εἶχε στερήσει αὐτοὺς ἡ ὑπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς δουλεία.

Ἡ νέα δὲ αὕτη ἐνίσχυσις τῶν Σαρακηνῶν τῆς Σικελίας ἔπεισε τὸν βασιλέα Μιχαήλ, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη δραστηριωτάτης ἐνεργείας. Διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀρχιστρατηγία τῶν ἐκ Βυζαντίου σταλεισῶν νέων

μεγάλων δυνάμεων ἀνετέθη εἰς τὸν δεδοκιμασμένον στρατηγὸν Γεώργιον Μανιάκην, μετακληθέντα ἐξ Ἀσπρακανίας· ναύαρχος δὲ τοῦ στόλου τοῦ πεμφθέντος πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κατὰ γῆν δυνάμεων διωρίσθη ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως Στέφανος ὁ Καλαφάτης, ὁ πατὴρ τοῦ καίσαρος Μιχαήλ. Παρηκολούθουν δὲ τὴν ὑπὸ τὸν Μανιάκην στρατιὰν ὁ πατρίκιος Βασίλειος ὁ Θεοδωροκᾶνος, ὁ πρωτοσπαθάριος Κατακαλὼν ὁ Κεκαυμένος, ἡγούμενος τοῦ τάγματος τῶν Ἀρμενιακῶν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων Ἀράλδος ὁ Αὐστηρός.

Ἀπελθὼν δ' ὁ Μανιάκης τελευτῶντος τοῦ 1037 ἢ ἀρχομένου τοῦ 1038 ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ περιπλεύσας πρῶτον τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, παρέλαβεν ὡς ἐπικούρους παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σαλερινοῦ τριακοσίους ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐγκαθιδρυμένων Νορμαννῶν ὑπὸ τοὺς υἱοὺς Ταγκρέδου τοῦ ἐξ Ἀλταβίλλας τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας Γουλιέλμον, Δρόγωνα καὶ Οὐμφρεῖδον. Καὶ ἄλλοι δ' ἐξ Ἰταλίας ἐπίκουροι προσεχώρησαν εἰς τὸν Μανιάκην, ὅπως συναγωνισθῶσι μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Παραλαβὼν δὲ ταύτας τὰς δυνάμεις καὶ τὸν περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Ὤπου ἀφιχθέντα κατεπάνω τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας Νικηφόρον τὸν Δοκειανὸν διέβη ἀπὸ τοῦ Ῥηγίου εἰς τὴν Σικελίαν.

Ἅμα δὲ τῇ εἰς τὴν νῆσον ἀποβιβάσει τῆς οὕτως αὐξηθείσης στρατιᾶς ἀνεδείχθη ἡ ὑπέροχος στρατηγικὴ ἀξία τοῦ Μανιάκη. Ἡ Μεσσήνη κατελήφθη ἐξ ἐφόδου, κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξελθόντων Σαρακηνῶν ἐπίθεσιν διαπρεψάντων τῶν Νορμαννῶν ὑπὸ τὸν Γουλιέλμον. Μετὰ δὲ νικηφόρον μάχην παρὰ τὰ Ῥήματα, ἅτινα φαίνονται ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν πολυθρύλητον Ῥαμέτταν τὴν γνωστὴν ἐκ τῆς ἡρωικῆς ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν ἀντιστάσεως ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ, σθεναρῶς ἐπελήφθησαν οἱ περὶ τὸν Μανιάκην τῆς πολιορκίας τῶν Συρακουσῶν. Προβαίνων δ' ὁ Βυζαντῖνος στρατηγὸς ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, ἠδυνήθη ἐντὸς δύο ἐτῶν νὰ κυριεύσῃ δεκατρεῖς σικελικὰς πόλεις καὶ νὰ γείνῃ κύριος ἅπαντος σχεδὸν τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ἀντίστασις τῶν Μουσουλμάνων ἐξηκολούθει κρατερά. Ἐπιστάντος δὲ ἤδη τοῦ 1040, συνεκροτήθη μεταξὺ τοῦ Μανιάκη καὶ τοῦ στρατηγοῦντος τῶν ἐξ Ἀφρικῆς Ἀράβων Ἀβδαλλὰχ δεινὴ μάχη περὶ τὰς Δραγίνας τὰς σήμερον καλουμένας παρὰ τῶν ἰθαγενῶν Traina. Ἡ νίκη τοῦ Μανιάκη, ἀντεπεξελθόντος ἐν τῇ ἀναπεπταμένῃ ἐκείνῃ πεδιάδι πρὸς μέγα πλῆθος βαρ-

βάρων, τοὐλάχιστον πεντηκοντακισχιλίων, ὅσους ἐν ὑπερβολῇ λέγει τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀράβων ὁ Κεδρηνὸς ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Συνετέλεσε δ' εἰς τὴν νίκην καὶ ἡ ἀνδραγαθία τῶν Νορμαννῶν. Οἱ δὲ ἡττηθέντες ἐτράπησαν εἰς αἰσχρὰν φυγὴν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ἀβδαλλὰχ ἐξαιρουμένου, ὅστις μετ' ὀλίγων ἀκολούθων ἔσπευσεν εἰς τὴν παραλίαν. Καίτοι δ' ὁ Μανιάκης εἶχεν ἀναθέσει τὴν φρούρησιν αὐτῆς εἰς τὸν ναύαρχον Στέφανον, ἐξ ὀλιγωρίας αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ διαδράσῃ ὁ ἡττημένος Ἄραψ στρατηγός.

Ἡ δ' ἀπόδρασις τοῦ Ἀβδαλλὰχ ἐθόλωσε τὴν ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ νίκῃ, καὶ ἄλλως δὲ κατεδείχθησαν μετ' αὐτὴν αἱ διχόνοιαι αἱ διαιροῦσαι τὴν στρατιὰν τῶν ἐλευθερωτῶν καὶ ἡ ἀντιζηλία, εἰς ἣν προσέκρουσε τὸ ἔργον τοῦ Μανιάκη. Οἱ μὲν Νορμαννοί, δυσαρεστηθέντες ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν παραχωρηθέντων εἰς αὐτοὺς λαφύρων, ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καί, ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἤρχισαν ἐνσπείροντες ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων κατεχομέναις χώραις τὰ σπέρματα τῆς ἀποστασίας. Ὁ δὲ Ἀράλδος, δυσ- νοήσας πρὸς αὐτὸν, ἐγκατέλιπε τὴν Σικελίαν. Ὁ δὲ γαμβρὸς τ[...]ῦ βασιλέως καὶ τοῦ ὀρφανοτρόφου, ὑβρισθεὶς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς κεφ[...]λῆς μαστιγωθεὶς ὑπὸ τοῦ Μανιάκη ἐπὶ τῇ παραλείψει τοῦ καθήκον[...] αὐτοῦ καὶ τῇ διασώσει τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἀράβων, ἔμπλε[...] ὀργῆς κατεμήνυσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν νικηφόρον στρατηγὸν ὡς μελετῶντα δῆθεν ἀποστασίαν.

Τὸ δὲ δηλητήριον τῆς συκοφαντίας ἐπενήργησεν ἐν τῇ αὐλῇ ἐν[...]τίον τοῦ Μανιάκη. Ἦτο ἄλλως φυσικὸν νὰ φοβηθῇ ὁ ὀρφανοτρό[...] τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἀνδρὸς οἷος ὁ Μανιάκης. Ἦτο πρά- γματι ὁ ἄριστος τῶν ἐπὶ Μιχαὴλ στρατηγῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἴσ[...] δὲ ὅτι εἰς τὰς ἐκ τῆς Συρίας αὐτοῦ δάφνας προσετίθεντο αἱ ἐκ τ[...] Σικελίας, εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἐδέσσης τιμὴν ἡ δόξα τ[...] ἐκπορθήσεως τῆς Μεσσήνης καὶ τῶν Συρακουσῶν. Αὐτὸς ὁ ἰὸς τ[...] μίσους καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀντιπαθείας τῶν μετ' αὐτοῦ συστρατε[...]μένων δεικνύει τοῦτο μὲν τὸ ὑπερφυὲς τοῦ ἐπ' αὐτοὺς τεταγμέν[...] τοῦτο δὲ τὸ ἀρχικὸν καὶ ἐν μέρει ὑπερφίαλον τοῦ ἀνδρός. Ἄλλως δὲ αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ Μανιάκη κατέφαινε τὸ ὑπέροχον τοῦ στρα- τηλάτου. Εἶχε, λέγει ὁ θεασάμενος αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ὁ[...]λογίαν θαυμάσας Ψελλός, ὕψος δέκα ποδῶν, καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν ὁρ[...]τες ἀνέβλεπον ὡς εἰς λόφον ἢ κορυφὴν ὄρους· ἡ δὲ μορφὴ αὐτοῦ [...]

τὸ τρυφερὸν καὶ ἐπιτερπές, ἀλλ' εἶχέ τι τὸ προτέμιον πρὸς
αιγίδα· καὶ ἡ φωνὴ δ' αὐτοῦ ὡμοίαζε πρὸς βροντήν, καὶ διὰ τῶν
ῶν ἠδύνατο νὰ διασείσῃ τείχη καὶ συντρίψῃ πύλας χαλκᾶς, τὸ δὲ
ημ' αὐτοῦ ἦτο ὁποῖον λέοντος καὶ εἶχε τἄνωθεν τῶν ὀφρύων βλο-
ί. Ὅτε δὲ τοιοῦτος ἀνήρ, ἀπὸ μὲν τῆς θέας τοῦ ἡρακλείου σώματος
νέων τρόμον, ἀπὸ δὲ τῆς φήμης συνταράσσων καὶ συγκλονῶν, ἀπε-
μησεν οὐ μόνον διὰ τῆς βροντώδους φωνῆς νὰ καθυβρίσῃ, ἀλλὰ καὶ
τῆς στιβαρᾶς χειρὸς νὰ αἰκίσῃ αὐτὸν τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου καὶ
.δρὸν τοῦ βασιλέως, ἠδύνατο εὐλόγως περὶ αὐτοῦ νὰ πιστευθῇ ἐν
παλατίῳ, ὅτι ἦτο δυνατὸν τὰ πάντ' ἀποτολμῶν καὶ πρὸς αὐτὸν
θρόνον νὰσεβήσῃ.

Ὁ Μανιάκης εὑρίσκετο ἐν Συρακούσαις, ἀσχολούμενος μετὰ τὴν
οσιν τῆς πόλεως περὶ τὴν ὀχύρωσιν αὐτῆς. Ἀκόμη μέχρι τῆς σή-
ον ἡ ἐσχάτη ἄκρα τῆς Ὀρτυγίας φέρει τὸ ὄνομα τοῦ γενναίου στρα-
οῦ, ὃν ἀνακαλοῦσι καὶ ἄλλαι διὰ τῶν αἰώνων περισωθεῖσαι ἀνα-
σεις ἀλλαχοῦ τῆς Σικελίας. Ἐν ᾧ δὲ καὶ ἄλλως διέτριβεν ὁ νική-
ος στρατηγὸς περὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν γενομένων κατακτήσεων
διαφόρων διατάξεων, συλληφθεὶς ἤχθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
ώτης.

Η δὲ ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀπαγωγὴ τοῦ καλλινίκου ἔσχεν ἀποτε-
ματα αἰσθητὰ ἀμέσως. Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Μανιάκης ἐστέναζεν ἐν τῇ
τῇ, ἡ ἀδεξιότης τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνετέθη ἀντ' αὐτοῦ ἡ ἐξακο-
θησις τοῦ πολέμου, τοῦ Στεφάνου Καλαφάτη καὶ τοῦ εὐνούχου
ελείου τοῦ Πεδιαδίτου, ἐνίσχυε καὶ πάλιν τοὺς Σαρακηνοὺς ἐν τῇ
ω, ἀνακτῶντας πόλιν μετὰ πόλιν. Μόνον δ' αἱ στρατηγικαὶ ἐπι-
ξαι τοῦ γενναίου φρουράρχου Μεσσήνης, τοῦ Κατακαλὼν Κεκαυμέ-
ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀνδρα-
ιῶν τοῦ Μανιάκη. Οὐδ' ἔβαινον κάλλιον τὰ πράγματα ἐν Ἰταλίᾳ,
ἡ ἀνεπιτηδειότης καὶ ἀφυία τοῦ κατεπάνω Μιχαὴλ τοῦ Δοκεια-
ἐγέννα νέους κινδύνους. Ἡ ἑλληνικὴ Δύσις ἐφαίνετο ἀπαιτοῦσα
πάλιν τὴν ῥώμην καὶ τὸ στιβαρὸν βῆμα τοῦ Γεωργίου Μανιάκη
διάσωσιν αὐτῆς, ὑπό τε Σαρακηνῶν καὶ Νορμαννῶν καταπολε-
μένης καὶ ἀπολλυμένης. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐπιστῇ ἀκόμη ὁ χρόνος
λυθῶσιν αἱ ἀλύσεις τοῦ δεσμώτου.

π'

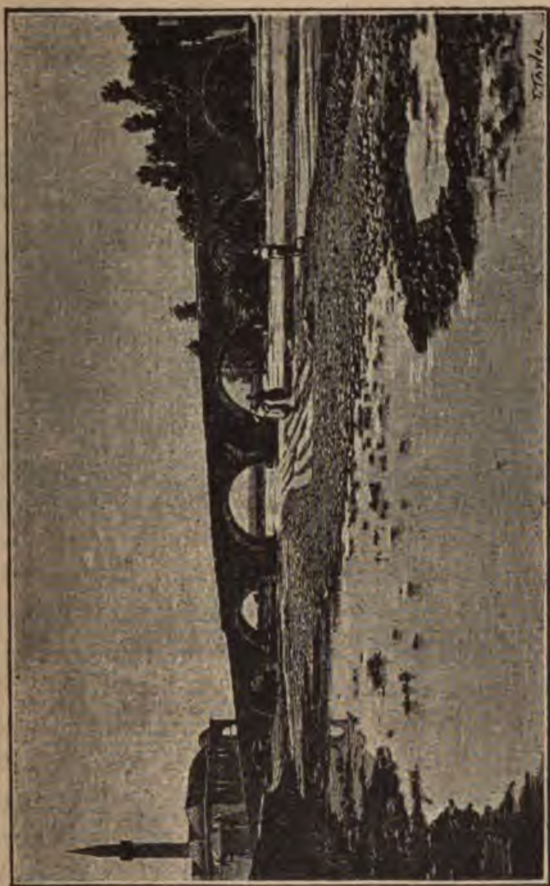
Ἡ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων.

Βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ Μανιάκη κατέστη αἰσθητὴ εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ στέρησις τοῦ γενναίου οὐ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων δεδουλωμέναις σλαβικαῖς χώραις. Ἤρχισε δ' ἡ κίνησις ἐν Σερβίᾳ, ἥν, κατεχομένην ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ Ἐρωτικοῦ, κατέλαβεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδράσας ὁ Στέφανος Βοϊσθλάβος, ὅστις καὶ ἀπήλασεν ἐκ τῆς Σερβίας τὸν ἀντιπρόσωπον ἐκεῖνον τοῦ βασιλέως. Ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεὺς τῶν Σέρβων ἐκράτει μέχρι τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ σημερινοῦ Μαυροβουνίου. Καὶ δὲν ἔμεινε μὲν ἀργὴ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία, ἀλλ' ἡ σταλεῖσα ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου ὑπὸ τὸν Ἀρμενόπουλον στρατιά, προχωρήσασα μέχρι τῆς Δαλματίας, ἡττήθη παρὰ τὴν λίμνην Ζένταν. Καὶ νέα δ' ἔπειτα στρατιὰ ἀποσταλεῖσα κατὰ τοῦ Στεφάνου ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ εὐνούχου Γεωργίου τοῦ Προβατᾶ ὑπέστη πανωλεθρίαν, ἐμπεσοῦσα ἕνεκεν ἀπερισκεψίας τοῦ στρατηγοῦντος εἰς δυσχωρίας· μόλις δὲ διεσώθη μετὰ δυσκολίας αὐτὸς ὁ Προβατᾶς.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἐκεῖνο ἔτος 1040 τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Βούλγαροι. Ἡγέτης δὲ τῆς ἀποστασίας ὑπῆρξεν ὁ Βούλγαρος Πέτρος Δελεάνος, ὅστις, ἐκφυγὼν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κύριον, παρ' ᾧ ἐδούλευε, διέδραμε τὰς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποτεταγμένας βουλγαρικὰς χώρας, σχηματιζόμενος ὡς υἱὸς Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουὴλ καὶ κηρύσσων τὸ κήρυγμα τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἠκολούθησαν προθύμως τὰς παρορμήσεις τοῦ Ψευδοσισμανίδου, φέροντες βαρέως τὴν δούλωσιν ὑπὸ τοὺς Βυζαντίνους καὶ ἀγανακτοῦντες ἰδίως ἐπὶ τῇ προσφάτῳ ἀπαιτήσει Ἰωάννου τοῦ ὀρφανοτρόφου, διατάξαντος τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς χρ[illegible] παροχὴν τῶν τέως ὑπ' αὐτῶν εἰς γεωργικὰ προϊόντα πληρονομένων φόρων. Οὕτω δ' ὁμοθύμως ἀνηγόρευσαν τὸν Δελεάνον βασιλέα τῆς Βουλγαρίας.

Ἔκτοτε μέχρι τῶν Σκοπίων, κειμένων παρὰ τὸν Ἀξιόν, καὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ μέχρι τῆς Ναϊσσοῦ, τοῦ Νὶτς τῆς σημερινῆς Σερβίας, ἐφαίνοντο ἀναβιοῦσαι διὰ μιᾶς μετὰ δουλείαν εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἀρχαίων τσάρων τῆς Βουλγαρίας. Μετ' αὐτῶν δὲ

εννῶντο καὶ τὸ πρὸς τὸ Βυζάντιον μῖσος καὶ ἡ γνωστὴ ὠμότης
υλγάρων. Διὸ οἱ ἐπαναστάται ἐφόνευον ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώ-
ντας τοὺς πρὸ ποδῶν παρατυγχάνοντας Ἕλληνας.
δὲ ταχέως διαδιδομένη ἀποστασία ἔσχε ταὐτοχρόνως ἀντίκτυ-
Δυρρα-
στρα-
αὐτόθι
ειος ὁ
ηνός,
ὰς ἐγ-
δυνά-
σπευσε
εξέλθη
ὸν Δε-
πρὶν ἡ
μεγά-
ύναμις
Δια-
δ' εἰς
λέα ὡς
ν τυ-
, ἀντι-
τάθη
ῦ Μι-
Δερμο-
οὗ ἡ
ρότης
ονεξία
εἰς ἐ-
τασιν

ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΑΞΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

ιγενῶν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων. Ἀνεκήρυξαν δ' οἱ Σλάβοι
λματίας βασιλέα τῆς Βουλγαρίας γενναῖόν τινα πολεμιστὴν
ενον Τειχομηρόν. Οὕτως ἡ βουλγαρικὴ ἐπανάστασις ἀπέληξεν
ἀνάδειξιν δύο τσάρων. Ἀλλ' ὁ ἕτερος αὐτῶν ὤφειλε νὰ ἐκ-
Διὸ γράψας πρὸς τὸν Τειχομηρὸν ὁ Δελεάνος προεκάλεσεν αὐ-
κοινοπραγίαν. Ἐλθόντων δὲ τῶν στρατευμάτων τῶν δύο βα-

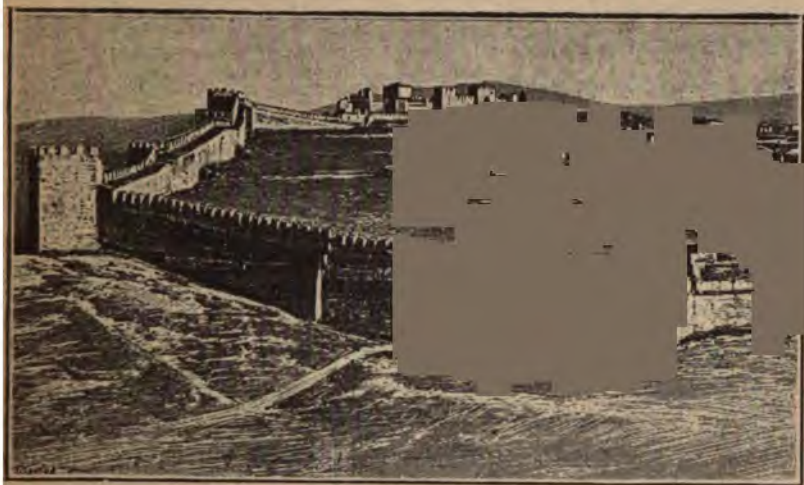
σιλέων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὁ Δελεάνος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ γένους, ἐξ οὗ ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο, παρώρμησε τοὺς συνηγμένους νὰ ταχθῶσιν ὑπ' αὐτὸν μόνον ἢ ὑπὸ τὸν Τειχομηρόν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν λόγων ἐκείνων ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν Δελεάνον ἀνάθεσις τῆς μοναρχίας καὶ ὁ διὰ λιθοβολήσεως φόνος τοῦ Τειχομηροῦ.

Πρῶτον δ' ἔργον τοῦ Δελεάνου, εὐθὺς ἐνισχυθέντος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς μοναρχίας, ὑπῆρξεν ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν ᾧ συγχρόνως, ἀποστείλας στρατιὰν ὑπὸ τὸν Καυχάνον, ἴσως υἱὸν τοῦ συμβούλου τοῦ τσάρου Γαβριὴλ, ἐκυρίευσε τὸ Δυρράχιον. Ἐν δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ εὑρίσκετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Δελεάνου αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ, ὅστις, ἐγκαταλιπὼν τὴν κυβέρνησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων εἰς τὸν ὀρφανοτρόφον Ἰωάννην, διέτριβε συνεχῶς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἀπεκδεχόμενος ἐν τῇ κατεχούσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θρησκοληψίᾳ τὴν διὰ βοηθείας τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου τοῦ μυροβλήτου ἴασιν ἀπὸ τοῦ λυμαινομένου αὐτὸν ὕδρωπος. Ἅμα δὲ τῇ ἐπιθέσει τοῦ Δελεάνου βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα φεύγοντα ἐκ Θεσσαλονίκης ἀσυντάκτως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγκαταλείποντα πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν σκηνὴν καὶ τὸν εἰς χρυσίον, ἀργύριον καὶ ὑφάσματα πλοῦτον. Καὶ ἀνετέθη μὲν ἡ περίσωσις αὐτῶν εἰς τὸν οἰκεῖον τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ Ἰβάτζην, ὅστις καὶ ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἐπακολουθήσῃ εἰς τὸν Μιχαήλ. Ἀλλ' ὁ Ἰβάτζης, Βούλγαρος ὢν καὶ πιθανῶς υἱὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Δαφνομήλη τῷ 1018 τυφλωθέντος φρουράρχου τοῦ Βροχωτοῦ, προέδωκε τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πίστιν καὶ προσεχώρησε πρὸς τὸν Δελεάνον.

Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τὴν Θεσσαλονίκην στρατεία τοῦ Δελεάνου οὐδαμῶς ἤγαγεν εἰς ἅλωσιν τῆς ἄλλως ὀχυρᾶς πόλεως, καθ' ἃ ἠδύνατό τις νὰ ἀναμείνῃ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ Δελεάνος ἐπέστρεψε πρὸς βορρᾶν εἰς Ὀστροβόν. Συνεχίζων δὲ τὸ ἔργον τῆς δηώσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, εἰς ὃ περιώριζε μέχρι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἀπέστειλε στρατιὰν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, στρατηγὸν ἔχουσαν τὸν Ἄνθιμον. Ἀκωλύτως δ' ἠδυνήθη αὕτη νὰ προχωρήσῃ πρὸς νότον, καὶ μόνον ἐν Θήβαις γίνεται λόγος περὶ ἀντιστάσεως τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ τὸν Ἀλλακασσέα, ὃν ἄλλοθεν ἀγνοοῦμεν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἀπέβησαν νικηταὶ, τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς Θηβαίους, ὧν πολλοὶ ἐφονεύθησαν. Ἡ δ' ἀπληστία τοῦ εἰσπράκτορος δημοσίων φόρων Ἰωάννου Κουτζο-

μύτου ἐν τῷ θέματι Νικοπόλεως, ὅπερ περιελάμβανε τὰ νοτιώτερα τῆς Ἠπείρου μέχρι καὶ τῆς Ναυπάκτου, ἔγεινεν αἰτία νὰ προσχωρήσωσιν οἱ κάτοικοι τοῦ θέματος τούτου εἰς τοὺς Βουλγάρους. Δὲν προσεχώρησαν δὲ μόνοι οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς Ναυπάκτου.

Οὕτω τὰ τῶν Βουλγάρων ἐφαίνοντο προαγόμενα ὁσημέραι μᾶλλον,

ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ὅτε αἰφνιδία τροπὴ τῶν πραγμάτων ἤγαγεν εἰς ταχεῖαν κατάλυσιν τῆς ἀποστασίας.

ι'

Ἡ κατάπνιξις τῆς ἀποστασίας.

Ἡ γοργὴ διάδοσις τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ πρὸς νότον προχώρησις τῶν Βουλγάρων ἐχρησίμευσαν πάντως εἰς τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν ὡς ἐξεγερτήριον, καθ' ὃν τρόπον ἐπὶ Βασιλείου ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ κατάβασις εἶχε χρησιμεύσει εἰς ἐξέγερσιν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐκδικήσεως ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἀλλ' εἰς ἀποτίναξιν τῆς νάρκης τοῦ Μιχαὴλ καὶ ὁριστικὴν ἐκνίκησιν τῶν Βουλγάρων εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐπενήργησεν ἡ διάσπασις αὐτῶν. Αὕτη δὲ, μὴ ἐπιτευχθεῖσα διὰ τοῦ Τειχομηροῦ ἕνεκα τῆς εἰς τὸν Δελεάνον μετὰ

τὸν φόνον αὐτοῦ συγκεντρώσεως ἁπάσης τῆς ἀρχῆς, κατωρθώθη διὰ τοῦ Ἀλουσιάνου.

Ἦτο δὲ ὁ Ἀλουσιάνος ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Σισμανίδου Ἀαρών, ὅστις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατάλυσιν τῆς βουλγαρικῆς ἀρχῆς ὑπηρέτει τοὺς Βυζαντίνους βασιλεῖς. Ἦτο δὲ τετιμημένος πατρίκιος, ἀλλά, πεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, διέτριβε εἶκην ἐξορίστου ἐν Θεοδοσιουπόλει τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μάτην δ' ἀποπειραθεὶς συνδιαλλαγὴν πρὸς τὸν βασιλέα, ἀπεφάσισε νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἀποστασίας τῶν ὁμοφύλων. Καὶ δή, διαλαθὼν ὑπὸ στολὴν Ἀρμενίου, ἐξέφυγεν ὡς δῆθεν θεράπων τοῦ Θεοδωροκάνου πρὸς τὸν ἐν Ὀστροβῷ στρατοπεδευόμενον Δελεάνον. Οὗτος δέ, καίπερ δυσαρέστως βλέπων τὴν εἰς τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον προσέλευσιν τοῦ γνησίου ἀπογόνου τῶν τσάρων τῆς Βουλγαρίας, οὐ μόνον ἐδεξιώθη αὐτὸν φιλίως, ἀλλὰ καὶ κατέστησε κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς. Οὐχ ἧττον δέ, θέλων ἴσως νἀπαλλαγῇ τοῦ Ἀλουσιάνου, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐντολὴν δυσχερεστάτην, τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Παραλαβὼν δ' ὁ Ἀλουσιάνος τεσσαρακοντακισχιλίους ἄνδρας ἐπολιόρκησε τὴν Θεσσαλονίκην. Ἦρχε δὲ τῆς πόλεως ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως πατρίκιος Κωνσταντῖνος, ὅστις μετὰ δραστηριότητος ἐπελήφθη τῆς ἀμύνης, συνεπικουρούντων τῶν γενναίων τῆς πόλεως κατοίκων. Ἡ τάφρος, δι' ἧς περιέβαλεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν πόλιν, κατέστησεν αὐτὴν ἔτι ὀχυρωτέραν, καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν πολιορκουμένων ἐματαίωσε τὴν ἐνέργειαν τῶν ἑλεπόλεων καὶ τῶν ἄλλων μηχανημάτων τοῦ πολιορκητοῦ. Αἱ ἔφοδοι τῶν Βουλγάρων ἀπεκρούσθησαν. Οὕτως ὁ Ἀλουσιάνος μετὰ ματαίους ἀγῶνας ἐξ ἡμερῶν ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ τὴν πολιορκίαν εἰς προσεδρείαν. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἀπεθάρρησαν. Οἵ τε Θεσσαλονικεῖς καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τῆς πόλεως ὑπεραμυνόμενοι στρατιῶται τοῦ λεγομένου τάγματος τῶν μεγαθύμων ἐθάρρουν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν προσελθόντες εἰς τὸν τάφον τοῦ ἁγίου μετὰ παννύχιον δέησιν ἐπεχείρησαν αἰφνιδίαν ἔξοδον, ἀπολήξασαν εἰς λαμπρὰν νίκην. Οἱ Βούλγαροι, καταπλαγέντες ὑπὸ τοῦ ἀπροσδοκήτου τῆς ἐξόδου, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Καὶ δεκαπεντακισχίλιοι μὲν αὐτῶν ἐφονεύθησαν, ἰσάριθμοι δὲ περίπου ὑπῆρξαν οἱ ζωγρηθέντες. Ὁ δὲ Ἀλουσιάνος, συμπαραλαβὼν ἐν βίᾳ τοὺς ὑπολειφθέντας δεκακισχιλίους, ἔσπευσε νὰ διασώσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν Δελεάνον.

Τὴν δὲ λαμπρὰν νίκην τῆς Θεσσαλονίκης συνεπλήρωσε μετ' ὀλίγον χρόνον περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1041 τὸ ἐν τῷ ἡνωμένῳ στρατοπέδῳ τοῦ Δελεάνου καὶ Ἀλουσιάνου συμβὰν δρᾶμα. Ἡ ἀμοιβαία ὑποψία καὶ ἀντιζηλία ἤγαγον εἰς διάστασιν, ἑκατέρου τῶν ἀρχηγῶν ζητοῦντος νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν συνάρχοντα. Κατορθώσας δ' ὁ Ἀλουσιάνος νὰ ἑλκύσῃ τοὺς στρατευομένους πρὸς ἑαυτόν, ἀναγνωρίσαντας ἀπὸ σημείων τοῦ σώματος τὴν γνησιότητ' αὐτοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Ἀαρὼν καὶ ἀπογόνου τῆς δυναστείας τῶν Σισμανιδῶν, ἔστησεν ἔπειτα ἐπιβουλὴν κατὰ τοῦ Δελεάνου, ὃν καὶ ἀπετύφλωσε, μεθυσθέντα ἔν τινι εὐωχίᾳ. Μετὰ δὲ τὸ ἀνοσιούργημα ἔφυγε πρὸς τὸν Μιχαήλ, εὑρισκόμενον ἐν Μοσυνοπόλει τῆς Μακεδονίας. Τιμήσας δ' ὁ βασιλεὺς τὸν Ἀλουσιάνον εἰς μάγιστρον καὶ ἀποστείλας εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν ὀρφανοτρόφον, ἦρεν ἐκ Μοσυνοπόλεως καὶ εἰςεχώρησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Συλλαβὼν δὲ τὸν τυφλὸν Δελεάνον καὶ πέμψας εἰς Θεσσαλονίκην, ἔβη ἐνδοτέρω ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι μόνον τὸ ἑξῆς ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Ἰβάτζην, ὅςτις ἐπειράθη νὰ κωλύσῃ τὴν προχώρησιν τοῦ βασιλέως διὰ ξυλίνου δέματος παρὰ τὸν Πρίλαπον. Ἀλλὰ τἀνεπαρκῆ ὀχυρώματα τοῦ Ἰβάτζη διέρρηξεν εὐκόλως ἡ στρατιὰ τοῦ Μιχαήλ, διασκορπίσασα τοὺς Βουλγάρους καὶ συλλαβοῦσ' αὐτὸν τὸν ἀρχηγόν.

Ἐστερημένοι παντὸς ἀρχηγοῦ ὑπετάγησαν μετὰ τὰς νίκας ταύτας οἱ Βούλγαροι καὶ πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔληξεν ἡ τολμηρὰ καὶ περιπετειώδης αὐτῶν ἀποστασία μετὰ διάρκειαν ἑνὸς μόνον ἔτους καὶ ὀλίγων μηνῶν. Ὁ δὲ Μιχαήλ, καταστήσας τὰ ἐν τῇ καθυποταχθείσῃ καὶ πάλιν Βουλγαρίᾳ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θριαμβικῶς, ἄγων τὸν Ἰβάτζην καὶ τὸν Δελεάνον τετυφλωμένον καὶ ῥινότμητον.

Καὶ ἠδυνήθη μὲν ἐκεῖνος μετριοφρόνως νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ ἦτο δεινόν, ἄν, μηδὲν αὐτὸς εἰς τὴν βασιλείαν προςενεγκών, παρίδῃ μοῖραν τοῦ κράτους ἀφαιρεθεῖσαν. Ἀλλὰ τὸ κατόρθωμ' αὐτοῦ δὲν ἦτο μικρόν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ περαιτέρα ἱστορία τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ. Ἀληθῶς τὸ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐπενεχθὲν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ τραῦμα ὑπῆρξεν οὕτω βαρύ, ὥςτε ἐπὶ ἕνα σχεδὸν καὶ ἥμισυν αἰῶνα δὲν ἠδυνήθησαν νἀνακύψωσι μέχρι τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου Ἀγγέλου. Ὁ δ' ἐξελληνισμὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χώρας τῶν Βουλγάρων προέβη ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ διὰ βημάτων γιγαντιαίων. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν συνά-

μεθα δικαίως νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἔργον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου συμπληροῦται καὶ παγιοῦται διὰ τοῦ Μιχαήλ.

ια'

Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Μιχαὴλ ἐν τῷ βουλγαρικῷ πολέμῳ, οὖσα καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀξία λόγου, εἶν' ἔτι μᾶλλον θαυμαστή, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν σωματικὴν κατάστασιν τοῦ βασιλέως. Ὁ ὕδερος, ἐξ οὗ ἔπασχεν, εἶχε μεγάλως δεινωθῇ τὸν τελευταῖον χρόνον. Εἶνε δ' ἀληθῶς ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἀντοχὴ ἣν ἐπέδειξε στρατευόμενος ἐν μέσῳ τῶν ἐκ τῆς νόσου ἀλγηδόνων. Ὁ σύγχρονος Ψελλὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ζωναρᾶς διηγοῦνται τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ ὀδυνωμένου ἐκείνου σώματος καὶ τῆς ἀκαταβλήτου ψυχῆς τοῦ Μιχαήλ, τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ, θελόντων νὰ ἐμποδίσωσιν ἀπὸ τῆς στρατείας τὸν νοσοῦντα, καὶ τοῦ βασιλέως ὁρμῶντος πρὸς πόλεμον. Γραφικώτατα δὲ παριστάνεται ὁ βασιλεὺς νύκτωρ μὲν νοσοκομούμενος καὶ μόλις ἀποζῶν, ὡς εἰ ἡ νὺξ ἐκείνη ἦτο ἡ τελευταία τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἅμα δὲ τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας ἀνιστάμενος ἐξαίφνης ἀπὸ τῆς κλίνης καὶ ἀναβαίνων ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ ἐχόμενος κρατερῶς τῆς ἕδρας καὶ ῥυθμίζων τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ διὰ τοῦ χαλινοῦ πρὸς ἔκπληξιν τῶν θεωμένων.

Καὶ ἐπέστεψε μὲν ἡ νίκη τὰς ἐξάρσεις τῆς ψυχικῆς ῥώμης τοῦ Μιχαήλ, ἀλλ' αἱ κακοπάθειαι τοῦ πολέμου ἐπηύξησαν τοῦ σώματος τὰ δεινά. Ἐπιστρέφων δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1041 μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχεν ἐξαντληθῇ σωματικῶς. Ἡ ὄψις αὐτοῦ ἐνεποίει οἰκτρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λαμπρότητα τῆς ἐπινικίου ἑορτῆς, ἣν ἐπανηγύριζε σύμπασα ἡ πόλις, προχυθεῖσα πρὸ αὐτοῦ καὶ θεωμένη πομπευομένους τοὺς ἡττημένους Βουλγάρους. Ἀλγεινὸν ἦτο ἀληθῶς τὸ θέαμα τοῦ βασιλέως, σαλεύοντος ἐπὶ τοῦ ἵππου ὥσπερ ἐν ἐκφορᾷ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν μάρτυρος αὐτόπτου. Ὁ ὕδρωψ εἶχεν ἐξογκώσει τὸ ἄλλως ἠράκλειον αὐτοῦ σῶμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ τοὺς χαλινοὺς τοῦ ἵππου κρατοῦντες δάκτυλοι εἶχον τὸ πάχος

ιεθος βραχίονος καὶ ὡμοίαζον πρὸς δακτύλους γίγαντος· τὸ δὲ ον οὐδ' ἴχνος διέσωζε τοῦ ἀρχαίου κάλλους. Ὁ ἐπὶ τοῦ ἵππου μενος καὶ ἐξηλλαγμένος ἐκεῖνος ὄγκος τοῦ νικηφόρου βασιλέως εν εἰς τὸ ὑπήκοον κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ψελλοῦ, *ὅτι προθυμία ; ἀνίστησι καὶ ὁ περὶ τὰ καλὰ ζῆλος τὴν τοῦ σώματος ἀτο-ιχᾷ*.

λὰ δὲν ἔπασχε μόνον τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως· ἤδη δὲ κατεῖχε καὶ δυςβάστακτος ψυχικὴ ἀνία. Βεβαρημένος δὲ τὴν ψυχὴν καὶ φθεὶς ὑπὸ μετανοίας ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ βίῳ πεπραγμένοις, ἀπε-νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν θρόνον, ἐπὶ τῶν προθύρων εὑρισκόμενος τοῦ υ. Φερόμενος δ' ὑπὸ ἀχθοφορούντων θεραπόντων, ἀπεχώρησεν ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως δομηθεῖσαν μονὴν τῶν υργῶν Ἀναργύρων, ἔνθα ἐκάρη μοναχός, περιβληθεὶς τὸν τρί-ιάκκον.

τληκτος ἤκουσεν ἡ Ζωὴ τὴν ἀπόφασιν τοῦ συζύγου καὶ ἔσπευ-τὸ ἐρημητήριον αὐτοῦ πεζῇ. Ἀλλ' εὗρε τὰς θύρας τῆς μονῆς ἱνας συμφώνως πρὸς τὰ κελεύσματα τοῦ μονάζοντος βασιλέως, ιτ' ἀπαρνηθέντος. Μετ' ὀλίγον δέ, πιθανῶς τὴν αὐτὴν τῆς σεως ἡμέραν, καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ψελλός, τὴν 10 Δε-υ 1041, παρέδωκε τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς κατεχούσης ιόσου. Ἄνευ δὲ πανηγυρικῆς ἐκφορᾶς ἐτάφη ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τέθανε κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ἔξωθεν τοῦ βήματος.

ιϐ'

Μιχαὴλ ὁ Καλαφάτης.

ιὴλ ὁ Δ' δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκπνεύσει, ὅτε οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, οῦ Ἰωάννου, ἀνησυχοῦντες μὴ ἐκφύγῃ αὐτοὺς ἡ ἀρχή, ἔσπευ-πλαστοῦ προστάγματος, φέροντος τὴν ὑπογραφὴν τοῦ μελλο-ι, νὰ καλέσωσιν εἰς τὰ βασίλεια τὸν υἱὸν τοῦ Στεφάνου Καλα-Μιχαήλ, ὅςτις, καίπερ καῖσαρ ὤν, διέτριβεν ἐν τοῖς περιχώροις ινσταντινουπόλεως, ἅτε μὴ τυγχάνων τῆς τοῦ αὐτοκράτορος . Μόνος δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ θανόντος βασιλέως ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ βασίλεια τρεῖς μόλις ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον, ; ἐθρήνει παρὰ τὸν νεκρόν.

Ἅμα δὲ τῇ εἰςόδῳ καὶ τοῦ Ἰωάννου εἰς τἀνάκτορα πρῶτον ἔργον τῶν θείων τοῦ νέου βασιλέως ὑπῆρξεν ἡ μετὰ πάσης κολακείας ἐξάρτησις αὐτοῦ καὶ ἑαυτῶν ἀπὸ τῆς Ζωῆς, ἥτις ἐπείσθη παρ᾽ αὐτῶν, ὅτι αὐτὴ ἔσται ἡ πράγματι κυρία τῆς ἀρχῆς, τοῦ Μιχαὴλ βασιλεύοντος μόνον κατ᾽ ὄνομα.

Ἀληθῶς δ᾽ εὐγνώμων καὶ πειθήνιος ἐφάνη τὸ κατ᾽ ἀρχὰς ὁ νέος βασιλεὺς οὐ μόνον πρὸς τὴν Ζωὴν, ἣν ἀπεκάλει βασιλίδα καὶ δεσπότιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰωάννην, ὃν οἱονεὶ ἄλλον δεσπότην ἐκάθιζεν ἐγγὺς τοῦ θρόνου, ὑπείκων εἰς πᾶν αὐτοῦ νεῦμα.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἦσαν ὑπόκρισις, ἧς δὲν ἤργησε νὰ καταπέσῃ ἡ αὐλαία· μόνος δὲ τῶν ἀδελφῶν τῆς μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαρίας ἠδυνήθη νὰ ἑδραιωθῇ παρ᾽ αὐτῷ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅςτις ἤδη καίσαρα ὄντα τὸν Μιχαὴλ καὶ ἀποστεργόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἐσαγήνευε διὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἰδίου ταμείου καὶ διέθετεν ἤδη εὐαρέστως μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπούλως δὲ κατὰ τοῦ Ἰωάννου.

Ἀλλ᾽ ὁ ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Μιχαὴλ θέλων νὰ εἰκάσῃ τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ κατόπιν πραχθέντα ἤθελε δεινῶς ἀπατηθῇ διὰ τὸ ἄκρως ὕπουλον καὶ πολύστροφον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, εὐκόλως μεταβάλλοντος γνώμας καὶ φιλίας. Ἄστοργος ὢν καὶ ἄφιλος, εὐεπίφορος εἰς ὀργὴν, δουλοπρεπὴς μὲν πρὸς τοὺς ἰσχύοντας, ἀκάθεκτος δὲ πρὸς τοὺς ἀσυμπαθῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντας, μόνον τὰ πλήθη ἐκολάκευε καὶ ἐθεράπευεν, ἀπ᾽ αὐτῶν ἀπεκδεχόμενος τὴν στήριξιν τῆς ἀρχῆς, πρὸς πάντα δὲ ἄλλον τὰ κυριώτατα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἰσθήματα ἦσαν τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη.

Πρῶτον δὲ θῦμ᾽ αὐτοῦ ἔπεσεν ὁ ὀρφανοτρόφος Ἰωάννης, κρημνισθεὶς τέλος ὑπὸ τοῦ ἀναξίου ἀνεψιοῦ ἀπὸ τοῦ ὕψους εἰς ὃ εἶχεν ἀναρριχηθῇ ἐπὶ ἔτη ἤδη μακρά. Μετ᾽ ἀλλεπαλλήλους προςβολὰς ὁ θεῖος ἐνεβλήθη εἰς τριήρη καὶ ἀπήχθη εἴς τινα μονὴν πέραν τοῦ Βοσπόρου. Τὴν τύχην δὲ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξορία ἢ ὁ εὐνουχισμὸς τῶν λοιπῶν συγγενῶν πλὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅςτις, τετιμημένος εἰς νωβελίσσιμον, ἐξηκολούθει ἰσχύων παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ἀξιέπαινος δ᾽ ἄλλως εἶνε ἡ περὶ τῶν κοινῶν μέριμνα τοῦ αὐτοκράτορος, προστήσαντος ὡς πρωθυπουργὸν τὸν Κωνσταντῖνον Λειχούδην, φίλον τοῦ Ψελλοῦ καὶ πολιτικὸν ἄνδρα διακριθέντα ἔπειτα ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Ἡ δὲ πτῶσις τοῦ ἰσχυροῦ ὀρφανοτρόφου, ὅςτις παρὰ τὰς ἀντιπαθείας ἃς εἶχεν ἐξεγείρει παρὰ πολλοῖς ἐφαίνετο οὐχ ἧττον τυγχάνων

επ' ἐσχάτων τῆς εὐνοίας τοῦ τε πλήθους καὶ τῶν ἐπιφανῶν,
ρξε παντελῶς ἀκίνδυνος διὰ τὸν θρόνον. Διὸ βλέπομεν τὸν Μι-
οῦτο μὲν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ φρουρᾶς εὐνούχων ἐκ Ῥωσίας
ων, τοῦτο δὲ πειρώμενον νὰ ἑλκύσῃ τὰ πλήθη διὰ δωρεῶν καὶ
ς θεραπείας. Ἡ δ' εἰς αὐτὸν κολακικῶς ἐπιδεικνυομένη εὔ-
ῦ δήμου ἔπεισεν, ὅτι ἠδύνατο τέλος νὰ τολμήσῃ τὴν ἀπαλ-
καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς Ζωῆς, ἣν ἥκιστα ἔστεργεν, ἤδη βαθμιαίως
υάσας τὴν ἀπολάκτισιν αὐτῆς.
ν ἐπιστῇ ἡ 18 Ἀπριλίου 1042, Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, ἡ δὲ
της τὴς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τελεσθείσης δημοσίας πομπῆς καὶ
τὸν βασιλέα ἐνδείξεις τιμῆς καὶ εὐφημίαι τοῦ πλήθους ἐν τῇ
ικῶς κεκοσμημένῃ πόλει ἔπεισαν τὸν Μιχαὴλ, ὅτι ἠδύνατο τὰ
νὰ πράξῃ. Διὸ, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς πομπῆς εἰς τὰ βασίλεια,
τὸν πατριάρχην Ἀλέξιον, δελεάσας αὐτὸν καὶ διὰ χρημάτων,
ήσῃ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου καὶ ἀναμείνῃ ἐν αὐτῇ τὴν
ν τὰς βασιλικὰς διαταγάς. Τὴν δ' αὐτὴν ἐκείνην νύκτα, κατα-
τοῦ θρόνου τὴν Ζωὴν, ἐξώρισεν εἴς τινα μονὴν τῆς Πριγκίπου,
ς τὴν εἰς μοναχὴν ἀπόκαρσιν αὐτῆς, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη.
λόγει δ' ὁ βασιλεὺς τὴν πρὸς τὴν βασιλίδα ὠμότητα ὡς τι-
ἐπὶ φαρμακείᾳ τῶν δύο συζύγων καὶ μελετωμένῃ ἐπιβουλῇ
υτοῦ.
ος κατέλαβεν αἴφνης τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν τολ-
ν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ. Ἔκπληκτα δὲ ἤκουον τὴν ὑστεραίαν τὰ
ν τῷ φόρῳ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγινωσκόμενον δημοσίᾳ τὸ
ν ἔπαρχον Κωνσταντινουπόλεως Ἀναστάσιον διάγγελμα τοῦ
ς, καθ' ὃ ἡ μὲν Ζωὴ ἐξωρίσθη ὡς ἐπιβουλεύουσα τὴν βασι-
οῦ Μιχαὴλ, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας.
ν τὸ διάγγελμα ἐπερατοῦτο δι' ἐκκλήσεως πρὸς τὸν δῆμον καὶ
ῖτο τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ. Αὐτὴ ἡ πρώτη κραυγὴ ἡ ἀκουσθεῖσα
ντησιν τοῦ διαγγέλματος ἐδείκνυεν, ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἠπατᾶτο
ν διαθέσεων τοῦ πλήθους, ὅτι ἡ φαινομένη πρὸς αὐτὸν εὔνοια
το ψευδής, ὅτι εἰς τὰ στήθη τῶν πολλῶν ἐνεφώλευε παρὰ τὰ
μένα ὑπὸ τῆς Ζωῆς βαθεῖα ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν ἔνδοξον μακε-
δυναστείαν καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὰς ἀνεψιὰς τοῦ Βουλγαροκτόνου.
ς σταυροπάτην καλαφάτην βασιλέα οὐ θέλομεν, ἀλλὰ τὴν ἀρ-
καὶ κληρονόμον καὶ ἡμετέραν μητέρα Ζωήν.» Τοιαῦται ὑπῆρ-

ξαν αἱ πρῶται λέξεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν δίκην συνθήματος, καὶ ἡ ἀγορὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἀντήχησε τὴν μυριόστομον κραυγὴν τοῦ πλήθους βοῶντος «ἀνασκαφείη τὰ ὀστᾶ τοῦ καλαφάτου.»

Τὸ κῦμα τῆς ἐπαναστάσεως ἀκάθεκτον ἐξεχύθη αἴφνης τότε κατὰ τῆς πόλεως. Ὁ ὄχλος, ἀναλαβὼν λίθους καὶ βάθρα καὶ τὰ παρατυχόντα ξύλα, ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ ἐπάρχου, ὅστις μόλις διεσώθη φυγών. Ἔπειτα δὲ τὰ πλήθη ἐτράπησαν πρὸς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἔνθα ἤδη εἶχεν ἐκφύγει ἐκ τοῦ Στουδίου ὁ πατριάρχης, βοῶντα καὶ ζητοῦντα τὴν ἀνάκλησιν τῆς Ζωῆς. Ἐν τούτοις δὲ ἡ πόλις ὅλη ἦτ μεστὴ συγχύσεως καὶ θορύβου. Τὰ πλήθη ἔτρεχον, ὑπὸ δαιμονι καταληφθέντα οἴστρου καὶ κρατοῦντα πελέκεις, ῥομφαίας, τόξα, δό ρατα, λίθους. Ἄγημα γυναίων μαινομένων διέτρεχε τὰς ὁδοὺς τῆς πό λεως, κραυγάζον ὑπὲρ τῆς Ζωῆς· ἐκόπτοντο δ' ὑπὲρ αὐτῆς ἐξερχόμεν δημοσίᾳ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ γυναῖκες, ἃς οὐδεὶς μέχρις ἐκείνου τοῦ χρ νου εἶχεν ἴδει ἐξερχομένας τῆς γυναικωνίτιδος. Προβαίνων δὲ ταχ τατα καὶ μεθ' ὁρμῆς ὁ ἔνοπλος ὄχλος κατέσκαψε μέχρις ἐδάφους το οἴκους τῶν συγγενῶν τοῦ βασιλέως. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο κι δυνεύων. Αὐτῶν τῶν φρουρῶν αὐτοῦ οἱ πλεῖστοι ἐγκατέλιπον αὐτὸ συνταχθέντες μετὰ τῶν ανταρτῶν. Μόνος δ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐπε ράθη, σπεύσας ἐκ τοῦ οἴκου μετ' ὀλίγων πιστῶν, νὰ ὑπεραμυνθῇ τ κινδυνεύοντος ἀνεψιοῦ, οὗ τἀνάκτορα ἐπολιορκοῦντο ἤδη ὑπὸ πυκ φάλαγγος ἐπαναστατῶν, ὧν τινες ἐφονεύθησαν κατατοξευθέντες τῶν ἐκ τῶν ἀνακτόρων βαλλόντων ἀκοντιστῶν καὶ λιθοβόλων.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς τοιαύτης συγχύσεως ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ Ι σταντῖνος ἀπεφάσισαν πρὸς καθησύχασιν τῆς στάσεως νἀνακαλ τὴν Ζωὴν ἐκ τῆς ἐξορίας. Λαβόντες δὲ παρ' αὐτῆς ἐγγυήσεις, ὅ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν θὰ ἐξακολουθήσῃ βιοῦσα ὡς μοναχὴ κ θάξιώσῃ τὴν βασιλείαν, ἄγουσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κνύουσιν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ εἰς τὰ πλήθη, νομίζοντες, ὅτι οἱ λουσιν ἀμέσως κατευνασθῇ τὰ πάθη καὶ θέλει διασωθῇ ὁ κιν θρόνος.

Ἀλλ' ἡ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπάνοδος τῆς Ζωῆς ἐξήγει λαν ἀντὶ τῆς προσδοκωμένης γαλήνης, ἐξαφθέντων ἔτι μᾶλ παθῶν, καὶ ἐπέσπευσε τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ Μιχαήλ. Κ πλήθη φοβηθέντα, μή, ἐνισχυόμενος διὰ τῆς Ζωῆς ὁ αὐ ἀποβῇ τυραννικώτερος, ἔσπευσαν νἀνακαλέσωσι τὴν Θεοδώ

ιγξ σπεύσασα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πετρίου, ἐν ᾗ ἐμόναζεν,
ὑτὴν ἐκ τοῦ κρησφυγέτου. Περιβληθεῖσα δὲ στολὴν αὐτο-
ἤχθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἀνηγορεύθη αὐ-
, ἀνευφημουμένη μετὰ τῆς Ζωῆς.
ἡ ἐπανάστασις εἶχε
τἀκρότατον. Ἡ πό-
ήχει τὰ ὀνόματα τῆς
ῆς Θεοδώρας. Ὁ Κα-
ο ἔκπτωτος ὑπὸ τῆς
ήμου. Περὶ δὲ ἀντι-
δὲ λόγος ἠδύνατο νὰ
οὐδένα συνορῶν περὶ
τερα καὶ βλέπων ἤδη
πεύδοντα πρὸς τἀνά-
κατασπάσωσιν ἀπὸ
μετὰ ματαίας ἀπο-
διαλλαγῆς πρὸς τὸν
ὄχλον, ἐπιβὰς δρό-
ευσε φυγὰς εἰς τὴν
Στουδίου τῇ 21 Ἀ-

αφόρως καὶ ἂν ἐκθέ-
᾽ ἕκαστα τῆς ἐπανα-
σύγχρονος καὶ αὐτό-
ὸς καὶ ὁ Σκυλίτζης,
λαβε τὴν διήγησιν
εδρηνός, τοῦτο εἶνε
ιὕτη εἶχέ τι τὸ δαι-
αὶ ὅτι ἡ Κωνσταν-
τὴν Δευτέραν καὶ

Η ΖΩΗ
ΕΝ ΤΩι ΔΙΑΚΟΣΜΩι ΣΤΕΜΜΑΤΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ
ΤΩι ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΩι ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗι

ι τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ παρουσίαζε θέαμα ἄγριον. Καὶ
ιτα δὲν ὑπῆρξαν βεβαίως οὕτω πολλὰ ὅσα λέγει ὁ Κεδρη-
ίζων τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων ἐπαναστατῶν εἰς τρισ-
λ᾽ ἡ ὁρμὴ τοῦ πλήθους ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀκατάσχετος καὶ
τε εἰς τὸ ῥεῦμ᾽ αὐτῆς καὶ τὴν γοητείαν, ἣν ἐξήσκει ἔτι
λλοὺς ἡ μακεδονικὴ δυναστεία, ἔστω καὶ ἐν τῷ προσώπῳ

τῶν ἀντιπροσωπευόντων αὐτὴν ἐκφύλων γυναίων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ ὁ υἱὸς τοῦ καλαφάτου, ὁ *ὀλκαδοπιττώτης*, ὡς ἐπονομάζει τὸν ἔκπτωτον Μιχαὴλ ὁ ἀνώνυμος συντάκτης συγχρόνου στιχουργήματος, δι' οὗ ἐλεεινολογεῖ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ.

Οὐδ' ἔπαυσεν ἡ χολὴ τοῦ πλήθους σὺν τῇ καθαιρέσει τοῦ Καλαφάτου, οὗ τὴν τύχην ἠκολούθησεν ὁ θεῖος Κωνσταντῖνος. Ὁ ὄχλος ἀπῄτει τὴν πικρὰν αὐτοῦ τιμωρίαν. «Αἶρε τὸν παλαμναῖον, ποίησον ἐκ μέσου τὸν ἀλιτήριον· ἀνασκολοπισθήτω, σταυρωθήτω, τυφλωθήτω», ἀνέκραζον πάντες ὁμοφώνως πρὸς τὴν Ζωήν. Καὶ ἡ μὲν Ζωὴ ὤκνει πρὸς τὴν τιμωρίαν, συμπαθοῦσα πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς εἰσποιηθέντα. Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα ἀσπλαγχνότερον διακειμένη διέταξε τὸν ἅμα τῇ καθαιρέσει τοῦ βασιλέως διορισθέντα ἔπαρχον τῆς πόλεως Καμπανάρην νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἐλεεινοὶ καὶ τρέμοντες εἶχον καταφύγει οἱ πρόσφυγες παρὰ τὸ ἅγιον βῆμα τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, ἔνθα καὶ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τῆς εἰς μοναχοὺς ἀποκάρσεως αὐτῶν, συμπαρισταμένου καὶ θρηνοῦντος τοῦ Ψελλοῦ, ὅτε δίκην σμηνῶν εἰσώρμησεν ὁ δῆμος. Συγκινητικαὶ δ' ὑπῆρξαν αἱ στιγμαὶ ἐκεῖναι, καθ' ἃς ὁ μὲν λυσσαλέος ὄχλος ἐζήτει νὰ ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἐκεῖνοι δ' ἀπεγνωσμένοι ἀλλὰ καὶ ἰσχυρογνώμονες, δεόμενοι καὶ θρηνοῦντες ἐνηγκαλίζοντο τοὺς κίονας τοὺς ἀνέχοντας τὴν ἱερὰν τράπεζαν. Τέλος δ' ἐξήχθησαν τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ συνθήκας, πιστεύσαντες εἰς τὴν βεβαίωσιν, ὅτι οὐδὲν θὰ πάθωσιν. Ἀλλὰ μικρὸν μετὰ τὴν ἔξοδον, ὅτε ἤχθησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως τὴν λεγομένην Σῖγμα, ἐξωρύχθησαν ἀνηλεῶς αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ ὁ μὲν ἔκπτωτος βασιλεὺς οἰμώζων ὑπέστη τὸ πάθημα, θαυμαστὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ καρτερία τοῦ Κωνσταντίνου. Μετὰ δὲ τὴν τύφλωσιν ὁ Μιχαὴλ ἐξωρίσθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἐλεγμῶν καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς Χίον, ἐν ᾗ κατέλυσεν ἀφανῶς τὸν βίον, οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ διεσπάρησαν ἄλλος ἀλλαχῇ.

ιγ'

Ζωὴ καὶ Θεοδώρα.

Εἰς ὁποτέραν τῶν δύο ἀδελφῶν ἀνῆκεν ὁ θρόνος μετὰ τὴν καθαίρεσιν Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου ; Τίς ἦτο βασίλισσα, ἡ Ζωὴ ἢ ἡ Θεο-

Η μὲν Ζωὴ ἦτο ἡ πρεσβυτέρα, σύζυγος δύο ἤδη βασιλέων, ηρ τοῦ Καλαφάτου· ἡ δὲ Θεοδώρα οὐ μόνον νεωτέρα ἦτο, ἄγαμος, αὐτὴ ἑαυτὴν καταδικάσασα εἰς ἀγαμίαν. Ἀλλ' Θεοδώρα ἦτο ἐκείνη, άστασις ἐξέλεξεν ὡς ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς της εἶχε καταλυθῇ ἡ τοῦ Μιχαὴλ, αὐτὴ ακηρυχθῇ αὐτοκρά- ρήδην. Οὐδὲν ἧττον, ιένης τῆς ἀρχῆς τοῦ ου, ἐπανήρχετο ἡ τὰ πρότερα δικαιώ- μφοτέρων δὲ τέλος φῶν ὑπῆρχον οἱ ὑπέρ- τῇ βασιλευούσῃ. Ἡ πραγμάτων ἦτο ἀλη- ανος, ἐκ δὲ τῆς δυς- ἐξήγαγε τὴν πολι- χιστροφία τῆς Ζωῆς, σις τοῦ προβλήματος ιὰ τῆς συμβασιλείας θυγατέρων τοῦ τρις- Βασιλείου τοῦ Μα-

Η ΘΕΟΔΩΡΑ

ΕΝ ΤΩι ΔΙΑΚΟΣΜΩι ΣΤΕΜΜΑΤΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ
ΤΩι ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΩι ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗι

δ' αἱ ἀδελφαὶ ἀμφό- ν παρήλικες, ἡ μὲν υσα ἤδη περίπου τὸ ν πέμπτον τῆς ἡλι- , ἡ δὲ Θεοδώρα κατὰ νεωτέρα, ἀλλ' ἀμ- ικμαῖαι. Διέφερον δ' ἀλλήλων τήν τε μορφὴν καὶ τὸν χαρα- Η μὲν Ζωὴ ἦτο ὑποπαχεστέρα καὶ χαμηλοτέρα, εἶχε δὲ με- φθαλμοὺς ὑπὸ ὀφρῦς βλοσυρὰς, καὶ ἡ ῥὶς αὐτῆς ἀπεκρέματο καμπτομένη, εἶχε δὲ τὴν κόμην ξανθὴν καὶ τὸ σῶμα ὅλον ὑπὸ λευκότητος· τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ εὐρυθμία τῶν μελῶν καὶ

ίας ἡ Ζωή, καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ἀρχόντων, αἰσθητὴ ἦτο ἡ ἀπου-
ι στιβαρᾶς ἀνδρικῆς χειρὸς ἰθυνούσης τὰ κοινά. Ἰδίως δ' ἐχώλαινον
εἰκονομικά. Οἱ πόροι τῆς πολιτείας ἐσυλῶντο καὶ διηρπάζοντο
λλον ἢ διωκοῦντο. Αὐλοκόλακες δὲ καὶ δορυφόροι διεσπάθων αὐτὰ
στρατιωτικὰ χρήματα. Μὴν δὲ μόνον εἶχε παρέλθει ἀπὸ τῆς συμ-
σιλείας τῶν δύο ἀδελφῶν, καὶ πάντες εἶχον πεισθῆ, ὅτι ἦτο ἀνάγκη
σιλέως. Προθυμοτάτη δὲ πρὸς ὁμολογίαν τῆς ἀνάγκης ταύτης ἦτο
λιστα ἡ Ζωή, ἧς τὸ πρεσβυτικὸν ἀλλὰ σφριγῶν σῶμα δὲν εἶχε
ύσει αἰσθανόμενον ἐρωτικοὺς κνισμούς. Νέος αὐτῆς γάμος θὰ παρ-
ζεν εἰς αὐτὴν μὲν σύζυγον, εἰς δὲ τὸ Βυζάντιον βασιλέα.

Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ εἶνε ὁ ἐκλεκτός ; Ἡ Ζωὴ ἔστρεψε τοὺς
θαλμοὺς τὸ πρῶτον πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Δαλασσηνόν. Ἀνὴρ *ὥσπερ*
ς ἀρχικὸν ὄγκον παρεσκευασμένος παρὰ τῆς φύσεως, ἀπὸ νεότητος
ακριθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς ἐν Βυζαντίῳ καὶ διὰ τοῦτο ἑλκύσας τὴν μῆνιν
ῦ Παφλαγόνος, ὅστις καὶ ἐδέσμευσεν αὐτόν, καὶ τοῦ Καλαφάτου,
τις καὶ ἠνάγκασε νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐφαίνετο προ-
ισμένος νὰ διαπρέψῃ ὡς βασιλεύς. Ἀλλ' εἶχέ τι τὸ στρατιωτικὸν
ἀληθινόν, δὲν ἦτο δ' ἐκ τῶν δυναμένων νὰ περιστείλωσι τοὺς λό-
ς καὶ ὑποκλιθῶσιν εἰς ὑποχωρήσεις. Τὸ βαρὺ καὶ ἀπότομον αὐτοῦ
ς, αἱ τραχεῖαι ἀπαντήσεις τοῦ στρατιώτου ἀπήρεσαν εἰς τὴν Ζωήν,
σκυβαλίσασαν αὐτόν. Ἀπένευσε δὲ τότε ἡ σφριγηλὴ πρεσβῦτις
ς ἄλλον ἄνδρα μὴ τασσόμενον εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς, ἀλλ' ἔχοντα
α διὰ τὴν Ζωὴν προσόν, τὴν ἀνδρικὴν ῥώμην. Ἦτο Κωνσταντῖνος
Ἀρτοκλίνης, μεθ' οὗ ἡ Ζωὴ ἐλέγετο ἔχουσα ἐρωτικὰς σχέσεις ἤδη
τος τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ κατόπιν δ' ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος,
ς καὶ ζηλοτυπήσας ἐξήγαγεν εὐσχήμως τῆς πόλεως. Ἀνακληθεὶς
ὑπὸ τῆς Ζωῆς παρεσκευάζετο ὑπ' αὐτῆς ὡς μέλλων βασιλεύς, ὅτε
ἔθανεν αἴφνης. Τὸ δ' αἰφνίδιον τοῦ θανάτου παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς
ὑπόνοιαν, ὅτι ὁ Ἀρτοκλίνης, ἔγγαμος ὤν, ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τῆς
ς συζύγου, φοβουμένης μὴ πάθῃ ὑπὸ τῆς Ζωῆς ὅ τι ποτὲ ἡ σύζυ-
Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ.

Τότε δὲ ἡ Ζωή, καὶ πάλιν ἀποπεσοῦσα τῶν ἐλπίδων, ἐστράφη πρὸς
τον ὑποψήφιον τῆς κοίτης καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τοῦτον Κωνσταντῖ-
καταγόμενον ἐκ τοῦ ἀρχαίου οἴκου τῶν Μονομάχων, ἄνδρα ὡραῖ-
πλούσιον, ἐπιφανῆ, αὐτόχρημα ἄξιον τῆς βασιλείας. Εἰς τοῦτον
ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὴν χεῖρα.

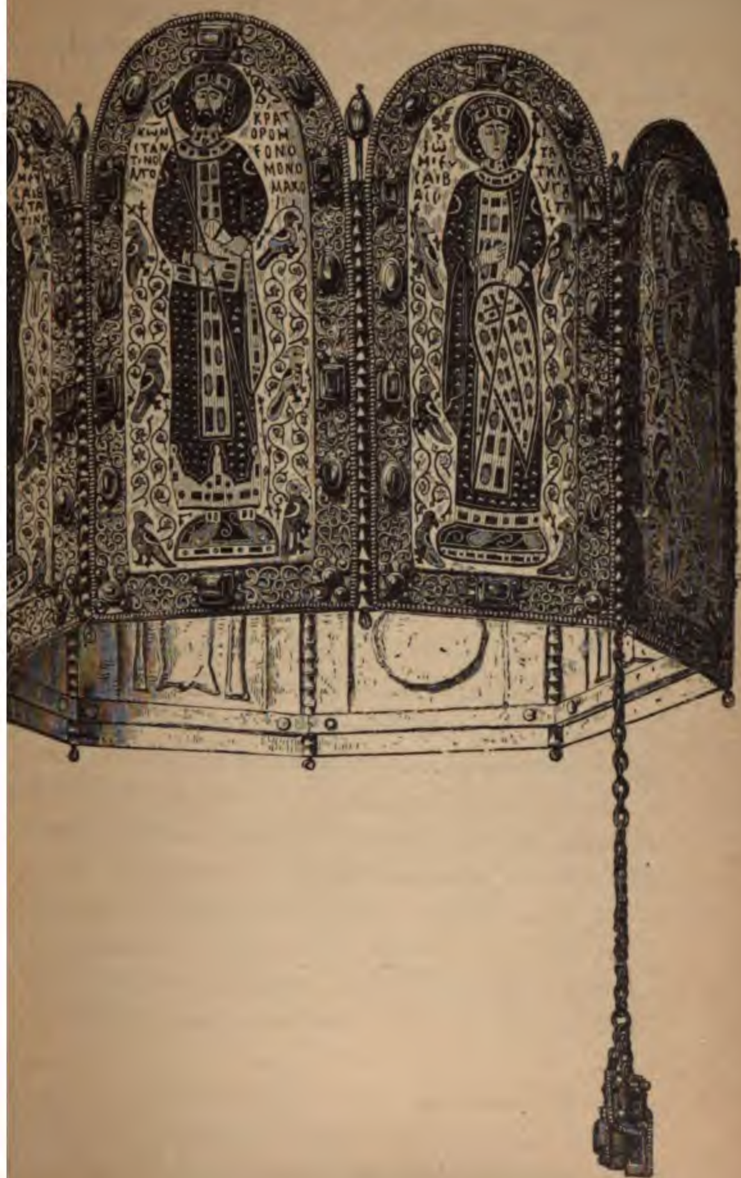
Οὕτω δεκατρία καὶ ἥμισυ ἔτη μετὰ τὴν πρώτην ἤδη ἐν πρεβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ συζυγίαν ἐμελέτα ἡ Ζωὴ νὰ προβῇ εἰς τρίτον γάμον μετ' ἀνδρὸς ὅστις παραδόξως καὶ αὐτὸς συνήρχετο εἰς τρίτον τοῦτον γάμον. Ἀλλὰ τὸ φάσμα τοῦ περὶ τοὺς γάμους σκανδάλου Λέοντος τοῦ σοφοῦ δὲν φαίνεται ταράξαν τοὺς ὕπνους τῆς Ζωῆς, ἀφ' οὗ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάθητο πατριάρχης εὐκολώτατος εἰς ὑποχωρήσεις καὶ ὑπεικτώτατος εἰς τὰ νεύματα τῶν βασιλέων, εἷς ὁ Ἀλέξιος. Ὁ πατριάρχης περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ μὴ εὐλογήσῃ αὐτὸς τὸν γάμον, τῶν νυμφίων στεφθέντων ὑπὸ τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Στυπῆ τῇ 11 Ἰουνίου τοῦ 1042. Ἀλλὰ τὴν ὑστεραίαν αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος ἔστεφε τὸν νέον βασιλέα.

ιδ'

Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος.

Διὰ τοῦ γάμου τῆς Ζωῆς μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου δὲν παρεβλάπτοντο κατὰ τύπους τὰ δικαιώματα τῆς Θεοδώρας, ἥτις ἐξηκολούθησε συμβασιλεύουσα τυπικῶς. Ἀλλ' ἡ νωθρὰ αὐτῆς φύσις ἤγαγεν αὐτὴν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν προτέραν νωχέλειαν· οὐδὲν δ' ἔχουσα ἰδεῶδες καὶ πάσης στερουμένη φιλοδοξίας, ἠρκεῖτο σωρεύουσα χρήματα. Διὸ ἔζησε σχεδὸν ἀφανὴς τὰ δεκατρία καὶ ἥμισυ ἔτη, καθ' ἃ ἦρξεν ὁ Μονομάχος, καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, οὗ εἶχε προηγηθῆ κατὰ πέντε ἔτη ὁ θάνατος τῆς Ζωῆς, κατέλαβε μόνη τὸν θρόνον ἐπὶ ὀκτὼ περίπου μῆνας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τέως πολυμήχανος Ζωή, ἀπαυδήσασα ἐκ τοῦ πολυκυμάντου βίου, ἐλλιμενίζεται ἐν γαλήνῃ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ μετ' αὐτοῦ γάμος εἶνε οἱονεὶ ὁ τάφος τῆς φιλαρχίας καὶ τῆς ἀεικινησίας αὐτῆς. Ὁ Μονομάχος ἐπισκιάζει τὴν γηραιὰν ἔκγονον τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Αὐτοὶ οἱ νέοι ἔρωτες τοῦ φιληδόνου συζύγου δὲν φαίνονται συγκινοῦντες αὐτήν, καὶ οἱ δύο σύζυγοι ζῶσιν ἐν φιλικῇ συνοικίᾳ, ἣν οὐδὲν φαίνεται ταράσσον. Ἡ Ζωὴ εἶχεν ἀναθέσει τὸ κάτοπτρον εἰς τὴν Παφίαν, ἀμελοῦσα τοῦ σώματος καὶ παντὸς βασιλείου καλλωπισμοῦ· ὡς δὲ συμβαίνει πολλάκις εἰς γηραιὰς ἁμαρτωλούς, ἀφεῖσα τὰ ἐγκόσμια, ἐτράπη ἐπὶ τὰ θεῖα, γενομένη παρα-

ΤΕΜΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ

γμα εὐσεβείας. Καὶ ὅμως ἕν τι μόνον συνέδεεν αὐτὴν ἀκόμη πρὸς
ἐρωτικὸν παρελθὸν, ἡ ἀγάπη τῶν ἀρωμάτων. Ἀμέτοχος οὖσα
ντὸς γυναικείου ἔργου καὶ οὐδέποτε κρατήσασ' ἀνὰ χεῖρας ἄτρα-
ον ἢ ἱστουργήσασα, μετέβαλε τὸν κοιτῶνα αὐτῆς αὐτόχρημα εἰς
ρεψεῖον, ἐν ᾧ πυρὰ ἀνημμένη χειμῶνος καὶ θέρους ἐχρησίμευεν
τὴν παρασκευὴν τῶν παντοίων μύρων· καὶ αἱ μὲν ἀμφίπολοι τῆς
ἐσσης εἶχον μεταβληθῆ εἰς μυρεψοὺς, ἐργαζομένας ὑπὸ τὴν ἐπο-
είαν τῆς Ζωῆς, παντοῖα δὲ ἀρωματικὰ ξύλα καὶ καρποὶ δάφνης
ἐλαῖαι παντοῖαι περικεχυμέναι παρεῖχον εἰς τὸν βασιλικὸν κοι-
να τὴν ὄψιν ἀγοραίου ἐργαστηρίου.
Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἡ μὲν Ζωὴ διέτριβε περὶ τὴν μυρεψικὴν, ἡ δὲ Θεο-
α περὶ τὸν θησαυρισμὸν, ὁ Κωνσταντῖνος ἐν μέσῳ δραστηρίως ἀσχο-
μενος περὶ τὰ παντοῖα κυβερνητικὰ ἔργα ηὐκαίρει νὰ τρυγᾷ φιλη-
ως τὰ μῆλα ξένων κήπων.
Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ἀνήκων εἰς γένος τῶν ἐπιφανεστάτων
Βυζαντίῳ, ἐνωρὶς ἤδη ἀποβαλὼν ἐκ νόσου τὴν πρώτην γυναῖκα,
ινε διὰ τοῦ δευτέρου γάμου κηδεστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ,
ὼν γυναῖκα τὴν μονογενῆ θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Πουλχε-
ς καὶ Βασιλείου τοῦ Σκληροῦ. Ὁ δὲ γάμος οὗτος ἴσχυσε νὰ συν-
λλάξῃ πρὸς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν τὸν Μονομάχον, τέως ὑπο-
πτόμενον ἕνεκα τῆς ἐναντίον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνταρ-
ς τοῦ Θεοδοσίου Μονομάχου, τοῦ πατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ
ς ἐξηκολούθησεν ἐμπνέων δυσπιστίαν εἰς τοὺς βασιλεῖς μέχρι τοῦ
ωμανοῦ, ἐφ' οὗ ἀνεστρέφετο ἐν τῇ βασιλείῳ αὐλῇ καὶ εἶχεν ἤδη
ύσει τὴν προσοχὴν τῆς Ζωῆς διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν
ριν. Ὑποπτευόμενος δ' ἔπειτα ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος
ορίσθη τῷ 1035 εἰς τὴν Μυτιλήνην, ἔνθα ἐξηκολούθησε διαμένων
ι ἐπὶ τοῦ Καλαφάτου, ἕως ἀνακαλέσασ' αὐτὸν ἡ Ζωὴ ἀνεβίβασεν
ὶ τὸν θρόνον.
Ἀλλ' ὁ μακρὸς ἐν τῇ ὑπερορίᾳ βίος καὶ αἱ ταλαιπωρίαι ἃς ὑπέστη
τ' αὐτὴν ὁ Μονομάχος ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτὸν τοσοῦτον, ὥστε τὴν
' αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐθεώρει ἀφετηρίαν θυμηδίας καὶ ἡδονῆς, οἱονεὶ
τεκδικούμενος πρὸς τὰ πρότερα παθήματα. Φύσει δὲ ὢν ἐπιπόλαιος
ἀπολαυστικός, τὴν βασιλείαν ὑπελάμβανεν ἀνακούφισιν ἀπὸ παντὸς
ώδους διανοήματος καὶ ἀνάπαυσιν κόπων καὶ ἀποπλήρωσιν πάσης
θυμίας. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἀνέθετεν

λους, αὐτὸς δ' ἐπεδίδετο εἰς τὰς ἀπολαύσεις τοῦ σώματος καὶ τοὺς ἀστεϊσμοὺς τῶν γελωτοποιῶν καὶ μίμων. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐξωτικὰ ζῷα οὐ μόνον τῆς προσοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠξιοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὑπελαμβάνοντο παρ' αὐτοῦ ἄξια νὰ ἑλκύσωσι τὰ πλήθη. Πολὺς γίνεται λόγος περὶ ὑπερμεγέθους ἐλέφαντος καὶ αἰγυπτιακῆς καμηλοπαρδάλεως ἣν ἐξέθηκεν εἰς κοινὴν θέαν. Οὐδ' ἐμερίμνησε περὶ διασκεδάσεως τῶν πολιτῶν διὰ μόνου τοῦ πρωτογόνου τούτου ζωολογικοῦ κήπου, ἀλλὰ καὶ διὰ παντοίων δωρεῶν καὶ φιλοτιμήσεων καὶ τῆς εἰς ἀνώτατ' ἀξιώματα, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν σύγκλητον, ἀναγωγῆς ἀνθρώπων πολλάκις ἀγοραίων. Πρὸς αὐτοὺς τοὺς πρὸς ὥραν τέρποντας αὐτὸν ἐφέρετο εὐγνωμόνως, ἀξιῶν τῆς εὐνοίας αὐτοῦ, καίπερ οὔσης ἐνίοτε πρὸς καίρου, καὶ ἀναβιβάζων εἰς μεγάλας τιμάς. Δημοκρατὴς δὲ ὢν καὶ ἐφιέμενος τῆς ἀγάπης τῶν πολλῶν, ἦτο αὐτόχρημ' ἀριστοτέχνης περὶ τὸ προσελκύειν πρὸς ἑαυτὸν τὰ πλήθη. Εἶχε δὲ πρὸς τοῦτο καὶ φυσικὰ χαρίσματα, πλὴν τῆς ὡραίας καὶ ἐπιβλητικῆς μορφῆς τὸ αἱμύλον τῆς γλώσσης, μεστῆς οὔσης χαρίτων, τὸ ἐπὶ τῶν χειλέων εὐκολον μειδίαμα, τὸ ἱλαρὸν τοῦ προσώπου. Οὐ μόνον αὐτὸς δὲν ἦτο βαρὺς οὐδ' ἐν τοῖς σοβαροῖς, οὐδὲ ὡρᾶτό ποτε σύννους, ἀλλὰ καὶ ἐμίσει πάντα σύνοφρυν, θεωρῶν αὐτὸν κακομήχανον, καὶ ἠγάπα τοὺς χαρίεντας καὶ ἁπλοῦς.

Οὕτω τὰ πάντα ἦσαν ἀνοικτὰ εἰς τοὺς πολλούς, ἡ καρδία τοῦ αὐτοκράτορος, τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα, τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὅπερ ἐκενοῦτο δι' ἀνηκούστου σπατάλης χάριν κολακείας τοῦ πλήθους, ἀλλὰ καὶ χάριν πολυτελῶν οἰκοδομῶν, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ἠγάπα πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Ἐξεῖχον δὲ μεταξὺ τῶν κτισμάτων τοῦ βασιλέως τὸ μοναστήριον τῶν Μαγγάνων καὶ ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου τιμωμένη περικαλλὴς μονή, προσηρτημένον ἔχουσα νοσοκομεῖον πολλῆς τυγχάνον ἐπιμελείας.

Αὐτοκράτωρ τοιοῦτος, πρόγραμμα τοῦ βίου ἔχων τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν πολλῶν, ἤθελε γείνει πολλῶν κακῶν πρόξενος, ἂν μὴ πρὸς τὰς κακίας αὐτοῦ ἦσαν συμπαρεζευγμέναι καὶ ἀρεταὶ ὄχι ἀνάξιαι λόγου. Καὶ δὴ ὁ Κωνσταντῖνος, καίπερ εἰς ἄλλους ἀναθεὶς τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πολιτείας, δὲν ἠμέλησε τῆς στρατιωτικῆς ἀμύνης καὶ τῆς τιμῆς τῆς χώρας ἐν ἡμέραις καθ' ἃς εἰς τοὺς παλαιοὺς κινδύνους προσετέθησαν καὶ νέοι διὰ τῆς τὸ πρῶτον πρὸς τὴν

σεως τῶν Τούρκων ἐκείνων, ὑφ' ὧν ἐπέπρωτο μετὰ τέσ-
νὰ πέσῃ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον, καὶ διὰ τῆς ὁριστικῆς ῥή-
λησιῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἑῴας τῆς ἀγαγούσης εἰς
ζαὶ ἄλλο δ' ἔχει
Μονομάχος, τὸ
ιαιον καὶ ὑπερ-
κακον, ἀρετὰς
στου ἡγεμόνος.
κῶν δ' αὐτοῦ
καὶ ἡ ὀρθὴ διά-
ἀνδρῶν οἵτινες
ἶνε χρήσιμοι εἰς
. Αὐτὸς ἥκιστα
ς, ὑπέλαβε κα-
τὴν μετὰ μα-
παιδευσίας προ-
παιδείας καὶ
ὑφ' ὧν ἠγάπα
ζηται. Διὰ τοῦ-
διαπρέποντας
είας αὐτοῦ τὸν
ν μητροπολί-
ν Ἰωάννην τὸν
αὶ τὸν Μιχαὴλ
ις, ἤδη πρότε-
ὴλ τοῦ Παφλα-
ήσας ὡς κριτὴς
ίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ
ὑπογραμματεύ·
λῇ, γίνεται ἐπὶ
ου εἰς τῶν σι-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΟΝΟΜΑΧΟΣ
ΕΝ ΤΩι ΔΙΑΚΟΣΜΩι ΑΥΤΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΙ
ΤΩι ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΩι ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗι

σιλείας. Ἀπὸ ἡλικίας εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἀναβὰς τὴν
ίμακα τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀξιωμάτων ὁ ἀπόγονος ἐκεῖνος
πατρικίων, τιμᾷ μὲν ἀληθῶς τὰ βυζαντιακὰ γράμματα
ιεμοσύνης αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτὴν δὲ τὴν μετὰ τὸν θά-
ασιλέως Κωνσταντίνου ἀπόκαρσιν εἰς μοναχὸν ἠξιώθη

καὶ κατεφίλει τὴν ἀναιδῶς συμμεριζομένην τὴν κοίτην τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰς τιμὰς βασιλίσσης.

Ἐν τούτοις δὲ ἡ ἐπὶ τῷ σκανδάλῳ ἀγανάκτησις τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ πλήθους, μάτην καταστελλομένη ἐπὶ μακρόν, ἐξερράγη τῇ 9 Μαρτίου 1044. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἑορταζομένης τῆς μνήμης τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τεσσαράκοντα μαρτύρων, ὑπῆρχεν ἔθος νὰ μεταβαίνῃ ὁ βασιλεὺς πρὸς προσκύνησιν εἰς τὸν ἔν τινι προαστείῳ τῆς πόλεως κείμενον ναὸν τῶν ἁγίων. Τελουμένης δὲ τῆς δημοσίας προπομπῆς, ὁ βασιλεὺς ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ τοῦ στασιάσαντος πλήθους. «Ἡμεῖς τὴν Σκλήραιναν βασίλισσαν οὐ θέλομεν, οὐδὲ δι' αὐτὴν αἱ μάνναι ἡμῶν αἱ πορφυρογέννητοι Ζωή τε καὶ Θεοδώρα θανοῦνται» ἀνεβόησεν ὁ ἐξημμένος λαός. Αἱ κραυγαὶ αὗται ἐξηγοῦνται ἐκ διαδόσεως, παρὰ ξένων προελθούσης, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἐβυσσοδόμευε τὸν φόνον τῶν δύο βασιλισσῶν. Καὶ ἠναγκάσθη μὲν ὁ βασιλεὺς, ἀνακόπτων τὴν πορείαν αὑτοῦ, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τἀνάκτορα, ἀλλ' ἡ στάσις κατηυνάσθη δι' ἐπεμβάσεως αὐτῶν τῶν βασιλίδων, αἵτινες καθησύχασαν τὰ πλήθη καὶ ἔσωσαν τὸν βασιλέα, ὃν ἐζήτουν νὰ κατασπαράξωσιν οἱ στασιασταί· οἱ δὲ σπερμολόγοι ἐτιμωρήθησαν ἐξωσθέντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οὐχ ἧττον τὸ συμβὰν κατετάραξε τὴν Σκλήραιναν, ἥτις μετ' οὐ πολὺ καὶ ἀπέθνησκεν. Ὁ δὲ θάνατος αὐτῆς ἐνέβαλε τὸν αὐτοκράτορα εἰς μέγιστον πένθος, οὗ μειρακιώδεις ὑπῆρξαν αἱ ἐκδηλώσεις.

Ἀλλ' ἡ εὔφλεκτος καρδία τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀνέραστος ἐπὶ μακρόν. Μετὰ νέους δ' ἔρωτας κατεκυριεύθη πάλιν ὅλος ὑπὸ θερμοῦ ἐρωτικοῦ πάθους πρὸς νεαρὰν θυγατέρα Ἀλανοῦ τινος ἡγεμόνος, ἥτις ὁμηρεύουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει διέπρεπε διὰ τὸ λευκὸν τοῦ δέρματος καὶ τοὺς ὡραίους καὶ ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ἡ Ζωή, λαθραῖος ἦτο ὁ πρὸς τὴν Ἀλανὴν ἡγεμονόπαιδα ἔρως τοῦ βασιλέως· ὅτε δὲ ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα τῷ 1050 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ δύο, ὁ Κωνσταντῖνος, καίπερ θρηνήσας ὡς ἁγίαν τὴν μεταστᾶσαν σύνοικον μᾶλλον ἢ σύνευνον, ἀνερυθριάστως εἰσήγαγε τὴν νέαν φίλην ὡς αὐγοῦσταν, καθ' ἃ πρότερον τὴν Σκλήραιναν, εἰς τἀνάκτορα. Καὶ νὰ συζευχθῇ μὲν αὐτὴν δὲν ἐτόλμησεν ὁ ἐρωτύλος, πτοούμενος τὴν τετραγαμίαν· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ βασίλεια νυμφαγωγηθεῖσα παλλακὶς περιεβλήθη ἐν αὐτοῖς στολὴν βασιλίσσης. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτῆς

τεριεκοσμήθη διὰ κόσμου ἀσυνήθους, ἐφόρεσε δὲ χρυσοῦν περιδέραιον αὶ ὄφεις χρυσοῦς περὶ τοὺς καρποὺς καὶ ἀπεκρέμασε μαργαρίτας βα-εῖς ἀπὸ τῶν ὤτων καὶ περιεβλήθη ώνην διαποικιλλομένην διὰ χρυσοῦ αὶ μαργάρων. Ἀφθόνως δὲ προέχεε ρὸ τῶν ποδῶν τοῦ λατρευομένου εἰ-ώλου ὁ σπάταλος Μονομάχος τοὺς ησαυροὺς τοῦ βασιλικοῦ ταμείου.

Ἀλλὰ τὸ θελκτικὸν γύναιον προ-κάλεσε καὶ ἄλλου ἀντεραστοῦ τὸν ρωτα. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Ῥωμανὸς Βοΐλας, βάρβαρος, καθ' ἃ φαίνεται, ατατεταγμένος παρὰ τοῖς *ἑταίροις*, ἤτοι τοῖς ξένοις δορυφόροις τοῦ αὐτο-ράτορος. Τὸ δὲ ξενόφωνον τῆς προ-ορᾶς καὶ ἡ ὄχι ἀμέτοχος εὐτραπε-ίας ἀγχιστροφία αὐτοῦ κατέστησεν ὐτὸν οὕτως ἀγαπητὸν εἰς τὸν φύσει ρεσκόμενον εἰς τὴν γελωτοποιΐαν αὐ-οκράτορα, ὥστε ὁ Βοΐλας ταχέως ρειήχθη, προβιβασθεὶς μὲν εἰς συγ-λητικόν, χρησιμεύων δ' ὡς ὑπουργὸς αὶ σύμβουλος τοῦ Μονομάχου. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐθέρμαινεν ὄφιν ἐν τοῖς όλποις. Ὁ Βοΐλας ἠράσθη τῆς παλ-ακίδος τοῦ βασιλέως· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ κατακτήσῃ αὐτὴν ζῶντος ἐκεί-ου, ἐπειράθη νὰ παίσῃ ἐκποδὼν τὸν Κωνσταντῖνον τῷ 1051, συστήσας ἐναντίον αὐτοῦ εὐρεῖαν συνωμοσίαν. Ἑσπέραν δέ τινα, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ὕπνωττεν ἀφρούρητος, καθ' ὃ εἶχεν θος, ὁ Βοΐλας, ὅστις ἠδύνατο ἀκω-λύτως νὰ προσέρχηται εἰς τἀνάκτορα αθ' οἱανδήποτε ὥραν, παρεσκευάζετο νὰ καταφέρῃ μετ' οὐ πολὺ κατ' ὐτοῦ τὸ θανάσιμον τραῦμα, ὅτε τις τῶν μεμυημένων κατ'

Η ΑΓΙΑ ΕΛΕΝΗ
ΠΕΡΙΒΕΒΛΗΜΕΝΗ ΣΤΟΛΗΝ
ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

τεκταινόμενον εἰς τὸν βασιλέα. Τὸ φάσγανον κατέπεσεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δολοφόνου, ὅςτις ἔντρομος σπεύσας εἰς τὸν ναὸν τῶν ἀνακτόρων καὶ προςφυγὼν ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ὡμολόγησε τὰ πάντα. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ πρὸς τὸν εὐτράπελον κόλακα τύφλωσις τοῦ αὐτοκράτορος, ὥςτε, ὅτε τὴν ἐπιοῦσαν ἤχθη πρὸς αὐτὸν δέσμιος, ὅπως ἀκασθῇ, ἠλέησε τὸν ἄνθρωπον. Ἀπολυθεὶς δὲ τῶν δεσμῶν καὶ ἐρωτώμενος περὶ τῶν αἰτίων τῶν ἀγαγόντων αὐτὸν εἰς τὸ τόλμημα, ὑποκριτικώτατα ἅμα καὶ αναιδέστατα κατεφίλησε τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καί, ἐπιθεὶς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν γονάτων, ἀπέκρυψε μὲν τὸν πρὸς τὴν ὡραίαν Ἀλανὴν ἔρωτα, ἐδεήθη δὲ τοῦ βασιλέως νὰ καθίσῃ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ κοσμήσῃ διὰ τοῦ στέμματος καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπισήμων, ἀπροκαλύπτως δηλώσας τὸν πρὸς ταῦτα θερμὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μόνον ἔρωτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπεσχέθη νὰ περιβάλῃ αὐτὸν πορφύραν, ἤρκει νὰ ἴδῃ πάλιν μειδιῶντα καὶ φαιδρόν. Ὁ τολμητίας ἠθωώθη, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως πείσαντος τοὺς δικαστάς, καὶ τὴν ὅλην κωμῳδίαν ἐπέστεψε πολυτελὲς συμπόσιον ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, ἐν ᾧ παραδόξως παρεκάθητο ὡς πρῶτος τῶν δαιτυμόνων ὁ συνωμότης.

Καὶ ἡ μὲν Θεοδώρα καὶ ἡ συνετὴ ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντίνου Εὐπρεπία ἤγαγον τέλος εἰς ὀρθοφροσύνην τὸν παραπαίοντα βασιλέα, ἀναγκάσασαι αὐτὸν νὰ ἐξορίσῃ τὸν ἀναιδῆ ὑποκριτὴν εἴς τινα τῶν πρὸ τῆς πόλεως νήσων. Ἀλλὰ μετὰ δέκα ἡμέρας ἀνεκάλεσεν αὐτὸν καὶ πάλιν καὶ ἠνείχετό ποτε ἐρωτικῶς προςβλέποντα τὴν παλλακίδα. Καὶ ταῦτα διότι οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον ἐκ τοῦ ἀνονήτου αὐτοῦ ἔρωτος, ὅςτις διετηρήθη παρὰ τῷ Βοΐλᾳ μέχρι σχεδὸν παραφροσύνης καὶ ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος ἡ ἐρωμένη αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ταπεινὴν θέσιν ὁμήρου.

ιϛ'

Ὁ Μανιάκης ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ ἐκ Σικελίας ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ἀνάκλησις τοῦ Μανιάκη ἔσχε, καθ' ἃ εἴδομεν, οἰκτρὰ ἐπακόλουθα. Μόνον Καταχαλὼν ὁ Κεκαυμένος ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὴν Μεσσήνην, ἐπαγαγὼν σχεδὸν τε-

λείαν πανωλεθρίαν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας αὐτὴν Σαρακηνούς. Ἄλλως δ᾽ ἕνεκα τῆς ἀδεξιότητος Βασιλείου τοῦ Πεδιαδίτου καὶ Στεφάνου τοῦ Καλαφάτου οἱ Σαρακηνοὶ κατώρθωσαν νὰ κατακτήσωσι τὸ πλεῖστον τῆς Σικελίας, καὶ οἱ ἐν τῇ στρατηγίᾳ ἀνάξιοι διάδοχοι τοῦ Μανιάκη ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν νῆσον. Συναπῆλθε δὲ μετ᾽ αὐτῶν καὶ ὁ κατεπάνω Νικηφόρος ὁ Δοκειανός, ὅςτις, ἐπιστρέψας τῷ 1039 εἰς τὴν Ἰταλίαν, εὑρέθη ἀντιμέτωπος νέων κινδύνων. Καὶ κατώρθωσε μὲν μετ᾽ οὐ πολὺ νὰ καταστείλῃ νέαν ἐν Ἀπουλίᾳ ἀποστασίαν τῶν ἰθαγενῶν, ἧς ἡγεῖτο ἀνὴρ καλούμενος Μούσανδος, ἀλλὰ τῇ 9 Ἰανουαρίου 1040 ἀπέθανε· μόλις δὲ περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀντικατέστησεν αὐτὸν, ἐκ Σικελίας ἐλθὼν, ὡς κατεπάνω ὁ Μιχαὴλ Δοκειανός, πιθανῶς συγγενὴς τοῦ Νικηφόρου, πρὸς διάκρισιν ἀπ᾽ αὐτοῦ ἐπονομαζόμενος ὁ νεώτερος. Ἐπωφελούμενος δὲ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας παντὸς κατεπάνω ἐξ Ἰταλίας παρουσιάσθη ὡς ἐκδικητὴς τοῦ Βυζαντίου Ἀργυρὸς ὁ υἱὸς τοῦ Μέλητος ἐκείνου, ὃν ἐγνωρίσαμεν ὡς ἀντίπαλον τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Ἀργυρὸς νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀποστάτας, ζωγρήσας καὶ δεσμεύσας τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατέλαβε τὴν Βᾶριν, πιθανῶς τυγχάνων τῆς φανερᾶς ἢ κρυφίας ὑποστηρίξεως τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμαννῶν. Παρέδωκε δὲ τὴν πόλιν ὁ πονηρὸς Ἰταλὸς εἰς τὸν κατεπάνω, εὐθὺς ὡς οὗτος παρέστη πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἀλλ᾽ ὁ Δοκειανὸς ἔδειξε μεγίστην ἀνικανότητα, ὅτε ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς φανερῶς ἀντεπεξελθόντας πρὸς αὐτόν.

Πρὸς βορρᾶν τῆς Βάρεως παρά τινα τῶν παραποτάμων τοῦ Αὐφίδου ἐν Ἀπουλίᾳ συγκροτηθείσης τῆς πρώτης μεταξὺ τοῦ Δοκειανοῦ καὶ τῶν Νορμαννῶν μάχης, ὁ κατεπάνω ἡττήθη οἰκτρῶς. Καὶ ἡ μὲν νορμαννικὴ στρατιὰ ἀπετελεῖτο ἐκ τριςχιλίων ἀνδρῶν, ὀλιγοανθρωποτέρα δὲ ἦτο ἡ τοῦ Δοκειανοῦ, ἀποτελουμένη ἐκ Βαράγγων καὶ στρατιωτῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκ τῶν θεμάτων Ὀψικίου καὶ Θρᾳκησίου. Μετὰ δὲ τὴν ἧτταν ταύτην, ἀνασυγκροτήσας τὴν στρατιὰν καὶ αὐξήσας αὐτὴν διὰ προςθέτων Μικρασιατῶν, ἐπετέθη καὶ πάλιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ περὶ χωρίον τι τῆς Ἀπουλίας, ὅπερ ἐκαλεῖτο Ὧραι. Αἱ δυνάμεις τῶν πολεμίων ὑπῆρξαν, καθ᾽ ἃ φαίνεται, ἀνισόπαλοι, εἰ καὶ εἶνε ἴσως ὑπερβολικὴ ἡ μνεία δεκαοκτακιςχιλίων μὲν στρατιωτῶν τοῦ Δοκειανοῦ, ὑπερδιςχιλίων δὲ Νορμαννῶν. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν φο-

ρὰν παρὰ τὸ ὑπέρτερον τῶν δυνάμεων τοῦ κατεπάνω νικηταὶ ἀνεδείχθησαν οἱ Νορμαννοί.

Τοιαῦται ἐπανειλημμέναι ἧτται τοῦ Δοκειανοῦ ἔπεισαν τὸν Παφλαγόνα νἀνακαλέσῃ τὸν ἀνάξιον στρατηγόν. Διάδοχος δ' αὐτοῦ διωρίσθη ὁ Βοϊωάννης, εὐδόκιμος υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν γενναίου ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατεπάνω, ὅστις καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ Βαράγγων καὶ ἄλλων ἐπικούρων. Ἀλλὰ καὶ οὗτος παρὰ τὴν ὁμολογουμένην αὐτοῦ γενναιότητα, συγκρουσθεὶς πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς περὶ τὴν Μονόπολιν, ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου **1041**, ὑπέστη ἧτταν ἔτι δεινοτέραν τῶν τοῦ προκατόχου. Καὶ οὐ μόνον ἡ στρατιὰ αὐτοῦ κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, τῶν ὑπολειφθέντων διασπαρέντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κατεπάνω ζωγρηθεὶς περιήχθη ὑπὸ τῶν νικητῶν ἀνὰ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας, ὅπως οἱ ἐγκάτοικοι πεισθῶσιν, ὅτι εἶχε λήξει ἡ βυζαντιακὴ ἀρχὴ ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ. Καὶ ἀληθῶς τέσσαρες μόνον πόλεις ἐξηκολούθουν κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, τὸ Βρενδήσιον, ὁ Ὑδροῦς, ὁ Τάρας καὶ ἡ Βᾶρις. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βάρεως ἐσυνθηκολόγησαν μετ' οὐ πολὺ πρὸς τοὺς Νορμαννούς, οἵτινες τὸν Φεβρουάριον τοῦ **1042** κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐξέλεξαν ὡς ἡγεμόνα τῆς χώρας τὸν ὑποκεκρυμμένον μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου σύμμαχον τῶν Νορμαννῶν Ἀργυρόν.

Εἰς τοιοῦτον οἰκτρὸν σημεῖον εἶχον περιέλθει τὰ τῆς Σικελίας καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας, ὅτε περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Καλαφάτου ἐξήχθη τῆς φυλακῆς ὁ Μανιάκης, ὁ μόνος ἐνδεικνυόμενος ἐκδικητὴς τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν. Ἀναδειχθεὶς δὲ μάγιστρος, ἐξεπέμφθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ταγμάτων. Ἤδη δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ **1042**, τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον μῆνα καθ' ὃν κατελύετο ἡ ἀρχὴ τοῦ Καλαφάτου, ὁ Μανιάκης ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν Τάραντα, συνῆγε τὰς ὑπαρχούσας δυνάμεις καὶ ὠχύρονε τὰ περὶ τὴν πόλιν. Ἀποφυγὼν δὲ συνετῶς τὰς εἰς μάχην προκλήσεις τῶν περὶ τὸν Ἀργυρὸν ταχθέντων Νορμαννῶν, οἵτινες καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Τάραντος προεχώρησαν, ἤρχισεν ἀμέσως κατόπιν μετὰ τὴν πρὸς τὰ βορειότερ' ἀνάζευξιν αὐτῶν ἀνακτῶν τὰς πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας, τινὰς μὲν ἑκουσίως προσχωρούσας, τινὰς δὲ δι' ἐφόδου, καὶ ἐπεκτεινόμενος πρὸς τὴν Βᾶριν. Ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἀργυρός, ἡγούμενος τῶν Νορμαννῶν, δὲν ἤργει, ἀγωνιζόμενος νἀνακτήσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ Μανιάκη κυριευθείσας πόλεις· εἶχε δὲ στήσει τὰς μηχανὰς αὐτοῦ πρὸ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ ΚΑΤΕΠΑΝΩ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

τόλεως τῆς Ἀπουλίας Τράνης, ὅτε αἴφνης τὰ πράγματα μετε-
ησαν ὅλως.
διωτικὴ ἔχθρα ἐχώριζε τὸν Μανιάκην καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς Σκλη-
ς Ῥωμανόν, οὗ αἱ συγκτησίαι ἐγειτόνευον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸς τὰς
Μανιάκη. Ἐπωφελούμενος δ' ὁ Σκληρὸς τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀντιζή-
καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀδελφῆς καὶ τὰς τιμὰς
ὑτὸς εἶχε τύχει παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξεδίκησε προτέρας τοῦ Μα-
ζημίας ἐπενεχθείσας εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ κείρας χωρία ἀνή-
εἰς τὸν γείτονα καὶ αὐτὴν δὲ τὴν κοίτην αὐτοῦ μιάνας. Ἔτι δὲ
τέρω βαίνων ὁ Σκληρὸς ἔπεισε τὸν Μονομάχον νὰ καθαιρέσῃ τὸν
ίκην ἀπὸ τῆς στρατηγίας. Ἐστάλη λοιπὸν διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὴν
ίαν ὁ πρωτοσπαθάριος Πάρδος, ἀνὴρ ἀδόκιμος, μόνην ἀξίαν ἔχων
ὔνοιαν τοῦ βασιλέως. Ταυτοχρόνως δ' ἦλθεν ἡ βασιλεία εἰς συμ-
ις πρὸς τὸν Ἀργυρόν, εἰς ὃν ἄλλαι τε τιμαὶ ἐχορηγήθησαν καὶ
ἡ τοῦ κατεπάνω ἐπὶ μέρους τῆς Ἀπουλίας. Δεχθεὶς δ' ὁ υἱὸς
Μέλητος τὰ προταθέντα, ἔλυσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1042 τὴν
οκίαν τῆς Τράνης, καὶ παρεχώρησεν εἰς τὸν Μονομάχον τὴν Βᾶ-
Ἔκτοτε δέ, φαίνεται, παύουσι κατὰ μικρὸν οἱ Ἕλληνες κατεπάνω
αγγοβαρδίας, οὓς ἀντικαθιστάνουσι τοπικοὶ πρωτοσπαθάριοι καὶ
οχοι, διοικοῦντες μέρη μόνον τῆς ἄλλοτε ἑνιαίας ἀρχῆς, ὁ δὲ
ρὸς τῷ 1051 ἀνακηρύσσεται δοὺξ Ἰταλίας, Καλαβρίας καὶ
ίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα πάντα ὑποχωρήσεις τῆς βυζαντιακῆς βασι-
πρὸς τὸ ἰθαγενὲς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ στοιχεῖον ἀναγκαῖαι χάριν
οάξεως πρὸς τοὺς ὁσημέραι ἐν αὐτῇ ἐνισχυομένους Νορμαννούς.
τούτοις δὲ τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μηνύματα περιέστησαν
ανιάκην εἰς δυσχερῆ θέσιν. Πεπαυμένος τῆς ἀρχῆς, εὑρίσκετο
ασμένος νὰ παραδώσῃ τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Πάρδον καὶ ἀπο-
άσῃς ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ νέου συμμάχου τῆς βασιλείας, τοῦ
ροῦ. Τί νὰ πράξῃ; Νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
ς ὤν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ τοῦ Μονομάχου ἡ κατα-
αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς παλλακίδος τοῦ βασιλέως; Ὁ
ς δὲν στέλλεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὡς φίλος καὶ εἰρηνο-
ἀλλ' ἐπέρχεται κατήγορος καὶ ὑβριστής, ἐπισείων κατὰ τοῦ
κη νέους κινδύνους. Τότε λοιπὸν ἐν τῇ ὠργισμένῃ ψυχῇ τοῦ
ἐντος στρατηγοῦ μία καὶ μόνη γεννᾶται σκέψις, ἡ τῆς ἐκδι-
. Φονεύει τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Μονομάχου. Ἀλλὰ τοῦτο

ῆτο αὐτόχρημα ἡ πρώτη πρᾶξις τῆς ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀποστασίας τοῦ γενναίου στρατηγοῦ.

ιζ'

Ἡ ἀποστασία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μανιάκη.

Εὐθὺς ἅμα τῇ κηρύξει τῆς ἀποστασίας ὁ Μανιάκης ὥρμησεν ἐναντίον τῆς Βάρεως, εὐελπιστῶν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ ὁ Ἀργυρὸς ἔμελλον νὰ προςχωρήσωσιν εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ἰδὼν διαψευσθείσας τὰς προςδοκίας παρὰ τὰς γενομένας, καθ' ἃ φαίνεται, πρὸς τὸν Ἀργυρὸν ἐπαγγελίας, ἐπειράθη τῶν Νορμαννῶν, προςπαθῶν νὰ ἑλκύσῃ τούτους συμμάχους ἐν τῷ ἀναλαμβανομένῳ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀγῶνι. Ἀλλὰ καὶ τούτων ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ εἰς αὐτὸν προςχωρήσαντες, τοὺς δὲ πλείστους ἐξηγόρασεν ὁ χρυσὸς τοῦ Μονομάχου. Οὕτως ἀμφότεραι αἱ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀλλήλας ἀντιπολεμοῦσαι ἑλληνικαὶ δυνάμεις προςεπάθουν νὰ προςεταιρισθῶσι τοὺς ξένους καὶ ἐπ' ἐκείνων ἐστήριζον τὴν διατήρησιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς· ἀλλ' ἡ τοιαύτη αὐτῶν ἐνίσχυσις ἔμελλεν ἀντὶ συμμάχων τῶν Βυζαντίνων νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς μετ' οὐ πολὺ κυρίους τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων τῆς κάτω Ἰταλίας.

Ἐν τούτοις δὲ, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀποστάτης Μανιάκης ἐξηκολούθει ἔχων ἕδραν τὸν Ὑδροῦντα, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς νέον κατεπάνω τὸν γενναῖον Θεοδωροκᾶνον, ὃν γινώσκομεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου βουλγαρικοῦ πολέμου. Συμπράττων δ' ὁ Θεοδωροκᾶνος μετὰ τοῦ Ἀργυροῦ, συνεπαγομένου τοὺς Λαγγοβάρδους καὶ τοὺς εἰς τὸν Μονομάχον προςχωρήσαντας Νορμαννοὺς, ἐπεχείρησε τὴν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν πολιορκίαν τοῦ Ὑδροῦντος. Ἀλλ' ἡ προςδοκία τῶν κατὰ τοῦ Μανιάκη στρατευομένων, ὅτι ἔμελλον νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν ἐν Ὑδροῦντι ὡς ἔν τινι φωλεᾷ, ἀπέβη ματαία, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἀποστάτης στρατηγὸς εἶχε διαπεραιωθῇ μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς εἰς τὸ Δυρράχιον, μελετῶν νὰ συνεχίσῃ ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως στρατείαν.

Περίεργον δὲ δύναται νὰ φανῇ πῶς ἐθάρρει ὁ Μανιάκης νὰ μεταστήσῃ τὸν ἀγῶνα ἐν αὐτῇ, ἀποβιβαζόμενος εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας. Ἀλλ' ἡ τόλμη αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀνωμαλίας, ἐν ᾗ πάν-

τως εὑρίσκοντο τὰ τῶν ἠπειρωτικῶν καὶ ἀλβανικῶν χωρῶν ἕνεκα προςφάτου ἀτυχίας τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων.

Καὶ δὴ μικρὸν πρὸ τῆς εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1043 ἀποβάσεως τοῦ Μανιάκη ὁ στρατηγὸς Δυρραχίου Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τοῦ λογοθέτου Ἀναστασίου εἶχε λάβει παρὰ τοῦ βασιλέως διαταγὴν νὰ συμπαραλάβῃ ἁπάσας τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις καὶ τὰς τῶν ὁμόρων θεμάτων καὶ ἐκστρατεύσῃ μετ' αὐτῶν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Στεφάνου Βοϊσθλάβου. Οὗτος μετὰ τὰς ἥττας τῶν ὑπὸ τὸν Ἀρμενόπουλον καὶ τὸν Προβατᾶν στρατιῶν ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, ὁσημέραι μᾶλλον ἐνισχυόμενος, ἐπεξέτεινε τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀνὰ τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον. Καὶ ἀντεπεξῆλθε μὲν ὁ Μιχαὴλ κατὰ τοῦ Στεφάνου, ἀφήσας δ' ἀφύλακτα τὰ στενὰ δι' ὧν διῆλθεν εἰςορμῶν εἰς τὰ περὶ τὸ σημερινὸν Μαυροβούνιον ὄρη, ἐλεηλάτησε τὴν χώραν, παραλαβὼν πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ἀλλ' οἱ Σέρβοι, καταλαβόντες τὰς παρόδους ἐκείνας, ἐπήνεγκον εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιὰν κατὰ τὴν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος ἐπιστροφὴν αὐτόχρημα πανωλεθρίαν. Καὶ τεσσαρακοντακιςχίλιοι μὲν τῶν Βυζαντίνων ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ ἑπτὰ στρατηγοί, οἱ δὲ λοιποί, κρυβέντες ἐντὸς τῶν κρημνωδῶν τῶν ὀρέων καὶ διαδράντες τοὺς πολεμίους, διεσώθησαν νύκτωρ πεζοὶ καὶ γυμνοὶ ἐν ἀξίᾳ θρήνων καταστάσει. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ ἀδέξιος στρατηγὸς Μιχαήλ.

Τὸ δὲ βαρὺ ἐκεῖνο ἀτύχημα ἐπήγαγε πάντως μέγαν ἐν τῷ θέματι Δυρραχίου κλονισμὸν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καὶ δεινὴν καθ' ὅλου ἀνωμαλίαν ἐν τοῖς βορειοτέροις τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Τὴν ταραχὴν δὲ ταύτην ἀναντιρρήτως ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Μανιάκης διαπεραιούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἀποστάτης ἀπαρακώλυτος προήλαυνεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Μονομάχος, μὴ δυνάμενος νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς ἕνεκα τῆς κατεχούσης αὐτὸν ποδάγρας, ἀπέστειλε κατὰ τοῦ δεινοῦ ἀντιπάλου στρατηγὸν εὐνοῦχον, οὗ μόνη ἀρετὴ ἦτο ὅτι ἦτο ὁ προςκομίσας εἰς τὸν Μονομάχον παρὰ τῆς Ζωῆς τὰ εὐαγγέλια τῆς βασιλείας. Ἀντεπεξελθὼν δ' ὁ ἐκτομίας οὗτος Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος συνήντησε τοὺς πολεμίους ἐν Ὀστροβῷ, δύο ἡμέρας μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' ἡ ὁρμή, ἣν εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὁ Μανιάκης, αὐτὸς προπολεμῶν ἔφιππος καὶ διὰ τῶν δίκην βροντῆς ἐκπεμπομένων στρατηγικῶν ἐμβοημάτων ἐνθαρρύ-

νων τοὺς συναποστάτας, κατίσχυσε τῆς στρατιᾶς τοῦ Στεφάνου. Ἤδη δ' οἱ βασιλικοὶ εἶχον τραπῆ εἰς φυγὴν πρὸς τὸ συντετειχισμένον στρατόπεδον αὐτῶν, καὶ οἱ περὶ τὸν Μανιάκην ἀλαλάζοντες ἀνευφήμουν αὐτὸν βασιλέα, ὅτε ἀπροσδοκήτως ὁ γενναῖος νικητὴς ἐπλήγη κατὰ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ἀοράτως, οὐδέποτ' ἐξακριβωθέντος τοῦ πλήξαντος. Ἡ δὲ πληγὴ ὑπῆρξεν οὕτω καιρία, ὥστε ἄφθονον μὲν ἔρρευσε τὸ αἷμα, μάτην δ' ἐξασθενήσας ὁ Μανιάκης προσεπάθησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν οἰκεῖον χάρακα, ἕως τέλος ἀπολισθήσας κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου νεκρὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδόντες δὲ τὸν ἵππον φερόμενον ἄνευ τοῦ ἀναβάτου ἀτάκτως ἀνὰ τὸ μεταίχμιον οἱ ἡττημένοι ἔσπευσαν πρὸς τὸν νεκρὸν καὶ ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ. Ὁ δὲ θάνατος τοῦ γενναίου ἐπήνεγκε τὴν διάλυσιν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν περὶ αὐτὸν ἔφυγον ἀφανῶς διασπαρέντες εἰς τὰς πατρίδας, πολλοὶ δὲ προσεχώρησαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν βασιλικῶν ὅπλων. Οὕτω δὲ δὲν εἶδε νικητὴς τὴν βασιλεύουσαν ὁ ἀποστάτης, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τροπαιοῦχος ὁ ἐκτομίας αὐτοῦ ἀντίπαλος. Ὠχεῖτο δὲ ὁ Στέφανος ἐφ' ἵππου λευκοῦ, καὶ ἔσυρεν αἰχμαλώτους τοὺς στρατιώτας τοῦ Μανιάκη τοὺς τιμήσαντας τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐξυρημένους τὴν κεφαλὴν καὶ καθημένους ἐξανάστροφα ἐπὶ ὄνων καὶ πολὺν συρφετὸν αἰσχύνης περὶ τὸν τράχηλον φέροντας, καὶ περιῆγεν ἐπὶ δόρατος τὴν ἤδη ἅμα τῇ νίκῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν προαποσταλεῖσαν καὶ εἰς κοινὴν θέαν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐκτεθεῖσαν κεφαλὴν τοῦ ἄλλοτε νικηφόρου στρατηγοῦ, πομπευομένην διὰ μέσης τῆς πόλεως. Συμπαρέστη δὲ ἀφ' ὑψηλοῦ θεώμενος τὸν θρίαμβον καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν βασιλίδων.

Ἀσυμπαθῶς διηγήθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν Βυζαντίνων χρονογράφων τὸν ὄλεθρον τοῦ Μανιάκη, ὅστις νικῶν καὶ ἀναβαίνων ἐπὶ τὸν θρόνον ἐν ἡμέραις ἀληθῶς δυσκόλοις ἤθελε πάντως τιμήσει καὶ ἀναδείξει αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι ἡ δημώδης Μοῦσα ἔρρανε δι' ὀλίγων ἀνθέων τὸν θάνατον τοῦ γενναίου. Ἀνώνυμος δὲ καὶ πιθανῶς σύγχρονος στιχουργὸς συνέρραψεν ἐξ ὁμηρικῶν στίχων καὶ φράσεων κέντρωνα, ἐν ᾧ ἀποθαυμάζεται ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατηγοῦ, ὅστις

τοῖος ἔην οἷόν τιν' ἐν ἡμετέροισι χρόνοισι
τῶν νῦν ἐκ μερόπων οὔτ' ἔκλυεν οὔτε τις εἶδεν.
ἄγριος αἰχμητὴς καὶ θαρσαλέος πολεμιστής.

Ἐπίγραμμα δ᾽ εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ, φερόμενον ἐν τοῖς χειρογράφοις, συνοψίζει τὸν θρῆνον τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Μανιάκης δὲν κατέλιπε τὴν ἀνδρείαν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ ἀπελθὼν κατέχωσεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν γῆν, συγκαταθάψας μεθ᾽ ἑαυτοῦ.

ιη´

Ὁ πρὸς τοὺς Ῥώσους πόλεμος.

Ἡ ἀποστασία τοῦ Μανιάκη δὲν ἦτο ἡ μόνη καθ᾽ ἧς ἠναγκάσθη ἀντεπεξέλθῃ ὁ Μονομάχος εὐθὺς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον δ᾽ ἐπικίνδυνος ἠδύνατο νἀποβῇ ἄλλη ἀνταρσία, ἐκραγεῖσα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐν Κύπρῳ, ἂν μὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἐμερίμνα ταχέως περὶ καταπολεμήσεως τοῦ ἀποστάτου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Θεόφιλος Ἐρωτικός. Ἐγνωρίσαμεν ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὸν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου γενναῖον ὑπερασπιστὴν τῆς Νικαίας Μανουὴλ Κομνηνὸν τὸν πατέρα τοῦ ἔπειτ᾽ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τὸν ἐπονομαζόμενον Ἐρωτικόν. Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἔφερεν ὁ Μανουὴλ πιθανῶς ἐκ τοῦ οἴκου τῆς μητρός. Εἰς τὸν οἶκον δ᾽ ἐκεῖνον τὸν διὰ γαμεστίας συνδεόμενον μετὰ τῶν πρώτων Κομνηνῶν ἀνήκει πάντως καὶ ὁ ἀποστάτης τῆς Κύπρου. Εἴδομεν τοῦτον ἐπὶ τοῦ Παφλαγόνος διωκόμενον ἐκ τῆς Σερβίας, ἐν ᾗ ἀντεπροσώπευεν ἀπὸ τοῦ 1036 τὴν βυζαντιακὴν ἀρχήν, ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βοϊσθλάβου. Ἡ δ᾽ ἀδεξιότης κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐπέδειξεν ἔγεινεν αἰτία τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ εἰς Κύπρον, ἐν ᾗ διέμενεν ὡς στρατηγός. Φιλόδοξος δὲ ὤν, ὑπέλαβεν εὐχερῆ τὴν ἵδρυσιν ἰδίας ἀρχῆς ἐν τῇ νήσῳ ἅμα τῇ ἀναρρήσει Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, στηριζόμενος εἰς τὴν παρασκευασθεῖσαν παρ᾽ αὐτοῦ ἐξέγερσιν αὐτοῦ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἀφορμὴν δ᾽ εἰς ὑπονόμευσιν αὐτοῦ παρέσχον εἰς τὸν Ἐρωτικὸν τὰ παράπονα κατὰ τῶν πιέσεων τοῦ δικαστοῦ καὶ εἰσπράκτορος τῶν δημοσίων φόρων πρωτοσπαθαρίου Θεοφυλάκτου, ὅστις καὶ ἐφονεύθη κατὰ παρακέλευσιν τοῦ ἀποστάτου.

Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἀποστασίας, εὐλόγως ταράξαν τὸν αὐτοκράτορα, προεκάλεσε τὴν ταχυτάτην αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ὁ ἄρχων τοῦ στόλου τῶν Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Χαγέ, ὅστις ἤδη

εἶχε διακριθῆ καταστρέψας περὶ τὰς Κυκλάδας στόλον Σαρακηνῶν πειρατῶν, ἐστάλη εἰς τὴν Κύπρον, καθυπέταξε τοὺς Κυπρίους καὶ ἤγαγε τὸν ἡττηθέντα Ἐρωτικὸν πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐπομπεύθη ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ γυναικείαν ἐνδεδυμένος στολήν. Ἀπογυμνωθεὶς δ' ἔπειτα τῶν ὑπαρχόντων ἀπελύθη.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη μετ' ὀλίγους μῆνας, τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἔτους 1043, ἀνεκαλύφθη συνωμοσία. Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος ὁ νικητὴς τοῦ Μανιάκη κατηγορήθη ὡς ἐπιβουλεύων τὸν βασιλέα καὶ παρασκευάζων τὴν ἀνάρρησιν Λέοντος Τορνικίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λαμπροῦ, στρατηγοῦ ὄντος τῆς ἐν Ἀσίᾳ Μελιτηνῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν Στέφανος ἐτιμωρήθη ἀποβαλὼν τὰ ὑπάρχοντα καὶ καρεὶς μοναχός, ὁ δὲ πατὴρ τοῦ μέλλοντος βασιλέως, ἀπηνῶς βασανισθείς, τυφλωθεὶς καὶ πομπευθεὶς διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἀπέθανε μετ' οὐ πολύ. Ἄπορον δὲ εἶνε πῶς ὁ Μονομάχος ἐφείσθη αὐτοῦ τοῦ ἀντιπάλου Λέοντος, ὅστις καὶ ἐθάρρησε μετὰ τέσσαρα ἔτη, ὡς θὰ ἴδωμεν, νὰ ἐπιχειρήσῃ δεινὴν ἀποστασίαν κατὰ τοῦ βασιλέως.

Οὕτω δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ὀλίγῳ πρότερον εἶχεν ἀπαλλαγῇ καὶ Ἰωάννου τοῦ ὀρφανοτρόφου, θανόντος τῇ 13 Μαΐου ἐν Μυτιλήνῃ μετὰ τὴν τύφλωσιν αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν εἰς πολεμίους ἔξωθεν ἀπειλοῦντας τὸ κράτος. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Ῥῶσοι. Φιλικαὶ εἶχον ὑπάρξει αἱ μετὰ τῶν Βυζαντίνων σχέσεις τῶν Ῥώσων ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς εἰς Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον ἀποδόσεως τῆς ἐν ἔτει 989 προσωρινῶς ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσης Χερσῶνος καὶ τῆς εἰς τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο ἀμέσως ἐπακολουθησάσης βαπτίσεως τοῦ ἐγγόνου τῆς Ὄλγας Βλαδιμήρου. Ἔκτοτε δὲ παρηκολούθουν Ῥῶσοι ἐπίκουροι, εἰς τοὺς Βαράγγους τεταγμένοι, τὰς βυζαντιακὰς στρατιάς, καὶ Ῥῶσοι ἔμποροι ἀπήλαυον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν προνομίων τῶν χορηγηθέντων διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν ἐτῶν 907 καὶ 911. Αἱ ἀγαθαὶ δ' ἐκεῖναι σχέσεις ἅπαξ μόνον μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Χερσῶνος ἐκινδύνευσαν νὰ διαρρηχθῶσιν, ὅτε τῷ 1024 εἷς τῶν συγγενῶν τοῦ Βλαδιμήρου, ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενος Χρυσόχειρ, ἀλλ' ὅστις ἔφερεν ἐν Ῥωσίᾳ, καθ' ἃ φαίνεται, τὸ νορμαννικὸν ὄνομα Γκουλχάνδ ἢ Γκουλμούνδ, ἐπεχείρησε τολμηρὰν πειρατικὴν ἀπόπειραν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετ' ὀκτακοσίων ἀνδρῶν. Τῶν δὲ προθέσεων αὐτοῦ κατανοηθεισῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ὁ Χρυσόχειρ ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἀλλὰ περὶ τὴν Λῆμνον ἀντεπεξῆλθε

κατ' αὐτοῦ ὁ στόλος τῶν Κιβυρραιωτῶν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σάμου Δαβὶδ καὶ τοῦ δουκὸς Θεσσαλονίκης Νικηφόρου τοῦ Καβάσιλα, οἵτινες καὶ παρασπονδήσαντες κατέσφαξαν ἅπαντας τοὺς περὶ τὸν Χρυσόχειρα Ῥώσους.

Καὶ ὅμως τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο δὲν ἐθόλωσε τὴν φιλίαν τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βλαδιμήρου Ἰαροσλάβον, ὅςτις, ἐκνικήσας τοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου, ἦρχε κραταιῶς ἐν Κιέβῳ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπόκωφος ὑπέβοσκε παρὰ τοῖς Ῥώσοις ἡ ὀργὴ καὶ ἀντιζηλία πρὸς τὸ Βυζάντιον, καίτοι ἡμιλλῶντο νὰ μιμῶνται τὸν πολιτισμὸν

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ

αὐτοῦ καὶ τὰς τέχνας. Μόνον δ' ἀφορμὴ καὶ πάλιν ἐζητεῖτο πολέμου. Τοιαύτη δ' εὑρέθη τὸ θέρος τοῦ 1043.

Καὶ δή, ἐπελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλονεικίας κατοίκων τινῶν τῆς βασιλευούσης μετὰ Ῥώσων ἐμπόρων, ἐφονεύθησαν ἐν τῇ συμπλοκῇ τινες αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ εἷς τῶν ἐπισήμων. Τὸν δὲ φόνον τοῦ Ῥώσου ἐκείνου ἐπωφελήθη ὁ Ἰαροσλάβος ὡς ἀφορμὴν ἀκηρύκτου πολέμου. Διὸ, ὁπλίσας στόλον καὶ ἐπιβιβάσας ἐπ' αὐτοῦ στρατιὰν Ῥώσων καὶ συμμάχων ἐκ τῶν σκανδιναυικῶν χωρῶν, ἀνερχομένων εἰς ἑκατοντακισχιλίους ἄνδρας, κατέπεμψεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ Βλαδιμήρου. Τὰ δὲ μονόξυλα, ἐξ ὧν συνί-

στατο ὁ ἐπιδρομικὸς στόλος τῶν Ῥώσων, κατέπλευσαν τὸν Ἰ-
νιον εἰς τὸν Βόςπορον.

Πρώτη δ' ἐνέργεια τοῦ Μονομάχου ἅμα τῷ κατάπλῳ τῶν ῥωσικῶν μονοξύλων ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας πρὸς τὸν Βλαδίμηρον. Ἀλλ' οὗτος ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις ἀγερώχως, προβάλλων βαρυτάτους ὅρους χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ὅπως συγκατανεύσῃ νἀποπλεύσῃ. Μὴ ἀποδεχθεὶς δὲ τοὺς ὅρους ἐκείνους ὁ αὐτοκράτωρ, εἰ καὶ τὸ πλεῖστ[ον] τῶν πλοίων ἐτύγχανε διεσπαρμένον ἀλλαχοῦ εἰς φυλακάς, παρεσκεύ[α]σεν ἐκ τῶν ἐνόντων ἀξιόμαχον στόλον, φέροντα ἰδίως ἄφθονα ἐφόδ[ια] ὑγροῦ πυρός, καὶ ἔταξεν αὐτὸν ἀντιμέτωπον τῶν πολεμίων. Συγ-

ΡΩΣΙΚΑ ΜΟΝΟΞΥΛΑ
ΕΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΗΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΣΚΥΛΙΤΖΗ
ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΜΑΔΡΙΤΗι

χρόνως δέ, ὅπως προφυλάξῃ τὴν βασιλεύουσαν ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἐν αὐτῇ ἐνδημούντων ὁμοφύλων τῶν ἐπιδρομέων, τοὺς μὲν Ῥώσους ἐμπόρους ἀπήλασεν ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δ' εἰς τοὺς Βαράγγους τεταγμένους διεσκόρπισεν εἰς τὰ θέματ' ἀμελλητί.

Οἱ δὲ Ῥῶσοι, ἰδόντες τὴν ἀντιπαράταξιν, ἠρέμουν τὸ κατ' ἀρχάς. Εἶχε δὲ ἤδη παρέλθει τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἐν ἀπραξίᾳ, ὅτε ὁ βασιλεύς, ὅςτις παρίστατο θεατὴς τῶν γινομένων ἐξ ἀπόπτου, καθήμενος ἐπί τινος λόφου παρὰ τὴν θάλασσαν ἄνωθεν τοῦ λιμένος, διέταξε τὸν Βασίλειον Θεοδωροκάνον τὸν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος δεδοκιμασμένον στρατηγὸν νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, συμπαραλαβὼν δύο τριήρεις, ὅπως ἐξερεθίσῃ αὐτοὺς πρὸς μάχην. Τὰ

ΚΡΑΝΟΣ ΤΟΥ ΙΑΡΟΣΛΑΒΟΥ
ΕΥΡΕΘΕΝ ΤΩ. 1802 ΕΝ ΡΩΣΙΑ.

ὲ δύο σκάφη, τολμηρῶς προκαλέσαντα τοὺς Ῥώσους, ἐκυκλώθησαν ετ᾽ οὐ πολὺ ὑπὸ τῶν μονοξύλων, πειρωμένων νὰ διατρήσωσιν αὐτὰ άτωθεν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν τριήρων κατηόντιζον τοὺς ἐν τοῖς μονοξύλοις διὰ λίθων καὶ κοπίδων. Ὅτε δὲ τέος ἐξεχύθη κατ᾽ αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τὸ ὑγρὸν πῦρ, γενικὴ ύγχυσις κατέλαβε τοὺς περιζώσαντας τὰς τριήρεις, σπεύδοντας νὰ ωθῶσιν ὡς ἠδύναντο ἢ καὶ ῥιπτομένους εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως διαολυμβήσωσι πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν ὁμοφύλων νηῶν. Ἐν δὲ τῇ ρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρα τῆς πτοήσεως μὲν τῶν Ῥώσων, ἀναθαρρήσεως δὲ τῶν ἀμυντόρων τοῦ Βυζαντίου, διὰ νέας διαταγῆς τοῦ βασιλέως ἐξώρμησαν ἐπὶ τοὺς Ῥώσους πλείονες τριήρεις καὶ ἄλλα σκάφη. Τολ-

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΔΙΩΚΟΝΤΕΣ ΡΩΣΟΥΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΣΚΥΛΙΤΖΗ

ηροὶ δ᾽ ἔπλευσαν τότε οἱ Βυζαντῖνοι κατ᾽ εὐθεῖαν ἐπὶ τοὺς πολεέους, ὧν θορυβηθέντων ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἐπίπλου τῶν νηῶν διεσπάσθη σύνδεσμος. Καὶ ἄλλα μὲν τῶν ἐχθρικῶν μονοξύλων ἀνέκρουσαν πρύαν, ὀλίγα δὲ μόνον ἐθάρρησαν νὰ μείνωσι κατὰ χώραν. Ἀλλὰ τότε ατολικὸς ἄνεμος ἐξαίφνης πνεύσας βιαίως ἐπήνεγκε τελείαν τὴν διάσιν τοῦ στόλου τῶν ἐπιδρομέων. Τὰ μονόξυλα, τοῦτο μὲν συνταασόμενα ὑπὸ τῆς λαίλαπος ἐν μέσῳ τῷ πελάγει, κατεβυθίζοντο αὔδρα, τοῦτο δέ, καταρασσόμενα εἰς σκοπέλους καὶ κρημνώδεις αἰαλοὺς, συνετρίβοντο ἐπ᾽ αὐτῶν. Τοὺς δὲ τυχὸν μὴ ἀποπνιγομένους τῷ φοβερῷ κλύδωνι, ἀλλὰ διακολυμβῶντας εἰς τὰς ἀκτὰς ἐφόνευον ακοντες ἄνδρες ἐπ᾽ αὐτῶν τεταγμένοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Οὕτω οὐδαμοῦ εὑρίσκοντες σωτηρίαν οἱ Ῥῶσοι ὑπέστησαν οἰκτρὰν πανω-

λεθρίαν, καὶ ἡ θάλασσα κατεφοινίχθη ὑπὸ τῶν αἱμάτων. Ἐν μόνοις δὲ τοῖς αἰγιαλοῖς ἐλέγοντο εὑρεθέντες δεκαπεντακισχίλιοι νεκροί, οἱ πλεῖστοι ἐκβρασθέντες ὑπὸ τῶν κυμάτων.

Ἡ νίκη ὑπῆρξεν ἐπιφανής. Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἀπῆλθεν ἀμέσως μετ' αὐτὴν εἰς τὰ βασίλεια, ἀλλὰ προσέμεινε καὶ μετὰ τὴν νίκην δύο ὅλας ἡμέρας παρὰ τὸν λιμένα. Ἔπειτα δὲ, καταλιπὼν ἐκεῖ δύο τάγματα ὑπὸ τὸν παρακοιμώμενον Νικόλαον καὶ τὸν Θεοδωροκάνον, εἰς οὓς ἀνέθηκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπισκοπῶσι τοὺς αἰγιαλοὺς καὶ φυλάττωσι, μὴ τυχὸν γείνῃ ἀπόβασις τῶν Ῥώσων, ἀπῆλθεν εἰς τἀνάκτορα τροπαιοφόρος.

Ἐν τούτοις δὲ τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον δρᾶμα εἶχε καὶ ἐπίλογον. Τὰ περισωθέντα πλοῖα τοῦ ῥωσικοῦ στόλου, σπεύδοντα ἐπ' οἴκου, ἐναυλόχουν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἔν τινι κόλπῳ. Εἰκοσιτέσσαρες δὲ τριήρεις τῶν νικητῶν, ἐξελθοῦσαι πρὸς δίωξιν τῶν Ῥώσων, συνεκρούσθησαν πρὸς τὴν μοῖραν ἐκείνην, οὖσαν ὑπερτέραν τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἔκλιναν πρὸς φυγὴν ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων καὶ τῆς ἐκ τῆς κωπηλασίας καὶ τοῦ διωγμοῦ κοπώσεως τῶν ἰδίων ναυτῶν. Καὶ ὁ μ[illegible] στρατηγὸς τῶν Κιβυρραιωτῶν Κωνσταντῖνος ὁ Καβαλλούριος, γενναί[illegible] πολεμήσας μετὰ τῆς ἰδίας τριήρους καὶ δέκα ἄλλων, κατεκόπη, συ[illegible] ελήφθησαν δὲ τῶν τριήρων τέσσαρες αὔτανδροι καὶ ἡ ναυαρχὶς ἀπ[illegible] σφαγέντων πάντων τῶν ἐν αὐταῖς ἀνδρῶν. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ βυζα[illegible] τιακὰ πλοῖα τῆς μοίρας ἐκείνης συνετρίβησαν κατὰ τῶν βράχω[illegible] ὀλίγων μόνον τῶν ἐπιβατῶν αὐτῶν περισωθέντων πεζῇ εἰς τὸ ε[illegible] κεῖον στρατόπεδον, ὅσοι δὲν ἐπνίγησαν ἢ δὲν ἐζωγρήθησαν καὶ ἐθαν[illegible] τώθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων.

Ἀλλ' ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη μικρὰ νίκη τῶν Ῥώσων δὲν ἐνεθά[illegible] ρυνεν αὐτοὺς μετὰ τὴν προηγηθεῖσαν πανωλεθρίαν εἰς ἔμμονον ἐπ[illegible] δίωξιν τῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου προθέσεων αὐτῶν. Ἀποβαλόντες [illegible] πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἐπιτυχίας, ἀπεφάσισαν ὁριστικῶς τὴν εἰς τὴν π[illegible] τρίδα ἐπιστροφήν. Ἀλλ' ἔχοντες ἀνεπαρκῆ ἀριθμὸν πλοίων ἕνεκα τ[illegible] ζημιῶν ἃς εἶχον ὑποστῇ ὑπὸ τῆς ναυμαχίας καὶ προσεπελθούσης τ[illegible] κυμίας ἐπεχείρουν οἱ πλεῖστοι τὴν ἀνάζευξιν κατὰ γῆν. Συναντήσ[illegible] δ' αὐτοὺς περὶ τὴν Βάρναν ὁ τῶν περὶ τὸν Ἴστρον πόλεων καὶ χωρί[illegible] ἄρχων Κατακαλὼν Κεκαυμένος, αὐτὸς ἐκεῖνος ὃν εἴδομεν γεννα[illegible] ὑπερασπίσαντα τὴν Μεσσήνην κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ [illegible] Σαρακηνῶν, ἦλθεν εἰς μάχην πρὸς αὐτοὺς, καὶ πολλοὺς μὲν ἀπέκτ[illegible]νε,

ὀκτακοσίους δὲ ζωγρήσας ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δεσμίους. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς νίκης ταύτης τοῦ Κατακαλὼν μανθάνομεν, ὅτι καὶ πρότερον εἶχε νικήσει τοὺς Ῥώσους, ὅτε, καταβαίνοντες διὰ τοῦ Εὐξείνου ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, εἶχον πειραθῇ νἀποβῶσιν εἰς τὰ βόρεια τῆς Θρᾴκης· ἡ δὲ ἧττα ἣν ὑπέστησαν παρὰ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν εἰς τὰ ἴδια μονόξυλα καὶ ἐπιχειρήσωσι διὰ θαλάσσης τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατάβασιν, ἧς παρηκολουθήσαμεν τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν.

ιθ'

Τὸ διδασκαλεῖον τῶν νόμων.

Μετὰ δὲ τὴν κατάπαυσιν τῶν στάσεων τοῦ Μανιάκη καὶ τοῦ Ἐρωτικοῦ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Ῥώσων ἀπαλλαγὴν μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου ἐπεδόθη ὁ Μονομάχος εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ τὴν νομικὴν παίδευσιν ἐν Βυζαντίῳ, ἥτις ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν εἶχεν ἀμεληθῆ. Πράγματι δὲ τὸ μὲν ἐπὶ Θεοδοσίου Β' ἱδρυθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ ἄλλως ἡ διδασκαλία τῶν νόμων μικρὸν ἐπεῖχε μέρος, βραχὺν μόνον χρόνον ἤκμασεν, ἐκλιπὸν τρεῖς αἰῶνας μετὰ τὴν σύστασιν. Τὸν δ' ἕβδομον αἰῶνα ἐξέπεσε μετὰ τῆς μελέτης τῶν γραμμάτων καθ' ὅλου καὶ ἡ σπουδὴ τῶν νόμων, καὶ τὸ πανεπιστήμιον διελύθη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἐπὶ τιμωρίᾳ τῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως ἀντιτάξεως τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόντων. Τὸ δὲ νομοθετικὸν ἔργον τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἀνετέθη μὲν εἰς τοὺς ἐξέχοντας τῶν συγχρόνων νομομαθῶν, ἀλλὰ δὲν συνδέεται πρὸς σχολαστικὴν δρᾶσιν. Τὸν δ' ἔνατον αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἐν τοῖς συγχρόνοις ἐπιφανῆ λόγιον Λέοντα τὴν διδασκαλίαν δημοσίων μαθημάτων. Νέον δὲ πανεπιστήμιον εἶνε τὸ φερώνυμον τοῦ Βάρδα τὸ ἱδρυθὲν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν ἡμέραις καθ' ἃς καὶ ἄλλως τὰ γράμματα ἔλαβον μεγίστην ἐπίδοσιν ἐν Βυζαντίῳ. Ἀλλ' ἔκτοτε ἡ παιδεία ἤρχισε καταρρέουσα, δὲν ὑπῆρχε δὲ διδασκαλία ἀντίστοιχος πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν πανεπιστημιακήν, οὐδὲ νομικὴ ἀκαδημία προάγουσα μὲν τὴν τῶν νόμων ἔρευναν, δυναμένη δὲ νὰ ἐκφέρῃ γνώμας ζητουμένας παρὰ τῆς πολιτείας, οὐδ' ἐπιστημονικὴ

σχολὴ νομομαθείας, ἀλλὰ μόνον ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι, παρέχοντες τὰ πιστοποιητικὰ τἀναγκαῖα πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ οἰκείου ἐπαγγέλματος εἰς τοὺς *συμβολαιογράφους* καὶ *συνηγόρους,* ἤτοι δικηγόρους.

Ὁ δὲ Μονομάχος, προβαίνων εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συστάσεως τοιούτου καθιδρύματος, εἶχε περὶ αὐτὸν τοὺς προσήκοντας σοφούς, εἰς οὓς ἠδύνατο νἀναθέσῃ τὸ ἔργον. Τέσσαρες δὲ μάλιστ' ἄνδρες ἐξεῖχον ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἐπὶ παιδείᾳ, ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ Κωνσταντῖνος Λειχούδης καὶ οἱ δύο Ἰωάνναι, ὡς καλεῖ αὐτοὺς ὁ Ψελλός, ἤτοι ὁ Μαυρόπους καὶ ὁ Τραπεζούντιος Ξιφιλῖνος. Διὰ τοῦτο δὲ καί, ὅτ' ἐγνώσθη ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως, ἐδιχάσθησαν αἱ γνῶμαι, τινῶν μὲν ὑπολαμβανόντων ἀναγκαίαν τὴν ἵδρυσιν νομικῆς σχολῆς καὶ προβαλλόντων ὡς καθηγητὴν αὐτῆς τὸν Ξιφιλῖνον, ἄλλων δὲ προτιμώντων φιλοσοφικὴν σχολὴν ὑπὸ ἡγέτην τὸν Ψελλόν. Συνεβίβασε δὲ τὰ διεστῶτα βασιλικῶς ὁ Μονομάχος, τὴν μὲν ὑπ' αὐτοῦ συσταθεῖσαν ἀκαδημίαν ὀνομάσας διδασκαλεῖον τῶν νόμων, ἑνώσας δ' ἐν αὐτῇ τὴν σπουδὴν τῶν νόμων καὶ τὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ διορίσας ἐν μὲν τῇ νομικῇ ἕδρᾳ τὸν Ξιφιλῖνον, ἐν δὲ τῇ φιλοσοφικῇ τὸν Ψελλόν.

Τὸ διδασκαλεῖον καθιδρύθη ἐν μονῇ τινι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καταλλήλως μετασκευασθείσῃ· ἐγκαθιδρύθη δ' ἐν αὐτῷ καὶ νομικὴ βιβλιοθήκη, ἴδιον ἔχουσα βιβλιοφύλακα, ἐντεταλμένον νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς σχολῆς τὰς ἀναγκαίας νομικὰς βίβλους. Ἐπωνομάσθη δὲ οὗτος *νομοφύλαξ,* ἅτ' ἔργον ἔχων οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τοὺς μαθητευομένους εἰσήγησιν τῆς φυλακῆς καὶ συντηρήσεως αὐτῶν. Ἡ δ' ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς πολιτείας θέσις τοῦ νομοφύλακος ὡρίσθη ἀμέσως μετὰ τὸν *ἐπὶ τῶν κρίσεων,* ἀντίστοιχο[illegible] πρὸς σημερινὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης· εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα τῆ[illegible] πρὸ τοῦ βασιλέως παρουσιάσεως καθ' ἃς καὶ ἐκεῖνος ἡμέρας, ἐνηριθμήθη εἰς τοὺς μεγαλοδόξους συγκλητικούς, καὶ πλὴν τῶν παρεχομένω[illegible] εἰς αὐτὸν τιμῶν ἐτάχθη ὑπὲρ αὐτοῦ ἐτήσιος μισθὸς τεσσάρων λιτρῶν. Καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲν ἡ ἀντιμισθία αὕτη μόνον πρὸς διακόσια ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ὑπέρπυρα, ἤτοι χρυσᾶ νομίσματα τοῦ Βυζαντίου, ὧν ἡ ἀξία εἶνε περίπου τρισχιλίων πεντακοσίων φράγκων, καὶ φαίνεται κατὰ ταῦτα μικρά. Ἀλλὰ δὲν εἶνε πράγματι τοιαύτη, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ χρυσοῦ ἦτο ἐν τοῖς τότε χρόνοις σχεδὸν πενταπλασία τῆς σημερινῆς. Πλὴν δὲ τούτου ὁ νομοφύλαξ ἀπελάμβανε μὲν πλὴν τοῦ μισθοῦ ἴδια σιτηρέσια, εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα νὰ δέχηται

' ἐξαίρεσιν τὰ χρηματικὰ φιλοδωρήματα ὅσα τυχὸν ἤθελεν ἐξ οἰ-
ς βουλήσεως δώσει εἰς αὐτόν τις τῶν ἐκ πλουσίου οἴκου ὁρμωμέ-
μαθητῶν. Ἄλλως δ' εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιωρίζετο πᾶσα προ-
σις τῶν φοιτώντων ἐν τῇ σχολῇ εὐπόρων, εἶχε δὲ αὕτη κατὰ
λα χαρακτῆρα δημοτικόν, μαθητευόντων ἀναμὶξ πλουσίων τε καὶ
ήτων· ἀριστίνδην δὲ καὶ ὄχι πλουτίνδην καθωρίζετο ἡ περὶ τὴν
ἕδραν τάξις τῶν μαθητῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο, καθ' ἃ φαίνεται,
ηταί. Ἡ δὲ διδασκαλία ἐτελεῖτο ἀνελλιπῶς ἁπάσας τὰς ἡμέρας
ἔτους, ἐξαιρουμένων ἐκείνων μόνον ὅσαι ἦσαν ἐξαιρετέαι καὶ παρὰ
γραμματικοῖς. Οὐδὲ ῥαγδαία δὲ βροχὴ ἐθεωρεῖτο λόγος ἀπαλ-
σων τῆς τακτικῆς εἰς τὰ μαθήματα φοιτήσεως.
Ιρωρίσθη δὲ τὸ διδασκαλεῖον τῶν νόμων καὶ ὡς ἀφετηρία βελτιώ-
ς τῶν τάξεων τῶν συμβολαιογράφων ἢ ταβουλλαρίων καὶ τῶν συν-
ρων, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν νὰ διδάσκωνται τὰ τῶν νόμων παρὰ τῷ
οφύλακι, οὐδ' ἐπετράπη ἡ εἰς τὰ τοιαῦτα συστήματα κατάταξις
δήποτε ἄνευ ῥητῆς αὐτοῦ βεβαιώσεως καὶ ἐπιμαρτυρίας.
Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ πρόγραμμα τῆς νέας ὑπὸ τοῦ Μονομάχου ἱδρυ-
ης σχολῆς, οἷον, διατυπωθὲν διὰ τοῦ καλάμου Ἰωάννου τοῦ Μαυ-
οδος ἐν αὐτοκρατορικῇ νεαρᾷ, ἀνέγνωσε κατὰ τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς
ὁς ὁ βασιλεύς.
Καὶ εἰς μὲν τοὺς φοιτῶντας παρέσχε τὰς πρεπούσας συμβουλάς,
ειοε δὲ τὸ φόβητρον τῆς βασιλικῆς ὀργῆς εἰς πάντα ἐν τῷ μέλ-
ι ἐπιλήσμονα τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ καθηκόντων νομοφύλακα, βε-
σας, ὅτι τοιοῦτοι φόβοι δὲν ἰσχύουσι περὶ τοῦ πρώτου διευθυντοῦ
διδασκαλείου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου, οὗ ἔπλεξεν ὁ αὐτοκράτωρ
γκώμιον ὡς δικαίως ἕνεκα τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ ἀναβιβαζομένου
ὸ ὕψος τοῦ ζηλωτοῦ ἐκείνου θρόνου.
αχεῖα δ' ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης σχολῆς
καταφανὴς ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια. Διὰ μὲν τοῦ Ξιφιλίνου προήγετο
ητῶς ἡ νομικὴ ἐπιστήμη, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἄξια λόγου σχόλια
τὰ Βασιλικά, ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ προελθόντα. Ὁ δὲ Ψελλὸς
ε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν βυζαντιακὴν παιδείαν, ἀναστήσας τὴν με-
ν τοῦ Πλάτωνος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀριστοτελικὰς τάσεις
ἐκκλησίας, ἕνεκα τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς αὐτοῦ παιδεύσεως ἀσχο-
ὶς περὶ πλείστους κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, διὰ τῆς ἀρχαιομαθείας
οὐ πειραθεὶς νὰ καταστήσῃ ἀγαπητὸν εἰς τοὺς μαθητὰς τὸν ἑλλη-

νικὸν κόσμον καὶ ἐλευθεριάζων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ νὰ συκοφαντηθῇ ὑπὸ φθονερῶν περισσοθρήσκων ἐπὶ ἀσεβείᾳ πρὸς τὰ θεῖα. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο δεικνύει τὴν εὐδοκίμησιν τῆς σχολῆς ἡ μαρτυρουμένη εἰς αὐτὴν συρροὴ οὐ μόνον Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ Ἑσπερίων καὶ Ἀράβων. Οὕτω δὲ τὸ ἵδρυμα τοῦ Μονομάχου ἀνεδεικνύετο οὐ μόνον νομικὴ ἀκαδημία χάρις εἰς τὴν περὶ τοὺς νόμους εὐρυμάθειαν τοῦ Ξιφιλίνου, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα διεθνὲς πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ οἱ φοιτῶντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ψελλοῦ ἐμυοῦντο τὰ κάλλη τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Καὶ αἱ μὲν κατὰ τοῦ Ψελλοῦ συκοφαντίαι δὲν ἴσχυσαν νὰ κλονήσωσι τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν τοῦ Μονομάχου, ἀρκεσθέντος εἰς ἁπλὴν παρ᾽ αὐτοῦ ὁμολογίαν πίστεως, ἀλλ᾽ ἡ πρόοδος τοῦ διδασκαλείου τῶν νόμων ἀνεκόπη ἕνεκεν αὐτῆς τῆς νωθρᾶς ψυχῆς τοῦ βασιλέως. Ὁ Κωνσταντῖνος οἱονεὶ ἐφθόνησε τὴν ὠφέλειαν ἣν διὰ τῶν δύο ἐκλεκτῶν παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐφιεμένους μαθήσεως καὶ διέλυσε τὸ διδασκαλεῖον, ἀνακαλέσας εἰς τἀνάκτορα τοὺς δύο καθηγητάς.

Ἀλλ᾽ ἡ ἀπόφασις τοῦ εὐμεταβόλου αὐτοκράτορος, ἀπαλλάξαντος τῆς ἐν τῇ σχολῇ καθηγεσίας τὸν Ξιφιλῖνον καὶ τὸν Ψελλὸν καὶ οὕτω διαλύσαντος τὸ ἴδιον ἵδρυμα, οὐδαμῶς ὑπῆρξε δεῖγμα δυσμενείας πρὸς αὐτούς. Ἀμφότεροι διατηροῦσιν ὑψηλὰ ἀξιώματα παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὅστις συνεχῶς ποιεῖται χρῆσιν αὐτῶν ὡς συμβούλων. Ἀλλ᾽ αἱ τοιαῦται τιμαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐθίσωσι τοὺς δύο ἄνδρας εἰς τὴν ἐπίφοβον παλιμβουλίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ αὐλὴν καὶ τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας. Κατὰ μικρὸν δ᾽ ἐμειώθη τὸ ἠθικὸν σθένος, ὅπερ ἠρύετο ἡ διανδρία ἐκ τῆς συμπράξεως καὶ τῆς ἀμέσου πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Λειχούδη καὶ τοῦ Μαυρόποδος. Ὅτε δὲ ὁ μὲν Λειχούδης, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τῷ 1043 ὡς πρωθυπουργὸς τὸν Μιχαὴλ Κηρουλλάριον, ἀναδειχθέντα πατριάρχην, ἔπεσεν ἔπειτα εἰς δυσμένειαν, μὴ κωλύσασαν αὐτὸν κατόπιν νὰ κοσμήσῃ ἀπὸ τοῦ 1059 τὴν πατριαρχείαν, ὁ δὲ Μαυρόπους, ἀποδυσπετήσας πρὸς τὸν ἀγῶνα, ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον, χειροτονηθεὶς ἔπειτα ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων τῆς Φρυγίας, τότε ζωηρότερος ἀπέβη ὁ ἀγὼν τῶν φθονερῶν περὶ τὸν Ξιφιλῖνον καὶ τὸν Ψελλόν, οὓς ἀμειλίκτως ἔπληττον τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας. Κατεῖχε δὲ τοὺς δύο ἄνδρας καὶ φόβος ἀπὸ τοῦ ἀλλοπροσάλλου χαρακτῆρος τοῦ βασιλέως, πατάσσοντος αἴφνης οὓς ἔστεργε καὶ ηὐνόει χθὲς καὶ πρώην. Ἀπεφάσισε λοιπὸν στερρῶς

Ξιφιλῖνος πρῶτος νἀπομακρυνθῇ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἀπεσύρθη τῷ)54 εἴς τινα μονὴν τοῦ βιθυνικοῦ Ὀλύμπου, ἐξ ἧς μόνον τῷ 1064 :ίσπασεν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, ἀναβιβάσας :ἰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὡς διάδοχον τοῦ Λειχούδη. Ὁ δ' ἀγχι-ροφώτερος Ψελλός, δεινῶς πληγεὶς ἐκ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀν-ός, μεθ' οὗ ἀπὸ μακροῦ συνεδέετο καὶ συνέπραττε, καὶ προϋποσχε-ὶς νἀκολουθήσῃ αὐτόν, ἔσπευσε πρὸς τὸν φίλον ὀλίγους μῆνας ἀργό-ρον τῷ 1055 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μονομάχου. Καὶ ἐκάρη μὲν ·ναχός, ἀλλ' ὁ ἀπράγμων καλογηρικὸς βίος δὲν εὐηρμόστει πρὸς τὴν λυκίνητον αὐτοῦ φύσιν. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν ἀποβάλλοντα μετ' οὐ ·λὺ τὸ ῥάσον καὶ συμμετέχοντα καὶ πάλιν ἐνεργῶς τοῦ πολιτικοῦ ου, ἰδίως δ' ἰσχύσαντα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παραπι-.κῆ ὡς πρωθυπουργόν.

κ'

Ι καθυπόταξις τῆς Ἀρμενίας καὶ ὁ Ἀπλησφάρης.

Εἴδομεν, ὅτι Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετὰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ νίκας ῦ ἔτους 1021 ἐδέχθη τὰς διὰ τοῦ πατριάρχου Ἀρμενίας Πέτρου Α' ·ομένας εἰς αὐτὸν προτάσεις τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Σεμπὰδ, ὃν ›δανεσίκην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι. Κατὰ δὲ τὴν ὑπογραφεῖσαν συν-:ην μόνον ἐφ' ὅσον ἔζη ἔμελλεν ὁ Σεμπὰδ νὰ τηρήσῃ τὴν ἐπωνυ-:ν ἄρχοντος τῆς Ἀνὶ, ἥτις φέρει παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις τὸ ὄνομα ἰ Ἀνίου, καὶ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ βασίλειον ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς τὸ Βυζάντιον καθ' ὁλοκληρίαν. λλὰ, θανόντος τοῦ Ἰωάννου τῷ 1040, ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος αὐ-ῦ Κάκιγ Β', ὁ Κακίκιος τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων, ἠρνήθη νὰ ιραδώσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ θείου κατεχομένας χώρας, ἀρκούμενος εἰς μό-ν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπὸ τὸ Βυζάντιον ὑποτελείας. Ἰδὼν δὲ Μονομάχος τὴν ἐπίμονον ἄρνησιν τοῦ Κάκιγ, παρεσκεύασε στρα-:ιὰν ἧς ἀρχηγὸν ἀνέδειξε τὸν βέστην Μιχαὴλ τὸν Ἰασίτην, διορι-θέντα ἄρχοντα τῆς Ἰβηρίας.

Ὁ δὲ Κάκιγ δὲν κατέθηκε τὰ ὅπλα, καταπολεμούμενος ὑπὸ τῶν υζαντίνων· ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ πρῶτον ἀπετύγχανεν ὁ Ἰασίτης,

Ἡ δ' ἀποτυχία αὐτοῦ ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νὰ στείλῃ κατὰ τῆς Ἀρμενίας νέας μεγαλειτέρας δυνάμεις ὑπὸ τὸν παρακοιμώμενον Νικόλαον τὸν Καβάσιλαν ὡς δομέστικον τῶν σχολῶν. Θέλων δὲ νὰ στηρίξῃ καὶ διὰ συμμαχιῶν τὸν ἀγῶνα ὃν ἀνελάμβανεν, ἀπετάθη ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς περὶ τὸν ποταμὸν Ἀράξην Περσαρμενίας καὶ τοῦ Τιβίου, ἤτοι τοῦ σημερινοῦ Τοβίνου, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν δῄωσιν τῆς μεγάλης Ἀρμενίας καὶ τῶν εἰς τὸν Κάκιγ ὑποκειμένων χωρῶν. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ Μωαμεθανὸς οὗτος ἡγεμὼν Ἀβουλσεβὰρ ἢ, ὡς ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ Βυζαντῖνοι, Ἀπλησφάρης. Ἀπαιτήσας δὲ καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ Μονομάχου χρυσοβούλλους γραφὰς βεβαιούσας, ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ κρατήσῃ ὡς κύριος πάντα τὰ φρούρια καὶ χωρία, ὅσα ἤθελε κατακτήσει διὰ πολέμου, ἀνέλαβε τὰ ὅπλα, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκπολιορκήσῃ καὶ καταλάβῃ πολλὰς τῶν ἀρμενικῶν κτήσεων.

Ἐν τούτοις δ' ἡ διπλῆ παρά τε τῶν βασιλικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ Τιβίου καταπολέμησις τοῦ Κάκιγ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποκύψῃ καὶ παραδώσῃ τὸ Ἀνίον. Οὐ μικρὸν δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἧτταν τοῦ Κάκιγ κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἀρμενίων χρονογράφων καὶ ὁ διὰ χρημάτων ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας δεκασμὸς τοῦ γενναίου στρατηγοῦ τοῦ Ἀνίου Γρηγορίου τοῦ ἐπαγαγόντος τὰς πρώτας τοῦ Ἰασίτου ἥττας. Ἐλθὼν δ' ὁ Κάκιγ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τιμηθεὶς μάγιστρος ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, λαβὼν δὲ καὶ πολυπρόσοδα χωρία ἐν τοῖς θέμασι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔζησεν ἔκτοτε εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως ὡς ὑπήκοος τοῦ βασιλέως.

Ἀλλ' ἡ μετὰ τοιαύτης εὐχερείας τῷ 1045 ἐπιτευχθεῖσα καθυπόταξις τῆς Ἀρμενίας δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ πλήρης, ἐφ' ὅσον ὑφίσταντο αἱ πρὸς τὸν Ἀπλησφάρην ὑποχρεώσεις. Βλέπων δὲ ὁ βασιλεύς, ὅτι ἐκεῖνος, ἐμμένων εἰς τὰς συνθήκας, οὐδαμῶς διενοεῖτο νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταληφθέντα φρούρια καὶ χωρία τοῦ Ἀνίου, ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ πόλεμον πρὸς αὐτόν. Τῆς δὲ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλείσης στρατιᾶς διωρίσθησαν στρατηγοὶ ὁ Ἰασίτης καὶ ὁ μάγιστρος Κωνσταντῖνος ὁ Ἀλανός, οἵτινες καὶ εἰςώρμησαν εἰς τὸ Τιβίον· ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν Καβάσιλας ἐγκατέμεινεν ἐν Ἀνίῳ.

Ἐπειδὴ δ' αἱ βυζαντιακαὶ δυνάμεις ἦσαν ὑπέρτεραι τῶν τοῦ Τιβιώτου, ὁ Ἀπλησφάρης δὲν ἀντιπαρετάχθη πρὸς αὐτὰς ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ· συγκλεισθεὶς δ' ἐν τῷ Τιβίῳ, μετοχετεύσας τὸν παραρρέοντα

πόλιν ποταμὸν καὶ ἀποτελματώσας τὴν πέριξ πεδιάδα, ἀνέμενε ἐπέλευσιν τῶν πολεμίων. Οἱ δὲ στρατηγοί, ὄντες ὀλιγώτερον ατηγικοὶ τοῦ Ἀπλησφάρη καὶ ἐκλαβόντες τὰ παρασκευασθέντα ὑπ' οῦ ὡς δειλίαν, ἐξώρμησαν μετὰ τόλμης, ἥτις ἀπέβη εἰς αὐτοὺς θρία. Πράγματι, εὐθὺς ὡς προεχώρησαν μέχρι τῶν πέριξ τοῦ Τι- ἀμπελώνων, οἱ πεζοὶ τοξόται οἱ ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀπλησφάρη ρυμμένοι ἐπέπεσον ἅμα τῷ συντεθειμένῳ σαλπίσματι κατὰ τῶν αντίνων ἐξ ἐνέδρας. Οἰκτρὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῇ ἀπροόπτῳ ἐπι- ι τροπὴ τῶν βασιλικῶν, καὶ μέγα τὸ πλῆθος τῶν φονευθέντων ια τῆς πρὸς φυγὴν δυσχερείας τῶν ἵππων, ἐμπιπτόντων εἰς τὰ τέλ- α καὶ τὸν πηλόν. Κατησχυμμένοι δ' ἐκφυγόντες τὸν θάνατον Ιασίτης καὶ ὁ Ἀλανὸς ἔσπευσαν αὐτάγγελοι τῆς συμφορᾶς πρὸς Νικόλαον Καβάσιλαν ἐν Ἀνίῳ.

Δικαίως δ' ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπέλυσε τοὺς ἡττηθέντας στρατη- ς, ἀντικαταστήσας αὐτοὺς διὰ τοῦ Κατακαλὼν Κεκαυμένου, τοῦ ητοῦ τῆς Μεσσήνης καὶ τῆς Βάρνης, καὶ τοῦ ἐκ Σαρακηνῶν ὁρμω- ου καὶ εὐνούχου μεγάλου ἑταιρειάρχου Κωνσταντίνου. Προέβησαν ὶ νέοι στρατηγοὶ εἰς τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἔργον μετὰ μεγάλης προ- άξεως. Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωσιν ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ τοῦ Τιβίου, ισαν ἐκπολιορκοῦντες τὰ εἰς τὸ Ἀνίον ὑποκείμενα καὶ ὑπὸ τοῦ πλησφάρη κατεχόμενα χωρία, καὶ ἐκυρίευσαν την Ἁγίαν Μαρίαν, Ἀμπίερ, τὸν Ἅγιον Γρηγόριον. Οὕτω δὲ ματαιοῦντες πᾶσαν ἀπό- αν τοῦ ἀντιπάλου καὶ νικῶντες αὐτόν, ἐπιχειροῦντα νὰ σώσῃ τὰ ιορκούμενα χωρία, προεχώρησαν βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς μέχρι τοῦ υρίου Χελιδονίου, κειμένου οὐ μακρὰν τοῦ Τιβίου. Ἐκινδύνευε δὲ νὰ πέσῃ καὶ τὸ ἀπόκρημνον ἐκεῖνο φρούριον, οὗ ἡ κατάληψις λλε νὰ εἶνε πρόδρομος τῆς ἁλώσεως αὐτοῦ τοῦ Τιβίου, ὅτε, ἀρ- τῶντος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1047, οἱ στρατηγοὶ ἀνεκλήθησαν κατε- υσμένως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο νὰ ἀφήσῃ τελῆ τὸν κατὰ τοῦ Τιβίου πόλεμον, ἅτ' ἔχων ἀνάγκην τῆς στι- ᾶς αὐτῶν χειρὸς πρὸς ἀποσόβησιν ἐμφυλίου πολέμου, ἐξ οὗ ἐκινδύ- νευεν ὁ θρόνος.

— —

κα'

Ἡ ἀποστασία τοῦ Λέοντος Τορνικίου.

Ὁ ἀντίπαλος, ἐξ οὗ ὁ μέγας κίνδυνος τοῦ Μονομάχου, ἦτο συγγενὴς αὐτοῦ ἐκ μητρός, Λέων Τορνίκιος ὁ υἱὸς τοῦ Λαμπροῦ. Τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους αὐτοῦ, τὸ προσηνὲς τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ ἀνδρεία εἶχον ἤδη ἐνωρὶς ἑλκύσει ἐπ' αὐτὸν τὴν προσοχήν. Εἴδομεν δὲ ἤδη τῷ 1043, τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Κωνσταντίνου, Στέφανον τὸν σεβαστοφόρον ἀποκαρέντα μοναχὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι μελετῶντα τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Λέοντος ὡς βασιλέως. Τὰ τότε συμβάντα κατέδειξαν τὴν ἰσχὺν τοῦ οἴκου τοῦ Τορνικίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὁ δὲ βασιλεύς, τυφλώσας τὸν πατέρα Λαμπρόν, ἐφάνη ἐπιεικὴς πρὸς τὸν υἱόν, μεταστήσας αὐτὸν ἐκ τῆς Μελιτηνῆς, ἔνθα εἶχε βυσσοδομευθῇ ἡ ἀποστασία, εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ἣν οἱ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων κίνδυνοι καθίστανον οἱονεὶ τόπον ὑπερορίας διὰ τὸν πολυπράγμονα Λέοντα.

Ἡ δ' εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἔξωσις τοῦ Τορνικίου κατέστη τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαία, καθ' ὅσον ὁ βασιλεὺς δυσαρέστως ἔβλεπε τὴν προστασίαν ἧς ἐτύγχανεν ὁ Λέων ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς νεωτέρας τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ αὐτοκράτορος Εὐπρεπίας, ἥτις, ἐν ᾧ σπανίως ἔβλεπε τὸν βασιλέα καὶ διέκειτο ψυχρῶς πρὸς αὐτόν, ἐπεδείκνυεν ἰδιάζουσαν συμπάθειαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν Τορνίκιον.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀπομεμακρυσμένης Ἰβηρίας ἀνησυχητικὰ ἀγγέλματα, ἐλθόντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀκοιμήτου στρατηγοῦ, ἔπεισαν τὸν βασιλέα νὰ ἀνακαλέσῃ αὐτόν. Ἐλθὼν δ' εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐτιμωρήθη παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς καὶ καρεὶς μοναχός. Ἀλλὰ δὲν συνεκάρησαν μετὰ τῶν τριχῶν καὶ αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀφιλόκαλον ἔκφρασιν τοῦ Βυζαντίνου χρονογράφου Ζωναρᾶ. Οὐδὲ ἤρκει ἡ μετάκλησις τοῦ δημοφιλοῦς Τορνικίου ἐκ τῆς Ἀσίας, διότι καὶ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θέμασι τῆς αὐτῆς, καθ' ἃ φαίνεται, ἐτύγχανεν εὐνοίας. Ἰδίως δὲ πρόθυμα ἦσαν νὰ κηρυχθῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, αἴροντα τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ταῦτα ἐκεῖνα μακεδονικὰ τάγματα, ἅτινα καὶ ἐν Μελιτηνῇ εἶχον κηρυχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ. Δὲν ἔλειπε δ' ἄλλως ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ εὔφλεκτος ὕλη, διότι ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις διέμενον στρατηγοὶ ἄπρακτοι ἢ εἰς τὴν δυσ-

μένειαν τοῦ αὐτοκράτορος περιπεσόντες, μεθ' ὧν εὑρίσκετο εἰς συνεννόησιν ὁ Λέων. Συνυπενέμευε δὲ πιθανῶς τὰ πράγματα καὶ ἡ Εὐπρεπία.

Ὅτε δὲ τὰ τῆς μυστικῶς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως προεχώρησαν ἱκανῶς, ὁ Τορνίκιος, ὃν ὁ Μονομάχος, ὑπολαμβάνων μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἀκίνδυνον, εἶχεν ἀφήσει ἐλεύθερον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπῆλθεν αἴφνης τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1047 εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἥτις ἦτο ἡ ἕδρα τῆς ἀνταρσίας. Ἅμα δὲ τῇ ἀφίξει αὐτοῦ δύο τρεῖς ἡμέραι ἤρκεσαν, ὅπως περισυλλεγῶσι περὶ αὐτὸν οἱ ἀποστάται καὶ

ΟΧΗΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΒΑΤΙΚΑΝΩι ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

ἀνευφημήσωσιν, ἄραντες ἐπὶ ἀσπίδος βασιλέα. Μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ ταχύτητος ἀνέῳξαν μὲν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας αἱ πόλεις τῆς Θρᾴκης πλὴν τῆς Ῥαιδεστοῦ, παρέστη δὲ ὁ ἀνταπαιτητὴς τοῦ θρόνου μετ' ἀξιομάχου στρατιᾶς, ἣν παρηκολούθουν ἐκ τῶν θρᾳκικῶν πόλεων σύγκλυδες ὀπαδοί, πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατάπληκτοι εἶδον οἱ κάτοικοι τῆς βασιλευούσης μίαν ἑβδομάδα ἀπὸ τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδράσεως τοῦ Τορνικίου, τῇ 21 Σεπτεμβρίου, τὸν τέως μοναχὸν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιβεβλημένον τὰ παράσημα τῆς βασιλείας καὶ ἐποχούμενον ὀχήματος βασιλικοῦ.

Τὰ κατὰ τὸν βασιλέα εἶχον ὀδυνηρῶς, ὅτε ἡ στρατιὰ τοῦ ἀντιπάλου προέβη μέχρι τῶν τειχῶν καὶ στήσασα χάρακα κατήρξατο τῆς πολιορκίας. Ὁ μὲν ἀποστάτης εἶχε περὶ ἑαυτὸν πλῆθος πολὺ καὶ ἤδη κεκηρυγμένα ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πολίσματα τῆς Θράκης. Ὁ δὲ Μονομάχος, καθ' οὗ ἄλλως οὐ μικρὰ ὑπῆρχον παράπονα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐστερεῖτο δυνάμεων, ἅτε τῶν μὲν εὐρωπαϊκῶν ταγμάτων ταχθέντων μετὰ τοῦ Τορνικίου, τῆς δὲ ἀρίστης μοίρας τῆς λοιπῆς στρατιᾶς ἀπούσης ἐν Ἀρμενίᾳ. Οἱ ξένοι σωματοφύλακες καὶ ὀλίγοι ἄλλοι στρατιῶται ἦσαν ἡ μόνη δύναμις, ἣν ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ τυράννου, ἔχοντος μαχιμώτατα πλήθη καὶ καταφράκτους ἱππεῖς, ἀλλὰ στερουμένου πολιορκητικῶν μηχανημάτων.

Ἡ δὲ σπουδὴ μεθ' ἧς ἐπεχειρήθη ἡ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατεία ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Τορνίκιος ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν χρόνον τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἀπουσίας τοῦ Κεκαυμένου καὶ Ἰασίτου καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ μαχομένων. Ἤλπιζε δὲ καὶ ἐπὶ τὴν κατάπληξιν ἣν ἔμελλε νὰ γεννήσῃ εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς πολίτας ἡ μετὰ πολλοῦ πλήθους ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς ἀνυπερασπίστου Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν ἀποστάτην οὐδὲν ἐπιχειροῦντα τὴν πρώτην τῆς ἀφίξεως ἡμέραν, ἀλλὰ πειρώμενον διὰ μειλιχίου τρόπου καὶ πολλῶν ἐπαγγελιῶν νὰ ἑλκύσῃ τοὺς οἰκήτορας τῆς πόλεως ὡς συμμετόχους τῆς ἀποστασίας. Μόνον δ' ὅτε τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἀπέτυχε, καὶ ὁ βασιλεὺς, παρορμώμενος μάλιστα ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Κωνσταντίνου Λειχούδη, ἀπεφάσισε νἀντιτάξῃ ἐκ τῶν ἐνόντων σθεναρὰν ἀντίστασιν, προσέλαβε πολεμικὸν χαρακτῆρα ἡ προσεδρία τοῦ Τορνικίου.

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἔγεινε κατὰ τὸν περὶ τὰς Βλαχέρνας χῶρον. Ὁ μὲν Τορνίκιος ἔπηξε τὸν χάρακα αὐτοῦ καταντικρὺ τῶν Βλαχερνῶν, ἔγγιστα τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιπαρέταξε τὰς ἀραιὰς αὐτοῦ δυνάμεις κατὰ τὰ περὶ τὰς Βλαχέρνας τείχη, τὸ δὲ στρατήγιον αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐπ' αὐτῆς τῆς αὐτόθι ἀκροπόλεως. Παράδοξον δ' εἶνε ἀληθῶς πῶς δὲν ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐκ τοῦ συστάδην ἐγίνετο ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὅλως διαφόρων τὸ πλῆθος ἀντιπάλων οὕτως, ὥστε μικροῦ δεῖν τὴν δευτέραν τῆς πολιορκίας ἡμέραν ἐφονεύετο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, βληθεὶς διὰ τόξου, ἂν μὴ ἐσώζετο, ἀποτραπέντος τοῦ βέλους ἐπὶ τὸ στροβιλοειδὲς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς θεράποντος παρατυχόντος. Οὐχ ἧττον ἐκινδύνευσε μιᾷ τῶν ἡμερῶν

ἡ βασιλεύουσα ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ καταλαβόντος τοὺς πολίτας, ὅτε ποτὲ οἱ περὶ τὸν Τορνίκιον ἐπελήφθησαν σθεναροῦ διωγμοῦ τῶν ἀμυντόρων τῶν τειχῶν, ὑπερπηδήσαντες αὐτὴν τὴν τάφρον ἣν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος εἶχον σκάψει νύκτωρ οἱ βασιλικοί. Ὁ πανικὸς ὁ ἐπακολουθήσας εἰς τὴν ἐπέλασιν ἐκείνην διεδόθη ἀνὰ τὴν πόλιν, φοβηθεῖσαν τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀποστάτου. Ἀλλ' ὁ Τορνίκιος, τρέχων ἔφιππος ἁπανταχοῦ, παρώρμα εἰς ἀποφυγὴν χύσεως ἀδελφικοῦ αἵματος καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν ζώγρησιν ὀλίγων αἰχμαλώτων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπτοήθη ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης ταραχῆς, ἥτις ἐσάλευσε τὴν καρτερίαν καὶ αὐτῶν τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ἐζήτησε τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἔν τινι τῶν ναῶν, ἀγερώχως ἀντιταχθεὶς εἰς τὰς περὶ φυγῆς προτροπὰς τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς Ἑλένης, ἥτις μόνη ὑπελείπετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις μετὰ τὴν πρό τινων ἡμερῶν ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ Τορνικίου εἰς ἐξορίαν καταδίκην τῆς Εὐπρεπίας.

Ἐν τούτοις δ' ἡ φιλανθρωπία καὶ διστακτικότης ἣν εἶχεν ἐπιδείξει ὁ Τορνίκιος, δυνάμενος, ἂν ἐνεπνέετο ὑπὸ αἰσθημάτων ὠμῶν, νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πανικοῦ, καὶ ἡ εὔσπλαγχνος παρ' αὐτοῦ μεταχείρισις τῶν αἰχμαλώτων ἤρχισαν νὰ κλονῶσι τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνυομένη συμπάθεια τοῦ ἐναντίον τοῦ βασιλέως βοῶντος δήμου ἐφαίνετο δυναμένη νὰ περιστήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα, ὅτ' αἰφνίδιον γεγονὸς μετέτρεψε τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ εἰς ἧτταν. Ἐπήνεγκε δὲ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐξακολουθοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἡ κατ' αὐτοῦ τοῦ Τορνικίου διὰ πετροβόλου ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐκτίναξις μεγάλου λίθου, ὅστις ἀπέτυχε μὲν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ προεκάλεσεν οὐχ ἧττον γενικὴν σύγχυσιν τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν. Αὐτὸς ὁ Τορνίκιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, σωθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μείναντες δ' ἔτι ὀλίγας ἡμέρας οἱ πολιορκηταὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῶν ἀπεχώρησαν ἔπειτα ἀσύντακτοι καὶ δίκην φυγάδων, λύσαντες τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν καὶ ἀφήσαντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους πλεῖστα τῶν ἐφοδίων χάριν ταχυτέρας φυγῆς.

Μεταστήσας δ' ὁ φυγὰς τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν Ἀρκαδιούπολιν, ἔνθα ἡνώθη μετὰ τοῦ ἀλκιμωτάτου τῶν εἰς αὐτὸν προσχωρησάντων Ἰωάννου Βατάτζη, ἔστειλε μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπὸ συγγενεῖς στρατηγοὺς πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῆς Ῥαιδεστοῦ, τῆς μόνης τῶν Θρακικῶν

πόλεων, ἥτις εἶχεν ἐμμείνει πιστὴ εἰς τὸν βασιλέα. Οὐδὲν δὲ κατορθούντων τῶν στρατηγῶν, ἀπῆλθε καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς Ῥαιδεστοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέτυχε καὶ ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀρκαδιούπολιν ἄπρακτος.

Ἐν τούτοις δ' ἤρχισαν συρρέοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ ἐκ τῆς Ἀρμενίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως μετακληθέντα στρατεύματα. Ἐπιστήσας δ' ὁ Μονομάχος στρατηγὸν αὐτῶν τὸν Μιχαὴλ Ἰασίτην ἀπέστειλε κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Καὶ μέχρι μέν τινος ὁ Ἰασίτης ἀπέφευγε μάχην, ἀγωνιζόμενος νὰ ἑλκύσῃ τοὺς ἀποστατήσαντας καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀποσκιρτήσαντα χωρία διὰ φιλανθρώπου μεταχειρίσεως καὶ ἐπαγγελιῶν περὶ ἀμνηστίας. Ἤδη δ' ἐπιστάντος τοῦ χειμῶνος ἤρχισαν αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς βασιλικοὺς ἕνεκα τῶν ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ τοῦ λιμοῦ ταλαιπωριῶν πολλοὶ τῶν ἀσήμων τὸ πρῶτον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξεπέμφθη κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ βουλγαρικὴ δύναμις, ἣν κατώρθωσε γενναίως νὰ νικήσῃ περὶ τὸ χωρίον τὸ καλούμενον τῶν Κυψέλων ὁ Βατάτζης. Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη δὲν ὠφέλησε, διότι τέλος προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἰασίτην καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ τὸν Τορνίκιον ἐπιφανῶν. Ἐγκαταλειφθεὶς δὲ μόνος ὁ ἀποστάτης μετὰ τοῦ Βατάτζη μετὰ τὴν διασπορὰν τῶν περὶ αὐτοὺς κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Βουλγαρόφυγον. Εἰσῆλθον δ' ἀμφότεροι εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν ὡς εἰς ἄσυλον. Ἀλλ' ἡ ἁγία τράπεζα, ἣν περιέλαβον διὰ τῶν χειρῶν δίκην ἱκετῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τοὺς ἀτυχεῖς. Ἡ βασιλικὴ στρατιὰ ἐπικαταβᾶσα ἐζώγρησεν αὐτούς, καὶ δέσμιοι ἐστάλησαν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα παραδοθέντες εἰς τοὺς δημίους ἐτυφλώθησαν. Οἱ δὲ μέχρι τέλους ἐμμείναντες πιστοὶ εἰς αὐτοὺς τῶν συνωμοτῶν ἐτιμωρήθησαν διὰ δημεύσεως ἢ ἐξορίας.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, τὴν 29 Δεκεμβρίου 1047, Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους, ὁ μετ' ὀλίγον ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Εὐχαΐτων, πανηγυριζόντων τῶν πολιτῶν τὰ ἐπινίκια, ἐξεφώνει διθυραμβώδη κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων ἐκείνων *χαριστήριον λόγον ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῆς τυραννίδος*, ἀνάγων εὐλαβῶς εἰς τὸν Χριστὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πόλεως καὶ συγχαίρων τὸν Μονομάχον ἐπὶ τῇ ἀριστείᾳ, δι' ἧς ἀνεδείχθη τροπαιοφόρος.

κβ'

Οἱ Σελδσουκίδαι Τοῦρκοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἑλληνισμὸς ἠγωνίζετο τὸν δέκατον αἰῶνα ἐν τοῖς τίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν Συρίᾳ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, εὑρισμένους ἤδη ἐν ἀρχομένῃ ἐκπτώσει, νέα μεγάλη δύναμις ἐνεφανίτο ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ, ἥτις, ἐνισχυομένη κατὰ μικρόν, ἔμελλε νὰ θῇ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἦτο πρωμένον νὰ καταφέρῃ μετὰ τέσσαρας αἰῶνας θανάσιμον κατὰ τοῦ ζαντίου τραῦμα. Οἱ νέοι δὲ οὗτοι πολέμιοι ἦσαν οἱ Τοῦρκοι.

Ἡ ὁμοφυλία εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ζαντίνους. Ἀπὸ μακρῶν ἤδη χρόνων ἐγίνωσκον ὡς πολεμίους τοῦ ζαντίου τοὺς Ἄβαρας, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Πατζινάκας, τοὺς γγρους, ἀνήκοντας εἰς διαφόρους κλάδους τῆς αὐτῆς ταταρικῆς οἰκοείας. Τοὺς Οὔγγρους μάλιστα συνέχεον μέχρι τινὸς καὶ κατ' ὄνομα ὸς τοὺς Τούρκους, καλοῦντες διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἀλλὰ κατὰ ρὸν ἦτο πεπρωμένον, ὅπως τὸ βυζαντιακὸν κράτος τὸ πολλάκις κτῆσαν καὶ ὑπερισχῦσαν τῶν ἄλλων φύλων τοῦ πολυκλάδου ἐκείνου ους, εὑρεθῇ ἀντιμέτωπον τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις, ἔχων τὰ βαρώτατα τῶν ἐμφύτων, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ζωτικὴν δύναμιν, εἰς ἣν κε νέαν ὁρμὴν ὁ ἐξισλαμισμός, ἠδυνήθη τέλος νὰ κατισχύσῃ τοῦ αντιακοῦ κόσμου καὶ καταλύσῃ τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ.

Ὁ λαὸς δ' ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ γείνῃ τὸ φόβητρον τῆς Εὐρώς καὶ εἰς ὃν μέγιστον ἐπεφυλάσσετο μέλλον ἐπὶ χρόνους μακρούς, τενάστευσεν, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἀπὸ τῆς μααίωνος παλαίστρας ταταρικῶν καὶ μογγολικῶν φύλων, τῶν ἀπλέτων ωρῶν τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης έχρι τῶν ὁρίων τῆς Σινικῆς, πρὸς τὰ νοτιανατολικά. Σελδσοῦκος υἱὸς τοῦ Ἰακὰκ, ἀποτινάξας τὴν ὑποτέλειαν ὑπό τινα τῶν ἰθαγενῶν νναστῶν, εἰς ὃν ὑπέκειτο ὁ πατήρ, ἤγαγε τοὺς ὁμοφύλους, διαπεραιωντας διὰ τοῦ Ἰαξάρτου καὶ τοῦ Ὤξου, μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν ; τὰ περὶ τὴν σημερινὴν Βουχάραν, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρίας Βακτριανῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡγεμόνος Σελδσούκου ἐπωνομάσθησαν Τοῦρκοι ἐκεῖνοι Σελδσουκίδαι. Ἀποδεχθέντες δὲ τὴν μωαμεθανικὴν ησκείαν καὶ ἀνταλλάξαντες τὸν μόνιμον βίον ἀντὶ τοῦ πλάνητος καὶ

νον τῆς ἀπουσίας τοῦ Λιπαρίτου, ὅςτις, μετὰ σπουδῆς παρασκευάζων τὴν ἐπίκουρον στρατιάν, δὲν εἶχεν ἀκόμη σπεύσει βοηθὸς τῶν στρατηγῶν τοῦ βασιλέως, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ Βασπαρουκάν, ὅπερ εἶχον ἐγκαταλίπει οὗτοι, σπεύσαντες βορειότερον καὶ ἀποφεύγοντες νὰ ἔλθωσιν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πρὸ τῆς συμμίξεως μετὰ τοῦ Λιπαρίτου συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Μονομάχου. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου, καταλαβὼν τὸ Βασπαρουκὰν καὶ ὑπολαβὼν δειλίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀποχώρησιν τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κεκαυμένου, ἔσπευσεν εἰς δίωξιν αὐτῶν κατὰ πόδας. Ἐπελήφθη δὲ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἄρτζε, κωμοπόλεως πολυανθρώπου καὶ ἐμπορικωτάτης, κειμένης πλησίον τῆς Θεοδοσιουπόλεως. Καὶ ἀντέστησαν μὲν γενναίως οἱ Ἀρτζηνοὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπὶ ἓξ ἡμέρας, ἀντεπεξελθόντες ἐναντίον αὐτῶν ἀπὸ τῶν δωμάτων τῆς ἀτειχίστου κωμοπόλεως διὰ λίθων καὶ ξύλων καὶ τόξων. Ἀλλ' οὐδεμιᾶς τυχόντες παρὰ τῶν βασιλικῶν ἐπικουρίας, ἅτε τοῦ Ἀαρὼν ἐμμείναντος εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως περὶ ἀποφυγῆς συγκρούσεως παρὰ τὰς παρορμήσεις τοῦ Κεκαυμένου, δὲν ἠδυνήθησαν τέλος νὰ καρτερήσωσιν ἐπὶ πλέον, ὅτε περιέβαλον τὰ οἰκήματ' αὐτῶν αἱ ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν ἀναφθεῖσαι φλόγες. Καὶ ὀλίγοι μέν τινες τῶν κατοίκων ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσι. φεύγοντες, οἱ δὲ πλεῖστοι, οὓς ὑπερβάλλοντες ἀναβιβάζουσιν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας οἵ τε Βυζαντῖνοι καὶ Σύροι χρονογράφοι, ἔγειναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἢ τῆς μαχαίρας τῶν νικητῶν, οἵτινες καὶ παρὰ τὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς φθορὰς ἀπεκόμισαν πλουσιωτάτην λείαν.

Ἐν τούτοις δὲ συνέμιξε μετὰ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καὶ ὁ Λιπαρίτης. Τότε δὲ συναντηθεῖσαι αἱ ἀντίπαλοι στρατιαὶ κατὰ τοὺς πρόποδας βουνοῦ τινος παρὰ τὸ φρούριον Καπετρου, κείμενον ἐν τῇ περὶ τὸ Ἀραρὰτ χώρᾳ, ἦλθον εἰς μάχην τὴν 17 πρὸς τὴν 18 Σεπτεμβρίου τοῦ 1048. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῆς βασιλικῆς παρατάξεως κατεῖχεν ὁ Κεκαυμένος, τὸ δ' ἀριστερὸν ὁ Ἀαρὼν, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἐτάσσετο ὁ Λιπαρίτης. Καὶ τὰ μὲν κέρατα τῶν δύο Βυζαντίνων στρατηγῶν ἐνίκησαν, καὶ, τρέψαντα εἰς φυγὴν, ἐδίωξαν τοὺς πολεμίους μέχρι βαθείας νυκτός· ὁ δὲ Λιπαρίτης, ἀποβαλὼν τὸν ἀνεψιὸν καὶ ὑπασπιστὴν Τσορτοβάνελ, πεσόντα ἐν τῇ μάχῃ, ἐλάσας μετὰ βιαίας ὁρμῆς, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου φονευθέντος καὶ ἐζωγρήθη ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν.

Καδμεία δ' ἕνεκα τῆς ζωγρήσεως ταύτης τοῦ Λιπαρίτου ὑπῆρξεν

ἡ νίκη τῶν δύο κεράτων, καὶ ἀπεγνωσμέναι διεσπάσθησαν ἀπ' ἀλλήλων αἱ στρατιαὶ τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κεκαυμένου. Ἀλλ' ὁ Ἰνὰλ δὲν ἐπωφελήθη προσηκόντως τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν νικητῶν, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν, ἃς εἶχεν ὑποστῇ κατὰ τὴν μάχην, τοῦτο δὲ ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ εὐτύχημα τῆς συλλήψεως τοῦ Λιπαρίτου, καὶ διὰ ταχυτάτων πορειῶν ἐπανέζευξε πρὸς τὸν σουλτάνον, συναπάγων τὸν αἰχμάλωτον. Οὐδ' εἶχεν ἄδικον, καθ' ἃ κατεφάνη ἐκ τῆς ταραχῆς τοῦ Μονομάχου, ὅστις, θέλων διὰ πάσης θυσίας νὰ σώσῃ τὸν σύμμαχον, ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Τογρούλβεην περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπαιτήσεων τῶν Σελδσουκιδῶν, ἀξιούντων φόρον παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰς συνθήκην μὲν εἰρήνης αὐτόχρημα δὲν ἀπέληξαν αἱ διαπραγματεύσεις· ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ μὲν σουλτάνος ἀπέλυσε τὸν Λιπαρίτην ὑπὸ τὸν ὅρον μηδέποτε νὰ κινήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Μονομάχος ἐπέτρεψε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνάκτισιν ἀρχαίου μωαμεθανικοῦ τζαμίου, ὅπερ, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ τρίτου αἰῶνος τὸ πρῶτον οἰκοδομηθὲν, εἶχεν ἔκτοτ' ἐρειπιωθῆ. Ἦτο ἡ πρώτη ἐν Βυζαντίῳ κατάκτησις τοῦ κορανίου, ὅπερ ἔμελλε νὰ εἰσελάσῃ μετὰ τέσσαρας αἰῶνας εἰς τὴν πίπτουσαν βασιλεύουσαν μετὰ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ.

κγ'

Ὁ πρὸς τοὺς Πατζινάκας πόλεμος.

Μόλις δ' εἶχε περατωθῆ ὁ πρῶτος οὗτος πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πόλεμος, καὶ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εὑρέθη ἠναγκασμένη νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Πατζινάκας.

Εἴδομεν τὰς ἐναντίον τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπιδρομὰς τοῦ ταταρικοῦ φύλου τῶν ἁμαξοβίων Πατζινάκων. Αὗται δὲν ἔπαυσαν μὲν καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1027 ἐκνίκησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Διογένους, ἐπανελήφθησαν δὲ συχνότεραι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1034 ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος. Ἀλλὰ κυρίως ηὐξήθη ἡ δύν- ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν

ἀνεδείχθη παρ' αὐτοῖς ὁ Τυρόχ. Ἀντίπαλος δὲ τούτου ἀν ὁ Κεγένης, ἀνὴρ ἄσημος μὲν τὸ γένος ἀλλ' ἀνδρεῖος καὶ δεινὸς ἐν πολέμοις. Ἡ δ' ἐμφύλιος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ῥῆξις μέχρι τινος ὠφέλει τὸ Βυζάντιον, ἀπαλλάσσουσ' ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν Πατζινάκων, ἀλλ' ἔπειτα περιέπλεξεν αὐτοὺς τοὺς Βυζαντίνου δεινὸν πόλεμον πρὸς τὸν Τυρὸχ ὡς συμμάχους τοῦ Κεγένη.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο κρύφιος τὸ κατ' ἀρ ἀλλ' ἔπειτα ὁ Κεγένης ἀπέστη φανερῶς ἀπὸ τοῦ Τυρὰχ, κρυπτέ εἰς τὰ περὶ τὸν Βορυσθένην ἕλη καὶ συναποστήσας δύο τῶν δεκατ γενεῶν, εἰς ἃς διῃροῦντο οἱ κατὰ πατριὰς ζῶντες Πατζινάκαι. Ἀ ἀντεπεξελθὼν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ὁ Τυρὰχ μετὰ τῶν πολὺ μ λειτέρων δυνάμεων τῶν ἕνδεκα πιστῶν εἰς αὐτὸν γενεῶν ἔτρεψεν φυγὴν τὸν Κεγένην, ὅστις, περιπλανώμενος τὸ πρῶτον, μίαν εὗρε λος μόνην ὁδὸν σωτηρίας, νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸν Μονομάχον. Κα φυγὼν δ' εἰς νησῖδά τινα παρὰ τὸ Δορύστολον μετ' ἀνδρῶν εἰκοσ χιλίων ἐμήνυσε τὴν προσχώρησιν αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις, ξιωθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐβάπτισε μὲν μετὰ τῶν περὶ αὐτ ἐτίμησε δὲ πατρίκιον. Συνέβη δὲ τοῦτο πιθανῶς ἤδη τῷ 1047.

Ἡ δ' εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχώρησις τοῦ Κεγένη, λαβόν παρὰ τοῦ βασιλέως τρία φρούρια τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἴστρου ἱδ μένων καὶ ἐπιτραπέντος τὴν ἀπὸ τῶν ἐμφύλων ἄμυναν τῶν ἐντεῦ τοῦ ποταμοῦ βυζαντιακῶν χωρῶν, ἠρέθισε τὸν Τυρὰχ, ὅτε μάλισ ὁ Κεγένης διὰ διαφόρων ἐφόδων ἠνώχλει τοὺς Πατζινάκας. Διὸ, ἐπ στάντος τοῦ χειμῶνος τοῦ 1048 καὶ ἀποκρυσταλλωθέντος τοῦ Δ νάβεως, διέβη ὁ Τυρὰχ τὸν ποταμὸν πανστρατιᾷ. Καὶ ἀναβιβάζετ μὲν ἡ δύναμις αὐτοῦ εἰς ὀκτακοσίας χιλιάδας, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτ εἶνε πάντως ὑπερβολικός. Αἱ δύο μετὰ τοῦ Κεγένη συναποστᾶσαι τρ τριαὶ ἀνήρχοντο εἰς εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας· καὶ διπλασίαν δὲ τ ἀριθμὸν ἂν ἀποδεχθῶμεν ἑκάστην τῶν ὑπολειπομένων ἐνδεκα ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν περὶ τὸν Τυρὸχ μαχητῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπ χετο εἰς πλείονας τῶν διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων. Μόνον δὲ δ τοιαύτης γενναίας ἐλαττώσεως τοῦ πλήθους τῶν ἐπιδρομέων δύνατ νὰ πιστευθῇ καὶ ἐννοηθῇ ἡ ἧττα ἣν ὑπέστη ὁ Τυρὸχ παρὰ τοῦ Κε γένη. Συνέταττον δὲ μετ' αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ ἄρχων τῶν παριστρί πόλεων, ἤτοι στρατηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑπ τεταγμένης ἀρχαίας Βουλγαρίας, Βασίλειος μοναχὸς ὁ ἡγεμὼν τῆ

Τὰ κατὰ τὸν βασιλέα εἶχον ὀδυνηρῶς, ὅτε ἡ στρατιὰ τοῦ ἀντιπάλου προέβη μέχρι τῶν τειχῶν καὶ στήσασα χάρακα κατήρξατο τῆς πολιορκίας. Ὁ μὲν ἀποστάτης εἶχε περὶ ἑαυτὸν πλῆθος πολὺ καὶ ἤδη κεκηρυγμένα ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πολίσματα τῆς Θρᾴκης. Ὁ δὲ Μονομάχος, καθ᾽ οὗ ἄλλως οὐ μικρὰ ὑπῆρχον παράπονα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐστερεῖτο δυνάμεων, ἅτε τῶν μὲν εὐρωπαϊκῶν ταγμάτων ταχθέντων μετὰ τοῦ Τορνικίου, τῆς δὲ ἀρίστης μοίρας τῆς λοιπῆς στρατιᾶς ἀπούσης ἐν Ἀρμενίᾳ. Οἱ ξένοι σωματοφύλακες καὶ ὀλίγοι ἄλλοι στρατιῶται ἦσαν ἡ μόνη δύναμις, ἣν ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ τυράννου, ἔχοντος μαχιμώτατα πλήθη καὶ καταφράκτους ἱππεῖς, ἀλλὰ στερουμένου πολιορκητικῶν μηχανημάτων.

Ἡ δὲ σπουδὴ μεθ᾽ ἧς ἐπεχειρήθη ἡ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατεία ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Τορνίκιος ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν χρόνον τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἀπουσίας τοῦ Κεκαυμένου καὶ Ἰασίτου καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ μαχομένων. Ἤλπιζε δὲ καὶ ἐπὶ τὴν κατάπληξιν ἣν ἔμελλε νὰ γεννήσῃ εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς πολίτας ἡ μετὰ πολλοῦ πλήθους ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς ἀνυπερασπίστου Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν ἀποστάτην οὐδὲν ἐπιχειροῦντα τὴν πρώτην τῆς ἀφίξεως ἡμέραν, ἀλλὰ πειρώμενον διὰ μειλιχίου τρόπου καὶ πολλῶν ἐπαγγελιῶν νὰ ἑλκύσῃ τοὺς οἰκήτορας τῆς πόλεως ὡς συμμετόχους τῆς ἀποστασίας. Μόνον δ᾽ ὅτε τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἀπέτυχε, καὶ ὁ βασιλεὺς, παρορμώμενος μάλιστα ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Κωνσταντίνου Λειχούδη, ἀπεφάσισε νἀντιτάξῃ ἐκ τῶν ἐνόντων σθεναρὰν ἀντίστασιν, προσέλαβε πολεμικὸν χαρακτῆρα ἡ προσεδρία τοῦ Τορνικίου.

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἔγεινε κατὰ τὸν περὶ τὰς Βλαχέρνας χῶρον. Ὁ μὲν Τορνίκιος ἔπηξε τὸν χάρακα αὐτοῦ καταντικρὺ τῶν Βλαχερνῶν, ἔγγιστα τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιπαρέταξε τὰς ἀραιὰς αὐτοῦ δυνάμεις κατὰ τὰ περὶ τὰς Βλαχέρνας τείχη, τὸ δὲ στρατήγιον αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐπ᾽ αὐτῆς τῆς αὐτόθι ἀκροπόλεως. Παράδοξον δ᾽ εἶνε ἀληθῶς πῶς δὲν ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅταν αναλογισθῶμεν, ὅτι ἐκ τοῦ συστάδην ἐγίνετο ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὅλως διαφόρων τὸ πλῆθος ἀντιπάλων οὕτως, ὥστε μικροῦ δεῖν τὴν δευτέραν τῆς πολιορκίας ἡμέραν ἐφονεύετο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, βληθεὶς διὰ τόξου, ἂν μὴ ἐσώζετο, ἀποτραπέντος τοῦ βέλους ἐπὶ τὸ στροβιλοειδὲς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς θεράποντος παρατυχόντος. Οὐχ ἧττον ἐκινδύνευσε μιᾷ τῶν ἡμερῶν

ἡ βασιλεύουσα ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ καταλαβόντος τοὺς πολίτας, ὅτε ποτὲ οἱ περὶ τὸν Τορνίκιον ἐπελήφθησαν σθεναροῦ διωγμοῦ τῶν ἀμυντόρων τῶν τειχῶν, ὑπερπηδήσαντες αὐτὴν τὴν τάφρον ἣν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος εἶχον σκάψει νύκτωρ οἱ βασιλικοί. Ὁ πανικὸς ὁ ἐπακολουθήσας εἰς τὴν ἐπέλασιν ἐκείνην διεδόθη ἀνὰ τὴν πόλιν, φοβηθεῖσαν τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀποστάτου. Ἀλλ' ὁ Τορνίκιος, τρέχων ἔφιππος ἁπανταχοῦ, παρώρμα εἰς ἀποφυγὴν χύσεως ἀδελφικοῦ αἵματος καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν ζώγρησιν ὀλίγων αἰχμαλώτων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπτοήθη ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης ταραχῆς, ἥτις ἐσάλευσε τὴν καρτερίαν καὶ αὐτῶν τῶν περὶ αὐτόν, καὶ ἐζήτησε τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἔν τινι τῶν ναῶν, ἀγερώχως ἀντιταχθεὶς εἰς τὰς περὶ φυγῆς προτροπὰς τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς Ἑλένης, ἥτις μόνη ὑπελείπετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις μετὰ τὴν πρό τινων ἡμερῶν ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ Τορνικίου εἰς ἐξορίαν καταδίκην τῆς Εὐπρεπίας.

Ἐν τούτοις δ' ἡ φιλανθρωπία καὶ διστακτικότης ἣν εἶχεν ἐπιδείξει ὁ Τορνίκιος, δυνάμενος, ἂν ἐνεπνέετο ὑπὸ αἰσθημάτων ὠμῶν, νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πανικοῦ, καὶ ἡ εὔσπλαγχνος παρ' αὐτοῦ μεταχείρισις τῶν αἰχμαλώτων ἤρχισαν νὰ κλονῶσι τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνυομένη συμπάθεια τοῦ ἐναντίον τοῦ βασιλέως βοῶντος δήμου ἐφαίνετο δυναμένη νὰ περιστήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα, ὅτ' αἰφνίδιον γεγονὸς μετέτρεψε τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ εἰς ἧτταν. Ἐπήνεγκε δὲ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐξακολουθοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἡ κατ' αὐτοῦ τοῦ Τορνικίου διὰ πετροβόλου ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐκτίναξις μεγάλου λίθου, ὅστις ἀπέτυχε μὲν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ προεκάλεσεν οὐχ ἧττον γενικὴν σύγχυσιν τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν. Αὐτὸς ὁ Τορνίκιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, σωθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μείναντες δ' ἔτι ὀλίγας ἡμέρας οἱ πολιορκηταὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῶν ἀπεχώρησαν ἔπειτα ἀσύντακτοι καὶ δίκην φυγάδων, λύσαντες τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν καὶ ἀφήσαντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους πλεῖστα τῶν ἐφοδίων χάριν ταχυτέρας φυγῆς.

Μεταστήσας δ' ὁ φυγὰς τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν Ἀρκαδιούπολιν, ἔνθα ἡνώθη μετὰ τοῦ ἀλκιμωτάτου τῶν εἰς αὐτὸν προσχωρησάντων Ἰωάννου Βατάτζη, ἔστειλε μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπὸ συγγενεῖς στρατηγοὺς πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῆς Ῥαιδεστοῦ, τῆς μόνης τῶν Θρακικῶν

πόλεων, ἥτις εἶχεν ἐμμείνει πιστὴ εἰς τὸν βασιλέα. Οὐδὲν δὲ κατορθούντων τῶν στρατηγῶν, ἀπῆλθε καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς Ῥαιδεστοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέτυχε καὶ ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀρκαδιούπολιν ἄπρακτος.

Ἐν τούτοις δ' ἤρχισαν συρρέοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ ἐκ τῆς Ἀρμενίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως μετακληθέντα στρατεύματα. Ἐπιστήσας δ' ὁ Μονομάχος στρατηγὸν αὐτῶν τὸν Μιχαὴλ Ἰασίτην ἀπέστειλε κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Καὶ μέχρι μέν τινος ὁ Ἰασίτης ἀπέφευγε μάχην, ἀγωνιζόμενος νὰ ἑλκύσῃ τοὺς ἀποστατήσαντας καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀποσκιρτήσαντα χωρία διὰ φιλανθρώπου μεταχειρίσεως καὶ ἐπαγγελιῶν περὶ ἀμνηστίας. Ἤδη δ' ἐπιστάντος τοῦ χειμῶνος ἤρχισαν αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς βασιλικοὺς ἕνεκα τῶν ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ τοῦ λιμοῦ ταλαιπωριῶν πολλοὶ τῶν ἀσήμων τὸ πρῶτον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐξεπέμφθη κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ βουλγαρικὴ δύναμις, ἣν κατώρθωσε γενναίως νὰ νικήσῃ περὶ τὸ χωρίον τὸ καλούμενον τῶν Κυψέλων ὁ Βατάτζης. Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη δὲν ὠφέλησε, διότι τέλος προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἰασίτην καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ τὸν Τορνίκιον ἐπιφανῶν. Ἐγκαταλειφθεὶς δὲ μόνος ὁ ἀποστάτης μετὰ τοῦ Βατάτζη μετὰ τὴν διασπορὰν τῶν περὶ αὐτοὺς κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Βουλγαρόφυγον. Εἰσῆλθον δ' ἀμφότεροι εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν ὡς εἰς ἄσυλον. Ἀλλ' ἡ ἁγία τράπεζα, ἣν περιέλαβον διὰ τῶν χειρῶν δίκην ἱκετῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τοὺς ἀτυχεῖς. Ἡ βασιλικὴ στρατιὰ ἐπικαταβᾶσα ἐζώγρησεν αὐτούς, καὶ δέσμιοι ἐστάλησαν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα παραδοθέντες εἰς τοὺς δημίους ἐτυφλώθησαν. Οἱ δὲ μέχρι τέλους ἐμμείναντες πιστοὶ εἰς αὐτοὺς τῶν συνωμοτῶν ἐτιμωρήθησαν διὰ δημεύσεως ἢ ἐξορίας.

Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας, τὴν 29 Δεκεμβρίου 1047, Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους, ὁ μετ' ὀλίγον ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Εὐχαΐτων, πανηγυριζόντων τῶν πολιτῶν τὰ ἐπινίκια, ἐξεφώνει διθυραμβώδη κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων ἐκείνων *χαριστήριον λόγον ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῆς τυραννίδος*, ἀνάγων εὐλαβῶς εἰς τὸν Χριστὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πόλεως καὶ συγχαίρων τὸν Μονομάχον ἐπὶ τῇ ἀριστείᾳ, δι' ἧς ἀνεδείχθη τροπαιοφόρος.

κβ'

Οἱ Σελδσουκίδαι Τοῦρκοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἑλληνισμὸς ἠγωνίζετο τὸν δέκατον αἰῶνα ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν Συρίᾳ πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς, εὑρισκομένους ἤδη ἐν ἀρχομένῃ ἐκπτώσει, νέα μεγάλη δύναμις ἐνεφανίζετο ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ, ἥτις, ἐνισχυομένη κατὰ μικρὸν, ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἦτο πεπρωμένον νὰ καταφέρῃ μετὰ τέσσαρας αἰῶνας θανάσιμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου τραῦμα. Οἱ νέοι δὲ οὗτοι πολέμιοι ἦσαν οἱ Τοῦρκοι.

Ἡ ὁμοφυλία εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Βυζαντίνους. Ἀπὸ μακρῶν ἤδη χρόνων ἐγίνωσκον ὡς πολεμίους τοῦ Βυζαντίου τοὺς Ἄβαρας, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Πατζινάκας, τοὺς Οὔγγρους, ἀνήκοντας εἰς διαφόρους κλάδους τῆς αὐτῆς ταταρικῆς οἰκογενείας. Τοὺς Οὔγγρους μάλιστα συνέχεον μέχρι τινὸς καὶ κατ' ὄνομα πρὸς τοὺς Τούρκους, καλοῦντες διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἦτο πεπρωμένον, ὅπως τὸ βυζαντιακὸν κράτος τὸ πολλάκις κρατῆσαν καὶ ὑπερισχῦσαν τῶν ἄλλων ὅλων τοῦ πολυπληθοῦς ἐκείνου γένους, εὑρεθῇ ἀντιμέτωπον τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις, ἔχων τὰ βαρβαρώτατα τῶν ἐμφύτων, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ζωτικὴν δύναμιν, εἰς ἣν ἔδωκε νέαν ὁρμὴν ὁ ἐξισλαμισμὸς, ἠδυνήθη τέλος νὰ κατισχύσῃ τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου καὶ καταλύσῃ τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ.

Ὁ λαὸς δ' ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ γείνῃ ὁ φόβητρον τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ὃν μέγιστον ἐπεφυλάσσετο μέλλον ἐπὶ χρόνους μακροὺς, μετενάστευσεν, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἀπὸ τῆς μακραίωνος πατρίδος ταταρικῶν καὶ μογγολικῶν φύλων, τῶν ὑψηλῶν χωρῶν τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Σινικῆς, πρὸς τὰ νοτιοανατολικά. Σελδσοὺκος ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακακ, ἀποτινάξας τὴν ὑποτέλειαν ὑπό τινα τῶν ὁμογενῶν δυναστῶν, εἰς ὃν ὑπέκειτο ὁ πατὴρ, ἤγαγε τοὺς ὁμοφύλους, διαπεραιωθέντας διὰ τοῦ Ἰαξάρτου καὶ τοῦ Ὤξου, μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν εἰς τὰ περὶ τὴν σημερινὴν Βουχαρὰν, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Βακτριανῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡγεμόνος Σελδσούκου ἐπωνομάσθησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνοι Σελδσουκίδαι. Ἀποδεχθέντες δὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ ἀνταλλάξαντες τὸν μόνιμον βίον ἀντὶ τοῦ πλανήτος καὶ

νον τῆς ἀπουσίας τοῦ Λιπαρίτου, ὅστις, μετὰ σπουδῆς παρασκευάζων τὴν ἐπίκουρον στρατιάν, δὲν εἶχεν ἀκόμη σπεύσει βοηθὸς τῶν στρατηγῶν τοῦ βασιλέως, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ Βασπαρουκὰν, ὅπερ εἶχον ἐγκαταλίπει οὗτοι, σπεύσαντες βορειότερον καὶ ἀποφεύγοντες νὰ ἔλθωσιν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πρὸ τῆς συμμίξεως μετὰ τοῦ Λιπαρίτου συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Μονομάχου. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου, καταλαβὼν τὸ Βασπαρουκὰν καὶ ὑπολαβὼν δειλίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀποχώρησιν τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κεκαυμένου, ἔσπευσεν εἰς δίωξιν αὐτῶν κατὰ πόδας. Ἐπελήφθη δὲ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἄρτζε, κωμοπόλεως πολυανθρώπου καὶ ἐμπορικωτάτης, κειμένης πλησίον τῆς Θεοδοσιουπόλεως. Καὶ ἀντέστησαν μὲν γενναίως οἱ Ἀρτζηνοὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπὶ ἓξ ἡμέρας, ἀντεπεξελθόντες ἐναντίον αὐτῶν ἀπὸ τῶν δωμάτων τῆς ἀτειχίστου κωμοπόλεως διὰ λίθων καὶ ξύλων καὶ τόξων. Ἀλλ' οὐδεμιᾶς τυχόντες παρὰ τῶν βασιλικῶν ἐπικουρίας, ἅτε τοῦ Ἀαρὼν ἐμμείναντος εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως περὶ ἀποφυγῆς συγκρούσεως παρὰ τὰς παρορμήσεις τοῦ Κεκαυμένου, δὲν ἠδυνήθησαν τέλος νὰ καρτερήσωσιν ἐπὶ πλέον, ὅτε περιέβαλον τὰ οἰκήματ' αὐτῶν αἱ ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν ἀναφθεῖσαι φλόγες. Καὶ ὀλίγοι μέν τινες τῶν κατοίκων ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσι, φεύγοντες, οἱ δὲ πλεῖστοι, οὓς ὑπερβάλλοντες ἀναβιβάζουσιν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας οἵ τε Βυζαντῖνοι καὶ Σύροι χρονογράφοι, ἔγειναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἢ τῆς μαχαίρας τῶν νικητῶν, οἵτινες καὶ παρὰ τὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς φθορὰς ἀπεκόμισαν πλουσιωτάτην λείαν.

Ἐν τούτοις δὲ συνέμιξε μετὰ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καὶ ὁ Λιπαρίτης. Τότε δὲ συναντηθεῖσαι αἱ ἀντίπαλοι στρατιαὶ κατὰ τοὺς πρόποδας βουνοῦ τινος παρὰ τὸ φρούριον Καπετρού, κείμενον ἐν τῇ περὶ τὸ Ἀραρὰτ χώρᾳ, ἦλθον εἰς μάχην τὴν 17 πρὸς τὴν 18 Σεπτεμβρίου τοῦ 1048. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῆς βασιλικῆς παρατάξεως κατεῖχεν ὁ Κεκαυμένος, τὸ δ' ἀριστερὸν ὁ Ἀαρὼν, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἐτάσσετο ὁ Λιπαρίτης. Καὶ τὰ μὲν κέρατα τῶν δύο Βυζαντίνων στρατηγῶν ἐνίκησαν, καὶ, τρέψαντα εἰς φυγὴν, ἐδίωξαν τοὺς πολεμίους μέχρι βαθείας νυκτός· ὁ δὲ Λιπαρίτης, ἀποβαλὼν τὸν ἀνεψιὸν καὶ ὑπασπιστὴν Τσορτοβάνελ, πεσόντα ἐν τῇ μάχῃ, ἐλάσας μετὰ βιαίας ὁρμῆς, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου φονευθέντος καὶ ἐζωγρήθη ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν.

Καδμεία δ' ἕνεκα τῆς ζωγρήσεως ταύτης τοῦ Λιπαρίτου ὑπῆρξεν

ἡ νίκη τῶν δύο κεράτων, καὶ ἀπεγνωσμέναι διεσπάσθησαν ἀπ' ἀλλήλων αἱ στρατιαὶ τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Κεκαυμένου. Ἀλλ' ὁ Ἰνὰλ δὲν ἐπωφελήθη προσηκόντως τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν νικητῶν, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν, ἃς εἶχεν ὑποστῆ κατὰ τὴν μάχην, τοῦτο δὲ ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ εὐτύχημα τῆς συλλήψεως τοῦ Λιπαρίτου, καὶ διὰ ταχυτάτων πορειῶν ἐπανέζευξε πρὸς τὸν σουλτάνον, συναπάγων τὸν αἰχμάλωτον. Οὐδ' εἶχεν ἄδικον, καθ' ἃ κατεφάνη ἐκ τῆς ταραχῆς τοῦ Μονομάχου, ὅστις, θέλων διὰ πάσης θυσίας νὰ σώσῃ τὸν σύμμαχον, ἦλθεν εἰς διαπρεσβεύσεις πρὸς τὸν Τογρούλβεην περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπαιτήσεων τῶν Σελδσουκιδῶν, ἀξιούντων φόρον παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰς συνθήκην μὲν εἰρήνης αὐτόχρημα δὲν ἀπέληξαν αἱ διαπραγματεύσεις· ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ μὲν σουλτάνος ἀπέλυσε τὸν Λιπαρίτην ὑπὸ τὸν ὅρον μηδέποτε νὰ κινήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Μονομάχος ἐπέτρεψε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνάκτισιν ἀρχαίου μωαμεθανικοῦ τζαμίου, ὅπερ, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ τρίτου αἰῶνος τὸ πρῶτον οἰκοδομηθὲν, εἶχεν ἔκτοτ' ἐρειπιωθῆ. Ἦτο ἡ πρώτη ἐν Βυζαντίῳ κατάκτησις τοῦ κορανίου, ὅπερ ἔμελλε νὰ εἰσελάσῃ μετὰ τέσσαρας αἰῶνας εἰς τὴν πίπτουσαν βασιλεύουσαν μετὰ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ.

κγ'

Ὁ πρὸς τοὺς Πατζινάκας πόλεμος.

Μόλις δ' εἶχε περατωθῆ ὁ πρῶτος οὗτος πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πόλεμος, καὶ ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία εὑρέθη ἠναγκασμένη νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Πατζινάκας.

Εἴδομεν τὰς ἐναντίον τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἤδη Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπιδρομὰς τοῦ ταταρικοῦ φύλου τῶν ἁμαξοβίων Πατζινάκων. Αὗται δὲν ἔπαυσαν μὲν καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1027 ἐκνίκησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Διογένους, ἐπανελήφθησαν δὲ συχνότεραι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1034 ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος. Ἀλλὰ κυρίως ηὐξήθη ἡ δύναμις τῶν Πατζινάκων ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν

ἀνεδείχθη παρ' αὐτοῖς ὁ Τυρόχ. Ἀντίπαλος δὲ τούτου ἀνεφάνη ὁ Κεγένης, ἀνὴρ ἄσημος μὲν τὸ γένος ἀλλ' ἀνδρεῖος καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολέμοις. Ἡ δ' ἐμφύλιος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ῥῆξις μέχρι μέν τινος ὠφέλει τὸ Βυζάντιον, ἀπαλλάσσουσ' ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πατζινάκων, ἀλλ' ἔπειτα περιέπλεξεν αὐτοὺς τοὺς Βυζαντίνους εἰς δεινὸν πόλεμον πρὸς τὸν Τυρὸχ ὡς συμμάχους τοῦ Κεγένη.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο κρύφιος τὸ κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἔπειτα ὁ Κεγένης ἀπέστη φανερῶς ἀπὸ τοῦ Τυρὰχ, κρυπτόμενος εἰς τὰ περὶ τὸν Βορυσθένην ἕλη καὶ συναποστήσας δύο τῶν δεκατριῶν γενεῶν, εἰς ἃς διῃροῦντο οἱ κατὰ πατριὰς ζῶντες Πατζινάκαι. Ἀλλ' ἀντεπεξελθὼν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ὁ Τυρὰχ μετὰ τῶν πολὺ μεγαλειτέρων δυνάμεων τῶν ἕνδεκα πιστῶν εἰς αὐτὸν γενεῶν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν Κεγένην, ὅστις, περιπλανώμενος τὸ πρῶτον, μίαν εὗρε τέλος μόνην ὁδὸν σωτηρίας, νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸν Μονομάχον. Καταφυγὼν δ' εἰς νησῖδά τινα παρὰ τὸ Δορύστολον μετ' ἀνδρῶν εἰκοσακισχιλίων ἐμήνυσε τὴν προσχώρησιν αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις, δεξιωθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐβάπτισε μὲν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐτίμησε δὲ πατρίκιον. Συνέβη δὲ τοῦτο πιθανῶς ἤδη τῷ 1047.

Ἡ δ' εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχώρησις τοῦ Κεγένη, λαβόντος παρὰ τοῦ βασιλέως τρία φρούρια τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἴστρου ἱδρυμένων καὶ ἐπιτραπέντος τὴν ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων ἄμυναν τῶν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ βυζαντιακῶν χωρῶν, ἠρέθισε τὸν Τυρὰχ, ὅτε μάλιστα ὁ Κεγένης διὰ διαφόρων ἐφόδων ἠνώχλει τοὺς Πατζινάκας. Διὸ, ἐπιστάντος τοῦ χειμῶνος τοῦ 1048 καὶ ἀποκρυσταλλωθέντος τοῦ Δουνάβεως, διέβη ὁ Τυρὰχ τὸν ποταμὸν πανστρατιᾷ. Καὶ ἀναβιβάζεται μὲν ἡ δύναμις αὐτοῦ εἰς ὀκτακοσίας χιλιάδας, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε πάντως ὑπερβολικός. Αἱ δύο μετὰ τοῦ Κεγένη συναποστᾶσαι πατριαὶ ἀνήρχοντο εἰς εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας· καὶ διπλασίαν δὲ τὸν ἀριθμὸν ἂν ἀποδεχθῶμεν ἑκάστην τῶν ὑπολειπομένων ἕνδεκα, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν περὶ τὸν Τυρὸχ μαχητῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἤρχετο εἰς πλείονας τῶν διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων. Μόνον δὲ διὰ τοιαύτης γενναίας ἐλαττώσεως τοῦ πλήθους τῶν ἐπιδρομέων δύναται νὰ πιστευθῇ καὶ ἐννοηθῇ ἡ ἧττα ἣν ὑπέστη ὁ Τυρὸχ παρὰ τοῦ Κεγένη. Συνέπραττον δὲ μετ' αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ ἄρχων τῶν παριστρίων πόλεων, ἤτοι στρατηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποτεταγμένης ἀρχαίας Βουλγαρίας, Βασίλειος μοναχὸς ὁ ἡγεμὼν τῆς

1

2

5

9

10

13

16

18

BYZANT

7

8

6

11

12

15

19

17

t.

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Χρυσοῦν νόμισμα *Λέοντος Β'* καὶ *Ζήνωνος τοῦ Ἰσαύρου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ἀναγράφονται μὲν ἀμφότεροι, παριστάνεται δὲ μόνος ὁ Λέων. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ἀμφότεροι ἐπὶ θρόνου, τοῦ Λέοντος κατέχοντος τὴν θέσιν τῆς τιμῆς πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ζήνωνος. Τὰ γράμματα CONOB δηλοῦσι τὸ χάραγμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (CON), καθ' ὃν ἑβδομήκοντα καὶ δύο (OB) χρυσοῖ ἀπετέλουν μίαν λίτραν.

Χρυσοῦν νόμισμα τοῦ Dominus Noster ANASTASIVS PerPetuus AVGustus.

Ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ *βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου*, φέρον τὴν κεφαλὴν *Ἰουστίνου Α'*. Ἐν τῷ μονογράμματι τὸ ὄνομα THEODORICVS.

Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ *Ἰουστινιανοῦ Α'* κατὰ τὸ ιθ' (XVIIII) ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κεκομμένον ἐν Κυζίκῳ.

Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ *Ἰουστίνου Β'* καὶ τῆς συζύγου *Σοφίας*, κεκομμένον τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Χαλκοῦν νόμισμα τοῦ *Μαυρικίου*, τῆς συζύγου *Κωνσταντίνης* καὶ τοῦ υἱοῦ *Θεοδοσίου*, κεκομμένον ἐν Χερσῶνι.

Ἀργυροῦν μιλιαρήσιον τοῦ *Ἡρακλείου* καὶ *Ἡρακλείου Κωνσταντίνου*. Ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους ἡ ἐπιγραφὴ deus adjuta Romanis.

Ἀργυροῦν μιλιαρήσιον *Κώνσταντος Β'* καὶ τοῦ υἱοῦ *Κωνσταντίνου Πωγωνάτου*.

Χρυσοῦν νόμισμα *Ἰουστινιανοῦ Β' Ῥινοτμήτου* καὶ τοῦ υἱοῦ *Τιβερίου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους DN JVSTINIANVS ЄT TIBЄRIVS PP Α, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου IhS ChS RЄX RЄGNANTIVM. Εἰκὼν Χριστοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ σταυροειδοῦς φεγγίου καὶ κρατοῦντος τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ ἀρχαιοτάτη ἐπὶ νομισμάτων.

Χρυσοῦν νόμισμα *Κωνσταντίνου Ϛ'* παιδὸς μετὰ τῆς μητρὸς *Εἰρήνης*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους CONSTANTINOS C'(= καὶ) ЄIR, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου CONST AΓVSTI ЄT ЄIRI καὶ εἰκόνες τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως, Λέοντος Γ', Κωνσταντίνου Ε' καὶ τοῦ πατρὸς Λέοντος Δ'.

Χρυσοῦν νόμισμα *Μιχαὴλ Γ'* παιδὸς, τῆς μητρὸς *Θεοδώρας* καὶ τῆς ἀδελφῆς *Θέκλης*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ΜΙΧΑΗΛ S (= καὶ) ΘЄCLA, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ΘЄ ΟΔΟRΑ ΔЄ CPVNA. Ἀναμὶξ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ γράμματα.

Χαλκοῦν νόμισμα *Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ bASILIOS bASILЄVS, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου bASILIOS Єh(ἐν) ΘЄΟ bASILЄVS ROMЄΟh.

Ἀργυροῦν νόμισμα *Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ΜΡ ΘΥ (= μήτηρ Θεοῦ) ΔЄCΠΟΙΝΑ CωΖΟΙC ЄΥCЄΒΗ ΜΟΝΟΜΑΧΟΝ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ στηρίζων τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ ξίφους.

Ἀργυροῦν νόμισμα *Ῥωμανοῦ Διογένους*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ἡ Θεοτόκος χριστοφοροῦσα Μ(ήτηρ) Θ(εοῦ) καὶ ὁ ἑξάμετρος † ΠΑΡΘЄΝΕ COI ΠΟΛΥΑΙΝЄ OC ΗΛΠΙΚΕ ΠΑΝΤΑ ΚΑΤΟΡΘΟΙ καὶ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος ὀρθίου.

Ἀργυροῦν νόμισμα *Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους † ΜΙΧΑΗΛ ΒΑCΙΛ (Ο ΔΟΥΚΑC) καὶ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου IC XC καὶ ὁ Χριστός.

Χρυσοῦν νόμισμα *Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ Χριστὸς καθήμενος (IC XC) καὶ † ΚЄ (=Κύριε) ΒΟΗΘЄΙ, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ΑΛΕΞΙω Δ CΠΟΤΗ Τω ΚΟΜΝΗΝω, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὄρθιος σκηπτροφορῶν.

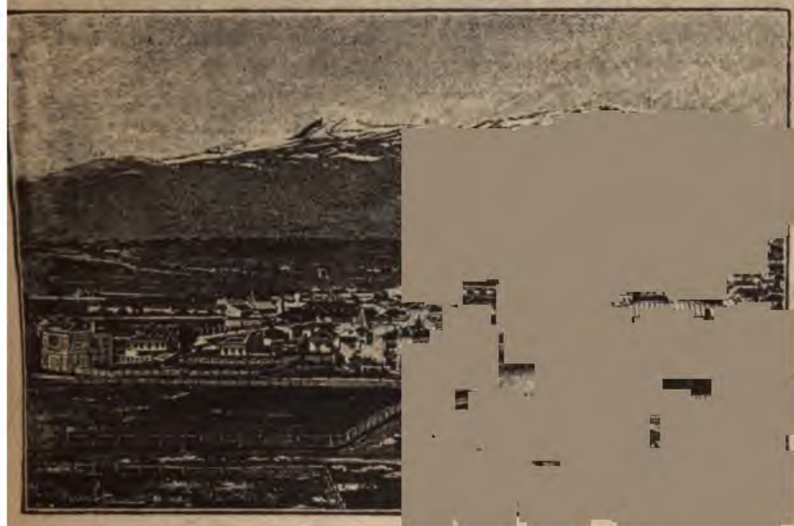
Ἀργυροῦν νόμισμα *Θεοδώρου Β' (Βατάτζη Δούκα) Λασκάρεως*, αὐτοκράτορος Νικαίας. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ΘЄΟΔΟRΟC ΔΟΥΚΑ καὶ Ο ΑΓΙΟC ΔΜΗΤΡΟC, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ὁ Χριστὸς καὶ IC XC. Ἡ δ' ἐπιγραφὴ IC ΔΚ δὲν ἡρμηνεύθη ἐπαρκῶς μέχρι τοῦδε.

Χρυσοῦν νόμισμα *Μιχαὴλ Παλαιολόγου*. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ βασιλεὺς γονυπετὴς πρὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὄπισθεν δὲ τοῦ βασιλέως ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ἡ Θεοτόκος, περὶ δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ὁ περίβολος τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀργυροῦν νόμισμα *Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ* αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους ὁ αὐτοκράτωρ ἔφιππος, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου ἔφιππος ὁ πολιοῦχος ἅγιος Εὐγένιος.

Βουλγαρίας, ἤτοι πιθανῶς τῆς νέας τῆς περὶ τὴν Ἀχρίδα, καὶ ὁ δοὺξ Ἀδριανουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Ἀριανίτης, ἡγούμενος τῶν μακεδονικῶν ταγμάτων. Συνετέλεσε δ᾽ οὐ μικρὸν εἰς τὴν ἐκνίκησιν τῶν Πατζινάκων καὶ ἡ κοιλιακὴ νόσος ἡ καταλαβοῦσ᾽ αὐτοὺς ἕνεκα τῶν ερὶ τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν καταχρήσεων, ἃς ἐγέννησεν ἡ ἀφθονία τῶν ῴων, ἣν εὗρον ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, καὶ ὁ πολὺς οἶνος καὶ τὰ ἐκ μέλιος παρασκευαζόμενα πόματα.

Οἱ Πατζινάκαι, πάσχοντες ὑπὸ τῆς νόσου, κατατρυχόμενοι δὲ καὶ πὸ τοῦ χειμῶνος, ἡττήθησαν εὐχερῶς ἅμα τῇ κατ᾽ αὐτῶν ἐπιθέσει

ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

τοῦ Κεγένη καὶ τῶν βασιλικῶν. Ὅ τε Τυρὰχ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν παρεδόθησαν εἰς τοὺς νικητάς. Καὶ ὁ μὲν Κεγένης προέτεινε νὰ σφαγῶσι πάντες ἡβηδόν, ἀλλ᾽ ἐπεκράτησε φιλανθρωποτέρα γνώμη, καὶ οἱ ἡττηθέντες διεσκεδάσθησαν ἐν ταῖς ἐρήμοις πεδιάσι τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀλλαχοῦ ὡς πάροικοι γεωργοὶ δασμοφοροῦντες. Κυριώτατα δὲ κέντρα τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν ὑπῆρξαν τὰ περὶ τὴν Σαρδικήν, ἤτοι τὴν σημερινὴν Σοφίαν, καὶ τὰ περὶ τὴν Ναϊσσὸν πεδία. Ὁ δὲ Τυρὰχ καὶ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιφανῶν ἤχθησαν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ βαπτισθέντες ἠξιώθησαν μεγάλων παρ᾽ αὐτοῦ τιμῶν· συνεβαπτίσθησαν δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Πατζινάκων πάμπολλοι. Ἡ δὲ Κων-

σταντινούπολις ἐπανηγύριζεν ἕνα τῶν ὡραιοτέρων θριάμβων τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτε τὴν 23 Ἀπριλίου 1049 ἠκούετο πάλιν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ μεγάλου τροπαιοφόρου Γεωργίου, ἐν τῇ φερωνύμῳ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου, παρισταμένου τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ φωνὴ Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος τοῦ ἔπειτα μητροπολίτου Εὐχαΐτων δοξάζοντος τὸν θεὸν καὶ γεραίροντος τὸν Μονομάχον διὰ *τὴν νῦν γενομένην ἐπὶ τοῖς βαρβάροις θαυματουργίαν*.

Οὕτως οἱ Πατζινάκαι ἐφαίνοντο τελείως ὑποταχθέντες ὑπὸ τοὺς Βυζαντίνους, τοῦτο μὲν γεωργοῦντες χώρας εἰς αὐτοὺς κληρωθείσας, τοῦτο δὲ δυνάμενοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπίκουροι τῆς βασιλείας ἐν τοῖς πολέμοις. Τοῦτο τοὐλάχιστον διενοήθη ὁ Μονομάχος, ὅτε καὶ

ΓΕΩΡΓΟΙ, ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

πάλιν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ διεταράχθησαν τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν. Καὶ τοῦ μὲν ἄρχοντος τοῦ Τιβίου Ἀπλησφάρη τὴν νέαν ὁρμὴν ἀνέστειλεν ἡ κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθεῖσα μεγάλη βυζαντιακὴ δύναμις, ἀναγκάσασα αὐτὸν νὰ εἰρηνεύσῃ. Μακρότεροι δ' ὑπῆρξαν οἱ νέοι πρὸς τὸν Τογρούλβεην ἀγῶνες, ὅστις μάτην ἐπειράθη τῆς πολιορκίας τοῦ ὀχυροῦ Μαντζικίερτ καὶ ἄλλως δ' ἐξηκολούθησε πολεμῶν πρὸς τοὺς Βυζαντίνους τὸ πλεῖστον ἄνευ ἐπιτυχίας. Καὶ συνέβησαν μὲν ταῦτα ἀργότερον, πιθανῶς τῷ 1053, ἀλλ' ἤδη πρότερον, ἀρχομένων τῶν νέων ἐπιθέσεων τῶν Τούρκων, ἀπεφάσισεν ὁ Μονομάχος νἀποστείλῃ κατ' αὐτῶν πλὴν τῶν οἰκείων δυνάμεων καὶ δεκαπεντακισχιλίους Πατζινάκας, ὧν ἐπέστησε τέσσαρας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιφανῶν ὁμοφύλων αὐτῶν. Ἀλλ' οὗτοι μόνον μέχρι τῆς Μελιτηνῆς ἐνέμειναν εἰς τὴν πρὸς

τὸν βασιλέα πίστιν, ἐκεῖθεν δὲ, ἑπόμενοι εἰς ἕνα τῶν ἰδίων ἡγεμόνων, τὸν Καταλείμ, κατώρθωσαν νἀποδράσωσι, μετὰ ποικίλας δὲ περιπετείας διεσώθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ, ἑνωθέντες μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὁμοφύλων, διέβησαν πάντες ὁμοῦ τὸν Αἶμον.

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἠδυνήθη Κωνσταντῖνος ὁ Ἀριανίτης, ἐξελθὼν ἐπ' αὐτοὺς ἐξ Ἀδριανουπόλεως, νἀναστείλῃ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἕνεκεν ἀδεσπότων συκοφαντιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κάθειρξις τοῦ Κεγένη καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐνίσχυσε τοὺς Πατζινάκας, ἀποσκιρτησάντων εἰς αὐτοὺς καὶ τῶν περὶ τὸν Κεγένην, βαρέως φερόντων τὴν σύλληψιν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν. Ἀντεπεξελθὼν δὲ τότε καὶ πάλιν ὁ Ἀριανίτης ἐναντίον τῶν ἡνωμένων Πατζινάκων, στρατοπεδευομένων κατὰ τὰς νοτίους ὑπωρείας τοῦ Αἵμου οὐ μακρὰν αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ συναντήσας αὐτοὺς περὶ τὴν Διάβολιν, ὑπέστη τὸ θέρος τοῦ 1049 δεινὴν ἧτταν. Ἐφονεύθησαν δὲ κατὰ τὴν μάχην καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατηγοῦντες Θεόδωρος Στραβομύτης καὶ Πολὺς, ἄλλοτε συνεργοὶ τοῦ Τορνικίου, ἐγκαταλιπόντες ἔπειτα τὸν ἀποστάτην.

κδ'

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Μονομάχος ἀπέλυσε μὲν τὸν Τυρὰχ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν χρυσῇ αἰχμαλωσίᾳ κρατουμένους ἐν Βυζαντίῳ, δόντας τὴν ἔνορκον ὑπόσχεσιν, ὅτι μέλλουσι νὰ κατευνάσωσι τοὺς ὁμοφύλους, μετεκαλέσατο δ' ἐκ τῆς Ἀσίας τὰ πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πολεμοῦντα τάγματα, ἐπελθούσης προσωρινῆς πρὸς τὸν Τογρούλβεην διαλλαγῆς. Καὶ στρατηγὸν μὲν αὐτοκράτορ' ἀνέδειξεν ἄνδρα τυγχάνοντα τῆς ἀπεριορίστου αὐτοῦ προστασίας καὶ ἐμπιστοσύνης ἕνεκα προτέρων πρὸς τὸν Μονομάχον ὑπηρεσιῶν, τὸν ἄλλοτε μοναχὸν, νῦν δὲ κραταιότατον ἐν τῇ αὐλῇ Νικηφόρον· συνεξέπεμψε δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν Καταχαλὼν Κεκαυμένον καὶ τὸν Ἑρβέβιον Φραγκόπωλον, ξένον ἄρχοντα τότε τῶν Βαράγγων.

Ἀλλ' ὁ μὲν Τυρὰχ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔσπευσαν παρασπονδήσαντες νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν ὁμοφύλων, ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος τῶν βασιλικῶν δυνάμεων, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ βασιλικῇ προστασίᾳ καὶ μὴ πειθόμενος

εἰς τὰς συνετὰς συμβουλὰς τοῦ περιδόξου Καταχαλὼν, ἤγαγε τὴν εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένην στρατιὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1049 εἰς δεινὴν ἧτταν. Οἱ Πατζινάκαι εἶχον μετὰ τὴν νίκην τοῦ παρελθόντος ἔτους διαβῆ καὶ πάλιν τὸν Αἶμον· τοῦτον δὲ διαβὰς καὶ ὁ Νικηφόρος μετὰ τῶν συστρατήγων διὰ τῆς Σιδηρᾶς πύλης συνεκρούσθη πρὸς αὐτοὺς ἔν τινι χώρῳ καλουμένῳ Διακενὲ οὐ μακρὰν τῶν Ἑκατὸν βουνῶν. Πρῶτοι ἔδωκαν τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς αὐτὸς ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Φραγκόπωλος, οἱ δὲ νικηταὶ ἔγειναν κύριοι πολλῶν ἁρμάτων καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου τῶν ἡττηθέντων μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτῶν. Μόνος δὲ διεκρίθη καὶ κατὰ ταύτην τὴν μάχην ὁ γενναῖος Κεκαυμένος. Οὗτος, στρατηγῶν τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ἔπεσε σχεδὸν νεκρὸς λαβὼν δύο καιρίας πληγὰς, ἕως Πατζινάκης, γινώσκων αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς ὁ Καταχαλὼν ἦρχε τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον φρουρίων, ἀνεγνώρισεν ἐν ᾧ ἐσκύλευε τοὺς νεκροὺς χαμαὶ κείμενον, καὶ, ἀπαγαγὼν εἰς τὴν ἰδίαν σκηνὴν, ἐθεράπευσε φιλανθρώπως.

Ἡ δὲ νίκη αὕτη ἐθράσυνε τοὺς Πατζινάκας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν 8 Ἰουνίου 1050 ἐθάρρησαν νὰ καταβῶσι μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἧς ἡ φύλαξις εἶχεν ἀνατεθῇ ὑπὸ τοῦ Μονομάχου εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Ἀριανίτην, ἀναδειχθέντα στρατηγὸν αὐτοκράτορα πρὶν ἢ οὗτος συντάξας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ δυνηθῇ νὰ ἐκδράμῃ πρὸς βορρᾶν κατ' αὐτῶν. Ἡ δ' ἐσπευσμένη κατὰ τῶν ἐπελθόντων Πατζινάκων ἔξοδος τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀριανίτην τεταγμένου παρατόλμου στρατηγοῦ Σαμουὴλ Βούρτζη συμπαρέσυρεν ἐν τέλει εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅστις καὶ πληγωθεὶς θανασίμως ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἔπεσε δὲ καὶ ὁ πατρίκιος Μιχαὴλ ὁ Δοκειανὸς, καὶ οἱ Βυζαντῖνοι, τραπέντες εἰς φυγὴν πρὸς τὸν περιβάλλοντα τὴν πόλιν χάρακα, μικροῦ δεῖν ὑφίσταντο πανωλεθρίαν. Ἀλλ' αἴφνης βέλος ἀπὸ καταπέλτου τοξευθὲν ἔπληξεν ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τῶν Πατζινάκων, καὶ ἐπήνεγκε κατάπληξιν εἰς αὐτοὺς, αὐξηθεῖσαν ἔτι μᾶλλον ὅτ' ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς διάσωσιν τῶν εἰς ἐσχάτην ἀπόγνωσιν περιελθόντων Βυζαντίνων ὁ πρωτοσπαθάριος Νικήτας ὁ Γλαβᾶς. Διὸ, δειλιάσαντες τέλος οἱ Πατζινάκαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ὑποχωρήσαντες.

Ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Αἵμου διαβάντες καὶ πάλιν δὲν ἔπαυσαν λῃζόμενοι δι' αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην καὶ σφάζοντες μὲν ἀνηλεῶς αὐτὰ τὰ θηλάζοντα νήπια, τολμῶντες δὲ νὰ προβαίνωσι καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν περιχώρων τῆς βασιλευούσης.

Ὁ δὲ Μονομάχος, ὃν εἶχε φοβήσει ἡ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπόπειρα, ἀπεδέχθη μὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1050 πρότασιν τοῦ Κεγένη νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς ὁμοφύλους, ἀπολυόμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἱρκτῆς, ἐκάλεσε δ' ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ νέαν δύναμιν εἰκοσακισχιλίων περὶ τὸν Ταῦρον ἱπποτοξοτῶν. Καὶ ὁ μὲν Κεγένης ἐφονεύθη ἐπιόρκως ὑπ' αὐτῶν τῶν Πατζινάκων, ἡ δ' ἐκ πολλῶν ἐθνῶν σύμμικτος στρατιὰ τῶν βασιλικῶν, συγκειμένη ἐξ Ἑλλήνων τῆς Θρᾴκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ Νορμανῶν καὶ Βαράγγων, ἐπετράπη εἰς τὸν πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον, ἀνάγοντα τὸ γένος εἰς οἶκον ἐπιφανῆ ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Ἐδόθη δ' εἰς τὸν Βρυέννιον τὸ ἐπώνυμον ἐθνάρχου· συστράτηγον δ' αὐτοῦ ἀνέδειξεν ὁ βασιλεὺς τὸν πατρίκιον Μιχαὴλ τὸν πιθανῶς ἕνεκα τῆς ἀρχηγίας τῶν Βαράγγων ἐπονομαζόμενον Ἀκόλουθον.

Ἐπιληφθέντες δ' οὗτοι γενναίως τοῦ ἀνατεθέντος εἰς αὐτοὺς ἔργου, τὸ μὲν πρῶτον ἤρχισαν προσβάλλοντες χωριστὰ διαφόρους μοίρας τῶν Πατζινάκων καὶ καθαίροντες τὴν Θρᾴκην. Ἔπειτα δέ, ὅτε οἱ πολέμιοι, στενοχωρούμενοι ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων ἐκείνων ἐπιθέσεων, ἤρχισαν περιοριζόμενοι εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐπέπεσον περὶ τὴν Χαριούπολιν κατ' αὐτῶν, ἀπροφυλάκτων ὄντων καὶ κωμαζόντων, καὶ ἐφόνευσαν ἅπαντας τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας. Τοιαύτην δὲ πτόησιν ἐπήνεγκεν εἰς τοὺς Πατζινάκας ἡ ἀνδραγαθία ἐκείνη τῶν Βυζαντίνων στρατηγῶν, ὥστε ἀραιαὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν κατὰ τὸ 1051 καὶ 1052.

Ο ΜΟΝΟΜΑΧΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΕΠΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

Τῆς δ' ἀναθαρρήσεως τοῦ βασιλέως ἀπόδειξις εἶνε καὶ ἡ εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἀκόλουθον τῷ 1052 ἀνάθεσις τῆς στρατηγίας τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ δυνάμεων κατὰ τοῦ Τογρούλβεη, νέας ἐπιχειροῦντος εἰς τὴν χώραν ἐπιδρομάς. Ἀναγκάσας δ' ὁ Ἀκόλουθος εἰς ἀναχώρησιν τὸν σουλτάνον τῶν Τούρκων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπετράπη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸν ἐπὶ τοὺς Πατζινάκας πόλεμον.

Ὁ Μονομάχος, ἀποφασίσας νἀπαλλαγῇ ὁριστικῶς τοῦ Τυρὰχ, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Μιχαὴλ τὴν ἀρχηγίαν τῆς προτέρας στρα

διὰ νέων δυνάμεων μετακληθεισῶν ἐξ Ἀσίας. Συμπαρέζευξε δ' εἰς αὐτὸν τὸν σύγκελλον Βασίλειον, ἡγούμενον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ βασιλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα πρότερον μὲν ἦσαν ἀπησχολημένα πιθανῶς ἕνεκα νέας στάσεως τῶν Σέρβων, τώρα δὲ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Τυρὰχ πόλεμον μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν Μιχαηλᾶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Στεφάνου ἢ Βοϊσθλάβου, ὅστις ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων. Ἀλλὰ καὶ τῆς νέας ἐναντίον τῶν Πατζινάκων σταλείσης στρατιᾶς φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀποτυχία. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ βασιλέως περιέζωσαν μὲν τὸν Τυρὰχ πέραν τοῦ Αἵμου ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ κατὰ τὴν μεγάλην Πρεσθλάβαν. Ὅτε δὲ ματαίως πολιορκοῦντας ἐπέλιπον αὐτοὺς τὰ τρόφιμα, παρεσκευάσθησαν νἀποχωρήσωσιν ἐν σιγῇ. Ἀλλ' ἐννοήσας τοῦτο ὁ Τυρὰχ ἔκλεισε μὲν διὰ πολλοῦ πλήθους τὰς παρόδους δι' ὧν ἔμελλον νὰ διέλθωσιν, ἐπέπεσε δὲ κατ' αὐτῶν ἐξερχομένων ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Πολλὴ δ' ὑπῆρξεν ἡ σφαγὴ τῶν βασιλικῶν, τραπέντων εἰς φυγήν. Μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ σύγκελλος Βασίλειος, εἷς τῶν ἄλλοτε μοναχῶν ἐκείνων οὓς μάτην ἐπειρᾶτο νἀναδείξῃ ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ δοκίμους στρατηγούς. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν μετὰ τῶν διασωθέντων.

Εἰς τὸν βασιλέα ἐπεβάλλοντο νέαι παρασκευαί. Ἀλλὰ τίς ἠγγυᾶτο, ὅτι καὶ νέα στρατιὰ σταλλομένη δὲν ἤθελεν ὑποστῇ καὶ αὐτὴ πανωλεθρίαν ὁμοίαν πρὸς τὰς ἀπὸ τετραετίας ἤδη συγκλονούσας πέραν ἢ ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ ἐξαντλούσας τὸ κράτος; Τοιαῦται ὑπῆρξαν τῷ 1053 αἱ σκέψεις αἱ ἀναγκάσασαι τὸν Μονομάχον νὰ προβῇ εἰς τριακονταετεῖς σπονδὰς πρὸς τὸν Τυράχ. Συνετέλεσε δ' ἄλλως εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ βασιλέως πιθανῶς καὶ ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διάρρηξις τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους τῷ 1049 ὁμολογηθεισῶν συνθηκῶν. Ὅρος δὲ τῶν μετὰ τοῦ Τυρὰχ σπονδῶν ἦτο πιθανῶς ἡ καὶ πάλιν παραχώρησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγκαταστάσεως παρὰ τὸν Ἴστρον, ἔνθα πρῶται εἶχον κατοικισθῇ αἱ πατριαὶ τοῦ Κεγένη, καὶ περὶ τὴν Σαρδικὴν καὶ Ναϊσσόν, ἔνθα ἐγκαθιδρύθησαν ἔπειτα πρὸ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν οἱ περὶ τὸν Τυρὰχ Πατζινάκαι. Ὑπεσχέθησαν δὲ φιλίαν καὶ εἰρήνην πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἀπαλλαγέντες, καθ' ἃ φαίνεται, πάσης δασμοφορίας.

Ἅμα δὲ τῇ ἀπὸ τῶν Πατζινάκων ἀπαλλαγῇ ἔστρεψεν ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες μετὰ τὴν ἀνά-

κλησιν τοῦ Μιχαὴλ Ἀκολούθου ἐπανέλαβον τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν τῷ 1053, πειραθέντες ματαίως καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Μαντζικίερτ, καθ' ἃ εἴδομεν ἀνωτέρω. Στρατηγοὶ δὲ τῶν Βυζαντίνων κατὰ τὸν νέον τοῦτον ὡς τὸ πλεῖστον εὐτυχῆ πρὸς τὸν Τογρούλβεην πόλεμον ὑπῆρξαν πρῶτον μὲν Βασίλειος ὁ Καπηνός, ἔπειτα δὲ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος καὶ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός. Ἡ δὲ δεξιὰ αὐτῶν στρατηγία ἠνάγκασε τέλος τῷ 1054 τὸν σουλτάνον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἀρμενίαν· στρατεύσας δ' εἰς τὸ Βαγδάτιον ὑπὸ τὸ πρόσχημ' ἀπελευθερώσεως τοῦ χαλίφου Ἀλκαΐμ ἐξεδίωξε τῷ 1055 τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀπὸ μακροῦ δυναστεύοντας χαλίφας καὶ ἔγεινε κύριος τοῦ χαλιφάτου.

κε'

Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος.

Ἡ ῥῆξις τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας ἡ ἐπελθοῦσα ἐπὶ Φωτίου δὲν ἤγαγεν ἀμέσως, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἰς διάσπασιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἢ μᾶλλον αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου δὲν ἔπαυσαν. Ποικίλαι ὑπῆρξαν ἀληθῶς αἱ περιπέτειαι τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν δεκαεπτὰ πρώτων πατριαρχῶν τῶν διαδεχθέντων τὸν Φώτιον καὶ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἐν Ῥώμῃ πρώτων διαδόχων τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Φωτίου. Βαρεῖαι δ' ἐξηνέχθησαν πολλάκις ἐν τῇ ἐξάψει τῶν ἔπειτ' ἀποσχισθεισῶν ἀπ' ἀλλήλων ἐκκλησιῶν ἑκατέρωθεν κατηγορίαι κατὰ πολλῶν τῶν καταλαβόντων τοὺς θρόνους τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ῥώμης. Ἀλλ' ὁ ἀπρόληπτος κριτὴς ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι οὐχὶ σπανίως ἐσυκοφαντήθησαν ἐμπαθῶς πατριάρχαι διακεκριμένοι καὶ πάπαι ἐξαίρετοι. Ἐξ ἑτέρου δ' ἔγεινε μὲν πολλάκις, μάλιστα ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περὶ ἐπικρατήσεως ἐν Ἰταλίᾳ ἀγώνων τῶν Ὀθώνων, ὁ παπικὸς θρόνος ἕρμαιον παπῶν ὅλως ἀναξίων τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ δὲν ὑπελείφθη ἐνίοτε καὶ τὸ πατριαρχεῖον. Ἂν ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἔχει νὰ καταμεμφθῇ τῆς θηλυπρεπείας τοῦ πάπα Ἰωάννου Η' τῆς ἀγαγούσης εἰς τὸν περὶ τῆς παπίσσης Ἰωάννης θρῦλον ἢ νὰ οἰκτείρῃ τὸν ἐπὶ τῆς λεγομένης Πορνοκρατίας δεκαεννεαέτη πάπαν Ἰωάννην ΙΒ', τὸν ἔγγονον τῆς περιβοήτου Μαροζίας, ἡ Δύσις δύναται

νάντεπιρρίψῃ εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν ἐπὶ τὴν πατριαρχείαν ἀναρρίχησιν τοῦ ἱππομανοῦς πατριάρχου Θεοφυλάκτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, καὶ τὴν φιλοχρηματίαν τοῦ ἀντὶ ἀδροῦ ἀργυρίου ἀπεμπολοῦντος τὰ πάντ' Ἀλεξίου. Καὶ ἐν τούτοις ἀντεγκλήσεις τοιαῦται συνεβιβάζοντο πολλάκις πρὸς εἰρηνικὴν κατὰ τὸ φαινόμενον συμβίωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἡ ἑτέρα δ' αὐτῶν δὲν ὤκνει ἐνίοτε νὰ γίνηται συνένοχος τῆς ἀντιπάλου, συνεπιδοκιμάζουσα τὰ σκάνδαλα, καθ' ἃ συνέβη ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Θεοφυλάκτου, οὗ τὴν χειροτονίαν ἐνέκρινεν ἡ Ῥώμη. Οὔτε ἡ στάθμησις τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν παπῶν, οὔτε τῶν ἐπισκόπων ἢ ἱερέων αἱ καταχρήσεις, αἵτινες δὲν ἔλειπον ἀμφοτέρωθεν, ἤγαγον κυρίως εἰπεῖν εἰς τὸ σχίσμα, οὔτε ἄλλοι λόγοι εἰς τὸν ἠθικὸν ἀναγόμενοι κόσμον, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἡ ἀμφισβήτησις τῶν πρωτείων παρ' ἑκατέρας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἐξ ἀντιδιαφερομένων πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως διάσπασις. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ γεννηθὲν χάσμα ὑπῆρξε μᾶλλον πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν ἢ ἐκκλησιαστικόν, ἡ δὲ διαφορὰ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸ δόγμα περὶ τῶν θείων ἐχρησίμευσεν ἀμφοτέρωθεν εἰς ἐπικάλυψιν ἀφορμῶν γηΐνων.

Τὸ χάσμα δ' ἐκεῖνο, ἀνεῳγμένον ἀπὸ μακροῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ὑποβρυσσόμενον ὁσημέραι διὰ τῆς διαλεκτικῆς σοφίας καὶ τῶν ἀνενδότων ἀντισχυρισμῶν τῶν ἑκατέρωθεν θεολόγων, ηὐρύνθη ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τοῦ περὶ τῶν ἰταλικῶν θεμάτων πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ ἀλλοπρόσαλλος καὶ συνήθως ἐχθρικὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολιτεία τῶν παπῶν δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς βαθμιαίας ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ἰταλίας ἐκπτώσεως τῆς βυζαντιακῆς δυνάμεως τῆς ἀγαγούσης τέλος εἰς τὴν διὰ τῶν Νορμαννῶν κατάλυσιν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχῆς τῶν Βυζαντίνων. Οὐδ' εἶνε τυχαία ἡ σύμπτωσις τοῦ σχίσματος πρὸς τοὺς χρόνους καθ' οὓς τὸ Βυζάντιον ἀπέβαλλε τὴν Ἰταλίαν, ἐκνικώμενον ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, ἐπιχαιρόντων καὶ ἐν μέρει συμπραττόντων τῶν παπῶν.

Τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 1043, καθ' ὃ ἠναγκάζετο νὰπέλθῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας ὁ Μανιάκης, ἐγκαταλείπων τὴν Ἰταλίαν ἕρμαιον εἰς τὴν ἀδυνατοῦσαν νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς βασιλικὴν στρατιάν, ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὴν 25 Μαρτίου, τριάκοντα καὶ δύο ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοχρημάτου Ἀλεξίου, ὁ Μιχαὴλ Κηρουλλάριος.

Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος, Βυζάντιος ὢν τὴν πατρίδα, εἶχεν ἐνωρὶς διακριθῇ διὰ τῆς παιδείας αὐτοῦ καὶ διαπρέψει ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἀλλὰ πνεύματος ὢν ἀνησύχου καὶ ἀποδοκιμάζων τὴν πολιτείαν Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ἔγεινε τῷ 1040 ἀρχηγὸς συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἧς συμμετεῖχε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Ἰωάννης ὁ Μακρεμβιλίτης καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ, καταγγελθείσης τῆς συνωμοσίας ὑπό τινος τῶν μεμυημένων, οἱ συνωμόται κατεδιώχθησαν, μάλιστα δὲ οἱ οἰκογενεῖς τοῦ Κηρουλλαρίου, ὧν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ἀπέθανε μετ' οὐ πολύ. Βεβαρημένος δ' ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτῳ θλίψεως καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῆς καταδιώξεως τοῦ βασιλέως, ἠναγκάσθη ὁ Κηρουλλάριος νὰ περιβληθῇ τὸ σχῆμα ἁσεν ἔν τινι μονῇ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ δὲ τῆς ἐξορίας ἐκείνης ἐξήγαγε τὸν Μιχαὴλ, ἀνακαλέσας εἰς τὴν βασιλεύουσαν, Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ὅστις καὶ ἠξίωσεν αὐτὸν μεγάλης τιμῆς καὶ δυνάμεως ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἔχων αὐτὸν ἐν τόπῳ πρωθυπουργοῦ, τέλος δ' ἀνεβίβασεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου.

Ὁ δ' ἀκάθεκτος χαρακτὴρ τοῦ νέου πατριάρχου, ἐχομένου στερρῶς τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐκκλησίας, ἤγαγεν αὐτὸν ἐνίοτε εἰς συγκρούσεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτε μάλιστα ὁ Κηρουλλάριος ἠξίωσε παρ' αὐτοῦ νὰ παύσῃ διορίζων τὸν μέγαν οἰκονόμον καὶ τὸν σκευοφύλακα τῆς Ἁγίας Σοφίας, νὰ ἐπιφυλαχθῇ δὲ τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐκεῖν' ἀξιώματ' ἀναδείξεως εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀλλ' ἡ διαφωνία ἐκείνη τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου δὲν κατεδείχθη καὶ κατὰ τὴν μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Δύσεως ῥῆξιν ἐκείνην τὴν ἀγαγοῦσαν εἰς τὸ σχίσμα, ἀλλ' οἱ δύο ἄνδρες ὑπῆρξαν ἐν τοῖς πλείστοις ὁμόφωνοι, εἰ καὶ πρωτεργάτης τοῦ ὅλου ἔργου ὑπῆρξεν ὁ ἄκαμπτος Κηρουλλάριος, ὑποστηριζόμενος ἴσως μάλιστα ὑπὸ τῆς Θεοδώρας.

κϛ'

Τὸ σχίσμα.

Ἡ μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς διάστασις εἶχεν ἤδη κορυφωθῆ εἴπερ ποτὲ ἀφ' οὗ χρόνου καὶ αὐταὶ αἱ διαλλα-

κτικαὶ τάσεις Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τοῦ πατριάρχου Εὐσταθίου εἶχον ναυαγήσει ἕνεκα τῶν ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τῆς Ῥώμης. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἀνάμιξις τοῦ Γερμανοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Θ' εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν κινδυνευούσης κάτω Ἰταλίας καὶ ἡ φανερὰ ἀξίωσις τῆς παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ Ἑλλήνων ἀναγνωρίσεως τῶν πρωτείων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐξηρέθισαν τὰ πνεύματα εἰς ἄκρον. Ὁ Κηρουλλάριος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀνένδοτοι ἐταράχθησαν σφόδρα. Προεξεῖχον δ' ἐν αὐτοῖς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος Λέων καὶ Νικήτας ὁ Στηθᾶτος. Καὶ ἡ μὲν μετὰ τοῦ πατριάρχου σύνταξις τοῦ Λέοντος ἦτο ἀξία προσοχῆς ἕνεκα τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῆς νέας Βουλγαρίας, ὑπερεχούσης ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν σημασίαν ἁπάντων τῶν ἐν τῇ Δύσει θεμάτων, καὶ ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας παλαιῶν ἀξιώσεων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας· ὁ δὲ Νικήτας οὐ μόνον ἦτο μοναχὸς διακρινόμενος ἐπὶ τῇ δογματικῇ καὶ ἀσκητικῇ παιδεύσει, ἀλλὰ καὶ ἐτάσσετο εἰς τοὺς Στουδίτας, ἀνῆκε δῆλα δὴ εἰς τὴν μονὴν ἐκείνην τὴν κεκτημένην μέγιστον ἀξίωμα ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Τούτων ὁ μὲν Ἀχρίδος Λέων ἀπηύθυνεν ἐκ συνεννοήσεως πρὸς τὸν πατριάρχην τῷ 1053 εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ Τράνης Ἰοῦστον, ὅστις εἶχεν ἔλθει πρὸ μικροῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀργυροῦ, ἐπιστολὴν, εἰς ἁπάσας τὰς λατινικὰς ἐκκλησίας ἀναφερομένην, ἐν ᾗ ἐξεφράζετο κατὰ τῆς χρήσεως τοῦ ἀζύμου ἄρτου ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ καὶ κατὰ τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου, λέγων, ὅτι ἀμφότερα ταῦτα ἔδει νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Οὐχ ἧττον δὲ πραεῖα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῶν ἀζύμων συγγραφὴ τοῦ Στηθάτου, χαοίζοντος διαφόρους τῶν Λατίνων καταχρήσεις καὶ πραγματευομένου τὰ κατὰ τὴν ἀγαμίαν τῶν ἱερέων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Τὰς μομφὰς δ' ἐκείνας ἐπιρρίπτουσα ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἰς τὴν τῆς Δύσεως δὲν ἔπαυεν ὑπομιμνήσκουσα τὴν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως αὐθαίρετον προσθήκην τῆς *καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ* (filioque) ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣν ἐχαρακτήριζεν αὐτόχρημα ὡς αἱρετικήν. Οἱ δὲ δυτικοὶ, περαιτέρω βαίνοντες, ἰσχυρίζοντο, ὅτι αὐτὸς ὁ πατριάρχης εἶχε κλείσει τὰς ἐκκλησίας τῶν Λατίνων, εἶχε καταλάβει τὰς λατινικὰς μονὰς τὰς μὴ ὑποτασσομένας εἰς τὰς θελήσεις αὐτοῦ, εἶχεν ἀναθεματίσει τοὺς προσφεύγοντας εἰς τὸν παπικὸν θρόνον καὶ, προβαίνων εἰς περισσόθρησκον φανατισμὸν, ἀνεβάπτιζε τοὺς ὑπὸ τῶν Λατίνων

απτισθέντας, πράγματα ὑπ᾽ οὐδενὸς τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων αρτυρούμενα.

Αἱ δ᾽ ἐπὶ τούτοις μεταξὺ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ; ἑνὸς καὶ τοῦ πάπα ἐξ ἑτέρου ἀνταλλαγεῖσαι ἐπιστολαὶ οὐδαμῶς υνετέλεσαν εἰς διαλλαγὴν τῶν ἐξηρεθισμένων πνευμάτων. Καὶ ειρηκὰ μὲν ἦσαν κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Λέοντος Θ΄ ὁμολογίαν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου, ἀλλ᾽ ὁ πάπας ἐν τῇ ἀπανήσει αὐτοῦ ἐπότιζε τὴν Ἀνατολὴν χολὴν ἀντὶ τοῦ μάννα. Ὄχι μόνον χρεπονεῖτο ἐπὶ ταῖς ἀδεσπότοις διαδόσεσι περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουόλει διωγμοῦ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ ἔψεγε τὸν Κηρούλλαριον ὡς ραχθέντα εἰς πατριάρχην ἀμέσως ἀπὸ λαϊκοῦ, κατηγόρει ὡς σφεριζόμενον τὴν προςωνυμίαν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐμέμφετο αὐοῦ ὡς ἐπιζητοῦντος τὴν καταπάτησιν τῶν προνομίων τῶν πατριαρείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας.

Οὕτως ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν ἐκείναις τοῦ πάπα εἰς τὰς τὸν Ἰανουάον τοῦ 1054 γραφείσας ἐπιστολὰς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου δογματικὴ συζήτησις ὑπεχώρει εἰς τὰς ἀντεγκλήσεις, σκανδαλώδεις αδόσεις τῶν τριόδων ἀνεβιβάζοντο εἰς περιωπὴν ἐπισήμων καταγγεῶν τοῦ ἱεράρχου, ἱστορικὰ δίκαια καὶ πατροπαράδοτοι θεσμοὶ τῆς λ̔ηνικῆς ἐκκλησίας οὐδενὸς ἐτύγχανον ἐλέου. Τὸ πάθος ἐτύφλονε οφανῶς τὸν ἱεράρχην τῆς Ῥώμης. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν μομν περὶ τῆς ἀμέσου ἀπὸ λαϊκοῦ χειροτονίας τοῦ Κηρουλλαρίου εἰς ατριάρχην. Ἀλλ᾽ εἶνε ῥητῶς μεμαρτυρημένη ἡ μετὰ τὴν στάσιν τοῦ)40 ἀφιέρωσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἔχομεν μὲν ἐν τῇ βυντιακῇ ἱστορίᾳ πολλάκις μοναχοὺς ἀποβαλόντας τὸ ῥάσον, ἀλλ᾽ ἐκ οῦ ἐπιταφίου τοῦ Ψελλοῦ εἰς τὸν φίλον Κηρουλλάριον οὐδαμῶς ενικνύεται, ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τῆς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μονοάχου πολιτικῆς αὐτοῦ ἰσχύος ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἄνδρα λαϊκὸν, ἀλλὰ οναχὸν ἢ μᾶλλον αὐτόχρημ᾽ ἀσκητὴν πράττοντα τὰ κοινά. Καὶ αὐτὴ ἡ ὀργὴ, μεθ᾽ ἧς ὁ πάπας Λέων ἀντετάχθη πρὸς φράσιν τοῦ Κηρουλαρίου, λέγοντος, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἦτο μεμονωμένη καὶ κατελειμμένη, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ, καθ᾽ ἃ ὑπέλαβεν, ὡς φαίνεαι, ὁ Λέων, ὅτι ἀνεφέρετο εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ θρόνου ἧς Ῥώμης μετὰ τὴν ἐν Τσιβιτέλλᾳ τῇ 18 Ἰουνίου 1053 ἧτταν τῶν απικῶν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν, δὲν ἐδικαίου αὐτὸν γράφοντα ἐν τῇ παντήσει αὐτοῦ τὰ ὑβριστικὰ ἐκεῖνα «πᾶν ἔθνος, ἀποσπώμενον ἐξ

ἡμῶν ἐν ὑπερφροσύνῃ, δὲν εἶνε πλέον ἄξιον νὰ ὀνομάζηται ἐκκλησία, ἀλλ' ἐκπίπτει εἰς σωρὸν ἐθνικῶν καὶ ἀποστατῶν, εἰς ἄθροισμα δούλων τοῦ Σατανᾶ.» Ἐλησμόνει λοιπὸν ὁ τὰ τοιαῦτα γράφων πάπας, ὅστις ἄλλως, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν βασιλέα, ἐπεκαλεῖτο τὴν προστασίαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Νορμαννῶν, ὅτι χθιζὰ ἔτι καὶ πρώιζα οἱ Νορμαννοὶ ἐκεῖνοι εἶχον ὑπάρξει τὰ κυριώτατα ὄργανα τῶν ποντιφίκων πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ; Καὶ ἂν ἀληθῶς ἡ φράσις τοῦ πατριάρχου δὲν εἶχεν ἔννοιαν ἁπλῶς ἐκκλησιαστικήν, ἀλλ' ἐνεδείκνυεν ἐθνικὴν χαιρεκακίαν, δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἱεράρχης τῆς Ῥώμης, ὅτι ὁ πικρασμὸς ἐκεῖνος ἐδικαιολογεῖτό πως, διότι ὁ ὑπὸ τῶν παπῶν σεβασμὸς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἦτο ὅρος ἀπαραίτητος πρὸς τὴν διαλλαγὴν ἐκείνην, πρὸς ἣν ἔτεινον εἰς αὐτὸν τὴν δεξιὰν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεία καὶ ἐκκλησία;

Ὁπόσον δὲ τὰ μίση ἦσαν ἀδιάλλακτα ἀποδεικνύει καὶ ἡ στάσις τῶν ἀποκρισιαρίων, εἰς οὓς ὁ πάπας ἐνεπιστεύθη τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ, ὅπως κομίσωσιν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τον πατριάρχην. Ἦσαν δὲ οὗτοι τρεῖς, ἀφικόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου 1054 ἕνα καὶ ἥμισυν περίπου μῆνα μετὰ τὸν ἐν τῷ μεταξὺ τῇ 19 Ἀπριλίου ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Λέοντος, ὃν διεδέχθη ὁ Βίκτωρ Β'. Ὑπερεῖχε δὲ τούτων ὁ καρδινάλιος Οὐμβέρτος, ἄλλος Λουιτπράνδος, θρασύτερος ἐκείνου καὶ ὑβριστικώτερος, αὐτόχρημα πρότυπον σκανδαλοποιοῦ. Αἱ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λέοντος Ἀχρίδος καὶ τὴν περὶ ἀζύμων συγγραφὴν τοῦ Νικήτα Στηθάτου γραφεῖσαι ἀπαντήσεις αὐτοῦ πᾶν ἄλλο ἐνέκλειον ἢ συζήτησιν, πᾶν ἄλλο ἐνεδείκνυον ἢ πνεῦμα διαλλακτικόν, ἦσαν δὲ κατάμεστοι ὕβρεων καπηλικῶν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ ἰδίως τοῦ Στουδίτου μοναχοῦ, καθ' οὗ ἐτοξεύοντο τὰ καυστικώτατα τῶν ἐπιθέτων.

Καὶ ὅμως πρὸς τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα ἀντετάχθησαν τάξεις συνδιαλλακτικαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἰδίως δὲ εἰρηνόφιλος ἐδείχθη ὁ αὐτοκράτωρ, ὑφ' οὗ καὶ πειθαναγκασθεὶς ὁ Νικήτας Στηθᾶτος ἀνεκάλεσε τὰ ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ ἀζύμων, ἥτις καὶ ἐκάη ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου κατενώπιον τῶν λεγάτων τοῦ πάπα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ὑποχώρησις οὐδὲν ὠφέλησε, τοῦ Οὐμβέρτου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ μὴ ἀποδεχομένων τὴν ἀξίωσιν τοῦ Κηρουλλαρίου, καθ' ἣν πᾶσα συζήτησις περὶ τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων ὤφειλε νὰ γείνῃ ὄχι ἐνώπιον τῶν απο-

κρισιαρίων τοῦ πάπα ὡς ἀνωτάτων δικαστῶν, ἀλλ' ἐνώπιον συγκαλουμένης συνόδου τῆς ὅλης ἐκκλησίας. Τέλος δὲ ἀντὶ πάσης διαλλαγῆς καὶ λύσεως ἡ σκηνὴ εἰς ἣν προέβησαν οἱ τρεῖς ἀπεσταλμένοι τῆς Ῥώμης τῇ 16 Ἰουλίου 1054 κατέδειξε τὰς ἀληθεῖς αὐτῶν προθέσεις.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ᾧ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἐλειτουργοῦντο ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, τρεῖς ἀποκρισιάριοι εἰςώρμησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διέκοψαν τὴν θείαν λειτουργίαν, καί, εἰςχωρήσαντες ἀνευλαβῶς μέχρις αὐτῆς τῆς ἁγίας τραπέζης, κατέθηκαν ἐπ' αὐτῆς ἀφορισμὸν ἐναντίον τοῦ πατριάρχου. Μεθ' ὃ ἐξῆλθον ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἐκτινάσσοντες τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν θείαν δίκην. Καὶ ἡ μὲν σύνεσις τοῦ πατριάρχου ἐπέτρεψε τὴν ἀβλαβῆ αὐτῶν ἔξοδον ἐκ τοῦ ναοῦ· ἕνεκα δὲ τῆς ἀνοχῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠδυνήθησαν νὰ διατρίψωσιν ἐπὶ δύο ἔτι ἡμέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφ' ᾧ ἀνεχώρησαν προςκυνήσαντες τὸν Κωνσταντῖνον καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὰ ἐθιζόμενα κατὰ τὰς πρεσβείας δῶρα.

Ματαία δ' ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἀπόπειρα συμφιλιώσεως ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου διὰ τῆς ἐκ τῆς Σηλυβρίας ἀνακλήσεως τῶν παπικῶν ἀποκρισιαρίων. Ὁ Οὐμβέρτος καὶ οἱ συμπρέσβεις αὐτοῦ ἐπανῆλθον μὲν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῇ 20 Ἰουλίου, ἀλλ' οὐδὲν ἠθέλησαν νἀκούσωσι περὶ τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ Κηρουλλαρίου συγκλήσεως συνόδου χάριν λύσεως τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων καὶ συνδιαλλαγῆς. Ἡ δὲ νέα αὐτῶν ἀναχώρησις ἐκ τῆς βασιλευούσης, ἐν ᾗ ἡ περαιτέρα διαμονὴ εἶχε καταστῆ πλέον εἰς αὐτοὺς ἀδύνατος ἕνεκα τοῦ ὁσημέραι αὐξανομένου ἐρεθισμοῦ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πλήθους, ἐσήμαινε τὴν τελείαν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόσχισιν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Καὶ δὲν ἔλειψε μὲν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ Κηρουλλαρίου τελείως πᾶσα σχέσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀλλ' εἶχεν ἐπέλθει ἤδη τὸ σχίσμα, ἡ μοιραία ἐκείνη ῥῆξις τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἧς παρῆλθον ὀκτὼ αἰῶνες καὶ ἥμισυς. Οἱ διάδοχοι τοῦ Λέοντος Θ' ἐπροστάτευσαν ἔκτοτε ὡς τὸ πλεῖστον ἀναφανδὸν τοὺς Νορμαννούς, οὐ μόνον καταφέροντες δι' αὐτῶν τὸ τελευταῖον πλῆγμα κατὰ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς ἀρχῆς, διατρεχούσης τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἀνοίγοντες τὴν ὁδὸν τῶν ἐπὶ τὰς βυζαντιακὰς χώρας στρατιῶν ἐκείνων τῶν Νορμαννῶν καὶ ἔπειτα τῶν Φράγκων, αἵτινες ἤγαγον εἰς ἵδρυσιν τῆς ἐν Βυζαντίῳ λατινικῆς αὐτοκρατορίας.

κζ'

Ἡ ἀνάρρησις τῆς Θεοδώρας.

ΑΡΧΙΚΟΝ Ε
ΕΙΚΩΝ ΑΛΙΕΩΣ
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ
ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ἶχεν ἤδη ἀποθάνει ἡ Ζωὴ ἐν ἔτει 1050· παρ' ὅλον δὲ τὸ παιδαριωδῶς ἐπιδειχθὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτῆς πένθος εἶχεν ὁ Μονομάχος ἀναβιβάσει εἰς τὰ βασίλεια νέαν μετὰ τὴν Σκλήραιναν παλλακήν, τὴν νεαρὰν ἐξ Ἀλανῶν ὅμηρον, ἣν δὲν ἐτόλμησε νὰ νυμφευθῇ ἐκ φόβου ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου. Ἐν τούτοις δ' ἡ ἀρθρῖτις, ἐξ ἧς ἔπασχεν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ χρόνου μακροῦ, εἶχεν ἐπιδεινωθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐφέρετο μὲν βασταζόμενος ὑπὸ ἀκολούθων, ἡ δὲ νόσος εἶχε καταλάβει μετὰ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας καὶ ἐπεξετάθη ἔπειτα καθ' ὅλον το σῶμα.

Αἰσθανόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, ἐπείσθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν νὰ φροντίσῃ περὶ διαδοχῆς. Ἐκρίθη δὲ κατάλληλος νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον ὁ πρωτεύων Νικηφόρος, ὅστις τότε διώκει τὴν Βουλγαρίαν. Ἐστάλη δὲ πρὸς μετάκλησιν αὐτοῦ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ταχυδρόμος κρύφα τῆς Θεοδώρας, εἰς ἣν δὲν ἀνεκοινώθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ἐννοήσασα τέλος τὰ τεκταινόμενα, ἀφῆκε τὸν Μονομάχον δυσθανατοῦντα ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Μαγγάνων, καί, ἐπιβᾶσα δρόμωνος, προσωρμίσθη εἰς τὸ μέγα ἀνάκτορον.

Τὸ δὲ ἄγγελμα τῆς ἀμέσου εἰς τὴν Θεοδώραν προσχωρήσεως τῶν τε αὐλικῶν καὶ τῆς συγκλήτου ἐπέσπευσε τον θάνατον τοῦ Μονομάχου, ὅστις βαρυθυμῶν ἔκλεισε τέλος τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν 11 Ἰανουαρίου 1055 μετὰ βασιλείαν ἕνδεκα ἐτῶν καὶ ἑπτὰ μηνῶν, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ τῶν Μαγγάνων.

Ἐν τούτοις δ' ἅπαντες ἀνέμενον, ὅτι ἡ Θεοδώρα, καίπερ προβεβηκυῖα ἤδη τὴν ἡλικίαν, ἔμελλε, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῆς Ζωῆς, νὰ λάβῃ σύζυγον, εἰς ὃν νὰ μεταβιβάσῃ τὸν θρόνον. Ἀλλ' ἡ Θεοδώρα παρὰ τὴν κοινὴν προσδοκίαν ἐκράτησε δι' ἑαυτὴν μόνην τὸ στέμμα, καὶ μετὰ δραστηριότητος ἐκτάκτου διηύθυνεν αὐτὴ τὰ τῆς πολι-

τείας, προεδρεύουσα μὲν τῆς συγκλήτου, χρηματίζουσα δὲ μετὰ τῶν πρέσβεων, διοικοῦσα δὲ δίκην ἀνδρὸς ἁπάσας τὰς κοινὰς ὑποθέσεις. Βοηθὸν δὲ τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς εἶχε τὸν Λέοντα Στραβοσπόνδυλον, ἄνδρα προϋπηρετήσαντα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου καὶ ἀξιωθέντα τῆς πρωθυπουργίας παρ' αὐτῆς. Ἐξησφάλισε δ' ἄλλως τὴν ἰδίαν ἀρχήν, τοὺς μὲν ὀπαδοὺς Νικηφόρου τοῦ πρωτεύοντος ἐξορίσασα καὶ στερήσασα τῶν ὑπαρχόντων, αὐτὸν δ' ἐκεῖνον, συλληφθέντα ἐν Θεσσαλονίκῃ, περιορίσασα ἔν τινι μονῇ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ στείλασα εἰς ὑπερορίαν τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον, ὅστις ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ Μονομάχου εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὴν Χρυσόπολιν μετὰ τῶν μακεδονικῶν ταγμάτων, μελετῶν νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν πρώτην παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, ὃν ὁ Μονομάχος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον ἐναντίον τῶν Τούρκων ὡς δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῆς Θεοδώρας, ἀντικαταστησάσης αὐτὸν διὰ τοῦ εὐνοουμένου Θεοδώρου. Οὕτω διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως ἢ τιμωρίας πάντων τῶν εἰς τὸν θανόντα βασιλέα προσκειμένων ἢ ὁπωσδήποτε ἐπιφόβων κατώρθωσε νὰ βασιλεύσῃ ἡ Θεοδώρα ἀφόβως. Ἡ δὲ διοικητικὴ δεξιότης τοῦ Στραβοσπονδύλου, ἀνδρὸς βαρέος μὲν καὶ βραχυλόγου, ἀλλ' ἀνωτέρου χρημάτων καὶ μὴ στερουμένου πολιτικῆς πείρας, καὶ ἡ συγκυρία εὐθηνίας μὲν ἁπάντων τῶν καρπῶν τῆς γῆς, τελείας δὲ παρὰ τῶν πολεμίων τοῦ κράτους ἡσυχίας διήλλαξαν τὸ ὑπήκοον πρὸς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἤρχοντο ὑπὸ βασιλίσσης, καὶ εἶχον ἀγαπητῶς πρὸς τὴν Θεοδώραν. Ὀλίγοι δὲ μόνον ἦσαν οἱ δυσφοροῦντες, ἐν οἷς εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὁ πατριάρχης Μιχαήλ, οὗ διὰ τοῦτο ψυχρόταται ἦσαν αἱ σχέσεις πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς Ζωῆς. Βεβαίως δὲ ἡ δυσαρέσκεια ἐκείνη τοῦ πατριάρχου δυσηρέστει μεγάλως τὴν Θεοδώραν, ἥτις συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ψελλοῦ, ὃν ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς μονῆς ἐν ᾗ διέτριβεν, ἤθελε προβῇ καὶ εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Κηρουλλαρίου, ἂν ἔζη μακρότερον.

Ἀλλὰ μάτην κόλακες μοναχοὶ εἶχον προείπει εἰς αὐτὴν βίον μακρότατον. Ἡ γηραιὰ βασίλισσα βραχὺν μόνον χρόνον ἠδυνήθη νὰ μοναρχήσῃ ἐν Βυζαντίῳ. Καταληφθεῖσα δὲ ὑπὸ εἰλεοῦ ἀπέθανε μετ' ἀρχὴν ἑνὸς ἔτους καὶ ἑπτὰ μηνῶν καὶ ἡμίσεος τὴν 30 Αὐγούστου 1056.

Διὰ δὲ τοῦ θανάτου τῆς Θεοδώρας ἐξέλιπεν ἐκ Βυζαντίου ἡ ἔνδοξος μακεδονικὴ δυναστεία, ἥτις κατεῖχεν ἤδη τὸν θρόνον ἐπὶ δύο

σχεδὸν αἰῶνας, ἀκριβῶς δ' εἰπεῖν ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἐννέα ἔτη. Τίς δ' ὁ προσήκων διάδοχος αὐτῆς ἐνεδείκνυον ἤδη αἱ καταδιώξεις, εἰς ἃς ἤγαγον τὴν βασίλισσαν ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτῆς οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὴν αὐλικοὶ καὶ εὐνοῦχοι. Ὁ φόβος ἀπὸ τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ μαγίστρου Βρυεννίου, στρατηγῶν δεδοκιμασμένων καὶ δυναμένων νὰ στηρίξωσι τὸ κράτος ἐν αἷς ἡμέραις ἀπειλητικὴ εἶχεν ὀρθωθῆ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ δύναμις τῶν Σελδσουκιδῶν, δεικνύει, ὅτι ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀρχαίων ἐκείνων καὶ εὐγενῶν οἴκων ἠδύνατο νὰ ἐκλεχθῇ ὁ διάδοχος τῆς Θεοδώρας. Ἀλλ' οὐδέτερος αὐτῶν ἦτο ἀρεστὸς εἰς τοὺς περὶ τὴν βασίλισσαν θαλαμηπόλους. Διὸ βλέπομεν ἤδη ὅτε ἡ νόσος τῆς Θεοδώρας ἤρχισε λαμβάνουσα ἐπικίνδυνον τροπὴν ἀθροιζομένους τοὺς αὐλικοὺς περὶ τὴν κλίνην τῆς μελλοθανάτου εἰς συμβούλιον περὶ τοῦ μέλλοντος βασιλέως. Ἔπεισαν δ' αὐτὴν νὰ ἀποδεχθῇ ὡς διάδοχον τὸν ἐκλεκτὸν αὐτῶν, ἄνδρα ὑπαργυρίζουσας ἤδη ἔχοντα τὰς τρίχας, Μιχαὴλ τὸν Γέροντα τὸν ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐπονομαζόμενον Στρατιωτικόν. Ταινιωθεὶς δ' ὑπὸ τῆς θνησκούσης ἀνεψιᾶς Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου αὐτοκράτωρ κατέλαβεν ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ὁ ἀνάξιος διάδοχος τῶν Μακεδόνων.

κη'

Ἡ βασιλεία Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ.

Τὴν 31 Αὐγούστου, ὑστεραίαν τοῦ θανάτου τῆς Θεοδώρας, ἀνήρχετο ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ὁ Γέρων. Ἀλλ' ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ ὑπῆρξε λάθος τῆς φατρίας, ἥτις ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον. Τὸ Βυζάντιον μακρὸν ἤδη χρόνον ἦτο εἰθισμένον εἰς βασιλεῖς μαχίμους καὶ στιβαρὸν ἔχοντας τὸν βραχίονα· ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἤδη οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχον ἐπιρρώσει τὸ στρατιωτικὸν στοιχεῖον πολὺ ὑπὲρ τὰς δύο ἄλλας τάξεις, αἵτινες μετὰ τοῦ στρατεύματος συναπετέλουν τὴν κρηπῖδα τῆς πολιτείας, λέγω τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ, καίπερ αὐτὸς Στρατιωτικὸς ὢν καὶ ἐπονομαζόμενος, εἶχεν ἥκιστα διαπρέψει ἐν τοῖς πολέμοις· τὸ δὲ γῆρας αὐτοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης πρωτοβουλίας καθίστανον ἕρμαιον τῶν περὶ αὐτὸν εὐνούχων. Ἀλλ' οὗτοι ἐξηλέγχθησαν μὴ κατανοοῦντες, ὅτι διὰ νὰ στη-

ριχθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοκράτωρ ἀνίκανος, οὐδαμῶς συνδεόμενος πρὸς τὴν μεγάλην μακεδονικὴν δυναστείαν, ἥτις εἶχε δι' ἀρχῆς ἐνδόξου δύο ἤδη σχεδὸν αἰώνων ῥιζωθῇ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους, δὲν ἤρκουν αἱ πρὸς τοὺς συγκλητικοὺς καὶ τὰ πλήθη δωρεαὶ καὶ φιλοφροσύναι. Καὶ ὅμως εἰς ταύτας καὶ μόνας, ὑπὸ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν κολάκων παραπειθόμενος, περιωρίσθη ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκλεκτὸς τῆς συγκλητικῆς τάξεως, ἀνὴρ πεπλασμένος νἄρχηται μᾶλλον ἢ νὰ ἄρχῃ. Ἡ δὲ τύφλωσις τοῦ Μιχαὴλ ἡ ἀγαγοῦσα εἰς τὴν ἀδικαιολόγητον περιφρόνησιν καὶ τὸν παραγκωνισμὸν τῶν μεγάλων καὶ δι' αὐτὸν τὸν θρόνον ἐπικινδύνων στρατηγῶν ἄρχεται ἅμα τῇ ἀναρρήσει. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον βασιλεία ἢ ἀγὼν περὶ στερεώσεως τοῦ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς κλονουμένου θρόνου, ἀγὼν ἀμύνης ἀνωφελής, ἀπολήξας τέλος ταχέως εἰς τὴν ἄδοξον καθαίρεσιν τοῦ ἀναξίου βασιλέως. Οὐδ' ἐφρόντισε κἂν ὁ Μιχαὴλ νὰ περιβάλῃ τὸν ἐπισφαλῆ αὐτοῦ θρόνον διὰ τῆς ἀπὸ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πατριάρχου αἴγλης· ἀπ' ἐναντίας δὲ διὰ τῆς πρὸς τὸν Κηρουλλάριον ἀντιθέσεως ἐξηρέθισεν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ πατριάρχης νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἐνεργείας ἐναντίον αὐτοῦ κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὥραν καὶ ἐπιταχύνῃ ἢ μὴ αὐτόχρημα προπαρασκευάσῃ τὸ κατ' αὐτοῦ τελευταῖον τραῦμα. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, δι' ὧν ἠθέλησε νὰ περιστοιχίσῃ ἑαυτόν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιφανεστάτου, τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ἐξαιρουμένου, συνορῶντες τὸν μετέωρον τοῦ αὐτοκράτορος χαρακτῆρα, ὑπηρέτουν αὐτὸν ἄνευ θάρρους, σχεδὸν ἄνευ πίστεως, βλέποντες τὸν κατήφορον εἰς ὃν ἔπιπτε κατὰ κεφαλῆς, καὶ οἱονεὶ ἀναγνωρίζοντες ἑκουσίως ἢ ἀθελήτως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Οὕτως ὁ νέος βασιλεύς, τυφλώττων ἀληθῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, μετὰ πρεσβυτικῆς αὐτόχρημ' ἀφελείας ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπιτελεῖ τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ καθῆκον καὶ στηρίζει τὸν θρόνον προβιβάζων δι' ἁλμάτων τοὺς περισαίνοντας αὐτὸν εἰς τἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα καὶ νεωτερίζων περὶ μηδαμινά τινα, ἐν οἷς καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν ὀθονίων, δι' ὧν περιεκάλυπτον τὰς κεφαλὰς οἱ πολῖται. Ἐξ ἑτέρου δὲ μετὰ σκαιότητος πρωτοφανοῦς προσέβαλλε διαπρεπεῖς στρατηγούς, ὧν ὁ στιβαρὸς βραχίων εἶχε τιμήσει πολλάκις τὸ Βυζάντιον καὶ σώσει τὸν θρόνον.

Ἐνεθάρρυνε δέ, καθ' ἃ φαίνεται, τὴν τοιαύτην πρὸς τὴν στρατιω-

τικὴν φατρίαν ἀγέρωχον καὶ ὑβριστικὴν διαγωγὴν τοῦ Μιχαὴλ ἡ ἀποτυχία τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάσεως τοῦ Θεοδοσίου Μονομάχου ἡ ἐπελθοῦσ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν κατέλαβεν ὁ Στρατιωτικὸς τὸν θρόνον.

Ὁ Θεοδόσιος, συγγενὴς ὢν τοῦ ἄλλοτε βασιλεύσαντος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ κατέχων ἐπὶ τῆς Θεοδώρας τὴν ἀρχὴν προέδρου τῆς συγκλήτου, ἐπωφθαλμία μὲν τὸν θρόνον πιθανῶς ἤδη ὅτε ἦτο μελλοθάνατος ἡ τελευταία ἀπόγονος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἅμα δὲ τῇ ἀναρρήσει Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ ἀπεφάσισε νἀναρρίψῃ τὸν κύβον, καταλύων αὐτὸν πρὶν ἢ ῥιζωθῇ. Ἀλλ' αἱ παρασκευαὶ εἰς ἃς εἶχε προβῆ ἴσως ἤδη πρὸ τῆς ἀναβιβάσεως τοῦ Μιχαὴλ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, ἐσπευσμένως δ' ἐπεχειρήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπανάστασις. Μάτην ἤλπισεν ὁ Θεοδόσιος, ὅτι ἅμα τῷ κηρύγματι τῆς ἀποστασίας ἔμελλε νὰ ἴδῃ σωρευόμενα κατόπισθεν αὐτοῦ τὰ πλήθη. Καὶ δὴ περὶ δείλην ὀψίαν τῆς 31 Αὐγούστου, παραλαβὼν ἐκ τῆς παρὰ τὸ λεγόμενον Λεωμακέλλιον οἰκίας αὐτοῦ τοὺς οἰκογενεῖς καὶ δούλους καὶ τοὺς ἄλλους θεράποντας μετὰ πολλῶν γειτόνων καί τινων οἰκείων, ἤρχισε βαίνων ἀπειλητικὸς πρὸς τἀνάκτορα, ἀξιῶν τὴν βασιλείαν ὡς κληρονομικὸν δῆθεν αὐτοῦ κτῆμα. Ἡ δὲ μικρὰ αὐτοῦ φάλαγξ ηὐξήθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν καθειργμένων ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Πραιτωρίου καὶ τῆς Χαλκῆς, ὧν ἀνέῳξε τὰς πύλας. Ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ γενναῖον. Παρὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς στάσεως οἱ ἐν τοῖς βασιλείοις στρατιῶται, Βυζαντῖνοί τε καὶ Βάραγγοι, εἶχον ἤδη καθοπλισθῇ, ἦσαν δὲ ἤδη ἕτοιμοι πρὸς ἀντίστασιν καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ βασιλικῷ στόλῳ.

Ὁ δὲ Θεοδόσιος, ἰδὼν τὴν ἐξέγερσιν ταύτην τοῦ περὶ τὸν βασιλέα στρατιωτικοῦ πλήθους, ἐπείσθη, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νἀντεπεξέλθῃ πρὸς αὐτοὺς διὰ τῶν ὅπλων. Διό, ἀποφυγὼν τὴν κατὰ τοῦ παλατίου ἐπίθεσιν, οὐδὲ προεχώρησε κἂν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐτράπη πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, προσδοκῶν τὴν μετ' αὐτοῦ σύνταξιν τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου. Ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἐν τούτῳ, τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κλήρου ἀποκλεισάντων εἰς αὐτὸν προσερχόμενον τὰς πύλας τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ οἱ μετὰ τοῦ Θεοδοσίου συναποστατήσαντες, βλέποντες τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀδιαφορίαν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πλήθους καὶ τὴν παρασκευαζομένην νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτῶν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐσκεδάσθησαν κατὰ μικρὸν τῇδε κἀκεῖσε. Ὁ δὲ Θεοδόσιος, ἐγκατα-

λειφθεὶς ὑπὸ τῶν συντρόφων, ἐκάθησεν ἱκέτης μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τινων τῶν ἐπιφανεστέρων συντρόφων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ὅθεν ἀπαχθεὶς ἐξωρίσθη εἰς τὸ Πέργαμον. Μόνη δὲ ἀνάμνησις τῆς γελοίας στάσεως ἀπέμεινεν ὁ δημώδης στίχος, δι' οὗ ὁ ὄχλος τοῦ Βυζαντίου κατεγέλα τοῦ Θεοδοσίου, *Ὁ μωρὸς ὁ Μονομάχος εἴ τι ἐφρόνει ἐποίησε.*

Ἀλλ' ἡ εὔκολος κατεύνασις τῆς στάσεως τοῦ Θεοδοσίου ἐθράσυνε τὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἕνα τῶν ἀρίστων τοῦ κράτους στρατηγῶν, τὸν ἔνδοξον Κατακαλὼν τὸν Κεκαυμένον, τετιμημένον διὰ τῆς ἀρχῆς δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας, ἀντικατέστησε διὰ τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ Μιχαὴλ, ὃν ἅμα τῇ ἀναρρήσει ἐπωνόμασεν Οὐρανὸν, ἀναφέρων δῆθεν τὸ γένος αὐτοῦ εἰς τὸν περιώνυμον νικητὴν τῶν Βουλγάρων Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν. Ἔτι δὲ μᾶλλον κατεφάνη ἡ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ὑπερφροσύνη τοῦ βασιλέως, ὅτε, τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου 1057, περὶ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ἔγεινε κατὰ τὸ ἔθος πρὸ τοῦ βασιλέως ἡ ἐπίσημος δεξίωσις τῶν λογάδων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καθ' ἣν ἐπληρόνοντο μὲν εἰς αὐτοὺς οἱ ἐτήσιοι μισθοὶ, παρείχοντο δ' εἰς αὐτοὺς δωρεαὶ καὶ φιλοτιμήσεις. Παρέστησαν δὲ κατ' αὐτὴν πλὴν ἄλλων οἱ δύο πεπαυμένοι στρατηγοὶ, ὁ Κατακαλὼν καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός. Καὶ ἐνεκωμίασε μὲν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις τὸν Κατακαλὼν, ἀλλ' ἐφάνη ἄλλως σκαιὸς καὶ ἥκιστα ἐνδοτικὸς πρὸς τὰς περὶ τιμητικῶν ἀρχῶν ἀξιώσεις τῶν δύο στρατηγῶν καὶ ἀπέπεμψεν αὐτοὺς ἀπράκτους.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλα στρατιωτικὰ στηρίγματα τοῦ κράτους ἐφάνη οὐχ ἧττον ἀνένδοτος ὁ Μιχαήλ. Τὸν μὲν Νικηφόρον Βρυέννιον, καίπερ ἀγωνιζόμενον ἐντίμως ἐναντίον τῶν ὑπὸ τὸν Σαμοὺχ Τούρκων, καθ' ὧν ἀπεστάλη, ἀπέπεμψεν ἀσυμπαθῶς, ζητοῦντα τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Θεοδώρας ἀφαιρεθέντων χρημάτων. Μετὰ μυκτηρισμῶν δ' ἐξεδίωξε καὶ τὸν Ἐρβέβιον Φραγκόπωλον τὸν ἄλλοτε συναγωνιστὴν τοῦ Μανιάκη καὶ πολέμιον τοῦ Τυρὰχ, πιστῶς ἔκτοτε ὑπηρετοῦντα τὴν βυζαντιακὴν βασιλείαν ὡς ἀρχηγὸν τῶν Βαράγγων καὶ ζητήσαντα παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ τύχῃ τῆς τιμῆς μαγίστρου.

Ὁ χόλος τοῦ Βαράγγου δὲν ἤργησε νὰ ἐκραγῇ ἀκάθεκτος ἐν τῇ βαρβαρικῇ αὐτοῦ ψυχῇ ἐπὶ τῇ ὕβρει τοῦ βασιλέως. Τραπεὶς εἰς το Ἀρμενιακὸν θέμα, ἔνθα ἦσαν τὰ κτήματα αὐτοῦ καὶ ἐτύγχανον παραχειμάζοντες ἄλλοι τινὲς Φράγκοι, παρέλαβε τριακοσίους ὀπαδοὺς καὶ ἔσπευσε πρὸς τὸν Σαμοὺχ, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ τέλος,

προδοθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπέβαλε μὲν παρασπόνδως σφαγέντας τοὺς περὶ αὐτόν, αὐτὸς δ' ἐζωγρήθη καὶ καθείρχθη. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸν Βρυέννιον προσβολὴ τοῦ Μιχαὴλ δὲν ἔμεινεν ἀνεκδίκητος, ὅτε οἱ ἄλλοι προσβληθέντες στρατηγοὶ μετὰ νέαν ἀπόπειραν διαλλαγῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, γενομένην διὰ τοῦ Λέοντος Στραβοσπονδύλου, ἀποτυχόντες συνέστησαν εἰς συνωμοσίαν, εἰς ἣν προθύμως προσῆλθεν ἀρωγὸς καὶ ὁ Βρυέννιος.

κθ'

Ἡ περὶ Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν συνωμοσία.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Μιχαήλ, ἀρνηθέντος τὸ δεύτερον διὰ τοῦ Λέοντος Στραβοσπονδύλου πᾶσαν ὑποχώρησιν εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν στρατηγῶν, ὑπῆρξε μοιραία δι' αὐτόν. Οἱ δεδοξασμένοι ἐκεῖνοι στρατηλάται οἱ φέροντες ἐπὶ τοῦ μετώπου νωπὰς ἀκόμη τὰς δάφνας τῶν ὑπὲρ πατρίδος πολέμων ᾐσθάνοντο τὴν καρδίαν δεινῶς τρωθεῖσαν ὑπὸ τῆς αὐθάδους ὑπεροψίας τοῦ ἐκ πατρικίων ἀρτιβασιλέως ἐκείνου τοῦ ἐπονομαζομένου μὲν Στρατιωτικοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἔχοντος τὸ στρατιωτικόν. Ἡ δὲ ἀγανάκτησις τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐξεδηλώθη ὁρμητικὴ ἐν μυστικῇ συνεντεύξει συγκροτηθείσῃ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καθ' ἣν δόντες καὶ λαβόντες ὅρκους περὶ τελείας ἀποσιωπήσεως τῶν τεκταινομένων ἐνώπιον τῶν ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τῶν πολυφώτων λαμπτήρων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας περιλαμπομένων ψηφιδωτῶν εἰκόνων, εὑρέθησαν σύμφωνοι νὰ καταλύσωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ Γέροντος.

Πρῶτον δ' ἔργον τῶν συνωμοτῶν ὑπῆρξεν ἡ κατὰ πρότασιν τοῦ Κατακαλὼν πρόσληψις καὶ τοῦ Βρυεννίου εἰς τοὺς συνωμότας, ἀπόντος ἐν Ἀρμενίᾳ. Μετὰ δὲ τὴν πρόθυμον προσχώρησιν καὶ τούτου προέβησαν οἱ συνωμόται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος. Καὶ πρῶτον μὲν πάντες ὑπέδειξαν τὸν Κεκαυμένον ὡς προέχοντα τῶν ἄλλων διὰ τὸ γῆρας, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀποσείσας ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ βάρος, ἀνέστη καὶ διὰ βραχέων ἀνεκήρυξε τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Καλυπτομένου δ' ἔτι τοῦ ἔργου αὐτῶν ὑπὸ πέπλου μυστηρίου, ἀπεχαιρέτισαν τὸν βασιλέα, ἀπερχόμενοι εἰς τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κτήσεις αὐτῶν.

Ἡ δὲ Μικρὰ Ἀσία, ἔνθα ἔκειντο αἱ μεγάλαι αὐτῶν συγκτησίαι, ἦτο ἅμα ἡ γῆ, ἥτις, τρέφουσα πολλοὺς εἰς αὐτοὺς πιστοὺς δουλοπαροίκους καὶ ἄλλους στασιώτας προθύμους πρὸς τὸ νεωτερίζειν καὶ ἐποφθαλμιῶντας τὰ ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος κέρδη, παρεῖχεν ἔδαφος ἐπιτηδειότατον πρὸς γέννησιν καὶ αὔξησιν τῆς ἀποστασίας.

Ἐξερράγη δὲ αὕτη τὸ πρῶτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βρυεννίου, εὑρισκομένου ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν. Θέλων οὗτος νὰ φανῇ δημοτικὸς πρὸς τοὺς στρατιώτας ἤρχισε διανέμων εἰς αὐτοὺς μισθοὺς ἀνωτέρους τῶν τεταγμένων, ῥητῶς ἀντιτιθέμενος πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ παρὰ τοῦ Μιχαὴλ ἐπιτετραμμένου τὸ ταμεῖον τῆς στρατιᾶς, πρὸς ὃν καὶ ἦλθεν εἰς προφανῆ ῥῆξιν ὁ Βρυέννιος, πλήξας αὐτὸν καὶ δεσμεύσας. Ἀλλ' ἐξεδίκησε μετ' οὐ πολὺ αὐτὸν ὁ στρατηγὸς τῆς Πισιδίας καὶ Λυκαονίας Λυκάνθης, ὅστις, φρονῶν τὰ τοῦ βασιλέως καὶ μαθὼν τὴν κάθειρξιν τοῦ ὁμόφρονος Ὀψαρᾶ, ἔσπευσεν εἰς τὴν γείτονα Καππαδοκίαν καὶ ἀπηλευθέρωσε μὲν τῶν δεσμῶν τὸν αἰχμάλωτον, παρέδωκε δ' εἰς αὐτὸν ζωγρηθέντα τὸν Βρυέννιον, οὗ ὁ Ὀψαρᾶς ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐν τούτοις δ' ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ πλεῖστοι ὅσοι τῶν μεγάλων ἀρχόντων εἶχον προσχωρήσει κρύφα εἰς τοὺς ἀποστάτας καὶ ἐκαραδόκουν ἀνυπομόνως τὴν ὥραν τῆς φανερᾶς κηρύξεως τῆς ἀποστασίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ πρόεδρος Ῥωμανὸς Σκληρός, οἱ ἀδελφοὶ Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης Δούκας, ὁ βεστάρχης Μιχαὴλ Βούρτζης, ὁ συγγενὴς τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων Βοτανειάτης καὶ οἱ υἱοὶ Βασιλείου τοῦ Ἀργυροῦ. Τὸ δὲ πάθημα τοῦ Βρυεννίου ἀνησύχησε πάντας τούτους, φοβηθέντας μὴ ὁ τυφλὸς βασανιζόμενος μαρτυρήσῃ τὰ τῆς συνωμοσίας πρὸ τῆς ἐκκρήξεως αὐτῆς. Ὑπώπτευον δὲ καὶ τὴν βραδύτητα τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις δὲν ἔσπευδε τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τοῦ Βρυεννίου, τοῦτο δὲ παρεξηγῶν τὴν ἀποχὴν τοῦ Κατακαλών, ἀφ' ἑνὸς μὲν φοβουμένου μυστικὴν συνεννόησιν τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν βασιλέα, ἀφ' ἑτέρου δὲ προφυλασσομένου ἀπὸ τῶν περὶ τὴν Καππαδοκίαν, ἔνθα διέτριβε, βασιλικῶν ταγμάτων. Διό, θέλοντες οἱ ἄρχοντες νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν κοινὴν δρᾶσιν, ἀπῆλθον εἰς τὴν ἐν Παφλαγονίᾳ Κασταμῶνα, τὸ πατρογονικὸν τιμάριον τοῦ Κομνηνοῦ. Ἄραντες δὲ αὐτὸν διστάζοντα ἤγαγον εἰς πεδιάδα εὐρεῖαν, καλουμένην Γουνάρια, καί, ἀθροίσαντες τοὺς πλησιοχώρους καὶ τοὺς προσρεύσαντας ἐθελοντάς, ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν τὴν 8 Ἰουνίου 1057.

Καὶ ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεὺς ὁ Ἰσαάκιος δὲν προεχώρησε περαιτέρω, ἀλλ' ἐστρατοπέδευσεν ἐν Γουναρίοις καὶ ἀνέμενε τὴν ἄθροισιν καὶ τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν, μάλιστα δὲ τὴν προσέλευσιν τοῦ Κεκαυμένου. Οὗτος δ' ἐν τῷ μεταξὺ, συντάξας περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας χιλίους, προσέθηκεν εἰς τὴν πηγνυομένην ἤδη δύναμιν τὸν δόλον, καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ διὰ πλαστῶν γραμμάτων ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὰ ἐν τοῖς θέμασι Χαλδίας καὶ Κολωνείας τάγματα νὰθροισθῶσιν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Νικοπόλεως ὡς μέλλοντα τάχα νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τοῦ Τούρκου Σαμοὺχ ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἀρχηγίαν κατὰ τὰ δῆθεν κελεύσματα τοῦ Μιχαήλ. Κατὰ μικρὸν δ' ἀνακοινώσας εἰς τοὺς ἡγουμένους τῶν πέντε ταγμάτων τὴν ἀλήθειαν, κατώρθωσε τοῦτο μὲν δι' ἀπειλῶν, τοῦτο δὲ δι' ὑποσχέσεων νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐνόρκους συμμετόχους τῆς ἀποστασίας. Εἰς δὲ τὴν προεχώρησιν αὐτῶν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀποσκίρτησις τῶν ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἀρμενίαν θέμασιν ἀρχόντων καὶ βασιλικῶν φρουρῶν. Οὕτω δ' ἐνισχυθεὶς καὶ προσαυξήσας τὴν στρατιὰν καθ' ὁδὸν, ἦλθεν ὁ Κεκαυμένος πρὸς τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Γουναρίων ἀναμένοντα Κομνηνόν.

Ἡ δ' ἔλευσις τοῦ Καταχαλὼν προσέδωκεν εἰς τὸν Ἰσαάκιον τὸ ἀναγκαῖον θάρρος. Διὸ, ἀναθεὶς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ἔν τινι πετρώδει φρουρίῳ παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, διέβη τὸν ποταμὸν Σαγγάριον καὶ προεχώρησε βραδέως πρὸς τὴν Νίκαιαν, παρέχων ἐν τῷ μεταξὺ τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς ἀποχώρησιν εἰς τὰ βασιλικὰ στρατεύματα καὶ τοὺς εἰς τὸν βασιλέα πιστοὺς ἐμμένοντας τῶν στρατηγῶν. Πράγματι οἱ μὲν βασιλικοὶ στρατιῶται διελύοντο εἴκαδε ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς προχωρήσεως τῶν ὑπὸ τὸν Κομνηνὸν ἀποστατῶν, οἱ δὲ πιστοὶ εἰς τὸν Μιχαὴλ στρατηγοὶ, ὁ ἤδη γνωστὸς ἡμῖν Λυκάνθης, ὁ στρατηγὸς Χαρσιανοῦ Θεοφύλακτος Μανιάκης, ὁ Ἴβηρ Πνυέμιος καὶ ἄλλοι, ἐγκαταλειφθέντες ἔσπευσαν φεύγοντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω δ' οἱ ἀποστάται ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ καταλάβωσιν ἀνυπεράσπιστον τὴν Νίκαιαν, λαμπρὸν ὁρμητήριον τῆς περαιτέρας ἐνεργείας τοῦ Κομνηνοῦ.

Μετὰ δὲ τὴν εἰς τὸ Βυζάντιον ἄφιξιν τῶν φυγάδων στρατηγῶν τότε πρῶτον ὁ αὐτοκράτωρ ἤρχισε σπουδαίως μεριμνῶν περὶ σωτηρίας, ἴσως ἀρχομένου ἤδη τοῦ Αὐγούστου 1057. Καὶ ὅμως εἶχον ἤδη παρέλθει ἀνωφελῶς ἀπὸ τῆς ἐν Γουναρίοις ἀνακηρύξεως τοῦ Κομνηνοῦ δύο σχε-

δὸν μῆνες, καθ' οὓς εἶχε μείνει ἐντελῶς ἄπρακτος, προσπαθήσας ἴσως μόνον νὰ διασπάσῃ ματαίως τοὺς συνωμότας διὰ μεγάλων ἐπαγγελιῶν καὶ προδοσίας. Διὸ διέταξεν ἐν σπουδῇ νἀθροισθῶσιν αἱ δυνάμεις τῶν δυτικῶν θεμάτων καὶ ἔστειλεν αὐτὰς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμπραττόντων ἀσιατικῶν ταγμάτων. Καὶ στρατηγὸν μὲν αὐτοκράτορ' ἀνέδειξε τὸν εὐνοούμενον τῆς Θεοδώρας καὶ εὐνοῦχον Θεόδωρον, δομέστικον ὄντα τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς· συνάρχοντα δ' αὐτοῦ ἔταξε τὸν Ἀαρών, ἕλκοντα τὸ γένος ἐκ τῆς βουλγαρικῆς δυναστείας καὶ ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ Αἰκατερίνης, δι' οὗ ἴσως ἤλπιζε νὰ μεταστήσῃ ἀπὸ τῶν συνωμοτῶν τὸν Κομνηνόν. Ἠκολούθησαν δὲ τὴν βασιλικὴν στρατιὰν καὶ ἄλλοι στρατηγοί, ὁ Λυκάνθης, ὁ Πνυέμιος, ὁ Βασίλειος Ταρχανιώτης, ὁ Μαυροκατακαλών, ὁ Κατζαμούντης καὶ ὁ πατρίκιος Ῥανδοῦλφος, ἀρχηγὸς τῶν Βαρράγγων, ἀντικαταστήσας πιθανῶς ἐν ταύτῃ τῇ ἀρχῇ τὸν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ἀποβληθέντα Ἑρβέβιον τὸν Φραγκόπωλον. Ἐκ δὲ τῆς τύχης τῆς βασιλικῆς ταύτης στρατιᾶς ἐξηρτᾶτο αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ τύχη.

λ'

Ἡ κατάλυσις τοῦ Μιχαήλ.

Πρῶτον ἔργον τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ἅμα τῇ διὰ τοῦ Βοσπόρου διαπεραιώσει αὐτῆς εἰς τὴν Χρυσόπολιν ὑπῆρξεν ἡ προχώρησις πρὸς τὴν Νικομήδειαν. Ἐκεῖ δὲ φθάσαντες οἱ στρατηγοὶ διέταξαν τὴν κατεδάφισιν τῆς ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ γεφύρας, ὅπως μὴ καταστῇ δυνατὴ εἰς τὸν Κομνηνὸν ἡ ἀπ' εὐθείας ἐξ ἀνατολῶν ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν βασιλικῶν, καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Σόφωνος, ὄρους κειμένου ἐπὶ χερσονήσου μεταξὺ τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, οὗ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν κατέχει ἡ Νικομήδεια. Ἐν τούτοις δὲ καὶ ὁ Ἰσαάκιος σπεύσας κατέλαβε τὴν Νίκαιαν, καί, καταθεὶς ἐν αὐτῇ τὰ χρήματα, ἔπηξε στρατόπεδον κατὰ τὸ ἀρκτῷον μέρος τῆς πόλεως ἐν ἀποστάσει δώδεκα σταδίων ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ἐπί τινας μὲν ἡμέρας τἀντίπαλα στρατόπεδα ἐπετήρουν ἄλληλα, καὶ ἐγίνοντο ἑκατέρωθεν μάταιαι ἀπόπειραι τῶν ἐπὶ χορτολο-

γίαν ἐξερχομένων, ὅπως μεταστήσωσιν ἑκάτεροι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς πολεμίους. Τέλος δὲ διέταξεν ὁ Κομνηνὸς νὰ ἐξέρχωνται σπανιώτερον οἱ περὶ αὐτὸν ἀποστάται ἐπὶ ξυλείας καὶ χορτολογίας καὶ μὴ ἀφίστανται μακρὰν τοῦ στρατοπέδου. Ὑπολαβόντες δὲ τοῦτο οἱ περὶ τὸν δομέστικον Θεόδωρον δειλίαν ἀπεφάσισαν νὰ προκαλέσωσι τοὺς πολεμίους εἰς μάχην.

Πλησιάσαντα δὲ τἀντίπαλα στρατόπεδα πρὸς ἄλληλα ἀντιπαρετάχθησαν ἔν τινι τόπῳ, ὅστις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Ἅδης. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Κομνηνείοις τὸ μὲν δεξιὸν κατεῖχε Ῥωμανὸς ὁ Σκληρός, τὸ δ' εὐώνυμον ὁ Κεκαυμένος καὶ τὸ μέσον αὐτὸς ὁ Σκληρός. Ἐν δὲ τῇ παρατάξει τῶν βασιλικῶν τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἦρχεν ὁ Βασίλειος Ταρχανιώτης, τοῦ δ' ἀριστεροῦ ὁ Ἀαρών. Δοθέντος δὲ τοῦ συνθήματος τῆς μάχης, τὸ μὲν πρῶτον ὁ Ἀαρὼν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸ ἀντιμέτωπον ὑπὸ τὸν Σκληρὸν δεξιὸν κέρας τῶν ἀποστατῶν, ἡ δὲ φυγὴ αὐτοῦ ἐσάλευσε καὶ αὐτὸ τὸ κέντρον. Οὕτως οἱ βασιλικοὶ ἐφαίνοντο ἤδη νικῶντες, καὶ ὁ Κομνηνὸς κλονούμενος ἐσκέπτετο ἤδη περὶ ὑποχωρήσεως εἰς Νίκαιαν. Ἀλλ' αἴφνης ἔσωσε τὰ πράγματα ἡ γενναιότης τοῦ Κατακαλών, ὅστις, νικήσας τὸ ὑπὸ τὸν Ταρχανιώτην δεξιὸν κέρας τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, οὐ μόνον ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγήν, ἀλλὰ καί, ἐξακολουθῶν τὴν δίωξιν, ἔρρηξε τὸν χάρακα τῶν πολεμίων, εἰσώρμησεν εἰς αὐτὸ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ διήρπασε καὶ κατέρριψε διὰ τῶν ξιφῶν κατὰ γῆς εἰς τεμάχια τὰς σκηνὰς τῶν βασιλικῶν. Ἡ δὲ τόλμη τοῦ Κεκαυμένου ἐνεθάρρυνε μὲν τὸν Κομνηνόν, ἐνέπλησε δὲ δειλίας τοὺς περὶ τὸν Ἀαρών, τραπέντας εἰς φυγήν. Οὕτως ἡ ἧττα τῶν Κομνηνείων μετεβλήθη εἰς ἐπιφανῆ νίκην, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔκειντο πολυάριθμοι οἱ νεκροὶ τῶν βασιλικῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ στρατηγοὶ Μαυροκαταλών, Πνυέμιος καὶ Κατζαμούντης, μέγα δὲ ὑπῆρξε τὸ πλῆθος τῶν ζωγρηθέντων ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν.

Ἡ νίκη τοῦ Κομνηνοῦ ὑπῆρξεν ἐπιφανής, τὸ δὲ ἄγγελμ' αὐτῆς, κομισθὲν εἰς τὸν βασιλέα ὑπὸ τοῦ ἡττηθέντος δομεστίκου καὶ τοῦ Ἀαρών, περιήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀπόγνωσιν. Ἤθελε δὲ ἤδη πάντως ἐγκαταλίπει ἐντελῶς τὸν ἀγῶνα, καταβαίνων ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ φροντίζων μόνον περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ἂν μὴ ἐξώθουν αὐτὸν εἰς ἐπιμονὴν οἱ περὶ αὐτόν. Οὐχ ἧττον ἐτράπη τὴν ὁδὸν τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ μετ' ὀλίγον ἀφικνοῦντο εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἣν κατέλαβεν ὁ Κομνηνὸς τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν παρὰ τὸν Ἅδην μάχην, τρεῖς πρέσβεις

τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς καὶ οἱ κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ συμπαραληφθέντες Κωνσταντῖνος Λειχούδης καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀλωπός.

Διὰ μακρῶν καὶ μετ' ἀφελείας ἅμα καὶ περισσῆς περιαυτολογίας περιγράφει ὁ Ψελλὸς τὰς λεπτομερείας τῶν δύο αὐτοῦ πρεσβειῶν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ προσκλήσεως ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἷς μετὰ τὸν ἄλλον ἤρχοντο εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ στρατοπέδου τῶν Κομνηνείων οἱ ταχυδρόμοι οἱ ἀγγέλλοντες τὴν συντέλεσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καθαιρέσεως τοῦ αὐτοκράτορος. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ ὁ βασιλικὸς σύμβουλος εἶχεν ὑποδείξει ὡς ἀναγκαῖα πρὸς διάσωσιν τοῦ σαλευομένου θρόνου τρία τινά, τὴν πρὸς τὸν Κηρουλλάριον συνδιαλλαγήν, τὴν πρὸς τὸν Κομνηνὸν ἀποστολὴν πρεσβείας καὶ τὴν συγκρότησιν ἀξιομάχου δυνάμεως ἐκ τῶν ὑπολειπομένων πιστῶν στρατιῶν καὶ τῶν γειτονούντων βαρβάρων ὑπὸ γενναῖον στρατηγόν. Καὶ τὴν μὲν τρίτην γνώμην τοῦ Ψελλοῦ ἀποδεχθεὶς ὁ Μιχαὴλ δὲν ἐπέστησε τῆς ἐπὶ τὸν Κομνηνὸν ἀποσταλείσης στρατιᾶς κατάλληλον ἄνδρα· τῆς δὲ κακῆς ἐκλογῆς τὸ ἐπακόλουθον ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τὸν Ἅδην ἧττα τοῦ εὐνούχου Θεοδώρου. Παρακούσας δὲ τῆς περὶ συμφιλιώσεως πρὸς τὸν πατριάρχην συμβουλῆς τοῦ Ψελλοῦ, παρεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ καθ' ἑαυτοῦ δεινά, θαρρήσας μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων παρὰ τὴν Νίκαιαν εἰς μόνην τὴν σοφιστικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱκανότητα τοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν ἄλλως ὁμολογίαν δειλοῦ καί πως ἀλλοπροσάλλου συμβούλου καὶ τῶν συμπρέσβεων αὐτοῦ.

Μεγαλοπρεπῶς δ' ἐδεξιώθη ὁ Κομνηνὸς ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ Ταυροσκυθῶν φρουρῶν περιστοιχιζομένῳ θρόνῳ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἡττημένου βασιλέως. Μεγάλη δ' ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἡ συγκατάβασις τοῦ νικητοῦ, δεχθέντος παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς στρατιᾶς ἐν ἰδίᾳ μετὰ τῶν πρέσβεων συνεννοήσει τὴν εἰςποίησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνακήρυξιν εἰς καίσαρα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὑποχρεουμένου νὰ μὴ διορίσῃ ἄλλον διάδοχον πρὸ τοῦ θανάτου καὶ ἀξιώσαντος τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ μισητοῦ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν δῆμον Λέοντος τοῦ Στραβοσπονδύλου. Διαπεραιωθέντες δὲ διὰ τοῦ Βοςπόρου οἱ πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπανέπλευσαν τὴν ὑστεραίαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κομνηνοῦ, ἀγγέλλοντες τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀποδοχὴν τῶν ὅρων. Εὑρίσκοντο δ' ἔτι παρὰ τῷ Κομνηνῷ, διατρίβοντι ἤδη ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς παρὰ τὰ πεδία τὰ λεγόμενα τοῦ Δαμάτρυος, ἅτινα ἀπεῖχον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μίαν

μόνην ἡμέραν, ἔμελλε δὲ ὁ καῖσαρ, διαλύων τὴν στρατιὰν, νὰ πορευθῇ τὴν ὑστεραίαν εἰς τὴν Χρυσόπολιν, ὅπως διαβῇ εἰς τὸ Βυζάντιον χάριν τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συντεθειμένων συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ, ὅτ' ἔκπληκτοι ἤκουσαν οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπροσδοκήτους ἀγγελίας.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ φατρία συμμεριζομένη τὴν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ ἐνέργειαν τῶν ἀποστατῶν καὶ ἐπιθυμοῦσα τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλέως. Οὐ μόνον τινὲς τῶν συγκλητικῶν ἐτάσσοντο μετὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἑταιριῶν, ἤτοι τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ ξενικῶν στρατευμάτων, ἤχθαιρον τὸν αὐτοκράτορα. Συνελθόντες δὲ οὗτοι μετά τινων ἄλλων ἐκ τῶν ἀφανῶν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τὴν 31 Αὐγούστου 1057 ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἐκήρυξαν τὴν καθαίρεσιν τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπῄτησαν διὰ κραυγῶν παρὰ τοῦ πατριάρχου νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ὡς μέλλοντες νἀνακοινώσωσιν εἰς αὐτὸν σπουδαῖα. Ὁ δὲ Κηρουλλάριος οὐ μόνον δὲν μετέβη πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἔκλεισεν αὐτὰς τὰς θύρας τοῦ πατριαρχείου· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπέστειλε πρὸς τοὺς συνωμότας δύο ἀνεψιοὺς, τὸν Νικηφόρον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, ἐντειλάμενος, ὅπως δι' αὐτῶν γείνῃ πᾶσ' ἀνακοίνωσις εἰς αὐτόν. Ὅτε δὲ τέλος οἱ συνωμόται, προσλαβόντες καὶ ἄλλο πλῆθος πολὺ, ἠπείλουν διὰ θανάτου τοὺς δύο ἐκείνους πρέσβεις, ἀπαιτοῦντες τὴν κατάβασιν αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου, ὁ Κηρουλλάριος συγκατένευσε, καὶ εἰςῆλθεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, περιβεβλημένος τὴν πατριαρχικὴν στολήν.

Καθεσθέντα δὲ τὸν πατριάρχην δεξιόθεν τοῦ ἁγίου βήματος ἠνάγκασαν καὶ ἄκοντα κατὰ τὸ φαινόμενον νἀπαιτήσῃ ὡς πρεσβευτὴς αὐτῶν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιστροφὴν ἐγγράφου τὴν προτεραίαν ὑπογραφέντος, δι' οὗ οἱ συγκλητικοὶ, ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἶχον διὰ φρικτῶν ὅρκων ὀμόσει νὰ μὴ ὀνομάσωσι βασιλέα τὸν Κομνηνόν. Τοῦ δὲ Κηρουλλαρίου ἀποδεχθέντος τὸ αἴτημα, οἱ συνωμόται, αὐτοῦ παρόντος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου πρώτου ἀναβοῶντος, ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Κομνηνὸν, καὶ ἀπεφάσισαν τὴν κατασκαφὴν τῶν οἰκιῶν ἁπάντων τῶν κατεχόντων ὑπερόχους ἀρχὰς ὅσοι ἤθελον ἀντιστρατευθῇ εἰς τὰ ψηφισθέντα. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ πατριάρχης ἔστειλε δύο ἐπιστολὰς, μίαν μὲν πρὸς τὸν Κομνηνὸν νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἑτέραν δὲ πρὸς

τὸν Μιχαὴλ, προτρέπων αὐτὸν νὰ καταβῇ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐγκαταλίπῃ τὸν θρόνον. «Καὶ τί μοι παρέχει ἀντὶ τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης;» ἠρώτησεν ὁ Μιχαὴλ τοὺς πεμφθέντας πρὸς αὐτὸν μητροπολίτας· ἐκεῖνοι δὲ ἀπήντησαν «τὴν οὐράνιον βασίλειον.»

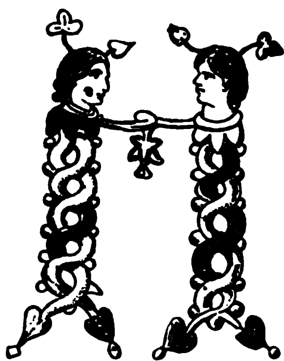
Ἡ κωμῳδία, ἣν κατὰ τὴν πεποίθησιν τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων εἶχε παίξει ὁ Κηρουλλάριος, εἶχε τελειώσει. Ὑπελείπετο δὲ μόνον ἡ τελευταία αὐτῆς σκηνή, ἡ εἰς μοναχὸν ἀπόκαρσις τοῦ ἀναξίου βασιλέως, ὅστις μετ' ἀρχὴν ἀκριβῶς ἑνὸς ἔτους μετήλλασσε τὴν βασιλικὴν πορφύραν ἀντὶ τοῦ τριχίνου ῥάσου, θῦμα τῆς γραφειοκρατίας, τῆς πρὸς τοὺς στρατηγοὺς περιφρονήσεως καὶ τῆς τυφλῆς ἀντιπαθείας πρὸς τὸν πατριάρχην.

ΛΕ′

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΝΟΡΜΑΝΝΟΙ

α′

Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός.

ΑΡΧΙΚΟΝ Η
ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

πρωία τῆς ὑστεραίας, καθ' ἣν ἐτελέσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ καθαίρεσις Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ, εὗρε τἀνάκτορα κατεχόμενα ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κομνηνόν. Ὁ Κατακαλὼν σπεύσας εἶχε καταλάβει αὐτὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Λαμπρὰ δ' ὑπῆρξε τὴν ὑστεραίαν ἡ ὑπὸ τοῦ εἰς ὑπάντησιν ἐκχυθέντος πλήθους δεξίωσις τοῦ Ἰσαακίου, ἀναλαβόντος τὴν ἀρχὴν τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1057.

Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ἀνῆγε τὸ γένος εἰς οἶκον ἐπιφανῆ καὶ ἀρχαῖον, περὶ οὗ ἄλλως οὐκ ὀρθῶς ἐπιστεύθη, ὅτι ἀνήρχετο εἰς τοὺς χρόνους αὐτῆς τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς πρώτους εὐπατρίδας τοὺς ἀκολουθήσαντας ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν. Εἶνε δὲ νῦν γνωστὸν καὶ μεμαρτυρημένον, ὅτι πατρὶς τῶν Κομνηνῶν ἦτο τὸ χωρίον Κόμνη, κείμενον παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Τούντζας. Ἀλλ' ἀργότερον οἱ Κομνηνοὶ ἀπέκτησαν μεγάλας συγκτησίας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ παρὰ τὴν παφλαγονικὴν Κασταμῶνα. Ἐκεῖ δ' ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οἶκος παρουσιάζεται

ισχυόμενος καὶ ἀναδεικνυόμενος καθ᾽ οὓς χρόνους, ἤρξατο περιβαλ-
ομένη μεγάλην δύναμιν ἡ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία. Καὶ δὴ ἐπὶ
ῶν ἡμερῶν Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου βλέπομεν διακρινομένους
ύο ἐκ τοῦ οἴκου τούτου ἀδελφούς, τὸν Νικηφόρον καὶ τὸν Μανουήλ.
Ιαὶ ὁ μὲν Νικηφόρος ἀνεδείχθη διοικητὴς τῆς Ἀσπρακανίας, ἐτυ-
λώθη δ᾽ ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Βασίλειον ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κων-
ταντίνου· ὁ δὲ πρεσβύτερος Μανουὴλ Κομνηνός, ὃν εἴδομεν ἐπονομα-
όμενον καὶ Ἐρωτικὸν πιθανῶς ἀπὸ τῆς μητρός, ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν
ρχὴν μεγάλου δομεστίκου τῆς Ἀνατολῆς καὶ διεκρίθη τῷ 978 κατὰ
ὴν ἄμυναν τῆς Νικαίας ἐναντίον τοῦ ἀπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀπο-
στατήσαντος Βάρδα τοῦ Σκληροῦ. Εἶχε δὲ ὁ Μανουὴλ οὗτος δύο τέ-
κνα, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν πρεσβύτερον Ἰσαάκιον, ὅστις εἶνε αὐτὸς
ὁ νῦν ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ ὁ Ἰσαάκιος δὲ διέπρεψε, καθ᾽ ἃ ὁ πατήρ, ἐν τῷ στρατιωτικῷ
σταδίῳ, ἀγωνισθεὶς γενναίως ἐναντίον τῶν Σελδσουκιδῶν· καὶ ἡ ἀνάρ-
ρησις δὲ αὐτοῦ ἦτο, καθ᾽ ἃ εἴδομεν, ἔργον τῆς στρατιωτικῆς φατρίας.
Τὴν νίκην δὲ ταύτην τῶν στρατιωτικῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων ἠθέλησε
νὰ ἐπιδείξῃ αὐτὸς ὁ Ἰσαάκιος, ἐπιχαράξας ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὴν
εἰκόνα ἑαυτοῦ σπαθηφοροῦντος. Εὐλόγως δ᾽ ἐξήγειρε τοῦτο τὴν γενι-
κὴν περιέργειαν καὶ ἐκρίθη ἄξιον ἀναγραφῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἱστο-
ριογράφων, οἵτινες καὶ προσθέτουσιν, ὅτι ἔπραξε ταῦτα ὁ Ἰσαάκιος

Ο ΙΣΑΑΚΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΣΠΑΘΗΦΟΡΩΝ
ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙ

ἐπιγράφων τὴν ἐπιτυχίαν ὄχι εἰς
τὸν θεόν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἰδίαν ἰσχὺν
καὶ περὶ τοὺς πολέμους ἐμπειρίαν.
Ἀληθῶς δ᾽οὐδεὶς τῶν πρὸ τοῦ Κο-
μνηνοῦ αὐτοκρατόρων εἶχεν ἐξεικο-
νίσει ἑαυτὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων
φέροντα σπάθην, ἀλλὰ σύμβολα
τῶν βασιλέων ἐπ᾽ αὐτῶν φέρονται
μόνον τὸ λάβαρον ἢ ὁ σταυρός, τὸ
σκῆπτρον ἢ ἡ σταυροφόρος σφαῖρα.

Εἶχε δὲ καὶ ἄλλως ὁ Κομνηνὸς
τελείαν συνείδησιν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ
πρὸς τὴν στρατιωτικὴν φατρίαν ὀφειλομένων ὑποχρεώσεων. Διὸ τὸν μὲν
Κατακαλὼν ἐτίμησε κουροπαλάτην, τὴν αὐτὴν δὲ τιμὴν ἀπέν-
ειμε τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὃν ἀνέδειξε καὶ δομέστικον τῶ

τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἄλλους δὲ τῶν συστρατηγησάντων μετ' αὐτοῦ ἀντήμειψε φιλοφρόνως. Ἀλλὰ δὲν προέβη μέχρις ἐσχάτων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπιδείξει τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς βοηθήσαντας εἰς απόκτησιν τῆς ἀρχῆς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τοὺς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συστρατεύσαντας μετ' αὐτοῦ ἀντήμειψε μέν, ἀλλὰ καὶ διέλυσεν, ἀποπέμψας εἰς τὰ οἰκεῖα, ὅπως ἀπαλλαγῇ αὐτός, ἀπαλλάξῃ δὲ καὶ τὸ Βυζάντιον τῶν ἀπὸ τῆς στρατοκρατίας κινδύνων.

Ὀλιγώτερον δ' ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ πολὺ μᾶλλον ἡ σύνεσις ἐπεκράτησεν ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Πρὸς τὸν πατριάρχην εἶχεν ἀληθῶς ὁ Κομνηνὸς ὑποχρεώσεις, καὶ ταύτας ἐξεπλήρωσε πιστῶς, τοὺς μὲν ἀνεψιοὺς τοῦ Κηρουλλαρίου ἀναβιβάσας εἰς ἀρχὰς περιβλέπτους, ὑποχωρήσας δ' εἰς ζήτημα, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἀπησχόλει τὸ πατριαρχεῖον, τὸν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἀπ' εὐθείας διορισμὸν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου καὶ τοῦ θησαυροφύλακος τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἵτινες ἀφ' ἱκανῶν δεκαετηρίδων, πιθανῶς ἤδη ἀπὸ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, διωρίζοντο ὑπὸ τῶν βασιλέων, οἵτινες καὶ ἐκαρποῦντο τὰ ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς μεγάλης ἐκκλησίας περισσεύματα. Ἀλλ' αὗται καὶ μόναι ὑπῆρξαν αἱ πρὸς τὸν πατριάρχην παροχαὶ τοῦ αὐτοκράτορος· ἄλλως δ' ὁ Ἰσαάκιος ἥκιστα ηὐχαρίστησε τὸν Κηρουλλάριον. Ἡ δὲ δυσαρέσκεια αὐτοῦ ἦτο διπλῆ, ἀναφερομένη τοῦτο μὲν εἰς τὴν πρὸς τὰ μοναστηριακὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ καθ' ὅλου πράγματα ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως αὐστηρότητα, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἰδίων ἀξιώσεων τοῦ πατριάρχου.

Ἀληθῶς ὁ Ἰσαάκιος ὁ ἀποφυγὼν αὐστηρῶς χάριν αὐτῆς τῆς πολιτείας πᾶσαν κοινοπραγίαν πρὸς τοὺς στρατιώτας τοὺς συναγωνισθέντας ὅπως ἀναβιβάσωσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον, δὲν ἠδύνατο νἀμελήσῃ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἐν τῇ περιστολῇ τῶν καταχρήσεων τῆς ἐκκλησίας. Θέλων δὲ νἀνορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα στρατιωτικὰ πράγματα τοῦ κράτους καὶ βελτιώσῃ τὸν παρημελημένον ἐθνικὸν στρατὸν ἐν ἡμέραις παντοίων ἔξωθεν κινδύνων, ὡς ἐνόμισε πρέπον ναὐξήσῃ τὸν μὲν δημόσιον πλοῦτον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν τῶν ἐχόντων ὀφφίκια ἀρχόντων καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἐξελέγξεως τῶν καθυστερουμένων φόρων, τὸν δὲ βασιλικὸν θησαυρὸν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως πολλῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων, παραχωρηθέντων ὑπὸ τῶν προκατόχων διὰ βασιλικῶν χρυσοβούλλων, οὕτως ἐπενέβη καὶ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν μονῶν. Ἐξηκολούθουν αὗται παρὰ τὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις προγενεστέρων αὐτο-

κρατόρων συσσωρεύουσαι κτήματα ἐπὶ κτημάτων καὶ μειοῦσαι οὕτω τόν τε δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν πλοῦτον χάριν τῆς πλουσίας διατροφῆς μοναχῶν ἀργῶν καὶ χλιδώντων καὶ πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὰ ἐπουράνια προσκειμένων, ἀλλὰ πολλάκις παραβλαπτόντων τοὺς ἀγρογείτονας διὰ τῆς κακίας αὐτῶν καὶ πλεονεξίας. Διὰ ταῦτα ἡ διαταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ ἐξέλεγξις τῶν ἀπολογισμῶν τῶν μονῶν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν μοναχῶν εἰς τἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, παντὸς περισσεύματος μεταβιβαζομένου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καίπερ κατακριθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀκρίτως σκεπτομένων ὡς παράνομος καὶ ἀσεβής, ἐπεδοκιμάσθη δικαίως ὑπὸ τῶν εὖ φρονούντων. Τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον καθ᾽ ὅσον μέρος τῶν περισσευμάτων ἐκείνων τῶν πλουσίων μοναστηρίων ἀφώρισεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς μονὰς πτωχὰς καὶ ἐκκλησίας ἐχούσας ἐπιδεεῖς τοὺς πόρους.

ΑΡΧΩΝ ΔΕΚΑΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Καὶ πάντως μὲν ἡ περικοπὴ αὕτη τῶν μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων δὲν ὑπῆρξε καταθύμιος εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀλλ᾽ ἰδίως ὁ Κηρουλλάριος, εἰς ἴδια ἀποσκοπῶν ὀφέλη καὶ κατεχόμενος ὑπὸ μεγάλης ἀγερωχίας καὶ φιλοδοξίας, ἀπέβη φορτικὸς εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῶν συνεχῶν αὐτοῦ ἀξιώσεων, οἱονεὶ θέλων νὰ συμμερισθῇ μετ᾽ αὐτοῦ αὐτὴν τὴν ἀρχήν. Καὶ ἠξίου μέν, ὅτι μικρὰ ἢ οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας, ἐπεκύρονε δ᾽ ἐπιδεικτικῶς τὸ γνωμάτευμα φορῶν πέδιλα πορφυροβαφῆ δίκην ἄλλου βασιλέως. Οἱονεὶ δ᾽ ἀπειλῶν τὸν Κομνηνόν, ὃν ὑπελάμβανεν ἴδιον ἑαυτοῦ δημιούργημα, ἐτόλμησε καὶ νὰ ἐκστομίσῃ κατ᾽ αὐτοῦ τὴν δημώδη παροιμίαν

Ἐ(γ)ὼ σ᾽ ἔκτισα φοῦρνέ μου· ἐ(γ)ὼ νὰ σε χαλάσω,

ὑποδεικνύων, ὅτι ἠδύνατο ἀρχηγῶν νέας στάσεως νὰ καταλύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ὡς εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ.

Εἰς τοῦτο δὲ περιελθούσης τῆς ρήξεως, προέλαβε τὸν ἀντίπαλον

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] πρὸς [illegible]

[illegible] καὶ τὰ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] τῆς [illegible]

[illegible]

[illegible] καὶ τῶν Παιζ[illegible]

[illegible] Θύρσιν, [illegible]

[illegible] τῶν

[illegible]

πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Μόνος δὲ εἷς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, διῃρημένων κατὰ γενεὰς καὶ φατρίας, ὁ Σελτὲ, ἠθέλησε νἀντιταχθῇ πρὸς τὸν Κομνηνόν. Ἦτο δὲ ὁ Σελτὲ εἷς τῶν τεσσάρων ἐπιφανῶν Πατζινάκων τῶν πρὸ ἓξ περίπου ἐτῶν σταλέντων ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου εἰς τὴν Ἀσίαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ φυγόντων εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἔπειτα πέραν τοῦ Αἵμου. Τώρα δὲ φυγὼν εἰς τὰ ἕλη τοῦ Ἴστρου καὶ τὰς παρακειμένας ἀποκρήμνους πέτρας ἐτόλμησε νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸ πεδίον. Ἀλλ᾽ ὁ ἀγὼν αὐτοῦ μετὰ τὴν ὑπόκλισιν τῶν ὁμοφύλων ἦτο μάταιος. Ἤρκεσε δ᾽ ἀπόσπασμα μόνον τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, ὅπως αὐτὸν μὲν τρέψῃ εἰς φυγὴν, τὸ δὲ κρησφύγετον αὐτοῦ καταστρέψῃ τελείως. Ἀλλ᾽ ἀναζευγνύων μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πατζινάκων καὶ τὴν ἐκνίκησιν τοῦ Σελτὲ ἐνέπεσεν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Αἵμου εἰς ῥαγδαῖον ὄμβρον, ἐξογκώσαντα τὰ ποτάμια ῥεύματα, καὶ ἀπέβαλε τήν τε ἵππον καὶ πολλοὺς τῶν πεζῶν ὑπὸ τῆς λαίλαπος καὶ τοῦ κρύους.

Ἡ δὲ ἀτυχία αὕτη καὶ ἀγγέλματα περὶ ἀποστασίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἠνάγκασαν τὸν Κομνηνὸν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφήν.

Καὶ ὅμως εἶνε περίεργον, ὅτι, ἐν ᾧ ὁ ἐκ τοιαύτης ἀποστασίας φόβος προαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ Βυζαντίνου ἱστοριογράφου Σκυλίτζη ὡς ἀναγκάσας τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπάνοδον, προστίθεται ἔπειτα, ὅτι εὗρεν ἅμα τῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφίξει ψευδῆ τὰ διαδιδόμενα. Πᾶσα δὲ περὶ ἀποστασίας νύξις ἀποσιωπᾶται κατόπιν, καὶ οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ παριστάνουσι τὸν Κομνηνὸν κατερχόμενον τοῦ θρόνου ἑκουσίως μετὰ βραχεῖαν ἀσθένειαν, καθ᾽ ἣν ἐπείσθη νὰ διορίσῃ διάδοχον, αὐτὸς γινόμενος μοναχός.

Ὁ αὐτοκράτωρ, λέγεται μετά τινων μικρῶν διαφορῶν τῶν χρονογράφων πρὸς ἀλλήλους, διαβὰς εἰς τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ βασιλικοὺς παραδείσους χάριν κυνηγεσίου, ἐπέστρεψεν αἴφνης εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπὶ ἀκατίου ἀσθενὴς καὶ πυρέσσων. Δεινουμένου δὲ τοῦ νοσήματος τὴν τετάρτην ἡμέραν, ὁ μὲν βασιλεὺς ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἔπεισαν νὰ ὁρίσῃ διάδοχον· τοιοῦτον δ᾽ ἐξέλεξεν ὁ Κομνηνὸς τὸν Κωσταντῖνον Δούκαν. Καὶ ὁ μὲν νέος βασιλεὺς περιεβλήθη τὸ στέμμα ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου 1059, ὁ δὲ Ἰσαάκιος

ἀπεχώρησεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη μετὰ δύο περίπου ἔτη, ἐκτελέσας ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου ἀγογγύστως πάσας τὰς εἰς τοὺς μοναχοὺς ἐπιβαλλομένας διακονίας, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει αὐτὸν ὑγιῶς ἔχοντα παρὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἄλλα μαρτυρούντων.

Τοιαύτη ἡ διήγησις τῶν Βυζαντίνων ἱστοριογράφων, πολλὰ ἐνέχουσα τὰ σκοτεινὰ καὶ μυστηριώδη. Οὐδὲ τοῦ ὑπερφυσικοῦ δὲ στε-

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ
(Ἴδε σελ. 224).

ροῦνται τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Σκυλίτζη περὶ παραδόξου ὁράματος, πλήξαντος τὸν αὐτοκράτορα πρὸ τῆς ἀσθενείας. Ἔτι δὲ μᾶλλον δυσερμήνευτοι ἀποβαίνουσιν αἱ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀνέδειξε τὸν διάδοχον διηγήσεις, ὅταν προσέξωμεν τίς ὑπῆρξεν ὁ διαδεχθεὶς αὐτόν. Καὶ δὴ γίνεται, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς διαδοχῆς, μνεία ῥητή, ὅτι ὁ Κομνηνός, ὅςτις ἄλλως δὲν εἶχεν ἄρρενα τέκνα, προαποθανόντος τοῦ μόνου υἱοῦ Μανουήλ, οὔτε εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην οὔτε εἰς τὸν ἐπιφανῆ ἀνεψιὸν Θεόδωρον τὸν Δοκειανὸν παρέδωκε τὸν θρόνον, οὔτε μετεβίβασεν αὐτὸν, καθ' ἃ ἠδύνατο καὶ ἀνέμενέ τις, εἴς τινα γαμβρὸν διδόμενον εἰς τὴν ἄγαμον θυγατέρα Μαρίαν, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὴν

ὡς καὶ τὴν σύζυγον Αἰκατερίνην, τὴν θυγατέρα τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ, νὰ περιβληθῶσιν ὡς αὐτὸς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Εἷς δὲ μόνον μεταγενέστερος χρονογράφος ἀναφέρει, ὅτι τὸ στέμμα προςεφέρθη εἰς τὸν Ἰωάννην Κομνηνόν, ἀλλ' οὗτος ἀπέκρουσεν αὐτό. Κατὰ ταῦτα ὁ πέπλος ἐκεῖνος τοῦ μυστηρίου ὁ καλύπτων τὰ κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἐμβάλλει εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι δὲν γινώσκομεν πλήρη τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι ὁ Ἰσαάκιος, ὁ ἄλλως εὐκόλως καὶ ταχέως ἔπειτα, καθ' ἃ φαίνεται, ἀναρρώσας ἐν τῇ μονῇ, δὲν περιεβλήθη τὸ ῥάσον ἑκουσίως, οὐδ' ἐθελουσίως ἐστέρησεν ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς θρόνου κτηθέντος διὰ μεγάλων ἀγώνων. Τοιαύτη παραίτησις ἐγκρύπτει πιθανώτατα καταναγκασμόν, καί μοι φαίνεται, ὅτι τὸ αἴνιγμα λύεται ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ψελλοῦ ἐκείνης, καθ' ἣν ἡ βασιλὶς εἰς τὸν ὕπατον τῶν φιλοσόφων ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην τῆς ἀποφάσεως τοῦ βασιλέως περὶ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος. Καὶ ἐπειράθη μὲν ὁ Ψελλὸς νὰ διαψεύσῃ τὴν Αἰκατερίνην, ἀλλ' αἱ δικαιολογίαι αὐτοῦ δὲν ἦσαν πιθανῶς εἰλικρινεῖς. Ὁ Ψελλὸς παρουσιάζεται μᾶλλον εἰς ἡμᾶς ὡς ὄργανον αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Δούκα, ὅςτις ἅμα τῇ ἀναρρήσει ἀνέδειξεν αὐτὸν πρωθυπουργόν, καὶ δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ φιλόσοφος ὑπῆρξε καὶ τὴν φορὰν ταύτην οὐχ ἧττον διπρόςωπος ἢ κατὰ τὴν κατάλυσιν Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ. Ἦτο λοιπὸν ἀληθὴς ἡ διάδοσις περὶ τεκταινομένης ἀποστασίας καθ' ὃν χρόνον ὁ Κομνηνὸς εὑρίσκετο μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν Σελτέ. Ἡ δ' ἐπιστροφὴ αὐτοῦ δὲν κατέστειλε τὸ κίνημα, ἀλλὰ μόνον ἀνέστειλεν αὐτό. Οἱ κρύφιοι συνωμόται καιροσκοπήσαντες ἐπέτυχον κατὰ τὴν βραχεῖαν ἀσθένειαν τοῦ Ἰσαακίου διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ θανάτου φόβου ὅ τι ἄλλως ὁ νοσῶν αὐτοκράτωρ ἐφοβεῖτο μὴ πάθῃ ἐπιζῶν ἡμέραν τινὰ διὰ τῆς βίας. Οὕτω δὲ διεκόπη ἡ σειρὰ τῆς νέας καὶ ἐνδόξου δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη.

γ'

Σύγκρουσις προγραμμάτων.

Τὴν ὁπωσδήποτε διὰ βίας, εἰ μή τι ἄλλο ψυχολογικῆς, γενομένην διαδοχὴν τοῦ Κομνηνοῦ δεικνύει ἡ ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ διαδόχου αὐτοῦ ἐπελθοῦσα ἀνατροπὴ πολλῶν τῶν ὑπ' ἐκείνου τεθεσπισμένων, ἡ πρυτανεύσασ' ἀρχὴ τῆς ἐπιεικείας, αἱ ἄφθονοι τιμαὶ αἱ δοθεῖσαι εἰς πολλοὺς τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων τῶν ἀφαιρεθέντων ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ. Τοιαῦται ἀθρόαι καταλύσεις τῶν ὑπὸ τοῦ προκατόχου διατεταγμένων, τοιαῦται συγκρούσεις πρὸς τὰ χθὲς καὶ πρώην ἐπέρχονται συνήθως ὅταν ἡ νέα ἀρχὴ δὲν εἶνε συνέχεια τῆς παλαιᾶς, ἀλλ' ἔχῃ πρόγραμμα ὅλως ἀντίθετον πρὸς αὐτήν, καὶ ὁ καταλαμβάνων τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν εἶνε δημιούργημα ἐπαναστάσεως, φοβερᾶς ἢ ὑποκώφου, καὶ ἀναλαμβάνει νὰ γείνῃ ὁ πρωτεργάτης τῆς ῥήξεως πρὸς τὸ παρελθόν.

Ἀληθῶς ὁ μὲν Κομνηνὸς εἶνε ὁ ἐκλεκτὸς τῆς στρατιωτικῆς φατρίας καὶ σημαίαν ἔχει τὴν δι' αὐστηρῶν οἰκονομιῶν καὶ βαρέων φόρων, διὰ πάσης τέλος θυσίας ἀνάπτυξιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους.

Ὅλως δὲ διάφορος εἶνε ἡ σημαία, ἣν αἴρει ὁ Δούκας, ἂν δύναται νὰ λεχθῇ σημαία τὸ πρόγραμμα φατρίας τελείως ἀμελούσης τῆς ἀμύνης τῆς χώρας. Ἡ πολιτεία ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἀγνοεῖ τὸ στράτευμα, εἰ μὴ αὐτόχρημα καταδιώκει αὐτό, καὶ ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ στηρίζεται εἰς τὴν γραφειοκρατίαν, τὰ σοφίσματα τῶν λογίων καὶ τὴν δικανικὴν λεπτολογίαν τὴν ἀντικαταστήσασαν τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ ἐγκαταλείπει τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἕρμαιον τῶν πολεμίων ἢ τὸ πολὺ ἀγωνίζεται νἀπαλλάξῃ τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀλλοφύλων ὄχι διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τοῦ δεκασμοῦ. Ἕν τι δὲ καὶ μόνον φαίνεται κοινὸν εἰς τὰς δύο βασιλείας, ἡ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέριμνα· ἀλλ' ἡ ὁμοιότης περιορίζεται εἰς ἐπίφασιν καὶ μόνην. Διὰ μὲν τὸν Κομνηνόν, ἐλαττοῦντα τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων καὶ περιορίζοντα τὰς καταχρήσεις τῶν μοναχῶν καὶ εἰσπράττοντ' αὐστηρῶς τοὺς καθυστερουμένους φόρους καὶ ἀφαιροῦντα τὰ εἰς ἰδιώτας παραχωρηθέντα διὰ βασιλικῶν δωρεῶν δημόσια κτήματα, τὸ χρῆμα εἶνε μόνον μέσον πρὸς στρατιωτικὴν ἐνί-

σχυσιν τοῦ κράτους. Ὁ δὲ Δούκας, μεταβάλλων καὶ πάλιν τὴν δημοσίαν περιουσίαν εἰς κλήρους τῶν οἰκείων, κλείων τοὺς ὀφθαλμοὺς χάριν τῶν μοναχῶν, ὧν τὴν τάξιν ηὔνόει, διανέμων ἀφειδῶς τιμὰς καὶ ἀρχάς, ἦτο ἐρασιχρήματος, μάτην σωρεύων διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ προγράμματος θησαυρούς, μὴ χρησιμοποιουμένους μὲν πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν δυνάμεων τῆς χώρας, διασπαθωμένους δὲ πάντας εἰς παροχὰς καὶ ῥόγας τῶν ὁμοφρόνων καὶ εὐνοουμένων. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πῶς ὁ διάδοχος τοῦ Δούκα παρὰ πᾶσαν τὴν φιλαργυρίαν τοῦ προκατόχου εὗρε τὰ ταμεῖα κενά.

Τοιοῦτον ἦτο κατ᾽ ἀντίθεσιν τῆς ἀνακαινιστικῆς πολιτείας τῶν περὶ τὸν Κομνηνὸν στρατιωτῶν τὸ πρόγραμμα τῆς τάξεως τῶν ἡρώων τοῦ καλάμου, οὓς ἐνεκολπώθη ὁ πρώην συμμαχητὴς τοῦ Ἰσαακίου, ἀπολακτίσας ἔπειτα χάριν τοῦ θρόνου καὶ αὐτὸν καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ. Τῶν λογίων δὲ τούτων πρωτοστατεῖ ὁ ἀρχαῖος τοῦ αὐτοκράτορος φίλος Μιχαὴλ Ψελλός, ὅστις ἀπέβη ἰσχυρότατος παρ᾽ αὐτῷ καὶ διηνεκὴς μὲν σύντροφος τῶν ματαιοσχόλων αὐτοῦ θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συζητήσεων, συνδαιτυμὼν δὲ τῆς ἄλλως λιτῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ ἀπαραίτητος σύμβουλος τῆς νωθρᾶς τοῦ βασιλέως καὶ ἀμβλείας πολιτείας. Συμπαρώρμα δὲ πιθανῶς τὸν Δούκαν, ἄλλως καθ᾽ ἑαυτὸν ὄντα φίλον τῶν βιβλίων καὶ τῶν ὁμιλιῶν τῶν σοφῶν, εἰς τὴν μετὰ τῆς τάξεως τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν λογίων σύμπραξιν καὶ ἡ λογία βασίλισσα Εὐδοκία. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ δευτέρα μετὰ τὴν πρώτην σύζυγον, οὖσαν θυγατέρα τοῦ περιδόξου στρατηγοῦ Κωνσταντίνου Δαλασσηνοῦ. Ἀνῆκε δὲ καὶ ἡ Εὐδοκία εἰς ἐπιφανὲς θρᾳκικὸν γένος, τὸ τῶν Μακρεμβολιτῶν. Καὶ ὁμολογεῖται μὲν πάντως λογία ἡ Μακρεμβολίτισσα, ἀλλ᾽ ἡ γνώμη, ὅτι αὐτῆς ἔργον εἶνε ἡ μυθολογικὴ ἀνθολογία ἡ ἐπιγραφομένη μὲν Ἰωνιά, φέρουσα δὲ τὸ ὄνομα τῆς αὐτοκρατείρας ἐν τῷ μόνῳ σωζομένῳ χειρογράφῳ, ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη. Σήμερον δὲ θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι τὴν Ἰωνιὰν συνεπίλησεν ἐξ ἀρχαιοτέρων βιβλίων ὁ γνωστὸς Ἕλλην πολυγράφος τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος Κωνσταντῖνος Παλαιόκαππας, ὅστις καὶ ἄλλα ψευδεπίγραφα ἔγραψε καὶ τοῦτο δὲ τὸ ἔργον ἐπέγραψε ψευδῶς εἰς τὴν Εὐδοκίαν.

Πρὸς δὲ τὴν νέαν πολιτείαν, ἣν ἠσπάσθη προφανῶς ὁ Δούκας, συμπαρασυρόμενος ὑπὸ τῆς φατρίας τῶν λογίων, ἀποσκοπούντων εἰς μόνην τὴν κατὰ τὰς ἰδίας ἀρχὰς βελτίωσιν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ᾽ ἀδιαφορούντων πρὸς τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους, συνε-

δέετο ἴσως καὶ φιλελευθερώτερον πολίτευμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν στρατοκρατικὴν ἀπολυταρχίαν τὴν ἐγκαινισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ. Πράγματι δὲ παρουσιάζεται ἔμφασίς τις τοὐλάχιστον συμπράξεως τῆς βασιλείας μετὰ τῆς ἐκκλησίας, τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου. Καὶ δὴ ὁ Δούκας, ἀναλαμβάνων μὲν τὴν ἀρχὴν, ἐδημηγόρησε πρὸς τὴν σύγκλητον ὁμοῦ καὶ τὰ σωματεῖα τῆς πόλεως, οἱονεὶ ἐκθέτων τὸ μέλλον πρόγραμμα τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ποιά τις δὲ συμμετοχὴ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συγκλήτου ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν διετάχθησαν τὰ τῆς διαδοχῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος θνήσκοντος.

Ἀλλ' ἡ ἀναίμακτος ἐπανάστασις ἣν συνεπήγαγεν ἡ ἀνάρρησις τοῦ Δούκα δὲν ἀφώπλισε καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς ἀντιπάλους, ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ στρατιωτικοῦ προγράμματος τοῦ Κομνηνοῦ. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἐξυφανθείσης τῷ 1060 ἐναντίον τοῦ βασιλέως κρυφίας συνωμοσίας. Καὶ παρεσκευάσθη μὲν ἡ ἐν τῇ Προποντίδι κατάπνιξις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καθ' ἣν ἡμέραν οἱ αὐτοκράτορες κατ' ἔθος ἀρχαῖον ἐλειτουργοῦντο ἐν τῇ κατὰ τὰ Μάγγανα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου κτισθείσῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ μεγαλομάρτυρος, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος προδοθείσης τῆς συνωμοσίας. Οὕτω δ' ἐματαιώθη καὶ ἡ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ συναφῶς πρὸς τὸ βυσσοδομευθὲν στύγιον ἔργον παρασκευασθεῖσα στάσις, ἧς οἱ συνένοχοι, ἐν οἷς ἐτάσσετο καὶ αὐτὸς ὁ ἔπαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐτιμωρήθησαν ἐπιεικῶς δι' ἐξορίας καὶ δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων.

Καὶ ἐσώθη μὲν ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ἐκινδύνευσεν ὑπὸ σοβαρῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ περιεστέλλετο δεινῶς ἐπὶ τῆς ἀπολέμου ἀρχῆς τοῦ Δούκα τὸ ἀξίωμα τοῦ κράτους.

δ'

Τοῦρκοι Οὖζοι καὶ Νορμαννοί.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Δούκα τελεία παραμέλησις τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀπέβη βλαβερωτάτη εἰς τὴν πολιτείαν. Οἱ μὲν ἄριστοι τῶν

στρατηγῶν ἀπεχώρουν τῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν γλισχρότητα τῶν μισθῶν καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν βαθμῶν, οἱ δὲ στρατιῶται ἀμεληθέντες εἶχον καταντήσει ψιλοὶ καὶ ἄοπλοι καὶ γυμνοί. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις ἐν τοῖς συνόροις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα ὁ βυζαντιακὸς ἑλληνισμὸς ὑφίστατο δεινὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας. Ὁ βασιλεὺς ἥκιστα ἐμερίμνα περὶ τῆς ἀμύνης καὶ τῆς φρουρήσεως τῶν κτήσεων τῆς πολιτείας, ἣν ἐξεχώρει οἱονεὶ ἐργολαβικῶς εἰς τοὺς μειοδοτοῦντας. Τοιοῦτος ἐργολάβος, ὑποσχόμενος νὰ διοικήσῃ τὴν Μεγάλην Ἀρμενίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ στρατεύματα ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ συγκρατήσῃ τὸ Ἀνίον, ὑπῆρξεν ὁ Ἀρμένιος Παγκράτιος, στρατηγὸς ἀνίκανος μὴ δυνάμενος νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς Τούρκους, ἄγοντας καὶ φέροντας τὰ τῆς Ἀσίας.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1062 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Τογρούλβεη δὲν ἔπαυσαν ἐπιτρέχοντες τὰς ἀρμενικὰς χώρας. Οἱ Χριστιανοὶ ὑποτελεῖς τῶν Βυζαντίνων ἔπασχον ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Σαμούχ. Πολὺ δὲ δεινότερος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Τογρούλβεη Ἀρπασλάν, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι καλοῦσι Χωροσάλαρον, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὕπαρχον τῆς Χωρασμίας. Μετὰ μεγάλης δὲ ταχύτητος καὶ ὁρμῆς ἐπεκτείνας ὁ νέος Σελδσουκίδης τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ὤξου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριδος καὶ ἀπὸ τοῦ περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Μεσογείου, δὲν ἠδύνατο νἀφήσῃ ἀπροσβλήτους τὰς εἰς τὸ Βυζάντιον ὑποκειμένας χώρας, ὧν ἡ ὑπεράσπισις ἦτο ἀνεπαρκεστάτη. Ἐπελθὼν δὲ τῷ 1064 παρὰ μὲν τοῦ ἀκτήμονος βασιλέως τῆς Γεωργίας ἀπήτησε τὴν χεῖρα τῆς θυγατρός, εἰςελάσας δ' εἰς τὴν Μεγάλην Ἀρμενίαν, ἐκυρίευσε τὸ Ἀνίον, ὅπερ ἔκτοτε ἀπέβαλον πλέον ὁριστικῶς οἱ Βυζαντῖνοι. Τοιοῦτος δ' ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων κλονισμὸς καὶ ἡ ζημία τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ὥστε ἠρειπιώθησαν καὶ ἠφανίσθησαν ἡ Μεσοποταμία καὶ ἡ Χαλδαία, ἡ Μελιτηνὴ καὶ ἡ Κολώνεια καὶ αἱ παρὰ τὸν Εὐφράτην χῶραι, πρὸς δὲ τούτοις τὸ Ἀρμενιακὸν θέμα καὶ ἡ Ἀσπρακανία. Ἂν δὲ δὲν ἐπήρχοντο μικραί τινες ἧτται τῶν ἐπιδρομέων, οἱ Τοῦρκοι ἤθελον εἰςελάσει μέχρις αὐτῆς τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Φρυγίας, φθάνοντες εἰς αὐτὰ τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔτι δὲ κινδυνωδέστεραι ἦσαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὔζων, οὓς ἄλλως καὶ Κομάνους ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι, ἔθνους συγγενοῦς πρὸς τοὺς Τούρκους. Κατῴκουν δὲ οἱ Οὖζοι ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις παρὰ τὰς ἐκβο-

λὰς τοῦ Βόλγα, ὁπόθεν τὸν δέκατον αἰῶνα εἶχον τραπῆ πρὸς δυσμὰς εἰς τὰς περὶ τὸν Βορυσθένην χώρας, ἐκδιώξαντες ἐξ αὐτῶν τοὺς Πατζινάκας, ἔπειτα δὲ προεχώρησαν καὶ μέχρι τοῦ Ἴστρου. Εἴτε δ' ἐν συνεννοήσει εὑρισκόμενοι μετὰ τῶν συγγενῶν Σελδσουκιδῶν Τούρκων, εἴτε καὶ αὐτοὶ μόνοι ἐξώρμησαν τῷ 1065 μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων, καὶ, διαβάντες τὸν Ἴστρον μετὰ τῶν ἀποσκευῶν ἐπὶ ξύλων μακρῶν καὶ λέμβων αὐτοπρέμνων καὶ δερμάτων, εἰςήλασαν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς βυζαντιακῆς Βουλγαρίας. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἀφεθῆ παντελῶς ἀνυπεράσπιστος ἡ χώρα. Ἀλλ ἡ στρατιὰ εἰς ἣν ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ φύλαξις αὐτῆς δὲν ἦτο καλλιτέρα τῶν ἐν Ἀσίᾳ. Διὰ τοῦτο οἱ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων ἀντεπεξελθόντες ἡττήθησαν, καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, ὁ Βασίλειος Ἀποκάπης καὶ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ᾐχμαλωτίσθησαν. Ἡ ὕπαιθρος χώρα ἐπληρώθη πᾶσα Οὔζων. Ἀναβιβάζουσι δὲ οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι τὸ πλῆθος τῶν εἰςελασάντων εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας πλὴν ἑνὸς, ὅςτις λέγει αὐτοὺς ἀνερχομένους εἰς ἑξηκονταχιςχιλίους μόνον. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τοῖς βορείοις τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν νίκην μοῖρα τῶν ἐπιδρομέων ὄχι ὀλιγοπληθὴς εἰςήλασε μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, λυμαινομένη πᾶν τὸ προςτυχὸν καὶ ἀποκομίσασα πλῆθος λαφύρων. Ἀλλ' ἐπιστρέφουσα ἡ μοῖρα αὕτη πρὸς βορρᾶν περιέπεσεν εἰς ῥαγδαίους ὑετοὺς καὶ ἀπέβαλεν οὐ μόνον τἀπαχθέντα λάφυρα, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἴδια αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἀτυχίαν τοῦ λῃστρικοῦ τούτου ἀποσπάσματος τὸ πλῆθος τῶν νικηφόρων ἐπιδρομέων ἦτο τοσοῦτον καὶ ἡ κατάστασις τῶν βορείων βυζαντιακῶν χωρῶν τοιαύτη, ὥςτε δέος κατέλαβε τὸ Βυζάντιον, πολλοὶ δ' ἐσκέπτοντο ἤδη περὶ μετοικήσεως, ἴσως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, βλέποντες τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ βασιλέως. Πράγματι ὁ Δούκας, ὑπὸ δεινῆς νόσων φιλαργυρίας, οὐδ' ὑπὸ τοῦ προφανοῦς ἐκείνου κινδύνου ἐφαίνετο συγκινούμενος. Ἀλλ' ὅτε τέλος οἱ Οὖζοι παρηνώχλουν διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν αὐτὴν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ πλήθους ἐπὶ τῇ φειδωλίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ηὔξανεν ὁσημέραι, ἐξῆλθε τέλος ὁ Δούκας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοὺς Οὔζους. Ἀλλὰ μετ' ἐκπλήξεως μανθάνομεν, ὅτι οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν στρατιῶται ἦσαν μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα, μεθ' ὧν ἐξῆλθεν ὡς εἰς στρατιωτικὸν περίπατον μᾶλλον ἢ εἰς στρατείαν. Καὶ ἀληθῶς ἁπλοῦς στρατιωτικὸς περίπατος ἀπέβη παραδό-

ς ἡ ἔξοδος ἐκείνη τοῦ βασιλέως, φθάσαντος μόνον μέχρι τῶν Χοιρο-κχων, κειμένων παρὰ τὸν θρᾳκικὸν Μέλητα πρὸς νότον τῆς Ἀδρι-ουπόλεως. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ὁ βασιλεὺς ἐν Χοιροβάκχοις, ἄγγε-ι ἐλθόντες πρὸς αὐτόν, βουλευόμενον περὶ συναγωγῆς στρατοῦ, ἤγ-ιλαν τὴν τελείαν ἀπώλειαν τῶν ἐπιδρομέων καὶ τὴν λύτρωσιν τῶν ' αὐτῶν κατεχομένων δύο Βυζαντίνων στρατηγῶν. Προσγράφουσι οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου τὴν ἧτταν τῶν Οὔζων εἰς θαῦμα ἐπα-λουθήσαν εἰς τὰς νηστείας καὶ προσευχὰς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ιοσθέτουσιν, ὅτι οἱ μὲν ἡγεμόνες τῶν Οὔζων διεπεραιώθησαν τὸν στρον ἐπὶ σκαφῶν, τὸ δὲ ὑπολειφθὲν αὐτῶν πλῆθος κατεστράφη τε-ίως ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτῶν ἐπιτεθέντων Βουλ-ἀρων καὶ Πατζινάκων. Καὶ οὕτω μὲν παριστάνουσι τὰ πράγματα οἱ υζαντῖνοι· ἀλλ' ἡ ῥητὴ μνεία τῆς εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Οὔζων υμμετοχῆς τῶν Βουλγάρων καὶ Πατζινάκων καταδεικνύει, ὅτι τού-ων ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ὅλη ἐκνίκησις τῶν Οὔζων. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖ-αι ὅ τε μικρὸς ἀριθμὸς τῶν συνεδῶν τοῦ Δούκα καὶ ἡ ὅλη νωθρότης οῦ βασιλέως, πεποιθότος πάντως εἰς τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ουλγάρους καὶ Πατζινάκας, εἰς οὓς εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἄμυναν ἀντὶ ωνδήποτε ἀνταλλαγμάτων. Ἀπηλλάγη δὲ οὕτως ὁπωσδήποτε τὸ υζάντιον τῆς ἐπιδρομῆς ἐκείνης τῶν Οὔζων, ὧν τινες προσῆλθον μετὰ ὴν ἧτταν εἰς τὸν βασιλέα καὶ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δημοσίαν χώραν ἐν ακεδονίᾳ ὡς πάροικοι κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, αλαβόντες καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀκολουθοῦν τοὺς Βυζαντίνους πολέμῳ· διὸ καὶ βλέπομεν αὐτοὺς συστρατευομένους ἔπειτα μετὰ οῦ Ῥωμανοῦ Διογένους ἐπὶ τοὺς Τούρκους.

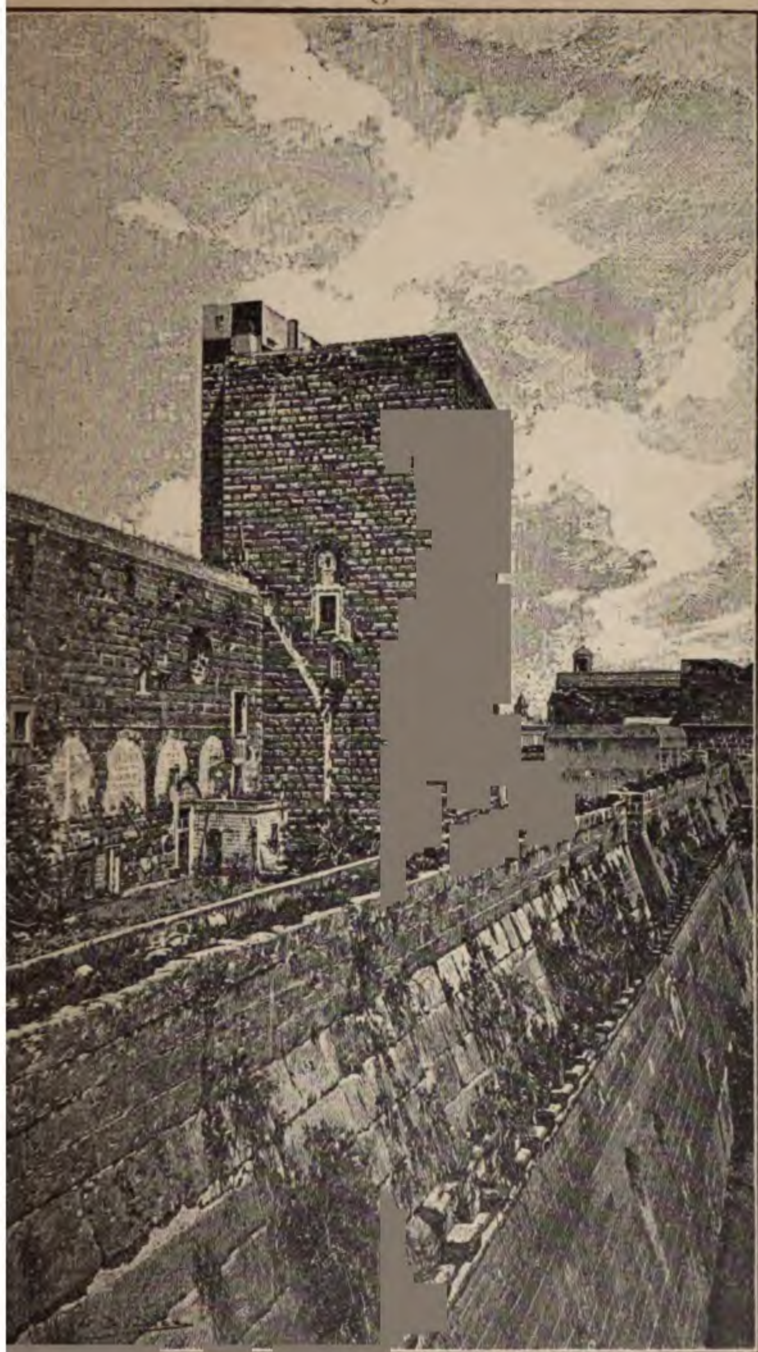
Ἡ αὐτὴ δὲ ἀδράνεια ἡ χαρακτηρίζουσα τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν τῇ κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν ἀμύνῃ ἐπι-ικνύεται καὶ ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ἰταλίας ἀπέναντι τῶν Νορμαν-ων. Οὗτοι ἐκέρδαινον ὁσημέραι ἔδαφος ἀπὸ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἀποχω-ήσεως τοῦ Μανιάκη καὶ τῆς μετ' αὐτῶν κρυφίας συμπράξεως τοῦ Ἀργυροῦ. Οὐδ' εἶχον βελτιωθῆ αἰσθητῶς τὰ τῶν Βυζαντίνων ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ ἀφ' οὗ χρόνου, συνδιαλλασσόμενοι πρὸς τὸν Ἀργυρὸν, εἶχον ἀναδείξει αὐτὸν τῷ 1052 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μο-μάχου δοῦκα Ἰταλίας, Καλαβρίας καὶ Σικελίας. Καὶ μετέβη μὲν ότε ὁ Ἀργυρὸς δὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῷ 1055 ἐπὶ τῆς εοδώρας καὶ τῷ 1058 ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, συνδέονται δὲ

πιθανῶς αἱ εἰς τὴν βυζαντιακὴν αὐλὴν μετακλήσεις ἢ ἐπισκέψεις αὐτοῦ ἐκεῖναι πρὸς διαπραγματεύσεις διεξαγομένας μετὰ τοῦ Βυζαντίου χάριν καταπολεμήσεως τῶν Νορμαννῶν τῆς Ἰταλίας. Πράγματι δὲ βλέπομεν ἐπὶ τοῦ πάπα Στεφάνου Ι' προσέγγισίν τινα τῆς Ῥώμης πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Νικόλαος Β' ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ συμμαχίαν μετὰ τῶν Νορμαννῶν. Τοῦτο δ' ἐπετάχυνε τὰς ἐν Ἰταλίᾳ νορμαννικὰς ἐπιτυχίας. Οἱ Νορμαννοί, ἐπωφελούμενοι τὴν πρὸς ἀλλήλους διαίρεσιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἑλλήνων, κατελάμβανον τὰς πόλεις τὴν μὲν μετὰ τὴν δέ, ἰδίως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γενναίου Ῥογήρου. Σπάνιαι δὲ ὑπῆρξαν αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων, οἷα ἡ τοῦ ἀνδρείου Μαυρικίου, ὅστις μετὰ τῶν ἐπιχωρίων δυνάμεων καὶ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντων εἰς αὐτὸν Βαράγγων ἠδυνήθη νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν Νορμαννὸν Λοφρεῖδον. Ἀλλὰ τοιαῦταί τινες ἀνδραγαθίαι ἦσαν αἱ τελευταῖαι ἀναλαμπαὶ τοῦ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ δυομένου ἤδη ἑλληνισμοῦ. Τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ 1068, δεκαπέντε μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούκα, κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος καθ' ὃ ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀργυρός, ὁ Νορμαννὸς Ῥοβέρτος ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Βάρεως, τοῦ τελευταίου καὶ κυριωτάτου προπυργίου τῶν Ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἰταλίας. Μετὰ κρατερὰν δὲ πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν ὁ στόλος, ὃν ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ὁ Διογένης ὑπὸ τὸν ναύαρχον Στέφανον τὸν Πατερανόν, ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Ῥογήρου Γυισκάρδου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ῥοβέρτου, καὶ ἡ πόλις ἠναγκάσθη τῷ 1071 νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς νικητάς. Οὕτω δὲ κατελύετο τέλεον ἡ βυζαντιακὴ ἀρχὴ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ.

ε'

Ἡ βασιλεία τῆς Εὐδοκίας.

Ἐπλησίαζεν ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ὅτε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1066 κατελήφθη ὑπὸ νόσου, ἥτις, ταλαιπωρήσασ' αὐτὸν ἑπτὰ ὅλους μῆνας, κατεβίβασε τέλος εἰς τὸν τάφον τὸν Μάιον τοῦ 1067. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἐξ Εὐδοκίας τῆς Μακρεμβολιτίσσης ἓξ τέκνα, τρεῖς μὲν θυγατέρας, τρεῖς δὲ υἱούς, τὸν Μιχαήλ, Ἀνδρόνικον καὶ Κωνσταντῖνον. Τούτων δὲ μόνος ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε

ΤΕΙΧΗ ΚΑΙ ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΒΑΡΕΩΣ

γεννηθῇ βασιλεύοντος τοῦ Δούκα καὶ ἦτο κατὰ ταῦτα πορφυρογέννητος, τοὺς δὲ δύο πρεσβυτέρους υἱοὺς εἶχεν ἀποκτήσει ἰδιωτεύων πρὶν ἢ διαδεχθῇ τὸν Κομνηνόν. Διὸ τὸ μὲν πρῶτον μόνος ὁ Κωνσταντῖνος ἠξιώθη τῆς βασιλικῆς προςωνυμίας ἅμα τῇ γεννήσει, οὐ πολὺ δὲ μετὰ ταῦτα ἐδόθη τὸ βασιλικὸν διάδημα καὶ εἰς τὸν πρωτότοκον Μιχαήλ. Μέλλων δὲ νἀποθάνῃ ὁ Δούκας ἀνηγόρευσε μὲν καίσαρα τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, μετεβίβασε δὲ τὴν βασιλείαν εἰς τὴν Εὐδοκίαν ὡς ἐπίτροπον τῶν υἱῶν. Ἀλλὰ παρ' αὐτῆς μὲν ἠξίωσε νὰ μὴ συνάψῃ δεύτερον γάμον, παρὰ δὲ τῶν συγκλητικῶν ἀπήτησεν ἐνυπόγραφον ἔγγραφον, βεβαιοῦν μέν, ὅτι δὲν ἔμελλον νὰ δεχθῶσιν ἄλλον βασιλέα πλὴν τῶν παίδων αὐτοῦ, ὑπογραφὲν δὲ καὶ ὑπὸ τῆς βασιλίσσης, ἀποδεχομένης τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀγαμίας, κατετέθη δὲ τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο παρὰ τῷ πατριάρχῃ.

Κατεῖχε δὲ τότε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀντὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λειχούδη, θανόντος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1063, ὁ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος, ὁ Τραπεζούντιος ἐκεῖνος λόγιος διευθυντὴς τοῦ ὑπὸ τοῦ Μονομάχου ἱδρυθέντος διδασκαλείου τῶν νόμων, ὃν εἴδομεν τῷ 1054 ἀναχωρήσαντα εἴς τινα τῶν μονῶν τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ὁ Ξιφιλῖνος διεδέχθη τὸν φίλον Λειχούδην, ἕνα τῶν τῆς φιλικῆς τετράδος, ἧς πλὴν αὐτῶν συμμετεῖχον Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους καὶ ὁ Μιχαὴλ Ψελλός. Εἶνε δὲ μετὰ τὸν Κηρουλλάριον καὶ τὸν Λειχούδην ὁ τελευταῖος τῶν τριῶν λογίων πατριαρχῶν, εἰς οὓς ὁ Ψελλὸς ἀφιέρωσε μακροὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους. Μετὰ δυςχερείας δ' ἐπείσθη ὁ ἤδη πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἡλικίαν ἔχων Ξιφιλῖνος νὰ δεχθῇ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μετὰ τετράμηνον αὐτοῦ χηρείαν, χειροτονηθεὶς τὴν 1 Ἰανουαρίου 1064 καὶ καταλαβὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὃν ἔμελλε νὰ κοσμήσῃ μέχρι τοῦ 1075.

Ἡ Εὐδοκία ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, κηδεμονεύουσα καὶ τοὺς υἱοὺς Μιχαήλ, Κωνσταντῖνον καὶ Ἀνδρόνικον, ὧν ὁ πρεσβύτερος εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὑπερβῇ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ παρεσκευάζετο εἰς τὸ ἄρχειν ὑπὸ τῆς μητρός, παραδούσης αὐτὸν καὶ εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ Ψελλοῦ, ὅςτις ἦτο πνευματικὸς ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς βασιλίσσης δὲν ἦτο εὐχερές. Οἱ Τοῦρκοι, οὓς εἶχε θρασύνει ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα οἰκτρὰ παραμέλησις τοῦ στρατοῦ, ἔγειναν ἔτι θρασύτεροι, μαθόντες, ὅτι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἐκάθητο γυνὴ σώφρων μέν, ἀλλ' ἀσθενής, παραλαβοῦσα παρὰ

τοῦ ἀνδρὸς τον στρατὸν παραλελυμένον. Διὸ ταχεῖαι ὑπῆρξαν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούκα αἱ πρόοδοι αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ. Κατέχοντες ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Τογρούλβεη καὶ διὰ τῶν ἀνδραγαθιῶν τοῦ Ἀσπασλὰν τὸ πλεῖστον τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς καππαδοκικῆς Καισαρείας κειμένων χωρῶν, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Εὐφρατησίας καὶ τῆς Συρίας, χωρῶν ὧν ἐδέσποζον ἀκόμη οἱ Βυζαντῖνοι. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι, βαρεῖς ἐπελθόντες, ἠδυνήθησαν ἄνευ μεγάλων δυσχερειῶν νὰ καταλάβωσι τὴν Μελιτηνήν, ἣν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν οἱ γενναῖοι αὐτῆς οἰκήτορες, ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, δειλοῦ, πενομένου καὶ κατεχομένου ὑπ' ὀργῆς ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν σιτηρεσίων. Μετὰ δὲ τὴν κατάληψιν τῆς Μελιτηνῆς ὥρμησαν οἱ νικηταὶ ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ἀρχαῖον θρόνον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καππαδοκίας, ἑνὸς τῶν κυριωτάτων θεμάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπικαίρως κειμένην κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰ βόρεια τῆς Συρίας. Ἡ δὲ ἀπώλεια καὶ ταύτης τῆς πόλεως, ἐν ᾗ οἱ κατακτηταί, σπεύδοντες πρὸς νέας ἐπιδρομάς, δὲν ἠδυνήθησαν μὲν νὰ βλάψωσι τὴν σορὸν τοῦ ἁγίου, περιτειχιζομένην δι' ὀχυρῶν κτισμάτων, ἀλλ' ἐλεηλάτησαν τὰς διὰ χρυσοῦ, μαργάρων καὶ λίθων περικεκοσμημένας θυρίδας, ἀνέῳγεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν πρὸς νότον ὁδόν. Διὸ μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς εἰσήλασαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Κιλικίαν, τὸ βυζαντιακὸν θέμα Σελευκείας, καί, ἑνωθέντες μετ' αὐτῶν Τούρκου αὐτομόλου, ὅστις εἶχε περιπέσει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Δούκα, προεχώρησαν εἰς τὸ Χαλέπιον. Ἑνωθέντες δὲ μετὰ τῶν Χαλεπιτῶν ἔδησαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ἀντιοχείας. Καὶ δὲν ἐπεχείρησαν μὲν ἢ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν, ἅτε μὴ κεκτημένοι ναυτικὴν δύναμιν, δυναμένην νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν βυζαντιακὸν στόλον τὸν προστατεύοντα τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ δυνάμενον νἀναπλεύσῃ τὸν Ὀρόντην μέχρι τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλ' ἐδῄωσαν ὅμως τὰ περίχωρα τῆς πόλεως, γενόμενοι πρόξενοι μεγάλου ὀλέθρου. Καθ' ἅπασαν δὲ ταύτην τὴν νικηφόρον πορείαν τῶν Τούρκων οὐδαμοῦ εὑρίσκομεν τὸν βασιλικὸν στρατὸν ὑποστηρίζοντα τὰς σποραδικάς πού καί που ἀποπείρας ἀμύνης καὶ ἐκλάμψεις ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων ἐπιδρομέων, καὶ μόνος στρατηγὸς ἄξιος τοῦ ὀνόματος ἀναφέρεται ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν ὁ δοὺξ ἐκεῖνος Ἀντιοχείας δι' ὑπεραν-

ύπων προςπαθειῶν καὶ δι' ἰδίων μᾶλλον ἢ διὰ βασιλικῶν δυνάμεων ἀχαιτίσῃ τὸν χείμαρρον τῆς ἐπιδρομῆς, ἀλλ' ἀτυχήσας ἕνεκεν ἐλλεί-ως πάσης ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ ἀνικάνου καὶ παντὸς φρονήματος ἐρημένου στρατοῦ ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς τὴν Κωνσταντινούπο-, ὑποστὰς δευτέραν ταύτην πικρίαν τὸ νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν ἀλη-; ὑπευθύνων αἴτιος πάσης συμφορᾶς.

Οὕτω δὲ δεινῶς σαλευομένου τοῦ κράτους ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐπῆλθον ις ἐπιδείνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἐμφύλια κακὰ, δυνάμενα νὰ ινήσωσιν αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Εὐδοκίας. Ῥωμανὸς ὁ Διογένης, ὁ ἀξιος υἱὸς τοῦ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου διακριθέντος καὶ ιτα ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ συνωμόσαντος καὶ αὐτοκτονήσαν-γενναίου στρατηγοῦ Κωνσταντίνου, δοὺξ ὢν τῆς Σαρδικῆς καὶ ἔχων ρμὰς παραπόνων κατὰ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἐμελέτ' ἀποστα-ν ἀπ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τὰς τιμὰς ὧν ἔτυχε παρὰ τοῦ βασιλέως, ιδόντος τὴν ἀνδρείαν ἣν ἐπέδειξε μαχόμενος ἐναντίον τῶν Πατζι-ων. Καὶ ζῶντος μὲν τοῦ Δούκα δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ βου-όμενα, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ παρεσκεύαζε τὴν ἐπανάστασιν συνεννοήσει μετὰ τῶν παριστρίων βαρβάρων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνε-ύχθη βασιλεὺς μερῶν τινων. Ἀλλὰ τῆς σκευωρίας μηνυθείσης εἰς βασίλισσαν, ὁ Ῥωμανὸς συνελήφθη, καὶ, ἀπαχθεὶς δέσμιος εἰς τὴν νσταντινούπολιν, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀλλ' ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ ιὴ γνώμη καὶ αἰφνιδία συμπάθεια τῆς Εὐδοκίας, οἰκτειράσης τὸν ναῖον ἄνδρα, ἔσωσαν αὐτὸν, ἐξορισθέντα εἰς τὴν πατρίδα Καππα-ίαν.

Ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τὸ καταλαβὸν τὴν αὐτοκράτειραν ἐπὶ τῇ θέᾳ ὑποδίκου συνωμότου δὲν ὑπῆρξεν ἁπλῶς οἶκτος. Εἵλκυσε δ' αὐ-τοῦτο μὲν ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς ὁ δυνάμενος νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἡμέραις καθ' ἃς ἐπανειλημμένα ἤρχοντο εἰς τὴν βασιλεύουσαν τάγ-ματα τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπιτυχιῶν τῶν Τούρκων, τοῦτο δὲ ὁ περικαλ-ἀνὴρ ὁ κατατοξεύσας τὴν εὐπαθῆ καρδίαν τῆς λογίας βασιλίσσης. ιηθῶς ὁ Ῥωμανὸς ἦτο ὑψηλὸς μὲν τὸ ἀνάστημα, εὐρύστερνος δὲ εὐόφθαλμος καὶ ἔχων τὴν λευκὴν τοῦ δέρματος χροιὰν ἐπικεκαυ-ην ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν στρατοπέδων. Μάτην δ' ἡ ἐπιεικὴς ψῆφος συγκλήτου, συμμεριζομένης τὴν συμπάθειαν τῆς Εὐδοκίας, ἠλάτ-ε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου εἰς ὑπερορίαν. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ παρέλ-ι δύο μῆνες διαμονῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς πατρίοις κτήμασι κατὰ τὴν

Καππαδοκίαν, ἀνακληθεὶς ὁ Ῥωμανὸς εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀνεδείχθη παρὰ τῆς βασιλίσσης μάγιστρος καὶ στρατηλάτης ἐν ἐπισήμῳ δεξιώσει, καθ' ἣν ἡ Εὐδοκία παρέστη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας μετὰ τῶν τέκνων.

Ἤδη δ' ἐμελέτα ἡ Εὐδοκία νἀναβιβάσῃ τὸν Ῥωμανὸν καὶ εἰς τὸν θρόνον ὡς σύζυγον ἑαυτῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν πρόθεσιν αὐτῆς ταύτην ἀντέκειντο τὰ γράμματα ἐκεῖνα τῆς συγκλήτου, ἐνόρκως ὑποσχομένης νὰ μὴ δεχθῇ ποτε ἄλλον βασιλέα πλὴν τῶν παίδων τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα. Ἐδέησε δὲ νὰ μετέλθῃ ἡ βασίλισσα δόλον, ὅπως ὁ θεματοφύλαξ τῶν γραμμάτων ἐκείνων Ξιφιλῖνος, δελεαζόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ Εὐδοκία ἔμελλε νἀναδείξῃ βασιλέα τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν Βάρδαν, πεισθῇ μὲν αὐτός, πείσῃ δὲ καὶ τοὺς συγκλητικοὺς ἕνα ἕκαστον ἰδίᾳ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν βασίλισσαν νέος γάμος. Ἀρθέντων δὲ τῶν κωλυμάτων, ἤχθη ὁ Ῥωμανὸς τὴν νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου 1067 εἰς τἀνάκτορα, καί, συζευχθεὶς τὴν βασίλισσαν, ἀνηγορεύθη τὴν ὑστεραίαν, 1 Ἰανουαρίου 1068, βασιλεύς.

ς'

Ῥωμανὸς ὁ Διογένης καὶ τὸ στράτευμα.

Ἡ θέλησις τῆς Εὐδοκίας δὲν ἐφαίνετο ἀρκοῦσα νὰ λύσῃ τὸ περὶ τοῦ θρόνου ζήτημα. Ὁ παραγκωνισμὸς τῶν ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα υἱῶν παρὰ τὴν ῥητὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς δὲν ἐξηρέθισε μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς Βαράγγους, δυσαρέστως βλέποντας τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάρρησιν ἑνὸς τῶν γενναίων στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου, ἀντιπροσώπου τῆς ἰθαγενοῦς στρατιᾶς. Δίκην δὲ ἄλλων πραιτωριανῶν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης ἀναλαβόντες οἱ Βάραγγοι τὰ ὅπλα ἠθέλησαν αὐτόκλητοι νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ δικαιώματα τῶν υἱῶν τοῦ Δούκα. Ἴσως δέ, παρακολουθοῦντες τὰς κατόπιν τύχας τοῦ Διογένους, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τῆς ἐνεργείας τῶν Βαράγγων δὲν ἦτο ἀμέτοχος, κρύφα συνεργῶν, καὶ ὁ θεῖος τῶν βασιλοπαίδων Ἰωάννης Δούκας. Ἀλλ' αἱ παρακλήσεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς Εὐδοκίας τὰ προταχθέντα εἰς τοὺς υἱοὺς κατηύνασαν εὐκόλως τὴν στάσιν τῶν Βαράγγων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν ταύτης τῆς στάσεως δὲν ἐπανήλθεν ἐν τῇ αὐλῇ ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη. Ὁ Ἰωάννης Δούκας ἐποφθαλ-

ΡΩΜΑΝΟΣ ΚΑΙ ΕΥΔΟΚΙΑ
ΕΥΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΓΛΥΦΗ ΕΠΙ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣ.

μία τὴν πτῶσιν τοῦ Ῥωμανοῦ χάριν τῶν ἀνεψιῶν ἢ μᾶλλον χάριν ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ, ἐκείνων καταλαμβανόντων τὸν θρόνον, θὰ ἠδύνατο νὰ ἄρχῃ αὐτὸς ἀντ' αὐτῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Εὐδοκία μόνον ἐφ' ὅσον ηὐτύχει ὁ Ῥωμανὸς ἔμεινε πιστὴ εἰς αὐτόν. Ὄργανον δὲ τοῦ Ἰωάννου Δούκα ἦτο καὶ ὁ μέγα ἰσχύων ἐν τῷ παλατίῳ Μιχαὴλ ὁ Ψελλός. Τέλος δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν τινες δὲν ἦσαν πιστοὶ πρὸς τὸν νέον βασιλέα, ἀλλ' ἀνῆκον εἰς τὴν φατρίαν τοῦ οἴκου Δούκα.

Ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἦτο τυφλὸς πρὸς τὰ περὶ αὐτόν. Διό, τοῦτο μὲν θέλων νὰ στηρίξῃ τὸν ἐπισφαλῆ θρόνον διὰ κατορθωμάτων ἐμποιούντων αἴσθησιν, τοῦτο δὲ ἀναγκαζόμενος νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους κινδυνεύοντος ἔν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ, ὥρμησεν ἀκατάσχετος εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἀλλ' ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς μόνην τὴν Ἀσίαν, ἔνθα ὁ κίνδυνος ἦτο ἀμεσώτερος καὶ ἀπειλητικώτερος καὶ ἔνθα δραστηρία ἐνέργεια ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὰ πράγματα. Δυστυχῶς τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα πλέον λείψανα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντιακῆς κυριαρχίας. Ἤδη τῷ 1068 ἔπεσεν ὁ Ὑδροῦς, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὀχυρὰ Βᾶρις ἠναγκάσθη τέλος νὰ παραδοθῇ τῇ 16 Ἀπριλίου 1071 εἰς τοὺς Νορμαννούς. Οὕτως ἐπήρχετο μετὰ μακροχρονίους σπαραγμοὺς ἄδοξον τὸ τέλος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχῆς τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐν Ἀσίᾳ, ἔνθα ὁ Ῥωμανὸς ἀπεφάσισε νὰ προβῇ σθεναρῶς ἐναντίον τῶν Σελδσουκιδῶν, ὁσημέραι κατακτώντων ἔδαφος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ γενναίου ἀνεψιοῦ τοῦ Τογρούλβεη, τοῦ Ἀρπασλάν. Ἦτο δὲ τὸ ἐγχείρημα ἀληθῶς μέγα καὶ τοιοῦτον, ὥστε πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ παρίστατο ἀνάγκη δύο τινῶν, βασιλέως τολμηροῦ καὶ κρατεροῦ αἰχμητοῦ καὶ πολιτείας δυναμένης νὰ διαθέσῃ στρατιὰν καλῶς συγκεκροτημένην. Ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον μόνον τὸν ἕτερον τῶν ὅρων τούτων παρεῖχεν ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους, βασιλέα μεστὸν μένους πολεμικοῦ, δραστήριον καὶ ἀγαθόν, ἔχοντα τελείαν συναίσθησιν τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Ἀλλ' ἡ στρατιὰ εὑρίσκετο ἕνεκα τῆς κακοδιοικησίας τῶν προτέρων ἐτῶν ἐν ἐσχάτῃ ἐκπτώσει. Σύγχρονος ἱστορικός, ὁ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης, ὃν σχεδὸν ἀντιγράφει ὁ Ἰωάννης Σκυλίτζης, παριστάνει διὰ μελανῶν χρωμάτων τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τοῦ Διογένους ἐναντίον τῶν Τούρκων. Οἱ μὲν λόχοι συνέκειντο ἐξ ὀλίγων ἀνδρῶν, οὗτοι δὲ ἦσαν συγκεκυφότες ὑπὸ τῆς πενίας καὶ τῆς μακρᾶς καθυστερήσεως

τοῦ καθωρισμένου ὀψωνιασμοῦ, ἐστεροῦντο δὲ πανοπλίας καὶ ἵππων, ἑπόμενοι δειλοὶ και ἀνάλκιδες εἰς σημαίας ῥυπαρὰς ὡς ὑπὸ καπνοῦ. Στρατηγῶν δὲ δὲν ἐστερεῖτο τὸ κράτος. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν τῶν ὀνομάτων τοῦ Ἰωσὴφ Ταρχανιώτου, τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου, τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου, τοῦ Φιλαρέτου Βραχαμίου, τοῦ Νικηφόρου Βασιλακίου, τοῦ Νορμανοῦ **Oursel de Bailleul**, ὃν Οὐρσέλιον ἢ καὶ Ῥουσέλιον ἐκάλουν οἱ Βυζαντῖνοι. Ἀλλά τινες μὲν τούτων εἶχον ἀπίστως πρὸς τὸν βασιλέα ἢ ἐξήγειρον τὰς ὑπονοίας αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ ἤθελον τὰ πάντα νἀναφέρωσιν εἰς ἑαυτοὺς ἢ ἦσαν κατειλημμένοι ὑπὸ ἀθυμίας, ἀναλογιζόμενοι τὰς μεγάλας ἐλλείψεις τοῦ στρατεύματος. Τέλος δὲ αὐτὸς ὁ στρατὸς ἥκιστα ἦτο μᾶζα ἑνιαία καὶ πειθήνιος, ἐθνικὸν αὐτόχρημα φέρουσα χαρακτῆρα, ἀλλὰ συνέκειτο ἀναμὶξ ἐκ Μακεδόνων καὶ Καππαδόκων, ἐκ Βουλγάρων καὶ Οὔζων, Φράγκων καὶ Βαράγγων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, παρουσιάζετο τὸ δίλημμα, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ ὤφειλε νἀναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα ἐκ τῶν ἐνόντων μετὰ τῆς πρὸ χειρῶν εὑρισκομένης στρατιᾶς ἢ νὰ μεριμνήσῃ τὸ πρῶτον περὶ συντάξεως καὶ βελτιώσεως τοῦ στρατοῦ καὶ εὑρέσεως συμμάχων καταλλήλων. Τὸ δεύτερον τοῦτο ἦτο ἡ γνώμη τοῦ Ψελλοῦ. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιτέλεσιν τοιούτων μεταρρυθμίσεων ἀπῃτεῖτο χρόνος πολὺς καὶ χρήμ' ἄφθονον, οἱ δὲ καιροὶ οὐ μενετοί. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Διογένης νὰ κλείσῃ τὸ οὖς πρὸς τὰς συμβουλὰς τοῦ ὑπερτίμου καὶ νὰ σπεύσῃ ὡς εἶχεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους τῆς αὐτοκρατορίας.

ζ'.

Οἱ πρὸς τοὺς Σελδσουκίδας πόλεμοι.

Ἐπὶ δύο μόνον μῆνας ἔμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ νέος βασιλεύς, εἶτα δὲ διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐνησχολήθη περὶ τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἀσυντάκτου στρατοῦ. Καίτοι δὲ μικρὰ ἦσαν τὰ δυνάμενα νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἐν χρόνῳ βραχεῖ, ἡ φήμη τῆς βασιλικῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Ῥωμανοῦ ταχέως ἐπέδρασεν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἐκφοβήσασ' αὐτούς. Οὐ μικρὸν δ' ὑπῆρξεν ἐντεῦθεν

τὸ κέρδος, διότι ἄνευ τῆς τοιαύτης ταχείας ἐνεργείας τοῦ Ῥωμανοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρπασλὰν Μελικσὰχ, ὅστις, ἐπιτετραμμένος ὑπὸ τοῦ πατρὸς τὸν ἐν ταῖς περὶ τὸν Εὐφράτην χώραις πόλεμον, εἶχε συναγείρει τὸ φθινόπωρον τοῦ 1067 στρατιὰν ἐν τοῖς βορείοις τῆς Ἀρμενίας παρὰ τὰ βυζαντιακὰ σύνορα, ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὸ προδιαγεγραμμένον σχέδιον, τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου ἐπίθεσιν. Καὶ ἀπέστη μὲν τοῦ τοιούτου τολμηροῦ προγράμματος ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν τοῦ βασιλέως, ἃς ἐμεγέθυνον ἡ φαντασία αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἀκούσματα· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἔστειλε δύο μοίρας, τὴν μὲν πρὸς τὰς βορείους χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν δὲ πρὸς τὰ νότια, ἤτοι τὴν Μελιτηνήν, τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν.

Τῶν δύο τούτων τουρκικῶν ἀποσπασμάτων τὸ πρὸς βορρᾶν τραπέν, ἐπιτεθὲν ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τῆς Νεοκαισαρείας, κειμένης ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀρμενίᾳ, τῷ Πόντῳ τῶν ἀρχαίων, οὐ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Λύκου, ἐκυρίευσε καὶ ἐδήωσε τὴν πόλιν καὶ κατάφορτον λαφύρων ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ἐν τούτοις δ' ὁ Διογένης τὸν Μάϊον ἢ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1068 ἐκκινήσας ἐκ τῶν προσθίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶχε τραπῆ διὰ τῆς Λυκανδοῦ πρὸς ἀνατολάς, βαίνων πρὸς τὴν Μελιτηνὴν καὶ σκοπῶν ἔπειτα νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ Συρίαν. Μαθὼν δὲ τὰ συμβάντα ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἐπέστρεψε, καὶ διὰ πορειῶν γοργοτάτων κατέφθασε τοὺς πολεμίους ἐν τοῖς στενοῖς τῆς Τεφρικῆς καὶ τοῦ Ἀργαίου, καί, νικήσας αὐτούς, ἀφῄρεσε πᾶσαν τὴν λείαν καὶ τοὺς ἐκ Νεοκαισαρείας ἀπαχθέντας παρὰ τῶν Σελδσουκιδῶν αἰχμαλώτους.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπιφανῆ ταύτην νίκην μέρος μὲν τῆς στρατιᾶς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Μελιτηνήν, αὐτὸς δ' ἐτράπη ἐπὶ τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ἡ παρακοὴ τῶν εἰς τὸ ἀπόσπασμα τῆς Μελιτηνῆς δοθεισῶν διαταγῶν κατέστησε δυνατὴν τὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐπίθεσιν τοῦ προϊσταμένου τῶν περὶ αὐτὴν Τούρκων, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι καλοῦσιν Ἀλινάλιον. Ἀλλὰ μετὰ τόλμης καὶ σπουδῆς ἀπέκρουσεν ὁ Ῥωμανὸς ταύτην τὴν προσβολήν, ἀποφυγὼν τὸν κίνδυνον. Ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ χειμῶνος μετ' ἐναλλασσούσης τύχης, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχῶς, παρέστη πρὸ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἱεραπόλεως, κατέλαβεν αὐτήν, ἐγκαταστήσας φρουρὰν ὑπὸ τὸν Ἴβηρα Φαρεσμάνην, ἐδήωσε τὰς περὶ τὸ Χαλέπιον καὶ ἐν τῇ Εὐ-

φρατησίᾳ χώρας καὶ ἐποίησεν αἰσθητὴν εἰς τοὺς Σελδσουκίδας τὴν νέαν δύναμιν τοῦ Βυζαντίου.

Ἱκανὰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην στρατείαν κατορθώσας καὶ φοβήσας μὲν τοὺς πολεμίους, ὑψώσας δὲ ὁπωςδήποτε τὸ φρόνημα τοῦ ἐπὶ τοῦ προκατόχου τεταπεινωμένου στρατοῦ, κατισχύσας δὲ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ ἐκ παντοίων ἐθνῶν συμμίκτῳ στρατιᾷ στάσεων καὶ προδοσιῶν, ἀρχομένου τοῦ Δεκεμβρίου 1068 ἐπέστρεψεν εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος, καὶ εἰςῆλθεν εἰς τὴν Κιλικίαν. Ἀλλὰ τὸ δυςχείμερον τῆς τραχείας χώρας καὶ αἱ ἐκ τοῦ ψύχους ταλαιπωρίαι τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν κτηνῶν ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἔφθασε τελευτῶντος τοῦ Ἰανουαρίου 1069.

Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ βασιλέως, ὅςτις, ἤδη πρὶν ἢ ἔλθῃ τὸ ἔαρ, ἐξεκίνησε καὶ πάλιν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πρῶτον δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ διαλλαγὴ πρὸς τὸν Νορμαννὸν Ῥοβέρτον Κρισπῖνον, ὅςτις ἐξ Ἰταλίας εἶχε μετοικήσει εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ταχθῆ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ βασιλέως ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἔπειτα εἶχε τραπῆ ἐκεῖ κατὰ μέρους τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς. Καὶ συνεχώρησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ βασιλεὺς τὸν Κρισπῖνον, εἶτα δὲ διέταξε τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ δαμάσῃ καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, οἵτινες, εἰςελάσαντες εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ἐδῄουν τὴν χώραν. Ἔπειτα δὲ ὁ Διογένης, τραπεὶς ἐκ τοῦ Δορυλαίου πρὸς τὴν Καισάρειαν, κατεπάλαισε πλησίον ταύτης τῆς πόλεως, τῇ βοηθείᾳ μάλιστα τῶν ὑπ' αὐτὸν Φράγκων, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντιμετρηθεῖσαν τουρκικὴν στρατιάν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν νίκην, διώκων τοὺς πολεμίους, μόνον μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐξεκίνησε μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ, φθάσας εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ἡμέρας ἀπὸ τῆς Μελιτηνῆς, ἐθεώρησε τὴν πορείαν ταύτην ἀρκοῦσαν πρὸς ἐκφόβησιν τῶν Τούρκων, καὶ παρεσκευάζετο νἀναζεύξῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ τέλος πεισθεὶς εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ ἐκ τῶν συμπαρακολουθούντων αὐτὸν συμβούλων Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, τοῦ καὶ ἱστορήσαντος λεπτομερέστερον παντὸς ἄλλου τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ ἤρχισε διώκων τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, καραδοκοῦντες τὴν ἐπαναχώρησιν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετέβαλε καὶ πάλιν γνώμην. Μὴ ἀντέχων δὲ πρὸς τὸ θερμὸν κλῖμα τῆς Μεσοποταμίας, ἀπεφάσισε νὰ παραθε-

ίση ἐν ψυχροτέρᾳ χώρᾳ, καὶ ὡς τοιαύτην ἐξέλεξε τοὺς ὑπὸ τῶν Βυ- αντίνων λεγομένους Ἀνθίας, ἤτοι πιθανῶς τὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἀρ- ενίᾳ χώραν τὴν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν λεγομένην Ἄνσδα. Ἀλλὰ βρα- ὺν μόνον χρόνον ἔμεινεν ἐνταῦθα μετὰ τοῦ μικροτέρου μέρους τῆς τρατιᾶς, ὅπερ εἶχε συμπαραλάβει μεθ' ἑαυτοῦ· ἔπειτα δὲ μετεστρα- οπέδευσεν ἐκεῖθεν μετ' ἐπίπονον διὰ τοῦ Ταύρου πορείαν εἰς τὴν Κε- εσίνην· τὸ δὲ μέγιστον μέρος ἀφῆκεν ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἀρ- ενίου Φιλαρέτου, ὅπως ἐξακολουθῇ ἀντεπεξερχόμενον εἰς τοὺς Τούρ- ους. Ἀλλ' ἡ νότιος αὕτη στρατιὰ, στενοχωρηθεῖσα μετ' οὐ πολὺ πὸ τῶν ἐχθρῶν, διελύθη καὶ κατετροπώθη. Οἱ δὲ νικηταὶ εἰςώρμη- αν εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἐξηκολούθησαν τὰς δηώσεις αὐτῶν μέ- ρι τῆς Λυκαονίας, λαφυραγωγήσαντες καὶ τὴν πλουσίαν αὐτῆς πρω- εύουσαν, τὸ Ἰκόνιον. Τότε δὲ μόνον ἀνέζευξαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτε ὁ ασιλεὺς, ἐγκαταλιπὼν τὴν ἐν Κελεσίνῃ στρατοπεδείαν, ἔσπευσε νὰ αταλάβῃ τὰ νῶτα αὐτῶν. Ἀλλὰ, καίπερ πολλὰ μοχθήσας καὶ προ- ωρήσας μέχρις αὐτῶν τῶν βορείων συνόρων τῆς Κιλικίας, δὲν ἠδυ- ήθη νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀκώλυτον αὐτῶν διάβασιν πρὸς νότον. Διὸ ναγκάσθη ὁ Ῥωμανὸς μετὰ θλίψεως νὰ ἐπιστρέψῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ
069 ἄπρακτος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ δ' ἐπιστροφὴ αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν βασιλεύουσαν δὲν πῆλθε, καθ' ἃ φαίνεται, μόνον ἐκ τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκστρατείᾳ πoτυχίας, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ἕνεκα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ούτῳ τῷ μεταξὺ ἐνισχύσεως τῆς στρατοκρατικῆς φατρίας, ἣν ἀντε- ροςώπευον οἱ Κομνηνοί. Διὰ τοῦτο δὲ βλέπομεν τὸ ἑπόμενον ἔτος
070 τὸν Ῥωμανὸν μὴ στρατεύοντα καὶ πάλιν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναθέ- οντα τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἐπὶ τοὺς Σελδσουκίδας πολέμου εἰς τὸν Μανουὴλ Κομνηνόν. Ἦτο δὲ ὁ Μανουὴλ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Ἰσα- κίου Κομνηνοῦ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ εἶχε τιμηθῇ ὑπὸ οῦ αὐτοκράτορος διὰ τοῦ ἀξιώματος κουροπαλάτου. Καίπερ δὲ ὢν εαρὸς τὴν ἡλικίαν, ἅτε ἄγων τὸ πολὺ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλι- ίας ἔτος, ταχέως διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς στρατηγικῆς δεξιότητος νεδείχθη ἀντάξιος τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἀνωτάτης ὑπηρεσίας ομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἤδη δὲ ὁ Μανουὴλ εἶχε προχω- ήσει εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἐνεδεικνύοντο τἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς τόλμης αὐτοῦ καὶ τῆς πειθαρχίας, ἣν κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν στρατιὰν, ὅτε τὸν Ῥωμανὸν κατέλαβεν ἡ ζηλοφθονία ἢ μᾶλλον

ἡ ἀντίδρασις ἐναντίον τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων εἰς τὴν στρατοκρατικὴν φατρίαν ὑποχωρήσεων. Διὸ ὑπεκρίθη μὲν χαρὰν ἐπὶ ταῖς πρώταις ἐπιτυχίαις τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλὰ διέταξεν αὐτὸν νἀποσπάσῃ μέγα μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς πρὸς λύσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας τῆς ἐν Συρίᾳ Ἱεραπόλεως. Μετ' οὐ πολὺ δ' ὁ Μανουὴλ ὁρμήσας μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ ἐπὶ τὴν Σεβάστειαν, ἀντεπεξῆλθε πρὸς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἡττήθη, αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τῶν ἐπ' ἀδελφαῖς γαμβρῶν Μιχαὴλ τοῦ Ταρωνίτου καὶ Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ἀναγόντων ἀμφοτέρων τὸ γένος εἰς ἐπιφανεῖς οἴκους τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ἐπὶ βραχὺ μόνον ἔμειναν οἱ αἰχμάλωτοι εἰς χεῖρας τῶν ζωγρησάντων αὐτοὺς Τούρκων, τὸ δ' ἔαρ τοῦ **1071** παρέστησαν πάλιν ἐλεύθεροι ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ ζωγρήσαντος αὐτοὺς Σελδσουκίδου ἀρχηγοῦ, ὃν ἤγαγε διὰ δόλου διαβουκολήσας ὁ Κομνηνὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν πρόεδρον. Καλοῦσι δὲ τὸν Τοῦρκον τοῦτον ἀρχηγὸν οἱ μὲν Βυζαντῖνοι Χρυσόσκουλον, αἱ δὲ ἀρμενικαὶ πηγαὶ Κούρδην.

ν'.

Ἧττα καὶ ζώγρησις τοῦ βασιλέως.

Ἐν τούτοις δ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Σεβαστείᾳ ἧτταν τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἤρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ οὐχ ἧττον δεινὸν ἄγγελμα τῆς ἁλώσεως τῶν ἐν Φρυγίᾳ Χωνῶν, τῶν ἀρχαίων Κολασσῶν, τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων δηώσεως καὶ βεβηλώσεως τοῦ ἐν αὐταῖς περιωνύμου ναοῦ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ τοῦ ὑπὸ πλημμύρας τοῦ παραρρέοντος Λύκου ἀποπνιγμοῦ πλείστων ὅσων κατοίκων, καταφυγόντων εἰς σήραγγα παρακειμένην εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ δὲ εἴδησις αὕτη, ἐξ ἧς ἐγίνετο κατάδηλος ἡ ἀποθράσυνσις τῶν Τούρκων, ἀποτολμησάντων νὰ προβῶσιν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγγύτατ' αὐτῶν τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐνέπλησε τὴν βασιλεύουσαν ἀπογνώσεως καὶ ἀνησυχίας. Ηὔξανε δὲ ταύτην ὁ φόβος ἀπὸ τοῦ Ἀρπασλάν, ὅστις, ἐμπιστευθεὶς μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ πόλεμον εἰς ὑποδεεστέρους στρατηγούς, ἀνέλαβε τῷ **1071** καὶ πά-

λιν αὐτὸς τὸν ἀγῶνα. Τἀγγέλματα δὲ ταῦτα ἠνάγκασαν τὸν Ῥωμανὸν Διογένην νὰ ἐξορμήσῃ καὶ πάλιν αὐτὸς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, εἰ καὶ εἰς τὴν τοιαύτην πρόθεσιν οὐτοῦ ἀντέκειντο ὁ Νικηφόρος Παλαιολόγος, ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων Κωνσταντῖνος Ψελλὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Ἰωάννης.

Τῇ 12 Μαρτίου 1071 ὁ αὐτοκράτωρ διεπεραιώθη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου παλάτια τῶν Ἡρίων καὶ μετ᾽ ἐπιθεώρησιν τῆς στρατιᾶς ἐξεκίνησε κατὰ τῶν πολεμίων. Διαβὰς δὲ τὸν Σαγγάριον καὶ ἔπειτα τὸν Ἅλυν, προεχώρησε μέχρι τῆς Θεοδοσιουπόλεως, τοῦ σημερινοῦ Ἐρζερούμ, ὅπου πλέον εὑρίσκετο ἐγγὺς τῶν Τούρκων. Ἀλλ᾽ ἡ μετ᾽ αὐτῶν σύγκρουσις ἐπέπρωτο νὰ μὴ εἶνε εὐτυχὴς διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ῥωμανὸς ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ θάρρους μὲν καὶ κατὰ καθῆκον, ἀλλὰ δύσθυμος, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦτο διατεθειμένη φιλυπόπτως. Αὐτοὶ οἱ ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀντιστάντες εἰς τὴν ἐκκίνησιν αὐτοῦ ἦσαν κρύφιοι ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, καραδοκοῦντες τὴν πτῶσιν τοῦ Διογένους ἐκ κατηγορίας ἐπὶ ἀδρανείᾳ ἢ ἐξ ἀποτυχίας ἐν τῇ δράσει. Τὰς δ᾽ ἐπὶ ἀντιδράσει ὑπονοίας τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου ἀποδεικνύει ἡ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἐπὶ τοὺς Τούρκους πορείαν αὐτοῦ ἐκ τῆς στρατιᾶς ἀπομάκρυνσις τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου καὶ τοῦ μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ συνοδεύοντος τὸν Ῥωμανὸν Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἀντικαταστήσαντος αὐτὸν ἀδελφοῦ Ἀλεξίου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἢ παραγκώνισιν τῶν προφανῶς δρώντων τούτων ἀνδρῶν καὶ τμημάτων ὅλων τῆς στρατιᾶς, ἅτινα ἐφαίνοντο μὴ τυγχάνοντα τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Ῥωμανὸς πλὴν τῶν πολεμίων, πρὸς οὓς εἶχε νὰ παλαίσῃ, εἶχεν ἐν τῷ ἰδίῳ στρατοπέδῳ τοὺς ἐποφθαλμιῶντας αὐτὸν καὶ ἀντιπράττοντας, ὧν προεξεῖχε δίκην ἄλλου κατασκόπου ὁ υἱὸς τῆς Εὐδοκίας καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Ἀνδρόνικος οἱονεί τις ἀντιπρόσωπος αὐτῶν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχθρῶν.

Ἐκ Θεοδοσιουπόλεως ἐφαίνετο σκοπῶν ὁ Ῥωμανὸς νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ περσικὰ σύνορα, ἐπειδὴ ὁ Ἀρπασλὰν, ἤδη ἐκκινήσας ἐκ τῆς Περσίας, προέβαινεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τὴν πρὸς ταὐτόσε ὁδὸν τοῦ Ῥωμανοῦ ἔφρασσον δύο μάλιστα φρούρια, ὧν ἐκράτουν οἱ Τοῦρκοι, τὸ Μαντζικίερτ καὶ τὸ Χλίατ παρὰ τὴν σήμερον καλουμένην λίμνην τοῦ Βὰν ἐν τοῖς νοτιοανατολικοῖς τῆς Ἀρμενίας. Διὸ

έστειλεν ὁ Ῥωμανὸς τὸ ἄριστον μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, συνιστάμενον ἐκ τῶν Οὔζων καὶ Φράγκων μισθοφόρων ὑπὸ τὸν Οὐρσέλιον, ἵνα καταλάβωσι τὸ Χλίατ. Ἀλλὰ ταχὺς ἐπελθὼν ὁ Ἀρπασλὰν μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων ἱππέων ἐστενοχώρει τὴν ὑπὸ τὸν Οὐρσέλιον στρατιάν, ἣν ἐνίσχυσεν ὁ βασιλεὺς ἀποστείλας πρῶτον μὲν τὸν Ἰωσὴφ Ταρχανιώτην, εἶτα δὲ τὸν μάγιστρον Βρυέννιον καὶ τέλος τὸν δοῦκα Θεσσαλονικηπόλεως Νικηφόρον Βασιλάκιον. Καὶ ἠναγκάσθησαν μὲν τέλος νὰ ὑποχωρήσωσιν οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ὁ Βασιλάκιος, προδραμὼν τῆς ὁμοφύλου στρατιᾶς ἐν τῇ διώξει τῶν πολεμίων, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ζωγρηθεὶς ἤχθη δέσμιος πρὸς τὸν σουλτάνον.

Οὐχ ἧττον καὶ παρὰ τὰ τέως ἐπιτευχθέντα ὁ Ἀρπασλάν, θεωρῶν τὸν Ῥωμανὸν ἰσόπαλον, ἦλθε πρὸς αὐτὸν εἰς λόγους περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προέβαλεν ὅρους οὓς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδεχθῇ ὁ ἀντίπαλος, εἰ καὶ τὰ προανακρούσματα τῆς ἤδη τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον λυμαινομένης προδοσίας ὤφειλον νὰ καταστήσωσι συνετώτερον τὸν Ῥωμανόν.

Οὕτω δὲ συνεκροτήθη μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς καὶ τῆς τοῦ Ἀρπασλὰν τῇ 25 ἢ 26 Αὐγούστου 1072 μάχη δεινὴ οὐ μακρὰν τοῦ Μαντζικίερτ, πιθανῶς δὲ παρὰ τὴν πόλιν Ζάχραν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Ἄραψ χρονογράφος Ἀλμακίν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ κρατήσῃ τοῦ πεδίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ διώξῃ τοὺς πολεμίους. Ἀλλ' ὅτε, ἐπερχομένης τῆς νυκτός, ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον ἀναζεύξεως, ὁ συγγενὴς τοῦ Μιχαὴλ Δούκα Ἀνδρόνικος, παραστήσας, ὅτι τοῦτο ἦτο σύνθημα ὑποχωρήσεως, ἤγαγεν εἰς φυγὴν τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιάν, ἧς μετέσχον κατὰ μοίρας οἱ ὑπηρετοῦντες τὸν βασιλέα Ἀρμένιοι. Ἰδόντες δὲ ταῦτα οἱ πολέμιοι ἐπετέθησαν σθεναρῶς ἐναντίον τῶν περιστοιχιζόντων τὸν βασιλέα, ὅστις, ἀπομονωθεὶς ἀπὸ τῶν ἀμυντόρων αὐτοῦ καὶ τραυματισθείς, ἐζωγρήθη μετὰ γενναίαν πάλην. Προστιθεμένη δ' αὕτη ἡ αἰχμαλωσία εἰς τὸν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ κατὰ τὴν φυγὴν ἐπελθόντα θάνατον ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, Λέοντος τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, τοῦ μαγίστρου Εὐστρατίου καὶ τοῦ πρωτασηκρῆτις Χοιροσφάκτου, καθίστανεν ἔτι θλιβερωτέραν τὴν πανωλεθρίαν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς.

Φέρων δ' εὐτελῆ ἀμπεχόνην ἤχθη τὴν ὑστεραίαν ὁ αἰχμάλωτος Ῥωμανὸς πρὸς τὸν νικηφόρον Ἀρπασλάν, ὅστις ἐδεξιώθη φιλοφρόνως καὶ βασιλικῶς καὶ ἀνέδειξε σύνδειπνον καὶ

τῶν προσηκουσῶν εἰς τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα τιμῶν. Μετὰ ὀκταήμερον δὲ συμβίωσιν ἀπέλυσεν ὁ Ἀρπασλὰν τὸν Ῥωμανόν, συνθηκολογήσαντα μετ' αὐτοῦ καὶ ὑποσχεθέντα βαρέα λύτρα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετέβη ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Θεοδοσιούπολιν τῆς Ἀρμενίας, ὅπως ἀλλάξῃ ἣν ἐφόρει τουρκικὴν στολὴν διὰ καινουργῶν βασιλικῶν ἱματίων καὶ θεραπεύσῃ τὴν ἐν τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τρωθεῖσαν χεῖρα. Ἄρας δ' ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὰς κώμας τῆς Ἰβηρίας, ὁπόθεν ἔπειτα προεχώρησε πρὸς τὰ βορειοδυτικά, εἰς τὸ θέμα τῆς Κολωνίας, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾧ κατὰ μικρὸν συνήγοντο οἱ περισωθέντες ἐκ τῆς στρατιᾶς. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ ἐν τῇ βασιλευούσῃ.

θ'

Ὁ θάνατος τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Ἀρπασλάν.

Ὅτ' ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἄγγελμα τῆς ἥττης τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καὶ τῆς ζωγρήσεως τοῦ βασιλέως, ἡ Εὐδοκία, ὑπολαμβάνουσ' ἀδύνατον τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρπασλὰν ἀπόλυσιν τοῦ Ῥωμανοῦ, μετεπέμψατο τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώτου συζύγου Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, συμπράττοντος δὲ καὶ τοῦ Ψελλοῦ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ ἐκ τοῦ προτέρου γάμου υἱὸς τῆς Εὐδοκίας Μιχαὴλ ὁ Δούκας, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Βχράγγων.

Βλέπων δὲ ὁ νέος βασιλεύς, ὅτι ὁ Ῥωμανὸς δὲν παρῃτει τὴν σκέψιν τῆς παλινορθώσεως τοῦ ἀποβληθέντος θρόνου, ἀλλὰ προχωρῶν εἶχε φθάσει εἰς τὴν Ἀμάσειαν τοῦ Πόντου, ἐξέπεμψε κατ' αὐτοῦ τὸν νεώτερον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον. Καὶ ἠναγκάσθη μέν, ἡττηθεὶς ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ, νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ Διογένης εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἀλλ' ἡ εἰς αὐτὸν παρεχομένη ὑποστήριξις ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου δουκὸς Ἀντιοχείας Χατατούρη ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν εἰς ἐπιμονήν, κέντρον τῆς ἀντιστάσεως ἀναδείξαντα τὴν Κιλικίαν, ὅθεν συνεννοεῖτο καὶ μετὰ τοῦ Ἀρπασλὰν περὶ βοηθείας.

-απολέμησιν τοῦ Διογένους ἀνέ-
τρέψαντος εἰς τὴν Κωνσταν-

τινούπολιν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Πόντου ὑποχώρησιν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος συμπράττων μετὰ τοῦ Φράγκου Κρισπίνου. Κατορθώσας δ' ὁ Ἀνδρόνικος νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ἀφυλάκτων στενῶν τῆς Ποδανδοῦ ἐν Κιλικίᾳ, εὑρέθη τὸ πρῶτον ἀντιμέτωπος τοῦ Χατατούρη, ὅστις, πεσὼν ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ μάχῃ ἐκ τοῦ ἵππου, συνελήφθη πεζὸς, τῶν περὶ αὐτὸν φυγόντων. Μετὰ δὲ τὴν ἧτταν ταύτην τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας οἱ νικηταὶ, πολιορκήσαντες τὰ παρὰ τὸν Εὐφράτην Ἄδανα, ἐν οἷς ἦτο συγκεκλεισμένος ὁ Διογένης, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ ἕνεκα σπάνεως τῶν ἐπιτηδείων. Παραδιδόμενος δὲ ὁ ἔκπτωτος βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ περιβληθῇ τὸ ῥάσον καλογήρου, μένων ἀνενόχλητος τοῦ λοιποῦ. Ἔκτοτε δ' ἐπὶ εὐτελοῦς ὀχούμενος ὑποζυγίου παρηκολούθει τὸν νικητὴν Ἀνδρόνικον ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχον δὲ φθάσει εἰς τὸ Κοτυάειον τῆς Φρυγίας, ὅτε κατὰ διαταγὴν ἐκ τῆς βασιλευούσης ἀποσταλεῖσαν ἐξωρύχθησαν τοῦ ἀτυχοῦς οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνηλεῶς καὶ ἀφιλανθρώπως παρὰ τὰς πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ προσπαθείας τῶν τριῶν ἐπισκόπων, οἵτινες εἶχον ἐγγυηθῇ εἰς αὐτὸν ἀνενόχλητον βίον, ἂν περιεβάλλετο τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀνδρόνικος λέγεται μάτην ἀντιστὰς εἰς τὸ παράσπονδον ἐκ τοῦ Βυζαντίου κέλευσμα, ὅπερ, καθ' ἃ φαίνεται, δὲν προήρχετο κἂν παρ' αὐτοῦ τοῦ νέου αὐτοκράτορος Μιχαὴλ, ἀλλὰ παρὰ μόνου τοῦ καίσαρος Ἰωάννου.

Εἰς δὲ τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην τύφλωσιν, ἐπελθοῦσαν μετὰ προηγουμένην ἀπόπειραν δηλητηριάσεως, δὲν ἠδυνήθη νἀνθέξῃ ἐπὶ μακρὸν ὁ Ῥωμανός. Τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐξωρυγμένους καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον ἐξῳδηκὸς καὶ βρύον σκωλήκων καὶ δυσωδίας δίκην πτώματος σεσηπότος ἤχθη μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ διεπεραιώθη εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, ἔνθα ἔμελλε νὰ μονάσῃ ἔν τινι ὑπ' αὐτοῦ δομηθείσῃ μονῇ. Θλιβερὰ δὲ πάντως καὶ συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ συνάντησις μετὰ τῆς συζύγου Εὐδοκίας, ἥτις εἶχε ζητήσει παρὰ τοῦ βασιλεύοντος υἱοῦ τὴν χάριν νἀπέλθῃ εἰς ἐκείνην τὴν νῆσον, ἂν μὴ ἐπιτηδείως ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τοῦ τὴν ἀρχὴν κυρίως διαχειριζομένου θείου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Δούκα. Ἀλλ' εἰς τὴν Εὐδοκίαν μόνον ἡ παράστασις εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ ἀτυχοῦς συζύγου ἐπεφυλάσσετο, ἐπειδὴ πράγματι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς τὴν Πρώτην ἄφιξιν ἐξέπνευσεν ὁ Ῥωμανός. Μόνον δὲ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ὁ νέος αὐτοκράτωρ Νικηφόρος

ὁ Βοτανειάτης ἀνεκάλεσεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἀμείβουσαν ὑπὸ τὸ ἔνδυμα καλογραίας τόπον ἐκ τόπου, καὶ ᾤκισεν εὐπρεπῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ καὶ τῶν θυγατέρων, αἵτινες, πλουσίως προικισθεῖσαι, συνεζεύχθησαν μετὰ συγκλητικῶν. Καὶ εἰς τὸν βασιλικὸν δὲ θρόνον ἐσκέφθη μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου νὰ ἀναβιβάσῃ καὶ πάλιν τὴν Εὐδοκίαν ὁ Νικηφόρος ὡς σύζυγον ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἐκεῖνο ἐναυάγησεν ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεως ἰσχυρῶν μοναχῶν.

Τὸ δὲ αὐτὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ῥωμανοῦ, τὸ 1072, οὐχ ἧττον οἰκτρῶς ἐκείνου κατέστρεψε τὸν βίον ὁ μέγας αὐτοῦ ἀντίπαλος Ἀρπασλάν. Ὁ σουλτάνος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ ἐπὶ μακρὸν τὰ ἐκ τῆς ἐκνικήσεως τοῦ Διογένους ἐν τῇ παρὰ τὴν Ζάχραν μάχῃ ἀγαθά. Ὡς ἐνδεικνύεται ἐκ τῆς ἔκτοτε ταχυτέρας προχωρήσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῶν Τούρκων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἡ παραχώρησις μεγάλων αὐτῆς μερῶν εἰς τὸν Ἀρπασλὰν ἐν περιπτώσει μὴ ἀποτίσεως εἰς αὐτὸν τῶν ὑπεσχημένων μεγάλων λύτρων περιελαμβάνετο ἐν τῇ συνθήκῃ τῇ ὁμολογηθείσῃ μετὰ τὴν νίκην ἐκείνην. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπησχόλησαν αὐτὸν ἐμφύλιοι ἀγῶνες καὶ ἀποστασίαι, ἀναγκάσασαι αὐτὸν νὰ προελάσῃ μέχρι τοῦ Τουρκεστάν. Ἀλλά, διαβὰς τὸν ποταμὸν Ὦξον, ἐφονεύθη ἐν τῇ ὑπ᾽ αὐτοῦ καταληφθείσῃ πόλει Βερζὲμ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς Ἰουσοὺφ, ἐκφυγόντος τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου παρασκευασθεῖσαν ἀτιμωτικὴν αὐτοῦ τιμωρίαν. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱὸς Μελικσὰχ οὐχ ἧττον φιλοπόλεμος καὶ ἔνδοξος τοῦ πατρός. Ἀλλ᾽ ἔριδες καὶ ἀντιζηλίαι ἐκραγεῖσαι μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρπασλὰν ἐγκατασταθέντων ἐν Συρίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τοπαρχῶν ἀνέστειλαν ἐπί τινα χρόνον τὴν ὁρμὴν τῶν Σελδσουκιδῶν ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων καὶ παρέσχον ἀνάπαυλάν τινα εἰς τὸ Βυζάντιον ἐν ταῖς ἡμέραις καθ᾽ ἃς ἦρχεν ὁ ἀνάξιος διάδοχος τοῦ Ῥωμανοῦ.

ι'

Μιχαὴλ ὁ Παραπινάκης καὶ οἱ περὶ αὐτόν.

Ὁ νέος βασιλεύς, τὸ δημιούργημα τοῦ Ψελλοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε καλλίτερος τοῦ προστάτου. Μάτην ὁ Ψελλὸς ἐπιδαψιλεύει εἰς αὐτὸν τἄριστα τῶν ἐγκωμίων, λέγων, ὅτι ὁ σώφρων νεανίας, ὅςτις οὔτε

ὑπὸ τῶν ἡδονῶν εἱλκύετο, οὔτε ὑπὸ τῆς γαστρὸς ἡττᾶτο, οὔτε εἰς κώμους ἐπεδίδετο καὶ ἀπείχετο αἰδημονέστατα τῶν ἐρώτων, εἶχε σύνεσιν γέροντος. Καὶ ἂν κατὰ γράμμα πιστεύσωμεν τὸν ἐγκωμιαστήν, οἱ ἔπαινοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν λογιότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα καὶ εἰς τὴν περὶ λόγους καὶ στίχους ἐνδελεχῆ αὐτοῦ διατριβὴν δεικνύουσιν, ὅτι ὁ Μιχαὴλ Δούκας, οὗ ἄλλως δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν τὰ συγγραφικὰ δοκίμια, ἦτο ματαιόσχολος μᾶλλον λογιώτατος ἢ κυβερνήτης ἀγαθὸς ἐν περιστάσεσι τῆς πολιτείας δυσχερεστάταις. Καὶ ὁ μὲν ψωμοκόλαξ Ψελλὸς ἔχει δίκαιον καυχώμενος, ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ὃν εἶχεν ἴδει ἐν ἀγκάλαις γαλακτοτροφούμενον καὶ χαίρων ἔβλεπε νῦν ἀναδεδημένον διὰ τῆς βασιλικῆς ταινίας, οὔτε εἴς τινα τῶν ἀδελφῶν, οὔτε εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους τοῦ γένους αὐτοῦ οὔτε εἰς ἱεροὺς καὶ θείους ἄνδρας εἶχε τοσαύτην ἐμπιστοσύνην, ὅσην εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ δυστύχημα εἶνε, ὅτι καὶ τἆλλα σκεύη τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μιχαὴλ δὲν ἦσαν καλλίτερα τοῦ Ψελλοῦ, οὗτινος ἡ μὲν παίδευσις ἦτο βεβαίως ἀγαστή, ἀλλ' ὄχι ὁμοίως ἀξία ἐπαίνων ἡ πολιτικὴ ὀξυδέρκεια καὶ εὐστάθεια. Πράγματι οὔτε οἱ περιστοιχίζοντες τὸν αὐτοκράτορα ἐξ ἀνάγκης, ἅτε προσγενεῖς εἰς αὐτὸν ὄντες, οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρόνικος καὶ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης, οὓς ἐπ' ἴσης περισαίνει διὰ κολακειῶν καὶ ἐγκωμίων ὁ Ψελλός, ἠδύναντο νἀγάγωσι διὰ τῆς συμπράξεως αὐτῶν καὶ τῶν συμβουλῶν εἰς ἀγαθὰ τὸν βασιλέα, οὔτε ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος εἰς ὃν ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃ μὲν τοὺς πόρους τῆς πολιτείας ἐν ἡμέραις καθ' ἃς εἴπερ ποτὲ εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων τὸ κράτος, νὰ καταστήσῃ δὲ τὸν Μιχαὴλ Δούκαν ἀγαπητὸν εἰς τὰ πλήθη.

Ὁ ἐκλεκτὸς δὲ οὗτος τοῦ βασιλέως ὑπῆρξεν ὁ Νικηφόρος, ὅστις, ἀγνοουμένου τοῦ οἰκογενειακοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, εἶνε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν Νικηφορίτσης. Εἷλκε δὲ οὗτος τὸ γένος ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἄγκυραν μικρασιατικῆς Γαλατίας, πρὸς ἣν ἀντεστοίχει τὸ βυζαντιακὸν θέμα τῶν Βουκελλαρίων, καὶ ἦτο *δεινὸς ἐπιτορῆσαι καὶ ῥάψαι πράγματα* κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ συγχρόνου ἱστοριογράφου Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτου, ὅστις εἰκονικώτατα ἐχαρακτήρισε τὸν ἄνδρα. Ὁ Νικηφορίτσης, ὑπηρετήσας ὡς γραμματεὺς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἤδη ἔκτοτε εἶχεν ἐπιδείξει τὴν σκαιότητα αὐτοῦ καὶ τὰς συκοφαντικὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς. Ὄχι δὲ ὀλιγωτέρας κακίας ἐπί

χείας, ἔνθα διοικῶν ἐμαρτύρησε τὸ πρῶτον τὴν ἔκτοτε κυριαρχοῦσαν κυριωτάτην αὐτοῦ ἀδυναμίαν, τὴν φιλοχρηματίαν, ἥτις δὲν ἔπαυσε καὶ ὅτε ἀργότερον ἐστάλη εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου ὡς πραίτωρ καὶ κριτής. Ἐκεῖθεν δὲ μετεπέμψατο τὸν Νικηφορίτζην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μιχαὴλ Δούκας. Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ ἐκλέξας τοιοῦτον ὑποκείμενον, ὅπως ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἀρχὴν λογοθέτου τοῦ δρόμου, ἀνταποκρινομένην μὲν πρὸς τὸ σημερινὸν ἀξίωμα γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν ταχυδρομείων, ἀλλ' ἔχουσαν καὶ προσθέτους λειτουργίας ἀναδεικνυούσας τὸν περιβεβλημένον αὐτὴν οἱονεί τινα σημερινὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν μετά καί τινων δικαιωμάτων ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν ; Δυσκόλως δυνάμεθα νἀποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ ἐκλέξας τὸν διαβόητον ἄνδρα ὑπῆρξεν ἀπ' εὐθείας αὐτὸς ὁ Μιχαήλ, ὅστις δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ λησμονῇ, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἀποπέμψει εἰς Ἀντιόχειαν τὸν Νικηφορίτζην, ἀγανακτήσας ἐπὶ τῇ κατ' αὐτῆς τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας βυσσοδομευθείσῃ συκοφαντίᾳ περὶ μοιχείας. Βλέποντες δὲ τὸν Ψελλὸν διατηροῦντα ἀρκετὰ συχνὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Νικηφορίτζη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίας αὐτοῦ, δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι καὶ τοῦτον αὐτὸς ἐπέβαλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

Ἀλλ' ὁ εἰς τὰς τοιαύτας συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τυφλῶς παραδεδομένος νεανίας δὲν ἤργησε νὰ ὑποστῇ τὰ πάνδεινα ἐκ τῆς ὀλεθρίας ἐκείνης ἐμπιστοσύνης, γενόμενος θῦμα τῆς κακῆς ἐκλογῆς τοῦ Νικηφορίτζη. Ὁ νέος λογοθέτης τοῦ δρόμου, ἀντικαταστήσας ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν ἄνδρα παρὰ πάντων ὁμολογούμενον ἄριστον, τὸν εὐνοῦχον ἀρχιερέα τῆς Σίδης, ἀφ' οὗ πρῶτον κατώρθωσε διὰ τοῦ συστήματος τῆς συκοφαντίας νἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς γειτονίας τοῦ βασιλέως πάντας τοὺς οἰκειοτάτους εἰς αὐτὸν καὶ ἀπομονώσῃ τὸν ἄνακτα, ἐπεδόθη ἀκράτητος εἰς τὰς κακὰς αὐτοῦ ἕξεις. Ἄνδρες ἀθῶοι κατηγοροῦντο καὶ κατεδιώκοντο, ἀπῃτεῖτο ἡ ἀπότισις χρημάτων μὴ χρεωστουμένων, διενηργοῦντο δημεύσεις καθολικαὶ καὶ μερικαί, ἐλακπατεῖτο ἀναιδῶς τὸ δίκαιον καὶ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀσφάλεια περιουσίας. Μεγαλυνόμενος δὲ καὶ θησαυρίζων ὁ πανίσχυρος ἐκτο- … τῆς διαβολῆς, τῶν παρανόμων εἰσπράξεων καὶ τῆς εἰς τοὺς προ- … παροχῆς τῶν τιμῶν καὶ τῶν ὠφελημάτων, ἀνέδειξεν … μα τὴν δωροδοκίαν, λαμβάνων χρήματα παρὰ πάν- … ων στρατιωτῶν καὶ τελωνῶν καὶ εἰσπρακτόρων.

Τέλος δὲ προέβη καὶ εἰς τρόπον πλουτισμοῦ ἐπαισχυντότατον, ἐπισύραντα μὲν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πλήθους, προκαλέσαντα δὲ τὴν χλευαστικὴν ἐκείνην ἐπωνυμίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ διακρίνῃ τὸν Μιχαὴλ ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων βασιλέων. Συμπεσούσης ἀφθονίας σίτου, ἐνήργησεν, ὅπως περισυλλεχθῇ ἅπασα ἡ παραγωγὴ τῆς Θράκης εἰς ἀποθήκην ἐκτὸς τῆς πόλεως Ῥαιδεστοῦ, καὶ, κηρυχθέντος μονοπωλίου τοῦ σίτου, ἐξηναγκάσθησαν οἱ πολῖται νἀγοράζωσι τὰ σιτηρὰ ἐκ τῆς κληθείσης βασιλικῆς ἐκείνης ἀποθήκης. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ὑπέρογκος τιμὴ τοῦ σίτου, πωλουμένου ἀντὶ χρυσοῦ νομίσματος καθ' ἕκαστον μόδιον· οὐδὲ περιωρίζετο τὸ κακὸν εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ἀλλὰ πρὸς τὸ μονοπώλιον ἐκεῖνο συνεδέοντο παντοῖαι καταχρήσεις τοῦ λογοθέτου, ὠφελουμένου σὺν τοῖς ἄλλοις ἓν πινάκιον, ἤτοι ἓν τέταρτον τοῦ μοδίου, καθ' ἑκάστην μονάδα. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης *παρὰ πινάκιον* πωλήσεως τοῦ μοδίου παρὰ τοῦ λογοθέτου, ἀποδοθείσης εἰς τὸν βασιλέα ἀντ' αὐτοῦ, ὁ Μιχαὴλ ἐπωνομάσθη *Παραπινάκιος* ἢ Παραπινάκης.

ια'

Βυζαντῖνοι καὶ Τοῦρκοι. Ἡ τύχη τοῦ Οὐρσελίου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ θάνατος τοῦ Ἀρπασλὰν δὲν κατέπαυσε τὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων. Τῶν Βυζαντίνων μὴ ἀναγνωρισάντων ὡς ἔγκυρον τὴν μεταξὺ τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρπασλὰν Μελικσὰχ ἀνέθηκε τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου εἰς τὸν ἐξάδελφον Σουλεϊμὰν, ἄνδρα οὐ μόνον ἐμπειροπόλεμον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ δεξιόν. Διαγνοὺς δὲ οὗτος, ὅτι ἔδει νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Βυζαντίνους οὐ μόνον διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων τρόπων, τελεσφορώτατ' ἀπήλλαξε τῆς δουλοπαροικίας ἀντὶ ἐπιβληθέντος κεφαλικοῦ φόρου τοὺς ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλαμβανομένοις βυζαντιακοῖς θέμασι γεωργούς. Οὗτοι δὲ, πρότερον ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν Βυζαντίνων αὐτόχρημα δουλεύοντες εἰς τοὺς κυρίους τῶν μεγάλων συγκτησιῶν, ἤρχισαν οὐ μόνον ἀνεχόμενοι τοὺς νέους κυριάρχους, ἀλλὰ καὶ συμπαθοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἐλευθεροῦντας ἀπὸ τῆς δουλοπαροικίας. Τοῦτο δ' οὐ μικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν περαιτέραν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπέκτασιν τῶν Σελδσουκιδῶν, προαγομένων ἄλλως καὶ διὰ τῶν ὅπλων.

Ἀνανήψας δὲ τέλος ὁ Μιχαὴλ Δούκας ἀνέθηκε τὴν καταπολέμησιν τῶν Τούρκων εἰς τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Ἦτο δὲ οὗτος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ἐπωνύμου αὐτοκράτορος τοῦ προκατόχου τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα. Ἡ δὲ ἀνάδειξις αὐτοῦ ὡς δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, συμπίπτουσα πρὸς τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ Ἰωάννου Δούκα παρὰ τῷ ἀνεψιῷ Μιχαήλ, δεικνύει τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐν δυσμενείᾳ εὑρισκομένου οἴκου τῶν Κομνηνῶν. Πράγματι ὁ οἶκος οὗτος ἐπὶ μὲν τῆς ἀρχῆς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα δὲν εἶχε παύσει ἰσχύων καὶ ἡ ἰσχὺς αὕτη δὲν εἶχε μειωθῆ ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους, ἡ δὲ χήρα τοῦ βραχὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούκα ἀποθανόντος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ Ἄννα Δαλασσηνή, γυνὴ ἔχουσά τι τὸ ἀρρενωπὸν καὶ ἡγεμονικόν, κατώρθωσε διὰ τῆς ὑπερόχου αὐτῆς ἀξίας καὶ τῆς πρὸς τὴν Εὐδοκίαν τὴν Μακρεμβολίτισσαν συγγενείας νὰ διατηρήσῃ τὴν γοητείαν τῶν Κομνηνῶν καὶ ἀναθρέψῃ λαμπρῶς τοὺς πέντε υἱοὺς καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας. Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος τούτων τῶν υἱῶν Μανουὴλ ἀνεδείχθη ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ πρωτοστράτωρ καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολῆς, πρωτοπρόεδρος καὶ κουροπαλάτης, καίπερ ἔπειτα, καθ' ἃ φαίνεται, ἑλκύσας τὴν δυσπιστίαν τοῦ βασιλέως. Μία δὲ τῶν θυγατέρων τῆς Ἄννης Δαλασσηνῆς, ἡ Θεοδώρα, ἔγεινε σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐμμένουσα δ' ἡ Ἄννα Δαλασσηνὴ πιστὴ εἰς τὸν συμπένθερον Ῥωμανὸν καὶ μετὰ τὴν ἐν τῇ παρὰ τὴν Ζάχραν μάχῃ ἀτυχίαν αὐτοῦ, προεκάλεσε τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἰωάννου Δούκα, ὅτε οὗτος ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν ἀνεψιὸν Μιχαήλ, καὶ ἡ χήρα τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ ἐξοριζομένη εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἀλλ' ὅτε ὁ Νικηφορίτζης ἰσχύσας παρηγκώνισε τὸν Ἰωάννην Δούκαν, ὁ Μιχαὴλ Δούκας ἐτράπη εἰς νέαν εὔνοιαν πρὸς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, ἡ Ἄννα Δαλασσηνὴ ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας, καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰσαάκιος ἐπετράπη τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἀναχαιτίσεως τῆς προόδου τῶν Τούρκων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἀλλ' ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς δὲν ἀνεδείχθη ἀντάξιος τῆς εἰς αὐτὸν ἀνατεθείσης ἐντολῆς, ἢ μᾶλλον συνήργησεν εἰς ἀποτυχίαν αὐτοῦ ἡ εἰς αὐτὸν συμπαράταξις τοῦ γνωστοῦ ἤδη εἰς ἡμᾶς Φράγκου Οὐρσελίου μετὰ συντάγματος τετρακοσίων ὁμοφύλων. Πράγματι, ἐν ᾧ τὸ βυζαντιακὸν στράτευμα εὑρίσκετο ἐν Ἰκονίῳ, ἀπεστάτησεν ὁ Οὐρσέλιος, διχονοήσας πρὸς τὸν Κομνηνόν, καὶ ἀνεχώρησε με[illegible] ...τῶν

Φράγκων. Ἀντιμετρηθεὶς δ' ὁ Ἰσαάκιος μετὰ τοῦ περιλοίπου στρατεύματος πρὸς τοὺς Τούρκους ἡττήθη, πολλοὺς μὲν ἀποβαλὼν πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ ἢ ζωγρηθέντας,. συνελήφθη δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ μόλις ἔπειτα ἀπηλλάγη τῆς αἰχμαλωσίας ἀντὶ πολλῶν χρημάτων.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΟΥΡΣΕΛΙΟΥ ΦΡΑΓΓΟΠΩΛΟΥ
ΩΣ ΒΡΕΣΤΙΑΡΙΤΟΥ

Οὐδ' ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τοῦ Κομνηνοῦ ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν θεῖος τοῦ βασιλέως Ἰωάννης Δούκας, οὗ ἡ ἀνάδειξις ὡς ἀρχιστρατήγου ἐμφαίνει τὴν ἐκ νέου κατίσχυσιν τῆς ἀντιπάλου εἰς τοὺς Κομνηνοὺς φατρίας. Καὶ δὴ ὁ Ἰωάννης, διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ στρατοπεύσας ἐν τῷ Δορυλαίῳ τῆς Φρυγίας, προεχώρησεν ἔπειτα μέχρι τῆς γεφύρας τῆς λεγομένης τοῦ Ζόμπου, ἐκτισμένης ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ τοῦ χωρίζοντος τὰ θέματα Ἀνατολικῶν καὶ Καππαδοκίας. Πρὶν δὲ διαβῇ δι' αὐτῆς ἔμαθεν, ὅτι ἀντιπέραν τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκετο μετὰ στρατιᾶς ὁ ἀποστάτης Οὐρσέλιος, εἰς ὃν καὶ ἀπέστειλε πρεσβείαν, ὑποσχόμενος ἀμνηστίαν καὶ συγγνώμην, ἂν μετενόει καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ βασιλέως. Ἀποτυχουσῶν δὲ τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ Ἰωάννης Δούκας, παρακούσας τῶν συμβουλῶν τοῦ συστρατήγου Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, διέβη τὴν γέφυραν, καὶ, συγκρουσθεὶς πρὸς τὸν Οὐρσέλιον, ἐνικήθη κατὰ κράτος. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιλέκτων, ὁ δὲ Νικηφόρος Βοτανειάτης διεσώθη φυγὼν μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ.

Ἡ δὲ νίκη αὕτη τοῦ Οὐρσελίου ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, συμπαραλαβὼν τὴν στρατιὰν καὶ ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ σιδηροδέσμιον τὸν καίσαρα Ἰωάννην, προεχώρησε θρασὺς, βαίνων ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας ἐπ' αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Βλέπων δὲ ὁ βασιλεὺς, ὅτι ὁ ἀποστάτης ἔφθασεν ἀνενόχλητος μέχρις αὐτῆς τῆς Χρυσοπόλεως ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅτι ἠθροίζοντο περὶ αὐτὸν οἱ ἁπανταχόθεν Φράγκοι, προσεπάθησε νὰ μαλάξῃ τὸν Οὐρσέλιον διὰ παντοίων ὑποσχέσεων, ἀναδείξας μὲν κουροπαλάτην, στείλας δὲ πρὸς αὐτὸν χάριν δεήσεως καὶ αὐτὴν τὴν βασίλισσαν μετὰ τῶν τέκνων. Ἦτο δὲ σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλανῶν Μαρία. Ἀλλὰ συγχρόνως, μεριμνῶν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ δι' ἄλλων τρόπων περὶ

ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Οὐρσελίου, ὑπεκίνησε κατ' αὐτοῦ τοὺς Τούρκους τοὺς λυμαινομένους τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Περιελθὼν δὲ οὕτως ὁ Οὐρσέλιος εἰς στενοχωρίαν, ἐβουλεύθη νὰ διασωθῇ μεταβάλλων τὸ τολμηρὸν αὐτοῦ καὶ ἀπονενοημένον διάβημα εἰς στάσιν κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν συμπράξει μετ' αὐτῶν τῶν Βυζαντίνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διό, ἄρας ἐκ Χρυσοπόλεως καὶ μεταστὰς εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἀπέλυσε τῶν δεσμῶν τὸν καίσαρα Ἰωάννην καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα.

Ἐν τούτοις δὲ οἱ Τοῦρκοι, ἐξ Ἀγκύρας πιθανῶς προχωρήσαντες, κατέλαβον τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Νικομηδείας ὄρος τὸν Σόφωνα· ὁ δὲ Οὐρσέλιος ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν, καίπερ ἔχων στρατιὰν μικράν, ἐκ δισχιλίων καὶ ἑπτακοσίων ἀνδρῶν συνισταμένην, μὴ αὐξηθεῖσαν δὲ διότι τὸ ἄγγελμα τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ καίσαρος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ διαδοθῇ. Καὶ ἐνίκησε μὲν ἀντεπεξελθὼν τὸ πρῶτον τὴν ἐκ περίπου ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν πρωτοπορείαν τῶν Τούρκων, ἣν ἐκ ψευδῶν ἀγγελμάτων εἶχε νομίσει ἀποτελοῦσαν τὸ ὅλον τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐπιπεσούσης ἔπειτα κατ' αὐτοῦ τῆς ὅλης ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων καὶ ὑπερέκεινα τουρκικῆς στρατιᾶς κατεπονήθη, καίπερ γενναίως ἀγωνισθείς, καὶ ἐζωγρήθη μετὰ καὶ τοῦ Ἰωάννου Δούκα. Καὶ τὸν μὲν Οὐρσέλιον ἀπήλλαξε τῆς αἰχμαλωσίας δι' ἀδρῶν λύτρων ἡ ἰδία σύζυγος, ὁ δὲ καῖσαρ ἀπελυτρώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, φοβουμένου μὴ οἱ Τοῦρκοι, ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ταράξωσιν ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔσωσεν ἀπὸ δεινοτέρων κακῶν τὸ Βυζάντιον ὁ καῖσαρ Ἰωάννης, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἅμα τῇ εἰς τὴν Προποντίδα μετὰ τῶν ἐπαναγόντων αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀφίξει ἀποθέσας τὸ κοσμικὸν σχῆμα καὶ παρουσιασθεὶς πρὸ τοῦ βασιλέως ὡς μοναχός. Ἐπὶ τούτοις δ' ἀπεχώρησεν εἴς τινα μονὴν χωρὶς νὰ παύσῃ καὶ ἐξ αὐτῆς παρακολουθῶν τὰ πολιτικὰ πράγματα.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Οὐρσέλιος δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ τοῦ θέματος τοῦ Ἀρμενιακοῦ, ἐν ᾧ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ βασιλεὺς ἐμερίμνα μᾶλλον περὶ καταπολεμήσεως τοῦ Οὐρσελίου ἢ περὶ τῆς ἀμύνης ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων, οἵτινες προέβαινον θρασέως μέχρις αὐτῆς τῆς Χρυσοπόλεως καὶ τῆς Χαλκηδόνος. Διὸ ἀπέστειλεν ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐναντίον τοῦ Φράγκου ἀποστάτου τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, οὗ ἡ ἀνάδειξις ὡς ἀρχιστρατήγου δεικνύει νέαν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Ἰωάννου Δούκα ἰσχ[illegible] Δαλασσηνῆς καὶ τῆς φατρίας

τῶν Κομνηνῶν, καθ' ἃ καὶ ἡ ἀνακήρυξις ἑτέρου υἱοῦ τῆς Ἄννης, τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, ὡς δουκὸς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ εἰς τοὺς Κομνηνοὺς ὑποχώρησις τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ὑπῆρξεν ἐν μέρει εἰκονικὴ ἕνεκα τῆς ἀντιπράξεως τοῦ Νικηφορίτζη. Τοῦτο κατα-

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

φαίνεται ἐκ τῆς εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ κράτους ἀπομακρύνσεως τοῦ Ἰσαακίου, τοῦτο δὲ δεικνύει καὶ ἡ εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν παροχὴ ἀνεπαρκοῦς, καθ' ἃ φαίνεται, στρατιᾶς, καὶ ἡ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς μητρὸς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἀνάληψις τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου.

λλ' οὐχ ἧττον ὁ στρατοπεδάρχης Κομνηνός, καίπερ στερούμενος
ἀναγκαίων δυνάμεων καὶ χρημάτων, ὅπως ἐπιτεθῇ τελεσφόρως
ὸν τοῦ Οὐρσελίου, κατώρθωσε διὰ δόλου τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων
ψιν αὐτοῦ καὶ εἰς ἑαυτὸν παράδοσιν, μεθ' ὃ οἱ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν
ερμένοι Φράγκοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα. Μετὰ
ὸν δὲ τέλος δυσχερειῶν, ποιούμενος χρῆσιν πολὺ μᾶλλον στρατη-
·ων ἢ τῶν ὅπλων, ἠδυνήθη ὁ Ἀλέξιος νἀποπερατώσῃ τὴν στρα-
καὶ ἀγάγῃ τελευτῶντος τοῦ 1073 δέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντι-
λιν τὸν Οὐρσέλιον. Οὗτος δὲ δὲν ἔτυχε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος
ὸτῆς καὶ παρὰ τοῦ Ἀλεξίου ἐπιεικείας, ἀλλ' ἐνεκλείσθη δεσμώ-
ς ζοφώδη πύργον, ἀφ' οὗ πρότερον ἐβασανίσθη ὠμῶς δίκην εὐ-
; δούλου μᾶλλον ἢ στρατηγοῦ πολλάκις νικηφορήσαντος ἐναν-
·ῶν πολεμίων τῆς αὐτοκρατορίας.

ιβ'

Ἡ ἀποστασία τῶν Βουλγάρων.

ΡΧΙΚΟΝ Κ
ΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ
ΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

αθ' ὃν χρόνον ὁ Νικηφορίτζης περιῆγε διὰ τῆς φιλοχρηματίας εἰς ἀπόγνωσιν τὸ ὑπήκοον, ἡ πλεονεξία αὐτοῦ προεκάλεσε νέαν ἀποστασίαν τῶν Βουλγάρων. Ἥσυχοι ἔμενον οὗτοι μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐν ἔτει 1040 ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος ὑπὸ τὸν Δελεάνον καὶ Ἀλουσιάνον ἀποστασίας. Ἀλλ' ὡς τότε εἶχον ἐξεγείρει αὐτοὺς αἱ πιέσεις τοῦ Ἰωάννου ὀρφανοτρόφου, οἰκονομικοὶ ὑπῆρξαν καὶ πάλιν οἱ λόγοι τῆς νέας ἀποστασίας. Ἐπεδίωξαν δ' οἱ Βούλγαροι τὴν συμμαχίαν
Σέρβων, οἵτινες μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου καθυπόταξιν
ουλγαρίας εἶχον ἀρχίσει ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους
μαχίᾳ μετὰ τῶν Οὔγγρων καὶ διῳκοῦντο αὐτονόμως ὑπὸ ἰδίων
νων. Ἦρχε δὲ τότε τῆς Σερβίας ἀπὸ τοῦ 1051 ὁ υἱὸς τοῦ Στε-
Βοϊσθλάβου Μιχαηλᾶς, ὅς ... ·οῦ πάπα Γρη-

γορίου Ζ' τῆς προςωνυμίας βασιλέως. Εἰς τὸν βασιλέα δὲ τοῦτον τῆς Σερβίας ἀποταθέντες οἱ βογιάροι τῶν Βουλγάρων, ὧν ἡγεῖτο Γεώργιος ὁ Βοϊτόχος, ἠξίωσαν παρ' αὐτοῦ τῷ 1073 νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν υἱὸν Βοδῖνον τὴν ἀνακήρυξιν ὡς τσάρου τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων.

Ἀποσταλεὶς δ' ὁ Βοδῖνος ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τριακοσίων Σέρβων, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀντεπεξελθόντα δὲ κατὰ τῶν ἀποστατῶν τὸν Βυζαντῖνον δοῦκα Βουλγαρίας Νικηφόρον τὸν Καραντηνὸν ἀντικατέστησε, πρὶν ἢ συγκρουσθῇ μετὰ τῶν πολεμίων, ὁ Δαμιανὸς Δαλασσηνός. Συγκροτήσας δ' οὗτος περὶ τὰ Πρισδρίανα οὐ μακρὰν τῶν Σκοπίων μάχην φονικὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἡττήθη καὶ ἐζωγρήθη, πολλῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων. Ἀνακηρυχθέντος δ' ἐπὶ τούτοις τοῦ Βοδίνου τσάρου τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρου, ἡ στρατιὰ τῶν ἀποστατῶν διῃρέθη διχῇ. Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τὸν ἐπιφανῆ Σέρβον Πετρίλον μοῖρα, ἐπελθοῦσα κατὰ τῶν ἐν Καστορίᾳ Βυζαντίνων, ἡττήθη ὑπ' αὐτῶν, ἐπιχειρησάντων μεθ' ὁρμῆς ἐπιτυχῆ ἔξοδον κατὰ τῶν πολιορκητῶν, καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν μέχρις αὐτῆς τῆς Σερβίας. Κατὰ δὲ τοῦ Βοδίνου, καταλαβόντος τὴν Ναϊσσὸν καὶ ἐξ αὐτῆς ληιζομένου τὰς εἰς τοὺς Βυζαντίνους ὑποτεταγμένας βουλγαρικὰς χώρας καὶ κυριεύοντος τὰς πόλεις, ἐξαπέστειλεν ὁ βασιλεὺς στρατηγὸν τὸν Ταρωνίτην, τάξας ὑπ' αὐτὸν ἀξιόμαχον στρατὸν Βυζαντίνων καὶ Φράγκων. Καταλαβὼν δὲ τὴν πόλιν τῶν Σκοπίων, παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κατέχοντος αὐτὴν Βοϊτάχου, ἀνέβαλε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἐν Ναϊσσῷ στρατοπεδεύοντος Βοδίνου. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Βοϊτάχος, μετανοήσας ἐπὶ τῇ παραδόσει τῶν Σκοπίων, ἐμήνυσε λάθρα εἰς τὸν Βοδῖνον νὰ σπεύσῃ, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Σκοπίοις ῥαθυμούντων βασιλικῶν. Πράγματι δέ, καίτοι ἦτο Δεκέμβριος μὴν καὶ ἡ γῆ ἐκαλύπτετο ὑπὸ χιόνων, ἐξορμήσας ὁ Βοδῖνος ἐκ τῆς Ναϊσσοῦ προεχώρησε πρὸς τὰ Σκόπια· ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ταρωνίτην ἐξελθόντων κατ' αὐτοῦ συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν ἔπεσον μὲν πολλοὶ τῶν Βουλγάρων, συνελήφθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τσάρος. Ἀποσταλεὶς δ' ὁ Βοδῖνος δέσμιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, περιωρίσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Σεργίου, μετὰ βραχὺ δὲ παρεδόθη εἰς τὸν δοῦκα Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν, ὅστις ἀπήγαγεν εἰς Ἀντιόχειαν. Μαθὼν δ' ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Μιχαηλᾶς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ υἱοῦ, κατώρθωσεν ἀντὶ ἀδροῦ μισθοῦ τὴν ὑπὸ Βενετῶν θαλασσοπόρων ἀπα-

γωγὴν αὐτοῦ ἐξ Ἀντιοχείας καὶ ἐπάνοδον εἰς τὴν Σερβίαν, ἔνθα καὶ ἐβασίλευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός. Ὁ δὲ Βοϊτάχος μετὰ τὴν ἧτταν καὶ σύλληψιν τοῦ Βοδίνου ἐξαπεστάλη μὲν ὁμοίως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἐκπνεύσας καθ' ὁδὸν ἕνεκα τῶν βασάνων, εἰς ἃς ὑπέβαλον αὐτὸν οἱ συνοδεύοντες Βυζαντῖνοι.

Ἐν τούτοις δ' ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ζώγρησιν τοῦ Βοδίνου ἡ ἀποστασία τῶν Βουλγάρων ὑπὸ ἡγεμόνας ὑποδεεστέρους, ἐν οἷς ἐξεῖχε ὁ Λογγιβαρδόπωλος. Ἦτο δὲ οὗτος Λαγγοβάρδος ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους μισθοφορούντων, ὅςτις, ζωγρηθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν μάχην καθ' ἣν εἶχεν ἡττηθῆ ὁ Δαλασσηνός, εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἑλκύσει τὸν Μιχαηλᾶν, εἰς ὃν εἶχεν ἀποσταλῆ, ὥςτε ἀνεδείχθη γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρί. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξε μετὰ τὴν καταπάλαισιν τοῦ Βοδίνου καὶ Βοϊτάχου ἡ εὐδοκίμησις τοῦ Λογγιβαρδοπώλου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῶν Βουλγάρων. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀναδείξας τῷ 1074 δοῦκα Βουλγαρίας τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον, ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν, οὓς ἐχείρωσε· συνεπλήρωσε δὲ τὸ ἔργον, νικήσας ἐκ τοῦ Δυρραχίου ὡς ἕδρας τοὺς Χρωβάτους, οἵτινες διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἀνησύχουν τὴν Ἰλλυρίαν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔπειτα ἐθορυβήθησαν τὰ κατὰ τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου. Αἱ φρουραὶ τῶν παριστρίων χωρῶν, καίπερ συντελέσασαι ἐκθύμως εἰς τὴν καταπάλαισιν τῶν Βουλγάρων, ἐγόγγυζον ἅτε στερούμεναι μὲν τῶν λαφύρων, μὴ λαμβάνουσαι δ' ἕνεκα πλεονεξίας τοῦ Νικηφορίτζη τοὺς τεταγμένους μισθούς. Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς καθησύχασιν αὐτῶν ἐκπεμφθεὶς ὡς δοὺξ τῶν παριστρίων βεστάρχης Νέστωρ, μὴ δυνηθεὶς ἢ μὴ θελήσας νὰ κατευνάσῃ τοὺς δυσαρεστημένους, συνέπραξεν ἀπ' ἐναντίας μετὰ τῶν Πατζινάκων ὡς ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως. Καὶ δή, εἰσορμήσας μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐδῄωσεν αὐτήν· οὐδενὸς δ' ἀντιμετρηθέντος πρὸς αὐτόν, προεχώρησε μετὰ μοίρας ἀξιολόγου μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ἀπήτησε δ' ὁ ἀποστάτης παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν κατάλυσιν τοῦ Νικηφορίτζη, ἀπειλῶν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὸ αἴτημα τοῦ Νέστορος, ἤθελε δὲ πάντως κινδυνεύσει ἡ Κωνσταντινούπολις, στερουμένη ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἀξιομάχου στρατιᾶς, ἂν μὴ αἴφνης ἀνεζεύγνυεν ὁ Νέστωρ, ὑποπτεύσας

σκευωρίαν παρασκευαζομένην καθ' ἑαυτοῦ, καὶ δὲν ἀπήλλασσε παντὸς κινδύνου τὸ Βυζάντιον, ἀποχωρήσας καὶ πάλιν εἰς τὰ περὶ τὸν Ἴστρον.

ιγ'.

Αἱ ἀποστασίαι τῶν δύο Νικηφόρων.

Ἡ κακοδιοικησία τοῦ Νικηφορίτζη εἶχεν ἐπαγάγει κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἀλλόφυλα καὶ ὁμόφυλα δεινά, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τυφλούμενος περὶ τὸ φιλούμενον δὲν προέβλεπε τοὺς ἐκ τῆς προσηλώσεως εἰς τὸν ἀνάξιον ὑπουργὸν ἀπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους. Ἐν τούτοις δὲ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ πλήθους εἶχεν ἀρχίσει μὴ στρεφομένη πλέον μόνον κατὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος, ὅτε μάλιστα λιμὸς καὶ λοιμὸς προσεπελθόντες ἐκορύφωσαν τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ καὶ παντοῖα τέρατα καὶ σημεῖα ἐφόβησαν τὰς δυσειδαίμονας ψυχάς. Ἡ διὰ τῆς παλινορθώσεως τῆς δυναστείας τοῦ οἴκου Δούκα ἀναστύλωσις τῆς φατρίας τῶν ἀνδρῶν τοῦ καλάμου καὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἀντιστρατευομένων πρὸς τὸ στρατιωτικὸν κόμμα εἶχεν ἀποτύχει, κατεδείχθη δὲ πασιφανῶς τὸ ἀδύνατον τῆς δι' αὐτῶν ἀνορθώσεως τῆς ὑπὸ παντοίων κινδύνων ἀπειλουμένης πολιτείας. Ἐπεζητεῖτο δ' ἀνακούφισις διὰ προσφυγῆς εἰς τοὺς ἄνδρας τῶν ὅπλων. Καὶ ἐνεδεικνύετο μὲν ἤδη ἡ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀνάρρησις τῶν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα οὐ μικρὸν ἐνισχυθέντων Κομνηνῶν, ἀλλὰ διπλῆ σύγχρονος ἀποστασία κατὰ τοῦ βασιλέως ἀνέστειλεν ἔτι ἐπὶ χρόνον βραχὺν τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τῆς δυναστείας ἐκείνης, εἰς ἣν ἐπεφυλάσσετο νὰ ἄρξῃ ἐπὶ μακρὸν τοῦ Βυζαντίου.

Πράγματι δὲ ὑπερμεσοῦντος τοῦ θέρους 1072 βλέπομεν ἐκρηγνυμένας τὸ 1077 δύο ἐπαναστάσεις καὶ ἀνακηρυσσομένους σχεδὸν συγχρόνως δύο αὐτοκράτορας ἀντὶ τοῦ Μιχαήλ, ἕνα μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἕνα δ' ἐν τῇ Δύσει. Καὶ τοῦ μὲν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατιωτικοῦ πλήθους ὁ ἐκλεκτὸς ὑπῆρξεν ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ἐν δ' Εὐρώπῃ περιεβλήθη τὸν Ὀκτώβριον τὰ ἐπίσημα τῆς βασιλείας ὁ δοὺξ Δυρραχίου Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ εὐδοκίμου στρατηγοῦ καὶ πρότερον ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ δουκὸς Θεσσαλονίκης

Βασιλακίου καὶ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, Ἰωάννου, συναγείραντος ἀξίαν λόγου στρατιὰν ἐπιχωρίων καὶ ξένων μισθοφόρων ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐξ ἧς καὶ κατήγοντο οἱ Βρυέννιοι. Ταχέως δὲ ἤρχισεν ἐξαπλουμένη ἡ ἀποστασία αὐτοῦ ἐν τῇ Θράκῃ, ἀλλ᾽ ἐναυάγησεν ὅμως ἡ απόπειρα τῆς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταλήψεως τῆς βασιλευούσης. Ὁπωσδήποτε δὲ ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς ἀποστασίας ἐκείνης ἀπειλῶν τὸν βασιλέα ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἐναντίον τοῦ Βρυεννίου τοῦτο μὲν τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, συνδεθέντα ἔτι μᾶλλον πρὸς τοὺς Δούκας διὰ γάμου μετὰ τῆς ἐγγόνης τοῦ μονάζοντος Ἰωάννου Δούκα Εἰρήνης, τοῦτο δὲ τὸν Οὐρσέλιον, ἀποφυλακισθέντα καὶ ἐπιτραπέντα τὴν μετὰ τοῦ Κομνηνοῦ καταπολέμησιν τοῦ Βρυεννίου. Πράγματι δὲ μετὰ τὴν απόκρουσιν τῆς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβολῆς τοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου ἐνίκησεν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς μετὰ τοῦ Οὐρσελίου τοὺς ἀποστάτας παρὰ τὸν Ἀθύραν, κείμενον μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἡρακλείας, ἤτοι τῆς ἀρχαίας Περίνθου, τὸν Νοέμβριον τοῦ **1077**· εἶτα δὲ ὁ Οὐρσέλιος τὸν Μάρτιον τοῦ **1078** κατετρόπωσε τὸν Ἰωάννην Βρυέννιον, ἐπιχειρήσαντα τὴν καθυπόταξιν τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ μετὰ πολλῷ πλείονος συνέσεως ἐνήργει ἐν Ἀσίᾳ ὁ Βοτανειάτης, παρασκευάζων τὴν ἐπιτυχίαν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καταβάσεως. Καὶ ἐπειράθη μὲν ὁ βασιλεὺς νἀντιπράξῃ εἰς αὐτὸν διὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ᾽ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐναυάγησεν ἕνεκα τῆς προσοχῆς μεθ᾽ ἧς προεχώρει εἰς τὸ ἔργον ὁ ἀντίπαλος. Πράγματι δὲ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης κατώρθωσε μὲν νὰ συντάξῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατηγοὺς πλὴν δύο, ἠδυνήθη δὲ νὰ συμπράξῃ καὶ μετὰ τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ μέγα ἰσχύοντος Τούρκου Κουτλουμούς. Παρασκευάσας δ᾽ οὕτω τὰ πράγματα καταλλήλως ἐπὶ μῆνας πολλούς, ἀρχομένου τοῦ **1078** ἐξεκίνησε τέλος ἐκ Φρυγίας, εἰς ἣν εἶχε προχωρήσει ἐκ τῆς περὶ τὸ Ἰκόνιον χώρας, ἔνθα ἦτο ἀρχῆθεν ἡ ἕδρα τῆς ἀποστασίας, καὶ ἐκφυγὼν ἐπιτηδείως τοὺς τὴν χώραν λυμαινομένους Τούρκους, ἐτράπη πρὸς βορρᾶν, βαίνων πρὸς τὴν βασιλεύουσαν. Ταχεῖα δὲ καὶ ἀναίμακτος ὑπῆρξεν ἡ προχώρησις αὐτοῦ, πάντων προθύμως προσχωρούντων εἰς αὐτὸν καὶ τῶν πόλεων ἀνοιγουσῶν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας. Οὕτω δ᾽ ἀναιμάκτως ἔφθασεν εἰς τὴν Νίκαιαν ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου, καί, στείλας μοῖραν τῆς ὑφ᾽ ἑαυτὸν στρα-

δόνα καὶ τὴν Χρυσόπολιν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Βοτανειάτης παρεσκευάζετο νὰ διαβῇ ἐκ τῆς Νικαίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ κατὰ τὸν Μιχαὴλ εἶχον οἰκτρῶς ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Ἤδη τὴν 7 Ἰανουαρίου, ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ συνεδρίαζεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν μετὰ τῆς συγκλήτου, οἱ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐκκλησιάζοντες εἶχον προβῇ φανερῶς εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Βοτανειάτου ὡς βασιλέως. Ἀλλ᾿ ἡ τρανὴ αὕτη ἀποδοκιμασία τοῦ ὑπὸ τοῦ Νικηφορίτζη παραφερομένου Μιχαὴλ δὲν ἴσχυσε νὰ σωφρονίσῃ αὐτὸν προφανῶς κινδυνεύοντα. Καὶ δὲν ἀντεπεξῆλθε μὲν βιαίως πρὸς τὴν λαϊκὴν ἐκείνην ἐκδήλωσιν διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλ᾿ οἱονεὶ ὑπὸ τυφλώσεως ἔχων κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπέτρεπεν εἰς τὸν εὐνοῦχον λογοθέτην τὴν αὔξησιν τῶν πιέσεων καὶ τὴν ἔναρξιν καταδιώξεων τῶν ἀντιπροσωπευόντων τὴν ἐξέγερσιν τοῦ γογγύζοντος λαοῦ. Οὕτω δέ, ὁ [...]ξ πλέον ὁ Βοτανειάτης, κατέχων τἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως παράλια τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν στόλον τοῦ Μιχαὴλ τὸν πρὸ μικροῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐρσελίου ἐκδιώξαντα ἐκ Κυζίκου τὸν Ἰωάννην Βρυέννιον, ἀναίμακτος ἐπανάστασις ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐκραγεῖσα βιαίως ἀνέτρεψε τὸν θρόνον τοῦ Μιχαήλ.

Προεξάρχοντος τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας Αἰμιλιανοῦ, πα[...]ρεπιδημοῦντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ κλῆρος, ἡ σύγκλητος καὶ [...]ὰ πλήθη ἀναγορεύουσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ αὐτοκράτορα τὸν Βοτανει[...]την ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς 25 Μαρτίου 1078 ἢ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ καθαιροῦσι μετὰ τὰς λαμπρὰς ἐπιτυχίας τοῦ Νικηφόρου τὸν Μιχαήλ. Ἦρχε δὲ οὗτος τὰς τελευταίας ἡμέρας ψιλῷ μόνον ὀνόματι, μάτην ἀποπειρωμένου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ νὰ ἀποσείσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀδρανείας. Ἐν ἀπογνώσει δ᾿ εὑρισκόμενος ὁ βασιλεὺς προσεπάθησε νὰ πείσῃ εἰς ἀποδοχὴν τοῦ φορτίου τῆς βασιλείας τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον. Οὗτος δὲ οὐ μόνον ἠρνήθη, ἀλλὰ καὶ διεπέρασε πρὸς τὸν Βοτανειάτην μετὰ τοῦ Ἀλεξίου, πεισθέντες ὅτι ἦτο περιττὴ πᾶσα πρὸς αὐτὸν ἀντίστασις, ἀφ᾿ οὗ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς οἰκειοθελῶς ἦτο ἕτοιμος νὰ παραιτήσῃ τὴν βασιλείαν.

Μετὰ δὲ τὴν πάνδημον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καθαίρεσιν τοῦ βασιλέως αὐτὸς μὲν ὁ Μιχαὴλ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ μονῇ τοῦ Στουδίου, ἐν ᾗ ἐμόναζεν ἤδη ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ ἐχειροτονήθη ἔπειτα βασιλεύοντος τοῦ Βοτανειάτου μητροπολίτης Νικαίας, ὁ δὲ Νικηφορίτζης μετὰ τοῦ μεγάλου ἑταιρειάρχου

Δαβίδ, φυγόντες εἰς τὴν Ἡράκλειαν, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Οὐρσελίου. Τέλος δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου, Κυριακὴν τῶν Βαΐων, εἰςῆλθε πομπικῶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὁ νέος βασιλεύς, διαπεραιωθεὶς τὸν Βόςπορον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος, εἰς οὗ τὴν προϋπάντησιν ἐξῆλθον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄπειρα πλήθη, καὶ τὴν 3 Ἀπριλίου ἐστέφθη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ πρότερον Ἱεροσολυμίτου μοναχοῦ, ὅςτις τῷ 1075 εἶχε διαδεχθῇ ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου θανόντα τὸν Ἰωάννην Ξιφιλῖνον.

ιδʹ

Επάλληλοι ἐπαναστάσεις.

Ἡ ἀνάρρησις τοῦ Βοτανειάτου ὠφείλετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐφεκτικὴν στάσιν τῶν Κομνηνῶν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἀποδειλίασιν τοῦ Μιχαὴλ Δούκα μετὰ τοῦ ἀποστάτου τῆς Ἀνατολῆς σύνταξιν τοῦ Ἀλεξίου. Οὕτω δ' ἐκ τῶν δύο ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου Νικηφόρων ὑπερίσχυσεν ὁ ἐπιφυλακτικώτερος μέν, ἀλλ' ἧττον στρατηγικὸς καὶ ὀλιγώτερον ἄξιος τῆς βασιλείας. Πράγματι δὲ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης ἀνεδείχθη ἀνίκανος νάντιμετωπίσῃ τὰς περιστάσεις καὶ στηρίξῃ τὸν θρόνον. Γηραιὸς ἤδη ὢν καὶ μὴ ἔχων τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος ἐνόμισεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ πράγματα διὰ πλουσίων δωρεῶν εἰς τὰ πλήθη καὶ σπατάλης ὑπὲρ τῶν εὐνοουμένων. Αὐτὸς δὲ ὢν ἀνίκανος νὰ διοικῇ τὰ κοινά, παρέδωκε τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν εἰς δύο ἄνδρας σλαβογενεῖς, τὸν Βορῖλον καὶ τὸν Γερμανόν, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν ἢ νὰ συνεχίσωσι διὰ τῆς πλεονεξίας αὐτῶν καὶ κακοδιοικησίας τὴν ἀντιδημοτικὴν πολιτείαν τοῦ Νικηφορίτζη. Ταῦτα δὲ πάντα προεκάλεσαν κατὰ τοῦ νέου αὐτοκράτορος θύελλαν ἐπανειλημμένων ἐπαναστάσεων, καθ' ὧν ὁ αὐτοκράτωρ ἀντέτασσε κυρίως τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν οὗτος ἐνέμενε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα, ὁ Νικηφόρος κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὸν θρόνον, καίπερ κλονούμενον, ἀλλ' ὅτε ὁ Ἀλέξιος, συ[illegible] πρὸς ἑαυτὸν ἀγνωμοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος, ἔστρεψε κ[illegible] Βοτανειάτης, ὅςτις μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου [illegible] ηνοῦ ἦτο βα-

τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου ἁλώσεως τῆς Βάρεως οὐ μόνον συνεπληροῦτο ἡ ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν κατάκτησις τῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους τέως ἀνηκουσῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ ἱδρύετο κράτος ἰσχυρὸν ἀπειλοῦν τὸ Βυζάντιον διὰ νέων κινδύνων ἐκ δυσμῶν. Μόνον τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ ὁ Ἀδρίας ἐχώριζον τὸ ἑξῆς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καταπαλαίσαντας τὴν βυζαντιακὴν ἀρχὴν ἀπ' αὐτῶν τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν. Ὁ κίνδυνος ἦτο προφανής· ἤδη δὲ τῷ 1066 εἶχε διαδοθῆ ἐν Βυζαντίῳ μελετωμένη ἀπόβασις τοῦ Γυισκάρδου εἰς τὰς βυζαντιακὰς χώρας. Πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου τὰ πράγματα ἤγαγον εἰς σύμπραξιν πρὸς τοὺς τέως πολεμίους. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντιδράσεως πρὸς τοὺς Τούρκους προεκάλεσε τὴν πρόσκλησιν ἢ ἀποδοχὴν σποράδων Νορμαννῶν ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀνῆλθον εἰς ἀνώτατα παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ἀξιώματα, εἰ καὶ παρεῖχον πολλάκις πράγματα εἰς τοὺς αὐτοκράτορας ἕνεκα τῆς ἀνεξαρτησίας ἢ φιλοδοξίας αὐτῶν. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ἑρβέδιος, ὁ Κρισπῖνος, ὁ Οὐρσέλιος· τοιοῦτος ἀναδεικνύεται ὀλίγον κατόπιν ὁ Οὐμπερτόπουλος. Ἡ δ' ἐπιβαλλομένη σύμπραξις πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς ἔπεισε τὸν Μιχαὴλ Παραπινάκην νὰ προβῇ ἔτι περαιτέρω, συνδεόμενος δι' ἐπιγαμίας πρὸς αὐτούς. Διὸ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου, ὅστις, θανόντων τῶν ἀδελφῶν, ἦτο μόνος δεσπότης τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Νορμαννῶν ὡς δοὺξ Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας, μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ὡς νύμφην τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου Δούκα. Συναινέσαντος δὲ τοῦ Νορμαννοῦ, ὃν ἐτίμα καὶ ἐκολάκευεν ἡ τοιαύτη μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου κηδεστία, ἡ παῖς ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα μετονομασθεῖσα Ἑλένη ἐμνηστεύθη μετὰ τοῦ διαδόχου τῷ 1075 καὶ ἀνετρέφετο ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τῶν ἀνακτόρων ἑλληνικῶς μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον, διέταξεν ἀφρόνως τῷ 1078 τὴν σύλληψιν τῆς ἔτι νεαρᾶς Ἑλένης καὶ τὴν ἔν τινι μονῇ κάθειρξιν αὐτῆς.

Τὸ τόλμημα δ' ἐκεῖνο τοῦ Βοτανειάτου παρέσχεν εἰς τὸν Γυισκάρδον τὴν ἐπιδιωκομένην εὐκαιρίαν καταπολεμήσεως τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἐπέσχον αὐτὸν ἀποστασίαι τῶν Νορμαννῶν αὐτοῦ ὑποτελῶν ἐν Ἀπουλίᾳ. Ἀπαλλαγεὶς δ' αὐτῶν, συνδιηλλάγη μετὰ τοῦ πάπα Γρηγορίου Ζ', πρὸς ὃν διέκειτο κακῶς, ἡ δὲ σθεναρὰ ὑποστήριξις αὐτοῦ ἐνεθάρρυνεν εἰς ἀνάληψιν τοῦ κατὰ τοῦ Βυζαντίου πο-

λέμου. Χάριν δ' ἱκανοποιήσεως τῆς προσβληθείσης αὐτοῦ τιμῆς ἀπέστειλε τελευτῶντος τοῦ 1080 ἢ ἀρχομένου τοῦ 1081 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν, ἀξιῶν τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐγκατάστασιν Ἕλληνός τινος, ὅστις εἶχε παραστῇ εἰς τὴν Ἀπουλίαν καὶ ὃν ἐθεώρει ἢ ὑπεκρίνετο ὅτι ἐπίστευεν ὡς τὸν πρώην βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Δούκαν. Ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπεδείχθη εἰς αὐτὸν ἀντὶ τοῦ Ψευδομιχαὴλ ἐκείνου ὁ μονάζων ἤδη ἀληθὴς Μιχαήλ, καὶ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης ἀπέκρουσε τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ῥοβέρτου. Ἡ ῥῆξις μεταξὺ τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ Βυζαντίου ἐπῆλθε τότε πλήρης, καὶ ὁ Ῥοβέρτος ἐπέσπευσε τὰς παρασκευάς. Ἀλλ' ὅτε κατήρξατο τοῦ πολέμου, ἀντὶ τοῦ Βοτανειάτου κατεῖχε τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός.

ις΄.

Ἐπανάστασις Κομνηνῶν. Παραίτησις Νικηφόρου.

Εἴδομεν τὸν Βοτανειάτην [illegible] τῆς [illegible] νον [illegible] τοὺς [illegible]. Ὁ θρόνος αὐτοῦ οὐδέποτε [illegible] τοῦ ἔτη [illegible] τητα καὶ μετ' αὐτοῦ [illegible] τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ [illegible] ἐστερεῖτο [illegible] ὁ Βοτανειάτης [illegible] σχε τῆς [illegible] τοῦ Μι[illegible] γένεια. Οὐχ ἧττον [illegible] παρηκολούθει χρόνον [illegible] στατῶν καὶ τῶν [illegible] αὐτὸν εἶνεκα τοῦ [illegible] ὅπως παρασκευάσῃ [illegible] χειρίσῃ τὴν [illegible] ρετίσθη ὡς [illegible] λάβῃ τὴν [illegible] τελεσθέντας [illegible] καίσαρος Ἰωάννου [illegible] ἦτο ὁ Ἀλέξιος [illegible]

Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν εὔνοιαν ἧς ἐτύγχανε παρὰ τοῦ Βοτανειάτου ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἦτο ἐπίφοβος καὶ μισητὸς εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν Βορῖλον καὶ τὸν Γερμανόν. Θέλων δὲ ὁ Ἀλέξιος νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν παρ' αὐτῶν ἀντίδρασιν, ἐπεζήτησε τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Μαρίας, ἣν ὑπέμνησε τὸ καθῆκον τῆς προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐκ τοῦ γάμου μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παραπινάκη. Ἡ δὲ Μαρία, πειθομένη καὶ εἰς τὰς κρυφίας ἐνεργείας τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰσαακίου, τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας, τῆς Ἄννης Δαλασσηνῆς, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τεχνάσματα, ὧν ἔγεινε χρῆσις ἐν αὐτ[illegible] τῷ παλατίῳ ὑπὲρ τῶν Κομνηνῶν, υἱοθέτησε τὸν Ἀλέξιον, πιθαν[illegible] μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βασιλακίου. Ἴσως δὲ συνήργησεν εἰς τὴν ἀπ[illegible]φασιν ταύτην τῆς βασιλίσσης καὶ ἐρωτικὴ σχέσις τῆς περικαλλεστ[illegible] τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν νεαρὸν καὶ ἱπποτικὸν Ἀλέξιον, ἂν πιστε[illegible]σωμεν τὰς συγχρόνους ἐν Κωνσταντινουπόλει διαδόσεις, ἃς ἄλλ[illegible] διαψεύδει ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἱστοριογράφος τῶν κατ' α[illegible]τὸν Ἄννα ἡ Κομνηνή.

Ἡ δὲ υἱοθέτησις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρα[illegible] προστιθεμένη εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀποποιήσεως τῆς ἐπὶ τὸν Μελισσηνὸ[illegible] στρατείας γεννηθείσης ὑποψίας ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ αὐτοκράτορος, ἤγαγ[illegible] τὸν Βορῖλον καὶ τὸν Γερμανὸν εἰς τὸ νὰ πείσωσι τὸν Βοτανειάτην ν[illegible] ἐπισπεύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐνδεικνυομένου ἐπιφόβου ἀντιπάλου ἐξασφάλισιν ἑαυτοῦ διὰ τῆς εἰσποιήσεως ἰδίου θετοῦ υἱοῦ, τοῦ ἐκ Μικρᾶ[illegible] Ἀσίας ἀνεψιοῦ Συναδηνοῦ. Ἡ δὲ εἰσποίησις αὕτη, δι' ἧς ὁ Συναδηνὸς προωρίζετο ὡς διάδοχος τοῦ Βοτανειάτου, παρώργισε τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν βλέπουσαν παρορώμενα τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδίο[illegible] υἱοῦ, καὶ συνετέλεσεν εἰς οἰκειοτέραν προσέγγισιν αὐτῆς πρὸς τοὺ[illegible] Κομνηνούς.

Πράγματι δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Κομνηνοὶ ἐμάνθανον παρὰ τῆ[illegible] αὐτοκρατείρας τὰ κατ' αὐτῶν τεκταινόμενα ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐν οἷ[illegible] [illegible] τοῦ Βορίλου καὶ τοῦ Γερμανοῦ εἶχεν ἀποφασισθῆ [illegible] αὐτῶν. Βλέποντες δὲ τὸν ἐπικρεμάμενον κατ' αὐτῶν κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ σπεύσωσιν εἰς ὑπονόμευσιν τῆς στρατιᾶς, ἥτι[illegible] [illegible] Θρᾴκης πρὸς ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν ἤδη τὴν Κύζικον [illegible] Τούρκων. Μετὰ μεγίστης δὲ ταχύτητος ἐνεργήσαντε[illegible] [illegible] τῆς Τυροφάγου, 13 Φεβρουαρίου 1081, ὅτ' ἔγνω-

ΜΑΡΙΑ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ

ΕΙΚΩΝ ΕΚ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

σθησαν εἰς αὐτοὺς τὰ βυσσοδομευόμενα, συνεννοήθησαν πρὸς τοὺς ριωτάτους τῶν συνεργῶν αὐτῶν, τὸν Νορμαννὸν Οὐμπερτόπουλον ιὶ τὸν Ἀρμένιον στρατηγὸν Πακουριανόν, καί, παραλαβόντες ἵππους αὐτῶν τῶν ἐν Βλαχέρναις βασιλικῶν ἱπποστασίων, ἐξῆλθον τῶν λῶν τῆς πόλεως, συμπαρέλαβον ἔκ τινος ἐκτὸς τῶν τειχῶν μονῆς ν Γεώργιον Παλαιολόγον, καὶ ἤδη τὴν Δευτέραν, 15 Φεβρουαρίου, ρίσκοντο ἐν Τζουρουλῷ τῆς Θράκης παρὰ τῇ στρατιᾷ, ἧς μέγα ἦτο πολεμικὸν μένος.

Σύγχρονον δημῶδες δίστιχον, ὅπερ διεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς ἡ θυγάτηρ ῦ Ἀλεξίου Ἄννα, ἐξύμνει τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ φυγάδος καὶ τὴν ιχυτάτην διάσωσιν αὐτοῦ διὰ τῶν λέξεων·

Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς χαρεῖς, Ἀλέξιε, ἐνόησές το,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρωὶ εἶπα· Καλῶς, γεράκιν μου.

Ἡ Τζουρουλὸς ἀπέβη ταχέως τὸ ἐντευκτήριον τῶν κατὰ τοῦ βαλέως συνωμοσάντων, ἀθροιζομένων περὶ τοὺς Κομνηνούς. Ἐν τοῖς ώτοις δὲ παρέστη ὁ Ἰωάννης Δούκας, ὁ ἄλλοτε καῖσαρ καὶ πάππος ν τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξίου Εἰρήνης, πενθερὸς δὲ τοῦ Γεωργίου κλαιολόγου. Ἦγε δὲ οὗτος μεθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ στῖφος Τούρκων, οὓς ναντήσας διαπερῶντας τὸν ποταμὸν Ἕβρον συμπαρέλαβεν ἐπὶ μισθῷ, όμιζε δὲ καὶ τὸ ταμεῖον βασιλικοῦ εἰσπράκτορος, ὃν εἶχε συλλάβει θ᾽ ὁδὸν ἄγοντα εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Οὕτω δὲ δι᾽ αὐτοῦ οὐ μό- οἱ μάχιμοι τῆς στρατιᾶς ηὐξάνοντο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πόροι ν ἐπαναστατῶν.

Προσχωρησάντων δ᾽ εἰς τοὺς ἀποστάτας τῶν κατοίκων τῆς Θράς πλὴν τῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐμμεινάντων εἰς τὴν πρὸς τὸν τανειάτην πίστιν, ἡ στρατιά, ἀποβαλοῦσα πάντα τυχὸν γεννηντα δισταγμὸν περὶ τοῦ ἐκλεκτέου, καὶ μὴ θέλουσα ἢ μὴ δυναμένη σκεφθῇ σπουδαίως περὶ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, εκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν νεώτερον τῶν δύο Κομνηνῶν Ἀλέξιον, ὶ ἐπελήφθη μετὰ πλείστου ὅσου θάρρους τῆς ἐπὶ τὴν Κωνστανούπολιν πορείας.

Δεινῶς δ᾽ ἐν τούτοις εἶχον ἐν τῇ βασιλευούσῃ τὰ κατὰ τὸν Νιφόρον, ὅστις, καίπερ ἐγκαίρως μαθὼν τὰ τῆς φυγῆς τῶν Κομνηνῶν, υνάτει νἀναλάβῃ σθεναρῶς τὴν ἄμυναν ἕνεκεν ἐλλείψεως στρατιᾶς. φ᾽ ἑνὸς μὲν ἔβλεπεν ἀποστατήσαντα τὰ τάγματα ἐκεῖνα τῆς Δύ-

σεως, ὧν παρεσκεύαζε τὴν ἐκ τῆς Θράκης διάβασιν εἰς τὴν Ἀσίαν χάριν καταπολεμήσεως τῶν Τούρκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ μετὰ τῶν ἐπικινδύνων τούτων πολεμίων συμπράττων Μελισσηνὸς εἶχε προχω-ρήσει μέχρις αὐτῶν τῶν κατὰ τἀσιατικὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου περι-χώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μόνη ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ τῶν ἀθανάτων, οἱ πελεκυφόροι Βάραγγοι καὶ Γερμανοὶ ἐπίκουροι ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Βοτανειάτου, ἀποτελοῦντες δύναμιν ἀνεπαρκῆ πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Μελισσηνός, μαθὼν τὴν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶ ταγμάτων ἀνακήρυξιν τοῦ Ἀλεξίου, ἔσπευσε νἀποστείλῃ εἰς αὐτὸ ὁ πρέσβυν, προτείνων τὴν μετ' αὐτοῦ διανεμὴν τῆς ἀρχῆς, τοῦ μ ἐ Ἀλεξίου κρατοῦντος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴ ἡ Δύσιν, τοῦ δὲ Μελισσηνοῦ περιοριζομένου εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, μὴ θεωρῶν συμφέρουσαν τὴν πρὸς τὸν γαμβρὸν ῥῆξιν π ὁ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ν κηφόρου, ἀνέβαλε τὴν πρὸς τὸν Μελισσηνὸν ἀπάντησιν, ὅπως μὴ δ ἀποκρούσεως τῶν προτάσεων αὐτοῦ ἐξωθήσῃ αὐτὸν εἰς σύμπραξιν μετ τοῦ Βοτανειάτου, καὶ ἐπετάχυνε τὴν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι πορείαν, φθάσας πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῶν τῆς βασιλευούσης τελευ-τῶντος τοῦ Μαρτίου.

Σχεδὸν ἐν ἀπραξίᾳ διῆλθόν τινες ἡμέραι. Οὔτε ὁ Ἀλέξιος ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὰ τείχη ἐξ ἐφόδου, ἅτε στερούμενος πολιορκητικῶν μηχανημάτων, οὔτε οἱ πολιορκούμενοι ἐτόλμων νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐξό-δους. Διὸ πᾶσα σύγκρουσις τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν περιωρίζετο εἰς ἀραιὰς τοξείας. Ἀλλὰ τέλος ἡ εἴσοδος τῶν ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον εἰς τὴν πόλιν κατωρθώθη διὰ συνεννοήσεως τοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν περὶ τὴν Χαρσιανὴν πύλην φρουρούντων Γερ-μανῶν, οἵτινες ἐπέτρεψαν νἀνοιχθῇ εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἡ πύλη αὕτη τὴν 1 Ἀπριλίου, ἡμέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Πρῶτοι εἰςήλασαν εἰς τὴν πόλιν οἱ περὶ τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον, ἠκολούθησε δὲ μετ' αὐτοὺς ἡ λοιπὴ στρατιὰ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

Μικρὰ καὶ λυσιτελὴς ὑπῆρξεν ἅμα τῇ εἰςελάσει ἡ ἀντίστασις ἣς ἔτυχον οἱ ὀπαδοὶ τῶν Κομνηνῶν παρὰ τῆς ἐκ συμμίκτων φύλων συγ-κειμένης καὶ καταπληχθείσης βασιλικῆς στρατιᾶς. Οἱ νικηταὶ δια-σπείρονται εἰς τὴν πόλιν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καὶ λαφυραγω-

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗΣ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΝΩΝ ΑΥΤΩ, ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

γοῦσι τὰ πάντα ἀνηλεῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνασκοπῆς, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν φειδόμενοι, ὡς εἰ προέκειτο περὶ πόλεως ἀλλοφύλων πολεμίων.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Βορῖλος, συντάξας τοὺς ἐκ τοῦ μικρασιατικοῦ Χώματος ἀθανάτους καὶ τοὺς Βαράγγους, παρεσκευάζετο νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἄνακτορα, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοπουμένου ἕνεκα τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως τῶν ἐπὶ τὴν λεῖαν τραπέντων νικητῶν. Ἀλλὰ πᾶσ' ἀντίστασις ἀπέβη ματαία ἕνεκα τῆς ἀπαθείας καὶ ἀπογνώσεως τοῦ Βοτανειάτου. Οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐσκέφθη νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Μελισσηνοῦ, παραχωρῶν εἰς αὐτὸν τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, μεταπείσας καὶ μεταστήσας εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν Κομνηνῶν ἀγῶνα τοὺς ἐρέτας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου τοῦ παρασκευαζομένου νὰ διαπεραιώσῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τὸν Μελισσηνόν, ἐματαίωσε καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον. Ἄπελπις ἐτράπη τότε ὁ Βοτανειάτης εἰς τὸν τελευταῖον τρόπον σωτηρίας, πειραθεὶς νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ Ἀλεξίου καὶ προτείνας νὰ εἰσποιήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ πατρὸς τοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου, τοῦ Νικηφόρου, ὅστις εἶχεν ἐμμείνει πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ ἐδίστασαν μὲν ἐπὶ βραχὺ οἱ Κομνηνοί, ἀλλά, σπεύσας ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἀνήγγειλεν, ὅτι τοιαύτη ὑποχώρησις ἦτο περιττή, ἀφ' οὗ ἡ νίκη ἦτο ἤδη ἐξασφαλισμένη. Πράγματι ἡ πόλις σύμπασα εἶχεν ἤδη καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, μόνη δὲ ὑπελείπετο ἡ ἅλωσις αὐτῶν τῶν ἀνακτόρων. Καὶ ἴσως μὲν τὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα ἔμελλε νἀγάγῃ εἰς αἱματηρὰς συγκρούσεις ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Βορίλου παρασκευασθείσης ἀντιστάσεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπεφεύχθη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ, ὅςτις συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα νἀποφύγῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἀποχωρῶν τῆς βασιλείας καὶ σώζων τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῶν δεινῶν ἐμφυλίου πολέμου.

Ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης παρῃτήθη καὶ προσέφυγεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὡς ἱκέτης· μεθ' ὃ ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου. Κατελάμβανον δὲ τὰ βασίλεια ἀντ' αὐτοῦ οἱ Κομνηνοί, καὶ τῇ 2 Ἀπριλίου 1081 ὁ Ἀλέξιος ἐστέφετο βασιλεὺς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ.

ἐν γήρατι σωζόμεναι εἰκόνες μολυβδοβούλλων καὶ χειρογράφων. Ἀλλὰ τὸ σωμάτιον ἐκεῖνο, ὅπερ οὐδεμίαν εἶχε μεγαλοπρέπειαν ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἵστατο ὄρθιος, ἀνέκτα ὅτ' ἐκαθέζετο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὅλην τὴν γοητείαν ἣν ἐδικαιοῦτο νὰ ἐξασκήσῃ ἡ ἐν αὐτῷ ἐνοικοῦσα μεγάλη ψυχή. Ἀληθῶς δὲ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς συνήνωνεν ἐν ἑαυτῷ μεγάλας ἡγεμονικὰς ἀρετάς, παίδευσιν ἐξαίρετον μετὰ θερμῆς ἀγάπης πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ῥητορείαν, δεινὴν πολιτικὴν σύνεσιν μετὰ διπλωματικῆς τέχνης, εὐστάθειαν χαρακτῆρος καὶ δραστηριότητα μεγάλην, θάρρος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων, εὐγενῆ ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἀντιπάλους, δικαιοσύνην ἄκραν καὶ συμπάθειαν πρὸς τοὺς πένητας, εὐλάβειαν πρὸς τὸ θεῖον μετέχουσαν τῶν πεποιθήσεων καὶ τῆς ἐξάρσεως ἀποστόλου τῆς πίστεως, γενναιότητα στρατιώτου καὶ δεξιότητα στρατηγοῦ. Διὰ τοιούτων δ' ἀρετῶν κεκοσμημένος ὁ νέος βασιλεὺς ἠδυνήθη οὐ μόνον αὐτὸς μετὰ θάρρους νἀναλάβῃ τὴν πολυώδυνον ἀρχὴν καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ ἐπὶ τριάκοντα ἑπτὰ ὅλα ἔτη παραταθείσης βασιλείας, ἀλλὰ καὶ νὰ κληροδοτήσῃ τὸν θρόνον εἰς δυναστείαν μακρὰν καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων, παρασχοῦσαν νέαν αἴγλην εἰς τὸ κράτος ἐπὶ ἕνα ὅλον αἰῶνα.

ΑΛΕΞΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ Ἀλέξιος στρέψῃ τὸν νοῦν εἰς τοὺς πρώτους ἔξωθεν κινδύνους τῆς πολιτείας, οὓς ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν νἀντιμετωπίσῃ, παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἐξομαλυνθῶσιν ἐσωτερικαὶ ἔριδες τῆς νικησάσης φατρίας καὶ ἱκανοποιηθῶσι προσωπικαὶ φιλοτιμίαι πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων. Ἀπαραγνώριστος δὲ εἶνε εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἀλεξίου ῥῆξίς τις πρὸς τὴν φατρίαν τῶν Δουκάδων καὶ ψυχρότης πρὸς τὴν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῶν ἰδίαν σύζυγον Εἰρήνην, ἥτις καὶ ἐνδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Ἀλέξιος ἐστέφθη τὸ πρῶτον μόνος ἄνευ τῆς συζύγου. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ ἐπῆλθεν ἡ ἀναγκαία διαλλαγή· καὶ ἐστέφθη μὲν ἡ δεκαπενταετὴς Εἰ-

ρήνη μίαν ἑβδομάδα μετὰ τὸν Ἀλέξιον, ἐγκατέλιπε δὲ τἀνάκτορα ἡ σύζυγος τοῦ Βοτανειάτου Μαρία, περὶ ἧς ἐπιμόνως διεδίδετο, ὅτι ἔμελλε νὰ γείνῃ βασίλισσα, ἀποβαλλομένης τῆς Εἰρήνης. Ἀφ' ἑτέρου δὲ, τῆς Μαρίας ἀποχωρησάσης εἰς τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων, ὁ ἀνήλικος υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντῖνος ἀνεγνωρίσθη κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς συνάρχων τοῦ Ἀλεξίου, εἰ καὶ ἡ συμβασιλεία αὐτοῦ ἦτο, ὡς εἰκὸς, τυπικὴ μόνον. Τὰς δὲ πρὸς τοὺς λοιποὺς περὶ ἑαυτὸν σχέσεις ἐξωκονόμησεν ὁ Ἀλέξιος διὰ παροχῆς ἀφθόνων ἀξιωμάτων καὶ μεγάλων προσωνυμιῶν, ἐν αἷς ἰδίας προσοχῆς ἀξία εἶνε ἡ ἀνάδειξις τοῦ Μελισσηνοῦ καίσαρος καὶ ἡ χάριν τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ δημιουργησις ἰδίας ἀρχῆς, τῆς τοῦ σεβαστοκράτορος. Ἐξαίρετος δὲ παραχώρησις πρὸς τὴν μητέρα Ἄνναν Δαλασσηνήν, ἥτις ἐξηκολούθησε μεγάλως ἰσχύουσα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὴν ἀπαίτησιν αὐτῆς ἀντικατάστασις τοῦ εἰς τὰς θελήσεις τῆς βασιλομήτορος ἐπιπροσθοῦντος πατριάρχου Κοσμᾶ διὰ τοῦ μοναχοῦ Εὐστρατίου Γαριδᾶ, γενομένη τῇ 8 Μαΐου 1081.

Διαρρυθμίσας δὲ ὁ Ἀλέξιος ἐν τάχει καὶ μετὰ μεγάλης πολιτικῆς συνέσεως τὰ κατὰ τὴν αὐλὴν παρεσκευάσθη ἀμέσως πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου.

ιη'.

Οἱ σύμμαχοι τοῦ Ἀλεξίου κατὰ τοῦ Γυισκάρδου

Ἡ ὑπὸ τοῦ Βοτανειάτου κάθειρξις τῆς θυγατρὸς τοῦ Ῥοβέρ[του] Γυισκάρδου καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῆς ἀξιώσεως αὐτοῦ περὶ ἐγκαταστ[ά]σεως τοῦ Ψευδομιχαὴλ ὡς αὐτοκράτορος ἦσαν διὰ τὸν δοῦκα [τῆς] Ἀπουλίας ἐξαίρετοι προφάσεις πρὸς ἀνάληψιν τῆς ποθητῆς στ[ρα]τείας ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ἐτύγχανε δὲ κατὰ [τὴν] τοιαύτην ἐπιχείρησιν τῆς προστασίας καὶ ὑποστηρίξεως τοῦ μεγαλ[ε]πηβόλου πάπα Γρηγορίου Ζ' (1073—1085), εὑρίσκοντος τὴν [πε]ρίστασιν καιρίαν κατάλληλον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐν Ἀνατολῇ. Παρασκευασθεὶς δὲ προσηκόντως, κατέλιπε μὲν ἀντι[κα]τεστάτην ἐν Ἀπουλίᾳ τὸν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου υἱὸν Ῥογῆ[ρον]

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ζ'
ΕΙΚΩΝ ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

τὸν δ' ἐκ δευτέρου γάμου υἱὸν Βοημοῦνδον, ὃν προώρισε συμπράκτορα αὐτοῦ ἐν τῷ κατὰ τῶν Βυζαντίων ἀγῶνι, προαπέστειλεν ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 1081 εἰς τὴν Ἤπειρον, ἔνθα καὶ κατέλαβε τὸν Αὐλῶνα, τὴν Ἱεριχὼ καὶ τὰ Κάνινα, δῃῶν τὴν περίχωρον τῶν παραλίων ἐκείνων. Καὶ ἀπέτρεπε μὲν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πολέμου ὁ Ῥαοὺλ, ὁ πρέσβυς ὃν εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Βοτανειάτην, ἐπεκαλεῖτο δ' ὁ πάπας Γρηγόριος τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Γερμανοῦ Ἐρρίκου Δ', παρασκευαζομένου μετὰ τὴν ἧτταν Ῥουδόλφου τοῦ Σουαβοῦ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ Ῥοβέρτος ἔσπευσε μετὰ τὸ ὁριστικὸν πέρας τῶν παρασκευῶν νὰ διαπεραιωθῇ τελευτῶντος τοῦ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκ τῆς νοτίου Ἰταλίας εἰς τὴν Ἤπειρον, ἡγούμενος στόλου ἑκατὸν πεντήκοντα πλοίων καὶ ἄγων τριακοντακισχιλίους ἄνδρας. Ἐκ τοσούτου πλήθους λέγει συγκειμένην ἡ Ἄννα Κομνηνὴ τὴν στρατιὰν τοῦ Ῥοβέρτου, ἣν τῆς Δύσεως οἱ χρονογράφοι καταβιβάζουσιν εἰς τὸ ἥμισυ καὶ πολὺ ὀλιγώτερον.

Ὁ δὲ Ἀλέξιος πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐκ τῆς στρατείας τοῦ Γυισκάρδου προφανοῦς κινδύνου εἶχε μεριμνήσει ἐν τάχει περὶ συμμάχων, ἅτε στερούμενος καὶ χρημάτων καὶ στρατιᾶς. Ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν στρατιωτῶν, μεθ' ὧν εἶχε καταλάβει τὴν βασιλείαν ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ὀλίγαι μόνον ἑκατοντάδες ὑπῆρχον πλὴν τῶν Βαράγγων. Τὸ δὲ ταμεῖον ἦτο κενὸν ἕνεκα τῆς ἐπὶ τοῦ Βοτανειάτου σπατάλης, ὥςτε δὲν ἦτο εὔκολος ἡ στρατολόγησις μισθοφόρων. Διὸ διετάχθησαν οἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τοπάρχαι νὰ κρατήσωσι μόνον τὰς ἀναγκαιοτάτας φρουρὰς καὶ ἀποστείλωσι τοὺς λοιποὺς στρατιώτας· καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν δὲ χωρῶν συνελέχθη κατὰ τὸ δυνατὸν στρατός.

Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη ὁ βασιλεὺς εἰς ταύτας τὰς ἐνεργείας, ἠγωνίσθη δὲ διὰ παντὸς τρόπου καὶ νὰ συνάψῃ ἀξίας λόγου συμμαχίας, τοῦτο μὲν ἐπιτρεπούσας εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν κινήσεως, τοῦτο δὲ περιπλεκούσας καὶ ἐξασθενούσας τὸν ἀντίπαλον, ἀναπτύσσων κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας τὴν διπλωματικὴν ἐκείνην περίνοιαν, ἐφ' ᾗ διεκρίθη διὰ παντὸς τοῦ βίου. Καὶ ἐν μὲν τῇ Δύσει ἐπεζήτησε καὶ εὗρε συμμάχους ὁ Ἀλέξιος καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν συγ-

γενῶν τοῦ δουκὸς τῆς Ἀπουλίας, δὲν ὤκνησε δὲ νὰ προβῇ εἰς προτάσεις καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πάπαν, ἀγνοῶν τὴν μετὰ τῶν Νορμανῶν συμμαχίαν αὐτοῦ. Ἄξιαι δὲ λόγου ὑπῆρξαν μάλιστα αἱ μετὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ' γενόμεναι διαπραγματεύσεις καὶ αἱ ἐπαγγελίαι χρηματικῶν ἀποστολῶν καὶ δωρεῶν εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ἀλεξίου. Μάλιστα δ' εἶχε σταλῆ πρὸς τὸν Ἐρρῖκον ἡ πρώτη δόσις ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων χιλιάδων χρυσῶν νομισμάτων, ἀντιστοιχούντων πρὸς δύο περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, ὅτε ὁ Ἐρρῖκος ἐπειγόμενος νὰ στρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ πάπα ἀπέσυρε τὴν στρατιὰν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἀπουλίας, εἰς ἣν εἶχεν εἰςβάλει, ματαιουμένης οὕτω, καθ' ἃ φαίνεται, τῆς περαιτέρας συμπράξεως μετὰ τοῦ Κομνηνοῦ. Ἀλλὰ μάλιστα τελεςφόρος ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τοῦ βασιλέως πρὸς απόκτησιν στόλου διὰ συμμαχίας μετὰ τῆς βενετικῆς πολιτείας. Οἱ δὲ Βενετοί, οἵτινες ἔβλεπον ἀσχάλλοντες τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Νορμανῶν καὶ ἐφοβοῦντο εἴ περ τι καὶ ἄλλο τὴν ἐν Δαλματίᾳ ἐγκαθίδρυσιν αὐτῶν, παρέσχον προθύμως τὴν ὑπόσχεσιν νὰ βοηθήσωσι κατὰ θάλασσαν τοὺς Βυζαντίνους τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν αὕτη ἠμείφθη διὰ τῆς παραχωρήσεως σπουδαίων ἐμπορικῶν προνομίων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ καθ' ἅπαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος.

Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἐνέργειαι καὶ ἐπιτυχίαι θὰ ἦσαν ἀνωφελεῖς ἐφ' ὅσον ὁ Ἀλέξιος εἶχε τὸν φόβον τῶν Σελδσουκιδῶν. Εἴδομεν δ' αὐτοὺς προχωροῦντας τὸν τελευταῖον χρόνον τῆς ἀρχῆς τοῦ Βοτανειάτου μέχρι τῶν βορειοδυτικῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κυριεύοντας τὴν Κύζικον καὶ τὴν Νίκαιαν καὶ προελαύνοντας μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐπικείμενος δ' ἐκεῖνος κίν-[illegible] νος εἶχεν ἐφελκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀλεξίου ἅμα τῇ ἀναρρή[illegible] ἀποστέλλων δὲ ἀκάτια ἔχοντα πλήρωμα δέκα ἀνδρῶν ἐπετίθετο κ[illegible] τῶν ἐν ταῖς ἀντικειμέναις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παραλ[illegible] Τούρκων· ἡ δ' εὐστοχία τῶν σποραδικῶν ἐκείνων ἐπιθέσεων ἐνεθ-ρυνεν αὐτὸν νὰ διατάξῃ κατὰ μικρὸν καὶ ἀποβάσεις ἱππέων, ὧν μεγαλειτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία. Καὶ δὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἠδυν[illegible] νὰ ἀνακτήσῃ μέν τινα χωρία, νὰ ἐξώσῃ δὲ τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν π[illegible] χώρων τῆς Νικομηδείας. Ἐκφοβήσας δὲ οὕτω τὸν Σουλεϊμάν, εἰ[illegible] εἶχεν ἐκχωρήσει τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς ὑποτ[illegible] ὁ ἐξάδελφος Μελικσάχ, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀρπασλάν, ἠγ[illegible] αὐτὸν εἰς τὸ νὰ προτείνῃ, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἢ μ[illegible]αι

λον εἰς τὸ νἀποδεχθῇ, καθ' ἃ φαίνεται πιθανώτερον, τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξίου προταθεῖσαν εἰρήνην. Διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης τοῦ 1081 ὡμολογήθη μὲν ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατοχὴ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατειλημμένων μικρασιατικῶν χωρῶν, ἀνεγνωρίζετο δὲ ὡς ὅριον τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς καὶ τῶν βυζαντιακῶν κτήσεων ὁ ποταμὸς τῆς Βιθυνίας Δράκων, ὅςτις εἶνε ὁ σήμερον λεγόμενος τουρκιστὶ Κὶρκ Γετσίδ, ὁ χυνόμενος εἰς τὴν Προποντίδα πλησίον τῆς Ἑλενοπόλεως. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερὸν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Νίκαιαν, τὴν Κύζικον καὶ τὴν Νικομήδειαν. Ἀπαλλασσόμενος δὲ ὁ Ἀλέξιος νέων αὐτῶν εἰς τὴν Βιθυνίαν ἐπιδρομῶν, ἠδύνατο ἡσύχως τό γε νῦν ἔχον νὰ τρέψῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ Γυισκάρδου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ῥοβέρτος διεπεραιώθη ἐξ Ἰταλίας εἰς τὸν Αὐλῶνα· ἑνωθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Βοημούνδου, διήρεσε διχῇ τὸ ἅπαν στράτευμα, καὶ μέρος μὲν ἀπέστειλεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ υἱοῦ κατὰ γῆν εἰς τὸ Δυρράχιον, αὐτὸς δὲ, παραλαβὼν τὸν στόλον, ἔπλευσε πρὸς τὴν Κέρκυραν, ἣν καὶ κατέλαβεν. Ἐξ αὐτῆς δ' ἔπειτα κατηυθύνθη καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ Δυρράχιον, ἔνθα καὶ ἀφίχθη τέλος τὴν 17 Ἰουνίου, κινδυνεύσας καθ' ὁδὸν ἐκ μεγάλης τρικυμίας καὶ ἀποβαλὼν πολλὰ πλοῖα. Ἀμέσως δὲ ἤρξατο ἀπό τε γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου, οὗ ἡ κατάληψις ὑπέσχετο νἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἐπικινδύνως ἀπειλουμένου.

ιθ'.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου ἅλωσις τοῦ Δυρραχίου.

Τῶν πρώτων ἔργων τοῦ αὐτοκράτορος εἶχεν ὑπάρξει ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου ἡ μέριμνα περὶ ἀμύνης τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης πόλεως. Πρὸ παντὸς δ' ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ παραδώσῃ τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως εἰς χεῖρας ἀσφαλεῖς, ἅτε τοῦ δουκὸς Δυρραχίου Γεωργίου Μονομαχάτου ὄντος ὑπόπτου εἰς τὸν βασιλέα ὡς ἀρνηθέντος βοήθειαν εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐναντίον τοῦ Βοτανειάτου ἀποστασίας. Διὸ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ

Γεωργίου Παλαιολόγου. Ὁ δὲ Μονομαχᾶτος τὸ μὲν πρῶτον ἔφυγε πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Βοδῖνον, ἔπειτα δὲ συνδιαλλαχθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξίου.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Παλαιολόγος διέταξεν ἐν Δυρραχίῳ τὰ τῆς ἀμύνης. Πρὶν ἢ δὲ λάβῃ παρὰ τοῦ Ἀλεξίου τὰς ζητηθείσας ἐπικουρίας, ἐν αἷς καὶ δύναμις ἑπτακισχιλίων ἀνδρῶν, οὓς παρέσχεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Τοῦρκος Σουλεϊμάν, κατέπλευσε πρὸ τοῦ Δυρραχίου ὁ σύμμαχος τῶν Βυζαντίων βενετικὸς στόλος ὑπ' αὐτὸν τὸν δόγην τῆς Βενετίας Δομίνικον Σέλβον τελευτῶντος τοῦ Ἰουλίου. Τὴν δὲ ὑστεραίαν τοῦ κατάπλου ὁ βενετικὸς ἐκεῖνος στόλος, βοηθούμενος ἅμα ὑπὸ τολμηρᾶς ἐξόδου τῶν πολιορκουμένων ὑπὸ τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον, ἤρατο λαμπρὰν νίκην ἐναντίον τοῦ στόλου τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου.

Ἡ ναυτικὴ δὲ αὕτη νίκη τῶν Βενετῶν εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἐπειδὴ κατωρθώθη ἡ διακοπὴ τῆς μετὰ τῆς Ἰταλίας ἐπικοινωνίας τῶν Νορμαννῶν, ὅτε μάλιστ' ἀργότερον ὁ βενετικὸς στόλος ἐθαλασσοκράτει τελείως, ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Μαυρίκιον καταπλεύσαντος βυζαντιακοῦ στόλου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ κατὰ θάλασσαν ἀτυχία ἐκείνη δὲν κατέπληξε τὸν Ῥοβέρτον, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἀπτόητος πολιορκῶν τὸ Δυρράχιον κατὰ γῆν, γενναίως ἀντικρουόμενος ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου, καταστρέφοντος καὶ ματαιοῦντος τὰ μηχανήματα τῶν πολιορκητῶν καὶ ἐπιχειροῦντος τολμηρὰς καὶ τελεσφόρους ἐξόδους. Διὸ ἐθεώρησεν ὁ Ἀλέξιος ἀναγκαῖον πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας καὶ παῦσιν τοῦ πολέμου νὰ στρατεύσῃ αὐτός. Συμπληρώσας δὲ τὰς παρασκευὰς καὶ ἀναθεὶς τὴν φρουρ[illegible] τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν σεβαστοκράτορα ἀδελφὸν Ἰσαάκ[illegible] ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Αὔγουστον διὰ ξη[illegible] ἡγούμενος πολυπληθοῦς στρατιᾶς, ἥτις φαίνεται ἀνερχομένη εἰς ἑ[illegible]μήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν. Συνεκροτεῖτο δὲ ἡ πολύμικτος ἐκείνη σ[illegible]τιὰ πλὴν παντοίων ἐθελοντῶν καὶ τῶν ξένων ἐθνῶν, ἅτινα γινώ[illegible]μεν ἤδη ὑπηρετοῦντα ἐν ταῖς βυζαντιακαῖς στρατιαῖς, Ῥώσων, [illegible]γκων, Ἀλανῶν, Γερμανῶν, Βουλγάρων, Τούρκων, καὶ ἐξ Ἀγγλ[illegible]ω[illegible] Μνημονεύονται δὲ Ἄγγλοι τότε πρῶτον συνεκστρατεύοντες μετὰ [illegible]το[illegible] Βυζαντίου, εἰς ὃ μετενάστευσαν μετὰ τὴν ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ κατακτητοῦ ἐν ἔτει 1066 κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας. Συνυπηρέτουν δὲ

καὶ Νορμαννοὶ μισθοφόροι ὑπὸ τὸν Πανουκωμίτην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Οὐμπερτόπουλον. Ἄλλοι δὲ στρατηγοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἦσαν ὁ Νικηφόρος Παλαιολόγος, ὁ πατὴρ τοῦ δουκὸς Δυρραχίου, ὁ Κωνσταντῖνος Ὦπος, ὁ Ἀντίοχος, ὁ Ἀλέξανδρος Καβάσιλας, ὁ Τατίκιος, ὁ Νικόλαος Βρανᾶς, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βαράγγων Ναμπίτης, οἱ ἡγούμενοι τῶν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν αἱρετικῶν Παυλικιανῶν Ξαντᾶς καὶ Κουλέων. Συγκεντρωθείσης δὲ τῆς ὅλης στρατιᾶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ Ἀλέξιος συμπαρέλαβε τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως Πακουριανόν, καί, διελάσας διὰ τῆς βορείου Μακεδονίας, ἔφθασε τὴν 15 Ὀκτωβρίου καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν μικρᾷ ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου. Οὕτως αἱ δύο ἀντίπαλοι στρατιαὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, καὶ ἐπέκειτο ἡ σύρραξις.

Ὁ Ἀλέξιος ἔσπευδε μεθ' ὁρμῆς πρὸς μάχην. Διὸ, μὴ πεισθεὶς εἰς τὴν γνώμην τοῦ εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον ἐξελθόντος Παλαιολόγου, ὅστις προέτεινε νὰ μὴ σπεύσωσιν, ἀλλὰ νὰ περικλείσωσι τὸ στρατόπεδον τοῦ Ῥοβέρτου, λιμοκτονοῦντες αὐτὸ, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς πολεμίους, μόλις που ἀναπαύσας τὴν στρατιὰν, τὴν τρίτην μετὰ τὴν ἄφιξιν ἡμέραν, 18 Ὀκτωβρίου. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἶχον φθάσει καὶ Σέρβοι ἐπίκουροι ὑπὸ τὸν Βοδῖνον.

Ὁ Ἀλέξιος ἠγωνίσθη καρτερικώτατα μετ' ἀνδραγαθίας ἡρωικῆς, ὄχι ὀλιγώτερον δ' αὐτοῦ διεκρίθησαν μαχόμενοι οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἀντιφρονούντων πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀμέσου ἐπιθέσεως ἐξαιρουμένων, καὶ τὰ ἐπιβάλλοντα μέρη τῆς στρατιᾶς. Οἱ δὲ Ἄγγλοι τοῦ Ἀλεξίου κατέπληξαν τοὺς Νορμαννοὺς, ὑποχωρήσαντας πρὸ τῆς ὁρμῆς αὐτῶν. Ἡ δὲ πολὺ ὀλιγαριθμοτέρα τῆς τοῦ βασιλέως στρατιὰ τοῦ Ῥοβέρτου ἐφαίνετο κλονηθεῖσα καὶ ἡττωμένη, ὅτ' ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς φεύγοντας θάρρος καὶ μετέστησε τὴν ἧτταν εἰς νίκην ἀνδρεία γυνή. Ἦτο ἡ Λαγγοβαρδία σύζυγος τοῦ Γυισκάρδου, ἥτις εἶχεν ἀκολουθήσει εἰς τὴν στρατείαν τὸν ἄνδρα. Ἡ Σιγελγαίτα, ἄλλη Παλλὰς, ἂν καὶ μὴ Ἀθηνᾶ, κατὰ τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν, τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἐπειράθη νἀναστείλῃ τὴν φυγὴν τῶν στρατιωτῶν τοῦ συζύγου διὰ τῶν δριμέων αὐτῆς βλεμμάτων καὶ τῶν ἀπειλητικῶν κραυγῶν· βλέπουσα δὲ, ὅτι ἐματαιοπόνει, ἔδραξε δόρυ μακρὸν καὶ ἔσπευσε διώκουσα τοὺς φυγάδας, ἕως ἀνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ καθῆκον. Ἡ δ' εἰς τὴν μάχην ἐπάνοδος αὐτῶν ἀνέδειξε τέλος τοὺς Νορμαννοὺς νικητὰς ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ πεδίῳ, ἐν ᾧ πρὸ χιλίων

ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν (49 π. Χ.) ὁ Καῖσαρ εἶχεν ἡττηθῆ ὑπὸ τοῦ Πομπηίου. Αἱ μεγάλαι σκηναὶ τῆς ἱστορίας φαίνονται ἐνίοτε ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ παράδοξον ἀληθῶς τρόπον.

Ἡ νίκη τοῦ Ῥοβέρτου ἀπέβη ἐπιφανής. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Νορμαννῶν ὑπῆρξαν πολὺ μικρότεραι τῶν τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, οὐδὲ βεβαίως ἐθρήνησε μεγάλως ὁ Ῥοβέρτος τὸν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντα Ψευδομιχαὴλ ἐκεῖνον, ὅστις εἶχε χρησιμεύσει εἰς αὐτὸν ὡς πρόφασις τοῦ πολέμου καὶ ὃν εἶχε συμπαραλάβει εἰς τὴν στρατείαν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸν ἐν τῇ μάχῃ θάνατον γενναίων μαχητῶν, τοῦ Νικηφόρου Παλαιολόγου, τοῦ ἀδελφοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη Κωνσταντίνου, τοῦ Νικηφόρου Συναδηνοῦ, τοῦ Ζαχαρίου, τοῦ Ἀσπιώτου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν. Σπανίως τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὑπέστη τοσαύτας ἀπωλείας ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ μάχῃ.

Γενικὴ κατάπληξις ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἡττημένων ὑπῆρξε τὸ ἄμεσον ἐπακόλουθον τῆς ἥττης. Τὸ δὲ ὀδυνηρότατον πάντων ἦτο ὅτι ὁ γενναῖος Γεώργιος Παλαιολόγος δὲν κατώρθωσε μετὰ τὴν μάχην νὰ εἰσέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ πολιορκούμενον Δυρράχιον, οὗ τὴν ἄμυναν ἀνέλαβον κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἀλεξίου οἱ ἐν τῇ πόλει Βενετοὶ καὶ Ἀλβανός τις ὀπλαρχηγὸς [1]. Ἀλλ' ἐπὶ ὀλίγους μόνον μῆνας ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξωσιν οἱ πολιορκούμενοι. Οἱ πλεῖστοι τῶν οἰκητόρων τῆς πόλεως ἦσαν Βενετοὶ καὶ Ἀμαλφιτανοὶ ἄποικοι, ὧν τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα παρεβλάπτοντο ἐκ τῆς παρατάσεως τῆς πολιορκίας. Διὸ ἀνέῳξαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1082 τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς τὸν Ῥοβέρτον. Κατά τινα δὲ νορμαννικὴν παράδοσιν τὴν πόλιν παρέδωκεν εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Ἀπουλίας Βενετός τις Δομίνικος, φρουραρχῶν ἐπί τινος τῶν πύργων τῶν τειχῶν, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, ὅτι ὁ Ῥοβέρτος ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων. Ἡ δὲ ἅλωσις τοῦ Δυρραχίου, ἐπερχομένη μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἧτταν τοῦ Ἀλεξίου, ἐφαίνετο ἀνοίγουσα εἰς τὸν τολμηρὸν καὶ ἀρειμάνιον Νορμαννὸν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

1) Τὸ παρὰ τῇ Ἄννῃ Κομνηνῇ ἐκδ. Βόννης τόμ. Α'. σ. 17 *Κομισκόρτις* κακῶς ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν καί τινων ἱστοριογράφων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος, ὡς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλβανοῦ, εἶνε δὲ μόνον δηλωτικὸν ἀξιώματος ἐκ τοῦ νεολατινικοῦ comes cortis.

κ'.

Τὸ τέλος τοῦ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμου.

Ὁ Ῥοβέρτος ἀμέσως μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχην συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῶν βορείων τῆς Ἠπείρου. Μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ὥρμησεν ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1082 πρὸς ἀνατολάς, καί, εἰσελάσας εἰς τὴν Μακεδονίαν, παρέστη πρὸ τῆς Καστορίας, ἣν κατέλαβεν ἀμαχητί, τῆς φρουρᾶς ἀνοιξάσης εἰς αὐτὸν τὰς πύλας· ὁμοίως δὲ ἄνευ δυσχερείας ὑπέταξε τὴν περίχωρον.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἀλέξιος εὐθὺς μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχην εἶχε τραπῆ φεύγων δι' Ἀχρίδος καὶ Διαβόλεως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἔνθα διῆλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 1081 πρὸς τὸ 1082, μεριμνῶν περὶ στρατολογήσεως νέας στρατιᾶς. Ἡ ἧττα τοῦ Δυρραχίου εἶχε διασκορπίσει πλείστους ὅσους τῶν ἀνδρῶν τῶν πρότερον ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων· οὐκ ὀλίγοι εἶχον ἤδη αὐτομολήσει πρὸς τοὺς νικητάς, καὶ ἄλλοι δέ, οἷον οἱ Παυλικιανοί, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτόν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξαν ἀληθῶς μετὰ τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο θλιβερά, καὶ τὸ ταμεῖον ἐξηντλημένον μετὰ τὰς χάριν τῆς πρώτης στρατείας γενομένας δαπάνας κατὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ εἰς τὸν Ἐρρῖκον Δ' διαβιβασθέντος χρήματος. Διό, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ διεχείμαζεν ἀκόμη ἐν Θεσσαλονίκῃ, πρὶν ἢ ἐπιστρέψῃ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὁ σεβαστοκράτωρ, ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ βασιλομήτωρ καὶ ἅπαντες οἱ περὶ τοὺς Κομνηνοὺς προέβησαν εἰς μεγάλας χρηματικὰς θυσίας. Ἀλλά, τῶν ἐράνων τούτων μὴ ἐπαρκούντων, ὁ Ἰωάννης Κομνηνός, γογγύζοντος τοῦ κλήρου, προέβη εἰς τὴν χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος δήμευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ πολέμου χρῆσιν τοῦ κόσμου καὶ αὐτῶν τῶν σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐπανελήφθη δῆλα δὴ ὅ τι εἶχε γείνει ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου χάριν τοῦ πρὸς τὸν Χοσρόην πολέμου. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ εἶνε, ὅτι τότε ἡ ἐκκλησία ἔσωζε τὴν πολιτείαν διὰ τῶν ἱερῶν χρημάτων πρωτοστατοῦντος αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου Σεργίου. Ἀλλὰ συγχρόνως μετὰ τῆς παρασκευῆς νέας στρατιᾶς δὲν ἔπαυεν ὁ Ἀλέξιος ὑπονομεύων τὰ πράγματα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀπουλίᾳ· καρπὸς δὲ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὑπῆρξε δεινὴ ἐπανάστασις

τῶν ὑπηκόων τοῦ Γυισκάρδου, ἣν καθίστανεν ἔτι μᾶλλον ἐπίφ[illegible]ον ἡ πρὸ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἐμφάνισις τοῦ Ἐρρίκου τοῦ ἐχθροῦ [illegible]οῦ συμμάχου τοῦ Ῥοβέρτου, τοῦ πάπα Γρηγορίου. Τὰ δ' ἐξ Ἰταλ[illegible]ας ἐλθόντ' ἀγγέλματα ταῦτα ἠνάγκασαν τὸν Ῥοβέρτον κατ' Ἀπρίλ[illegible]ον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1081 νἀπέλθῃ κατεσπευσμένως εἰς τὴν Ἰταλ[illegible]αν καταλείπων τὴν ἐν Μακεδονίᾳ νικηφόρον αὐτοῦ στρατιὰν καὶ τὴν ἐ[illegible]α-κολούθησιν τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιον πολέμου εἰς τὸν υἱὸν Βαημοῦνδ[illegible]ν.

Ἀλλ' ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ῥοβέρτου ἐπέβαλλε καὶ μεταβολὴν [illegible]οῦ σχεδίου τοῦ πολέμου τῶν Νορμαννῶν. Θὰ ἦτο ὑπεράγαν τολμη[illegible]όν νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν στρατεία πρὸ τῆς σ[illegible]ε-διαζομένης ἐπιστροφῆς τοῦ πατρός. Διὸ ἐδόθη εἰς τὸν υἱὸν ἡ ἐντ[illegible]λὴ νἀνακάμψῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς δυσμὰς καὶ συμπληρώσῃ τὰς [illegible]ε-νομένας ἤδη καταχτήσεις διὰ τῆς ἁλώσεως τῶν πόλεων τῆς μέ[illegible]ης καὶ νοτίου Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας. Πράγματι δὲ βλέπομεν [illegible]ὸν Βαημοῦνδον ἤδη τὸν Μάϊον τοῦ 1082 πολιορκοῦντα τὰ Ἰωάννι[illegible]α.

Ἦσαν δὲ τὰ Ἰωάννινα κτίσμα τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ἄδη[illegible]ον πότε γεννηθὲν καὶ φερώνυμον ἀγνώστου τινὸς κτίστου Ἰωάνν[illegible]υ. Παρουσιάζονται δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τύπον θηλυκόν, ἐν τῇ γεν[illegible]κῇ Ἰωαννίνης, ἧς ἡ ὀνομαστικὴ εἶνε ἡ Ἰωάννινα μᾶλλον ἢ ἡ Ἰωανν[illegible]η, ἐν ἔτει 879, καθ' ἃ βλέπομεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς τὸ ἔτος ἐκε[illegible]νο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Φωτίου τὸ δεύτερον πατριαρχεύοντος σ[illegible]γ-κροτηθείσης συνόδου ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλ[illegible]ως Ζαχαρίου. Μετὰ δὲ ταῦτα μόλις μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα [illegible]τη συναντῶμεν καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα ἐν τῷ σιγιλλίῳ ἐκείνῳ τοῦ ἔτ[illegible]ους 1020, δι' οὗ ἡ ἐπισκοπὴ αὐτῶν προςετέθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀχ[illegible]ί-δος. Κατέβαινον δὲ ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ [illegible]-θανῶς μέχρι τῆς περὶ τὰ Ἰωάννινα χώρας οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν [illegible]οῦ Κωνσταντίνου Δούκα τὸ πρῶτον ἀναφερόμενοι ἐν ταῖς ἑλληνικ[illegible]αῖς χώραις Βλάχοι. Οὗτοι, ἐκρωμανιθέντες ἀπόγονοι τῶν ὑπὸ τοῦ Τρα[illegible]α-νοῦ ὑποταχθέντων ἀρχαίων Δακῶν, περὶ τὸν Ἴστρον καὶ τὸν Σ[illegible]ον πρότερον οἰκοῦντες καὶ νομαδικὸν διάγοντες βίον, κατήρχοντο κ[illegible]τὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον, ἀ[illegible] ερ-χόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου μετὰ τῶν κ[illegible]τη-νῶν εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους καὶ ψυχροτέρους τόπους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βουλγαρίας.

Μαθὼν δὲ ὁ Ἀλέξιος τὴν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐπίθεσιν τοῦ Βαη-

μούνδου, ἔσπευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ νέας στρατιᾶς, ὅπως λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Γινώσκων δ' ἐκ τῆς παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχης τὴν πυκνὴν σύνταξιν τῶν Νορμαννῶν μαχητῶν, ἐπενόησε τὴν κατὰ τὴν συγκροτηθησομένην μάχην χρῆσιν ἐλαφρῶν ἁμαξῶν, ἐχουσῶν ἐμπεπηγμένους τέσσαρας μακροὺς κοντοὺς καὶ ἐλαυνομένων ὑπὸ πεζῶν ὁπλοφόρων, χάριν διασπάσεως τῶν τάξεων τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ὁ Βοημοῦνδος, προμαθὼν, καθ' ἃ φαίνεται, τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλεξίου, μετέβαλε τὴν παράταξιν καὶ ἐματαίωσε τὸ στρατήγημα τοῦ βασιλέως· γενναίως δ' ἀμυνθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐνίκησε τὴν βασιλικὴν στρατιάν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς, ἡττηθεὶς καὶ πάλιν, καθ' ἃ ἐν Δυρραχίῳ, ἔφυγε μὲν εἰς τὴν Ἀχρίδα, ἀλλὰ, συναθροίσας ἐν αὐτῇ τὴν στρατιὰν καὶ ἀφήσας εἰς τὸν δομέστικον Πακουριανὸν τὴν φροντίδα νἀνασυντάξῃ τὰ λείψαν' αὐτῆς, ἔσπευσεν ἀκαταπόνητος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ. Στρατολογήσας δ' ἐκεῖ νέας δυνάμεις, παρέστη καὶ πάλιν ἀντιμέτωπος τοῦ Βοημούνδου, ὅστις ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκ τῶν κυριευθέντων Ἰωαννίνων καταβῆ εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν. Ἀλλ' αἱ ἐπανειλημμέναι νῖκαι τῶν Νορμαννῶν εἶχον καταβάλει τὸ φρόνημα τῶν Βυζαντίνων, καὶ ὁ βασιλεὺς, ἡττηθεὶς καὶ πάλιν μετὰ τῶν νέων αὐτοῦ στρατευμάτων ἐν τῇ πρὸ τῆς Ἄρτης συγκροτηθείσῃ μάχῃ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συνέβη δὲ ἡ νέα αὕτη μάχη πιθανῶς τὸ θέρος τοῦ 1082.

Κυριεύσας δὲ οὕτως ὁ Βοημοῦνδος τὴν ὅλην Ἤπειρον ἐπέστρεψε πρὸς βορρᾶν, καὶ, εἰσελάσας ἐκ νέου εἰς τὴν Μακεδονίαν, κατέλαβεν ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν ὑποστρατήγων αὐτοῦ τὴν Ἀχρίδα, τὰ Σκόπια, τὴν Βέρροιαν, τὰ Σέρβια, τὰ Βοδηνὰ, τὰ Μόγλενα. Ἔπειτα δὲ τὸ μὲν πρῶτον προεχώρησεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, καὶ, καταλαβὼν τὰς Ἄσπρας Ἐκκλησίας, ἐνεστρατοπέδευσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας· ἔπειτα δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Καθ' ἅπαντα δὲ τοῦτον τὸν χρόνον οἱ Βυζαντῖνοι ἠπράκτουν, τοῦ βασιλέως παρασκευάζοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει νέαν στρατιάν. Μόνον δὲ περὶ αἰφνιδίας ἐπιθέσεως τοῦ Πακουριανοῦ μανθάνομεν, καταλαβόντος ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὰ Μόγλενα καὶ κατεδαφίσαντος τὸ φρούριον αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Βοημοῦνδος, κύριον ὁρμητήριον ἔχων τὴν Καστορίαν, δὲν ἔπαυσεν ἐπεκτείνων τὰς ἐν Μακεδονίᾳ κατακτήσεις αὐτοῦ, εἰς ἃς προσέθηκε τὴν τῆς Πελαγονίας, ἧς τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Μοναστήριον.

ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἐξάπλωσιν ἐν Μακεδονίᾳ, καταληφθέντων ἐξ ἐπιδρομῆς τῶν Τρικκάλων ὑπὸ μοίρας νορμαννικῆς, αὐτὸς ὁ Βοημοῦνδος τὴν 23 Ἀπριλίου 1083 ἔφθασε πρὸ τῆς Λαρίσης μετὰ συμπάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἤρχισε πολιορκῶν αὐτήν. Ἀλλ' ὁ φρούραρχος τῆς πόλεως Λέων Κεφαλᾶς ἀντέταξεν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἀντίστασιν ἡρωικήν, ἔσπευσε δὲ νὰ μηνύσῃ τὸ ἄγγελμα τῆς πολιορκίας εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀνέβαλε τὴν ἐκστρατείαν· συμπληρώσας δὲ τὰς παρασκευὰς καὶ ἐνισχυθεὶς δι' ἐπικουρίας ἑπτακισχιλίων Τούρκων, σταλέντων εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν, ἐξεκίνησε τέλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Προχωρήσας δὲ μετὰ προφυλάξεως μέχρι τῶν Τρικκάλων, συνεκρούσθη μετ' οὐ πολὺ πρὸς τὸν Βοημοῦνδον πρὸ τῆς Λαρίσης, ἧς ἠπειλεῖτο ἡ ἐκ σιτοδείας μετὰ ἑξάμηνον ἤδη πολιορκίαν ἅλωσις, καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν διὰ στρατηγήματος, τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου 1083.

Ἡ πρώτη δὲ αὕτη νίκη μετέβαλε ταχέως τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, τῶν Νορμαννῶν μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Λαρίσης ἐκκενωσάντων τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀποχωρησάντων εἰς τὴν Καστορίαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος συνεπλήρωσεν ἐπὶ τούτοις ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς ἣν μετέβη, τὰ διὰ τῶν ὅπλων ἐπιτευχθέντα διὰ δραστηρίων καὶ δι-

πλωματικωτάτων ὑπονομεύσεων τῶν κατὰ τοῦ Βοημούνδου δυσηρεστημένων Νορμαννῶν. Ἐχρεωστοῦντο δῆλα δὴ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατευομένους πολλοὶ ἤδη μισθοί. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὰ πράγματα προέβαινον εὐροοῦντα, ἡ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας μέθη καὶ τὰ ἐκ τῶν ἁλισκομένων πόλεων καὶ ἀγρῶν λάφυρα ἀνέστελλον τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ στρατεύματος. Ἀλλ' ἡ ἀρξαμένη μεταστροφὴ τῆς τύχης κατέστησε τοὺς Νορμαννοὺς προθύμους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ βασιλέως καὶ ἀξιώσωσι παρὰ τοῦ Βοημούνδου, ἀδυνατοῦντος νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς εὕρεσιν χρημάτων. Πράγματι δὲ ὁ Βοημοῦνδος, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν μισθοφόρων, ἀνεχώρησεν ἀρχομένου πιθανῶς τοῦ Νοεμβρίου, ἀναθεὶς τὴν μὲν φρούρησιν τῆς Καστορίας εἰς τὸν Φράγκον αὐτοῦ ὕπαρχον Βριέννιον, τὴν δὲ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Πολόβων εἰς τὸν Pierre d'Aulps, ὃν ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ὀνομάζει Πέτρον τοῦ Ἀλίφα.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀλέξιος, ἐπιστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἣν εἶχε μεταβῆ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βοημούνδου, ἐπετέθη κατὰ τῆς ὀχυρᾶς Καστορίας ἀπό τε τοῦ ἰσθμοῦ, δι' οὗ ἡ πόλις, κειμένη ἐπὶ χερσονήσου εἰσχωρούσης ἐντὸς τῆς παρ' αὐτῇ λίμνης, συνεδέετο πρὸς τὴν ξηράν, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτῆς. Διὰ δὲ τῆς ἐπιδειχθείσης ὑπὸ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα ταγμάτων ἀνδρείας καὶ τῆς δεξιότητος τοῦ δι' ἀκατίων μετὰ λογάδων ἀνδρῶν κατὰ τῆς βραχώδους ἀκροπόλεως ἐπιτεθέντος Γεωργίου Παλαιολόγου ἐπετεύχθη ἡ ἅλωσις τῆς Καστορίας. Ὁ δὲ Βρυέννιος, ἀναγκασθεὶς νὰ παραδοθῇ, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀναλαβὼν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ κινήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ Πέτρος τοῦ Ἀλίφα προσεχώρησεν εἰς τὸν Ἀλέξιον μετὰ καὶ ἄλλων Νορμαννῶν· συμμετασχὼν δ' ἔπειτα τῆς πρώτης σταυροφορίας ἐπέστρεψεν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὑπηρέτησε τὴν βασιλείαν, ἐγκατασταθεὶς ἐν Διδυμοτείχῳ τῆς Θράκης, ἔνθα εὑρίσκομεν ἐξηλληνισμένους τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ Πετραλείφας, ὧν ὁ οἶκος διατηρεῖται ἰσχυρὸς ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει μέχρι τῆς φραγκοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ Δυρράχιον εἶχεν ἤδη ἀνακτηθῇ δι' ἐνεργείας ἐπιτυχοῦς τοῦ ἡνωμένου στόλου τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων, καὶ τὸ Βυζάντιον ἐφαίνετο ὁριστικῶς ἀπαλλαγὲν τῶν ἐπιδρομέων. Διὸ χαίρων ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 1 Δεκεμβρίου 1083. Τὴν δ' ὑστεραίαν ἐγεννᾶτο τὸ πρῶτον αὐτοῦ τέκνον, ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐκείνη, ἥτις ἔμελλε

μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς νὰ στήσῃ εἰς αὐτὸν ἐπιφανὲς μνημεῖον συγγράφουσα τὴν *Ἀλεξιάδα*, ἥτις εἶνε ἡ κυριωτάτη ἡμῶν πηγὴ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν κατὰ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν.

κα΄.

Ὁ δεύτερος νορμαννικὸς πόλεμος.

Ἡ ἐν ἔτει 1083 ἀπὸ τῶν Νορμαννῶν ἀπαλλαγὴ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε προσωρινὴ μόνον. Ὁ Ῥοβέρτος Γυισκάρδος ταχέως ἠδυνήθη οὐ μόνον τὴν ἐν Ἀπουλίᾳ ἀποστασίαν νὰ καταπαλαίσῃ, ἀλλὰ καὶ νἀνακτήσῃ τὴν Ῥώμην, ἧς τὸ μέγιστον μέρος εἶχε καταλάβει ὁ Ἐρρῖκος, στεφθεὶς αὐτοκράτωρ· ἀναγκάσας δὲ αὐτὸν νἀναζεύξῃ πέραν τῶν Ἄλπεων, εἶχεν ἐγκαταστήσει πάλιν τὸν μετ' οὐ πολὺ, τῇ 25 Μαΐου, ἀποθανόντα φίλον καὶ σύμμαχον πάπαν Γρηγόριον Ζ΄, ὃν ὁ Ἐρρῖκος δεσμεύσας ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῷ ἀρχαίῳ μαυσσωλλείῳ τοῦ Ἀδριανοῦ, εἶχεν ἀντικαταστήσει διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥαβέννης Γυιβέρτου ὡς πάπα Κλήμεντος Γ΄. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην κατάστασιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραγμάτων παρασκευάσας ὁ Ῥοβέρτος νέον στόλον ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι πλοίων ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ Ὑδροῦντος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1084, ἄγων καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τῶν τριῶν υἱῶν, Ῥογήρου, Βοημούνδου καὶ Γουιδῶνος. Καὶ τὸν μὲν Ῥογῆρον καὶ Γουίδωνα ἔστειλεν εἰς τὸν Αὐλῶνα, ὅστις καὶ κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν, αὐτὸς δ' ἔπλευσεν εἰς τὸν Βουθρωτὸν, σκοπῶν νὰ διαπεραιωθῇ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἵνα καταλάβῃ τὴν πόλιν, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὁμοίως ἀποδοθῇ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ στόλου. Εὑρίσκομεν δ' ἔκτοτε τὴν πόλιν ὀνομαζομένην Κορυφὼ ἀπὸ τῆς δικορύφου ἀκροπόλεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἀντίξοοι ἄνεμοι ἐκράτησαν τὸν Ῥοβέρτον ἐπὶ δύο μῆνας ἐν Βουθρωτῷ, μόλις δὲ τὸν Νοέμβριον ἠδυνήθη νὰ ἐπιχειρήσῃ μετὰ σύμπαντος τοῦ στόλου τὴν ἐπὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν στρατείαν.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλέξιος εἶχεν ἀποταθῆ εἰς τὴν Βενετίαν, ζητῶν ἐκ νέου βοήθειαν· ἡ δὲ σαψίλεια τῶν εἰς τοὺς Βενε-

τοὺς ἐπὶ τοῦ πρώτου νορμαννικοῦ πολέμου χορηγηθέντων ἐμπορικῶν προνομίων καὶ τῶν εἰς τὸν δόγην Σέλβον ἀπονεμηθεισῶν τιμῶν προεκάλεσε τὴν πρόθυμον αὐτῶν ἀρωγήν. Διό, ὅτε ὁ Ῥοβέρτος διεπεραιώθη εἰς τὴν Κέρκυραν, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ ἡνωμένου στόλου τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Βενετῶν ὑπὸ τὸν Βυζαντῖνον **Μ**αυρίκιον καὶ τὸν δόγην Δομίνικον Σέλβον, ὅστις δὶς ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν προςέβαλε καὶ ἐνίκησε τὸν ἐν τῷ λιμένι τῆς Κασσιόπης παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἄκραν τῆς νήσου ναυλοχοῦντα στόλον τοῦ Γυισκάρδου. Ἀλλ' ἡ προδοσία τοῦ πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς αὐτομολήσαντος Βενετοῦ Πέτρου Κονταρίνη παρεσκεύασε νέαν ἐπίθεσιν τοῦ ἀπτοήτου Ῥοβέρτου κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου παρὰ τὸν λιμένα αὐτῆς τῆς πόλεως Κερκύρας. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ταύτῃ ναυμαχίᾳ, ἥτις ὑπῆρξε φοβερά, ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ Βυζαντίνων ὑπέστη δεινὴν ἧτταν. Πλεῖστα τῶν βενετικῶν πλοίων ἐβυθίσθησαν, ἄλλα δὲ κατεσχέθησαν, καὶ περὶ τὰς δεκατρεῖς χιλιάδας πτωμάτων ἐκάλυψαν τὴν θάλασσαν. Ὠμότατος δ' ἐδείχθη ὁ Ῥοβέρτος πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους τῆς μάχης, ἄλλων μὲν πηρώσας τὰς ὄψεις, ἄλλους δὲ ῥινοτομήσας, ἄλλων δ' ἀποκόψας τὰς χεῖρας ἢ τοὺς πόδας ἢ ἀμφότερα.

Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην νίκη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐπιτυχία τοῦ Ῥοβέρτου. Ἐπελθόντος τοῦ χειμῶνος, ὁ δοὺξ τῆς Ἀπουλίας ἀνέσυρε μὲν εἰς τὴν γῆν τὰς νῆας, διέσπειρε δὲ τὴν κατὰ γῆν στρατιὰν ἀνὰ τὰς ἠπειρωτικὰς παραλίας καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Βοντίτζης, ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ Βόνιτσα· ἀλλὰ φοβερὰ ἐπιδημία ἐπήνεγκε μεγάλας ζημίας. Δεκακιςχίλιοι καὶ πεντακόσιοι ἄνδρες ἀπέθανον ἐντὸς τριῶν μηνῶν, αὐτὸς δὲ ὁ Βοημοῦνδος ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1085 ὁ Ῥοβέρτος, θεωρῶν τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῇ δυτικῇ θαλάσσῃ κατακτήσεων ἀναγκαιοτάτην ὡς ἀφετηρίαν πάσης παραιτέρας ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ ἐναντίον τῆς Κεφαλληνίας, ἥτις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου θέματος τοῦ περιλαμβάνοντος τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους. Διὸ ἀπέστειλε κατ' αὐτῆς τὸν ἐκ τῆς Σιγελγαΐτης υἱὸν Ῥογῆρον, ὅςτις ἤρχισε πολιορκῶν τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου ὡς πρόδρομος τοῦ πατρός. Συμπαραλαβὼν δ' ἔπειτα ὁ Ῥοβέρτος ἅπαντα τὸν στόλον, ἐξέπλευσε κατὰ τῆς Κεφαλληνίας. Ἀλλά, εὐθὺς ὡς ἔφθασε περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς νήσου τὸ καλούμενον

Ἀθέρα, κείμενον κατὰ τὰ βορειοδυτικώτατ᾽ αὐτῆς, προςεβλήθη [illegible] αἰ-φνης ὑπὸ πυρετοῦ ὀξέος. Δεινουμένης δὲ τῆς νόσου, ἀπεφασίσ[illegible]θη ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ στόλου εἰς τὴν Ἤπειρον· ἀλλὰ μόλις οὗτος ἔφθ[illegible]θα-σεν εἰς τὰ βορειότατα τῆς νήσου, καὶ ὁ ἤδη ὑπερεβδομηκοντ[illegible]οῦ-της Γυισκάρδος ἀπέθανε τῇ 17 Ἰουλίου ἐν τῷ λιμένι, ὅςτις μέ[illegible]-χρι καὶ τῆς σήμερον φέρει ἀπὸ τῶν μέσων αἰώνων τὸ ὄνομ᾽ αὐτοῦ, [illegible] ὡς καὶ τὸ παρακείμενον ἀκρωτήριον Βυισκάρδο. Λέγεται δὲ, ὅτι θ[illegible] νή-σκων παρήγγειλεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι [illegible] τὸ πρόγραμμα τοῦ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς πολέμου, ὅπερ εἶχεν αὐ[illegible]τὸς ἀναλάβει, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐπιδιώκοντες αὐτὸ πάσῃ [illegible] δυ-νάμει.

Ἀλλὰ τό γε νῦν ἔχον ἡ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ Γυισκάρδου [illegible] δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὁ φόβος μὴ ὁ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόν[illegible]τος χειμῶνος ἐν Σαλερινῷ διατρίβων Βοημοῦνδος γείνῃ κύριος τῶν π[illegible]ρα-γμάτων ἐν Ἰταλίᾳ ἔπεισε τὴν συστρατευομένην χήραν τοῦ δου[illegible]κὸς τῆς Ἀπουλίας νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν μετὰ τοῦ στόλου καὶ τῆς στ[illegible]ρα-τιᾶς ἐπάνοδον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Βυζαντῖνοι μετὰ [illegible] τὴν ἀποχώρησιν τῶν Νορμαννῶν ἀνέκτων τὰ τελευταῖα λείψανα τ[illegible]τῶν παροδικῶν αὐτῶν κατακτήσεων ἐν τῷ θέματι Νικοπόλεως καὶ Κ[illegible]Κε-φαλληνίας καὶ συνεδέοντο ὁσημέραι μᾶλλον πρὸς τοὺς Βενετο[illegible]ούς, δεινὴ ἔρις ἔφερεν ἐν Ἰταλίᾳ εἰς διάσπασιν τὸν Ῥογῆρον καὶ [illegible] τὸν Βοημοῦνδον, ἕως τέλος συνδιηλλάσσοντο, τοῦ Ῥογήρου λαμβάνο[illegible]ον-τος τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Ἀλλ᾽ ὁ Βοημοῦνδος, ἀναγκαζόμ[illegible]με-νος νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν κτῆσιν τῆς Βάρεως, τοῦ Ὑδροῦντος καὶ τ[illegible]τοῦ Τάραντος, δὲν ἔπαυσεν ἅμα θεωρῶν ἑαυτὸν ἐντολοδόχον τοῦ πατ[illegible]ρι-κοῦ προγράμματος τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἣ[illegible]τις ἔμελλε νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἐπωφελούμενον τὴν πρώτην σταυροφορία[illegible]αν, ὅπως ἱδρύσῃ ἰδίαν ἡγεμονίαν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἐπὶ ζημ[illegible]μίᾳ τῆς βυζαντιακῆς πολιτείας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔμελλον νὰ συμ[illegible]υμ-βῶσιν ἀργότερον· ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἠ[illegible]δύ-νατο νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἐντελῶς ἥσυχον ἀπὸ τῶν Νορμανν[illegible]νῶν καὶ στρέψῃ τὸν νοῦν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Πατζινάκους [illegible] οἵ-τινες ἐλυμαίνοντο τὸ κράτος.

———

κϐ'.

Βυζάντιον καὶ Βενετία.

Βαρέα ὑπῆρξαν τἀνταλλάγματα, ἀνθ' ὧν ὁ Ἀλέξιος ἔτυχε τῆς συμμαχίας καὶ ὑποστηρίξεως τῶν Βενετῶν κατὰ τοὺς δύο νορμαννικοὺς πολέμους. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διὰ τῶν ὅπλων κατακτήσεως ἠναγκάσθη νὰ παράσχῃ εἰς αὐτοὺς τοσαῦτα ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ προνόμια, ὥςτε οἱονεὶ ἐπέτρεψε τὴν εἰςχώρησιν αὐτῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ μυστήρια τῆς βυζαντιακῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας καθ' ὅλου, καί, ἀνοίξας εἰς αὐτοὺς τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς, ἐθέρμανεν ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τοῦ Βυζαντίου ὄφιν ἐπιφυλασσόμενον νὰ ἐκχύσῃ ἐν δεδομένῃ ὥρᾳ τὸν ἰὸν αὐτοῦ κατὰ τοῦ εὐεργέτου. Καὶ ἄλλους δὲ κινδύνους ἐπήγαγον αἱ ἱδρυθεῖσαι ἐν τῷ κράτει ἀποικίαι τῆς Βενετίας καὶ ἄλλων δυτικῶν πολιτειῶν. Καὶ πρῶτον μὲν φανερὰ εἶνε ἡ αἰσθητὴ ἐλάττωσις τῶν εἰςπράξεων τῆς πολιτείας ἡ ἐπελθοῦσα διὰ τῆς παρασχεθείσης ἀτελείας εἰς τοὺς Βενετούς, δι' ὧν κυρίως διεξήγετο τὸ ἐξῆς ἡ πρὸς τὴν Δύσιν ἐμπορία. Προςέτι δὲ τούτο μὲν εἰςήχθησαν ἐκ τῆς Δύσεως πολλὰ ὀθνεῖα ἤθη καὶ ἔθιμα, συναναφυρθέντα μεταξὺ τοῦ ἱκανῶς ἤδη πολυμίκτου κυκεῶνος ἀλλοφύλων συνηθειῶν ἀπαγουσῶν τὴν βυζαντιακὴν κοινωνίαν καὶ πολιτείαν ἀπὸ χαρακτῆρος ἀκραιφνῶς ἑλληνικοῦ· τοῦτο δ' ἐξήγειρεν ἡ ἑκάστοτε κατὰ τὰς περιστάσεις προστασία τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πόλεως τὴν ἀντιζηλίαν ἐκείνων ὧν παρεβλάπτοντο τὰ συμφέροντα καὶ ἐδημιούργει ἐχθροὺς ἐποφθαλμιῶντας πρὸς τὴν βλάβην τοῦ ἄλλως ἑτεροδόξου Βυζαντίου. Τέλος δ' ἕνεκα τῆς πυκνῆς ἐπικοινωνίας διεδόθησαν κατὰ μικρὸν ἐν τῇ Δύσει πλεῖσται ὅσαι θαυμάσιαι διηγήσεις περὶ τοῦ πλούτου τῆς μεγίστης, πολυανθρωποτάτης καὶ ὀλβιωτάτης τῶν τότε πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξέκαιον σὺν τῷ θαυμασμῷ τὸν φθόνον, τὴν ὑπονόμευσιν καὶ τὴν ἐπιβουλήν.

Ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι πάντων τῶν κακῶν τούτων αἴτιος δὲν εἶνε ὁ Ἀλέξιος μόνος, διότι οὔτε διὰ μιᾶς παρουσιάσθησαν οἱ κίνδυνοι οὗτοι, ἀλλὰ κατὰ μικρόν, οὔτε ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ ἐξ ἀναπο-

δράστου ἀνάγκης πρὸς διάσωσιν τῆς κινδυνευούσης πολιτείας ὑποκύψας εἰς τὰς βενετικὰς ἀπαιτήσεις ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ ὁ ἐπιτρέψας τὴν ἐν μέσῳ τῷ βυζαντιακῷ κράτει ἐγκαθίδρυσιν τῶν ἐκ τῆς Δύσεως ἐκείνων ἐμπόρων καὶ ναυτίλων.

Ἤδη ἐνωρὶς εἶχον ἑλκύσει αἱ χῶραι τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους πλὴν τῶν Βαράγγων θιασωτῶν τοῦ Ἄρεως τοὺς ἐκ τῆς Δύσεως ὀπαδοὺς τοῦ Κερδῴου. Αὐτὸς δὲ ὁ βιογράφος τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε ἀναφέρει ἤδη τὸν δέκατον αἰῶνα ἐμπόρους ἐξ Ἀκυληίας διατρίβοντας ἐν τῇ Λακεδαίμονι. Πρῶτοι δὲ συστηματικώτερον ἀρξάμενοι νὰ ἐπωφελῶνται ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐμπορίου δι' ἱδρύσεως ἰδίων παροικιῶν καὶ πρακτορείων ὑπῆρξαν οἱ κάτοικοι τῆς ἰταλικῆς Ἀμάλφης, ἣν συνήθως ἐκάλουν Μέλφην οἱ Βυζαντῖνοι. Ἡ πόλις αὕτη, ἔχουσα ἰδίους δόγας, ἐξηκολούθει τασσομένη ὑπὸ τὴν βυζαντιακὴν ἐπικυριαρχίαν μέχρι τοῦ 1073, ὅτ' ἐκάλεσε τὸν μετὰ τέσσαρα ἔτη καταλαβόντ' αὐτὴν Ροβέρτον Γυισκάρδον. Ἤδη δὲ περὶ τὸ 1042 ὑπῆρχεν ἰδία παροικία Ἀμαλφιτανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾗ ἐκέκτηντο ἴδια ἐργαστήρια καὶ ἰδίας ἐκκλησίας καὶ μονάς. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ἱδρύθη ἰδία μονὴ *τῶν Μολφινῶν*. Ψυχὴ δὲ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει παροικίας μεσοῦντος τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἦτο Πανταλέων ὁ υἱὸς τοῦ Μαύρου, ἀνὴρ πλουσιώτατος καὶ δυνατώτατος, ὃν οἱ Βυζαντῖνοι ἀνέδειξαν ὕπατον καὶ πατρίκιον. Ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸ αὐτῶν τῶν Ἀμαλφιτανῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐγκαθιδρύοντο ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει σποράδες ἔμποροι ἐκ Βενετίας, ἥτις, θεωρουμένη τὸ πρῶτον, καθ' ἃ παρηκολουθήσαμεν, ἐξάρτημα τῆς ἐξαρχίας τῆς Ραβέννης καὶ ὑποτελὴς τοῦ Βυζαντίου, εἶχε κατὰ μικρὸν ἀποτινάξει τὸν ζυγὸν τῶν τοιούτων σχέσεων καὶ ἦτο ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἤδη αἰῶνος ἁπλῆ σύμμαχος τῶν Βυζαντίνων. Ἀλλ' αἱ πολύπλοκοι βυζαντιακαὶ τελωνειακαὶ διατυπώσεις καὶ οἱ βαρεῖς ἐξαγωγικοὶ φόροι, ἰδίως δὲ τὸ μονοπώλιον τῶν μεταξίνων καὶ χρυσοκεντήτων ὑφασμάτων καὶ αἱ συχναὶ ἀπαγορεύσεις τῆς δουλεμπορίας ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν παρεκώλυον τὴν ἐλευθεριωτέραν ἐν τῷ βυζαντικῷ κράτει ἐξάσκησιν τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου. Ἐν τούτοις ἤρχισε κατὰ μικρὸν συχνοτέρα ἐπικοινωνία, μάλιστα μετὰ τὴν ἐν ἔτει 999 ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατάκτησιν τῆς Δαλματίας, ἣν ἐπεκύρωσε Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ἀλλὰ πάντα τὰ πρότερον κτηθέντα ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἦσαν μικρά τινα παραβαλλόμενα πρὸς τὰ προνόμια τὰ παραχωρηθέντα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Μαΐου 1082, ἣν ἀνενέωσαν ἔπειτα καὶ ἐπεκύρωσαν ὁ Μανουὴλ καὶ ἀργότερον ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης παρείχοντο μὲν πλούσια δῶρα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Βενετίας, ἀπεδίδετο δὲ εἰς μὲν τὸν δόγην καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἡ προσωνυμία πρωτοσεβαστοῦ, εἰς δὲ τὸν πατριάρχην Βενετίας ἡ τοῦ ὑπερτίμου. Εἰς δὲ τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους παρείχετο καθ᾿ ἅπαν τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἄδεια ἐλευθέρας πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς τῆς ἐμπολῆς αὐτῶν ἄνευ ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐμπορευμάτων ὑπὸ τῶν τελωνειακῶν καὶ λιμενικῶν ἀρχῶν καὶ ἄνευ ἀποτίσεως οἱουδήποτε τέλους. Εὐρύτατος δὲ εἶνε ὁ κατάλογος τῶν λιμένων, οἵτινες ἠνοίγοντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῆς Βενετίας. Τούτων ἡ ἀναγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς βορείου Συρίας διὰ τῆς Λαοδικείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἥτις μετ᾿ ὀλίγα ἔτη ἔμελλε νἀποσπασθῇ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, κυριευομένη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων· ἔπειτα δὲ ἀναφέρονται ἐν Κιλικίᾳ τὰ Μάμιστρα, ἥτοι ἡ ἀρχαία Μοψουεστία, τὰ Ἄδανα καὶ ἡ Ταρσός, ἡ Ἀττάλεια τῆς Παμφυλίας, ἡ Στρόβιλος ἐν Καρίᾳ, ἧς ἡ σημασία ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις γίνεται κατάδηλος καὶ ἐκ τοῦ συγχρόνου βίου τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐν Πάτμῳ, ἡ Χίος, ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Φώκαια ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐν δὲ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θέμασι περιλαμβάνει ὁ κατάλογος πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ἰλλυρικοῖς καὶ ἠπειρωτικοῖς παραλίοις τὸ Δυρράχιον καὶ τὸν Αὐλῶνα, τὴν ἀκαρνανικὴν Βόνδιτζαν καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν, ἔπειτα δ᾿ ἐν Πελοποννήσῳ τὴν Μεθώνην, τὴν Κορώνην, τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Κόρινθον, ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι τὰς Θήβας καὶ τὰς Ἀθήνας, πρὸς δὲ τούτοις τὴν Χαλκίδα ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τὴν Δημητριάδα ἐν τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ, τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ κυριώτατον μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐμπόριον τοῦ κράτους, τὴν Χρυσόπολιν ἐγγὺς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος, τὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης Περιθεώριον, Ἄβυδον, Ἀδριανούπολιν, Ἄπρων, Ἡράκλειαν ἢ Πέρινθον, Σηλυμβρίαν καὶ τέλος τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις δηλοῦται διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὀνόματος Μεγαλόπολις. Ἀργότερον δὲ μόνον τῷ μὲν 1148 προσετέθησαν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος, τῷ δὲ 1199 ἡ Ἀγχίαλος. Ἀξία δὲ μνείας εἶνε ὁπωσδήποτε ἡ παράλειψις τῶν κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου

Πόντου ἐμπορικῶν λιμένων, οἵτινες ὑποτίθεται, ὅτι ἐξῃρέθησαν, ἴσως ὅπως μὴ παραδοθῇ εἰς χεῖρας τῶν Βενετῶν ἡ σιτεμπορία, καὶ τῶν Κυκλάδων ἢ τῆς Δωδεκανήσου, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντῖνοι. Αἱ νῆσοι αὗται μικρὰν ἔχουσι σημασίαν καὶ κίνησιν ἐπὶ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, διὸ καὶ σπανία εἶνε ἡ μνεία αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀνέκτησαν δ' ἀξίαν διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν καταλήψεως μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Λατίνων.

Κατὰ ταῦτα ὁ κατάλογος οὗτος τῶν πόλεων, ἐν αἷς ἐπετράπη ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀτελὴς διεξαγωγὴ τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου, παρέχει τελείαν σχεδὸν ἀπογραφὴν ἁπάντων τῶν βυζαντιακῶν ἐμπορίων τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος τελευτῶντος. Ἐξ αὐτοῦ δὲ δυνάμεθα νἀποκομίσωμεν ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἀναπτυχθείσης ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς Βενετίας ἀνὰ τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς. Πράγματι δέον νἀναλογισθῶμεν, ὅτι μετὰ μὲν τῆς Πίσης καὶ Γενούης δὲν εἶχεν ἔτι ἀναπτυχθῆ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τοῦ Βυζαντίου, πολὺ δὲ ἀργότερον μόνον ἔμελλον νὰ ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει παροικίαι Πισατῶν καὶ Γενουηνσίων, ὅτι δὲ οἱ Ἀμαλφιτανοὶ ἦσαν ἀπὸ τοῦ 1077 ὑπήκοοι τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου Νορμαννῶν καὶ κατὰ ταῦτα τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπόριον αὐτῶν οὐ μόνον δὲν ἐπροστατεύετο τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ παρεκωλύετο πάσῃ δυνάμει. Τὴν νέαν ταύτην ἐχθρικὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀμάλφης στάσιν τοῦ Βυζαντίου δεικνύει ἡ ῥητῶς μαρτυρουμένη διάταξις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, δι' ἧς ὑπέβαλεν ἅπαντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατέχοντας ἐργαστήρια Ἀμαλφιτανοὺς εἰς τὴν πληρωμὴν ἰδίου φόρου, ὃν ὤφειλον νἀποτίνωσιν εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Τοιαῦτα εὐρύτατα δικαιώματα χορηγηθέντα εἰς τοὺς Βενετοὺς οὐδὲν διέφερον μονοπωλίου ἀνοίγοντος εἰς αὐτοὺς ἀμύθητα κέρδη, προάγοντος τὴν δύναμιν τῆς βενετικῆς πολιτείας καὶ οἱονεὶ μεταθέτοντος τὸ κύριον κέντρον τῆς βαρύτητος αὐτῆς εἰς τὴν βυζαντιακὴν Ἀνατολήν, ἧς μέγα μέρος ἔμελλον νὰ κατακτήσωσι μετὰ πάροδον ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν μετὰ τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους καὶ ναυτίλους τὰ ὅπλα καὶ οἱ εὐπατρίδαι τῆς γαληνοτάτης πολιτείας.

κγ'.

Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς καὶ ἡ ἐκκλησία.

Ἀπόστολον ἅμα καὶ βασιλέα, τρισκαιδέκατον τῶν Ἀποστόλων ἀποκαλεῖ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ τὸν πατέρα, ἀναφερομένη εἰς ὅσα ὑπερεμάχησε τῆς πίστεως Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός. Παρ' ὅλην δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκφράσεως ἐνυπάρχει μεγάλη ἀλήθεια ἐν τῇ βεβαιώσει ταύτῃ, δι' ἧς ἡ θυγάτηρ ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὸν αὐτοκράτορα ὡς πρόμαχον τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ τοιοῦτος πράγματι ἀναδεικνύεται ὁ Ἀλέξιος καθ' ὅλον τὸν βίον.

Ἡ εὐλάβεια αὐτοῦ πρὸς τὰ θεῖα ἦτο τοιαύτη, ὥστε μεταξὺ τῶν δύο πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμων ἐκάλεσεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν συνέδριον τῶν συγκλητικῶν, τῶν μεγαλοβάθμων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, καὶ ἀπελογήθη ἐνώπιον αὐτοῦ διὰ τὴν ἐπὶ δανείῳ χάριν τοῦ νορμαννικοῦ πολέμου χρῆσιν ἱερῶν σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν, καταδείξας τὴν εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο ἀγαγοῦσαν αὐτὸν ὑπερτάτην ἀνάγκην τῆς πολιτείας καὶ ἀναλαβὼν τὴν κατὰ δόσεις ἀπότισιν τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν. Οὐδὲ περιωρίσθη εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐξέδωκε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1082 σωζόμενον χρυσόβουλλον *Περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ τοῦ μὴ ἄλλοτέ ποτε ταῦτα κοινωθῆναι*, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς ἐξέφραζε μὲν πικρὰν μετάνοιαν ἐπὶ τῷ βεβήλῳ αὐτοῦ τολμήματι, ἀπηγορεύετο δ' ἐν τῷ μέλλοντι οἱαδήποτε χρῆσις τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἱερῶν κειμηλίων, χαρακτηριζομένη ὡς ἱεροσυλία. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ὅμως οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη ἡ φερομένη ἐπὶ τοῦ οἰκείου χρυσοβούλλου δὲν ἔχει ὀρθῶς καὶ ὅτι ἡ απαγόρευσις ἀναφέρεται εἰς βραδύτερον χρόνον, εἰς τὸ ἔτος 1089.

Ἀλλ' ἰδίως ἡ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας μέριμνα κατεφάνη ἐν τῇ σθεναρᾷ καὶ συστηματικῇ καταπολεμήσει τῶν ποικίλων αἱρέσεων αἵτινες ἐξεφύησαν ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ βασιλείας. Ἡ ἀρχὴ τῶν Κομνηνῶν, ἐφ' ἧς ἀνέρρωσε τὸ βυζαντιακὸν κράτος καὶ πάλιν ὑπὸ ἔποψιν πολιτικὴν καὶ κοινωνικήν, εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀξία λόγου διὰ τὴν κατ' αὐτὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων, ἅτινα εἶχον ἐκπέσει ἐν Βυζαντίῳ μετὰ τὰς ἡμέρας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀλλὰ νέα πνευματικὴ ἠὼς ἄρχεται καὶ πάλιν ἐπιφαινομένη ἐπὶ τῆς

βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Ἡ νέα δ' ἐκείνη ἀρχαιομάθεια, ἡ τάσις τῆς ἐπιστημονικῆς ζητήσεως τῶν κατὰ τὴν φύσιν, ἡ ἐλευθεριωτέρα μελέτη ἡ τείνουσα νἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν τῆς παραδόσεως ἔχει ἀντιπρόσωπον τὸν Μιχαὴλ Ψελλόν, ὅστις διέπρεψεν ἐν τοῖς γράμμασιν ὅσον ἔβλαψεν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Τούτου δὲ μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος αἱρεσιάρχης τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὁ Ἰωάννης Ἰταλός.

Ὁ Ἰταλὸς κατήγετο πράγματι ἐξ Ἰταλίας, εἶχε δὲ ζήσει ἐν Σικελίᾳ, ὁπόθεν εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὅτε προσῆλθεν ὡς μαθητὴς εἰς τὸν Ψελλόν. Καίπερ δὲ κατὰ μικρὸν προαγόμενος ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ῥώμην κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ· ἀλλ' ἐπανελθὼν ἔπειτα ηὐξήθη ταχέως, ἀναδειχθεὶς μετὰ τὸν Ψελλὸν ὕπατος τῶν φιλοσόφων. Δεινὸς δὲ ὢν περὶ τὴν διαλεκτικήν, καίπερ ἔχων τι τὸ ξενόφωνον ἐν τῇ γλώσσῃ, καὶ ἰσχυρὸς ἅμα τοὺς βραχίονας, κατέφευγεν εἰς τὴν χειροδικίαν, ὅτε δὲν ἤρκει πρὸς ἐκνίκησιν τοῦ ἀντιπάλου τῶν λόγων ἡ πειθώ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον αὕτη ἦτο μεγάλη οὕτως, ὥστε πλεῖστοι ὅσοι καὶ αὐτοῦ τοῦ κλήρου καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιφανῶν ἦσαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, ἅτινα τέλος ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν περισσοθρήσκων καὶ προεκάλεσαν τὴν καταγγελίαν αὐτοῦ ὡς αἱρετικοῦ ἤδη τῷ 1077, βασιλεύοντος τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, οὗ ἡ προστασία ἀπήλλαξε δυσαρέστων ἐπακολούθων τὸν καταγγελθέντα. Ἀλλὰ τῷ 1082 ἀνενεώθη ἡ καταγγελία, ὁ δὲ Ἀλέξιος Κομνηνὸς διέταξεν ἀνακρίσεις καὶ ἐκάλεσε τὸν Ἰταλὸν πρὸ δικαστηρίου μικτοῦ ἐξ ἀντιπροσώπων τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συγκλήτου. Τέλος δὲ παρὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου ἐπιφύλαξιν, εἰ μὴ συμπάθειαν, πρὸς τὸν Ἰταλόν, ἀνεθεματίσθη μὲν οὗτος τῇ 13 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀλλ' ἡ ἀμέσως ἔπειτα κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἀνῆκον ἅπαντες εἰς τὸν κλῆρον, ἐνεργηθεῖσα δίκη ἀπέληξε τῇ 11 Ἀπριλίου εἰς τὴν ἀθώωσιν αὐτῶν.

Καὶ ἐν μὲν τῇ συνειδήσει τῶν συγχρόνων ὁ Ἀλέξιος προβαίνων εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν ἐξελήφθη ὡς στῦλος τῆς ὀρθοδοξίας· ἀλλ' ἡ παρακολούθησις τῶν περὶ τῆς παιδείας τοῦ Ἰταλοῦ μαρτυριῶν καὶ ἡ μελέτη τῶν δέκα ἄρθρων τοῦ Συνοδικοῦ δι' οὗ κατεδικάσθη ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ καταδικασθεὶς ὡς αἱρετικὸς ἦτο ἐλευθερόφρων μελετητής, μὴ θεωρῶν ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τὰ

διδάγματα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ προσπαθῶν νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ θαῦμα διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Ἀλέξιος, ἐξακολουθῶν ἀνενδότως τὸ ἔργον τῆς στηρίξεως τῆς πίστεως, καὶ ἄλλως ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς ἑτεροδοξίας καὶ ἔπλησσεν αὐτὴν ἔνθα εὕρισκεν ἀνακύπτουσαν. Μεταξὺ δὲ τῶν μάλιστα σκανδαλιζόντων τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ συνείδησιν ἦτο αἵρεσίς τις, ἐν ᾗ παρουσιάζεται πρωτοστατῶν Αἰγύπτιός τις μοναχὸς Νεῖλος ἐξερεθίζων τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κράτους Ἀρμενίους εἰς ἑτεροδιδασκαλίας. Καὶ ἄλλως δὲ μεριμνῶν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀρμενίων ὁ βασιλεὺς ἰδίας προσοχῆς ἠξίωσε τὴν ταχέως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ διαδεδομένην αἵρεσιν ταύτην καὶ δι' ἰδίων διαλέξεων πρὸς τοὺς ἡγέτας τῆς ἀρμενικῆς αἱρέσεως Τιγράνην καὶ Ἀρσάκην, ὧν μία περιεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἠγωνίσθη νὰ καταπολεμήσῃ τὰς περὶ μιᾶς φύσεως ἑτεροδοξίας τῶν Ἀρμενίων. Ἐμμενόντων δὲ τῶν ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως, συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ τῷ 1094 σύνοδον καταδικάσασαν τὸν Νεῖλον καὶ τοὺς Ἀρμενίους. Σὺν αὐτοῖς δὲ κατεδικάσθη καί τις Βλαχερνίτης αἱρετικὰ διδάσκων.

Ἐν τῷ ἀγῶνι δ' ἐκείνῳ κατὰ τῶν Ἀρμενίων σθεναρὸς ὑπέρμαχος καὶ συναγωνιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μάλιστα δοκιμωτάτων Ἀριστοτελικῶν τῶν χρόνων αὐτοῦ, ὁ Νικαίας Εὐστράτιος. Καὶ δὴ τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα, οὗ ἀντιπρόσωπος παρουσιάζεται ἀρχομένης τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ὁ Ἰταλός, δὲν ἐξέλιπε καὶ μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὴν καταδίκην καθυπόταξιν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς πολιτείας. Πράγματι δ' ἐπὶ τῶν κατόπιν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος βλέπομεν ἐξακολουθοῦσαν τὴν τάσιν ἐκείνην τῆς μελέτης τῶν ἀριστοτελικῶν μάλιστα διδαγμάτων, ἥτις ἄνευ παραμελήσεως καὶ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας κατεῖχε τοὺς Βυζαντίνους ἰδίως ἀπὸ τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, καὶ μὴ παύουσαν τὴν ἀσχολίαν περὶ τὰς πλατωνικὰς συγγραφάς, ἧς εἰσηγητὴς εἶχε γείνει ὁ Ψελλός. Καὶ δὴ περὶ ἀριστοτελικὰς μελέτας διέτριψαν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος, ὁ ὕπατος τῶν φιλοσόφων Θεόδωρος ὁ Σμυρναῖος καὶ μάλιστα ὁ μητροπολίτης Νικαίας Εὐστράτιος, ὧν τῶν διαπρεπεστάτων συγχρόνων θεολόγων καὶ φιλοσόφων.

Ὁ Εὐστράτιος ὡς φιλόσοφος μὲν ὑπεμνημάτισε συγγραφὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς θεολόγος δὲ διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1112

γενομένην ἀπόπειραν προσπελάσεως τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἦτο ἡ δευτέρα γενομένη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου μετὰ προτέρας τινὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ (1088-1099). Ὑπὸ τοῦ πάπα Πασχαλίου Β' ἀποσταλεὶς τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Πέτρος Γροσολάνος ἐξέθηκε διὰ μακρῶν πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Θ' τοῦ Ἀγαπητοῦ, τῆς συνόδου καὶ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας τὴν διδασκαλίαν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ περὶ τῶν ἀζύμων. Ἀλλ' ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἑλληνικῶν δογμάτων ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ ὁ ἡγούμενος Γάνου Ἰωάννης Φουρνῆς· ἰδίως δὲ διέπρεψεν ὡς προστάτης τῆς ὀρθοδοξίας διὰ σειρᾶς ὅλης λόγων ὁ Εὐστράτιος. Οὐδ' ἔμεινε ξένος τῆς συζητήσεως αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις *ἁμάξαις λογισμῶν τὸν ἄνδρα κατέκλυσε* κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Εὐστρατίου καί, πυρωθεὶς ὑπὸ ζήλου, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Γροσολάνου ὥσπερ ἐξ ἐφόδου. Ὡς εἰκὸς δέ, μετὰ τὰς τοιαύτας σφοδρὰς συζητήσεις ὁ ἀποκρισιάριος τοῦ πάπα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἄπρακτος, αἱ δύο ἐκκλησίαι ἔμειναν ἀπεσχισμέναι ὡς καὶ πρότερον, καὶ ὁ Ἀλέξιος ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ, ὅτι ἐστήριξε καὶ πάλιν τὴν ὀρθοδοξίαν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ Εὐστράτιος ὁ δὶς ἤδη, καθ' ἃ εἴδομεν, χρησιμεύσας εἰς τὸν Ἀλέξιον ὡς γενναῖος συναθλητὴς ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας διὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν συγγραφῶν, ἀνέμιξεν εἰς τὰ κατὰ τῶν Ἀρμενίων ἔργα αὐτοῦ δοξασίας, αἵτινες χρόνου παρελθόντος κατεκρίθησαν ὡς αἱρετικαί. Ἐκινδύνευσε δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ὑπερμέτρῳ τῶν χρόνων ἐκείνων θρησκευτικῷ ζήλῳ νὰ καταδικασθῇ, ἀλλ' ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον, καταδείξας, ὅτι αἱ δύο κατὰ τῆς τῶν Ἀρμενίων αἱρέσεως συγγραφαὶ αὐτοῦ εἶχον κυκλοφορήσει πρὸ τῆς ἀναθεωρήσεως αὐτῶν καὶ ὑποστᾶσαι παρεμβλήματα τῶν ἀντιγραφέων εἶχον δώσει ἀφορμὴν εἰς παρανοήσεις. Ἐνώπιον δὲ συνόδου, συγκροτηθείσης τῷ 1117, εἰς ἣν παρέστησαν πλὴν τοῦ τότε πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀγαπητοῦ ὁ Ἀλεξανδρείας Σάββας καὶ ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης, συμπαρισταμένων καὶ τῶν ἐλλογιμωτέρων τῆς συγκλήτου, ἠθέτησε καὶ ἀνεθεμάτισε πᾶσαν ἐν ταῖς οὕτω διαδοθείσαις συγγραφαῖς περιλαμβανομένην κακοδοξίαν, καὶ ζητήσας συγγνώμην ἀπηλλάγη τῇ 26 Ἀπριλίου.

Εἰς δὲ τὰς πολλὰς τοῦ Ἀλεξίου προσπαθείας ὑπὲρ τῆς πίστεως

πρέπει νὰ προςτεθῶσι καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ πρὸς ἐπαναγωγὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν Παυλικιανῶν τῶν ἀνὰ τὴν Θράκην διεσπαρμένων, εἰς ἣν παμπληθεῖς εἶχον μετοικισθῆ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ. Τούτους διὰ μυρίων τρόπων καὶ αὐτοπροςώπου ἐν Φιλιππουπόλει ἐνεργείας προςεπάθησε νὰ συνάψῃ καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

Δραστηριωτάτη δ' ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τοῦ Ἀλεξίου καταπολέμησις τῆς νεοφανοῦς αἱρέσεως τῶν Βογομίλων, ἧς ἡγέτης ἦτο ὁ μοναχὸς καὶ ἰατρὸς Βασίλειος. Ἦτο δὲ οὗτος Βούλγαρος τὸ γένος, καὶ βουλγαρικὸν φέρει τὸ ὄνομα ἡ αἵρεσις, ἧς ὑπῆρξεν εἰςηγητής, σημαίνουσα τοὺς παρὰ θεοῦ ἠλεημένους. Ἐτάσσοντο δὲ περὶ τὸν Βασίλειον πλὴν δώδεκα μαθητῶν, οὓς ὠνόμαζεν ἀποστόλους, καὶ γύναια κακοήθη, οὐκ ὀλίγον συντελοῦντα εἰς ταχεῖαν ἀνὰ πᾶν τὸ κράτος ἐξάπλωσιν τῆς αἱρέσεως. Οἱ Βογόμιλοι, ὑποκρινόμενοι φανερῶς τοὺς ὀρθοδόξους, διέβαλλον τὴν ὀρθοδοξίαν ὑποκαθιστῶντες εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν κακοδοξίαν, κρᾶμα ποικίλων αἱρετικῶν στοιχείων, οὐδένα ἴδιον ἔχουσαν δογματικὸν τύπον, ἀλλὰ συγκειμένην ἐκ διδασκαλιῶν τῆς ἀρχαιοτέρας αἱρέσεως τῶν Μασσαλιανῶν καὶ ἐκ τῶν διδαγμάτων τῶν Γνωστικῶν, Εἰκονομάχων καὶ Παυλικιανῶν. Ἀθετοῦντες πάσας τὰς μωσαϊκὰς βίβλους καὶ μόνον τὸ Ψαλτήριον καὶ τοὺς Προφήτας ἀποδεχόμενοι ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀντικαθιστάνοντες τὸ βάπτισμα διὰ τῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιθέσεως τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, καταργοῦντες τὴν θείαν εὐχαριστίαν καὶ ἀποδεχόμενοι λατρείαν τοῦ θείου ἄνευ ἱερῶν ναῶν καὶ εἰκόνων καὶ σταυροῦ καὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους, ἐσκανδάλιζον διὰ τῆς κακοδοξίας αὐτῶν τοὺς πιστούς, ὅτε ἤρχισαν γινωσκόμενα τὰ κατ' αὐτούς. Διὸ μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς ἐτράπη ὁ Ἀλέξιος ἐπὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν συλληφθεὶς προςήχθη ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ πρωτοστάτης τῆς αἱρέσεως Βασίλειος, ὅςτις καὶ ὡμολόγησε τὰ πάντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, δολίως περιποιηθέντ' αὐτόν, ἐν ᾧ συγχρόνως βασιλικὸς γραμματεύς, ὄπισθεν παραπετάσματος κεκρυμμένος, ἀνέγραφε τὰς ὁμολογίας τοῦ αἱρεσιάρχου. Ἔπειτα δὲ συνεκλήθη ἡ ὁμοίως κεκρυμμένη σύγκλητος καὶ ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γραμματικὸς (1084 - 1111) καὶ οἱ ἔγκριτοι τοῦ κλήρου, μάτην δ' ὁ Βασίλειος ὑπερησπίσθη ἐνώπιον αὐτῶν τὰ ἴδια δόγματα. Μάτην δὲ πειραθέντος μετ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ

συνετίση αὐτὸν διὰ παραινέσεων, ὁ Βασίλειος ἐμμένων εἰς τὴν κακοδοξίαν κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Οὐχ ἧττον δ' ἐτιμωρήθησαν οἱ εἰς τὴν αἵρεσιν ἐμμένοντες τῶν δώδεκ' αὐτοῦ ἀποστόλων καὶ ἄλλοι τῶν Βογομίλων. Οὕτω δὲ διωχθεῖσα ἡ αἵρεσις διετηρήθη μὲν ἔτι, ἀσθενῶς ὑποκρυπτομένη παρά τισι τῶν μοναχῶν, ἐπί τινας δεκάδας ἐτῶν, ἀλλὰ, μισουμένη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων καὶ διωκομένη ἀνενδότως ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἐξέλιπε κατὰ μικρὸν τελείως, εὐδοκιμώτερον ἔδαφος εὑροῦσα παρὰ τοῖς Σλάβοις, παρ' οἷς ἐπέζησεν ἐπὶ μακρὸν, ἕως συνεχωνεύθη εἰς ἄλλας σλαβικὰς αἱρέσεις.

Ἀλλὰ τοιαῦται ποικίλαι αἱρέσεις, σαλεύσασαι τὸ θρησκευτικὸν καθεστὼς ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου, παρώρμησαν τὸν περισσόθρησκον αὐτοκράτορα νὰ μεριμνήσῃ καὶ ἄλλως περὶ καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων. Πρόσφορον δὲ πρὸς τοῦτο ἐθεώρησε τὴν σύνταξιν ἱστορικῆς καὶ δογματικῆς περὶ τῶν προγενεστέρων αἱρέσεων συγγραφῆς, ἣν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Εὐθύμιον Ζιγαβηνὸν, διαπρεπῆ μοναχὸν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου. Τὴν συγγραφὴν δὲ ταύτην ἐπέγραψεν ὁ Ζιγαβηνὸς ***Πανοπλίαν δογματικὴν*** καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ τοῦ θεολογοῦντος αὐτοκράτορος, παραδόντος εἰς αὐτὸν τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνηγμένην ὕλην, ὅπως συναρμολογήσῃ καὶ ταξινομήσῃ. Καὶ κύριον μὲν σκοπὸν εἶχεν ἡ συγγραφὴ τὴν χάριν τῶν μελλόντων βασιλέων καὶ ὑπηκόων αὐτῶν παρασκευὴν τῶν δογματικῶν ὅπλων πρὸς ἄμυναν κατὰ πάσης ἑτεροδιδασκαλίας· ἀλλ' ἀπαραγνώριστος ὅμως εἶνε καὶ ἡ τάσις αὐτῆς πρὸς ἀντεπίδρασιν ἐναντίον τῆς παρατηρουμένης νέας φιλοσοφικῆς κινήσεως, ἥτις καὶ παρὰ τὴν συγγραφὴν ταύτην δὲν ἔπαυσεν ἑλκύουσα τὰ πνεύματα τῶν ἐλευθερώτερον σκεπτομένων.

κδ'.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Εὐτύχημα διὰ τὸν Ἀλέξιον ὑπῆρξεν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἐπολέμει πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν στενοχωρίαν αὐτοῦ δύο τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἑνούμενοι ἠδύναντο νὰ περιαγάγωσι τὸ βυζαντιακὸν κράτος εἰς κίνδυνον πολὺ ἀνώτερον τοῦ ἐκ τῶν Νορμαννῶν. Οἱ δύο οὗτοι ἐχθροὶ ἦσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Πατζινάκαι.

Τούτων οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀφήσει ἐπί τινα χρόνον ἥσυχον τὸ Βυζάντιον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς πρὸς τον Σουλεϊμὰν τὸν υἱὸν τοῦ Κουτλουμοὺς καὶ ἐξάδελφον τοῦ Μελικσὰχ συνθήκης τοῦ Ἀλεξίου, τοῦτο δ' ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων αὐτῶν ἐρίδων, αἵτινες ἀπέληξαν τὸν Ἰούλιον 1085 εἰς τὸν θάνατον τοῦ Σουλεϊμὰν, φονευθέντος ἐν μάχῃ πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Δαμασκοῦ Τουτοὺς, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μελικσάχ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ Τοῦρκοι ἐπεξετείνοντο κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἣν εἶχον σχεδὸν τελείως ἐγκαταλείψει οἱ Βυζαντῖνοι. Ἡ συνθήκη δι' ἧς ὁ ποταμὸς Δράκων ὡρίζετο ἐν τῷ βορρᾷ ὡς ὅριον μεταξὺ τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν Σελδσουκιδῶν τῆς Νικαίας δὲν ἐκώλυσε τὸν Σουλεϊμὰν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀντιοχείας, ἣν κατεῖχεν ὁ Φιλάρετος Βραχάμιος ὡς δῆθεν ὑποτελὴς τοῦ Βυζαντίου. Ὁ δ' ἐμφύλιος ἐκεῖνος πόλεμος μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ ἐξαδέλφου εἵλκυσε καὶ πάλιν εἰς τὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν προσοχὴν τοῦ Μελικσὰχ, ὅστις ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Σουλεϊμὰν ἀναθέσεως τῆς περὶ τὸ Ἰκόνιον ἀρχῆς εἶχε τραπῆ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν. Ἦτο δὲ πράγματι ἀναγκαῖον νἀνανήψῃ ὁ Μελικσὰχ, ἐπειδὴ ἡ Μικρὰ Ἀσία ἐφαίνετο διαφεύγουσα τῶν χειρῶν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλεϊμάν. Ἀποστασίαι κινδυνώδεις ἐφαίνοντο διαλύουσαι τὴν ἑνότητα τῆς ἀρχῆς τῶν Σελδσουκιδῶν. Ὁ Ἀβουλκασσὶμ ἐν Νικαίᾳ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πουλχάσης ἐν Καππαδοκίᾳ, ὁ Τζαχᾶς ἐν Σμύρνῃ εἶχον κηρύξει τὴν ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Μελικσὰχ ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Τὴν εὐκαιρίαν δὲ ταύτην τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων τῶν Σελδσουκιδῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπωφελούμενος, κατώρθωσεν ὁ Ἀλέξιος, τοῦτο μὲν συνθηκολογῶν μετὰ τοῦ Μελικσὰχ, τοῦτο δὲ συμπράττων μετὰ τοῦ Ἀβουλκασσὶμ καὶ μετὰ διπλωματικῆς τέχνης ἥκιστ' ἀπεχούσης τοῦ δόλου ἐργαζόμενος, νἀνακτήσῃ τὴν Σινώπην καὶ τὴν Νικομήδειαν. Ἀλλ' ἀπέτυχεν ἐν τῇ προσπαθείᾳ περὶ ἀνακτήσεως τῆς Νικαίας, ἣν εἶδε τέλος περιερχομένην εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Σουλεϊμὰν, τὸν Κιλιτζὶ Ἀσλάν.

Ἀλλὰ πολὺ δεινότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες, οὓς ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Τζαχᾶν, τὸν ἀμηρᾶν τῆς Σμύρνης. Νεαρὸς ὢν εἶχεν οὗτος ἀχθῆ αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καβάσιλα πρὸς τὸν Βοτανειάτην, ἀναδείξαντ' αὐτὸν πρωτονοβελίσσιμον. Καὶ

επ' εκείνου μὲν ὑπηρέτησεν ὁ Τζαχᾶς τὸν αὐτοκράτορα πιστῶς, μεγάλων τυγχάνων παρ' αὐτοῦ δωρεῶν. Ἀλλ' ὅτε αὗται ἐξεκόπησαν σὺν τῇ ἀναρρήσει τοῦ Κομνηνοῦ, ὁ Τζαχᾶς, φυγὼν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους Τούρκους, ἀπέβη δεινὸς ἀντίπαλος τῶν Βυζαντίνων, ὧν εἶχε κατασκοπεύσει τὸν βίον καὶ καταμάθει τὰ τρωτὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς. Διὸ, γινώσκων τὴν κατὰ θάλασσαν ἀδυναμίαν τοῦ Βυζαντίου, ἔπηξε πειρατικὸν στολίσκον, καὶ, παραλαβὼν πληρώματα ἐκ τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν, ἔγεινεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τῷ 1088 καὶ 1089 κύριος τῆς Φωκαίας καὶ τῶν Κλαζομενῶν, τῆς Λέσβου, τῆς Χίου, τῆς Σάμου καὶ τῆς Ῥόδου. Θρασυνθεὶς δ' ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντος Νικήτα Κασταμονίτου, ἐμελέτησε τὴν διὰ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν ἤδη κατὰ τοῦ Ἀλεξίου κινηθέντων Πατζινάκων ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, βλέπων αὐξανόμενον τὸν κίνδυνον, ἀπέστειλε τῷ 1090 κατὰ τοῦ τολμηροῦ ἀμηρᾶ μετὰ νέου στόλου τὸν γενναῖον πρὸς μητρὸς συγγενῆ Κωνσταντῖνον Δαλασσηνὸν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ὦπον, ὅστις πρότερον εἶχε διαπρέψει ἀνταγωνιζόμενος πρὸς ἕτερον Τοῦρκον ἀμηρᾶν, τὸν Ἑλχάνην, τοῦτον μὲν νικήσας καὶ ἀναγκάσας νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ δεχθῇ τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ἀνακτήσας δὲ τὴν Κύζικον καὶ τὴν Ἀπολλωνιάδα. Κατώρθωσε δὲ ὁ Δαλασσηνὸς μετὰ βαρὺν περὶ τὴν Χίον ἀγῶνα νἀνακτήσῃ ταύτην τὴν νῆσον, νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τὴν Μυτιλήνην καὶ ἀναγκάσῃ τὸν Τζαχᾶν νὰ φύγῃ εἰς τὴν Σμύρνην.

Ἀλλὰ ταχέως καὶ πάλιν ἀποκτήσας στόλον ὁ Τζαχᾶς μεγαλείτερον ἢ πρότερον, κατέτρεχεν ἐκ νέου τὰ παρὰ θάλασσαν, καὶ, συμπληρώσας τὰς προγενεστέρας κτήσεις, ἔγεινε καὶ πάλιν ἐπικίνδυνος, ἐποφθαλμιῶν τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου. Διὸ ὁ Ἀλέξιος, μὴ θεωρῶν ἐπαρκῆ τὴν ὑπὸ τοῦ Δαλασσηνοῦ κατὰ θάλασσαν καταπολέμησιν τοῦ Τζαχᾶ, ἀνεκάλεσεν ἐκ Δυρραχίου τὸν γυναικάδελφον Ἰωάννην τὸν Δούκαν καὶ προχειρίσας μέγαν δοῦκα τοῦ στόλου, ἤτοι ἀρχιναύαρχον, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν μετὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ σύμπραξιν. Ἐπιμόνως δ' ἐργασθέντες ἐκυρίευσαν μὲν τὴν Μυτιλήνην, ἠνάγκασαν δὲ τὸν Τζαχᾶν νἀποχωρήσῃ εἰς τὴν Σμύρνην καὶ κατέλαβον τὴν Σάμον καί τινας ἄλλας τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων νήσων. Συνέβησαν δὲ ταῦτα τῷ 1092.

Ἀλλὰ τὴν ἐξασθένησιν ἐκείνην τοῦ Τζαχᾶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ ἀμέσως ὁ βασιλεύς, ὅπως ἐκνικήσῃ αὐτὸν τελείως, ἀναγκασθεὶς νὰ διαθέσῃ ἄλλως τὸν Ἰωάννην Δούκαν, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ σπεύσῃ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξίου μετὰ τοῦ στόλου εἰς τὰς νήσους Κύ-

Η ΠΥΛΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑι

προν καὶ Κρήτην, ἐν αἷς εἶχον ἐκραγῆ ἐπίφοβοι ἀποστασίαι. Θέλων δὲ ὁπωσδήποτε ὁ Ἀλέξιος νἀπαλλαγῇ τοῦ Τζαχᾶ ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλάν, τὸν σουλτάνον τῆς Νικαίας, παραστήσας εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ πενθερὸς παρεσκεύαζε καὶ αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν. Ὅτε δὲ ἀληθῶς ὁ Τζαχᾶς, στρατεύσας διὰ ξηρᾶς πρὸς βορρᾶν, ἐπολιόρκει τὴν Ἄβυδον, ἔτι μᾶλλον ἐπετάθησαν αἱ ὑπόνοιαι τοῦ Κιτζιλὶ Ἀσλάν, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν Βυζαντίνων. Καὶ ὁ μὲν Δαλασσηνὸς ἔσπευσε κατὰ θάλασσαν πρὸς ἄμυναν τῆς Ἀβύδου, ὁ δὲ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν ἐξεκίνησε κατὰ γῆν ἐναντίον τοῦ πενθεροῦ. Ὁ δὲ Τζαχᾶς, εὑρεθεὶς μεταξὺ δύο ἐχθρῶν, προετίμησε νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν γαμβρόν, ἀγνοῶν τὰ παρ᾽ αὐτοῦ βυσσοδομευόμενα κατὰ τοῦ πενθεροῦ. Πράγματι δὲ ὁ Κιτζιλὶ Ἀσλάν, προσποιηθεὶς μετὰ τὴν προσέλευσιν τοῦ Τζαχᾶ τὸν φίλον, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς συμπόσιον καὶ μεθυσθέντα ἐφόνευσε διὰ τοῦ ἰδίου ξίφους. Οὕτω δὲ ἀπηλλάγη μὲν αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος, ἐτόλμησε νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς λοιποὺς Τούρκους ἕνεκ[α] λῶν ἄλλων κινδύνων οὓς διέτρεχε τὸ κράτος.

Ἐν τούτοις δ' ὁ Ἰωάννης Δούκας κατεπάλαιε τὸ αὐτὸ ἔτος 1093 τὴν ἀποστασίαν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην, ἐν ᾗ ἀποστατήσας ὁ Καρύκης εἶχε κηρύξει ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ διάρκεια τῆς ἀποστασίας. Ὁ Καρύκης δὲν εἶχε, καθ' ἃ φαίνεται, κατορθώσει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς Κρῆτας. Διὸ ἅμα τῷ κατάπλῳ τοῦ ὑπὸ τὸν Δοῦκα στόλου εἰς τὴν Κάρπαθον, πρὶν ἢ ἀκόμη ἀφιχθῇ εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Κρῆτες, μαθόντες τὸν ἐπίπλουν τοῦ στόλου, ἐφόνευσαν τὸν Καρύκην, καὶ, καταπλεύσαντος τοῦ Δούκα, παρέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν νῆσον.

Δυσκολωτέρα δὲ ὑπῆρξεν ἡ καθυπόταξις τῆς Κύπρου, ἣν εἶχε κινήσει εἰς ἀποστασίαν ὁ Ῥαψομμάτης. Καὶ ἠδυνήθη μὲν ὁ Δούκας ἅμα καταπλεύσας νὰ καταλάβῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Κυρήνειαν, ἀλλ' ὁ Ῥαψομμάτης, πάραυτα συμπαραλαβὼν τοὺς ἐπαναστάτας, ἐστρατοπέδευσεν ἀνὰ τὰς ἀκρολοφίας τῆς Κυρηνείας. Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν μάχην εἰς τοὺς βασιλικοὺς αὐτομολία μοίρας ἑκατὸν ἀνδρῶν ἐκ τῶν τασσομένων ὑπὸ τὸν Ῥαψομμάτην ἤρκεσε νὰ κλονήσῃ τὸν ἀπειροπόλεμον ἀποστάτην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐτράπη τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Λεμησσόν, ὅπως εὑρὼν πλοῖον διασωθῇ εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ὁ Μανουὴλ Βουτουμίτης, εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν δίωξιν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Δούκας, συλλαβὼν αὐτὸν ἤγαγεν εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον, ὅστις καὶ ἀπέστειλεν ἔπειτα εἰς τὸν βασιλέα μετὰ τῶν συναποστατησάντων αὐτῷ ἀθανάτων. Εἰς τὴν σύλληψιν δὲ ταύτην τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστασίας ἐπηκολούθησεν ἡ καθυπόταξις τῆς Λευκωσίας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς νήσου. Μετὰ δὲ τὴν τελείαν κατάπνιξιν τῆς ἀποστασίας ἠθέλησεν ὁ Ἀλέξιος νὰσφαλίσῃ τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου, ἥτις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀπώλειαν τῆς Συρίας ἔκειτο ἐπικαιρότατα πρὸς συγκράτησιν τῆς βυζαντιακῆς θαλασσοκρατίας. Διὸ ἀνέθηκε τὴν φρουρὰν τῆς νήσου εἰς ἄνδρα διαπρεπῆ, τὸν στρατοπεδάρχην Εὐμάθιον τὸν Φιλοκάλην, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀνέλθει εἰς ἀνώτατ' ἀξιώματα, προχρηματίσας μάγιστρος, δοὺξ καὶ πραίτωρ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ
ΕΥΜΑΘΙΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΟΥΣ
ΩΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ

κε'.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Πατζινάκαι.

Ἐν τούτοις δ' ἡ τιμωρία τῶν κατὰ τὸν νορμαννικὸν πόλεμον ἀπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἀποσκιρτησάντων Παυλικιανῶν ἐνέβαλε τὸ βυζαντιακὸν κράτος εἰς νέους κινδύνους. Μεταξὺ τῶν παθόντων ἦτο καί τις τῶν ἄλλως τέως οἰκείων εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅστις, θέλων νὰ ἐκδικήσῃ τέσσαρας ἀδελφὰς ἀπαχθείσας καὶ ἀφαιρεθείσας τὰ ὑπάρχοντα κατὰ τὴν δίωξιν ἐκείνην, ἔφυγεν εἰς τὴν Βελιάτοβαν καὶ ἤρχισεν ἐκεῖθεν συγκεντρόνων περὶ ἑαυτὸν τοὺς μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου οἰκοῦντας Πατζινάκας, οἵτινες ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν ἔζων ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους. Αἱ δ' ἐπιδρομαὶ αὐτῶν εἰς τὴν Θράκην, ἐπεκτεινόμεναι μέχρις αὐτῆς τῆς Φιλιππουπόλεως, ἤρχισαν νὰ γίνωνται ὁσημέραι κινδυνωδέστεραι, καθ' ὅσον ἐνεπνέοντο καὶ ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τῶν μετὰ τῶν ἐπιδρομέων συμπραττόντων παντοίων αἱρετικῶν, ἰδίως Παυλικιανῶν, Μανιχαίων καὶ Βογομίλων.

Ὁ δὲ Ἀλέξιος τὸ μὲν πρῶτον προσεπάθησε νὰναχαιτίσῃ τὴν νέαν ταύτην ὁρμὴν τῶν βαρβάρων διὰ γραμμάτων καὶ ὑποσχέσεων πρὸς τὸν Τραυλόν. Ἀλλὰ, βλέπων αὐτὸν μὴ μεταπειθόμενον καὶ μανθάνων τὴν ἀποστασίαν μὲν τῶν Βουλγάρων ἐν Δρύστρᾳ, τὴν διάβασιν δὲ τοῦ Ἴστρου ὑπὸ μεγάλου πλήθους Πατζινάκων καὶ Κομάνων, διέταξε τῷ 1086 τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν, ἤτοι ἀρχιστράτηγον, τῆς Δύσεως Πακουριανὸν νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βρανᾶ. Καὶ ἐν μὲν τῇ συγκροτηθείσῃ ἐγγὺς τῆς Βελιατόβας μάχῃ ἡ στρατιὰ αὐτῶν ἡττήθη καὶ διεσπάρη, ἐφονεύθησαν δὲ ὅ τε Πακουριανὸς καὶ Βρανᾶς. Ἀλλὰ μετακληθεὶς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ Τατίκιος, μεθ' οὗ συνέπραξεν ὁ Οὐμβερτόπουλος ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν Νορμαννούς, ἠδυνήθη νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Φιλιππούπολιν, ἀπειλουμένην μετὰ τὴν παρὰ τὴν Βελιάτοβαν μάχην ὑπὸ τῶν βαρβάρων, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰποχωρήσωσιν εἰς τὸν Αἷμον χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δίωξιν αὐτῶν, ἅτε στερούμενος ἱππικοῦ.

Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις τῶν βαρβάρων ἦτο μόνον προσωρινή. Τὸ δ' ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους 1087 εἰσώρμησε καὶ πάλιν στρατιὰ ὀγδοηκονταχισχιλίων Πατζινάκων, Κομάνων καὶ Οὔγγρων ὑπὸ ἡγεμόνας

τὸν ἀρχηγὸν Τζελγοῦ, καὶ τὸν μετὰ τῶν Πατζινάκων συμμαχήσαντα ἑκατοντάρχην ὁπλίτας τῶν Οὔγγρων Σολομῶντα. Ὁ δὲ Ἀλέξιος κα-θιστᾷ τὴν κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν τῶν ἐπιλέκτων εἰς τὸν Νικόλαον Μαυροκα-ταλάκων καὶ τὸν ἐκ τῆς Εὐρωπαίας ὁρμώμενον Βεμπετζιώτην. Οὗ-τοι συμβαλόντες τοὺς ποὺ, τοὺς πολυαριθμοτέρους βαρβάρους ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν μάχῃ συγκροτηθείσῃ κατὰ τὸ πολίχνιον τοῦ Κούλη, κείμε-νον κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Αἵμου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Τζελγοῦ ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ, οἱ δὲ Πατζινάκαι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην καὶ νὰ ἀπέλθωσι πέραν τοῦ Αἵμου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ λαμπρὰ αὕτη νίκη τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς δὲν ἤρκε-σεν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Θέλων δὲ νὰ ἀπαλλάξῃ ὁριστικῶς τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἐπανειλημμένως δὲν ἔπαυον διαβαίνοντες τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου, ἀπεφάσισε νὰ ἄγῃ αὐτὸς ἐναντίον αὐτῶν στρατιὰν εἰς αὐτὰ τὰ πα-ρίστρια. Ἡ δὲ στρατεία αὕτη, ἐπιχειρηθεῖσα μεσοῦντος τοῦ θέρους τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1087, ἦτο κατὰ τοῦτο ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ αὐτοκρά-τορος Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ ἐναντίον τοῦ Σβιατοσλάβου ἐν ἔτει 972. Ὡς πρὸ ἑκατὸν δεκαπέντε ἐτῶν, οὕτω καὶ τώρα ἡ ἐναντίον τῶν βαρ-βάρων ἐπίθεσις ἔμελλε νὰ γείνῃ κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον διά τε ὑπερβά-σεως τοῦ Αἵμου καὶ εἴσπλου τοῦ πυρφόρου στόλου εἰς τὸν Δούναβιν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καὶ πρῶτον μὲν εἰσέπλευσεν εἰς τὸν πο-ταμὸν ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Γεώργιον Εὐφορβηνόν, οὗ ἡ ἐμφάνισις ἐνέ-πνευσε τοιοῦτον τρόμον εἰς τοὺς Πατζινάκας, ὥστ' ἀπέστειλαν πρε-σβείαν ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον, ὅσ-τις, ἐκκινήσας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὑρίσκετο ἤδη τὴν 1 Αὐγούστου ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Τόνσου, παραποτάμου τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, δηλῶν δόλον ἐν ταῖς προτάσεσι τῶν Πατζινάκων καὶ συλλαβὼν τοὺς πρέσβεις τῶν πολεμίων, ἔσπευσε πρὸς τὰ πρόσω, καὶ διέβη τὸν Αἷμον, ἐπιχειρῶν τόλμημα, εἰς ὃ ἀντετάσσοντο οἱ συνε-τώτεροι τῶν στρατηγῶν, ἀλλ' ὅπερ ἐτύγχανε τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν νεωτέρων καὶ τῶν ζωηροτέρων, ἐν οἷς ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος καὶ ὁ Νικόλαος Μαυροκατακαλών, ὃν συλληφθέντα παρὰ τῶν Πατζινά-κων εἶχεν ἐξαγοράσει ὁ βασιλεὺς ἀντὶ λύτρων ἀδροτάτων. Καὶ προε-χώρησε μὲν μέχρι σχεδὸν τοῦ Δορυστόλου, τῆς σημερινῆς Σιλιστρίας, ἀλλ' ἐγγὺς τῆς πόλεως ταύτης, συγκροτηθείσης παρὰ τὰς παραινέσεις τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Μαυροκατακαλὼν μάχης, ἣν ἐπέσπευσεν

ἡ ὁρμὴ τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως συστρατευομένων υἱῶν τοῦ ἄλλοτε βασιλέως Ῥωμανοῦ Διογένους, Νικηφόρου καὶ Λέοντος, ἡττήθη ἡ βασιλικὴ στρατιὰ καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν. Ὑπῆρξε δὲ ὁ ἀγὼν θερμότατος, ἐξ ἑνὸς μὲν ἀγωνιζομένων τῶν πεζῶν καὶ πολυπληθῶν ἱππέων τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλεξίου, ἐξ ἑτέρου δὲ τῶν βαρβάρων, μαχομένων ἀπὸ ἁρμαμαξῶν, ἐφ' ὧν ἐφέροντο καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καὶ οἱ παῖδες. Μετέσχον δὲ τῆς μάχης πλὴν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἤδη μνημονευθέντων πορφυρογεννήτων υἱῶν τοῦ Διογένους, τοῦ Μαυροκατακαλῶν καὶ τοῦ Παλαιολόγου ὁ γενναῖος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἀδριανός, δομέστικος ὢν τῆς Δύσεως, ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείρας καὶ πρωτοστράτωρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως καῖσαρ Νικηφόρος ὁ Μελισσηνός, ὁ Τατίκιος καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς στρατηγοί. Οὕτως ὑπὸ ἔποψιν στρατηγῶν εἶχεν ἀντιπαραταχθῆ πρὸς τοὺς βαρβάρους ὅ τι ἔξοχον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τὸ Βυζάντιον, καὶ διὰ ταῦτα ὑπῆρξε πολὺ αἰσθητοτέρα ἡ ἧττα ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος διὰ λαμπρῶν ἀνδραγαθιῶν. Ὀδυνηροτάτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῶν πολεμίων κατάληψις καὶ αὐτῆς τῆς σημαίας ἥτις προηγεῖτο τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, τοῦ ὠμοφόρου τῆς Παναγίας, ὅπερ ἐκράτει αὐτὸς ὁ βασιλεύς.

Ἡ ἐκ τῆς ἥττης σύγχυσις ὑπῆρξε μεγάλη. Μόνον ἐν Βερροίᾳ τῆς Μακεδονίας ἔστη φεύγων ὁ Ἀλέξιος, καὶ διεπραγματεύθη ἐξ αὐτῆς μετὰ τῶν βαρβάρων τὴν ἐξαγόρασιν τῶν πολυπληθῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἀπελύτρωσε λαβὼν τἀναγκαῖα χρήματα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ Βυζάντιον ἐσώθη ἐκ τοῦ κινδύνου, ὃν ἠδύνατο νὰ συνεπαγάγῃ ἡ μεγάλη παρὰ τὸ Δορύστολον ἧττα. Ἡ φοβερὰ ἐπιδρομὴ καὶ κατ' αὐτῆς ἴσως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσις τῶν νικηφόρων Πατζινάκων, ἥτις ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ τὸ ἄμεσον ἐπακόλουθον τῆς νίκης αὐτῶν, ἀπεφεύχθη εὐτυχῶς. Οἱ σύμμαχοι τῶν Πατζινάκων, οἱ Κόμανοι, ὧν ἡγεῖτο ὁ Τατοὺς, καίπερ μὴ προφθάσαντες νὰ συμμετάσχωσι τῆς ἐν σπουδῇ πρὸς τὸν Ἀλέξιον συγκροτηθείσης μάχης, ἠξίωσαν οὐχ ἧττον τὸ ἀνάλογον μέρος τῶν λαφύρων. Ἀρνουμένων δὲ τῶν Πατζινάκων, ἐπῆλθε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Κομάνων σύγκρουσις, καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Κόμανοι. Ἕνεκα δὲ τῆς διαμάχης ταύτης τὸ Βυζάντιον ἀπηλλάγη μὲν πρὸς ὥραν τῶν ἡττηθέντων, ἀλλ' ἀπηλλάγη καὶ τῶν νικητῶν, οὓς ἡ ἔλλειψις τῶν ἐπι-

τηδείων ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, διαπεραιουμένους τὸν Ἴστρον.

Τὸ δ᾿ ἑπόμενον ἔτος 1088 οἱ Πατζινάκαι διέβησαν καὶ πάλιν τὸν Ἴστρον, ἐπέκειτο δὲ καὶ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῶν Κομάνων, πνεόντων ἔτι μένεα ἐπὶ τῇ παρασπονδίᾳ τῶν Πατζινάκων. Ἀλλ᾿ ὁ Ἀλέξιος, ἐπισείων τὸν φόβον συμπράξεως μετὰ τῶν Κομάνων, ἠδυνήθη νὰ ὁμολογήσῃ σπονδὰς μετὰ τῶν Πατζινάκων. Οὕτω δὲ τοῦτο μὲν διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, τοῦτο δὲ διὰ δωρεῶν καὶ τῆς διπλωματικῆς αὐτοῦ τέχνης κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ καὶ τοὺς Κομάνους προελάσαντας μέχρι τῶν στενῶν τῆς Μαρκέλλας ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου. Ἀλλ᾿ ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν Κομάνων οἱ Πατζινάκαι ἀναθαρρήσαντες παρεσπόνδησαν, καὶ ἐπὶ δύο ἔτη μέχρι τοῦ 1090 ἐλυμαίνοντο τὴν Θρᾴκην, προβαίνοντες ἐνίοτε μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ δὲν ἔμενε μὲν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἄπρακτος ὁ Ἀλέξιος, ὃν συγχρόνως ἀπησχόλουν τὰ ἐν Ἀσίᾳ πράγματα καὶ ὁ πρὸς τὸν Τζαχᾶν πόλεμος, κατώρθονον δ᾿ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ νἀντιπολεμῶσι τοὺς βαρβάρους καὶ παρεμποδίζωσι κατ᾿ ἀποσπάσματα τὴν ἐνίσχυσιν καὶ προχώρησιν αὐτῶν διὰ διαφόρων τοπικῶν νικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀτυχίας ὑφίσταντο ἐν τούτοις τὰ βυζαντιακὰ ὅπλα, ὧν δεινοτάτη ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τὴν Χαριούπολιν τῆς Θρᾴκης, τὸ σημερινὸν Ἀκρεμπόλ, ἧττα τῶν *ἀρχοντοπούλων*. Ἀπετέλουν δ᾿ οἱ ἀρχοντόπουλοι οὗτοι ἐκλεκτὸν σῶμα δισχιλίων εὐγενῶν νεανιῶν, υἱῶν πολαιμάχων, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου, οἱονεί τινα στρατιωτικὴν σχολήν, ἐξ ἧς ἔμελλον νὰ ἐξέρχωνται ἀξιωματικοί. Διὸ ἰδιαζόντως ὀδυνηρὸν ὑπῆρξεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ ἄγγελμα τοῦ φόνου τριακοσίων ἐξ αὐτῶν καὶ τῆς φυγῆς τῶν λοιπῶν. Ἀπ᾿ ἐναντίας δ᾿ ἀξιόλογος ὑπῆρξεν ἡ νίκη τοῦ Ἀλεξίου περὶ τοὺς Χοιροβάκχους οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως, κερδηθεῖσα τῇ 7 Φεβρουαρίου 1091.

Ἡ δὲ μακρὰ ἐκείνη παράτασις τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πατζινάκων παρώρμησε τέλος τὸν Ἀλέξιον νὰ καταβάλῃ πάσας τὰς δυνατὰς προσπαθείας πρὸς ἐξολόθρευσιν αὐτῶν. Οὐδὲ περιωρίσθη εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἀλλὰ συμπαρέλαβε συμμάχους ὅσους πλείστους ἠδυνήθη. Ἤδη τῷ 1087 μετὰ τὴν παρὰ τὴν Σιλιστρίαν ἧτταν εἶχεν ἔλθει ἐν Βερροίᾳ εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν κόμιτα Φλάνδρας Ῥοβέρτον, ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ τάξῃ εἰς τὴν ὑπη-

ρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος πεντακοσίους Νορμαννοὺς ἱππεῖς. Πλὴν δ' αὐτῶν μετακληθέντων κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μεγάλης ἐναντίον τῶν Πατζινάκων ἐκστρατείας ἐξ Ἀσίας, εἰς ἣν μετά τινας ἀναβολὰς εἶχον ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου, ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλέξιος Βουλγάρους, πρὸς δὲ τούτοις καὶ Βλάχους ἐκ τῶν ἤδη οἰκούντων παρὰ τὸν Ἀξιὸν καὶ τὸν Στρυμόνα. Ἀλλ' ἡ κυρία αὐτοῦ φροντὶς ὑπῆρξεν, ὅτε τέλος ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς Αἴνου, ἡ σύμπραξις μετὰ τῶν Κομάνων, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη διὰ φιλοφρονήσεων καὶ δώρων. Ὅτε δὲ τεσσαρακοντακισχίλιοι Κόμανοι προσῆλθον εἰς αὐτόν, ἐπερρώσθη δὲ καὶ διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀντιπάλου στρατοπέδου αὐτομολίας σώματος πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, συνεκρότησε παρὰ τὸ Λεβούνιον τῆς Θρᾴκης, κείμενον οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου, κρατερὰν μάχην, ἥτις ἀπέληξεν εἰς φοβερὰν πανωλεθρίαν τῶν Πατζινάκων. Λαμπρῶς δὲ καὶ πάλιν διεκρίθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἀλέξιος, οὐχ ἧττον δ' αὐτοῦ οἱ συμμετασχόντες τῆς μάχης στρατηγοί, ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, ὁ Κωνσταντῖνος Δαλασσηνὸς καὶ ὁ τῶν Νορμαννῶν ἐπικούρων ἡγούμενος Οὐμβερτόπουλος. Ὅτε δὲ δύσαντος τοῦ ἡλίου διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ σημανθῇ τὸ ἀνακλητήριον, τὸ μὲν πεδίον τῆς μάχης ἦτο ἐστρωμμένον ὑπὸ ἀπειροπληθῶν νεκρῶν, ἕκαστος δὲ τῶν νικητῶν εἶχε τριάκοντα καὶ πλέον αἰχμαλώτους, οἵτινες πάντες ἀπεσφάγησαν νύκτωρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὃν κατέλαβεν οἶκτος πρὸς τοὺς ἡττημένους. Οὕτω τέλος διὰ τῆς ἀνδραγαθίας τοῦ Ἀλεξίου ἔθνος μυρίανδρον ἀπωλέσθη μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ, τῇ ἀξιομνημονεύτῳ ἐκείνῃ 29 Ἀπριλίου 1091. Ὅθεν καὶ ἔψαλλον παρῴδιον ἐπὶ τῇ νίκῃ οἱ Βυζαντῖνοι λέγον

διὰ μίαν ἡμέραν οἱ Σκύθαι τὸν Μάϊον οὐκ εἶδον.

Ὀλίγοι δὲ μόνον ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἀνδροκτασίας περισωθέντες Πατζινάκαι, οὓς μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων κατῴκισεν ὁ βασιλεὺς ἐν Μογλένοις τῆς Μακεδονίας, ἀποτελέσαντας ἴδιον τάγμα τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς, συμμεῖναν ἐκ διαδοχῆς ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ· οἱ δὲ ἀποτελοῦντες αὐτὸ ἐκαλοῦντο Πατζινάκαι Μογλενῖται.

Οὐδ' ὑπῆρξεν ἁπλῆ ἡ νίκη τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Ἡττημένοι μὲν ἦσαν μόνοι οἱ Πατζινάκαι, ἀλλ' αἱ ἰαχαὶ τῶν νικητῶν καὶ οἱ ὀλολυ-

μοὶ τῶν φονευμένων κατὰ τὴν φοβερὰν νύκτα τῆς σφαγῆς ἐφόβησαν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς μετὰ τῶν Βυζαντίνων νικήσαντας Κομάνους, ὥστε τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα ἀπάραντες ἐτράπησαν πρὸς βορρᾶν, ὁδεύοντες τὴν φέρουσαν πρὸς τὸν Δούναβιν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ ὁ Ἀλέξιος ἐγκατέλιπε τὸ πεδίον τῆς μάχης, φεύγων τὴν ἀπὸ τῶν πτωμάτων ἀφόρητον δυςωδίαν. Καθ' ὁδὸν δὲ μαθὼν τὴν φυγὴν τῶν Κομάνων ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἀνῆκον μέρος τῶν λαφύρων καὶ προπέμψῃ ἀσφαλῶς μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου.

Ὁ Ἀλέξιος, ἐπιστρέφων ἐντὸς τοῦ Μαΐου 1091 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἠδύνατο δικαίως νὰ καυχηθῇ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ νίκῃ κατὰ τῶν Πατζινάκων καὶ τῇ ἀπὸ τῶν Κομάνων ἀπαλλαγῇ.

κϛ'.

Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κόμανοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ τοὺς Πατζινάκας ἐδόθη κατάλληλος εὐκαιρία εἰς τοὺς Σέρβους νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ἐπεκταθῶσι πρὸς ζημίαν τῶν Βυζαντίνων. Ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαηλᾶ Βοδῖνος ἤδη διὰ τῆς προδοτικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς πρὸς τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς πρὸς τὸν Ῥοβέρτον Γυισκάρδον παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχης εἶχεν ἐπιδείξει τὰς δολίας αὐτοῦ διαθέσεις. Ἔκτοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκνίκησιν καὶ ἀποχώρησιν τῶν Νορμαννῶν ἐπωφελούμενος τὰς ἐπιθέσεις τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων κατώρθωσε τοῦτο μὲν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Δαλματίας, τοῦτο δὲ νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τοὺς μικροὺς ἀνὰ τὰ δυτικὰ τῆς Σερβίας τοπάρχας καὶ μοναρχήσῃ. Ὁ δὲ Ἀλέξιος δὲν ἔμενεν ἄπρακτος ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἀλλ' ἀναδείξας δοῦκα Δυρραχίου τὸν Ἰωάννην Δούκαν ἔστησεν ἀντιμέτωπον τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων ἄνδρα γενναῖον, ὅςτις, καρτερικῶς ἀνθιστάμενος πρὸς αὐτόν, κατώρθωσε καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ποτὲ τὸν Βοδῖνον.

Ἀλλ' ἀπολυτρωθεὶς ἔπειτα ὁ Βοδῖνος ἄγνωστον πῶς καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὰς ἐπιζημίους αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἐνεργείας. Οὐδὲ παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1090 ὡς μόνος ἀντιπρόςωπος τῆς ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων δράσεως τῶν Σέρβων, ἀλλ' ἐκτὸς

αὐτοῦ ἢ μᾶλλον καὶ περισσότερον αὐτοῦ διακρίνεται ὁ Βολκάνος, ὃν ἄνευ λόγου ἐπειράθησάν τινες τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν νὰ θεωρήσωσιν ὄντ' αὐτὸν τὸν Βοδῖνον. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Βολκάνος, εἷς ὢν τῶν Σέρβων τοπαρχῶν, κατώρθωσε νἀναδειχθῇ καὶ ἰσχύσῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βοδίνου. Ἐκφράζω μάλιστα τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἔργον διπλωματικῆς δολοπλοκίας τῶν Βυζαντίνων ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ εἰς τὸν Βοδῖνον ἀντίταξις τοῦ Βολκάνου καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν τούτου ἐνίσχυσιν ἡ χάριν ἀντιπράξεως πρὸς αὐτὸν ἀπελευθέρωσις τοῦ Βοδίνου.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἦρχεν ἐν Δυρραχίῳ ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ δεξιότης, πιθανῶς δὲ καὶ ἡ διπλωματικὴ τέχνη συνεκράτουν τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Δαλμάτας. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἠναγκάσθη νἀνακαλέσῃ τὸν Δούκαν, ὅπως ἀντιτάξῃ αὐτὸν εἰς τὸν Τζαχᾶν, ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν Ἰωάννης Κομνηνός, ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου, οὐ μόνον ἐξηλέγχθη ἀνίκανος νὰ ματαιώσῃ τὰ ἐπίβουλα σχέδια τῶν Σέρβων, ἀλλὰ καὶ ἐξήγειρε τὰς ἐπὶ προδοσίᾳ ὑπονοίας τοῦ θείου, διαλυθείσας διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ἰσαακίου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἀλέξιος, ὅςτις εὑρίσκετο ἤδη ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ἀγγελθεῖσαν νέαν κίνησιν τῶν Σέρβων, μετὰ τὴν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ διὰ φυλακίσεως τῶν ἐνόχων τιμωρίαν συνωμοσίας τεκταινομένης ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Γαβρᾶ, υἱοῦ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀνακτηθείσης Τραπεζοῦντος Θεοδώρου, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ τῶν Σέρβων ἀμύνης. Πεζὸς δὲ διαδραμὼν ὅλον τὸν αὐχένα τοῦ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένου Ζυγοῦ τοῦ διαιροῦντος τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν, ἐφρόντισεν, αὐτὸς ἐπιστατῶν καὶ καταμετρῶν, περὶ φυλάξεως ἁπασῶν τῶν ὀρεινῶν διόδων, αἵτινες ἐκλείσθησαν καὶ ἐξησφαλίσθησαν τοῦτο μὲν διὰ διωρύγων, τοῦτο δὲ διὰ ξυλίνων πύργων καὶ πολιχνίων ἐκ πλίνθων ἢ λίθων ἔνθα ἦτο δυνατόν, ἀλλαχοῦ δὲ δι' οὐρανομήκων δένδρων ῥιζοτομηθέντων καὶ κατατεθέντων εἰς τὸ ἔδαφος πρὸς ἔμφραξιν τῶν παρόδων.

Οὐχ ἧττον ἔκτοτε καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἦτο ἀπησχολημένος ἐναντίον τοῦ Τζαχᾶ καὶ ἐμερίμνα περὶ καταπνίξεως τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ ἀποστασιῶν οἱ Σέρβοι δὲν ἔπαυσαν ἐνοχλοῦντες τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν δὲν φαίνονται ἔχου-

μοὶ τῶν φονευμένων κατὰ τὴν φοβερὰν νύκτα τῆς σφαγῆς ἐφόβησαν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς μετὰ τῶν Βυζαντίνων νικήσαντας Κομάνους, ὥστε τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα ἀπάραντες ἐτράπησαν πρὸς βορρᾶν, ὁδεύοντες τὴν φέρουσαν πρὸς τὸν Δούναβιν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ ὁ Ἀλέξιος ἐγκατέλιπε τὸ πεδίον τῆς μάχης, φεύγων τὴν ἀπὸ τῶν πτωμάτων ἀφόρητον δυςωδίαν. Καθ' ὁδὸν δὲ μαθὼν τὴν φυγὴν τῶν Κομάνων ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἀνῆκον μέρος τῶν λαφύρων καὶ προπέμψῃ ἀσφαλῶς μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου.

Ὁ Ἀλέξιος, ἐπιστρέφων ἐντὸς τοῦ Μαΐου 1091 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἠδύνατο δικαίως νὰ καυχηθῇ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ νίκῃ κατὰ τῶν Πατζινάκων καὶ τῇ ἀπὸ τῶν Κομάνων ἀπαλλαγῇ.

κϛ'.

Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κόμανοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ τοὺς Πατζινάκας ἐδόθη κατάλληλος εὐκαιρία εἰς τοὺς Σέρβους νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ἐπεκταθῶσι πρὸς ζημίαν τῶν Βυζαντίνων. Ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαηλᾶ Βοδῖνος ἤδη διὰ τῆς προδοτικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς πρὸς τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς πρὸς τὸν Ῥοβέρτον Γυισκάρδον παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχης εἶχεν ἐπιδείξει τὰς δολίας αὐτοῦ διαθέσεις. Ἔκτοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκνίκησιν καὶ ἀποχώρησιν τῶν Νορμαννῶν ἐπωφελούμενος τὰς ἐπιθέσεις τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων κατώρθωσε τοῦτο μὲν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Δαλματίας, τοῦτο δὲ νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τοὺς μικροὺς ἀνὰ τὰ δυτικὰ τῆς Σερβίας τοπάρχας καὶ μοναρχήσῃ. Ὁ δὲ Ἀλέξιος δὲν ἔμενεν ἄπρακτος ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἀλλ' ἀναδείξας δοῦκα Δυρραχίου τὸν Ἰωάννην Δούκαν ἔστησεν ἀντιμέτωπον τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων ἄνδρα γενναῖον, ὅστις, καρτερικῶς ἀνθιστάμενος πρὸς αὐτόν, κατώρθωσε καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ποτὲ τὸν Βοδῖνον.

Ἀλλ' ἀπολυτρωθεὶς ἔπειτα ὁ Βοδῖνος ἄγνωστον πῶς καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὰς ἐπιζημίους αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἐνεργείας. Οὐδὲ παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1090 ὡς μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων δράσεως τῶν Σέρβων, ἀλλ' ἐκτὸς

αὐτοῦ ἢ μᾶλλον καὶ περισσότερον αὐτοῦ διακρίνεται ὁ Βολκάνος, ὃν ἄνευ λόγου ἐπειράθησάν τινες τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν νὰ θεωρήσωσιν ὄντ' αὐτὸν τὸν Βοδῖνον. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Βολκάνος, εἷς ὢν τῶν Σέρβων τοπαρχῶν, κατώρθωσε νὰναδειχθῇ καὶ ἰσχύσῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βοδίνου. Ἐκφράζω μάλιστα τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἔργον διπλωματικῆς δολοπλοκίας τῶν Βυζαντίνων ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ εἰς τὸν Βοδῖνον ἀντίταξις τοῦ Βολκάνου καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν τούτου ἐνίσχυσιν ἡ χάριν ἀντιπράξεως πρὸς αὐτὸν ἀπελευθέρωσις τοῦ Βοδίνου.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἦρχεν ἐν Δυρραχίῳ ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ δεξιότης, πιθανῶς δὲ καὶ ἡ διπλωματικὴ τέχνη συνεκράτουν τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Δαλμάτας. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἠναγκάσθη νὰνακαλέσῃ τὸν Δούκαν, ὅπως ἀντιτάξῃ αὐτὸν εἰς τὸν Τζαχᾶν, ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν Ἰωάννης Κομνηνός, ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου, οὐ μόνον ἐξηλέγχθη ἀνίκανος νὰ ματαιώσῃ τὰ ἐπίβουλα σχέδια τῶν Σέρβων, ἀλλὰ καὶ ἐξήγειρε τὰς ἐπὶ προδοσίᾳ ὑπονοίας τοῦ θείου, διαλυθείσας διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Ἰσαακίου.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἀλέξιος, ὅστις εὑρίσκετο ἤδη ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ἀγγελθεῖσαν νέαν κίνησιν τῶν Σέρβων, μετὰ τὴν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ διὰ φυλακίσεως τῶν ἐνόχων τιμωρίαν συνωμοσίας τεκταινομένης ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Γαβρᾶ, υἱοῦ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀνακτηθείσης Τραπεζοῦντος Θεοδώρου, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ τῶν Σέρβων ἀμύνης. Πεζὸς δὲ διαδραμὼν ὅλον τὸν αὐχένα τοῦ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένου Ζυγοῦ τοῦ διαιροῦντος τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν, ἐφρόντισεν, αὐτὸς ἐπιστατῶν καὶ καταμετρῶν, περὶ φυλάξεως ἁπασῶν τῶν ὀρεινῶν διόδων, αἵτινες ἐκλείσθησαν καὶ ἐξησφαλίσθησαν τοῦτο μὲν διὰ διωρύγων, τοῦτο δὲ διὰ ξυλίνων πύργων καὶ πολιχνίων ἐκ πλίνθων ἢ λίθων ἔνθα ἦτο δυνατόν, ἀλλαχοῦ δὲ δι' οὐρανομήκων δένδρων ῥιζοτομηθέντων καὶ κατατεθέντων εἰς τὸ ἔδαφος πρὸς ἔμφραξιν τῶν παρόδων.

Οὐχ ἧττον ἔκτοτε καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἦτο ἀπησχολημένος ἐναντίον τοῦ Τζαχᾶ καὶ ἐμερίμνα περὶ καταπνίξεως τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ ἀποστασιῶν οἱ Σέρβοι δὲν ἔπαυσαν ἐνοχλοῦντες τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν δὲν φαίνονται ἔχου-

μοὶ τῶν φονευμένων κατὰ τὴν φοβερὰν νύκτα τῆς σφαγῆς ἐφόβησαν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς μετὰ τῶν Βυζαντίνων νικήσαντας Κομάνους, ὥστε τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα ἀπάραντες ἐτράπησαν πρὸς βορρᾶν, ὁδεύοντες τὴν φέρουσαν πρὸς τὸν Δούναβιν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ ὁ Ἀλέξιος ἐγκατέλιπε τὸ πεδίον τῆς μάχης, φεύγων τὴν ἀπὸ τῶν πτωμάτων ἀφόρητον δυςωδίαν. Καθ' ὁδὸν δὲ μαθὼν τὴν φυγὴν τῶν Κομάνων ἔσπευσε νἀποστείλῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἀνῆκον μέρος τῶν λαφύρων καὶ προπέμψῃ ἀσφαλῶς μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου.

Ὁ Ἀλέξιος, ἐπιστρέφων ἐντὸς τοῦ Μαΐου 1091 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἠδύνατο δικαίως νὰ καυχηθῇ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ νίκῃ κατὰ τῶν Πατζινάκων καὶ τῇ ἀπὸ τῶν Κομάνων ἀπαλλαγῇ.

κϛ'.

Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κόμανοι.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ τοὺς Πατζινάκας ἐδόθη κατάλληλος εὐκαιρία εἰς τοὺς Σέρβους νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ἐπεκταθῶσι πρὸς ζημίαν τῶν Βυζαντίνων. Ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαηλᾶ Βοδῖνος ἤδη διὰ τῆς προδοτικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς πρὸς τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς πρὸς τὸν Ῥοβέρτον Γυισκάρδον παρὰ τὸ Δυρράχιον μάχης εἶχεν ἐπιδείξει τὰς δολίας αὐτοῦ διαθέσεις. Ἔκτοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκνίκησιν καὶ ἀποχώρησιν τῶν Νορμαννῶν ἐπωφελούμενος τὰς ἐπιθέσεις τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων κατώρθωσε τοῦτο μὲν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Δαλματίας, τοῦτο δὲ νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τοὺς μικροὺς ἀνὰ τὰ δυτικὰ τῆς Σερβίας τοπάρχας καὶ μοναρχήσῃ. Ὁ δὲ Ἀλέξιος δὲν ἔμενεν ἄπρακτος ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἀλλ' ἀναδείξας δοῦκα Δυρραχίου τὸν Ἰωάννην Δούκαν ἔστησεν ἀντιμέτωπον τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων ἄνδρα γενναῖον, ὅστις, καρτερικῶς ἀνθιστάμενος πρὸς αὐτόν, κατώρθωσε καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ποτὲ τὸν Βοδῖνον.

Ἀλλ' ἀπολυτρωθεὶς ἔπειτα ὁ Βοδῖνος ἄγνωστον πῶς καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὰς ἐπιζημίους αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἐνεργείας. Οὐδὲ παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1090 ὡς μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐναντίον τῶν Βυζαντίνων δράσεως τῶν Σέρβων, ἀλλ' ἐκτὸς

ὅτι ἡ μᾶλλον [illegible]
[illegible] τῶν [illegible]
[illegible] χρόνου [illegible]
[illegible] τοῦ Βοσπόρου.

Καὶ [illegible] αὐτοῦ [illegible]
[illegible]
[illegible] τοῦ [illegible]

Ἐν τούτοις [illegible]
[illegible] πως ἀντεπεξῆλθε [illegible]
[illegible] κατὰ τὴν [illegible]
[illegible] φυλακίσεως τῶν [illegible]
[illegible] Γαζῆ, [illegible]
[illegible] Τραπεζοῦντος [illegible]
[illegible] ἀμυντ[illegible]
[illegible] χωρίων [illegible]
[illegible] χωρῶν [illegible]
[illegible] φυλάξεως [illegible]
[illegible] ἀσφαλίσθη [illegible]
καὶ πολίχνιον [illegible]
[illegible] οὐρανομήκων [illegible]
[illegible] πρὸς ἐμφαν[illegible]

Οὐχ ἧττον [illegible]
ἐναντίον τοῦ [illegible]
καὶ Κύπρῳ [illegible]
[illegible]

σαι χαρακτῆρα σοβαρόν. Τῷ δὲ 1093, προχωρήσαντες μέχρι τοῦ πολιχνίου Λιπενίου, κειμένου περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ἀνεχαιτίσθησαν μαθόντες τὴν ἔφοδον τοῦ αὐτοκράτορος, προβάντος μέχρι τῶν Σκοπίων. Ὁ δὲ Βολκάνος, ἐπιρρίψας τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιδρομῆς αἱ τοῦ εἰς ἐπεκδρομὰς τῶν Βυζαντίνων εἰς τὸ σερβικὸν ἔδαφος, ἀνέζευξε, ζητήσας συγγνώμην παρὰ τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔπειτα ἐπανέλαβεν ὁ Βολκάνος τὰς ἐπιθέσεις αὐτοῦ καὶ ἐνίκησε τὸν Δοῦκα Δυρραχίου Ἰωάννην Κομνηνόν. Ἡ νέα δὲ αὕτη ἀναθάρρησις τῶν Σέρβων ἔπεισε τὸν Ἀλέξιον νὰ ἀναλάβῃ ἐρρωμένως τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν τὸν Φεβρουάριον 1094. Ἀλλ' ἐπί τινα χρόνον ἠναγκάσθη νὰ χρονοτριβήσῃ ἐν Μακεδονίᾳ ἕνεκεν ἀνακαλύψεως μεγάλης ἐναντίον αὐτοῦ συνωμοσίας ἧς μετεῖχον ὁ πορφυρογέννητος Νικηφόρος Διογένης, ὁ Κεκαυμένος Κατακαλὼν καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ταρωνίτης, μετ' ἀποτυχίας πειραθέντες κατ' ἐπανάληψιν τοῦ φόνου τοῦ βασιλέως. Ἐλέγετο δὲ συμπράττουσα κρύφα μετὰ τῶν συνωμοτῶν καὶ αὐτὴ ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία. Καταγγελθέντων δὲ τῶν βυσσοδευομένων ὑπ' αὐτῶν, ὁ Ἀλέξιος κατώρθωσε τὴν σύλληψιν τῶν ἐνόχων, ὧν ὁ μὲν Ταρωνίτης καθείρχθη, ὁ δὲ Διογένης καὶ ὁ Κατακαλὼν ἐστερήθησαν ἔπειτα καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῇ 29 Ἰουνίου. Μετὰ δὲ τὴν ὡς ἐκ θαύματος διάσωσιν αὐτοῦ ταύτην στρατεύσας ὁ αὐτοκράτωρ ἠνάγκασε τὸν Βολκάνον, φοβηθέντα τὴν ἐπέλευσιν τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ στρατιᾶς, νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ὁμήρους, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τούτοις δ' ἅμα τῇ ἀπὸ τῶν Σέρβων καθησυχάσει ἠγγέλθη τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος πολὺ ἀπειλητικωτέρα ἐπιδρομὴ τῶν Κομάνων, οὓς εἶχεν ὑπονομεύσει κατὰ τοῦ Βυζαντίου, οὗ ἠξίου τὸν θρόνον, Ἀσιάτης ἀπατεών, προςποιούμενος, ὅτι ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους, εἰ καὶ ὁ πορφυρογέννητος οὗτος ἀδελφὸς τοῦ κατὰ τοῦ Ἀλεξίου σκευωρήσαντος Νικηφόρου εἶχε φονευθῆ πράγματι τῷ 1070 μαχόμενος περὶ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, μαθὼν τὴν μέλλουσαν αὐτῶν ἐπιδρομήν, ἔσπευσε μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν Ἀγχίαλον. Ἐν τούτοις καὶ οἱ Κόμανοι διεπεραιώθησαν παμπληθεῖς τὸν Ἴστρον καὶ ἔπειτα διέβησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Βλάχων νομάδων τὰς κλεισωρείας τοῦ Ζυγοῦ καὶ εἰςέβαλον εἰς τὴν Θράκην. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος δὲν ὤκνησε νὰ σπεύσῃ εἰς ἀναχαίτισιν αὐτῶν, προχωρούντων πρὸς νό-

ων καὶ προτιθεμένων νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Καὶ ἡ, ἀναθεὶς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως ταύτης εἰς τοὺς εὐπατρίδας αὐτῆς, διέταξε τὸν Κωνσταντῖνον Εὐφορβηνὸν καὶ τὸν Μανασσῆν νὰ κυκλώσωσι τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐκ τῶν ὄπισθεν, αὐτὸς δ' ὑπεστρέφετο τῆς Ἀγχιάλου, ἣν καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν οἱ Κόμανοι. Ὁμοίως δὲ γενναίαν ἀντίστασιν ἀντέταξεν εἰς τοὺς πολεμίους ἡ φρουρὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἧς ἡγεῖτο ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος. Ἐν ᾧ δὲ κρατερὸς ἐτελεῖτο περὶ τὴν πόλιν ταύτην ἀγών, ὁ Ψευδοκωνσταντῖνος, συλληφθεὶς διὰ προδοσίας ἔν τινι πολίχνῃ οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως κειμένῃ, ἀπήχθη εἰς Τζουρουλὸν τῆς Θρᾴκης, ἔνθα ἐξωρύχθησαν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί.

Ἡ δὲ σύλληψις τοῦ ψευδωνύμου υἱοῦ τοῦ Διογένους ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς διασπορᾶς καὶ τῆς ἥττης τῶν Κομάνων. Ὁ Ἀλέξιος, κατελθὼν ἐξ Ἀγχιάλου, ἐνίκησε τὸ πρῶτον παρὰ τὸ Ταυρόκωμον ἀπόσπασμα ...χιλίων Κομάνων, ἀρχηγὸν ἐχόντων τὸν Κιτζὰν, καὶ ἐφόνευσεν ἑπτακισχιλίους αὐτῶν. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἐνίκα εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸ κύριον σῶμα τῆς κομανικῆς στρατιᾶς. [illegible] εἰς φυγήν, διέβη τὰς Σιδηρᾶς πύλας, ἀφ' οὗ ὑπέστη καὶ δευτέραν ἧτταν.

Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας, ἐπιστάντος ἤδη τοῦ χειμῶνος τοῦ 1094, νικηφόρος Ἀλέξιος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ βασίλεια, χαίρων, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀπαλλάξει ὁριστικῶς τὸ Βυζάντιον τῶν τε Πατζινακῶν καὶ τῶν Κομάνων.

κζ'.

Ἡ διοίκησις ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Τὰ πραχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου κατὰ τὰ [illegible] ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς τελείας [illegible] τῶν Κομάνων [illegible] [illegible] καὶ τῆς [illegible] τοῦ τέχνης [illegible] τὸ Βυζαντιακὸν [illegible] ἐπιδρομῶν. [illegible] οἱ Νορμανοὶ, οἱ Πατζινάκαι καὶ οἱ Κόμανοι, καὶ νὰ μείνῃ [illegible] Μικρὰ Ἀσία [illegible] τῶν Σελτζουκιδῶν. Αἱ δὲ [illegible] καὶ [illegible] εἰς τὴν [illegible]

τιώτου, εἰς τὴν δεξιότητα, πίστιν καὶ φιλοπατρίαν ἀξίων λόγου στ[illegible]τηγῶν, εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα μεθ' ἧς ἐπωφελήθη τοῦτο μὲν τὰ[illegible] ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πολιτικὰς ἀνωμαλίας, τοῦτο δὲ τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀ[illegible]σίᾳ ἐμφυλίους ἀγῶνας τῶν Τούρκων. Καὶ τὸ μὲν ἐξ ἀνατολικῶν κυ[illegible]ρίως στοιχείων συγκροτούμενον ἰθαγενὲς στράτευμα ἐπέρρωσε πλὴν τῶν ἔκπαλαι εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ὑπηρετούντων Βα[illegible]ράγγων διὰ τῶν προςληφθέντων Νορμαννῶν μισθοφόρων, ἐν ὥραις δὲ δεινῆς οἰκονομικῆς δυςπραγίας ἠδυνήθη νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ πράγμ[illegible]ατα διὰ τοῦ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν ἱεροῦ χρήματος οὕτως, [illegible]ὥστε οὐ μόνον εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας κατώρθωσε νἀντεπεξέλθῃ, ἀ[illegible]λλὰ καὶ ἁδρὰ ποσὰ τοῦτο μὲν νὰ ὑποσχεθῇ, τοῦτο δὲ νἀποστείλῃ εἰς τὸν Ἐρρῖκον Δ'. Διὰ τῶν θαυμαστῶν δ' ἀληθῶς τούτων ἐνεργειῶν ἀνεδείχθη σωτὴρ τοῦ κράτους ἀπὸ τῶν ἰδίων κυρίως δυνάμεων, διατρανώσαντος καὶ πάλιν αὐτάρκειαν ἀξίαν θαυμασμοῦ καὶ ἐν μέσῳ τῶν δεινοτάτων περιπετειῶν.

Ἀρκεῖ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τοιαύτης αὐταρκείας τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους νἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐν τοιούτοις κινδύνοις καὶ χάριν τοιούτων δαπανῶν νεωτέρα τις πολιτεία ἤθελε καταφύγει εἰς βαρέα ἐξωτερικὰ δάνεια, οἷα οὐδαμῶς βλέπομεν ὁμολογούμενα τότ' ἐν Βυζαντίῳ. Ὁ Ἀλέξιος ἠδυνήθη, καθ' ἃ εἴδομεν, καὶ αὐτὸ τὸ προςωρινὸν μέτρον τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν θησαυρῶν τῶν ναῶν νὰ καταργήσῃ ἔπειτα καὶ ἀναλάβῃ μάλιστα τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδόσεως τῶν ληφθέντων κατὰ δόσεις. Κατώρθωσε δὲ ταῦτα διὰ τῆς ἐξαιρέτου διατάξεως τῆς εἰςπράξεως τῶν φόρων καὶ νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως. Συνίστατο δὲ ἡ νομισματικὴ αὕτη μεταβολὴ εἰς τὸ ἑξῆς. Τὸ ὑπάρχον χρυσοῦν *νόμισμα* ἢ ὑπέρπυρον εἶχε βάρος περίπου τεσσάρων γραμμαρίων καὶ ἡμίσεος καὶ ἀξίαν δώδεκα *μιλλιαρησίων*, ἤτοι ἀργυρῶν νομισμάτων. Ὁ δὲ Κομνηνὸς διέταξε πρὸς αὐτῷ τὴν χάραξιν νέου νομίσματος, ὅπερ ἐκλήθη *τραχὺ ἄσπρον νόμισμα* καὶ εἶχεν ἀξίαν πέντε μόνον μιλλιαρησίων. Ἀπεσκόπει δὲ ἡ χρῆσις τοῦ διπλοῦ τούτου νομίσματος, τοῦ δοκίμου καὶ τοῦ ἡμιχρύσου, πάντως εἰς οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς πρὸς πλουτισμὸν τοῦ δημοσίου ταμείου, οὓς δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ κυκλοφορία τοῦ διπλοῦ ἐκείνου νομίσματος ἐπήνεγκε σύγχυσιν οὐ μικρὰν ἐν τῇ φορολογίᾳ καὶ καταχρήσεις τῶν εἰςπρακτό-

ρων, ἃς ὁ Ἀλέξιος ἐπειράθη νὰ καταστείλῃ δι' ἐπανειλημμένων διατάξεων καὶ τῆς λεγομένης *νέας λογαρικῆς*.

Οἱ δὲ φόροι ἦσαν μὲν βαρεῖς, ἀλλὰ καθίσταντο ἔτι βαρύτεροι ἕνεκα τῆς ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἰδίων κτημάτων ἀναλαμβανομένης ὑποχρεώσεως τῶν εἰσπρακτόρων νὰ παρέχωσι τούτους εἰς τὸ δημόσιον πλήρεις καὶ ἄνευ καθυστερήσεων. Ἀρκεῖ δὲ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐν ἔτει 1088 χάριν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐκδοθέντος χρυσοβούλλου, δι' οὗ παρεχωρεῖτο εἰς αὐτὸν ἡ νῆσος Πάτμος πρὸς κτίσιν μοναστηρίου καὶ ἐν ᾧ ἀναγράφονται οἱ φόροι, ὧν ἀπαλλάσσεται ἡ ῥηθεῖσα μονή, ὅπως πεισθῶμεν περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ἐπιβεβλημένων εἰς τὸ ὑπήκοον φόρων. Τοῦτο δ' ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἐξάρωμεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δι' αὐστηρῶν διαταγῶν ἐφρόντιζε περὶ δικαίας εἰσπράξεως τῶν φόρων, ἐπιβαρύνων μᾶλλον τὰς ἀρχούσας τάξεις, ἐν δὲ τῷ ἀγῶνι τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους, ὅστις ὑπῆρξε μακρὸς ἐν Βυζαντίῳ, πάσῃ δυνάμει συντελῶν εἰς ἐπικούφισιν καὶ προστασίαν τῶν πενήτων.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀξία μνείας εἶνε ἡ μέριμνα τοῦ Ἀλεξίου περὶ παύσεως τῶν καταχρήσεων ἐν ταῖς μοναῖς, ἐκλαϊκεύσεως τῆς διοικήσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ καθ' ὅλου διατάξεως τῶν κατὰ τὰς μονάς. Οἱ δὲ λόγοι τῆς τοιαύτης τοῦ αὐτοκράτορος μερίμνης ἦσαν μὲν καὶ οἰκονομικοί, ἀλλ' ἀπέβλεπον καὶ εἰς τὴν εὐπρέπειαν καὶ ἠθικὴν δι' ἄρσεως τῶν ἐν ταῖς μοναῖς ἀμφοτέρων τῶν φύλων παρατηρουμένων σκανδάλων. Δὲν εἶνε δὲ τυχαία ἡ παρατήρησις, ὅτι τοιαῦται διατάξεις περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐκ τοῦ μοναστικοῦ βίου κακῶν συμπίπτουσιν οὐ μόνον πρὸς τὰ ἐνεργηθέντα κατὰ τοὺς μεταρρυθμιστικοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπικράτησιν τῆς στρατιωτικῆς φατρίας, καὶ ἰδιάζουσιν οὐ μόνον εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, τὸν Ἰωάννην Τζιμισκῆν καὶ τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Τέλος δ' εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας συνετέλει πως καὶ ἡ δήμευσις τῶν περιουσιῶν τῶν ἐνόχων κατὰ τὰς ἀνακαλυπτομένας συνωμοσίας, ἀντικαταστήσασα ὡς τιμωρία τὰς πρότερον ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι τελουμένας θανατώσεις.

Πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δὲ ταύτην ἀνόρθωσιν συνεβάδιζε καὶ ἡ αναδιοργάνωσις τῶν κατὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ παρέρχεται παντελῶς ἡ στρατιωτικὴ ἐκείνη κακοδαιμονία, ἥτις εἶχε κορυφωθῆ ἀπὸ [illegible] τῶν ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος

Κωνσταντίνου Δούκα. Οὐ μόνον ἡ οἰκονομικὴ εὐπραγία ἐπιφέρει τὴν αὔξησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ προθυμοτέραν σύμπραξιν τῶν ξένων μισθοφόρων, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐπάγουσι βελτίωσιν τοῦ ποιοῦ τῶν στρατευομένων. Οἱ μὲν στρατηγοὶ εἶνε φιλοπάτριδες καὶ δεξιοί, ἰδιάζουσαν δὲ καταβάλλει ὁ βασιλεὺς φροντίδα περὶ τῆς προσηκούσης ἀσκήσεως τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν περὶ μορφώσεως ἱκανῶν ἀξιωματικῶν μέριμναν αὐτοῦ δεικνύει ἡ ἵδρυσις τοῦ σώματος τῶν ἀρχοντοπούλων. Καὶ ἐν ᾧ τοιαῦτα τελοῦνται πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, ἐπιρρωννύεται συγχρόνως τὸ Βυζάντιον καὶ κατὰ θάλασσαν. Οὕτω δ' ἐν ᾧ, ἀρχομένων τῶν πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς πολέμων, ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ σύμπραξις τοῦ βενετικοῦ στόλου, κατὰ μικρὸν ναυπηγοῦνται ὁσημέραι πλείονα πλοῖα, καὶ ὁ βυζαντιακὸς στόλος παρίσταται ἑτοιμοπόλεμος εἰς τοὺς ἀγῶσι πρὸς τὸν Τζαχᾶν καὶ πρὸς τοὺς Πατζινάκας.

Περὶ ἕν τι δὲ καὶ μόνον χωλαίνει τὸ στράτευμα. Ἐπαισθητὴ δηλαδὴ δὴ εἶνε ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἱππικοῦ, ἣν περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου προσεπάθησεν ὁ Ἀλέξιος νὰ ἀναπληρώσῃ δι' ἀγορᾶς ἵππων ἐκ Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Ἀραβίας. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ Τούρκους, Πατζινάκας καὶ Κομάνους, περὶ ὧν ἐγείνεν ἤδη λόγος, ἡ ἔλλειψις αὕτη ἦτο μεγάλη. Αὕτη ὑπῆρξε τῶν κυριωτάτων αἰτίων τῆς παρὰ τὸ Δυρράχιον ἥττης, ἱππεῖς δὲ ὑπῆρξαν τὸ μόνον, ὅπερ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ 1087, τὸ ἔτος τοῦ πολυωδύνου πρὸς τοὺς Πατζινάκας ἀγῶνος, ἠρκέσθη νὰ ζητήσῃ ὁ Ἀλέξιος παρὰ Ῥοβέρτου τοῦ κόμητος τῆς Φλάνδρας.

Οὕτω διὰ τῆς ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν, τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, τῆς πήξεως στόλου καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ φρονήματος δεκατέσσαρα ἔτη ἤρκεσαν εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅπως ἐπιτελέσῃ μὲν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἀπαλλαχθείσῃ πάσης ἐπιδρομῆς, ἀληθῆ θαύματα, παρασκευάσῃ δὲ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὸ ἔδαφος πρὸς τελείαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ ἐπιληφθῇ καὶ τούτου τοῦ ἔργου διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, νέα τροπὴ ἐδόθη εἰς τὰ πράγματα διὰ τῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν καταβάσεως τῶν σταυροφόρων.

κη'.

Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Δύσις.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἐπολέμει πρὸς τοὺς Γυισκάρδους αἱ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν παπικὴν αὐλὴν ἦσαν τεταμέναι ἕνεκα τῆς μετὰ τοῦ Ῥοβέρτου ἐναντίον τοῦ Ἐρρίκου Δ' συμπράξεως τοῦ πάπα Γρηγορίου Ζ'. Ἀλλὰ μετὰ τὸν διάδοχον τούτου Βίκτωρα (1086-1087), ἀναβάντος τὸν παπικὸν θρόνον τοῦ Γάλλου μοναχοῦ τῆς μονῆς τοῦ Κλουνιακοῦ καὶ ἔπειτ' ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ὠστίας Οὐρβανοῦ Β' (1088-1099) ἀποκατεστάθησαν φιλικώτεραι σχέσεις μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ῥώμης, καὶ σκέψεις δ' ἀντηλλάγησαν ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ πάπα περὶ συνόδου ἥτις ἔμελλε νὰ ἀναλάβῃ τὴν περὶ τῶν ἀζύμων συζήτησιν. Καίτοι δ' αὕτη εἰς οὐδὲν ἤγαγεν ἀποτέλεσμα ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάπα Γιβέρτου (1080-1100) προκαλουμένου σχίσματος ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ, ὁμαλωτέρα ἀπέβη ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας οὕτως, ὥστε καὶ ζωηροτέρα ἀπόπειρα προσπελάσεως ἐπεχειρήθη ἔπειτα τῷ 1112 παπεύοντος τοῦ διαδόχου τοῦ Οὐρβανοῦ, Πασχαλίου Β', καθ' ἃ εἴδομεν ἤδη ἀνωτέρω.

Ἡ δὲ εἰρηνικωτέρα αὕτη τροπὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν καὶ τὸ γεγονὸς [illegible]

Σώζεται [illegible] ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος [illegible] Ῥοβέρτου, δι' ἧς [illegible]

(**Gesta Dei per Francos**) τῇ γραφείσῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Γάλλου Γυιβέρτου τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐν Νοβιγέντῳ (**Nogent**) τῆς Γαλλίας μονῆς τῶν Βενεδικτίνων. Ὁλόκληρος δ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περισώζεται ἐν πολλοῖς χειρογράφοις ἅτινα περιέχουσι τὴν Ἱεροσολυμιτικὴν ἱστορίαν (**Historia Hierosolymitana**) τοῦ ἐν Ῥήμοις τῆς Γαλλίας (**Reims**) ἡγουμένου Ῥοβέρτου. Τέλος δὲ μέρη αὐτῆς περιελήφθησαν εἰς τὴν περὶ τῶν νέων βασιλέων τῆς Γαλλίας (**Liber de modernis regibus Francorum**) συγγραφὴν Οὔγωνος τοῦ μοναχοῦ τοῦ Φλωριακοῦ (**Hugues de Fleury**), Γάλλου χρονογράφου τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ἀλλ' ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι μόνον τἀποσπάσματα τοῦ Οὔγωνος συμπίπτουσιν αὐτολεξεὶ πρὸς τὸ κείμενον τῆς ὅλης ἐπιστολῆς, μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς παρὰ τῷ Γυιβέρτῳ ἐπιτομῆς ὑπάρχουσιν οὐκ ἀνάξιαι λόγου διαφοραί.

Εἶνε δὲ ἡ ὁλόγραφος ἐπιστολὴ τριμερής. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει διατραγῳδοῦνται τὰ δεινὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀναγράφονται αἱ ἐν Ἀσίᾳ ἐπαρχίαι. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος περιλαμβάνει ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῶν κατὰ τοὺς κινδύνους τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἀπειλουμένου ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῶν Πατζινάκων, καὶ περὶ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατακτήσεων τῶν Τούρκων. Τέλος δ' ἐν τῷ τρίτῳ μέρει περιέχεται αἴτησις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ῥοβέρτον περὶ βοηθείας καὶ ἀναγραφὴ τῶν θησαυρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διασωζομένων ἁγίων λειψάνων.

Εἶνε λοιπὸν ἡ φερομένη αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τοῦτο μὲν εἰκὼν τῶν δεινῶν, ὑφ' ὧν συνείχετο τὸ Βυζάντιον, τοῦτο δὲ κραυγὴ ὀδύνης καὶ αἴτησις ἐλέους παρὰ τῆς Δύσεως, προκαλουμένης νὰ ἐπέμβῃ πρὸς ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ. Γίνεται δ' ἐν αὐτῇ λόγος περὶ Κωνσταντινουπόλεως ἰδίως καὶ παροδικῶς μόνον περὶ τοῦ Παναγίου τάφου. Καὶ ὅμως ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐθεωρήθη μέχρι τινός, παραδόξως δ' ὑπό τινων θεωρεῖται καὶ μέχρι τοῦδε, ὡς πρόκλησις πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν ἀπὸ τοῦ 1077 κατεχομένου τάφου τοῦ Σωτῆρος καὶ ὡς κυριώτατα ἐπιδράσασα πρὸς ἐπιχείρησιν τῆς πρώτης σταυροφορίας.

Ἀλλὰ λόγοι ἰσχυροὶ ἤγαγον πολλοὺς ἐρευνητὰς εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ δῆθεν ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Ἀλεξίου δὲν εἶνε γνησία. Οὐ μόνον οὐδαμοῦ περιεσώθη τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον, ἀλλὰ καὶ τὸ φερόμε-

ιον λατινικὸν κείμενον δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς μετάφρασις ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου διά τε τυπικοὺς λόγους, ἅτε μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῶν αὐτοκρατορικῶν γραμμάτων τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους ἐξωτερικούς. Τοιοῦτον ἔγγραφον, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου παριστάνεται οὐ μόνον ἐπαιτῶν ἔλεος ὑπὲρ τοῦ δεινοπαθοῦντος αὐτοῦ κράτους, πειρώμενος νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Δύσεως διὰ τοῦ δελεάσματος τοῦ πλούτου τῆς ἕδας πρωτευούσης καὶ δίκην προαγωγοῦ προβάλλων τὴν σαγήνην τῆς ἀπαραμίλλου καλλονῆς τῶν Ἑλληνίδων, διότι καὶ τοῦτο προςτίθεται ἐν τῇ ἐπιτομῇ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Νοβιγέντου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἀπεκδυόμενος τὰ κυριαρχικὰ αὐτοῦ δικαιώματα πρὸ τῶν προςδοκωμένων ἐπηλύδων ἐπικούρων, τοιοῦτον ἔγγραφον ἐσχάτης ταπεινώσεως καὶ ἐστερημένον πάσης ἀξιοπρεπείας καὶ ἠθικῆς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν κατεδίκασαν ὀρθῶς τὴν ἐπιστολὴν ὡς πλαστήν, ἐν τῇ Δύσει κατασκευασθεῖσαν, ὅπως παρασταθῇ αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος καλῶν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος τοὺς σταυροφόρους, καὶ δικαιολογηθῶσι μὲν αἱ παρ' αὐτῶν ἐπὶ ζημίᾳ αὐτοῦ γενόμεναι κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν κατακτήσεις, ἐπιρριφθῇ δ' ἐπὶ τὸν αὐτοκράτορα ἡ μομφὴ κακοτροπίας καὶ παρασπονδίας. Μόνον δὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς, περὶ τοῦ τρόπου τῆς πλαστογραφίας καὶ τοῦ ζητήματος ἂν καὶ κατὰ πόσον πρὸς χάλκευσιν τῆς ψευδεπιστολῆς ἐχρησίμευσε κατὰ μέρος ὡς βάσις πραγματικόν τι εἰς τὴν Δύσιν ἀποσταλὲν γράμμα τοῦ αὐτοκράτορος ὑπάρχουσιν ἀμφισβητήσεις μεταξὺ τῶν τὴν νοθείαν ἀποδεχομένων ἐρευνητῶν. Τὰ δὲ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ὁ χαλκεύσας αὐτὴν ἀφωρμήθη, εἶνε πρεσβεία τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν κόμιτα Φλάνδρας, ἀναφερομένη εἰς τὴν δοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ἀποστολῆς βοηθείας ἐκ πεντακοσίων ἱππέων, αἱ ἐν ἔτει **1091** συνεννοήσεις τοῦ Ἀλεξίου πρὸς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν περὶ ἐπικουρίας ἐναντίον τῶν Κομάνων, ἡ εἰς τὴν Δύσιν διαβίβασις σχετλιασμῶν τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας περὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο παρὰ τῶν Τούρκων, ἡ χρησιμοποίησις ἀναγραφῆς τινος ἁγίων λειψάνων ... ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκριβ... τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ περὶ τὸ **1091**, ὑποτιθέμ...

τῆς δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου συντάξεως τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει μάλ. περὶ τὸ 1098 συρραφείσης ψευδεπιγράφου ἐπιστολῆς.

κθ'.

Ἡ πρώτη σταυροφορία.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἤδη, καθ' ὃν τὸ Βυζάντιον ἀπέβαλε τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀφ' οὗ εἶχεν αὐξηθῆ ἡ μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐπικοινωνία πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτίλων τῆς Ἑσπερίας, συντελούσης μεγάλως καὶ τῆς ἀντιζηλίας τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ὁ δυτικὸς κόσμος καὶ ὁ ἀνατολικὸς εὑρίσκοντο ἐν λανθανούσῃ συγκρούσει. Ἡ Δύσις ἀφορμὴν ἐζήτει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καθ' ἃ εἶχον ἀποδείξει αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμαννῶν. Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου κατακτητικὰς διαθέσεις προσεπήρχοντο καὶ αἱ δεινολογίαι Ἑσπερίων εὐλαβῶν προσκυνητῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ περὶ τῶν δυσχερειῶν καὶ κινδύνων τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Παναγίου τάφου, τῆς βεβηλώσεως τῶν ἁγίων τόπων, τῶν παθημάτων τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τοὺς Φατιμίδας εἶχον διαδεχθῆ ἐν τῇ κατοχῇ τῶν χωρῶν ἐκείνων οἱ Σελδσουκίδαι. Λόγοι δὲ θρησκευτικῆς γοητείας ἅμα καὶ θεοκρατικῆς ἐπιβολῆς καθίστανον τοὺς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης ποντίφικας ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γρηγορίου Ζ' εὐεπιφόρους πρὸς τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ παραστῇ ὑπέρμαχος τῆς ἐν Παλαιστίνῃ ἀδικουμένης χριστιανωσύνης. Κατὰ ταῦτα λόγοι θρησκευτικοί, πολιτικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ συνετέλουν εἰς τὴν παρασκευὴν μεγάλης κινήσεως ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἥτις, μέλλουσα νὰ διαρκέσῃ τρεῖς ὅλους αἰῶνας, ἦτο προωρισμένη νὰ μεταβάλῃ τελείως τὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπιδράσῃ τὰ μέγιστα ἐπ' αὐτὰς τὰς τύχας τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους.

Οὕτως εἶχον τὰ πνεύματα ἐν τῇ Δύσει, ὅτε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐξήφθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ. Δύο σύνοδοι ἐν ἔτει 1095, ὧν προήδρευσεν αὐτὸς ὁ πάπας, ἤρκεσαν νὰ ἀνάψωσιν αὐτόχρημα πυρκαϊὰν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Καὶ εἰς μὲν τὴν

πρώτην, συνελθοῦσαν ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου ἐν Πλακεντίᾳ τῆς Ἰταλίας, παρέστησαν τετρακισχίλιοι κληρικοὶ καὶ τριακοντακισχίλιοι λαϊκοί. Πολὺ δὲ πολυπληθεστέρα καὶ σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ συγκληθεῖσα ὑπερμεσοῦντος τοῦ Νοεμβρίου ἐν Κλαρομοντίῳ (**Clermont**) τῆς Γαλλίας. Δεκατέσσαρες ἀρχιεπίσκοποι, διακόσιοι εἰκοσιπέντε ἐπίσκοποι καὶ πεντακόσιοι ἡγούμενοι πλὴν ἀπειραρίθμων κατωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν συμμετέσχον τῆς συνόδου ταύτης, συγκροτηθείσης ἐν ὑπαίθρῳ ἕνεκα τῆς πολυανθρωπίας. Ἡ σύνοδος μετὰ τὴν λύσιν διαφόρων ζητημάτων ἐσωτερικῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, δι' ὧν συνεπληρώθη τὸ ἀρξάμενον ἐν Πλακεντίᾳ ἔργον, καὶ τὴν κήρυξιν τῆς ἱερᾶς ἐκεχειρίας ὡς νόμου ἐκκλησιαστικοῦ, ἤκουσε μετὰ συγκινήσεως τοῦ πάπα ἐξαγγέλλοντος τὰς κακουχίας ἃς ὑφίσταντο οἱ πιστοὶ παρὰ τῶν Τούρκων ἐν Ἀσίᾳ, διατραγῳδοῦντος τὰ δεινοπαθήματα τῶν προςκυνητῶν καὶ τὴν βεβήλωσιν τοῦ Παναγίου τάφου. Ἱερὸς δ' ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τὰ πλήθη, ὅτε ὁ ποντίφιξ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τούτων τῶν δεινῶν καὶ ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ αὐτὴ ἡ Δύσις ἐκ τῆς ὁρμῆς τῶν ἀπίστων, ἐκήρυξε τὸν ἱερὸν πόλεμον καὶ παρώρμησεν εἰς καθολικὴν ὁπλοφορίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ νέον δοξασμὸν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος.

Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ὑπῆρξεν ἡ μυριόστομος ἐν μέσῳ δακρύων κατανύξεως καὶ περισσοθρήσκου φανατισμοῦ ἀπάντησις εἰς τοὺς λόγους τοῦ πάπα, οἵτινες ἀντήχησαν ὡς φωνὴ ἀποκαλύψεως εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ὑπὸ τῆς πίστεως ἐμπνεομένων. Ἀπειροπληθεῖς δὲ ὑπῆρχον οἱ σπεύδοντες νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐκκλησίας, ἥτις διὰ διαφόρων ἐπικουφισμῶν καὶ ἐγγυήσεων περὶ τῆς περιουσίας τῶν στρατευομένων διηυκόλυνε τὸ ἔργον τῶν νέων στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ σύμβολον τοῦ σωτηρίου πάθους, ὁ σταυρός, προςραπτόμενος ἐρυθρὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τῶν στρατευομένων ἐλευθερωτῶν τοῦ Παναγίου τάφου, ἀνέδειξεν αὐτοὺς σταυροφόρους καὶ ἐχαρακτήρισε τὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν στρατείαν αὐτῶν ὡς σταυροφορίαν.

Εἰς δὲ τὴν ἐπίσημον παρὰ τοῦ πάπα πρόκλησιν προσεπῆλθε συνεπίκουρος, μέχρι τῶν κατωτάτων στρωμάτων ἐξικνουμένη, ἡ ἐνθουσιώδης φωνὴ ἁπλοῦ μοναχοῦ, ὑποστηρίξαντος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔργον μετὰ δραστηριότητος ἐνθέου καὶ ἐπιτυχίας ἐξαιρέτου. Ὁ ἀφανὴς οὗτος καὶ θρησκομανὴς μοναχὸς ἦτο ὁ ἐξ Ἀμβιανοῦ (**Amiens**) τῆς Γαλλίας Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, ὅστις καὶ ***κουκουλλᾶτος***, καθ' ἃ

φαίνεται, παρωνυμεῖτο λατινιστὶ ἐκ τῆς μοναχικῆς κουκούλλας ἣν ἐφόρει· διὸ καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐπονομάζει αὐτὸν Κουκούπετρον. Ὁ Πέτρος, ἐπιχειρήσας ἤδη πρὸ τοῦ 1095 νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἅγιον τάφον, ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ. πολλὰ παθὼν ἕνεκα τῶν κινδύνων εἰς οὓς ἐνέβαλλον καὶ ἄλλους εὐλαβεῖς προσκυνητὰς οἱ τὴν Ἀσίαν ληιζόμενοι Τοῦρκοι. Ἡ δὲ ἀνάμνησις καὶ διήγησις τῶν ἰδίων κατὰ τὴν ναυαγήσασαν προσκύνησιν παθημάτων ἀνέδειξε τὸν περισσόθρησκον Ἐρημίτην τὸν κυριώτατον τῶν πολλῶν ἀποστόλων τῆς ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Κλαρομοντίου ὑπὸ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ προκηρυχθείσης σταυροφορίας. Ἠκολούθουν δ᾽αὐτὸν τὰ πλήθη τῆς Γαλλίας δίκην ἄλλου προφήτου τοῦ Κυρίου, ἐμπνεόμενα ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ ἀποβλέποντα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς μεσημβρίας ἐπικεκαυμένην ὄψιν τοῦ ὑπὸ τῆς νηστείας καὶ τῶν ἄλλων στερήσεων τῶν ἐγκοσμίων ἰσχνοῦ ἀσκητοῦ. Τοῦ δ' ἐκκαίοντος αὐτὸν θρησκευτικοῦ ζήλου τὰ θαυμάσια καὶ τελεσφόρ' ἀποτελέσματα περιέβαλον ταχέως τὸ ὄνομα τοῦ Κουκουπέτρου ἐν τῇ Δύσει διὰ μυθιστορικῆς τινος αἴγλης. Οὕτω δ' ἐμυθεύθη ἰδὼν ἤδη πρὸ τῆς σταυροφορίας τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοσις διηγεῖτο διάφορα ἐπεισόδια περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐπισκέψεως τοῦ Παναγίου τάφου, καὶ ἔπλασσε συνέντευξιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου Συμεὼν· παρέστησαν δ' αὐτὸν παρ'αὐτοῦ λαμβάνοντα γράμματα πρὸς τὸν πάπαν καὶ αὐτὸν πρῶτον ὑποδεικνύοντα εἰς τὸν Οὐρβανὸν τὸ καθῆκον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων.

Εἰς δὲ τοῦ Πέτρου καὶ ἄλλων οὐχ ἧττον αὐτοῦ ἐμπνευσμένων κηρύκων τοὺς λόγους πειθόμενα ἠκολούθουν πρόθυμα τὰ πλήθη. Ἐν τοῖς πρώτοις δ' ἐτάσσοντο εἰς τοὺς σταυροφόρους οἱ ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τοῦ λαοῦ, ἀναλαμβάνοντες τὸν σταυρὸν πρὸς παραμυθίαν καὶ χάριν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν δεινῶν ὑφ' ὧν κατετρύχοντο διὰ τῆς ἐξ οὐρανοῦ προσδοκωμένης εὐλογίας καὶ σωτηρίας. Οὐδὲ ἦσαν τοὺς ἐκ τῶν τάξεων τούτων στρατολογουμένους εἰς τὴν Παλαιστίνην μόνον λόγοι θρησκευτικῆς εὐλαβείας, ἀλλ' ἐγκατεμίχθησαν εἰς αὐτοὺς γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδία ἀνίκανα πρὸς στράτευσιν καὶ τυχοδιῶκται ἐπιδιώκοντες λείαν καὶ κέρδη. Καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ δὲ τάξει, τῇ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἱπποτῶν τῶν συμμετασχόντων τῆς σταυροφορίας ὁ αὐτὸς παρατηρεῖται διχασμός. Ὑπῆρχον μὲν μεταξὺ αὐτῶν, μάλιστα τὸ πρῶτον, οἱ ἀγόμενοι ὑπὸ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ πολὺ πλείονες ἦσαν οἱ ζητοῦντες πολιτικὰ ὠφελήματα καὶ σπεύδον-

τες πρὸς κατακτήσεις. Οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ ὁ ἅγιος τάφος ἦσαν διὰ τοὺς πλείστους ἁπλοῦν πρόσχημα πρὸς ἐπικάλυψιν ἰδιοτελῶν σκοπῶν, καθ' ἃ ἀπέδειξαν μετ' οὐ πολὺ αὐτὰ τὰ πράγματα. Ταχέως δὲ καὶ πρὶν γείνῃ παρὰ τῶν σταυροφόρων οὐδὲν διάβημα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἁγίας γῆς ᾐσθάνθη τὸ βυζαντιακὸν κράτος βαρὺ τὸ βῆμα αὐτῶν ὡς ἄλλων ἐπιδρομέων λυμαινομένων τὰς χώρας τοῦ βασιλέως.

λ'.

Οἱ σταυροφόροι καὶ ὁ βασιλεύς.

Τὸν μικτὸν χαρακτῆρα τῶν σταυροφόρων, οἵτινες καθ' ὅσον παρεσκευάζοντο συντεταγμένοι ὑπὸ ἴδιον ἀρχηγὸν ἐτρέποντο εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἰδίως ἐκ Γαλλίας ὁρμώμενοι οὐκ ἄνευ συρροῆς καὶ Ἰταλῶν, Φλαμανδῶν, Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν ἐν ἀραιοτέρῳ ἀριθμῷ, δεικνύουσιν αἱ ἀτασθαλίαι καὶ τὰ παθήματ' αὐτῶν ἤδη κατὰ τὴν διάβασιν διὰ τῆς Οὐγγαρίας, ἧς ἦρχεν ὁ ἔνδοξος βασιλεὺς Καλομανὸς (1095-1114), ὅστις σὺν τοῖς ἄλλοις ηὔρυνε τὰ ὅρια τοῦ οὐγγρικοῦ κράτους διὰ τῆς ἐν ἔτει 1102 κατακτήσεως τῆς τέως ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατεχομένης Δαλματίας. Οὐδ' ὑπῆρξαν μικρότερα τὰ κακά, ὅσα προεκάλει ἡ διάβασις τῶν σταυροφόρων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις μετὰ τὴν διὰ τοῦ Ἴστρου εἰς αὐτὰς διαπεραίωσιν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, διεκτραγῳδῶν τὰ δεινὰ ταῦτα, λέγει ἐν ἐπιστολῇ πρὸς πιστὸν φίλον ἀρχιεπίσκοπον· *Ἐμοὶ τὰ χείλη συνέστειλε πρῶτον μὲν φραγγικὴ διάβασις ἢ ἐπίβασις ἢ οὐκ' οἶδ' ὅ τι φήσω, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἑαυτὴν ὅλους ἀντισπάσασα καὶ περιελκύσασα ὡς μηδὲ ἡμῶν αὐτῶν ἐπαισθάνεσθαι. Τοσοῦτον ἄρα τοῦ πικροῦ κρατῆρος αὐτοῦ ἐμεθύσθημεν καὶ ἀλλόκοτον ἐξέστημεν ἔκφρασιν· μᾶλλον δέ, ἵν' εἴπω τι τῶν ἡμετέρων, καὶ τὸν ὑποτηρούμενον τότε τοῖς ἁμαρτωλοῖς τρυγίαν ἐκπεπωκότες ἐταράχθημεν, ἐσαλεύθημεν, ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία ἡμῶν κατεπόθη.*

Οὕτως αὐτὰ τὰ πρῶτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διαβιβασθέντ' ἀγγέλματα περὶ τῶν σταυροφόρων ἐνεποίησαν εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν αὐτόχρημα αἴσθησιν ἐπιδρομῆς ἐκ τῆς Δύσεως. Ἀναγκαίως λοιπὸν περιῆλθεν ἡ βασιλεία εἰς τὸ δίλημμα ἢ

νὰ βοηθήσῃ τοὺς σταυροφόρους πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ κεκηρυγμένου σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας, τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων, χάριν ἀπαλλαγῆς τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν ἀπὸ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο ἐξ αὐτῶν, ἢ νἀποκρούσῃ αὐτοὺς ὡς πολεμίους, οἵους ἀνεδείκνυεν ἡ διαγωγὴ αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδετέρα τῶν λύσεων τούτων ἦτο δυνατή, διότι ἡ στρατιὰ τῶν Βυζαντίνων, κατατετμημένη κατὰ τὰ σύνορα τῆς Δαλματίας, παρὰ τὸν Ἴστρον, ἐν Δυρραχίῳ, δὲν ἠδύνατο νὰ διατεθῇ πρὸς ἄλλους σκοπούς. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μόνον διὰ τοῦ χρήματος ἠδύναντο νἀποφευχθῶσιν οἱ ἐκ τῶν σταυροφόρων κίνδυνοι. Οἱ σταυροφόροι, κερδαινόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ πλουσίων δώρων πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἐλεῶν πρὸς τοὺς ἀπόρους, ἠδύναντο οὐ μόνον νἀποδῶσιν ἀκίνδυνοι, ἀλλὰ καὶ νὰ θεωρηθῶσιν αὐτὸ τοῦτο μισθοφόροι τοῦ Κομνηνοῦ, χρησιμεύοντες πρὸς αὔξησιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀνάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων ἀσιατικῶν τοῦ κράτους χωρῶν. Καὶ οἱ σταυροφόροι δ' ἀφ' ἑτέρου ὑπελάμβανον, ὅτι διὰ τοῦ βυζαντιακοῦ χρυσοῦ ἦτο δυνατὴ οὐ μόνον ἡ τελεσφόρος ἔκβασις τῆς ἐπιχειρηθείσης ἐκστρατείας, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τοιαύτης συμπράξεως ἐγκατάστασις αὐτῶν ὡς κυρίων ἐν ταῖς ἀνακτηθησομέναις χώραις.

Τῶν ἀναλαβόντων τὴν εἰς τὴν Παλαιστίνην σταυροφορίαν προηγήθησαν πλὴν ὀλίγων ἐξ Ἰταλίας σταυροφόρων, πρώτων πάντων ἀφιχθέντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Γάλλος ὕπαρχος τοῦ Κουκουπέτρου Βάλθερος ὁ Ἀκτήμων καὶ ἔπειτα αὐτὸς ὁ Πέτρος ὁ ἐρημίτης, ὅστις καὶ ἀφίχθη εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῇ 30 Ἰουλίου 1096. Καὶ αὐτὸς μὲν διέτριβεν ἴσως ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, τὰ δὲ ὑπ' αὐτὸν πλήθη, συμποσούμενα κατὰ τὴν πιθανωτέραν μαρτυρίαν εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας, ἐστρατοπέδευσαν ἔξω τῶν τειχῶν, πεισθέντα νἀναβάλωσι τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν στρατείαν μέχρι τῆς ἀφίξεως νέων μεγάλων ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐπικουριῶν. Ἀληθῶς οὔτε ἡ στρατιὰ τοῦ Κουκουπέτρου ἦτο ἡ καταλληλοτάτη πρὸς ἐκνίκησιν τῶν Σελδσουκιδῶν, οὔτε αὐτὸς ὁ Ἐρημίτης παρ' ὅλον τὸν κατέχοντ' αὐτὸν ἔνθεον ζῆλον ὁ ἄριστος τῶν στρατηγῶν. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἐπείσθη νἀναμένῃ, ὁ δὲ Ἀλέξιος ἀνέλαβε τὴν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ συντήρησιν καὶ διατροφὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατεφάνη, ὅτι ὁ Ἐρημίτης δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὁρμὴν καὶ πλεονεξίαν τῶν ὑπ' αὐτὸν τασσομένων. Ὁ συρφετὸς ἐκεῖνος ἐτράπη

ν τοῖς περιχώροις τῆς βασιλευούσης, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει εἰς τοιαύτας λεηλασίας καὶ ἱεροσυλίας, ὥςτε αὐτὸς Ἀλέξιος, ὡς εἶδε τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν καὶ παρασπονδίαν, μεταοήσας ἔσπευσε νὰ κελεύσῃ αὐτοὺς νὰ διαβῶσι τὸν Βόςπορον πέντε ἤδη ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν, τὴν 5 Αὐγούστου.

Διαπεραιωθεὶς δὲ τὸν Βόςπορον ὁ Πέτρος μετὰ Βαλθέρου τοῦ Ἀτήμονος καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφιχθέντων ρώτων σταυροφόρων, ἐστρατοπέδευσεν ἐν Ἑλενουπόλει παρὰ τὰ νόια παράλια τῆς Προποντίδος. Ἦτο δὲ ἡ Ἑλενούπολις συμφώνως ρὸς τὴν πιθανωτέραν γνώμην τὸ σημερινὸν Χερσέκ, κείμενον κατὰ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Νικαίας· ὑπάρχουσι δὲ καὶ οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἦτο ἡ ἀρχαία Κίος, τὸ σημερινὸν Κεμλίκ. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας ἐν τῷ σταυροφορικῷ στρατοπέδῳ, ὥςτε μάδες ἐξ αὐτοῦ ἀποσπώμεναι ἐτρέποντο ἄνευ προγράμματος καὶ συστήματος ἐπὶ τὴν λεηλασίαν τῶν περιχώρων καὶ ἐπὶ ἀνοήτους ἐπιθέσεις ἐναντίον ὀχυρῶν χωρίων ἐν τῇ Βιθυνίᾳ. Καὶ ὁ μὲν Κουκούπετρος, ἀναδειχθεὶς παντελῶς ἀνίκανος νὰ συγκρατήσῃ τοὺς περὶ αὐτόν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ **Βάλθερος** ὁ Ἀκτήμων καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν συστρατευσάντων ἔπεσον ἀγωνιζόμενοι, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν σταυροφόρων κατετρίβησαν ἐκνικηθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ὀλίγοι μόνον ὑπῆρξαν οἱ δυνηθέντες νὰ φύγωσιν εἰς τὰ παράλια. Ἐκεῖ δὲ περισωθέντες ὑπὸ τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, οὗ ἡγεῖτο ὁ Κωνσταντῖνος Εὐφορβηνὸς, καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, διεσπάρησαν οἰκτροὶ καὶ ἐλεεινοὶ τῇδε κἀκεῖσε. Δύο δὲ καὶ μόνοι μῆνες ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου παρῆλθον μέχρις ἐπέλθωσιν αἱ τοιαῦται καταστροφαὶ τῶν προδρόμων τῆς μεγάλης σταυροφορικῆς στρατιᾶς.

Ἐν τούτοις δ' ἔβαινον πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Δύσεως, οἱ στρατοὶ τῶν διαφόρων μεγάλων ἱπποτῶν τῶν μετεχόντων τῆς πρώτης σταυροφορίας. Ἤρχισαν δ' ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ τὴν διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διάβασιν αὐτῶν αἱ αὐταὶ ἀτασθαλίαι καὶ διαρπαγαὶ, ἃς εἴδομεν ἤδη κατὰ τὴν κάθοδον τῶν πρώτων σταυροφόρων. Διὸ ὁ Ἀλέξιος ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ περιφρουρήσῃ διὰ παντὸς τρόπου τὰς ἰδίας χώρας, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ παράλια διὰ στόλου πρὸς ἀπόκρουσιν ἀποβάσεων τῶν σταυροφόρων καὶ περιστείλῃ τὰς ἁρπακτικὰς τάσεις τῶν ὑπερμάχων ἐκείνων τῆς πίστεως.

Δικαίωμα δ' αὐτοῦ ἅμα καὶ καθῆκον ἦτο νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ, ὅπως οἱ

μέλλοντες ἐκεῖνοι ἐλευθερωταὶ τοῦ Παναγίου τάφου ἀποδῶσιν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ δοῦλωταὶ καὶ λαφυραγωγοὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν δι' ὧν διήρχοντο. Διό τινες τῶν ἀρχηγῶν ἤχθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ αὐστηρὰν συνοδίαν δίκην ὁμήρων.

Οὕτω δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1096 συνήχθησαν κατὰ μικρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ κόμης τοῦ ἐν Πικαρδίᾳ Βερομανδοῦου (**Vermandois**) Οὔγων, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Β' τοῦ ἐπονομαζομένου Αὐγούστου, Ῥοβέρτος ὁ Νορμανδικός, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γουλιέλμου Β', ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Ῥοβέρτος Β' καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἀλλ' ὁ κυριώτατος πάντων, εἰς ὃν ἐπεφυλάσσετο ἡ μεγίστη δρᾶσις, ἦτο Γοδοφρέδος ὁ Βουλλώνιος (**Bouillon**), οὗ ἀμφότεροι οἱ γονεῖς ἀνῆγον τὸ γένος εἰς Κάρολον τὸν μέγαν. Ὑποστηρίξας τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἑρρῖκον Δ' κατὰ τοῦ ἀνταπαιτητοῦ Ῥουδόλφου τοῦ Σουαβοῦ, εἶχε λάβει παρ' αὐτοῦ ὡς ἀμοιβὴν τὸ δουκᾶτον τῆς κάτω Λοθαριγγίας. Ἐν τοῖς πρώτοις δ' ἐξαφθεὶς ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου ἐπὶ τῷ κηρύγματι τῆς σταυροφορίας, ἐξεκίνησε πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἤδη τὸ ἔαρ τοῦ 1096 μετὰ τῶν ἀδελφῶν Εὐσταθίου καὶ Βαλδουίνου, ἡγούμενος μεγάλης στρατιᾶς, στρατολογηθείσης ἐν Λοθαριγγίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐκ δεξιῶν τοῦ Ῥήνου γερμανικαῖς χώραις. Τὰ δὲ προσόντα τοῦ γενναίου ἐκείνου καὶ ἰσχυροῦ εὐπατρίδου ἀνέδειξαν αὐτὸν ταχέως μεταξὺ τῶν σταυροφόρων, καὶ ὅτε μάλιστ' ἠτύχησε νὰ κηρυχθῇ ἡγεμὼν τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ περιέβαλον τὴν μνήμην αὐτοῦ διὰ μυθιστορικῆς τινος αἴγλης. Διὸ παρεστάθη καὶ ὡς ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν μαχητῶν τῆς πρώτης σταυροφορίας, εἰ καὶ πράγματι οὐδέποτε ὑπῆρξε κατὰ τύπους τοιοῦτος. Πλὴν δὲ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας συμμετέσχε τῆς σταυροφορίας καὶ ἡ Ἰταλία. Τῶν δ' ἐξ αὐτῆς στρατευσάντων ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ γνωστὸς ἤδη εἰς ἡμᾶς υἱὸς τοῦ Ῥοβέρτου Γυισκάρδου Βοημοῦνδος, ὅστις εὕρισκε τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον νὰ ἐπιδιώξῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ στάδιον πολεμικῆς δόξης καὶ συνεχίσῃ ἅμα τὸ ἀνατολικὸν πρόγραμμα τοῦ πατρός. Παρὰ τὸ πλευρὸν δ' αὐτοῦ ἠγωνίσθη οὐχ ἧττον ἐκείνου καρτεροθύμως ὁ ἀνεψιὸς Ταγκρέδος, ὃν ποιητικοὶ θρῦλοι τῆς παραδόσεως παρέστησαν ὡς πρότυπον θρησκολήπτου καὶ γενναίου ἱππότου.

Ἀπετέλουν δ' οἱ ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους τασσόμενοι μυριάδας πολλὰς καὶ ταύτας πολὺ διαφόρους τῶν ἀσυντάκτων ἐξ ἀγροτῶν στι-

φῶν τοῦ Κουκουπέτρου, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐνόπλους καὶ συντεταγμένας, καίπερ ἐχούσας τὴν ἀτυχίαν νὰ στερῶνται πράγματι διακεκριμένου, πάντων ὑπερέχοντος καὶ ὑπὸ πάντων ἀναγνωριζομένου γενικοῦ ἀρχηγοῦ.

Ὁ Γοδοφρέδος ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 23 Δεκεμβρίου 1096, καὶ αὐτὸς μὲν εἰςῆλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν σταυροφόροι ἐστρατοπέδευσαν ἐκτὸς τῆς πόλεως. Καίπερ δ' ἔχων ἀνάγκην τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνέβαλλεν ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ ὀμόσῃ εἰς αὐτὸν ὅρκον πίστεως. Καὶ σκοπὸς μὲν αὐτοῦ ταῦτα πράττοντος ἦτο νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βοημούνδου, ὅπως πιέσῃ τὸν Ἀλέξιον. Ἀλλὰ κατίσχυσε τέλος ἡ πολιτικὴ περίνοια καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μάλιστα κατ' Ἀπρίλιον 1097 ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ῥῆξιν μεταξὺ τῶν σταυροφόρων καὶ τῶν βασιλικῶν. Ὁ Γοδοφρέδος ἠναγκάσθη νὰ ὀμόσῃ τὸν ὅρκον, ὃν ἠρνεῖτο μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ μεταβῇ μετὰ τῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Περὶ δὲ τὰς αὐτὰς ἐκείνας ἡμέρας τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν διαπεραιώσεως τοῦ Γοδοφρέδου ἀφίχθη τέλος ὁ Βοημοῦνδος καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων. Ἐπανελήφθησαν δὲ κατὰ τὴν διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διέλευσιν αὐτῶν ἐπιθέσεις ἀνάλογοι πρὸς τὰς τῶν προδρόμων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ αὐταὶ ἀμυντικαὶ ἐνέργειαι τῶν Βυζαντίνων, ὡς εἰ πρόκειτο περὶ ἀκηρύκτου πολέμου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἄφιξιν ἐπαναλαμβάνεται ἑκατέρωθεν ἡ αὐτὴ ὡς καὶ παρὰ τῷ Γοδοφρέδῳ ἐπιτηρητικὴ στάσις. Τέλος δὲ ἡ διπλωματικὴ τέχνη, ἡ ὑπομονή, τὰ δῶρα καὶ αἱ ὑποθῆκαι τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἐσαγήνευσαν τοὺς σταυροφόρους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥςτε διέβησαν πάντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀφ' οὗ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ὤμοσαν τὸν ἐπιβληθέντα εἰς αὐτοὺς ὅρκον πίστεως. Διέβη δὲ μετ' αὐτοὺς καὶ Πέτρος ὁ ἐρημίτης. Αἱ δὲ γενόμεναι συμφωνίαι καὶ ἐπὶ μέρους συνθῆκαι μετέβαλον τοὺς σταυροφόρους αὐτόχρημα εἰς μισθοφόρους τοῦ Ἀλεξίου, ὑποχρεουμένους νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀπίστων κατεχομένων χωρῶν καὶ ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ τι ἤθελον κατακτήσει. Εἶνε δὲ ἀληθῶς ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἐπιμονή, μεθ' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐχόμενος τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Βυζαντίου, μόνον ὑπὸ τοῦτον τὸν ὅρον ἐδέχθη τὴν ὑποστήριξιν τῶν σταυροφόρων.

λα'.

Οἱ σταυροφόροι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Πρῶτον ἔργον τῶν σταυροφόρων, διαπεραιωθέντων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὤφειλε νὰ εἶνε κατὰ τὰς γενομένας συμβάσεις ἡ ἀνάκτησις τῆς Νικαίας καὶ εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἀπόδοσις αὐτῆς. Διὸ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν ὥρμησαν ἐπὶ τὴν Νίκαιαν διὰ Νικομηδείας, ἐκκινήσαντες ἐκ τοῦ περὶ τὴν Χαλκηδόνα στρατοπέδου. Ἀνῆκε δ' ἡ Νίκαια εἰς τὸν Τοῦρκον σουλτάνον Κιλιτζὶ Ἀσλὰν, ὅστις ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς σταυροφορικῆς στρατιᾶς εἶχεν ἐξέλθει τῆς πόλεως, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν ἄμυναν τῆς δυσπορθήτου καὶ διὰ νέων ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐνισχυθείσης Νικαίας διὰ συγκροτήσεως στρατιᾶς ἀξιομάχου. Ἐν τούτοις δ' οἱ σταυροφόροι κατήρξαντο τῇ 14 Μαΐου, ἡμέρᾳ τῆς Ἀναλήψεως, τῆς πολιορκίας τῆς Νικαίας διὰ τῆς μυριοπληθοῦς αὐτῶν στρατιᾶς. Δὲν ἦτο δὲ ἀμέτοχος δράσεως καὶ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς, διαβιβάσας εἰς τὴν Ἀσίαν δισχιλίους ἄνδρας ὑπὸ τὸν Τατίκιον καὶ τὸν Τζίζαν καὶ διατάξας τὴν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Βουτουμίτου δι' ἀκατίων, μετακομισθέντων ἐπὶ ἁμαξῶν, κατάληψιν τῆς ἐγγὺς τῆς Νικαίας κειμένης Ἀσκανίας λίμνης. Θέλων δὲ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐπιτηρητικῆς ταύτης τῶν διαβημάτων τῶν σταυροφόρων στρατιᾶς, διέβη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Πελεκάνον, χωρίον κείμενον οὐ μακρὰν τῆς Νικαίας.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ οἱ ἐν Νικαίᾳ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι, καίπερ περιεζωσμένοι ὑπὸ πολλῶν μυριάδων σταυροφόρων, ἐνεκαρτέρουν, ἀναμένοντες τὴν ὑπὸ τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν λύσιν τῆς πολιορκίας. Καὶ ὅτε δὲ ὁ σουλτάνος, ἐπελθὼν τῇ 16 Μαΐου κατὰ τῶν πολιορκητῶν μετὰ μεγάλων δυνάμεων, ὑπέστη δεινὴν ἧτταν, οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἔπαυσαν ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας ἀνθιστάμενοι ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθουν λαμβάνοντες τὰ πρὸς ζωάρκειαν διὰ τῆς παρακειμένης Ἀσκανίας λίμνης. Ἀλλ' ὅτε αὕτη μὲν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βουτουμίτου, προσήχθησαν δ' ἐξαίρετοι πολιορκητικαὶ μηχαναὶ ὑπὸ τῶν βασιλικῶν, ἀποκοπείσης πάσης αὐτῶν ἐλπίδος, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι τῇ 19 Ἰουνίου. Παρεδόθησαν δ' εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶχε μετέλθει διὰ τοῦ Βουτουμίτου πάντα τρόπον, ὅπως ἡ παράδοσις γείνῃ εἰς ἑαυ-

τὸν καὶ ὄχι εἰς τοὺς σταυροφόρους, ὧν ἐφοβεῖτο τὴν παρασπονδίαν.

Ἀλλὰ κατὰ τἆλλα ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τὰς μομφάς, ἃς ἐπιρρίπτουσι κατ' αὐτοῦ τινες τῶν χρονογράφων τῆς Δύσεως, ἐτήρησε τὰ συμπεφωνημένα, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, τὰ ἐπιτήδεια καὶ τοὺς ἵππους καὶ πᾶν ὅ τι εἶχεν ὑποσχεθῇ. Παρέλαβε δ' ὁ Ἀλέξιος διὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλίσσης Ἰωάννου Δούκα τοὺς ἐκ Νικαίας Τούρκους αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ αὐτὴ ἡ σύζυγος τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλάν, οὖσα θυγάτηρ τοῦ Τζαχᾶ.

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Νικαίας, ἧς ἡ φρουρὰ ἀπηρτίσθη καὶ ἐκ σταυροφόρων ἀποστάντων τῆς περαιτέρω στρατείας καὶ προσχωρησάντων εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς προσεκάλεσε τὴν εἰς αὐτὸν ὁρκωμοσίαν ἁπάντων τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν, ὅσοι δὲν εἶχον τέως ὀμόσει τὸν ὅρκον πίστεως. Ἴσως δ' ἐνέμεινεν εἰς τὴν προτέραν ἀπόστασιν μόνος ὁ Ταγκρέδος. Ἐπὶ τούτοις δὲ οἱ σταυροφόροι προεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀκολουθούμενοι καὶ ὑπὸ βυζαντικοῦ σώματος, οὗ ἡγεῖτο ὁ Τατίκιος, ἔχων ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτοῦ καὶ τὸν γνωστὸν ἤδη εἰς ἡμᾶς Πετραλίφαν, τὸν εἰς τοὺς Βυζαντίνους προσχωρήσαντα ἑταῖρον τοῦ

ΑΛΕΞΙΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ροβέρτου Γυισκάρδου. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ βραδύτερον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν χάριν συντάξεως ἰσχυρῶν δυνάμεων χερσαίων τε καὶ θαλασσίων.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον προεχώρουν οἱ σταυροφόροι, οὐχ ἧττον ταχεῖαι ὑπῆρξαν αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἀλεξίου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν παραλίων μικρασιατικῶν πόλεων ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς οὓς εἶχεν ἐμπνεύσει τὸν πανικὸν ἡ ἅλωσις τῆς Νικαίας. Ἀνέθηκε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς στρατιὰν κατὰ γῆν, ἧς ἡγεῖτο ὁ Ἰωάννης Δούκας, καὶ στόλον ὑπὸ τὸν Κάσπακα. Καὶ ὁ μὲν ἐν Σμύρνῃ ἄρχων Τζαχᾶς παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους, ἀποχωρήσας ἐξ αὐτῆς· ὁμοίως δὲ κατέλαβεν ὁ Δούκας καὶ τὴν Ἔφεσον, μικρᾶς μόνον τυχὼν ἀντιστάσεως παρὰ τῶν κατεχόντων αὐτὴν Τούρκων Ταγγριπερμῆ καὶ Μαράκη. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Δούκας ἐκυρίευσεν ἐξ ἐπιδρομῆς τὰς Σάρδεις, τὴν Φιλαδέλφειαν, τὴν Λαοδίκειαν τῆς Λυδίας, τὴν Λάμπην, καί, ἐπιτεθεὶς περὶ τὸ Πολύβοτον τῆς Φρυγίας ἐναντίον τῶν εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ διασωθέντων ἀπὸ Ἐφέσου Τούρκων, ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, πολλοὺς μὲν φονεύσας, πολλὴν δὲ συναγαγὼν λείαν.

Ἐν τούτοις δ' οἱ σταυροφόροι, ἐκκινήσαντες τῇ 27 Ἰουνίου ἐκ Νικαίας πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, ὅπως προχωρήσωσιν εἰς τὴν Συρίαν, συνεκρούσθησαν τὴν 1 Ἰουλίου παρὰ τὸ Δορύλαιον καὶ πάλιν πρὸς τὴν στρατιὰν τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλάν, πειραθεῖσαν νὰ ἀποκόψῃ τὴν ὁδὸν αὐτῶν, καὶ ἐνίκησαν αὐτήν. Ἡ δὲ δευτέρα αὕτη ἧττα τοῦ Τούρκου σουλτάνου, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὸν Βοημοῦνδον, διηυκόλυνε μὲν τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἀνακτήσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐνεθάρρυνε δὲ τοὺς σταυροφόρους, οἵτινες διὰ τῶν Συννάδων τῆς Φρυγίας ἔβησαν πρὸς τὸ Ἰκόνιον. Καίτοι δὲ οὐ μικρὰς ὑφίσταντο ταλαιπωρίας, ὑπὸ θείου ἐμπνεόμενοι ζήλου καὶ προθύμως ἀνεχόμενοι πάντα μόχθον μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας, ὥρμων ἀκάθεκτοι πρὸς τὰ πρόσω. Μετὰ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἐχωρίσθη ἡ στρατιά. Καὶ μικρὰ μὲν περὶ τὸν Ταγκρέδον καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γοδοφρέδου Βαλδουῖνον ἀποσπάσματα κατέβησαν διὰ τῶν παρόδων τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Κιλικίαν, ὅπως ἐξώσωσι μὲν τὰς ἐν τῇ χώρᾳ διεσπαρμένας φρουρὰς Σελδζουκιδῶν, ἐξαναστήσωσι δὲ κατὰ τῆς σελδζουκικῆς κυριαρχίας τοὺς ἀνὰ τὴν Κιλικίαν, τὰς περικειμένας χώρας καὶ τὴν Εὐφρατησίαν ἐγκατεσπαρμένους Ἀρμενίους. Τὸ δὲ μέγα πλῆθος τῆς σταυροφορικῆς στρατιᾶς, διελθὸν

τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας, προεχώρησε διὰ τῆς Καισαρείας, τῶν Κομάνων καὶ τῆς Γερμανικείας πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς ἣν ἔφθασε τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1097.

Ἀλλ' ἡ ἅλωσις τῆς εὐτειχίστου καὶ ὀχυρᾶς Ἀντιοχείας δὲν ἦτο εὐχερής, οὐδ' ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξησθενημένοι οἱ Σελδσουκίδαι τῆς Δαμασκοῦ, τοῦ Χαλεπίου, τῆς Μεσοποταμίας, ὥστε νὰ ἀφήσωσι παντελῶς ἀνυπεράσπιστον τὴν πολιορκουμένην πόλιν. Διὰ τοῦτ' ὑφ' ἑνὸς μὲν ἡ τὸ κατ' ἀρχὰς νωχελὴς ἐνέργεια τῶν πολιορκητῶν, ὑφ' ἑτέρου δ' αἱ κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεις τῶν ἔξωθεν Τούρκων παρέτειναν τὴν πολιορκίαν ἐπὶ μακρόν. Καίτοι δὲ οἱ σταυροφόροι εἶχον ἐν ταῖς μάχαις τῆς 31 Δεκεμβρίου 1097 καὶ 9 Φεβρουαρίου 1098 [illegible] τῶν τουρκικῶν δυνάμεων τῶν ἔξωθεν ἐπερχομένων, ἐπέκειτο πάλιν μέγας κατ' αὐτῶν κίνδυνος ἐκ τῆς ἀγγελλομένης ἐναντίον αὐτῶν ἐπιδρομῆς τοῦ ἀμηρᾶ τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ Λαββάνων (Μοσούλ), Κερβογᾶ, ὃν ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ὀνομάζει Κουρπαγάν. Διὸ ἐπεσπεύσθη διὰ συνεννοήσεων πρὸς προδότας ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως, ἥτις καὶ ἐπῆλθε τῇ 3 Ἰουνίου 1098, τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ὑπὸ τὸν Κερβογᾶν στρατιᾶς. Ἀλλὰ ταύτης ἀφιχθείσης οἱ νικηταὶ μετεβλήθησαν εἰς πολιορκουμένους. Ὁ δὲ Κερβογᾶς περιέστησε τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ σταυροφόρους εἰς τοσαύτην στενοχωρίαν, ὥστε τινὲς μὲν αὐτῶν ηὐτομόλουν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἄλλοι δ' ἔφευγον ἐκ τῆς πόλεως τὸ μὲν πρῶτον σποράδες, ἔπειτα δὲ κατὰ στίφη, ἐξαρτῶντες ἑαυτοὺς νύκτωρ διὰ σχοινίων ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἤδη δὲ οἱ ὑπολειπόμενοι τῶν πολιορκουμένων, [illegible] εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας εἰς τοιαύτην [illegible], ὥστε οὐδεμία ἐφαίνετο ἐλπὶς σωτηρίας, [illegible] εἰς τοὺς ἀπέλπιδας ἐνέπνευσε νέον θάρρος ὁ θρησκευτικὸς [illegible] εὐτελοῦς ἐκ Προβηγκίας τῆς Γαλλίας στρατιώτου. Ὁ Πέτρος Βαρθολομαῖος ἐκεῖνος διεβεβαίωσε τὸν κόμητα Τολώσης [illegible], ὅτι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας [illegible] χην, δι' ἧς εἶχε κεντηθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ [illegible] εὑρεθείσης δὲ τῆς λόγχης ταύτης [illegible] τὴν Ἀντιόχειαν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Πέτρου [illegible] πλῆθος τῶν πολιορκουμένων, [illegible] ἐξόδου νὰ ἐκνικήσωσι τὸν Κερβογᾶν [illegible]

μάχης τῆς συγκροτηθείσης τῇ 28 Ἰουνίου ὑπὸ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ, καὶ τρέψωσιν αὐτὸν εἰς φυγήν.

Οὐ μόνον ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ ἡ συντήρησις αὐτῆς ἀπειλουμένης ὑπὸ τοῦ Κερβογᾶ ὑπῆρξε κυρίως ἔργον τῆς ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ τοῦ δόλου τοῦ Βοημούνδου. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ἐν τῇ πρώτῃ ἀποθαρρύνσει τῶν σταυροφόρων ἐνισχύσας αὐτοὺς εἰς τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ ἀναγκάσας νὰ ὑποσχεθῶσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀντιοχείας ἤδη μετ' αὐτὴν τὴν μάχην τῆς 31 Δεκεμβρίου 1097, ὅτε ὑπεκρίθη, ὅτι ἐσκόπει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἅτε δῆθεν ἀλγῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἵππων καὶ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ὑποστῇ ἐκ τῶν ἰδίων μόνον τὰς δαπάνας τῆς μακρᾶς ἐκστρατείας. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ἀναγκάσας ἔπειτα τὸν Τατίκιον νὰ ἀποχωρήσῃ μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας, πράγματι μὲν φοβηθεὶς τὰς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως προσδοκωμένας ἀξιώσεις αὐτοῦ περὶ παραδόσεως αὐτῆς εἰς τὸν βασιλέα, δολίως δ' ὑποδείξας εἰς αὐτὸν ψευδεῖς κινδύνους οὓς δῆθεν διέτρεχε παρὰ τῶν σταυροφόρων. Ἐκεῖνον τέλος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐσχάτης ἀπογνώσεως ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Κερβογᾶ ἀνέδειξαν οἱ στρατηγοὶ τῶν σταυροφόρων στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεδείκνυον καὶ παρεσκεύαζον τὴν μελετωμένην ὑπ' αὐτοῦ ἐγκατάστασιν ἰδίας ἀρχῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, τὴν ἐκπλήρωσιν ταύτην ὀνείρου ὅπερ ἔτρεφεν εὐθὺς ἅμα τῇ συμμετοχῇ εἰς τὴν σταυροφορίαν.

Ἅπαντα δὲ τὰ διαβήματα τοῦ Βοημούνδου ἀπὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεως ἔτεινον εἰς τὸν καταναγκασμὸν τοῦ Ἀλεξίου, ὅπως ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοπουμένου, τοῦ αὐτοκράτορος ἐμμένοντος, καθ' ἃ εἴδομεν, στερρῶς εἰς τὰ δεδογμένα καὶ μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῆς εἰς ἑαυτὸν ἀποδόσεως τῶν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἐλευθερωθησομένων χωρῶν καὶ πόλεων στέργοντος νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς σταυροφόρους ἄνευ ἀνταλλαγμάτων μειούντων τὸ ἀξίωμα τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἴσως μέν, ὡς εἶχον τὰ πράγματα, ἡ ἀξίωσις τοῦ Ἀλεξίου ἦτο ἔν τισιν ὑπερβολική, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο ἔχων τὸ δικαίωμα νἀπαιτήσῃ τὸ τοιοῦτον ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς παρέσχε καὶ τῶν δαπανῶν ἃς ὑπέστη χάριν τῶν σταυροφόρων. Ἄλλως δὲ δὲν ἔμεινε καὶ αὐτὸς ἀργός, ἀλλὰ πάσει δυνάμει συνετέλεσεν εἰς ἐκκάθαρσιν τῆς Μι-

κρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τῶν Σελδσουκικῶν, διὰ δὲ τῆς βοηθείας τῶν σταυροφόρων δὲν ἤρχιζε νέον ἔργον, ἀλλὰ συνεπληροῦτο μόνον μακρὸς ἀγὼν τῶν Βυζαντίνων, μάλιστα δὲ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξίου.

Καὶ τῆς ἀναληφθείσης δὲ ὑποχρεώσεως τῆς μετὰ τῶν σταυροφόρων εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην στρατεύσεως οὐδαμῶς ἐφάνη παραβάτης ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός. Καὶ δή, τηρῶν τὸν δοθέντα λόγον, μετὰ τὴν σύνταξιν ἀξιομάχου στρατιᾶς καὶ ἀποκατάστασιν τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ πραγμάτων, ἐξεκίνησε περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1098 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως συμπληρώσῃ μὲν τὰς ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐκείνῃ ἀνακτήσεις πόλεων, προβῇ δὲ πρὸς νότον εἰς συνάντησιν τῶν σταυροφόρων. Εὑρίσκετο δὲ κατὰ τὸ Φιλομήλιον τῆς Φρυγίας, ὅτε προςῆλθον πρὸς αὐτὸν φυγάδες ἀρχηγοὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τοῦ Κερβογᾶ πολιορκουμένων σταυροφόρων, ἐν οἷς ἐξεῖχε Στέφανος ὁ κόμις τῆς γαλλικῆς Βλοισίας (Blois). Παρέστησαν δὲ οὗτοι οὕτως οἰκτρὰν καὶ ἄπελπιν τὴν κατάστασιν τῶν πολιορκουμένων, ὥςτε ὁ αὐτοκράτωρ, θέλων νὰ σώσῃ τὰ κτηθέντα καὶ μὴ ὑποστῇ νέους κινδύνους δυςυπολογίστους, οἵους ἐδικαιοῦτο νὰ φοβῆται ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν διηγήσεων τῶν φυγάδων, ἀπεφάσισε νἀναζεύξῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις ἐκείνη οὐδαμῶς ἦτο ῥῆξις τῶν συνθηκῶν, ἀλλ' ἁπλῆ ἀναβολή, ὡς ἀπέδειξαν αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτε ὁ Ἀλέξιος ἀπήντησε δι' ἐπιστολῆς εἰς τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας διαβιβασθέντα εἰς αὐτὸν διὰ πρεσβείας αἰτήματα τῶν σταυροφόρων. Οἱ μὲν σταυροφόροι ὑπισχνοῦντο τὴν εἰς τὸν βασιλέα ἀπόδοσιν τῆς Ἀντιοχείας, ἂν ὁ Ἀλέξιος, ἐκτελῶν τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, συνεστράτευε μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀπήντησε περὶ τὸ Πάσχα τοῦ 1099, ὅτι ἔμελλε προθύμως νὰ τηρήσῃ τὴν δεδομένην ὑπόσχεσιν, καὶ ἤγγελλεν, ὅτι ἔμελλε νὰ φθάσῃ εἰς Ἀντιόχειαν τελευτῶντος τοῦ Ἰουνίου, ἂν ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν ἡ Ἀντιόχεια.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀναβολὴ δὲν συνέφερεν εἰς μέγα μέρος τῶν σταυροφόρων, ἐπειγόμενον νὰ καταφθάσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἀληθῶς δὲ τὰ τῆς σταυροφορικῆς στρατιᾶς εἶχον ἥκιστα καλῶς. Ἡ διχόνοια εἶχεν ἐμφανισθῆ ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀντιοχείας. Τὸ στρατόπεδον τῶν νικητῶν ἐδιχάζετο εἰς τοὺς ἀποδεχομένους τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀρχὴν τοῦ Βοημούνδου καὶ εἰς τοὺς προκρίνοντας τὴν [illegible] τοῦ κόμιτος Τολώσσης Ῥαϊμούνδου, ὅςτις εἶχεν ἐν τούτ[illegible] βληθῆ εἰς φίλον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οἱονεὶ ἀν[illegible]

ἐντολοδόχον. Καὶ ἄλλαι δ' ἀντιθέσεις παρουσιάζοντο ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν σταυροφόρων μεταξὺ τῶν πλεονεκτῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ πολλοῦ πλήθους, τῶν Προβιγκιανῶν καὶ τῶν Νορμαννῶν, τῶν θρησκολήπτων τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὴν ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Παναγίου τάφου καὶ τῶν ἀντιλαμβανομένων τῆς σταυροφορίας ἁπλῶς ὡς ἀφετηρίας κερδοσκοπίας καὶ κατακτήσεων. Ὁ δὲ μεταξὺ τοῦ Βοημούνδου καὶ τοῦ Ῥαϊμούνδου ἀγὼν δὲν περιωρίσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν ᾗ κατὰ μικρὸν ὑπερίσχυσεν ὁ Βοημοῦνδος, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Συρίαν, ὅτε ὁ Ῥαϊμοῦνδος ἐπεζήτησε νὰ εὕρῃ διὰ κατακτήσεων ἐν αὐτῇ ἀντισήκωμα κατὰ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνισχύσεως καὶ ἐγκαταστάσεως τοῦ Βοημούνδου. Ἀλλ' ἐκ τῆς τοιαύτης στάσεως ἐξήγειρε τέλος τὸν Ῥαϊμοῦνδον καὶ ἄκοντα ἡ ἀπόφασις τῶν σταυροφόρων νὰ προελάσωσιν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε τὰ πλήθη εἰς τὴν αἰτουμένην ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου μικρὰν ἀναβολὴν ἀντέταξαν τὸν φανατικὸν πόθον τῆς ἀμέσου ἐπιχειρήσεως τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἁγίου τάφου καὶ συμπαρέσυραν διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς αὐτῶν θελήσεως τοὺς ἀρχηγούς.

Οὕτως ἡ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν σταυροφόρων συνθήκη διελύετο παρ' αὐτῶν τῶν σταυροφόρων, οὐ μόνον ἀφροντιστούντων τῶν παρὰ τοῦ Ἀλεξίου ὑποβαλλομένων ὅρων τῆς συμπράξεως, ἀλλὰ καὶ προχωρούντων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἄνευ αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἀποδόσεως τῆς Ἀντιοχείας. Καὶ ὅμως οἱ ὅροι ἀντεστράφησαν παραδόξως, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἡ Δύσις παρέστησε παρασπονδοῦντα τὸν Ἀλέξιον, ἕως ἐπ' ἐσχάτων μάλιστα ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἀπέδωκε δικαιοσύνην εἰς τὸν συκοφαντηθέντ' αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Πράγματι δὲ δὲν εἶνε ψεκτέα ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀλεξίου, ἐπιδιώξαντος μέν, ὡς εἰκός, ἐκ τῆς σταυροφορίας τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ ἀνακτήσαντος διὰ μυρίων θυσιῶν, δωρεῶν καὶ ἀνταλλαγμάτων τὴν τέως τουρκοκρατουμένην Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ μὴ ἀπολαβόντος, καθ' ἃ ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπαιτήσῃ, οὐ μόνον τὴν Ἀντιόχειαν, ἣν ἐθεώρει κτῆμα ἑαυτοῦ ὑπερισχύσας ὁ Βοημοῦνδος, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἔδεσσαν. Ταύτην εἶχε κατορθώσει νὰ καταλάβῃ εὐκόλως Βαλδουῖνος ὁ Βουλλώνιος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γοδοφρέδου, τυχὼν τῆς βοηθείας αὐτῶν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐνοικούντων, φονευσάντων τὸν Μάρτιον τοῦ 1098 τὸν ἴδιον ἡγεμόνα Θόρον καὶ ἐγκαταστήσας ἐν Ἐδέσσῃ κομιτείαν, εἰς ἣν προσέθηκεν ἔπειτα καὶ τὰ Σαμόσατα, τὴν πατρίδα τοῦ Λουκιανοῦ. Διετηρήθη δ' ἡ κομιτεία τῆς Ἐδέσσης ὡς προμαχὼν τῶν μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τῶν Λατίνων κυριευθέντων Ἱε-

ροσολύμων ὑπὸ διαφόρους Φράγκους δυνάστας μέχρι τοῦ 1144, ὅτε κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν καὶ πάλιν ὁ Τοῦρκος δυνάστης τῶν Λαββάνων Ἐμαδδὶν Ζεγγῆς.

λϐʹ.

Ἡ ἅλωσις τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἡ κραυγὴ τοῦ πλήθους τῶν σταυροφόρων Εἰς Ἱεροσόλυμα διέκοψε τὴν διάσπασιν τῶν ἀρχηγῶν, καὶ τὰ σταυροφόρα στίφη, καύσαντα τὰς παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν σκηνὰς αὐτῶν, ὥρμησαν ἀτάκτως πρὸς νότον μεσοῦντος τοῦ Μαΐου 1099. Κατείχοντο δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἅτινα πρότερον ἦσαν λεία τῶν Σελδσούκων, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1098 ὑπὸ τοῦ Ἀλ-Ἀφδὰλ, τοῦ βεζύρου τοῦ ἀνισχύρου Φατιμίδου σουλτάνου τοῦ Καΐρου Μοσταλῆ. Καὶ δὴ οἱ σταυροφόροι χάριν ἀντιπερισπασμοῦ πρὸς τοὺς Σελδσούκους εὑρίσκοντο ἀπὸ τοῦ 1097 εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν ἐν Καΐρῳ αὐλὴν τῶν Φατιμιδῶν· ἀλλ᾽ αἱ διαπραγματεύσεις ἐκεῖναι εἶχον ναυαγήσει. Ἀπ᾽ ἐναντίας δὲ ὁ Ἀλ-Ἀφδὰλ, πιστεύσας μετὰ τὰ συμβάντα ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ τὴν ἧτταν τοῦ Κερβογᾶ, ὅτι ἀμφότεροι οἱ πολέμιοι ἦσαν ἐξηντλημένοι, εἶχε σπεύσει νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ συνέλαβε πρέσβεις τῶν σταυροφόρων πρὸς αὐτὸν σταλέντας, τοῦθ᾽ ὅπερ οἱ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως ἔλεγον ἔπειτα συμβὰν ἐκ παρακελεύσεως τοῦ δῆθεν παρασπονδοῦντος Ἀλεξίου. Ἀλλ᾽ ὅτε οἱ σταυροφόροι ἥψαντο τῆς πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα πορείας, ὁ Ἀλ-Ἀφδὰλ, μεταβαλὼν πολιτείαν, ἐμήνυσεν εἰς αὐτοὺς, ἔτι ἐν Συρίᾳ εὑρισκομένους, ὅτι ἐπέτρεπε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ κατεχομένην χώραν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπισκεφθῶσι τὴν ἱερὰν πόλιν κατὰ στίφη ἄοπλα διακοσίων μέχρι τριακοσίων ἀνδρῶν. Ἀλλ᾽ οἱ σταυροφόροι ἀπήντησαν ἀγερώχως, ὅτι, ἂν δὲν παρέδιδεν ἑκουσίως τὴν Ἱερουσαλὴμ, θὰ ἐπετίθεντο καὶ κατ᾽ αὐτῆς τῆς ἕδρας τοῦ χαλιφάτου, τοῦ Καΐρου.

Διὰ τῆς Βηρυτοῦ, τῆς Σιδῶνος καὶ τῆς Τύρου προεχώρησεν ἡ σταυροφορικὴ στρατιὰ, βαίνουσα ἐπὶ τὰ πρόσω· τὴν δὲ Πεντηκοστὴν, 29 Μαΐου 1099, ἑώρτασαν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἀδιατάρακτοι ὑπὸ πολεμίων. Τέλος δὲ τῇ 7 Ἰουνίου ἀνῆλθον οἱ σταυροφόροι π κυνηταὶ τὸν τελευταῖον λόφον τὸν χωρίζοντ᾽ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ρουσαλὴμ, καὶ γονυπετήσαντες προσεφώνησαν μεστοὶ ἐνθουσια

ἐν βαθυτάτῃ εὐλαβείᾳ τὴν ἁγίαν πόλιν, τὸ τέρμα τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πόθων.

Ἐτάχθησαν δ' οἱ σταυροφόροι κατὰ τὰ βόρεια, τὰ δυτικὰ καὶ τὰ νότια τῆς πόλεως, θεωρήσαντες περιττὸν νὰ πολιορκήσωσιν αὐτὴν ἐξ ἀνατολῶν, ἔνθα ἔκειτο ἡ κοιλὰς Ἰωασαφὰτ καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ Μωαμεθανοὶ ἀνήρχοντο εἰς τεσσαράκοντα μέχρις ἑξήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἡ δὲ στρατιὰ τῶν σταυροφόρων μόλις που ὑπερέβαινε τοὺς εἰκοσακισχιλίους. Μυριάδες ὅλαι ἐκ τῶν τὸ πρῶτον στρατευσάντων εἶχον πέσει ἐν ταῖς μάχαις ἢ ἀποθάνει ἐκ τῶν νόσων καὶ ταλαιπωριῶν ἢ ἐγκαταμείνει ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ τῷ Βοημούνδῳ ἢ ἐν Ἐδέσσῃ παρὰ τῷ Βαλδουίνῳ. Ἡγοῦντο δὲ τῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ στρατοπεδευσάντων Ῥοβέρτος ὁ ἐκ Νορμανδίας καὶ Ῥοβέρτος ὁ ἐκ Φλάνδρας, ὁ Γοδοφρέδος Βουλλώνιος, ὁ Ταγκρέδος καὶ ὁ Ῥαϊμοῦνδος.

Ὄχι δὲ μόνον ἡ ἀριθμητικὴ διαφορὰ τῶν πολιορκητῶν καὶ τῶν πολιορκουμένων ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ τὰ τῶν πολιορκούντων εἶχον καὶ κατὰ τοῦτο κακῶς, ὅτι ἐστεροῦντο παντὸς μηχανήματος, μίαν ἐν ὅλῳ ἔχοντες καὶ μόνην κλίμακα πρὸς ἐπίβασιν τῶν τειχῶν. Διὸ τὰς δυσχερείας τῆς ἐκπολιορκήσεως τῆς ἁγίας πόλεως συνεῖδον τότε μάλιστα, ὅτε, ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου ἐκκαιόμενοι, ἐπεχείρησαν ἀνεπιτυχῶς τὴν πρώτην ἔφοδον ἤδη τῇ 13 Ἰουνίου, καί, πεισθέντες, ὅτι εἶχον ἀπαραίτητον ἀνάγκην κατασκευῆς μηχανημάτων, οὔτε ξύλα ἱκανὰ εὕρισκον ἐν τῇ περιχώρῳ, ἐστεροῦντο δὲ πρὸς τούτοις ὕδατος καὶ ἐπιτηδείων.

Ἀλλ' ἐκ τῆς δυσχερείας ἔσωσεν αἴφνης τοὺς πολιορκητὰς ἡ εἰς Ἰόππην ἄφιξις στολίσκου ἐκ Γενούης, ἐξ οὗ ἐστάλησαν εἰς τοὺς πρὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ σταυροφόρους τροφαί, οἶνος, ἐργάται καὶ ἐργαλεῖα, δι' ὧν ἠδυνήθησαν, παραλαμβάνοντες ξυλείαν ἐξ ἀπωτέρων μερῶν, νὰ κατασκευάσωσι κλίμακας καὶ δύο μεγάλους κινητοὺς πολιορκητικοὺς πύργους. Μετὰ δὲ μεγάλην λιτανείαν ἐπιχειρηθεῖσαν περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπεδίωξαν οἱ σταυροφόροι τῇ 8 Ἰουλίου δραστηρίως τὴν πολιορκίαν. Ἐπιχειρήσαντες δὲ τῇ 15 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς γενικὴν ἔφοδον, κατώρθωσαν μετὰ θερμὸν ἀγῶνα νὰ στήσωσιν ἀπὸ τοῦ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως προσερεισθέντος πολιορκητικοῦ πύργου περιαιρετὴν γέφυραν ἐπὶ τοῦ τείχους. Πρῶτος δὲ ὁ Βουλλώνιος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Εὐστάθιος ἀνέβησαν

χῶν. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ λύσσα καὶ ἡ περισσόθρησκος ὁρμή, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοχρηματία καὶ πλεονεξία τῶν πολιορκητῶν, ἀψηφούντων χάριν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κέρδους τὴν γενναίαν ἄμυναν, τὴν τοξείαν, τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ τὸ ζέον ἔλαιον, τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὸν κόμπον τῶν πολιορκουμένων, ὥστε τέλος ἡ Ἱερουσαλὴμ ἑάλω ἐν μέσῳ ποταμοῦ αἱμάτων.

ΞΥΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Μετὰ τετρακοσίων ἑξήκοντα καὶ δύο ἐτῶν δουλείαν ὑπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἡ ἁγία πόλις ἀπεδίδετο καὶ πάλιν εἰς τὸν χριστιανισμόν. Καὶ εἶχε μὲν αὐτός ὁ χαλίφης Ὀμάρ, κυριεύσας τὴν Ἱερουσαλήμ, σεβασθῆ δι' ἐγγράφου (ἀκτιναμὲ), χορηγηθέντος εἰς τὸν πατριάρχην Σωφρόνιον, τὰ ἐπὶ τοῦ Παναγίου τάφου δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὰ προνόμια ἐκεῖνα δὲν εἶχον, καθ' ἃ εἴδομεν, δυνηθῆ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθέραν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου προσκύνησιν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Τώρα δὲ ἠδύνατο νὰ στηθῇ καὶ πάλιν ὁ σταυρὸς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐπάλξεων τῆς ἁγίας πόλεως.

Ἀλλ' ὑπὸ τίνα τύπον ἔμελλον νὰ ἐξασκήσωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν οἱ Λατῖνοι κατακτηταὶ ἐπὶ τῆς πόλεως, ἥτις διετήρει ἔτι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ κηρύγματος, τοῦ βίου καὶ τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος; Τίς ἔμελλε νὰ δεσπόσῃ τῆς πόλεως ἐν ᾗ εἶχε ζήσει καὶ ταφῇ ὁ καταβὰς εἰς τὸν κόσμον υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότης;

Τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰ καὶ περὶ ἀποδόσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸ Βυζάντιον οὐδεὶς ἔγεινε λόγος, ἀπησχόλησε μεγάλως τοὺς νικητὰς

μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν διανομὴν τῆς λείας. Ἡ δὲ λύσις αὐτοῦ ὑπῆρξε δύσκολος ἕνεκα νέας διασπάσεως τῶν σταυροφόρων. Καὶ οἱ μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν κατακτητῶν κληρικοὶ ἠξίουν, ὅπως ἡ ἀνακτηθεῖσα Ἱερουσαλὴμ κατασταθῇ εἰς ἐκκλησιαστικὴν πολιτείαν καὶ προστῇ αὐτῆς ἀντὶ κοσμικοῦ ἄρχοντος Λατῖνος πατριάρχης. Ἀλλ' ἀντιστάντων τῶν στρατηλατῶν, τὸ στέμμα τῆς ἁγίας πόλεως προσηνέχθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν πλουσιώτατον καὶ εὐσεβέστατον τῶν ἀρχηγῶν, τὸν κόμιτα τῆς Τολώσσης Ῥαϊμοῦνδον, ὅστις ἄλλως ἡγεῖτο τοῦ μεγίστου μέρους τῆς περιλειπομένης σταυροφορικῆς στρατιᾶς. Ἀλλ' οὗτος ἀπεποιήθη, προφασιζόμενος μέν, ὅτι ἐπτοεῖτο νὰ περιβληθῇ ἐπίγειον στέμμα ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ χώρῳ, πράγματι δὲ διότι δὲν ἦτο ἀσφαλὴς περὶ τῆς πίστεως τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς. Ἀποποιηθέντος δὲ μετ' αὐτὸν καὶ Ῥοβέρτου τοῦ ἐκ Νορμανδίας, ἡ ἀρχὴ ἀνετέθη τῇ 22 Ἰουλίου εἰς τὸν δοῦκα Λοθαριγγίας Γοδοφρέδον τὸν Βουλλώνιον. Ἀλλ' εἰς τὸν πρῶτον ἐκεῖνον μετὰ Χριστὸν ἡγεμόνα τῆς χριστιανικῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἐδόθη ἡ προσωνυμία βασιλέως, ἣν δὲν ἐδέχθη, ἐπεκλήθη δὲ ἁπλῶς ***προασπιστὴς τοῦ ἁγίου Τάφου***. Παρεζεύχθη δ' εἰς τὸν Γοδοφρέδον ὡς Λατῖνος πατριάρχης ὁ ἐξ ἀφανῶν ὁρμώμενος πρώην παρεκκλησιάρχης τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας Ῥοβέρτου· οὗτος δέ, πεισθεὶς μετ' οὐ πολὺ νὰ παραιτηθῇ, ἀντικατεστάθη ὑπὸ Δαγοβέρτου τοῦ ληγάτου τοῦ πάπα. Καὶ δὲν ἐγκατέλιπε μὲν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ ἐπὶ τῶν σταυροφόρων τὰ ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων δικαιώματα αὐτῆς, ἐξηκολούθησε δ' ἀδιάκοπος ἡ σειρὰ τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν, ἀλλά, ὑφιστάμενοι τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἱερὰν αὐτῶν ἕδραν νὰ ἐγκαταλίπωσι καὶ νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἅπαξ μόνον τοῦ ἔτους, τὸ Πάσχα, ὅπως ἱερουργῶσιν ἔν τινι τῶν παρεκκλησίων, οἱονεὶ κατ' ἀνοχὴν φιλοξενούμενοι ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων τῆς Σιωνίτιδος ἐκκλησίας.

Ἐν τούτοις δ' ὁ ἐν Καΐρῳ διαμένων Ἀλ-Ἐφδὰλ ἐπεχείρησε βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως μετὰ εἰκοσακισχιλίων πανόπλων Ἀράβων, εἰς οὓς προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀραβικὰ καὶ σελδσουκικὰ στίφη. Ἀλλὰ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐν Συρίᾳ Ἀσκάλωνος ἡττήθη οἰκτρῶς ὑπὸ τοῦ Γοδοφρέδου, ἀναγκάσαντος αὐτὸν νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Καὶ ἐξηκολούθησε μὲν ἡ Ἀσκάλων κατεχομένη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ

Σελδσοῦκοί τε καὶ Φατιμίδαι κατέστησαν διὰ τῆς νέας ἐκείνης νίκης τῶν σταυροφόρων ἀβλαβεῖς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον.

Ἐπὶ τούτοις δ' οἱ μὲν δύο Ῥοβέρτοι μετὰ τοῦ κόμιτος Τολώσσης Ῥαϊμούνδου καὶ Εὐσταθίου τοῦ Βουλλωνίου, τραπέντες ἐξ Ἱεροσολύμων διὰ τῆς συριακῆς παραλίας πρὸς βορρᾶν, ἐκυρίευσαν τὴν Λαοδίκειαν, ἣν καὶ κατέλαβεν ὁ Ῥαϊμοῦνδος ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου· οἱ δὲ λοιποὶ σταυροφόροι οἱ μέχρι Λαοδικείας ἐξ Ἱεροσολύμων στρατεύσαντες, οὐδὲ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ἐξαιρουμένων, ἀπέπλευσαν ἐκεῖθεν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1099, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ δ' ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἐγκαταμείναντες ἐξηκολούθουν ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, καὶ δὴ ἰδίως ὁ Βοημοῦνδος, ὅστις ἀπολύτως ἤδη κυριαρχῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ εἶχε πέσει αἰχμάλωτος τῶν ἀπίστων, ὁ Ταγκρέδος ὡς ἡγεμὼν τῆς Γαλιλαίας καὶ ὑποτελὴς τοῦ Γοδοφρέδου, ἐποφθαλμιῶν τὴν πτῶσιν τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Βοημούνδου, καὶ τέλος αὐτὸς ὁ Γοδοφρέδος. Καὶ ἐκέκτητο μὲν οὗτος τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν Ἰόππην, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ περιεστάλη κατ' ἀλήθειαν μεγάλως, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Λατίνου πατριάρχου Δογοβέρτου, ἀπαιτήσαντος τὴν μεταβολὴν τῶν πόλεων ἐκείνων εἰς κτήσεις τοῦ Παναγίου τάφου. Ὁ δὲ Γοδοφρέδος, ἀναγνωρισθεὶς βαρῶνος, ὑπεβιβάσθη πράγματι εἰς ὑποτελῆ τοῦ Λατίνου πατριάρχου, φιλοδοξήσαντος νὰ ἱδρύσῃ ἐν Παλαιστίνῃ ἐκκλησιαστικὴν πολιτείαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν παπῶν ἐν Ῥώμῃ.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀπέθανεν ὁ Γοδοφρέδος τῇ 18 Ἰουλίου 1100 ἐξ ἐπιδημίας προελθούσης ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν πτωμάτων μολύνσεως τοῦ ἀέρος, καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Παναγίου τάφου. Ἐκλήθη δ' ὡς διάδοχος τοῦ Γοδοφρέδου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βαλδουῖνος, παραδοὺς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐδέσσης εἰς τὸν ἀ

ΤΑΦΟΣ ΓΟΔΟΦΡΕΔΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΛΩΝΙΟΥ

γεμένη, θὰ ἠδύνατο πράγματι νἀποβῇ εἰς ἀγαθὸν καὶ νὰ στηρίξῃ τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας ἐκ τῆς Δύσεως ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ νικητάς, ὧν τὸ ὀλιγάριθμον δεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία ἣν ἐπέδειξαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὁμοδόξων σταυροφόρων κατὰ τῶν προςβολῶν τῶν Σελδσουκιδῶν.

Ἀλλ᾽ οἱαιδήποτε καὶ ὁσαιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν αἱ ἀμοιβαῖαι ἀντεγκλήσεις Βυζαντίνων καὶ σταυροφόρων, τὰ ἐπακόλουθ᾽ αὐτῶν δὲν ὑπῆρξαν ἄμεσα, καὶ μόνον ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι ἐπέπρωτο νὰ βλαβῇ τὸ Βυζάντιον ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ψυχρότητος μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Ἀλλ᾽ ἄλλην τροπὴν ἔλαβον τὰ πράγματα μεταξὺ τοῦ Νορμαννοῦ Βοημούνδου, ὃν ἐξ ἀρχῆς εἴδομεν συμμετασχόντα τῆς σταυροφορίας ὡς κληρονόμον τῶν περὶ κυριαρχίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀξιώσεων τοῦ πατρός. Ἡ δὲ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἤδη καὶ πρότερον ἐνδειχθεῖσα ἐχθρότης περιέστη αὐτόχρημα εἰς ῥῆξιν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπολύτρωσιν τοῦ Βοημούνδου.

Τὸν Βοημοῦνδον μάτην εἶχε πειραθῇ νἀπολυτρώσῃ παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ τῆς Σεβαστείας αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος, ἀποσκοπῶν εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὁ αὐτοκράτωρ ἔμελλε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀκίνδυνον. Κατορθώσας δ᾽ ὁ Νορμαννὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ διὰ χρημάτων ἀρμενικῶν, ἐπέστρεψε τὸ θέρος τοῦ 1103 εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἀναλαβὼν δ᾽ ἐν αὐτῇ καὶ πάλιν τὴν ἀρχήν, κατώρθωσε μὲν νὰ διατηρήσῃ φιλίας σχέσεις πρὸς τὸν ἄλλως ἥκιστα εὐμενῆ ἀνεψιὸν Ταγκρέδον, ἤρχισε δὲ κραταιῶς πολεμῶν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπεκτείνων τὰς κτήσεις αὐτοῦ ἐν Ἀσίᾳ πρὸς ζημίαν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ προςεπάθησε μὲν ἐπί τινα χρόνον ὁ Ἀλέξιος νἀντιτάξῃ εἰς τὸν Βοημοῦνδον τὸν φίλον κόμιτα τῆς Τολώσσης Ῥαϊμοῦνδον, ἀλλ᾽ ἐξ ὅτου οὗτος ἔπηξεν οὐκ ἄνευ βοηθείας τῶν Βυζαντίνων ἰδίαν ἀρχὴν ἐν τῇ Τριπολίτιδι τῆς Φοινίκης, ἱδρύσας ἰδίαν κομιτείαν ἐν Τριπόλει, ἔπαυσεν ἀναμιγνυόμενος εἰς τὸν κατὰ τῶν Νορμαννῶν ἀγῶνα τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ δὲ Βοημοῦνδος, ἀπαλλαγεὶς τῆς αἰχμαλωσίας, εὗρεν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ηὐξημένην τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ Ταγκρέδου, ὅστις οὐ μόνον τῆς Ἀπαμείας εἶχε γείνει κύριος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίνου φρουράρχου Τζιντζιλούκη κατεχομένην Λαοδίκειαν εἶχε καταλάβει, ἐπεκτείνας τὴν ἡγεμονίαν μέχρι τῆς περὶ τὸ Χαλέπιον χώρας. Ὅτε δὲ ὁ Βοημοῦνδος ἐπέστρεψ

τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Ἀλέξιος ὑπέμνησεν αὐτὸν τὸν ὅρκον περὶ ἀποδόσεως τῶν πόλεων ἃς ἤθελε καταλάβει. Ἐπὶ δὲ τῇ ῥητῇ τοῦ Βοημούνδου ἀρνήσει ὁ βασιλεὺς ἐκήρυξε κατ᾽ αὐτοῦ πόλεμον, καὶ ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ παρασπόνδου Νορμαννοῦ στρατιὰν, ἧς ἡγοῦντο ὁ τὴν ἐν Κύπρῳ στάσιν κατευνάσας στρατηγὸς Μανουὴλ ὁ Βουτουμίτης καὶ ὁ μιξοβάρβαρος Μοναστρᾶς.

Προβάντες δὲ οὗτοι εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἐξασφαλίσαντες τὴν δι᾽ αὐτῆς εἰς τὴν Συρίαν διάβασιν, κατέλαβον τὴν Γερμανίκειαν, καὶ, καταλιπόντες πολλαχοῦ τῆς χώρας φρουρὰν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1103. Τὸ δ᾽ ἐπόμενον ἔτος ἐπωφελούμενοι οἱ Βυζαντῖνοι τὴν στενοχωρίαν, εἰς ἣν εἶχον ἐμβάλει τὸν Βοημοῦνδον καὶ τὸν Ταγκρέδον νέαι ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Συρίαν, ἀνέκτησαν μὲν ἐν Κιλικίᾳ τὴν Ταρσὸν, τὰ Ἄδανα καὶ τὸν Μοψουεστίαν, ἐπειράθησαν δὲ τῆς ἁλώσεως τῆς Λαοδικείας.

Βυζαντιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Καντακουζηνὸν κατέλαβε τὸν λιμένα τῆς πόλεως καὶ κατήρξατο τῆς πολιορκίας αὐτῆς. Ἀλλ᾽ οἱ Βυζαντῖνοι ἐπεδόθησαν συγχρόνως, βοηθούμενοι πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ῥαϊμούνδου, τῆς ἁλώσεως τῶν παραθαλασσίων πόλεων τῆς Συρίας μέχρι τῆς Τριπόλεως. Ἀλλὰ θαυμαστὴ ὅμως ἦτο ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἡ ἀντοχὴ τῶν Νορμαννῶν. Ὁ Βοημοῦνδος καὶ ὁ Ταγκρέδος, καίπερ συγχρόνως ἀντιμετρούμενοι πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βυζαντίνους, οὐ μόνον τὴν Ἔδεσσαν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λαοδίκειαν νὰ σώσωσι, διαβιβάσαντες ἐπιτήδεια εἰς αὐτὴν, πάσχουσαν ἤδη ὑπὸ σιτοδείας ἕνεκα τοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀποκλεισμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τἆλλα ὁ Βοημοῦνδος ἐφαίνετο ἀνίσχυρος νἀντιπαλαίσῃ πρὸς τοὺς Βυζαντίνους μετὰ τὴν περὶ Ῥόδον μάλιστ᾽ ἀποτυχίαν τοῦ στόλου τῶν συμμάχων αὐτοῦ Πισατῶν, ὅστις πρὸ τοῦ κατάπλου εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας εἶχε δῃώσει τὴν Κέρκυραν, τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Κεφαλληνίαν. Καὶ ἐπηκολούθησε μὲν εἰς τὸν ἀτυχήσαντα τοῦτον στόλον ἕτερος ἐκ πλειόνων τῶν Γενουηνσίων, σπεύσας τὸ ἔαρ τοῦ 1104 πρὸς βοήθειαν τοῦ Βοημούνδου καὶ κατορθώσας παρὰ τὴν δίωξιν ὑπὸ βυζαντιακῆς μοίρας νὰ καταπλεύσῃ οὐ μακρὰν τῆς Ἀντιοχείας· ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἄφιξις δὲν ἐβελτίωσε τὰ κατὰ τὸν Βοημοῦνδον.

Τέλος δὲ ὁ Νορμαννὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀλεξίου, βλέπων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καταρρέουσαν, κατενόησεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νἀντεπεξέλθῃ τελεσφόρως πρὸς τὸν βασιλέα ἄνευ νέων ἐκ τῆς Δύσεως ἐπικουριῶν.

Ταύτας δ' ἀνέλαβε νὰ φέρῃ αὐτὸς μεταβαίνων εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς ἣν ἔπλευσε τελευτῶντος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1104, ἀφεὶς τὴν διοίκησιν τῆς βορείου Συρίας εἰς τὸν ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει ἐκείνῃ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γυισκάρδου δυσανασχετοῦντα ἀνεψιὸν Ταγκρέδον.

λδ'.

Ἡ ἐπανάληψις καὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ὁ χρόνος τῆς ἀναπαύλης, ὃν παρέσχεν εἰς τὸν Ἀλέξιον ἡ εἰς τὴν Ἑσπερίαν μετάβασις τοῦ Βοημούνδου, δὲν παρῆλθεν ἐν ἀργίᾳ. Ὁ ταχυεργὸς αὐτοκράτωρ εἰργάσθη μὲν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος πρὸς αὔξησιν τῆς ἀμύνης τοῦ κράτους καὶ παρασκευὴν νέων δυνάμεων, ἀντεπεξῆλθε δὲ μετὰ σθένους πρὸς ἐμφυλίους στάσεις καὶ συνωμοσίας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ ὁ θρόνος.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐσώθη ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς παρασκευαζομένης ἐναντίον αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει μεγάλης συνωμοσίας, ἧς πρωτεργάται ἦσαν οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ Ἀνεμάδες, ἀπόγονοι ἐξελληνισμένοι τοῦ Ἄραβος Κουρούπη τοῦ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ γενναίως ἀγωνισθέντος ἐν Χάνδακι κατὰ τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐκείνου τῆς Κρήτης. Προεξεῖχε δὲ τῶν συνωμοτῶν ὁ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς, καὶ περὶ αὐτὸν ἐτάσσοντο ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν ἐπιφανῶν καὶ ὁ πλουσιώτατος καὶ κόμπον παιδείας αὐχῶν συγκλητικὸς Ἰωάννης ὁ Σολομῶν, οὗ τὸν πλοῦτον ἐξεμετάλλευον οἱ συνωμόται, ὑπισχνούμενοι εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν. Εἶχον δὲ παρασκευάσει οἱ περὶ τὸν Ἀνεμᾶν τὰ πάντα καὶ ἐπέκειτο ὁ φόνος τοῦ Ἀλεξίου ἐν αὐτῷ τῷ βασιλικῷ κοιτωνίσκῳ ὅτε αἴφνης ἀπεκαλύφθη ἡ συνωμοσία. Οἱ συνωμόται συνελήφθησαν καὶ ἐπομπεύθησαν διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ βοῶν, φέροντες τὰς κεφαλὰς περιβεβλημένας ἐπ' αἰσχύνῃ δι' ἐντοσθίων βοῶν καὶ προβάτων. Ἔμελλον δὲ καὶ νὰ ἐξορυχθῶσιν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ποινῆς ταύτης ἡ μεσιτεία τῆς βασιλίσσης, ἣν ἔπεισαν ἐλεήσασαι ἡ Ἄννα Κομνηνὴ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν Σολομῶν ἐφυλακίσθη ἐν Σωζοπόλει, ὁ δὲ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς καθείρχθη σιδηρό-

δετος ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγγὺς τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρων πύργῳ, ὅςτις ἔκτοτε ἔφερε τὸ ὄνομα πύργου τοῦ Ἀνεμᾶ.

Ἔγειναν δὲ ταῦτα ἀρχομένου τοῦ 1106. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἐξενίκα ὁ Ἀλέξιος τὸν δοῦκα Τραπεζοῦντος Γρηγόριον τὸν Ταρωνίτην, ἀνάγοντα μὲν τὸ γένος εἰς τοὺς Ἀρμενίους Παγκρατίδας, συγγενεύοντα δ' ἐκ κηδεστίας πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον, ἅτε τοῦ θείου αὐτοῦ Μιχαὴλ ὄντος συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξίου Μαρίας. Παραλαβὼν δὲ ὁ Ταρωνίτης τῷ 1104 κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τὴν Τραπεζοῦντα παρὰ τοῦ τέως κατέχοντος αὐτὴν στρατηγοῦ Δαβατηνοῦ, ἐδέσμευσε μὲν τόν τε Δαβατηνὸν καὶ ἱκανοὺς τῶν πιστῶν εἰς τὸν βασιλέα Τραπεζουντίων ἐπιφανῶν, ἐκήρυξε δ' ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, μάτην πειραθεὶς διὰ γραμμάτων νὰ μεταπείσῃ τὸν ἀποστάτην, ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ ἀντάρτου τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Ἰωάννην Ταρωνίτην, ὅςτις κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὸν Γρηγόριον δύο ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ. Ἀχθεὶς δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν καθείρχθη καὶ οὗτος ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ, ἐν ᾧ διέτριψε δεσμώτης ἐπὶ μακρόν, ἕως ἀπηλευθέρωσεν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ, πεισθεὶς εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς θυγατρὸς Ἄννης.

Συνέπεσον δ' αἱ τοιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀλεξίου πρὸς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐναντίον τοῦ Βοημούνδου παρασκευῶν αὐτοῦ, εἰς ἃς εἶχε κατατρίψει μέγα μέρος τοῦ 1105 καὶ ὁλόκληρον τὸ 1106, ὀχυρόνων μὲν τὰ πρὸς τὴν Δύσιν σύνορα τοῦ βασιλείου, διατάσσων δὲ τὰ κατὰ τὸ Δυρράχιον, ἐξασκῶν δὲ τὴν στρατιὰν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ συνάγων ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς διαφόρους μοίρας τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, μεθ' οὗ ἡνώθη καὶ ὁ βενετικός.

Συγχρόνως δὲ διὰ παντὸς μέσου ἐφρόντισεν ὁ Ἀλέξιος διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν καὶ γνωστῆς ἤδη εἰς ἡμᾶς διπλωματικῆς περινοίας νἀντιπράξῃ εἰς ἐνέργειαν τοῦ Βοημούνδου ἐν Πίσῃ, Γενούῃ καὶ Βενετίᾳ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ πονηρὸς καὶ δραστήριος υἱὸς τοῦ Γυισκάρδου, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Πασχαλίου Β' (1099-1118), τοῦ διαδόχου τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ, κατώρθωσεν οὐ μικρὰ ἐν Ἰταλίᾳ, μελαίνων τὸν Ἀλέξιον ὡς παράσπονδον καὶ ἐχθρὸν τῶν σταυροφόρων. Ἔπειτα δέ, μεταβὰς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ συνδεθεὶς τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου 1106 πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον διὰ τοῦ γάμου μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίας, εἵλκυσε περὶ ἑαυτὸν πολλοὺς τῶν εὐ-

πατριδῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, καὶ πρόθυμοι συνέρρεον ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ νέοι σταυροφόροι, ὧν τὸ ἐλατήριον ἦτο πολὺ μᾶλλον ἡ κατάκτησις χωρῶν ἢ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμός. Οὕτω δὲ τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1107 ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν Αὐλῶνα, ἡγούμενος τριάκοντα καὶ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, διαπεραιωθέντων ἐπὶ διακοσίων τριάκοντα πολεμικῶν πλοίων καὶ φορτηγίδων.

Ἄφοβος ἔμαθεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀπὸ μακροῦ ἀναμενομένην ἐπίθεσιν τοῦ Βοημούνδου, ὅστις δὲν διέπλεε τὴν φορὰν ταύτην τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἁπλῶς ὅπως στηρίξῃ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀρχήν, ἀλλ' ὡς ἐπίδοξος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, φιλοδοξῶν τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀλεξίου καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πατρικοῦ προγράμματος. Καὶ κατήρξατο μὲν εὐθαρσὴς ὁ Νορμαννὸς τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου, εἰς ὃ ἔπλευσεν ἐξ Αὐλῶνος, ἀλλ' ἡ πόλις ἔτυχε γενναίας ὑπερασπίσεως ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἀλεξίου, ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν τούτοις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκκινήσας ἐκ τῆς βασιλευούσης τελευτῶντος τοῦ Ὀκτωβρίου 1107 καὶ διαχειμάσας ἐν Θεσσαλονίκῃ, προεχώρησεν ἔπειτα τὸ ἔαρ τοῦ ἐπιόντος ἔτους μετὰ παμπληθοῦς στρατιᾶς ἐναντίον τοῦ Βοημούνδου.

Ἀλλὰ τὰ εἴκοσι καὶ ἓξ ἐκεῖνα ἔτη, ἅτινα εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Βοημούνδου περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους ἀγώνων, εἶχον διδάξει μὲν τὸν ἤδη ἐμπειροπόλεμον Ἀλέξιον, εἶχον δ' ἐπιρρώσει ἐπὶ τῆς κραταιᾶς αὐτοῦ βασιλείας τὸ βυζαντιακὸν κράτος, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ εὐάλωτος λεία τῶν Ἑσπερίων ἐπιδρομέων. Αἱ ἴδιαι δυνάμεις καὶ ἡ μετὰ τῆς Βενετίας συμμαχία ἤρκουν πρὸς ἄμυναν τοῦ κινδύνου καὶ μετὰ τὴν στέρησιν πολυτίμου ἐν Συρίᾳ συμμαχίας, τοῦ κόμητος Ῥαϊμούνδου, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποθάνει παρὰ τὴν Τρίπολιν τῇ 28 Φεβρουαρίου 1105, καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν τῷ 1106 ἐν Κιλικίᾳ ἐνίσχυσιν τοῦ Ταγκρέδου, καταλαβόντος τὰ Μάμιστρα καὶ ἄλλας πόλεις. Τὰ δ' ἐκ τοῦ παρελθόντος πρὸς τοὺς Γυισκάρδους περὶ τὸ Δυρράχιον πολέμου διδάγματα ἔπεισαν τὸν Ἀλέξιον, ὅτι συνετώτερον ἦτο νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, ὑφιστάμενος τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τῶν Νορμαννῶν, ἀλλὰ νὰ στενοχωρήσῃ τὸν πολέμιον δι' ἀποκλεισμοῦ καὶ ἀγάγῃ αὐτὸν εἰς λιμοκτονίαν.

Ὁ δὲ Βοημοῦνδος, βλέπων καρτεροῦντας τοὺς ἀμύντορας τοῦ Δυρραχίου, οὗ ἡ ἅλωσις ἔμελλε νἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν πρὸς τὴν Κων-

σταντινούπολιν ὁδὸν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτὴν διὰ πάσης θυσίας. Διὸ, θέλων νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς ἐμμονὴν καὶ ἀποφύγῃ πᾶσαν ἀπόπειραν φυγῆς, διέταξε τοῦτο μὲν τὴν πυρπόλησιν τοῦ ἰδίου στόλου, τοῦτο δὲ τὴν ἐκ τῆς ξυλείας τῶν πλοίων κατασκευὴν πο-

ΞΥΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

λιορκητικῶν μηχανημάτων. Ἀλλὰ μετὰ μεγίστης καρτερίας καὶ τέχνης ἀντεπεξήρχοντο οἱ πολιορκούμενοι, καταστρέφοντες διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τὰ μηχανήματα τῶν πολιορκητῶν.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ ἕνεκα τῆς μετά τινας προτέρας ἀποτυχίας ἐπελθούσης ἐπιτηδείας ὑπὸ τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου παρακωλύσεως τῆς μεταξὺ τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἰλλυρικῶν παραλίων ἐπικοινωνίας ἐπέλιπον τὸ στρατόπεδον τοῦ Βοημούνδου τὰ τρόφιμα, καὶ οἱ πολιορκηταὶ ἤρξαντο πάσχοντες δεινῶς ἐκ σιτοδείας, ἧς τὰ δεινὰ ηὔξανε προςεπελθὼν λοιμός. Τὴν δὲ στενοχωρίαν τῶν ἐπιδρομέων ἐπηύξησαν αἱ ἀρξάμεναι πρὸς τὸν Ἀλέξιον αὐτομολίαι καὶ αἱ κατ᾽ ἀλλήλων ὑπόνοιαι αὐτῶν τῶν ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον τασσομένων εὐπατριδῶν, ἃς

προεκάλουν καὶ ὑπέθαλπον τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐπινοητικωτάτου βασιλέως.

Παρὰ πάντα ταῦτα, καίτοι ἡ στρατιὰ εὑρίσκετο ἤδη ἐν ἀρχομένῃ διαλύσει καὶ οὐδαμόθεν ὑπέφωσκεν ἀκτὶς σωτηρίας, ὁ Βοημοῦνδος ἐνεκαρτέρει ἔτι εἰς τὸν ἄπελπιν ἀγῶνα, ἀντέχων εἰς τοὺς ὁσημέραι αὐξανομένους γογγυσμοὺς τῶν στρατιωτῶν. Ἀλλὰ τέλος, ὑπείκων εἰς τὴν ἄφευκτον κατανάγκην τῶν πραγμάτων, ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Ἀλέξιον, καί, μεταβὰς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1108 εἰς τὸ ἐν Δεαβόλει στρατήγιον τοῦ αὐτοκράτορος, ὡμολόγησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον αἰσχρὰν εἰρήνην.

Διὰ τῆς ὁμολογηθείσης εἰρήνης ἐκηρύχθη μὲν ἄκυρος ἡ συνθήκη ἡ ψηφισθεῖσα τῷ 1097 κατὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διάβασιν τῶν σταυροφόρων καὶ κατηργήθησαν αἱ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσαι δι' ἀμφοτέρους τοὺς συμβαλλομένους ὑποχρεώσεις, ὡμολόγει δὲ ὁ Βοημοῦνδος μεταμέλειαν καὶ ἐκήρυττεν ἑαυτὸν *λίζιον ἄνθρωπον τοῦ σκήπτρου* τοῦ Ἀλεξίου, ἤτοι *οἰκέτην καὶ ὑποχείριον* τοῦ βασιλέως, *ἄνθρωπον πιστὸν τῆς σῆς βασιλείας*, καθ' ἃ ὑπέγραψεν αὐτός, *καὶ τοῦ περιποθήτου σου υἱοῦ καὶ βασιλέως κυρίου Ἰωάννου τοῦ πορφυρογεννήτου*. Ἀνέλαβε δὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὁπλίσῃ μὲν τὴν δεξιὰν κατὰ παντὸς ἀνθισταμένου εἰς τὸ βασίλειον κράτος τοῦ Κομνηνοῦ, εἴτε Χριστιανὸς εἴτε μή, νἀναγνωρίζῃ δ' ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει τοὺς αὐτοὺς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ φίλους καὶ ἐχθρούς. Τῶν δὲ κτήσεων τῆς ἀρχῆς Ἀντιοχείας τινὰς μέν, ῥητῶς ἀναγραφείσας, ἠναγκάσθη νἀποδώσῃ εἰς τὸν βασιλέα, τὰς δὲ λοιπάς, καὶ ταύτας ἰδίᾳ ἀναγραφείσας, παρέλαβε παρὰ τοῦ Ἀλεξίου διὰ χρυσοβούλλου γραφῆς, ὅπως διοικῇ αὐτὰς ὡς ὑποτελὴς αὐτοῦ ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἐφ' ὅσον ἐτήρει τὰ πρὸς αὐτὸν συντεθειμένα· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βοημούνδου αἱ χῶραι αὗται ὤφειλον νὰ περιέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὅσας δὲ χώρας τῶν μὴ ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς Βυζαντίνους ἤθελε κατακτήσει ἀπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῶν Ἀρμενίων θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ, θεωρουμένας ὡς παραχωρηθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ῥητῶς δ' ἐδηλοῦτο ἐν τῇ συνθήκῃ, ὅτι δὲν ἐδικαιοῦντο οἱ Λατῖνοι νὰ προβάλωσιν ὁμόδοξον πατριάρχην Ἀντιοχείας, ἀλλὰ θὰ ἐξηκολούθει κατέχων τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς πόλεως ὁ ἑκάστοτε προβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *ἐκ τῶν θρεμμάτων τῆς κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλης ἐκκλησίας*. Ὑπεχρεώθη δὲ τέλος

διὰ τῆς συνθήκης ὁ Βοημοῦνδος νἀναλάβῃ ἀκήρυκτον πόλεμον κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ Ταγκρέδου ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελεν ἀποστῇ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἔχθρας καὶ δὲν ἤθελε παραδώσει εἰς αὐτὸν τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένας πόλεις.

Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κυριώτατοι ὅροι τῆς εἰρήνης, ἣν ὤμοσεν ὁ Βοημοῦνδος. Ὁ δ' ἀναγινώσκων τὸ παρὰ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς περισωθὲν εἰς ἡμᾶς κείμενον αὐτῆς διαβλέπει σαφῶς τὴν δικαίαν τοῦ αὐτοκράτορος δυσπιστίαν πρὸς τὸν πολλάκις παρασπονδήσαντα πολέμιον, ὃν διὰ τοῦτο δεσμεύει δι' ἀρρήκτων καὶ φρικτῶν ὅρκων καὶ ἀρῶν καὶ ἀφ' οὗ ἀφαιρεῖ διὰ παντοίων ἐπαναλήψεων πᾶσαν ἐνδεχομένην καταστρατήγησιν τῶν συμφωνηθέντων καὶ ὑπεκφυγήν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι διαγινώσκεται σαφῶς, ἡ ἐσχάτη ταπείνωσις τοῦ ἡττημένου, μάτην ἀγωνισθέντος ἐν τῷ χρόνῳ τῶν διαπραγματεύσεων νὰ διασώσῃ τοὐλάχιστον σκιάν τινα τῆς προτέρας ὑπερφροσύνης καὶ γοητείας, κλίναντος δὲ τέλος τὸν αὐχένα πρὸ τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης καὶ πειθαναγκασθέντος νὰ ὑποκύψῃ εἰς ἅπαντα τὰ θελήματα τοῦ βασιλέως.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Ἀλεξίου ἦτο πλήρης. Ὁ τέως ἐπικίνδυνος πολέμιος μετεβάλλετο εἰς ὑποτελῆ καὶ σύμμαχον, ἡ δὲ ἡγεμονία τῆς Ἀντιοχείας ἡ εἰς τὸν ὑποχείριον ἐκεῖνον τῆς βασιλείας παραδοθεῖσα οὐδένα ἐνέπνεε τὸ ἑξῆς φόβον εἰς τοὺς Βυζαντίνους, μείναντας κυρίους τῶν παρόδων τοῦ Ἀμανοῦ καὶ κατέχοντας ἅπαντας τοὺς λιμένας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν πόλιν ἐπικουρία, ἧς πρὸς ἀποστολὴν ἀπῃτεῖτο ἄλλως ἄδεια τοῦ βασιλέως.

Μετὰ δὲ τὴν καθομολόγησιν τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Βοημοῦνδος, τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀξιώματος σεβαστοῦ καὶ λαβὼν χρήματα ἱκανά, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον καὶ παρέδωκε τὸ στράτευμα εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλέως, εἰς ὃν συνεστήθη νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐντὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους παραχειμάσεως τῶν παραδοθέντων καὶ δαψιλοῦς εἰς αὐτοὺς παροχῆς τῶν χρειωδῶν. Ἐπὶ τούτοις δ' ἀπέπλευσεν ὁ Βοημοῦνδος εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθνησκε μετά τινας μῆνας ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1111 πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὡς ὑποτελὴς τοῦ Ἀλεξίου.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Ἀλέξιος ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βοημούνδου ἐξ Ἰταλίας, ὅπως ἐκτελέσῃ τὰς διὰ τῆς ἐν Δεαβόλει συνθήκης

ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἡ δύναμις τῶν Φράγκων ηὔξανεν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ὁ Ταγκρέδος, ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Τούρκους, κατώρθωσε διὰ τῆς συμπράξεως τῶν καταναστησάντων τέλος τὴν ἀνάγκην κοινοπραγίας σταυροφόρων τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, κυριεύσας σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ 1018 διὰ βοηθείας στόλου Πισατῶν τὴν Λαοδίκειαν, ἥτις ἐν τούτοις ῥητῶς ἐμνημονεύετο ἐν τῇ μετὰ τοῦ Βοημούνδου συνθήκῃ ὡς ἀνήκουσα ὁριστικῶς εἰς τὸ Βυζάντιον.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βοημούνδου ὁ Ἀλέξιος, ἀποστείλας πρέσβεις, ἠξίωσε παρὰ τοῦ Ταγκρέδου τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἀντιοχείας. Κωφεύσαντος δ' αὐτοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ, βλέπων τὴν ἀπροθυμίαν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν στρατηγῶν πρὸς ἀνάληψιν πολέμου κατ' αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ διενεργήσῃ τὴν διὰ χρημάτων ἀπὸ τῆς μετὰ τοῦ Ταγκρέδου συμπράξεως ἀπόσπασιν τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου καὶ τῶν λοιπῶν Λατίνων ἡγεμόνων. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ ἐπὶ τούτῳ σταλέντος Βουτουμίτου ἐναυάγησαν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ Ταγκρέδος ἀπέθνησκεν, ἐπικειμένης τῆς ἐκνικήσεως τοῦ πρὸς ὃν ἐμάχετο ἀμηρᾶ τοῦ Χαλεπίου Ῥιδβάν, τῇ 5 Δεκεμβρίου 1112. Ἐπὶ δὲ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου ἐκληροδότησε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀνεψιὸν Ῥογῆρον Σαλερναῖον τὸν τοῦ Πριγκιπάτου (del Principato) μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ τοῦ ἐξαδέλφου, Βοημούνδου Β'. Ἀναλαβὼν δὲ οὗτος τὴν ἀρχηγίαν τῷ 1126 μετὰ τὴν ἀνίσχυρον διοίκησιν τοῦ Ῥογήρου, ἐφ' ἧς ἡ Ἀντιόχεια ἐκινδύνευσε τῷ 1119 νὰ περιπέσῃ εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, σωθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου Β', ἠδυνήθη νἀνταποδώσῃ τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Βαλδουῖνον εὐγνωμοσύνην, ὑπεραμυνθεὶς τῶν κινδυνευόντων Ἱεροσολύμων. Διετήρησαν δὲ οἱ Λατῖνοι καὶ μετὰ τὸν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης τῷ 1130 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Βοημούνδου Β' τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀντιοχείας ἐν μέσῳ πολλῶν περιπετειῶν καὶ κινδύνων μέχρι τοῦ 1268, ὅτε αὕτη περιῆλθεν εἰς τοὺς Μαμελούκους τῷ 1268 καὶ ἀπ' αὐτῶν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1516 ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Α'.

λε'.

Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Ἐν τούτοις δ' ἡ νέα μετὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν κατάστασις τῶν ἐν Ἀσίᾳ πραγμάτων δὲν ἀπήλλασσε τὸν Ἀλέξιον μεριμνῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ ἐφ' ὅσον δὲν ἐξησφάλιζε τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ γενομένας ἀνακτήσεις καὶ δὲν περιέστελλε τὴν νέαν ὁρμὴν τῶν Τούρκων. Οὗτοι, στερηθέντες τῶν περὶ τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην χωρῶν καὶ θρασυνθέντες ἐκ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρίδων τῶν ἐκ τῆς Δύσεως ἡγεμόνων καὶ τῆς διαμάχης αὐτῶν πρὸς τὸν Ἀλέξιον, ὃν καὶ ἐπὶ παρορμήσει τῶν ἀπίστων ἐναντίον τῶν σταυροφόρων ἐκάκιζον οἱ Ἑσπέριοι, εἶχον γείνει καὶ πάλιν ἀπειλητικώτεροι ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἤθελε δ' ἔτι μᾶλλον δεινὸς ἀποβῆ ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος, ἂν τοῦτο μὲν καὶ αὐτῶν τὴν δύναμιν δὲν διεσάλευεν ἡ ἐμφύλιος ῥῆξις, τοῦτο δ' αἱ στρατεῖαι αὐτῶν δὲν ἀπετέλουν ἐπιδρομὰς χάριν παροδικῆς λαφυραγωγίας μᾶλλον ἢ πόλεμον συστηματικόν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ Ἀλέξιος, καίπερ καταπεπονημένος ὑπὸ τῶν μακρῶν πολέμων τριακονταετίας ὅλης, ἐθεώρησε καθῆκον νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως τοῦτο μὲν παρεμποδίσῃ τὰς προόδους αὐτῶν, τοῦτο δὲ στηρίξῃ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ταλαιπωρουμένους ἑλληνικοὺς λαοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς ἀνέκαθεν ἑλληνικωτάταις ἐκείναις χώραις, αἵτινες μεγάλως εἶχον πάθει ὑπὸ τῶν Σελδσουκιδῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

Ἀνέθηκε δὲ τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ ἔργον τοῦτο εἰς ἕνα τῶν ἀρίστων τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀνδρῶν, τὸν Εὐμάθιον Φιλοκάλην, ὅστις εἶχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διακριθῆ ὡς δοὺξ τῆς Κύπρου. Ἐπιτραπεὶς δὲ οὗτος συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν αἴτησιν τὴν φρουρὰν τῆς Ἀτταλείας ἔμελλε νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν ἀποκαταστάσεως ἁπάσης τῆς παραλίας ἀπὸ Σμύρνης μέχρις Ἀτταλείας, ἣν οἱ βάρβαροι εἶχον πολλαχῶς φθείρει, καὶ περὶ τῆς ἐπανασώσεως τῶν σκεδασθέντων Ἑλλήνων κατοίκων. Τῶν δὲ πρώτων αὐτοῦ ἔργων ὑπῆρξεν ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ ὁ ἀνοικισμὸς τοῦ Ἀδραμυτίου καὶ ἡ ἐκδίωξις τῶν ἔτι περὶ τὴν Λόμπην οἰκούντων Τούρκων· μετὰ δὲ ταῦτα κατέλαβε τὴν Φιλαδέλφειαν, ἣν καὶ ἐφρούρει ἀσφαλῶς.

Ἀλλ' ἡ ὠμότης μεθ' ἧς προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς Τούρκους οἱ Βυζαντῖνοι, ἀπηνῶς ἐκδικούμενοι δι' ὅσα οἱ ὁμόφυλοι κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶχον ἐπὶ μακρὸν ὑποστῇ παρ' αὐτῶν, ἐξηρέθισε τοὺς παθόντας. Ὡς ἐκδικητὴς δ' αὐτῶν παρέστη, τοῦ Κιλιτζὶ Ἀσλὰν θανόντος ἤδη τῷ 1106, ὁ τὴν Καππαδοκίαν κατέχων Μουσουλμάνος Χασσὰν, ὃν Ἀσὰν καλεῖ ἡ Ἄννα Κομνηνή. Παραλαβὼν δὲ ὁ Χασσὰν τῷ 1109 πρὸς τὸ 1110 εἴκοσι καὶ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, ἔσπευσε κατὰ τῆς Φιλαδελφείας· ἀλλὰ, στερούμενος πολιορκητικῶν μηχανῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ὑπερμάχων τῆς πόλεως, μὴ ἀντεπεξελθόντων πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ὑποδεχθέντων κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλοκάλου ἐν τελείᾳ σιγῇ οὕτως, ὥστε νὰ φανῇ ἡ πόλις ἄοικος. Ἐπιπεσὼν δ' ἔπειτα ὁ Εὐμάθιος ἐναντίον τῶν μοιρῶν, εἰς ἃς χάριν λαφυραγωγίας ἀπὸ Σμύρνης μέχρι Περγάμου διέσπασε τὴν ἰδίαν στρατιὰν ὁ Χασσὰν, ἐνίκησεν αὐτὰς χωριστὰ, πλείστους ὅσους φονεύσας καὶ ζωγρήσας, καὶ ἐπανῆλθε νικηφόρος εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐγκατέλιπον τὸ σχέδιον τῆς ἁλώσεως τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τοῦ Θρᾳκησίου θέματος. Ὅτε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἔμαθεν, ὅτι τὴν τολμηρὰν ἐπίθεσιν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ Κιλιτζὶ, ὁ σουλτάνος Ἰκονίου Μελικσὰχ, ὃν Ἀμὴρ Σαϊσὰν ὀνομάζει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκκινήσῃ αὐτὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετέβη εἰς τὴν θρᾳκικὴν χερσόνησον, ὅθεν ἐκ τοῦ πλησίον ἐπετήρει τὰ τελούμενα ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐπεσκόπει τὰς ὑπόπτους κινήσεις καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπιδρομὰς τῶν Πισατῶν καὶ Γενουηνσίων. Ἐκεῖ δὲ διατρίβων ἔμαθε μετ' οὐ πολὺ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐντεταλμένου τὴν φύλαξιν τῆς Φιλαδελφείας Κωνσταντίνου Γαβρᾶ ἐκνίκησιν τοῦ Μελικσὰχ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην παρὰ τοῦ Ἀλεξίου. Παρασχὼν δὲ ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι στρατιὰ πεντηκοντακισχιλίων περίπου Τούρκων ἐκ τοῦ Χορασὰν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἀνατολῆς ὁρμωμένων ἐπεχείρησε νέαν ἔφοδον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διέβη τὸν Βόσπορον καὶ διεπεραιώθη μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἄκραν Δάμαλιν, καίπερ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῆς ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου ταλαιπωρούσης αὐτὸν ποδάγρας. Οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν διασπαρέντες νὰ δηώσωσι τὴν Προῦσαν καὶ τὴν Ἀπολλωνιάδα, καὶ καταλάβωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν Κύζικον, τοῦ ἐν αὐτῇ στρατηγοῦντος τρα-

πέντες εἰς αἰσχρὰν φυγήν. Ἅπασα ἡ Βιθυνία ἐλαφυραγωγεῖτο ὑπ' αὐτῶν, καὶ πλεῖστοι τῶν ἐγκατοίκων ᾐχμαλωτίσθησαν, αὐτὴ δὲ ἡ Νίκαια ἐκινδύνευεν. Τὰ δὲ δεινὰ ταῦτ' ἀγγέλματα ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα, ἀδυνατοῦντα νὰ ἱππεύσῃ, νὰ ἐπιβῇ ἁρμαμάξης καὶ σπεύσῃ πλησιάζων πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν. Ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος Καμύτζης, εἰς ὃν ἦτο ἐπιτετραμμένη ἡ φύλαξις τῆς Νικαίας, παρακούσας τὰς διαμηνυθείσας εἰς αὐτὸν διαταγὰς τοῦ βασιλέως, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ μετὰ δυνάμεων ὅλως ἀνεπαρκῶν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Τούρκους παρὰ τὸ Ποιμανηνὸν τῆς Βιθυνίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ πολέμιοι, νομίσαντες, ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐγίνετο παρ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐτράπησαν εἰς φυγήν· μαθόντες δὲ τὰ πράγματι συμβαίνοντα καὶ κατανοήσαντες τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐπιπεσόντων, ἐπεστράφησαν, καί, νικήσαντες τὸν ἀφροντίστως περὶ τὴν διανομὴν τῆς γενομένης λείας καὶ τῶν αἰχμαλώτων διατρίβοντα Καμύτζην, ἐζώγρησαν αὐτόν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀλέξιος ἐνίκα λαμπρῶς πέραν τοῦ ὄρους Ὀλύμπου τοὺς Τούρκους, ἐπιστρέφοντας ἐκ τοῦ Περγάμου, ἔπειτα δ' ἐνικᾶτο καὶ αὐτὸς ὁ τὸν Καμύτζην νικήσας καὶ αἰχμαλωτίσας Μουχούμετ, καὶ ὁ αἰχμάλωτος στρατηγός, ἐπωφελούμενος τὴν σύγχυσιν τῶν ἡττηθέντων, διεσώζετο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως. Ἀναθεὶς δ' ὁ Ἀλέξιος μετὰ τὰς νίκας ταύτας τὴν ἄμυναν τῆς ἀπὸ τῆς νέας ταύτης τουρκικῆς ἐπιδρομῆς ἀπαλλαγείσης χώρας εἰς τὸν Γεώργιον Λεβούνην, ἐπανέζευξεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν.

Τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1114 ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἄγγελμα, ὅτι οἱ Κόμανοι παρεσκευάζοντο νὰ διαβῶσι τὸν Ἴστρον καὶ ἐπιπέσωσιν ἐκ νέου μετὰ διάλειψιν μακρῶν ἐτῶν εἰς τὰς χώρας τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας. Ἔσπευσε λοιπὸν καὶ πάλιν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ διαχειμάσας ἐν ταύτῃ τῇ πόλει παρεσκεύασε καταλλήλως τὰ τῆς ἀμύνης. Οὕτω δ' ἐξαίρετος ὑπῆρξεν αὕτη ἡ παρασκευή, ὥστε, ὅτε πράγματι οἱ ἐπιδρομεῖς διεπεραιώθησαν διὰ τοῦ ποταμοῦ, ταχὺς σπεύσας ὁ αὐτοκράτωρ ἠδυνήθη τοιοῦτον νὰ ἐμπνεύσῃ παραυτα εἰς αὐτοὺς τρόμον, ὥστε διέβησαν ἀμελλητὶ καὶ πάλιν τὸν Ἴστρον, ἐπιστρέφοντες οἴκαδε.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1115 ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πάλιν παρεσκευάσθη εἰς νέαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν, μαθών, ὅτι ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου συνῆγεν ἀξίας λόγου δυνάμεις πρὸς νέαν ἐπιδρομήν. Καὶ συνεῖδε μὲν ὁ Ἀλέξιος, ὅτι

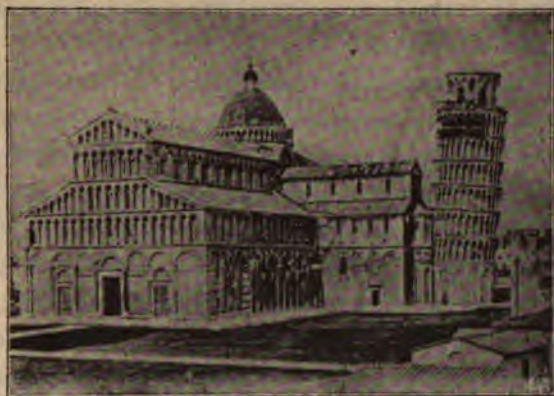
ἐξαιρέτως κινδυνώδης. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεδείχθη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξουδετερωθῇ καὶ ἑτέρα δύναμις τῆς Δύσεως, οὐκ ὀλίγας παρεμβάλλουσα δυσχερείας εἰς τοὺς Βυζαντίνους καὶ οὐ μικροὺς ἐπισείουσα κινδύνους. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ ἰταλικὴ πόλις Πῖσα.

Ἡ μετὰ τῶν σταυροφόρων σύμπραξις τῶν Πισατῶν, καθ' ἃ καὶ τῶν Γενουηνσίων, εἶχεν ὑπερβῆ τὰ ὅρια ἁπλῆς φιλίας πρὸς αὐτούς, εἶχε δὲ πλέον ἢ ἅπαξ προσλάβει τὸν χαρακτῆρα ἐχθρότητος πρὸς τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἔβλεπε τοὺς στόλους αὐτῶν ἐπὶ τὸ πειρατικώτερον διαπλέοντας τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας καὶ δῃοῦντας τὰς ἑλληνίδας νήσους. Ἐλατήριον δὲ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς ἦτο σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ πρὸς τοὺς Βενετοὺς ἀντιζηλία ἐπὶ τοῖς ἐμπορικοῖς προνομίοις, ὧν εἶχον τύχει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν ἔτει 1099 στόλος Πισατῶν, οὗ ἡγεῖτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δαϊβέρτος, ἐδῄωσε, παραπλέων τὸ Ἰόνιον πέλαγος, τὴν Κέρκυραν, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Ζάκυνθον, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Βυζαντίνους νὰ διώξωσιν αὐτὸν καὶ ἀντιμετρηθῶσι πρὸς τοὺς Πισάτας παρὰ τὴν Ῥόδον καὶ τὰ Πάταρα τῆς Λυκίας.

Ἡ δὲ κατόπιν παραστάσεων τοῦ Ἀλεξίου ἐπὶ ταῖς βιαιοπραγίαις τοῦ Βοημούνδου ἐπελθοῦσα ἔπειτα οὐδετερότης τῆς Πίσης ὑπῆρξε προάγγελος τῶν ἐν ἔτει 1111 διὰ τοῦ Βασιλείου Μεσημέρη διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἤγαγον τῇ 18 Ἀπριλίου 1111 εἰς προσχέδιον συνθήκης μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Πίσης. Ἀλλὰ διὰ λόγους ἀγνώστους ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέβαλε τὴν ὑπογραφὴν τῆς ὁριστικῆς συνθήκης, τοῦθ' ὅπερ ἔπραξε τέλος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀπειληθεὶς ὑπὸ ναυτικῆς ἐπιδείξεως τοῦ ἡνωμένου στόλου τῶν Πισατῶν καὶ Γενουηνσίων.

Συνῳδὰ πρὸς τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ταύτης οἱ μὲν Πισᾶται, οὓς Πισαϊκὸν λαὸν λέγει τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον, ὤμοσαν φιλίαν καὶ πίστιν εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν πορφυρογέννητον καὶ ὑπεσχέθησαν ἐνόρκως, ὅτι μετ' οὐδενὸς προσώπου ἢ λαοῦ θέλουσι συμφωνήσει πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνηκουσῶν κτήσεων, προασπίζοντες ἀπ' ἐναντίας τὰς βυζαντιακὰς χώρας κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Εἰς ἀνταπόδοσιν δὲ τῆς ὁμολογηθείσης ταύτης πίστεως τῶν ἐποίκων τοῦ κάστρου καὶ τῆς χώρας Πίσης ἀνέλαβεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦ διαδόχου υἱοῦ Ἰωάννου

εἰς τὴν ἐν Πίσῃ ἐπώνυμον τῆς Θεοτόκου καθεδρικὴν ἐκκλησίαν ἀποστολὴν κατ' ἔτος τετρακοσίων ὑπερπύρων καὶ δύο βλαττίων, ἤτοι πορφυρῶν μεταξίνων ὑφασμάτων· ὡρίσθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι χρηματικαὶ χορηγίαι εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πίσης καὶ ἄλλους τινάς, αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ἔμελλον ὁμοίως νὰ δίδωνται πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Πρὸς δὲ τούτοις ὡρίσθη, ὅπως οἱ Πισᾶται χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον εἰσάγωσιν ἐκ τῆς ἰδίας χώρας εἰς τοὺς βυζαντικοὺς λιμένας ἀτελῶς, ἐπὶ δὲ τῇ εἰσαγωγῇ πραγματειῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας χώρας καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων χωρῶν πληρόνωσι μόνον *κατὰ εἰκοσιπέντε ἕν*,

Η ΚΑΘΕΔΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΙΣΗΣ
ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΛΙΝΟΥΣ ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟΥ

ἤτοι τέλος τεσσάρων ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Παρεχωρήθη δ' εἰς αὐτοὺς *σκάλα* ἐν Κωνσταντινουπόλει, *ἐν ᾗ μέλλουσι καταίρειν τὰ πλοῖα ὑμῶν καὶ ὁ φόρτος ἐκβάλλεσθαι τούτων, καὶ κατατόπιον τοῦ πραγματεύεσθαι ἐπιτήδειον καὶ ἐνδεχόμενον μετὰ οἰκημάτων, ἵνα ἀποτεθῆτε τὰς πραγματείας ὑμῶν καὶ καταμένητε.* Ἐπ' ἴσης δ' ἐνεκρίθη, ὅπως ὁρισθῶσιν εἰς αὐτοὺς ἴδιος τόπος πρὸς στάσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καὶ ἴδια καθίσματα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ χάριν θέας τῶν ἱπποδρομικῶν ἀγώνων. Παρεσχέθησαν δ' ἐπὶ τούτοις εἰς τοὺς Πισάτας παντοῖαι εὐκολίαι καὶ ἐγγυήσεις πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἀνὰ τοὺς βυζαντιακοὺς λιμένας ἐμπορίας αὐτῶν, πρὸς ἀπόληψιν ναυαγίων ἀνηκόντων εἰς αὐτοὺς καὶ πρὸς ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ τιμωρίαν πάσης εἰς αὐτοὺς τυχὸν προσγενησομένης ἀδικίας. Ἡ αὐτὴ δὲ ὑπόσχεσις ἐπανορθώσεως ζημιῶν ἢ ὕβρεων ἐπαγομένων εἰς αὐτοὺς ἐδόθη καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον τυχὸν πάθει ὑπὸ Βενετῶν. Τέλος δ' ἐδόθη ὑπόσχεσις ἀπαρακωλύτου διὰ τῶν βυζαντιακῶν χωρῶν διαβάσεως τῶν ἐκ Πίσης εἰς Ἱεροσόλυμα χάριν στρατείας ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν ἀπερχομένων.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἐν ἔτει 1111 πρὸς τοὺς Πισάτας γενόμεναι παραχωρήσεις, δι' ὧν οὐ μόνον ἡ ἀνὰ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐμπορία αὐτῶν διηυκολύνετο μεγάλως, ἀλλὰ καὶ ἱδρύετο, ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ἀναγνωριζομένη, ἐμπορικὴ παροικία Πισατῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τρίτη αὕτη μετὰ τὴν τῶν Ἀμαλφιτανῶν καὶ Βενετῶν, εἰς ἣν ἔπειτα ἔμελλε μετὰ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη νὰ προςτεθῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τετάρτη, ἡ τῶν Γενουηνσίων.

Ἀλλά, ὡς εἰκός, ἡ τοιαύτη μετὰ τῶν Πισατῶν συνθήκη οὐ μικρὸν παρέβλαπτε τὰ προνόμια τῶν Βενετῶν, οἵτινες μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχον τὸ μονοπώλιον τῆς μετὰ τῆς Ἑσπερίας ἐμπορίας τοῦ Βυζαντίου, παρέχοντες μὲν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ συμμαχίαν, ἀλλὰ συνδέοντες τὴν ἐπικουρίαν ταύτην πρὸς ἀξιώσεις ἀληθῶς ἀφορήτους. Βλέποντες δ' ἐκ τῆς συνθήκης πρὸς τοὺς νέους τοῦ Βυζαντίου Ἑσπερίους συμμάχους οὐ μόνον τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν κέρδη ἐλαττούμενα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν καὶ δύναμιν μειουμένην, ἤρξαντο λαμβάνοντες ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἐχθρικὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον στάσιν, ἧς τὰς περιπετείας θὰ παρακολουθήσωμεν παρακατιόντες.

λζ'.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Ἀποβλέπων πρὸς τὴν μακρὰν αὐτοῦ δρᾶσιν ὁ ἤδη βεβαρυμένος ὑπὸ τῶν ἐτῶν ἑβδομηκοντούτης περίπου τῷ 1118 Ἀλέξιος Κομνηνός, ἠδύνατο μετὰ καυχήσεως νὰ ἀνασκοπήσῃ τὰ τριάκοντα καὶ ἑπτὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτη, καθ' ἃ εἶχε νικηφόρος ἀπαμύνει μεγάλους κινδύνους, εὐρύνει τὰ ὅρια τοῦ κράτους ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀνορθώσει τὴν τιμὴν τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ πάσχων ὁσημέραι δεινότερον ὑπὸ τῆς ἐνοχλούσης αὐτὸν ποδάγρας, καθιστανούσης ὀδυνηρὰς τὰς τελευταίας τοῦ βίου ἡμέρας, καί, αἰσθανόμενος ἐγγὺς τὸν θάνατον, δὲν εἶχεν ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ἠρεμίαν ἐκείνην, ἥτις ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν ποθητὴν εὐθανασίαν. Ὁ εὐτυχὴς βασιλεύς, ὁ δαφνηφόρος στρατηγὸς ἐστερεῖτο γαλήνης ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑστίᾳ, καὶ ὑπὸ

τὴν στέγην τῶν βασιλείων ἐπέπρωτο νὰ καταθλίψῃ τὰς λοισθίους ὥρας τοῦ πρεσβύτου ἐκρηγνυμένη ἡ λαῖλαψ τῶν παθῶν τῆς οἰκογενειακῆς διχονοίας.

Ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ὑποστῆ ὁ Ἀλέξιος ἐν τῷ βίῳ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς φιλοδόξου μητρὸς Ἄννης Δαλασσηνῆς, ἥτις ἔζη ἀκόμη τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 1095, καί, καταστᾶσα τέλος μισητὴ εἰς τὰ πλήθη, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν υἱόν, ἐπέρανε τὸν βίον ὡς μοναχὴ ἐν τῇ παρ' αὐτῆς κτισθείσῃ μονῇ τοῦ Παντεπόπτου. Ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγεὶς τῆς μητρὸς δὲν ἠδυνήθη νἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς συζύγου Εἰρήνης Δουκαίνης, θυγατρὸς Ἀνδρονίκου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ζυγόν, ὃν ἄλλως ἤρχισεν αἰσθανόμενος μόνον προϊούσης τῆς ἡλικίας, ἐπειδὴ πρότερον διεξέφευγε τὸν κλοιὸν τῆς συζυγίας, παρὰ τὴν ἐξεγειρομένην ζηλοτυπίαν τῆς συζύγου ἐπιζητῶν ἔρωτας ἀλλοτρίους. Ἡ δὲ νεάζουσα στοργή, μεθ' ἧς ἐτράπη καὶ πάλιν πρὸς τὴν σύνευνον, ὅτε τὸ γῆρας ἤμβλυνε τὰ πυρφόρα βέλη τοῦ ἔρωτος συμφώνως πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βυζαντίνου Ζωναρᾶ, προέβαινε μέχρι τοσούτου, ὥστε ἦτο ἀδιαχώριστος ἀπὸ τῆς γυναικός, καὶ ἡ Εἰρήνη ἠκολούθει αὐτὸν κατ' αὐτὰς τὰς στρατείας. Συνέβαινε δὲ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον, ὅτε, προχωρούσης τῆς ποδάγρας τοῦ Ἀλεξίου, ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐξ ἀνάγκης πολὺ μᾶλλον προσκολληθῆ εἰς τὴν σύζυγον. Ἀλλ' ἡ ἐξάρτησις αὐτοῦ ἐκείνη ἀπὸ τῆς Εἰρήνης δὲν εἶχε μόνον λόγον τὴν πάθησιν· ὑπέκειτο δ' εἰς τὴν καὶ ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετ' αὐτῆς συμβίωσιν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς στρατοπέδοις καὶ ἄλλη αἰτία, ὁ φόβος τοῦ βασιλέως ἀπὸ στάσεως ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἂν ἤθελεν ἐγκαταμείνει ἡ βασίλισσα ἐν αὐτῇ, ἐκείνου ἀπόντος.

Ἀληθῶς αὐτὴ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια διεσπᾶτο ὑπὸ διχονοίας, προερχομένης ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἀλεξίου. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐνδεδειγμένως προορίσει τὸν θρόνον εἰς τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν Ἰωάννην. Οὗτος, γεννηθεὶς τῷ 1088, ἦγε τῷ 1188 τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, εἶχε δὲ ἤδη τῷ 1092 στεφθῆ αὔγουστος ὑπὸ τοῦ πατρός. Ἐν δὲ τῷ πρὸς τοὺς Πισάτας χορηγηθέντι χρυσοβούλλῳ τοῦ Ἀλεξίου γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ αὐτόχρημα ὡς περὶ συνάρχοντος καὶ διαδόχου τοῦ πατρός. Ἀλλὰ πρὸς τὴν πατρικὴν ταύτην βούλησιν ἀντεμάχοντο τὰ συμφέροντα καὶ ἡ θέλησις τῆς Εἰρήνης, ἥτις, συμπράττουσα μετὰ τῆς πρωτοτόκου θυγατρὸς

Ἄννης, οὔσης πρεσβυτέρας τοῦ ἀδελφοῦ κατὰ πέντε ἔτη ἐνήργει περὶ μεταβιβάσεως τοῦ διαδήματος εἰς τὸν ἴδιον σύζυγον Νικηφόρον Βρυέννιον, τὸν υἱὸν τοῦ ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου. Συνέπραττον δὲ μετ' αὐτῶν οὐ μόνον ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε δυσηρεστημένοι κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βασιλέως, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰωάννης εἶχε συναρωγὸν τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα καὶ προσεπάθει διὰ παντὸς τρόπου λαθραίως ἀγωνιζόμενος καὶ ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τὰς ἀντιπράξεις τῆς ἀντιπάλου φατρίας ναὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν περὶ ἑαυτὸν στασιωτῶν.

Ὑπὸ τοιούτων διεσπᾶτο διχονοιῶν ὁ βασιλικὸς οἶκος, ὅτε ἡ κατέχουσα τὸν Ἀλέξιον νόσος ἐπεδεινώθη ἀρχομένου τοῦ **1118**. Παριστάμενος εἰς τὰς ἱπποδρομίας, κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ ῥίγους καὶ ἐξήχθη ἐκ τοῦ ἱπποδρόμου κακῶς ἔχων. Περὶ δὲ τὴν κλίνην του ἀσθενοῦς συνήφθη πρὸ τοῦ περὶ τοῦ διαδήματος ἀγῶνος τῶν οἰκογενῶν οὐχ ἧττον δεινὸς ἀγὼν τῶν ἰατρῶν, διαφωνούντων πρὸς ἀλλήλους περί τε τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν θεραπείαν. Ἀντεμάχοντο δὲ πρὸς ἀλλήλους μάλιστα ὁ Νικόλαος Καλλικλῆς πρὸς τὸν Μιχαὴλ Παντεχνήν. Καὶ τότε μὲν ἀνέρρωσεν ὁπωσδήποτε ὁ αὐτοκράτωρ, πρὶν δὲ παρέλθωσιν ἓξ μῆνες κατελήφθη ὑπὸ βαρέος ἄσθματος καὶ ἀνωμαλίας περὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Ἦσαν δὲ πιθανῶς ταῦτ' ἀποτελέσματα τῆς ποδάγρας ἐξ ἧς ἔπασχεν. Ἡ δὲ νόσος ἐδεινοῦτο ἔκτοτε καθ' ἑκάστην, συμπνίγουσα τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἐπανελήφθη μὲν τότε δεινοτέρα ἡ διαμάχη τῶν ἰατρῶν, ἐπετάθησαν δ' αἱ ἐνέργειαι τῶν περὶ τὸν θρόνον ἀντιμαχομένων φατριῶν.

Ἀπὸ τῆς ἐπιδεινώσεως τῆς νόσου ἡ Εἰρήνη, ἥτις εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων προσεπάθει νὰ πείσῃ τὸν ἐπιθάνατον αὐτοκράτορα νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς περὶ προκρίσεως τοῦ γαμβροῦ Βρυεννίου ὡς βασιλέως. Λέγεται δὲ μάλιστα κατορθώσασα καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τῶν Μαγγάνων, εἰς ἃ εἶχε μετενεχθῇ ὁ βασιλεὺς, ἐπιτηδείαν ἀπομάκρυνσιν τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἐξηκολούθει διαβουκολῶν τὴν βασίλισσαν μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας. Τέλος δὲ τὸ ἀπόγευμα τῆς 15 Αὐγούστου 1118 ὁ βασιλεὺς ἐνόησεν, ὅτι ἐπίκειται τὸ μοιραῖον τέλος. Τότε δὲ κατὰ τὴν πιθανωτέραν τῶν διηγήσεων, ἣν προσεπάθησε νὰ ἐπικαλύψῃ, ἄλλως ἐκθέτουσα τὰ πράγματα, ἡ Ἄννα Κομνηνή, ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς, εἰσελθὼν ὁπωσδή-

ΕΙΡΗΝΗ Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΖΥΓΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ΕΠΙ ΕΛΑΣΜΑΤΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΥ ΝΥΝ ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΕΝ ΤΩι ΑΓΙΩι ΜΑΡΚΩι ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

ποτε πρὸς τὸν βασιλέα ἢ μᾶλλον κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ εἰσδύσας παρὰ τὴν κλίνην τοῦ μελλοθανάτου Ἀλεξίου ἔλαβε κατά τινα στιγμὴν ἀπουσίας τῆς Εἰρήνης παρὰ τοῦ θνήσκοντος πατρὸς τὸν βασιλικὸν δακτύλιον.

Ὁ Ἰωάννης ἦτο ἤδη ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης βασιλεύς. Περὶ τοῦ διαδήματος δὲ μᾶλλον ἢ περὶ τοῦ ἐκπνέοντος πατρὸς μεριμνῶν ἔσπευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰσαακίου ἔφιππος πρὸς τὰ μεγάλ' ἀνάκτορα. Πρῶτοι δ' ἐπευφημήσαντες αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκ τῶν Μαγγάνων ἐξόδου ὑπῆρξαν πρέσβεις τῶν Ἀβασγῶν, συνοδεύοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν θυγατέρα τοῦ ἰδίου βασιλέως, ἀγομένην εἰς βασιλεύουσαν ὡς νύμφην τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ καίσαρος Νικηφόρου Βρυεννίου.

Μάτην τὰ τελευταῖα πρὸς τὸν πνέοντα τὰ λοίσθια Ἀλέξιον παράπονα τῆς βασιλίσσης περὶ τοῦ υἱοῦ, ἀποσπῶντος τὸ διάδημα ἔτι ζῶντος τοῦ πατρός. Μάτην ἡ ὑπὸ τῶν φρουρούντων τὸ μέγα ἀνάκτορον Βαράγγων, ἀληθινῶν κερβέρων τῆς ἐννόμου βασιλείας, ἀντιταχθεῖσα παρακώλυσις τῆς εἰς αὐτὸ εἰσόδου τοῦ Ἰωάννου. Ἡ εἰς αὐτοὺς ἐπίδειξις τοῦ βασιλικοῦ δακτυλίου καὶ ἡ ἔνορκος διαβεβαίωσις τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς ἀφώπλισαν τοὺς πιστοὺς ἐκείνους φρουροὺς τῶν βασιλείων.

Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπέθνησκε μετὰ μακρὰν ἀγωνίαν ὁ Ἀλέξιος. Ἀλλ' ἡ περὶ τοῦ θρόνου μέριμνα ἦτο τὸ κύριον αἴσθημα τῶν περὶ τὸν γέροντα. Ὁ μὲν Ἰωάννης ἔγκλειστος ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐφρόντιζε πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχήν, φοβούμενος ἔτι τὰς ἐπιβουλὰς τῶν περὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν, ἡ δὲ Εἰρήνη ἔπνεε μένεα ἐπὶ τῷ ἐμπαιγμῷ ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ συζύγου. Οὕτω δὲ ὁ νεκρὸς τοῦ ἐνδόξου νικητοῦ τῶν Νορμαννῶν καὶ τῶν Τούρκων, ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν θεραπόντων, ἀθρήνητος καὶ ἄνευ τοῦ εἰωθότος βασιλείου κόσμου ἐτάφη τὴν ὑστεραίαν ἐν σπουδῇ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ. Ἀλλὰ τοὺς στεφάνους, ὧν ἐστέρησε τὸν θανόντα ἡ φίλαρχος ἀδιαφορία τῶν ἀγνωμόνων οἰκείων, καταθέτει ἀμαράντους ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη.

λη΄.

Ὁ Καλοϊωάννης.

Ὁ θέλων νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐκ τῆς διαγωγῆς τῆς ἐπιδειχθείσης παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἤθελεν ἀπατηθῆ μεγάλως. Ἡ μὲν ξενίζουσα φιλαρχία τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου ἦτο ἐπιβεβλημένη εἰς αὐτὸν κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ πατρὸς πρὸς στήριξιν τῆς δυναστείας. Τὴν δὲ μὴ συμμετοχὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ πατρὸς ἐπέβαλλεν αὐτῇ ἡ σιδηρᾶ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων εἰς αὐτόν, ἀναγκαζόμενον νὰ περιφρουρήσῃ τὸν οὔπω στηριχθέντα θρόνον. Πᾶσα δὲ ἀνατροπὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου διαταχθέντων, οἷα ἡ μελετωμένη ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ἄνναν Κομνηνήν, θὰ ἦτο αὐτόχρημα προδοσία πρὸς τὴν πατρίδα ἐν ἡμέραις καθ' ἃς ἐπεβάλλετο νὰ συνεχισθῇ ὁ ὑπὲρ ἀνορθώσεως τοῦ Βυζαντίου ἀγών, ὃν εἶχεν ἀναλάβει ὡς πρόγραμμα δυναστικὸν ἅμα καὶ ἐθνικὸν ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
ΕΙΚΩΝ
ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Πράγματι δ' ἡ παρακολούθησις τῆς ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ πολιτείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου πείθει πάντα εἰλικρινῶς, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὡς ἡγεμὼν ὑπῆρξε δραστήριος καὶ γενναῖος, ἀλλ' ἅμα δίκαιος καὶ χρηστός, εἶχε δὲ πραότητα χαρακτῆρος μεγάλην, δικαιολογοῦσαν τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ γεραίρων ἅμα καὶ ἀγαπῶν τὸν βασιλέα βυζαντιακὸς λαός, ἐπονομάσας Καλοϊωάννην.

Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἰωάννου ὑπῆρξεν ἡ γλυκύτης τῆς ἀγαστῆς αὐτοῦ συζύγου. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Οὔγγρων Λαδισλάου (1077-1095) Πυρίσκα, ἧς ὁ γάμος μετὰ τοῦ Ἰωάννου ἐτελέσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς, βασιλεύοντος τῶν Οὔγγρων τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Λαδισλάου καὶ ἐξαδέλφου τῆς Εἰρήνης Καλομανοῦ. Κατὰ δὲ τὸ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις κρατοῦν ἔθος ἡ ἐξ Οὐγγαρίας βασιλόπαις μετωνομάσθη ὡς σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Εἰρήνη, λαβοῦσα τὸ ὄνομα τῆς πενθερᾶς. Ὑπῆρξε δὲ γυνὴ σωφρονεστάτη καὶ ἐνάρετος εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ἀφιερώσασα εἰς τὴν εὐποιίαν ἅπαντα

τὸν βίον καὶ διαπωλῶσα πάντα τὰ ὑπάρχοντα εἰς εὐεργεσίας καὶ δωρεὰς πρὸς τοὺς δεσμίους. ᾠκοδόμησε δ' ὡς ὀρθόδοξος βασίλισσα τοῦ Βυζαντίου τὴν ἄλλοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν τοῦ Παντοκράτορος. Θανοῦσαν δὲ ὡς μοναχὴν ὀνόματι Ξένην κατέταξεν ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία εἰς τὰς ἁγίας, καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτῆς τῇ 13 Αὐγούστου, ἥτις εἶνε πιθανῶς ἡ ἡμέρα τοῦ ἐν ἔτει 1124 θανάτου τῆς ἀγαθῆς αὐτοκρατείρας. Ἐκ παρανοήσεως δέ, προελθούσης ἐκ τῆς ὁμωνυμίας πρὸς τὴν [illegible] χήραν Λέοντος τοῦ Χαζάρου καὶ μητέρα Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ τὴν ἀναστηλώσασαν τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἐσφάλησάν τινες νομίσαντες, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἁγιασθεῖσα εἶνε ἀντὶ τῆς συζύγου τοῦ Καλοϊωάννου ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκείνη Εἰρήνη.

Ἕνεκα δὲ τῆς γλυκύτητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ αὐτοκράτορος οὐδεμία ἐξυφάνθη κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς εἰκοσιπενταετοῦς αὐτοῦ ἀρχῆς συνωμοσία πλὴν μιᾶς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας, πρὶν ἢ συμπληρωθῇ τὸ πρῶτον αὐτῆς ἔτος. Προῆλθε δὲ αὕτη παρὰ τῆς φιλάρχου ἀδελφῆς Ἄννης, ἐμμενούσης εἰς τὴν πρόθεσιν νὰ ἀναδείξῃ βασιλέα τὸν ἴδιον σύζυγον Νικηφόρον τὸν Βρυέννιον. Ἐπέκειτο δ' ἡ παρὰ τῶν συνωμοτῶν ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου, αὐλιζομένου κατὰ τὸ μικρὸν ἀπέχον τῶν χερσαίων πυλῶν Φιλοπάτιον, ὅτε τὰ πάντα ἐματαιώθησαν ἕνεκα τῆς ἀπροθυμίας αὐτοῦ τοῦ Βρυεννίου. Οὗτος, ἐλαχίστην δεικνύων διάθεσιν πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὰ τεχνάσματα τῆς συζύγου, δὲν παρέστη κατὰ τὴν συντεθειμένην ὥραν· τὴν δὲ ὑστεραίαν ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατὰ τὴν συνωμοσίαν. Ἀλλ' ἐπιεικὴς ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς συνωμότας, δημεύσας μόνον τὰ ὑπάρχοντ' αὐτῶν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μάλιστα ἔνοχον, τὴν ἀδελφὴν Ἄνναν, ἀπήλλαξε πάσης ποινῆς ἐπὶ ταῖς παραστάσεσι τοῦ μεγάλου δομεστίκου Ἰωάννου Ἀξούχου, εἰς ὃν ἦτο ἕτοιμος νὰ δωρήσῃ τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἤρκεσε δὲ πράγματι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ὑπόμνησις τῶν συνδεόντων τὸν βασιλέα πρὸς τὴν ἔνοχον ἀδελφικῶν δεσμῶν, ὅπως ὁ Ἰωάννης συγχωρήσῃ τὴν Ἄνναν.

Ἡ δ' ἐπιείκεια ἐκείνη τοῦ Ἰωάννου, προσεπερχομένη εἰς τὴν περὶ τοῦ θρόνου ἀδιαφορίαν τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου, ἤμβλυνε τέλος καὶ τῆς Ἄννης τὴν φιλοδοξίαν, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ μήτηρ Εἰρήνη μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ υἱοῦ ἀπέσχε πάσης ἐναντίον αὐτοῦ ἐπιβουλῆς. Μετ' οὐ μακρὸν δὲ χρόνον ἥ τε μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ ἀπεχώρησαν ἐκ τῶν ἐγκοσμίων, γενόμεναι μοναχαὶ ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης ἐν

Κωνσταντινουπόλει ἔτι ζῶντος τοῦ Ἀλεξίου κτισθείσῃ μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης.

Τῆς μονῆς δὲ ταύτης περιεσώθη μέχρις ἡμῶν τὸ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τῆς Δουκαίνης διατυπωθὲν κτιτορικὸν τυπικόν, ἐξ οὗ βλέπομεν, ὅτι ἡ κτίσασ' αὐτὴν βασίλισσα ὥρισεν αὐτὴν εἰς ἀεὶ ἐλευθέραν καὶ αὐτοδέσποτον καὶ καθιέρωσεν εἰς κοινόβιον, ὁρίσασα εἰκοσιτέσσαρας τὰς ἐν αὐτῇ μοναζούσας καὶ διατάξασα ἐν λεπτομερείᾳ ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν διοίκησιν τῆς μονῆς, τὴν ἐκλογὴν τῆς ἡγουμένης, τὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων ἐν αὐτῇ διακονιῶν, τὴν τέλεσιν τῶν παντοίων ἀκολουθιῶν καὶ τὰ κατὰ τὰ κτήματα τὰ προσηλωθέντα εἰς τὴν μονήν.

Πλὴν τῆς συνωμοσίας ταύτης ἀδιατάρακτος διῆλθεν ἐν ἐσωτερικῇ εἰρήνῃ ἡ βασιλεία τοῦ Ἰωάννου. Τῆς δὲ ἀγαθῆς αὐτοῦ καρδίας δεῖγμα εἶνε ἡ μεγάλη ἀγάπη, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἰσαάκιον, ὅςτις ἐξηκολούθησε τιμώμενος ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀρχῆς σεβαστοκράτορος. Διὸ ἐκπλησσόμεθα βλέποντες ἐν μέσῳ τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους νέων ἀγώνων τοῦ Ἰωάννου τὸν Ἰσαάκιον ἐγκαταλείποντα τὸν ἀδελφὸν καὶ καταφεύγοντα μετὰ τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Μασούτ, τὸν δολοφόνον καὶ διάδοχον τοῦ Μελικσάχ. Ἀλλὰ βραχὺν χρόνον διήρκεσεν ἡ ἀποσκίρτησις αὕτη ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ὅςτις μετανοήσαντα καὶ ἐπανελθόντα ἐδέχθη προθύμως καὶ συγγνωμονικῶς εἰς τὰς ἀδελφικὰς ἀγκάλας τὸν ἀποστάτην. Μόνον δὲ ὅτε καὶ πάλιν ἀργότερον ἀπεδείχθη ὑπονομεύων ὁ Ἰσαάκιος τὸν ἀδελφὸν ἐξωρίσθη περὶ τὰ τέλη τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Ἡράκλειαν. Δὲν εἶχε δὲ ἄδικον οὕτω φερόμενος ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλως εἶχε πειραθῇ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνης τοῦ οἴκου τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δὴ ὁ υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννης, ὀργισθεὶς ἐναντίον τοῦ βασιλέως ἕνεκα μικρᾶς ἀφορμῆς, ἐγκατέλιπεν ἐξ αἰτίας ἑνὸς ἵππου τὸ βυζαντιακὸν κράτος καὶ τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ προετίμησε νὰ μεταστῇ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ προςέλθῃ εἰς τὸν μωαμεθανισμόν.

Τὴν δὲ ἀγάπην τοῦ πλήθους εἵλκυσεν ὁ Ἰωάννης καὶ εἰς τὴν ἀρίστην τῆς πολιτείας διοίκησιν οὐ μικρὸν συνετέλεσε διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνέθηκε τὴν ἀνωτάτην περὶ τῶν κοινῶν μέριμναν. Ἐξεῖχε δὲ μεταξὺ τούτων ὁ προμνημονευθεὶς Ἰωάννης Ἀξοῦχος. Ἦτο δὲ οὗτος ἀρχῆθεν Τοῦρκος τὸ γένος, καί, αἰχμαλωτισθεὶς ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, ὅτε κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν ἡ Νίκαια

εἶχε κυριευθῆ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν σταυροφόρων, εἶχε δωρηθῆ εἰς τὸν Ἀλέξιον. Βαπτισθεὶς δὲ Χριστιανὸς καὶ μετονομασθεὶς Ἰωάννης εἶχε συνανατραφῆ μετὰ τοῦ διαδόχου Ἰωάννου, οὗ ἦτο ὁμῆλιξ, καὶ ἔγεινε προσφιλέστατος εἰς αὐτόν. Τιμηθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύσαντος διὰ τῆς ἀρχῆς μεγάλου δομεστίκου ἐδικαίωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως, ἀναδειχθεὶς ἄριστος ἄρχων καὶ τυγχάνων τῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως πάντων διὰ τὰς περικοσμούσας αὐτὸν ἀρετάς. Τὴν δὲ ἀφοσίωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν δεικνύει καὶ ὁ ζῆλος μεθ' οὗ ἀνεμίχθη ὡς θεολογικὸς συγγραφεὺς εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησίας.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ προτερήματα, δι' ὧν ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς οὐ μόνον παρὰ τοῖς συγχρόνοις ἀπέβη ἀγαπητός, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων εἵλκυσε τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν εὐφημίαν. Οὐδὲ περιωρίσθη ὁ πρὸς τὴν ἀγαθότητα καὶ χρηστότητ' αὐτοῦ σεβασμὸς εἰς μόνους τοὺς ὁμογενεῖς, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Δύσιν τὴν μισήσασαν καὶ σκαιῶς συκοφαντήσασαν τὸν μέγαν αὐτοῦ πατέρα.

λθ'.

Ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς καὶ οἱ Τοῦρκοι.

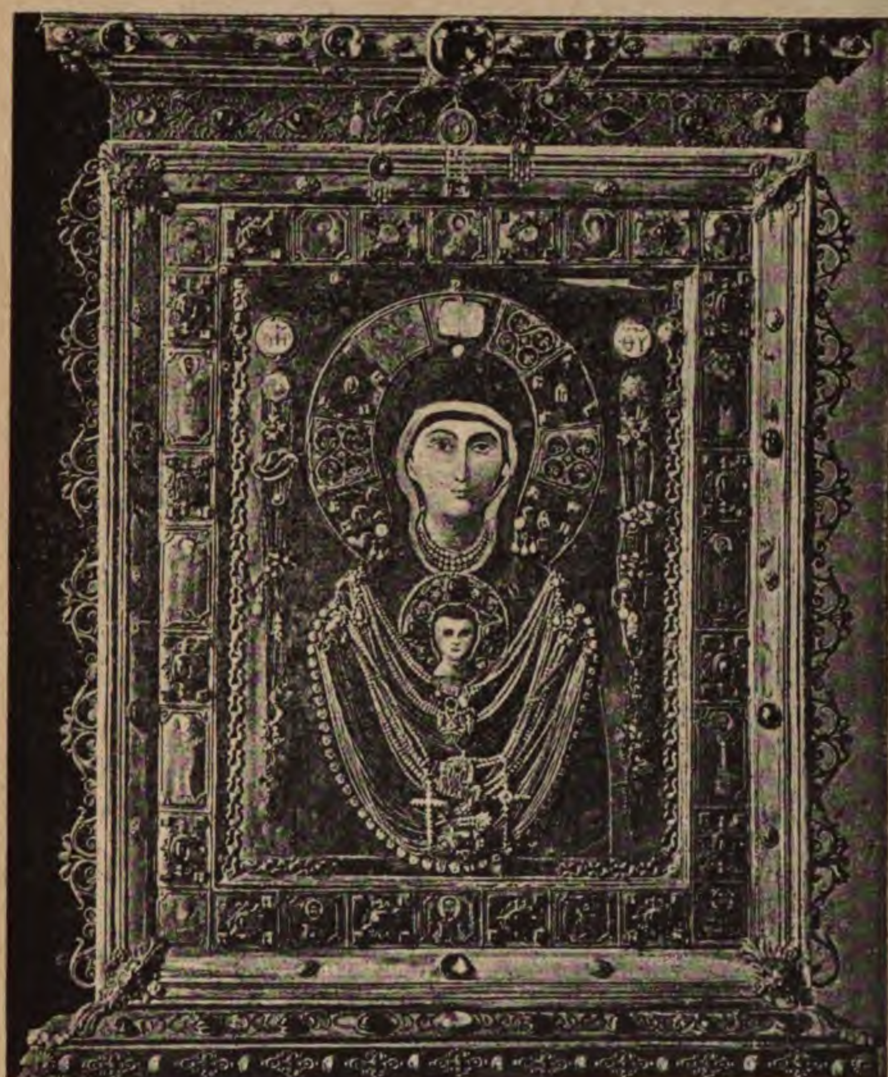
Μία τῶν κυρίων ἀρετῶν τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἡ πολεμικὴ δραστηριότης καὶ ἡ ἐν τῇ στρατηγίᾳ δεινότης καὶ καρτερία, εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ διατρανωθῇ ἤδη βραχὺν μετὰ τὴν ἀνάρρησιν χρόνον. Εὐλόγως δ' ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ τὰ μικρασιατικὰ πράγματα, καὶ ἐθεώρησε βασιλικὸν καὶ ἐθνικὸν αὐτοῦ καθῆκον νὰ συμπληρώσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀρξαμένην ἀπὸ τῶν Τούρκων ἐπιδρομέων κάθαρσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Κατήρξατο δὲ τοῦ ἔργου ἤδη ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βασιλείας τῷ 1119, ἐπιχειρήσας τὴν ἅλωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένης Λαοδικείας τῆς ἐν Φρυγίᾳ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔστειλε κατ' αὐτῆς ἀπὸ τῆς Φιλαδελφείας, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευσε, τὸν Ἀξοῦχον· ἔπειτα δὲ στρατεύσας αὐτὸς ἐκυρίευσε τὴν πόλιν, αἰχμαλωτίσας

ὀκτακοσίους Τούρκους μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως Πιχαρᾶ. Ἐκκαθάρας δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν Λαοδίκειαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νικηφόρος. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος 1120, διελάσας διὰ τῆς Φρυγίας, εἰσήλασεν εἰς τὴν Παμφυλίαν, καὶ διὰ στρατηγήματος τοῦ στρατηγοῦ Πακτιαρίου, οὗ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητής, ἐκυρίευσε τὴν δυσάλωτον Σωζόπολιν. Τραπεὶς δ' ἔπειτα πρὸς νότον, ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ διὰ κατακτήσεως πλείστων ἑτέρων πολιχνίων καὶ ἐρυμάτων τῆς Παμφυλίας καὶ Πισιδίας ἑλληνικωτάτων μέν, κατεχομένων δὲ ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Καὶ ἐπέστρεψε μὲν μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας καὶ πάλιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νέας ἐπιδρομῆς τῶν Πατζινάκων· ἀλλ' ἡ ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐπασχόλησις ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ πρὸς τοὺς Βενετοὺς περιπλοκαὶ δὲν ἐπήνεγκον τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ σχεδίου τῆς συστηματικῆς ἐκπολεμώσεως τῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν εὐθὺς μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πραγμάτων ἀναλαμβάνοντα καὶ πάλιν τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Σελδσούκους.

Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἀπησχολημένος ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμενοι εἶχον καταλάβει τὴν Κastάμονα, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Γερμανικοπόλεως, καὶ ὁρμῶντες ἐξ αὐτῆς ἐδῄουν τὰ περίχωρα καὶ ἐκάκουν τοὺς Ἕλληνας. Διὸ ὁ Ἰωάννης, διαβιβάσας τῷ 1125 εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸν στρατὸν καὶ διελάσας διὰ τῆς Βιθυνίας καὶ Παφλαγονίας, ἐκυρίευσε τὴν Καστάμονα. Ἐπιστρέφων δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέδειξε τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ καὶ εὐσέβειαν, παρασκευάσας μὲν ἅρμα ἀργυροῦν, διάκοσμον ὑπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων, ἀντὶ δὲ ἰδίου θριάμβου κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους καὶ Βουλγάρους πολέμου πομπεύσας ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου τεθρίππου εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, εἰς ἣν ἀνέφερε τὰς νίκας. Καὶ τοὺς μὲν χαλινοὺς τῶν ἵππων ἐκράτουν οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, προηγεῖτο δὲ πεζὸς ὁ αὐτοκράτωρ, κρατῶν τὸ σταυρικὸν σύμβολον. Προήλασε δὲ πανηγυρικῶς τὸ ἅρμα μέχρι τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ τῶν ἀγυιῶν τῆς βασιλευούσης, ἃς ἐκόσμουν πέπλοι χρυσοῦφεῖς καὶ περιπόρφυροι καὶ ὑφανταὶ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ τὰ πλήθη, ἐκρηγνύμενα εἰς ἐξάλλους κραυγὰς χαρᾶς, ἐστοιβάζοντο πυκνὰ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν καὶ

ΠΑΝΑΓΙΑ ΧΡΥΣΟΚΟΣΜΗΤΟΣ ΚΑΙ ΕΣΜΑΓΔΩΜΕΝΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΜΑ ΤΟΥ ΕΝΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ΕΝ ΤΩι ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩι
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑι

ὀκτακοσίους Τούρκους μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως Πιχαρᾶ. Ἐκκαθάρας δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν Λαοδίκειαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νικηφόρος. Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος 1120, διελάσας διὰ τῆς Φρυγίας, εἰςήλασεν εἰς τὴν Παμφυλίαν, καὶ διὰ στρατηγήματος τοῦ στρατηγοῦ Πακτιαρίου, οὗ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ εἰςηγητής, ἐκυρίευσε τὴν δυςάλωτον Σωζόπολιν. Τραπεὶς δ' ἔπειτα πρὸς νότον, ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ διὰ κατακτήσεως πλείστων ἑτέρων πολιχνίων καὶ ἐρυμάτων τῆς Παμφυλίας καὶ Πισιδίας ἑλληνικωτάτων μέν, κατεχομένων δὲ ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Καὶ ἐπέστρεψε μὲν μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας καὶ πάλιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νέας ἐπιδρομῆς τῶν Πατζινάκων· ἀλλ' ἡ ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐπασχόλησις ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ πρὸς τοὺς Βενετοὺς περιπλοκαὶ δὲν ἐπήνεγκον τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ σχεδίου τῆς συστηματικῆς ἐκπολεμώσεως τῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν εὐθὺς μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πραγμάτων ἀναλαμβάνοντα καὶ πάλιν τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Σελδσούκους.

Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἀπησχολημένος ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμενοι εἶχον καταλάβει τὴν Κασταμόνα, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Γερμανικοπόλεως, καὶ ὁρμῶντες ἐξ αὐτῆς ἐδήουν τὰ περίχωρα καὶ ἐκάκουν τοὺς Ἕλληνας. Διὸ ὁ Ἰωάννης, διαβιβάσας τῷ 1125 εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸν στρατὸν καὶ διελάσας διὰ τῆς Βιθυνίας καὶ Παφλαγονίας, ἐκυρίευσε τὴν Κασταμόνα. Ἐπιστρέφων δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέδειξε τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ καὶ εὐσέβειαν, παρασκευάσας μὲν ἅρμα ἀργυροῦν, διάκοσμον ὑπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων, ἀντὶ δὲ ἰδίου θριάμβου κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσσους καὶ Βουλγάρους πολέμου πεμπεύσας ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου τεθρίππου εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, εἰς ἣν ἀνέφερε τὰς νίκας. Καὶ τοὺς μὲν χαλινοὺς τῶν ἵππων ἐκράτουν οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, προηγεῖτο δὲ πεζὸς ὁ αὐτοκράτωρ, κρατῶν τὸ σταυρικὸν σύμβολον. Προήλασε δὲ πανηγυρικῶς τὸ ἅρμα μέχρι τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ τῶν ἀγυιῶν τῆς βασιλευούσης, ἃς ἐκόσμουν πέπλοι χρυσοϋφεῖς καὶ περιπόρφυροι καὶ ὑφανταὶ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ τὰ πλήθη, ἐκρηγνύμενα εἰς ἐξάλλους κραυγὰς χαρᾶς, ἐστοιβάζοντο πυκνὰ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν καὶ

ΠΑΝΑΓΙΑ ΧΡΥΣΟΚΟΣΜΗΤΟΣ ΚΑΙ ΕΣΜΑΓΔΩΜΕΝΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΜΑ ΤΟΥ ΕΝΔΕΚΑΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ΕΝ ΤΩι ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩι
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑι

τῶν ἑκατέρωθεν τῶν ἀγυιῶν καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἀνιδρυμένων ξυλίνων παραπηγμάτων καὶ ἰκρίων.

Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῇ ἀνακτήσει τῆς Κασταμόνος, ἥν, φονεύσας τὴν βυζαντιακὴν φρουράν, κατέλαβε μετ' οὐ πολὺ ὁ κρατῶν τῆς Καππαδοκίας καὶ κύριος Νεοκαισαρείας Τοῦρκος Τανισμάνιος, ἀδελφὸς τοῦ ἄλλοτε ἄρχοντος ἐν Νικαίᾳ Σουλεϊμάν. Ἀσθενῶν δ' ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτε συνέβη τὸ θλιβερὸν τοῦτο γεγονός, ἐπεχείρησεν ἅμα ἀναρρώσας τῷ 1126 νέαν στρατείαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Τανισμάνιος, κατεῖχε δὲ τὴν Κασταμόνα ὁ Τοῦρκος Μωάμεθ, ὢν ἐχθρὸς τοῦ σουλτάνου Ἰκονίου Μασούτ. Συμμαχήσας δὲ μετ' αὐτοῦ ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κασταμόνος μετ' ἐπικούρου στρατιᾶς παρασχεθείσης ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τὸν Μασοὺτ νὰ ἀποσύρῃ τὴν στρατιὰν αὐτοῦ, ἀποχωρήσασαν νύκτωρ ἐκ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοπέδου. Ἀνεπαρκεῖς δ' ἔχων δυνάμεις μετὰ τὴν παρασπονδίαν ταύτην ὁ Ἰωάννης ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βιθυνίαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ῥυνδάκου, ἔνθα διαχειμάσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Παφλαγονίαν μετὰ δυνάμεων ἰσχυροτέρων τὸ ἔαρ τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1127. Καὶ ἡ μὲν Κασταμὼν παρεδόθη· παραλαβὼν δ' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς προεχώρησεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλατίας καὶ ἐξεπολιόρκησε τὴν Γάγγραν, ἐν ᾗ ἀφῆκε φρουράν. Ἀλλ' ὅτ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπελθόντες παμπληθεῖς οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἐκ νέου τὴν πόλιν.

ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
Ο ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ
ΕΙΚΩΝ
ΤΟΥ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

Οὕτως ἐναλλάσσουσα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ πρώτου τούτου πολέμου τοῦ Ἰωάννου ἐναντίον τῶν Τούρκων. Καὶ πᾶσα μὲν νέα αὐτοῦ ἐπιχείρησις ἦγεν εἰς ἀξίαν λόγου νίκην καὶ εἰς ἀνακτήσεις πόλεων ἑλληνικῶν· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἶχον οὐ μικρὰν ἀντοχὴν καὶ δυνάμεις ἐπαρκεῖς, ὥςτε νὰ ἐπανέρχωνται καὶ πάλιν μετὰ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ χωρία, ὅθεν εἶχον ἐξωσθῇ. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη νέας ἐκστρατείας τοῦ Ἰωάννου πρὸς ματαίωσιν τῆς νέας τῶν Σελδσούκων ἐγκαταστάσεως. Ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ στρατεῖαι τοῦ βασιλέως ἤρκουν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅπως ἐκφοβήσωσι τοὺς Τούρκους καὶ ἀναστείλωσι τὰς προόδους αὐτῶν, ἕως δυνηθῇ ὁ Ἰω-

άννης νὰ ἐπιχειρήσῃ συστηματικώτερον τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ μόνον μετὰ δεκαετὲς διάλειμμα ἠδυνήθη νὰ πράξῃ, ἀπασχοληθεὶς ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὑπὸ ἄλλων πολέμων καὶ ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, ἅτινα ἐδέοντο οὐχ ἧττον τῆς προσοχῆς αὐτοῦ.

μ'.

Πατζινάκαι, Σέρβοι, Οὖγγροι.

Εἴδομεν τὸν Ἰωάννην ἀναγκασθέντα νὰ ἐπιστρέψῃ τῷ 1120 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς δευτέρας ἐπὶ τοὺς Τούρκους στρατείας ἕνεκεν ἐπιδρομῆς τῶν Πατζινάκων εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος. Τριάκοντα ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκείνης παρὰ τὸ Λεβούνιον τῆς Θράκης νίκης τοῦ Ἀλεξίου τῇ 29 Ἀπριλίου 1091, ὅτε οἱ Πατζινάκαι εἶχον ὑποστῇ οἰκτρὰν πανωλεθρίαν. Ἀλλὰ μεθ' ὁρμῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν τῶν προτέρων ἐκείνων ἡμερῶν, καθ' ἃς ἐσείετο πρὸ τῆς ἥττης ἐκείνης ὑπὸ τοῦ ἀμαξοβίου ἐκείνου ἔθνους ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία, ἐπεχείρησε τῷ 1121 νέαν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐπιδρομὴν ἡ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αὐξηθεῖσα νέα τῶν Πατζινάκων γενεά. Ἡ Μακεδονία δὲ ὑπῆρξεν ἰδίως ἡ κονίστρα τῶν δῃώσεων καὶ τῆς ἐρημώσεως ἣν ἐπῆγον οἱ ἀκάθεκτοι βάρβαροι. Ὁ δὲ Ἰωάννης, μνήμων τῶν ἀρχαίων ἐκείνων δεινῶν ἡμερῶν, ἔσπευσε νἀποκρούσῃ τοὺς ἐκ τῶν ἐπιδρομέων ἀπειλουμένους μεγάλους κινδύνους.

Πρὶν δ' ἢ ἀναλάβῃ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν, ἐπεχείρησε πολιτικώτατα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πατρὸς τὴν διάσπασιν τῶν ἀντιπάλων. Καὶ δὴ ἐκ τῆς μακεδονικῆς Βερροίας, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευσε καὶ διεχείμασεν, ὑπενόμευσε τοὺς εἰς ἴδια στρατήγια διεσπαρμένους φυλάρχους τῶν Πατζινάκων, καὶ κατώρθωσε νἀποσπάσῃ δι' ὁμογλώσσων ἀπεσταλμένων ἀπὸ τῆς κοινῆς συμπράξεως τινὰς τῶν τὰ πρῶτα παρ' αὐτοῖς φερόντων. Ἀσκήσας δὲ πρὸς τούτοις ἐν τῷ μεταξὺ τὴν στρατιὰν ἐπῆλθε τῷ 1022 κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν, καίπερ γενναίως ἀγωνισθέντας. Ἐν τούτοις δ' οἱ Πατζινάκαι ὑποχωρήσαντες ὠχύρωσαν τὸ στρατόπεδον διὰ τῶν ἁμαξῶν, ἃς ἐκάλυψαν διὰ βυρσῶν βοείων καὶ συνέδεσαν πρὸς ἀλλήλας οὕτως, ὥστε δι' αὐτῶν ἀπετελέσθη στερρὸν τεῖχος, ἐν ᾧ ἐνέκλεισαν

τας γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα. Συγκροτηθείσης δὲ περὶ τὰς ἁμάξας ἐκείνας μάχης κρατερᾶς, καθ' ἣν ἐπρωταγωνίστησεν αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἐπετεύχθη ἡ διάσπασις καὶ διὰ τῶν πελέκεων καταστροφὴ τοῦ ἐρύματος ἐκείνου διὰ τῆς ἀνδραγαθίας τῶν Βαράγγων. Ἐπὶ τούτοις δ' οἱ ἀνυπεράσπιστοι Πατζινάκαι, οὐδεμίαν δυνάμενοι νἀντιτάξωσιν ἀντίστασιν, τοῦτο μὲν ἐτράπησαν εἰς φυγήν, τοῦτο δ' ἐζωγρήθησαν ἢ ἐσφάγησαν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν πολλοὶ τῶν ὑπολειφθέντων προσελθόντες εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐδήλωσαν πίστιν εἰς αὐτόν· καί τινες μὲν αὐτῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων κατετάχθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιάν, ἄλλοι δ' ἐγκατεστάθησαν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ὡς γεωπόνοι. Ἐπὶ δὲ τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ καθιερώθη ἀναμνηστήριος τελετὴ ἐπὶ μακρὸν ἑορταζομένη καὶ λεγομένη τῶν Πατζινάκων.

Ἀνάλογος δὲ ὑπῆρξε μικρὸν ὕστερον καὶ ἡ τύχη τῶν Σέρβων, οἵτινες εἰσβαλόντες εἰς τὸ βυζαντικὸν ἔδαφος κατέλαβον τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Ῥάσον, δειλῶς ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν φύλαξιν αὐτοῦ Κριτόπλου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐτιμώρησε μὲν προσηκόντως τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν προσφυγόντ' ἀνάξιον ἐκεῖνον, πομπεύσας διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ ὄνου γυναικείαν ἐνδεδυμένον στολήν, στρατεύσας δ' ἐν τάχει ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ἐπιδρομεῖς. Τοὺς δὲ παμπληθεῖς αἰχμαλώτους διεβίβασεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νικομηδείας, καὶ τινὰς μὲν ἐγκατέμιξεν εἰς τὴν στρατιάν, τινὰς δ' ἐγκατέστησεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς γεωπόνους, ἐνισχύων οὕτω τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων παθούσας χώρας καὶ συντελῶν εἰς τὴν δι' ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας αὔξησιν τῆς εὐημερίας αὐτῶν.

Τῷ δὲ 1124 ἠναγκάσθη ὁ Ἰωάννης νὰ ἐπιχειρήσῃ πόλεμον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Φιλικαὶ μὲν εἶχον ὑπάρξει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξίου αἱ πρὸς τοὺς Οὔγγρους σχέσεις τῶν Βυζαντινῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον συνεδέθη τῶν δύο ἐθνῶν ἡ φιλία διὰ τοῦ μετὰ τῆς Πρίσκας γάμου τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλὰ δυναστικὴ μεταβολή, ἐπελθοῦσα ἐν Οὐγγαρίᾳ, διετάραξε τὰ πράγματα. Καλομάνης ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔγγρων καὶ ἐξάδελφος τῆς βασιλίσσης τοῦ Βυζαντίου Εἰρήνης ἐτύφλωσε τὸν ἀδελφὸν Ἀλμούζην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βελάν, θέλων παρὰ τὰ καθεστῶτα ἐν Οὐγγαρίᾳ νόμιμα, καθ' ἃ τὸν ἀδελφὸν [illegible] ρὰς προτιμώμενος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ, νὰ ἀναγο[illegible] τὸν ἴδιον υἱὸν Στέφανον Β', ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη [illegible] Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο κατεδείκνυεν τὴν ἐνέργειαν [illegible]

μεγάλης δυνάμεως των τότε χρόνων καὶ τὴν δραστηριότητα ἅμα καὶ εὐγένειαν τοῦ Ἰωάννου ἡ χάριν τῆς συζύγου ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Οὐγγαρίας ὡς προστάτου τῶν δικαίων τοῦ Βελᾶ. Δὲν ἔλειπον δ' ἄλλως ἀμφοτέρωθεν προφάσεις πολέμου. Καὶ δὴ οἱ Οὗγγροι, παραπονούμενοι, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Βρανιτζόβης, κειμένης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μάργου, ἐπετίθεντο λῃστρικῶς ἐναντίον τῶν αὐτόσε χάριν ἐμπορίας μεταβαινόντων Οὔγγρων, ἐξεπόρθησαν μὲν τῷ 1124 ταύτην τὴν πόλιν, κατέστρεψαν δὲ καὶ τὸ πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 1064 πάλιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους περιελθὸν Βελιγράδιον καὶ ἔκτισαν ἀντ' αὐτοῦ τὸ Ζεύγμινον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Σεμλῖνον, προχωρήσαντες μέχρις αὐτῆς τῆς Σαρδικῆς, ἤτοι τῆς σημερινῆς Σοφίας.

Ὁ δὲ Ἰωάννης τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς περιωρίσθη εἰς ἄμυναν τῶν παρόδων τῆς Θρᾴκης, ἔπειτα δέ, συναθροίσας ἐπαρκεῖς δυνάμεις, ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν Οὔγγρων τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς γῆς, τοῦτο δὲ διὰ στόλου, εἰσπλεύσαντος ἀπὸ τοῦ Πόντου εἰς τὸν Ἴστρον καὶ διαβιβάσαντος πέραν τοῦ ποταμοῦ μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς. Διαπεράσας δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν Ἴστρον ἐπανήγαγε τὴν στρατιὰν νικηφόρον καὶ ὑπέταξε τὴν μεταξὺ τοῦ Σάου καὶ τοῦ Ἴστρου χώραν, ἐκυρίευσε δ' ἔπειτα τὸ Ζεύγμινον καὶ τὸ φρούριον Χράμον. Ἡ δ' ἐπὶ τούτοις μετὰ τῶν Οὔγγρων ὁμολογηθεῖσα τῷ 1126 εἰρήνη ἐπεστέγασε μεγάλας ἀληθῶς νίκας τοῦ Ἰωάννου, καθ' ἃς ἐπεδείχθη μέχρι καὶ πέραν τοῦ Ἴστρου ἡ δύναμις τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων.

μα'.

Ῥῆξις πρὸς τὴν Βενετίαν.

Ἡ πρὸς τοὺς Πισάτας προσπέλασις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἡ γενομένη διὰ τῆς μετ' αὐτῶν τῷ 1111 ὁμολογηθείσης συνθήκης ἐδείκνυε τὴν ἀρχομένην ἀπέχθειαν τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν ὑπερήφανον Βενετίαν. Αὕτη, καίπερ ὅλως ἐξαιρέτων τυχοῦσα παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐμπορικῶν προνομίων, καθίστατο ἐπαχθὴς διὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν ὑπ' αὐτῆς εἰς ἀντάλλαγμα τῆς μετὰ τῶν Βυζαντίνων συμμαχίας προβαλλομένων. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν σταυ-

ροφοριῶν καὶ ἡ Βενετία ἤρξατο ἀχθομένη ἐπὶ τῇ συμπράξει μετὰ τῶν Βυζαντίνων ἐξ ὅτου διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν κατέχοντας σταυροφόρους. Διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τῶν χωρῶν ἐκείνων ἠνοίγοντο εἰς τὸ βενετικὸν ναυτικὸν νέαι ἐμπορικαὶ ὁδοί, ἃς ἐφαίνετο κλείουσα ἡ μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν σταυροφόρων διάστασις. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, βαρύτατον κατηνέχθη κατὰ τῆς Βενετίας τραῦμα διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς μετὰ τῶν Πισατῶν συνθήκης τοῦ Ἀλεξίου. Καὶ ζῶντος μὲν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου δὲν ἐξώθησαν τὰ πράγματα οἱ Βενετοί. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἰωάννης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐθεώρησεν ἀξιοπρεπὲς ἅμα καὶ δυνατὸν νἀφαιρέσῃ τελείως ἢ μειώσῃ κατὰ μικρὸν τὰ εἰς τοὺς ἐκ τῆς Δύσεως ναυτίλους καὶ ἐμπόρους χορηγηθέντα προνόμια καὶ ἀναδείξῃ αὐταρκέστερον τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ἐπῆλθε μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βενετίας ἡ ἀναπόφευκτος ῥῆξις.

Ὁ δόγης τῆς Βενετίας Δομίνικος Μικιέλ, βλέπων ὁσημέραι ἐλαττούμενον τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀξίωμα τῆς Βενετίας ἕνεκα τῆς ἀγερωχίας ἐκείνης τοῦ Ἰωάννου, ἔστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις, ἀξιῶν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐπὶ Ἀλεξίου συνθήκης. Ἐπὶ δὲ τῇ ἀρνήσει τοῦ Ἰωάννου ὠργίσθησαν σφόδρα οἱ Βενετοί, καὶ βενετικὸς στόλος, πλεύσας εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν τῷ 1122, ἐπελήφθη τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νἀπάρωσιν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι, μετακληθέντες ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Παλαιστίνην ὑπὸ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, οἵτινες, ζωγρηθέντος τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου Β' (1118—1131), ἐταλαιπωροῦντο δεινῶς ὑπὸ τῶν ἐξ Αἰγύπτου Σαρακηνῶν, καὶ αὐτὴν τὴν Ἰόππην καταλαβόντων. Σπεύσαντες δὲ τότε οἱ Βενετοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἐξ Αἰγύπτου ἐκείνους ἐπιδρομεῖς, ἀπηλευθέρωσαν τὴν Ἰόππην καὶ συνέπραξαν εἰς τὴν μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν ἅλωσιν τῆς Τύρου, ἥτις βραχὺν μόνον χρόνον προηγήθη τῆς ὑπὸ τοῦ Τιμουρτὰς ἐπὶ τακτοῖς ὅροις ἀπολυτρώσεως τοῦ Βαλδουίνου.

Ἐπιστρέφοντες δ' οἱ Βενετοὶ ἐκ τῆς Συρίας τῷ 1124 δὲν ἠμέλησαν νὰ δηώσωσι τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Καὶ δή, τῶν Ῥοδίων ἀρνηθέντων νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς ἐπιτήδεια, ὁ δόγης κατέλαβε καὶ ἐλαφυραγώγησε τὴν Ῥόδον. Ἔπειτα δ' ἐπιτεθέντες ἐναντίον τῆς Χίου ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, ἧς καὶ ἐκράτησαν καθ' ἅπαντα τὸν χειμῶνα τοῦ 1124 πρὸς τὸ 1125. Ἐξ αὐτῆς δ' ἐδῄουν τὴν Σά-

μον, τὴν Λέσβον, τὴν Πάρον καὶ τὴν Ἄνδρον. Τέλος δ' ἀπαίροντες τὸ ἔαρ τοῦ 1125 ἐλαφυραγώγησαν τὴν Μεθώνην καὶ κατέλαβον αὐτήν, θέλοντες νὰ ἔχωσιν ἐν Πελοποννήσῳ σταθμὸν κατὰ τοὺς πλόας αὐτῶν πρὸς τὴν Συρίαν, πρὸς ἣν συνεδέθησαν διὰ νέων συμφερόντων καὶ ἀνταλλαγμάτων τῆς παρασχεθείσης ἐπικουρίας, ὧν ἔτυχον παρὰ τῶν σταυροφόρων. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ἀδυναμία τῶν Βυζαντίνων δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἰωάννην νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς τῶν Βενετῶν, αἵτινες ἐξηκολούθησαν καὶ τῷ 1126, ὅτε κατέλαβον τὴν Κεφαλληνίαν.

Μόνον διὰ γενναίας μερίμνης περὶ ταχείας πήξεως μεγάλου στόλου θὰ ἠδύνατο ὁ Ἰωάννης νὰ περιστείλῃ τὰς λαφυραγωγικὰς καὶ κατακτητικὰς ἐκείνας τάσεις τῶν θαλασσοκρατούντων εὐπατριδῶν τῆς Βενετίας. Ἀλλά, μὴ δυνάμενος, καθ' ἃ φαίνεται, νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν ἕνεκα τῶν πολλῶν συγχρόνως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν βαρεῖαι ἦσαν αἱ δαπάναι, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς Βενετοὺς χάριν ἀποφυγῆς μεγαλειτέρων κινδύνων. Διὸ μετὰ προηγηθείσας πρὸς τὸν γηραιὸν δόγην διαπραγματεύσεις, αἵτινες διηυκολύνθησαν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πάπα Ὀνωρίου Β' (1124—1130), ἀνενέωσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1126 τὴν ἐπὶ τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου ὁμολογηθεῖσαν μετὰ τῆς Βενετίας συνθήκην χωρὶς νὰ παύσῃ πιστῶς τηρῶν τὰ πρὸς τοὺς Πισάτας ὑπὸ τοῦ πατρὸς συντεθειμένα. Οὕτω δ' ἔκτοτε εἰρηνικαὶ ὑπῆρξαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ αἱ πρὸς τὴν Δύσιν σχέσεις.

μβ'.

Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ ἡγεμονία Ἀντιοχείας.

Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Νορμαννοῦ Βοημούνδου εἶχε ματαιώσει τὴν ἀποκατάστασιν εἰρηνικῶν σχέσεων τῶν ἐν Συρίᾳ σταυροφόρων διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐξαρτήσεως τῆς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὰς ἀξιώσεις τὰς διατυπωθείσας διὰ τῆς ἐν Δεαβόλει συνθήκης ἐκείνης τοῦ 1108. Πεσόντος δὲ τῷ 1129 τοῦ ἡγεμόνος Ἀντιοχείας Βοημούνδου Β' ἐν ἀγῶνι κατὰ Ζεγγῆ τοῦ σουλτάνου Χαλεπίου ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀντιοχείας περιῆλθεν

εἰς τὸν Ῥαϊμοῦνδον, υἱὸν τοῦ κόμιτος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Πικτονίας (Poitou) Γουλιέλμου Θ', εἰς ὃν καὶ προσηνέχθη ὡς σύζυγος ἡ ἀνήλικος θυγάτηρ τοῦ θανόντος Βοημούνδου Β' Κωνσταντία ὑπὸ τοῦ ἐπιτροπεύοντος αὐτὴν βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Φούλκωνος τοῦ Ἀνδηγαυοῦ (1131—1143). Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ κόρη εἶχε προταθῆ πρὸ τῆς εἰς Συρίαν ἐκ Γαλλίας μεταβάσεως τοῦ Ῥαϊμούνδου ὑπὸ τῆς χήρας μητρὸς Ἐλίζης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην ὡς σύζυγος τοῦ νεωτάτου τῶν υἱῶν αὐτοῦ Μανουήλ. Ἡ δὲ ἀποτυχία τῆς τοιαύτης κηδεστίας, δι' ἧς ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀντιοχείας ἤθελε περιέλθει καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνενέωσε τὴν πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἐχθρότητα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποφασίσαντος τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τοῦ Ῥαϊμούνδου.

Ἀφορμὴν δὲ πρὸς τοῦτον τὸν πόλεμον ἔδωκαν ἐκραγεῖσαι γειτονικαὶ ἔριδες μεταξὺ τῶν ἐν Παμφυλίᾳ Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων, ὄντων συμμάχων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ Φράγκων. Ἦρχε δὲ τῶν Κιλίκων Ἀρμενίων ἐν τῷ τότε χρόνῳ, περιβληθεὶς τὴν προσωνυμίαν βασιλέως τῆς Ἀρμενίας, Λέων ὁ Α', ὃν Λεβούνην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, ὅστις ἠπείλει τὴν ἐν Κιλικίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Καλύκαδνον Σελεύκειαν, πόλιν ἥτις ἀνέκαθεν ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δὲ κίνδυνος οὗτος, προστιθέμενος εἰς τὰς ἀπωλείας, ἃς ἤδη πρότερον εἶχεν ὑποστῆ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ἔπεισε τὸν Ἰωάννην νἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἑλληνικῶν πολισμάτων, ἀναγκαιότατον ἅμα καὶ δυνατὸν μετὰ τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεγάλην διὰ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου ἐπέκτασιν καὶ ἀναθάρρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Παρασκευάσας δ' ὁ Ἰωάννης ἱκανὰς δυνάμεις καὶ συμπαραλαβὼν τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Γάγγρας καὶ τῆς Καστάμονος εἰς τὴν στρατιὰν αὐτοῦ καταταχθέντας Τούρκους πρὸς χρονίαν στρατείαν, ἐξεκίνησε τὸν Ἀπρίλιον 1137 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐτράπη εἰς τὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διελθὼν δὲ ἀμαχητεὶ τὰς Κιλικίας πύλας, κατέλαβε τὰ Ἄδανα, τὴν Μοψουεστίαν, τὴν Ταρσόν, καὶ ἐκάθηρε σύμπασαν τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ [illegible] ἐπιδρομέων. Μετὰ δὲ τὴν νικηφόρον ταύτην πορείαν, [illegible] τὴν Κιλικίαν στρατείας Νικηφόρου τοῦ Φωκ[illegible] Ἀναζάρβου, πόλεως ὀχυρᾶς, ἐκτ[illegible]

σπανιζόντων ἤδη τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἀρχομένης λειψυδρίας, ἠναγκάσθη νὰ ἀποστῇ τῆς ἐκπολιορκήσεως. Τραπεὶς δ' εἰς τὸ Σέζερ τῆς Μεσοποταμίας κατώρθωσε μετὰ μεγάλης ταλαιπωρίας καὶ πολλῆς ἐπιμονῆς νὰ κυριεύσῃ τὸν ἐξωτερικὸν περίβολον τῆς πόλεως. Ἀντεχόντων δὲ τῶν πολιορκουμένων καρτερικῶς ἐν τῇ ἀμύνῃ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἐπέκειτο καὶ τούτου ἡ ἅλωσις, ὅτε ἀγγελίαι περιαδόμεναι περὶ κυκλώσεως τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠνάγκασαν τὸν Ἰωάννην νὰ ἀναζεύξῃ. Ἀλλὰ πρὸ τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας, συνδιαλλαγεὶς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ἔλαβε παρ' αὐτῶν πολυτιμότατα δῶρα, ἐν οἷς καί τινα τῶν λαφύρων ἅτινα ἐλέγοντο κατέχοντες οἱ Σαρακηνοὶ τῆς πόλεως παρὰ τῶν προγόνων, νικησάντων τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν τὸν Διογένην.

Αἱ ἀποτυχίαι δὲ αὗται προήρχοντο κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀντιπράξεως τοῦ Ῥαϊμούνδου καὶ τοῦ Ἰοσκελίνου, οἵτινες, καίπερ συστρατεύοντες μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπεδείχθησαν πολὺ μᾶλλον κωλυσιεργοὶ ἢ σύμμαχοι εἰλικρινεῖς. Ἀπροθύμως δὲ συμμετεῖχον τῆς στρατείας ὁ Ῥαϊμοῦνδος καὶ ὁ Ἰοσκελῖνος ἢ καὶ αὐτόχρημ' ἀντέπραττον εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἅτε μὴ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκης καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Ἀντιοχείας πρὸς τὴν περὶ τὸ μεσόγειον καὶ ἀπώτερον Χαλέπιον χώραν, ἥτις ἦτο πολὺ μᾶλλον ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν βαρβάρων κινδύνους.

Τὴν ἀνειλικρίνειαν δὲ ταύτην ἐπωφελούμενος ὁ Ζεγγῆς, ὃν Σαγκῆν ὀνομάζει ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ἐπέπεσε μετὰ τουρκικῆς στρατιᾶς ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου μετὰ τὴν ἀνάζευξιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Σέζερ. Ἀλλά, διαφυγὼν τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ, διεσώθη αἰσίως εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Πανηγυρικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἴσοδος τοῦ Ἰωάννου, συνοδευομένου ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀκολουθούντων τὸν πατέρα κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἠξίωσε πλήρη ἐλευθερίαν κινήσεως, ὅπως, καθιστάνων τὴν Ἀντιόχειαν ὁρμητήριον τοῦ πολέμου καὶ διαχειμάζων ἐν αὐτῇ δίκην κυρίου, ἐξορμήσῃ ἔπειτα ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς λοιπῆς Συρίας. Αἱ δὲ ἀξιώσεις αὗται τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐκίνησαν εἰς ἀντενέργειαν τὸν Ῥαϊμοῦνδον, ὑπονομευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰοσκελίνου. Ἕνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου παρεσκευάσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τῶν

Λατίνων ἐπιτηδείως στάσις ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ τό γε νῦν ἔχον εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἐξ ἧς ἀπουσίαζεν ἤδη δύο ἔτη, καὶ ἀναβάλῃ τὴν προσήκουσαν ἐκδίκησιν εἰς εὐθετωτέρους καιρούς.

μδʹ.

Νέοι πόλεμοι πρὸς τοὺς Τούρκους.

Μικρὰ ὑπῆρξε μετὰ τὴν ἐξ Ἀντιοχείας ἐπιστροφὴν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ᾽ ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων εἰς τὰς περὶ τὸν ποταμὸν Σαγγάριον χώρας ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλιν τῷ 1139, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἀπὸ δεκαετίας διακοπὲν ἔργον τῆς συστηματικῆς τῶν Τούρκων καταπολεμήσεως. Καίπερ δὲ κατεχόμενος ὑπὸ σωματικῆς καχεξίας, διέβη ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἅμα δὲ τῇ διαβάσει αὐτοῦ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις τῶν πολεμίων, ὥστε, διωχθέντες καὶ πολλὰς ἀποβαλόντες ἀγέλας θρεμμάτων, ἃς εἶχον λαφυραγωγήσει, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον, παρὰ τὸν ποταμὸν Ῥύνδακον, ἔνθα διέταξε τὴν συνάθροισιν στρατιᾶς ἁπανταχόθεν, ὅπως ἐπιχειρήσῃ ἄνευ διακοπῆς τὴν ἐξακολούθησιν πολέμου ἀμειλίκτου. Ἀδιαφορῶν δὲ πρὸς τὰ παράπονα καὶ τὰς μεμψιμοιρίας τῶν ἐκ τῶν μακρῶν στρατειῶν κεκοπιακότων στρατιωτῶν, παρεσκεύαζεν ἀνενδότως τὸν πόλεμον, θέλων νἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς εἰς τὸ θέμα Ἀρμενιακῶν εἰσορμήσαντας βαρβάρους. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐπεχείρησε τὴν καθυπόταξιν τοῦ τὴν Τραπεζοῦντα ἰδιοποιησαμένου Κωνσταντίνου Γαβρᾶ. Ἀλλὰ μετὰ μεγάλης δυσχερείας καὶ οὐκ ἄνευ κινδύνων κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν Πόντον διὰ τῆς Παφλαγονίας, ἣν καθίστανεν ἐπισφαλῆ ὁ μετὰ τὴν κατάκτησιν μέρους τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἐγκαθιδρυθεὶς ἐν Νεοκαισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας Τοῦρκος Μωάμεθ, ἕλκων τὸ γένος ἐκ τοῦ Τανισμανίου.

Καὶ ὅτε δὲ τέλος, μόλις περὶ τὰς χειμερίους τροπὰς τοῦ 1139, ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόντου Κιντήν, μεγάλας ὑπέστη ταλαιπωρίας καὶ εἰς πολλοὺς ἐξετέθη κινδύνους ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Καππαδοκίας καὶ πάσχων ἐκ τοῦ δριμέος ψύχους καὶ

τῶν ἑκατέρωθεν τῶν ἀγυιῶν καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἀνιδρυμένων ξυλίνων παραπηγμάτων καὶ ἰκρίων.

Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῇ ἀνακτήσει τῆς Κασταμονος, ἥν, φονεύσας τὴν βυζαντιακὴν φρουράν, κατέλαβε μετ' οὐ πολὺ ὁ κρατῶν τῆς Καππαδοκίας καὶ κύριος Νεοκαισαρείας Τοῦρκος Τανισμάνιος, ἀδελφὸς τοῦ ἄλλοτε ἄρχοντος ἐν Νικαίᾳ Σουλεϊμάν. Ἀσθενῶν δ' ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτε συνέβη τὸ θλιβερὸν τοῦτο γεγονός, ἐπεχείρησεν ἅμα ἀναρρώσας τῷ 1126 νέαν στρατείαν εἰς τὴν Μικράν Ἀσίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Τανισμάνιος, κατεῖχε δὲ τὴν Κασταμονα ὁ Τοῦρκος Μωάμεθ, ὢν ἐχθρὸς τοῦ σουλτάνου Ἰκονίου Μασούτ. Συμμαχήσας δὲ μετ' αὐτοῦ ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κασταμονος μετ' ἐπικούρου στρατιᾶς παρασχεθείσης ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τὸν Μασοὺτ νἀποσύρῃ τὴν στρατιὰν αὐτοῦ, ἀποχωρήσασαν νύκτωρ ἐκ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοπέδου. Ἀνεπαρκεῖς δ' ἔχων δυνάμεις μετὰ τὴν παρασπονδίαν ταύτην ὁ Ἰωάννης ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βιθυνίαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ῥυνδάκου, ἔνθα διαχειμάσας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Παφλαγονίαν μετὰ δυνάμεων ἰσχυροτέρων τὸ ἔαρ τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1127. Καὶ ἡ μὲν Κασταμων παρεδόθη· παραλαβὼν δ' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς προεχώρησεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλατίας καὶ ἐξεπολιόρκησε τὴν Γάγγραν, ἐν ᾗ ἀφῆκε φρουράν. Ἀλλ' ὅτ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπελθόντες παμπληθεῖς οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἐκ νέου τὴν πόλιν.

ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
Ο ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ
ΕΙΚΩΝ
ΤΟΥ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΥ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

Οὕτως ἐναλλάσσουσα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ πρώτου τούτου πολέμου τοῦ Ἰωάννου ἐναντίον τῶν Τούρκων. Καὶ πᾶσα μὲν νέα αὐτοῦ ἐπιχείρησις ἦγεν εἰς ἀξίαν λόγου νίκην καὶ εἰς ἀνακτήσεις πόλεων ἑλληνικῶν· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἶχον οὐ μικρὰν ἀντοχὴν καὶ δυνάμεις ἐπαρκεῖς, ὥστε νὰ ἐπανέρχωνται καὶ πάλιν μετὰ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰ χωρία, ὅθεν εἶχον ἐξωσθῆ. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη νέας ἐκστρατείας τοῦ Ἰωάννου πρὸς ματαίωσιν τῆς νέας τῶν Σελδσούκων ἐγκαταστάσεως. Ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ στρατεῖαι τοῦ βασιλέως ἤρκουν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅπως ἐκφοβήσωσι τοὺς Τούρκους καὶ ἀναστείλωσι τὰς προόδους αὐτῶν, ἕως δυνηθῇ ὁ Ἰω-

άννης νά έπιχειρήση συστηματικώτερον τήν καταπολέμησιν αύτών, τοῦθ' ὅπερ μόνον μετά δεκαετές διάλειμμα ήδυνήθη νά πράξη, άπασχοληθείς έν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὑπὸ ἄλλων πολέμων καί ύπό τῶν έσωτερικών πραγμάτων, ἅτινα έδέοντο ούχ ἧττον τῆς προσοχῆς αύτοῦ.

μ'.

Πατζινάκαι, Σέρβοι, Οὔγγροι.

Εἴδομεν τόν Ἰωάννην άναγκασθέντα νά έπιστρέψη τῷ 1120 είς τήν Κωνσταντινούπολιν έκ τῆς δευτέρας έπί τούς Τούρκους στρατείας ἕνεκεν έπιδρομῆς τῶν Πατζινάκων είς τό βυζαντιακόν κράτος. Τριάκοντα ἔτη εἶχον παρέλθει άπό τῆς άξιομνημονεύτου έκείνης παρά τό Λεβούνιον τῆς Θράκης νίκης τοῦ Ἀλεξίου τῇ 29 Ἀπριλίου 1091, ὅτε οί Πατζινάκαι εἶχον ύποστῆ οίκτράν πανωλεθρίαν. Ἀλλά μεθ' ὁρμῆς άναλόγου πρός τήν τῶν προτέρων έκείνων ήμερῶν, καθ' ἃς έσείετο πρό τῆς ἥττης έκείνης ύπό τοῦ άμαξοβίου έκείνου ἔθνους ή Θράκη καί ή Μακεδονία, έπεχείρησε τῷ 1121 νέαν είς τό βυζαντιακόν κράτος έπιδρομήν ή έν τούτῳ τῷ μεταξὺ αύξηθεῖσα νέα τῶν Πατζινάκων γενεά. Ἡ Μακεδονία δέ ὑπῆρξεν ίδίως ή κονίστρα τῶν δηώσεων καί τῆς έρημώσεως ἣν έπῆγον οί ἀκάθεκτοι βάρβαροι. Ὁ δέ Ἰωάννης, μνήμων τῶν άρχαίων έκείνων δεινῶν ήμερῶν, ἔσπευσε νάποκρούση τούς έκ τῶν έπιδρομέων άπειλουμένους μεγάλους κινδύνους.

Πρίν δ' ἤ άναλάβη τήν κατ' αύτῶν έπίθεσιν, έπεχείρησε πολιτικώτατα κατά τό ύπόδειγμα τοῦ πατρός τήν διάσπασιν τῶν άντιπάλων. Καί δή έκ τῆς μακεδονικῆς Βερροίας, έν ᾗ έστρατοπέδευσε καί διεχείμασεν, ύπενόμευσε τούς είς ἴδια στρατήγια διεσπαρμένους φυλάρχους τῶν Πατζινάκων, καί κατώρθωσε νάποσπάση δι' ὁμογλώσσων άπεσταλμένων άπό τῆς κοινῆς συμπράξεως τινάς τῶν τά πρῶτα παρ' αύτοῖς φερόντων. Ἀσκήσας δέ πρός τούτοις έν τῷ μεταξὺ τήν στρατιάν έπῆλθε τῷ 1022 κατά τῶν βαρβάρων καί ήνάγκασεν αύτούς είς ύποχώρησιν, καίπερ γενναίως άγωνισθέντας. Ἐν τούτοις δ' οί Πατζινάκαι ύποχωρήσαντες ὠχύρωσαν τό στρατόπεδον διά τῶν άμαξῶν, ἃς έκάλυψαν διά βυρσῶν βοείων καί συνέδεσαν πρός άλλήλας οὕτως, ὥστε δι' αύτῶν άπετελέσθη στερρόν τεῖχος, έν ᾧ ένέκλεισαν

τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα. Συγκροτηθείσης δὲ περὶ τὰς ἁμάξας ἐκείνας μάχης κρατερᾶς, καθ' ἣν ἐπρωταγωνίστησεν αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἐπετεύχθη ἡ διάσπασις καὶ διὰ τῶν πελέκεων καταστροφὴ τοῦ ἐρύματος ἐκείνου διὰ τῆς ἀνδραγαθίας τῶν Βαράγγων. Ἐπὶ τούτοις δ' οἱ ἀνυπεράσπιστοι Πατζινάκαι, οὐδεμίαν δυνάμενοι νἀντιτάξωσιν ἀντίστασιν, τοῦτο μὲν ἐτράπησαν εἰς φυγήν, τοῦτο δ' ἐζωγρήθησαν ἢ ἐσφάγησαν. Τὴν δὲ ὑστεραίαν πολλοὶ τῶν ὑπολειφθέντων προςελθόντες εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐδήλωσαν πίστιν εἰς αὐτόν· καί τινες μὲν αὐτῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων κατετάχθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιάν, ἄλλοι δ' ἐγκατεστάθησαν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ὡς γεωπόνοι. Ἐπὶ δὲ τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ καθιερώθη ἀναμνηστήριος τελετὴ ἐπὶ μακρὸν ἑορταζομένη καὶ λεγομένη τῶν Πατζινάκων.

Ἀνάλογος δὲ ὑπῆρξε μικρὸν ὕστερον καὶ ἡ τύχη τῶν Σέρβων, οἵτινες εἰςβαλόντες εἰς τὸ βυζαντιακὸν ἔδαφος κατέλαβον τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Ῥάσον, δειλῶς ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν φύλαξιν αὐτοῦ Κριτόπλου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐτιμώρησε μὲν προςηκόντως τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρoςφυγόντ' ἀνάξιον ἐκεῖνον, πομπεύσας διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ ὄνου γυναικείαν ἐνδεδυμένον στολήν, στρατεύσας δ' ἐν τάχει ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ἐπιδρομεῖς. Τοὺς δὲ παμπληθεῖς αἰχμαλώτους διεβίβασεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νικομηδείας, καί τινας μὲν ἐγκατέμιξεν εἰς τὴν στρατιάν, τινὰς δ' ἐγκατέστησεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς γεωπόνους, ἐνισχύων οὕτω τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων παθούσας χώρας καὶ συντελῶν εἰς τὴν δι' ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας αὔξησιν τῆς εὐημερίας αὐτῶν.

Τῷ δὲ 1124 ἠναγκάσθη ὁ Ἰωάννης νὰ ἐπιχειρήσῃ πόλεμον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Φιλικαὶ μὲν εἶχον ὑπάρξει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξίου αἱ πρὸς τοὺς Οὔγγρους σχέσεις τῶν Βυζαντίνων, ἔτι δὲ μᾶλλον συνεδέθη τῶν δύο ἐθνῶν ἡ φιλία διὰ τοῦ μετὰ τῆς Πυρίσκας γάμου τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλὰ δυναστικὴ μεταβολή, ἐπελθοῦσα ἐν Οὐγγαρίᾳ, διετάραξε τὰ πράγματα. Καλομανὸς ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔγγρων καὶ ἐξάδελφος τῆς βασιλίσσης τοῦ Βυζαντίου Εἰρήνης ἐτύφλωσε τὸν ἀδελφὸν Ἀλμούζην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βελᾶν, θέλων παρὰ τὰ καθεστῶτα ἐν Οὐγγαρίᾳ νόμιμα, καθ' ἃ τὸν ἀδελφὸν διεδέχετο ὁ ἀδελφὸς προτιμώμενος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν ἴδιον υἱὸν Στέφανον Β', ὅστις καὶ ἀνερρήθη πράγματι τῷ 1116. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο καταδεικνύει τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ Βυζαντίου ὡς

μεγάλης δυνάμεως των τότε χρόνων καὶ τὴν δραστηριότητα ἅμα καὶ εὐγένειαν τοῦ Ἰωάννου ἡ χάριν τῆς συζύγου ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Οὐγγαρίας ὡς προστάτου τῶν δικαίων τοῦ Βελᾶ. Δὲν ἔλειπον δ' ἄλλως ἀμφοτέρωθεν προφάσεις πολέμου. Καὶ δὴ οἱ Οὔγγροι, παραπονούμενοι, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Βρανιτζόβης, κειμένης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μάργου, ἐπετίθεντο λῃστρικῶς ἐναντίον τῶν αὐτόσε χάριν ἐμπορίας μεταβαινόντων Οὔγγρων, ἐξεπόρθησαν μὲν τῷ 1124 ταύτην τὴν πόλιν, κατέστρεψαν δὲ καὶ τὸ πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 1064 πάλιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους περιελθὸν Βελιγράδιον καὶ ἔκτισαν ἀντ' αὐτοῦ τὸ Ζεύγμινον, οὗ τὴν θέσιν ἐπέχει σήμερον τὸ Σεμλῖνον, προχωρήσαντες μέχρις αὐτῆς τῆς Σαρδικῆς, ἤτοι τῆς σημερινῆς Σοφίας.

Ὁ δὲ Ἰωάννης τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς περιωρίσθη εἰς ἄμυναν τῶν παρόδων τῆς Θράκης, ἔπειτα δὲ, συναθροίσας ἐπαρκεῖς δυνάμεις, ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν Οὔγγρων τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς γῆς, τοῦτο δὲ διὰ στόλου, εἰσπλεύσαντος ἀπὸ τοῦ Πόντου εἰς τὸν Ἴστρον καὶ διαβιβάσαντος πέραν τοῦ ποταμοῦ μέγα μέρος τῆς στρατιᾶς. Διαπεράσας δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν Ἴστρον ἐπανήγαγε τὴν στρατιὰν νικηφόρον καὶ ὑπέταξε τὴν μεταξὺ τοῦ Σάου καὶ τοῦ Ἴστρου χώραν, ἐκυρίευσε δ' ἔπειτα τὸ Ζεύγμινον καὶ τὸ φρούριον Χράμον. Ἡ δ' ἐπὶ τούτοις μετὰ τῶν Οὔγγρων ὁμολογηθεῖσα τῷ 1126 εἰρήνη ἐπεστέγασε μεγάλας ἀληθῶς νίκας τοῦ Ἰωάννου, καθ' ἃς ἐπεδείχθη μέχρι καὶ πέραν τοῦ Ἴστρου ἡ δύναμις τῶν βυζαντιακῶν ὅπλων.

μα'.

Ῥῆξις πρὸς τὴν Βενετίαν.

Ἡ πρὸς τοὺς Πισάτας προσπέλασις τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἡ γενομένη διὰ τῆς μετ' αὐτῶν τῷ 1111 ὁμολογηθείσης συνθήκης ἐδείκνυε τὴν ἀρχομένην ἀπέχθειαν τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν ὑπερήφανον Βενετίαν. Αὕτη, καίπερ ὅλως ἐξαιρέτων τυχοῦσα παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐμπορικῶν προνομίων, καθίστατο ἐπαχθὴς διὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν ὑπ' αὐτῆς εἰς ἀντάλλαγμα τῆς μετὰ τῶν Βυζαντίνων συμμαχίας προβαλλομένων. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν σταυ-

ροφοριῶν καὶ ἡ Βενετία ἤρξατο ἀχθομένη ἐπὶ τῇ συμπράξει μετὰ τῶν Βυζαντίνων ἐξ ὅτου διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν κατέχοντας σταυροφόρους. Διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τῶν χωρῶν ἐκείνων ἠνοίγοντο εἰς τὸ βενετικὸν ναυτικὸν νέαι ἐμποριкαὶ ὁδοί, ἃς ἐφαίνετο κλείουσα ἡ μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν σταυροφόρων διάστασις. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, βαρύτατον κατηνέχθη κατὰ τῆς Βενετίας τραῦμα διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς μετὰ τῶν Πισατῶν συνθήκης τοῦ Ἀλεξίου. Καὶ ζῶντος μὲν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου δὲν ἐξώθησαν τὰ πράγματα οἱ Βενετοί. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἰωάννης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐθεώρησεν ἀξιοπρεπὲς ἅμα καὶ δυνατὸν νἀφαιρέσῃ τελείως ἢ μειώσῃ κατὰ μικρὸν τὰ εἰς τοὺς ἐκ τῆς Δύσεως ναυτίλους καὶ ἐμπόρους χορηγηθέντα προνόμια καὶ ἀναδείξῃ αὐταρκέστερον τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ἐπῆλθε μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βενετίας ἡ ἀναπόφευκτος ῥῆξις.

Ὁ δόγης τῆς Βενετίας Δομίνικος Μικιέλ, βλέπων ὁσημέραι ἐλαττούμενον τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀξίωμα τῆς Βενετίας ἕνεκα τῆς αγερωχίας ἐκείνης τοῦ Ἰωάννου, ἔστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις, ἀξιῶν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐπὶ Ἀλεξίου συνθήκης. Ἐπὶ δὲ τῇ ἀρνήσει τοῦ Ἰωάννου ὠργίσθησαν σφόδρα οἱ Βενετοί, καὶ βενετικὸς στόλος, πλεύσας εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν τῷ 1122, ἐπελήφθη τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νἀπάρωσιν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι, μετακληθέντες ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Παλαιστίνην ὑπὸ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, οἵτινες, ζωγρηθέντος τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου Β' (1118—1131), ἐταλαιπωροῦντο δεινῶς ὑπὸ τῶν ἐξ Αἰγύπτου Σαρακηνῶν, καὶ αὐτὴν τὴν Ἰόππην καταλαβόντων. Σπεύσαντες δὲ τότε οἱ Βενετοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἐξ Αἰγύπτου ἐκείνους ἐπιδρομεῖς, ἀπηλευθέρωσαν τὴν Ἰόππην καὶ συνέπραξαν εἰς τὴν μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν ἅλωσιν τῆς Τύρου, ἥτις βραχὺν μόνον χρόνον προηγήθη τῆς ὑπὸ τοῦ Τιμουρτὰς ἐπὶ τακτοῖς ὅροις ἀπολυτρώσεως τοῦ Βαλδουίνου.

Ἐπιστρέφοντες δ' οἱ Βενετοὶ ἐκ τῆς Συρίας τῷ 1124 δὲν ἠμέλησαν νὰ δῃώσωσι τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Καὶ δή, τῶν Ῥοδίων ἀρνηθέντων νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς ἐπιτήδεια, ὁ δόγης κατέλαβε καὶ ἐλαφυραγώγησε τὴν Ῥόδον. Ἔπειτα δ' ἐπιτεθέντες ἐναντίον τῆς Χίου ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, ἧς καὶ ἐκράτησαν καθ' ἅπαντα τὸν χειμῶνα τοῦ 1124 πρὸς τὸ 1125. Ἐξ αὐτῆς δ' ἐδῄουν τὴν Σά-

μον, τὴν Λέσβον, τὴν Πάρον καὶ τὴν Ἄνδρον. Τέλος δ' ἀπαίροντες τὸ ἔαρ τοῦ 1125 ἐλαφυραγώγησαν τὴν Μεθώνην καὶ κατέλαβον αὐτὴν, θέλοντες νὰ ἔχωσιν ἐν Πελοποννήσῳ σταθμὸν κατὰ τοὺς πλόας αὐτῶν πρὸς τὴν Συρίαν, πρὸς ἣν συνεδέθησαν διὰ νέων συμφερόντων καὶ ἀνταλλαγμάτων τῆς παρασχεθείσης ἐπικουρίας, ὧν ἔτυχον παρὰ τῶν σταυροφόρων. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ἀδυναμία τῶν Βυζαντίνων δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς τῶν Βενετῶν, αἵτινες ἐξηκολούθησαν καὶ τῷ 1126, ὅτε κατέλαβον τὴν Κεφαλληνίαν.

Μόνον διὰ γενναίας μερίμνης περὶ ταχείας πήξεως μεγάλου στόλου θὰ ἠδύνατο ὁ Ἰωάννης νὰ περιστείλῃ τὰς λαφυραγωγικὰς καὶ κατακτητικὰς ἐκείνας τάσεις τῶν θαλασσοκρατούντων εὐπατριδῶν τῆς Βενετίας. Ἀλλὰ, μὴ δυνάμενος, καθ' ἃ φαίνεται, νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν ἕνεκα τῶν πολλῶν συγχρόνως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν βαρεῖαι ἦσαν αἱ δαπάναι, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς Βενετοὺς χάριν ἀποφυγῆς μεγαλειτέρων κινδύνων. Διὸ μετὰ προηγηθείσας πρὸς τὸν γηραιὸν δόγην διαπραγματεύσεις, αἵτινες διηυκολύνθησαν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πάπα Ὁνωρίου Β' (1124—1130), ἀνενέωσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1126 τὴν ἐπὶ τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου ὁμολογηθεῖσαν μετὰ τῆς Βενετίας συνθήκην χωρὶς νὰ παύσῃ πιστῶς τηρῶν τὰ πρὸς τοὺς Πισάτας ὑπὸ τοῦ πατρὸς συντεθειμένα. Οὕτω δ' ἔκτοτε εἰρηνικαὶ ὑπῆρξαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ αἱ πρὸς τὴν Δύσιν σχέσεις.

μβ'.

Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ ἡγεμονία Ἀντιοχείας.

Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Νορμαννοῦ Βοημούνδου εἶχε ματαιώσει τὴν ἀποκατάστασιν εἰρηνικῶν σχέσεων τῶν ἐν Συρίᾳ σταυροφόρων διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐξαρτήσεως τῆς Ἀντιοχείας. Ἀλλ' ἡ βυζαντιακὴ βασιλεία δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὰς ἀξιώσεις τὰς διατυπωθείσας διὰ τῆς ἐν Δεαβόλει συνθήκης ἐκείνης τοῦ 1108. Πεσόντος δὲ τῷ 1129 τοῦ ἡγεμόνος Ἀντιοχείας Βοημούνδου Β' ἐν ἀγῶνι κατὰ Ζεγγὴ τοῦ σουλτάνου Χαλεπίου ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀντιοχείας περιῆλθεν

εἰς τὸν Ῥαϊμοῦνδον, υἱὸν τοῦ κόμιτος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Πικτονίας (Poitou) Γουλιέλμου Θ', εἰς ὃν καὶ προςηνέχθη ὡς σύζυγος ἡ ἀνήλικος θυγάτηρ τοῦ θανόντος Βοημούνδου Β' Κωνσταντία ὑπὸ τοῦ ἐπιτροπεύοντος αὐτὴν βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Φούλκωνος τοῦ Ἀνδηγαυοῦ (1131—1143). Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ κόρη εἶχε προταθῆ πρὸ τῆς εἰς Συρίαν ἐκ Γαλλίας μεταβάσεως τοῦ Ῥαϊμούνδου ὑπὸ τῆς χήρας μητρὸς Ἐλίζης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην ὡς σύζυγος τοῦ νεωτάτου τῶν υἱῶν αὐτοῦ Μανουήλ. Ἡ δὲ ἀποτυχία τῆς τοιαύτης κηδεστίας, δι' ἧς ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀντιοχείας ἤθελε περιέλθει καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνενέωσε τὴν πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἐχθρότητα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποφασίσαντος τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τοῦ Ῥαϊμούνδου.

Ἀφορμὴν δὲ πρὸς τοῦτον τὸν πόλεμον ἔδωκαν ἐκραγεῖσαι γειτονικαὶ ἔριδες μεταξὺ τῶν ἐν Παμφυλίᾳ Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀρμενίων, ὄντων συμμάχων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ Φράγκων. Ἦρχε δὲ τῶν Κιλίκων Ἀρμενίων ἐν τῷ τότε χρόνῳ, περιβληθεὶς τὴν προςωνυμίαν βασιλέως τῆς Ἀρμενίας, Λέων ὁ Α', ὃν Λεβούνην καλοῦσιν οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι, ὅστις ἠπείλει τὴν ἐν Κιλικίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Καλύκαδνον Σελεύκειαν, πόλιν ἥτις ἀνέκαθεν ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δὲ κίνδυνος οὗτος, προστιθέμενος εἰς τὰς ἀπωλείας, ἃς ἤδη πρότερον εἶχεν ὑποστῆ τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ἔπεισε τὸν Ἰωάννην νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἑλληνικῶν πολισμάτων, ἀναγκαιότατον ἅμα καὶ δυνατὸν μετὰ τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεγάλην διὰ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου ἐπέκτασιν καὶ ἀναθάρρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Παρασκευάσας δ' ὁ Ἰωάννης ἱκανὰς δυνάμεις καὶ συμπαραλαβὼν τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Γάγγρας καὶ τῆς Κασταμόνος εἰς τὴν στρατιὰν αὐτοῦ καταταχθέντας Τούρκους πρὸς χρονίαν στρατείαν, ἐξεκίνησε τὸν Ἀπρίλιον 1137 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐτράπη εἰς τὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διελθὼν δὲ ὁμαχητεὶ τὰς Κιλικίας πύλας, κατέλαβε τὰ Ἄδανα, τὴν Μοψουεστίαν, τὴν Ταρσὸν, καὶ ἐκάθηρε σύμπασαν τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ Ἀρμενίων ἐπιδρομέων. Μετὰ δὲ τὴν νικηφόρον ταύτην πορείαν, ἥτις ἐνθυμίζει τὰς εἰς τὴν Κιλικίαν στρατείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἔπηξε τὸν χάρακα πρὸ τῆς Ἀναζάρβου, πόλεως ὀχυρᾶς, ἐκτισμένης ἐπὶ ὑψώματος καὶ οἰκουμέ-

νης ὑπὸ Λατίνων καὶ Ἀρμενίων, εἰς ἣν εἶχον προςφύγει οἱ γενναιότεροι τῶν ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων ἐξωσθέντων πολεμίων τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ἡ πολιορκία τοῦ ὀχυροῦ τούτου ἀσύλου ὑπῆρξε δυςχερὴς καὶ μακρὰ διὰ τὴν κραταιὰν ἀντίστασιν τῶν πολιορκουμένων, ἀντεπεξερχομένων μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ καρτερίας πρὸς τὰ πολιορκητικὰ μηχανήματα τὰ κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐπιφερόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Τέλος δὲ μετὰ ἐπανειλημμένας καὶ αἱματηρὰς συγκρούσεις ἀποκαρτερήσαντες οἱ πολιορκούμενοι ἀνεπέτασαν τὰς πύλας καὶ ὑπεδέχθησαν τὸν νικητήν.

Τέλος δὲ παρέστη ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τοῦ ἀποτόμου καὶ ὀχυρωτάτου φρουρίου Βακᾶ, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατωρθώθη μετὰ δεινὸν ἀγῶνα ἡ ἐκπόρθησις. Συνδέεται δὲ ἡ περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ ἐρύματος τούτου διήγησις τοῦ Νικήτα Χωνιάτου πρὸς τὸ ἐπεισόδιον μονομαχίας ὑψηλοτάτου τινὸς καὶ ἀνδρειοτάτου Ἀρμενίου ὀνόματι Κωνσταντίνου, ἀνήκοντος εἰς ἐπιφανέστατον ἀρμενικὸν γένος, καὶ ἀλκίμου τινὸς Μακεδόνος στρατιώτου τοῦ βασιλέως, τοῦ Εὐστρατίου. Ἡ δὲ ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνος ἔκβασις τῆς μονομαχίας ταύτης διηυκόλυνε τὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

Εἶνε δὲ ἡ χρονογραφία Νικήτα Ἀκομινάτου τοῦ ἐκ τῶν πατρίων Χωνῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπονομαζομένου Χωνιάτου καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου αἱ κυριώταται ἡμῶν πηγαὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, οὗ ἡ βασιλεία ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς Ἀλεξιάδος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἄννης.

Ἡ δὲ καρτερία τοῦ Ἰωάννου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι αὐτοῦ νῖκαι ἐν Κιλικίᾳ ἐνέπνευσαν τοιοῦτον τρόμον εἰς τοὺς Ἀρμενίους, ὥςτε ὁ βασιλεὺς Λέων, παραλαβὼν τὴν στρατιὰν αὐτοῦ, ἔφυγεν εἰς τὰς δυςπροσίτους δυςχωρίας τοῦ Ταύρου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐδίωξαν αὐτὸν οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος στρατιῶται, οὓς ἐνεθάρρυνον αἱ πρόςφατοι ἐν Κιλικίᾳ ἐπιτυχίαι. Καταληφθεὶς δ' ὑπ' αὐτῶν ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ λιμοῦ νὰ παραδοθῇ, καὶ ἤχθη ἁλυσόδετος εἰς τὸν Ἰωάννην μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δύο υἱῶν. Τελείως δὲ καθάρας ὁ βασιλεὺς τὴν Κιλικίαν ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἀφεὶς ἐν αὐτῇ φρουρὰν δωδεκακιςχιλίων ἀνδρῶν, προεχώρησεν εἰς τὴν Κοίλην Συρίαν, καὶ ἔστη πρὸ τῆς Ἀντιοχείας.

μγ'.

Ἰωάννης καὶ Ῥαϊμοῦνδος.

Προσπελάζων ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ τείχη τῆς ὀχυρᾶς Ἀντιοχείας, βλέπει πλησιάζουσαν τὴν ἐκπλήρωσιν πόθου, ὅστις ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ἀπασχολήσει τόν τε πατέρα καὶ αὐτόν. Οἱ δὲ καιροὶ ἐφαίνοντο εἴπερ ποτὲ κατάλληλοι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἤδη εἶχον ἐγκατασταθῆ ὡς κύριοι οἱ Λατῖνοι. Πράγματι ὁ Ῥαϊμοῦνδος διὰ μὲν τῶν ἰδίων δυνάμεων ἐφαίνετο ἀνίσχυρος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἰδίαν ἀρχήν, καραδοκῶν δὲ βοήθειαν παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Φούλκωνος, ἥκιστα ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ σωτηρίαν ἕνεκα τῶν περισπασμῶν ὑφ' ὧν κατείχετο ὁ Φούλκων, ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τὸν Τοῦρκον Ζεγγῆν, ὅστις καὶ ἐπολιόρκει φρούριόν τι τῆς Τριπολίτιδος. Πράγματι δὲ οὐ μόνον ἡ ἀναμενομένη παρ' αὐτοῦ ἐπικουρία δὲν ἦλθεν, ἀλλὰ καὶ ἠναγκάσθη ὁ Ῥαϊμοῦνδος νὰ σπεύσῃ κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ κινδυνεύοντος Φούλκωνος εἰς τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ ἀπειλουμένου φρουρίου. Καὶ εἶχε μὲν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀναζεύξει ἐκ τῆς Τριπολίτιδος ὁ Φούλκων, ἐπιστρέφων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλά, καίπερ συναντήσας τὸν Ῥαϊμοῦνδον καθ' ὁδὸν καὶ μαθὼν τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ἡ Ἀντιόχεια, οὐδεμίαν παρέσχε βοήθειαν εἰς αὐτόν. Ἐπιστρέψας δ' ὁ Ῥαϊμοῦνδος εἰς Ἀντιόχειαν ἠναγκάσθη, ὑποχωρῶν εἰς τὴν ἀποκαρτέρησιν τῶν πολιορκουμένων, νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν.

Ἀποδεχθεὶς δ' ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ὅρκον πίστεως τοῦ Ῥαϊμούνδου, ἀπῄτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀρχῆς ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ἔμελλε νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς ἀντάλλαγμα τὸ Χαλέπιον καὶ τὰς μικρὰς παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ὀρόντου πόλεις, καθ' ὧν ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ῥαϊμούνδου καὶ τοῦ κόμιτος τῆς Ἐδέσσης Ἰοσκελίνου.

Ἐκκινήσας δ' ἐξ Ἀντιοχείας τῷ **1138** προσέβαλε πρῶτον τὸ παρὰ τὸν Εὐφράτην ὀχυρὸν πολίχνιον Πιζά, ὅπερ κυριεύσας μετὰ βαρὺν ἀγῶνα παρέδωκεν εἰς τὸν κόμιτα Ἐδέσσης. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὥρμησεν ἐναντίον τοῦ Χαλεπίου, ὅπερ, ὂν ὀχυρόν, πολυάνθρωπον καὶ εὔιππον, ἀντέστη γενναίως. Μάτην δὲ πειραθεὶς τῆς ἁλώσεως αὐτοῦ, ὑπο-

σπανιζόντων ἤδη τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἀρχομένης λειψυδρίας, ἠναγκάσθη νὰ ἀποστῇ τῆς ἐκπολιορκήσεως. Τραπεὶς δ' εἰς τὸ Σέζερ τῆς Μεσοποταμίας κατώρθωσε μετὰ μεγάλης ταλαιπωρίας καὶ πολλῆς ἐπιμονῆς νὰ κυριεύσῃ τὸν ἐξωτερικὸν περίβολον τῆς πόλεως. Ἀντεχόντων δὲ τῶν πολιορκουμένων καρτερικῶς ἐν τῇ ἀμύνῃ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἐπέκειτο καὶ τούτου ἡ ἅλωσις, ὅτε ἀγγελίαι περιαδόμεναι περὶ κυκλώσεως τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠνάγκασαν τὸν Ἰωάννην νὰναζεύξῃ. Ἀλλὰ πρὸ τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας, συνδιαλλαγεὶς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ἔλαβε παρ' αὐτῶν πολυτιμότατα δῶρα, ἐν οἷς καί τινα τῶν λαφύρων ἅτινα ἐλέγοντο κατέχοντες οἱ Σαρακηνοὶ τῆς πόλεως παρὰ τῶν προγόνων, νικησάντων τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν τὸν Διογένην.

Αἱ ἀποτυχίαι δὲ αὗται προήρχοντο κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀντιπράξεως τοῦ Ῥαϊμούνδου καὶ τοῦ Ἰοσκελίνου, οἵτινες, καίπερ συστρατεύοντες μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπεδείχθησαν πολὺ μᾶλλον κωλυσιεργοὶ ἢ σύμμαχοι εἰλικρινεῖς. Ἀπροθύμως δὲ συμμετεῖχον τῆς στρατείας ὁ Ῥαϊμοῦνδος καὶ ὁ Ἰοσκελῖνος ἢ καὶ αὐτόχρημ' ἀντέπραττον εἰς τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἅτε μὴ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκης καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Ἀντιοχείας πρὸς τὴν περὶ τὸ μεσόγειον καὶ ἀπώτερον Χαλέπιον χώραν, ἥτις ἦτο πολὺ μᾶλλον ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν βαρβάρων κινδύνους.

Τὴν ἀνειλικρίνειαν δὲ ταύτην ἐπωφελούμενος ὁ Ζεγγῆς, ὃν Ζαχῆν ὀνομάζει ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ἐπέπεσε μετὰ τουρκικῆς στρατιᾶς ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου μετὰ τὴν ἀνάζευξιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Σέζερ. Ἀλλά, διαφυγὼν τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ, διεσώθη αἰσίως εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Πανηγυρικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἴσοδος τοῦ Ἰωάννου, συνοδευομένου ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀκολουθούντων τὸν πατέρα κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἠξίωσε πλήρη ἐλευθερίαν κινήσεως, ὅπως, καθιστάνων τὴν Ἀντιόχειαν ὁρμητήριον τοῦ πολέμου καὶ διαχειμάζων ἐν αὐτῇ δίκην κυρίου, ἐξορμήσῃ ἔπειτα ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς λοιπῆς Συρίας. Αἱ δὲ ἀξιώσεις αὗται τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐκίνησαν εἰς ἀντενέργειαν τὸν Ῥαϊμοῦνδον, ὑποκινούμενον ὑπὸ τοῦ Ἰοσκελίνου. Ἕνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου παρεσκευάσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τῶν

Λατίνων ἐπιτηδείως στάσις ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ τό γε νῦν ἔχον εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἐξ ἧς ἀπουσίαζεν ἤδη δύο ἔτη, καὶ ἀναβάλῃ τὴν προσήκουσαν ἐκδίκησιν εἰς εὐθετωτέρους καιρούς.

μδ΄.

Νέοι πόλεμοι πρὸς τοὺς Τούρκους.

Μικρὰ ὑπῆρξε μετὰ τὴν ἐξ Ἀντιοχείας ἐπιστροφὴν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ᾽ ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων εἰς τὰς περὶ τὸν ποταμὸν Σαγγάριον χώρας ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλιν τῷ 1139, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἀπὸ δεκαετίας διακοπὲν ἔργον τῆς συστηματικῆς τῶν Τούρκων καταπολεμήσεως. Καίπερ δὲ κατεχόμενος ὑπὸ σωματικῆς καχεξίας, διέβη ἐν σπουδῇ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἅμα δὲ τῇ διαβάσει αὐτοῦ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις τῶν πολεμίων, ὥστε, διωχθέντες καὶ πολλὰς ἀποβαλόντες ἀγέλας θρεμμάτων, ἃς εἶχον λαφυραγωγήσει, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον, παρὰ τὸν ποταμὸν Ῥύνδακον, ἔνθα διέταξε τὴν συνάθροισιν στρατιᾶς ἁπανταχόθεν, ὅπως ἐπιχειρήσῃ ἄνευ διακοπῆς τὴν ἐξακολούθησιν πολέμου ἀμειλίκτου. Ἀδιαφορῶν δὲ πρὸς τὰ παράπονα καὶ τὰς μεμψιμοιρίας τῶν ἐκ τῶν μακρῶν στρατειῶν κεκοπιακότων στρατιωτῶν, παρεσκεύαζεν ἀνενδότως τὸν πόλεμον, θέλων νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς εἰς τὸ θέμα Ἀρμενιακῶν εἰσορμήσαντας βαρβάρους. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐπεχείρησε τὴν καθυπόταξιν τοῦ τὴν Τραπεζοῦντα ἰδιοποιησαμένου Κωνσταντίνου Γαβρᾶ. Ἀλλὰ μετὰ μεγάλης δυσχερείας καὶ οὐκ ἄνευ κινδύνων κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν Πόντον διὰ τῆς Παφλαγονίας, ἣν καθίστανεν ἐπισφαλῆ ὁ μετὰ τὴν κατάκτησιν μέρους τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἐγκαθιδρυθεὶς ἐν Νεοκαισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας Τοῦρκος Μωάμεθ, ἕλκων τὸ γένος ἐκ τοῦ Τανισμανίου.

Καὶ ὅτε δὲ τέλος, μόλις περὶ τὰς χειμερίους τροπὰς τοῦ 1139, ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόντου Κιντήν, μεγάλας ὑπέστη ταλαιπωρίας καὶ εἰς πολλοὺς ἐξετέθη κινδύνους ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Καππαδοκίας καὶ πάσχων ἐκ τοῦ δριμέος ψύχους καὶ

θεσιν μεταβάσεως εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ συμπράξεως μετ' αὐτοῦ πρὸς ἐκνίκησιν τῶν Μουσουλμάνων. Ὁ δὲ Φούλκων, βλέπων τὴν αὔξουσαν πρόοδον τῶν Βυζαντίνων, ἐφρόνει, ὅτι ὤφειλε νὰ τηρῇ ὁπωσδήποτε ἀγαθὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις καὶ ἀπομακρύνῃ διὰ μικρῶν ὑποχωρήσεων πᾶσαν σύγκρουσιν πρὸς αὐτούς. Διὸ ἐμήνυσε πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ἐθεώρει μεγάλην τιμὴν νὰ δεχθῇ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ διὰ τὸ περιωρισμένον τοῦ βασιλείου αὐτοῦ, οὔσης ἀδυνάτου τῆς διατροφῆς μεγάλης στρατιᾶς, προθύμως ἤθελεν ἐξέλθει εἰς προϋπάντησιν καὶ δεξίωσιν τοῦ βασιλέως, ἂν ἤθελε προσέλθει μετὰ μόνων δεκακισχιλίων ἀνδρῶν. Καὶ πάντως μὲν ἡ ὑπεκφευκτικὴ αὕτη ἀπάντησις δὲν ὑπῆρξεν εὐάρεστος εἰς τὸν βασιλέα, ἐξ ἀνάγκης δ' ἀνέβαλε καὶ τὴν μελετωμένην εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀποδημίαν, ἣν οὐχ ἧττον τῆς ἀποφασισθείσης εἰς τὴν Συρίαν νέας στρατείας ἀνέκοψεν ἐπελθὼν ὁ θάνατος αὐτοῦ.

Καθ' ὃν χρόνον διεχείμαζεν ἐν Κιλικίᾳ ὁ Ἰωάννης, στρατοπεδεύσας ἐν φάραγγι εὐρυτάτῃ, διήρχετο τὰς ὥρας τῆς σχολῆς διατρίβων περὶ τὸ κυνηγέσιον. Ἐξελθὼν δέ ποτ' ἐπὶ θήραν, συνήντησε κατὰ τὰς δειράδας τοῦ Ταύρου ἀγριόχοιρον μέγαν, εἰς οὗ τὸ στέρνον ἐνέβαλε δεξιῶς τὴν αἰχμὴν τοῦ ἀκοντίου. Ἀλλὰ τὸ οὕτω κατακοντισθὲν θηρίον, ἀγωνιζόμενον νὰ ἀποσείσῃ τὸ ἀκόντιον, ἐξώθησε τὸν σθεναρῶς κρατοῦντ' αὐτὸ αὐτοκράτορα. Ἐν δὲ τῇ ὁρμῇ τοῦ ἀντωθισμοῦ ὑπενδώσασα ἡ χεὶρ τοῦ βασιλέως ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ κρεμαμένην φαρέτραν, ἓν δὲ τῶν βελῶν αὐτῆς ἀνατραπείσης ἐπλήγωσε τὸν Ἰωάννην κατὰ τὸ ἐπικάρπιον. Τὸ δὲ ἀπὸ τῆς πεφαρμακευμένης ἀκίδος τραῦμα προεκάλεσε δεινὴν μὲν φλεγμονὴν καὶ ἐξόγκωσιν τῆς χειρός, δηλητηρίασιν δὲ τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτω δὲ ἀπέβη ματαία πᾶσα ἰατρικὴ ἐπέμβασις, καὶ ἄνευ ἐπιτυχίας ἐπεχειρήθη ἐγχείρισις τοῦ ὄγκου, ὁ δὲ βασιλεὺς ἔβαινε πρὸς τὸ μοιραῖον τέλος.

Αἰσθανόμενος δὲ προσεγγίζουσαν τὴν λοισθίαν ὥραν, ἀπεφάσισε μὲν τὴν εἰς Ἱεροσόλυμ' ἀποστολὴν πολυταλάντου χρυσῆς λυχνίας, ἣν εἶχε προκατεσκευασμένην, ἐπικειμένου δὲ ἤδη τοῦ θανάτου ἐκάλεσε περὶ τὴν θανάσιμον κλίνην τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς καὶ ἀξιώμασι, καὶ ἐλάλησε πρὸς αὐτούς. Ὑπῆρξε δ' ὁ λόγος ἐκεῖνος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦτο μὲν ἀναδρομὴ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων, ἅτιν' ἀνέφερεν εὐλαβῶς εἰς τὸν θεόν, τοῦτο δ' ἔκθεσις τῶν λόγων, δι' οὓς ἐθεώρει πρέ-

πον, παραβλέπων τὸν πρεσβύτερον τῶν δύο ἐπιζώντων υἱῶν Ἰσαάκιον, νἀνακηρύξῃ διάδοχον αὐτοῦ τὸν νεώτερον Μανουὴλ, ὅςτις καὶ εὐφυέστερος ἦτο καὶ γενναιότερος, καθ' ἃ εἶχεν ἀποδείξει διὰ τῆς παρὰ τὴν Νεοκαισάρειαν ἄλλως παρατόλμου ἀνδραγαθίας.

Ἦσαν δ' ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ Μανουὴλ οἱ δύο μόνοι περιλειπόμενοι τῶν ἐκ τῆς Εἰρήνης γεννηθέντων τεσσάρων υἱῶν τοῦ βασιλέως. Τούτων οἱ πρεσβύτεροι, ὁ πρωτότοκος Ἀλέξιος καὶ ὁ δευτερότοκος Ἀνδρόνικος, εἶχον ἀποθάνει ἀμφότεροι τὸ παρελθὸν ἔτος 1142 συστρατευόμενοι μετὰ τοῦ πατρὸς καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο ἐν Κιλικίᾳ.

Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν θνήσκοντα Ἰωάννην ἄρχοντες ἀπεδέχθησαν τὴν περὶ διαδοχῆς θέλησιν τοῦ βασιλέως, καὶ περιέβαλον διὰ τῶν ἐπισήμων τῆς βασιλείας τὸν Μανουήλ. Ὁ δ' ἐν Κιλικίᾳ συμπαριστάμενος μέγας δομέστικος Ἀξοῦχος ἔσπευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα διέτριβεν ὁ Ἰσαάκιος, καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἴς τινα μονὴν, ὅπως μὴ δυνηθῇ οὗτος στασιάζων νἀντιπράξῃ εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἀδελφοῦ.

Ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Μανουὴλ ἐν Ἀναζάρβῳ τῆς Κιλικίας ἔθνησκεν ὁ Ἰωάννης τῇ 8 Ἀπριλίου 1143. Ἀφ' οὗ δὲ παρῆλθε μὴν, ὁ νέος βασιλεὺς μετὰ τὴν διάταξιν τῶν ἐν Κιλικίᾳ πραγμάτων ἐπεβίβασε τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς εἰς ἓν τῶν ἐν τῷ ποταμῷ Πυράμῳ ἐνορμιζομένων πολεμικῶν σκαφῶν, αὐτὸς ὑποβαστάσας ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν σορὸν μετὰ τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ θαλάσσης. Αὐτὸς δὲ, ἀπάρας ἐκ τῆς Κιλικίας, ἐπηκολούθησεν, ἄγων κατὰ γῆς τὴν στρατιὰν διὰ τῆς Φρυγίας εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἔνθα ἐκήδευσε λαμπρῶς τὸ σῶμα τοῦ ἐνδόξου Ἰωάννου, κατατεθὲν ἐν τῇ μονῇ ἐκείνῃ τοῦ Παντοκράτορος, ἣν εἶχε κτίσει ἡ πεφιλημένη σύζυγος τοῦ νεκροῦ βασιλέως Εἰρήνη.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩι ΠΕΜΠΤΩι ΤΟΜΩι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΝ ΤΩι ΚΕΙΜΕΝΩι

ΕΙΚΟΝΕΣ ΟΛΟΣΕΛΙΔΟΙ

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

ΕΝ ΤΩι ΠΕΜΠΤΩι ΤΟΜΩι

Ἐν	σελ.	14	στ.	33	ἀνάγνωθι	Ἀμπαδιῶται	ἀντὶ	Ἀμαριῶται
»	»	19	»	13	»	Χαδδανιδῶν	»	Ἀμδανιδαῶν
»	»	20	»	10	»	Χαδδανίδην	»	Ἀμδανίδην
»	»	131	»	16	»	Ἀσχὸδ	»	Ἀσκὸδ
»	»	136	»	22	»	Ῥουσκιανὸν ἢ Ῥουσιάνον	»	Ῥουσκιανὸν
»	»	»	»	28	»	Grottaferrata	»	Groltaferrata
»	»	158	»	6	»	ἀναδείξαντος	»	ἀναδείξας
»	»	165	»	3	»	Μόγλενα	»	Μόγλαινα
»	»	195	»	17	»	ὀχθῶν	»	ἀκτῶν
»	»	204	»	27	»	1028	»	1027
»	»	205	»	13	»	1003	»	1004
»	»	207	»	8	»	Μέλητα	»	Μέλην
»	»	215	»	34	»	Ἀσπρακανίας	»	Ἀπρακανίας
»	»	255	»	7	»	Πατζινάκων	»	Πατζινακων
»	»	258	»	11	»	διετηρήθη	»	διεπτρήθη
»	»	288	»	1	»	θ'	»	η
»	»	308	»	6	»	Κηρουλλάριον	»	Κηρουλάριον
»	»	»	»	9	»	Λειχούδην	»	Κηρουλάριον
»	»	»	»	29	»	Κηρουλλαρίου	»	Κηρουλαρίου
»	»	370	»	23	»	Κασταμονα	»	Κασταμῶνα
»	»	386	»	3	»	Ἀρπασλὰν	»	Ἀσπασλὰν
»	»	432	»	11	»	Ἀσπιέτου	»	Ἀσπιώτου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

B PALIOURAS

